

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**18. YY. MENSUR ŞEHNÂME ÇEVİRİSİ, II. CİLT (284b-419b
VARAKLAR ARASI)
İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım**

Doktora Tezi

Ramazan BÖLÜK

Danışman
Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM

Nevşehir
Haziran 2017

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

18. YY. MENSUR ŞEHNÂME ÇEVİRİSİ, II. CİLT (284b-419b
VARAKLAR ARASI)
İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım

Doktora Tezi

Ramazan BÖLÜK

Danışman
Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM

Nevşehir
Haziran 2017

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Ramazan BÖLÜK

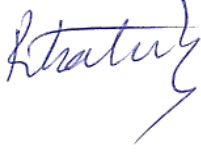

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“18. yy. Mensur Şehnâme Çevirisi, II. Cilt (284b-419b Varaklar Arası) İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım” adlı Doktora tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Ramazan BÖLÜK

Danışman

Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Filiz KILIÇ

KABUL VE ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM danışmanlığında Ramazan BÖLÜK tarafından hazırlanan “18. yy. Mensur Şehnâme Çevirisi, II. Cilt (284b-419b Varaklar Arası) İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

22 /06 /2017

JÜRİ

Danışman : Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM

Üye : Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Üye : Prof. Dr. Mehmet KÖÇER

Üye : Doç. Dr. Serdar YAVUZ

Üye : Doç. Dr. Özcan BAYRAK

İMZA

.....
M. Dursun

.....
F. Kiliç

.....
M. Köçer

.....
S. Yavuz

.....
Ö. Bayrak

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 06./07./2017 tarih ve 2017-30.6.01 sayılı

Kararı ile onaylanmıştır.

06./07/2017
Yrd. Doç. Dr. Vedat AKTEPE

Enstitü Müdürü
.....
V. Aktepe

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışması boyunca birçok kişinin desteklerini ve bazı teknik yardımlarını gördüm. Buradan onlara teşekkür etmek boynumuza borçtur. Öncelikle eserin tarafımıza ulaşmasında büyük emeği olan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dil Bilimi Bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜRLEK'e, bazı kelimeleri mail yoluyla kendisine sorduğum bilgi ve tecrübesini benden esirgemeyen Prof. Dr. Mehmet KANAR'a, akademik hayatımda üzerimde büyük emekleri bulunan hocalarım Doç. Dr. Sibel ÜST ERDEM, Prof. Dr. Ercan ALKAYA ve Doç. Dr. Serdar YAVUZ'a, kaynak konusunda kitaplarından istifade ettiğim bölüm başkanımız Yrd. Doç. Dr. İbrahim TOSUN'a, metindeki bazı ibarelerin çözümünde yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Özkan UZ'a, metnin çözümü sürecinde fikir alışverişinde bulunduğum Dr. Serdar BULUT'a, teknik yardımlarından dolayı arkadaşlarım Zekeriya KESKİN, İlhami GÖK ve Abdulkerim ÇUHADAR'a, tez izleme komitesinde bulunan bilgi ve tecrübelerini aktararak tezimi yönlendiren kıymetli hocalarım Prof. Dr. Filiz KILIÇ ve Prof. Dr. İlyas GÖKHAN'a, değerli jüri üyelerine, maddi ve manevi desteklerinden ötürü aileme ve doktora eğitimi boyunca nazımı çeken kıymetli eşim Sevda BÖLÜK'e şükranlarımı sunarım.

Son olarak beni lisans yıllarımdan beri yanına alıp evladı gibi yetiştirmeye çalışan, bir baba gibi gözeten, bir dost gibi dinleyen ve en önemlisi de her ânımda yanımda olmaya gayret eden hakkını ödeyemeyeceğim hocam Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ramazan BÖLÜK
NEVŞEHİR 2017

18. YY. MENSUR ŞEHNÂME ÇEVİRİSİ, II. CİLT (284b-419b VARAKLAR ARASI) İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım
Ramazan BÖLÜK
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora, Haziran 2017
Danışman: Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM

ÖZET

İran krallığının kuruluşu ile Sasani hanedanlığının ortadan kalkmasına kadar geçen olayları epik bir anlatımla ortaya koyan Firdevsî'nin Şehnâme adlı büyük eseri Türk kültüründe de kendisine geniş yankı bulmuş ve gerek manzum gerekse mensur olarak dilimize çok sayıda çevirisi yapılmıştır. Böylelikle Anadolu'da bir Şehnâme yazma geleneği başlamıştır. Bunun sonucunda çeşitli devirleri anlatan birçok şehnâmeler ortaya çıkmıştır.

Üzerinde çalıştığımız tercüme İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde 6132 (II. cilt) demirbaş numarasıyla kayıtlı, tamamı 3 ciltten oluşan 1778 varaklık bir eserdir. İstinsah tarihi 1773 olan eserin her sayfası 25 satırdan oluşmaktadır. Mütercimi belli olmayan eseri Derviş Mustafa istinsah etmiştir.

Bu eser, Firdevsî'nin Şehnâme'sinin birebir çevirisi değildir. İçerisinde birçok halk anlatısı ve rivayetler barındırmaktadır. Bu açıdan kelime kelime bir çeviri demek mümkün değildir. Bizim çalışmamız bu üç ciltlik eserin II. Cilt 284b-419b varakları arasını kapsamaktadır.

Tez; giriş, imla özellikleri, ses bilgisi, şekil bilgisi, sonuç, çeviri yazı metin, sözlük ve tıpkıbasım bölümlerinden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde Firdevsî, eseri Şehnâme ve Şehnâme'nin Türk kültürü üzerindeki yansımaları ile incelenen eser hakkında bilgiler verilmiştir.

İmla özellikleri bölümünde ünlü ve ünsüz yazımı, ses bilgisi bölümünde eserin istinsah edildiği dönemin özellikleri de dikkate alınarak ünlüler ve ünsüzler üzerinde meydana gelen ses olayları ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Şekil bilgisi bölümünde de sözcük türleri ve fiil çekimleri ayrıntılı alt başlıklara ayrılarak metinden alınan örnekler yardımıyla ele alınmış, ayrıntılı bir inceleme yapılmaya çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise metinden elde edilen veriler ışığında çalışma değerlendirilmiş maddeler hâlinde çalışmanın sonucu açıklanmıştır.

Metin bölümünde metin hazırlanırken takip edilen yöntem başlığı altında metnin nasıl oluşturulduğu ayrıntılı olarak örneklerle açıklanmıştır. Ardından metin çeviri yazı işaretleri yardımıyla aktarılmış, nesir kuralları çerçevesinde paragraflar oluşturulmuş ve Türkiye Türkçesi kurallarına göre noktalama işaretleri eklenmiştir.

Eserin son bölümünü sözlük ve özel isimler dizini oluşturmaktadır. Sözlük bölümünde öncelikle sözlük oluşturulurken takip edilen yöntem maddeler hâlinde sıralanmış, ardından genel seçme bir sözlük hazırlanmıştır. Bu seçme sözlük, metin oluşturulurken sözlük kullandığımız kelimelerden ve metin açısından önemli gördüğümüz kelimelerden oluşmaktadır. Burada amaç metnin daha iyi anlaşılmasıdır.

Özel isimler dizininde de öncelikle dizin hazırlanırken takip edilen yöntem maddeler hâlinde örneklerle verilmiş ardından metinde yer alan tüm özel isimlerin geçtiği yerlerin tamamı belirtilmek suretiyle oluşturulmuştur.

Metnin sonunda çalışmanın hazırlanma aşamasında istifade edilen kaynaklar verilmiş ardına da araştırmacıların istifadesine sunulmak üzere metnin tıpkıbasımı eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Firdevsî, Şehnâme, Derviş Mustafa, Türk Dili, Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi

**THE TRANSLATION OF ŞEHNAME IN PROSE IN THE 18TH CENTURY
(THE SHEETS 284b-419b) Analysis-Text-Dictionary-Facsimile
Ramazan BÖLÜK
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences
Department of Turkish Language and Literature, Ph.D., June 2017
Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM**

ABSTRACT

Firdevsi's great work called Şehname, describing epically the events from the establishment of Iranian Kingdom to the Sassanic Dynasty has had a broad repercussion in Turkish culture and many translations have been made to our language as a poetic or a prose. Thus, a tradition of writing Shahnamah began in Anatolia. As a result, many Shahnamas have emerged describing various periods.

The translation we are working on is a collection of 1,778 sheets, all of which are composed of 3 volumes, registered in the Central Library of Istanbul University, with an inventory number of 6132 (second volume). The copy date of work is 1773 and each page consists of 25 lines. Dervish Mustafa has copied the work whose translator is unknown.

This work is not a one-to-one translation of Firdevsi's Shahname. There are many folk narratives and rumors in it. In this sense, it is not possible to say that it is literally translation. Our study consists of II volume, the sheets 284b-419b of these three volumes.

Thesis consist of the parts of introduction, dictation properties, phonetics, morphology, conclusion, translated text, dictionary and facsimile. In the introduction part, it is talked about Firdevsi, his work and the reflections of the work on Turkish culture.

In the dictation properties part, the spelling of vowel and consonant letters, in the phonetics part, the phonetic events on vowels and consonants are analyzed in detail by considering of the period's features in which work was copied.

In the morphology part, the word types and verb conjugations are handled broadly with the examples taken from the text and they are examined in detail.

In the conclusion part, the study was evaluated with the help of the data obtained from text and the result of study are listed on substances.

In the text part, it is explained in grat detail with examples that how the text is created in method part. Later, the text is transfered with help of translation inscriptions, the paragraphs are formed in the framework of prose rules and thr punctuation is added according to the rules of Turkish.

The last part of work consist of dictionary and the proper noun index. In dictionary part, first, the methods which were used to make a dictionary were specified, later, it was made a general dictionary. This selecting dictionary is formed by the words that we used while writing a text and by the words which are importants while writing a text. The aim here is being better understand the text.

In the part of proper noun index, at first, the method which was used to make a index is given with examples and later the page number of all proper nouns which were used in the text were listed.

At the end of the text, it was given the resources used in the preperation period and the facsimile of text was added so that the researchers can utilise them.

Keywords: Firdevsi, Shahname, Dervish Mustafa, Turkish Language, phonetics, morphology.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	II
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	III
KABUL VE ONAY SAYFASI	IV
TEŞEKKÜR.....	V
ÖZET	VII
ABSTRACT.....	IX
İÇİNDEKİLER	XI
KISALTMALAR	XVIII
TABLolar LİSTESİ.....	XX
ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ.....	XXI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM YAZILIŞ (İMLA) ÖZELLİKLERİ

1.1. Ünlülerin Yazılışları.....	23
1.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazılışı.....	23
1.1.2. /e/ Ünlüsünün Yazılışı.....	24
1.1.3. /ı/-/i/ Ünlülerinin Yazılışı.....	25
1.1.4. /o/-/ö/ Ünlülerinin Yazılışı	25
1.1.5. /u/-/ü/ Ünlülerinin Yazılışı	26
1. 2. Bazı Ünsüzlerin Yazılışları	27
1.2.1. /g/-/ğ/ Ünsüzlerinin Yazılışı.....	27
1.2.2. /ñ/ Ünsüzünün Yazılışı.....	27

1.2.3. /p/ Ünsüzünün Yazılışı.....	27
1.2.4. /s/ Ünsüzünün Yazılışı.....	27
1.2.5. /t/ Ünsüzünün Yazılışı.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

SES BİLGİSİ

2.1. Ünlüler	29
2.1.1. Ünlü Değişimleri.....	29
2.1.1.1. /i/-/e/ Meselesi.....	29
2.1.1.2. /ö>/e/ Değişimi.....	30
2.1.1.3. /e>/ü/ Değişimi.....	31
2.1.1.4. /o/-/u/ ve /ö/-/ü/ Meselesi ve Değişimleri.....	31
2.1.1.5. /u>/i/, /ü>/i/ ve /u>/i/ Değişimi.....	32
2.1.1.6. /o>/u/ ve /u>/a/ Değişimi.....	32
2.1.1.7. /ı>/a/ Değişimi.....	32
2.1.1.8. /a>/e/ Değişimi.....	33
2.1.2. Ünlü Türemesi.....	33
2.1.3. Ünlü Düşmesi.....	33
2.1.4. Birleşme-Kaynaşma	34
2.1.5. Ünlü Uyumu.....	36
2.1.5.1. Önlük-Artlık Uyumu.....	36
2.1.5.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	37
2.1.5.2.1. Kelimelerde Yuvarlaklaşma.....	37
2.1.5.2.2. Eklerde Yuvarlaklaşma	39
2.2. Ünsüzler	48
2.2.1. Ünsüz Değişimleri.....	48
2.2.1.1. k>ğ Değişimi.....	48
2.2.1.2. k>g Değişimi.....	49
2.2.1.3. ğ-g>v Değişimi	49
2.2.1.4. b>f Değişimi	50
2.2.1.5. b>p Değişimi.....	50
2.2.1.6. y>g Değişimi.....	50

2.2.1.7. b>v Değişimi.....	51
2.2.1.8. d>y Değişimi.....	51
2.2.1.9. f>p Değişimi	51
2.2.1.10. b>m Değişimi.....	52
2.2.1.11. t>d Değişimi.....	52
2.2.1.12. v>f Değişimi	53
2.2.1.13. ñğ / ñ Meselesi	53
2.2.1.14. p>y Değişimi.....	54
2.2.1.15. z > y Değişimi	54
2.2.2. Ünsüz Benzeşmesi	54
2.2.2.1. İmlası Kalıplaşmış Ekler.....	54
2.2.2.2. Sedalılaştırma	56
2.2.2.3. Sedasızlaştırma	59
2.2.3. Ünsüz Türemesi	59
2.2.4. Ünsüz Düşmesi	60
2.2.4.1. g/ğ Düşmesi.....	60
2.2.4.2. Orta Hecede “l” Düşmesi.....	60
2.2.4.3. “y” Düşmesi	61
2.2.5. Hece Düşmesi.....	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEKİL BİLGİSİ

3.1. İsim.....	62
3.1.1. Çokluk Eki	62
3.1.2. İyelik Ekleri.....	62
3.1.3. İsim Tamlaması.....	64
3.1.3.1. Belirtili İsim Tamlaması	64
3.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlaması	65
3.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlaması	65
3.1.4. Aitlik Eki.....	65
3.1.5. Hâl Ekleri	65
3.1.5.1. Eksiz (Yalın) Hâl	65

3.1.5.2. İlgi Hâli	66
3.1.5.3. Yükleme (Belirtme) Hâli	66
3.1.5.4. Yaklaşma (Yönelme) Hâli.....	67
3.1.5.5. Bulunma Hâli	67
3.1.5.6. Ayrılma Hâli.....	67
3.1.5.7. Eşitlik Hâli	68
3.1.5.8. Vasıta Hâli.....	68
3.1.5.9. Yön Gösterme Hâli	69
3.1.6. Sayı İsimleri	70
3.1.7. Soru Eki.....	73
3.1.8. İsimden İsim Yapma Ekleri	74
3.1.9. Fiilden İsim Yapma Ekleri	77
3.2. Sıfat	79
3.2.1. Niteleme Sıfatları	79
3.2.2. Belirtme Sıfatları.....	79
3.2.2.1. Sayı Sıfatları.....	79
3.2.2.1.1. Asıl Sayı Sıfatları	79
3.2.2.1.2. Sıra Sayı Sıfatları	80
3.2.2.1.3. Üleştirme Sayı Sıfatları	80
3.2.2.1.4. Kesir Sayı Sıfatları	80
3.2.2.2. İşaret (Gösterme) Sıfatları.....	80
3.2.2.3. Soru Sıfatları	81
3.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları	81
3.3. Zamir	83
3.3.1. Şahıs Zamirleri	83
3.3.2. İşaret Zamirleri.....	85
3.3.3. Dönüştürme Zamirleri	86
3.3.4. Belirsizlik Zamirleri	87
3.3.5. Soru Zamirleri	89
3.3.6. Bağlama Zamirleri	89
3.4. Zarf.....	90
3.4.1. Hâl Zarfları.....	90
3.4.2. Zaman Zarfları	91

3.4.2.1. İsim ve Sıfatlardan Oluşanlar	91
3.4.2.2. İsme Son Çekim Edatları Getirilerek Oluşanlar	92
3.4.2.3. Doğrudan Doğruya Edat ve Zarf Olanlar	93
3.4.3. Yer-Yön Zarfları	93
3.4.4. Miktar Zarfları.....	94
3.4.4.1. Doğrudan Doğruya Zarf Olanlar	94
3.4.4.2. Sıfatlardan Yapılanlar	94
3.5. Edat	95
3.5.1. Son Çekim Edatları	95
3.5.1.1. Eksiz Hâl İsteyen Edatlar	95
3.5.1.1.1. Benzetme Bildirenler	95
3.5.1.1.2. Sebep Bildirenler.....	95
3.5.1.1.3. Beraberlik Bildirenler.....	96
3.5.1.1.4. Yer ve Tarz Bildirenler	96
3.5.1.1.5. Uygunluk, Denklik ve Nispet Bildirenler	96
3.5.1.2. Yaklaşma Hâli Eki İsteyen Edatlar	96
3.5.1.3. Ayrılma Hâli Eki İsteyen Edatlar	97
3.5.1.3.1. Yer ve Zaman Bildirenler.....	97
3.5.1.3.2. Sınırlama Bildirenler.....	97
3.5.2. Soru Edatları.....	97
3.5.3. İşaret Edatları	98
3.5.4. Kuvvetlendirme Edatları	98
3.5.5. Çağırma-Hitap Edatları	99
3.6. Bağlaç.....	100
3.6.1. Şart Bildirenler	100
3.6.2. Sınırlama Bildirenler	100
3.6.3. Sıralama Bildirenler	101
3.6.4. Sebep Bildirenler.....	101
3.6.5. İstisna Bildirenler	101
3.6.6. Açıklama Bildirenler	102
3.6.7. Cümle ve Kelime Bağlayıcılar	102
3.6.8. Atıf Bağlaçları.....	104
3.6.9. Atıf Vavı	104

3.6.10. Benzetme Bildirenler	105
3.7. Ünlemler.....	105
3.8. Fiil	105
3.8.1. Olumsuzluk Eki.....	105
3.8.2. Şahıs Ekleri	106
3.8.2.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri.....	107
3.8.2.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri	107
3.8.2.3. Emir Ekleri	108
3.8.3. Fiil Çekimi	108
3.8.3.1. Haber Kipleri.....	108
3.8.3.1.1. Bilinen Geçmiş Zaman.....	108
3.8.3.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman	109
3.8.3.1.3. Geniş Zaman	110
3.8.3.1.4. Şimdiki Zaman.....	111
3.8.3.1.5. Gelecek Zaman.....	112
3.8.3.2. Dilek Kipleri.....	113
3.8.3.2.1. Emir.....	113
3.8.3.2.2. Şart	114
3.8.3.2.3. Gereklik.....	116
3.8.3.2.4. İstek	118
3.8.3.3. Birleşik Çekimler	119
3.8.3.3.1. Hikâye	119
3.8.3.3.2. Rivâyet	121
3.8.3.3.3. Şart	121
3.8.3.4. Soru Eki -mı, -mi	122
3.8.4. Ek Fiil.....	123
3.8.4.1. Bilinen Geçmiş Zamanı.....	123
3.8.4.2. Geniş Zamanı	123
3.8.4.3. Öğrenilen Geçmiş Zamanı	124
3.8.4.4. Şartı	124
3.8.4.5. Zarf-fiili.....	124
3.8.5. İsimden Fiil Yapma Ekleri	124
3.8.6. Fiilden Fiil Yapma Ekleri.....	125

3.8.6.1.-n-: Dönüşlülük eki	125
3.8.6.2.-l-: Meçhullük ve pasiflik eki	125
3.8.6.3.-ř-: Ortaklaşma ve müşareket eki	125
3.8.6.4. Faktitif Ekleri	126
3.8.7. Birleşik Fiiller	126
3.8.7.1. Birinci Unsuru Fiil Olan Birleşik Fiiller	127
3.8.7.2. Birinci Unsuru İsim Olan Birleşik Fiiller	128
3.8.8. Sıfat-Fiiller	131
3.8.9. Zarf-Fiiller	132
SONUÇ	134
METİN	143
SÖZLÜK	467
ÖZEL İSİMLER DİZİNİ	553
KAYNAKÇA	606
TIPKIBASIM	616
ÖZ GEÇMİŞ	752

KISALTMALAR

akt.	Aktaran
AKÜ	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Ar.	Arapça
AÜ	Atatürk Üniversitesi
bağ.	Bağlaç
bk.	Bakınız
b. f.	Birleşik fiil
b. is.	Birleşik isim
b. sf.	Birleşik sıfat
b. zf.	Birleşik zarf
çev.	Çeviren
DLT	Divânu Lügâti't-Türk
dey.	Deyim
DTCF	Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi
e.	Edat
f.	Fiil
Far.	Farsça
FSM	Fatih Sultan Mehmet
H	Hicri
haz.	Hazırlayan
ICANAS	International Congress of Asian and North African Studies
is.	İsim
ISLET	International Symposium on Language Education and Teaching
İt.	İtalyanca
JASSS	Journal of Social Science Studies
KPDS	Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavı
M	Miladi
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
mec.	Mecaz
mm	Milimetre
Moğ.	Moğolca
öz.	Özel

Peh.	Pehlevice
sf.	Sıfat
SUTAD	Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi
T.	Türkçe
TAED	Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDAY	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TT	Türkiye Türkçesi
TTA	Türkiye Türkçesi Ağızları
TUBAR	Türklük Bilimi Araştırmaları
UDDTS	Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu
ünl.	Ünlem
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
vs.	vesaire
Yun.	Yunanca
zf.	Zarf
zm.	Zamir

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1: Derviş Mustafa'nın İstinsah Ettiği Tercüme Üzerine Yapılan Lisansüstü Çalışmalar.....	22

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

آ	Ā, ā
ا	A, a, E, e
ء	’
ب	B, b
پ	P, p
ت	T, t
ث	Ṭ, ṣ
ج	C, c
چ	Ç, ç
ح	H, h
خ	Ḥ, ḥ
د	D, d
ذ	Z, z
ر	R, r
ز	Z, z
ژ	J, j
س	S, s
سین	Ş, ş
ص	Ṣ, ṣ
ض	D, d, Ž, ž
ط	T, t
ظ	Z, z
ع	’
غ	Ġ, ġ
ف	F, f
ق	Q, q
ك	G, g K, k, ñ,
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
و	o, ö, u, ū, ü, V, v
ه	H, h, (a, e)
ی	Y, y, ı, î, i, î

GİRİŞ

ŞEHNÂME VE FIRDEVSÎ

1.1.Firdevsî

İran Millî Şairi: Ebu'l-Kâsım-i Firdevsî (D. 329/940 - Ö. 411/1021)

İran'ın millî şairi kabul edilen Firdevsî'nin tam adı Hekîm Ebû'l-Kâsım Mansûr bin Hasan Firdevsî'dir. 329/940 yılında Tûs şehrine bağlı Taberân kasabasının Baj köyünde doğmuştur¹. Künyesi Ebû'l-Kâsım, lakabı Fahreddin, mahlası Firdevsî'dir. Adı kaynaklarda Ahmed, Hasan ve Mansûr; babasının adı Ali Fahreddin, Ahmed ve İshak olarak farklı şekillerde geçmektedir. Kendisine ve babasına verilen bu adlardan hangisinin doğru olduğu tesbit edilememiştir. Babasının Tûs ırmağından ayrılan Âbrâhe çayı kenarında bir çiftlik sahibi (dihkan) olduğu bilinmektedir. Firdevsî'nin çocukluk dönemi ve öğrenim hayatı hakkında kaynaklarda hemen hemen hiçbir bilgi yoktur².

Firdevsî Baj köyünün ileri gelenleri olarak bilinen "Dihkan" ailesindedir. Dihkanlar kendilerini o bölgenin mirasçısı, İran millî değer ve kültürünün de koruyucusu olarak gördüklerinden çocuklarını da bu duygularla yetiştirmişlerdir. Firdevsî'ni böyle bir aileden olması onu milletin, atalarının tarihini öğrenme ve onu gelecek nesillere aktarma arzusunun ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bundan dolayı Firdevsî'nin İran tarihi, kültürü, medeniyeti, felsefe ve İslami bilimler konusunda çok birikimli olduğu rahatlıkla söylenebilir³.

¹ Firdevsî, **Şahnâme** Prof. Necati Lugal (çev.), (Başyazı: Nimet Yıldırım, Firdevsî ve Şahname) İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2014, 15.

² Mehmet Kanar, Firdevsî, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 13, Türkiye Diyanet Vakfı, 1996, 125.

³ Yıldırım, 16-17.

Edebî hayatının ilk başlarında çoğu şair gibi gazel ve kasideler yazan Firdevsî, döneminin etkisiyle eski İran tarihi hakkında Pehlevî dilinde yazılan eserlere karşı büyük bir ilgi duymuş ve bu eserlerden faydalanabilmek için Pehlevîce öğrenmiştir⁴.

İran'ın millî şairi Firdevsî, İran Edebiyatı'nda kahramanlık tarzındaki şiir anlayışını zirveye ulaştıran şair olarak kabul edilir. Firdevsî'nin şiirlerinde anlattığı olayları olağanüstü ifadelerle betimlemesi, sade ve akıcı dil kullanması gibi özellikleri onu diğer şairlerden ayırmaktadır. Firdevsî eserinde gereksiz söz sanatları kullanmamaya özen göstermiş bu durum da onu, halk tarafından okunmak istenen bir şair hâline getirmiştir. Ayrıca eserinde eski Farsça olarak bilinen Pehlevîce kökenli sözcükler oldukça fazladır⁵.

VI. asırda yaşamış olan Sâsânî hükümdarı Husrev-i Enûşîrevân'ın (M. 531-579) İrân'ın eski padişahlarına ait sözlü söylentileri toplatıp kütüphanesine koydurmasından sonra Sâsânîlerin son hükümdarı Yezdgird Şehriyâr (ö.651) da Enûşîrevân'ın toplattığı bu eseri eksikliklerini de tamamlaması için Dânişver adlı bir bilgine vermiş, Dânişver de *Hudây-nâme* adıyla İran'ın ilk şehnâmesini yazmıştır⁶. Saffârîlerden Yakub b. El-Leys (ö.879), veziri Ebu Mansur'a, Dânişver'in Pehlevî diliyle yazdığı *Hudây-nâme*'i Farsça'ya çevirtmesini emretmiştir. Sâsânîlerden Ebu Salih Mansur bin Nuh (961-975), veziri Bel'amî'ye, Dânişver'den yapılan Farsça tercümenin şair Dakîkî (ö.979?) tarafından manzum şekilde yazdırılmasını emretmiştir. Dakîkî bu önemli görevi yerine getirmek için başladığı Şehnâmesi'nin 1000 beytini yazmış, fakat bir köle tarafından öldürüldüğü için eseri yarım kalmıştır⁷.

Firdevsî İran'ın geleneklerini tekrar ortaya çıkartıp yüceltmek amacıyla İran'ın bütün tarihî ve destanî geleneklerini bir eserde toplamak istemiştir. Şehnâme'nin mukaddimesinde bir dostunun kendisine Pehlevîce'den Farsça'ya aktarılmış olan

⁴ Kanar, 125-126.

⁵ Serdar Bulut, 18. Yüzyıl'da istinsah edilmiş mensur bir şâh-nâme çevirisi, II. Cilt 1a-144b varaklar arası, inceleme-metin-sözlük-özel isimler dizini-tıpkıbasım, Doktora Tezi, Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 2017, 1.

⁶ Hüseyin Ferîver **Tarih-i Edebiyat-ı İrân ve Tarih-i Şu'arâ**, Tahran, 1341'den akt. Hasan Gültekin, Firdevsî, Şehnâme, Şehnâmecilik ve Meşâhîr-i İslâm'da Firdevsî Maddesi, *JASSS-The Journal of Academic Social Science Studies*, Volume 6, Issue 3, 2013, 242.

⁷ Necâti Lugal, **Şeh-nâme**, I-IV, İstanbul: MEB Yayınları. 1945-1955 ve Rızâzâde Şafak, **Tarih-i Edebiyat-ı İrân**, Tahran, 1341, 85'ten akt. Gültekin, 242.

mensur Şehnâme getirdiğini, kendisini bu eseri nazm etmeğe teşvik ettiğini, Ebu Mansur b. Muhammed adında bir zattan maddî yardım gördüğünü ve mukaddimeyi yazdığı zaman bu zatın öldüğünü anlatır⁸. Firdevsî, böylece yukarıda bahsi geçen şair Dakîkî'nin yazmış olduğu 1000 beyitlik Şehnâme'yi elde etmiş, kendi gayretiyle toplamış olduğu diğer destan ve gelenekleri de 60 bin beyit tutarındaki ünlü eseri Şehnâme'de bir araya getirip ölümsüzleştirmiştir⁹.

Firdevsî, önce parça parça yazdığı eserini destanlar arası bağlantılar kullanarak tamamlamış ve 404/1014 yılında eklediği yeni şiirlerle zenginleştirip yedi ciltte toplamıştır. Ardından eserini bizzat dönemin hükümdarı Sultan Mahmud'a sunmuştur. Fakat şair, ümit ettiği desteği hükümdarın veziri Hasan-ı Meymendi'nin telkinlerinden dolayı alamamış, dolayısıyla şairin beklentileri karşılıksız kalmıştır. Her beytine bir dinar verileceği yerde her beytine bir dirhem verilmiş, bu duruma üzülen Firdevsî de kendisine verilen altmış bin dirhem gümüşü halka dağıtıp hükümdara 100 beyitten oluşan bir hiciv kaleme almıştır¹⁰.

Şehnâme hamasî edebiyatın dünyada haklı şöhret kazanmış ilk örneğidir. Şöhreti doğu ülkelerinde olduğu gibi batılı ülkelere de ulaşmıştır. Firdevsî'den sonra Arap, Türk ve Hint edebiyatlarında Şehnâme benzeri çok sayıda eser yazılmıştır¹¹. Önceleri Fars edebiyatında ortaya çıkan bu Şehnâme yazma geleneği Fars edebiyatının tesiriyle Selçuklular döneminde Osmanlılara geçmiştir¹². Devletşâh-i Semerkandî, *Tezkiretü's-Şuarâ* isimli eserinde Firdevsî ve eseri Şehnâme hakkında “Hemen herkes, onun İslam sonrası dönemde İran'ın en büyük şairi olduğu konusunda hemfikirdir. O şairliğin, fesahat ve belagatın hakkını gerçekten vermiş bir söz ustasıdır. Onun eseri Şahnâme'nin bir benzeri daha yoktur¹³.” der.

⁸ Zebîhullâh Safâ, **İran Edebiyatı Tarihi** Hasan Almaz (çev.), Ankara: Nüsha Yayınları, 2002, 92'den akt., Gültekin, 242.

⁹ Safâ, 93-94'ten akt. Gültekin, 242.

¹⁰ Bk.Zuhal Kültürel, Latif Beyreli, **Şerifi Şehnâme Çevirisi**, Cilt 1-4, Ankara: TDK Yayınları, 1999, XVII; Yıldırım, 30; Kanar, 126.

¹¹ Gültekin, 243.

¹² İsmail Çiftçioğlu, Karamanlı Dönemi Şehnâme Yazarları ve Eserleri Üzerine, *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2002, 4(2): 58.

¹³ Devletşâh-i Semerkandî'nin *Tezkiretü's-Şuarâ*, 49-50'den akt. Yıldırım, 16-17.

İran'ın "millî şairi" Firdevsî'nin ölüm tarihi bazı kaynaklarda 411(1021)¹⁴, bazı kaynaklarda ise 416(1025) olarak verilmektedir¹⁵. Firdevsî'nin cenazesi şehrin bir kapısından çıkarken diğer kapısından geç de olsa bu büyük eserin değerini anlayan Sultan Mahmud'un kendisine gönderdiği 60.000 altın değerinde çivit yüklü on iki deve kervanının girdiği rivayet edilir. Bu gibi rivayetler eseri sultana o sıralarda seksen yaşlarında bulunan Firdevsî'nin bizzat kendisinin değil Gazneli Mahmud'un kardeşi Nasr b. Sebük Tegin'in veya gözde kumandanlarından Arslan Cazib'in sunduğu ihtimalini akla getirmektedir. Ödülün gecikmesi ve Firdevsî'ye nasip olmaması halk arasında bu tür rivayetlerin çıkmasına sebep olmuştur denilebilir¹⁶. Bunlar adı üstünde halk arasında anlatılan rivayetlerdir. Bazı kaynaklar aksini iddia etse de Sultan Mahmud'un eseri kabul etmemesinin en önemli sebebi Şehnâme'de Türklerin aşağılanması olarak gösterilir¹⁷.

Rafizî olduğu gerekçesiyle Firdevsî'nin Müslüman mezarlığına gömülmesine bazı kimselerin karşı çıkması üzerine naaşı kendisine ait bir bahçeye defnedilmiştir¹⁸.

1.2.Şehnâme

Millî kahramanlıkların üst seviyelere çıkarılması ile oluşturulan Şehnâme, Firdevsî'nin tek eseridir. Firdevsî, ömrünün otuz senesini tüm İran destanlarını toplamaya adanmış ve toplam 35 yıllık emeğinin karşılığı olarak "Şehnâme" adlı İran edebiyatının başyapıtı sayılan eserini yazmıştır. İran milletinin gelenek ve göreneklerini, ulusal, dinsel, ahlaksal değerlerini, üstün niteliklerini, kahramanlık serüvenlerini, aşklarını ve İran halkıyla ilgili daha birçok şeyi eserinde ölümsüzleştirmiştir. Kitabın önsözünde "Çok sıkıntı çektim bu otuz yılda/Dirilttim İranlıyı ben bu Farsçayla" demiştir. Eser şairin kendi ifadesine göre 60.000 beyit, diğer bazı kaynaklara göre ise 48.000 ile 52.000 arasındadır¹⁹.

Firdevsî'nin eseri olan Şehnâme'nin incelemeye konu olduğu çalışmalarda; *Eski Önsöz ve Baysungur Önsözü* olarak isimlendirilen içerik olarak da birbirinden farklı

¹⁴ Yıldırım, 20.

¹⁵ Kanar, 126.

¹⁶ Kanar, 126.

¹⁷ Bulut, 6.

¹⁸ Yıldırım, 20.

¹⁹ Yıldırım, 34; Bulut, 8.

iki mukaddime metni olduğu ifade edilmiştir. Her iki metnin içerikleri de zamanla birtakım değişikliğe uğramıştır. Resimli veya resimsiz Şehnâme nüshalarının neredeyse tümünün baş kısmında bunlardan biri yer almıştır. Timuri şehzade Baysungur (öl.1434) tarafından yazıldığı veya yazdırıldığı tahmin edilen *Baysungur Önsözü*, 1430 yılından sonra istinsah edilmiş Şehnâme nüshalarında, yazarı ve yazım tarihi kesin olarak bilinemeyen *Eski Önsöz* ise ilk kez 13. yüzyıl başında istinsah edilen bir Şehnâme nüshasında görülür²⁰.

İlk menkıbevî hükümdar olan Keyumers'ten başlayarak Sasanî hükümdarı III. Yezdجرد'e kadar kronolojik olarak elli hükümdarın hayat ve savaşlarını anlatan "Şehnâme" basit olarak dört döneme ayrılmaktadır²¹:

❖ **Pişdadiler:** Burada *Cemşid, Feridun, Sam, Rüstem* gibi hükümdarların savaş ve hayatları anlatılır. Feridun'un çocukları ülkeyi aralarında paylaşırlar ve İran ile Turan arasındaki ezeli mücadele başlar.

❖ **Keyaniler:** *Keykavus, Keykubad, Keyhüsrev* gibi hükümdarların anlatıldığı bu bölümün sonunda *Taganizm*'e üstün gelen Zerdüşť dininin ortaya çıkışı ve Ahemenilerden birkaç kişi ile İskender'in İran'ı istilasını anlatılır.

❖ **Eşkaniler:** Bu bölümde *İskender*'in efsanevi hayatı ve *Dara (Darilis)* ile mücadeleleri anlatılır.

❖ **Sasaniler:** Bu bölümde Sasaniler'in tarihi ve dokuz padişahının maceraları kronolojik bir biçimde anlatılır. *Keykavus* bu devrin önemli isimlerindedir. Bölümde görülen *Anuşirvan*'ın veziri *Büzürğmihir*'in menkıbeleri meşhurdur. *Menije* ve *Bijen*'in aşk hikâyeleri de bu bölümde yer alır.

Şehnâme içerisinde ele alınan konular masal ve tarih arasında bir üslupla işlenmiş, kahramanların karakterleri, savaşlardaki üstün maharetleri, hayat, toplum ve olayları düşünüş ve anlayışlarındaki basitlik ve birlik İran'ın her şeyi yeryüzündeki her şeyden üstün tutularak anlatılmıştır. Eserde tam bir "epope" özelliği görülür. Kahraman ve

²⁰ Zeren Tanındı, Sultanlar, Şairler ve İmgeler: Şehnâme-i Firdevsî'nin Mukaddimesinin Resimleri, **U.U. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl 9, Cilt 2, Sayı 15, 2008, 269.

²¹ Cevat Yerdelen, Divan Edebiyatı Kaynaklarından Şehname, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 8, 1997, 101; İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, İstanbul: Kapı Yayınları, 2005, 424.

savaş tasvirlerinde birbirlerine benzerlikler gösteren eser, bu muntazam kuruluşu içerisinde baştan sona aynı canlılıkla devam eder²².

Firdevsî, Şehnâme'yi hazırlarken, Âvesta, Tevrat ve Kur'ân gibi dini metinleri örnek olarak eserine eski İran tarihi ve efsaneleriyle başlamış, Allah'ı öven beyitleri, evrenin yaratılışı, ay, güneş, gezegenler, yerküre ve diğer varlıkların yaradılışı ve insanın yaratılışı gibi olaylarla giriş yapmış, ardından ulaştığı kaynaklardaki bilgilerden yola çıkmış İran'ın tarih ve mitolojisini aktararak eserinin çok sayıda okuyucuya ulaşmasını arzulamıştır. Gerçekten de böyle olmuş ve Şehnâme öyle yaygınlaşmıştır ki, kutsal kitaplar kadar belki de bazı yerlerde onlardan da çok okunmuştur. Günümüzde bile yaklaşık on asır geçmiş olmasına rağmen birçok Nevruz töreninde Kur'ân yerine Şehnâme'nin okunduğunu görmemiz bu durumu kanıtlamaktadır. Meliküşşuarâ Bahâr bir şiirinde bu konuyu şöyle beyti söyleyerek Firdevsî ve Şehnâmenin İran toplumundaki yerini göstermiştir²³:

*“Şahnâme hiç abartısız Kur'ân'ıdır Acem'in
Tûs bilgesinin rütbesi de peygamberlik rütbesi.”*

İran'ın en önemli kahramanlık eseri Şehnâme'nin dayandırıldığı temeller arasında Âvesta dili ve Pehlevîce yazılan dinî ve edebî metinler ilk sırayı alır. İran kökenli ikinci önemli kaynak ise Doğu İran ve Zâbilistan kaynakları sayılır. Bu kaynaklardaki bilgilerin *Şehnâme-yi Pehlevî*, *Hudâyname* ve bu eserlere benzer nitelikteki kaynakların Arapça ve Farsçaya çevrildiği bilinmektedir. Şehnâmenin İran dışı kaynakları ise Yunancadan Süryanice ve Arapçaya çevrilerek İran hikâyelerine karışan Dâstân-ı İskender ile Müslümanlara ve Araplara ait bazı eserlerdir²⁴.

Şehnâme'nin içeriğinde: Eski İran efsane ve gelenekleri, İslam dönemine kadar meydana gelen hemen hemen bütün olaylar hakkındaki bilgiler bir araya toplanmıştır. Ayrıca felsefi ve ahlaki konulara değinilmiş, kahramanlık şiirlerinin yanı sıra diğer şiir türlerine de yer verilmiştir. Firdevsî bütün bu konularda sözün hakkını gereğince

²² Yerdelen, 101.

²³ Ahmed Şâmlû, *Firdevsî Şehnâme, Pâsûh-ı Firdevsî Be Zerûret-i Târîh*, Îrânşinâsî, II/2, 1990, 304'ten akt. Yıldırım, 21-22; Pala, 424.

²⁴ Yıldırım, 22.

vermiş, İran millî hikâyeleri ve İranlıların tarihî değerlerini Şehnâme boyunca en güzel şekilde yansıtmaya çalışmıştır²⁵.

Şehnâme'deki en ünlü destanlar şunlardır²⁶:

- ❖ Dahhâk'ın Demirci Kâve ile macerası.
- ❖ Ferîdun ve üç oğlu: Selm, Tûr, İrec.
- ❖ Zâl'ın doğması ve Sîmurg tarafından büyütülmesi.
- ❖ Rüstem'in ilginç hayat serüveni ve savaşları.
- ❖ Rüstem'in Mâzenderân'da yaptığı savaşlar ve heft hânı.
- ❖ Rüstem ile Sohrâb hikâyesi.
- ❖ Siyâvuş'un hikâyesi.
- ❖ Siyâvuş'un oğulları Keyhüsrev ile Furûd'un hikâyeleri.
- ❖ Bîjen ile Menîje'nin hikâyesi.
- ❖ İsfendiyâr ve Tûranlı Ercâsp'ın esaretinden kurtulmak için aştığı heft Hân.
- ❖ Rüstem ile İsfendiyâr'ın hikâyesi.
- ❖ Rüstem'in kardeşi Seğad tarafından öldürülmesi.
- ❖ İskender'in İran'da egemen oluşu ve ilginç hayat hikâyesi.
- ❖ Behram-i Çûbîn'in IV. Hürmüz ve Hüsrev Pervîz'e karşı ayaklanması.

Anbarcıoğlu Şehnâme'nin Türk edebiyatındaki yansımalarını şu dört maddede açıklar²⁷:

a-Şehnâme, bazı mesneviler için konu ve ilham kaynağı olmuştur.

b-Türkçe ve Farsça Şehnâme'lerin yazılmasına; Anadolu Selçukluları ve Osmanlı devirlerinde Şehnâme geleneğinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

c-Şahnâme vezninin Türk edebiyatında fazlaca kullanılmasına sebep olmuştur.

d-Firdevsî ve Şehnâme'yi taklit eden çok sayıda yazarın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Behmen-nâme, Merzubân-nâme, Cihângir-nâme, Ferâmurz-nâme türünden destan kahramanlarına ait eserlerin Türkçeye tercüme edilmesine sebep olmuştur.

²⁵ Yıldırım, 32.

²⁶ Yıldırım, 38.

²⁷ Meliha Anbarcıoğlu, Şeh-nâme-i Firdevsî ve Edebiyat-ı Türk, **Doğu Dilleri**, II(IV), 1981, 1.

1.2.1.Şehnâme’de Türkler

Günümüz İran’ında milyonlarca Türk nüfusu yaşamaktadır. Bu Türk nüfus içerisinde en etkin olanlar ve dili en çok konuşulanlar Azerbaycan Türkleri, Kaşkaylar²⁸ ve Türkmenler’dir. Günümüzde Türkler ile İranlılar arasında devam eden mücadeleler mevcuttur. Bu mücadelelerin kökeni Eski İranlılar ile Türkler’e kadar gidebilmektedir²⁹.

İran’da görülen Türk düşmanlığı tarih ve gerçekliğin de ötesinde efsane ve mitlerde bile görülmektedir. Bilindiği üzere Firdevsî’nin Şehnâme’si İran ile Turan savaşları temelinde yazılmıştır ve Firdevsî, Şehnâme’sindeki Turanlıların Türkler olduğunu bizzat kendisi söylemektedir. Firdevsî, Fars çiftçisinin Türk ve Arap’la karışmasının Fars köylüsünün bozulması anlamına geldiğini söyler (Şiirden çeviri): “[Fars] çiftçi, Türk ve Arap’tan [öyle] bir soy ortaya çıkar [ki] ne çiftçidir, ne Türk’tür, ne Arap’tır”³⁰.

Sultan Mahmut zamanında işi sultanı övmek olan 400 Fars şairi vardı ve onlardan biri de Firdevsî’dir. İran’ın tüm Türk hâkimleri Fars Dili ve Edebiyatı’nın gelişmesine gayret sarf etmelerine rağmen Türk karşıtlığı İran Edebiyatı’nın belirgin hatlarından olmuştur. Fars Edebiyatı’nda “Bu yol Türkistan’a gider” ifadesi “doğru yoldan sapmak” ve “Türktazi” [Türk’ün at koşturması] “zorbalık ve haksızlık” anlamına gelmektedir³¹.

Firdevsî eserinde Türkleri doğrudan doğruya tanıdığı gibi anlatmıştır. Çünkü kendisi de İran’ın Kuzey-Doğu sınırındaki Horasan eyaletine mensuptu. Horasan ise Orta Asyadan gelip Batıya göç eden Türk toplumunun göç yolları üzerindedir. Şehnâme’de Türk ülkesi genellikle “Turan” veya “Turan Zemin”, bazen de “Şehr-i Turan”, “Marz-i Turan” olarak geçmektedir. Asya’dan İran’ın Kuzey-Doğusuna kadar Türklerle

²⁸ Kaşkay Türkleri ve Kaşkay Türkçesi için bakınız: Muhittin Çelik, **Kaşkay Türkçesi Metinleri (Giriş-Metinler-Seçme Sözlük-Ekler)**, Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 2014.

²⁹ Bulut, 13-14.

³⁰ Maşallah Rezmî, İranda Türk Düşmanlığının Kökleri, <https://guneyturkistan.wordpress.com/2010/04/29/iran%E2%80%99da-turk-dusmanliginin-kokleri/>, 16 Mayıs 2017.

³¹ Rezmî, İranda Türk Düşmanlığının Kökleri, <https://guneyturkistan.wordpress.com/2010/04/29/iran%E2%80%99da-turk-dusmanliginin-kokleri/>, 16 Mayıs 2017.

meskun sınırsız alanları ifade eden bu mefhum pek iyi tanımlanmamıştır. Ceyhun Amuderya, eski ‘Oxus’ bu iki dünyayı ayıran sınırdır³².

Eski İran geleneklerini doğru bir şekilde yansıtan Şehnâme’ye göre İran dünyası ile Türk dünyasının birbirlerine karşı oluşları Feridûn’un ülkesini oğulları Salm, Tur ve Erağ³³ arasında paylaşırma şeklidir. En küçük çocuk olan Erağ’a ata yurdu olan İran’ı yani Arap ülkelerini vermiştir. Küçük kardeşlerine doğduğu yerin beylik arazisi olarak verilmesi Salm ve Tur’u kıskandırmıştır. Bu kıskançlık sonucu Salm ve Tur bir plan yapıp küçük kardeşleri Erağ’ı öldürmüşlerdir. Erağ’ın oğlu Minuçihr de babasının intikamını almak için kötü amcaları Salm ve Tur’u öldürmüş ve böylece tarih boyunca bitmeyen bir kardeş kavgası başlamıştır³⁴.

Tarih sayfaları Türklerin yiğitlik ve askeri organizasyonlarının çok üstün olduğunu gösterse de Şehnâme’de Türklere asker olarak pek önem verilmemiştir, bunda Firdevsî’nin taraflı davrandığını söylemek mümkündür. Şehnâme’de “*Turan ırkından üstün (parlak) zekâlı hiç kimse doğmadı*” gibi Türkler ile ilgili olarak birçok küçültücü ifade kullanılmıştır³⁵.

İran kahramanı Bezan ağzından Firdevsî Türkleri şu şekilde değerlendirir: “*Yüzüne bakınca peri gibi fakat savaşta hiç bir şeye değmezler.*”³⁶. Bu cümleden anlıyoruz ki Firdevsî’ye göre güzellikte peri gibi olan Türkler savaşta bir varlık gösteremiyorlar.

Ancak savaşlarda Türklerin övülerek bazen üstünlük kazandıklarının gösterilmesi sonucunda yine İranlılara yenilmesi Firdevsî’nin Fars milliyetçiliğinin bir göstergesi niteliğindedir.

Şehnâme’nin Türkler hakkında verdiği bu gibi bilgilerden yola çıkarak Firdevsî’nin Türkleri İran’ın kültürüne karşı bir tehdit olarak görmüş olabileceği ve halkını Türklere karşı uyarmak istemesi düşünülebilir.

³² Tadeusz Kowalski, Şehname’de Türkler, Harun Güngör (çev.), **Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 1, Yıl 1, 1983, 290.

³³ Bazı kaynaklarda İreç olarak geçer.

³⁴ Kowalski, 292.

³⁵ Kowalski, 300.

³⁶ Kowalski, 299.

1.2.2. Şehnâme Geleneği, Türk Edebiyatına Yansımaları, Selçuklu-Osmanlı Sahasına Ait Şehnâmeler ve Şehnâme Yazarları

Firdevsî'nin 30-35 yıl gibi uzun bir süre zarfında meydana getirdiği Şehnâme daha yazıldığı andan itibaren şöhrete ulaşmış ve rağbet görmüştür. Bu rağbetin sonucu Doğu Edebiyatlarında Şehnâme yazma geleneği başlamıştır. Pek çok şair, Şehnâme kahramanları etrafında oluşturdukları müstakil eserlerle bu geleneğin yerleşmesini ve devamını sağlamıştır. Ayrıca Orta Asya'da çok sevilen ve epik anlatılar için kullanılan “nâme” tarzının Şehnâme'yle başladığı kabul edilmektedir³⁷.

Şehnâmeler 1559 yılına kadar manzum bu tarihten sonra da mensur olarak yazılmıştır³⁸. Şehnâmeler estetik amaçlarla yazıldığı için ilk yazılan eserlerin manzum olmaları da doğaldır. Zaten sanat yapmanın daha çok ön planda olduğu eserleri ortaya konulurken her zaman nazım tercih edilmiştir. Bu nedendir ki ilk Şehnâme de dâhil olmak üzere XVI. asra gelinceye kadar yazılan şehnâmelerin tamamı manzum olarak kaleme alınmıştır³⁹.

Şehnâme'nin Türkçe ilk çevirisi 1510 yılında *Tatar Ali Efendi* tarafından Kansu Gavri adına yapılmıştır. Türkçe düzyazı bir çevirisini de 1621 yılında II. Osman adına *Mehdi* isimli birisi yapmıştır. Eser M. Cevdet tarafından “*Şarkın İlyada'sı Şehname*” adıyla çevrilip 1928 yılında İstanbul'da basılmıştır. Bundan sonra yapılan çeviri ise Necati Lugal tarafından hazırlanan ve Kenan Akyüz tarafından dipnotlar ilavesiyle 1956 yılında İstanbul'da yayımlanan eserdir. İlk baskısında dört cilt hâlinde olan bu eser 2005 yılında tek cilt hâlinde Kabalcı Yayınevi tarafından yeniden düzenlenerek yayımlanmıştır⁴⁰. Şehnâme'nin tek cilt hâline yayımlanan baskısında bir öncekinde yer almayan 4483 beyit de Prof. Dr. Nimet Yıldırım'ın son okumasıyla esere eklenmiş ve tamamlanan beyit sayısı yaklaşık 24.883 olmuştur⁴¹.

³⁷ Pala, 425.

³⁸ Mithat Sertoğlu, Şeh-nâmenüvîsler, Vak'anüvîsler İle Diğer Mühim Osmanlı Müverrihleri ve Eserleri I-IV, **Yeni Tarih Dergisi**, I, 1960, 754'den akt. Gültekin 245.

³⁹ Gültekin, 245.

⁴⁰ Yerdelen, 102.

⁴¹ Nimet Yıldırım, Şahnâme I-II, Şahnâme'nin Türkçe Tam Metin İlk Çevirisi, <http://www.nimetyildirim.com.tr/kitaplar/sahname>, 16 Mayıs 2017.

Şehnâmenin daha önce Türkçeye çevrilmeyen 27.507 dizesini içine alan ilk tam çevirisi Prof. Dr. Nimet Yıldırım tarafından yaklaşık altı yılda tamamlanmış ve 2016 yılında Kabalcı Yayıncılık tarafından “*Şahnâme II*” adıyla bilim dünyasını istifadesine sunulmuştur⁴².

Doğulu hükümdarların çoğunun maiyetinde Şehnâme yazarlarının bulunması, Osmanlı döneminde de Şehnâme geleneği görevinin ihdasına sebep olmuştur. Bu görevi ilk defa ihdas eden hükümdar Fatih Sultan Mehmed’dir. Fatih Sultan Mehmed zamanının ilk devlet görevlisi Şehnâme yazarı Şehdî’dir. Ondan önce II Bayezid zamanında Kemal adında bir şairin Osmanlı padişahlarının hayatlarını Şehnâme tarzında anlatmaya çalıştığı ve teşvik gördüğü bilinmektedir⁴³.

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Şehnâme türünde eser veren şair ve yazarlar şunlardır:

➤ ***Emir Ahmed Kani’î veya Ahmed b. Mehmed El-Tûsî, Şehnâme-i Selâcika:*** II. İzzeddin Keykavus adına kaleme alınan bu eser 30 ciltlik Şehnâme vezniyle Farsça manzum bir Selçuklu tarihidir⁴⁴.

➤ ***Hoca Dehhânî, Şehnâme-i Selçûkiyân (Kayıp Selçuklu Şehnâmesi):*** Hayatı hakkında detaylı bilgi bulunamayan Dehhânî aslen Horasanlıdır. İlk defa Fuad Köprülü tarafından ilim âlemine tanıtılmıştır. Şikârî’deki kayıtlara göre şehnâme, dönemin hükümdarı III. Alâeddin Keykubâd’ın isteği üzerine Farsça olarak yazılmıştır. Köprülü, şehnâmenin muhtemelen Kâni’î’ye ait şehnâmeyi tamamlamak üzere kaleme alınmış olabileceği fikrindedir. Ona göre Alâeddin Keykubâd; -kendi zamanını da ihtiva etmek üzere-, önceki hükümdarlarda görülen şehnâme yazdırma geleneğine uyarak, bu eseri yazdırmak istemiştir. Zira şehnâmenin Farsça olarak te’lif edilmiş olması da bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Yirmi bin beyitten oluşan Selçuklular Şehnâmesi’nde XIII. yüzyılın ikinci yarısına ait pek çok tafsilâtın yer

⁴² Firdevsî, **Şahnâme II**, Nimet Yıldırım (çev.), İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2016; Nimet Yıldırım, Şahnâme I-II, Şahnâme’nin Türkçe Tam Metin İlk Çevirisi, <http://www.nimetyildirim.com.tr/kitaplar/sahname>, 16 Mayıs 2017.

⁴³ Nureddin Ardıç, Franz Babinger. *Osmanlı Şeh-nâmecileri, Aramak, Güzeli, İyiyi, Gerçeği*, S. XXXVII-XL. 1939, 19’dan akt. Gültekin, 246.

⁴⁴ M. Fuad Köprülü Anadolu Selçukluları Tarihi’nin Yerli Kaynakları-Umumî Bir Bakış I, **Bulleten**, VII, 1943, 393-395’ten akt. Gültekin, 246.

aldığı tahmin edilmektedir. Eserin XIV. yüzyıldan sonra kaybolduğu anlaşılmaktadır⁴⁵.

Hicrî 1119'da istinsah edilmiş bir nüshası Millet Kütüphanesi'nde ve diğer yeni bir nüshası da Dârülfünûn Kütüphanesi'nde 14104 numarada kayıtlı Şikârî Şehnâmesi adıyla bilinen Türkçe mensur bir Karaman Tarihi'nin baş taraflarında verilen bilgiye göre Selçuklu Hükümdarı Sultan Alaaddin Keykubâd, Firdevsî'nin Şehnâme'sine nazire olmak üzere Farsça bir *Selçukî Şehnâmesi* yazmasını "Dehhânî" adlı bir şaire emr etmiş, muahhirede Karaman oğullarından Alaaddin Beg (saltanatı 1361-1398) bunu takliden Yarcânî mahlaslı bir şaire aynı tarz ve mahiyette bir *Karaman Şehnâmesi* tanzim ettirmiştir. Şikârî, Farsça olduğu için fazla bilinmeyen ve rağbet edilmeyen bu eseri Türkçeye tercüme etmiştir. Bu Selçuk ve Karaman Şehnâmeleri tarih itibariyle önemli olmalarına rağmen maalesef günümüze kadar ulaşamamıştır⁴⁶.

Ünsî, Şehnâme-i Selçuk: Ünsî hakkında eski kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. H. 785 yılında Halep'te Farsça olarak bitirdiğini söylediği manzum eserindeki kayda göre Horasan'dan Konya'ya III. Alaaddin Keykubâd zamanında gelmiştir. On altı bâbdan oluşan eserde Selçuklular, Karamanlılar ve Osmanlılarla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Fuad Köprülü, Şehnâmenin içeriği bakımından tarihi hiçbir değeri olmayıp muhtemelen sonradan uydurulmuş olabileceğini, zira Farsça'yı bu denli az bilen ve vezinden hiç anlamayan bir müellifin bu şekilde bir manzum Selçuknâme yazmaya kalkışmasının çok şaşkıncı olduğunu ifade eder. Müstensih İmam Hafız Hasan Efendi'nin, kitabın müellifini "Allâme-i asr" olarak göstermesini de oldukça yadırgayan Köprülü, esasen ne böyle bir şairin, ne de böyle bir eserin mevcut olmayıp çok sonradan uydurulduğunu kaydeder. Bu eser, kısa bir mukaddime, Farsça metni ve tercümesiyle birlikte Mesud Koman tarafından 1942 yılında Konya'da yayınlanmıştır⁴⁷.

Yârcânî, Karaman Şâh-nâmesi: Karaman Devleti hükümdarlarından Alaaddin Bey'in (757-793) Dehhânî tarafından kaleme alınan Şâh-nâme'yi gördükten sonra

⁴⁵ Çiftçioğlu, 61-62.

⁴⁶ Çiftçioğlu, 62; Ersen Ersoy, Ümran Ay, Hoca Dehhânî Hakkında Yeni Bilgiler, **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Sayı 15, 2015, 2'den akt. Bulut, 21.

⁴⁷ Köprülü, 381'den akt. Gültekin, 246; Çiftçioğlu 60.

kendi sarayı şairlerinden Yârcânî'yi de Karamanlı Şâh-nâmesi yazmaya memur etmiştir. Ali Emîrî, Karaman Şehnâmesinin, Karamanoğlu Alâeddin Bey'in emriyle yazılmaya başlandığını ancak Dehhânî'nin ömrünün buna müsaade etmemesi nedeniyle geri kalanının Yarcânî tarafından tamamlandığını ifade etmektedir. Kaynaklarda kendisi ve eserleri hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmayan Yârcânî'nin bu eseri henüz ele geçmiş değildir. Fakat yine Karamanlı şairlerden Şikârî bu Farsça manzum Şâh-nâmeyi nesir olarak Türkçeye çevirmiştir⁴⁸.

Ahmed Niğdî, Selçuk-nâme: Niğdeli Emir Şemseddin Dünder Bey adına mensur olarak yazılan bu eser Farsça küçük bir Selçuklu tarihi örneğidir⁴⁹.

Şehdî: Fatih Sultan Mehmed devri şairlerinden olan Şehdî'ye padişah tarafından Şehnâme benzeri bir eser yazarak Osmanlı hanedanının tarihini ortaya koymasını istemiştir. Şehdî ömrü yetmediği için eserini planladığı şekilde bitirememiş, ancak dört bin beyit yazabilmiştir. Bu eseriyle Şehdî Osmanlı tarih yazıcılığında şehnameciliğin öncüsü sayılmaktadır⁵⁰. Eser günümüze ulaşamamıştır⁵¹.

Fethullah Ârifî: Babası Kâtip Derviş Şirazî, annesi meşhur İbrahim Gülşenî'nin kızıdır. Kendisi hakkında verilen bilgiler tutarsızdır. Osmanlı hükümdar hanedanının ve özellikle Yavuz Sultan Selim'in kahramanlıklarını anlatan 6000 veya 8000 beyitlik Farsça Şehnâme'si ile tanınmıştır. Eski vezir-i azam Hadım Süleymân Paşa'nın 1538 senesinde yaptığı Hint Seferi'ni manzum olarak hikâye eden 2000 beyit tutarında olan Sefer-nâme-i Süleymân adlı eseri henüz ele geçmemiştir. Aynı zamanda hattat olan Ârifî 1562 yılında Mısır'da vefat etmiştir⁵².

⁴⁸ Köprülü, 399-401'den akt. Gültekin, 247.; Şikârî, **Karamanoğulları Tarihi**, Mesud Koman (çev.), Konya 1946, 15'ten akt. Çiftçiöğlü 63.

⁴⁹ Gültekin, 247.

⁵⁰ Enverî, **Düstürname-i Enverî Osmanlı Tarihi Kısmı** (1299-1466). Haz. Necdet Öztürk. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2003, XXVI'den akt. Erdal Taşbaş, Klasik Dönem Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserlerine Kısa Bir Bakış, **Mediterranean Journal of Humanities** mjh.akdeniz.edu.tr, Cilt I, Sayı 2, 2011, 217.

⁵¹ Abdulkadir Özcan, Fatih Devri Tarih Yazıcılığı ve Literatürü, Erciyes Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 14, 2003, 58; Abdulkadir Özcan, Osmanlı Tarihçiliğine ve Tarih Kaynaklarına Genel Bir Bakış, **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, Bahar 1, 2013, 274.

⁵² Ardıç ve Franz, 20'den akt. Gültekin, 247.

Eflatun-i Şirvânî: Şirvân'da doğan Türkmen asıllı şair, Farsça yazdığı şiirlerinde *Esirî*, Türkçe yazdığı şiirlerinde *Hazinî* mahlasını kullanmıştır. Fethullah Ârifî'nin yerine olaylı bir şekilde Şehnâmecilik mevkiini ele geçirmek için birçok hileye başvurmuş hatta idam edilmekten son anda kurtularak saraya Şehnâmeci tayin edilmiştir. Tezhip ve minyatürde usta bir şairdir. On fasıl şeklinde tasarladığı eserinin henüz üç faslını yazdıktan vefat etmiştir. Bu eser henüz ele geçmemiştir⁵³.

Mahremî: Kanunî Sultan Süleyman'ın tahta oturmasından ordularını Bağdat'a göndermesine kadar geçen olayları tanzim etmiştir⁵⁴.

Seyyid Lokman: Eflatun-i Şirvânî'nin ölümü üzerine sarayın yeni Şehnâmeci olarak tayin edilmiştir⁵⁵. Urmiyelidir. Saray şairi olması nedeniyle çok sayıda eser yazmıştır. İlm-i nücûma dair bir eseri ve çok sayıda şiiri vardır. Bunlar dışında 'Mucmilü'l-Tumar' adlı 1584 yılına kadarki Osmanlı tarihi, III. Murâd'a kadarki Osmanlı padişahlarının şahsiyet ve çehrelerini tasvir eden 'Kıyâfetü'l-insâniyye fî Şemâilî'l-Osmâniyye' adlı eserleri de vardır. Şehnâme'si manzum bir kroniktir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 1590 yılına kadar olan olayları içine alır. III. Selim döneminin olaylarını anlatan Farsça 'Selim-nâme' ve III. Murâd'ın saltanatını anlatan 'ŞehinŞehnâme' adlı eserlerin de sahibidir. III. Murâd'ın emriyle yazmaya başladığı 'Hüner-nâme'yi tamamlayamamıştır⁵⁶.

Talîkî-zâde Mehmed: 1595 yılında Seyyid Lokman'ın yerine tayin olunmuştur. Yarım kalan Hüner-nâme'yi kendi başına tamamlayamayınca Seyyid Lokman ile 6 yıl birlikte çalışmışlardır. Önceleri kâtiplik de yapmıştır. Görevi sırasında yazdığı üç eseri: Rumeli Beylerbeyi Ferhad Paşa'nın Erivân kuşatmasını anlatan *Revâniye*, Vezir-i azâm Osman Paşa'nın 1558 yılındaki Tebriz zaptını anlatan *Tebriziye*, Bosna valisi Hasan Paşa'nın ölümünden III. Mehmed'in tahta oturmasına kadar geçen olayları ve kısaca Macaristan-Eflak seferlerini anlatan *Şehnâme-i Hümayûn*'dur⁵⁷.

⁵³ Zeynep Tarım Ertuğ, "Hünernâme", **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, XVIII, 1998, 484; Ardıç ve Franz, 20'den akt. Gültekin, 247.

⁵⁴ Anbarcıoğlu, 7'den akt. Gültekin, 247.

⁵⁵ Tarım Ertuğ, 484.

⁵⁶ Ardıç ve Franz, 20'den akt. Gültekin, 247.

⁵⁷ Ardıç ve Franz, 21'den akt. Gültekin, 247.

Kâtib Hasan Hukmî: İlk olarak divan kâtipliğine atanarak serasker Çıgala-zâde'nin İran seferinde refakat etmiştir. 1601 yılında ise padişah fermanı ile Talikî-zâde'nin yerine tayin olunmuştur. Bu görevde on yıl kaldıktan sonra reisü'l-küttâb, nişancılık, sipahilere mukabeleci ve gibi görevlerde bulunmuştur. Mecmua ve inşa kitaplarında dağınık hâlde bulunan vaka ve parçaları olup müstakil bir Şehnâmesi yoktur⁵⁸.

Mehmed Gani-zâde Nâdirî: Şam ve Kahire kadılıklarında bulunan Kadı Abdülganî'nin oğlu olan şair Fezâilü's-Şâm'ı Türkçe'ye tercüme etmiştir. 1572 İstanbul doğumlu olup Hoca Sa'deddin'in öğrencilerindedir. Sahn Medresesi müderrisliği ile çeşitli yerlerde kadılık görevlerinde bulunan şairin divânı vardır. II. Osman'ın emriyle yazdığı Şehnâme'sinde II. Osman'ın kötü günlerinden ve Lehistan Seferi'nden bahsetmektedir. Bir diğer eseri olan Münşeât'ı da tarihî açıdan önemli belgeleri ihtiva etmektedir⁵⁹.

İbrahim Mülhemî: Erzurumludur. Canbulad-zâde Paşa'nın hocası olması sebebiyle 'Canbulad-zâde Hocası' lakabıyla tanınır. Sahn Medresesi'ne kadar yükselmiş bir müderris olup, riyaziyeci yönüyle meşhur olmuştur. Mukaddimesi Türkçe olan Farsça eseri 'Şehinşâh-nâme'sinde III. Murâd'ın dönemi ve Bağdat Seferi ile I. Mustafa devrinin olayları anlatılmaktadır. Naîmâ'ya göre 'Umûmî Tarih' ve 'Bizans ve Frank Tarihi' adlı eserleri vardır. Birinci eserden 'Murad-nâme' olarak bahsedilir. Bunlardan başka 'Fetihnâme-i Kara Boğdan' adlı bir eseri daha vardır. Mülhemî saray Şehnâmecilerinin sonuncusudur⁶⁰.

1.2.3.Şehnâme Tercümelere⁶¹

Şehnâme'nin Türk Edebiyatı'nda çok sayıda çevirisi bulunmaktadır. En önemli çeviriler şunlardır⁶²:

➤ **Tatar Ali:** Kansu Gavri adına manzum Şehnâme Tercümesi'ni 1510 yılında yazmıştır.

⁵⁸ Ardıç ve Franz, 21'den akt. Gültekin, 248.

⁵⁹ Ardıç ve Franz, 22'den akt. Gültekin, 248.

⁶⁰ Ardıç ve Franz, 22'den akt. Gültekin, 248.

⁶¹ Şehnâme'nin başka dilleri de içine alan çevirileri için bakınız: Yıldırım, 40-41.

⁶² Gültekin, 249.

➤ **Şerifi-i Amidi:** Kansu Gavri adına manzum Şehnâme Tercümesi'ni 1514 yılında yazmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (Hazine-1519) kayıtlı bulunan ve harekeli bir nesihle yazılmış olan bu çeviri iki cilt olup 1170 varaktır. Şerifi'nin Şehnâme'si üzerine Zühal Kültürel ve Latif Beyreli⁶³ çalışmıştır.

➤ **Mehdi: II.** Osman adına 1621 yılında mensur olarak Şehnâme tercümesi yazmıştır.

➤ II. Murad devrine ait mensur Şehnâme tercümeleleri vardır.

➤ Hicri 951 yılında istinsah edilmiş olan tarihi yazmalar.

➤ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesinde bulunan mensur ve tamamlanmamış 2 adet yazma Şehnâme Tercümesi nüshası.

➤ Necati Lugal tarafından Vuller baskısına göre yapılmış Şehnâme tercümesi.

Türkiye'deki Kütüphanelerde tespit edilen diğer manzum ve mensur Şehnâme tercümeleleri şunlardır⁶⁴:

❖ II. Murat devrinde nesir şeklinde yapılan tercüme 328 varaktır. Yer yer manzum parçalar da barındıran eserin 16. yüzyılda istinsah edildiği tahmin edilmektedir. İçerisinde 9 adet minyatür bulunduran bu eser Topkapı Sarayı Merkez Kütüphanesi'nde 1518 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

❖ II. Murat'ın devrinde yapılan bir diğer tercüme eser de Atatürk Kitaplığı'nda yer alan 101 demirbaş numaralı çeviri.

❖ Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet el yazmaları bölümünde yer alan *şehnâme* tercümesinin baş kısımları eksik olup 189 varaktır. Eserin mütercimi belli değildir.

Topkapı Sarayı Kütüphanesinde bulunan diğer *Şehnâme* tercümeleleri şunlardır:

❖ 1116 demirbaş numarasıyla kayıtlı mensur Şehnâme çevirisinin mütercimi belli değildir.

❖ Hüseyin b. Hasan b. Muhammed el-Hüseynî tarafından 1510'da istinsah edilen eser 1170 varaklık manzum bir tercümedir. İçerisinde 62 adet minyatür mevcuttur. Bu çeviri yukarıda da adı geçen *Şerif Âmedi* tarafından yapılan tercümedir. Topkapı Sarayı

⁶³ Şerifi Şehname Çevirisi için bakınız: Zühal Kültürel & Latif Beyreli, **Şerifi Şehnâme Çevirisi**, Cilt: 1-2-3-4-, Ankara: TDK Yayınları, 1999.

⁶⁴ Türkiye'deki kütüphanelerde tespit edilen diğer tercümele bölümünde Seda Keçe, 17. Yüzyılda Yapılmış Mensur Şehnâme Çevirisi 2. Cilt 04a - 27b Varaklar Arası, *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, 3-4'ten istifade edilmiştir.

Kütüphanesi'nde 1519 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Aynı kütüphane bu eserin başka nüshaları da vardır. Bunlar:

- ✓ 1520 demirbaş numara ile kayıtlı 41 minyatürlü 310 varak olan bu nüsha Luhrasp dönemine gelene kadar geçen olayları anlatmaktadır.
- ✓ İstanbul'da Hüseyin b. Hasan tarafından 1544'te istinsah edilen büsha 617 varaktır. Bu nüsha da Luhrasp'ın tahta çıkışına kadar olan süreyi içine alır. 1521 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

❖ *Şehnâme* tercümelerinin Topkapı Sarayı Kütüphanesi'ndeki son nüshası 1522 demirbaş numarası ile kayıtlı olan 572 varaklık nüshadır. Son sayfası eksik olan nüha da 55 adet minyatür bulunmaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz eserler dışında *Şehnâme* tercümeleleri şu kütüphanelerde bulunmaktadır: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (Demirbaş Numarası: 6131-6133), İstanbul Üniversitesi İslam Araştırmaları Merkez Kütüphanesi (Demirbaş Numarası: 22), Süleymâniye Kütüphanesi-Hüsrev Paşa- (Demirbaş Numarası: 370), Süleymâniye Kütüphanesi –Reisülkittap- (Demirbaş Numarası: 631), Süleymâniye Kütüphanesi – Darülmünevi- (Demirbaş Numarası: 983), Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi (Demirbaş Numarası: 671), Köprülü Kütüphanesi –Fazıl Ahmet Paşa- (Demirbaş Numarası: 1063).

Şimdiye kadar günümüz Türkçesiyle tam bir çevirisi yapılamayan bu büyük eserin daha önce Türkçeye çevrilmeyen 27.507 dizesini içine alan ilk tam çevirisi Prof. Dr. Nimet Yıldırım tarafından yaklaşık altı yılda tamamlanmış ve 2016 yılında Kabalcı Yayıncılık tarafından "*Şahnâme II*" adıyla yayımlanmıştır⁶⁵. Yıldırım ve Lugal'ın neşrettikleri Türkçe çevirileri birlikte değerlendirildiğinde tarihe ışık tutan bu önemli eser, ilk defa bir bütün olarak bilim dünyasının istifadesine sunulmuştur.

⁶⁵ Firdevsî, *Şahnâme II*, Nimet Yıldırım çev., İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2016; Nimet Yıldırım, *Şahnâme I-II, Şahnâme'nin Türkçe Tam Metin İlk Çevirisi*, <http://www.nimetyildirim.com.tr/kitaplar/sahname>, 16 Mayıs 2017.

1.2.4.Şehnâme'nin Vezni

Aruzun “*Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûl*” vezninin Türk fonetiğine çabuk ve rahatlıkla uyduğu ve ahenk yönüyle de Türk şairleri tarafından tercih edildiği bir gerçektir⁶⁶. Türk şiirinde kullanılan ilk aruz vezni Şehnâme veznidir. Yusuf Has Hacib’in eseri Kutadgu Bilig de bu vezinle yazılmıştır. Doğu Türklerine ait Atabetü’l-Hakayık, Mu’inü’l-Mürîd ve Cevâhirü’l-Esrâr gibi eserlerde de Şehnâme vezninden yararlanılmıştır. Şehnâme vezni bu eserlerden sonraki dönemlerde de Doğu Türk Edebiyatı’nda çok önemli bir yer edinmiştir. İzzeddin Ahmed, Süheyl ü Nevbahâr’ı mütekarib bahriyle yazmıştır. Şiirlerinde bu vezni kullanan şairler arasında Yahya Bey, Hâletî, Şeyhü’l-İslâm Yahya, Sâbit, İzzet Molla ve Fuzulî gösterilebilir⁶⁷. Şehnâme tarzında meydana getirilen birçok eserde genellikle Firdevsî’nin telif ettiği tarzda “Şehnâme vezni” de denilen “*Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûl*” vezni ve mesnevi tarzında kaleme alınmıştır⁶⁸.

1.2.5.Üzerine Çalışılan Tercüme Hakkında Genel Bilgiler

Tezimize konu olan eserin tamamı 390X250 mm ölçülerinde 1778 varak olup üç cilt hâindedir. H 1187 / M 1773 yılında Derviş Mustafa tarafından istinsah edilen eser İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde 6131 (I. cilt), 6132 (II. cilt), 6133 (III. cilt) demirbaş numaralarıyla kayıtlıdır⁶⁹. İçerisinde minyatürler de barındıran eserin her bir sayfası 25 satırdan oluşmaktadır. Çalışmamız bu üç ciltlik eserin II. Cilt 284b-419b varakları arasındaki bölümü kapsamaktadır. Üzerinde çalıştığımız bölümde dört de minyatür bulunmaktadır. Ancak bu minyatürler bize verilen kayıtlarda kesilmiştir.

İncelediğimiz eserin son kapak sayfasında sol üst köşede “*ez-metrûkât-ı Velîyyü’-d-dîn Efendi-zâde*” ibaresi vardır. Dönemin şeyhülislamlarından olan Velîyyüddin Efendi’nin (ö. 1182/1768) kitap toplamaya hevesli bir devlet adamı olduğu bilinmektedir. Velîyyüddin Efendi Beyazıt Camii bitişiğinde bir kütüphane inşa ettirmiş ve elindeki kitapları bu kütüphaneye bağışlamıştır. Velîyyüddin Efendi’nin

⁶⁶ Anbarcıoğlu, 8’den akt. Gültekin, 249.

⁶⁷ Gültekin, 249.

⁶⁸ Kadir Alper, Türk Edebiyatında Süleymân-nâmeler **Turkish Studies** - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/7 Summer 2014, 148.

⁶⁹ Ciltlerle ilgili bilgiler için bk. http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/results?qu=Dervi%C5%9F+Mustafa%2C%C3%A7ev, 16 Mayıs 2017.

küçük oğlu Hacı Mehmet Efendi (ö. 1220/1806) de babasının yaptırdığı kütüphane için kitaplar satın alarak kütüphanenin gelişmesine katkıda bulunmuştur⁷⁰. Eserimizdeki “*ez-metrūkāt-ı Veliyyü’-d-dīn Efendi-zāde*” yani “Veliyyüddin Efendi-zade’nin mirasından” ibaresine göre bu Şehnâme tercümesi Veliyyüddin Efendi’nin oğlu tarafından bu kütüphaneye bağışlanmış olabilir.

Eser baştan sona kahramanlık hikâyesidir ve içerisinde İranlılar ile Turanlıların destansı mücadeleleri anlatılır. Bu mücadelelerle alakalı birçok kahraman adı da ilgili bölümlerde nakledilmektedir. Üzerinde çalıştığımız bölüm Efrasiyab ve Rüstem’in savaşı ile başlar.

Eserde Şehnâme’nin müellifi olan Firdevsî’nin gerçek ismi geçmemekle birlikte bir yerde “*Firdevsî-i Tūsi*” şeklinde kırmızı renkli olarak tespit edilmiştir. O bölüm “haberler rivayet eden ve eserler nakleden Uzun Firdevsî’nin sözüne göre” anlamında “**Rāviyān-ı aḥbār ve nākılān-ı āṣār Firdevsî-i Tūsi** kavlince 284b/25” şeklindedir.

Eserde en dikkat çekici özelliklerin başında Eski Farsça olarak da bilinen Pehlevîce kelimelerin sıklığı gelmektedir. Bunun nedeninin Firdevsî’nin İranlıları eski köklerine götürerek yeniden dilirışlerini sağlamak olduğu düşünülebilir. Pehlevîceden başka Arapça ve Türkçe kelimeler yoğunluktadır. Yine eserde dönemin ağız özellikleri, atasözü ve deyimler, ikileme-yinelemeler, yansıma kelimeler dikkati çekmektedir:

Ağız özelliği: kıçın kıçın gidüp şandalısi öninde göti üzerine oturavardı 372a/4-5.

Atasözü : şu uyur düşmān uyumaz 289a/23-24, el elden üstündür 323a/14, Ayağıyla varana ölüm olmaz 388a/1-2.

Deyim: ‘ aklı başından git- 285a/11, dişine taş vir- 389b/2, kan kaşan- 381a/22.

İkilemeler-yinelemeler: pāre pāre 288a/17, bölük bölük 303b/11, şöyle böyle 333b/11.

Yansıma Sözcükler: kütürdi 311a/14, küt-ā-küt 332a/12, gürrdek 367b/4.

⁷⁰ Tahsin Özcan, Veliyyüddin Efendi, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 43, Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, 40-42; İsmail E. Erünsal Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 43, Türkiye Diyanet Vakfı, 2013, 42; <https://www.mumsema.org/arap-islam-alimleri/193797-haci-veliyuddin-efendi-hayati-hakkinda-bilgi.html>, 18 Mayıs 2017.

Eser içerisinde *Efrasiyâb, Rüstem, Zâl, Keyûmers, Güstehem, Ferâmurz, İskender, Hüsrev, Gordâferîd, Menûce, Bîjen, Gürşâsb* gibi “Özel İsimler Dizini” bölümünde ayrıntılı olarak verilecek olan birçok kahraman ismi geçmektedir. İran kaynaklı olan bu isimler Şehnâme’yle beraber Türk kültürüne girerek Türk kültüründe kendisine yer bulabilmiştir.

Eserin dil özelliklerine değerlendirildiği zaman Eski Türkiye Türkçesi özellikleri ağırlıklı olarak görülmektedir. Buna göre eserin en geç 17. yüzyılda yazılmış olması muhtemeldir. Bu bakımdan eserin Eski Türkiye Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi arasında geçiş dönemi özelliklerini yansıttığını söyleyebiliriz.

Firdevsî’nin meşhur Şehnâmesi temel alınarak oluşturulan esere farklı motiflerin ve rivayetlerin eklendiği de aşikârdır. Eserde imla açısından tutarsızlıklar ilk bakışta göze çarpmaktadır. Bazı dil özellikleri hem Uygur geleneğine hem de Arap Fars geleneğine uygun olarak tespit edilmiştir. Harekesiz bir eser olduğundan dolayı kelimelerin okunuşunda orijinal kaynaklardaki şekiller ve dönemin dil özellikleri dikkate alınmıştır. Müstensih hatası olarak nitelendirebileceğimiz yazım hataları giderilmiş, düzeltilen bölüm dipnotta (Metinde “...”) ibaresi ile belirtilmiştir.

Orijinal metinde kırmızı renkli yazılan bölümler metinde koyu olarak verilmiştir. Bazı cümlelerin başındaki “**Ammā rāvī kavlince**”, “**hāşılı**”, “**Rāvī öyle rivāyet eyler kim**”, “**rāvī kavlince**”, “**Ez-în-cānib rāvī eydür**”, “**Ammā bu yañadan**”, “**Ammā rāvī eydür**”, şeklindeki ifadeler, tercümede Firdevsî’nin eseri esas alınmakla birlikte, eser dışında başka rivayetlerden de faydalandığını göstermektedir. II. cildin sonunda “hemān la’îne şād u handān olup şafāsından şād-merg olayazdı, diyü rāvī böyle beyān idüp ve bu ⁽¹²⁾ cildi bu maħalde tāmām eyledi.” kaydı eserin bu yönünü ortaya koymaktadır.

1.2.6.Eserin Müellifi, İstinsah Tarihi ve Üzerine Yapılan Çalışmalar

Orhan Şaik Gökyay tarafından ilk defa bilim dünyasına duyurulan⁷¹ tercüme eser İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler bölümünde TY nr. 6131-6133

⁷¹ Orhan Şaik Gökyay, Şehnâme ve Türkçe Tercümeleleri, **Destursuz Bağa Girenler**, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1982, 45-49

numaraları ile kayıtlı olup içerisinde 104 adet minyatür vardır. 1778 varak, üç cilt olarak istinsah edilen eserin mütercimi bilinmemektedir. 1. cildin sonunda Derviş Mustafa tarafından H 1187 / M 1773 yılında istinsahının bitirildiği kaydı vardır. Firdevsî'nin Şehnâmesine birtakım halk arasındaki rivayetler ilave edilmiş Süleymannâme ve Tevarih-i Kebir'den de yararlanılmıştır. Bu yönüyle serbest bir tercüme özelliği taşıyan eserde atasözleri, deyimler, savaş tasvirlerindeki yansıma sözler ve argo olarak nitelendirilebilecek kimi kelimelerin mevcudiyeti eserin dönemin söz varlığını ortaya koyması bakımından önemini göstermektedir⁷².

Üzerinde çalıştığımız tercümenin bilinen tek nüshası bulunmaktadır. Eser nesih tarzıyla harekesiz⁷³ olarak yazılmıştır. Her bir sayfası 25 satırdır⁷⁴. Cildi siyah meşinden ve şemselidir.

⁷² Zühal Kültürel, Şahnâme, (2. bölüm) **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 38, Türkiye Diyanet Vakfı, 2010, 290-292.

⁷³ Nadir de olsa bazı kelimelerde hareke ve şedde görülmektedir.

⁷⁴ İncelenen bölümde minyatür olan bölümler haricinde sadece 351 numaralı varak 24 satırdan oluşmaktadır.

Bizim çalışmamız haricinde incelenen eserin ciltleri üzerinde farklı araştırmacılar tarafından lisansüstü tezler hazırlanmıştır. Bu çalışmalar tablo hâlinde şöyledir:

Tablo 1: Derviş Mustafa'nın İstinsah Ettiği Tercüme Üzerine Yapılan Lisansüstü Çalışmalar

No	Cilt	Adı Soyadı	Danışmanı	Varaklar	Yıl	Tez Türü
1	I	Ayhan DOST	Doç. Dr. Serdar YAVUZ	350a-380b	2015	Yüksek Lisans
2	I	Dilek KARAYAĞIZ	Prof. Dr. Zuhâl KÜLTÜRÂL	261a-290b	2006	Yüksek Lisans
3	I	Erhan AKTAŞ	Prof. Dr. Zuhâl KÜLTÜRÂL	120a-159b	2005	Yüksek Lisans
4	I	ESEN KOYUN	Prof. Dr. Zuhâl KÜLTÜRÂL	521a-551a	2011	Yüksek Lisans
5	I	İshak ALGAN	Prof. Dr. Zuhâl KÜLTÜRÂL	160a-200b	2005	Yüksek Lisans
6	I	Mehmet GÜRLEK	Prof. Dr. Ahmet TOPALOĞLU	380a-409b	2006	Yüksek Lisans
7	I	Neslihan BALCI ERİŞ	Prof. Dr. Zuhâl KÜLTÜRÂL	440a-470b	2006	Yüksek Lisans
8	I	Nilgün YILDIZ	Prof. Dr. Ahmet TOPALOĞLU	80a-119b	2005	Yüksek Lisans
9	I	Özgü KARAMANLIOĞLU	Prof. Dr. Zuhâl KÜLTÜRÂL	200a-230b	2006	Yüksek Lisans
10	I	Sadettin ŞAHİN	Prof. Dr. Ahmet TOPALOĞLU	1b-40b	2000	Yüksek Lisans
11	I	Selvet ISPARTA	Prof. Dr. Ahmet TOPALOĞLU	291a-320b	2006	Yüksek Lisans
12	I	Sema DEMİREL ŞAHİN	Prof. Dr. Ahmet TOPALOĞLU	41a-80b	2001	Yüksek Lisans
13	I	Seval CAV	Prof. Dr. Zuhâl KÜLTÜRÂL	553a-573b	2010	Yüksek Lisans
14	I	Tülin SARIİBRAHİMOĞLU	Prof. Dr. Zuhâl KÜLTÜRÂL	231a-260b	2006	Yüksek Lisans
15	I	Zahide OKUN	Prof. Dr. Ahmet TOPALOĞLU	320a-350b	2006	Yüksek Lisans
16	II	Harun BÜKER	Prof. Dr. Zuhâl KÜLTÜRÂL	120b-150a	2011	Yüksek Lisans
17	II	Seda KEÇE	Prof. Dr. Zuhâl KÜLTÜRÂL	4a-27b	2010	Yüksek Lisans
18	II	Serdar BULUT	Doç. Dr. Serdar YAVUZ	1a-144b	2017	Doktora
19	II	Sinem TARLAK	Prof. Dr. Zuhâl KÜLTÜRÂL	29b-60a	2011	Yüksek Lisans
20	II	Şükran BAHAR	Prof. Dr. Zuhâl KÜLTÜRÂL	60b-90a	2011	Yüksek Lisans
21	II	Temel UZUNİSMAİL	Prof. Dr. Zuhâl KÜLTÜRÂL	90b-120a	2011	Yüksek Lisans
22	II	Türker Barış BULDUK	Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK	145a-284b	2017	Doktora
23	III	Gkioulsach SACHIN	Prof. Dr. Zuhâl KÜLTÜRÂL	121b-151a	2015	Yüksek Lisans

BİRİNCİ BÖLÜM

YAZILIŞ (İMLA) ÖZELLİKLERİ

Eser, dönem itibariyle Eski Türkiye Türkçesi⁷⁵ özelliklerini taşımaktadır. Bu dönemde tam olarak bir imla birliğinden söz edilemediği için konuşma dilinden yazı diline geçme mücadelesi ile kurulduğu ve bu dönemde daha Arap yazısı temelinde klişeleşmiş itibarî bir imla yerleşmemiş olduğu için konuşma dili ile yazı dili arasındaki koşutluk imlanın elverdiği ölçüde yazıya da yansıtılmıştır⁷⁶.

Standart imlanın olmayışından dolayı incelenen metinde imla düzensizliği göze çarpmaktadır. Metnin harekesiz olması sebebiyle istinsah edicinin imla tercihleri ve dönem özellikleri göz önüne alınarak çeviri yazı yapılmaya çalışılmıştır.

1.1. Ünlülerin Yazılışları

1.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazılışı

İlk seste /a/ ünlüsü

Metinde ilk seste /a/ ünlüsü genelde elif (ا) ile bazen de medli elif (آ) ile gösterilmiştir.

andan 309b/24 (اندن), atından 326a/7 (آتندن), aradan 389a/21 (ارادن), alur 394a/13 (الور).

⁷⁵ Dönem isimlendirmesi konusunda Türkologlar arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı Türkologlar (Özkan, 2000; Korkmaz, 1995; Şahin, 2009; Gülsevin-Boz, 2004) Eski Anadolu Türkçesi terimini, bazı Türkologlar da (Timurtaş, 1994; Develi, 2002a-2002b, Erdem, 2007) Eski Türkiye Türkçesi terimini kullanmayı tercih etmişlerdir. Tezimizde ise Eski Türkiye Türkçesi terimi tercih edilmiştir.

⁷⁶ Bk. Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi**, Ankara: TDK Yayınları, 2013, 90.

İç seste /a/ ünlüsü

Kelime içinde bu ünlü çoğunlukla elif (ا) ile bazen medli elif (آ) ile kısmen de hâ-i resmiye (ة) ile belirtilmiştir. Herhangi bir harf ile gösterilmeyen örnekler de mevcuttur.

Yakın 324a/8 (يقين), varayım 328a/15 (واريم), araya 335a/11 (ارايه), taşradan 347a/21 (طشرون), birağup 350b/8 (براغوب), başladı 360a/3 (باشلدى), kaydı 381a/10 (قايدى), kırtarasın 370b/22 (تورتاراسين).

Son seste /a/ ünlüsü

Son seste ise genelde hâ-i resmiye (ة) bazen de elif (ا) ile karşımıza çıkmaktadır.

kala 309a/18 (قاله), aña 313a/24 (اكا), soñra 391a/2 (صكره), saña 413a/20 (سكا).

1.1.2. /e/ Ünlüsünün Yazılışı

İlk seste /e/ ünlüsü

İlk seste bu ünlü elif (ا) ile yazılmıştır.

evren-güş 322b/16 (اورنگوش), ecel 337a/6 (اجل), egnine 353a/20 (اكننه).

İç seste /e/ ünlüsü

Bu ünlü iç seste genellikle gösterilmemiştir. Eklerde ve fiil çekimlerinde ise hâ-i resmiye (ة) ile belirtilmiştir. Nadir de olsa elif ile gösterildiği yerler mevcuttur.

çekme 315a/4 (بكه), begenmedüm 344a/21 (بگنمدم), idelim 357b/12 (ايدلم), üzere 358a/13 (اوزره), beñzemez 356a/24 (بگنزه من), Gelene 351b/16 (كلونه), gelen 352a/22 (كلون).

Son seste /e/ ünlüsü

Son seste de hâ-i resmiye (ة) ile gösterilmiştir.

öyle 313a/17 (اوليه), bile 315b/9 (بيله), üzere 358a/13 (اوزره).

1.1.3. /i/-/i/ Ünlülerinin Yazılışı

İlk seste /i/-/i/ ünlüsü

İlk seste bu ünlüler çoğunlukla elif ve ye (ﻱ) ile gösterilmiştir. Bununla birlikte sadece elif (ﻱ) ile gösterildiği örnekler de mevcuttur.

ıraqdan 297a/23 (ايراقدن), içre 303a/11 (ايچره), inüp 332b/17 (اينوب), ısmarladı 334b/18 (ايمارلادی), ııladup 346a/16 (ايلادوب), içinde 356a/2 (ايچنده), ısıcağ 367b/17 (ايسيغ).

İç seste /i/-/i/ ünlüsü

İç seste bu ünlüler için bazen hiçbir harf kullanılmazken bazen ye (ﻱ) harfi kullanılmıştır.

gitmedi 313a/25 (گيتمدي), diledükde 318b/19 (دیلدکده), Yağın 324a/8 (يغين), kıızı 324a/12 (قیزی), gibi 346a/16 (گبی), avucın 346a/16 (اوجين), içine 346b/14 (ايچينه), didükde 352b/9 (دردکده), girüp 365a/16 (گيروب).

Son seste /i/-/i/ ünlüsü

Son seste ise bu ünlülerin standart olarak ye (ﻱ) ile gösterildiğini söylemek mümkündür.

toğrı 305b/7 (طوغری), yedi 306b/24 (يدي) katkı 318a/14 (تکتي), aç 330a/3 (اچي), iki 363b/4 (يکي).

Belirtme hâli eki taşıyan kelimelerin birçoğunda bu ünlüleri hemze (ء) ile görmekteyiz. nâmeyi 367a/9 (نامةء), kimseyi 370a/4 (کيمسئە), ƙal'ayı 389b/1 (ƙالەء).

1.1.4. /o/-/ö/ Ünlülerinin Yazılışı

İlk seste /o/-/ö/ ünlüsü

İlk seste bu ünlüler standart olarak elif ve vav (ﻭ) ile gösterilmektedir.

öñin 329b/10 (اوڭين), öpdü 345a/19 (اوپدی), olsa 389b/4 (اولسه), oğıtdı 400a/4 (اوڭتدی), öteden 400b/3 (اوتەدن), on 400b/4 (اون).

İç seste /o/-/ö/ ünlüsü

İç seste bu ünlüler genellikle vav (و) ile gösterilirken bazen de herhangi bir harf ile gösterilmemiştir.

dört 340a/21 (دورت), gönli 342a/14 (گولی), Şovuk 342b/9 (صوق), tokunduca 342b/9 (طوقندوقه), dönince 383b/4 (دونجيه), yokdur 398a/19 (يوقدر), kodalr 398b/3 (قوديلر), kocadı 402b/16 (قوجادی), soñra 404a/22 (سكړه).

Son seste /o/-/ö/ ünlüsü

Son seste ise standart olarak vav (و) ile gösterilmiştir. Metinde sadece “ço” emir çekiminde görülür.

ço 310a/25 (و), ço 333a/25 (و).

1.1.5. /u/-/ü/ Ünlülerinin Yazılışı

İlk seste /u/-/ü/ ünlüsü

İlk seste bu ünlüleri elif ve vav (وا) ile görmekteyiz.

uğratmaq 309a/11 (اوغراتمق), urup 317b/6 (اوروب), üzerine 347a/10 (اوزرينه), ülkeler 365b/23 (ولكلير).

İç seste /u/-/ü/ ünlüsü

Bu ünlüler iç seslerde genellikle vav (و) ile bazen de harf kullanılmaksızın karşımıza çıkmaktadır.

oturaq 366a/6 (اونوراق), Buyuruñ 366a/14 (بيوروك), oğul 380b/13 (اوغل), sürdi 386a/9 (سوردی), belürdi 407b/23 (بلوردی), bütün 410a/17 (بتون).

Son seste /u/-/ü/ ünlüsü

Son seste bu ünlüler standart olarak vav (و) ile gösterilmiştir.

kapu 319b/11 (قپو), karşı 411b/2 (قارشو), bu 419a/21 (بو).

1. 2. Bazı Ünsüzlerin Yazılışları

1.2.1. /g/-/ğ/ Ünsüzlerinin Yazılışı

Metinde standart olarak /ğ/ ünsüzü art ünlü ile başlayan kelimelerde ğayn (غ), /g/ ünsüzü de ön ünlü ile başlayan kelimelerde de kef (ك) ile gösterilmiştir.

çoğmak 292b/12 (قوغمق), sağ 318a/16 (صاغ), ğayrı toğrı 378b/12 (غیری طوغری).

gerçek midür 345a/10 (كركچكيد), geçdi 356b/13 (كچدی), girüp 379b/2 (كیروب).

1.2.2. /ñ/ Ünsüzünün Yazılışı

Metinde bu ünsüzü de genellikle kef (ك) ile görmekteyiz. Bazı örneklerde üç noktalı kef (كڭ) ile de yazıldığı görülmektedir.

Şoñra 292b/11 (صكړه), deñlü 292b/7 (دكلو), öñine 343b/1 (اوكنه), saña 367b/23 (سڼا), Bendeñüm 370b/7 (بندكڼم), añılup 373b/5 (اڭلوب).

1.2.3. /p/ Ünsüzünün Yazılışı

Bu ünsüz metinde /p/ (پ) ile gösterilmekle birlikte zarf-fiil eki olan -up/-üp ekinde ise standart olarak be (ب) ile karşımıza çıkmaktadır.

Çapayalım 295b/23 (قاپایلم), Süpründilikde 296a/4 (سوپروندیلیکده), çopdı. 327b/3 (قوپدی), çapup 355b/1 (قاپوب), gelüp 368b/14 (گلوب), kılup 377a/8 (قیلوب), diyüp 384a/12 (دیوب).

1.2.4. /s/ Ünsüzünün Yazılışı

Metinde ön ünlülü kelimelerde sin (س) art ünlülü kelimelerde sad (ص) ile gösterilmiştir.

Şoñra 292b/11 (صكړه), sağ 318a/16 (صاغ), Şovuç 342b/9 (صوق), kimseyi 370a/4 (كيسه), sürdi 386a/9 (سوردی).

Şart eki çekimlerinde ise standart olarak sin (س) ile gösterilmiştir.

olsa 389b/4 (اولسه), çıksa 390a/11 (چكسه), bulurlarsa 403b/9 (بولورلرسه).

1.2.5. /t/ Ünsüzünün Yazılışı

Bu ünsüzün yazımında tutarsızlık görülmektedir. Zira ön ve art ünlülü kelimelerde hem te (ت) ile hem de ʔı (ط) ile karşımıza çıkmaktadır.

Tucdan 404a/5 (توجدن), Tūrān 404a/11 (توران), tekerlenüp 406a/3(تکرلنوب), tozlar 406a/21 (توزلر), yaturdı. Oturmağa 406b/1(ياتوردى اوتورمغى), ʔutmuşlar 406b/11(طومشلىر).

İKİNCİ BÖLÜM

SES BİLGİSİ

2.1.Ünlüler

2.1.1.Ünlü Değişimleri

Türkçenin geçmişten bugüne takip edebildiğimiz tarihi seyri içerisinde kelime kök ve gövdelerinde bazı ünlü değişimleri görülmektedir. Yazıya geçirilen birçok metnin dil incelemelerinde görülen bu değişimler, yazının kaleme alındığı dönemde bugün anladığımızı manada bir ölçünlü (standart) dilin var olmayışı, nüfus hareketleri, ağızların yazı diline tesiri, arkaik özelliklerin devam etmesi gibi nedenlerle Eski Türkiye Türkçesi ve Osmanlı Türkçesini oldukça karmaşık hâle getirmiştir⁷⁷. Görülen bu değişimler seslerin birbirini etkilemesi sonucu da ortaya çıkabilmektedir.

2.1.1.1. /i-/e/ Meselesi

Türk dilinin en tartışmalı konularından biri de kapalı /e/ sesi meselesidir. Yerli ve yabancı Türkologlar bu konuda ikiye bölünmüş durumdadır.

2.1.1.1.1. Bugün /e/ ile Telaffuz Edilen Metinde /i/ ile Kullanılan Kelimeler

bil: gergedānuñ bili kırılıp 286b/6, bil virdi 322a/5, raḥşınuñ bili kırılıp 331b/9.

di-: budur.” didi 384b/12, şayd idüp getürmiş.” diyince 351b/20, Behrām didigi gibi 324b/23.

divşür-: kendüni divşür 355b/19.

gice: ibtidā gicesi öyledür 312a/8, Gicelik libāsiyla 319a/14, gice bār-gāhında 326a/12, gicelerde Behrām ḥadeng-endāz ile 394a/8.

girü: yalman girüsinden kavrayup 328a/23, girüsin fikr eylemeyüp kaçurdu 328b/4, Şimden girü niçe 396a/11, gideyüz de girüden gelüp 400a/10.

⁷⁷ Mehmet Dursun Erdem, *Müseyyeb-nâme*, Ankara: Hece Yayınları, 2007, 25.

ir-: Ve irüp Ferāmurz’uñ 315b/20, Mağāranuñ nihāyetine irdükde 318a/2, bār-gāh-ı Tīmūr Şāh’a irdi 333b/25, diyüp irişdi 336b/8, Keyflerin irişdirüp 337a/1, Var kuvvetin bāzūsına getürüp irişdi 340a/6.

irte: Ol gün mürür idüp irtesi gün 304a/25, Ol gice ārām idüp irtesi gün 339a/16, Ol gün tedāriklerin görüp irtesi gün 376a/5.

it-: Yoḥsa itdügim ḳabāḫati 313b/22, şimdi seni iki pāre iderim 372a/25, Rüstem’e bir nāme inşā itdi 376a/7, münādiler nidā itdürdi 379a/9.

vir-: ne cevāb virürsin 314a/3, ele virmeyüz 315a/15, kızına biraz dārū virüp 349b/19, ‘ayyāra cevāb viremeyüp 353a/4.

yir: tenāsüb-i a‘ zā yirlü yirinde idi 292b/4, Fitne Rāy vezāret yirinde 353a/11, andan yirüñ taşına 372b/7, gelüp yirlerinde ḳarār eylediler 373a/22, ḥoş sözün yirinde ammā 402a/25.

yil: Ne yıller esdi 299a/15, Şeybān yil gibi gelürken 328a/24, Elmās-ı Hindī yil gibi gelürken 340a/3.

yi-: Ta‘ām gelüp yindi 383b/25, Belḫ’ı yimez 389a/14, Ammā bir ḳarb yimiş kim 411a/6.

yidi: yidi nefer 284b/2, yidi ḥamle-yi ḫaḫā 340b/23.

yitmiş: yitmiş iki pāre 286b/12, yitmiş ḳadar kimse 320b/13, yitmiş yidi arış ḳaddi 327b/11, yitmişer seksener ḳarb 383b/18.

2.1.1.1.2. Metinde /e/ ile Yazılıp Bugün /i/ ile Telaffuz Edilen Kelimeler

eyü(<edgü): Cihān-baḫş’ı eyüce dārūlayamamış-ıdı 342b/9, Eyü saña rāst geldüm 350a/15, eyüsi bu la‘īnūñ 364a/7.

2.1.1.2. /ö/>/e/ Değişimi

İncelenen metinde “öyle” kelimesi daha çok günümüzde kullanılan şekliyle karşımıza çıkmasına rağmen iki örnekte “eyle” şekline dönüşmüştür.

Yine eyle oldu 322a/21, ‘Aybdur. Dime eyle diyeyim şandı. 378a/9.

Eski Türkçe “töpü” kelimesi de metinde “depe” şeklinde tespit edilmiştir.

Depesinūñ 330a/10, depesi 348b/17, Depe Dil-güşā 377a/24.

2.1.1.3. /e/>/ü/ Değişimi

Fiilden fiil yapan bir ek olan –der metnimizde birkaç örnekte –dür şeklinde görülmektedir. Bu örneklerin dışında eki –der şeklinde görmekteyiz. göndürüp ricā itdüreyim 305b/11, tersine döndürüp kimin 330b/23.

2.1.1.4. /o/-/u/ ve /ö/-/ü/ Meselesi ve Değişimleri

Arap harfleriyle yazılan metinlerde yuvarlak ünlüleri darlık-genişlik ve önlük-artlık bakımından birbirinden kesin çizgilerle ayırt etmek neredeyse imkânsızdır. Bunun nedeni de tüm yuvarlak ünlüler için tek harf olan vav (و) in kullanılmasıdır. Dönemin ağızlarından yeterli ölçüde veri olmaması araştırmacıları bu konuda zora sokmaktadır⁷⁸. Bundan dolayı Timurtaş'ın görüşüne göre Uygur devresi metinlerine uymak daha doğru olacaktır⁷⁹. Timurtaş'ın görüşüne ek olarak yuvarlak ünlülü kelimelerin tespitinde önceden yapılan çalışmalardan da yararlanılmıştır⁸⁰.

Dar-yuvarlak ünlülü (/u/-/ü/) tespit edilen kelimeler: urdılar 304a/18, tır 305b/23, eyüce 342b/9, dürlü dürlü 342b/11, sürüp 355a/16, süvār 362a/11, Üçer 374b/17, üzerine 375a/17, kütür kütür 395a/8, düşürüp 395b/13.

Geniş-yuvarlak ünlülü (/o/-/ö/) tespit edilen kelimeler: öñine 284a/17, Ölüm 361b/19, Oğlan 374b/2, şoñra 374b/19, Toğuz 375a/7, oğıdı 375a/17, olup396a/7, Görđi 396a/7, dönüp 396b/12.

Aşağıdaki örneklerde de ö>ü değişimi görülmektedir.

güzel<gözel: Kendiñiz gelürseñüz ne güzel 302b/18, Güzel fikr eylemişsin server 409a/18, Güzellerdür 413b/16, Hüsn iklîminüñ şāhı ve güzellik āsmānınuñ mihr ü māhıdur 414b/8.

⁷⁸ Erdem, 2007, 37.

⁷⁹ Faruk Kadri Timurtaş, **Eski Türkiye Türkçesi**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2005, 41.

⁸⁰ Bkz. Musa Duman, **Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri**, Ankara: TDK Yayınları, 1995; Musa Duman, **Birgili Muhammed Efendi, Vasiyet-name**, İstanbul: Risale Yayınları, 2000; Ahmet Topaloğlu, **15. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Kuran Tercümesi II (Sözlük)**, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1978; Hayati Develi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmesi ve Uyumları**, Ankara: TDK Yayınları, 1995.

2.1.1.5. /u>/i/, /ü>/i/ ve /u>/i/ Değişimi

Eski Türkçede dar-yuvarlak ünlülü yazılan bazı kelimeler eserimizde dar-düz ünlü ile yazılmıştır.

içün<uçun: Seni ḥalāş eylemek içün geldüm 299b/23, Beni ḥaber almak içün Sihām-ı Ḥabeşī ḳal‘ a-i Zerdāb tarafına gönderdi. 350a/9, Pādişāhum bu ‘askeri anuñ içün tedārik eyledüm 404a/20, İy dānā seni anuñ içün da‘ vet eyledüm 409a/14.

Ḳanı<ḳanu: Bre ḳanı cellād? 301a/6, Ḳanı Bījen yā Ṭūs? 315a/6, Ḳanı Ṭārāḳ ‘ayyār? 349b/24, Tācum ḳanı? Getürüñ 367b/19, Ḳanı ol senüñ bu ḥaberi getüren ādemlerüñ? 398a/19.

bit-<büt-: Pehlivānlaruñ işi bitdi 341b/8, Ben ḡayrı anların işlerin bitürdüm. 345a/13, Şāyed maḡārada yatarak ‘aḳlı gelüp boşanursa yine iş bitmez. 360a/14, Efrāsiyāb gördi iş bitmez 408b/8.

dib<tüb: ‘alem dibine gönderdi 355a/6, ‘Alem dibine varınca 362a/23, tırnaḳları dibinden fevvāre mişāl atılup eli açıldı 372a/24, Baş ‘alem dibinde Ferāmurz-ı ser-āmed 412a/15.

diz-<düz-: dizdiler 323b/6, Yüz biñ ‘asker burc-ı bārū üzerine dizilüp ḥāzır müḡeyyā ṭurdılar 347a/19, Birazdan herkes ṭuduḡı esīri getürüp meydān-ı siyāsete dizdiler 365a/22.

2.1.1.6. /o>/u/ ve /u>/a/ Değişimi

uyan-<odun-: Cihān-baḡş daḡı ‘ayyārın şamatasından uyanup gördi. 335a/11, Felīhā bir ḡarb yidi kim uyurdı uyandı mest idi, ayıldı. 336b/12, Verāy-ı Zengī uyḡudan uyanur gibi gözin açdı 356b/22, Ben daḡı ol şevḳdan uyanup 366b/7.

yuḳarı<yokaḳarı: cümle şāhlardan yuḳaru 373a/12, aşıḡa yuḳaru 382b/12, Rüstem Bürzū’yı yuḳaruya çekdi çıkardı 393b/5.

2.1.1.7. /ı>/a/ Değişimi

Metinde “aḡaç” ve “aḡla-” kelimelerinde görülmektedir. Kelime başındaki “y” düşmesiyle ortaya çıkmıştır.

aḡaç<yıḡaç: Ferāmurz geçince Delī Bānū gördi dīv aḡacuñ dibinde 298a/4, Ferāmurz bir ḳılıç urmuş kim hem aḡaç ve hem ‘amūd 298a/6, aḡaca baḡlamış 380a/10.

ağla<yığla: Amān iy dilāver! Bījen beni öldürüyor, elinden hālāş eyle.” diyüp ağladı. 302b/8, Biñ ağlasağ feryād eylesek diñlemez 343a/21, yalandan ağlamağa başladı. 345a/11.

2.1.1.8. /a/>/e/ Değişimi

Metinde “ayıt-” kelimesindeki “y” ünsüzünün önlüleştirici etkisinden dolayı bu değişim ortaya çıkmaktadır.

eyit<ayıt: şāhlar ve vūzerālar eyitdiler 334a/4, Cihān Şāh temennā idüp eyitdi 338a/15, Dönüp ‘Anter Şāh’a eyitdi 345a/21, Rüstem eyitdi 419b/1.

2.1.2. Ünlü Türemesi

Türkçede yan yana bulunması mümkün olmayan ve yan yana bulunması hâlinde telaffuzda zorluk çekilen yabancı kökenli kelimelerde ünlü türemesi görülmektedir.⁸¹ Bu olay daha çok iç seste görülmektedir.

izin alup 312a/24, ‘Ayıbdur 315a/25, Hıyır 326a/9, yañadan 369b/9, izin taleb eyledi 403a/21, zulüm 419a/14.

2.1.3. Ünlü Düşmesi

Vurgusuz orta hecenin düşmesi olayı dilimizde genel kaidelerden biridir. Gerek Türkçe gerekse yabancı kökenli kelimelerde bu olay görülebilir.⁸² Metindeki örnekler kelime içinde olabildiği gibi kelime birleşmelerinde olabilmektedir.

ağız: ödi ağzına geldi 307b/23, benüm ağzumdan 312a/25, ağzından 330a/3, ağzın arayup 409a/24.

ayrıl-: ayrılmazdı 326a/11, ayrılmam 335a/22, ayrılup 396b/9.

beñize-: beñzer 336a/10, beñzersin 355a/17, beñzerdi 395b/11.

biribiri: birbirinden 305a/18, Birbirlerine 309a/5, Birbirlerin 359a/25.

boyun: boynına 376a/4, boynuna 387b/14, boynı 393a/3.

burun: burnından 330a/3, burnına 348a/5, burnın 375b/25, burnından 412b/24.

buyur-: Buyruñ 37b/11.

⁸¹ Erdem, 2007 41.

⁸² M. Dursun Erdem, Mustafa Karataş, Erkan Hirik, **Yeni Türk Dili**, Ankara: Maarif Mektepleri, 2015, 352.

gögs: gögsine 323a/10, gögsinüñ 356a/8, Rüstem'ün gögsi 415b/16, gögsinden 418b/9.

göñül: göñlinden 357a/3, göñlin 371b/11, göñli 389b/5.

içün: haqqı-çün 304a/16, Anıñ-çün 307a/19, senüñ-çün 391a/24.

ile: diläverleriyle 284b/6, eliyle 417b/3, Senüñle 418a/12.

iñile-: iñledi 343a/5, iñleyüp 351a/17, iñletdiler 381b/13.

ıarın: ıarını 296a/6, ıarının 296b/19, ıarınıñ 416a/24.

oğul: oğlanı 392b/1, oğlı 393a/18, oğlanıñ 394b/14.

oyuna-: oynar 295a/13, ne oynarsın 356a/1, at oynadup 392b/6.

uyu-: uyku 350b/2, uykudan 356b/22.

Ekeylem bazı kelimelere ekleşir ve bu durumda vurgusuz orta hece konumuna gelir ve bu sebepten düşer.

söylerdüm 297a/22, kıyās iderdüm 307a/19, halāş olurdum 333b/12, baqınurken 350b/9, giderken 351b/12, geçinürmiş 377b/13, girürdim 384b/4, Eylemezse 391a/10, eylemse 404b/5.

Metinde bu ekeylemin düşmediği örnekler de tespit edilmiştir.

var idi 338b/5, dir iken 350b/2, dirler imiş 376b/14, getürmiş-idi 378a/13, bi-^c aqıl iken 381b/8, indi ise 392a/2, eylemez ise 402b/11.

2.1.4. Birleşme-Kaynaşma

Türkçede iki ünlünün yan yana gelmemesi bir kuraldır. Bundan dolayı ünlü ile biten bir kelime yine ünlü ile başlayan bir kelime ile birleştiği zaman bu iki ünlüden biri düşer ve kaynaşma olur. Bu şekilde ortaya çıkan ünlü düşmesi geçici veya kalıcıdır. Bu kalıcı düşmeler sonucunda bugün de kullandığımız kelimeler ortaya çıkmıştır⁸³.

ancaq<anca+oq Ancaq benüm yine Felihā'ya gālib olduğum āşikāre oldı. 369b/13, Ancaq şol qadar didi kim 377b/17, Ancaq şimden girü baña oldı olacak bārī saña da olmasun 393a/10.

böyle<bu+öyle Böyle İrān şahlığından tağda bir çobanıñ varup yanında hizmet eylemek evlādur. 393a/24, Sen baña böyle söylersin. 396a/15.

⁸³ bk. Timurtaş, 58.

eyle<o+ile<ol+ile Yine eyle oldu 322a/21, ‘Aybdur. Dime eyle diyeyim şandı. 378a/9.
kendüsi<kendi+özi herkes kendüsine geldi 372a/7, Cihân-bağş bānūya kendüsün bildürmiş-idi 377b/13, Şunu kendüsinden su ’āl ideyim. 395a/24.

kimesne<kim+ise+ne Ol kimesneler Endelüs önünde Tīmūr Şāh ‘askerine gelüp bār-gāh-ı Tīmūr’a vardılar 325a/18, Ancağ benüm yanımda kalan kimesne 342a/5, İrān diyārında el Qahramān’dan Zābilī dirler bahādır kimesne var imiş 366b/12.

kimse<kim+ise Meydānuma kimseyi istemem 340a/23, Ammā birkaç kimse firār idüp vardı. 395a/16, Abu iy oğul bir kimsenün kaç babası olur 395b/10.

naşıl<ne+aşıl Bu naşıl işdür? 313b/7, Naşıl görünmez ādemdür? 323b/19, Gördün mi naşıl Habeşī’dür? 372a/1.

n’ol-<ne ol- “Nola!” diyüp reml eyledi 318b/5, “Nola, ma’ kûl yā Behrām, 322b/2.

nerē<ne+ara Bura neredür? 293b/1, Lākin bura neresi ola? 360a/20, Destürsuz nereye gidersin 419a/2.

nesne<ne+ise+ne Cihân-bağş dağı aşla bir nesne dimeyüp döndi 385b/23, Ammā bir nesne hāşıl idemeyüp 412a/3.

niçün<ne+içün niçün baña kaçd eyledin? 326b/4, Yok niçün ferāğat eylerüm? 338b/1, Beyhüde niçün birbiriñüze kaçd idersiñüz? 369b/1.

ora<o+ara oradan bār-gāh-ı Tālīmün’a geldiler. 360b/25, Oraya kaçmağ-ıla elimden hālāş mı olursın? 378a/17, Sen ne bilürsin oraları? 380a/11.

şimdi<uş+imdi Yoğsa şimdi nā-bekār Habeşī 361a/15, Şimdiye dek ceng eyledüğim pehlivānlardan 381a/3.

şol<şu+ol Görür misiz begler şol nā-bekārı kim 387b/2, Varuñ şol süvārları getirün 394b/22.

şöyle<şu+eyle Gel yā Gordāferīd yanuma.” diyüp şöyle çekildi 388a/18, Hey meded şöyle bir ‘ayyār-ı tarrār gitdi 392a/23.

varsa<var+ise Ne hālleri varsa 387a/21.

yalñız/yalñız<yalñız+öz Ve yalñız gitmesün 291b/8, bağriye süvār olup yalñız ‘azm-i Efrāsiyāb eyledi 310b/8, Belki düşmen gelüp bunda beni yalñız üleşdirüp 317a/25, kendi yalñız içeri girdi 348a/15.

yoğsa<yok+ise Yoğsa çok mı eglendük 377b/19, yoğsa birāderlerüñden havf mı eylersin? 388a/11.

2.1.5. Ünlü Uyumu

2.1.5.1. Önlük-Artlık Uyumu

Türkçenin tarihî devirlerinden beri en belirgin ses özelliği dil uyumudur⁸⁴. Eski Türkiye Türkçesinde de bu uyum aşağı yukarı tamdır⁸⁵. Bu durumun istisnası olarak –ki ve -yor gibi bazı eklerle oluşturulan kelimeleri sayabiliriz. Erdem bu durum hakkında sonradan ekleşme dolayısıyla uyuma girmediklerini belirtmiştir⁸⁶.

Aslı inan- şeklinde olan kelimenin metinde inan- şeklinde geçmesi sebebi ile bu kelimenin uyuma girmediğini söyleyebiliriz.

Şehre Bānū’yı inandurdı 351a/9, aḥmaḳ zengī inandı 370b/20, Leşker daḥı böyle inanup şübheleri def oldı 414a/10.

Türkiye Türkçesi için uyum dışı kalan bazı ekler Eski Türkiye Türkçesi döneminde de uyum dışıdır.

-ki aitlik eki: altındaki gergedānuñ bili kırıldı. 287a/4, Yine evvelki gibi mu‘ azzez ol. 315b/16, İşte şimdiki hālde esīrüz 329a/19, ‘Yok!’ dirseñ yarınki gün 392b/21.

-ken zarf-fiil eki: Depesinūñ üzerine yıkılurken Cihān-baḥş tiz gürzin tarafıyla şalup Sālūk düşerken düvālinden 330a/10, dilāverler divānda otururken 337b/4, Elmās-ı Hindī yil gibi gelürken 340a/3, seni çalup götürürken 360b/10, Kalkarken anı da zaḥm-dār eyledi 372a/16.

-daş isimden isim yapma eki: Metinde bu ekin ön ünlülü kelimelere eklendiği görülmemiştir. dünyā ve āḥiret yār kardeş olup 354a/22, Ammā karındaşı 354b/4, benümle yār karındaş oluñ 357b/2, Ra‘ dān’uñ karındaşı Ra‘ dūn-ı Mağribī at sürüp irişdi 368b/7.

Türkiye Türkçesinde uyuma girmeyen “dahi” ve “hangi” kelimeleri metinde “daḥı” ve “ḳanḳı” şeklinde geçmekte ve uyuma girmektedir.

daḥı: Zerdūn Şāh daḥı virüp 354b/5, bir daḥı urup helāk eyleye 372a/13, Şāh ve Rüstem daḥı binüp gitdiler 400a/8.

⁸⁴ Develi 1995, 48.

⁸⁵ Hatice Şahin, **Eski Anadolu Türkçesi**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2009, 42.

⁸⁶ Erdem, 2007, 44.

ḳatı<ḳatıḡ “çok, sert” Benî Ādem’e göre ḳatı ba‘iddür 318a/14, Ḳatı ḳuvvetlü dilāver imiş. 329b/23, Ammā bu ḳatı teklīfdür. 358a/2.

ṭapu<ṭapıḡ “huzur, zat, saygı” Ṭārāk ṭapu ḳılup 333b/12, Zerdūn Şāh öñine gelüp ṭapu (14) ḳılup 356a/13-14.

Dudak ünsüzleri sebebiyle

Metinde dudak ünsüzleri olan “b, p, m” ve diş-dudak ünsüzü olan “v” sebebiyle yuvarlak ünlü olan kelimeler de bulunmaktadır.

demür/timür<temir Yā Giv! Timürci oḡlı 297b/17, Nā-bekār nāḳıř timürci oḡlu 310a/4, Elmās-ı Hindī yıl gibi gelürken timür mīl gibi ṭuravardı 340a/3, Bre nā-bekār nāḳıř-ı başar demürci oḡlı 393a/17.

yavuz<yabız “kötü, fena” Eyvāh la‘in ne yavuz iş geḫdi 319a/25, ne yavuz günāh eylemişim 345a/17, Bre bre bu at ne yavuz, ādem ḫil imiş 417a/2.

tavuḫ<takıḡu bir kızarmış iḫi ṭolma tavuḫ virdi. Ammā ḫātemin iḫine ḫodı. Andan Bānū tavuḡı alup 297a/9-10, Tavuḡı alup gitdi 297a/11, İmdi al bu ḫātemi iřte tavuḫdan ḫıḫdı. 297a/25.

Yapım eklerindeki yuvarlak ünlü sebebiyle

-uḫ, -ük eki ile:

aḫuḫ: Gördiler külḫān ḫapısı aḫuḫ 346b/4, Ḳapu aḫuḫdur 391a/12.

bölük: iki bölük ‘asker yirlerinden ṭurup 285b/11, Sā’ir sipāh daḡı bölük bölük gelüp 398a/6, mantar gibi siperi iki bölük 406a/16.

delük: Ba‘z dīvār delüklerine etmek ufaḡı řoḫup 296a/3, Ortası delük 296a/17.

ḫarıřuḫ: kirec ve ḫum ḫarıřuḫ 346a/20.

kesük: Cümle bekcilerün başları kesük Gerşivez’i ḫurtarmıřlar 300a/8.

-ḡaru, -gerü eki ile:

iḫerü: řikāfindan iḫerüde cigeri görünür. 288a/16, Bu kez bār-gāhı Efrāsiyāb’dan iḫerü girüp temennādan řoñra 310a/19, Belḫ’den iḫerü girmege vaḫit ḫalmadı 316b/9, Cihān-baḫř daḡı iḫerü nefes alınca dārüyı ḫekdi 350b/4, Pīl-pāy firşat bulup ne ḫāl-ise bār-gāh-ı Ṭālīmūn’dan iḫerü girdi. 358a/12, Evvel kız iḫerüden feryād ile ḫıḫdı 415b/1.

ilerü: yüz biñ er-ile ilerü gönderdi. 300b/12, Kendü ilerü varup 309b/13, ilerüye müjdeye ādem gönderdi 325a/18, Yine ilerüye gitdiler 335b/12, Bunlaruñ biri ilerü

gelüp 338b/15, Evvel pest-pāye pehlivānları tutup gitdükçe ilerüsi ile ceng eyle 358b/15, iki pāyları ilerü ve iki pāyı girü 382a/19, Bunlardan biri ilerü gelüp 416a/7. **yuḡaru:** ḡaṣrdan yuḡaru 293a/3, aṣaḡa yuḡaru aradılar 300a/6, aṣaḡıdan yuḡaru Ğalvāṣ'ıñ elinden 340b/6, cümle ṣāhlardan yuḡaru ṡaḡta ḡıḡardı. 373a/12, Pijen yuḡaru ḡıḡup ne selām ve ne 'aleyk 378a/15, Rüstem Bürzū'yı yuḡaruya ḡekdi ḡıḡardı 393b/5.

Bir sebebe baḡlı olmadan yuvarlak ünlü taşıyan kelimeler

altun: Lākin gerekdür kim beṣ kīse altun Nār-ı Nür ḡuddāmına ṣadaḡa viresin. 347a/2, Dört kīse altun Zerdün Ṣāh virüp 352a/18, Ḥazīne-dār altun getürmeḡe gitdi. 357b/23.

tilkü: Uḡında tilkü ḡuyruḡı 353a/20.

girü: Ve ḡavfa düṣüp girü ḡaçdılar 353a/25, yāb yāb girü ḡekilmeḡe yüz ṡutmuş-ıdı. 361a/24, Keydül'i öñinden ḡapup girü ḡıḡardı 372a/19, iki pāyı girü gidüp 382a/19.

ḡarañu: Zīrā Gurgīn ḡāyet ḡarañu kellelü 291b/9, Aḡṣamdan ṣoñra ḡarañuluḡda 307b/3, Ve bir ḡarañu yirde 350b/9, ḡarañu yirde ne ararum? 360a/20.

ḡarṣu: Sām'a ḡarṣu yüridi 382b/6, Ḥarṣu geldi 388b/15, ḡarṣuladup öñine düṣdiler 391a/15, Ve Brahman ḡarāmīñ ḡarṣusına getürdiler 395a/5.

Aṣaḡıdaki iki kelime hem düz hem yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmiştir.

beri: Cümleden beri budur ki 330b/25, Beriden İslām 'askeri daḡı 360a/8, ride 'asker ise tenbīh olunmuş-ıdı. 373b/22, Ṣāyed dünden beri ṡabī'ati nerm olup 389b/10.

berü: Bu ḡadar zamāndan berü 361b/18, Ṣāḡīb-ḡırānlık tā Keyümers Ṣāh'dan berü 366b/13, Ammā berüde Cihān-baḡṣ 374b/13.

kendi: Var yā Behrām sen ol öḡüdi kendi başına eyle 324b/19, Kendi fi'l-ḡāl külhāncı ḡoca ṣüretine girüp 346b/1, kendi 'askerüñ öñince 364b/16, kendi gire. Kendi girmeyüp ṣaḡ ve ṣola nazār eyledi 368a/20.

kendü: Kendü pür-silāḡ öñinde meclis oturup bāde iḡer. 315a/19, Ve kendü yine yirine geldi 316b/4, Hezīrān'ı kendüsine ser-ḡaplan eyledi 323b/25, Ben her zamān kendüye naṣīḡat idüp 395a/18.

2.1.5.2.2. Eklerde Yuvarlaklaşma

Ünlüsü aslında yuvarlak olanlar

Eski Türkiye Türkçesi dönemine ait metinlerde standart olarak yuvarlak ünlülü olarak tespit edilen ekler incelenen metinde de yuvarlak ünlülü olarak ḡarṣımıza ḡıḡmaktadır.

-up,-üp: Zarf-Fiil Ekleri

Metinde sürekli olarak yuvarlak ünlüdür.

imtiḥān olup 322a/22, varup 322b/2, bozup. 345b/19, aḥılup 373b/5, gösterüp 390a/13, ḳalkup 395a/23, itdirüp 404a/11.

-ur, -ür: Faktitif Eki

Bu ek de metinde yuvarlak ünlülü kullanılmıştır.

geçürüp 285a/8, düşürüp 292a/13, yaturdılar 292a/15, kaçurdu 321b/17, geyürdi 405a/2.

-sun, -sün/-sunlar, -sünler: Emir 3. Şahıs Ekleri

-sun, -sün: ḫursun 319a/20, disün 324a/7, yürisün 356a/12, olmasun 389b/7, bulunsun 393b/6, çıkısun 409b/7.

Çok az örnekte düz ünlülü olarak da karşımıza çıkar. Varsın 374a/22, şübhelenmesin 384b/6.

-sunlar, -sünler: gelsünler 320b/20, binsünler 344a/4, gitsünler 345a/8, bilsünler 353a/17, ḳalmasunlar 387a/24, darılmasunlar 387b/18.

-ḡu, -ḡü, -ḳu, -kü: Fiilden İsim Yapma Eki

uyḳu 350b/2, ḳorḳusından 352a/23, uyḳudan 356b/22.

Aşağıdaki ekler düzleşme eğiliminde içerisindedirler. Bundan dolayı bu ekler metnimizde hem düz hem yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmişlerdir.

-dur, -dür/-dır, -dir: Faktitif Eki

kesdirdiler 309b/13, ḳaldurdu 323a/9, yapdurmışdur 323b/2, uyandurdılar 349b/22, inandurdu 351a/9, öldürüp 367b/21, devr itdürerek 368b/2, bildüreyim 385a/20, nidā itdirüp 386a/14, barışdırayım 390a/20, çaldırıp 402a/5, ḳazdırıp 402b/25.

-dur, -dür/-dır, -dir: Bildirme Eki

elüñdedir 285a/3, vardır 288a/20, oḡlıdur 314a/15, iledir 326a/18, eceledir 332b/8, muḫḫātaradır 333b/4, ‘ayyārdur 339a/8, ma‘lūmdur 369a/10, pehlivānlardur 376b/2, fırsatdur 378a/5, Sihām-ı Ḥabeşî’dür 378a/8, bedendedir 383a/13, bār-gāhındadır 386b/19, kimesnedür 405a/5.

-duĝ, -dük/-dık, -dik: Sıfat-Fiil Eki

oldukları 294b/8, olduĝı 301b/7, bıraĝduĝı 308a/8, ĝoduĝı 319b/17, aldugın 335b/22, Bildüğinden 336a/12, bilmedüğümüzden 338b/16, eyledüĝi 341b/6, istedüğün 345a/21, itdüĝi 347a/13, geldigim 348a/11, gördüĝi 350b/11, bulduklarını 352b/4, gösterdigi 374a/9, getürdüĝi 386b/17.

Ünlüsü sonradan yuvarlaklaşmış olanlar

-(u)m, -(ü)m, -(u)muz, -(ü)müz: İyelik 1. şahıs ekleri

Bu ekler metinde hem düz hem yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmiştir. Ekin yuvarlaklaşmasına dudak ünsüzü olan /m/ neden olmuştur. Yuvarlak ünlülü olarak tespit edilen örnekler aşağıdaki gibidir.

-(u)m, -(ü)m: ĝarındaşımı 299a/23, Ğızum 301a/12, Fermānum 315a/12, gözüm 393a/23, Pādişāhum 402b/22.

-(u)muz, -(ü)müz: pehlivānumuz 302b/22, ādemümüzi 313b/15, dīnümüzde 324a/13, dāstānumuz 350b/7, işümüz 397a/9.

-(u)ñ, -(ü)ñ, -(u)ñuz, -(ü)ñüz: İyelik 2. Şahıs Ekleri

Bu eklerin de hem yuvarlak hem düz ünlülü şekilleri tespit edilmiş olup yuvarlak ünlülü örnekler aşağıdaki gibidir.

-(u)ñ, -(ü)ñ: elüñden 341a/3, ĝizmetüñde 342a/5, pederüñ 351a/8, kimesnelerüñ 354a/25, himmetüñle 358b/12, Vilāyetüñ 365b/1, derünuñdan 366a/22, liyāĝatüñ 369a/7.

-(u)ñuz, -(ü)ñüz: fermānuñuz 338a/15, Himmetüñüz 358a/5, tedārigüñüz 365b/21, libāsuñuz 394b/7.

-uñ, -üñ, -nuñ, -nüñ: İlgı Hâli Eki

Eski Türkçe döneminde uyuma tabi olan bu ek⁸⁷ metnimizde yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmiş ve uyum dışı kalmıştır.

-uñ, -üñ: Mesāire-gāhuñ 310a/8, egerüñ 371a/10, yirüñ 372b/7, dervişüñ 401a/17.

-nuñ, -nüñ: atınuñ 313b/12, Maĝāranuñ 318a/2, baĝrīnuñ 370a/14, Dīvānenüñ 400a/2.

⁸⁷ Erdem 2007, 50,

-lu, -lü, -suz, -süz: İsimden İsim Yapma Ekleri

Eski Türkçe döneminde “-liĝ, -lig” şeklinde olan ekin “/ĝ/, /g/” ünsüzleri Batı Türkçesinde düşmüş daha doğrusu kendinden önceki ünlü ile kaynaşarak onu yuvarlaklaştırmıştır. Bu ekin olumsuzu durumunda olan “-sız, -siz” de “-lu, -lü” tesiriyle yuvarlaklaşmıştır.⁸⁸ Metinde genellikle yuvarlak ünlülü olarak karşımıza çıkan “-lu, -lü” ekinin bazı örneklerde düz ünlülü olarak uyuma girdiği tespit edilmiştir.

-lu, -lü: kanlu 315a/2, atlu 317a/2, yollu 334b/22, baĝlu 351b/11, yirlü 354a/7, Devletlü 360b/9, Gizlü 369b/14, hūblı 372b/10, zehrli 374a/5.

-suz, -süz: deñsüz 312b/5, şūbhesüz 333a/23, añsuzın 371b/23, Başsuz 393b/19, ‘ārsuz 404b/14, belürsüz 411a/11.

-dum, -düm: Bilinen Geçmiş Zaman Eki (1. Teklik Şahıs)

Teklik 1. Şahıstaki /m/ dudak ünsüzü sebebiyle ekin ünlüsü yuvarlaklaşmıştır. Düz ünlülü şekilleri de metinde az da olsa tespit edilmiştir.

eyledüm 299b/14, uğradum 301b/12, itdüm 327a/9, almadım 378b/25, getürdüm 379a/1, istedüm 383a/8, girürdim 384b/4, eyledim 387b/13, olmadum 409b/12, varmadum 413b/15.

-duñ, -düñ, -duñuz, -düñüz: Bilinen Geçmiş Zaman Ekleri (2. Şahıslar)

Eski Türkçe döneminde uyuma tabi olan bilinen geçmiş zaman 2. şahısların çekimindeki ekler metinde yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmişlerdir.

-duñ, -düñ: kıyduñ 288a/15, añlamaduñ mı 297a/23, Şaşduñ mı 348b/11, kalduñ 385a/20, çekmedüñ 386a/2, gördüñ mi 410a/6.

-duñuz, -düñüz, dıñuz, diñüz: Metinde bu ek daha çok “-dıñuz, -diñüz” şeklinde geçmektedir.

söyleşdiñüz 331b/4, oldıñuz 334b/17, eyledüñüz 357a/23, işitdiñüz 362b/4, geldiñüz 386a/19, qodıñuz 393b/1, qorqmadıñuz mı 410b/15.

⁸⁸ bk. Timurtaş 50.

-duğ, -dük: Bilinen Geçmiş Zaman Ekleri (Çokluk 1. Şahıs)

Eski Türkiye Türkçesinde bilinen geçmiş zaman 1. çokluk şahıs eki daima yuvarlak ünlüdür⁸⁹.

yatduğ 293b/20, kalkduğ 293b/20, eyledük 313b/18, geldük 317a/19, olmaduk 332a/21, görmedük 345b/22, eglendük 377b/19, isterdük 397b/11, darıldıuk 410b/17.

-uz, -üz: Çokluk 1. Şahıs Bildirme Eki

Bu ek metinde hem düz hem yuvarlak ünlü olarak tespit edilmiştir. Yuvarlak ünlü olarak tespit edilen ve uyumu bozan örnekler aşağıdaki gibidir.

tedāriğindeyüz 303b/13, esirüz 329a/19, bāzirgānlaruz 394b/7, Temāşācıyuz 394b/25, ne harāmīyüz, ne cāzūlaruz 416a/19.

-vuz, -vüz: Çokluk 1. Şahıs İstek ve Şart Ekleri

Metinde bir kelimedede geçmektedir.

olavuz 292b/12, olavuz 350b/14.

-(u)ñ, -(ü)ñ, -ñuz, -ñüz, -(ı)ñız, -(i)ñiz, -(u)ñuz, -(ü)ñüz: Çokluk 2. Şahıs Emir Eki

Metinde genelde yuvarlak ünlü olarak karşımıza çıkmaktadır. Çok az örnekte ekin ünlüsü düzdür.

Buyuruñ 292b/23, görüñüz 316a/15, olmañuz 318b/8, Tıtuñ getirin 326a/24, Şoyuñ 326b/9, uruñ 334a/17, Gözedüñ 335a/8, Getürüñ 341b/25, almañuz 388a/9.

-ur, -ür: Geniş Zaman Eki

Eski Türkiye Türkçesinde ek yaygın olarak “-ur, -ür” şeklinde görülmektedir. “-ır, -ir” şekli sonradan ortaya çıkmıştır.⁹⁰ İncelenen metinde “-r, -ar, -er, -ur, -ür” şekillerinde karşımıza çıkmaktadır. Düz ünlü fiillere yuvarlak ünlü “-ur, -ür” eklendiği zaman uyumu bozar.

virebilürüz 323a/24, eglenürüz 344a/19, alurum 395b/7, gelürüz 398b/8.

⁸⁹ bk. Timurtaş 51.

⁹⁰ Erdem 2007, 51

-u, -ü: Zarf-Fiil Eki

Metinde yaygın olarak kullanılan zarf-fiil eklerinden biridir. “diyü” örneğinde sıkça görülmektedir. diyü 290a/9, 389b/21, 401b/14.

“-ı, -i” ve “-a, -e” şekilleri de metinde sıkça geçmektedir.

alıvir 290a/9, çıkarıyazdum 352a/16, vireyazdum 327a/16.

-u, -ü: Fiilden İsim Yapma Eki

Eski Türkçeden Batı Türkçesine geçişte “-ğ, -g” fiilden isim yapma eki düşerken bu ekin fonksiyonunu da ekten önce gelen yardımcı ses üstlenmiştir. Eski Türkiye Türkçesi döneminde de ek yuvarlaşmış ve uyum dışında kalmıştır.

ölüm 288a/20, kapısından 342b/15, korkusından 361b/19.

-ğun, -kun, -kün: Fiilden İsim Yapma Eki

Ekin ünlüsü metinde yuvarlaktır. Düz ünlülü kelimeye geldiğinde uyumu bozar.

kaçkun 307b/4, yorgunlardur 377a/15, yorgun 407a/4.

Düz ünlülü ekler

-ı, -i Yükleme Hâli Eki

Eski Türkçedeki şekli “-ğ, -g” olan ekin yardımcı ünlüsü uyuma göre -ı, -i, -u, -ü’dür. Batı Türkçesine geçiş aşamasında “-ğ, -g” sesleri düşerek fonksiyonunu yardımcı ses olan düz ünlülere bırakmıştır.⁹¹ Metnimizde de -ı, -i olarak karşımıza çıkar.

gürzi 284b/11, taşı 295b/24, boğazı 300a/18, nā-bekārı 342b/16, hālını 369a/8, parmağımı 370a/7, Kani 381b/6, cāmı 390b/21.

-ı, -i İyelik Eki

Ek Eski Türkçe döneminden beri düz ünlülü olarak tespit edilmiştir⁹². İncelenen metinde de yuvarlak ünlülü kelimelere geldiği zaman uyum dışında kalır.

başı 288a/2, dergāhına 291b/20, boyunduruğı 302a/3, levni 307a/15, hışmına 333a/6, nūrı 368b/18, derūnında 373a/15, gūnidür 384a/16, hātunı 395b/7.

⁹¹ Erdem 2007, 51-52.

⁹² Timurtaş 53.

Bu ekin uyuma tabi olduğu örnekler de mevcuttur.
boynuna 325b/16.

-sı, -si İyelik Eki

karşusına 288b/23, çapısına 292b/1, yukarusı 298a/5, çaraltısı 300a/14, ilerüsi 358b/15, inildüsi 361a/5, girüsü 404a/1.

-mı, -mi Soru Eki

Ek Eski Türkçe döneminde sadece yuvarlak ünlülü iken Eski Türkiye Türkçesi eserlerinde sadece düz ünlülü olarak tespit edilmiştir⁹³.

Yā öyle mi? 287b/23, gider misin? 302a/21, gelebilür misin? 333a/22, Görür misiz 387b/2, görür misüñüz 390b/13, var mıdır? 391a/14, çor mıyam? 396a/24.

-cı, -ci İsimden İsim Yapma Eki

Metinde bu ek yalnızca düz ünlü ile tespit edilmiştir.

Timürçi 297b/17, kuşçılar 353a/1, Yolçı 389a/3, yolçılardan 416b/9.

-(i)ncı, -(i)nci İsimden İsim Yapma Eki

Ekin ünlüsü genellikle düzdür. Kök ünlüsünün tesirinden dolayı ilk ünlü bazen yuvarlaklaşmıştır.

Çırkıncı 335a/18, dördüncü 339a/, on ikinci 382a/14, üçüncide 385b/20.

-1- Fiilden Fiil Yapma Eki

Eski Türkçe döneminde ekin ünlüsü uyuma tabidir.⁹⁴ Metinde ise bu ek genellikle düz ünlü ile gelirken az sayıda örnekte yuvarlak ünlü ile gelmiş ve uyuma girmiştir.

yıkılıp 286a/4, kırılıp 288a/3, bozılıp 288b/7, bozılıp 300a/17, çurılıp 313a/6, çoyulup 365a/8, çoyulup 404b/21, çurılıp 409a/3.

⁹³ Erdem 2007, 52.

⁹⁴ Erdem 2007, 52.

-ş- Fiilden Fiil Yapma Eki

Ek incelenen metinde genellikle düz ünlülü olarak karşımıza çıkar.

görüþüp 289a/9, iriþürseñ 299a/7, baķıþup 301b/9, geliþi 302a/6, çekiiþdürmege 303a/22, baķıþıyla bir baķıþ 307b/23, görüþürüz 332a/21, deęiþür 396a/1, görüþürdi 411b/15.

Bazı örneklerde de yuvarlak ünlülü olarak tespit edilmiþtir.

uruþın 286b/18, uruþup 287a/17, tutuþduķları 288a/13, Őıçraduþından 294a/17, görüþelim 331a/24, uruþın336a/19, tutuþalım385b/6, görüþmedük 401a/11, görüþelim 401a/12.

-n- Fiilden Fiil Yapma Eki

Bu ek metinde genelde uyuma tabi olarak tespit edilmiþtir. Düz ünlüden sonra yuvarlak ünlü ile gelerek uyum dıþı kaldığı örnekler de göze çarpmaktadır.

örtünüp 292b/23, göründi 305a/11, baķunmayup 311b/5, çalınup 321a/22, toķundukça 342b/9, baķınurken 350b/9, alınur 389a/14, olunur 394a/2.

-dı, -di Bilinen Geçmiş Zaman Eki

Bilinen geçmiş zaman çekiminde 3. şahısların çekimi tamamen düz ünlü ile dir. Bundan dolayı bu ek yuvarlak ünlülü kelimelere eklendiği zaman uyuma aykırılık gösterir.

gördiler 300b/4, döndiler 321b/21, sürdi 321b/25, döndi 340b/7, didi 356a/25, çözdü 372b/22, döndiler ve ķondılar 373a/2, görüþdü 386b/15, çevirdiler 403b/24, ķondurdılar 406a/24.

-miþ, -miþ Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki

İncelenen metinde ek daima düz ünlülü olarak tespit edilmiþtir.

olmiþlar 297b/33, ķomiþ 321a/4, urulmiþ 335b/15, getürmiþler 352b/17, gelmiþ 377b/21, olmiþ 395a/18, bulmiþ 395a/20, tutmiþlar 406b/11.

-sın, -sin 2. Teklik Şahıs Bildirme Eki

Bu ek de daima düz ünlülüdür.

degülsin 318b/15, ‘ ayyārsın 353a/3, Keyhūsurev Kāmṛān’sın 375b/20, oğlısın 395b/4, Ferāmurz’sın 414a/22.

-sın, -sin Teklik 2. Şahıs Eki

Metinde bu ek yuvarlak ünlülü zaman eklerine eklendiği zaman uyum dışında kalır.

söylersin 319a/24, süvār olasın 319b/17, çekersin 337b/12, varursın 338b/4, bağırursın 354b/20, eglenürsin 390a/8.

-sız, -siz Çokluk 2. Şahıs Eki

Ek metinde düz ünlülüdür ve yuvarlak ünlülü eklere geldiği zaman uyuma aykırılık gösterir.

gelesiz 303b/19, turursız 315b/7, söylersiz 353b/1, bilürsüz 365b/22, olasız 414b/4.

-mış, -miş Sıfat-Fiil Eki

Daima düz ünlülü olduğu için yuvarlak ünlülü bir kelimeye eklendiği zaman uyum dışı kalır.

oqlanmıŝ āhūmı 290b/1, kırtulmıŝ yoqdur 290b/22, kızarmıŝ tavuq 297a/12, kıdurmıŝ kelbe 328b/8, aldurmıŝ kelbe 359a/11, yılan görmıŝe dönüp 401a/1-2.

-ıcaq, -icek Zarf-Fiil Eki

Ek yuvarlak ünlülü kelimelere eklendiği zaman uyuma aykırılık gösterir.

düŝicek 301b/4, dönicek 330b/5, işidicek 417b/7.

-ınca, -ince Zarf-Fiil Eki

Eski Türkiye Türkçesi eserlerinde de düz ünlülü olan bu ek eserimizde de döneme uygun olarak düz ünlülüdür. Yuvarlak ünlülü kök ve gövdelere geldiği zaman uyum dışı kalır.

olınca 297b/5, oturunca 299b/7, dönince 330a/6, kıvıncı 342b/8, görünce 359b/2, yürüyince 378a/16, sürince 389b/6, diyince 391b/3, gelince 402a/18.

2.2. Ünsüzler

2.2.1. Ünsüz Değişimleri

2.2.1.1. k>h Değişimi

Önseste

İlk yazılı metinlerde Türkçe kelimelerin başında “h” sesi bulunmaz. Bu ses Eski Türkçe döneminde “k” idi⁹⁵. Eski Türkiye Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi dönemlerinin başında her ikisi de kullanılmıştır⁹⁶. Erdem bu durumu “k”ya dönüş olarak değerlendirmektedir. Metinde de bu durum netlik kazanmamış ve her iki ses de tespit edilmiştir.

k->h- değişimine örnek kelime sadece *hatun*’dur: hatunına 312b/24, hatunı 313a/2, hatunına 313a/3, hatunı 313a/4.

Bugün “h” ile kullanılan kelimelerden metinde “k” ile tespit edilenler şunlardır:

kağı: 318a/8, 394a/20, 409b/18, 418b/10.

kaçan: 335b/4, 362a/6, 374b/3, 385a/25.

kanda: 292b/20, 297a/13, 309b/14, 397a/14.

kanı: 293b/13, 332a/6, 367b/8, 386a/25.

İçseste

Metinde *dağı*, *yoğsa*, *ağşam*, *yağşi*, *oğşa*- kelimelerinde görülmektedir. Bu kelimelerin “k”lı şekilleri yoktur.

ağşam: 287a/23, 291b/25, 311b/6, 323b/4, 371a/19.

dağı: 284b/3, 324a/23, 324b/2, 370a/3.

oğşa-: oğşadı 297b/10, oğşayınca 312a/14, oğşayup 380a/20.

yağşi: 335b/24, 359a/14, 369a/12, 369a/17, 385b/2.

yoğsa: 285b/6, 290b/6, 302a/20, 339a/24.

Alıntı kelimelerde bir örnekte tespit edilmiştir.

Bil’l-garhan: 388b/23.

⁹⁵ Erdem 2007, 54.

⁹⁶ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları, 2004, 90.

2.2.1.2. k>g Değişimi

Arap harfleriyle yazılan metinlerde hem “g” hem “k” sesi için aynı harf (ك) kullanıldığı için bu seslerin “k”mi yoksa “g”mi olduğu ilk bakışta tespit edilememektedir. Ancak Türkçenin tarihi devirlerinde meydana gelen değişim süreçlerini dikkate aldığımızda bununla ilgili ipuçlarına rastlamaktayız. Eski Türkçe kelime başındaki “k”ler Batı Türkçesine geçişte “g”ye dönüşmeye başlamıştır⁹⁷.

Bugün “k” ile okunan kelimelerden bazıları şunlardır:

keserem 315b/2, Kimse 316a/12, kerre 323a/2, kez 323b/22, keçisin 325a/9, kesmedi 327a/3, kel 328a/17, kelleler 344a/15, kendi kendüsüne 344a/21, Kişi 392b/14.

Türkiye Türkçesinin tarihî gelişimi ötümlüleşme açısından değerlendirildiğinde, ön damak k’lerinin ön damak g’ye dönüşmesinin yaygın ve kurallı olarak görüldüğü bilinmektedir⁹⁸. Özellikle Azerbaycan Türkçesinde bu ötümlüleşme art damak k’larını da kapsayacak şekilde gelişmiştir⁹⁹. Metinde kelime başında k->g- değişimi olduğu değerlendirilen örnekler şu şekildedir:

gitdiler 308b/1, göz 319b/5, gizlendi 326a/16, gibi 337b/14, geçse 341b/2, getir 343a/19, giyüp 343b/3, güldi 348b/5, gidüp 348b/15, gümüş 352b/4, girü 353a/6, geyürdi 353a/20, gerçek 353b/1, girüp 354b/7, güçdür 355a/8, geldükde 355a/22, gögsine 355b/9, gitdi 356b/6, gök 359b/25, gövdeyi 360a/10, göstersem 360b/16, gün 364b/2, gönderdi 368a/1, gerekdür 374b/24, göçdür 376a/4, Göñli 377a/16, gice 379a/13, gömildi 381a/12, götürmez 389a/14, geçdi gitdi 390a/24, gezersünüz 394b/21, gözetdiler 396a/22.

2.2.1.3. ğ-g>v Değişimi

İçerisinde yuvarlak ünlü barındıran bazı kelimelerde bu değişim tespit edilmiştir.

gövdeyi 360a/10, kovup 292b/17, karavula 307a/25, Şovuk 342b/9, kovarsañ 365b/25, Karavul 397b/29, kovmak 411a/8.

⁹⁷ Erdem 2007, 54.

⁹⁸ İbrahim Tosun, Ali Koç, Eski Türkçeden Türkiye Türkçesine Ön Seste k>g Ötümlüleşmesi, **Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 11, Issue 15 Summer 2016, 415.

⁹⁹ Ahmet Buran, Ercan Alkaya, **Çağdaş Türk Lehçeleri**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2012, 81.

Günümüzde “v” sesi tercih edilen bazı kelimeler metinde “g”li olarak karşımıza çıkmaktadır.

sögdi 334a/17, dögüp 366a/9, dögüşe dögüşe 407b/19.

Düz ünlülü kelimelerde ise “g” sesi korunmuştur.

begleri 302b/18, degin 321a/21, Begenüp 324a/15, yigit 360a/9, degnek 395b/23, Degirmende 415a/11, degme 416b/8.

Bir örnekte hem “ğ”li hem “v”li şekli tespit edilmiştir.

koğaya şarılıp bekci kovayı 299b/18.

2.2.1.4. b>f Değişimi

Metinde “āb” sözcüğünde karşımıza çıkmaktadır.

Çirkef: Çirkef kıyusına düşdiler. 365a/13, Ol çirkef aķarak 365a/15.

Çirkāb: Gelüp ol çirkāb kapusunda 365a/14.

2.2.1.5. b>p Değişimi

Eski Türkiye Türkçesi dönemi metinlerinde genelde “b-” ile başlayan pişir- ve parmak kelimeleri incelenen metinde “p-” ile tespit edilmiştir.

parmaķ 286a/2, pişür 296b/14, pişürtmege 296b/18, parmağından 345a/19, perkidüp 364b/10, Pişürüp 377b/4.

Yabancı kökenli kelimelerde de bu değişim görülebilmektedir.

maħpūsluđı 294a/1, pāzār 417a/14.

2.2.1.6. y>g Değişimi

Eski Türkçede “yana” şeklinde tespit edilen kelime¹⁰⁰ incelenen metinde bir örnekte “g”li şekli ile karşımıza çıkmaktadır. Bu örneğin haricinde ise tamamen “y” iledir.

gene: 389b/22.

yine: 287a/8, 287a/11, 390b/6, 391a/1, 391b/10, 392a/18.

¹⁰⁰ Talat Tekin, **Orhon Yazıtları**, Ankara: TDK Yayınları, 2014, 26.

2.2.1.7. b>v Değişimi

Eski Türkçede içinde “b” barındıran birçok kelime Eski Türkiye Türkçesi döneminde yerini “v”li şekillere bırakmıştır. İncelediğimiz metinde de bu değişimi görmek mümkündür.

var<bar: var 305a/12, var 368a/15, var 398a/17.

var-<bar-: varmaduğa 307b/25, Vardum 368a/3, vardı 383b/10, varayım 386a/23, varınca 407b/24, vardılar 408b/18.

vir<bir-: virmemek 308a/10, virmedi 321b/4, virür 339a/4, virilmez 356a/11, virmedükde 395a/6.

ev<eb: evinden 321b/8, evi 351b/2, evine 352b/25.

sevin-<sebin-: Sevinerek 297a/11, sevindiklerinden 349a/18,

yavuz<yabız: yavuz 319a/25, yavuz 345a/17, yavuz 417a/2.

2.2.1.8. d>y Değişimi

Eski Türkçede “d” ünsüzünü barındıran bazı kelimeler Eski Türkiye Türkçesinde “y” ile yazılmıştır. Bu değişim dönem eserlerinin neredeyse hepsinde vardır¹⁰¹.

ayır-<adır-: ayırıp 286a/16, ayırdı 336a/17, ayırabileydiñüz 364b/21.

boy<bod: boynın 306b/13, boynına 317b/2, boynuna 325b/16.

eyü<edgü: Eyüsi 302a/12, eyü 323a/1, eyüce 342b/9.

gey-<ked-: geyürdi 353a/20, geydürdiler 360a/7, geyürdi 405a/2.

ķoy-<ķod-: ķoydı 296b/7, ķoymış 349b/10, ķoyup 405a/6.

ķuyu<ķuduğ: ķuyuya 346b/18, ķuyusına 365a/13.

uyan-<odun-: uyandı 336b/12, uyanup 366b/7, uyandurdiñüz 410b/15.

uyķu<udıķu: uyķu 350b/2, uyķudan 410b/15.

2.2.1.9. f>p Değişimi

Metinde yabancı kökenli bir kelime tespit edilmiştir.

nūr-ı pāhiresi 328a/5.

¹⁰¹ Erdem 2007, 56.

2.2.1.10. b>m Değişimi

Bu değişim de bir örnekte iki yerde geçmektedir.

end ü mend: 342a/25, 397b/22.

Değişime uğramamış hâli de metinde tespit edilmiştir.

end ü bend: 367a/2.

2.2.1.11. t>d Değişimi

Eski Türkçede kelime başında “d” sesi yoktur¹⁰². Eski Türkiye Türkçesi dönemine gelindiğinde ise “t”lerin bir kısmı sedalılaştı ve “d” olmuştur. Eserde genellikle ön ünlülü kelimelerde “t”ler “d”ye dönüşmüştür. Art ünlülü kelimelerde ise “t” sesi korunmuştur.

Metinde ön ünlülü olup “d” ile yazılanlar: dek 284b/14, derisin 285a/9, düketdükçe 290a/13, dür 293b/5, dürlü 293b/23, degül 294b/3, delüklerine 296a/3, Delü 297b/23, döşedüp 316a/8, degin 321a/21, döküp 337a/6, dileyessin 339b/4, düzildi 339b/18, düşüp 340a/7, deñiz 340b/9, dil 343b/19, degdi 346b/22, dört 350b/9, diküp 360a/13, diyüp 360a/14, dişlerin 363a/24, demren 363b/13, diñlemezsın 390a/22, deve 395a/7, depesi 412b/25, deprendürmedi 416a/11.

Art ünlülü olup da “d” ile yazılanlar: dağı 316a/2, Damağına 350b/4, darıldı368a/3, dudaklı 399a/16.

Art ünlülü olup Eski Türkçede olduğu gibi “t” ile yazılanlar: tolı 290a/20, toñuz 291a/23, toğuz 305a/6, toğsan 319a/2, toğasına 329b/20, tapu 333b/12, top 343a/5, tıkadı 358a/19, tağlar 361a/4, toğuşdı 361a/6, tırnağ 363b/13, tonların 368b/14, taraqlığa 370b/4, taşra 372a/5, taşına 372b/7, tava[r]lar 373a/13, tamladı 381a/12, topuğına 381a/12, tamar-be-tamar 383b/15, tar 399a/14, toprağumdur 409a/15, taş 410b/16.

İncelenen eserde hem “t” hem “d” ile yazılanlar örnekler de vardır, ancak bu örneklerde genelde “t”li şekiller çoğunluktadır: demürce 393a/17, timür 340a/3,

¹⁰² Gabain A.Von, **Eski Türkçenin Grameri**, 5. Basım, Mehmet Akalın (çev.), Ankara: TDK Yayınları, 2007, 40.

dururken 342b/11, turup 344b/21, donadup 289a/17, tonansın 376a/22, toyunca 296a/7, doyduğda 416a/24, tutup 285a/1, dutdum 350a/12, tolanup 300a/3, dolanup 356a/11, doldurup 388a/23, toldurdup 391a/1, tağıtdı 304b/21, dağıdup 374a/11, tekmesine 301b/7, Dekme 343b/5, toğrı 296a/15, doğrı 419a/5, dağıdup 289b/1, tağıldı 406b/16, tağlu 371b/18, dağladı 295a/25, toğınup 298a/6, doğınup 392b/16, tağdılar 298b/19, dağup 385b/10, dutdum 350a/12, tutuşup 361a/6, dayanup 342a/24, tağanmaz 364a/12, tuyulduñ 346b/15, duyup 407b/7.

2.2.1.12. v>f Değişimi

Divânü Lügâti't-Türk'te "w (çift dudak v'si)" dolayısıyla "v"li olan iki kelime eserde "f" ile tespit edilmiştir. Bunlardan birincisi; "herhangi bir şeyin ince olanı demek olan "yuwqa" kelimesidir ki atasözünde de şu şekilde geçer: "anası tewlüg yuwqa yapār, oğlu têtig qoşa qapār (Anası kurnaz somunu ince yapar, oğlu zeki (onları) ikişer ikişer çalar.)"¹⁰³ İkincisi de "ufala-" anlamındaki "uw-" kelimesidir¹⁰⁴.

Metinde bu iki kelimedede "v>f" değişimi tespit edilmiştir. Türkiye Türkçesinde de bu iki kelime "f" ile kullanılmaktadır.

yufqa yirine urdı 290a/17, etmek ufağı 296a/3, oñ qaşını dağı yufqaldup 406a/17.

2.2.1.13. nġ / ñ Meselesi

Türk dilinin bilinebilen en eski dönemlerinden beri dikkati çeken seslerinden biri de, hemen hemen bütün Eski, Orta ve Yeni Türkçe dönemlerinin yazı dili durumundaki lehçe ve şivelerinden kalma metinlerdeki imlaları dolayısıyla, Türkoloji dünyasındaki çevri yazılarında "ng", "ñ" veya "ñ" gibi şekillerde tespit edilegelen bir sestir. Osmanlı Türkçesi döneminde "samit-i hayşumi" (geniz ünsüzü) adı verilen bu ses, daha sonraları ise "nazal konsonant", "nazal damaksıl n fonemi", "geniz fonemi", "genzel", "burun ünsüzü", "geniz abanığı", "genizsi sesdeş", "genizsil", "damak n'si" veya yanında oluştuğu ünlünün kalın yahut ince sıradan biri oluşu göz önüne alınarak "arka damak n'si, ön damak n'si" gibi terimlerle de anılmaya bařlanmıřtır¹⁰⁵.

¹⁰³ Kâşgarlı Mahmüd, *Divânü Lügâti't-Türk*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2005, 714.

¹⁰⁴ Kâşgarlı Mahmüd, 628.

¹⁰⁵ Halil Ersoylu, *Türkçenin Bazı Yabancı Kökenli Kelimelerindeki Damaksı Genizsileşme İlmî Araştırmalar*, Sayı 9, 2000, 97.

Köktürk alfabesinde “𐰃” biçiminde hususi bir işaret ile gösterilen /g/’li damak /ŋ/’si, Eski Uygur alfabesinde bu ses için hususi bir işaret olmadığından dolayı yan yana yazılan “𐰃 (nun-kef)” ile, yine bu ses için hususi bir işareti olmayan Arap harfli metinlerde bazen “𐰃”, bazen “𐰃” ya da “𐰃” biçiminde yazılarak gösterilmiştir¹⁰⁶.

Eski Türkçede sonu “n” ünsüzü ile bitip yönelme hâli eki alan şahıs zamirlerinde yan yana gelen “nġ” sesleri incelenen metinde “kef (𐰃)” ile gösterilerek tek ses durumuna gelmiştir.

maŋga > baña: baña 350a/18.

saŋga / seŋge > saña: saña 350a/7.

2.2.1.14. p>y Değişimi

Divânü Lügâti’t-Türk’te¹⁰⁷ “p” ile gösterilen standart Türkiye Türkçesinde “f” ile olan “öpke” kelimesi metinde “öyke” şeklinde tespit edilmiştir.

öpke>öyke “öfke”: ile 297b/14, Ol öyke ile 321b/17, öykelenüp 331a/4, Öykesinden 416a/13-14.

2.2.1.15. z > y Değişimi

Eski Türkçede “sözleş- (karşılıklı konuşmak)” anlamındaki kelime incelenen metinde “söyleş-” olarak tespit edilmiştir.

sözleş->söyleş-: “söyleşmek”: söyleşüp 317b/9, söyleşürek 321b/6, söyleşdiler 327b/18, söyleşürem 388a/2.

2.2.2. Ünsüz Benzeşmesi

2.2.2.1. İmlası Kalıplaşmış Ekler

Eski Türkiye Türkçesi döneminde kimi eklerin sedalı ünsüzle başlıyor olması bir ünsüz uyumsuzluğuna sebep olmuştur. Aşağıdaki ekler metinde uyum dışında kalmıştır.

¹⁰⁶ Ümit Özgür Demirci, “g’li Damak /ŋ/’si ve Bunun Ardahan Yerli Şivesinde Çözülmesi Üzerine” *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 9(6) Spring 2014, 276.

¹⁰⁷ Kâşgarlı Mahmûd, s.375.

-dı, -di Görülen Geçmiş Zaman Eki

girdiler 291b/12, eyitdi 292b/21, kalkıldılar 297b/5, çıkdılar 297b/19, geçdi 336a/18, çekdi 337b/19, düşdi 367a/18, öpdü 386b/17, sürüşdiler 401a/24.

-duğ, -dük Sıfat-Fiil Eki

istedüğün 323a/19, aldüğün 335b/22, olduğı 336a/17, eyledüğü 338b/4, durduğı 359b/16, tutduğı 365a/22, itdüğü 367b/25.

-dur, -dür Fiilden Fiil Yapma Eki

itdürüp 292b/16, yapdurmışdur 323b/2, çekdürsün 323b/20, kapdurdı 331a/15, açdurmuyup 337b/20, barışdurdı 343b/20, şavuşduruñ 377b/18, yağıdurdı 403b/20, unutturur 411b/10.

-dur, -dür Bildirme Eki

muğannetlikdür 287b/12, hasretdür 297a/2, Göçdür 312b/15, kabāhatdür 314b/12, rengdür 333b/9, Hudā-perestdür. 336a/3, fırsatdur 380a/6, açuğdur 391a/12, kelimātdur 396a/10, rāstdur 405a/3.

-da, -de / -dan, -den Bulunma ve Ayrılma Hâl Ekleri

‘işretde 288b/22, pāy-i tahtda 321a/4, şoğbetde 344a/1, kuvvetde 356a/21, felekde 416b/21, keş-ā-keşde 417a/6.

kılıçdan 303a/9, rikāpdan 315b/5, atdan 315b/23, kīrātdan 331a/18, hikmetden 348b/21, ‘avratdan 391b/6, işden 393a/11, dırahtdan 401a/21.

İşte<uş+da kelimesi metinde istisnasız olarak “işte” şeklinde tespit edilmiştir. Bu husus ekin kalıplaşarak yeni bir kelime oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Zira “amel, faaliyet, çalışma” anlamındaki “iş” kelimesine bulunma ve ayrılma hâl ekleri geldiğı zaman bu ekler yine sedalı olarak gelmiştir.

“İşte<uş+da”: işte 287b/19, 289a/19, 374b/2, 384a/14, ...

İş+de/den: işden 395a/18, işde 314b/18.

2.2.2.2. Sedalılaşma

Türkçede bilinen bir kuraldır ki iki ünlü arasında kalan “p, ç, t, k, k” ünsüzleri “b, c, d, g, ğ” ünsüzlerine dönüşerek sedalılaşırlar.

ç>c Değişimi

Bu değişim metinde oldukça sık tespit edilmiştir. Bundan dolayı bu değişimin müstensih hatasından ziyade bilinçli bir tercih olabileceği kanaatindeyiz.

Önseste ç->c- değişimi

cenber<çenber: gördi bir ‘ ayyārdur kim felegüñ cenberinden 327a/6.

cehār<çehār: Ve ‘ Anķā-yı cehār-deste tenbīh eyledi 388a/4, Meger ‘ Anķā-yı cehār-dest 388b/17.

cehre<çehre: Āfitāb münevver ķulle-i ufķdan cehre-i numā-yı ‘ ālem olup 339b/16.

cādır<çadır: Cihān-baķř bunlara birer cādır 340a/15, Ol iki dilāvere cādır ve ğulām ta‘ yīn idüp 358a/9.

cek-<çek-: döge döge ķarb-ı dest-ile bende cekesiz. 334a/17, cümlesin bende ceküp 355a/6.

cal-<çal-: nā-gāh ķal‘ adan ķabl-ı beřāret calındı 412a/11, iki cānibden ceng-i ķarbīler calınup 412b/8.

cal-<çal-: Sihām-ı Ħabeřī‘yi daķı Hezīzān‘ı cala 349a/8.

caba>çaba: Nīze saña cabā 341a/11, ķaylī cabaladuķ ammā olmadı 416a/13.

coķ<coķ: Coķtan bir eyü at isterdi. 417a/16.

İçseste -ç-<c- değişimi

acıķ<açıķ: Eger şağ ise uğrı acıķ olsun 410a/24.

ac-<aç-: Meydān acıldı. 304b/8, Ħaber-dār olup ķal‘ a ķapuların acmadı. 405a/5.

aęac<aęaç: Ekvāl nerre ol aęacuñ ardına sindi 298a/3, isi de ol ağacların dibine indiler. 336b/20, ağaca bağlamış 380a/10, Ve ol aęacuñ üstine ķodı 393b/12, řadāsın işidüp Ćem řāh “Ney ki?” diyü oęlanuñ olduğı ağaca geldi. 393b/17, Yā Ferhād seni şimdi aęacdān řalķvirüp 401a/19.

bekci<bekçi: ic ķarafda olan bekciler yatur. 349b/21-22.

birkaç<birkaç: Gulâmlardan birkaçı segirdüp hâdim başıdur varup 314a/18, bozulup birkaçı cân atup Efrâsiyâb'a vardılar 375b/12, Birkaçı at boynına düşüp Efrâsiyâb'a haber gitdi 399b/22.

bucuk<bucuk: üç bucuk vaqiyye bir sengi felâhına vaz' idüp 359b/20.

elci<elçi: ' ayyârı incitme elciye zevâl olmaz 367b/23.

gec-<geç-: üzerinden gecerken bir tîğ urup 411b/1.

göç<göç: Yiye ice kona göce bir gün Endelüs'e bir konağ kıala konup 325a/17, Zîrâ sekizinci gün göcdür Īrân cānibine 335a/23, Yarın Şehrüz-âbād üzerine göcdür 366b/24-25, Yiye ice, kona göce bir gün Tūrān sınırına ve içerü girüp bir yire kondılar. 375a/8.

güc<güç: Menüce Bānū biñ nāz-ıla güc-ile aldı. 312a/3, Benüm de gücime geldi 314a/7, Ne hāl ise yolına toğrılıp güc-ile Mağrib leşkerine düşdi. 333b/24, Çādırlar arasından uyulğanup gücle ordu kenārına geldi. 358a/22, Cihān-bağş ' alemleri arzū idüp gelürken gūşına tabl-ı ārām şadāsı gelince güci üzile düşdi. 361a/18-19, Ol Rüstem'ün öyle iddi' āsın işidüp bu mertebe yegānelik da' vāsı eyledüğü gücime geldi. 366b/15.

hancer<hançer: saña bir zehirlü hancer vireyim.287b/10, Miyānından Semüm dağı hancerin 369a/22, Gördi birbirlerine hancer havāle idüp 369a/23.

ic<iç: sâ' at icinde Cihān-âbād öñine geldi. 339a/11, Gördi kıssisler çok, bunların iclerine qarışdı. 346b/16, ic tarafda olan bekciler yatur. 349b/21-22, ic cānibe düşdi 364b/25.

ic-<iç-: Yiye ice kona göce bir gün Endelüs'e bir konağ kıala konup 325a/17, tā kim yiye ice kal' a-yı Sipend öñine geldiler 408b/13, Ve bādeden icdi 412b/1.

iceri<içeri: dirken Rüstem iceri girdi. 419a/2.

icün<içün: Evvelā sen kimsin ve bunda ne icün getürdin? 342b/20, Bir huşuş icün la' ine Kahtarün'a 419/23.

kacan<kaçan: Kacan bu kavm gelüp taşra çıkmak 404a/4.

şac-<şaç-: mağzı şacıldı 297b/15.

şuc<şuç: Şucuñ ' afv eylerem 335b/23, Pādişāhum benüm ne şucum vardur ki helāk eylersin? 352b/18.

üç<üç: Ücunci zūrda 323a/5, Cihān-bağş gayrete gelüp üçünci zūrda 385b/13, Bu boyayı üçüne de ta' līm eyledüm 410a/18.

Sonseste -ç<-c değişimi

ac<-aç-: Gözin ac var maqdūruñ şarf eyle 332b/10, yā Verāy-ı Zengī gözūñ ac 356b/14-15, Şanduęuñ bařuña sen gözūñ ac 362b/13.

ac<aç: Ķarnı ac olan gelüp ta‘ām yisün 296b/17, Ol dağı anda ac ve şusuz 351b/6, Ferāmurz el tīęa urup bunlara öyle girişdi kim ac Ķurd Ķoyuna ne resme girerse 408b/3.

ağac<ağaç: dırahta toĶınup ağac da Gührāb da yıķıldı 298a/6, ağac benüm mekānum olsun 336b/19, İnüp Cihān-baĶş kendi olduğı ağac 337a/2.

birĶac<birĶaç: Bu minvāl üzere birĶac gün yaylağ şafası eylediler 313a/8, birĶac řāh oturur 334a/13, BirĶac gün eglenüp 337b/3.

gec<geç: Gec Ķalduñ.” didi. 305b/20, gör kim ötede bunlar yaylağdan gec ĶalĶup berüye gelince 313a/10, “Ķal‘ a-i Zerdāb’a iletsem gec olur.” 350a/20.

göc<göç: ĶalĶup ol menzilden göc eylediler 327a/23, Dördünci gün Ķal‘ a-i Seylāb-zemin öñinden göc idüp 353b/18.

güc<güç: öyle dimesi Bījen’üñ nefsine güc gelüp 313b/2.

hīc<hiç: Bījen hīc nesne dimeyüp cevāb virmedi 295a/6, Zenge hīc degüldür şol Ķerifüñ şırtında olan řarāb tulumıdır 300a/14-15, Hīc ceng eylemek 307a/2, Hīc yā Zenge dün gice bir nesneye rāst geldüñ mi? 307b/2, yā Şeyde hīc şöyle bir Ķız gördüñ mi, bilür misin? 307b/22, İy şeh-zāde hīc kimesne gelüp 314b/25, Ķiři hīc evlādın öldürmege meydāna getürür mi? 315a/17, Bunlardan hīc eşer zühür eylemedi 316b/5-6, Hīc degül perrilerdür 323b/19, Ķā’ideyi sen hīc bilmezsin 335b/25, Şimden girü hīc virmem 336a/13, Ne söylersin hīc Ķulaę bırağılıp gidilür mi? 338b/18-19, Zīrā ben bunların mu‘āmelesin hīc begenmedüm 344a/21.

ic<-iç-: var bu gice kebābuñ ye ve řarābuñ ic 331a/24, Elbetde ic.” diyü ibrām eylediler 344b/1, Var iki güne dek yi, ic. 382b/24, Var yine bu gice yi, ic. 384a/11.

Ķac<-Ķaç-: dilersen virmemek murād idersen beni Ķarafa al Ķac 308a/10.

Ķılic<Ķılıç: ĶāriĶ Şehāb’uñ Ķılic tutan dirsegine 359b/23.

Ķulac<Ķulaç: İki Ķulac miĶdārı kemend-endāzlar 303a/16, bir Ķulac yalman gösterdi. 304a/14, üç buçuĶ Ķulac miĶdārı dırāz idüp 383a/21.

şuc<şuç: Baña, ‘şuc Peşeng Ķān’uñ idi. 304a/16.

uc<uç: bu maĶlūęa řalınca bā fermān-ı Yezdānī tīęuñ ucundan bir āteř zāhir olup 292a/7, Kūh-u Hümāvend’üñ bir ucı Behiřtkende üzerine dek gelürdi. 295b/19, El ucıyla ceng idüp ammā gördi 304a/10, KeyĶusrev dađı göz ucıyla baĶdı. 316a/15, “Amān!” diyüp dil ucıyla imāna geldiler. 343b/19, Herkes Ķāba varınca Rāy’uñ baři

ucına gelüp gördi uyur. 348a/4, Varup ayağı ucında olan mumdan yakup getirüp 358a/20.

uc-<uç-: ılgar ile Efrāsiyāb'a ucurdı 308b/23-24.

üc<üç: Diñle imdi iy Şeybān-ı bī-īmān! Üc ħamle eyledün 328b/12, varup üc raḥş peydā idüp getürdi 349a/20, Pīrān el nīze ve gürze urup üc ħamle eyledi 406b/14, üc dāne nev-civān dilāver geldiler 415b/10, Hāşılı kelām bunlar cenge tūtop üc sā' at miḳdārı ceng eylediler 418b/3.

k>g geçmege 317a/23, geregi 326a/4, gitmege 349a/24, geldügi 358a/9, düşdügi 393b/7, öldürmege 401b/3.

ķ>ğ yoğıdı 284b/5, ayağı 286b/6, kıyruğı 335b/10, uyluğına 371a/11, uğraduğın 372b/4, şāhlıđından 393a/24.

p>b Debesinün 303a/15, tođ 315b/21, dibine 336b/20, dibinden 372a/24, behlivān 394b/11, Biyāde 410b/7, Beşeng Hūān'a 304a/1, bertāb 410b/5.

t>d idüp 284b/14, gidelim 310b/25, iderek 311a/7, işidüp 314b/4, gürüldüsi 363a/17, gözedüp 374a/25.

2.2.2.3. Sedasızlaşma

b>p maḥpūsluğu 294a/1, pāzār 417a/14, perkidüp 364b/10,

c>ç ideçek 326b/2, gelecegi 327b/3, baçađuñdan 360b/6, niçe 365a/6, eli bağlu çigeri tağlu 371b/18, çihān 303a/12, rikābınça 317a/22,

2.2.3. Ünsüz Türemesi

“y” ve “n” Yardımcı Ünsüzler

-y-: Ünlü ile biten bir kelimeye yine ünlü ile başlayan bir ek veya edat geldiđi zaman bazen araya bir “y” ünsüzü girer: vüzerāsiyla 289a/7, şuyla 299a/9, orduya 325a/23, yaķa yaķaya 331ab/10, perdeye 333b/23, kendüye 357a/1, Sālūk-ı Mađribi'ye 359a/7, yiye ice 367a/1, eyleye 382b/5, diyüp 393b/18,

-n-: “-ı, -i, -sı, -si” iyelik eklerinden sonra isim çekim ekleri geldiği zaman araya bir “n” ünsüzü girer: aşlını 297b/16, ökçelerini 323a/3, düvāline 323a/8, ayağına 338a/21, tahtında 348b/9, raḥşından 352a/7, aḥvālınden 352b/7, içinde 373b/24.

Bazı sıfat ve zamirlerde de bu türeme görülmektedir.

Şunı 294a/16, bunı 294b/5, bunda 295a/8, anı 295b/6, Bunlar 376b/20, şunlaruñ 380b/18, anlarda 385b/5, şundan 386a/7.

2.2.4. Ünsüz Düşmesi

2.2.4.1. g/ğ Düşmesi

Eski Türkçede iki veya daha fazla heceli kelime ve eklerin sonunda bulunan g/g'ler ile yapım ve çekim eklerinin başında bulunan g/g'ler Eski Türkiye Türkçesi döneminde düşmüştür¹⁰⁸.

acı<acığ: acısıyla 306a/19, diri<dirig: dirisi 361a/21, kapu<kapıg: kapusına 362a/4, katı<katıg: 318a/14, kıyu<kıyuğ: kıyuya 346b/18, şarı<şarıg: şarı 302a/23, tapu<tapuğ: 333b/12, ulu<uluğ: uludur 356a/23.

Şu örneklerde hece başındaki g/g'lerin düştüğü tespit edilmiştir.

kulağ<kulgağ 296a/1, kırtar<kırtgar 335a/13, yalan<yalğan 345b/22, bellü<belgülük 356b/1, gerek<kergek 357a/21.

-a, -e<-ga, -ge Yaklaşma Eki: ağıvāsına 346a/1, hātırına 374b/1, zemīne 391b/4, 'alemlere 408a/4, Sipend'e 408b/16.

-an, -en<-ğan, -gen Sıfat-Fiil Eki: olan 325b/7, varan 339b/2, getüren 354a/20, isteyen 377a/16, giden 394a/13.

-aru, -erü<-garu, -geri Yön Gösterme Eki: yukaru 297b/1, ilerü 344a/11, İçerü 347a/15, içerüden 415b/1.

-ı, -i<-ı(g), -i(g) Yükleme Hâli Eki: kapuyı 347b/1, üstühānını 360b/6, kendini 367b/6, hāli 382b/19.

-ınca, -ince<-gınca, -gince Zarf-Fiil Eki: öñince 300a/12, kavlince 325a/2, görünce 349a/18, baķınca 350a/19, varınca 364a/9, baķınca 378a/4, idince 391b/3, diyince 409b/8.

-lu, -lü<-lıg, -lig İsimden İsim Yapma Eki: devletlü 288a/20, yirlü 314b/3, dudaklı 399a/16, bağlu 407a/18.

2.2.4.2. Orta Hecede "l" Düşmesi

Metinde "getir-" ve "otur-" örneklerinde tespit edilmiştir:

getir-<keltür-: getüren 285a/10, getürüp 304b/4, getürsünler 307b/25.

otur-<oltur-: oturup 309b/24, oturmışlar 310a/8, oturdı 346b/18.

¹⁰⁸ Bk. Timurtaş, 79.

2.2.4.3. “y” Düşmesi

Eski Türkçede kelime başında mevcut olan bu ses incelenen metinde şu kelimelerde düşmüştür: ağac<yığaç 336b/19, ağla-<yığla-: ağlayup 343a/22, ırağdan<yırağ 353b/4.

2.2.5. Hece Düşmesi

tur- fiilinden eklenen “-durur” bildirme ve kuvvetlendirme eki metinde hem “-dur/-dür” hem de “tırur/durur” şeklinde geçmektedir.

-dur: maḥpūsdur 285a/9, Nāmedür 285b/3, Rüstem’dür 288a/8, vardur 312a/9, nā-bekārdur 333b/5, şağdur 334a/3,

-tırur/durur: ayağ üzere tırur 311b/23, diyüp dururdı 317b/23, dayanup tırur 342a/24, eyler durur 360a/21, işte durur 417a/4.

Birbirine benzeyen hecelerden birinin düşmesi olayı¹⁰⁹ metinde şimden<şimdiden örneğinde sıkça görülmektedir:

şimden şoñra 288a/19, 317b/9, 328b/3, 365b/24, 387b/19, 408b/25.

Şimden girü 289a/23, 302a/22, 313a/9, 315b/16, 318b/18, 336a/13, 338a/12, 389b/4.

Metinde bir örnekte standart olmayan bir hece düşmesi tespit edilmiştir: kırbacığ (<kırbacığ-ı) 297b12.

¹⁰⁹ Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, Ankara: TDK Yayınları 2007, 65.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEKİL BİLGİSİ

3.1. İsim

3.1.1. Çokluk Eki¹¹⁰

Eski Türkçeden beri isimlere zamirlere ve belirsiz sayılara ve çekimli fiillere gelen çokluk eki –lar/ler’dir.¹¹¹ İncelenen metinde de çokluk ekleri –lar/-ler olarak karşımıza çıkmaktadır: Bānū/*lar* 312b/24, An/*lar* 340a/1, beg/*lere* 343b/1, pehlivān/*lar* 355a/8, El/*eri* 361a/22, ‘Ayyār/*lara* 379b/8, diyār/*larda* 393b/25, qollan 399a/6, ‘ammulann 406a/6.

Bazı örneklerde Eski Türkçede kullanılan sonradan kalıplaşan –n çokluk ekinin izlerine de rastanmaktadır: erenler 413b/10, oğlanı 415b/17.

3.1.2. İyelik Ekleri

Bilindiği üzere isimleri iyelik bağları ile birbirine bağlayan eklere iyelik ekleri denir.¹¹² Bir nesnenin başka bir nesnenin malı olduğu, başka bir nesneye bağlı olduğu veya başka bir nesnenin parçası olduğu ifade edilmek istenirse o nesneyi karşılayan ismin sonuna iyelik eki getirilir¹¹³. İncelenen metinde şahıslara göre getirilen iyelik ekleri aşağıda sıralanmıştır.

Teklik 1. Şahıs: *-m*, *-(u)m*, *-(ü)m*: Ekin yardımcı ünlüsü genellikle yuvarlak olarak karşımıza çıkmaktadır: atam 294a/19, pādīşāhum 303b/23, elümden şikār*um* 304b/19, ‘aql*um* 329a/14, düvāl*üm* 332b/17.

Bazı örneklerde ek uyuma girerek, "*-(i)m*, *-(i)m*" şeklini almıştır: ad*m* 301b/17, elime

¹¹⁰ Çokluk ekleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Hikmet Yılmaz, Çokluk Ekleri: -lar / -ler Üzerine, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, 15, Bahar, 2003, 125-130.

¹¹¹ Gabain, 62.

¹¹² Korkmaz Zeynep, **Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları**, 5. Basım, Ankara: TDK Yayınları, 2011, 35.

¹¹³ Ergin, 222.

362b/10, Hasmılarımı 365a/25. Beni murādıma nā'il eyle. Diyārım 366b/19.

Teklik 2. Şahıs: *-ñ, -(u)ñ, -(ü)ñ*: Bu ekin yardımcı ünlüye genellikle yuvarlak olarak tespit edilmiştir: refîķuñ 293a/8, hâtırıuñ 293b/4, bār-gāhuña 313a/19, oğluñ 315a/17, başuñ 331a/5, kızuñ 352b/1, Boynuñ 393a/14, serkeşligüñ 393a/15, Pederüñ 405a/20,

Bazı örneklerde birinci şahısta olduğu gibi ek, ünlü uyumuna girerek "*-(ı)ñ, -(i)ñ*" şeklini almıştır: 'arżıñ 290b/7, başıñ 331a/3, vaķtıñe 375b/21, efendiñ 377b/9, miķdārıña 382b/24.

Bazı örneklerde ñ>n değişmesi ile ek *-ın, -in, -un*, şeklinde tespit edilmiştir: murādın 322b/1, kıatun 324b/9, gözin 334a/9,

Teklik 3. Şahıs: *-ı, -i, -sı, -si*: Bu ek Eski Türkçeden günümüze kadar düz-dar olarak gelmiştir. raşşmdan 284b/9, kıapısmā 324a/3, başı 340b/17, na' rasmdan 371a/15, raşşma 378a/24, 'aķlı 389a/12, kıal' asma 394b/1, öñm 396a/23, yüzme 409b/3, İkiśm 415b/6, yidiśm 416a/7.

Kimi örnekte dudak uyumuna girdiği tespit edilmiştir: boynuna 325b/16.

Bazı örneklerde ek yığılması¹¹⁴ meydana gelmiştir. ıalısmañ 284b/22, birisi 292a/9, kimisi 317b/17, başıśyam 326b/17, aķşamısı 384a/15.

Çokluk 1. Şahıs: *-muz, -müz, -(ı/u)muz, -(i/ü)müz*: Ekin yardımcı ünlüsü metinde genelde düz-dar olmakla birlikte "m" ünsüzünün etkisiyle yuvarlaklaştığı örnekler de vardır: ıa' amumuz 292b/25, oğlumuz 293b/13, pehlivānumuz 302b/22, dāstānumuz 308a/7, işümüzze 310a/18, pādişāhumuz 320b/12, cengimüz 322b/11, dīnumüzde 324a/13, efendilerimüz 330a/23, hāl'imüz 369b/21, ālāyımız 376a/23, işümüz 397a/9.

Çokluk 2. Şahıs: *-ñuz, -ñüz, -(u)ñuz, -(ü)ñüz*: cāriyeñüz 307a/16, hīleñüz 344b/4, fermānuñuz 345a/21, libāsuñuz 394b/7, hāşmuñuz 414b/3, Himmetüñüz 358a/5, tedārüküñüz 365b/21, şafāñuz 365b/21, güçüñüz 391b/1, hemşireñüzi 415b/14,

Çokluk birinci şahısta olduğu gibi bu ekte de ekin ilk ünlüsü "*-(ı)ñuz, -(i)ñüz*" şeklinde dar olabilmektedir: birāderiñüz 309b/4, ' Askeriñüze 322b/2, kıabāhatleriñüz 331a/2,

¹¹⁴ Ek yığılması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Zeynep Korkmaz, (2005). Türkçede Ek Yığılması Olaylarının Meydana Gelişi Üzerine, http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/korkmaz_ek.pdf, 174-180.

ayağ*ı*ñuza 414b/3

Çokluk 3. Şahıs: -ları, -leri: Bu ek standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi önlük-artlık uyumuna uygun olarak tespit edilmiştir: baba*ları* 308a/25, bār-gāh*lar*ma 313a/13, Oturduğ*ları* 318b/1, yir*ler*inden 344b/21, beg*leri* 368b/15, hāl*leri* 387a/21, dilāver*leri* 393a/5, ādem*leri*yüz 397b/11.

3.1.3. İsim Tamlaması

İki ismin aitlik, dâhil olma gibi çeşitli ilgi anlamlarıyla bir araya gelerek belirli bir kavram bildirmesine isim tamlaması denir.¹¹⁵ İsim tamlamaları tamlayan ve tamlanandan oluşur. Belirtili, belirtisiz ve zincirleme isim tamlaması olmak üzere üç gruba ayrılır.

3.1.3.1. Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayana ilgi hâli eki, tamlanana da iyelik hâli eki getirilerek oluşturulan isim tamlamasıdır. Bānū’nuñ ‘aqlı 294b/13, çāhuñ ağızına 295b/24, atlarınıñ ayakları 297b/6, Şāh’uñ elinden 349b/6, hārām-zādenüñ işidür 358b/7, Cihān-bağş’uñ öñine 362b/5, pehlivānuñ ādemi 377b/8, birbirlerinin başına 380b/3, Şāh-ı Īrān’uñ nāmesidür 391a/18, Īrān’uñ kilīdidür. 405a/12.

Bazı durumlarda belirtili isim tamlamalarında tamlayanın ilgi hâli eki almaz veya özellikle şahıs zamirleri söz konusu olduğunda tamlayan düşebilir.¹¹⁶ kolına aldı 316a/7, Adına Rūşen Rāy Berri dirler 386a/21, Ayağına düşüp 396b/16, licāmın başına geçüre 416b/25, kōrqup yanına kimse varmadı 417a/6.

Tamlayan ve tamlanan unsurlar yer değiştirebilir. Bağ fermānına nā-bekāruñ 387b/17. Ayrılma hâli eki olan -dAn bazen ilgi hâli eki görevinde kullanılmış ve böylece isim tamlaması oluşturmuştur. sipāhdan biri 299b/6, Bunlardan biri 416a/7.

¹¹⁵ Mehmet Dursun Erdem, Mustafa Karataş, Erkan Hirik **Yeni Türk Dili**, Ankara: Maarif Mektepleri, 2015, 514-515

¹¹⁶ İsmet Cemiloğlu, 14. Yüzyıla Ait Bir Kıyas-ı Enbiya Nüşası Üzerinde Sentaks İncelemesi, Ankara: TDK Yayınları, 2000, 23.

3.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlaması¹¹⁷

Bu tamlamada tamlayan unsur ek almazken tamlanan unsur iyelik eki alır. Būrzū sarāyına 308b/3, yaban ođlanına 315b/11, oltu altına 331a/15, Tūrān yaasına 397a/19, Īrān arafına 397b/13, Efrāsiyāb Hān hūzūrına 407a/23.

3.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlaması

Bir isim tamlamasının başka bir isimle oluşturduğu ikinci bir isim tamlamasıdır. Bۆylece, tamlayan, tamlananı veya her ikisi de isim tamlaması biçiminde olan i ie girmiş yeni bir tamlama türü ortaya ıkarmaktır¹¹⁸.

Rüstem'ün oğullarının ellerinden 295a/9, Behrām'ın nizesinün gelişin 321b/7, Felihā'ın nizesinün gelişinden 336a/15.

3.1.4. Aitlik Eki

-ki: Aitlik eki, eklendiği isimlere bir varlığa ait olma anlamı katar. Sözcük grupları ve cümlelerde zamir ya da sıfat görevinde kullanılır.¹¹⁹ Metinde uyuma girmeyen bu ek sıfat ve zamir görevinde kullanılmıştır: altındaki gergedānuñ 287a/4, şimdiki hālde 329a/19, ketfindeki siperi 375b/3, yarınki gün 392b/21.

Zamir görevinde kullanılmasına bir örnek tespit edilmiştir: şehirdekilere 365b/13.

3.1.5. Hâl Ekleri

İsmin başka eklerle ilgisini sağlayan ekler hâl/durum ekleri denir. Hâl ekleri isimleri isimlere bağladığı gibi isimleri fiillere ve edatlara da bađlayabilir¹²⁰.

3.1.5.1. Eksiz (Yalın) Hâl

Bu hâl eksizdir. Kök ve tabanların yanı sıra iyelikli ve okluk eki eki almış kelimeler de yalın yalın hâl kabul edilir¹²¹. gün 312b/9, düvāl 322b/25, yir 344a/1, aşam 349a/9,

¹¹⁷ Belirtisiz isim tamlamalarında tamlanan ve tamlayan unsurlar arasında süreklilik ve belirtisizlik ön plandadır. Bundan dolayı tamlayan ile tamlanan arasında herhangi bir kelime veya kelime öbeği girip giremeyeceği konusunda birtakım görüşler vardır. Bu görüşler için bkz. Eker 2013: 351, Karahan 1995:15; Korkmaz 1995:629-631; Özkan 2001.

¹¹⁸ Korkmaz 2009, 275.

¹¹⁹ Süer Eker, **ağdaş Türk Dili**, 8. Basım, Ankara: Grafiker Yayınları, 2013, 355.

¹²⁰ Erdem vd, 2015, 467.

¹²¹ Bk. Gürer Gülsevin, **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, 2. Basım, Ankara: TDK Yayınları, 2007, 17.

şāhlar 352a/16, ḥadeng-endāzlar 365a/7, ihtiyācum 365b/2, el 389a/9, kılıc 398a/9, kağıd 414b/13, sen 417b/15.

3.1.5.2. İlgi Hâli

Bu hâl ismin başka bir isimle münasebeti olduğunu ifade eden hâlidir. İlgi hâli ismin bir isimle ilgisi olduğunu, kendisinden sonra gelen bir isme tabi bulunduğunu gösterir. İsmi bu hâli bazen eksiz, çok defa da ekli olur¹²². Kelime ünsüzle biterse "-uñ, -üñ"; ünlü ile biterse "-nuñ, -nüñ" ekleri kullanılır: Nāzeninümün 295b/3, çāhuñ 296a/7, şāhuñ 311b/3, bāğçenün 366a/18, Nāmenün 367b/2, Yalvāş Türk'ün 375a/22, Rüstem'ün 384a/20, ḥarāminün 394a/25.

Bazı örneklerde ñ>n değişmesi "-in, -in" şeklinde tespit edilmiştir: bunların 346b/16, dilāverin 414a/15.

3.1.5.3. Yükleme (Belirtme) Hâli

Korkmaz'a göre bu hâl, geçişli fiil taşıyan bir cümlede fiilin etkisi altında kalan ismin içinde bulunduğu durumdur. Yani isimden fiile değil, fiilden isme doğru bir etki, bir yükleme ve bir bağlantı söz konusudur¹²³. Eski Türkçede /ğ/, /g/ şeklinde olan ek, yardımcı ünlü olarak ses durumuna göre "-ı, -i, -u, -ü" yü alır. Batı Türkçesine geçerken /ğ/ ve /g/ sesleri düşmüştür¹²⁴. Ek fonksiyonunu düz olan yardımcı ünlülere bırakmıştır¹²⁵.

-ı, -i: āhūyı 335b/9, ḳapuyı 348a/14, Ḥudā'yı 357a/23, bulunanları 357a/24, Cihān-baḥş'ı 382b/5, aḥvāli 389a/9, nāmeyi 389b/3.

-n: Üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra kullanılmaktadır: raḥşın 306a/24, gergedanın 315b/4, başın 321b/16, cevābın 339b/12, libāsların 361b/3, isimlerin 372b/15, aşlın 413b/23.

-nı, -ni: Dönem eserlerinde zamirlerde kullanılır ve her zaman düz ünlü ile yazılmıştır: bunı 395a/1, anı 413b/18.

¹²² Ergin, 228.

¹²³ Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi**, 3. Basım, Ankara: TDK Yayınları, 2009, 277.

¹²⁴ Mustafa Canpolat "Eski Anadolu Türkçesindeki Belirtme Durumu (Accusativuz) Ekinin Kökeni Üzerine" **Türkoloji Dergisi** Cilt X, Sayı 1, Ankara: DTCF Yayınları, 1992, 9-11, isimli çalışmada bu ekin -g sesinin düşmesi sonucu oluşmadığını savunmuştur (Akt. Şahin 2009: 52).

¹²⁵ Erdem, 2007, 51-52.

3.1.5.4. Yaklaşma (Yönelme) Hâli

İsmi yönelme işlevi ile fiile bağlayan durumdur. Dolayısıyla fiildeki hareket yönelme durumunda bulunan isme doğrudur. Bu durum -a, -e (<ET -ka/-ke) ile karşılanır¹²⁶.

-a, -e: çādıra 306b/3, yanına 317b/20, taraqlığa 323a/5, bunlara 339a/23, bāzūya 348b/2, ĩmāna 372a/25, gergedānlarına 384a/21, Būrzū'ya 392a/5.

Bir örnekte ekin Eski Türkçedeki aslı olan -ka tespit edilmiştir: ‘ayyārka 351ab/5.

"-a/-e meşğül ol-" şeklindeki örneklerde bu ek kurallı olarak "ile" anlamı vermektedir: ‘işrete meşğül oldı 304a/23, du‘āya meşğül oldılar 318b/10, tedārükine meşğül olup 325a/11, ‘ayş-ı nūşa meşğül oldı 348b/21, ‘ibādetine meşğül olsa 408b/20.

Yaklaşma hâli eki "-mak, -mek"ten sonra kullanıldığında "için" anlamı taşır: ben de alup aramağa gitdüm 308a/21, Şāh da senden su'āl eylemege çağırur 315a/3, babası kanın almağa gelür 395a/21, elinden halāş olmağa çäre gerekdür 410b/25, Benüm karşı tırmağa kudretüm olmaya 416a/16.

3.1.5.5. Bulunma Hâli

Kelime gruplarında ve cümlede fiilin kendi içinde meydana geldiğini belirtmek için isimler bulunma hâli eki alır¹²⁷. Metinde standart olarak "-da, -de" biçimindedir: arada 315a/5, altında 331b/9, tahtda 339a/19, öninde 349b/21, ‘ömründe 363a/21, elinde 368b/8, ‘ilminde 374b/25, nev-rūzda 387a/14, karşıda 394b/16, arkağa 406a/8.

3.1.5.6. Ayrılma Hâli

Bu hâl eki Eski Türkçede ünsüz uyumundan bağımsız olarak "-tın, -tin, -dın, -din" şeklinde dar ünlülü idi. Batı Türkçesinde yönelme ve bulunma hâl eklerinin tesiriyle dar ünlüler genişlemiştir¹²⁸. Ayrılma hâl eki diğer durum ekleri içinde işlevi en çok olan durumdur denilebilir. Bağlı bulunduğu fiilin anlam ayrılıklarına ve çıkma durumuna giren isimlerin ilişki durumlarına göre eklendiği ismi, yer, zaman, mekân,

¹²⁶ Korkmaz, 2009, 280.

¹²⁷ Ergin, 234.

¹²⁸ Ergin, 236.

hareket biçimi, sebep, ölçü, miktar gibi birçok ilişkilerle fiile bağlar¹²⁹.

İncelenen metinde genellikle geniş ünlülü “-dan, -den” şeklinde tespit edilmiştir: raḥşından 284b/9, maṭbaḥdan 296b/20, elinden 309a/17, Belḥ’den 316b/8, pehlivānlarından 328b/20, maḡāradan 343a/5, iraqdan 350b/4, bār-gāhdan 379b/19, miyānından 388b/2, öñinden 397b/3, dāmeninden 406a/22.

Bazı örneklerde de dar ünlülü olarak “-dın, -din” şeklinde kullanılmıştır: yemedin 386a/15, gelmedin 306a/12, söylemedin 337b/16, Tıyılmadın 349a/18, olmadın 352a/9, öñdin 384b/15.

3.1.5.7. Eşitlik Hâli

Bu ek meydana gelen fiilin nasıl ve ne şekilde olduğunu veya oluş ve yapılış tarzını ifade eder.¹³⁰ Eski Türkçede “-ça, -çe” olan ek incelenen metinde genellikle “-ça, -çe, -ca, -ce” olarak bazı örneklerde de “-leyin” şeklinde tespit edilmiştir.

-ça, -çe, -ca, -ce: Ardınca 291a/15, kafasınca 299a/11, öñince 300a/12, yalnızça 307b/10, rikābınça 317a/22, qavlince 325a/2, Tenhāca 343b/21, ḥoşca 349b/17, bunca 361b/19, eyüce 392b/20, tenhāça 394a/16, yanınça 398a/2.

-leyin: maḡāraleysin 319b/24, mināreleyin 362a/21, enārleyin 382b/17, bād-ı şarşarleyin 389a/9.

Nice kelimesi de kalıplaşmış olarak eşitlik hâli anlamı vermektedir: nice 317b/22.

3.1.5.8. Vasıta Hâli

Eklendiği kelimenin fiile vasıta olduğunu gösteren bu ek Eski Türkçede “-In, -Un” ile gösterilmiştir. Türkiye Türkçesinde bu ek yerini -IA<ile ekine bırakmıştır.¹³¹

-n: hemān puşudan añsuzın çıkup yıldırım gibi irişdi 351a/18.

Şu iki örnekte vasıta eki kalıplaşmış olarak karşımıza çıkmaktadır: içün¹³² 364a/5, yarın 376a/4.

¹²⁹ Korkmaz, 2009, 301.

¹³⁰ Günay Karaağaç, **Türkçenin Dil Bilgisi**, 2. Basım, Ankara: Akçağ Yayınları, 2013, 346.

¹³¹ Erdem vd., 2015, 469.

¹³² Bu edat hakkında daha ayrıntılı bilgi için bk. Korkmaz 1961: 31-35.

Ek bir örnekte “için” kelimesinde tespit edilmiştir. için 346b/8.

İçün’ün “ne” soru edatı ile birleşerek kalıplaşması sonucu ortaya çıkan şekli olan “niçün” kelimesinde de bu ek bulunmaktadır: niçün bende itdirürsin? 348a/18, niçün ol ‘ayyārı kaçurduñ 352b/3, Niçün bu işi eyledüñ? 374a/15.

-leyin: Vasıta hâli eki olan *-n*, “*-leyin*” ekinde de mevcuttur.¹³³ mağāraleyn 319b/24, mināreleyin 362a/21, enārleyin 382b/17, bād-ı şarşarleyin 389a/9.

-la /-le: kılcağıyla 284b/16, ‘amūdıyla 302a/2, ğazabla 328b/6, havfıyla 329b/25, olmağla 360a/18, sağlığla 361a/16, Benümle 378b/24.

-ıla /-ile: Rağş-ıla 284b/13, muşt-ıla 302b/1, nāz-ıla güc-ile 312a/3, ādāb-ıla 366a/15, irş-ile 366b/13, er-ile 389a/11.

Birle ve *bile* edatlarının da vasıta işlevinde kullanıldığı örnekler vardır.

Birle: ‘ālem nūr-ı Yezdān birle münevver ve müzeyyen olduğda 332a/25, Cihān-bağş gelüp ‘azamet-i tām birle begler piyāde istiķbāl idüp 354a/3.

Bile: Hezīre Bānū’yı da bile aldılar 325b/18, varup oturup bile şarāb içdügin hātırā getürdi 391b/18, Ol gün vaz’-ı haml ağrısı tūtup bile çıkamadı 392b/12.

3.1.5.9. Yön Gösterme Hâli

Fiilin meydana geldiği yönü gösteren eklerdir. Bu eki alan kelimeler zarf görevini üstlenirler¹³⁴.

Yön gösterme ekleri incelenen metinde üç farklı şekilde tespit edilmiştir:

-aru, -erü: Metinde de genelde yuvarlak ünlülü olarak, az sayıda örnekte de düzlük-yuvarlaklık uyumuna girdiği şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır: *içerü* 374b/14, *ilerü* 375a/19, *yuğaru* 393a/20, *yuğarı* 298b/1, *Üzeri* 311b/22, *içeri* 405/17.

-ra, -re: *şoñra*¹³⁵ 302b/9, *taşra* 303b/14, 22/6, *üzere* 311b/11, *içre* 372b/24,

-rı, -ri, -ru, -rü: Eserin yazıldığı dönemde düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmeye başladığı görülmektedir: *beri* 330b/25; *beri* 334b/3.

¹³³ Bu ekin -ile ve -n vasıta ekinden meydana gelip gelmemesi konusunda Türkologlar farklı görüşlere sahiptir. Bk. Korkmaz 2009, 48; Korkmaz, 2011, 20; Ergin, 173-174; Banguoğlu, 191.

¹³⁴ Ergin, 241.

¹³⁵ Bu kelime için bk. Duran, 25.

3.1.6. Sayı İsimleri

Sayılar, diğer dil unsurlarıyla birleştiklerinde genellikle sıfat olarak kullanılan yalın isimlerdir¹³⁶. İncelenen metinde miktarda sayı isimleri geçmektedir.

bir	kaçan bir laṭīf āb havādār menzile gelse bir iki gün oturağ idüp ol yirin şayd şikārın eylerdi. 335b/4,
iki	Olsun, la‘īn, ben de seni meydān ortasında iki yırtayım 361b/9.
üç	El-kışşa üç gün meydāna girüp üç gün içinde 371b/2,
dört	Bürzū’nuñ döşine dört parmak miḳdārı bir zaḥm açdı. 392a/3.
beş	Pülādvend beş kat çīn-i pülāddan siperin karşı virüp 286a/13.
altı	Ve bir kerre zūr idüp altı parmak Rüstem’üñ ökçesin 288a/7.
yidi	İşte bu ḥāl üzere yidi yıl geçdi. 296a/7.
sekiz	Cihān-baḥş’uñ ökçelerini sekiz parmak kadar yirden ayırdı. 323a/3.
toğuz	Toğuz pādişāh, 375a/7.
on	Baḥā anlar ne iylediler ise ben daḥı beş on kat kıldım. 166/5.
on bir	Gürz-i kāvseri on birinci baḥşından tutup irişdi.384b/24.
on iki	Ve on ikinci baḥşından 375b/1.
on dört	Dörd on sipāh nāzır-ı ber-meydān olup 379a/19,
on beş	Ḥāşılı Rüstem’üñ vücūdına on beş yirden tīr urup 399b4.
on altı	On altı kerre yüz biñ ‘askere mālīk olmış. 375a/6.
on yidi	On yidi arış ḳaddi var. 326b/8.
on sekiz	Ve ‘askere daḥı ḥaber idüp on sekiz bölük idüp 303a/5.
on toğuz	on toğuz kerre 305a/6.
yigirmi	Bürzī on beş yigirmi ḳadar dilāverler ile gelüp 311a/21.
yigirmi bir	ol gün daḥı yigirmi bir pehlivān bende çekdi.371b/2.
yigirmi dört	Yigirmi dört nefer kimseyi muḥkem bende çeküp raḥşlarına yüklediler. 344b/8.

¹³⁶ Erdem, 2007, 75.

yigirmi beş	yigirmi beşer gürz haṭā geçdi. 330a/8.
yigirmi yidi	Yigirmi yidinci gün dönüp Rüstem ‘asker-i Īrān-ıla orduya bār-gāhlarına geldiler.390b/11.
yigirmi sekiz	Ve yigirmi sekiz pāre ‘ayyār ālātı ḳodum 319b/14.
otuz	Bir gün, beş gün, on gün otuz gün, kırḳ gün ceng idüp ayırd olacağı gün 384b/9-10.
otuz iki	Cihān-baḥş Cihān-ārā Semūm-ı Zencir-zen ile otuz iki gün 370a/23.
otuz altı	otuz altı pāre raḥş ālātı ḳodum. 319b/14.
otuz ṭoḳuz	ol gün aḥşa[m] olunca otuz ṭoḳuz nefer-i dilāveri yıḳup bende çekdi. 371a/19.
kırḳ	Bir gün, beş gün, on gün otuz gün, kırḳ gün ceng idüp ayırd olacağı gün 384b/9-10.
kırḳ sekiz	kırḳ sekiz çift altun 377a/4.
altmış altı	altmış altı pāre ceng ālātı ḳodum. 319b/13-14.
altmış ṭoḳuz	Altmış ṭoḳuz yıl daḫı ceng eylesem ḥācetüm degüldür.392b/23.
yitmiş	bir rivāyetde kırḳ gün bir rivāyetde yitmiş gün ceng eylediler. 392b/4.
yitmiş iki	rikābında Şarşar-ı Sebük-bār üzerinde yitmiş iki pāre ālāt-ı şāḫib-ḳırānī.406b/9.
yitmiş yidi	gördiler yitmiş yidi arıḫ ḳaddi var. 327b/11.
yitmiş ṭoḳuz	Verḫān Gürgānī nām bir pehlivān yitmiş ṭoḳuz arıḫ ḳaddiyle 328b/20.
seksen ṭoḳuz	Seksen ṭoḳuz arıḫ ḳaddi 325a/5.
ṭoḳsan	Ṭoḳsan arıḫ ḳadd u ḳāmet şāḫibi bir zengī pehlivānı 417a/8.
ṭoḳsan bir	İslām dilāverlerinden ṭoḳsan bir pehlivān esir eyledi 371b/3.
ṭoḳsan dört	Behmen Peleng-pūş nām ṭoḳsan dört arıḫ 285b/23.
ṭoḳsan altı	Ṭoḳsan altı arıḫ ḳadd çekerci 286a/5.
ṭoḳsan sekiz	Ṭoḳsan sekiz arıḫ ḳadd çekerci. 325a/5.
yüz	Yüz cāriye daḫı virseñ 294a/19.
yüz on iki	Gerçi Behrām evren-süvār daḫı yüz on iki arıḫ ḳadd çeker. 321b/1.

yüz on üç	Yüz on üç arış kıadd çekerdi. 338b/6.
yüz on dört	Yüz on dört arış kıadd ü kıāmet çekerdi 338b/8.
yüz on beş	Yüz on beş arış kıaddı var idi 338b/7.
yüz on altı	Yüz on altı arış 325a/8.
yüz on yidi	Yüz on yidi arış kıadd ü kıāmet çekerdi. 286a/8.
yüz on sekiz	Yüz on sekiz arış kıadd çekerdi. 306b/6-7.
yüz on toğuz	yüz on toğuz arış kıadd u kıāmet ile 330b/16.
Yüz yigirmi	Yüz yigirmi arış kıaddı var. 335b/18.
yüz yigirmi iki	yüz yigirmi iki arış kıadd-ıla 303a/12.
yüz yigirmi dört	yüz yigirmi dört arış kıaddı var idi. 325a/3-4.
yüz yigirmi altı	Yüz yigirmi altı arış 416b/7.
yüz yigirmi yidi	Yüz yigirmi yidi arış 370b/14.
yüz otuz iki	Yüz otuz iki arış kıadd var idi 301b/15.
yüz otuz üç	Pülādvend-i dil yüz otuz üç arış kıadd-ıla tađa beñzer bir gergedāna süvār olmış Humāyūn Şāh'uhn her gün pāy-i tahtında oturur 285b/13-14.
yüz otuz dört	Keşkāb Türk yüz otuz dört arış kıadd-ıla 'azm-i meydān eyledi 302a/3.
yüz altmış altı	Yā Cihān-bağş bu dağmeyi senūñ-çün binā idüp yüz altmış altı kıubbe üzerine bir āsmānī bār-gāh 319b/12.
yüz seksen	Yüz seksen senedür bu mađārada oluruz 416a/19-20.
yüz toğsan iki	Ol Gührāb'uhn yüz toğsan ⁽⁹⁾ iki arış kıaddı var-ıdı.319a/2-3.
iki yüz	Ve iki yüz kıadar üstād-ı kemend-endāz dilāver seçüp Ferāmurz üzerine havāle eyledi.303/1.
iki yüz otuz	iki yüz otuz arış kıaddı var-ıdı 295b/22.
üç yüz	Üç yüz niķābdār cāriyeler ile işte bunlar gelmekde 300a/10.
dört yüz	oğkıadan dört yüz dirhem eksük idi 397b/16.
beş yüz	beşin kıırsa yirine beş yüzi gelürdi 291b/23.
biñ	Keşke beni biñ pāre idüp seni āzād eyleseler 295a/18-19.
İki biñ	içinden on iki biñ erūñ nişānesi zāhir oldu.295b/7.
dört biñ	Dört biñ sipāha mālİK idi 395a/20.
beş biñ	Depe Dil-güşād aşlında dört beş biñ ⁽¹⁴⁾ evlü büyük kıaşaba idi 378b/13-14.

sekiz biñ	Ferāmurz gördi kırk biñ ādemden sekiz biñ ādem qalmış. 303b/7.
on biñ	“Bre meded!” diyüp tiz elden on biñ qadar ‘asker 394b/3.
on iki biñ	Rüstem dağı tedārükün görüp on iki biñ Zābil ‘askeri ile qalkup Belh’e geldi 396b/24.
on sekiz biñ	Ve kendün dađı seni ve beni on sekiz biñ ‘ālemi ketm-i ‘ademden vücūda getüren 354a/20.
otuz biñ	Bürzū-yı Kūcek dađı otuz biñ miqdārı ‘asker ile yürüyüp 403b/20.
yigirmi biñ	Eñ soñra kırk beni Ādem ve yigirmi biñ perrī ‘askeri 327b/9.
kırk biñ	Ferāmurz gördi kırk biñ ādemden sekiz biñ ādem qalmış. 303b/7.
kırk sekiz biñ	kırk sekiz biñ ‘asker ider. 376a/17.
yüz biñ	Zenge-i Şāvrān’ı dağı yüz biñ er-ile 299a/9.
iki yüz biñ	Sehīl Sehīlānī iki yüz biñ er-ile irsāl eylemiş. 304b/1.
yüz seksen biñ	Mecmū‘ı yüz seksen biñ ‘asker oldı 404b/16.

Metinde “milyon” belirtmek için “... kerre yüz biñ” ifadesi kullanılmıştır.

on altı kerre yüz biñ	On altı kerre yüz biñ ‘askere mālİK olmış. 375a/6.
on yidi kerre yüz biñ	Efrāsiyāb Hān on yidi kerre yüz biñ er-ile öñüm alup 379a/2.
on sekiz kere yüz biñ	başına on sekiz kerre yüz biñ ‘asker cem‘ olmış-ıdı. 302a/12.
on toquz kerre yüz biñ	Hāşılı Efrāsiyāb bütün ‘askere işāret idüp on toquz kerre yüz biñ miqdārı ‘asker bir uğurdan yürüdi. 305a/6-7.

3.1.7. Soru Eki

İsimlerin sonuna eklenerek soru anlamı katan ek aslında ne tam ek, ne de tam olarak kelimedir. Edat kökenli –mI zamanla ek gibi işlev görmeye başlamıştır. Bu nedenle –mI enklitik türünde bir biçim birimdir. Soru ekin kendisinden önceki kelimedenden ayrı yazılır¹³⁷. İncelenen metinde daima düz ünlülüdür.

Efrāsiyāb Hān’a mı haber göndermek münāsibdü? 308b/21.

¹³⁷ Erdem vd. 2015, 470.

Şağ mıdur? 318b/5.
Şimdi asāveti saña mı oğlan? 321b/5.
Şeddādī binā mısın hey nā-bekār? 323a/7.
Bre bir pehlivān yoğ mıdur? 328b/19.
Yanında ız var mı? 338b/13.
Yoğsa işüñ lāf mıdur? 355a/19.
Yoğsa kendi eceli ile vefāt mı eyledi? 409a/10.
Saña insāf mıdur kim 413a/14.
Ol zengī bunda mıdur? 416b/18.

3.1.8. İsimden İsim Yapma Ekleri

Metnin genelinde ekler Eski Trkiye Trkesinin zelliklerini taşır. Metinde tespit edilen isimden isim yapma ekleri aşığıdaki gibidir.

-aç, -ek: Bu ek daha ok organ isimlerinde grlr¹³⁸: yañaklarından 351a/11, yrek 395a/2.

-an, -en: Eski Trkede okluk eki olarak da kullanılan bu ek¹³⁹ zamanla bu işlevini yitirmiş ve yapım eki olarak kullanılmıştır. Metinde iki kelimedede geer: İşte erenler meydānı 304b/10, Bre hey yaban oğlanı 388a/24.

-ar, -er, -şar, -şer¹⁴⁰: Sayılara eklenen bu ek leştirme sayı sıfatları meydana getirir: ikişer er 291b/22, birer beşer 321a/20.

Bu ekle tretilen sıfatlar cmlede ikileme şeklinde kullanıldığı zaman zarf grevini stlenirler: kendin bunlara urup işver gibi ikişer er dnm eylemege başladı 291b/22, pehlivānlar birer birer alkp giderler 378b/4, Şehrede olan ‘ asker birer beşer ığdı 321a/20.

-cağız, -cegiz: İsim ve isim niteliğinde olan kelimelerden kcltme, sevgi ve acıma ifadesi veren isimler tretilir¹⁴¹. Metinde bir kelimedede gemektedir: şucağız 415a/16.

-cağ, -cağ: -ca ekinin -oğ pekiştirme ekiyle kaynaşmasından oluşan bu ek kcltme sevgi ve tahsis grevi grmektedir¹⁴². ısıcağ 297a/1, olcağdan 369a/19.

¹³⁸ Glşevin, 2007, 115.

¹³⁹ Gabain, 2007, 62.

¹⁴⁰ Bilindiği gibi aslında ek -ar, er’dir. Ancak ‘beşer’ rneğindeki hece blnmesinde ‘-şer’ biimine girmiş ve nl ile biten sayılara ‘-şer, -şar’ şeklinde eklemiştir. bk. Korkmaz, 2009, 35.

¹⁴¹ Korkmaz, 2009, 41.

¹⁴² Korkmaz, 2009, 39.

-cı, -ci: Eski Türkçe döneminden beri kullanılan ve işlekliliğini kaybetmeyen eklerden biridir¹⁴³. Genellikle meslek isimleri yapar. Bazen bir işi meslek edinenleri bildirir¹⁴⁴. Bu ek Türkçeden başka dillere de geçmiştir¹⁴⁵. Metinde düz ünlülü olarak kullanılmıştır: Timürçi 297b/17, müjdecî 304a/25, feryâdcî 320b/14, yardımcı 328a/16, küllhâncî 346b/1, hâmmâmcî 346b/10, Zindâncî 348a/14.

Ekin kalıplaşması sonucu farklı bir kelime gibi kullanılan örnekler de metinde tespit edilmiştir: bekci 299b/18, yabancı 346b/5, elçi 387b/10.

-cık, -cik: Eklendiği isimlerde küçültme ve sevgi anlamı verir: incecik 347a/25, babacıgum 352a/21.

-tesi, -dası: Zaman bildiren isimlere gelerek zaman zarfı yapmaya yarar¹⁴⁶. Metinde *irtesi* kelimesinde sıkça; *yardıncası* kelimesinde de bir yerde tespit edilmiştir: İrtesi 292a/16, 304a/25, 312b/16, Yarıncası 395b/15.

-daş¹⁴⁷: Ortaklık, bağlılık anlamında isimler yapan bir ektir. İncelenen metinde sadece *karındaş* örneğinde karşımıza çıkmaktadır: *karındaşımı* 299a/23, *karındaş* 327a/7, *çardaş* 354a/22.

-dek, -dağ: Ses yansımaları şekillerden fiil türeten -de/-de ekine -k fiilden isim türetme ekinin gelmesiyle oluşmuş bir birleşik ektir. Ses taklidi bir hareketin sonucunu bildiren veya araç gereçleri karşılayan adlar türetir. İçlerinde sıfat ve zarf olarak kullanılanlar da vardır¹⁴⁸. İncelenen metinde ek bir kelimedede dört farklı yerde geçmektedir: *gürredik* 310b/23, 367b/4, 419a/5, 419a/17.

-dı, -di / -du, -dü: Yansıma kelimelerden yeni kelime türetmeye yarayan bir ektir: *gürüldü* 363a/17, *paturdı* 366a/12, *gürüldü* 393a/3.

-di: Kalıplaşmış olarak zaman bildiren *imdi*'yi oluşturan ektir¹⁴⁹: *imdi* 287b/23, 289a/15, 417a/21.

Metinde *uş imdinin* kalıplaşmış¹⁵⁰ hâli olan *şimdi* de sıkça kullanılmıştır: *Şimdi* 289b/20, 290a/14, 416b/23.

¹⁴³ Gabain, 2007, 43.

¹⁴⁴ Gülsevin, 2007, 115.

¹⁴⁵ Eker, 267.

¹⁴⁶ Şahin, 2009, 55.

¹⁴⁷ Ek ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Güven, 275-276.

¹⁴⁸ Korkmaz, 2009, 45.

¹⁴⁹ Gülsevin, 2007, 116.

¹⁵⁰ Tuncer Gülensoy, **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü**, Ankara: TDK Yayınları, 2007, 845.

-(1)ncı, -(i)nci: Eski Türkçe –nç şeklinde olan ekte ünsüzden sonra gelen ünlü (-i) aslında iyelik ekidir. Bu iki biçim birim çok eski zamanlarda kaynaşmıştır¹⁵¹. Eklendiği isimlerde sıra ve derece bildirir¹⁵². İncelen metinde daima düz ünlülü olarak tespit edilmiştir: Otuz üçüncü 311b/15, onuncu 330a/8, Kırkıncı 335a/18, sekizinci 335b/1, Dördüncü 352b/10, üçüncü 369a/7.

-(u)z, -(üz), -(1)z, -(iz): İsimlerde ve sayı isimlerinde topluluk veya ikilik gösteren bir çokluk eki niteliğindedir. Bu ekin ikilik gösterme işlevi ikili organ isimlerinde görülür¹⁵³: boynuz 358a/3, İki dizi 380b/8, omuzu 406a/16, gögsi(<kögüz) 415b/16.

-kek: Sadece bir kelimedede görülen bu ekin kökeni belirsizdir¹⁵⁴: erkek 411b/15.

-ki: Eklendiği isimlere ait olma ve bulunma anlamı katar¹⁵⁵: Şimdiki 285a/2, altındaki 287a/4, evvelki 328a/1, şehirdekilere 365b/13, ketfindeki 375b/4.

-1: Benzetme bildirir: yeşil 292a/5, kıızıl 351b/9.

-lağ, -lek: İsimden fiil türeten -la ve fiilden sıfat yapan –k ekinin kaynaşmasından oluşmuş bir birleşik ektir¹⁵⁶. Eklendiği kelimelerde kalıplaşmış durumdadır. Metinde *yaylak* kelimesinde tespit edilmiştir: yaylağdan 294a/10, yaylağ 313a/4, yaylağı 377b/1, yaylağda 378b/12, yaylağa 399b/20.

-leyin: Önlük-artlık uyumuna uymayan bu ek, eklendiği isimlere benzerlik anlamı verir: mağaraleyin 319b/24, minäreleyin 362a/21, enärleyin 382b/17, bād-ı şarşarleyin 389a/9.

-lu, -lü: Eski Türkçe döneminde “-lığ, -liğ” şeklinde olan ekin “/ğ/, /g/” ünsüzleri Batı Türkçesinde düşmüş daha doğrusu kendinden önceki ünlü ile kaynaşarak onu yuvarlaklaştırmıştır. Bu ekin olumsuzu durumunda olan “-sız, -siz” de “-lu, -lü” tesiriyle yuvarlaklaşmıştır¹⁵⁷.

-lu, -lü: Metinde genellikle yuvarlak ünlülü olarak karşımıza çıkan “-lu, -lü” ekinin bazı örneklerde düz ünlülü olarak uyuma girdiği tespit edilmiştir: kanlu 315a/2, atlu 317a/2, yollu 334b/22, bağlı 351b/11, yirlü 354a/7, Devletlü 360b/9, Gizlü 369b/14, hübül 372b/10, zehirli 374a/5.

-lık, -lik, -luğ, -lük: İncelenen metinde genellikle önlük-artlık uyumuna tabi olduğu

¹⁵¹ Eker, 270.

¹⁵² Erdem vd, 2015, 437.

¹⁵³ Korkmaz, 2009, 66.

¹⁵⁴ Eker, 268.

¹⁵⁵ -ki aitlik ekinin ötümlü şekillerine Türkiye Türkçesi ağızlarında da rastlamak mümkündür. bk. Özkan 1997; 37; Erdem 2001; 96; Erdem vd. 2009, 2537; Erdem-Bölük,156.

¹⁵⁶ Korkmaz, 2009, 50.

¹⁵⁷ bk. Timurtaş 50.

görülür: erlik 285b/20, muhannetlikdür 287b/12, maħpūsluğu 294a/1, Bugünlük 377b/18, silahşürlük 285b/21, kollar 299b/4, tohumluk 301b/4, karañulukda 307b/3, kulluğa 322a/23, kuşluk 347a/25, dostluk 350b/15, eyiligüm 351a/3, çokluk 356a/12, uyurluğa 360a/24, kendüliginden 381a/17, cāzūlukları 416a/17.

-suz, -süz: Bu ek “-lu, -lü” ekinin tesiriyle yuvarlaklaşmıştır: deñsüz 312b/5, şübhesüz 333a/23, añsuzın 371b/23, Başsuz 393b/19, ‘ārsuz 404b/14, belürsüz 411a/11.

3.1.9. Fiilden İsim Yapma Ekleri

Fiil köklerine gelen birtakım eklerle yeni isimler yapan eklerdir. Bu yolla türetilen isimlerin türetildikleri fiil ile anlam bağı tamamen kopmamıştır¹⁵⁸. Ergin, “Türkçede fiilden isim yapmağa karşı eskiden beri büyük bir temayül görülür ve bu temayüle uygun olarak fiilden isim yapma eklerinin sayısı da bir hayli fazladır. Yapım ekleri içinde sayısı en çok olan ekler bu fiilden isim yapma ekleridir.”¹⁵⁹ diyerek fiilden isim yapma eklerinin çokluğuna işaret etmiş, Gedizli de bu eklerin Türkiye Türkçesinde tespit edilen sayısını seksen bir olarak vermiştir¹⁶⁰.

-a, -e: İncelenen metinde pek işlek değildir: yaralarından 315b/6.

-ak, -ek: Alet ve yer isimleri yapar: bıçağından 290a/23, konak 299a/13, oturağ 320a/20, sancağ 328a/6, yatağ 342a/15.

-ğün, -gün / -kın, -kin: Orta Türkçe döneminde işlek olarak kullanılan¹⁶¹ ek metinde çok fazla tespit edilememiştir: yorğunlardur 377a/15, keskin 353a/18, dizgin 392b/24.

-ı, -i, -u, -ü: Türk Dillerinde çok eski ve yaygın bir ek olduğu bilinen -ığ, -ig daha Eski Türkçe döneminde damak sesini bazı örneklerde (*köni yazı*) düşürmeye başlamış, Batı Türkçesinde ise bu damak sesini tamamen düşürmüştür¹⁶². Günümüzde de kullanılan birçok kelimedede tespit edilmiştir: tolu 284b/7, Ölüsü dirisi 361a/21, tapu 333b/12, kapu 346a/24, korqusından 361b/19, Tolu dizgin 392b/24.

-ık, -ik, -uk, -ük, -k, -k: Geçişli geçişsiz tek ve çok heceli fiillere gelerek sıfat ve isimler türeten çok işlek bir ektir. Ek Eski Türkçe –yUk kökenlidir¹⁶³. Yaptığı isimler umumiyetle fiilin gösterdiği harekete uğramış olan, bazen de o harekettten doğmuş

¹⁵⁸ Erdem vd, 2015, 440.

¹⁵⁹ Ergin, 185.

¹⁶⁰ Mehmet Gedizli, Türkçede Tek Şekilli ve Çok İşlevli Yapım Ekleri, *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall 2012, 3355.

¹⁶¹ Sir Gerard Clauson, Türkçede Sekizinci Yüzyıldan Önce Kullanılan Ekler, Uluhan Özalan (çev.), **Dil Araştırmaları Dergisi**, Güz, Cilt 1, Sayı 1, 2007, 194.

¹⁶² Banguoğlu, 244.

¹⁶³ Korkmaz, 2009, 84.

bulunan veya o hareketi yapan çeşitli nesnelere karşılar¹⁶⁴.

bölük 287a/25, delüklerine 296b/3, delüğünde 296a/4, büyük 296b/10, kesük 300a/8, çürük 362b/12, oluk oluk 384b/25, açık 404a/4.

-k, -k: Fiillerden sıfat ve mücerret isimler yapar¹⁶⁵: ırakdan 297b/21.

-ma, -me: Eski Türkçe ve Osmanlıcadan beri fiil ismi yapan -mAk ekinin son sesinin çekim hâlindeyken iki ünlü arasında kalarak süreklileşmesip düşmesiyle oluşmuş bir mastar ekidir¹⁶⁶. Çok sık kullanılan isim-fiil eklerinden biridir. Turan ekin yaklaşık olarak 16. yüzyıldan sonra yaygın olarak görüldüğünü belirtmektedir¹⁶⁷. Bu ek, fiilin gösterdiği oluş, kılış veya durumları yalın birer iş olarak belirten isimler yapar¹⁶⁸.

dimesi 313b/2, gelmesine 319b/21, almasına 324b/10, ağarmaya 343a/18, olması 288b/25, yatmasını 410b/3.

Bazı örneklerde ek kalıplaşarak yeni bir kelime oluşturur: tekmesine 301b/7, sürmesin 338b/11.

-mağ, -mek: Fiildeki soyut hareketleri isimlendirerek onları isim biçimine sokan işlek bir mastar ekidir¹⁶⁹: Metinde çok işlek şekilde kullanılmıştır: şahtatlanmağ 287a/7, buluşmak 291a/18, akmaktan 292a/2, koğmak 292b/12, uğratmak 309a/11, eylemek 311b/23, götürmeğe 312b/12, öldürmeğe 315a/17, dimeğe 328b/16, almağa 333a/6, çağırmağa 335a/10 kaçmağ-ıla 378a/17.

Bu ek birleşik fiillerle de kullanılmıştır: ‘işret eylemek 289b/22, halâş itmek 296a/1, ricâ eylemek 307a/18, cevâb virmek 324b/17, Qatlı eylemek 388b/9.

Türkiye Türkçesinde de kullandığımız kalıcı isimler yapar: yemekliğe 309a/18, ekmek 413a/18.

-n: Metinde birkaç kelimedede taspit edilen bu ek Eski Türkçeden beri görülmektedir. İşleklik alanı çok geniş olmamakla birlikte Türkçede birçok örneği vardır. Fiilin

¹⁶⁴ Ergin, 188.

¹⁶⁵ Erdem, 2007, 78.

¹⁶⁶ Banguoğlu, 264.

¹⁶⁷ Fikret Turan, Modern Türkçede Fiil Tabanlarıyla Sesteş İsim Soylular ve Bir Terim Teklifi: Fiil-İsimler, **İlmi Araştırmalar**, İstanbul: İlim Yayma Cemiyeti Yayınları, 6, 1998, 246-247.

¹⁶⁸ Korkmaz 2009, 91.

¹⁶⁹ Korkmaz 2009, 95.

gösterdiği hareketi yapanı, olanı ve yapılanı bildirir¹⁷⁰: bütün 295a/14, Uzun 337b/10, tütünleri 356a/17, akın 404b/1.

-Im, -Um, -m: -m eki nesne ismi yapan fiilden isim yapma eklerinin çok işlek olanlarından biridir. Başlıca fonksiyonu fiille ilgili bir hâl, durum, iş ifade etmek olup o işle ilgili, o işten doğan varlık, eşya, âlet, yer v.s. gibi çeşitli isimler de yapar¹⁷¹. İncelenen metinde birkaç örnekte tespit edilmiştir: dönüm 29b/22, oğ atımı 302a/4, yidi adım 323a/10, ölümü 348b/1.

-(y)İş, -(y)Uş: Fiilleri isimleştiren bir diğer ek de -(y)İş, -(y)Uş ekidir. Bu ek, fiilin kılış tarzını ifade etmek için kullanılır¹⁷². şıçraduşından 294a/17, gelişinden 336a/15, alkışladı 356a/15, yürüyüş 364b/16.

3.2. Sıfat

3.2.1. Niteleme Sıfatları

Nesnelerin nitelik ve niceliklerini bildiren sıfatlardır. Bu tür sıfatlar, sıfat tamlaması kurarak nesnelerin vasıflarını bildirirler¹⁷³: yeşil (kabzalu) 292a/5, dürlü (cevâb) 293b/23, yavuz (iş) 319a/25, eyü (darb) 321b/17, acı (kuvvete) 336b/2, kızıl (üzüm) 351b/9, toğrı (yoldan) 358a/23, taze (nev-civân) 397a/14.

3.2.2. Belirtme Sıfatları

3.2.2.1. Sayı Sıfatları

Tek başlarına kullanıldığında sayı isimleri olan kelimeler nesnelere sayıları bakımından nitelediği zaman sayı sıfatı hüviyetine bürünürler. Metinde asıl, sıra, üleştirme ve kesir sayı sıfatlarının örnekleri tespit edilmiştir.

3.2.2.1.1. Asıl Sayı Sıfatları

bir atlu *bir* piyâde 317a/1, *iki* cānibden 285b/9, *üç* gice 292a/1, *dört* cānibden 303a/3, *beş* pehlivān 304a/6, *altı* ser-kaşlan 342a/7, *yidi* gün 347a/22, *sekiz* parmak 385b/11, *on iki* yaşına 394a/6, otuz toğuz gün 322b/10.

¹⁷⁰ Ergin, 188-189.

¹⁷¹ Ergin, 187-188.

¹⁷² Banguoğlu, 261.

¹⁷³ Sıfat unsuru tek kelime değil de öbek şeklinde olan sıfat tamlamalarında, bu öbek, sıfat-fiil öbeği, aitlik öbeği, edat öbeği, sayı öbeği ve ikileme şeklinde görülmektedir (Cemiloğlu, 2000, 12).

3.2.2.1.2.Sıra Sayı Sıfatları

Sayı isimlerine "-(1)ncı, -(1)nci ekleri getirilerek yapılan sıfatlardır. Metinde çokça örneği vardır, bunlardan bazıları şunlardır:

on *birinci* bahşından 321b/16, *ikinci* zürda 333a/1, *toğuzuncı* bahşından 329b/24, *üçüncü* ser-kaşlanıyam 341a/5, *dördüncü* gün 354a/5, *sekizinci* gün 325b/19, Yigirmi *yidinci* gün 390b/11.

3.2.2.1.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Ünsüz ile biten sayılara “-ar, -er,” ünlü ile biten sayılara “-şar, -şer” eki getirilerek yapılır. Metindeki örneklerden bazıları şunlardır:

ikişer üçer dönüm 291b/22, yigirmi *beşer* gürz 330a/8, *birer* kışe 333a/25, *altışar* gürz363b/2, *ikişer* päre 372a/9.

3.2.2.1.4. Kesir Sayı Sıfatları

Kesirli sayı sıfatları, belirttikleri adların sayısını kesirli olarak gösteren sıfatlardır. Bunların öteki sıfat türlerinden ayrılan yanı, tek kelimeye değil bir kelime grubuna dayanmış olmalarıdır. Kesirli sıfatlar, yapıca bulunma eki almış bir sayı adının başka bir sayı adı ile oluşturduğu bulunma grubuna dayanır¹⁷⁴.

bir bucuğ kulaç kadar yalman gösterdi 286a/3, *üç bucuğ* vaşiyye bir sengi 359b/20, *üç bucuğ* kulac miğdārı 383a/21.

1/2'nin sözle ifadesi olan *yarım* sıfatı da kesirli sıfat sayılabilir¹⁷⁵. Metinde bir örneği tespit edilmiştir: Behiştkende *yarım* sâ' at kıala yirde 293a/24.

3.2.2.2. İşaret (Gösterme) Sıfatları

Varlıkların yerlerini işaret yolu ile belirten sıfatlardır. Tek başına kullanıldıklarında işaret zamirine dönüşen bu sıfatlar "*bu, o, ol, şol, şu, şöyle, böyle, öteki, beriki*" gibi kelimelerden oluşmaktadır¹⁷⁶. Metinde tespit edilen örnekler aşağıdaki gibidir.

bu: *bu* vağte 284b/14, *bu* hileyi 285a/8, *bu* hāli 315b/21, *bu* tarafından 329a/16, *bu* haberi 343b/22, *bu* sözden 356b/1, *bu* diyāra 382a/3.

¹⁷⁴ Korkmaz, 2009, 392.

¹⁷⁵ Korkmaz, 2009, 392.

¹⁷⁶ Erdem vd, 2015, 386.

o(<ol): Eski Türkiye Türkçesi döneminde az rastlanan ve daha çok “ol” şeklinin kullanıldığı bu işaret sıfatı metinde azımsanamayacak kadar sık tespit edilmiştir: *o muhennetli* 287b/11, *o alâmet* 297b/4, *o şadâdan* 360a/18, *o kal'ada* 404a/15.

ol: *ol gice* 327a/22, *ol tozı* 327b/3, *ol gün* 340a/14, *ol fezâhati* 354a/14, *ol yirüñ* 366a/5, *ol maḥal* 395a/5, *ol kimesnelere* 398a/4, *ol gün ol gice* 408b/5.

şol: *şol 'işret-gâhda* 284b/3, *şol herifüñ* 300a/15, *şol 'askeri* 306a/12, *şol 'ayyârı* 327a/8.

şu: *şu ta'âmı* 296b/23, *şu 'askeri* 303b/22, *şu hün-rizüñ* 310a/11, *şu 'ayyâra* 327a/8, *şu nâ-bekâr* 334a/17, *şu aradan* 349a/18, *şu siyāk* 354a/8, *şu kal'ayı* 390a/7, *şu hâle* 393a/23.

şöyle: *şöyle bir dilâver* 295b/1, *Şöyle bir dıraḥt-ı muntehâ* 298a/2, *şöyle bir kız* 307b/22, *Şöyle bir şey* 325a/13, *şöyle bir bār-gâhda* 341b/2.

böyle: *böyle kağıd* 285b/6, *böyle bir dilâvere* 287b/4, *böyle iş* 295a/5, *böyle nâme* 324b/14, *böyle maḥalde* 351b/11, *böyle sözleri* 390a/21.

3.2.2.3. Soru Sıfatları

kaç: Yirine saña *kaç* cāriye ister-iseñ vireyim 294a/18, Abu iy oḡul bir kimsenüñ *kaç* babası olur 395b/10.

kañgı: *kañgı* bahrüñ gevherisin? 318a/8, *kañgı* diyârdan gelürsünüñ? 322a/17, Bu âna dek *kañgı* hizmetünüñden yüz çevirdüm? 352b/19, *kañgı* bāḡuñ güli ve bāḡçenüñ bülbülisin? 366a/18.

ne: *ne* cevâb virürsin? 314a/3, *ne* münāsibdür? 314b/18, *ne* yoldan gitmişlerdür? 316b/25, *ne* hâldür? 317a/13, Kîseleri *ne* rengdür? 333b/9, Bürzü'ya varayım Keyḡusrev *ne* mu'âmele eyler göreyim 388b/15, Ğazaba gelüp bu *ne* bî-ma'nâ kelimâtdur 396a/10.

3.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Nesneleri dış görünüşü, sayı ve miktar bakımından tam olarak belirtmeden ifade eden sıfatlardır.

az: az zamânda 318b/11, az 'ömri 328a/4.

başka: Aña başka ta'âm virürem 297a/9, Şehre Bânü'ya başka çadır kurup 352b/6, Benüm başka murâdum vardır 395a/4, başka temâşâya tırdı. 412b/10.

beş on: beş on kadar niḡâb-püş kimseler giderler. 305b/23, beş on gün 312b/9, beş on

qadar ādemümüzi 313b/15.

bir: bir na^ç ra 303a/24, bir gün 303b/16, bir diyār-ı āhara 308b/8, bir ^ç azīm leşker 320a/24, bir darb-ı şedīd 321b/22, öyle bir nā-bekāra 324b/14, bir haber 343a/25.

biraz: Biraz ^ç asker ile yāp yāp haremeye vardı 294b/10, Biraz cengden şöñra 304b/20, Biraz şabr eyledi 318a/24, Biraz tarīd-i cevelān eyledükden şöñra 321a/23, Biraz şey alup 365a/5.

bir iki: bir iki pehlivān 365a/5, bir iki kōnaq yoldan şaparuz 366b/23, Var bir iki gün 369b/1, Cihān-bağş bir iki adım kıçınlayup 382b/8.

birkaç: Birkaç gün 303b/16, birkaç nesne 345a/6, birkaç nefer 350a/14, birkaç kat bārūları 364b/12, birkaç halīfeler 365a/13, birkaç bāde 378b/7.

bir nice: bir nice zamāndur 395b/2.

bir miqdār: bir miqdār ādem 309a/20, bir miqdār bāde 348a/7, bir miqdār gurūr 356a/23, bir miqdār gārāt-ıla 397a/6, bir miqdār Tatar 398a/17.

bunca: Velākin bunca ehibbādan devr olup 295a/23, bunca haqqum vardur 361b/19.

bütün: Ve bütün Tūrān dilāverlerini tutdılar 298b/18, Efrāsiyāb bütün ^ç askere işāret idüp 305a/6, Mahāret için bütün libāsın kesdirüp 306a/18, bütün gün şayd u şikāra muqayyed olup 317b/22.

cümle: cümle begler 289a/9, cümle dilāverlere 289b/22, cümle esīr olan Tūrān dilāverlerin 298b/23, cümle pehlivānlar 397b/21, cümle şāhān ve pehlivānān 409a/7.

çok: çok at 305b/5, çok hizmetüñ 324b/19, çok zağmet 336b/13, çok rağş 381b/4, çok güft u gū 409b/16.

dört beş: dört beş kōnaq qala 298a/13.

hayli: Ammā hayli zağmet çekdi 321b/17, Zīrā Semūm-ı Zencīr-zen hayli nām-dār dilāvere beñzer 369b/8, Pādişāhum hayli kuvvete mālīk serverdür 384a/1.

her: her gün 285b/14, her a^ç zāsın 292b/3, her tarafından 303a/3, her şeyden 313a/8, her gice 333b/5, her kapuda 365a/5, her huşūşda 384b/13, her rüz 409a/9.

her bir: her bir parmağınun 301b/4, her birisine bir gūş-māl 317b/12, her biri lāf u güzāf 327a/20, her birimiz 333a/25.

hīç: hīç nesne dimeyüp 295a/6, hīç kimesne 314b/25, hīç eşer 316b/5.

nice: nice pend-āmīz kelīmāt 357b/4, nice manşıblar 365b/23, nice bir na^ç ra 381b/4, nice gulām ile 394a/8, bir nice zamāndur 395b/2, nice yıllar idi 401a/10.

on yidi on sekiz: on yidi on sekiz adım 355/20.

yidi sekiz: Tahmīnen yidi sekiz ādem ancak kucaqlardı. 298a/2.

3.3. Zamir

3.3.1. Şahıs Zamirleri

Zamirler, zamirlerin hâl ekleri ile çekimi ve edatlara bağlanması örnekleri ile şu şekildedir:

Teklik 1. Şahıs Zamiri: *ben:* Sen in ben de ineyim 287b/21, ben de aña göre haber irsâl idüp seni şāhdan ve pederümden ricā ideyim 300b/23, Hıyır yā Şeyde ben seni şalıvirmem 307b/24, Ferāmurz! Birāderüñ merhūm Sohrāb rūhı-cün beni incitme 310b/13, Eger beni götürmege geldüñ ise beyhūde zaḥmet çekme. 315a/25, Zīrā beni qorqutduñ 342b/19, beni ḥalāş eyle 351b/18, ben başın keserem 378a/9, İy valide, toğrı söyle ben kimüñ oğluyam? 395b/9.

Teklik 1. şahıs zamirine yaklaşıma hâli eki eklendiğinde zamirin kök ünlüsü değişmektedir: Eger baña gālib gelürler ise 285b/5, niçün baña haber virmediñüz 291a/1, ĩrā sen baña bir gürz ursañ gerek idi. 322b/20, eger baña gālib gelürseñ 337a/11, müşāvere idüp baña cevāb-ı şāfī gönderesin. 354a/25, Ve baña şu siyāqda bir nāme gönderüp 376a/11, Var baña Ferāmurz'ı da' vet eyle, gelsün. 390b/17.

Teklik 2. Şahıs Zamiri: *sen:* Teklik birinci şahısta olduğu gibi bu zamire de yaklaşıma hâli eki geldiğinde kök ünlüsü kurallı olarak değişmektedir: Nedür bu senüñ eyledügiñ? 286a/11, Yā sen beni anlar ile mi qorqudursın 295a/11, seni Ferāmurz'ıñ ardınca gönderdük 299b/14, Var sen qanda giderseñ 309b/14, Keyḥusrev Kāmran seni da' vet eyler. 314b/25, Nola, emr senüñdür 320b/21, Ve-illā senüñ daḥı başıñı kesüp sā'irlere 'ibret eylerem 331a/3.

Yaklaşıma hâli eki ile: saña gālebe idüp seni başarsa saña bir zehirlü ḥancer vireyim. 287b/10, Bījen qanın saña qor mı? 295b/16, Bījen qanın saña qor mı? 322b/12, Bugün saña ruḥşat virdüm 331b/4, Nā-bekār ĩmāna gelmezseñ ben de bilürem saña neyelerem 351b/22, Ben saña muqaddem nāme gönderüp 365a/25, Bu der-bendden saña yol yoqdur 375a/21, Neyleyem yā Bürzū saña bir söz söyledüm ammā delüye taş añmaq gibidür. 388b/21.

Teklik 3. Şahıs Zamiri: *o, ol:* Benüm boğazumdan tā ol yiyüp qarnı toymayınca geçmez.297a/7-8, Ben de seni andan ricā idüp ol da Rüstem ve Ferāmurz'a ve

Keyh̄usrev Kām̄rān'a seni ricā eylesün.305b/4-5, Kendin bildür." diyü niyāz eyledükde ol da eyitdi 318a/8-9,

Bu zamire ek geldiğinde kök ünlüsü değişmektedir: hemān anı gördiler 285b/20, Anuñ da hamlelerin men' eyleyüp anı da bir darb ile yıkdı 286a/20, Ben de seni andan ricā idüp 305b/4, Elbetde anuñ tedārükün görmek gerekdür 338a/25, efendüm Sihām' uñ düşmenisin, seni anuñ-içün bağlaram 348b/12, Cihān-bağş anı şalıvirdi. 374a/17, Hic zengī anı boş şalıvirür mi? 414a/18.

Çokluk 1. Şahıs Zamiri: *biz:* Şoñra Keyh̄usrev bizi zencide eyler 288b/8, Şoñra biz şāhımızdan 'ıtāb çekerüz 304a/8, Andan şoñra biz de işümüze gidelim 310a/18, İy güher-āb, bizi bunda kim getürdi ve sen kimsin 319a/16, Bir nesne görüp bize şübhe oldı. 338b/16, Ammā kendüsine vücūd göstermiş iktizā eyledi ki buña bizde bir gūş-māl göstermek 356a/24, Yā Hūrşid Şāh gerçi sen bizi öldürürsin 371b/20, er bir şey zuhūr eyleser bize haber irişdirüñ 397a/10, Anlar bizi incidirler 403a/18.

Çokluk 2. Şahıs Zamiri: *siz:* Gelüñ sizüñle Ferāmurz'a varup haber idelim 290b/25, Menüce Bānū bint-i Efrāsiyāb Hān sizi ister 292b/24, Elem çekme, sizi anlar benüm elümden alımaşlar 308b/6, Ben varup size Bānū'yı getüreyim 313b/20, İşte böyle sizüñ gibi 330b/25, Varuñ imdi siz Zerdün Şāh yanına gidüñ 349a/21, Gelüñ sizi ve bizi on sekiz biñ 'ālemi yoğdan var idüp 357b/1, Öyle ise siz de tedārük görüñ 366a/1, Ammā şoñra ben de sizüñ cümleñüzi helāk eyleyem 392b/8, Gelüñ sizüñle biz dağı varup ceng eyledüklerin temāşā eyleyelim 400a/23.

Çokluk 3. Şahıs Zamiri: *anlar:* Bu zamire de yardımcı ünsüz (-n-) geldiğinde kök ünlüsü genellikle düzleşir: Meger ki anları cümle şalıvire." didi. Nāme getüren kimesne ile böyle cevāb gönderdi. 285a/10, Ra' düş ile Sālūk'a haber virüp anlar da hażz eylediler 330a/24, Zirā mādām ki anlar elde degüldür 344b/12, 'āqıl kimesnelerüñ var ise anlar ile {ile} müşāvere idüp baña cevāb-ı şāfī gönderesin 354a/25, anlar pehlivān degüllerdür 361b/16, Zerdün Şāh anları ol hālde görüp 365a/20, niķābdār anları bilmedi 386a/19, Zirā anlarıñ cümlesi senüñ düşmen-i cānuñdur 400a/25, Kendi anlar ile muķāvemmet idemez 411b/25.

3.3.2. İşaret Zamirleri

Bu zamirler işaret etmek, yerini göstermek suretiyle nesnelere karşılayan kelimelerdir¹⁷⁷. Metinde geçen işaret zamirleri “*bu, şu, şol(<uş+ol), o/ol*” ve bunların çoğul şekilleri olan “*bunlar, şunlar, anlar*”dır.

bu: Ğulāmlar *bunı* görüp birbirleriyle müşāvere idüp 290b/25, ‘Acabā *bunı* kıanda buldı ola 297a/13, Şimdi ben *bunuñla* ceng idersem arada fesād vāķi‘ olur.315a/5, Ha şunda ha bunda. 318a/22, Şimden girü beni biñ pāre daķı eylerseñ bir pārem *bundan* ayrılmaz.342a/4, Mefhūm-ı nāme *bu* idi kim 398b/13, İşte şimdi *bunu* haber alup 417a/16.

bunlar: Sām’a muķābil olup başladılar *bunlar* cenge. 286b/3, bevvāblar çıķup *bunları* içeri aldılar 291a/19, Gurgīn Mīlād *bunlaruñ* kıafasına düşüp irakdan kıollardı 293a/23, Yine *bunlar* şaķı tıutup yürüdiler 303b/17, *bunlar* bir zamān daķı söyleşdiler 332a/9, Ve *bunlaruñ* yanına geldi 417a/10.

ol/o: Bu zamiri 3. Teklik şahıs zamiri ile karıştırmamak gerekir: İşte aşlı *ol* idi 331b/4-5, ele var birkaç ğün ārām idüp takvıyet hāşıl eyle de nevbet gelürse *o* da olur.381b/9-10.

“ol/o” zamirine ek geldiķi zaman zamirin kök ünlüsü deķişmektedir: Bījen *anı* bilmez kim kıızların ibtidā ğicesi öyledür 312a/8, Cihān-baķş *anı* da men‘ idüp nevbet kendüye geldi. 355b/4, ‘Anter sākīden alup *anı* da nüş eyledi 357b/19, Ben de ol söz ile *anı* kıullanmadum. 369b/12, *anda* bir laķīf ‘işret-ğāh vardur 373b/6, Meger Efrāsiyāb’uñ hāremi yaylaķa gidüp *anda* ‘işret iderlerdi 399b/20-21.

şol(<uş ol)¹⁷⁸: Kııyāfetde *şol* vaşfludur 313b/16, Ancaķ *şol* kıadar didi 377b/17, İşte *şol* vaşflu bir müsāfir zengī pehlivānı geldi. 419b/6-7.

şu: Ha *şunda* ha bunda. 318a/22, bu ğice seni evvelki kııyāfete kıoyup yarın *şundan* dördümüz kıalkar 386a/7, Dede sultān hāņçeri (4) Kıahramānī *şuña* beñzer mi? 388b/3-4, Neylersin, *şunda* oturup ‘ālem eyleyelim 400a/24, Oğul *şundan* ‘askerin alup var. 405a/20, İşte at *şunda* bağlu 416b/19, Ne tıurursuz, kıomañ *şunu!* 419a/17.

şunlar: Bre uruñ *şunlaruñ* boyunların!371b/22, Rüs[t]em’e varınca *şunlaruñ* elinde kesr-i ‘arz olmadın hālāş olabileydüñ. 380b/18-19, Besbellü *şunlar* hāramīlerdür 416a/5.

¹⁷⁷ Ergin, 273.

¹⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bk. Ergin, 276.

İşaret zamirleri bilindiği üzere yön gösterme eki almazlar¹⁷⁹. Metinde geçen “*ora*(<*ol ara*), *şura*(<*şu ara*), *bura*(<*bu ara*)¹⁸⁰” vb. kelimeler aslında birer işaret sıfatıdır. Bu kelimeleri oluşturan *ara* sözü tarihî ve yaşayan lehçelerimizde “yer, orun” anlamında kullanılan bir kelimedir¹⁸¹. Ergin de bu kelimeleri yer isimleri olarak tanımlamıştır¹⁸². Bundan dolayı bu kelimeler işaret zamirleri başlığı altında değerlendirilmemiştir.

3.3.3. Dönüşlülük Zamirleri

Dönüşlülük zamirleri “öz” ve “*kendü*” dür. Metinde “*kendi*” zamiri daha çok görülmektedir. “öz” zamiri ise bir örnekte karşımıza çıkmaktadır. “*kendi*” ve “öz” zamirlerinin birleşmesiyle oluşan “*kendüsü/kendisi*” zamiri de metinde tespit edilmiştir.

kendü: Rüstem: “Yâ öyle mi? Hoş imdi.” diyüp nevbet *kendüde* idi.287b/23, Bir gün *kendü kendüye*: “Yâ Gurgîn! 293b25, *kendüleri* üç kerre yüz biñ er-ile cenge girdiler. 305a/13, Ferāmurz bu hâli görüp *kendüyi* zemîne atdı 315b/21, Pehlivānlaruñ her birisine bir güş-māl virüp *kendüm* bildürsem 317b/12-13, “Nice görürsin *kendüñi* yâ Hezîrān? 323a/13-14, Nice görürsünüz *kendüñüzü*?” didükde bunlar “Niçe görsek gerek yâ Sihām? 329a/18.

kendi: Rüstem-i Dāstān *kendi* ārzü idüp geldiği ‘işret-gāhında oturmuş bāde içer 284b/2, *kendiye* 286b/14, Ve *kendin* bildirüp 332a/6, Öyle dime ‘ayyār himmeti *kendiñe* ‘ālî eyle 333a/24, Eger *kendinüñ* ‘aklı var ise 339b/9, ‘Anter Şāh *kendilerin* ne tārîk ile tıutup ve *kendin* ne tārîk ile hālāş eylediğin naql eyledi. 345a/25, Tek sen beni hālāş idüp şalıvir dīnüm haqqı-çün pederüñ dağı öldürmeyüp *kendime* yār qarındaş ideyim 351a/8-9, Ve *kendiden* ümîdi kaç eyledi 355b/13.

öz: Düşmeni kılıcdan *özüñe* aralar gördüñ mi hiç? 356a/2-3.

kendisi/kendüsü(<kendi özi): Baq nā-bekārî zarāfet-le beni aldadup *kendisin* hālāş eylemek ister 342b/24, kendi *kendüsine* vesvese peydā idüp şübheye düşüp *kendüsün*

¹⁷⁹ Korkmaz, 2009, 424.

¹⁸⁰ “Bura” için bk. Güler Gülsevin, *Yaşayan ve Tarihî Türkiye Türkçesi Ağzıları (Makaleler I)*, İstanbul: Özel Kitaplar, 2010, 33-38.

¹⁸¹ Gülsevin, 2010, 35.

¹⁸² Ergin, 275.

bādeye virmedi. 344a/21-22, Birazdan ne hāl ise göz açup *kendisine* geldi. 363a/22, Cümle erbāb-ı dīvān *kendisine* nāzır 352b/15, Ferāmurz *kendisine* gelüp gördi 407a/18, Bu āna dek kimse *kendisine* gālīb gelmedi ve gelmez 409a/22.

3.3.4. Belirsizlik Zamirleri

Metindeki örnekleri şunlardır:

birbiri/biribir: Birbirine muqābil olup ālāylar ve şāflar bağladılar. 287a/12, Keyh̄usrev Kām̄rān ile Humāyūn Şāh'ı birbirleriyle barışdırdı. 288b/3, Dağı pehlivānlar birbiri ardınca gelmekte 300b/6, İki ' asker birbirinden ayrılıp herkes kendi bār-gāhına varup rezm tonların çıkarup bezm tonların giydiler. 305a/18-19, Hāşılı Īrān dilaverleri birbiri ardınca geldiler. 317b/2-3, Cihān-bağş birbirine gelince nīze ucıyla ' aşk eyledi. 328a/17.

biri/birisi/birine Şeybān'ın parmakları tohumluk hıyara dönüp her birinden hūn fevvāre mişāl atıldı. 328b/10, birin sağ tarafa birin sol tarafa şandalīye oturtdı. 330a/20, Biri ĩmāna geldüğinden ötüri ve biri ser-kaşlanlık hıl' ati. 331b/22-23, cellāduñ birisi ilerü geldi kim Cihān-bağş'ın başın kese. 334a/18, Ve birine dağı Ğalvāş-ı Hindī dirlerdi 338b/8, Zāhir biri düşürmişdür. 350a/17, . Lā-būd biri biri senūñ de haqqūndan gelür. 359a/23.

cümle/cümlesi: Cümle pehlivānlar ile ceng idüp galebe gösterüp zaħm irişdüirdi. 360b/14, cümle dilāverler şapur şapur rağşlarından zemīne dökilüp Cihān-bağş'ın öñine düşdiler. 362b/5, cümlesiyle hamle idüp ārzūñı def' eyle. 363b/9, Bu rāy cümleden ercağ görüp el altından ' askeri āgāhlık virdiler. 364b/8, cümlesin ne tarīķ-ile olursa olsun hālāş ideyim 371b/8, Tārīķ varup cümle pehlivānları dağı çözüp bunlar dağı gelüp oturdılar. 378b/9, Cümlesinden sonra Cihān-bağş cümle begler ile şāha ziyāfet eyledi. 387a/3.

herkes: Herkes haber-dār oldu. 296b/18, ' Asker-i Tūrān gördiler ceng yokdur herkes çādırına geldiler. 306b/16, Herkes seni cānı gibi sever. 390a/3, Ve herkes Bījen'e āferīn eylediler. 401b/19, herkes Pīrān'a nazar eyledi. 406b/4, Herkese destūr virüp vilāyetlerine gitdiler 408b/22, Herkes Rüstem'den bu hāli görüp havflarından berg-i hazān gibi lerze-nāk oldılar. 419a/21.

her biri/her birisi: her biri tiğ çeküp Bījen üzerine bir uğurdan hücūm eylediler. 313b/8, Her biri bir ma' nā virdi. 316b/19, Pehlivānlaruñ her birisine bir gūş-māl virüp kendüm bildürsem 317b/12-13, Şeybān'ın parmakları tohumluk hıyara dönüp her birinden hūn

fevväre mişāl atıldı. 328b/10, Saña her birimüz birer kīse altun virelim, tek bu işi gör 333a/25, her biriñüze nice mañıblar ilhāk idüp ülkeler zamīme eylerem 365b/23.

her kim: Eger ceng arasında Hākān-ı Kūçek'i her kimüñ eline girürse öldürmesünler 305b/14, Nāhīde Bānū'yı her kim aldıysa bunda getürüp babasına teslīm idelim 307b/9, Her kimüñ Semüm ile ceng eylemek arzūsı var ise işte meydān. 368a/20-21, her kim meydānuma gelürse ikişer pāre ideyim 372a/9, Her kim bulup beslerse emegi zāyiç olmaz 393b/12.

hīc kimesne: İy şeh-zāde hīc kimesne gelüp 314b/25, hīc kimesne ayağa tūrup iltifāt eylesesünler 388a/9.

kim/kimi/kimisi: Bunlar kimler ola? 285a/20, Sā'ir dilāverler dağı kimi diyārına gidüp kimisi Belğ'de Şāh yanında qaldı 317b/17, Kim bilür Hezīrān'ı neyler, şimdi andan bize fā'ide yoqdur 323a/23, seni bunda kim gönderdi 326b/11, Beyhüde bir ālāy dilāverlerüñ kimin qatl idüp kiminüñ 'arzın sīs-hāne bār-gīri tersine döndürüp kimin dağı öteden beri irş ile *eben* 'an *ceddīn* hizmet eyledükleri Nār-ı Nūr dīninden döndürmek ne üzeriñe lāzımdur? 330b/23-24, Nār-ı Nūr qulların incidüp kimisin Hūdā-perest eylemegi gördüñ mi? 334a/15.

kimesne: Meger ki anları cümle şalıvire." didi. Nāme getüren kimesne ile böyle cevāb gönderdi 285a/10, Rüstem dağı qalqup kendüye müteç allıq olan kimesneler-ile 'azm-i rāh idüp Zābil'e gitdi 289b/2, Kimesne görmezdi 293a/14, Ol da gelürken bu mesīre-gāhda vāfir kimesneler ve bānūlar var. 309b/6, Ol kimesneler Endelüs öñinde Tīmūr Şāh 'askerine gelüp bār-gāh-ı Tīmūr'a vardılar 325a/18.

kimse: Yidi nefer kimse selāmete tūrmışlar 285a/20, Kimseyi istemem, illā Rüstem meydānuma gelsün 287a/14, Kimse māniç degül idi 292b/9, Bu eşnāda öldürdiği kimsenüñ lāşesin buldılar 299b/10, Ben dağı tīz-mizāc kimseyem 312b/6, Kimse ricā eylemedi 316a/12, Hezīrān hemān yitmiş qadar kimse ile binüp gelür 320b/13, Kimse görünmez 323b/13.

kişi: Kişi hīc evlādın öldürmege meydāna getürür mi 315a/17, İslām'ı qabül eyleyüp yanumda hoş kişi olsun 339b/10, Kişi ölmez herçi bād-ābād 392b/14, İy oğul kişi hīc vālidesi üzerine tīg çeküp gelür mi 395b/8-9, Ve ne aşıl kişidür 419b/6.

ne/neler: Gör imdi ne qazāya uğradın. 334a/24, Şuş bre küstāh nā-bekār senüñ ne haddüñdür 337b/16, Bilmezüz ne hāle uğradı 350a/1, Ne iktizā eyleser aña göre hareket olunur 362a/3, Bir müşāvere idüp maç qülü ne ise aña göre 364a/13.

nesne: Ancaq zāhiren bir nesne dimeyüp "Nola!" didi 291b/10, Ğayrı nesne yoqdur.

318b/2, Baña bir nesne idemez 342b/17, ān-baḥş daḥı aṣla bir nesne dimeyüp döndi. 385b/23.

3.3.5. Soru Zamirleri

Asıl soru zamirleri şahıslar için “*kim*” ve nesnelere için olan “*ne*” zamirleridir. Öteki bir kaç da başka kelime sınıfından alınan sözlerin iyelik eki ilavesiyle zamire dönüştürülmüş türleridir: *hangisi, ḡanı, kaçı* gibi¹⁸³. Metinde tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

kim: ‘Acabā meydāna evvel kim gire ve erlik kim göstere! Ve ecel-i p̄ir-āhenūñ kim giye? 285b/20, Meydāna ‘acabā kim girür dirken 287a/12, Yā P̄irān? Nedür aṣlı, saña kim ḡulm eyledi? 314b/7-8.

ne: Pehlivān ne ḡurursın? 336a/19, Sen ne ḡıyās eylersin? 348a/24, seni t̄iḡ ile iki p̄āre idince ne lāzım gelür? 363b/20, Bre başıma ne oldı? 367b/16.

Yukarıdaki zamirlere ek olarak metinde aslında soru zamiri olmayan ancak soru sıfatlarına bağlı buldukları şahıs ve nesnelere temsil etme işlevi taşıyan iyelik eklerinin getirilmesi ile oluşturulan soru zamirleri de vardır¹⁸⁴. Metinde bunlardan “*ḡanı*” ile buna bulunma ve ayrılma hâl ekleri getirmek suretiyle oluşturulan zamirler tespit edilmiştir. Bunlar “*ḡanda, ḡandan*” zamirleridir.

ḡanı: Bre ḡanı cellād 301a/6, ḡanı B̄ijen yā Ṭūs 315a/6, Bre ḡanı şu nā-bekār 338b/20, ḡanı Ṭārāḡ ‘Ayyār 349b/24, Ve ḡanı sizūñ libāsuñuz 394b/7.

ḡanda: Cān elümden ḡanda ḡalāṣ eylersūñuz? 317a/7, ḡandan gelüp ḡanda gider? 320b/1, ḡandasın Endelüs 324a/19, Bre bunlar ḡanda idiler 326a/21, Yā ḡanda imiş 386b/2.

ḡandan: ḡandan gelüp ḡanda gider? 320b/1, ḡandan gelüp 322a/1, Hāy nār, baña ḡandan ḡuhūr eyledin? 326a/19, ḡandan gelürsin 345b/17,

3.3.6. Bağlama Zamirleri

Bağlama zamirleri “*kim*” ve “*ki*”dir. Bu zamirler “ki o” manası verir ve sonuna geldiği ismin açıklaması yani sıfatı veya zarfı niteliğindedir¹⁸⁵.

ki: Nār-ı Nūr devletinde aña işler idelim ki bu diyārlara geldüğine peṣimān olsun

¹⁸³ Korkmaz, 2009, 441,

¹⁸⁴ Korkmaz, 2009, 447-448.

¹⁸⁵ Erdem, 2007, 84.

327a/19-20, Bildi ki bir h̄ile pābendine uğramışdur 334a/13, Ol idi ki Cihān-baḥş gelüp āhūyı yıķup alınca işte Felihā-yı Qūlād Kemān daḥı gelüp irişdi 336a/8, Bildi ki Sihām-ı Hābeşī didükleri pehlivāndur 339a/20.

kim: Bir ‘ ayyār-ı tarrārdur kim Semek ve Şarşar’dan nişān virür 326b/10, Ümiddür kim Nār-ı Nūr’uñ devletinde ḥaḳḳından geleyim 330b/12, Lākin gerekdür kim beş kīse altun Nār-ı Nūr ḥuddāmına şadaḳa viresin 347a/2.

3.4. Zarf

Korkmaz, zarfları “fiillerden, sıfatlardan, sıfat-fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum, azlık-çokluk, bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren sözlendir¹⁸⁶.” şeklinde tanımlar.

Metinde tespit edilen zarflar hâl, zaman, yer-yön ve miktar zarfları olmak üzere dört başlıkta incelenmiştir.

3.4.1. Hâl Zarfları

öyle: Ol seng-i siyāh öyle yarmış kim şikāfından içerüde cigeri görünür 288a/16, tiğ ile öyle urdı kim 294b/16, İşte cümle Kürdizyān ile el ḳabza-i tiğda öyle tururlar 316a/20.

böyle: Sen bu dīvūñ elinden kızını böyle ḥalāş idersin kim 319a/5, Hezīrān her vechle yegāne dilāver Cihān-baḥş bunları böyle görüp gönül evinden niyāza başladı 321b/2, Sen misin baña böyle diyen? 337b/18, Bir ālāy nā-tüvān kimesneleri böyle incitme 395a/18-19.

eyle “öyle”: Yine eyle oldı 322a/21, ‘ Aybdur dime eyle 378a/9.

eyü: Şoñı eyü olmaz 313b/19, Sihām-ı Hābeşīden eyü ḳurtulmuşsın. 324a/5, Cihān-baḥş’ı eyüce dārūlayamamış-ıdı 342b/9, Pehlivān-ı Zengbār eyü olsun da 361b/20.

gerçek: Şāhlar da gerçek şanup biraz tesellī buldılar 327a/21, Gerçek ḳıyās eylediler 397b/24, Mebgam gerçek şanup inandı 418a/8.

hoş: Ammā hoş ḳoḳar 318a/18, Yā Behrām hoş geldüñ 324b/3, Hāy nā-bekār Sihām gördün mi ‘ acele ile bir hoş dārūlanmamış 342b/16.

nice/niçe: Görelim nihāyeti nice olur 293a/18, İrüp sīnesine bir muşt nice urdıysa güher-ābdur nışfından yukarusı ‘ amūda ḫoḳındı 298a/5, Ve el şunup ḳılıc ḫutan

¹⁸⁶ Korkmaz, 2009, 451.

bileginden kavrayup niçe şıkdı ise 301b/3.

bölük bölük: Yolda giderken gördi ‘asker bölük bölük çekilüp gelürler 303b/11, ‘Asker-i Tūrānı alağ bulağ idüp bölük bölük yardı 305a/9, Fi’l-hāl ‘askeri bölük bölük eyledi 402a/19.

pāre pāre: Ve yüregi pāre pāre oldu 28a/17, Būrzū-yı Kūçek zemīne yıkılınca başı bir taşa rāst gelüp dört yirden pāre pāre oldu 399b/7, Ferağ “Āh!” idüp burcdan aşığa düşüp pāre pāre oldu 402b/5.

şöyle: İşte aḥvāl şöyle oldu 291a/13, Baña şöyle vaz‘ eyledi 310b/17, Dört cānibe nazar eyledi. Şemse Bānū da şöyle turur 319a/15.

tīz/tiziyye: Sālūk “Bre bre” idüp tīz baş kaçurdı 330a/1, Şehre Bānū tīz gelüp Tārık’un bendin alup şalıvirdi 351a/10, Keyḥusrev Kāmran tīz istiḳbāl itdürdi 376a/18, Ol şandalīyi tiziyye ḳapup berāber virdi 392a/2, Būrzū-yı Kūçek’ün tiziyye bir oğ daḳı urdı 399b/3.

yalıñız: Ve yalıñız gitmesün 291b/8, Birazdan Cihān-baḥş yalıñız ḳalḳup şikāra gitdi 373b/10-11.

yavuz: Eyvāh la‘in ne yavuz iş geçdi gitdi serverüm 319b/25, Ben bu güne gelince ne yavuz günāh eylemişim 345a/16-17.

3.4.2. Zaman Zarfları

İncelenen metinde Türkçe ve yabancı kökenli birçok zaman zarfı vardır. Bunlardan bazıları basit, bazıları birleşik, bazıları da çekim ekleri ve edatlardan oluşmaktadır.

3.4.2.1. İsim ve Sıfatlardan Oluşanlar

āḥir: Gördiler olmaz, āḥir “Amān!” diyüp ellerinden ālātların bıraḳdılar 365a/9, Andan muşt muşt olup āḥir düvāl cengin eylediler 370b/3, āḥir düvāl düvāle oldılar 382b/12.

añsuzın: Şeydiz añsuzın ḥerīfün boğazın şıḳup öldürdi 299b/21, hemān yüz biñ zengīyle binüp ‘askere añsuzın ḳoyuldu 373b/18, Gice varup añsuzın Ḳal‘ a-i Sipend’i muḥāşara idüp uralım 404b/18-19.

‘**ākıbet:** Şüm baḥtum ‘ākıbet seni bu ḥāle getürdi 295a/18, ‘Ākıbet berābere şulḥ olup evvel birbirlerine nīze urdılar 380b/24, Sen daḳı ‘ākıbet zāyi‘ olursın 389a/23.

bu gice: Bu gice yi kebābı, iç şarābı 287a/24, Lākin bu gice ‘askeri on bölük idelim 302b/23, Gitme, bu gice bunda ḳal 305b/20, Bu gice ‘ālem-i ru’yāda baña tenbīh olundu 409b/4.

bugün: Ben bugüne gelince ne yavuz günāh eylemişim 345a/16-17, Pādişāhum himmetüñle bugün meydān benümdür 358b/12, İşte bugün senden intikām alsam gerekdür 362b/10.

evvel: Hele evvel sen benümle başa çıķup elimden ħalāş bul da beni iki yırtmaġa kıalsun 363b/6, Toldırup evvel kendi içdi 374b/16, ‘Āķıbet berābere şulġ olup evvel birbirlerine nīze urdılar 380b/24.

gice Çünkim gice mürür idüp şabāġ oldı 369b/24, gice içre ‘askere geldiler 397b/7, Gice varup añsuzın Ķal‘ a-i Sipend’i muġāşara idüp uralım 404b/18-19.

hemān: Rüstem hemān Ebreş’den atlayup Efrāsiyāb’uñ üzerine düşdi kim bend eyleye 284b/21, Pülādvend ziyāde ġazaba gelüp hemān tarafeylinden ġürzin çeküp irişdi 286a/16, Hemān başın keseyim 360a/25.

nā-gāġ: nā-gāġ dīvān-ı Keyġusrev’de bir ġürüldi oldı 291a/17, Kendi kendüye ġayf iderken nā-gāġ maġāra kıapusı açılıp 351b/14, Biraz ġeşt-i ġüzār idüp nā-gāġ öñinden bir āġū pertāb eyledi 377a/17.

ol dem: Hemān ol dem Efrāsiyāb cāriyeye ġazab idüp 294b/6, ġerşivez ile Ekvās daġı ol dem içeri girdi 294b/14, ol dem Pīl-pā’nuñ iki destin kıafasına bend eyledi 351a/21.

ol ġün: El-kışşā bu iki dilāver ol ġün ikindi maġālline dek ġürz uruşup mā-beynlerinden kıırķ ġamle-i ġatā ġeçdi 369a/13-14, Mefġūmina muġġali‘ olinca tīz ol ġün irtesi ġüne dek yüz biñ zengī ‘askeri cem‘ idüp 370b/25.

ol gice: Hele ol gice ġeçüp şabāġ oldı 287b/13, o gice ‘ayyār gelüp ġördi 299b/17, Bu yañadan ol gice Ferāmurz daġı yorġun bir {i} yoldan ġeldi 407a/4.

şoñra: ‘Yok!’ diyüp muġālefet eylerseñ şoñra zarar çekersin 337b/12, Ammā şoñra ġıyānetüñ zuġūr eylerse zarar ġörürsin 343a/24, Sihām-ı Ĥabeşī daġı şoñra bizüm yirimüze seni öldürür 371b/21.

yarın: Öyle olur yarın yine ġörüşüñ 287a/8, Efrāsiyāb yarın meydānda cevāb alsun 301a/15, Ancaķ yarın bütün üzerimize ġelürse niçe idelim? 323a/23.

3.4.2.2. İsmeson Çekim Edatları Getirilerek Oluşanlar

-a/-a dek: Ĥāşılı üçinci zürda ġüc-ile tarāķlıġa dek kıaldırdı 332b/22, Bu şevķa meclis kıurup şabāġa dek ‘ayş-ı nüş eylediler. 334b/13.

-dan/-den berü: şāġrādan berü bir incecik toz belürdi 347a/25, Şāġib-kırānlık tā Keyūmerş Şāġ’dan berü bire *eben* ‘an *ceddin* silsile-i irş-ile intikāl eylemişdür 366b/13, Cihān-baġş’uñ öteden berü bildüġi kıā‘ ide-i şāġib-kırānīyi naķl u beyān idüp

384b/11.

-den girü: Şimden girü ceng-i cidāl kalmadı 386a/3, Şimden girü bu şekl ile ben Īrān'a gitmem 396a/20, Şimden girü senüñ devrünüñ tamām oldı 409b/4.

-dan/-den şöra: Ādāb-ı pādişāhī her ne ise icrā eyledükden şöra çıkarup nāmeyi şundi 321a/5, Cihān-bağş'dan şöra gelüp irişdi 371b/18, Enver Şāh'dan şöra Cihān-ābād şāhı Cihān Şāh gelüp geçdi 376b/22.

3.4.2.3. Doğrudan Doğruya Edat ve Zarf Olanlar

çün: Ammā çün şabāh oldı 289a/21-22.

imdi: Var imdi yā Cihān-bağş! 290b/19, Gör imdi ben de saña ne iş idem 294a/25, Gel imdi müselmān ol, baña tābi^c ol, seni kendime ser-kaşlan ideyim 323a/17.

kaşan: kaşan bir laţif āb havādār menzile gelse bir iki gün oturaş idüp ol yirin şayd şikārın eylerdi 335b/4, Her kaşan bu mührde kağıdum gelürse ol zamān gelin 418a/18.

şimdi: şimdi andan bize fā'ide yokdur 323a/23, Zīrā şimdi Cihān-bağş bu şavilde şāhib-kırān añılurdu 327b/21, İşte gör hālünü, seni niçe ele getürdüm velākin seni şimdi öldürsem gerekdür 348a/25.

3.4.3. Yer-Yön Zarfları

Yer-yön zarfları fiilde meydana gelen iş, oluş ve hareketlerin yer-yön bakımından durumunu bildirir.

aşağa: Ve ol tavuğı zenbīl ile aşağı şarkıtdı 297a/12, Cihān-bağş pederin görünce kendin Evren-güş-ı Baħrī'den aşağı atdı 386b/12-13, Bürzū çünkim tābl-bāz yine tarra urdu ve raşşından aşağı indi 388a/10.

beri/berü: Hikmet gör kim ötede bunlar yaylaşdan gec kaşkup berüye gelince 313a/10,

girü: Ben de gayrı girü dönüp varup öldürdüklerime başdum. 307b/6, Hemān Tatarlar Hümān'ı alup girü kaşdılar 309b/19, Efrāsiyāb ile vedā^c laşup Efrāsiyāb girü döndi 312b/18.

içeri/içerü: Pür-gāzab apul apul bār-gāhdan içerü girince Bījen ayağa şurdu 313b/25, Ol gelen pehlivānı içerü aldılar 321a/3, asker ile içeri yürüdi 365a/4, Orduya gelüp bār-gāh-ı Tālīmün'dan içerü girdi 368a/2, Tārīk 'Ayyār segirdüp tozdan içeri girüp 381a/18.

ileri/ilerü: Bre ne yabana söyler bu gec-naşar nā-bekār?" diyüp ileri yürüdi 405b/17-18, Gördi olmaz, ilerü şaban kaşdırup vardı 407b/16, Bunlardan biri ilerü gelüp 416a/.

karşu: Ekvās Türk'e karşı varup muḳābil oldı 284b/8, El ayasın karşı virdi ve kefi destinde zabṭ eyledi 301b/1, Bir maḫal yirde karşı gelüp Hümān on biñ er-ile Şarşar'uñ üzerine yürüdi 407b/18.

taşra: Belḫ'den taşra çıkardı ve yolladı 316b/4, Hezīrān taşra bār-gāhın çıkardup kendü daḫı taşra çıkdı 321a/20, Bār-gāh-ı Tīmūr Şāh'dan taşra çıkdı 333b/17.

yaḫın: Pīl-pāy 'ayyār yaḫın gelüp baḫdı 360a/24, Ḳal' a-i Berehmen'a gelüp ol ḫadar yaḫın vardılar kim ḫal' a görüdi 394b/5.

yuḫarı/yuḫaru: Şuya atılup gice içre ḫoḫaya şarılup bekci ḫovayı yuḫarı çekdi 299b/18, Ol yire kemend atup yuḫarı çıkdı 347a/8, Būrzū'yı ol kemend ile bağlayup Būrzū'yı yuḫaru çekeler 393a/20.

3.4.4. Miktar Zarfları

3.4.4.1. Doğrudan Doğruya Zarf Olanlar

ḫatı: Benī Ādem'e göre ḫatı ba' iddür 318a/14, Ammā bu ḫatı teklīfdür 358a/2.

3.4.4.2. Sıfatlardan Yapılanlar

az: Zēlzāl-ı Maḫribī az ḫaldı raḫşından zemīne ser-nigūn olayazdı 331a/20, Felīhā men' idince ecel terleri döküp az ḫaldı kim Felīhā'nuñ altında olan raḫşuñ miyānı şikest ola 337a/6-7, Ḳapu gitdükçe yirinden oynayup dervezeleri sökilüp yıkılmaḫa az ḫaldı 364b/20-21.

biraz: Ancaḫ murādum seni şimdi biraz dögmekdür 342b/18, Pīl-pāy alup biraz yir gibi olup 350a/17, bunlar biraz yaḫlaşup 353b/9.

çoḫ: 'Āḫıbet Gīv girdi, çoḫ niyāz eyledi 304a/9, bu ma' ḫüle çoḫ naşīḫat eyledi 390a/20, bu gūne çoḫ söyledi 390b/9.

ḫayli: Cihān-baḫş'uñ nīzesinden ḫayli ıztırāb çekdi 290b/13, Ammā ḫayli zaḫmet çekdi 321b/17, Pādişāhum ḫayli ḫuvvete mālīk serverdür 384a/1,

ol ḫadar: Ve Cihān-baḫş'ı ol ḫadar vaşf eyledi kim 327a/18, Tārāḫ'ı ol ḫadar aradılar kim bī-tāb ḫaldılar 346b/19, Ol ḫadar gitdi ki 351a/14, ol ḫadar keşākeş eylediler 396a/16, Belī, böyle oldı." diyüp ol ḫadar söylediler kim cümlesi inandı 397b/24.

şol ḫadar: şol ḫadar vardur kim Ḥudā'yı bilmeyüp kendüñüz fūrūzān eyledüñüz 357a/23, Ancaḫ şol ḫadar var kim 370b/18, Ancaḫ şol ḫadar didi kim 377b/17.

pek: Seni cānum pek sevdi 297b/9, Pek ibrām eylersin 311a/3, Ġazāb ile pekçe çekmişim 338a/6, Yeter şoñra pek keyf olup 'alāmet-i keyf ile bir iş olur 391a/2.

3.5. Edat

Edatlar, tek başlarına mânâları olmayıp, ancak cümledeki başka kelime ve öbekler arasında çeşitli münasebetler kurmaya yarayan âlet sözlerdir, vasıtalar¹⁸⁷.

3.5.1. Son Çekim Edatları

Bu edatlar isimlerden sonra gelir ve cümledeki diğer öğelerle zaman, mekân, yön vb. bakımdan ilgi kurarlar.

3.5.1.1. Eksiz Hâl İsteyen Edatlar

3.5.1.1.1. Benzetme Bildirenler

gibi: siper âyineleri çinî tabak gibi tağıldı 288a/2, Kahrâm'ın parmakları tohumluk hıyara dönüp her bir parmağının dibinden kan fevvâre gibi atıldı 301b/4, 'Anter Şâh'ın eñsesi çam taş gibi çinlayup "Oh" diyü yüzünün üzerine kapandı 346a/17, Ve berg-i hazân gibi ditremege başladı 381a/12, Ebreş gül-endâm'ı meydâna sürüp yanar âteş gibi Cihân-bağş'ın önün aldı 383a/7.

Zamirlerden sonra: Ben anın gibi degülem 341a/2, Bâ-huşuş senün gibi 349a/15, Sizün gibi dilâverler 357a/25, Kendün gibi işte beni 364a/17.

3.5.1.1.2. Sebep Bildirenler

içün: Ciger-küşeñüz Sâm-ıla şikâr için 291a/2, Seni halâş eylemek için 299b/23, Cânımız halâş için 343b/22, Sihâm-ı Habeşî için 348a/11, haber almak için 350a/9, Kârün dîv-bend hâtırısı için 389a/22.

Zamirlerden sonra: Efrâsiyâb anın için 298b/15.

diyü Geline eglenün diyü şalıvirmedüm 288b/17, Bu âteş ne ola?" diyü 'amüdün kapup âteşe toğrı gelürken gördi 297b/22, Birkaç gün ceng te'hîr eyle." diyü Ferâmurz'a haber gönderdi 304a/20, Cürmüm 'afv eyle, 'ilâc ideyim, bilmedüm, hatâ eyledüm." diyü yalvarmağa başladı 419a/20,

binâ'en Ancağ götürren düşmenlik için degül dostluğa binâ'en götürmiş 318b/7.

¹⁸⁷ Necmettin Hacıeminoğlu, **Türk Dilinde Edatlar**, İstanbul: MEB Yayınları, 1992, 5.

3.5.1.1.3. Beraberlik Bildirenler

bile: Tārāk ‘Ayyār Fitne Rāy vezīrūñ etbā’ına qarışıp çadırına bile gitdi 348a/3, Var imdi Verāy Nār-ı Nūr’uñ himmeti senūñle bile olup kaba kaba çıkan tütünleri gözūñ nūrlandursun 356a/17, Cihān-gīr at-ıla bile yıķıldı 380b/8, Būrzū’nuñ yanına hāzık hekīmler koşup kırk biñ ‘askeri ve pehlivānları bile Merkad-ı Ādem’e gönderdiler 394a/1, Ammā bir çarb yimiş kim dağı bu çarbı pederi Rüstem’den bile görmemiş idi 411a/6.

birle: ‘ālem nūr-ı Yezdān birle münevver ve müzeyyen olduķda 332a/25, Cihān-bağş gelüp ‘āzamet-i tām birle 354a/3, bir kerre sa‘y u ihtimām birle 358a/6.

ile: Nāme getüren kimesne ile 285a/10, Nāhīde Bānū ile 308b/18, Ammā qarındaşı şāh ile Fitne Rāy 354b/4, biñ belā ile 355b/23, ol ğaddāre ile 372a/12, Gordāferīd ile 388a/5, yüz biñ sipāh ile 402a/5.

3.5.1.1.4. Yer ve Tarz Bildirenler

üzere: Enher Şāh bu tedbīr üzere 308b/23, Vuķū‘ı üzere beyān idüp 310a/4, Āsān-vech üzere men‘eyledi 340b/3.

3.5.1.1.5. Uygunluk, Denklik ve Nispet Bildirenler

göre: Di imdi hamle eyle görelim, kaddiñe göre hūnerūñ var mıdur? 380b/22, ol haşmuñ miķdārına göre çarb urur ve miķdārına göre ālāt kullanur 384b/8, Fermānuñ ne yüzden olursa aña göre varup ifāde ideyim. 386a/24, Şoñra ne zuhūr eylerse aña göre tedārūki görilür 404b/5.

3.5.1.2. Yaklaşma Hāli Eki İsteyen Edatlar

-a/-e degin: irtesi güne degin 321a/21.

-a/-e dek: bār-gāhına dek 313b/12, bu maħalle dek 337b/1, şimdiye dek 345b/12, ikinci vaķtine dek 357a/4, Ceyhūn kenārına dek 397a/18.

-a/-e toğrı: tağa toğrı 342a/19, kendü ‘askerine toğrı 357a/14, ‘alemlerinūñ sāyesine toğrı 361a/20, kal‘a çapusına toğrı 391b/20.

-a/-e qarşu: Hāşılı Ferāmurz’a qarşu gelüp aħvāli naql eyledi 317a/5, Evren-gūş-ı Baħrī’den zemīne atılıp Sām’a qarşu yürüdi 382b/6, Ferāmurz’a qarşu turup Ferāmurz da kalkdı 391b/7, Efrāsiyāb Ferāmurz’uñ tīđına qarşu turmağa cesāret idemeyüp döndi 411b/2-3.

tā: Farsça olan bu edat “-a/-e *kadar*” anlamı ifade eder: Tā sarāy-ı Humāyūn’a varınca gideyim 313a/19-20, Tā Cihān-baḥş’dan emr olmaduḡça ceng eylemezlerdi 373b/22-23, Ğayrı Hezīrān-ı Fīl-süvār ile imtiḥān olup tā ayırd olmayınca ceng eylemeñ.322a/22, Şimden girü bu şekl ile ben Īrān’a gitmem tā ol oġlāndan intikām almaduḡça 396a/20.

3.5.1.3. Ayrılma Hāli Eki İsteyen Edatlar

3.5.1.3.1. Yer ve Zaman Bildirenler

-dan/-den girü: Şimden girü Belḡ’e gidelim 289a/23, Siyāmek Şāh şimden girü beni katlı ider 302a/22.

-dan/-den soñra: şimden soñra 365b/24, eyledükden soñra 367a/14, Bundan soñra 373a/23, andan soñra 376b/25, temennādan soñra 378b/20, kılınduḡdan soñra 381b/16, Cümlesinden soñra 387a/3, müşāvereden soñra 397a/3, Birkaç günden soñra 405a/25.

-dan/-den yaña: Benden yaña 310a/20, kendüden yaña 388a/14, Īrānīden yaña 400a/10.

-dan/-den aşıaġa: raḡşından aşıaġa 388a/10, burcdan aşıaġa 392a/16, kaşrdan aşıaġa 395a/9.

3.5.1.3.2. Sınırlama Bildirenler

-dan/-den ġayrı: Senden ġayrı 331b/2, gitmekden ġayrı 408a/11, benden ġayrı 417a/17.

3.5.2. Soru Edatları

āyā: Āyā Īrānīlerden midür yoḡsa bizden midür? 309b/6, Sihām-ı Ḥabeşī āyā kim bir nāme daḡı göndere mi? 378b/18.

‘aceb: Gördi Pil-pāy ‘Ayyār görünmez ‘aceb nice oldı 353a/13, Baña ne ‘aceb reng eyledüñ? 410a/11.

ḡanda: Soñra ḡanda giderse gitsün 292b/20, Her ḡanda murād iderseñ maṭbaḡ ḡurup ṭa‘ām pişür 296b/14, Hele bir ḡāl-ile ḡaber aldı ki ḡalāş olmuş velākin ḡanda gitdüġin kimse bilmez 353a/14, Cān elümden ḡanda ḡalāş idersiz? 361a/10, Yā ḡanda imiş? 386b/2, Ve ḡanda gidersin? 407a/22, ḡandan gelüp ḡanda gidersin? 415a/21.

ḡandan: İy ḡ‘āce! ḡandan gelürsin?296b/11, baña ḡandan zuhūr eyledin? 326a/19, ḡandan gelürsin ve adın nedür? 345b/17, ḡandan gelüp ḡanda gidersin? 415a/21.

ḡanı: Bre ḡanı cellād? 301a/6, Bre ḡanı şu nā-bekār gelsün görelim 338b/20, ḡanı

Cihān-baḥş? 386a/25, Ve kanı sizūñ libāsuñuz kim aldı? 394b/7, Kanı ol senūñ bu haberi getüren ādemlerūñ? 398a/19.

niçün: Yok pādişāhum, niçün öldürür ḥāzır pehlivānları? 341b/9, ‘Ayyār niçün içmez? 344b/2, Dilāver ḥāzır ḥalāş olmuş iken kendūñi ḥusn-i iḥtiyār-ile tekrār niçün bende itdirürsin? 348a/18, Elem çekerti ki niçün ol ‘ayyārı kaçurduñ? 352b/3, Niçün meydāna girersūñüz? 359a/20, Beyhūde niçün birbiriñüze kaşd idersūñüz? 369b/1.

ne: Sāve daḥı ne ḥāl-ise men‘ eyleyüp 287a/17, Ne yaman baña kıyduñ? 288a/15, Bre ne söylersin? 294b/5.

neden: Neden lāzım geldi aña uyup ceng eylemek? 291a/12, baña ḥuşūmetūñ nedendür? 350b/14, Neden ötürü da‘ vet eyledūñ? 409a/14.

ner: Ve bu ara neredür? 350b/9, Lākin bura neresi ola? 360a/20, Beni nereye götürürsin? 407a/23.

niçe/nice: Pil-pā’yı niçe eyledūñ? 352b/9, Şaçalum benüm niçe oldı? 353b/10, Zerdūn Şāh ḡayrı şaşup niçe ideçegin bilmedi 365a/6, Niçe gördūñ Rüstem’i? 384a/6. bu ḡüne nice naşīḥat-āmiz kelimāt ile nāmeyi ḥatm itmiş 389a/24, Şimdi nice idelim? 389b/9, Şoñra nice olduḡın bulımadı. 391b/18, Yarın Ferāmurz ile ḥālīmüz nice olur? 406b/24.

nice bir/niçe bir: Parmāḡına geçürüp Seḡāb-ı Zengī’ nūñ fīlūñ kellesin nişāna alup niçe bir seng atdı ise gelmedi 359b/12, Ferāmurz murādın bilüp ‘alem sāyesinden nice bir na‘ ra urdı ise çok raḡş ürküp şāḡibin yire urdı. 381b/3-4, Niçe bir nāme gönderürler 390a/6.

3.5.3. İşaret Edatları

işte: Yā Hezīrān işte senūñle bugün kırık gündür kim ceng eylerüz 322b/24, işte ben de bugün gelüp bu konaḡda buldum 327a/1, Var ‘ayyār ol şāḡuñ olan şaḡsaḡan ‘aḡıllu ‘Anter Şāh’a söyle yabana söylemiş, işte meydān 339b/6, Hāy işte beni bunda getüren budur 360a/23.

3.5.4. Kuvvetlendirme Edatları

Fildeki ifadeyi kuvvetlendirmek için kullanılan bu edatların metinde geçen örnekleri şunlardır:

da/de¹⁸⁸: şoñra duyup da niçün baña ḡaber virmediñüz diyü bize ḡıḡāb eyler 291a/1,

¹⁸⁸ Edatın türeyişi ile ilgili olarak “Mehmet Özmen, **Türk Dili Üzerine Makaleler**, 1. Basım, Ankara: Akçaḡ Yayınları 2010, 11-17.”ye bakınız.

Hoş-imdi birkaç gün geçsün, eyüce olayım da görüñ 361b/15, Selām virürse de selāmını almañuz 388a/9, Ben bu kadar cılasın yigitlere varmadum da şimdi senüñ zişt-rü kebüd çehreñe mi mā'il olup varayım? 413b/15-16.

daḥı: Ferāmurz daḥı ol gice ziyāde mest idi 303a/10, Öteden Sehīl'e daḥı at iriştirüp süvār idüp 'alem şāyesine iletdiler 305a/1, Hurrem Şāh daḥı ne disün 324a/7, Nā-gāh ormandan berü bir āhū daḥı zuhūr idüp 335b/12, Felīhā daḥı kendi olduḡı yire gitdi 337a/3, Bunlar daḥı haps olduḡları hāli söyleşür 349a/14, Bir yıl daḥı olursa 361b/25, Bāb-ı sarāya geldükde bir 'azīm kırılmaḡ daḥı anda oldu 365a/11, Semüm daḥı zenciri eline alup 370a/25, Cihān-baḡş daḥı Hüsrev'i medḡ eyledi 381a/3, Yoḡsa Īrān'ı daḥı ḡarāb eyler 400a/3.

illā: Kimseyi istemem, illā Rüstem meydānuma gelsün 287a/14, Ve-illā bir ḡayrı ḡarāze mümkün degüldür 378b/25, Ve-illā muḡālefet idüp gelmezseñ günāhı boynuna 387b/14, Eger ölmeyüp yine gelürsem hoş ve-illā gelmezsem şaḡınuñ 410a/3.

hep: DLTde' bu edat "çok, hep, bol, bütün, tamamıyla" gibi anlamlarda köp/kop olarak geçmektedir¹⁸⁹. Tāzelik 'ālemi hep başımızdadur 289/13, Bunlar hep geçerken şāhlar taḡt üzerinde ayaḡa ḡurup selāmlardı 376b/20, Hep bu ḡavgālara sebep sensin kim bu kadar fitne ve fesād ve ceng senüñ-çün oldu 391a/24-25, İy nā-bekār 'ādī hep bu kadar fitne ve fesāda bā' iş ve bādī olan sen degül misin 401a/5-6.

ne: Bu edat metinde genelde soru edatı olarak geçmiştir. Kuvvetlendirme edatı olarak kullanıldıḡı örnekler şunlardır: Eger ḡoḡrı yoldan başup ḡalebe eylersem ne hoş 287b/12, Kendiñüz gelürseñüz ne güzel 302b/18, Eyvāh la'ın ne yavuz iş geçdi gitdi serverüm 319a/25, Hāy nā-bekār Ḥabeşī ne acı kuvvete mālik olur 336b/2, Poḡ ne laḡif ḡalvā imiş. 350a/17.

3.5.5. Çaḡırma-Hitap Edatları

yā: Ḥayır yā Humāyün Şāh! 287b/11, Gel yā Rüstem! 296a/23, Gelmez yā Rüstem 310a/15, Var yā Ḥūs! 314b/19, Gel yā Gordāferīd yanuma 388a/18, Neyleyem yā Bürzū saña bir söz söyledüm 388b/21.

be: Be yūri gidelim 394a/24.

bre: Çek elüñ bre sefīh oḡlan! 291a/8, Efrāsiyāb Bre binüñ eyledi 310a/6, Bre ne

¹⁸⁹ Birol İpek, Divanü Lugāti't t-Türk'te Başta Kullanılan Kuvvetlendirme Edatları, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 20, Sayı 1, 2010, 193, (Eski Türkçenin Grameri isimli eserinde Gabain, bu edatın kökünü (ḡo-d-) ("koymak" kuvvetlendirme fiilinin kökü "ḡo- fiilinden) –p zarf-fiil eki gelerek "bütün, hep" anlamında olduğunu iddia eder, akt. İpek, 193.)

turursuñuz 313b/7, Şuş bre küstāh nā-bekār senüñ ne ḥaddüñdür 337b/16, bre kıoma gitdi, öñin aluñ tıtuñ 346a/23, Bre meded, tabl-ı ārām çalduralım 361a/15, Vāy bre nā-bekār dağı söylersin 410b/12.

iy: Yabana söyleme iy Geylānī 290b/19, Nereye gidersüñüz iy nā-bekārlar? 297b/24, Bendedür iy dilāver-i ‘ālem 307b/24, Bre nedür iy ḥādimler? 313b/14, Niçesin iy nā-bekār ḥākī ne ‘azāb ile helāk ideyim? 319a/13, Buyuruñ iy dilāver, bār-gāhımuza teşrīf idüñ 322a/15, İy bed-çehre zengī nā-bekārı! 410b/19.

hey: Şeddādī binā mısın hey nā-bekār! 323a/7, Bildiginden kıalma hey nā-bekār! 328b/1, Bre hey pādışāhum, altun için dimem 333b/4, Var hey nā-bekār Ḥabeşī 343a/2, Bre hey ‘ayyār sen orasın neylersin 348a/19, Be yürı hey nā-bekār Ḥabeşī! 363b/6.

3.6. Bağlaç

Görevdeş ya da anlamca birbiriyle ilgili kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayan ve şekil ve anlam bakımından ilişki kuran dil birliklerinin birlikte kullanılmasını sağlayan gramer yapısına bağlaç denmektedir¹⁹⁰.

3.6.1. Şart Bildirenler

bārī: bārī tenhāda öldürün 295a/16, İy şāhlar oldu olacağ bārī tamām olsun 333b/15, ikisin bārī senüñle alup getürelim 350a/15.

eger: Bildüğinden kıalma, eger sen bizi öldürürsen Nār-ı Nür bizüm kıanumuz senden alur 365b/6, Ve eger kimse yok ise girüp şol āhüyı kebāb idüp 377a/22, Yā Sihām eger merd iseñ inşāf eylersin 385b/22.

gerçi: Gerçi Bürzü-yı Kūçek ‘ilm-i ḥadengde yegāne idi 396b/4, Gerçi bizüm pehlivānlarımız cümle zaḥm-dār oldu 406a/25.

egerçi: Egerçi Behrām-ı Evren-süvār’a öyle cevāb virüp irsāl eyledi 324b/23, Egerçi āsān-vech üzere men‘ eyledi 332a/11, Egerçi bir müyına haṭā gelmemiş 355b/20.

3.6.2. Sınırlama Bildirenler

bu līke: Bu līke ben ⁽²⁾ Keyḥusrev’i çalup oraya iletebileydüm 300a/1-2, Bre meded bu līke öyle olaydı 347b/15, bu līke bu gice işüñ rāst getüre iy ser-bāz-ı cihān 347b/23,

¹⁹⁰ Serdar Yavuz, Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bağlaçlar. *Diyalektolog-Ağız Araştırmaları Dergisi*, (3), 2016, 59.

Bu gice varup bu līke Sihām'ı çalup getürebileydi 357b/13, Bu līke “Şabāh olmadın iş görebileydüm 358a/18.

lākin: Lākin bir fırsatın bulamadum 327a/4, Lākin varup niçe olduklarınuñ haberin getüreyim 329a/15, Lākin pek muhātaradır 333b/4, Lākin gerekdür kim beş kīse altun Nār-ı Nūr huddāmına şadaқа viresin 347a/2.

velākin: Velākin bunca ehibbādan devr olup pederüm Rüstem şāhib-ķırāna ve dāyum Ferāmurz-ı gord-i leşker-şikene, vālidem Güşās Bānū'ya hasret giderem 295a/23-24, İşte gör hālūñi, seni niçe ele getürdüm velākin seni şimdi öldürsem gerekdür 348a/25, Hele bir hāl-ile haber aldı ki hālāş olmuş velākin қanda gitdügin kimse bilmez 353a/14, Velākin ceng merd-āne degüldür 369a/9, Velākin sen biraz vahşī ṭabī' at olduñ 390a/3.

3.6.3. Sıralama Bildirenler

ammā: Egerçi oқ āhūyı urdı ammā yufқа yirine urdı 290a/17, Keyḡusrev Kāmran daḡı “Gelsün!” didükde ammā bevvāblar çıkup bunları içeri aldılar 291a/19, Ferāmurz ammā ḡāfil degül 298a/1, Heybet ü şalābet ile gelür, ammā ne gelür! 407b/25.

3.6.4. Sebep Bildirenler

çün: Ammā çün şabāh oldu 289a/21-22.

çünki: Bijen çünkim mest idi 313b/1, Sulṭānum, çünkim murādın tebdīl olmaқdur, seni tebdīl ideyim 320a/13, Pādişāhum, çünki bir işdür oldu 342a/10, Ez-īn-cānib çünkim şabāh oldu 349b/21.

zīrā: Elbetde barışursın, zīrā Rüstem'e kim cevāp virse gerekdür? 288b/1, Gelürken Şeydīz'e rāst gelüp zīrā kendi daḡı Zenge leşkerüñ öñince gelürdi 300a/12-13, şaқın baña incinme, zīrā bilürem 316b/2, Bir hoş başiret üzere ol, zīrā kim benüm niyyetüm yine Zerdāb қal'asına varmaқdur. 352b/11, Yārmān zīrā eyü idi 407a/11.

3.6.5. İstisna Bildirenler

meger: Birқac қadeḡ bāde nūş idüp meger Şemse Bānū da Kūh-ı Қāf otlarından bir ot ⁽¹⁷⁾ var idi 318a/16-17, Ammā rāvī қavlince meger aḡfāda perrīler var-ıdı 326a/17, Sizin meger böyle ḡileñüz mi var-ıdı? 344b/4, ḡürşid Şāh meger evvelden ḡāzır eylemiş-idi 375a/1.

ya' nī: Toḡrı bār-gāh-ı Rüstem'e ya' nī Keyḡusrev Kāmran dīvānına kim bār-gāh öñine gelüp ṭabl-bāza ṭarra urdı 388a/6.

3.6.6. Açıklama Bildirenler

belki: Belki saña da ‘ itāb gelür 288b/8, Şoñra pādişāh tıyup belki incinür 296b/22, Tā belki rāst gelüp biri öldürür 302a/13.

elbette/elbetde: Elbette vir āhūyı 290b/6, Elbetde şu ‘ askeri kıralım 303b/22, Bugün elbetde bu zarār intikāmumı aluram 306a/6, Elbetde ben kendim gitmege muhtācdur 307b/25, Zīrā elbette seni ne yüzden olursa olsun alup giderem 310b/12.

gerekdür kim: İmdi nāme vuşülünde gerekdür kim kıızı Hezīrān’dan alup huzūrıma irsāl idesin 321a/10, Nāme vuşülünde gerekdür kim kıızıñ Hezīre Bānū’yı ser-kaşlanım olan Hezīrān-ı Fīl-süvār’a viresin 324b/10, Lākin gerekdür kim beş kīse altun Nār-ı Nūr huddāmına şadaqa viresin 347a/2.

hāşılı kelām: Hāşılı kelām Ra‘düş’ı ve Sālūk’ı ve Pişevī’yi ve Kahrāc’ı ve Haytāl’ı aldı. 344a/9, **Hāşılı kelām** yidi gün Hezīrān kal‘aya yürüiş eyledi 347a/22, Hāşılı kelām Ferāmurz ol gün ol gice başdı şemşiri 408b/5.

hulāşa-i kelām: Hulāşa-i kelām birkaç gün Sipend{’e} öninde oturup ‘ayş u nüş eylediler 408b/21, **Hulāşa-i kelām** bir pençe-i āfitāb ve bir duhter-i zühre-cebīn idi 292b/6, Hulāşa-i kelām Ferāmurz’ın cengin görmeyen yeñi gelmiş pehlivānlara ğayret düşüp birbiri ardınca meydāna girüp Ferāmurz elinde küşte oldu. 302a/10-11.

hulāşa: Hulāşa Pülādvend öteden ⁽¹⁹⁾ dönüp tırdı 286b/18-19, Hulāşa hūd çāre yok 351b/14.

3.6.7. Cümle ve Kelime Bağlayıcılar

ki: Metinde işlek olarak kullanılan *ki*’li cümleler ilk olarak Türkçeye Uygur Türkçesi döneminde girmeye başlamıştır¹⁹¹.

Şāyed ki bizi istiķbāl eylemeyeler 292b/11, Ahālī-i Belḡ bu hāli görüp bilürler ki Bürzū ile başa çıkılmaz 389a/8, İhtimāldür ki eger idebilürsek Belḡ’ı alurduķ 397a/24, Birkaç kimesneler da‘vā eylediler ki “Biz bu işi başa çıkarup icrā iderüz.” didiler 397b/6, Ben senden ‘āciz mi oldum ki kılıca yapışayım? 410b/22, Zīrā bilürdi ki Qādir Şāh olsun ve Şābūr Şāh olsun zīr-dest heriflerdür 411b/24.

kim: Menūce Bānū’yı görünce bildi kim henüz yaylaķdan gelür 294a/10, Taş öyle yuvarlandı kim tā kal‘a divārına urdı 298a/9, Zīrā gördi kim beş on kadar niķāb-püş

¹⁹¹ Şinasi Tekin, Uygurcada Yardımcı Cümleler Üzerine Bir Deneme, **TDAY-Belleten**, Ankara: TDK Yayınları, 1965, 62.

kimseler giderler 305b/23, Zāhir bellü kim da‘vete gelmişdür 310a/25, Cihān-baḥş ta‘accüb idüp ‘aqlına bu geldi kim taḥkīk sāḥiredür 318a/5, Ümīddür kim Nār-ı Nūr’uñ devletinde ḥaḳḳından geleyim 330b/12, Gördi kim ordudan bir ḳaraltu çıḳdı 342a/17, yle kim gūyā ḳuru ney-istāna āteş-i sūzān düşdi veyāḥūd bārān gelüp sürdi 361a/11, Ḥürşid Şāh’ı ser-nigün eyledi ve diledi kim bende çeke 372b/19.

hem...hem...: Bu bağlaç Standart Türkiye Türkçesinde cümleleri bağlamak için kullanılırken metinde “hem... ve hem” şeklinde de kullanılarak isimleri birbirine bağlamıştır: Ferāmurz bir ḳılıç urmuş kim hem ağaç ve hem ‘amūd ve hem dīvi altı pāre eylemiş 298a/6-7, Hem şoḥbet-i ḥāş eyleyelim hem Kūh-ı Ḳāf vādilerin şayd u şikār idelim 318a/12, Hem saña ve hem anlara ḥışm eylerem 345a/7, Hem ḳızı ḥalāş idelim hem biz ḥalāş olalım 370b/17, Ammā hem yir ve hem ol ḳıza nazār eylerdi 415a/13.

gerek... gerek: Metinde çoğunlukla gereklilik kipinde kullanılan “gerek” kelimesi bazı örneklerde de bağlaç olarak kullanılmıştır. “hem... ve hem” yapısı gibi “ve”li kullanımları da mevcuttur: Şabāḥ olup ba‘de’l-gusl dīvāna gelüp gerek Cihān Şāh’dan gerek Cihān-baḥş’dan ḥıl‘at giydi 338a/18-19, Gerek taşradan ve gerek içerüden vāfir kimesne telef oldu 347a/21, ‘Asker binüp birbiri ardınca gitmekde tā maḥalle dek gerek Rüstem’uñ ve gerek Bürzū-yı Kūçek’uñ zaḥmları eyü olmuş-ıdı 400a/5-6, Gerek bāzırgānlardan ve gerek şā’ir yolıcılardan eger bir eyü at gelürse baña ḥaber virüñ 416b/-10.

hele: Gīv siper berāber virüp hele Behmen’uñ nīzesin men‘eyledi. Behmen gürz-ile geldi 285b/24, Ammā hele göreyim ne ḥareket eyler 318a/6, Daḥı biz meydāna girmedük hele gör Nār-ı Nūr devletinde bir hem-tān āteş-kede-i berzīn himmetinde ol Ḥabeşī’ye neler eylerüz 329a/11-12, Bunlar hele ḥamd idüp “Ḥaḫā olmadın sultān-ı ‘ayyārān irişmiş.” didiler 352a/9-10.

olsun... olsun: Öteye varduḳda dedesi Rüstem olsun ve Keyḫusrev ve sā’ir bahādırān olsun vuḳū‘ı üzere ḥaber virüp: “Pehlivānlar içinde ve şāh yanında ḥayzum ḳalmaz.” didi 292a/11-12, ‘Anter Şāh olsun, Fitne Rāy vezīr olsun inandılar 345a/18, ‘Anter Şāh olsun Fitne Rāy olsun ‘azīm şād olup Pīl-pāy diyü Tārīḳ ‘Ayyār’a du‘ā eylediler 352a/17-18, Zīrā bilürdi ki Ḳādir Şāh olsun ve Şābūr Şāh olsun zīr-dest ḥerīflerdür 411b/24.

3.6.8. Atıf Bağlaçları

ile: Kemend ile aşığa şuya şarkıtdı 299b/24, Zenge-i Şāvrān ile Bānū Güşāsb Rüstem'ün yanına geldiler 300a/23, Niçesin iy nā-bekār ḥākī ne 'azāb ile helāk ideyim? 319a/3, Ve öyle bir süheyl-i sehnāk urdı kim daḥme-i Ṭālīmūn şadā ile ṭoldı 319b/25, Ol da muḥālefet itmeyüp vüzerāsı ile İslām'a geldiler 324a/11, Bu nā-bekāra böyle pehlivānlar birbir girmek ile cevāb virmek güçdür 355a/8, Luṭf ile beyān eyle, işidelim 366a/22, Cihān-baḥş elinde kalan zencir pāresi ile Sām'ün başına niçe urdı 382b/16, Tūrān-zemīn dilāverleri ile süvār olup geldi 404a/11.

yā: Öyledür, yā nidelim delūkanludur 289a/13, Hāy mekkāre! Yenildün, yā ben de anuñ intikāmın sende ḳor mıyam? 302b/6-7, Pādişāhum yā neyleyem, gelmedi 315a/7, Şa' lūk-ı Zengī yine ḳann eyledi kim Cihān-baḥş yine yā cāzū veyā dīv perrī şerrine rāst geldi 318b/2, 'Anter Şāh'a ol ḳıyāfet ile varınca ṭurmaz lā-būd yā kendi gelür, yā 'asker gönderür 338a/9, Ṭotalım öyle olmış, yā Sihām-ı Ḥabeşī Seḥāb'ün eyü olmasına baḳar mı? 361b/22-23, Elbetde yā şuyumdur yā ṭopragumdur 409a/15.

yāḥūd: Yā vir āhūyı yāḥūd zūr ile 'arzuñ yıḳup aluram 336a/11, Şoñra yā ceng ideyüz, yāḥūd kendüsine tābi' oluruz 362a/3, Ḳal' aña yāḥūd yarın meydāna gelesin 389b/20, Keyḥusrev ise Būrzū-yı Kūçek üzere gitmege yāḥūd Būrzū üzerime gelürse diyü 'asker cem' idüp 397a/16.

3.6.9. Atıf Vavı

ve/vü/u/ü: Şemse Bānū'yı Şāh-ı İrān'a 'aḳd ü nikāh idüp 289a/18, birbirleriyle 'ahd ü güft eylediler 301b/13, Zenge-i Şāvrān daḥı destūr ile Efrāsiyāb ḥuzūrına girüp ādāb u erkān icrāsından şoñra 310b/1, zer ü züyūra ğarg idüp neşşāteler ikisin daḥı ḥasene-zīb zīnet virüp yüzlerine al divağ aşdılar 311b/18, Hem şöḥbet-i ḥāş eyleyelim hem Kūh-ı Ḳāf vādīlerin şayd u şikār idelim 318a/12, Ammā ben urup yıḳdum ve aldum 336a/1, Cihān-baḥş nizesin zabṭ idüp geçdi ve ser-i meydāna vardı 336a/25, Aḥşam olunca yine ğālib ve mağlūb belli olmadı 337a/2, Heybet ü şalābetinden yüzine bakılmaz 339a/19, İrüp Cihān-baḥş'a bir nize ve bir gürz urdı 340a/8, Bunlar bār-gāh-ı Ṭālīmūn'ün keşretin ve zīnetin görüp anda olan pehlivānları görüp reşk eylediler 341b/1, Biraz şöḥbetden şoñra ayağa ṭurup Cihān-baḥş'ı şāhlar ve begler ile da' vet eyledi 344a/7, Ve her dā'im girye vü zār iderem 366b/3-4, anı da ayende vü revende bāzırgānları şoyup mälların ellerinden alur 394a/13, nāle vü feryād idüp geldi 402b/6.

3.6.10. Benzetme Bildirenler

ola ki: Himmetüñüz ile varup bir kerre sa‘ y u ihtimām birle tırışım ola ki Nār-ı Nūr āsān eyleye 358a/5-6.

şöyle: Gāh şöyle gāh böyle olur 352b/19, Tañtarān’a haber gönderelim, ma‘ şūkañu şöyle bir Hābeşī almak ister. Gelüp kırtarasın 370b/22, Ben şöyle bir tedbīr eyledüm 373b/7.

beñzer: Tağa beñzer bir dilāverdür 339a/20-21, dīv palazına beñzer ehrimeni bir çarb ile yıkup miyānından hañçer-i Kaħramānī aldı kim ben virmiş-idüm 388b/2.

güyā Efrāsiyāb daħı güyā Şāh’uñ hātırı için 289a/14, Öyle giderdi ki güyā bād-ı şar-şar gibi 351a/14, Güyā kuşçılar tekkesine dönmiş 353a/1, Güyā kendinden bir şey tırāş eylemeyeler 382a/12.

3.7. Ünlemler

āh: bu ünlem incelenen metinde genelde isim olarak kullanılmıştır: Hemān Pülādvend bir kerre āh idüp 288a/15, Cihān-baħş’uñ raħşını alup āh vāh iderek şehre geldi 318b/3, nev-civān öyle bir āh eyledi kim 366a/19, ol nev-civān tekrār bir āh çeker 366a/23.

hāy: Hāy la‘ ĩn! 298a/1, Hāy beni ğafletle tıtdı 353b/21-22, Cihān-baħş’uñ biraz dārūsı def olup nā-gāh kulağına bir hāy hūy şadāsı girüp 360a/18, Hāy hāy sen ol Cihān-gīr misin kim büyük qarındaşın var-ı mış 380a/9, Yūri hāy nā-bekār! 416a/8.

meded: Hāy meded şimdi baña pederüm Ferāmurz ‘ itāb ider. 291a/9, Bre meded tāye! 292b/16, Bre meded oğul 316a/19, Bre meded dönüp varalım 350a/15, Hey meded şöyle bir ‘ ayyār-ı tarrār gitdi 392a/23, Hey meded şol dilāver dīvāne oldı 418b/22.

vāy: Vāy bre nā-bekār hākī 319a/23, Vāy gözüm! 346a/22, Vāy bre nā-bekār daħı söylersin. 410b/12.

3.8. Fiil

3.8.1. Olumsuzluk Eki

-ma, -me olumsuz çatı eki: Türkçenin bilinen ilk metinlerinden günümüze kadar yüklem olan çekimli fiillerle beraber kullanılan olumsuzluk ekidir. Fiil kök ve gövdelerinden sonra gelip onların manalarını olumsuzluk yönüyle genişleten “-mA” eki olumsuz fiil cümleleri oluşturulurken kullanılmaktadır¹⁹².

¹⁹² Nadir İlhan. Türkçede Olumsuzluk, *Karaman Dil Kültür ve Sanat Dergisi*, T.C. Karaman Valiliği Yayınları, TBBM Yayınevi, 2005, 271.

durmayup 360a/2, qalmamışdı 360a/8, olmadum 297a/21, añlamaduñ mı? 297a/23, Olmasun 301b/23, qorqma 302b/9, qomazlar 303a/3, baqunmayup 311b/5, şataşmasun 314a/10, söylemedi 314a/22, bulunmaz 318a/18, unutmayasın 319b/15, olmazam 320b/20, bakılmaz 321b/1, eylemeyüp 329b/19, olmayasın 341a/4, ayrılmaz 342a/4, Tıyılmadı 349a/18, uyumadı 350a/25, yıkmayayım 355b/5, durmayup 360a/2, başmayaydı 361a/17, kıymayam 363a/4, ayrılmazuz 365b/25, qaldıramaz 367b/16, Diñlemedüñ 367b/23, eylemez misin? 370a/12, idemedi 370b/4, getüremez 376a/2, dime 384b/2, şübhelenmesin 384b/6, beñzemez 395b/5, şalıvirmeyelim 404b/19, gelmezsem 410a/3.

-maz, -mez sıfat-fiil eki: Olumsuzluk kavramını içinde bulunduran bu ek fiil kök ve gövdelerine gelerek onları sıfatlaştırır. Bu sıfat fiil eki muhtemelen –ma olumsuzluk eki ve -z geniş zaman ekinin kendi işlevleri dışında kaynaşarak meydana getirdikleri yeni bir ek olduğu için çekimli fiillerdeki yapının aksine bitişik olarak değerlendirilmelidir¹⁹³.

kendin bilmez bir oğlandı 291a/12, Bir vechle girilmez bir şarb ve metin kullüdür 299b/16-17, Oradan kaçup bir tenhā çıkmaz şoqağa girdi 346a/24, at yaramazdur 417a/11.

Çekimli fiillerde de sadece geniş zamanın olumsuzunda bu ek görülmektedir: virmezler 285b/6, cevāb viremez 287b/8, rızā göstermez 293a/20, Cihān-bağş gördi olmaz 323b/23, Başuma gelen kaçāyı tuymazsın 352a/22, Ol zamān Qahtarūn gibi bir bahādır pehlivānı arayup bulmazsın 419a/11.

3.8.2. Şahıs Ekleri

Şahıs ekleri fiilde meydana gelen iş, oluş ve kılışın kim veya kimler tarafından yapıldığını belirtmek amacıyla kullanılan eklerdir. Bu eklerle yüklem şahsa bağlanır. Metindeki tespit edilen şahıs ekleri genel olarak Eski Türkiye Türkçesinin özelliklerini taşımaktadır. Birçok şahıs eki de ses uyumuna girmeye başlamıştır.

¹⁹³ İlhan, 2005, 272.

Türk dilinin fiil çekimlerinde yer alan kişi eklerini bazı gramerciler 3 gruba; bazı gramerciler ise emir ve istek kipleri üzerine gelen kişi eklerini de ayırarak dört gruba ayırmaktadırlar¹⁹⁴.

3.8.2.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Eski Türkçe döneminde bilinen geçmiş zaman ve emir hariç bütün fiil çekimleri zamirlerle yapılmaktaydı. Batı Türkçesinin başlarından itibaren zamirler ekleşmeye başlamış, bu eklerin kullanılma sahası da daralmıştır. Neticede, zamir kökenli şahıs ekleri, Eski Türkiye Türkçesinde öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman, gelecek zaman, şimdiki zaman ve istek çekimlerinde kullanılmıştır¹⁹⁵.

Teklik 1. Şahıs: -am, -em

2. Şahıs: -sın, -sin

3. Şahıs: - (-dur, -dür, -durur)

Çokluk 1. Şahıs: -uz, -üz, -vuz, -vüz, -yuz, yüz

2 Şahıs: -sız, -siz, -sıñuz, -siñüz

3. Şahıs: -lar, -ler

3.8.2.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Eski Türkçede yalnızca bilinen geçmiş zamanda kullanılan iyelik kökenli şahıs ekleri Eski Türkiye Türkçesinin başlarından itibaren şart kipinde de kullanılmaya başlanmıştır.

Teklik 1. Şahıs: -m

2. Şahıs: -ñ

3. Şahıs: -

Çokluk 1. Şahıs: -k, -k̄

2. Şahıs: -ñuz, -ñüz

3: Şahıs: -lar, -ler

¹⁹⁴ Şahıs ekleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: Paşa Yavuzarslan, Türk Dilinde Kişi Eklerinin Tarihsel Gelişimi ve Değişimi, 38. ICANAS (International Congress of Asian and North African Studies), Bildiriler Kitabı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 2007, 1953-1966.

¹⁹⁵ Erdem, 2007, 100.

3.8.2.3. Emir Ekleri

Teklik 1. Şahıs: -ayım, -eyim

2. Şahıs: -eksiz

3. Şahıs: -sın, -sin, -sun, -sün

Çokluk 1. Şahıs: -alım, -elim

2. Şahıs: -ñ, -ñuz, -ñüz, -(i)ñuz, -(i)ñüz

3. Şahıs: -sunlar, -sünler

3.8.3. Fiil Çekimi

3.8.3.1. Haber Kipleri

3.8.3.1.1. Bilinen Geçmiş Zaman

Bilinen Geçmiş zaman, hareketin konuşma anından önce yapıldığını ve konuşanın hareketin gerçekleşip gerçekleşmediğini kesin olarak bildiğini belirten bir zamandır¹⁹⁶.

Teklik 1. Şahıs: *-dı-m, -di-m, -du-m, -dü-m:* aldum 290b/2, getürdüm 293b/2, irişdüm 302b/15, pinhân eyledüm 358b/2, ğāfil bulundum 372a/8, almadım 378b/25, da' vet eyledim 387b/13.

Teklik 2. Şahıs: *-du-ñ, -düñ, -dın, -din,:* giydüñ 291b/16, geldüñ 305b/9, kapduñ 321b/3, alduñ 322a/2, ne gördüñ ve ne işitdüñ? 325b/15, hamle eyledüñ 328b/12, gördüñ 343b/22, hoş geldüñ 357b/17, dimedüñ 413a/17.

Birkaç örnekte ñ>n değişimi sonucu teklik 2. şahıs eki *-dın, -din* şeklinde tespit edilmiştir: vardın 324b/14, kul oldın 324b/14, Neylerdin 334/23, ne kemlik gördin 345a/12.

Teklik 3. Şahıs: *-dı, -di:* aldı 315b/6, geçdi 327b/7, geldi 337b/5, atdı 346b/14, danışdı 346b/25, tırdı 371b/22, söyledi 382a/12, gönderdi 389a/16.

Çokluk 1. Şahıs: *-du-k, -dü-k:* girmedük 329a/11, gezdük 397a/19, öldük mi 398a/15, cabaladuk 416a/13.

Çokluk 2. Şahıs: *-dı-ñuz, -di-ñüz:* Söyleşdiñüz 322b/14, dimediñüz 325a/1, oldiñuz 334b/17, işitdiñüz 362b/4, kodıñuz 393b/1.

Çokluk 3. Şahıs: *-dı-lar, di-ler:* kırdılar 327b/5, didiler 337b/5, aradılar 346b/19, geldiler 360b/25, başladılar 382a/12.

¹⁹⁶ Hatice Şahin, Türkçede Zaman Belirleyicileri ile Kip ve Zaman Eklerinin Uyumu, **Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı**, (Editörler: Gürer Gülsevin-Metin Arıkan), İzmir: Kanyılmaz Matbaası, 2005, 652.

Olumsuzuz: giymedüm 291b/16, baķmadılar 292a/14, dimediñüz 325a/1, getürmedüñ 352b/20, almadım 378b/25, dimedim mi 393a/8.

3.8.3.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Gelişmesini Türkçenin ilk yazılı metinlerinden beri izleyebildiğimiz bu zamanın eki, Türkiye Türkçesine kadar hep düzlük-yuvarlaklık uyumu dışında, "-miş, -miş" şeklinde kalmıştır¹⁹⁷.

Kartallıoğlu ek ile ilgili olarak; "17. yüzyılda *Delâil-i Nübüvvet* dışındaki bütün eserlerde ek, düz ünlüdür ve *Delâil'*de yuvarlak tabanlardan sonra % 96 oranında (buyrulmuş, düzölmüş, örtmüş, düşmüş) dudak uyumuna bağlıdır. 18. yüzyıldaki Arap harfli metinlerde ek, genellikle düz ünlölü olmasına rağmen, 3 yuvarlak tabandan sonra dudak uyumuna bağlıdır. Bu ek, 18. yüzyıldaki transkripsiyon metinlerinde dudak uyumuna bağlanmıştır. 17. yüzyılın son çeyreğinde yuvarlak tabanlardan sonra uyumlu şekilleri görölen ek, 18. yüzyılın sonunda dudak uyumuna bağlanmıştır. Bence 18. yüzyılın sonundan itibaren ek, yuvarlak tabanlardan sonra {+muş, +müş} şeklinde okunmalıdır." demiştir¹⁹⁸. Ancak metnin tam olarak 18. yy. sonlarına ait olduğu söylenemez.

İncelenen metinde de ek daima harekesiz olarak "mim" ve "şın" harfleriyle "مش" yazılmıştır. Bundan dolayı dönem özellikleri de dikkate alarak ek düz ünlölü okunmuştur.

Teklik 1. Şahıs: *-miş-im, -miş-im -miş-am, -miş-em:* çekmişim 338a/6, uğramışam 342b/11, eylemişim 345a/17, bulmuşamdur 409a/18, unutmuşım 415a/19.

Teklik 2. Şahıs: *-miş-sın, miş-sin:* almışsın 319a/17, kırtulmuşsın 324a/5, yıķamamışsın 336a/1, dimişsin 345a/10, eylemişsin 367a/18, mâlik olmuşsın 369a/6.

Teklik 3. Şahıs: *-miş, -miş (-dur, -dür):* kaçmış 288b/16, olmuşdur 289b/19, çalmışdur 300a/9, gelmişdür 310a/25, getürmişdür 321a/9, uğramışdur 334a/13, götürmiş 413b/18, Dimiş 414a/21, helâk eylemiş 417a/11, istemiş 417a/13, gelmişdür 418b/22.

¹⁹⁷ Erdem, 2007, 102.

¹⁹⁸ Yavuz Kartallıoğlu, Osmanlı Türkçesindeki Ekler Dudak Uyumuna Göre Nasıl Okunmalıdır, *Turkish Studies - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/6, Fall 2008, 466.

Çokluk 1. Şahıs: Metinde tespit edilememiştir.

Çokluk 2. Şahıs: -miş-siz, -miş-süñüz: getürmişsiz 314b/9, ittiḥāz eylemişsüñüz 357a/24.

Çokluk 3. Şahıs: mış-lar, -miş-ler (-dur, -dür): tırmişlar 285a/20, yem̄in eylemişler 288b/22, haber virmişler 289a/12, kapamışlar 296a/17, şāf çekmişler 301a/19, almışlar 307a/4, ‘adüvv olmuşlardur 311a/4, çalmışlardur 316b/21, kaçmışlar 323b/7, eylemişlerdür 323b/19, bulmuşlar 330b/7, zabt eylemişlerdür 388b/22, komışlar 414b/17.

Olumsuzu: urmamış 317b/8, dārūlanmamış 342b/16, olmamışsın 413b/14, gelmemişdür 418b/22.

3.8.3.1.3. Geniş Zaman

Geniş zaman eki Eski Türkçede umumiyetle -ur,-ür nadiren -ar, -er, çok az olarak da -ır, -ir idi. Vokalle biten bir kelimeye getirildiği zaman -(u)r, -(ü)r, nadiren de -r şeklinde bulunuyordu¹⁹⁹. İncelenen metinde ekler aşağıdaki gibidir.

Teklik 1. Şahıs: -r-am, -r-em, -ar-am, -er-em, -ir-em, -ur-am, -ür-em: kaluram 317a/25, çıkaram 333b/3, kıraram 334a/22, giderem 335a/22, bilürem 335b/24, bağlaram 348b/12, araram 360a/20, döndürirem 409b/14, işidirem 413a/22, götürirem 417a/21. Bir örnekte de “-ur-ın” şeklinde tespit edilmiştir: varurın 325b/17.

Teklik 2. Şahıs: -r-sın, -r-sin, -ar-sın, -er-sin, -ur-sın, -ür-sin: kalursın 302a/20, istersin 309a/11, bulursın 360b/5, zaḥmet çekersin 364a/6, ḥalāş eylersin 365a/2, görürsin 365a/25, gidersin 375a/21, dirsın 382b/15, eglenürsin 390a/8, olursın 398b/14.

Teklik 3. Şahıs: -r, -ar, -er, -ur, -ür: oturur 285b/14, uyur 289a/23, ditrer 329b/22, ḥalāş eylemek ister 342b/24, gider 343b/11, ḥavf ider 353b/2, iner 363a/18, çeker mi 372a/3, beñzer mi 388b/4, döner 415a/1.

Çokluk 1. Şahıs: -r-uz, -r-üz, -ar-uz, -er-üz, -ır-uz, -ur-uz, -ür-üz, -vuz, -vüz, -yuz: ceng eylerüz 287b/19, olavuz 292b/12, giderüz 303b/13, Bilürüz 314a/15, varuruz 316b/22, koruz 323b/1, aluruz 343b/25, Korçaruz 353a/9, çıkaruruz 399b/10, baḳayuz 311b/1, imtiḥān olayuz 320b/19, varayuz 338a/14.

Çokluk 2. Şahıs: -r-sız, -r-siz, -ar-sız, -er-siz, -ur-sız, -ür-siz, -r-siñuz, -ar-siñuz, ur-suñuz, -r-siñüz,: ararsıñuz 284b/5, kaçarsıñuz 310a/3, tırursız 315b/7, dirsiz 353b/1,

¹⁹⁹ Timurtaş, 141.

ħalāş idersiz 361a/10, bilürsüz 365b/22, ħazā idersiñüz 369a/25, peşimān olursuñuz 371b/10, yollarsuñuz 375b/24, söylersiz 386a/25, turursuñuz 398a/22.

Çokluk 3. Şahıs: *-r-lar, -r-ler, -ar-lar, -er-ler, -ur-lar, -ür-ler:* gelürler 285b/5, yirler 289b/20, dirler 295b/22, ararlar 308a/10, helāk iderler 333a/23, gözedürler 333b/25, gelürler 341b/13, bilürler 353b/24.

Olumsuzu: Geniş zamanın olumsuzu genellikle “*-maz, -mez*” ekiyle yapılmaktadır. Metinde oldukça çok örneği vardır. Bunlardan bazıları: uyumaz 289a/24, şaħlamaz 294b/21, muħayyed olmazlar 302b/12, ħomazlar 303a/3, Bulmazlar 308a/10, bulunmaz 318a/18, olmazam 320b/20, Bilmezüz 323b/13, açmaz 329a/9, ħurtulmazsuñuz 334a/8-9, ħurmaz 338a/9, ayrılmaz 342a/4, añmazsın 351a/5, aldanmazlar 353b/24, şalındurmaz 356a/16, bulmazsın 363b/3, yaramaz 363b/8, uçurmazlar 365a/6, rām olmaz 387b/19, bilmezsuñüz 391b/2.

Birinci şahısların olumsuz çekimi “*-maz, -mez+şahıs eki*” ekinin yanında “*-ma, -me+şahıs eki*” şeklinde de tespit edilmiştir:

Teklik 1. Şahıs olumsuzu: ħabül eylemem 285a/8, Bilmem 293b/15, virmem 294a/20, gitmem 310a/25, istemem 340a/23.

Çokluk 1. Şahıs olumsuzu: Bilmezüz 307b/12, ħomayuz 310b/7, ele virmeyüz 315a/15, oturmayuz 334b/21, ayrılmazuz 365b/25, bende olmazuz 379b/16.

3.8.3.1.4. Şimdiki Zaman

Şimdiki zaman kipi fiilin gösterdiği oluş ve kılışın içinde bulunulan zamanda başladığını gösteren ektir. Bu ek hem şekil hem zaman ifade eden eklerden biridir. Şekil eki olarak bildirme, zaman eki olarak da şimdiki zaman ifade eder²⁰⁰.

Eski Türkçede bu zaman çekimi için belirli bir ek olmayıp bu zamanı ifade etmek için geniş zaman eki kullanılmış hatta geniş zaman eki bazen gelecek zaman için kullanılmıştır²⁰¹.

²⁰⁰ Fatih Özek, Türkiye Türkçesi Doħu Grubu Ağızlarında Şimdiki Zaman Ekleri, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/1, Winter 2012, 1752.

²⁰¹ Gabain, 2007, 80; Timurtaş, 144.

Eski Türkiye Türkçesinin ilk dönemlerinde az sayıdaki örnekte zarf-fiil eki yardımıyla birleşerek fiil olarak kullanılan “-a yorur” yapısı, 16. yüzyıldan itibaren ekleşmeye başlayarak “-yor<-yori<-yorır” şekilleriyle ve gelişimiyle günümüz Türkiye Türkçesine (TT) kadar gelmiştir²⁰².

Bilinen ilk örneği XIV. yy.da²⁰³ görülen -yor ekinin²⁰⁴ işlek bir biçimde kullanılması ise daha sonraki yüzyıllara denk gelmektedir²⁰⁵. Metinde tespit edilen şahıs çekimleri aşağıdaki gibidir.

Teklik 1. Şahıs: Metinde tespit edilememiştir.

Teklik 2. Şahıs: -yor-sun: āvāre ideyorsun 364a/18.

Teklik 3. Şahıs: -yor: geliyor 288b/14, öldürüyor 302b/8, gideyor 343a/10, münhezim oluyor 372b/25.

Çokluk 1. Şahıs: -yor-uz: gideyoruz 400a/21.

Çokluk 2. Şahıs: Metinde tespit edilememiştir.

Çokluk 3. şahıs: -yor-lar: gideyorlar 295b/5, ber-dār ideyorlar 295b/10, ‘işret ideyorlar 307a/6.

Türk dilinde şimdiki zaman ekleri geç ortaya çıksa da -mAktA ekinin -yor ekine kıyasla daha eski olduğu unutulmamalıdır²⁰⁶. Metinde mastar ve ayrılma hâli ekinin birleşmesinden oluşan “-mağda, -mekde” eki şimdiki zaman fonksiyonunda teklik 3. şahıs çekiminde tespit edilmiştir: gelmekte 345a/3, şavurmağda 348a/2, gitmekte 350b/7, kırmağdadur 360b/16.

3.8.3.1.5. Gelecek Zaman

Eski Türkçenin sonları ve Orta Türkçede kullanılan -ğay, -gey olan bu ek Eski Türkiye Türkçesinde -ısar, -iser yer yer de, -acağ, -ecek şeklindedir; ancak -ısar, -iser şekli sadece Eski Türkiye Türkçesinde kullanılmış, başka dönem ve devrelerde yoktur. Bu

²⁰² Tuncer Gülensoy, Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki, **Türk Kültürü Araştırmaları**, (Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağandan ayrı basım), Ankara, 1995, 283'ten akt. Özek, 1752.

²⁰³ Timurtaş ekin ilk defa Ahmed Fakihin Çarh-nâme'sinde geçtiğini belirtir. Timurtaş, 145.

²⁰⁴ Ekin kökeni konusunda ayrıntılı bilgi için bakınız: B.A. Serebrennikov, N.Z. Gadjieva, **Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı Tarihi Grameri**, Tevfik Hacıyev, Mustafa Öner (çev.), Ankara: TDK Yayınları, 2011, 148-149.

²⁰⁵ Hatice Şahin, Türkçede Şimdiki Zaman Eklerinin Zaman Belirleyicilerle Kullanımı, **U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 7, Sayı 11, 2006, 215.

²⁰⁶ Şahin, 2006, 215.

devrede -acağ, -ecek yer yer kullanılmıştır²⁰⁷.

Metinde gelecek zaman şahıs çekimleri çok fazla tespit edilememiştir. Bununla birlikte -acağ, -ecek eki sıfat-fiil fonksiyonuyla sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Teklik 1. Şahıs: idecek degülem 357b/24, bağacağ degülem-ye 392b/3.

Teklik 2. Şahıs: Metinde tespit edilememiştir.

Teklik 3. Şahıs: girecekdür 354b/12.

Çokluk 1. Şahıs: Metinde tespit edilememiştir.

Çokluk 2. Şahıs: Metinde tespit edilememiştir

Çokluk 3. Şahıs: Metinde tespit edilememiştir

Olumsuz: idecek degülem 357b/24, bağacağ degülem-ye 392b/3.

3.8.3.2. Dilek Kipleri

3.8.3.2.1. Emir

Emir çekiminin en temel özelliği önermede yer alan ifadenin eyleyici/kılıcıya dışarıdan bir kuvvet tarafından yaptırılmasıdır. Zamandan bağımsız olarak tasarlanan hareketin yapılması emir biçiminde ifade edilir. Emir kipleri diğer zaman ve şekil eklerinden bağımsız olarak kendi bünyesinde şahsı da karşılamaktadır. Bu durum emrin her bir şahısta ayrı bir emir ekiyle ifade edilmesine sebep olmuştur²⁰⁸.

İncelenen metinde de emrin her şahıs için ayrı örneğe rastlamak mümkündür. Bazı şahıslarda eklerin ses uyumuna girdiği görülür.

Teklik 1. Şahıs: -ayım, -eyim: varayım 292b/22, bakayım 293a/14, Varayım, getüreyim 307b/24, barışdurayım 316a/1, bırağayım 319a/19, Varayım seyr ideyim 325b/25, göreyim 326a/23, ileteyim 327a/3, sökeyim 328a/16, gireyim 330b/12, ineyim 332b/15, göstereyim 337a/21, öldüreyim 344b/11, içeyim 374a/3.

Bir örnekte “-eyin” şekli tespit edilmiştir: gireyin 293b/4.

Teklik 2. Şahıs: -eksiz imāna gel 342b/23, söyle 345a/7, göster 351b/7, otur 357b/17, hoş tut 366b/20, bağışla 372b/20, kes 385b/9.

Teklik 3. Şahıs: -sın, -sın, -sun, -sün: diñlensün 347a/23, ‘özü dilesin ve Hüdā-perest olsun 327a/17, uğrasın 329a/6, yisin 353a/9, bilsün 371a/12, gelsün 372b/23, buluşsun 374a/22, tursun 404a/23.

²⁰⁷ Muzaffer Akkuş, **Kitab-ı Gunya**, Ankara: TDK Yayınları, 1995, 243.

²⁰⁸ Erdem vd, 2015, 488.

Çokluk 1. Şahıs: *-alım, -elim:* eglenelim 284b/1, görüşelim 287a/24, nidelim 289a/13, Kapayalım 295b/23, getürelim 311b/3, kaçalım 317a/8, düvāl tütüşalım 322b/25, çalduralım 361a/15, görelim 368a/24, baçalım 369a/7, gönderelim 370b/22, helāk idelim 371b/12, varalım 385a/20, gidelim 386b/9, şarılalım 404b/19.

Çokluk 2. Şahıs: *-ñ, -uñ, -üñ, -(i)ñüz, -(i)ñüz:* görinüz 316a/15, teşrîf idüñ 318a/11, aluñ 347b/2, yürüñ 360a/4, hoş tütüñ 362a/9, kılıc çekmeñ 380b/12, selāmını almañuz 388a/9.

Çokluk 3. Şahıs: *-sun-lar, -sün-ler:* çağırşunlar 288b/18, teşrîf eylesünler 289a/4, kosunlar 310a/21, getürşünler 312b/10, Görşünler 317b/13, kırsunlar 373b/19, dārūlasunlar 407a/24.

Olumsuz: Elem çekmeñ 353b/21, Ğāfil olmañ 361a/2, dırāz itmeyelim 374b/23, çıkmañ 379b/17, selāmını almañuz 388a/9, girmeñüz 394b/25, kımayalım 402b/2, şanmañ 410a/3, Kaçmañ 412a/11.

3.8.3.2.2. Şart

Şart çekimi, incelenen metinde Türkiye Türkçesinde olduğu gibi “-sa, -se” eki ile yapılmaktadır.

Şart çekiminin zarf-fiil mi yoksa kip mi olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Gülsevin²⁰⁹, Karahan²¹⁰, İlhan²¹¹ bu ekin, kip özelliğinden çok zarf-fiil özelliği gösterdiği ve zarf-fiiller başlığı altında incelenmesi gerektiği hususunda birleşmişlerdir. Son yıllarda Özdemir de bu gruba katılarak buradaki sorunu şöyle özetler: “Problem aslında ne bu yapının şahıs işaretleriyle kullanımının var olduğunu göstermek ne de yapının zaman fonksiyonlu kullanımlarına bakmaktır. Problem, bu yapının yargı belirtmemesinin ve şart anlamı taşıdığı her durumun onu zarf-fiiller arasına katmaya yetip yetmeyeceğidir²¹²” diyerek yargı bildirme noktasında problemler çıktığından dolayı bu ekin zarf-fiiller içerisinde değerlendirilmesi

²⁰⁹ Güner Gülsevin, “Türkçede -sa Şart Gerundiumu Üzerine” **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Kasım, Cilt II, Sayı 467, 1990, 276-279.

²¹⁰ Leyla Karahan, “-sa/-se Eki Hakkında” **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Aralık 1994, Cilt II, Sayı 516, 1994, 471-474.

²¹¹ Nadir İlhan, Birleşik Cümle Kuruluşunda Şart Cümlesi ya da Zarf Grubu, İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi, **Bildiriler**, Cilt 1 Türkçenin Söz Dizimi, 27-28 Ağustos 2007, 259.

²¹² Hakan Özdemir, Bir Nöbetleşme Hadisesi ve -SA Şart Ekine Yansımaları, **Karadeniz Araştırmaları**, Bahar, Sayı 37, 2013, 205.

gerektiğini ifade eder²¹³. Develi ise bu görüşe sahip olanların yeterli sayıda örnekten faydalanmadıklarını öne sürmüş, bu durumun, onların tarzlarının ve görüşlerinin belli başlı bir eksiği olduğunu belirtmiştir²¹⁴. Zarf durumu bu ekin cümle içerisinde almış olduğu fonksiyonlardan sadece birisidir ve –se/-sa şart eki cümle içerisinde bundan başka işlevlerde de kullanılır²¹⁵. Karaörs, bu konudaki çalışma sonucunda şöyle der: “-sa/-se ekinin asıl işlevinin hem şart kuran bir kip eki olduğu, hem de şart zarf-fiili görevini üstlendiği anlaşılmaktadır²¹⁶.”

Korkmaz ise konu ile ilgili olarak eserinde görünüş ve işlev olarak birbirinden farklı iki ekin (-sAr ve -sAk) zaman içerisinde görünüş olarak birleşip kaynaşarak tek ek görünümünde iki temel görevde kullanılmasına bağlamıştır. Bundan dolayı eserinde Şart çekimini “şart kipi kuran –sA” ve “dilek kipi kuran –sA” olarak iki başlık altında incelemiştir²¹⁷.

Bulak da günümüzde şart kipine ana cümlenin zarfı olarak görev yaptığından dolayı zarf-fiil demenin mümkün olmadığını belirterek bu durumu şöyle açıklar: “*Zarf olmadıkları hâlde zarf görevinde kullanılan çeşitli kelime grupları olduğu gibi, zarf-fiil olmadıkları hâlde zarf-fiil görevinde kullanılan kelime grupları da mevcuttur*²¹⁸.”

Teklik 1. Şahıs: göndersem 308a/17, Niçe eylesem ki elinden hâlâş olsam 310b/9, varsam 314a/16, gelsem 317b/12, bildürsem 317b/13, iletsem 326a/10, öldürsem 348a/25, alsam 395b/17.

Teklik 2. Şahıs: -sañ, -señ: varsañ görseñ 338a/20.

Teklik 3. Şahıs: -sa, -se: kırsa 291b/23, bulsa 292a/14, varsa 296b/3, kâdir olsa 308a/12, gelse 335b/4, murâd eylese 340b/19.

Çokluk 1. Şahıs: -sa-k, -se-k: Nice eylesek 288a/25, ayırd olsağ 322b/17, varsağ

²¹³ Özdemir, 2013, 206.

²¹⁴ Hayati Develi, -sA Eki Nedir? Kip mi, Zarf-fiil mi?, **İlmî Araştırmalar**, 1995b, 91-94.

²¹⁵ Bk. Develi 1995b, 91-94; Hayati Develi, {sA} Morfemli Yardımcı Cümleler ve Bunlarla Kurulan Birleşik Cümleler Üzerine Bir İnceleme, **TDAY-Belleten**, 1995c, 115-152.

²¹⁶ Metin Karaörs, Türk Dilinde Şartlı Birleşik Cümle ve Nevayi'nin II. Divanı Nevaiü's-Şebâb'ta Şartlı Birleşik Cümleler, **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı I**, Ankara: TDK Yayınları, 20-26 Eylül 2004, 1671.

²¹⁷ Korkmaz 2009, 676-693.

²¹⁸ Şahap Bulak, Tarihî ve Çağdaş Türk Yazı Dillerinde Şart Kipi, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi SUTAD**, Konya, Sayı 30, 2012, 89.

338a/21, ağlasak 343a/21, yürisek 388b/24, girsek 397b/4, haber virsek 397b/9.

Çokluk 2. Şahıs: *-sañuz, -señüz*: söyleseñüz 395b/18.

Çokluk 3. Şahıs: *-salar, -seler*: ‘işret eyleseler 290a/13, bilseler 317b/13, getürseler 322b/2, bırakşalar 364b/22, diseler 397b/2.

Olumsuz: görmesem 294b/3, böyle eylemesem 316b/3, çekmese 340b/10, olmasa 357b/11, irişmeseñ 408a/7.

İkinci teklik ve çokluk şahıs çekimlerinde şahıs ekinden sonra getirilen bir -a-, -e seslenme ünlüsü ile şart çekimine “emir, ısrarlı dilek ve rica” anlamının dâhil edildiği örnekler de tespit edilmiştir²¹⁹: Gitseñe 333b/7, diseñe 333b/11, diseñüze 338b/20.

Şart eki “-sa, -se” nin kalıplaşarak cümle bağlayıcısı olarak da kullanılmıştır: İrişüñ yoħsa bir hařa olur 291a/3, Āyā Īrāñilerden midür yoħsa bizden midür 309b/6.

3.8.3.2.3. Gereklik

Türkçede gereklilik kipi bir oluşun, bir kılışın veya tasarlanan bir eylemin yapılması gereğini bildirmektedir. Gereklilik kipinin ana işlevi, yapılması tasarlanan bir işin gerekli olduğunu bildirmektir²²⁰.

Eski Türkçede gereklilik kipi “-gU/- mIş/-mAk kergek (*kerek*)” ve “*kergek bol-* / *kergek er-*” yapıları ile oluşturulmuştur²²¹.

Kergek / kerek / gerek kelimesi Eski Türkçe döneminden beri hem isim cümlelerinin yüklem olarak kullanılmasında hem de bazı fiillerle birleşerek gereklilik anlamını ifade etmede kullanılmıştır. Eski Türkiye Türkçesi döneminde *-mAk gerek, -A gerek, -sA gerek, -mIş gerek, -Up gerek, -IsAr gerek*, biçimleri gereklilik anlamında kullanılmış, daha sonra *-mAlI* ekinin ortaya çıkması ise diğerlerinin kullanımları düşmüştür²²².

²¹⁹ Şahap Bulak, *-sA* Ekinin İşlevleri, *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (TAED), Erzurum, Sayı 46, 2011, 32.

²²⁰ Korkmaz, 2009, 563.

²²¹ Sir Gerard Clauson, *An Etymological Dictionary of PreThirteenth-Century Turkish*, Oxford: At The Clarendon Press, 1972, 742.

²²² Özmen, 2010, 472.

Korkmaz: “Kitâbü’l-İdrâk ve Ettuhfetü’z-Zekiyye’de böyle bir ek yoktur. Bergamalı Kadri’nin Müyesssiret’ül-ulûm’unda –mAIU eki vardır. Ancak yazarın ekle ilgili yaptığı açıklamadan da anlaşılıyor ki –mAIU eki bu dönemde daha bir ad niteliğindedir. Ekin –mAIU > -mAlI değişimi ile gereklilik bildirme işlevini kazanabilmesi herhâlde daha sonraki Osmanlı Türkçesi dönemindedir²²³.” diyerek gereklilik çekiminin -malı, -meli ekleri ile yapılmasının daha geç dönemlerde ortaya çıktığını belirtmektedir. Metinde bu yapı yaygın olarak kullanılmamıştır.

İncelenen metinde dönem özelliklerine uygun olarak gereklilik kipi için çoğunlukla “-sa/-se + kişi eki + gerek” kullanılmıştır²²⁴. Şahıslara göre çekimleri şu şekildedir:

Teklik 1. Şahıs: virsem gerekdür 288b/7, gitsem gerekdür 310b/24, tıpsam gerek 319a/21, Na^ç ra ursam gerekdür 361a/2, yırtsam gerekdür 362b/13.

Teklik 2. Şahıs: ursañ gerek idi 322b/20, rāst gelseñ gerekdür 366b/6-7, Hāmle eyleseñ gerek idi 384b/15, tesellī virseñ gerek 413b/21.

Teklik 3. Şahıs: cevāp virse gerekdür? 288b/1, çekse gerekdür 302b/21, teslīm olunsa gerekdür 307b/17, getürse gerekdür 308a/5.

Çokluk 1. Şahıs: Nice eylesek gerek 288a/25, ayırd olsağ gerekdür 322b/17.

Çokluk 2. Şahıs: cevāp virseñüz gerek 375b/23.

Çokluk 3. Şahıs: gitseler gerek 297b/16, ceng eyleseler gerek 362a/14, aqın isteseler gerekdür 404b/1, götürseler gerek idi 417a/14.

Olumsuz çekimi virmese gerekdür 338a/25, şalıvirmemek gerek idin 343b/5, vāqıf olmasa gerekdür 410a/2-3.

Gereklilik çekimi için kısmen de “-mağ/-mek gerek” şeklinde kullanılmıştır: halāş itmek gereksin 296b/1, çıkarmāğ gerekdür. 296b/4, tedārüklü bulunmağ gerekdür 314b/21, Öyle eylememek gerek idüñ 338a/8, olmağ gereksin 380a/7, komağ gerek idi 389b/2.

²²³ Korkmaz, 2009, 694.

²²⁴ “Deny “-sa gerek” yapısıyla kurulan cümlelerin mecburiyet ve lüzum yanında istikbal kavramını da karşıladığını belirtir.” Jean Denny, **Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)**, Ali Ulvi Elöve (çev.), İstanbul: Maarif Matbaası, 1941, 810’dan akt. Ahmet Demirtaş, Dede Korkut Hikâyelerinde “Gerek” Kelimesi İle Kurulu Cümleler, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 3 Issue 1 Winter 2008, 17.

Bir örnekte Türkiye Türkçesinde de kullanılan “-malı, -meli” eki tespit edilmiştir: bu iş olmalıdır 357b/23.

3.8.3.2.4. İstek

Metinde istek kipi için “-a, -e” eki kullanılmıştır. Bu ek’in Eski Türkçedeki gelecek zaman gereklilik, dilek kiplerini kuran -ga(<-gay) /-ge(<-gey)’den geldiği kabul edilmektedir²²⁵.

Eski Türkiye Türkçesinde ekin tek bir şekil hemen hemen bütün tür ve derecelerde istek bildirebilmektedir. Yani aynı ek hem dilek-istek, hem emir, hem tavsiye yolu ile gereklilik, hem temennî vs. göstermek için kullanılmıştır. Bu fonksiyon çoklukları, günümüz Türkçesine gelindikçe belirli eklerde yoğunlaşmış ve koyulaşmıştır. Türkiye Türkçesinde ‘nispeten’ emir (veya istek) için ayrı ek, gereklilik için ayrı ekten bahsedilebilir. Ancak, Eski Türkiye Türkçesinde her kip için ayrı ayrı ekler göstermek mümkün değildir²²⁶.”

Bugün “-(y)A” biçiminde verilen istek kipinin, Türkçenin başlangıç dönemlerinde bulunmadığı, daha sonraki dönemlerinde ise sadece istek için değil, diğer başka fonksiyonlar için de kullanıldığı (gelecek zaman, emir vb.) anlaşılmaktadır²²⁷.

Teklik 1. Şahıs: -a-m, -e-m: da^çvet eyleyem 310a/14, Neyleyem 311a/2, gösterem 362b/2, olam 387b/3, deprenem 416a/10.

Teklik 2. Şahıs: -a-sın, -e-sin: perişān idesin 285a/6, irişesin 285a/15, gelesin 299b/8, yürüyüviresin 308a/15, rızā viresin 324b/11, hāk-pāyine düşesin 346a/2, irsāl idesin 396a/9, kırtarasın 372a/2, hāzır olasın 375b/21, gönderesin 396a/10, gelesin 405a/11.

Teklik 3. Şahıs: -a, -e: otura 290a/3, var ola 292a/25, ura 294b/17, kıala 296b/2, oñara 297b/7, şarıla 304b/17, kıabül ola 308a/12, öpe 309a/10, büyüye 313b/19, indüre 315b/22, cenge gele 364b/4, göstere 379a/20, gide 397b/3, irişdire 408a/15.

Çokluk 1. Şahıs: -a-vuz, -e-vüz, -e-yüz, -a-yuz: bā^ç iş olavuz 292b/12, baқыayuz 311b/1, getüreyüz 314b/11, zabt ideyüz 342a/12, dost olavuz 350b/14.

²²⁵ Mustafa Özkan, Tarihi Türkiye Türkçesi Metinlerinde İstek eki -a/-e’nin Kullanılışı Üzerine, **İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, Cilt 30, 2003, 359-360.

²²⁶ Gürer Gülsevin, Eski Türkiye Türkçesinde İstek Kipi Üzerine, **İlmî Araştırmalar**, Sayı 13, Bahar, İstanbul 2002, 48.

²²⁷ İnan Gümüş, Türkçede Emir-İstek Kipi ve Yabancılara Türkçe Öğretimi, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi SUTAD**, Bahar, 2016, 255.

Çokluk 2. Şahıs: *-a-sız, -e-siz, -e-süñüz:* diyēsüñüz 288b/20, gelesiz 303b/19, bende cekesiz 334a/17, dileyēsüñüz 347a/5, giresiz 357a/25, i‘ timād eyleyesiz 398a/21, zabt idēsüñüz 404b/24, İmdād idesiz 405a/11, dost olasız 414b/4.

Çokluk 3. Şahıs: *-a-lar, -e-ler:* kıparalar 316a/12, pāre pāre eyleyeler 316a/14, haqqından geleler 346a/13, giydireler 353a/23, münhezim olalar 360b/17, tütalar 367b/5, uralar 371b/23, diyeler 374b/25, bildüreler 385b/1, çıkaralar 399b/9, alalar 400a/10.

Olumsuz: musalla‘ olmaya 299a/25, gitmeyesin 299b/9, ‘özr eylemeyesiz 310b/12, fermān eylemeye 315a/10, bahāne eylemeyesin 332b/10, tıyulmayam 333a/10, dimeyesin 336a/11, öldürmeyem 351b/7, şalıvirmeyesiz 375a/14, kıomayalar 401b/24.

3.8.3.3. Birleşik Çekimler

3.8.3.3.1. Hikāye

Bilinen Geçmiş Zamanın Hikāyesi: Örneğine yalnızca 3. teklik şahısta rastlanmıştır:

Teklik 3. Şahıs: geldi idi 301b/15, zamān oldu idi 305b/19, bıra‘ıdı idi 338b/18, kesdiremedi idi 392a/9.

Öğrenilen geçmiş Zamanın Hikāyesi

Teklik 1. Şahıs: göndermişdüm 307a/18, virmiş-idüm 388b/2, nāmzād eylemiş idüm 419a/23.

Teklik 2. Şahıs: Metinde çekimi tespit edilememiştir.

Teklik 3. Şahıs: uyumamışdı 292a/16, cem‘ olmuş-ıdı 302a/12, barışdurmış idi 305b/12, süvār olmuş idi 315b/13, gelmiş idi 316a/16, kıomış idi 327a/24, irişmiş-idi 330b/8, haber almış idi 336b/9, göndermiş idi 344b/16, ölmüş idi 361a/25, kıalmamışdı 363b/5, nişānlamamış idi 369a/2, gelmemiş idi 392a/10, irişmiş idi 400a/17, darılmışdı 410b/16.

Çokluk 1. Şahıs: ta‘ yīn olunmuş-ıdu‘ 397b/12.

Çokluk 2. Şahıs: Metinde çekimi tespit edilememiştir.

Çokluk 3. Şahıs: gelmişler idi 290b/24, gitmişler idi 293b/11, kıalmış idiler 293b/12, şikāra çıkmışlar idi 294a/9, gitmişlerdi 294b/19, icrā eylemişlerdi 296a/10, göndermişlerdi 309b/20, kıabza-i tīğa urmuşlar idi 316b/3, tenbīh eylemişlerdi 364b/13, keyf olmuşlar idi 397b/18, sarılmışlardı 405b/6, dönmişlerdi 414a/7.

Geniş Zamanın Hikâyesi

Teklik 1. Şahıs: söyledüm 297a/22, kıyās iderdüm 307a/19, katl eylerdüm 324b/20, iletürdüm 324b/21, halāş olurum 333b/12, kıparurdum 337b/17, girürdim 384b/4, otururdum 413a/16, virürdüm 414b/9.

Teklik 2. Şahıs: şir̄in-kārlik iderdüñ 312a/7, zāyi^c olurduñ 316b/3, şanurduñ 348a/24, gözedürdüñ 358a/16, katl eylerdüñ 392b/22.

Teklik 3. Şahıs: var-ıdı 285b/15, tırurdu 288a/13, otururdu 290a/7, aқardı 306a/21, uçururdu 325a/10, kıvardı 326a/6, ğālib tıtardu 356a/16, selāmlardı 376b/20.

Çoğul çekiminde sadece 3. şahısta tespit edilmiştir.

Çokluk 3. Şahıs: dirler-idi 285b/15, içerlerdi 289b/20, tıyururlardı 296b/19, gözedürlerdi 335a/10, temāşā iderlerdi 385a/25, kıçarları 404a/5, tıtarları 407a/18, dirlerdi 411b/16.

İsteğın Hikâyesi

Teklik 1 şahıs: iletibileydüm 300a/2, şatabileydüm 350b/20, iş görebileydüm 358a/18, olaydum 395b/11.

Teklik 2. şahıs: göreydüñ 289a/15, gelmeyeydüñ 361a/16, halāş olabileydüñ 380b/18-19.

Teklik 3. şahıs: uğrada idi 292a/24, dilāver olaydı 320a/1, fermān eylemiş olaydı 324b/20, getürde idi 339a/23, iş görile idi 356a/12, getürebileydi 357b/13, başmayaydı 361a/17.

Çokluk 1. şahıs: gideydük 294a/12, halāş idebileydük 329a/14, helāk idebileydük 408b/7.

Çokluk 2. şahıs: ayırabileydiñüz 364b/21, öldürebileydiñüz 364b/22.

Çokluk 3. Şahıs: Metinde çekimi tespit edilememiştir.

Şartın Hikâyesi

Metinde sadece teklik 3. şahıs çekiminde tespit edilmiştir: irişmese idi 324b/6, elüñden gelse idi 392b/22, olsa idi 416b/8.

3.8.3.3.2. Rivâyet

Geniş Zamanın Rivâyeti

Teklik 1. Şahıs: Metinde çekimi tespit edilememiştir.

Teklik 2. Şahıs: taparmışsın 354a/21, hamle idermişsin 410b/21, kılıc çekermişsin 413a/23.

Teklik 3. Şahıs: geçinürmiş 377b/13, gidermiş 377b/22.

Çokluk 1. Şahıs: Metinde çekimi tespit edilememiştir.

Çokluk 2. Şahıs: Metinde çekimi tespit edilememiştir.

Çokluk 3. Şahıs: ‘ işret iderlermiş 294b/4, dirlermiş 376b/9, dirler imiş 376b/14.

3.8.3.3.3. Şart

Bilinen Geçmiş Zamanın Şartı

Teklik 1. Şahıs: bend oldum ise 348b/3.

Teklik 2. Şahıs: geldüñ ise 315a/25, ‘ âciz kaldüñ ise 385a/19-20.

Teklik 3. Şahıs: urdıysa 298a/5, fırlatdıysa 302a/9, neylediye 303a/4, çekdiyse 303a/18, aldı ise ve şakladı ise 307b/17, el uzatdı ise 337b/18, kuçaqladıysa 346b/14, girdi ise 368b/13, söylediye 387b/20, buldı ise 408a/5, çarpdıysa 417a/1.

Geniş Zamanın Şartı

Teklik 1. Şahıs: galebe eylersem 287b/12, sağ olursam 291b/17, ölürsem 293a/19, ceng idersem 315a/5, ele girürsem 333a/23, çıkarısam 333b/6, gelürsem 353a/6, gidersem 358a/23, alursam 395b/6, kılıç çekersem 410b/23, işidürsem 419a/14.

Teklik 2. Şahıs: alur iseñ 301b/12, dilerseñ 308a/10, murād iderseñ 308a/10, dirsen 323a/24, giderseñ 326b/12, dilerseñ 332b/19, gider iseñ 342a/2, Râst söylerseñ 360b/5, öldürürseñ 365b/6, irişmez iseñ 405a/15.

Teklik 3. Şahıs: urursa 287a/6, düşer ise 302a/16, duyarsa 314a/3, ayak başarsa 316a/11, İnşâf olursa 337a/10, duyarsa 339a/9, boşanursa 360a/14, çıkarırsa 396a/21, kalursa 409a/24.

Çokluk 1. Şahıs: şöhet eylersek 342a/3, mühlet istersek 361b/25, oyalanursak 364a/23, idebilirsek 397a/24.

Çokluk 2. Şahıs: öldürürseñüz 295a/16, gelürseñüz 302b/18, dirseñüz 302b/19, Dilerseñüz 333a/20, gitmezseñüz 365b/21-22, giderseñüz 365b/22, Neylerseñüz 392b/8, diñlerseñüz 414b/3.

Çokluk 3. Şahıs: dilerlerse 295a/22, muğayyed olmazlar ise 302b/12, fırsat bulurlarsa 303a/1, muğalefet iderlerse 345b/7, isterlerse 389b/15, virürlerse 396a/14, gelürlerse 416a/6.

Olumsuzuz: Gelmez ise 293a/8, getirmezse 308a/6, kesmez isem 331a/5-6, irişmezseñüz 397b/2, kabül eylemezseñ 403a/9, irişmez iseñ 405a/15, gelmezsem 410a/3.

3.8.3.4. Soru Eki -mı, -mi

Edat menşeli olan bu ek sonradan ekleşmiştir. İsimleri ve fiilleri işleklik sahasına alan umumî bir işletme eki durumundadır. Türkçenin bu umumî işletme eki bütün şekil ve hâlleriyle bütün isim çeşitlerini, bütün edatları, bütün fiilleri işleklik sahasını içine alır. Kelime gruplarında ve cümlede hangi kelime soru şeklinde belirtilmek isteniyorsa o kelimeye soru eki getirilir. Ancak getirildiği ismi muhakkak fiile bağlar²²⁸. Burada fiilere getirilen soru ekleri incelenecektir.

Soru eki, fiil çekimleri içinde görülen geçmiş zaman, şart, emir ve istek kiplerinde şahıs eklerinden sonra; gelecek zaman, geniş zaman, şimdiki zaman, duyulan geçmiş zaman, gereklilik kiplerinde şahıs eklerinden önce gelir. Emir çekimlerinde sadece ikinci şahıslardan sonra soru eki getirilmez.

Ek Türkiye Türkçesinde uyuma girmişken incelenen metinde sadece düz olarak “-mı/-mi” şeklinde tespit edilmiştir.

Bilinen Geçmiş Zaman ile: gitmediñüz mi 293b/15, Gördüñ mi 294b/2, kalmadı mı 317b/13, Öldürdi mi 341b/9, geldi mi 346b/5, şalıvirdiler mi 353a/13.

Duyulan Geçmiş Zaman ile: getürmiş mi 324b/1.

Geniş Zaman ile: kór mı 295b/16, hálâş olur mısın 319a/23, kór mıyam 322b/2, kârındaş olur mısıñuz 334b/11, kâalur mısın 335a/22, bakâr mı 361b/23, ayrılır mıyuz 365b/24, çıkar mı 410a/13.

İstek kipi ile: araya mı geldüñ 343a/17, göndere mi 378b/18.

Emir kipi ile: Şalıvirelim mi 295b/17, urayım mı 316a/9, helâk ideyim mi 334b/11,

²²⁸ Ergin, 243.

keseyim mi 365b/4, kaldırayım mı 385b/16.

Bildirme ekleriyle: İrānilerden midür 309b/6, Gerçek midür 321a/13, genc midür şakallı mıdur 326b/5, Kıyāfetine göre midür, degül midür 348a/12, iş midür 368a/6, münāsib midür 378b/15, var mıdur 380b/22, Sağ mıdur 409a/9.

3.8.4. Ek Fiil

3.8.4.1. Bilinen Geçmiş Zamanı

Metinde tespit edilen çoğu örnekte "i-" fiilinin düşmediği görülmektedir:

Teklik 1. Şahıs: -idüm: askerinde idüm 307a/1, perrī idüm 319b/12, pādişāhı idüm 366a/24, oğlan idüm 379a/1, cihān-bānı idüm 382a/5, pāy-i taht pehlivānı idüm 418b/12.

Teklik 2. Şahıs: -idüñ: Qanda idüñ 307a/1.

Teklik 3. Şahıs: -idi, -idi: yoğıdı 284b/5, var-ıdı 286a/4, bu idi 296a/10, ol idi 310a/18, mest idi 313b/1, celāl-i ğāzabda idi 315a/11, pādişāh idi 325a/7, Zēlzāl-ı Mağribī didi 326a/3, az idi 341b/11, dilāver idi 359a/13, zengī idi 370b/15, birkaç sene idi 387a/9, kütvāli idi 389a/5, nice yıllar idi 401a/10.

Çokluk 3. Şahıs: -idiler: haps miydiler 288b/21, Yüz biñ er-ile Giv ve Ruḥḥām ve Hecir idiler 305a/14, qanda idiler 326a/21, muntazır idiler 334a/8, Dārūlı idiler 349b/22, qal'ada idiler 407b/21, bi-pervā idiler 408a/13.

3.8.4.2. Geniş Zamanı

Metinde geçen ek fiilin geniş zamanı aynı zamanda şimdiki zaman ifadesi de taşımaktadır. Tespit edilen örneklerde "i-" fiili düşmüştür.

Teklik 1. Şahıs: -em, -am: şağam 419a/24, mağlūb degülem 287b/21, benem 304b/18, ser-askeriyem 355a/18.

Teklik 2. Şahıs: -sin, -sin: dilaversin 291a/12, hānesindesin 318b/15, Hurrem Şāh'sın 321a/8, Qandasın 335b/2, ersin 339b/23, nicesin 341b/20, kāfirsin 359a/22, bülbülisin 366a/18, aşıkşın 418b/10.

Teklik 3. Şahıs: -dur, -dür: hiledür 285a/8, maḥpūsdur 285a/9, Menūce Bānū'dur 296b/2, muḥtācdur 307b/25, pādişāhlardur 315b/1, dīvāndur 327b/15, benümdür 332a/2, şağdur 334a/3, hāzırdur 342a/3, qal'asındadır 351b/2, uludur 356a/23, yirindedür 357a/3, hāldür 374a/5, pehlivāndur 376b/2, tarafdadur 394a/20, Ferāmurz'dur 406b/20.

Çokluk 1. Şahıs: *-uz, -üz:* esîrüz 329a/19, şāhib-kırānlarız 330b/25, bāzīrgānlaruz 394b/7, sipāhī degülüz 394b/25, Temāşācıyuz 394b/25, ‘askeriyüz 397a/14, ādemleriyüz 397b/11, ne harāmīyüz ve ne cāzūlaruz. Ammā biz yidilerüz 416a/19.

Çokluk 2. Şahıs: *-siñüz, -süñüz:* nicesüñüz 295a/4, merdsiñüz 380b/11-12, Kimsüñüz 394b/21, kimlersüñüz 397b/10.

Çokluk 3. Şahıs: *-lardur, -lerdür:* dilāverlerdür 307a/12, Cāriyelerdür 307b/6, pādīşāhlardur 315b/1, perrīlerdür 323b/19, serverlerdür 339a/22, yorgunlardur 377a/15, zaḥm-dārlardur 407a/14, ḥerīflerdür 411b/24, Güzellerdür 413b/16, ḥarāmīlerdür 416a/5.

3.8.4.3. Öğrenilen Geçmiş Zamanı

Teklik 2. Şahıs: dīvāne imişsin 319a/23, şādīk imişsin 413b/20.

Teklik 3. Şahıs: yoḡ imiş 307a/20, ḥalvā imiş 350a/17, dārūlı imiş 351b/13, ser-‘askeri imiş 355b/5, oḡlı imiş 376b/15, tīḡ ile imiş 410b/20.

3.8.4.4. Şartı

Teklik 2. Şahıs: Merd-i güzīn iseñ 310b/13, Er iseñ 315b/3,

Teklik 3. Şahıs: ḥāl-ise 287a/17, var-ısa 301b/25, dilāver ise 326b/13, ma‘kūl ise 333a/18.

3.8.4.5. Zarf-fiili

Ek fiil, "*-ken*²²⁹" zarf-fiil ekiyle birleşerek fiillerin ve isimlerin zarf şekillerini yapar. Metinde tespit edilen bir kısmında "*i-*" fiili düşmüş, "*-ken*" ise eklemiştir: gelürken 285a/17, dirken 286a/7, nigerān iken 291b/14, seyr ü temāşā iderken 296a/14, dirlerken 304b/8, cevāb virilmez iken 305b/1, giderken 313a/24 ayakda iken 333b/19, ovarken 346a/22, ararken 358a/3, Cihān-baḡş’da iken 370b/2, bī-‘aql iken 381b/8, yanuñda iken 388a/12, binerken 393b/13, gelür iken 401a/12.

3.8.5. İsimden Fiil Yapma Ekleri

-la-, -le-: En işlek olan isimden fiil yapma eklerindedir: işledi 288a/14, boğazladı 290a/23, yolladı 297b/5, kıçınladı 305a/5, karşılayup 344a/11, yükletmişler 345a/1,

²²⁹ -ken zarf-fiili hakkında daha geniş bilgi için bakınız: Mehmet Özmen, **Türkçede -Ken Zarf-Fiili**, Ankara: TDK Yayınları, 2014.

avlayup 350a/11.

-al-, -el-: Genelde sıfatlardan fiil yapar: buñaldılar 346b/12, yufğaldup 406a/17.

-a-, -e-: İsimden olma veya yapma ifade eden fiiller yapar: diledi 284b/13, beñzer 285b/14, boşanup 412b/25.

-ar-, -er-: Genelde renk isimlerinden fiiller yapar: ağarmaya343a/18, kararımış 363b/5, kararup 417a/24.

-da-, -de-, -ta-, -te-: ister (<iz-de) 419b/8.

-at-, -et-: Geçişli bir ektir, metinde fazla rastlanmamıştır: gözetdi 296a/16.

-ğır-, -kır-: Tabiat taklidi kelimelerden fiiller yapar: haykırup 307b/23.

-ık-, -ik-: biriküp 408a/11.

-r-: Olma ifade eden, ancak işlek olmayan bir ektir: belürdi 317b/1.

3.8.6. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

3.8.6.1.-n-: Dönüşlülük eki

çalınup285b/12, geyinüp 300b/8, döşendi 357a/17, şoyunup 361b/6, bilinmedi 383b/18, göründi 394b/5.

3.8.6.2.-l-: Meçhullük ve pasiflik eki

yıkıldı 303a/15, ayrılmazdı 326a/11, kırılmağda 343b/16, şarıldılar 361b/5, yoğrılıp 363a/19.

Bazı örneklerde ekin yardımcı ünlüsünün ünlü uyumuna bağlı olarak yuvarlaklaştığı görülür: uruldu 332a/21, tıyulmayam 333a/10, duyuldu 342a/18.

3.8.6.3.-ş-: Ortaklaşma ve müşareket eki

ağlaşdılar 295a/25, çekişdürmege 303a/22, dolaşup 344b/7, bağışdılar 358b/21, yetişdirüp 367b/11, irişdi 368b/10, yapışdı 382b/20.

Ek uyuma bağlı olarak iki örnekte yuvarlak ünlülü şekilde tespit edilmiştir: görüşdüm 380a/12, uyuşdı 381a/10, buluşdı 404a/25.

3.8.6.4. Faktitif Ekleri

-ur-, -ür-: Geçişli fiiller yapar: içürdi 289a/10, geçürüp 300a/4, düşürdi 316a/5, bitürdüm 345a/13, Pişürüp 377b/4.

-tur-, -tür-: Fazla örneği olmayan bir ektir: getürüñ (<keltür-)289a/11, oturur (<oltur-) 296a/19.

-t-: İşlek bir ektir: çökertdi 288b/23, pişürtmege 296b/18, çağırtıdı 297a/4, oturtdı 324a/1, getürtdi 347a/3, oynadarağ 392b/24.

-gur-, -gür: Metinde ir- ve tur- fiillerinde tespit edilmiştir: turgurdılar 295b/2, irgürmedi 331a/9, irgürürsin 358b/22, turgurđı 415b/3.

-dur-, -dür-: Geçişli fiiller yapan işlek bir ektir, düz ünlülü örnekleri de tespit edilmiştir: söndürdi 289b/20, yandırurđı 302a/16, bildürdi 308a/13, döndürdi 312b/18, indürdi 327a/13, irişdürdiler 359b/13, öldürüp 369a/14, kındurđı 396b/25, yandırup 408b/8.

-ar-, -er-: çökertdi 288b/23, çıkardılar 331b/5, kopardurdum 337b/17, havfı kalbinden giderdi 358a/5.

-der: Metinde sadece *gönder-* fiilinde tespit edilmiş fazla işlek olmayan bir ektir. Ergin de bu ekin -dır, -dir, -dur, -dür'ün bir başka şekli olduğunu belirtir²³⁰: gönderdi 286b/8, göndersin 288b/12.

Bu ek -dür şekli ile de tespit edilmiştir²³¹: göndürüp 305b/11, 357b/11.

3.8.7. Birleşik Fiiller

Birleşik fiiller birleştirme yoluyla oluşturulan fiillerdir. Birleşik fiilde isim veya fiil unsuru önce yardımcı fiil unsuru sonra gelir. Birleşik fiillerde esas anlamı birinci unsur taşır. İsimlerle oluşturulan yapılarda yardımcı veya esas fiilin işlevi isimleri fiilleştirmek, yani ismi fiil durumuna getirmektir. Türkçede yabancı kökenli isimleri fiilleştirmede birleşik fiil kalıbından yaygın bir şekilde yararlanılmaktadır. Birleşik fiiller ne şekilde oluşturulursa oluşturulsun tek bir kavramı karşılarlar. Her zaman birleşik fiilde anlamca bir kaynaşma mevcuttur²³².

²³⁰ Ergin, 213.

²³¹ Ekin -dür şeklinde tespit edilmesi Ergin'in (sayfa 213) belirttiği gibi yaygın olan gönder- fiilindeki ekin "-dür"den düzleşme yolu ile olmuş olmalıdır.

²³² Abdurrahman Özkan, Mehekkü'l-İlim ve'l-Ulemâ İsimli Eserde Birleşik Fiiller, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi SUTAD**, Sayı 34, 2013, 13-14.

Birleşik fiillerin sınıflandırılması konusunda bilim insanları arasında çeşitli görüş farklılıkları bulunmaktadır²³³. Biz birleşik fiilleri Birinci Unsuru İsim Olan Birleşik Fiiller ve Birinci Unsuru Fiil Olan Birleşik Fiiller başlıkları altında inceleyeceğiz.

3.8.7.1. Birinci Unsuru Fiil Olan Birleşik Fiiller

Bu yapıda iki fiil arasına bir zarf-fiil eki getirilir. Metinde fiil+fiil kuruluşunda olan birleşik fiiller oldukça fazladır²³⁴.

Yeterlilik

u-: Yeterlilik fiilinin olumsuzu için kullanılır. Bu kuruluşta iki ünlü yanyana gelemediği için “*u-*” fiili düşer: çıkamazsın 295a/22, kaldıramaz 367b/16, kıyamazdı 390b/10, muķāvemēt idemez 411b/25, göremez 416b/23.

-bil: Zarf-fiil eki *-(y)a, -(y)e* üzerine *bil-* yardımcı fiili getirilerek yapılır: iletebileydüm 300a/2, alabilürseñüz 301a/8, virebilürüz 323a/24, Cevāb virebilürse 339a/23, öldürebileydiñüz 364b/22, idebilürsek 397a/24, alabilürseñüz 405a/3.

Sürekli

Asıl fiile “*-a, -e, /-ı, -i*” zarf-fiil ekleri getirmek suretiyle yapılır.

gel-: Bazen sürekli bazen de ansızın olma ifade eder: bend idegelmişler 348b/3, çıkageldi 391b/19.

gör-: Sürekli ve sürekli bir gayret ifade eder. Örnekleri fazla değildir: alagör 316b/22, zūr idegördi 328b/1, şığagördi 374b/20.

ko-: Metinde fazla tespit edilememiştir: alıķodı 295b/11, Alıķoyup 394b/1, şaraķomışlar 401a/15, bağlayaķodı 418a/11.

var-: Aynı örnek birkaç yerde geçmektedir: tıravardı 33a/25.

Tezlik-Yaklaşma

Asıl fiile “*-ı/-i, -u/-ü, /-a, -e*” zarf-fiil ekleri eklenerek meydana getirilir.

vir-: tezlik, acelecilik ifade eder: çekivirdiler 284b/23, silkivirdi 301a/23, atıvirdi 302a/7, şalıvir 343a/2, tıtuıvirdi 356b/18, açıvirdi 372b/22, diyüıvirdiler 398b/5,

²³³ Bu görüş farklılıkları için bakınız Erdem, 2007, 109-110.

²³⁴ Eski Türkiye Türkçesinde çok yaygın olan bu birleşme Türkiye Türkçesinde azalmıştır. Bunun yerine ya “kal-dı düş-tü, al-dı yürü-dü, anlayama-dım git-ti” gibi yapılar veya “-ma+ya gel-, -acağımız tut-tu, -mak ver-” gibi yapılar kullanılır. (bk. Gabain, 1953, 27).

yüriyüvirdi 411a/4.

yaz-: Asıl fiilin gerçekleşmeye çok yaklaştığını belirtir: geleyazdı 326a/25, vireyazdum 327b/16, ser-nigün olayazdı 331a/20, gideyazdı 340b/6, ödi kıpayazdı 342b/15, çıkayazdum 352a/16, fırlayazdı 356b/5, uğradayazdı 374a/21.

getür-: çeviregetürüp 356a/6, 417a/22.

Uzaklaşma

-maz/-mez ol-; -ur/-ür ol- : Kesinlik ifade eder: üşenür oldı 317b/9, elleri tutmaz oldı 359b/24, ceng istemez oldı 408b/19.

-p тұr/-p dur-: “dur-/tur-” Eski Türkiye Türkçesinde ve Osmanlı Türkçesi döneminde işlek olarak kullanılan bir yardımcı fiildir. Fiil birleşmelerinde bir oluş veya kılışın veya bir hâlin bir an için oluşunu veya sürüşünü gösterir²³⁵.

şaf çeküp тұrdı 315b/10, diyüp dururdı 317b/23, alup dururlar 416a/5, gelüp durdı 419b/3.

Bunlardan başka Gabain’inin de belirttiği gibi²³⁶ günümüzde de kullanılan geçti gitti vb yapılar incelenen metinde de tespit edilmiştir: la^ç in ne yavuz iş geçdi gitdi 319a/25, gergedān kuvvetiyle geçdi gitdi 356b/6, Ve ^ç aceleten ilerüye toğrı geçdi gitdi 400a/22.

3.8.7.2. Birinci Unsuru İsim Olan Birleşik Fiiller

Bu yapıda “*it-, iyle-, kıt-, ol-*”yardımcı fiilleri kendi anlamlarını kaybederek birleştikleri isimleri fiilleştirirler.

it-: Metinde çok sayıda örneği vardır²³⁷: su[’]āl itdürdi 285a/21, haps itdürdi 288b/25, nidā itdiler 289a/24, kelām itdi 290a/1, hālāş itmek 296a/1, ^ç afv itdüreyim 300b/23, istikbāl itdirüp 308b/13, muhālefet itmeyüp 324a/11, nidā itdür 335a/24, devr itdürüp 341a/9, Hūdā-perest itmişler 349b/15, dīvān itmedi 373a/2, tılsım itdürdi 404a/4, binā itdirüp 404a/9, hareket bile itdiremedi 417b/19.

eyle-: havāle eyledi 284b/10, ta^ç yīn eyledi 309a/19, ^ç aşk eyledi 310b/11, āferīn eyledi 322a/5, men^ç eyledi 328b/24, su[’]al eyle 338b/15, pertāb eyledi 346a/14, zabt eyledi

²³⁵ A. Von Gabain, Türkçede Fiil Birleşmeleri, **TDAY-Belleten**, 1953, 19.

²³⁶ Gabain, 1953, 21.

²³⁷ Bu yardımcı fiil standart Türkiye Türkçesinde de çok işlek olarak kullanılmakta ve benzer görevlerle karşımıza çıkarmaktadır (bk. Gülsel Sev, **Etmek Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı**, Ankara: TDK Yayınları, 2001).

355b/3, kıyās eylerdi 360a/17, zūr eyledi 370b/4, fermān eyledi 379a/12, iṭā' at eyleyüp 387b/14, helāk eylemiş 393b/15, ṭaleb eyledi 406b/19.

ķıl-: ķadem-i rencīde ķılıp 318a/11, sūhte ķıldı 321b/9, pīrāste ķılınduķdan 329b/7, ṭapu ķılıp 333b/12, temennā kıldılar 352a/7, keşīde ķılıp 354b/16, rāst ķıldı 355b/20, ḥavāle ķıldı 362b/20, namāz ķılıp 416a/25.

ol-: muķābil oldı 284b/8, ta' yīn olunsun 295b/25, müşkil olur 305b/3, birlik oldılar 311a/12, ķatlı olunsun 316a/11, mā'ıl oldı 318a/7, süvār oldılar 330b/1, yād olmaz 336a/2, cem' oldılar 340a/13, dāḥıl oldı 348b/24, bende-i Sübhān ol 365b/1, su'āl olundu 374b/9, düvāl düvāle oldılar 382b/12, şabāḥ oldı 389b/7, ḥaṭā olmasun 394b/2, ḥarāb u yebāb olur 397b/2, āteş-maḥz oldı 402a/14, eyü olmışlardı 408a/9, cem' olup 417a/9.

Metinde aslında yardımcı fiil olmadığı hâlde Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerle birleşerek, anlamca kaynaşıp birleşik fiiller oluşturan kelimeler de vardır. Bu birleşik fiillerin bazıları mecazî anlam taşıırken bir kısmı da deyimdir.

aç-: göz açup 293a/25.

al-: murād alup 289b/19, nişān alup 290a/22, Destūr alup 300b/18, selām aldı 313a/16, cevāb alsun 321a/15, intikāmın almağa 333a/6, ḥaber alup 343a/25, nefes alınca 350b/4, cān almak 363a/8, 'aleyk alup 366a/14, yaşın alduñ 383a/9, İzin alup 389b/17, ğanīmet alup 397a/20, öñin aldı 416a/8.

at-: cān atdılar 371a/16.

bağla-: ālāylar ve şāflar bağladılar 287a/12, bil bağladı 408b/20.

baş-: bağına başup 298b/4, ayak başarsa 316a/11.

bitür-: işlerin bitürdüm 345a/13, Cān bostānda bitmez 333a/23.

bul-: rehā bul 301a/24, tesellī buldı 318b/9, ğāfil bulundum 322b/13, fırsat bulup 326a/16, ḥurmet bulup tīğumdan ḥalāş bulursın 331a/3, şeref buldılar 357b/4, necāt bulduğın 365b/12, vuşul bulduķda 414a/22.

çek-: el çekdi 323b/22, ķadd çekerdı 325a/9, taḥassür çekdi 326a/4, Elem çekme 329a/10, bende çekdi 330a/16, Dem çeküp 334b/8, Şişe çekdürdı 361b/13, dillerin çeksünler 387a/22.

ķık-: şāḥib ķıķmam 385a/10, seyāḥate ķıķup 317b/12, benüm neslim tā Gürşāsb āhen-deste ķıķar 323a/15, kelleden ķıķayazdum 352a/16, boynuz ararken ķulaķdan ķıķaram 358a/3, başa ķıķılmaz 361b/17, ḥāṭırından ķıķmadı 411a/9.

çıkār-: başa çıkardılar 331b/5, cān başdan çıkaram 333b/3, elden çıkarasın 349b/18, dil çıkarmayup 414a/17.

dön-: gözleri dönüp 297b/13, tohumluk hıyara dönüp 301b/4, mecnūna döndi 313b/5, hallāc yayına döndi 340b/18, kelb-i ‘ aqūra dönüp 363a/3.

döndür-: topa tutulmuş maymuna döndürmişler 326b/23, dīnine döndürsem 369b/17, ğırbāla döndürürdi 394a/7, sürme-i Şafāhān’a döndürirem 409b/14.

düş-: ardına düşdi 284b/24, havfe düşdi 292a/11, ayağına düşüp 305b/16, önüne düşüp 309b/21, şübheye düşüp 344a/21, telāşa düşdi 355a/7, kafasına düşdi 393a/12.

düz-: hedāyā düzdi 296b/10, keyflerin düzdükde 324a/10, muhkem düzdi 415b/7.

gel-: ĩmāna gelüp 319b/7, rāst geldi 345a/24, Hoş geldüñ 356a/19, ğayrete gelüp 356b/1, ğālib gelüp 370a/5, tecāhülden gelüp 381b/24, haqqından gelüp 384b/4, ğazaba geldi 398b/24, lāzım geldiği 412a/25.

getür-: tākāt getüremediler 302a/18, İslām’a getürdiler 322b/1, noqşān getürür 323b/20, ele getürüp 345a/16, ĩmān getür 363b/3, āsān getürüp 365b/23, vesvese getürüp 395b/6, cünün getürmiş idi 399b/17, elem getürmez 411b/10.

gir-: şüretine girüp 294a/2, gözine h^vāb girmeyüp 314a/17, ele girürsem 333a/23, dīnine girer yoqdur 354b/2, elime girdüñ 362b/10, hey’etine girüp 386a/10.

gör-: tedārükler görilüp 285b/9, zarar görürsin 308a/3, ziyān görürsin 324b/12, kaydı görülür 338a/14, rāst gördi 360a/25, hoş görüp 369a/2, kaydın görelim 373b/1, şavāb görüp 389a/1.

göster-: yol gösterdi 286b/16, niyāz gösterdi 289a/2, Mülāyemet gösterüp 311a/2, ğüş-māl göstermek 356a/24, ğalebe gösterüp 360b/14, cevāz göstermedi 409a/11.

götür-: Qan gövdeyi götürüp 360a/9-10.

ir-: kemāle irdi 312a/15, elem irgürmedi 331a/9, bulūğa irüp 349b/10, haṭā irgürürsin 359a/22.

iriş-: każā irişmesün 318a/25, keyfler irişdükde 322a/16, zaḥm irişdi 359b/2, haṭā irişdüre 394a/10.

qal-: hāṭırı qaldı 294a/20, hālī qalup 309a/22, ‘ āciz qalduñ 385a/19-20, yanuña qalur mı 405b/19.

qaldur-: taban qaldırup 316b/15, baş qaldırup 369b/24.

qo-: sağ qomam 328b/3, qarşu qomaq 389a/19, intiqāmum qor mıyam 396a/24, el qomaq 417b/20.

qop-: tozlar qopdı 305a/10, At qoparup 305b/25, kıyāmet qopar 316a/21, paturdı qopdı

335b/17, ödi qopayazdı 342b/15, feryād qopdı 352a/4.

qoş-: biñ nefer sipāh qoşup 396a/6, asker qoşup 405a/24.

qoy-: kendi şüretine qoyup 352a/11, ‘ askere añsuzın qoyuldı 373b/18, kıyāfete qoyup 386a/7.

söyle-: Toğrı söyle 293b/18, rāst söylemez 326b/12, Yabana söylemiş 337b/14, yalan söyler 345b/22, hılāf söyleseñ 360b/6, cevāb söylemek 391b/3.

sür-: yüz sürüp 305b/13.

üt-: yurt tutup 291b/2, yönin Hāqğ dergāhına ütđ 291b/20, yasağı tutmağđur 296b/23, sağı tutup 303b/17, yüz ütđ 305a/16, ‘ ālemi ütmiş 320a/25, şaf tutup 337a/21, gālib ütardı 356a/16, vādileri ütđ 363a/18, hoş üt 376a/20, ağırsı tutup 392b/12, nabzların ütduğđan 409a/24.

uğra-: belāya uğrar 293a/19, hışmına uğrasın 329a/6, qazāya uğradın 334a/24, hārām-zāde şerrine uğramışam 342b/11, varṭaya uğradayazdı 374a/21, beddu‘ āsına uğrayup 389a/23.

ur-: na‘ ra urup 285b/22, zindāna urdılar 288b/10, sūra bünyād urup 289a/16, ‘ askere urdı 303a/11, uyurluğa urdı 360a/24, cenge urdılar 372b/15, el urup 380b/25.

var-: qarşu varuñ 284b/7, ilerü varup 309b/13, fikre vardı 406b/24.

vir-: rızā virmediler 285a/2, cān virđ 286a/4, lenger virüp 288a/10, haber virürđ 298b/15, el virmez 312b/7, şadā virürđ 337b/22, ruḥşat virđ 357a/5, güş-māl vireyim 363a/4, cevāb virüp 376a/20, selām virđ 390a/1, izin virüp 403a/22.

yi-: ne herze yidügin bilmez 348a/1, gam yimem 395a/19, qarđ yimiş 411a/6.

3.8.8. Sıfat-Fiiller

Sıfat-fiiller nesnelere hareket vasıflarını qarşılāyan fiil şekilleridir²³⁸.

-an, -en: oturanlaruñ 284b/4, olanca 313b/5, Varan 324b/12, qalınan 339b/20, bağan 353a/24, gelen 366b/16, giden 401a/17.

-ası, -esi: aşılması 326b/10.

-duğ, -dük: geldüğü 284b/2, gitdüğü 312b/20, didüğüñ 319a/22, itdüğü 339b/9, olduğı 343b/7, qoduğum 352a/17, ütduğı 365a/22, çıqduğı 392b/15, turduğı 413a/2.

-maz, -mez: kendin bilmez bir oğlandıur 291a/12, görünmez maḥlūqı 323b/17, çıqmaz soğağa 346a/24.

²³⁸ Ergin, 2004, 333.

-mış, -mış: kızarmış tavuğ 297a/12, topa tutilmış maymuna 326a/23, kudurmıŝ kelbe 328b/8, hāŝıl olmış bir duğter-i pākīze-ağteri 370b/13, iş gormıŝ kimesnedür 405a/5.
-acağ, -ecek (-açađ): kuruyacağ eliyle 295a/2, olacağ hāl 304a/11, uracağ mağal 315b/19, İki kerre yüz biñ ‘ askere yetecek ālāt-ı ceng 319b/13, Ayırd olacağları gün 322b/19, hamle idecek ālātum 363b/7, ‘ arzına toğınacağ bir iş 368a/5, Ayağ üzere tıracağ hāli 391b/8.

3.8.9. Zarf-Fiiller

Zarf-fiillerin Türkçede üç temel görevi vardır. Bunlar; zarf-fiilli parça kurmak, yardımcı fiillerin önüne gelerek birleşik fiiller yapmak ve görünüş-zaman eki olarak bitimli cümleler kurmaktır²³⁹.

-a, -e: yata yata uşandı 293b/24, tıravardı 313a/25, alagör 316b/22, çeviregetürüp 356a/6, ŝarađodı 378a/21.

-duğda, -dükde: geldükde 284b/1, didükde 285b/7, gördükde 300a/22, indükde 330a/9, yürüdükde 342a/18, hāba varduğda 353a/17, vuşul bulduğda 367a/20, şonduğda 379b/25, doyduğda 416a/24.

-ı, -i: alıvir 290a/9, şalıvirdiler 296a/2, silkivirdi 301a/23, atıvirdi 302a/7, açıvirdi 372b/22.

-ıcağ, -icek; (-ıçağ, -içek): düŝicek 301b/4, dönicek 330b/5, işidicek 417b/7.

-ınca, -ince; (-ınça, -inçe): bağınca 284b/23, oturunca 299b/7, varınca 316a/4, şurulinca 325a/24, bulınca 342a/16, diyince 358b/24, gidince 376a/6, yürüyince 382b/18, sürince 389b/6, işidince 398a/23, gösterince 414a/4.

-ken, -iken: gelürken 285a/17, giderken 302b/5, dirken 314b/5, nağar iderken 320a/24, yaylağda iken 320b/13, zür eylerken 328b/4, otururken 337b/4, dururken 342b/11, ele getürmiş iken 347b/8, bağınurken 350b/9, şalkarken 372a/16, düşerken 372a/24, bī-‘ağl iken 381b/8, Gezerken 397a/12, hıvābda iken 407a/6.

-madan, -meden (-madın): göstermeden 294a/12, bend eylemeden 326a/7, ayırd olmadan 331b/7, almadan 333b/11, řorđmadan 419a/13.

-u, -ü: silküvirdi 289b/25, diyüvirdi 351b/21, tıtuıvirdi 356b/18, yürüyüvirecek 378a/11.

-up, -üp: alup 297a/16, tekerlenüp 300b/2, ‘ uryān idüp 305a/9, Sürüp 317a/2, bükilüp

²³⁹ Mustafa Uğurlu, Memlük Türkçesinde Zarf-Fiilli Parçaların Dizimi, Ankara: TDK Yayınları, 1999, 20.

323a/4, ‘azm-i meydān-ı rezm idüp 332b/1, gönderüp 339a/2, bildirüp 348a/14, öpüp 351a/11, elem çeküp 356b/8, alıvirüp 366b/10, atılup 372a/24, murādın bilüp 381b/4, varup 386b/16, Göz açdurmayup 404b/19.

-uraq, -ürek²⁴⁰: ağlayuraq 291a/10, arayuraq 318a/22, söyleşürek 321b/6, Düşünürek 391b/17, İñleyürek 407a/7.

²⁴⁰ Ek hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Janos Eckmann, Türkçede -raq, -rek Ekine Dair, **TDAY-Belleten**, 1953, 49-52.

SONUÇ

Çalışmaya konu olan Firdevsî'nin Şehnâme çevirisi 18. yüzyılda Derviş Mustafa tarafından istinsah edilmiştir. Eserin bilinen tek nüshası günümüzde İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde 6132 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Eserin orijinali, üç cilt hâlinde olup tamamı 1778 varaktır. Her sayfası 25 satırdan oluşan eserde minyatürler de bulunmaktadır. Bu Şehnâme çevirisinin istinsah yılı 1773'tür.

Bu çalışma, Derviş Mustafa'nın yaptığı üç ciltlik istinsahın II. Cilt 284b-419b varakları arasını kapsamaktadır. Eserin bazı varaklarında minyatürler vardır. Eserin incelenen bölümünde farklı şahıslara ait kahramanlık hikâyeleri ve olağanüstü olayların cereyan ettiği savaşlar anlatılmaktadır.

İncelediğimiz Şehnâme Türk dili açısından dönemin önemli eserlerindedir. Dönemin diğer eserleri gibi Arapça ve Farsça kelimelerin çok sık kullanıldığı bu eser Türkçe ekleri ve birtakım ağız özelliklerini içerisinde barındıran kıymetli bir dil yadigâdır. Bundan dolayı eser üzerinde tüm yönleriyle tam bir ses ve şekil bilgisi incemelesi yapmaya gayret ettik. Hazırlanan incelemenin ses ve şekil bilgisi kısımlarının XVII-XVIII yy. açısından bir başvuru kaynağı niteliği taşımasına özen gösterdik. Diğer bölümlerinde de aynı hassasiyeti koruduk.

İncelenen metinde imla konusunda tam bir birliktelikten söz edilemez. İmla özellikleri açısından eser Eski Türkiye Türkçesi sonları ile Osmanlı Türkçesinin başları arasında görünmektedir. Gerek Arap-Fars imlası gerek Uygur imlası metinde yer bulmuştur. Kelime kök ve gövdelerindeki ünlü-ünsüz harflerin yazımında düzensizlik göze çarpmaktadır.

İncelenen eserde aynı kelimelerin özellikle özel isimlerin yazımında birtakım farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıkları eklerde de görmek mümkündür. Bu farklılığın temel nedeni eserin Eski Türkiye Türkçesi ile Osmanlı Türkçesi arası geçiş aşamasında yazıya geçirilmiş olmasından ve müstensih'in ağız özelliklerinin metne yansımından kaynaklanmış olabileceği kanaatindeyiz.

Eski Türkçe döneminden beri kullanılan “-up, -üp” zarf-fiil eki, orijinal metinde “b (ب)” ile “-ub, -üb” şeklinde yazılmıştır. Bu zarf-fiil şekli dönem özellikleri de göz önüne alınarak “-up, -üp” şeklinde çeviri yazıya geçirilmiştir.

Türkçenin tartışılan konularından biri olan “kapalı e” meselesi de metin açısından cevap bulunamayan konulardan biridir. Kapalı e sesinin varlığına ilişkin metinde özel bir imla kullanılmamıştır. Ancak birçok araştırmada kapalı e sesiyle gösterilen kelimelerin, metinde daha çok “i” şekliyle karşımıza çıktığını söyleyebiliriz.

İncelenen eserin diğer bir hususu da özel isimlerin çokluğu meselesidir. Orijinal Şehnâme’de de özel isimler bir hayli yekün tutar. Şehnâme’nin aslının Farsça olmasından dolayı olsa gerek bu özel isimlerin çoğunluğu Farsçadır. Özel isimler metinde kişi, hayvan ve yer isimleri olarak geçer. Eserin bir savaş ve kahramanlık hikâyesi olmasından dolayı en fazla özel isim şahıs isimleridir. Ancak bu özel isimlerin yazımında önemli olduğunu düşündüğümüz bir sorun vardır. Müstensih özel isimlerin yazımında çok fazla hata yapmıştır. Örnek olarak Bîjen/ Pîjen, Bîl-bā / Bîl-bār / Pil-pāy / Pîl-pāy / Pîl-pā/ Pil-pā / Bîl-pāy, Tārāḡ / Tārīḡ, Felîhā-yı Ḳûlād Kemān / Felîhā-yı Hindî / Felîhā/ Felîhāy gibi isimlerde birçok eksik veya yanlış harf yazılmıştır. Bunun nedeni kanaatimizce müstensih'in istinsah ettiği metnin içerdiği kültürü ve Farsça dilbilgisi kurallarını yeterince bilmemesidir.

İncelenen eserde sözcük türlerinden isim, fiil, sıfat, zamir, zarf, bağlaç, edat ve ünlemler tespit edilmiştir. Edat, bağlaç ve ünlemlerde Arapça ve Farsça; fiil ve isimlerde ise Türkçe kelimeler ağırlıklıdır.

Türkiye Türkçesi'nde kaynaştırma harfi (y) ile birlikte kullanılan belirtme hâl eki (-ı, -i, -u, -ü) yerine metnin bazı örneklerinde ünlüyle biten isimlerden sonra hemze (ء) işareti kullanılmıştır. Bununla ilgili birkaç örnek şöyledir:

nāmeyi 367a/9 (نامه), kimseyi 370a/4 (کسے), ƙal' ayı 389b/1 (قلم).

Metinde zaman ve şahıs eklerinin neredeyse tamamı kullanılmıştır. Emir ve istek çekimi de dikkat çekecek ölçüde fazladır. Bunun nedeni metinde sürekli olarak devam eden mücadelelerin anlatılmasına bağlı hükümdarlar, vezirler, ayyarlar ve askerler arasında emir-komuta zincirinin bulunmasıdır. Gelecek zaman çekimi ise birkaç örnekle sınırlıdır. Gereklik kipi için Türkiye Türkçesinde kullanılan “-malı, -meli”den ziyade dönem özelliklerine uygun olarak “-sa/-se gerek” “-maƙ/-mek gerek” yapısı kullanılmıştır. Şimdiki zaman çekimi de tam olarak tespit edilememiştir. Bu da ekin tam oturmadığını gösterir.

Vurgusuz orta hece düşmesi “yalnız” ve “buyuruñ” gibi bazı örneklerde gerçekleşmemiştir.

Nazal n, genizsi n, damak n'si gibi birçok isimle anılan ve metinde “kef (ك/ك)” ile gösterilen “ñ”, ilgi hâli, bilinen geçmiş zaman, emir çekimi, iyelik ekleri gibi bazı yerlerde “nun (ن)” ile yazılarak ñ>n değişiminin devam ettiği gösterilmiştir: bunların 346b/16, dilāverin 414a/15, ƙocan 413b/11, diñlemedin 417a/12, elin 418a/9, gelin 418a/18.

ğ/g>v değişimi ile ilgili olarak her iki şeklin de var olması değişim sürecinin tamamlanmadığının bir göstergesidir. Hatta bir örnekte aynı cümlede aynı kelimeyi hem “ğ”li hem “v”li görüyoruz: ƙoğaya şarılıp bekci ƙovayı 299b/18.

“Özel İsimler Dizini”nde metnin 284b-419b varakları arasında geçen insan, hayvan, yer, cin, din, soy ve kavim isimlerine yer verilmiştir. İncelenen bölümde yer alan tüm özel isimlerin verilmesi bunların tespiti açısından araştırmacılara son derece kolaylıklar sağlayacaktır. Özel İsimler Dizinde aynı ismin farklı yazılışları ile birlikte 500 civarında özel isim tespit edilmiştir. Bunlardan 1342 tekrar ile Feramurz

oğlu Cihan-bahş ilk sıradadır. İkinci sırada ise 953 tekrar ile Cihan-bahş'ın dedesi Rüstem yer alır. İncelenen metnin ana kahramanı bu iki kişidir.

Eserde günümüz Türkiye Türkçesi ağızlarında da tespit edilen birçok kelimeye rastlanmasından dolayı müstensih'in bulunduğu çevrede halk ağzının fazlaca kullanıldığı sonucuna ulaşabiliriz. Tespit edilen kelimelerden bazıları şunlardır: “*kıçınla-, kıçın kıçın, sın-, yapın-, öykelen-, büri-, azgış-, alda-, tiziyye, depele-, depme, tabancala-, yalman-, dibelik, debelen-, aç-, karañu*”. Metin bu özelliğiyle 18. yüzyıl halk ağzı hakkında bilgiler vermektedir.

Türkiye Türkçesi ağızlarında yer alan kelimelere ek olarak Tarama Sözlüğü ve Divânü Lügât'it-Türk'te yer alan bazı kelimeler de eserde geçmektedir. Bu açıdan bakıldığında müstensih'in metne Türkçe düzeyinde önemli eklemeler yaptığı anlaşılmaktadır.

Eserde tonsuz ünsüzler “p, ç, t, k” ile tonlu ünsüzler “b, c, d, g”nin birbirleri yerine kullanımına sıkça rastlanmıştır. Müstensih hiçbir ayırım gözetmeden bazen tonsuz “p, ç, t, k”, bazen tonlu “b, c, d, g” ünsüzlerini aynı kelimeler için tercih etmiştir. Bunu en çok “b-p” ile “c-ç” kullanımında görmekteyiz. İkili yazılan bazı kelimeler şöyledir: “*pūs/būs, kılıc/kılıç, kulac/kulaç, gice/giçe, ic-/iç-, güc/güç, ac/aç, cenber/çenber, gec/geç*”.

Metinde müstensih tarafından yanlış yazılan bazı kelimeler tespit edilmiştir. Bu hatalar bazen noktalı harflerdeki noktaları koymama, bazen harf atlama, bazen düzensiz yer değiştirme olabilmektedir. İncelenen metinde bu yanlışlar azımsanamayacak kadar fazladır. Bu gibi bazı hatalar düzeltilerek orijinal şekilleri dipnotta yazılmıştır. Eserde yapılan bu hatalardan yola çıkarak metnin yazımıyla alakalı yazım yanlışlarının çok fazla olduğu söylenebilir.

Müstensih'in yaptığı hatalardan biri de aynı kelimeyi tekrar etmek veya gereksiz harf yazmaktır. Bu gibi hatalar da gereksiz olan yapının {} parantez içine alınarak metinde olmadığı belirtildi. Örneklerinden bazıları şöyledir:

ta‘accüb idüp {idüp}308b/13, apular{lar}ın 323b/21, alkup {alkup} ted r kin gördi 324a/7, Behr m-ı{’a} Evren-s v ru n yüzine baup 324a/15, Az aldı ki bir {bir}y nından güzer eyleye 331a/15, bir n ze yi{t}miş degül idi 331a/17, T r k{’ı}: “Bel  p diŐ hum 345a/10.

Dönüşlülük zamiri “-n-” yerine kaynaştırma harfi “-y-”nin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bundan yola ıkararak bu konuda yazım birliği olmadığını söyleyebiliriz.  rnekleri Őyledir:

kendüye 345b/1, kend ni 355b/19.

Metinde devrik c mler de tespit edilmiştir. Bu durum 18. yüzyılda cümle bilgisi hakkında bazı ipuları vermektedir. Devrik c mlerin metinde oka karşımıza ıkmasının bir sebebi de anlatıma canlılık ve heyecan katmak olduğu söylenbilir. Devrik cümle olarak tespit edilen kimi  rnekler Őyledir:

- ❖ S m’a mu bil olup başladılar bunlar cenge 286b/3.
- ❖ ‘AŞk idüp başladılar yine gürz cengine 287b/18.
- ❖ Şengel Hind  dağı oturup başladılar bunlar ‘ayş-ı ŐoĐbete 307a/13.
- ❖ Őa k dağı ber ber s zın  henk idüp başladılar faşla 344a/16.
- ❖ İŞte Cih n-baŐŐ bunı ‘an-aŐdın söyledi kim darılıp evvel amle eylesün diyü 380a/13.

Sözlük bölümünde de incelenen eserin daha iyi anlaŐılabilmesi iin özellikle seilen kelimelerin anlamları verilmiştir. Farsa ve eski Pehleviye kelimeler metinde bir hayli fazladır. Buna sebep olarak Firdevs ’nin İranlıları tekrar eski ŐaŐalı dönemlerine döndürmek eski tarihi kökenlerine ait kelimeler ile metni oluŐturmak istemesi gösterilebilir.

İncelenen metinde birok deyim ve atasözü ile Arapa, Farsa kalıplaşmış ifadelere rastlanmıştır. Bunlardan bazıları Őyledir:

Atasözleri

- Şu uyur d Őm n uyumaz 289a/23-24.
- P diŐ h gözinden d Ően kimse bed-baŐt olur 296b/25.

- El elden üstündür 323a/14.
- Ayağıyla varana ölüm olmaz 388a/1-2.
- Kaçanı kovmak olmaz 411a/7.
- Tağ yürimezse ‘abdāl yürür 388a/15.

Deyimler

- ❖ ‘Aklı başından git- 285a/11.
- ❖ ‘Aklı kes- 287b/8.
- ❖ Yüregi pāre pāre ol- 288a/17
- ❖ Göz kulağ ol- 296a/1.
- ❖ Cān başına şıçra- 314a/13.
- ❖ Kūl ol- 319b/6.
- ❖ Yüz sür- 324b/11.
- ❖ Topa tutulmuş maymuna dön- 326b/23.
- ❖ Felegüñ cenberinden güzār eyle- 327a/6-7.
- ❖ Yil gibi gel- 328a/24.
- ❖ Mīl-āhen gibi tur- 328a/24.
- ❖ Gözleri fāl taşına dön- 332a/17.
- ❖ Yā devlet başa, yā kuzgun leşe 333b/2-3.
- ❖ Gözin korç- 334a/9.
- ❖ Ecel terleri dök- 337a/6.
- ❖ El uzat- 337b/18.
- ❖ Felegüñ gözinden sürmesin çal- 338b/11.
- ❖ İş işden geç- 344b/6.
- ❖ Belā deryāsı başdan aş- 344b/6.
- ❖ Boğazı ele vir- 346b/15.
- ❖ Hōra geç- 348a/7.
- ❖ Boynuz ararken kulağdan çık- 358a/3.
- ❖ Bal yimez topı gibi çık- 358b/20-21.
- ❖ Kan gövdeyi götür- 360a/9-10.
- ❖ Yüregine şu serp- 362a/9.
- ❖ Kapudan kovarsañ bacadan düş- 365b/25.
- ❖ Kan kaşan- 381a/22.

- ❖ Gün k bbe-i felege dikil- 385b/2.
- ❖ G z kuyruğıyla bağ- 388a/19.
- ❖ Kanları kuru- 388a/19.
- ❖ Dişine taş vir- 389b/2.
- ❖ Felege kelek simurđa siňek di- 389b/23.
- ❖ Y z yire  o- 398b/3.
- ❖ G zin budağdan Şağın- 400b/24.
- ❖ G zinden  teŐler Őađıl- 402a/12-13.
- ❖ Türbede yılan görmüşe d n- 406b/13.
- ❖  di ağzına geleyazdı 406b/13.
- ❖ Ac  urd  oyuna ne resme girerse 408b/3.
- ❖ Fikre d Ő- 408b/21.
- ❖ Bil bağla- 408b/20.
- ❖ El arđası yirde it- 410a/1.

Arapça ve Far a Kalıplaşmış İfadeler

- İnn  li'l-l hi ve inn  ileyhi raci'  n rağmeten v si' a 288a/22-23.
- En-nec t  fi'Ő-Őıdđ 293b/25.
- Bi-l -te 'h r 295b/25.
- Bi-emri'l-l h 297b/17.
- TađŐin, Şad haz r tađŐin 'aleyke 'avni'l-l h 301b/9.
- Keyfe m  ittifağ 303b/20.
- Bi-eyy-i vecheg n 310b/21.
- Bi-eyy-i h lin 310b/24.
- Estağfiru'l-l h 314a/5.
- Y  ma' b d-ı b -zev l 319b/1-2.
- L  ya' lem 'l-đaybe illa'l-l h 318b/6.
- L  il he illa'l-l h ve hal fetu'l-l h Süleyman em nu'l-l h 329a/23.
- El-đamd li'l-l h 348b/3.
- İnŐ  'a'l-l hu'r-rağm n 351a/13, 411a/23.
- L -ya'  ıl 356b/21.
- İnŐ  'a'r-rağm n 366b/9-10.
- Eben 'an ceddin 330b/24, 366b/13.

- El-‘uhdetü ‘ale’r-rāvi 332b/4.
- Ale’r-ra’si ve’l-‘ayn 338a/21.
- Min evvel ile’l-āhire naqli bi’l-muštarr 338b/22.
- Fī-nefsü’l-emr 344b/23.
- ‘Alā zu‘m-i a‘dā 357a/17.
- İftaḥ ‘aynüke 363a/6.
- Engüşt ber-dehān 364a/10.
- Bi-ḥamdi’l-lāh 365b/20.
- Ṭarfetü’l-‘ayn 369a/24.
- Mā-lā-ya‘nī 379b/1.
- ‘An-kaşdın 380a/13.
- Ma‘a’l-kerāhe 390a/1.
- ‘Aleyhi mā-yesteḥaḥ 374b/10.
- İhrāk bi’n-nār 404a/1.
- ‘Aleyhi’s-selām 409a/21.
- El-ḥükmü li’l-lāh 410b/3.
- Fī-nefsi’l-emr 413b/19.
- Teklīf-i mā-lā-yuṭāḥ 414b/9-10.

Metinde Türkçe, Arapça ve Farsça aynı anlama gelen kelimeler sıkça kullanılmıştır.

Bu şekilde tespit edilen eş anlamlı kelimelerden bazıları aşağıdaki gibidir:

Hāliyā (Ar.) ve *Şimdi, İmdi* (T.) (**Şimdi**)

Gūş (Far.) ve *Kulaḥ* (T.) (**Kulak**)

Seg (Far.) ve *Kelb* (Ar.) (**Köpek**)

Ḥūk (Far.) ve *Ḥinzīr* (Ar.) (**Domuz**)

Kūh (Far.) ve *Ṭaḡ* (T.) (**Dağ**)

Zānū (Far.) ve *Diz* (T.) (**Diz**)

Çadır (Far.) ve *Ḥayme* (Ar.) (**Çadır**)

Mūy (Far.) ve *Ḳıl* (T.) (**Kıl**)

Burc (Ar.) ve *Bārū* (Far.) (**Burç**)

Sefīne (Ar.) ve *Gemi* (T.) (**Gemi**)

Semek (Ar.) ve Balık (T.) (**Balık**)

Miyān (Far.) ve *Bil* (T.) (**Bel**)

‘*Azīm* (Ar.) ve *Büyük* (T.) (**Büyük**)
Çeşm (Far.) ve *Göz* (T) (**Göz**)

Genel olarak eserin Türk Dili açısından öneminin yanında halk bilimi, tarih ve toponimi açısından da değerli veriler içerdiğinden dolayı disiplinlerarası çalışmalara da kaynaklık etmesi mümkün görünmektedir.

METİN

Metnin Oluşturulmasında Takip Edilen Yöntem

❖ Metnin çeviri yazıya geçirilmesinde 12 punto 1,5 satır aralığında *Times Turkish Transcription* fontu tercih edildi. Metindeki varak numaraları köşeli parantez içinde “[284b], [285a], [285b], [286a]” olarak verildi. Satır numaraları da üst simge “(1), (2), (3)” hâlinde gösterildi. Örnek bir paragraf şöyledir:

“[285b] ⁽¹⁾ leşker-i Īrān’ı aldırup Humāyūn Şāh’uñ ‘askerine muābil ondılar. İki cānibden üç gün asāyiş idüp ⁽²⁾ dördinci gün Rüstem-i Dāstān sözi ile Keyusrev dīvān idüp bir nāme inşā eyledi. Gorāze ile ⁽³⁾ Humāyūn Şāh’a gönderüp ızı istedi. Nāmedür Humāyūn Şāh’a irdi. Dānā eline virüp ırā’at eylediler. ⁽⁴⁾ Mefhūm-ı nāme olunca Pūlādvend hemān gürz atup “Var söyle Keyusrev Kāmran Şāh’a yarın meydān ⁽⁵⁾ olup ve benümle pehlivānları muābil olup ceng iderler. Eger baña gālib gelürler ise ızı ol zamān Keyusrev ⁽⁶⁾ alabilür.”

❖ Metinde müstensih hatası olarak değerlendirdiğimiz bazı yazım yanlışları düzeltilerek metinde getiği şekli dipnotta (Metinde “...”) şeklinde verilmiştir. Metnin tamamında “-ub, -üb” şeklinde yazılan zarf fiil eki de “-up, -üp” olarak çeviri yazıya geçirilmiştir. Örnekler:

Metinde

bāzirgān

Dipnotta

Metinde “bārizgān”.

gelüp 368b/14 (), ılıp 377a/8 (), diyüp 384a/12 ().

❖ Metin meydana getirilirken eserin orijinal bölümündeki sayfa numaralarına, nazım ve nesir şekillerine bağlı kalınmıştır. Noktalama işaretleri günümüz nesir kurallarına uygun olarak tarafımızdan metne uygulanmıştır. Metinde kırmızı olarak yazılan kelime veya cümleler çeviri yazıda koyu (**bold**) şekilde verilmiştir.

“**Beyt:**

Dün gice seyrūñ içinde aralar giydüñ mi hīc?

Düşmeni ılıcdan özüñe aralar gördüñ mi ⁽³⁾ hīc?

diyüp Cihān-baħş’a bir tiğ-i āteş-engiz avāle eyledi.”

“Rāvī Şīrīn Zebān öyle naql u beyān eyler kim: Qal‘ a-i Zerdāb Şāhı Şehāb-ı Zengī’yi Seylāb-zemīn’e (23) ‘Anter Şāh’uñ imdadına gönderüp şoñra Pil-pāy ‘Ayyār geldükde anı dağı Şehāb-ı Zengī’nüñ ardınca göndermiş idi.”

“Hulāşa-i kelām, Zerdūn (5) Şāh pehlivānlarına ğayret gelüp birbiri ardınca on beş kadar pehlivān girdi. Cihān-bağş vaqt-i zuhr olunca (6) cümlesin bende ceküp ‘alem dibine gönderdi. Dağı kendi ālātına yapışmadı.”

❖ Ek fiilin çekiminde metne bağılı kalınmış, araya eklenen “y” kaynaştırma harfi çeviri yazıda da gösterilmiştir. Birleşik yazılan i- fiili eklendiği kelime ile arasına “-” işareti getirilerek belirtilmiştir. Bu fiilin düştüğü yerlerde müstensihin yazımına sadık kalınmıştır. Tamamen ayrı yazıldığı yerlerde de ayrı bir kelime olarak verilmiştir: icrā eylemişlerdi 296a/10, ne var idi 297a/1, Ekvāl Nerre mekânında oturur iken 297b/21, Siyāmek Şāh’uñ pes-perde-i ‘işmetinde bir duğteri ağteri var-ıdı 301a/11, Talğāb-ı Tīğ-zen Cihān-bağş’dan bir nīze yidi kim dağı müddet-i ‘ömründe böyle nīze görmemiş-ıdı.355b/12, Bu gice varup bu līke Sihām’ı çalup getürebileydi.357b/13.

❖ “ile” kelimesinin yazımında orijinal metinde “i” sesinin düşerek araya “y” ünsüzü geldiği geldiği yerlerde orijinal yazıma uygun olarak yazılmıştır:

“birbirleriyle ‘ahd ü güft eylediler. 301b/13, Ferāmurz anı parmağıyla tutup zānūsına urdı 302a/7.”

❖ Bazı kelimelerde yer alan “vāv-ı madûle” üst simge “v” olarak gösterilmiştir: ħvābda yaturlardı 294a/23, Ĥvāce Sa‘dān-ı Hindī 296b/6, hvāhiş gösterdi 313a/20.

❖ İncelenen metinde dört tane minyatür bulunmaktadır. Bu minyatürlerin bulunduğu bölümler köşeli parantez içinde [MİNYATÜR] ibaresi ile belirtildi. Her sayfada 25 satır olduğu için²⁴¹ eğer minyatür sayfanın başında ise minyatürden sonra satır numaraları 25’e denk gelecek şekilde düzenlendi:

²⁴¹ Sadece bir varakta (351a/351b) 24 satır vardır.

“[385a] [MĪNYATÜR] ⁽¹⁵⁾ mest olup ceb̄ininden dāne dāne ‘arāk hāşıl oldu. Baḳıyye-i ḍarb-ı gürz zemīne inüp toz Cihān-baḳş’ı büridi. ⁽¹⁶⁾ Rüstem gürz-i kāvseri zabt idüp geçüp ser-i meydāna vardı. Ṭārīḳ ‘Ayyār toza girüp Cihān-baḳş’ı ol ḥālde görince ⁽¹⁷⁾ cilbendinden gülābdān çıkarup yüzine gül-āb şaçdı. Cihān-baḳş uyḳudan uyanur gibi uyanup gözin açdı. ⁽¹⁸⁾ Ṭārīḳ ‘Ayyār’ı gördi. Hele miyānın rāst idüp vücūdın yoḳladı. Gördi bir müyına ḥaṭā gelmemiş. Şükr-i Yezdān eyledi. ⁽¹⁹⁾ Ṭārīḳ Cihān-baḳş’a: “İy dilāver-i ‘ālem! Ğayret eyle. Tozdan taşra çık. Dost düşmen seni görsünler. Yok eger ‘āciz ⁽²⁰⁾ ḳalduñ ise varalım seni Rüstem’e bildüreyim.” didi. Cihān-baḳş: “Şaḳın ‘ayyār daḳı bildürme. Bir iki sâ‘at daḳı ceng ⁽²¹⁾ ideyim. Göreyim ne yüzden olur?” didi. Ṭārīḳ ‘Ayyār: “Çünkim öyledür. Bārī ğayret eyle.” diyüp Cihān-baḳş’a ğayret ⁽²²⁾ virdi. Cihān-baḳş daḳı licām silküp tozdan taşra çıḳdı. Ol ğayret ile irişdi. Bir eyü ḍarb Rüstem’[e] urdı. ⁽²³⁾ Rüstem men‘ idüp Rüstem de Cihān-baḳş’a urdı. Cihān-baḳş güc-ile men‘ idüp yek-ā-yek, küt-ā-küt ceng ⁽²⁴⁾ eylemege başladılar. Cihān-baḳş ise giceden tenbīh eylemiş-idi. Hezīrān-ı Fīl-süvār ile Ṭārīḳ ‘Ayyār ve Rūşen ⁽²⁵⁾ Rāy vezīr ve Şemse Bānū meydāna yakın bir yirde turup temāşā iderlerdi. Ḳaçan Rüstem Cihān-baḳş’a ğalebe idüp helāk”

❖ Metinde okunamayan bölümler köşeli parantez içinde üç nokta [...] ile gösterilerek dipnotta orijinal şekilleri verilmiştir.

❖ Metindeki bazı eksik kelimeler köşeli parantez [] içinde eksik harflerin gösterilmesiyle tamamlanırken bazı fazladan olduğunu düşündüğümüz bölümler { } işareti içerisinde gösterildi.

“[du]‘ā iderek 313a/22, Bir yirde inüp müşāve[r]e eylediler 404b/18, Rüs[t]em’üñ sīnesine bir muşt öyle urdı kim 415b/16 / Hurrem Şāh ḳal‘a ḳapular{lar}ın açdırup taşra çıḳdı 323b/21, kimseden böyle bir nīze yi{t}miş degül idi 331a/17, Ğalvāş ḳıyās eyledi kim nīze bir {bir} taraḑdan güzer idüp çiger-gāhı çāk oldu 340b/12.”

❖ Metnin araştırmacılar tarafından anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla seçme bir sözlüğü çıkarıldı. Bu sözlükte madde başı kelimelerin ait oldukları dil ve bu dilde hangi türde oldukları kısaltmalarla verildi. Her madde başı için metin içerisinde geçtiği

yer belirtildi. Madde başı kelimelerinin geçtiği tamlama benzeri kullanımlar madde altında verildi.

❖ Metnin sonuna eklenen Özel İsimler Dizini'nde metinde geçen özel isimler aldığı eklere bakılmaksızın tüm geçtiği yerler belirtilerek verildi. Tür olarak “kişi adı, hayvan adı, yer adı, kavim adı,” gibi ait olduğu tür verildi.

❖ Üzerinde çalıştığımız metnin 284b-419b varakları arasındaki bölümün tıpkıbasımı eserin sonuna ilave edilmiştir.

[284b] ⁽¹⁾ ile şikāra çıkup varalım, filān yirde olan ‘işret-gāhda eglenelim.” diyüp geldiler. Yakın geldükde Efrāsiyāb gördi ⁽²⁾ yidi nefer mübāriz ile Rüstem-i Dāstān kendi ārzū idüp geldügi ‘işret-gāhında oturmuş bāde iĉer. Meger Pīlsem’ūñ²⁴² ⁽³⁾ Ekvās Türk nāmında bir bahādır oĝlı daĝı iriřmiř-idi. Efrāsiyāb Ekvās Türk’e eyitdi: “Var, řol ‘işret-gāhda ⁽⁴⁾ oturanlaruñ ĥaĥķından gelüp řal{ķ}dur!” diyü Ekvās’ı gönderdi. Ekvās Türk daĝı Rüstem ile ceng²⁴³ eyledügi ⁽⁵⁾ yoĝıdı. Hemān elinde olan küh-keř nīze-i cān-sitān “İy nā-bekār Īrānīler! Ne ararsıñuz řāh-ı Tūrān’uñ ‘işret-⁽⁶⁾gāhunda?” diyüp at sürdi, Rüstem gördi Efrāsiyāb cümle Tūrān dilāverleriyle gelüp řaf çekmiř řurur. Rüstem’uñ ⁽⁷⁾ ise elinde řolu cām bulundu, dönüp pehlivānlara eyitdi: “Biriñüz řol gelen pehlivāna řarřu varuñ.” diyince Merzübān ⁽⁸⁾ yirinden řırayup atına bindi ve Ekvās Türk’e řarřu varup muķābil oldu. Ekvās Türk Merzübān’a bir nīze urup ⁽⁹⁾ raĥřından aĥdardı. Ol ĥāli görince hemān Nīkūd-heřt süvār olup Ekvās’a řarřu vardı. Ekvās, Nīkūd-heřt’e ⁽¹⁰⁾ daĝı bir nīze ĥavāle eyledi. Nīkūd-heřt siper berāber virüp Ekvās’ın nīzesin āsān men’ eyledi. Bu kerre Ekvās ⁽¹¹⁾ Türk el gürz-i küh-peykere urup iriřdi. Nīkūd-heřt’e bir řarb-ı gürz ĥavāle eyledi. Ammā gürzi ĥavāle eyledükde ⁽¹²⁾ biraz girü bulunup ve gürzdür indi. Nīkūd-heřt’uñ raĥřınuñ kellesine rāst gelüp Raĥř’ın kellesin ĥurd-ĥām ⁽¹³⁾ idüp Nīkūd-heřt Raĥř-ıla bile ser-nigün oldu. Ekvās Türk öteden dönüp diledi kim inüp Nīkūd-heřt’uñ ⁽¹⁴⁾ bařın kese.

Hele bu vaĥte dek Rüstem elinde olan cāmı nūř idüp Ebreř’e süvār oldu. Ve Ekvās’uñ ⁽¹⁵⁾ öñin alup “Çek elüñ nā-bekār!” diyüp irişdi. Ekvās el nīzeye urup bir nīze ĥavāle eyledi. Rüstem ⁽¹⁶⁾ Ekvās’uñ nīzesin řolcaĝıyla çarpup Ekvās’uñ nīzesin men’ eyledi ve hemān Rüstem-i Dāstān nīze-i bār-keřt ⁽¹⁷⁾ ile Ekvās’a bir řa’ n-ı nīze öyle urdı kim başın iki řaĥ idüp at yilesine şapandı. Ve yek-mīĥ üzerinden dönüp ⁽¹⁸⁾ Ekvās’ı düvālınden şapup yire urdı. Ve Ekvās’uñ raĥřın Nīkūd-heřt’e virüp Nīkūd-heřt’i süvār eyledi. Bu maĥalde ⁽¹⁹⁾ hemān Efrāsiyāb at sürüp Rüstem’uñ öñin aldı ve ĥamle eyledi. Rüstem-i Dāstān hemān Efrāsiyāb’uñ ĥamlesin men’ ⁽²⁰⁾ idüp bir řarb-ı ředīd öyle urdı kim Efrāsiyāb’uñ elinde olan raĥřuñ miyānı ĥalel-pezir olup Efrāsiyāb raĥř-ıla ⁽²¹⁾ bile yıķıldı. Rüstem hemān Ebreř’den atlayup Efrāsiyāb’uñ üzerine düşdi kim bend eyleye. Hemān Hümān Rüstem’uñ şafasından ⁽²²⁾ irüp ānsuzın Rüstem’uñ iki řalısuñ ortasına

²⁴² Metinde “Bīlsem”.

²⁴³ “ceng” kelimesi metinde sıklıkla “çeng” şeklinde yazılmıştır.

bir²⁴⁴ gürz urdı. Rüstem'dür belîñleyüp “Nedür?” diyüp dönüp ⁽²³⁾ Hümân'a baķınca bu arada Efrāsiyāb ruḥṣat bulup ḳalḳup firār eyledi. Tiziyye Efrāsiyāb'a yedek çekivirdiler. Süvār ⁽²⁴⁾ olup bir ṫarafa ‘azm eyledi. Leṣker-i Tatar daḫı pehlivānlar ile ardına düṣdi. Rüstem-i Dāstān ğayrı muḳayyed olmayup ⁽²⁵⁾ ol aradan ‘azm-i Hāmāverān eyledi.

Rāviyān-ı aḫbār ve nāḳılān-ı āṣār Firdevsī-i Tūsi kavlınce Humāyūn Şāh ötede [285a] ⁽¹⁾ ötede çünkim dārū ile Keyḫüsrev'i on sekiz nefer-i dilāver ile berāber ṫutup cümlesin öldürmek murād eyledi. Ammā ⁽²⁾ Zercesīb vezīr ve sā'ir vezīrler rızā virmediler. Eytdiler: “Pādişāhum! Şimdiki ḫālde ḫaps eyle. Görelim, ṣoñı niçe ⁽³⁾ olur. Zīrā her ne zamān ise öldürmek elüñdedir.” diyüp men' eylediler. Humāyūn Şāh daḫı vüzerā söziyle öldürmeyüp ⁽⁴⁾ ḫaps eyledi. Ve gördi Pülādvend daḫı gelmedi. Humāyūn Şāh tekrār bir nāme yazup irsāl eyledi. Ve mefhūm-ı nāme ⁽⁵⁾ bu ki “İrān şāhın on sekiz nefer-i pehlivān ile dārūlayup ḫaps eyledüm, lakin ‘askeri ḳaldı, gelüp ‘askerin daḫı ⁽⁶⁾ perīşān idesin.” dimiş. Çünki bir nāme Pülādvend'e²⁴⁵ gelüp Pülādvend²⁴⁶ nāmeyi okuyup aḫvāle vāḳıf olunca ğazaba ⁽⁷⁾ gelüp “Naşıl işdür bu Humāyūn Şāh didükleri bī-ḫamiyyetüñ işi kim ‘avratlar gibi ḫaşmınuñ²⁴⁷ yüzine gülüp ziyāfet idüp ⁽⁸⁾ dārūdan geçürüp bende çeke, bu ḫiledür. Ben bu ḫileyi ḳabül eylemem ve şimden ṣoñra daḫı varmam. Mādām ki anlar ⁽⁹⁾ öyle maḫpūsdur yarın da' vācısı zḫūr idüp eger gelürse Humāyūn Şāh'uñ derisin yüzerse daḫı ⁽¹⁰⁾ şāḫib ḳıḫmam. Meger ki anları cümle şalıvire.” didi. Nāme getüren kimesne ile böyle cevāb gönderdi.

Ḳāşıd ⁽¹¹⁾ gelüp Humāyūn Şāh'a bu cevābı virdükde Humāyūn Şāh'uñ hemān ‘aḫlı başından gidüp tiz ol sā'at ⁽¹²⁾ Keyḫüsrev Kāmran'ı on sekiz nefer-i dilāver ile zindāndan ḳıḫarup bendlerin alup ḳal'adan ṫaşra şalıvirdi ⁽¹³⁾ ve eytdi: “Birḳaç ğün ārām eyle, ḳızı getürdüp vireyim.” didi. Keyḫüsrev daḫı rāzı olup leṣker-i İrān'a geldi. ⁽¹⁴⁾ Tenge ḳarşulayup Keyḫüsrev Selāmūn'ı su'al eyledi. Tenge daḫı: “Zābil'e Rüstem'i getürmege gitdi.” didi. Ammā Humāyūn ⁽¹⁵⁾ Şāh Keyḫüsrev'i şalıvirdüĝi gibi Pülādvend'e ḫaber gönderdi. “İşte cümlesin şalıvirdüm, tiz gelüp irişesin.” ⁽¹⁶⁾ didi. Bu ḫaber Pülādvend'e varınca Pülādvend tiz on iki biñ ‘askerin alup ḳalḳup ‘azm-i Şām

²⁴⁴ Metinde “bu”.

²⁴⁵ Metinde “Bülāvend”.

²⁴⁶ Metinde “Pülāvend”.

²⁴⁷ Metinde “ḫazmınuñ”.

eyledi. Pülâdvend ⁽¹⁷⁾ mürür-ı eyyâm ile hele Şâm'a dâhil olup ƒal' a öñine gelürken hikmet-i Hüdâ şâhib-ƒırân-ı 'âlem Rüstem'i dağı yidi ⁽¹⁸⁾ nefer-i dilâver gelürler idi. Pülâdvend 'askerin görüp haber aldılar kim gelen Pülâdvend-nâm bir bahâdır imiş. Rüstem ⁽¹⁹⁾ eyitdi: "Görelim nice dilâverdür." diyüp yidi nefer server yoluñ kenârında temâşâya tûrdılar. Pülâdvend dağı ⁽²⁰⁾ Rüstem berâberine gelince gördi. Yidi nefer kimse selâmete tûrmışlar. "Bunlar kimler ola?" diyüp bir âdem gönderüp ⁽²¹⁾ su'âl itdürdi. Rüstem i[t]dügin bilüp geldi. Selâm virüp Rüstem ile merhabâlaşdı. Andan geçüp ƒal' a ⁽²²⁾ öñine vardı. Meger Humâyün Şâh dağı Pülâdvend'üñ ol gün gelecegin haber almıştı. Ol dağı ƒal' asından taşra ⁽²³⁾ ƒıƒup Pülâdvend'i istiƒbâl idüp taşrada ƒal' a öñine ƒondılar.

Bu taraftan Rüstem dağı leşker-i Īrân'a ⁽²⁴⁾ vardı. Selâmün Hâkîm ilerü varup haber virdi. Keyhüsrev Kâmrân dağı pehlivânlar ile Rüstem'i ƒarşulayup Keyhüsrev ⁽²⁵⁾ Humâyün Şâh'dan Rüstem'i Dâstân'a şikâyet eyledi. Hele Rüstem Keyhüsrev ile ve cümle pehlivânlar ile görışüp [285b] ⁽¹⁾ leşker-i Īrân'ı ƒaldırup Humâyün Şâh'üñ 'askerine muƒâbil ƒondılar. İki cânibden üç gün âsâyiş idüp ⁽²⁾ dördinci gün Rüstem-i Dâstân sözi ile Keyhüsrev dîvân idüp bir nâme inşâ eyledi. Gorâze ile ⁽³⁾ Humâyün Şâh'a gönderüp ƒızı istedi. Nâmedür Humâyün Şâh'a irdi. Dâna eline virüp ƒırâ'at eylediler. ⁽⁴⁾ Mefhûm-ı nâme olunca Pülâdvend hemân gürz atup "Var söyle Keyhüsrev Kâmrân Şâh'a yarın meydân ⁽⁵⁾ olup ve benümle pehlivânları muƒâbil olup ceng iderler. Eger baña gâlib gelürler ise ƒızı ol zamân Keyhüsrev ⁽⁶⁾ alabilür. Yoğsa böyle kağıd ile ƒız virmezler." diyüp cevâb virdi. Gorâze bu cevâbı alup dönüp Keyhüsrev'e ⁽⁷⁾ gelüp Keyhüsrev Kâmrân "Niçe oldı?" didükde Gorâze dağı Pülâdvend'üñ virdüğü cevâbı bildürdi. Rüstem ⁽⁸⁾ dağı "Ceng olsun." diyüp Keyhüsrev dağı fermân eyledi. Ve üç kerre yüz biñ 'askerüñ içinde münâdiler nidâ ⁽⁹⁾ idüp yarın ceng idecekleri zâhir oldı. Ol gice iki cânibden tedârükler görilüp şabâha ⁽¹⁰⁾ muntazır oldılar. ƒünkü ol gice şeb-i güzâr idüp rüz geldi.

Āfitâb-ı 'âlem-tâb ƒulle-i ƒarğ-ı ƒehârından ⁽¹¹⁾ ƒâlî' u lâmi' olduğda iki bölük 'asker yirlerinden tûrup alât-ı harbe mustağrağ olduğda ceng-i harbîler ⁽¹²⁾ ƒalınup herkes rağşlarına süvâr olup meydân merkezine geldiler. Birbirlerine ƒarşu şaflar düzüp âlâylar ⁽¹³⁾ bağladılar. Humâyün Şâh dağı gelüp taht ile ƒalb-gâh-ı leşkerde tûrdı. Sağ cânibinde Pülâdvend-i dil yüz otuz ⁽¹⁴⁾ üç arış ƒadd-ıla tağa beñzer bir gergedâna süvâr

olmuş Humāyūn Şāh'ũn her gün pāy-i tahtında oturur ve ser-^ç askeri ⁽¹⁵⁾ bir pehlivān var-ıdı. Adına Sāviye-i Sināndāz dirler-idi. Nīze ^ç ilminde gāyet māhir bir pehlivān idi. Ol Sāve-i ⁽¹⁶⁾ Sināndāz dağı şol cānibinde tūrup sā'ir dilāverler dağı sağ ve şol tūrup nāzar-ı ber-meydān oldılar. Berü ⁽¹⁷⁾ taraftan dağı Keyhūsev ve Kāmran üç kerre yüz biñ er-ile şāflar düzüp kendi dağı taht ile kalb-gāh-ı leşkerde ⁽¹⁸⁾ tūrup sağ cānibinde Rüstem-i Dāstān ve Ferāmurz ve Sām-ı Pīl ve Gīv ve Gorāze ve Ferhād ve şol tarafta dağı ⁽¹⁹⁾ Zevvāre ve Bījen ve Ruḥḥām ve Nīkūd-heşt kezā ve kezā dilāverān-ı Īrān sağ ve şol tūrup nāzır-ı meydān oldılar. ⁽²⁰⁾ “^ç Acabā meydāna evvel kim gire ve erlik kim göstere! Ve ecel-i pīrāhenũn kim giye?” didüklerinde hemān anı gördiler ki ⁽²¹⁾ Gīv at sürüp ve Keyhūsev Kāmran'ũn tahtı öñinde temennādan şoñra izin alup meydāna girdi. Ve biraz fenn-i silahşūrluḡ ⁽²²⁾ gösterdükden şoñra iki taraftan çalınān ceng-i harbīleri diñdirüp bülend-āvāz ile na'ra urup er taleb ⁽²³⁾ eyledi. Bu taraftan dağı Pūlādvend'ũn ser-kaḡlanlarından Behmen-i Peleng-pūş nām toḡsan dōrt arış ḡaddin ⁽²⁴⁾ üzerinden Gīv'e bir nīze ḡavāle eyledi. Gīv siper berāber virüp hele Behmen'ũn nīzesin men'ç eyledi. Behmen gürz-ile geldi. ⁽²⁵⁾ Gīv gürzin de men'ç idüp nevbet kendüsine geldükde ol ^ç acāyib nīzesin eline alup at sürdi. İrüp Behmen'e [286a] ⁽¹⁾ Behmen'e bir nīze ^ç aşk eyledi. Behmen-i Peleng-pūş dağı siper berāber virüp yalman-ı nīze āyine-i siperi pūs eyledükde ⁽²⁾ parmaḡ ḡamīrden ve sūzen ḡarīrden ne resme gūzer eyler ise dağı āsān-gūzer idüp Behmen'ũn nīze sīnesine ⁽³⁾ uğradı. “Hay Hay!” diyince şırtından yol bulup bir buçuḡ ḡulaç ḡadar yalman gösterdi. Gīv nīzesin ⁽⁴⁾ çeküp alınca Behmen yıḡılup cān virdi.

Behmen'ũn meḡer bir oḡlı var-ıdı. Ziyāde şeci'ç dilāver-idi. Adına ⁽⁵⁾ Behīmūn-ı Pīr-efḡen dirler-idi. Toḡsan altı arış ḡadd çekerci. At sürüp irişdi. Gīv'ũn öñin alup ⁽⁶⁾ ḡamle eyledi. Gīv'ũn ol gün ziyāde cenge şevḡı var-ıdı. Behīmūn'ũn dağı ḡamlelerin men'ç idüp nīze ⁽⁷⁾ ile sīnesin şikāf eyledi ve zaḡmdār idüp ol ḡālī görüp Pūlādvend kendi gireyim dirken hemān ⁽⁸⁾ Ḳāhir Cihāndār nām bir ser-kaḡlanı var-ıdı. Ve baş ser-kaḡlan idi. Yüz on yidi arış ḡadd u ḡāmet çekerci. ⁽⁹⁾ At sürüp Pūlādvend[d]en evvel meydāna girüp Gīv'e muḡābil oldu. Hemān Gīv ile cenge başladılar. Gīv Ḳāhir'ũn ⁽¹⁰⁾ dağı ḡamlelerin men'ç idüp bir nīze ile Ḳāhir'i dağı zaḡmdār eyledi. Pūlādvend ol ḡālī görince hemān ⁽¹¹⁾ yüz otuz üç arış ḡadd-ıla gergedān sürüp Gīv'ũn öñin aldı ve eyitdi: “İy nā-bekār! Nedür bu senũn eyledüḡiñ? ⁽¹²⁾ Bu pehlivānları böyle kimin öldirüp ve kimin zaḡmdār eylersin. Ḳamle eyle!” diyince Gīv nīzesin çevirüp ⁽¹³⁾ Pūlādvend'e bir

nīze havāle eyledi. Pūlādvend beş kat çīn-i pūlāddan siperin karşı virüp yalman-ı nīze (14) āyine-i siperi pūs eyledükde parmak ḥamīrden ve sūzen ḥarīrden ne resme güzer eyler ise öyle güzer idüp (15) sīne-i Pūlādvend'e yürüdü. Pūlādvend "Bre bre!" idüp nīzeyi ṭabāncaladı. Siperi vücūdından ayırıp zaḥm yemedin (16) men' eyledi. Ammā siperi delindüğine Pūlādvend ziyāde ḡazaba gelüp hemān ṭarafeylinden gürzin çeküp irişdi. (17) Gīv'e bir ḡarb öyle urdı kim Gīv daḡı gürz berāber virdi. Ammā olmadı. Ayaḡları rikābdan çıkup zemīne ser-nigūn (18) oldu. Bu kerre ol ḡālī görüp Ruḡḡām girdi. Bir nīze iki gürz urdı. Pūlādvend men' idüp bir ḡarb-ıla (19) anı daḡı yıḡdı. Gorāze girdi. Anuñ da Pūlādvend ḡamlelerin men' idüp bir ḡarb ile yıḡdı. Hecīr girdi. (20) Anuñ da ḡamlelerin men' eyleyüp anı da bir ḡarb ile yıḡdı. Ammā Pūlādvend bunları bend eylemezdi. Āḡıbet Bījen (21) girüp Pūlādvend'üñ öñin alup cenge ṭurdu. Gürz cenge başladılar. Bījen gördi Pūlādvend gürzde ḡālibdür. (22) nevbet²⁴⁸ kendüye gelince hemān gürzin ṭarafeyle şalup bir kerre miyānından tiḡ-ı āteş-ṭābın çeküp 'uryān eyledi (23) ve ḡayḡırup Pūlādvend'e irişdi. Bir kılıç 'aşḡ eyledi. Pūlādvend tiziyye siperin berāber virdi. Bījen tiḡ-ı Pūlādvend'üñ (24) siperin mantar mişāl iki pāre iki pāre eyledükden soñra gergedānuñ kellesin daḡı iki bölüdü. Gergedān yanı üzerine (25) yıḡılınca Pūlādvend kendin zemīne atup ayaḡ üzerine geldi. Ammā ḡāyet ḡazab-ı müstevlī oldu kim vaşf olmaz. Hemān [286b] (1) diledi kim Bījen'i yaḡasından tutup raḡşından indire. Ol vaḡt hemān Sām-ı Pīl²⁴⁹ gergedān sürüp araya girdi. (2) Ve Pūlādvend'üñ öñin aldı. Bu kerre Pūlādvend Sām-ı Pīl'i görince Bījen'den elin çekdi. Ammā siper ve gergedān (3) yoḡ. Hele tiziyye siper ve gergedān getürüp süvār oldu ve Sām'a muḡābil olup başladılar bunlar cenge.

Ammā (4) **rāvi ḡavlince** Pūlādvend gördi Sām-ı Pīl ziyāde şeci' dilāverdür. Ve ḡaber aldı kim Rüstem'üñ baş ser-ḡaplanıdır. (5) ḡayret idüp biraz cengden soñra Sām'a bir ḡarb-ı şedīd urup Sām arḡaya alup lenger virince (6) altında olan gergedānuñ bili kırılıp Sām-ı Pīl²⁵⁰ gergedān-ıla bile yıḡıldı ve ayaḡı rikābda ḡalup tiziyye (7) çıkaramadı. Bu maḡalde Pūlādvend ruḡşat bulup Sām'üñ üzerine düşdi. Ve zencīr getürdüp muḡkem bende (8) çekdi ve 'alem sāyesine gönderdi ve yine gergedānına süvār oldu. Bu kerre Ferāmurḡ hemān Ḳuṭb-ı Āteş-dem'i (9) sürüp yanar āteş gibi meydāna girdi ve Pūlādvend'üñ öñin aldı.

²⁴⁸ Metinde "yevbet".

²⁴⁹ Metinde "Sām-Bīl".

²⁵⁰ Metinde "Sām-Bīl".

Ammā rāvi kavlınce bu arada Sām-ı Pīl ⁽¹⁰⁾ Humāyūn Şāh’uñ ‘alemine yakın varınca hemān iki dizinūñ üzerine zemīne çöküp zūr eyledi. Bend-i zencīr’uñ ⁽¹¹⁾ kırıp zencīr pāresin eline aldı ve öñine geleni zencīr-ile urup helāk iderek Īrān leşkerine ⁽¹²⁾ geldi.

Ammā bu yañadan Pülādvend Ferāmurz’a nazar eyledi. Seksen sekiz arış kıddi var. Üzerinde yitmiş iki pāre ⁽¹³⁾ ālāt ve başında yidi otağa ve miyānında beş kılıç altında sekiz pāylu bir odun başlu dīv-zād-ı raḥş bu tarz ⁽¹⁴⁾ ile Ferāmurz’ı görünce ġāyet begendi ve kendiye kim idügin bilüp el nīze-i cān-sitāna urdı. İrüp ⁽¹⁵⁾ Ferāmurz’a bir nīze urdı Ferāmurz-ı Dilīr daḡı hemān siper berāber virüp yalman-ı nīze āyine-i siperi pūs eyledükde ⁽¹⁶⁾ ‘alev ‘alev āteşler saçılıp Ferāmurz Pülādvend’uñ nīzesin ṭabāncalayup ḡoltuḡ altından yol gösterdi. Yan ⁽¹⁷⁾ yana rikāb rikāba na‘ leyn dögerek Pülādvend nīzesin ḡabt idüp geḡdi gitdi. Ammā Ferāmurz-ı Dilīr Pülādvend’uñ ⁽¹⁸⁾ nīze uruşın begenüp ṭaḡsīn eyledi. Ya‘ nī Husrev ve Sām aḡrānı pehlivāndur.

Hulāşa Pülādvend öteden ⁽¹⁹⁾ dönüp ṭırdı. Ferāmurz daḡı el nīze-i Īskender-i Kübrā’ya urup irişdi. Pülādvend’e bir nīze ḡavāle eyledi. ⁽²⁰⁾ Pülādvend siper ḡapup berāber virdi. Ammā Ferāmurz-ı Dilīr’uñ gelişin yaman gördi. Hele yalman-ı nīze āyine-i siperi pūs ⁽²¹⁾ eyledükde Pülādvend’uñ ḡolları bükilüp siper sīnesine meyl eyledi. Pülādvend nīzeyi ṭabāncalayup yolından ayırdı. ⁽²²⁾ ḡoltuḡ altından yol gösterüp Ferāmurz-ı Dilīr nīzesin ḡabt eyledi. Yan yana rikāp rikāba na‘ leyn dögerek ⁽²³⁾ ser-i meydāna vardı. Ammā Pülādvend Ferāmurz’ı ġāyet begendi. Öteden dönince Pülādvend el gürze urup ⁽²⁴⁾ Ferāmurz’a bir ḡarb-ı gürz ḡavāle eyledi. Ferāmurz daḡı gürz-i Īskender’i berāber virüp arḡaya alduḡda siper ⁽²⁵⁾ āyineleri ḡarḡa girdi. Pülādvend gürzin ḡabt idüp geḡdi. Ferāmurz alup şavdı. Ammā zaḡmet çekdi. [287a] ⁽¹⁾ çekdi. Pülādvend öteden dönüp Ferāmurz daḡı el gürz-i Īskender-i Kübrā’ya urup irişdi. Pülādvend’e²⁵¹ bir ḡarb-ı ⁽²⁾ gürz ḡavāle eyledi. Pülādvend daḡı gürz berāber virüp ḡolları bükildi. Başın ḡaçırup arḡasında ⁽³⁾ olan sipere alduḡda siper āyineleri raḡsa girüp Pülādvend şiddet-i ḡarb-ı gürzden lenger virince ⁽⁴⁾ altındaki gergedānuñ bili kırıldı. Pülādvend bu ḡālī görünce cüst atılıp zemīne indi. Ammā ol ḡadar ⁽⁵⁾ ġazaba geldi kim ġazabından hemān dal-tiḡ olup diledi kim Ferāmurz’uñ raḡşın ḡalup helāk

²⁵¹ Metinde “Pülāvend”.

eyleye. Rüstem ⁽⁶⁾ bu hâli görüp eyitdi: “Şimdi oğlan tiğ ile urursa şol dilâvere yazık olur.” diyüp hemân ⁽⁷⁾ Ebreş’i sürdi. İkisiniñ aralarına girüp Pülâdvend’e eyitdi: “Yâ Pülâdvend! At saqatlanmaq ‘ayb degüldür. ⁽⁸⁾ Öyle olur yarın yine görüşüñ.” diyüp ayırdı. Rüstem Ferâmurz ile dönüp ‘alem sâyesine geldiler. ⁽⁹⁾ Öteden Pülâdvend’e dağı gergedân getürdiler. Süvâr olup döndi. İki cânibden taḫl-ı ārām çalınup ⁽¹⁰⁾ dönüp ḫondılar. Herkes bār-gāhlarına gelüp rezm libâsların çıkarup bezm cāmelerin giyüp rāḫat ⁽¹¹⁾ oldılar.

Hele ol gice geçüp şabāḫ oldı. Yine iki cânibden ceng-i ḫarbîler çalınup iki cânibden ⁽¹²⁾ leşker süvâr oldı. Birbirine muḫâbil olup ālâylar ve şāflar bağladılar. Meydāna ‘acabā kim girür dirken anı ⁽¹³⁾ gördiler. Humāyün Şāh’uñ ser-‘askeri olan Sāve-i Sināndāz at sürüp meydāna girdi. Ve na‘ra urup ⁽¹⁴⁾ eyitdi: “Kimseyi istemem, illā Rüstem meydānuma gelsün.” didi. Rüstem dağı Ebreş-i Gül-endām’ı sürüp meydāna girdi. ⁽¹⁵⁾ Ve Sāve-i Sināndāz’uñ öñin kesdirüp cenge başladılar. Hemân bî-meḫābe Sāve Rüstem’e nîze ḫavāle eyledi. Rüstem ⁽¹⁶⁾ siper ile çarpup men‘ eyledi. Sāve gürz-ile geldi. Rüstem gürzin dağı men‘ eyledi. Nevbet Rüstem’e geldükde ⁽¹⁷⁾ Rüstem dağı bir nîze ve bir gürz urup Sāve dağı ne ḫāl-ise men‘ eyleyüp **ḫāşılı** yidişer gürz uruşup ⁽¹⁸⁾ nevbet Rüstem’e geldükde gürz-i kāvseri bir ḫīrāḫ girüden tutup irişdi. Sāve’ye bir ḫarb-ı şedīd urdı ⁽¹⁹⁾ Sāve gürz berāber virüp gürz gürze indükde Sāve-i Sināndāz’uñ ḫolları uyuşup gürz elinden fırladı. ⁽²⁰⁾ Baş ḫaçurayım şandı, idemedi. Gürz-i Kāvser Sāve’nüñ başına inüp sīnesine varınca ḫurd-ḫām ⁽²¹⁾ oldı. Sāve-i Sināndāz helāk olunca hemân Pülâdvend bu hâli görince gergedân sürüp Rüstem’üñ öñin aldı. ⁽²²⁾ ‘Aşḫ idüp Rüstem dağı merḫabā eyledükde Pülâdvend eyitdi: “Yâ Rüstem! Ğayrı cengimiz senüñle olsun.” didi. Andan ⁽²³⁾ başladılar cenge.

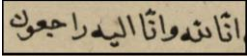
ḫāşılı aḫşam olunca ceng eylediler. Ğālīb ve mağlūb bellü olmadı. Aḫşam olunca Rüstem’dür ⁽²⁴⁾ Pülâdvend’e eyitdi: “Var pehlivān! Bu gice yi kebābı, iç şarābı. Taḫvīt-i beden ḫāşıl eyle de yarın yine görüşelim.” ⁽²⁵⁾ diyüp döndi. Pülâdvend de dönüp iki taraftan taḫl-ı ārām çalındı. İki bölük sipāḫ dönüp ḫondılar. [287b] ⁽¹⁾ Dīvān olup herkes şāhları dīvānına cem‘ olup Rüstem dağı geldi. Keyḫusrev dārā Rüstem’den Pülâdvend’i ⁽²⁾ şordı. “Nice gördüñ server?” didi. Rüstem dağı Pülâdvend’i medḫ idüp “Eyü pehlivāndur.” didi. Ol tarafta Pülâdvend ⁽³⁾ dağı Humāyün Şāh’a geldükde Humāyün Şāh dağı Pülâdvend’dan su’āl eyledi. “Nice gör[d]üñ dilāver Rüstem’i

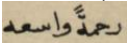
ķuvvet ⁽⁴⁾ ve Őecā‘atde.” didi. Pūlādvend dađı ‘aẓīm medđ idüp “Dađı müddet-i ‘ömrümde böyle bir dilāvere rāst gelmedüm.” diyüp ⁽⁵⁾ Őenāsında oldu. Hele ol gice de mürür idüp Őabāđ yine iki bölük leŐker meydān-ı heycāda muķābil ⁽⁶⁾ Őurup Rüstem ile Pūlādvend meydāna girdi. AđŐam olunca ceng idüp döndiler. Őabāđ bindiler.

⁽⁷⁾ **El-kıŐŐa** yidi gün bu iki dilāverler kelle-ber-kelle ceng eylediler. Ammā Humāyūn Őāh gördi. Pūlādvend gitdükçe ⁽⁸⁾ yavaŐmađa baŐladı. Ğayrı ‘ađlı kesdi kim Pūlādvend yalnız Rüstem’e ķuvvetle cevāb viremez. Dönüp tenhāda Pūlādvend’e ⁽⁹⁾ eyitdi: “Pūlādvend bu Rüstem ķavī ĥaŐımdur. Dünyāda ğālibā aña ğarīm olur kimse yođdur. Lākin eger Rüstem kim ⁽¹⁰⁾ bilür saña ğalebe idüp seni baŐarsa saña bir zehirli ĥancer vireyim. Ol zamān Rüstem’i ol ĥancer ile ķasığından ⁽¹¹⁾ urup öldür.” didi. Pūlādvend Humāyūn Őāh’dan bu cevābı iŐidüp eyitdi: “Ĥayır yā Humāyūn Őāh! Ben o muĥannetligi ⁽¹²⁾ ķabūl idemem. Ol ĥile ve muĥannetlikdür. Eger tođrı yoldan baŐup ğalebe eylersem ne ĥoŐ. İdemeyüp ol ⁽¹³⁾ beni baŐarsa nice diler-ise öyle eylesün.” didi.

Hele ol gice geķüp Őabāđ oldu. Gün ķubbe-i felekden ⁽¹⁴⁾ baŐ gösterüp ‘ālemi nūr-ı Yezdān-ıla münevver ve müzeyyen eyledükde iki leŐkerden yine Őabl-ı ceng ķalınup ⁽¹⁵⁾ iki bölük sipāh enbūh-ı mānend-i kūh-ı pūr-Őükūh yerlerinden Őurup at ve fīl gergedānlarına süvār olup meydān ⁽¹⁶⁾ merkezine geldiler. Ālāylar bağlayup Őāflar düzdiler. Meydāndur aķıldı. “Kim gire meydāna?” diyince hemān Rüstem ⁽¹⁷⁾ nām-dār meydāna girüp Pūlādvend’i Őaleb eyledi. Pūlādvend dađı gergedān sürüp meydāna girdi. Rüstem’üñ ⁽¹⁸⁾ öñin aldı. ‘AŐķ idüp baŐladılar yine ğürz cengine. Bu minvāl üzere Őaĥy vaķti geķince ceng idüp Rüstem ⁽¹⁹⁾ Pūlādvend’e eyitdi: “Yā Pūlādvend! Senüñle iŐte yidi gündür ceng eylerüz, bugün ğayrı senüñle ayırd olalım. ⁽²⁰⁾ İn atuñdan, ben de inüp düvāl ŐutuŐalım. Ğālib ve mağlūb anda belli olur.” didi. Pūlādvend bu cevābı Rüstem’den ⁽²¹⁾ iŐidince eyitdi: “Ben ĥöd mağlūb degülem kim senden evvel atdan inem. Sen in ben de ineyim.” didi. Rüstem ⁽²²⁾ eyitdi: “Yā Pūlādvend! Ammā ben seni atdan indürürem, Őoñra peŐīmān olursın.” didi. Pūlādvend eyitdi: “Be yüri ⁽²³⁾ yā Rüstem! Bildüğinden ķalma.” didi. Rüstem: “Yā öyle mi? ĤoŐ imdi.” diyüp nevbet kendüde idi. Ğürz-i kāvser’i ⁽²⁴⁾ on ikinci ķirātından Őutup ayırdı. Pūlādvend’e bir đarb-ı Őedīd urdı. Pūlādvend dađı ğürz berāber virüp ⁽²⁵⁾ iki ğürz birbirine toķındukça ‘alev ‘alev āteŐler Őaçılıp berg-i ĥār-ı ĥāŐākın yaķdı. Pūlādvend’üñ đarbdan ķolları [288a] ⁽¹⁾ ķolları uyuŐup bāzūları bükildi. BaŐın kaķurup ğürz-i kāvseri Őiddet ile ketfinde olan

sipere ⁽²⁾ indükde siper āyineleri çinî tabak gibi tağıldı. Pülādvend'ün başı gergedān başına berāber olup şiddet-i ⁽³⁾ darb-ı gürzden altında olan gergedānuñ bili kütür kütür kırılıp Pülādvend gergedān-ile bile zemīne yıkılıp ⁽⁴⁾ iki dizi ve bir pençesi yire geldi. Rüstem daħı öteden dönüp Ebreş'den indi ve gezinmege başladı. ⁽⁵⁾ Pülādvend daħı zemīnden kalkıp: “Sen misin beni piyāde eyleyen?” diyüp mestin dögüp Rüstem'e yürüdi. Rüstem ⁽⁶⁾ daħı Pülādvend'e karşı varup muşt mušta, yağa yakaya boğaz boğaza oldılar. Bir zamān yoluşduğdan soñra ⁽⁷⁾ Pülādvend bir kerre Rüstem'ün düvāl kemerine şarıldı. Ve bir kerre zūr idüp altı parmak Rüstem'ün ökçesin zemīnden ⁽⁸⁾ ayırdı. Rüstem'dür lenger virüp yine pāyların zemīne başdı. Pülādvend bir zūr daħı eyledi. Bu kerre Rüstem'i sekiz ⁽⁹⁾ parmak kadar ökçesin zemīnden ayırdı. Rüstem nām-dār daħı lenger virince yine pāyların zemīne başdı. Pülādvend ⁽¹⁰⁾ üçüncü zürda Rüstem'i taraqlığa bindürdi. Rüstem lenger virüp yine Pülādvend'ün kolların büküp pāyların ⁽¹¹⁾ zemīne başdı. Bu kez nevbet Rüstem'e geldükde Rüstem Pülādvend'ün düvālinden kavrayup “Yā Allāh!” diyüp nice zūr ⁽¹²⁾ eyledi ise zūr-ı evvelde tā başına berāber Pülādvend'i qaldırıp ammā sengīn dilāver yire nicesine urdı ⁽¹³⁾ ise hikmet-i Hūdā ol düvāl tutuşduqları yir bir taş yir idi. Bir süri taş hançer gibi tururdu. ⁽¹⁴⁾ Pülādvend'ün boş bögrine rāst gelüp deldi. Ve tā ciger-gāhına işledi. Andan birkaç üstühvānı daħı ⁽¹⁵⁾ hürd oldı. Hemān Pülādvend bir kerre āh idüp “Yā Rüstem! Ne yaman baña kıyduñ? Baq hālime.” diyüp bögrin ⁽¹⁶⁾ gösterince Rüstem nazar eyledi. Ol seng-i siyāh öyle yarmış kim şikāfından içerüde cigeri görünür. Rüstem hayf ⁽¹⁷⁾ idüp zemīne urduğına peşimān oldı. Ve yüregi pāre pāre oldı. Ve oturup Pülādvend'ün başın dizine ⁽¹⁸⁾ alup āh eyledi. Hecīr'i çağırıp geldükde eyitdi: “Var yā Hecīr! Selāmūn'ı da'vet eyle gelsün. Şol dilāvere ⁽¹⁹⁾ bir 'ilāc eylesün.” didi. Hecīr: “Gideyim.” diyince Pülādvend eyitdi: “Yok yā Rüstem! Gitmesün şimden soñra baña 'ilāc ⁽²⁰⁾ fevt oldı. Ve ölüm gözime tütüyā-yı ekber oldı. Ancaq devletlü şāhib-kırān saña iki niyāzum vardır. Biri ⁽²¹⁾ budur kim Humāyūn Şāh'ı öldürme. İkincisi budur kim beni bu araya defn idüp üzerime bir türbe yab. ⁽²²⁾ Sebeb-i mevtüm tārīḡ idüp rüşen-i hazır ile yazdur.” diyüp teslīm-i rūḡ eyledi. İnnā li'l-lāhi ve innā ileyhi rāci' ün ⁽²³⁾ raḡmeten vāsi' a²⁵³. Rüstem ağlayup tiz āc-ı ābnūs tābūta koyup ol araya

²⁵² Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz. (Bakara/156).

²⁵³ “Geniş rahmeti ile”.

defn etdüirdi. Ve üzerine bir ‘ālī kubbē (24) yapıdırup ve tāriḥin kazdırdı. Humāyūn Şāh ise Pülādvend ölince taḅl-ı ārām çaldırup döndi (25) ve kōndı. Zercesb ile müşāvere eyledi. “Nice idelim?” diyü. Zercesb: “Nice eylesek gerek pādişāhum? Barışmaduḡça[288b] (1) olmaz. Elbetde barışursın, zīrā Rüstem’e kim cevāp virse gerekdür?” didi. Humāyūn Şāh nā-çār şulḡa rāzī olup (2) Zercesb vezīri Keyḡusrev ḡarafına gönderdi. Zercesb gelüp Keyḡusrev Kāmran’a buluşup ne eyledi ise eyledi. (3) Keyḡusrev Kāmran ile Humāyūn Şāh’ı birbirleriyle barışdırdı. Humāyūn Şāh ol sâ‘ at Zercesb vezīr ile (4) oḡlı Şāhibe’yi Efrāsiyāb’a irsāl eyledi. Tā kim varup kızı alup getüreler.

Humāyūn Şāh Zercesb ile Şāhibe (5) gitdükdēn şōnra Keyḡusrev Kāmran’a ziyāfet eylemege başladı. Bu kerre Zercesb ile Şāhibe ılgar ile gidüp (6) bir gün Tūrān’da Behiştkend’e dāḡil oldılar. Efrāsiyāb’a buluşup Şemse’yi istediler. Efrāsiyāb virmedi. “Kızı oḡluma (7) virsem gerekdür.” didi. Zercesb vezīr ile Şāhibe bozulup: “Luḡf eyle iy Şāh, böyle dime, arada biz kefiliz. (8) Şōnra Keyḡusrev bizi zencīde eyler. Belki saña da ‘itāb gelür.” diyince kaldır idüp cellād eyledi. Pīrān (9) ve sâ’ir vūzerā rızā virmeyüp: “Eyleme.” didiler. Bu kerre Efrāsiyāb: “Ḥapse kaldıruñ.” didi. İkisēn daḡı kaldırup (10) zindāna urdılar. Ammā bunlar ile bile giden ḡulāmlardan birkaçı firār idüp Humāyūn Şāh’a geldiler. Aḡvāli (11) naḡl eylediler. Humāyūn Şāh daḡı Rüstem’e söyledi. “Kürdiz Pīr’e söyle Efrāsiyāb didükleri Türk’e söyle şeh-zāde (12) ile vezīri şalıvirüp Şemse Bānū’yı göndersin. Yoḡsa dīnüm ḡaḡḡı-çün varup kendin helāk eylerem.” (13) didi. Kürdiz Pīr: “Be-ser-çeşm”²⁵⁴ diyüp raḡşına binüp yanına beş on ḡulām alup ‘azm-i Behiştkende eyledi. Bir gün (14) varup Behiştkend’e dāḡil oldı. Efrāsiyāb’a “Kürdiz Pīr geliyor.” didiler. Kürdiz Pīr daḡı gelüp dīvān-ı Efrāsiyāb’a (15) irdi. Efrāsiyāb öñinde temennā eyledi. Efrāsiyāb: “Ḥoş geldüñ yā Kürdiz, ne ḡaber?” didükde Kürdiz Pīr daḡı (16) Rüstem’üñ cevābın didi. Efrāsiyāb: “Ḥayır ben anları ḡaps eylemedüm. Ancaḡ oḡlum Şeyde kızı alup kaçmış. Ben de (17) tūtup getürmege ādem gönderdüm. Gelince eglenüñ diyü şalıvirmedüm. Ḥāliyā bunda zevk-ı şafāda ikisi de otururlar. (18) İnanmazsañuz varup çağırsunlar.” diyü birāderi Gerşīvez’i işāret ile īkāz eyledi. Gerşīvez kaḡkūp zindāna (19) vardı. Zercesb ile Şāhibe şehzadeyi getürüp: “Sizi ḡapsden ḡalāş ideyim. Ancaḡ yemīn idüñ, bizi Efrāsiyāb (20) ḡaps eylemedi diyesünüñ.”

²⁵⁴ Baş göz üstüne.

diyü yemîn viridi. Bunlar da “Ne çäre! Hapsden hâlâş olalım.” diyü yemîn eylediler. Gerşivez ⁽²¹⁾ bunları alup dīvān-ı Efrāsiyāb’a getürdi. Efrāsiyāb Kürdiz’e “İşte yā Kürdiz! Kendüñ su’âl eyle gör, haps miydiler?” ⁽²²⁾ didi. Bunlar da murād ne idügin diyüp yemîn eylemişler. Neylesünler: “Biz haps degüldük, zevk-i ‘işretde idük.” ⁽²³⁾ didiler. Andan Efrāsiyāb Şeyde’yi bend idüp karşıısına getürdi. Evvelden sözi bir yire kômışlardı. “Bağa bre sefih ⁽²⁴⁾ oğlan! Bu kabāhati sen niçün eyledüñ? Şimdi Şāh-ı İrān işidüp beni etdürdi kıyās eyler.” diyüp birāz ta’zīr ⁽²⁵⁾ idüp “Kaldıruñ bu yabān oğlanın hapse.” diyüp Şeyde’yi ālāt-ı mülāhaza haps itdürdi. Ve Kürdiz Pīr’e [289a] ⁽¹⁾ pīr’e eyitdi: “Var pehlivān-ı Şāh-ı İrān’a ve şāhib-kırān-ı ‘āleme bizden du‘ālar eyle. Ne kadar zahmet ise gönül alçaqlığı ⁽²⁾ idüp gelsünler. Sūrı bunda idelim.” diyü niyāz gösterdi.

Kürdiz Pīr neylesün bu mu‘āmeleyi gerçek şandı. Kalkup ⁽³⁾ Zercesb ile Hāmāverān’a geldi. Şāha ve Rüstem’e buluşdılar. Efrāsiyāb’uñ selāmın teblīg idüp: “Ne kadar zahmet ise ⁽⁴⁾ bunda teşrīf eylesünler sūrı bunda idelim, diyü niyāz eyledi. Bānūyı virmedi.” didiler. Keyhūsev: “Nola! Gidelim. Varup ⁽⁵⁾ sūrı anda idelim.” didi. Rüstem ve Humāyūn Şāh dağı “Fermān pādīşāhuñ!” diyüp tedārüklerin gördiler. Sūra müte‘allık ⁽⁶⁾ her ne lāzım ise aldılar ve Kāl’a-i Şām’dan kalkup ‘azm-i Behiştkende eylediler. Bir gün Behiştkende yakın geldükde ⁽⁷⁾ ilerü haber gönderüp Efrāsiyāb āgāh olduğa tiz begler ve vüzerāsiyla süvār olup şāha istiķbāle çıķdı. ⁽⁸⁾ Ve İrān ‘askeri için ordı yiri hāzır idüp bir maħalde ‘asker-i İrān kavuşup Şāh-ı İrān ile Rüstem ⁽⁹⁾ ile görüşüp döndiler. Behiştkende şahrāsına ‘asker kōndı. Efrāsiyāb cümle begler ile şāha ve Rüstem’e ziyāfet ⁽¹⁰⁾ idüp birkaç gün yidürdi ve içürdi. Ve Şeyde’yi hapsden getürdüp cellād eyledi. “Bu nā-halef oğlan alup ⁽¹¹⁾ gitmiş, bānūyı ben dağı ğazab idüp: ‘Tutup getürüñ.’ didüm. Bu kerre Şāhibe şeh-zādenüñ yanında olan ğulāmlar da ⁽¹²⁾ kendi efendilerine kıyās idüp bundan firār idüp ötede: “Size yañlış haber virmişler.” diyü ‘özrler diledi. ⁽¹³⁾ Ammā ne fā’ide. ‘Özri kabāhatinden büyük. Keyhūsev: “Öyledür, yā nidelim delūkanludur. Tāzelik ‘ālemi hep²⁵⁵ başımuздadur. “Benüm hātīrum ⁽¹⁴⁾ cürmin ‘afv eyle.” diyü Şeyde’yi ricā eyledi. Efrāsiyāb dağı ğüyā Şāh’uñ hātırı için oğlı Şeyde’nüñ ğünāhından ⁽¹⁵⁾ geçüp: “Hoş imdi yaban oğlanı seni katl eylerdüm. Ammā Şāh-ı İrān’uñ ricāsı var olmayaydı ğoreydüñ ⁽¹⁶⁾ ğālūñi.” diyüp

²⁵⁵ Bu kelime metinde be (ب) ile yazılmıştır. Çeviriyazıya pe(پ) olarak aktarılmıştır.

Şeyde'yi şalıvirdi. Şeyde dağı gelüp cümleñ elin öpdi. Bundan şoñra sūra bünyād urup Efrāsiyāb ⁽¹⁷⁾ emr idüp Qal'a-i Behiştkenđ'i tonatdılar. Ve taşrada orduyı donadup şenlikler eylediler.

Hāşılı kırk gün ⁽¹⁸⁾ kırk gece sūr olup ba' de Şemse Bānū'yı Şāh-ı Īrān'a ' aqđ ü nikāh idüp ol gice gerdek idüp Şāh-ı Īrān ⁽¹⁹⁾ ol gice murād alup murād virdi.

El-kıssa Keyhusrev Kāmrān ol gice bānū ile berāber olup işte Şāh'ıñ bu kızdān ⁽²⁰⁾ Nevfer nām bir ođlı olsa gerekdür. Ğāyet şeci' olup Būrzū çāha düşdükde çıkarmağa inüp Būrzū dağı başın ⁽²¹⁾ kesmek için geldi zann idüp başına bir muşt urup helāk eylese gerekdür. Mağallinde naql olunur.

Ammā çün şabāh ⁽²²⁾ oldı. Keyhusrev Kāmrān ba' de'l-ğusl gelüp tahta oturdı. Cümle begler ve şāhlar gelüp: "Mübārek-bād!" didiler. Beş gün miqdārı ⁽²³⁾ Şāh-ı Īrān oturup: "Şimden girü Belh'e gidelim. Īrān anda hālī kaldı. Kim bilür meşhūr meşeldür şu uyur düşmān ⁽²⁴⁾ uyumaz." didi ve fermān eyledi. "Üç gün tedārük, dördinci gün göçdür." diyü münādīler nidā itdiler.

Üç gün ⁽²⁵⁾ tedārüklerin görüp dördinci gün Şāh-ı Īrān cümle mübārızān-ı Īrān ve nesli i Qahramān ile qalkup 'azm-i Īrān [289b] ⁽¹⁾ eylediler. Humāyūn Şāh qalkup Hāmāverān'a gitdi. Efrāsiyāb anda kaldı. Keyhusrev bir gün Belh'e gelüp 'askeri dağıdup ⁽²⁾ herkes vilāyetine gitdi. Rüstem dağı qalkup kendüye müte'allıq olan kimesnelere ile 'azm-i rāh idüp Zābil'e gitdi. ⁽³⁾ Ve bunuñ arası bir zamān geçdi. Tā kim nevrüz geldi. Rüstem qadīm de'b-i dīrīne üzere eṭrāf-ı eknāfdan ⁽⁴⁾ Īrān'a ṭābi' olan memleketlerden mu'tād üzere şāhlar ve pehlivānlar gelüp [MİNYATÜR] ⁽¹⁹⁾ cem' oldılar. Şāhān-ı Īrān ise Cemşīd'den beri olmışdur, senede kırk gün miqdārı böyle gelüp Īrān ⁽²⁰⁾ pādīşāhlarınuñ taht-gāhı olan memleketde cem' olup yirler ve içerlerdi ve şimdi dağı hāliyā ol nevrüz olur.

⁽²¹⁾ Bu kerre Zābil'den Rüstem gelüp nevrüz ṭırdı. On beş gün kadar geçdi. Bir gün Rüstem'üñ gönli şikār isteyüp ⁽²²⁾ bir yire oturup 'işret eylemek istedi ve qalkup şikāra gitdi ve cümle dilāverlere destūr oldı. "Gönli arzu ⁽²³⁾ eyleyen şikāra çıksun." dinildi. Pehlivānların çoğı süvār olup qalkdılar şikāra gitdiler. Rüstem birkaç āhū ⁽²⁴⁾ şayd idüp

Kāvus ‘işret-gāhlarında bir müferraḥ ‘işret-gāha indi. Semek ‘Ayyār āhūları kebāb idüp öñine ⁽²⁵⁾ silküvirdi. Ve cebinden bir şurāḥī çıkarup oturdılar. Semek de sākīlik etmege başladı. Bu taraftan Ferāmurz daḡı kendi [290a] ⁽¹⁾ daḡı kendi begleri ile ve oḡlu Cihān-baḡş ile süvār olup bir iki āhū şayd idüp bir müferriḡ-fezā yire indiler. ⁽²⁾ Şarşar-ı Sebük-bār āhūları kebāb idüp bāde peydā idüp anlar da ‘işrete başladılar.

Ammā rāvi eydür: “Cihān ⁽³⁾ baḡş ibn-i Ferāmurz zuhūr²⁵⁶ idüp geldükde bir şandalī virmek lāzım geldükde dīvāna geldükçe otura. Pederi ⁽⁴⁾ Rüstem’uñ altı yanında ḡahramān şandalīsinde oturur idi. Anuñ altında olan şandalī kim Ferīdūn ‘aşırında ⁽⁵⁾ Nerīmān otururdu. Altında Güşāsb oturur idi. Altında Sām şandalīsiydi. Sām-ı Pīl zuhūr idüp ⁽⁶⁾ Rüstem ser-ḡaplan olunca Rüstem ol şandalī ḡafasına geḡüp Sām virmiş-idi. Bu kerre Cihān-baḡş’a bānūlaruñ ⁽⁷⁾ altında şandalī virmiş-idi. Cihān-baḡş anda otururdu. Ammā Cihān-baḡş’uñ nazarı Sām şandalīsinde ⁽⁸⁾ idi. Birḡaç def a münāsebet düşürüp pederi Ferāmurz’a söyleyüp: “Sām şandalīsın dedem Rüstem’den ⁽⁹⁾ baña alvir.” diyü niyāz eyledi. Ferāmurz da: “Olmaz oḡlan soñra ḡavḡāya bā’ iş olur. Ol şandalī ‘ammuñ ⁽¹⁰⁾ Cihān-ḡir daḡı ḡāyetle istedi. Ammā pederüm Rüstem āzār idüp virmedi.” didi. Andan Sām’a kīn eyledi. ⁽¹¹⁾ Derūnından bürüdet peydā eyledi. Bu şaded böyle.

Gelelim şikār aḡvāline. **Rāvi ḡavlınce** şāḡib-ḡirānlaruñ ⁽¹²⁾ ve sā’ir şāhlaruñ [ā]dābı ol idi kim böyle ittifāḡ bir cumhūr ile şikāra gitdükde varup bir ‘işret-⁽¹³⁾gāhda oturup ‘işret eyleseler āhūları düketdükçe ḡalḡup birer raḡşa süvār olup gider. Bir āhū ⁽¹⁴⁾ iki āhū bulup getürürler idi ve kebāb iderlerdi. Şimdi ḡikmet-i Ḥudā Rüstem yanında nevbet Sām-ı Pīl’e²⁵⁷ ⁽¹⁵⁾ geldi. Gergedānına binüp şikā[r] aramaḡa²⁵⁸ gitdi. Ferāmurz meclisinde daḡı nevbet Cihān-baḡş’a gelüp ḡalḡup ⁽¹⁶⁾ raḡşına binüp şikāra gitdi. İttifāḡ Cihān-baḡş’uñ öñinden bir āhū pertāb idüp gitdi. Tīz Cihān-baḡş ⁽¹⁷⁾ el tīr ü kemāna urup bir ḡadeng serpdı. Eḡerḡi oḡ āhūyı urdı ammā yufḡa yirine urdı. Bir bir ⁽¹⁸⁾ yüzinden geḡüp āhū cān ḡavliyle ḡarşuda bir püşte var-ıdı. Aña gitdi. Āhūnuñ ḡafasına Cihān-⁽¹⁹⁾baḡş daḡı at sürüp gitdi.

²⁵⁶ Metinde “tuhūr”.

²⁵⁷ Metinde “Sām-ı Bīl”.

²⁵⁸ Metinde “/ayn” ile dir.

Ez-în-cānib rāwī eydür: Meger ol mīşe-zār az idi. Öte cānibi yine ⁽²⁰⁾ şahrā idi. Sām-ı Pil dağı şikār arayu ol maħalle geldi. Nā-gāh mīşe-zārdan bir āhū çıkup ıolı ⁽²¹⁾ dizgin Sām’uñ öñine uğradı. Sām-ı Pil āhūyı görüp öñinden geğerken tız ķurbanından bir ħadeng ⁽²²⁾ çıkırup baħr-ı kemāna koyup ve āhūya nişān alup iç ķabzadan güşād virüp ħadeng-i Ĥudā eylemeyüp urdı. Āhūnuñ ⁽²³⁾ kıçı başından aşırı getürdi. Sām-ı Pil şıçrayup gergedānından inüp āhūyı boğazladı. Ve bıçağında ⁽²⁴⁾ fetrākine beste kıldı. Ve ol ħinde Cihān-baħş dağı mīşe-zārdan taşra çıkıdı görđi kendinüñ ⁽²⁵⁾ urup yıķamadığı āhūyı Sām-ı Pil yıķup almış. “Eyü fırsatdur.” diyüp hemān at sürüp yetişdi. Sām’uñ [290b] ⁽¹⁾ öñin kesdirüp ne selām ve ne kelām itdi. “Baķa yā Sām! Benüm oklanmış āhūmı ne diyü alduñ? Üzerinde ok zaħmını ⁽²⁾ görmedüñ mi?” didi. Sām eyitdi: “Yā Cihān-baħş! Senüñ nişānuñı görmedüm. Bir āhūdur geldi. Urup aldum. Bilmez misin ⁽³⁾ av alanuñdur.” didi. Cihān-baħş: “Nā-bekār! Sen ol āhūya beni ādem yirine şaymaduñ, anuñ için alduñ. Yā vir āhūmı ⁽⁴⁾ getür fetrāküme bend eyle. Yāħūd ħamle eyle saña miķdāruñı bildüreyim.” didi. Sām Cihān-baħş’a: “Aybdur, ferāğat eyle. ⁽⁵⁾ Var ġayrı şikār ara bundan saña fā’ide yoķdur. Ādāb-ı pehlivāndan degüldür bir pehlivānuñ alduğı şikārı ⁽⁶⁾ gelüp almak isteyeler.” diyince Cihān-baħş dibelik ġazaba gelüp: “Yabana söyleme yā Sām! Elbette vir āhūyı. Yoħsa ⁽⁷⁾ şimdi ‘arziñı yıķup zūr ile de aluram.” didükde Sām dağı ġazaba gelüp: “Yā Cihān-baħş! Yeter sefīh sözin ⁽⁸⁾ söyleme var git.” diyüp murād eyledi ki alup yürüyüvire. Cihān-baħş āteş alup: “Ĥay nā-bekār!” diyüp el ⁽⁹⁾ nize-i cān-sitāna urdı. Ėazab Sām-ı Pil’e²⁵⁹ bir nize ħavāle eyledi. Sām görđi, Cihān-baħş’uñ nizesi yalman ⁽¹⁰⁾ cān almāķ kaşdına gelüp yalmanı Sām-ı Pil²⁶⁰ siperin ķapup berāber virdi. Yalman-ı nize āyine-i siperi pūs eyledükde ⁽¹¹⁾ āteşler saçılıp Sām’uñ kolları bükildi. Siper gögsine ķapandı. Sām-ı Pil²⁶¹ “Bre bre” diyüp nize-i řabāncalayup ⁽¹²⁾ yolından ayırup ķoltuğı altından yol virdi. Cihān-baħş nizeyi zabt idüp yan yana geğerüp gitdi. Sām-ı ⁽¹³⁾ Pil²⁶² Cihān-baħş’uñ nizesinden ħayli izřırāb çekdi. Cihān-baħş ammā öteden dönüp Sām’ı sağ ve sālim ⁽¹⁴⁾ görince dibelik āteş olup: “Yā Sām! şurma ħamle eyle.” didi. Sām-ı Pil²⁶³: “Ben ħamle eylemem ve senüñle dağı cengüm ⁽¹⁵⁾ yoķdur. Var git.” didi. Ammā Cihān-baħş: “Diñilmez elbetde! Ĥamle eyle er-iseñ. Yoķ dirseñ seni nāmerdler defterine ⁽¹⁶⁾ ķayd

²⁵⁹ Metinde “Sām-ı Bil”.

²⁶⁰ Metinde “Sām-ı Bil”.

²⁶¹ Metinde “Sām-ı Bil”.

²⁶² Metinde “Sām-ı Bil”.

²⁶³ Metinde “Sām-ı Bil”.

eylerem.” didükde Sām neylesün el nîze ye urup irişdi. Cihān-baḥş’a bir nîze urdı. Cihān-baḥş siper ⁽¹⁷⁾ ḳapup berāber virdi. Sām’uñ nîzesin egerçi men’ eyledi. Ammā reg-be-reg vücūdı ḥaber-dār oldı. Nîzeyi uyluḳ ⁽¹⁸⁾ mā-beynine alup el gürz-i girāna urdı. İrüp Sām’a bir gürz ḥavāle eyledi. Sām gürzin berāber virüp ⁽¹⁹⁾ men’ eyledi. Sām eyitdi: “Var imdi yā Cihān-baḥş! Yeter.” didi. Cihān-baḥş eyitdi: “Yabana söyleme iy Keylānī ⁽²⁰⁾ nā-bekārı.” diyüp ṫurdı. Sām daḫı nā-ḳār el gürze urup irişdi. Cihān-baḥş’a bir ḳarb urdı. ⁽²¹⁾ Cihān-baḥş men’ idüp bunlar başladılar yek-ā-yek cenge. Sām “Yeter!” didükçe Cihān-baḥş muşır oldı. Sām ⁽²²⁾ gördi elinden bir ḥāl-ile ḳurtulmuş yoḳdur. Ğayret ile Cihān-baḥş’a bir ḳarb-ı şedīd urup Cihān-baḥş’uñ ⁽²³⁾ başı at başına berāber oldı ve gürzūñ şiddetinden Cihān-baḥş sost oldı.

Bu maḥalle dek ādemleri ⁽²⁴⁾ girüden gelmişler idi. Bunların cengin temāşā iderlerdi. Cihān-baḥş ḡazaba gelüp gürzi ṫarafeyle şalup el tīg-ı ⁽²⁵⁾ ḥūn-āşāma urdı. Ğulāmlar bunı görüp birbirleriyle müşāvere idüp: “Gelūñ sizūñle Ferāmurz’a varup ḥaber idelim, soñra [291a] ⁽¹⁾ soñra duyup da ‘Niçün baña ḥaber virmediñüz?’ diyü bize ḥıṫāb eyler. Yāḥūd bir yirin helāk eyler.” diyüp Ferāmurz’a ⁽²⁾ segirttiler. Ferāmurz’a varup: “İy server! Ciger-kūşeñüz Sām-ıla şikār içün ḡavḡā ve ceng idüp şimdi ⁽³⁾ ḳılıc ḳılıca oldılar. İrişūñ yoḫsa bir ḥaṫā olur.” didüklerinde Ferāmurz’uñ ‘aḳlı gidüp yirinden şıçrayup ⁽⁴⁾ ve Ḳuṫb-ı Āteş-dem’uñ arḳasına gelüp yıldırım gibi sürdi. Ammā berüde Cihān-baḥş dal-tīg olup Sām’uñ ⁽⁵⁾ bindügi gergedānuñ kellesine bir tīg urup ṫop gibi kelle-i gergedān fırlayup Sām-ı Pil²⁶⁴ gergedān-ıla bile zīr-i ⁽⁶⁾ zeber oldı. Tizye ḳalkdı. Cihān-baḥş irüp döşine bir zaḫm-ı şedīd açdı. Dönüp bir de ketfine bir daḫı ⁽⁷⁾ üç zaḫm-ı şedīd açdı. Her biri ölüme berāber oldı. Ol maḥalde Ferāmurz gelüp berḳ-ı ḥāṫıf gibi irişdi. ⁽⁸⁾ Hemān bu ḥāli görüp: “Çek elūñ bre sefīh oḡlan!” diyüp ḥayḳırınca Cihān-baḥş kendin dirüp gördi. ⁽⁹⁾ Pederi geldi. “Hay meded şimdi baña pederüm Ferāmurz ‘itāb ider.” diyüp alup yürüyüvirdi. Ferāmurz eyitdi: ⁽¹⁰⁾ “Bir daḫı dīvāna gelmesün. ‘Arzın yıḳarım.” diyüp ḳoḡdı. Cihān-baḥş itdügi kāra nādīm olup aḡlayuraḳ ⁽¹¹⁾ ḡayrı ḳādırına gelmeyüp Çābelḳā ṫarafına çekilüp gitdi. Ferāmurz Sām’uñ yanına gelüp: “Yā Sām! Hele ol sefīh oḡlan ⁽¹²⁾ daḫı delūḳanlu kendin bilmez bir oḡlandur. Sen ḥūd şimdi dilāversin. Neden lāzım geldi aña uyup ceng eylemek?” ⁽¹³⁾ didi. Sām eyitdi: “İy server! Dīñüm ḥaḳḳı-ḳün aşlā benüm ḳabāḥatüm yoḡ-ıdı. İşte aḥvāl şöyle oldı.” diyüp

²⁶⁴ Metinde “Sām-ı Bil”.

(14) aşıyle nakl eyledi. Sām'ın zaḥmına merhem-i Süleymānī sürüp bir yedek gergedāna bindirüp oradan dönüp (15) ğayrı leşkere geldiler.

Bu şadedi şāh ve Rüstem duydu. Cihān-baḥş'ın daḥı gitdüğü duyuldu. Ardınca (16) ādem gönderdiler. Giden ādem bulmadı. Ferāgat eylediler.

Bunun mā-beyni birkaç gün mürür idüp bir gün Keyḥusrev (17) Kāmran ğalebe dīvān idüp dīvān germ-ā-germ iken nā-ġāh dīvān-ı Keyḥusrev'de bir gürüldi oldu. “Bre nedir?” (18) diyince bevvābān segirdüp Keyḥusrev önüne gelüp: “Pādişāhum! Biraz dihkānīler geldi. Size buluşmaḡ isterler.” didiler. (19) Keyḥusrev Kāmran daḥı “Gelsün!” didükde ammā bevvāblar çıkup bunları içeri aldılar. Dihkānīler girüp şāh (20) önünde yir öpdiler. Dād-ı feryād: “Pādişāhum! Kerrāzlardan vilāyetimiz ḥarāb-ı yebāb eylediler.” diyü şekvā eylediler. Keyḥusrev (21) bunlara: “Ādemler sizün diyārınız kandanur? Ve kerrāz didüğünüz naşıl maḥlūḡdur?” didi. Bunlar: “Pādişāhum! Bizüm diyārımız (22) orman zeminler Tūrān'ın filān semtinde olur. Sākin olduğumuz ḡariyyenün üsti taḡdur. Kūh-ı İdmān dirler. (23) Bu yakında ol taḡdan bir ġüne maḥlūḡ gelür. Cümle toñuz hey'etinde. Ḥaddi ḥesābı yoḡdur. Eṡrāfi ḡaryeye (24) yayılıp ne bulurlar ise ḡaparlar, çalarlar. Lavṡ iderler. Ḥālimüz digergün olmuşdur. Bize imdād idüp üzerimizden (25) şol belāyı def eyle.” didiler. Şāh-ı Īrān dönüp: “Çünkü yā ādemler! Tūrān memleketinde olursunuz. Niçün Tūrān [291b] (1) pādişāhı olan Efrāsiyāb Ḥān'a varup teşekkī eylemediñüz?” didi. Bunlar: “Pādişāhum dād-ı feryād eyleyüp imdād istedik. (2) ‘Nā-bekārlar! Ben bir ālāy taḡ cānavārımı nice zabṡ ideyim, varun bir ğayrı yurt tutup sākin olun.’ diyü bizi (3) ḡodı. Biz de gördük andan fā'ide yoḡdur. Bunca zamāndan berü yurdımızı terk idüp āḡar yire gitmek müşkil, (4) bu araya geldük. Olursa dermān sizden olur.” didiler. Keyḥusrev bunların ḡāline merḡamet idüp: “Kimdür bunların (5) didüğü maḡalle varup ol maḥlūḡ ile ceng idüp üzerlerinden ol belāyı def eyle?” diyince hemān (6) Bījen nām-dār yirinden ḡalkup geldi. Şāh önünde yir öpüp: “Pādişāhum! Ben ḡulıñı ta'yin eyle. Varup (7) luṡf-ı Ḥaḡḡ ile inşā'-Allāh ol maḥlūḡı üzerlerinden def ideyim.” didi. Keyḥusrev fermān eyledi. Bījen'e ḡıl'at (8) geyürdiler. “Ve yalıñız gitmesün yanınca bir pehlivān daḥı gidüp ḡizmetin eylesün.” diyüp Gurgīn Mīlād'ı Bījen'ün (9) yanına ḡoşdılar. Bījen'ün ḡizmetinde olur. Gurgīn bundan ġüçendi. Zirā Gurgīn ġāyet ḡarañu kellelü ve deve kīnlü (10) bir zengī idi. Ancaḡ zāhiren bir nesne dimeyüp “Nola!” didi. Bījen ile ḡalkup

ikisi rahşlarına binüp Bîjen ⁽¹¹⁾ şāhuñ ve Rüstem'ün ellerin öpüp du'ā ve himmet taleb idüp “‘azm-i Tūrān-ı İdmān” diyüp ol gelen köylüler ⁽¹²⁾ ile çekilüp gittiler.

Bir gün Ceyhūn'ı 'ubūr idüp Tūrān yaqasına geldiler. Andan qarye-i İdmān'a irdiler. Ehl-i ⁽¹³⁾ İdmān bunlara qarşulayup 'izzet eylediler. Ol gice bunlara ziyāfet idüp çünkim şabāh oldu. Bîjen Gurgīn ⁽¹⁴⁾ ile qariyyeden çıkup kerrāzlaruñ²⁶⁵ olduğı yire nigerān iken anı gördiler. Ol kadar kerrāzlar²⁶⁶ yürüdi, hadd-i pāyānı yoqdur. ⁽¹⁵⁾ Bîjen dönüp Gurgīn'e: “Yā Gurgīn! Hāzır ol. Gelen kerrāzları²⁶⁷ qarşulayup cenge girelim.” didi. Gurgīn Bîjen'e hışm ⁽¹⁶⁾ birle: “Benüm ne hācetüm nā-bekār! Hıl'ati ben giymedüm, sen giydüñ. Hācetüñ ise cevāp vir.” diyüp girü çekildi. ⁽¹⁷⁾ Bîjen gördi, Gurgīn bî-vefālīk ve hem nā-merdlik eyledi. “Hoş imdi sağ olursam ben bilürem Keyhusrev ⁽¹⁸⁾ ve hem dedem huzūrında ne söyleyeceğimi.” diyüp tevekkül ber-Hudā eyledi. Yalnız rahş sürüp bir yirde inüp ⁽¹⁹⁾ zīr-i zeber tengeye muhkem metānet virüp yine üzerine süvār olup sağ elin sol gürz-gāhına ve sol elin ⁽²⁰⁾ sağ gürz-gāhına qodı. Ve yōnin Hāqq dergāhına tıtdı. Ciger-gāhundan öyle bir na'ra urdı kim ra'd-ı şā'ika ⁽²¹⁾ gerdār-bağş eyledi kim ol vādiler şadā ile tıtdı. Ve bu kez kerrāzlar²⁶⁸ gürühına yürüdi. Ve miyānından tīgini ⁽²²⁾ 'uryān idüp kendin bunlara urup kişver gibi ikişer üçer dönüm eylemege başladı. Bîjen bunlaruñ ⁽²³⁾ beşin kırsa yirine beş yüzi gelürdi. Bîjen ol gün bunları kırup leş leşe söykündi. Ammā ç-i-fā'ide ⁽²⁴⁾ gitdükçe bunlar çoğaldı. Köylüler ve Gurgīn Bîjen'ün sağ idüğün dem-be-dem na'rasından bilürlerdi. ⁽²⁵⁾ Aşşam olup bunlar gitmeyüp Bîjen dağı urdı şemşiri, şabāh olunca kırdı. Şabāh yine kırdı.

Hulāsa-i [292a] ⁽¹⁾ **Hulāsa-i kelām** Bîjen üç gice başdı kerrāzlara²⁶⁹ tīgı. Ammā elinde tīgı kırılıp balçığı kaldı. Otuz kadar yirinde ⁽²⁾ vücūdında zaħm oldu. Kan aqmaqdan zebūn olup gayrı tāb-ı tüvānı qalmadı. Göñül evinden niyāz idüp: “İlāhī! Saña ⁽³⁾ şığındum. Yārī kıl. Baña ne gele, benden bir qatre menīden bir avuc hākdan kuvvet kudret senüñdür yā Rabb.” diyüp yüzün ⁽⁴⁾ hūake sürdi. Zīrā gergedānı dağı zaħm-dār olup biyāde qalmış-ıdı. Nā-gāh Bîjen anı gördi kim qarşusunda bir pīr-i ⁽⁵⁾ rüşen-zamīr zāhir olup elinde bir yeşil qabzalı tīg, gılāfi dağı yeşil. “Al yā Bîjen. Bu tīgı şal.

²⁶⁵ Metinde “kezzārlaruñ”.

²⁶⁶ Metinde “kezzārlar”.

²⁶⁷ Metinde “kezzārları”.

²⁶⁸ Metinde “kezzārlar”.

²⁶⁹ Metinde “kezzārlara”.

Anlaruñ cümlesi ⁽⁶⁾ helāk olur. Hāḡḡ ḡatında du‘āñ müstecāb oldı.” diyüp tīg̃i eline şundı. Ol pīr ġāyib oldı. Bījen ol tīg̃i ⁽⁷⁾ alup ‘uryān idüp bu maḡlūḡa şalınca bā fermān-ı Yezdānī tīg̃uñ ucundan bir āteş zāhir olup ḡarfetü’l-‘ayn ⁽⁸⁾ içre bu maḡlūḡı ser-tā-ser iḡrāk bi’n-nār eyledi. Aşlā bu maḡlūḡdan ferd-i vāḡid ḡalmadı. Bījen yüzün ḡāke ⁽⁹⁾ sürüp secde-i şükr eyledi. Ol ḡarafdan diḡḡānīler gördiler kim Kerrāzlardan²⁷⁰ birisi ḡalmadı. Cümle maḡv ⁽¹⁰⁾ olup segirdüp gelüp Bījen’e istiḡbāl ve taḡşin eylediler.

Gurgīn Bījen elinden bu fetḡi daḡı görince dibelik ⁽¹¹⁾ nār-ı ḡased ve ġayz ile cigeri büryān oldı. ġayrı ḡavfe düşdi. Öteye varduḡda dedesi Rüstem olsun ve Keyḡusrev ⁽¹²⁾ ve sā’ir bahādīrān olsun vuḡū‘ı üzere ḡaber virüp: “Pehlivānlar içinde ve şāḡ yanında ḡayzum ḡalmaz.” didi. “Eyüsi ⁽¹³⁾ bunı bir berzāḡa düşürüp Īrān’a selāmetle iletmekdür.” diyü fikre düşdi. Dihḡānīler ise Bījen’i el üstünde ⁽¹⁴⁾ ḡutup naşıl ri‘āyet ideceklerin bilmezlerdi. Aşlā Gurgīn’e ra‘bet itmeyüp yüzine baḡmadılar. Gurgīn bulsa ⁽¹⁵⁾ Bījen’i dipdiri yirdi.

Hāşılı diḡḡānīler Bījen’e ol gün ol gice cām-ı ḡāb tezyīn idüp yaturdılar. ⁽¹⁶⁾ Zīrā dilāver üç gün üç gice uyumamışdı. Ziyāde bī-tāb idi. Yatup uyudu. İrtesi gün ḡalkup ⁽¹⁷⁾ tāze-kārḡık eyledi. Dihḡānīler iki gün Bījen’e ziyāfetler idüp ḡudretleri mertebe ri‘āyet eylediler. Üçüncü gün ⁽¹⁸⁾ Bījen diḡḡānīlere vedā‘ idüp Gurgīn ile ‘azm-i Īrān eyledi. Bījen yolda giderken keyfe müttefiḡ bir āḡūya ⁽¹⁹⁾ rāst gelüp şikār eyledi. Bu kerre dönüp Gurgīn’e “Yā Gurgīn! Şol āḡūya bir laḡif yirde inüp kebāb eyleyüp ⁽²⁰⁾ yisek.” diyince Gurgīn-i Mīlād fırsat bulup: “Yā Bījen! Benüm şunda bildüġim bir laḡif ḡaşr vardur, yüri senüñle ol ḡaşra ⁽²¹⁾ varup biraz eglenelim. Ve āḡūyı kebāb idüp yiyelim.” didi. Bījen “Nola!” diyüp ol ḡaşra çekilüp gitdiler. ⁽²²⁾ Meger ki Gurgīn ol ḡaşrı bilürdi kim Efrāsiyāb’uñ dā’imā i‘tibār idüp ‘işret-ġāḡlarından idi. Ekşeri anda ⁽²³⁾ gelüp ‘işret ve ġāḡ daḡı ḡaremi gelürdi. Gurgīn murādı ol idi kim bu līkim Efrāsiyāb’a rāst gelüp bir varḡaya ⁽²⁴⁾ uḡrada idi.

El-ḡışsa bu ḡaşra yaḡın geldiler. Gurgīn Mīlād Bījen’e gösterüp: “İşte yā Bījen didüġim ⁽²⁵⁾ ‘işret-ġāḡ budur.” didi. Bījen daḡı gördi ḡaddi zātında bir laḡif yirde zāhir bu ḡaşrı bekler var ola.” diyüp [292b] ⁽¹⁾ ḡaşruñ ḡapusına geldiler.

²⁷⁰ Metinde “kezzārlardan”.

Ammā rāvi eydür: Meger Efrāsiyāb’uñ pes-perde-i ‘işmetinde irişmiş bir kıızı var-ıdı kim ⁽²⁾ adına Menüce Bānū dirler. Güzellikde [...] ²⁷¹ māhı ve melāḫat ²⁷² mülkünüñ şāhı idi. Hüsni leḫāfetde bī-hemtā ⁽³⁾ ve ‘aql zekāsında Aristo-dānā idi. Lākin Hāḫḫ te‘ālā ḫāzretleri her a‘zāsın bī-ḫuşūr ḫalk eylemiş-idi. Bālā çeşmi ⁽⁴⁾ şehlā, zülfi semnādan anları lü’lü’-i lālā kerdeni şem‘a-i kāfūrī pür-ziyā tenāsüb-i a‘zā yirli yirinde idi. Şem‘-i ⁽⁵⁾ kāfūrī yanında esmer görünürdi. Faḫaḫ iki ‘aybı var idi. Biri gāyet beyāz idi. Ve biri daḫı çeşm-i ebrūsı ⁽⁶⁾ ifrāḫ-siyāh idi.

Hulāşa-i kelām bir pençe-i āfitāb ve bir duḫter-i zühre-cebīn idi. Lā-naḫīr bir maḫbūbe ‘işve-⁽⁷⁾sāz-ı dil-nüvāz idi. Medḫ ve vaşfında ne deñlü mübālaḫa olunsa az idi. İşte bu evşāf-ı seniye {de} mevşūf ⁽⁸⁾ olan bānū ol ḫaşrda idi. Pederi Efrāsiyāb Ḥān’dan ricā idüp ol ‘işret-gāhı temlīken almış-ıdı. ⁽⁹⁾ Gāh u gāh gelüp ol ‘işret-gāhda ḫavādım ve cāriye ile bir ay iki ay otururdu. Kimse māni‘ degül idi. ⁽¹⁰⁾ Bījen ḫaşr ḫapusına kim geldi, ne gördi içerüsünde hay huy şadāsı var. Bildi kim içerüde ādem ⁽¹¹⁾ var. Dönüp Gurgīn’e “Yā Gurgīn bunda ḫalebelik var. Şāyed ki bizi istiḫbāl eylemeyeler. Şoñra gücümüze ⁽¹²⁾ gelür. Ğavḫāya bā‘ iş olavuz. Cümlesin de ḫaşrdan ḫoḫmak lāzım gelür.” dirken meger Menüce Bānū da yukarıda ⁽¹³⁾ kendi nedīmi olan kıızlar ile ‘işret iderdi. Dönüp ḫaşrdan ḫaşra baḫınca gözi Bījen’e düş oldu. ⁽¹⁴⁾ Ne gördi iki süvār, biri bir gösterişli nev-civān yigit, biri bir züşt-rū-yı siyāh zengī pehlivānı. Menüce ⁽¹⁵⁾ Bījen’i gördiği gibi cigerine dest-i pehlivānī ‘aşḫ-ı muḫabbetden bir ḫadeng-i ser-tīz cigerdüne gelüp ⁽¹⁶⁾ şaplandı. Nedr u Zedlen şeh-bāz aşḫına dülüh itdürüp: “Bre meded ḫāye! ḫaşruñ ḫapusına iki müsāfir ⁽¹⁷⁾ geldi. Birin ḫovup birin içeri alalım. Ol pehlivān ile ‘işret ve şoḫbet idelim.” didi. ḫāye daḫı baḫup ⁽¹⁸⁾ Bījen’i görünce bildi. Bānūya eyitdi: “Abu ḫadınım! Ol yigidi sen bilmedüñ mi? Ğrān dilāverlerinden Rüstem’uñ kıızı ⁽¹⁹⁾ oḫlıdur. ḫayli şāḫib-i seyfi-i serverdür.” diyü Bījen’i vāfir medḫ eyledi. Menüce Bānū’nuñ daḫı ziyāde muḫabbeti artup: ⁽²⁰⁾ “Her kim ise gelsün. Şunda biraz yiyüp içüp zevḫ idelim. Şoñra ḫanda giderse gitsün.” didi. ḫāye eyitdi: ⁽²¹⁾ “ḫorḫarım şoñra gitmeyüp ḫalursa iş müşkil olur. Zīrā Ğrānilerüñ ekşeri zenspāre gürūhundandır.” diyü gitmege nāz eyledi. ⁽²²⁾ Menüce Bānū çıkarup ‘anterīsın dāyeye virdi. ḫāye “ḫoş-imdi

271

اوخيك

272 Metinde “Melāḫat”.

varayım.” diyüp yirinden alkup tezkīn ⁽²³⁾ rtünüp ‘aşāsın eline aldı. aşr’dan inüp apuya gelüp Bījen’uñ rikābın öpüp: “Buyuruñ iy dilāver! Sulān-ı ⁽²⁴⁾ Bānuvān Menūce Bānū bint-i Efrāsiyāb Hān sizi ister, da‘vet eyler. ‘Buyursunlar. Elimüz bir sofraya şunsun. Bir loma ⁽²⁵⁾ a‘āmumuz yisün. Bir adeh bādemüz içsün.’ didi. Sizlere muntazırdur.” diyince Bījen da‘vete ‘icābet eyledi. Dönüp [293a] ⁽¹⁾ dönüp Gurgīn’e: “Yüri yā Gurgīn! Varup bir midār eglenelim.” didi. Gurgīn: “Yā Bījen! Öyle yire girme. Şāyet bir şey ⁽²⁾ zuhūr eyleye.” diyüp alup yürüyüvirdi. Bījen bundan incinüp: “Cehenneme git.” şeklinde ğayrı Gurgīn’e muayyed ⁽³⁾ olmayup dāye ile aşrdan içeri girdi. Binek taşına yanaşup gergedāndan inüp aşrdan yukarı ⁽⁴⁾ ıdı.

Menūce Bānū daı yirinden alkup Bījen’i nerdbān başından arşulayup: “Hoş geldüñ iy dilāver!” ⁽⁵⁾ diyüp oltuğına girdi. Şadr-ı meclise getürdi. Kendü yirine oturdup Menūce Bānū daı kendi yanına ⁽⁶⁾ oturup sākīye işāret eyledi. Cāmı oldırup Bījen’e şandı. Bījen daı alup nūş eyledi. ⁽⁷⁾ ve cāmı sākīye virdi. Sākī alup tekrār oldırup Menūce Bānū alup nāz-ıla Bījen’e şandı. Bījen ⁽⁸⁾ daı alup nūş eyledi. Bānū eyitdi: “İy dilāver refīkuñ niçün gelmedi?” didi. Bījen: “Gelmez ise kendi ⁽⁹⁾ bilür. Kendi zevimüz görelim iy bānū muayyed olma.” diyüp **hāşıl-ı kelām** bunlar ‘işrete başladılar.

Ammā bunlar ⁽¹⁰⁾ birbirlerine baduça muhabbetleri ziyāde olup şol rütbede oldu kim ikisi daı mecnūna döndi. Lākin Menūce ⁽¹¹⁾ Bānū’nuñ Bījen’e muhabbeti iki at idi. Ol gün ol gice ‘işret idüp bānū: “Bu vādīlere ne arī ile teşrīf ⁽¹²⁾ itdiñüz?” diyü su’āl eyledi. Bījen daı Kerrāzlar²⁷³ şadedin nal eyledi.

Netice-i merām, bānū, Bījen ile ol aşrda ⁽¹³⁾ kır gün kır gice ‘işret ve şöhbət idüp kendilerden fer-i inşātdan unutdılar. Gurgīn “İşte²⁷⁴ Bījen ⁽¹⁴⁾ buldı azāsın lā-büd, soñı baayım nasıl olur.” diyü her gün gelüp yoklardı. Kimesne görmezdi. Dāyedür ⁽¹⁵⁾ bir gün Menūce Bānū’ya: “Abu sen delü mi olduñ? Şehre gidelim. Bunda gelelden berü kır gün geçdi. Pederüñ ⁽¹⁶⁾ Efrāsiyāb şāyed seni su’āl idüp bu cānibe ‘ayyār gönderüp esrāra vāıf olu[r]sa hāl yaman olur.” ⁽¹⁷⁾ didi. Menūce Bānū daı Bījen’e: “Efendüm! Senüñle Behiştken de gidelim. Ben seni bir arī ile hareme aluram. İkimüz

²⁷³ Metinde “Kezārlar”.

²⁷⁴ Metinde “İste”.

(18) bir eyyām-ı zevk idelim. Görelim nihāyeti nice olur.” didi ve niyāz eyledi. Bījen rızā virmedi: “Olmaz iy bānū! (19) Şoñra duyulup başımız belāya uğrar. Benüm hācetüm degül. Eger ölürsem başım sağ olsun. Ancağ arada saña (20) yazık olur.” didi. Menūce Bānū gördi Bījen bir vech ile rızā göstermez. Ğayrı muḳayyed olmayup: “Tamām Bījen! (21) Keyf olduğda şerbete dārū koyup Bījen’i dārūdan geçürüp hemān ol sâ‘at esvābın ve eşḳālın yükledüp (22) Bījen’i dağı kendi gergedānına yükledüp ‘azm-i Behiştken de eyledi. Gurgīn her gün gelüp tecessüs eylerdi. Cā’iz kim (23) hādimlerden habercisi ola.

El-kıṣṣa Gurgīn Mīlād bunlaruñ ḳafasına düşüp irāğdan ḳolları. Behiştkend’e (24) vardılar. Behiştken de yarım sâ‘at ḳala yirde inüp Bījen’üñ ‘aqlın başına getürdiler. Zīrā tā ol maḥalle gelince (25) Bījen’üñ dārūsın tāzelerlerdi. Bījen göz açup kendin bir āḥar yirde buldı. Ḳarşusına baḳup Menūce Bānū’ya: [293b] (1) “Bura neredür?” didi. Bānū hemān Bījen’üñ ayaguna düşüp: “İy dilāver! ‘Ālem-i dīnūñ ‘aşḳına beni ağlatma, küstāhlıḳ (2) seni dārūlu getürdüm. Hāliyā bura Behiştken de ḳal‘asınuñ taşrasıdır. Benümle hāreme gidersin.” (3) diyüp ağladı. Bījen bānūnuñ ağladuğın görüp ḳalbine diḳḳat geldi. Ve bānūnuñ hāline baḳup merḥamet eyledi. (4) “Güzel iy bānū, senüñ hāṭıruñ için cān ve baş fedā eyledüm. Ammā ben bu şüretle nice hāreme gireyin? (5) Behiştken de ḥalḳından beni bilmedük kimse yoḳdur.” didi. Bānū bir dür boğcadan libās getürüp: “İşte beni severseñ (6) benüm hāṭırum için bunları giyersin.” didi. Bījen neylesün, muḥabbet bir belādur, giriftār olmayan bilmez. Ādeme (7) her ne olursa irtikāb itdürür. Ḥaḳḳ te‘ālā ḳulların ol mertebe muḥabbetden ḥıfz eyleye. Bījen nā-çār (8) rāzī oldı. Ol cāriye libāsın giyüp yüzine nikāb asup cāriyeler içine ḳarışdı. Andan (9) bir raḥşa süvār olup ḳal‘a ḳapusına toğrı çekilüp gitdiler.

Gurgīn Mīlād ol maḥalle dek Bījen’üñ (10) hāline vāḳıf olup Ğayrı döndi. Īrān’a ‘azm eyledi. Mürūr-ı eyyām-ıla bir gün Īrān’a geldi. Nevrüz (11) şavılıp herkes diyārına gitmişdi. Rüstem ve Ferāmurz dağı Zābil’e gitmişler idi. Ancağ Bānū Güşāsb ile Gīv (12) Belḥ’de şāh yanında ḳalmış idiler. Gurgīn’üñ geldüğün görüp şāha söylediler. “Gelsün, görelim nice oldı.” (13) didi. Ammā muḳaddem Gīv ile Bānū Güşāsb duyup Gurgīn buldılar. “Ḳanı oğlumuz Bījen nice oldı yā Gurgīn?” (14) didüklerinde Gurgīn: “Ben Bījen’i görmedüm.” diyü inkār eyledi. Bunlar bozulup: “Ne yabana söyler bu nā-bekār (15) zengī. Bundan berāber ḳıḳup gitmediñüz mi?” didiler. Gurgīn: “Yola bundan

berāber gitdük. Ammā ğayrı görmedüm. Bilmem nice ⁽¹⁶⁾ oldı.” didi. Bunlar darılıp iki taraftan Gurgīn’ün yaķasın aldılar. “Söyle nā-bekār! Oğlımuzu neyledüñ?” ⁽¹⁷⁾ diyü bir iki sille urdılar. Gurgīn: “Giderken öñimüzden bir āhū çıķdı. Bījen āhūnuñ ardına düşdi. ⁽¹⁸⁾ Ğayrı bilmem gelmedi.” didi. Bānū ve Gīv eyitdi: “Ėayır bu söz degüldür. Tōđrı söyle.” diyüp başdı Delü Bānū silleyi ⁽¹⁹⁾ ve muştı²⁷⁵. Bir yandan dağı Gīv: “Tīz söyle. Nice oldı Bījen?” diyü Gurgīn bu kerre işte ol Gīv’ün yanına varup: ⁽²⁰⁾ “Bir yirde yatduķ, şabāh oldı ķalkduķ. Bījen yoķdur. Ğāyib olmuş. Bilmem ğayrı nice olduğın.” didi.

⁽²¹⁾ Gīv ve Bānū Ğuşāsb gördiler bunuñ bir sözi bir sözine uymaz. Yaķasından tutup döğerek dīvān-ı KeyĖusrev’e ⁽²²⁾ getürdiler. KeyĖusrev’e Gurgīn’den şikāyet idüp aĖvāli naķl eylediler. KeyĖusrev Kāmran dağı Gurgīn’den su’āl ⁽²³⁾ eyledi. “Nice oldı Bījen?” diyü. Gurgīn bu kerre dağı ğayrı dürlü cevāb virdi. Gördiler olmaz. ‘Āķıbet Gurgīn’i ⁽²⁴⁾ zindāna urdılar.

Üstād eydür: Gurgīn Mīlād üç sene zindānda ķal {ķ} dı. Ğayrı Gurgīn yata yata uşandı. ⁽²⁵⁾ Bir gün kendü kendüye: “Yā Gurgīn! En-necātü fi’ş-şıđķ²⁷⁶. Doğrusın söyle. Bundan saña bir nesne yođa. Niçün bunda [294a] ⁽¹⁾ bunda böyle maĖpūsluđı çekersin?” diyüp zindan-bāna yalvardı. Bir divit ķalem ve kağıd getürdüp bir nāme yazdı. ⁽²⁾ Bījen’ün aĖvāli nice olduğın tā cāriye şūretine girüp Behiştkend’e varınca beyān eyledi. Andan bir ādem ⁽³⁾ ile Rüstem’e gönderdi. Nāmedür Rüstem’e gelüp okuyup mefhūmın añlayup Bījen’ün cāriye şūretine girdiginden ⁽⁴⁾ ziyāde ğāzaba gelüp “At görüñ” diyüp Ebreş-i Gül-endām’ı Ėāzır eylediler. Rüstem süvār olup BelĖ’e geldi. Şāha ⁽⁵⁾ buluşup aĖvāli bildürdi. Ve Gurgīn’i zindāndan çıkarup Ėuzūr-ı şāha getürdi. Tekrār ağzından söyletdi. ⁽⁶⁾ Cümlesi aĖvāle vāķıf oldılar. Rüstem: “Her kim Bījen adın añarsa dīnüm Ėaķķı-çün öldürürem.” diyü yemīn eyledi. ⁽⁷⁾ Gurgīn’i şalıvirüp ķalkdı. Yine şāha vedā^c idüp Zābil’e gitdi.

Ammā biz gelelim Bījen nāmdār aĖvāline. ⁽⁸⁾ **Ammā rāvī eydür:** İşte Bījen cāriye şūretinde Menūce Bānū ile Behiştkend’e yürüdiler. Ammā Ėıķmet-i Ėudā ol gün ⁽⁹⁾

²⁷⁵ Metinde “mustı”.

²⁷⁶ Kurtuluş doğruluktur.

Efrāsiyāb begleri ve arındaşı²⁷⁷ Gerşīvez ile şikāra ıkmıřlar idi. Menūce Bānū cāriyeleriyle al‘anuñ ende (10) kprusine geldi. teden Efrāsiyāb daı geldi. Menūce Bānū’yı grince bildi kim henūz yayladan gelr. řoyle (11) bir arafa urdular kim bunlar geup gideler. Ammā bānū da Efrāsiyāb’ı grdi. Gnlinden “Ba imdi pederm didkleri (12) deyyūřuñ-ıdı bu maall-i mřādif geliřine. Bu lke [...]”²⁷⁸ gstermeden geup gideydk.” didi. Kpruye urayup (13) afasınca yridi. Cāriyeler daı ammā Bījen Efrāsiyāb ile Gerşīvez’i grp kpri bařında urup (14) bunları temāřa iderdi. “řimdi nlerinden geerken řāyed bir yirmden bilp serriřte virrem.” diy kpruye (15) varmadı. st yanında endeqi ata řıradup gedi. te cānibinde varup yine cāriyelere arıřdı. (16) Gerşīvez arām-zāde mel‘n bunu grp: “Ey levend-āne cāriye. řunu Menūce Bānū’dan isteyem. Yirine iki (17) u cāriye vireyim.” didi. Dnp Bānū’ya: “y bānū! řol cāriyyeñz ey levend-āne cāriyye. At řıraduřından (18) mā’il oldum. Baña vir. Yirine saña a cāriye ister-iseñ vireyim.” didi. Bānū: “Olmaz yā ‘amm. Ol cāriyye benm (19) atam cānımdur. Ol cāriye benm yanımdan gitdqi gibi ben ayrı dvāne oluram. Yz cāriye daı virseñ yirine (20) mmkn degldr, virmem.” didi. Ve geup gitdi.

Gerşīvez’n Menūce Bānū’ya ātırı aldı. Anlar da geup (21) řikāra gitdiler. Menūce Bānū řehre girp oqrı sarāy-ı Efrāsiyāb’a irdiler. Andan areme girdiler. Bānū Bījen’i kendi (22) cresine alup bir yirde ıfz eyledi. Andan varup vālidesine buluřdı. Yine cresine geldi. Tenhā (23) oldua Bījen’i ıkarup ‘iřret iderlerlerdi. Ve gice gice bir cām ābda yaturlardı.

Bir gn ittifā Menūce Bānū (24) cāriyyenn birine darılap bir uřuř iin bira sille urdı. Ol cāriyye daı: “Hay mekkāre! Sen misin beni uran? (25) Senn benm yanımda abāatn olup yine beni urasın. Gr imdi ben de saña ne iř idem.” diyp oradan oqrı aup [294b] (1) Gerşīvez’n sarāyına vardı. Gerşīvez’e tenhā buluşup avāli bildrdi. Ve eyitdi: “Hāliyā ol gn endeqi at ile (2) şırayup geen Bījen idi.” didi. Gerşīvez “Hay mekkāre! Grdn mi ol zamān baña ‘Ol cāriyye benm ārām-ı cānımdur. (3) Ben anı bir sā’ at grmesem dvāne oluram.’ didqi beyhde degl imiř.” didi. Cāriyyeyi

²⁷⁷ Metinde “ferındaşı”.

²⁷⁸

alup toğrı Efrāsiyāb'a ⁽⁴⁾ getürdi. İŖte aĥvāl Ŗöyle imiŖ. "Ĥāliyā ĥaremde Menüce ile bir yirde 'iŖret iderlermiŖ." didi. Efrāsiyāb ⁽⁵⁾ bunu iŖidince cihān baŖına döndi. "Bre ne söylersin?" diyüp cāriyyeyi söyletdi. Cāriyye 'aynı ile olduğu ⁽⁶⁾ gibi naĥl eyledi. Hemān ol dem Efrāsiyāb cāriyyeye ġazab idüp: "Mel'ün, çünkim toğrusın ol zamān niçün ⁽⁷⁾ gelüp söylemedüñ?" diyüp yanında ġaddāre var-ıdı. Ķapup cāriyyenüñ kellesine bir ġaddāre urınca fereŖ-i zemīne ⁽⁸⁾ varınca cāriyyeyi iki pāre eyledi. Ve GerŖivez'e: "Var Ŗundan biraz 'asker ile bir pehlivān alup olduğları ĥücreyi ⁽⁹⁾ baŖ. İkinin de Ŗutup getir." didi. GerŖivez dağı Ekvās Türk²⁷⁹ nām bir pehlivān var idi. Ģāyet Ŗeci' idi. Anı ⁽¹⁰⁾ aldı. Biraz 'asker ile yāp yāp ĥareme vardı. 'Askeri taŖrada Ķoyup kendi Ekvās ile anlaruñ oturdığları ⁽¹¹⁾ ĥücre Ķapusına geldiler kim Menüce ile Bījen dağı bir cāme-ĥ'ābda Ŗarılıp yaturalar idi. Cāriyeler segirdüp ⁽¹²⁾ eyitdiler: "İy sultān-ı bānuvān dağı ne yatarsuñuz? İŖ iŖden geçdi. 'Ammuñ GerŖivez ve Ekvās Türk ile Ķapuyı ⁽¹³⁾ aldı." diyince bānūnuñ 'aĥlı gitdi. Bījen dağı ĥaber-dār olup yirinden Ŗıçradı. El tīġ-i sīrĶāma urup ⁽¹⁴⁾ GerŖivez ile Ekvās dağı ol dem içeri girdi. Hemān Ekvās Türk Bījen'üñ üzerine yürüyüp: "Çevir eliñi ⁽¹⁵⁾ nā-bekār-ı İrānī!" diyü elinde olan ġürz-i girān ile Bījen'e bir Ķarb ĥavāle eyledi. Bījen dağı ġürz inerken ⁽¹⁶⁾ tīġ ile öyle urdı kim ġürzüñ deste-çübı dibinden kesüp ġürz yire düŖdi. Ve [d]este-çübı Ekvās'üñ ⁽¹⁷⁾ elinde Ķaldı. Ekvās Türk diledi kim Bījen'e ol deste-çüp-ıla ura. Bījen tīz-destlik idüp Ekvās'a ⁽¹⁸⁾ bir tīġ-ı ĥün-rīz-i āteŖ öyle 'aŖĶ eyledi kim, ĥücrenüñ ferŖine inince Ekvās'ı iki pāre eyledi. GerŖivez bu ĥāli ⁽¹⁹⁾ ġörüp ĥücreden taŖra Ķaçdı.

On nefer ādem bile gitmiŖlerdi. Bījen fi'l-ĥāl onun dağı helāk eyledi. ⁽²⁰⁾ Ammā GerŖivez taŖradan yigirmi nefer ādemle bānūya: "Söyle Bījen'e teslīm olsun, bağlayam. Dīnüm ĥaĶĶı-çün ⁽²¹⁾ zarar getürmem. Saña da aña da. Eger muĥālefet iderse bilürsüñ pederüñ Efrāsiyāb ŖaĶlamaz. Ele girdükde bi-lā-amān ⁽²²⁾ iki[nü]zi dağı Ķatl eyler." didi. MuŖanna' yeminler idüp dönüp Menüce Bānū'yı inandurdi. Bānū dağı Bījen'e: ⁽²³⁾ "İy dilāver! Eger beni severseñ elüñden tīġı bıraġup teslīm olursun. Seni bağlasunlar." diyü ibrām eyledükde ⁽²⁴⁾ hemān Bījen tīġı elinden bıraġup: "İy nāzenīnüm! Senüñ ĥātırıñ içün ölmek bir iŖ midür?" didi. Ellerin ketfine ⁽²⁵⁾ çevirüp birbiri üzerine Ķodı ve eyitdi: "Ĥātırıñ ĥoŖ olsun. İmdi gelsünler bağlasunlar, terk-i cān" [295a] ⁽¹⁾ cān itmek nedür 'uŖŖāĶa, cānān uğrına!" diyüp teslīm oldı. GerŖivez

²⁷⁹ Metinde "Ekrās Türk".

gelüp Bîjen’i kendi eliyle bağladı ve cellâdlara ⁽²⁾ teslîm eyledi ve dönüp bânûnuñ ol nâzik çehresine ol kuruyacak eliyle Gerşivez bir sille urup anı dağı ⁽³⁾ muhkem bende çekdi. İkisini de alup keşân-ber-keşân dîvân-ı Efrâsiyâb’a getürdiler. Efrâsiyâb pür-ğazab bunlara hıttâb ⁽⁴⁾ idüp: “İy nâ-ğalefler! Nedür itdüğüñüz fezâhat? Şimdi nicesüñüz? Sizi ne ‘azâb ile öldüreyim.” diyüp döndi. ⁽⁵⁾ Bîjen’e eyitdi: “Nâ-bekâr! Sen kim olasın kim benüm haremüme girüp böyle iş ve kabâhat idesin? İtdüğüñ yanuña ⁽⁶⁾ kalur mı kıyâş eyledüñ?” didi. Bîjen hîc nesne dimeyüp cevâb virmedi. Ammâ bânû hemân nuçka gelüp: “Aslâ ⁽⁷⁾ günâhı yokdur devletüm ata bu huşuşda bu yigidüñ. Ben bunu ‘işret-gâhıma da‘vet idüp ibrâm-ı ilhâm ile getürtdüm. ⁽⁸⁾ Ve dârûlayup alup bunda getürtdüm. Göz açup kendin bunda buldı. Nâ-çâr rızâ virdi. Ammâ beni öldür. Zîrâ ⁽⁹⁾ suç benümdür. Ben eyledüm, bunu öldürme. Şoñra Rüstem’üñ oğullarınıñ ellerinden halâş olımazsın. Hemân vâlidesi ⁽¹⁰⁾ Deli Bânû: “Saña belâ ve kazâ yeter.” didi. Efrâsiyâb Menüce’den bu cevâbı işidince dibelik deryâ-yı ğazabı cüş ⁽¹¹⁾ u hurûş idüp: “Bağ büride²⁸⁰-ğîsü mekkârenüñ söyledüğü söze. Yâ sen beni anlar ile mi korkudursın? Varuñ ⁽¹²⁾ bunlaruñ ikisini dağı karşı karşıya ber-dâr eyleñ. ‘İbret-i ‘âlem olsun.” didi. Gerşivez la‘în ise şer işüñ ⁽¹³⁾ peyki böyle umürda ellerine maqreme alur da oynar server neşât ile bunları alup siyâset-hâneye getürdi. ⁽¹⁴⁾ İkisinde şoyup ‘uryân eyledi.

Evvel Menüce Bânû nâzenîni çıplağ²⁸¹ güneş dağı görmemiş-idi. Şimdi tenini bütün ⁽¹⁵⁾ ehl-i Behiştkenđ gördi ve Efrâsiyâb’a ve Gerşivez’e düşnâm itmedük kimse kalmadı. “Be hey herîfler! Bunları ⁽¹⁶⁾ öldürürseñüz bârî tenhâda öldürüñ, kimse görmesün.” diyü.

Hâşılı bunları ‘uryân idüp gerdânlarına ⁽¹⁷⁾ resenler taqup şehri gezdürüp dâr dibine varsalar gerek. Yolda giderken Menüce Bânû cigerden bir âh idüp ⁽¹⁸⁾ eyitdi: “İy yâr-ı cânım benüm. Şüm bahtum ‘âkıbet seni bu hâle getürdi. Keşke beni biñ pâre idüp seni âzâd ⁽¹⁹⁾ eyleseler. Ben öldüğüme ğam yimem. Ancağ saña hayf eyledüm.” didi. Bîjen bânûya eyitdi: “İy nâzenîñüm. E’l-hamdü li’l-lâh ⁽²⁰⁾ nâmerdlik ile ölmem. Kimse yaqamdan tutup darb-ı dest helâk eylemedi. Ve ben şimdi bu üzerimde olan ⁽²¹⁾ bendi zür ile kırup halâş oluram. Ammâ saña yazığ olur. Baña kafadâr olup bu kadar ‘askeri

²⁸⁰ Metinde “bezîde”.

²⁸¹ Metinde “çılak”.

yarup ⁽²²⁾ çıkamazsın. Senüñ yoluña cān ve baş fedā olsun. Evvel beni öldürüp soñra seni nice dilerlerse eylesünler. ⁽²³⁾ Velākin bunca eḫibbādan devr olup pederüm Rüstem şāhib-kırāna ve dāyum Ferāmurz-ı gord-i leşker-şikene, vālidem Güşāsb ⁽²⁴⁾ Bānū'ya ḫasret giderem. Anlar benüm ḫālūmden ḫaber-dār degüllerdür hey bi-vefā rüzgār!” diyüp ağladı. Öyle kim cān-ı ⁽²⁵⁾ cigerler dağladı.

Bījen'üñ ol ḫālin görüp Behiştkenḫ ḫalkı cümle ile ağlaşdılar. Ve eyitdiler: “Efrāsiyāb [295b] ⁽¹⁾ şöyle bir dilāver ile bir nāzenīn duḫtere kıydı.” diyüp levm eylediler. Bunları dār dibine getirüp şöyle ⁽²⁾ turgurdılar. Resenleri dāra atmağa başladılar. Bānū feryād eyler ki: “Evvel beni ber-dār idüñ bārī, dilāverimüñ ⁽³⁾ cān virdügin görmeyem.” diyü. Bījen feryād ider: “Evvel beni öldürüñ! Nāzenīnümüñ öldügin görmeyem.” ⁽⁴⁾ diyü. Bir vāveylādur ki gökde melekler ve deryāda semekler bu iki nā-murāduñ ḫāline ağlaşdılar. ḫalk ise kat-⁽⁵⁾ender-kat yığılup: “Hey meded! Şunlar nā-ḫaḫ yire gideyorlar. Bir şefā' at idüp ḫalāş eyler bulunmadı.” diyüp ⁽⁶⁾ ḫayf-ı dirīg iderler iken anı gördiler Kelāt-ı ḫarem tarafından tozlar belürdi. Bād-ı şabā karşı varup dāmeninden ⁽⁷⁾ girībānına varınca iki şaḫ idüp içinden on iki biñ erüñ nişānesi zāhir oldu. ‘Alem sāyesinde ⁽⁸⁾ bir pehlivān yaḫın gelince gördiler Tūrān şāhib-kırānı olan Pīrān ibn-i Veyse tīz-cengdür meger Kelāt-ı ḫaremden ⁽⁹⁾ gelürdi. Pīrān daḫı gelüp gördi. Ḳal' adan taşra bir 'aẓīm yığınaḫ var ki olmaz “Āyā bunuñ aşlı ⁽¹⁰⁾ nedür?” diyü tīz ilerü at sürüp gelüp gördi. İki 'uryān kimseleri ber-dār ideyorlar. “Turuñ biraz, ⁽¹¹⁾ te'ḫīr idüñ.” diyüp bunları alıḫodı. Ve aşlın su'al eyledükde vuḫū'ı üzere naḫl eylediler. Bīrān ⁽¹²⁾ darılıp Efrāsiyāb'a ve Gerşīvez'e düşnām ve nefrīn eyledi. Ve mellūtesin çıkarup Menūce Bānū'nuñ ⁽¹³⁾ üzerine atdı. Ve bunları dārdan ḫalāş idüp döndürdi. Gerşīvez'e bir 'ıḫāb idüp dīvān-ı ⁽¹⁴⁾ Efrāsiyāb'a geldiler. Bīrān Efrāsiyāb'a: “Pādişāhum! Bu senüñ itdügin dīvānelik nedür bilmez misiz? Siyāvuş'ı ol zamān ⁽¹⁵⁾ öldürdiñüz. ḫāliyā daḫı Tūrān yirine gelmedi. Ol zamāndan berü ādem ḫatlı olunur. Ya Bījen Rüstem'üñ kızı oḫlı ⁽¹⁶⁾ degül midür? Rüstem duyup gelürse Tūrān'ı ḫarāb-ı yebāb eyler. Bījen ḫanın saña ḫor mı?” didi. Efrāsiyāb eyitdi: ⁽¹⁷⁾ “Yā Bīrān! Nice idelim? Hemān senden Allāh rāzī olsun. Şalıvirelim mi?” didi. Bīrān: “Yok pādişāhum! Saña ⁽¹⁸⁾ şalıvir dimem. ḫaps ile siyāset eyle. Ancaḫ öldürme. Soñra Tūrān'da taş taş üstünde ḫalmaz. ⁽¹⁹⁾ Sen bilürsin.” didi.

Ammā rāvi eydür: Kūh-ı Hümāvend'ün bir ucı Behiştkende üzerine dek gelürdi. Andan Dahhāk-ı (20) Mārī zamānından qalma bir çāh var-ıdı. Beş yüz arşun 'umkı var-ıdı. Ve ağzına göre bir harman kadar bir sengin (21) taş perdāhte idüp ortasın sūrāh eylemişlerdi. Ol tağda dīv-i sefīd etbā'ından bir dīv var-ıdı. Ekvāl (22) Nerre dirler iki yüz otuz arış qaddi var-ıdı. Efrāsiyāb ile dost idi. Efrāsiyāb müşāvere idüp getürüp (23) Bījen'i ol çāha indürdi ve ağzına ol taşı pehlivānlar ittifāk ile "Qapayalım." didiler. Efrāsiyāb Ekvāl Nerre'yi (24) da' vet idüp niyāz eyledi. Ol taşı çāhuñ ağzına Ekvāl Nerre qodı. Efrāsiyāb'a: "Gerşivez'i, kıızı neylersin?" (25) didi. Efrāsiyāb: "Yılda bir top hille ta'yin olunsun. Her kim bir loqma virürse bi-lā-te'ħir katlı iderem." diyüp [296a] (1) diyüp yemīn eyledi. Ve Ekvāl Nerre'ye: "Gāh gāh çāha göz kulak ol. Kimse varup ol çāhdan Bījen'i çıkarmasun." (2) didi. Ve Menūce'nün boğazına çalı delüp geçürdiler ve şalıvirdiler. Kimse bir loqma etmek virmege Efrāsiyāb (3) şerrinden qorqardı, etmek viremezdi. Ba'z dīvār delüklerine etmek ufağı şokup: "Var iy bānū filān yirde (4) dīvār delüğinde etmek qodum, al." dirdi. Ol dağı varup alurdi. Süpründilikde bir eski zenbīl buldı. (5) Ve ibler peydā eyledi. Ol zenbīle ipleri bağlayup her gün şehri gezerdi. Ne kadar etmek peydā iderse (6) ol zenbīle qoyup varup çāhda taş delüğinden Bījen'e şarkıdup virürdi. Tā Bījen'ün qarnı (7) toyınca kendüsi bir nesne yimezdi. İşte bu hāl üzere yidi yıl geçdi. Bījen ol çāhuñ dibinde qaldı. Bānū da (8) [...]282 olup Bījen'i ol çāhuñ içinde beslerdi.

Üstād eydür: Bir gün nevrüz olup cümle şāhlar ve pehlivānlar (9) Belh şahrāsında cem' oldılar. Ammā Ferīdūn-ı Ferruḡ-zād zamānında, saltanatı vaqtinde bir cām gibi numā yapmış-ıdı. Hükemā nice (10) tılsımāt ile düzüp nice şan'atlar icrā eylemişlerdi. Cümleden biri bu idi kim qaçan pür idüp bir siyāh hayme içinde (11) ol cāma nazar olunsa qāf-ber-qāf rüy-ı zemīni nazar eylerdi, temāşā iderlerdi. Ne kadar mağāralar ve çāhlar (12) var ise içinde olan cāma nazar olunsa şeyler görünür idi. Keyḡusrev ol nevrüz ḡātırına gelüp siyāh haymeyi (13) qurdurdu ve cām-ı Ferīdūn şarāb ile pür idüp ol siyāh haymenün orta yirine qodı ve nazar idüp memalik-i Maḡrüseyi (14) seyr ü temāşā iderken Tūrān diyārına geldi. Seyrān iderek Behiştkend'e geldi. Efrāsiyāb görüp tahtında Tūrān (15) begleri ile oturup hükümetinde ammā qal'adan taşra bir çul-puş gördi. Tağa toğrı sağa şola (16) bakınuş gider. "Göreyim şol çul-puş nedür ve qanda

gider?” diyüp ardınca gözetdi. Ol çul-püş tağa ⁽¹⁷⁾ varup bir çāhuñ ağızına irdi. Keyhusrev Kāmran gördi çāhuñ ağızına bir taş kapamışlar. Ortası delük. ⁽¹⁸⁾ Ol çul-püş bir zembil ile ol çāha etmek şarkıtdı. Keyhusrev bunu görüp: “Acabā ol çāhda kim vardur. Ola ⁽¹⁹⁾ bu etmegi kimseye virür?” diyü çāhdan içeri bakdı. Gördi kim ka‘r-ı çāhda bir kimse oturur. Şaçları fitil fitil ⁽²⁰⁾ olmuş. Bir ġarīb heykel. Keyhusrev bu şahsa diġkat ile bakup gördi. Bījen ibn-i Ġiv’dür. Bir hey’ete girmişdür ki ⁽²¹⁾ gören vehm eyler. Keyhusrev Kāmranā merħamet gelüp eyitdi: “Tīz baña Rüstem’i da‘vet idüñ, gelsün.” didi. Varup Rüstem’e: ⁽²²⁾ “Buyuruñ devletlü şāhib-ķırān, sizi pādişāh ister.” didiler. Rüstem daġı yirinden ħalkup ol çādıra geldi. Keyhsurev ⁽²³⁾ eyitdi: “Gel yā Rüstem! Şuña nazār eyle.” didi. Rüstem daġı bakup “Tūrān’ı bulduñ mı?” didi. Rüstem: “Buldum.” didi. Behiştken ⁽²⁴⁾ bakdı. “Üst yanında tağa baġ.” didi. Rüstem bakdı. “Çāha baġ.” didi. Rüstem bakup Bījen’i gördi. Güc-ile ⁽²⁵⁾ teşġis eyledi. Keyhusrev: “Kimdür çāhuñ dibinde olan, bildüñ mi?” didi. Rüstem: “Belī pādişāhum, bildüm. Bījen’dür.” didi. Keyhusrev [296b] ⁽¹⁾ eyitdi: “İmdi yā Rüstem! Fermānum budur ki varup Bījen’i ħalāş itmek gereksin. Zīrā inşāf degüldür. Bundan soñra ol ⁽²⁾ cāhda ħala. Ġālibā ol çal-püş daġı Menüce Bānū’dur.” didi. Rüstem elin başına ħoyup: “Baş üzerine pādişāhum!” didi.

⁽³⁾ Rüstem ġayrı Bījen’üñ ħalāşına ‘azm eyledi. “Şimdi böyle āşikā[r] varsa şāyed ħaber-dār olup Bījen’i cāhda helāk ⁽⁴⁾ ideler. Bu ecilden bir şan‘atla varup ħıġarmaġ gerekdür.” didi. Müşāvere idüp bāzirġān²⁸³ şüreti ile gidecek oldı. ⁽⁵⁾ Ser-beyānı bıraġdı. Arslan ser-tuġılıya bıraġdı. Ve Ebreş’i bıraġdı. Ve Selāmün Dānā Rüstem’e bir ma‘cün yidirüp ⁽⁶⁾ sesi daġı taġyīr oldı ve yüzine niġāb aşup adın Ĥvāce Sa‘dān-ı Hindī ħodı. Ve cümle pehlivānları ⁽⁷⁾ aldı. Tebdīl idüp kimin ġulām ve kimin bāzirġān şüretine ħoydı. Ve birġaç ħatar ħumāş peydā idüp ħalkdı. ⁽⁸⁾ ‘Azm-i Tūrān eyledi.

Ceyhün’ı ‘ubūr idüp birġün Behiştken’de bir ‘azīm ħān var-ıdı. Şeng dirler. Muġaddimen bir pādişāh ⁽⁹⁾ var-ıdı. Ol binā itmiş-idi. Bāzirġānlar ekser ol ħāna ħonardı. Rüstem daġı varup ol ħāna ħondi. Andan ⁽¹⁰⁾ bir büyük yük düzüp Efrāsiyāb için biraz hedāyā düzdi. Dīvāna varup Efrāsiyāb’a buluşdı. Ve getür⁽¹¹⁾diġi hedāyāyı virdi. Efrāsiyāb ħaz eyledi. “İy ħvāce! Ķandan gelürsin?” didi. Rüstem: “Gelişüm

²⁸³ Metinde “bārizġān”.

Hind'dendür. Ancak ⁽¹²⁾ gelürken deryāda ‘azīm fırtına çeküp ‘Eger deryādan hālāş olursam bir şehre varup fuķarāya iṭ‘ām idem.’ diyü ⁽¹³⁾ nezr eyledüm. Murādum bu diyārda eylemekdür. Eger izniñüz olursa münādīler nidā itdüreyim.” didi. Efrāsiyāb: “Pek ma‘ķül ⁽¹⁴⁾ yā h̄vāce! Saña destür. Her ķanda murād iderseñ maṭbaḥ ķurup ṭa‘ām pişür.” didi. Rüstem bir miķdār daḥı oturup ⁽¹⁵⁾ ķalkdı. Ālet-i mülāḥaza yir öpüp dīvāndan ṭaşra çıķdı. Gergedānına binüp ḥān-ı Şeng’e geldi. Andan birķaç münādī ⁽¹⁶⁾ getürdüp aḥvāli bildürdi. Münādīler şehri içinde nidā eylediler. “İy fuķarā-i Behiştken! Hind’den H̄vāce Sa‘dān nām bir h̄vāce ⁽¹⁷⁾ gelüp yarın fuķarāya iṭ‘ām-ı ṭa‘ām eylese gerek. Ķarnı ac olan gelüp ṭa‘ām yisün. Üç güne dek şalādur.” didiler. ⁽¹⁸⁾ Herkes ḥaber-dār oldu. Andan Rüstem şaḥrāda ķadır ķurup maṭbaḥ düzüp ṭa‘ām pişürtmege.

Ol gün ol gice geķüp ⁽¹⁹⁾ şabāḥ oldu. Behiştken fuķarāsı gelüp oturup ķarnın ṭoyururlardı. Bu arada Menūce Bānū daḥı bir şikeste ⁽²⁰⁾ ķanaķ bulmuş gelüp maṭbaḥdan ṭa‘ām aldı. Ammā görenler Rüstem’e “Yā H̄vāce Sa‘dān! Şaķın bu ķul-pūşa ṭa‘ām ⁽²¹⁾ virme bu mağzūbdur. Efrāsiyāb’uñ kıızıdır. Bir ķabāḥatden ötüri Efrāsiyāb buña ğazab idüp tenbīh eyledi. ‘Her kim ⁽²²⁾ buña bir loķma nān virür ise öldürürem.’ diyü. Şoñra pādişāḥ ṭuyup belki incinür.” didiler. Rüstem: “Öyle mi? Ķünkim ⁽²³⁾ pādişāḥ yasağıdır. Lāyık olan bizde yasağı ṭutmaķdır. Aluñ elinden şu ṭa‘āmı.” didi. Varup Menūce Bānū’nuñ elinden ⁽²⁴⁾ ṭa‘āmı alup döktiler. Ve boş ķanağın eline virüp “Yıķıl şuradan!” diyüp ķoğdılar.

İşte benüm cānım bu kıssadan ⁽²⁵⁾ ḥişşe-i ‘azīme vardur ki pādişāḥ gözinden düşen kimse bed-baḥt olur. Bānū ağlayup “İy baḥt-ı şüm. Ne var idi [297a] ⁽¹⁾ ne var idi yidi senedür ısıcaķ ṭa‘ām yimeķ degül yüzün daḥı görmedüm. Ben kendümden geķdüm ötede benüm ārām-ı cānım ⁽²⁾ olan Bījen yidi yıldır böyle ṭa‘ām yüzine ḥasretdür. Şimdi bir fıŗşat düşdi. Anda daḥı şümlüğüñ icrā idüp ⁽³⁾ beni ısıcaķ yimeķden maḥrüm eyledüñ.” diyü baḥt-ı nā-hemvārına düşünām iderek çıķup gitdi. Ammā Rüstem ardınca ⁽⁴⁾ ādem gönderüp tenhā yire çağırtdı. Bānū daḥı geldi. Rüstem Menūce Bānū’ya eyitdi: “Sen kimsin? Niķün ḥalk senden ⁽⁵⁾ ībā ider?” didi. Bānū daḥı kendin bildirüp eyitdi:

Beyt:

Menūce benüm ruḥsat-ı Efrāsiyāb

Berehne-nedīdi tenüm ⁽⁶⁾ āfītāb.

Rüstem Menûc'ün önüne ta'âm koyup Menûce yimeyüp ağladı. Rüstem eyitdi: “Yâ Menûce! Niçün ağlarsın, ta'âmı ⁽⁷⁾ yimezsın?” didi. Menûce Bânü yine âh idüp “Niçe yiyeyim, benüm nâzeninüm Bîjen ötede açdur. Benüm boğazumdan tâ ol ⁽⁸⁾ yiyüp ıarnı toymayınca geçmez.” didi. Rüstem ta' accüp idüp ““ Āşıklık olursa böyle olsun.” didi. Dönüp bânüya ⁽⁹⁾ “Sen ye iy bânü! Aña başka ta'âm virürem.” diyüp bir kızarılmış içi ıolma tavuğ virdi. Ammâ hâtemin içine ⁽¹⁰⁾ ıodı. Andan bânü tavuğı alup âlât-ı semâı kendi de öninde olan ta'âmıdan yimedi. Biraz ıarışdırup andan soñra ⁽¹¹⁾ ıalkdı ki gide. Rüstem “Yarın yine gel.” didi. Bânü “Nola!” didi. Tavuğı alup gitdi. Sevinerek ıoğrı çâha vardı. ⁽¹²⁾ Ve ol tavuğı zenbîl ile aşığa şarkııdı. Bîjen gördi bir içi ıolma kızarılmış tavuğ. Ta' accüb eyledi. Yidi ⁽¹³⁾ senedür bânünüñ böyle ta'âm getürdiği yok idi. “Acabâ bunu ıanda buldı ola.” diyüp su'âl eyledi. Bânü ⁽¹⁴⁾ Hıvâce Sa' dâñ nâm bir bâzirgân gelüp deryâda fırtına çığmış ‘selâmet bulursam fuıarâya ta'âm ideyim.’ diyü ⁽¹⁵⁾ nezr eylemiş. Bugün ta'âm üleşdürmege başladı. Baña da bu tavuğı virdi.” didi. Bîjen tavuğı pâreledi. Yirken ⁽¹⁶⁾ hâtem çığdı, “Bunuñ aşlı ne ola.” diyüp hâtemi alup bağdı. Gördi ki dedesi Rüstem'ün hâtemi. Bîjen görince ⁽¹⁷⁾ şâd olup serverinden ıahıaha ile güldi. Bânü taşrada şaşdı ki yidi seneden berü Bîjen'de bu hâlet ⁽¹⁸⁾ yoğıdı. Kendü kendüsine hayf-i dirîğ idüp: “Eyvâh gördüñ mi zavallı yigidi? Yidi senedür böyle ta'âm görmedi. ⁽¹⁹⁾ Şimdi görince dîvâne oldu. Zîrâ bu hânde ‘alâmet-i cünün olduğına işıibâh yokdur.” diyüp ğam-ğın oldu. ⁽²⁰⁾ Dönüp: “Yâ Bîjen nolduñ? Kendüñi devşür, niçün beyhüde gülersin? Dîvâne mi olduñ.” didükde Bîjen tekrâr ⁽²¹⁾ gülüp: “Yok iy bânü! Dîvâne olmadum. ‘Alâmet-i hâlâş zuhür eyledi. Aña gülerem. Neyleyem, ‘avratlara râz açmak ⁽²²⁾ erenlerüñ şânından degüldür. Yoğsa saña aşlımı söyledüm.” diyince bânü ağlayup “Hayf yâ Bîjen! Benüm saña yidi yıldan ⁽²³⁾ berü ‘âşık olup yoluñda pây-mâl olduğım ya beni ol bî-vefâlardan mı kıyâş eylesin dağı şadâkatum añlamaduñ mı?” diyince ⁽²⁴⁾ Bîjen didüği söze nâdım olup “Estağfiru'l-lâh iy bânü! Murâdum seni tecrübe idi. Müjde saña ol Hind'den gelen Hıvâce ⁽²⁵⁾ Sa' dâñ dedem ‘âlemün şâhib-ıırânı olan Rüstem'dür. Beni hâlâş itmege gelmiş. İmdi al bu hâtemi işıe tavuğdan çığdı. [297b] ⁽¹⁾ yarın kendüsine vir, gör ne cevâb eyler.” didi. Hâtemi zenbîle koyup bânü da yukaru çekdi. Ve alup hıfz eyledi.

İşte ⁽²⁾ bunlar ol gice server ile şabâh eylediler. Menûce Bânü ıalkup şehre indi. Rüstem'ün çadıırı yanına gelüp göründi. Bunu görüp ⁽³⁾ tenhâ yire getürdi. “Nedür?” didi. Hâtemi virüp Bîjen'ün selâmın teblîğ eyledi. Rüstem{i} bildi kim aıvâle vâkıf

olmuşlar. “Bu gice inşā” l-lāh⁽⁴⁾ varup anı cāhdan hālāş eylemez. Ancak gicelik hālidür, sen bir āteş nişān idüp yaq, sizi o alāmet ile bulayım.” didi. ⁽⁵⁾ Bānūya vāfir nevāle virüp yolladı. Bānū gitdikden soñra Rüstem yine aqşam olınca ta‘ām üleşdürüp kalkdılar. Hāna geldiler. Rüstem ⁽⁶⁾ cümle pehlivānlar ile müşāvere idüp atlarınıñ ayakları altına keçe bağladılar. Rüstem Bānū Güşāsb’a: “Var benüm raqsumı hāzır eyle.” didi. Bānū aqırda ⁽⁷⁾ varup raqşın oñara. Meger hān-ı Şenek odabaşısı maqbūb dost idi. Ol şan‘atūñ eski yigitlerinden idi. Bānū Güşāsb’ı gulām şanup ⁽⁸⁾ şüretinde bıyık şakal yok bā-lā-kad bir ablaq oğlandır. Gelelden berü bānūya mā’il olup birkaç gün hayāliyle çalıq urdı. Şimdi ⁽⁹⁾ gördi bī-vaqt zamān aqura indi. Ol daqı inüp yanına geldi. Bānū’ya “Hey efendüm celebî! Seni cānum pek sevdi.” diyüp ⁽¹⁰⁾ bānūnuñ çeñesi altın oqşadı. Bānū gāzaba gelüp “Ne yabana söyler bu mel‘ün?” didi. Ammā gāvğā işimūze māni‘ olmasun.” diyü yine ⁽¹¹⁾ şabr idüp “Var ādem işiñe git. Ben senūñ didüğüñ degülem. Başımıza gāvğāya uğradursın, ‘aybdur.” didi. Odabaşınıñ ⁽¹²⁾ gözleri kızmış qurbācığı kalkmış, ‘ayb bilür mi? Hemān: “Cānum celebî! Öyle dime, nem var ise senūñ olsun. Ton üzerinden olsun.” ⁽¹³⁾ diyüp bānūya şarıldı. Bānūnuñ gayrı gözleri dönüp: “Bre hey mel‘ün saña tek tur dimez miyem?” diyüp başına bir muşt urdı. ⁽¹⁴⁾ Meger herifūñ kafası köhnemiş idi. Toğrısı öyke ile bānū da bekçe urdı, herifūñ kellesi tur kabağı gibi dardağan olup ⁽¹⁵⁾ mağzı şacıldı. Atı düzeldüp yuqaru geldi. Andan atlarıñ yanına inüp Rüstem odabaşınıñ leşin görüp: “Nedür bu?” didi. ⁽¹⁶⁾ Bānū da aşlımı naql eyledi. Herifin cebinden hān qapusınıñ miftāhın alup hān qapusın açup çıkup gitseler gerek.

Ammā cümle ⁽¹⁷⁾ pehlivānlar çalışup qapuyı açamadılar. Ammā Giv gelüp kilide pençe şundı. Bi-emri’ l-lāh²⁸⁴ açıldı. Rüstem görüp: “Yā Giv! Timürçi oğlı ⁽¹⁸⁾ olduğıñ işbāt eyledüñ, şan‘at ehline mevqūfdur. ‘Her şan‘at, ehlinden qorqar.’ dirler gercek imiş.” Bu lañife ile qapudan ⁽¹⁹⁾ taşra çıkdılar. Yine qapadılar. Oradan tağa toğrı yüridiler. Meger Menūce Bānū varup Bijen’e: “Bu gice dedeñ Rüstem pehlivānlar ⁽²⁰⁾ ile gelüp seni hālāş eylese gerek.” diyü müjde eyledi. Ve gice olduqda çahuñ oñinde bir āteş yaqdı. Pehlivānlar ıraqdan ⁽²¹⁾ görüp yüridiler. Ammā Efrāsiyāb’uñ cāh üzere nigh-bān ta‘yīn eyledüğü Ekvāl Nerre mekānında oturur iken cāh oñinde ⁽²²⁾ āteşi gördi. “Bu āteş ne ola?” diyü ‘amūdın qapup āteşe toğrı gelürken gördi. Vāfir kimseler bu āteşe toğrı ⁽²³⁾ gider. Hemān bunlarıñ üzerine geldi. Rüstem oñince kafasında Ferāmurz

²⁸⁴ “Allah’ın emri ile”.

ardınca Delü Bānū vesā'irler daḥı birbiri ⁽²⁴⁾ ardınca gelürler idi. Ekvāl Nerre irişüp: “Nereye gidersüñüz iy nā-bekārlar? Cān elimde ḫanda ḫalāş idersüñüz?” diyüp ⁽²⁵⁾ añsuzdan irişüp Rüstem'üñ iki ketfinüñ ortasına bir 'amūd urdı. Rüstem gergedān yelesine ḫapandı. Ferāmurz bunı görüp: “Hay la'īn! [298a] ⁽¹⁾ Hay la'īn!” diyüp üzerine varınca Ekvāl Nerre bir de Ferāmurz'a urdı. Ferāmurz ammā ḡāfil degül. Bunuñ 'amūdın men' idüp dal-⁽²⁾tīg olunca güher-āb cesāret idemeyüp ḫaçdı. Şöyle bir dıraḫt-ı müntehā var idi. Taḫmīnen yidi sekiz ādem ancaḫ ḫucaḫlardı. ⁽³⁾ Ekvāl Nerre ol ağacuñ ardına sindi. Ferāmurz birḫaç kere ağacı dolanup: “Be hey la'īn!” diyüp Ferāmurz dıraḫta bir tīg öyle ⁽⁴⁾ urdı kim ḫılıç ol bir ḫarafdan parlayup düşdi. Ferāmurz geçince Deli Bānū gördi dīv ağacuñ dibinde 'amūd yine ⁽⁵⁾ ḫayanup ḫurur. İrüp sīnesine bir muşt²⁸⁵ nice urdıysa güher-ābdur nişfindan yukarusı 'amūda ḫoḫındı. 'amūd da ⁽⁶⁾ dıraḫta ḫoḫınup ağac da güher-āb da yıḫıldı. Rüstem ve pehlivānlar gelüp baḫdılar. Ferāmurz bir ḫılıç urmuş kim hem ağaç ve hem 'amūd ⁽⁷⁾ ve hem dīvi altı pāre eylemiş. Ferāmurz'a āferīn eylediler. Andan geçüp çāh ağzına geldiler. Rüstem ve cümle mübārizān çāhı ⁽⁸⁾ gördiler. Üzerinde bir ḫaş var. Hemān Rüstem damın dermiyān idüp ḫaşı iki eliyle ḫutup zūr eyledi. Ḥāh-nā-ḫāh ḫaldırup ⁽⁹⁾ yuvarladı. ḫaş öyle yuvarlandı kim tā ḫal' a dīvārına urdı. ḫal' a-i Behiştkende şarşıldı. Efrāsiyāb'üñ sarāyı burc-ı ḫisāra ⁽¹⁰⁾ muttaşıl idi. Oturup elinde cām 'işret eylerdi. Ḥisār ve ḫal' a ḫaşıñ ḫarbından zelzeleye geldi. Efrāsiyāb'üñ elinde ḫolu cām var idi. Ditreyüp ⁽¹¹⁾ bāde dökildi. “Allāh Allāh zelzele vāḫi' oldı.” diyü Efrāsiyāb elinden cāmı zemīne bıraḫup: “Ayāndur.” diyü biraz ⁽¹²⁾ ḫurup yine aldı.

Bunlar bu ta' accübde ammā berüde Rüstem ḫaşı atduḫdan soñra miyānından kemend-i ḫahramān'ı çözüp cāha şarḫıtdı. [MĪNYATÜR] [298b] ⁽¹⁾ “Yā Bījen kendüñi kemende girift eyle.” didi. Bījen kendin baḫlayup Rüstem yukarı ḫıḫardı. Baḫdılar bī-çāre Bījen yidi ⁽²⁾ seneden beri bir hey'ete girmiş kim Bījen oldığı fark olunmaḫdan ḫalmış. Bījen segirdüp ibtidā Rüstem'üñ destin öpüp ⁽³⁾ ayāḫına şarıldı. Rüstem Bījen'i hemān şarılup gözlerinden öpüp nevāḫat eyledi. Andan Ferāmurz'üñ elin öpdi. ⁽⁴⁾ Andan vālidesinüñ ve pederinüñ ellerin öpdi. Anlar daḫı Bījen'i baḫrına başup gözlerinden öpdiler.

²⁸⁵ Metinde “must”.

Oradan dönüp ⁽⁵⁾ gelürken bir maħalle geldiler. Menüce Bānū eyitdi: “İşte bundan pederüm Efrāsiyāb taħtı altına çıkar lağım vardır.” didi. ⁽⁶⁾ Rüstem lağım ağızın bulup açdı. Andan bānūya: “Yā Menüce yūri sen ilerü.” didi. Menüce Bānū’dur yürüdi. Ardınca ⁽⁷⁾ Bījen, ardınca Gīv, ardınca bānū ve sā’irleri daħı raħşları ile ƣal’a ƣapusına gidüñ.” didi. Ol pehlivānlaruñ ⁽⁸⁾ raħşların alup ƣal’a ƣapusına gitdiler. Ammā berüde lağım ile gidüp taħt altına irdiler. Rüstem gör[d]i Efrāsiyāb ⁽⁹⁾ begleri ile ve Gerşivez ile ‘işret eyler. Menüce Bānū’ya işaret eyledi. Taħt altında Menüce Efrāsiyāb’uñ ƣarşısına ⁽¹⁰⁾ ƣıka düşdi. Efrāsiyāb añsuzdan bānūyı görünce ürküp: “Bre bu nedür? Ƙanda geldi?” didi. Gerşivez: “Birāder ⁽¹¹⁾ yabancı degüldür. Ƙızuñ Menüce Bānū’dur.” didi. Bunda ne arar dirken Bījen ƣıkdı. Efrāsiyāb: “Bre bu kimdür?” didi. ⁽¹²⁾ Gerşivez ƣaltabānī daħı: “Bu da işte dāmāduñ Bījen’dür.” didi. Daħı ardınca Gīv ƣıkdı. “Bu kimdür?” didükde “Dāmādinuñ ⁽¹³⁾ pederi Gīv’{e}dür.” didi. Bu kere ardınca Deli Bānū²⁸⁶ ƣıkdı. Efrāsiyāb: “Bu kimdür?” didi. Ma’ hūd hemān ƣurma ta’ rīf iderdi. ⁽¹⁴⁾ Eyitdi: “Bu daħı dāmādinuñ vālidesidür.” didi. Ardınca Ferāmurz ƣıkdı. Efrāsiyāb: “Bu kimdür?” didi. Zīrā bunlar ⁽¹⁵⁾ tebdīl idi. Efrāsiyāb anuñ içün bilmeyüp Gerşivez’e su’āl ider. Ol da ħaber virürdi. “Ve’l-ħāşıl bu daħı dāmādinuñ ⁽¹⁶⁾ dayısı Ferāmurz’dur.” dirken Rüstem ƣıkdı. Hemān Efrāsiyāb Rüstem’i görünce elinden cāmı yire urup kendin taħt ⁽¹⁷⁾ ardına atdı. Meger taħtuñ ardı bāğ idi. Aña ƣaçdı. Rüstem Ferāmurz’a işaret idüp Ferāmurz ardına düşdi. ⁽¹⁸⁾ Bāğçede aradı bulımadı. Berüde Rüstem taħt-ı Efrāsiyāb’ı kılıclayup zabt eyledi. Ve bütün Tūrān dilāverlerini tutdılar. ⁽¹⁹⁾ Zencīr taħtdılar. Rüstem birkaç gün anda oturup ol bāğcenüñ dā’iresin bekletdi. Meger Rüstem bu cānibe geldükde ⁽²⁰⁾ Keyħusrev’e: “Sen de gel.” dimişlerdi. Keyħusrev daħı mevcūd bulunan ‘ asker ile ol gün ƣalkup ‘azm-i Tūrān eyledi. ⁽²¹⁾ Bir gün gelüp Behiştken’dē dāħil oldı. Rüstem ħaber-dār olup istiķbāl eyledi. Ferāmurz’ı taħt-ı Efrāsiyāb’da ƣodı. Varup ⁽²²⁾ Keyħusrev’i getürdi. Öñine düşüp getürdi. Taħt-ı Efrāsiyāb’a cülūs eyledi. Andan şāh-ı Īrān Rüstem ta’ līmi üzere ⁽²³⁾ cümle esīr olan Tūrān dilāverlerin getürüp nuṡƣ-ı siyāsete çökertdi. Ve cellād eyledi. Rüstem ayağa ƣurup: “Pādişāhum! ⁽²⁴⁾ Luṡf eyle bu dilāverlerüñ cürmini baña bağışla. Saña Efrāsiyāb’ı bulsunlar.” didi. Keyħusrev: “Ėoş-imdi senüñ ħāṡıruñ ⁽²⁵⁾ içün öyle olsun.” didi. Bunları şalıvir ve Gerşivez’üñ yanına Zenge ile Güsthem’i ƣoşup Efrāsiyāb’ı

²⁸⁶ Metinde “Bābū”.

tutmağa gönderdi. [299a] ⁽¹⁾ gönderdi. Bunlar bāğa girdiler. Gerşivez bir yire varup: “Çık birāder, kimse yokdur.” didi. Hemān Efrāsiyāb bir kütüğü ⁽²⁾ dibinden çıkup geldi. Reng ile Güstehem karşı varup Efrāsiyāb’a hamle eylediler. Efrāsiyāb bunların ikisin dağı ⁽³⁾ zaḥm-dār eyledi. Ve bāğuñ öbür kapusından çıkup Çin kapusına geldi. Meger Çin kapusunda Tūs ibn-i Nevrez ⁽⁴⁾ beklerdi. Efrāsiyāb Tūs’uñ üzerine yürüdi. Tūs karşı turup hamle eyledi. Efrāsiyāb Tūs’uñ hamlesin ⁽⁵⁾ men’ idüp Tūs’ı zaḥm-dār eyledi. Andan kal’a kapusından çıkup Çin’e toğrı firār eyledi. Zenge ile Güstehem ⁽⁶⁾ Gerşivez’i şalıvirmeyüp Rüstem’e geldiler. Efrāsiyāb’uñ itdüğü işi naql eylediler. Rüstem Ferāmurz’a: “Var gözüm nūrı sen ⁽⁷⁾ Efrāsiyāb’uñ ardınca kanda irişürseñ Efrāsiyāb’ı tutup getir.” didi. Ferāmurz: “Nola!” diyüp kırk biñ asker in hāzır ⁽⁸⁾ idüp Efrāsiyāb’uñ ardınca gitdi. Gerşivez’i Kal’a-i Daḥḥāk’a haps eylediler. Efrāsiyāb’uñ haps hānesidür. Etrāfı hendek ⁽⁹⁾ şuy la māl-a-māl bir kulle idi. Arası üç gün murūr idince Rüstem Zenge-i Şāvrān’ı dağı yüz biñ er-ile Ferāmurz’uñ ⁽¹⁰⁾ ardından kafadār gönderdi. Bu arada Bīrān²⁸⁷ bin Veyse cümle Tūrān dilāverlerine el altından haber gönderüp bir yire ⁽¹¹⁾ cem’ oldılar. Seksen biñ Tūrān Tatar ile Efrāsiyāb’uñ kafasınca Çin’e toğrı gitdiler.

Biz gelelim şimdi Efrāsiyāb’uñ ⁽¹²⁾ aḥvāline. **Ammā üstād eydür:** Efrāsiyāb ibn-i Peşeng Tūs’ı dağı zaḥm-dār eyleyüp Kal’a-i Behiştken d’[d]en çıkup Çin’e ⁽¹³⁾ toğrı firār eyledi. İlğar ile gider. Bir gün Çin’e dört beş konağ kala bir kal’a var idi. Sālimiyye dirlerdi. Şāhına ⁽¹⁴⁾ Siyāmek Şāh dirlerdi. Efrāsiyāb’a tābi’ idi. Efrāsiyāb Sālimiyye önüne gelüp konda. Siyāmek Şāh haber alup ⁽¹⁵⁾ karşılayup Efrāsiyāb önünde yir öpdi ve eyitdi: “İy Şāh-ı Tūrān-zemīn! Ne yiller esdi ki sizler bu cānibe gelmeñüze ⁽¹⁶⁾ sebep ne oldı?” didi. Efrāsiyāb dağı āh idüp vuḳūğı üzere naql eyledi. Şāyed ardumca geleler tedārük görülsün.” ⁽¹⁷⁾ diyüp etrāf-ı eknāfa nāmeler şalup asker cem’ itmege başladı ve Efrāsiyāb Çin’e haber gönderüp Hākān-ı Çin ⁽¹⁸⁾ ve Hākān-ı Kūçek ve Hākān-ı Siver geldiler. Çin asker i ile dağı Çin’e gelmege başladı. Ve Hākān-ı Çin: “Gelmeñe ⁽¹⁹⁾ sebep nedür?” diyü su’āl eyledi. Efrāsiyāb da aşlın beyān eyledi. Bunlar bu şadedde iken Bīrān ibn-i Veyse geldi. ⁽²⁰⁾ Seksen biñ Türk Tatar ile cümle Tūrān bahādırları ile Efrāsiyāb’a buluşup “Ferāmurz ta’yīn olundu. ⁽²¹⁾ kırk biñ er-ile geliyor. Bīrāderuñ Gerşivez’i tutup Kulle-i Daḥḥāk’da haps eylediler.” diyü haber virdi. Zīrā

²⁸⁷ Metinde şeklindedir.

Bīrān ⁽²²⁾ yoluñ yakınını bilürdi. Kesdürme yol ile fi'l-ḥāl çapul idüp geldi. Efrāsiyāb Ḥān bu ḥaberi işidince ⁽²³⁾ dil-teng oldu. Bizüm ‘ayyārlarımızda daḥı bir iş görmege kādır rind-i ‘ayyār yoḡdur ki vara bir lu‘b-ıla hem qarındaşımı Ḳulle-i ⁽²⁴⁾ Ḍaḥḥāk’dan ḥalāş eyleye. Ve hem Ferāmurz’ı yoldan azdırup āḥar yola çeke. Tābir ḥoş biz de tedārikimiz görince Ferāmurz ⁽²⁵⁾ gelüp üzerimize musallaḡ olmaya.” didi.

Ammā üstād eydür: “Ḥākān-ı Çīn’üñ meger bir rind-i cihān ‘ayyārı var idi. Adına Şeydī[z] [299b] ⁽¹⁾ dirlerdi. Ziyāde rind ve ḥarām-zāde ‘ayyār idi. Ḥākān-ı Çīn dönüp Efrāsiyāb’a: “İy sulṡān-ı Türkistān! Benüm ‘ayyārum ⁽²⁾ vardır, adına Şeyde dirler. Ğāyet fedāyi ‘ayyārlardandır. Eger murād iderseñ anı gönderelim.” didi. Efrāsiyāb: “Cānuma ⁽³⁾ minnet, tek hemān iş görsün.” didi. Ḥākān-ı Çīn Şeydīz ‘Ayyār’ı çağırıp geldi. Ḥākān-ı Çīn Efrāsiyāb’uñ ⁽⁴⁾ murādın bildürdi. “Olsun baş üzerine ḳolluḡlar ideyim.” didükde Efrāsiyāb şād olup ‘azīm va‘deler ⁽⁵⁾ eyledi. Şeydīz ‘Ayyār oradan ṡaban ḳaldırıp ‘azm-i Behiştken eyledi. Yolda Ferāmurz daḥı yakın gelmiş-idi. Şeydīz ⁽⁶⁾ ‘Ayyār rās geldi. Ḳırḳ biñ ḳadar sipāh ile gelür. Bildi kim Ferāmurz’dur tīz sipāhdan biri ḳazā-yı ḥācete ⁽⁷⁾ oturınca öldürüp şūretine girdi ve Rüstem ağzından bir nāme peydā idüp getürdi. Ferāmurz’a virdi. ⁽⁸⁾ Ferāmurz nāmeye baḳdı. Mühri yoḡdur. Oḳıdı. “Benüm oḡlum nāme vuşūlünde dönüp gelesin. Efrāsiyāb’uñ ardınca ⁽⁹⁾ gitmeyesin.” demiş. Ferāmurz “Bunda bir iş vardır.” diyüp Şeydīz’i aratdı. Bulunmadı. Şeydīz ise nāmeyi virüp çözüldi. ⁽¹⁰⁾ Bu eṡnāda öldürdüḡi kimsenüñ lāşesin buldılar. Anı bilüp ma‘lūm oldu ki ḥīle Ferāmurz’uñ ferāsetin begendiler. ⁽¹¹⁾ Ferāmurz muḳayyed olmayup yolından ḳalmadı. Çekilüp gitdi. Şeydīz Ferāmurz’ı azduramadı. Oradan geçüp gitdi.

⁽¹²⁾ İki günden Zenge-i Şāvrān’a rāst gelüp “Bu yüz biñ er-ile Zenge gelürdi. Şeydīz Ferāmurz’a eyledüḡi gibi tebdīl-i ⁽¹³⁾ şūret bir nāme peydā idüp Zenge-i Şāvrān’a buluşdı. Ve nāmeyi virdi. Oḳıdı. Rüstem ağzından: “Yā Zenge gerçi kim ⁽¹⁴⁾ seni Ferāmurz’uñ ardınca gönderdük. Ammā bir şey fikr eyledüm, bu nāme varduḡda dönüp gelesin.” demiş. Aḥmaḳ Zenge ⁽¹⁵⁾ nāmeye inandı. Hemān girü dönüp ‘azm-i Behiştken eyledi. Ammā Şeydīz ‘Ayyār ol aradan ṡaban alup Behiştken ⁽¹⁶⁾ öñine geldi. İrān ‘askerin gördi ve ḳal‘ayı dolanup Ḳulle-i Ḍaḥḥāk’ı gördi. Bir vechle girilmez bir şarb ve metīn ⁽¹⁷⁾ ḳulledür o gice ‘ayyār gelüp gördi. Bekciler ḡavḡā ile şū çekerler. Şeyde fikr idüp “Bundan ḡayrı çāre olmaz.” ⁽¹⁸⁾ diyüp şoyundu. Şuya atılıp

gice içre koğaya şarılup bekci kovayı yukarı çekdi. Pençere kenârına yapışup ⁽¹⁹⁾ kaldı. Harîf koğayı içeri alup bağıdı. Boşdur. Aşlâ şuyı yokdur. Ta' accüp eyledi. Şem' iye tutdı kim bağa. Şeydîz ⁽²⁰⁾ “Üf!” diyüp söndürdi. Herîf gitdi kim varup şem' i yakup getüre. Herîf gidince Şeydîz içeri girüp ⁽²¹⁾ bir küşede siñdi. Herîf varup şem' i yakup gelince Şeydîz añsuzın herîfün boğazın şıķup öldürdi. ⁽²²⁾ anuñ şüretine girüp ol bir bekcilerün yanına vardı. Birazdan bekciler uyurken cümle öldürüp Gerşîvez' ün yanına vardı. ⁽²³⁾ Ve kendüsin bildirüp: “Seni ħalâş eylemek içün geldüm.” didi ve Gerşîvez' ün bend-i zencirin alup ol pençereye getürdi. ⁽²⁴⁾ Kemend ile aşığa şuya şarķıtdı. Gerşîvez yüzerek kenâra vardı. Ardınca Şeydîz dağı varup atdı kenâra ⁽²⁵⁾ çıķdı ve Gerşîvez' e: “Sen bunda tır.” didi. Varup Tūs' un atlarından bir at çalup getürüp Gerşîvez' i bindirüp [300a] ⁽¹⁾ bindirüp: “Var imdi, sen tırma, Çin' e toğrı git. ‘Askere ve şahlara cümle Sâlimiyye öñindedür. Bu lîke ben ⁽²⁾ Keyĥusrev' i çalup oraya iletebileydüm.” didi. Gerşîvez ‘ayyâr orada burağup kendi Sâlimiyye' ye ‘azm eyledi. ⁽³⁾ Ammâ Şeydîz ‘Ayyâr ol aradan tolanup leşker-i İrân' a geldi. Rüstem' ün bâr-gâhına irüp Rüstem' i ħ'âbda gördi. ⁽⁴⁾ Pâk dârüdan geçürüp andan câm-ĥâb esbâb-ıla kilîme şarup arķasına urdı. “Ķandasın semt-i Çin?” ⁽⁵⁾ diyüp gitdi. Bu maĥallelere varınca şabâĥ oldı Herkes yirinden tırup işine muķayyed olup Rüstem' ün gulâmları ⁽⁶⁾ vardılar kim Rüstem' ün eşvâbın geydüreler. Rüstem yokdur. “Ķanda gitdi ola?” diyü aşığa yukarı aradılar. Bulamadılar. Bu kerre ⁽⁷⁾ bir feryâd Ķopdı. Deli Bânü, Giv, Bîjen vesâ'ir dilâverler gelüp ĥaber-dâr oldılar. Nâ-gâĥ Ķulle-i Daĥĥâk penceresinde kemendi ⁽⁸⁾ görüp Ķulle-i Daĥĥâk' a bağıdılar. Cümle bekcilerün başları kesük Gerşîvez' i Ķurtarmışlar. Bildiler kim bu iş ⁽⁹⁾ ‘ayyâr işidür. “Rüstem' i dağı ‘ayyâr çalmışdur. Çin tarafına gider.” didiler. Hemân Deli Bânü raĥşına binüp Çin' e toğrı ⁽¹⁰⁾ gitdi. Bîjen dağı Ķafasına düşdi. Menüce²⁸⁸ Bânü düşdi. Üç yüz niķâbdâr câriyeler ile işte bunlar gelmekte.

Ammâ ⁽¹¹⁾ Şeydîz ‘Ayyâr dağı Rüstem' i arķasında ‘azm-i Sâlimiyye idüp giderken ĥikmet-i Ĥudâ ile Zenge-i Şâvrân çünkim Şeydîz ⁽¹²⁾ saĥte nâme ile gidüp döndürdi. Gelürken Şeydîz' e râst gelüp zîrâ kendi dağı Zenge leşkerün öñince ⁽¹³⁾ gelürdi. Şeydîz Zenge-i Şâvrân' ı görince hemân yoldan şavılup tağa toğrı gitdi. Zenge dağı Şeydîz' i ⁽¹⁴⁾ gördi. Bir piyâde herîf arķasında bir yük Ķaraltusı var, kendini görince tağa toğrı

²⁸⁸ Metinde “Benüce”.

şapdı. “Zenge hic (15) degüldür şol herifüñ şırtında olan şarāb tulumudur. Besbellü bir yire getirür. Bārī eger öyle ise aqçesin virüp (16) aluram. Varsun yine alsun.” didi. Zenge dağı at sürüp Şeydiz’ün öñin alup: “Tür bre! bakayım nedür ol arkañda (17) olan yükün?” diyince Şeydiz dibelik bozulup dağı ziyādece firār eyledi. Bu kerre Zenge şübheye varup at sürdi. (18) Şeydiz’ün öñin alup tağa toğrı şalıvirmede. Şeydiz ise “Şahrāya inmez ki boğazı ele virürem.” diyü korçar. (19) Zenge: “Bre tür nā-bekār! Seni şimdi helāk eylerem.” diyüp varınca bunlar keş-ā-keşde iken Tūrān tarafından Bānū (20) Güşāsb irişdi. Gördi kim Zenge-i Şāvran girü dönmiş ve bir biyāde herifüñ arkasında yük kaçup Zenge (21) kovalar. “Taḥkik yükü pederüm Rüstem’dür.” diyü çağırdı ve at sürüp bir taraftan Deli Bānū Şeydiz’ün öñin aldı. (22) Şeydiz ‘Ayyār Deli Bānū’yı gördükde heybetine tākāt getürmeyüp hemān Rüstem’i arkasından birağup kaçdı. Tağa (23) toğrı taban aldı. Zenge-i Şāvran ile Bānū Güşāsb Rüstem’ün yanına geldiler. Girüden Bījen dağı gelüp irişmiş-idi. (24) Şeydiz’i görüp at kopardı. Kafasına düşdi. Şeydiz biraz kaçup Bījen’dür Şeydiz’i gördi. Yakın (25) geldi. İrüp boğazı ele virince hemān bir yanı orman idi. Ormana şapdı. Bījen gelüp ol yirden geçerken [300b] (1) Şeydiz Bījen’ün bindügi gergedānuñ kellesine bir taş öyle urdı kim gergedānuñ kellesi tarmār olup Bījen’dür (2) tolu dizgin giderken Bījen üzerinden tekerlenüp başı şakķ olup bayıldı. Hemān Şeydiz Bījen’i bende (3) ile başın dağı şarup arkasına urup ‘azm-i rāh eyledi.

Ammā ez-īn-cānib rāvi-i şirīn-edā eydür: Delü Bānū (4) Zenge-i Şāv[r]ān ile Rüstem’ün başı uçına gelüp gördiler Rüstem’dür. Zenge bānūdan aşlın sū’āl idüp bānū da (5) naql eyledi. Bu kerre yatarak Rüstem’ün ‘aqlı başına geldi. Göz açup gördi. Cāme-ḥvāb eşvāb-ıla bir kara yirde (6) yatur. Başı uçında bānū ile Zenge тұrur. Dağı pehlivānlar birbiri ardınca gelmekde. Rüstem aşlın şordı. Bu kerre (7) olduğı gibi naql eylediler. Rüstem dönüp: “Yā Zenge! Yā sen niçün gitmedün, dönüp geldün?” didükde Zenge dağı nāme (8) kışşasın irād eyledi. Andan leşkere ādem gönderüp Rüstem’ün raşşın ve eşvābın getürdiler. Rüstem geyinüp süvār (9) oldı ve Bījen’ün ardınca vardılar. Orman kenārında raşşı helāk olmuş. Kendi yokdur. Hemān Menūce Bānū (10) üç yüz niķāb-dār ile Şeydiz’ün kafasına düşdi. Rüstem dağı pehlivānlar ile oradan dönüp leşkere geldi. (11) Olan aḥvāli Keyḥusrev’e naql eyledi. Ve üç gün tedārük görüp dördinci gün Rüstem Giv’i ve Ruḥḥām’ı ve Hecir’i (12) yüz biñ er-ile ilerü gönderdi. Anlar kalkup gitdükden şoñra Zengbār ‘askeri ile Zenge-i Şāvran oğı (13) Tenge’yi ve Gurgin

Mīlād'ı gönderdi. Eger iktizā eyler-ise kendi daḡı Şāh-ı Īrān'ı Keyḡusrev Kāmran ile kalkup ⁽¹⁴⁾ gidecek oldı. “Öteden ne ḡaber gelür?” diyü muntazır oldı.

Gelelim biz Ferāmurz ile Efrāsiyāb şadedine. **Rāvī** ⁽¹⁵⁾ **eydür:** Bir gün Ferāmurz-ı serāmed kırk biñ güzide sipāh ile gelüp Sālimiyye öninde Efrāsiyāb'a muḡābil oldı. Ol ⁽¹⁶⁾ maḡalle dek Efrāsiyāb'ın başına dört kerre yüz biñ ‘asker cem’ olmış idi. Daḡı bir taraftan gürüh gürüh ‘asker ⁽¹⁷⁾ gelürdi. Ferāmurz konup bir ḡa‘ide üç gün te’ḡir eyledi. Dördinci gün dīvān idüp bir nāme inşā idüp ⁽¹⁸⁾ mührleyüp Şarşar-ı Sebük-bār'a virüp Efrāsiyāb'a irsāl eyledi. Şarşar nāmeyi Efrāsiyāb'a getürdi. Destür alup içerü ⁽¹⁹⁾ girdi. Ādāb-ı erkān icrā idüp nāmeyi virdi. Efrāsiyāb nāmeyi alup Dānā eline virdi. Dānā daḡı kırā‘at eyledi. ⁽²⁰⁾ Muḡaddime-i nāme: “Yā Efrāsiyāb! Pederüm şāhib-ḡırān-ı ‘ālem olan Rüstem arduñca ta‘yīn idüp ‘Her ḡanda bulursañ ⁽²¹⁾ bi-lā-te’ḡir bend idüp dest-i bikrden sinegetür.’ didi. Lākin ben üç gün te’ḡirden şoñra bu nāmeyi saña ⁽²²⁾ irsāl eyledüm. İmdi gerekdür ki nāmem vuşülünde cümle beglerün ile gelüp kendi ḡüsn-i ihtiyāruñ ile teslīm olup ⁽²³⁾ ben de aña göre ḡaber irsāl idüp seni şāhdan ve pederümden ricā ideyim. Cürmün ‘afv itdüreyim. Ve yine Tūrān-⁽²⁴⁾zemini alıvireyim. Eger ‘Yok!’ diyüp muḡālefet eylerseñ şoñra ziyān görürsün. Kendin bilürsin.” dimiş. Efrāsiyāb ⁽²⁵⁾ “Niçe idelim?” diyü müşāvere eyledi. ‘Āḡıbet: “Var ‘ayyār efendün Ferāmurz'a söyle bize yidi gün mühl virsin. Fikr eyleyelim [301a] ⁽¹⁾ eyleyelim. Sekizinci gün her ne yüzden olursa cevāb irsāl ideriz.” didi. Ve Şarşar'a cā‘izesin virüp ⁽²⁾ yolladı. Şarşar gelüp Ferāmurz'a söyledi. Ferāmurz: “ḡoş-imdi aña yidi gün mühl olsun.” diyüp ḡayrı muḡayyed olmadı. ⁽³⁾ Arası üç gün geçince Gerşivez geldi. Efrāsiyāb'a buluşdı. Olan aḡvālleri cümle naḡl eyledi. Gördi Ferāmurz gelmiş. ⁽⁴⁾ Efrāsiyāb Gerşivez'ün ḡalāş olduğundan ḡaz eyledi.

Arası üç sâ‘at miḡdārı geçdi. Anı gördiler kim Şeydiz ⁽⁵⁾ ‘Ayyār çıkageldi. Bījen arḡasında getürüp Efrāsiyāb öninde yire ḡodı. Gördiler Bījen'dür. Efrāsiyāb Bījen'i görince ḡazaba ⁽⁶⁾ gelüp: “Bre ḡanı cellād? Şol nā-bekāruñ boynın ursun.” didi. Cellād geldi kim Pījen'ün başın kese. Pīrān cellāda işāret ⁽⁷⁾ idüp: “Girü ḡur.” diyü. Cellād daḡı girü çekildi. Pīrān Efrāsiyāb'a eyitdi: “Pādişāhum! ḡarşuñda oturur Bījen'ün ⁽⁸⁾ helāk olduğın işidince binüp ‘askere urur önine kim ḡurabilür. Bā-ḡuşuş vālidesi Delü ⁽⁹⁾ Bānū da geldi. İkiyi yeter başımuza belā ve ḡazā.” didi. Efrāsiyāb gördi Bīrān'ın sözi yirinde. Siyāmek Şāh'a: “Yā Siyāmek ⁽¹⁰⁾ Şāh! Al bunu sen götür, ḡal‘ada ḡaps

eyle.” diyüp Bījen’i Siyāmek Şāh’a virdi. Siyāmek Şāh daḡı alup gitdi. Varup ⁽¹¹⁾ Ʒal‘ a zindānında ḡaps eyledi. Ve Siyāmek Şāh’uñ pes-perde-i ‘işmetinde bir duḡteri aḡteri var-ıdı. Adına Peri ⁽¹²⁾ Bānū dirlerdi. Aña ısmarladı. “Ʒızum, ĩrānīlerden bir pehlivān esīr alup Efrāsiyāb ḡān baña teslīm eyledi. Şoñra senden ⁽¹³⁾ isterem.” didi. “Göreyim seni bir ḡoşça gör, gözet. Başıret üzere ol. Zīrā bir tarīķ ile ḡalāş olacaķ olur ise ⁽¹⁴⁾ Efrāsiyāb’dan ‘ıḡab görürüz.” diyü tenbīḡ-i te’kīd eyledi ve ııkup yine Efrāsiyāb ḡān yanına gitdi.

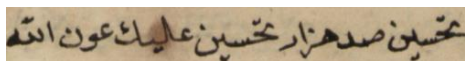
Yidi gün tamām olup ⁽¹⁵⁾ cevāb gelmedi. Ferāmurz tekrār ḡaber gönderüp: “Efrāsiyāb yarın meydānda cevāb alsun.” didi. Andan Ferāmurz’a ḡaber ⁽¹⁶⁾ gelince Ferāmurz daḡı ceng nidā itdürdi. İki cānibden şabāḡa muntazır oldılar. Ćünkim gice geıüp şabāḡ oldı. İki ⁽¹⁷⁾ taraıdan ceng-i ḡarbīler ıalınup iki leşker süvār olup birbirlerine muķābil olup şāflar baḡladılar. Meydān açıldı. ⁽¹⁸⁾ Hemān Ferāmurz Ʒuḡb’ı sürüp yanar āteş gibi meydāna girdi. Bu maḡal Menūce Bānū üç yüz niķābdār cāriye ile gelüp ⁽¹⁹⁾ gördiler. İki leşker muķābil olup şāf çekmişler. Menūce Bānū daḡı bir taraıda üç yüz cāriye ile şaf çeküp ⁽²⁰⁾ ḡırdı. Ammā Ferāmurz meydānda hüner ‘arz eyledi ve na‘ra urup er diledükde ḡāķān-ı Ćīn’uñ pāy-i taḡt pehlivānı ⁽²¹⁾ olan Ʒahrām²⁸⁹ Ćīni yüz yigirmi arış ıadd-ıla at sürüp Ferāmurz’a muķābil olup ḡalt-ı kelām iderek bir nīze ‘aşķ ⁽²²⁾ eyledi. Ferāmurz bu nā-bekāruñ vaz‘-ı nā-hemvārına darılup nīzesine siper berāber virdi. Tamām nīze ḡaḡā yirine gelince ⁽²³⁾ Ferāmurz el şunup ḡop dibinden ve yalman girüsinden ıavrayup silkivirdi, çeküp nīzesin aldı. Ʒahrām Ćīnī ⁽²⁴⁾ ḡicāb idüp: “İy nā-bekār! Nīzemi almaķ hüner degüldür. Er-iseñ işte gürzümden rehā bul.” diyüp taraıfeylinden ⁽²⁵⁾ gürz-i kūh-peykerin çekdi, eline aldı ve on ikinci ķīrāḡından tutup irişdi. Ferāmurz’a bir ıarb-ı gürz ḡavāle [301b] ⁽¹⁾ eyledi. El ayasın ıarşu virdi ve keff-i destinde zabt eyledi. Ve çeküp elinden aldı. Gürzi de itdi. Ʒahrām ḡayrı ḡacīl olup ⁽²⁾ “Be-hey nā-bekār! Vücüduñ ‘ālemden ḡak idince ne lāzım gelür?” diyüp miyānından ḡīḡ-ı āteş-tābın çeküp ‘uryān eyledi. Ve Ferāmurz’a depere bir ḡīḡ ⁽³⁾ gösterdi. Ferāmurz daḡı Ʒuḡb-ı Āteş-dem’i sürüp ıoltuķ altına girdi. Ve el şunup ıılıc tutan bileğinden ıavrayup niıe şıķdı ise ⁽⁴⁾ Ʒahrām’uñ parmaķları toḡumluķ ḡıyara dönüp her bir parmaḡınuñ dibinden ıan fevvāre gibi atıldı. Eli açılup ıılıc elinden düşiceķ ⁽⁵⁾ maḡal Ferāmurz ḡīḡı ıapup eline aldı. “El imdi kendü baḡuñ ıoruḡıdır. Mel‘ün lezzeti var

²⁸⁹ Metinde “Ʒahram”.

mı?” diyüp bir tîğ havâle eyledi. ⁽⁶⁾ Qahrâm nîzesin kapup berâber virdi. Kendi tîği nice kim indi ise siperin mantar gibi iki bölüp başında olan miğferûñ ⁽⁷⁾ tekmesine râst gelüp farkından fûrûş-ı zemîne varınca atıyla Qahrâm’ı iki pâre eyledi.

Meger Bîjen’üñ haps olduğı zindānuñ ⁽⁸⁾ revzenesi bunlaruñ ceng eyledüğü yire nâzır idi. Bîjen revzeneden cengi temâşâ eylerdi. Ferāmurz Qahrâm’ı iki pâre ⁽⁹⁾ eyledükde Bîjen “Taḥsîn, şad hazâr taḥsîn ‘aleyke ‘avni’l-lâh²⁹⁰ dayı beg, koluña kuvvet” diyü na‘ ra urdı. Herkes bağışup revzenede ⁽¹⁰⁾ Bîjen’i gördiler. Bildiler kim zindānda maḥpuşdur. Menüce Bānū dağı gördi. Ammā perver bānū Bîjen’üñ bu na‘rasın işidince kâlkup ⁽¹¹⁾ Bîjen’üñ yanına geldi. Bîjen’e nâzar eyledi. Bir cilâsın gösterişli yigit. Mâ’il oldı ve su’âl eyledi: “Seni nice esîr eylediler?” ⁽¹²⁾ diyü, Bîjen dağı “Ayyâr şerrine uğradum.” diyü naql eyledi. Bānū eyitdi: “Eger beni alur iseñ seni zindāndan çıkarayım.” didi. Bîjen ⁽¹³⁾ “Nola!” diyüp birbirleriyle ‘ahd ü güft eylediler. Perver Bîjen’üñ bend-i zencîrûñ çıkarup zindāndan alup tâc-ḥâne üzerine ⁽¹⁴⁾ geldiler. Öñlerine meclis kûrup yiyüp içmege başladılar.

O yañadan Ferāmurz Qahrâm Çîñî’yi helâk eyledükde Cîbûr-ı Hindî ⁽¹⁵⁾ nām bir pehlivān imdāda geldi idi. Yüz otuz iki arış kâdd var idi. Bir mûntehā ‘amûd kullandı. Fîl sürüp meydāna ⁽¹⁶⁾ girdi. Ferāmurz’uñ öñin kesdirüp: “İy nā-bekâr-ı İrānî! Qahrâm gibi dilâveri tîğ ile helâk eyledi he mi? Ben de seni ⁽¹⁷⁾ bir ‘amûd ile ḥurd-ḥām eylemezsem adım Cîbûr olmasun ve dünyā ‘ayşı baña ḥarām olsun.” diyüp²⁹¹ ol mûntehā ‘amûdın ⁽¹⁸⁾ Ferāmurz’a ḥavâle eyledi. Ferāmurz ise kemâl-i gâzabından hemâl el şunup çeküp elinden aldı. Ve kendi ‘amûdı ile ⁽¹⁹⁾ Cîbûr’a bir ‘amûd öyle urdı kim eger ḥānesine varınca ḥurd-ḥām eyledi. Bîjen tâc-ḥâne üzerinden Perîdû ⁽²⁰⁾ Bānū ile ‘işret eylerken bu hüneri dağı görüp “Taḥsîn dayı beg, taḥsîn!” diyüp yine çağırınca ‘asker sezirgeyüp ⁽²¹⁾ kal‘aya nâzar eylediler. Gördiler Perîdû Bānū ile tâc-ḥānedede Bîjen oturmuş ‘işret eyler. Menüce Bānū da görüp ⁽²²⁾ “Hay nā-bekâr-ı bî-vefâ Bîjen! Gördüñ mi birin dağı bulmuş.” diyüp incindi. Ammā Efrāsiyâb dağı görüp Siyâmek Şâh’a ⁽²³⁾ “Yâ Siyâmek Şâh! Var bağ bu ‘alâmet ḥayr ‘alâmet degüldür. Olmasun kim kızuñ Perîdû Bānū gönül ‘alâkası idüp Bîjen’i hapsden ⁽²⁴⁾

²⁹⁰ “aferin, yüz bin aferin, Allah’ın yardımı senin üzerine olsun.”

²⁹¹ Metinde “diyün”.

halāş ide.” diyince Siyāmek Şāh’uñ bu sözden cān başına şıçrayup kendi pehlivānlarından otuz kırk kadar güzide dilāver ⁽²⁵⁾ alup ƣal‘ aya toğrı gitdi kim Bījen’i tutup tekrār ģaps eyleye ve ƣızında ƣabāĥat var-ısa zecr eyleye. Siyāmek Şāh ƣal‘ a [302a] ⁽¹⁾ ƣal‘ a diyüp gitmekde.

O yañadan Bījen dağı Peridū Bānū ile tāc-ĥāne üzerinde ‘ıř[et] eylemekde. Biz gelelim Ferāmurz’a. Bu kerre ⁽²⁾ Ferāmurz Cībūr-ı Hindī’yi dağı kendi ‘ amūdıyla ĥurd-ĥām idüp tekrār er taleb idüp meydāna gelen pehlivānlardan ⁽³⁾ Keşkāb Türk yüz otuz dört arış ƣadd-ıla ‘azm-i meydān eyledi. Öküz boyunduruğı gibi yay var idi. Her bir oğı ⁽⁴⁾ bir ĥarbe ƣadar var. Tamām ođ atımı yir ƣala raĥşinuñ başın ƣeküp tırdı. Ve el tır ü kemāna urup ne selām ve ne ⁽⁵⁾ kelām hemān ƣurbanından bir ođ ƣıĥarup kemāna vaż‘ eyledi ve Ferāmurz’uñ ağzın nişāna alup ĥadenge güşād ⁽⁶⁾ virüp Ferāmurz gördi. Ĥadengüñ gelişı yamandur siper-i İskender’i ƣapup ĥadengi siper-i nāfisi ile ƣarpup men‘ eyledi. ⁽⁷⁾ Keşkāb Türk bir ĥadeng dağı atdı. Ferāmurz anı parmağıyla tutup zānūsına urdı. Ƙırup atıvirdi. Keşkāb ⁽⁸⁾ dağı ģazaba gelüp bir ĥadeng dağı gönderdi. Bu kerre Ferāmurz ol tiri dağı eliyle tutup ƣirit-vārī nice Keşkāb’a ⁽⁹⁾ fırlatdıysa gelmedi. İllā Keşkāb’uñ sīnesine urup zāhrından ƣıĥdı ve gitdi. Keşkāb ĥareket ideyim şandı. Ol ⁽¹⁰⁾ sā‘ at raĥşından zemīne yıĥılıp cān virdi.

Ĥulāşa-i kelām Ferāmurz’ın cengin görmeyen yeñi gelmiş pehlivānlara ģayret düşüp ⁽¹¹⁾ birbiri ardınca meydāna girüp Ferāmurz elinde küşte oldu.

Ezīn-cānib rāvī eydür: Ol maĥalle gelince Efrāsiyāb’uñ ⁽¹²⁾ başına on sekiz kerre yüz biñ ‘ asker cem‘ olmuş-ıdı. “Bu nā-bekāra ƣıĥan yañılur. Eyüsi üzerine cümle ‘ askeri ⁽¹³⁾ yürütmekdür. Tā belki rāst gelüp biri öldürür.” diyüp hemān ‘ askere birden işāret eyledi. On sekiz kerre yüz ⁽¹⁴⁾ biñ ‘ asker birden tığlerin ‘ uryān idüp Ferāmurz’uñ üzerine yürüdiler. Ferāmurz bu ĥāli görüp Ƙuţb-ı Āteş-dem’den ⁽¹⁵⁾ inüp zīr-i zeber bir tengin müstahkem idüp yine süvār olup gelen ‘ askere ƣarşu varup bir kerre tığın ‘ uryān idüp ⁽¹⁶⁾ ‘ askere bir giriş girdi kim ƣurı neyistāna nār-ı sūzān nice düşer ise öñine gelenleri yağup yandırurdu. ⁽¹⁷⁾ Leşker-i Efrāsiyāb’a fenā virdi. Egerĥi Tūrān ‘ askerinde dilāverler ve merd-i bā-lā mübārizler bī-nihāye iken ammā Ferāmurz’uñ ⁽¹⁸⁾ iĥdām-ı tığına tāĥat getüremediler. On sekiz kerre yüz biñ ere Ĥorāsān şaldı. Ƙafasından kendi kırk biñ ⁽¹⁹⁾ ‘ askeri dağı yürüyüp ceng ƣarıřma oldu. Bījen tāc-

hāneden Keşkāb Türk'ün helākına dađı taĥs̄in çağırıp ⁽²⁰⁾ ōnra gōrdi ceng ħarıſma oldu. Perīdū'ya: “İy bānū-yı cihān! Ben cenge giderem, sen bunda ħalursın. Yoĥsa ⁽²¹⁾ benümle gider misin?” didi. Perīdū Bānū Bījen'e: “İy dilāver! Ġayrı benüm bunda ne tūrup oturmaġa ĥālüm ħaldı? Pederüm ⁽²²⁾ Siyāmek Œāĥ ſimden girū beni ħatl ider.” diyüp ve ħalkup nesi var ise tīz aldı. Ve cümle cāriye ve ĥādimlerin aldı. ⁽²³⁾ Bījen'e bir ſarı tüylü gergedān peydā idüp Bījen süvār oldu. Perīdū Bānū da süvār olup bunlar ħal' a ħapusından ⁽²⁴⁾ taſra ħıħup leſkerden Siyāmek Œāĥ dađı otuz ħırħ pehlivān gelüp ħal' aya toġrı yürüdiler. Tamām rū-be-rū ⁽²⁵⁾ muħābil geldükde birbirlerin gördiler. Hemān Siyāmek Œāĥ Bījen'e: “Nereye iy nā-bekār-ı İrānī? Ķızum ayardup ħanda gidersin?” [302b] ⁽¹⁾ diyü öñin kesdirüp Bījen'ün üzerine hücüm eyledi. Bījen bunlaruñ kimin muſt-ıla ve kimin sille ile yıħup ſān eyledi. ⁽²⁾ Siyāmek Œāĥ'ün elinde ſeſīr var idi. Bījen'e bir ſeſīr ĥavāle eyledi. Bījen el ſunup Siyāmek Œāĥ'ün ſeſīrin ⁽³⁾ ħeküp elinden aldı. Kendü ſeſīri ile bir ſeſīr urdı. Siyāmek Œāĥ men' ine ħādir olmayup zīr ü zīr oldu. ⁽⁴⁾ Bījen ſeſīrin dađı üzerine uzun²⁹² uzadı atup oradan cenge yürüdiler. Perīdū Bījen'e ħafadār olup ⁽⁵⁾ bunlar küt-ā-küt ceng idüp giderken Menūce Bānū görüp hemān Perīdū Bānū'nuñ öñin aldı. Varup añsuzdan ⁽⁶⁾ bir ħılıc urup toġ gibi Perīdū Bānū'nuñ kellesin zemīne bıraħdı. Bījen dönüp baħdı. “Hay mekkāre! Yenildüñ, yā ben de ⁽⁷⁾ anuñ intiħāmın sende ħor mıyam?” diyüp yalın ħılıc Menūce Bānū'ya ĥamle eyleyince Menūce Bānū da öñinden ħaħup Ferāmurz'a ⁽⁸⁾ toġrı gitdi. Ceng içre Ferāmurz'ı bulup: “Amān iy dilāver! Bījen beni öldürüyor, elinden ĥalāſ eyle.” diyüp ağladı. ⁽⁹⁾ Ferāmurz Menūce Bānū'ya eyitdi: “Var iy bānū sen toġrı benüm bār-gāĥıma git. Anda otur ħorħma. Cengden ōnra ben ⁽¹⁰⁾ varup sizi barıſdururam.” didi. Menūce Bānū dađı Ferāmurz'ün bār-gāĥına toġrı gitdi. Ferāmurz ħayrı kendin ⁽¹¹⁾ leſker-i Tūrān'a öyle urdı kim ' alemlere yaħlaſdı. Gerſīvez gördi Ferāmurz ' askerinin inhizām ſadedine getürdi. ⁽¹²⁾ Eger muħayyed olmazlar ise Tūrān ' askeri bozulup yüz ħaralığı olur. Efrāsiyāb'a: “Ne tūrursın birāder taħl-ı ārām ħaldur. ⁽¹³⁾ Yoĥsa ſimdi ' asker bozulur.” diyince Efrāsiyāb dađı fermān eyledi. Taħl-ı ārām ħaldılar. Ferāmurz taħl ſadāsın iſidince ⁽¹⁴⁾ dönüp ħondılar.

Ferāmurz ħırħ biñ er-ile manſūr-muzaffer dönüp ħondı ve ol sā' at bir nāme taĥrīr idüp pederi ⁽¹⁵⁾ Rüstem'e Ķırĥās-ı Merdüm-ser ile irsāl eyledi. Mefhūm-ı nāme budur kim:

²⁹² Metinde “urun”.

“Benüm pederüm Efrāsiyāb Sālīmiyye öninde irişdüm. ⁽¹⁶⁾ Vāfir ‘ asker cem ‘ eylemiş. Ve Bījen’i dağı Hākān-ı Çīn’ün ‘ ayyārī Şeydīz ‘ Ayyār çalup Efrāsiyāb’a virmiş. Ol dağı kal’ada ⁽¹⁷⁾ haps eylemiş-idi. Halāş oldu. Ve Efrāsiyāb’uñ başında hālā on sekiz kerre yüz biñ ‘ asker vardur. Fermānuñ ne yüzden ⁽¹⁸⁾ olursa aña göre hareket idelim. Kendiñüz gelürseñüz ne güzel. Yok ‘Ben varmam ancak Efrāsiyāb’ı cümle begleri ⁽¹⁹⁾ ile bende çeküp bunda getir.’ dirseñüz öyle idelim.” diyüp Ferāmurz’a bir miqdār ‘ aceb ğurur geldi. On sekiz kerre ⁽²⁰⁾ yüz biñ ‘ askere yalnız kırk biñ er-ile bir iki sâ‘atde şındurup zebün eylemek çok işdür, diyü gönline ⁽²¹⁾ geldi. Der-‘ aķab şehāmetin çekse gerekdür. Gerşivez tenhā Efrāsiyāb’a: “Birāderüm benüm hātırıma bir şey geldi. Yarın ⁽²²⁾ Ferāmurz süvār olup meydāna girer ise önine varup ceng eylemege pehlivānumuz yokdur. Ferāmurz naşıl āteş ⁽²³⁾ pāre idügin hōd ma‘ lūmdur. Lākin bu gice ‘ askeri on bölük idelim. Her bir bölüğine birer pehlivān ta‘ yīn eylesek ⁽²⁴⁾ Ferāmurz gice ğāfil bī-pervā yaturken on yirden na‘ ralar urup añsuzın ursunlar tīĝı. Kırk biñ eri fi’l-hāl ⁽²⁵⁾ tu‘ me-i dendān-ı tīĝ-i berrān iderlerdi. Yalnız Ferāmurz ğalurdı. Gice hālinde belki pehlivānlaruñ biri urup helāk eyleye. Ve iki yüz [303a] ⁽¹⁾ Ve iki yüz ğadar üstād-ı kemend-endāz dilāver seçüp Ferāmurz üzerine havāle eyledi. Ğaçan fırsat bulurlarsa dört ⁽²⁾ tarafından kemend atup şāyed rahşından ser-nigün eyleyeler. Yāhūd yıķup bende çekmege rahşından inince üzerine ⁽³⁾ dört cānibden kemendler atup rahşa süvār olmaĝa ğomazlar. Ol zamānda her tarafından üzerine ālāt üşürüp ⁽⁴⁾ pāre pāre ide[r]ler.” diyü neylediyse eyledi. Efrāsiyāb: “Sen bilürsin.” didi. Varup pehlivānları cümle kendi çādırına ⁽⁵⁾ da‘ vet eyledi. Bu aħvāli bildürdi. Ve ‘ askere dağı haber idüp on sekiz bölük idüp bir bölüğine Bīrān’ı baş ⁽⁶⁾ ve bir bölüğine Hamān’ı ve bir bölüğine Yārmān’ı ve bir bölüğine Birustūh’ı ve bir bölüğine Dost’ı ve bir bölüğine Gürgūs Türk’i ve bir ⁽⁷⁾ bölüğine Şengel Hind’uñ birāderi Şengāl Hind’i ve bir bölüğine Erdeşir-i Çīnī’yi ve bir bölüğine Şirdād-ı Semengānī’yi bir bölüğine Nermtāşī ⁽⁸⁾ Türk’i ve bir bölüğine Ferhād Kūh’ı.

Hāşılı on sekiz pehlivāna yüzer biñ ‘ asker virüp on sekiz yirden Ferāmurz ‘ askerine ⁽⁹⁾ nışfu’l-leyl olunca hücüm eylediler. Ferāmurz ‘ askeri haber-dār olup yirlerinden ğalkınca yigirmi biñ ‘ askeri kılıçdan geçürdiler. ⁽¹⁰⁾ Ferāmurz dağı ol gice ziyāde mest idi. Kendin dirüp ğalkınca zamān geçdi. Hele ne hāl ise ālātın üzerine ⁽¹¹⁾ alup Ğuţb-ı Āteş-efşān’a süvār olup gice içre na‘ ra urup kendin ‘ askere urdı.

Ez-în-cānib rāvī eydür: (12) Der-bend-i Tārḥān begi Türk'ün çihān pehlivānı olan Saḳlāb Türk'ün yüz yigirmi iki arış ḳadd-ıla Ferāmurz'ün öñin (13) alup elinde bir şiken-deste-çüb Ferāmurz'a ḥavāle eyledi. Ferāmurz gürz-i İskenderī ile çarpup Saḳlāb'ün deste-(14)çübün men' eyledi. Ve Saḳlāb'a bir ḳarb-ı gürz öyle urdı ki Saḳlāb ḳarb-ı gürzün şiddetinden dem-i nefesi sīnesinde (15) bend olup ayakları rikābdan boşandı. Debesinün üzerine ser-nigün olup yıkıldı. Hemān Ferāmurz Ḳuṭb'dan zemīne atılıp (16) diledi kim Saḳlāb'ı bende çeke. İki ḳulac miḳdārı kemend-endāzlar bu maḥal fırsat bilüp Ferāmurz üzerine birden kemend atdılar. (17) Seksen ḳadar kemend üzerine girift oldu. Ferāmurz'ı çekmege başladılar. Ferāmurz el şunup kemendleri birden tutup niçe kim (18) çekdiyse seksen ḳadar kemend-endāzları raḥşlarından çeküp yire indürdi. Meger Efrāsiyāb gelmiş seyr iderdi. Gerşīvez'e (19) "Bre ne ṭurursuñ? Fırsat vaḳtidür." diyince Kūhistān meliki olan melik Behmen-i Kūhistānī'nün iki cihān pehlivānı (20) var idi. Birine Gurgīn-i Kūhī ve birine Ferhād-i Kūhī dirler idi. İki cānibden tiḡlerin 'uryān idüp Ferāmurz'ün (21) üzerine yüridiler. Ferāmurz bunların tiḡın ḳolçaḡıyla çarpup men' eyledi. Bunlar yine ḥavāle eyledi. Arada kemend-endāzlar (22) fırsat bulup ḳalkdılar. Kemendleri çekişdürmege başladılar. Ferhād ve Gurgīn ise göz açdurmazlar, ḥamle iderlerdi. (23) Ferāmurz gördi olmaz. Miyānından bir kerre tiḡın 'uryān idüp üzerinden olan kemendleri çalup cümlesin kesdi. (24) Ve bir na' ra urup Ferhād Gurgīn'i bir iki eliyle ḳapup tiḡları elinde iken ḳaldırup ḳoluna aldı. Ve birbirlerine (25) öyle çarpdı ki ikisi de ḥurd-ḥām oldılar. Ferāmurz bu keş-ā-keşde iken Saḳlāb Türk yirinden ḳalkdı, gördi. [303b] (1) raḥşı helāk oldu. Lākin Ferāmurz'ün raḥşı ṭurur. Segirdüp murād eyledi kim üzerine süvār ola. Ḳuṭb-ı Āteş-dem Saḳlān'ı başından (2) ḳavrayup aḡzı ile nice silkti ise Saḳlāb'ün başı Ḳuṭb-ı Āteş-dem'ün aḡzında ḳaldı ve gövdesi fırlayup (3) tā Efrāsiyāb'ün bindüḡi raḥşuñ kellesine urup raḥşuñ kellesi ḥurd-ḥām olup yıkıldı. Efrāsiyāb bile yıkıldı. (4) Efrāsiyāb'ün başı ṭaşa rāst gelüp yarıldı. Tatar ' asker ḡulūv idüp Efrāsiyāb'ı ḳapup ' alem dibine getürüp başın (5) şardılar. Ve yine bir raḥşa bindürdiler.

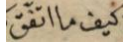
Ez-în-cānib rāvī eydür: Ferāmurz Ḳuṭb'a süvār olup el tiḡa urup fi'l-ḥāl (6) ' askeri yarup ' aleme irişdi. Gerşīvez bu ḥālī görüp ṭabl-ı ārām çaldırup Ferāmurz ṭabl şadāsın işidüp (7) döndi ve ' askeri daḡı dönüp ḳondılar. Ferāmurz gördi kırık biñ ādemden sekiz biñ ādem ḳalmış. Ammā Efrāsiyāb (8) ' askerinden ḳırılan yüz biñden ziyāde idi. İki ṭarafdan dönüp ḳondılar. Ölenleri meydāndan ḳaldırup defn eylediler. (9) Gerşīvez ile

Efrāsiyāb Ferāmurz'a: "Birkaç gün cengi te'ḥīr idelim." diyü haber gönderdi. Bu haber Ferāmurz'a gelince: "Öyle olsun. Kendi ne ⁽¹⁰⁾ zamān isterse ben hāzıram." didi.

Ez-īn-cānib rāvī eydür: Kırtās-ı Merdüm-ser Ferāmurz'ıñ nāmesin alup Behiştkend'e ilettdi. ⁽¹¹⁾ Yolda giderken gördi 'asker bölük bölük çekilüp gelürler. Bunlara buluşup olan cengleri ve Bījen'ün daḡı ḡalāş olduḡın ⁽¹²⁾ naql idüp geçüp giderdi. Tā Behiştkend'e irüp şāha ve Rüstem'e buluşdı. Ferāmurz'ıñ nāmesin virdi. Oқыıyup ⁽¹³⁾ mefhūm ma' lūm olduḡda: "İşte yā Kırtās! Biz daḡı gitmek tedārükındeyüz. Ya ol bir gün bundan biz de ḡalḡup giderüz." didi. Kırtās-ı ⁽¹⁴⁾ Merdüm-ser yir öpüp taşra çıḡdı ve dem çeküp gitdi. Kırtās gidince Rüstem tedbiri ile Ḳarībzer'i Tūrān'a şāh idüp kendüleri ⁽¹⁵⁾ 'azm-i Ḳīn eylediler. İşte bunlar da gelmekte.

Ez-īn-cānib muḡaddem Gīv ve Ruhḡhām ve Hecir yüz biñ er-ile ḡalḡup gitmişlerdi. ⁽¹⁶⁾ Birkaç gün gidüp bir gün ḡikmet-i Ḥudā havā ziyāde busarıḡ oldu. Yol yañıldılar. Yoldan çıḡup biraz ḡılāf gitdiler. ⁽¹⁷⁾ Busarıḡ gidince gördiler yol yañılmışlar ve şol cānibe gitmişler. Yine bunlar şaḡı tutup yürüdiler.

Ammā bizüm kışşamız ⁽¹⁸⁾ Efrāsiyāb'a geldi. **Rāvī eydür:** Meger Efrāsiyāb'ıñ Sālimiyye'ye gelince ol sā' at Şengel Hind'e ve Çenküş Ḥabeş'e ve pederi Peşeng ⁽¹⁹⁾ Ḥān'a nāme gönderüp: "Aḡvāl şöyle oldu. 'Ale'l-'acele Sālimiyye üzerine gelesiz." diyü nāmedür bunlara varınca bunlar daḡı ⁽²⁰⁾ tedārüklerin görüp üçü daḡı bir yire gelüp yüz biñ er-ile 'azm-i Sālimiyye eylediler. Gelürken keyfe mā ittifaḡ²⁹³ Gīv ve Ruhḡhām'a ⁽²¹⁾ rāst gelüp birbirleriyle dū-cār oldılar. Gīv yüz biñ er-ile dāmen-i kūha ḡonmuş-ıdı. Peşeng bunları görüp kim ⁽²²⁾ idüḡin bildi. Şengel Hindī ile Çenküş Ḥabeş'e "Elbetde şu 'askeri kıralım ve üç pehlivānuñ başların Efrāsiyāb'a ⁽²³⁾ ileteyim." didi. Şengel ve Çenküş: "Gel pādīşāhum muḡayyed olmayalım. Zīrā Gīv bir çok bilür pehlivāndur ve bu köhne cihānuñ eski ⁽²⁴⁾ ḡurdıdur. Şāyed bir ḡaḡā vāḡi' olup soñra Efrāsiyāb'dan 'itāb çekerüz." didi. Peşeng Ḥān muşır olup "Elbetde ceng idüp ⁽²⁵⁾ başların keserüz." diyüp geldiler. Üç kerre yüz bin er-ile şaf çeküp durdı. Gīv daḡı haber-dār olup yüz biñ er-ile süvār [304a] ⁽¹⁾ süvār oldu. Beşeng Ḥān'a haber gönderdi. "Luḡf itsün, varup yoluna gitsün. Ötede ceng muḡarrer. Eger murādı ceng ise ⁽²⁾ büyük

²⁹³ "Keyfe mā ittifaq" anlaşımadıkları halde.

‘ askerde idelim. Şimdi bunda münāsib degüldür. Bu ceng hālidür. Arada bir haṭā vāki‘ olur da şoñra ‘ itāb çekerüz.” diyü çok ⁽³⁾ söyledi. Ammā Peşeng Hān’a sözi geçmedi. Hemān at sürüp meydāna girü na‘ ra urup er taleb eyledi. Gīv Peşeng’üñ meydānına ⁽⁴⁾ bir pehlivān gönderdi: “Var naşīhat eyle. Ola ki Peşeng Hān iddi‘ āsından rucū‘ ide.” diyü tenbīh eyledi. Ol dilāver gelüp ⁽⁵⁾ Peşeng’e muqābil olup vāfir naşīhat eyledi. Peşeng Hān gāzaba gelüp ol dilāveri urup helāk eyledi. Gīv birin ⁽⁶⁾ daḡı gönderdi. Peşeng Hān anı da öldürdi. Dört beş pehlivān helāk eyledi. Bu kez Hecīr raḡşın sürüp meydāna ⁽⁷⁾ girdi. Peşeng Hān’uñ öñin aldı. Ve temennā eyledi. Andan eyitdi: “Gel yā Peşeng Hān! Bundan ferāgāt eyle. Bizüm senüñle ⁽⁸⁾ ceng-i cidālimüz yokdur. Şoñra biz şāhimuzdan ‘ itāb çekerüz.” diyü pend ü naşīhat eyledi. Peşeng Hān urup Hecīr’i ⁽⁹⁾ zaḡm-dār eyledi. Ruḡḡām girüp yalvardı, olmadı. Ruḡḡām’ı daḡı zaḡm-dār eyledi. ‘ Ākıbet Gīv girdi, çok niyāz eyledi. ⁽¹⁰⁾ Peşeng diñlemeyüp ḡamle eyledi. Gīv ḡamlesin men‘ eyledi. El uciyla ceng idüp ammā gördi Peşeng Hān ⁽¹¹⁾ gitdükçe şedīdlenüp Gīv daḡı ḡayret idüp baḡdı gördi, olacaḡ ḡāl degül. Āḡir kār gāzaba gelüp “Ne olursa ⁽¹²⁾ olsun.” diyüp Peşeng Hān’a bir nīze ḡavāle eyledi. Peşeng Hān siper berāber virdi. Ammā Gīv’üñ nīzesi āyine-i siperi ⁽¹³⁾ pūs eyledükde sūzan ḡarīrden ne resme güzār eylerse daḡı āsān-ı güzār idüp [...] ²⁹⁴ Hān’uñ sīnesine uğradı. ⁽¹⁴⁾ “Bre Bre!” diyince sīnesinden güzer idüp zāhrından ²⁹⁵ bir kılac yalman gösterdi. Gīv nīzesin çeküp alınca Peşeng Hān zemīne ⁽¹⁵⁾ bī-cān ser-nigūn oldu. Gīv raḡşından inüp Peşeng’üñ başın kesüp yine raḡşına binüp Şengel ²⁹⁶ Hindī ile Çenküş ⁽¹⁶⁾ ḡabeşī’ye: “Baña, ‘şuc Peşeng Hān’uñ idi. Gīv’üñ şucı yok idi.’ diyü bir temessük virüñ. Yāḡūd dīnüm ḡaḡkı-çün sizi ⁽¹⁷⁾ helāk eylerem.” didi. Bunlar daḡı gördiler, olmaz, “Ne üzerimize lāzım ḡavḡāyı başımuza şatun almaḡ. Hem gercegi daḡı böyledür.” diyüp ⁽¹⁸⁾ Gīv’üñ murādı üzere bir temessük yazup üzerine iki yirde mühr urdılar. Biri Şengel Hindī’nüñ ve biri Çenküş ḡabeş’üñ. Bundan ⁽¹⁹⁾ şoñra Gīv alup temessügi ḡıfz eyledi. Ve ol yirden ḡalkup ‘azm-i Sālimiyye eylediler.

Ammā rāvī eydür: Ferāmurz ile Efrāsiyāb Hān ⁽²⁰⁾ bir gün ceng idüp ba‘ de ṭabl-ı ārām çaldırup dönüp ḡondılar. “Birḡaç gün ceng te’ḡīr eyle.” diyü Ferāmurz’a ḡaber gönderdi. ⁽²¹⁾ Ḳırtās varup Feraḡ Şāh’a ve Rüstem’e nāmeyi virüp cevābın aldı ve

²⁹⁴ Metne göre “Peşeng” olması gerekmektedir.

²⁹⁵ Metinde “ṭahrından”.

²⁹⁶ Metinde “Sengel”.

Ferāmurz’a gelüp yine ol gün buluşdı. “Anlar da gelmek üzere ⁽²²⁾ imiş. Baña da öyle cevāb virdiler.” didi. “Ve yolda ‘asker bölük bölük gelüp hattā Zenge-i Şāvrān ve Gurgīn Mīlād iki ⁽²³⁾ kerre yüz biñ er-ile yarın degül öbür gün gālibā gelüp bunda konar.” didi. Ferāmurz da muqayyed olmayup ‘işrete meşgūl oldı. ⁽²⁴⁾ İkinci gün anı gördiler. Tozlar belürdi. Nā-gāh iki kerre yüz biñ er-ile Zenge ve Gurgīn gelüp ‘askerleriyle kōndılar ve kendiler ⁽²⁵⁾ Ferāmurz’a gelüp buluşdılar. Ol gün mürür idüp irtesi gün Efrāsiyāb’a müjdecı geldi. Sehlāniyye şāhı Sehlān Şāh [304b] ⁽¹⁾ oğlu Ferāhim Şāh ile cihān pehlivānı olan Sehīl Sehīlānī iki yüz biñ er-ile irsāl eylemiş.” diyü Efrāsiyāb şād olup ⁽²⁾ istiķbāl itdürdi. Ferāhim Şāh gelüp kōndı. Kendü Sehīl-i Sehlānī ile Efrāsiyāb dīvānına varup buluşdı. Ferāhim ⁽³⁾ Şāh’ı tahta çıkardı. Sehīl-i Sehlānī’yi şol pāy-i taht şandalīsine oturtdı. Ziyāfetler idüp Sehīl-i Sehlānī: “Elbetde ⁽⁴⁾ ceng olsun.” didi. Efrāsiyāb dañı rāzī olup ceng nidā itdürdi. Cāsūslar Ferāmurz’a haber getirüp Ferāmurz da ⁽⁵⁾ ‘askeri āgāh eyledi. İki cānıbden tedārükde oldılar. Ol giçe geçüp şabāh olup gün kōbbe-i felekden baş gösterüp ⁽⁶⁾ ‘ālemi nūr ile rūşen eyledükde iki taraftan ceng-i harbīler çalınup iki leşker yirlerinden hareket idüp at ve fīl ⁽⁷⁾ gergedānlarına süvār olup ‘alem-i sancağ şukķaların güşāde idüp gürūh gürūh ‘azm-i meydān-ı rezm eylediler. Birbirlerine ⁽⁸⁾ muķābil olup saflar bağladılar. Meydān acıldı. “Kim gire meydāna?” dirlerken anı gördiler ki Efrāsiyāb tarafından ⁽⁹⁾ Sehīl-i Sehlānī meydāna at sürüp yüz yigirmi arış kadd-ıla biraz cevelān idüp andan kōl kaldırup tarafeynden ⁽¹⁰⁾ çalınan kūsuları diñdirüp bülend-āvāz ile “Benüm Sehīl-i Sehlānī iy leşker-i Īrān! İşte erenler meydānı. Benümle ceng ⁽¹¹⁾ ider var-ısa gelsün.” diyüp na‘ra urdı. Īrān dilāverleri tarafından bir pehlivān Ferāmurz’dan izin alup meydāna ⁽¹²⁾ girdi. Sehīl-i Sehlānī’nün öñin aldı ve hamle eyledi. Sehīl hamlesin men‘ idüp nize ile zaħm-dār eyledi. Zenge-i Şāvrān’uñ ⁽¹³⁾ oğlu Tenge girüp Sehīl’uñ öñin alup andan başladılar cenge. ‘Āķıbet Sehīl, Tenge’yi gürz ile başını yardı. Gurgīn Mīlād ⁽¹⁴⁾ girüp Tenge’yi meydāndan çıkardı. Gurgīn Mīlād biraz Sehīl ile ceng idüp Sehīl Gurgīn’e dañı bir dārb-ı gürz urup ⁽¹⁵⁾ raħşın helāk eyledi. Gurgīn raħş-ıla bile yıkıldı. Zenge-i Şāvrān meydāna girdi. Ve Sehīl’uñ öñin aldı. Gurgīn’i meydāndan ⁽¹⁶⁾ çıkardılar. Başladı Zenge-i Şāvrān Sehīl cenge başladı. Mā-beynlerinden on iki hamle hatā geçdi. Nevbet ⁽¹⁷⁾ Sehīl’e geldükde Zenge-i Şāvrān’a bir dārb urup mest eyledi. Ve at sürüp diledi kim düvāline şarıla. Bījen ⁽¹⁸⁾ na‘ra urup gergedān sürdi. “Çek elüñ andan haşmuñ benem nā-bekār!” diyüp Sehīl’uñ öñin alup Zenge’yi halāş eyledi. ⁽¹⁹⁾ Bījen’e Sehīl nazar eyledi. Ve gönünden eyitdi: “Bu dilāver evvel gelenlerden

şeci' dūr. Nā-bekār elümden şikārum alduñ, yā seni kim (20) ħalāş eyler?" diyüp başladılar cenge. Biraz cengden şoñra Sehīl Bījen'e bir đarb-ı şedīd ħavāle eyledi. Ammā biraz girüden (21) urup Bījen gürz irişdüremedi. Bindügi gergedānuñ başına rāst gelüp tağıtdı. Gergedān yıķılıp Bījen (22) üzerinden pertāv eyledi. Egerçi zemīne düşdi. Ammā yüzi üzere қаpandı. Қalkup: "Hay nā-bekār! Sen misin beni böyle (23) zemīne indüren?" diyüp dal-tiğ olup Sehīl'üñ döşine bir zaĥm-ı şedīd açdı. 'Asker ol ħālī görüp iki kerre (24) yüz biñ 'asker Ferāhim Şāh birden Bījen üzerine yürüyince berüden yüz biñ 'asker ile Zenge ve Gurgīn daĥı yürüyüp (25) қarıлup қatıldı. Yir yüzi penbe gibi atıldı. At ve ādem leşinden ve erenler na'rasından ay gün tütüldü. Beriden Bījen'e gergedān [305a] (1) gergedān getürdiler. Süvār oldı. Öteden Sehīl'e daĥı at irişdirüp süvār idüp 'alem şāyesine iletdiler. Ve zaĥmın (2) şarup ħoş-bend itdiler. Sehīl-i Sehlānī ol zaĥm ile yine cenge girdi. Ammā Zenge ve Gurgīn iki kerre yüz biñ Sehlānī (3) 'askerin fi'l-ĥāl girü sürdiler. Efrāsiyāb Çīn 'askerine işāret eyledi. Üç kerre yüz biñ 'asker-i Çīn yürüyüp (4) Ferāhim Şāh'a imdād eylediler. Ve zengi 'askerin birāz girülediler. Zenge-i Şāvrān bu ħālī görüp ma' hūd şadāyile (5) bir ħamle-i hücum idüp çoķ at şāhibin yire urdı. 'Asker-i Tūrān yine kıçınladı. Efrāsiyāb "Bre bre!" diyü beş kerre yüz biñ (6) 'asker-i Çīn'e urup Çīn 'askeri girü döndi.

Ĥāşılı Efrāsiyāb bütün 'askere işāret idüp on toķuz kerre (7) yüz biñ miķdārı 'asker bir uĥurdan yürüdi. Tūrān 'askerinde metīn dilāverler çoķ olmaķ ile Īrānīleri girü (8) sürdiler. Hemān Ferāmurz 'alem sāyesinden bir na'ra öyle baĥş eyledi kim na'ranuñ heybetinden 'asker derya-yı iĥtirān gibi (9) çalkandı. Tiğ-i āteşi 'uryān idüp kendin 'askere urdı. 'Asker-i Tūrānı alaķ bulaķ idüp bölük bölük yardı. (10) Öñine kimin cāmı vardur kim tura. Nā-gāh anı gördiler. Bir taraftan tozlar kıpıdı. Bād-ı şabā karşı varup dāmeninden (11) girībānına varınca iki şaķ idüp içinden üç yüz 'alem görüdü. Üç kerre yüz biñ erüñ nişānesidür, meger bu gelenler Çenküş (12) Ĥabeşī ile Şengel Hindī idi. Gördiler қarışma ceng var. Bād-ı ĥāne Peşeng Ĥān'üñ küştesi ile orduya gönderüp (13) kendüleri üç kerre yüz biñ er-ile cenge girdiler. Bunlar gelmek ile Efrāsiyāb 'askeri kuvvet buldı. Der-'aķab yine (14) tozlar belürdü. Yüz biñ er-ile Gīv ve Ruĥĥām ve Hecīr idiler. Gördiler ceng var. Ağırlığı orduya gönderüp (15) kendülerin cenge urdılar. Ammā Gīv "Benüm küşende-i Peşeng Ĥān!" diyü na'ra urup kendin Tūrān 'askerine (16) urdı. Efrāsiyāb bu na'rayı işidince keyfi bozıldı. Ve gördi 'asker de zebün olmaĥa yüz tütüdü. Hemān (17) fermān idüp taĥl-ı ārām çaldırup 'asker-i Īrān taĥl şadāsın işidince

ğayrı cengden el çekdi ve döndiler. ⁽¹⁸⁾ Ferāmurz dağı dönüp tabl-ı ārām çaldurdi. İki asker birbirinden ayrılıp herkes kendi bār-gāhına varup ⁽¹⁹⁾ rezm tonların çıkarup bezm tonların giydiler. Gīv gelüp Ferāmurz’a buluşdı. Ve Peşeng Hān yolda gelürken ⁽²⁰⁾ önlerin alup ‘ākıbet başın kesdügin naql eyledi. Ve Çenküş ile Şengel’den aldığı temessüki gösterdi.

⁽²¹⁾ **El-kışsa bu tarafdān** Efrāsiyāb Hān dağı bār-gāhına varup pederi Peşeng Hān’uñ küştesin görüp aşlın su’āl ⁽²²⁾ eyledi. Ve Çenküş ile Şengel gelüp yir öpdiler. Ve yolda ceng idüp Gīv nice öldürdügin vuķū’ı üzere haber virdiler. ⁽²³⁾ “Gīv’uñ ol huşuşda şan’ı yokdur.” diyü şahādet eylediler. Efrāsiyāb meydāndan olan küşteleri qaldırup ve pederi ⁽²⁴⁾ Peşeng Hān için üç gün mātem libāsına girüp yas eyledi.

Rāvī eydür: Meger Hākān-ı Kūçek’uñ bir duķteri aķteri ⁽²⁵⁾ var idi. Adına Nāhīde Bānū dirlerdi. Kūcek ile berāber gelmiş-idi. Pederi Hākān-ı Kūçek’e ol tenhāca eyitdi: [305b] ⁽¹⁾ “Devletüm ata, bir Īrān’da Īrānīlere muqaddem cevāb virilmez iken şimdi gitdükce çoğalmağa başladı. Yarın Keyhusrev ⁽²⁾ ve Rüstem dağı gelür irişür. Bu kerre hāl müşkil olur. İş şāyed Īrānīler bizi bozar, işe qarışma. Cengde ellerine ⁽³⁾ girme de soñra şāyed qatlı ideler. Ben varup Efrāsiyāb kıızı Menūce Bānū’ya varup anuñ yanında olayım. Zīrā ⁽⁴⁾ Menūce Bānū benüm ziyāde dostumdur. Anuñ hużūrunda sözüm redd olunmaz. Ricām qabül ider. Ben de seni andan ricā idüp ⁽⁵⁾ ol da Rüstem ve Ferāmurz’a ve Keyhusrev Kāmran’a seni ricā eylesün.” didi. Hākān-ı Kūcek biraz tefekkürden soñra bu sözi ⁽⁶⁾ ma’qūl ve münāsib görüp rızā virdi. Ve Nāhīde Bānū oradan qalkup biraz cāriyyeler ile rahşına süvār olup ⁽⁷⁾ leşker-i Īrān’a geldi. Kimse māni’ degül. Yüzinde nikāb tođrı Menūce Bānū’nuñ bār-gāhına gelüp kendin ‘arz idüp ⁽⁸⁾ Menūce Bānū da qarşuladup iğrāz ile Menūce Bānū’nuñ bār-gāhına gelüp görüşüp öpüşdiler. Menūce Bānū Nāhīde ⁽⁹⁾ Bānū’ya ešnā-yı şoħbetde eyitdi: “İy bānū! Ne yiller esdi bunda geldüñ?” didükde Nāhīde Bānū dağı ne için geldügin ⁽¹⁰⁾ bildürdi.²⁹⁷ Ve pederin ricā eyledi. Menūce Bānū²⁹⁸ dağı: “ ‘Baş üzerine!’ diyüp ve seni ehlim Bījen yanına koşup Ferāmurz’a ⁽¹¹⁾ göndürüp ricā itdüreyim. Ben dağı varup bir kerre görün. Temennā ile maħallinde gördükde teşhīş eylesün.” dirken ⁽¹²⁾ Bījen çıkageldi. Zīrā Bījen Menūce Bānū ile Ferāmurz barışdurmış idi. Andan Menūce Bānū Bījen aħvālī

²⁹⁷ Metinde “yıldürdi”.

²⁹⁸ Metinde “nānū”.

(13) bildürdi. “Kerem lutf idüp benüm hâtırım için.” diyü “Bânü’yı alup Ferāmurz’a ilet. Ben dağı Ferāmurz’a yüz sürüp (14) ricā ve niyāz iderem. Eger ceng arasında Hāḫān-ı Kūçek’i her kimüñ eline girürse öldürmesünler.” didi. Bījen dağı: “Nola!” (15) diyüp Nāhīde Bânü’yı alup andan bir tenhā maḫalde Ferāmurz’a buluşdurdı. Bījen Menüce Bânü ağzından ricā eyledi. (16) Nāhīde Bânü dağı Ferāmurz’uñ ayağına düşüp pederin ricā eyledi. Ferāmurz dağı: “Baş üzerine iy bānū! ‘Ahd (17) olsun. Pederüñ Hāḫān-ı Kūçek’i Hāḫān-ı Çīn ideyim.” didi. Nāhīde Bânü dağı: “‘Ömrüñ çok olsun devletlü şāhib-ķırān.’” (18) diyüp tekrār temennā idüp döndi. Yine Menüce Bânü yanına geldi. Ve Ferāmurz’a buluşup ‘ahd eyledügin bildürdi. (19) Ve andan Menüce Bânü’den izin alup: “Giderem.” didi. Ammā bī-vaḫt zamān oldı idi. Menüce Bânü Nāhīde (20) Bânü’ya eyitdi: “Gel iy bānū! Gitme, bu gice bunda ḫal. Yarın git. Zīrā bī-vaḫt zamān oldı. Gec ḫalduñ.” didi. (21) Nāhīde Bânü eyitdi: “Ḥayır sultānum. Zīrā ötede pederüm ‘Baña ḫaber getirür.’ diyü muntazırdur.” diyüp ḫalḫdı. Menüce Bânü’ya (22) vedā‘ idüp ‘azm-i leşker eyledi.

Ammā rāvi eydür: Meger telāye nevbeti Zenge’de idi. Ḥikmet-i İllāhī Nāhīde Bânü’ya rāst (23) gelüp ḫur eyledi. Zīrā gördi kim beş on ḫadar niḫāb-puş kimseler giderler. Ammā ‘acele ile ḫaçar gibi (24) giderler. Nāhīde Bânü ḫavf idüp ilerü cān atdı. Zenge-i Şāvrān dağı bunların firār eyledüklerin (25) görüp: “Bunlar da bir iş var, ancak.” At ḫoparup ardlarından irüp birḫaç cāriye öldürdi. Nāhīde [306a] (1) Nāhīde Bânü ne hāl ise ordu-yı Tūrān’a düşdi. Zenge-i Şāvrān ḫayır girü döndi. Ammā Tūrān ‘askerinde (2) dağı ol gice talāye nevbeti Şeyde ibn-i Efrāsiyāb’uñ idi. İttifākı rāst gelüp Nāhīde Bânü’ya baḫup su’āl eyledi: (3) “Kimsin? Ve ḫandan gelürsin?” didi. Nāhīde Bânü da kendin bildürdi. Şeyde ibn-i Efrāsiyāb Nāhīde Bânü’yı alup kendi çādırına (4) getirdi. Hāḫān-ı Kūçek ol gice baḫdı Nāhīde Bânü gelmedi. “Besbellü Menüce Bânü yanından ḫalmışdur.” diyü muḫayyed (5) olmadı. Çünkim şabāḫ oldı. Efrāsiyāb pederi Peşeng Ḥān’uñ ḫanı için ceng-i ḫarbīler çaldırup ‘umüm ‘askeri (6) süvār eyledi. “Bugün elbetde bu zarār intikāmumı aluram, veyāḫūd bozuluram.” diyüp yürüdi. Beriden Ferāmurz dağı (7) süvār olup iki leşker birbirlerine muḫābil olınca hemān Efrāsiyāb kendin ālātın giyüp bir rahşa binmiş-idi. (8) Tūrān dilāverlerinden ḫafasına almış-ıdı. Berüden bir uğurdan yürüdüp İrān ‘askeri tarafından dağı yürüyüp (9) iki leşker birbirlerine ḫarılıp ḫatıldı. Yir penbe mişāl atıldı. At sehīli er şamatası āsumāna çıḫup ḫan gövdeyi (10) sīl mānendi götürürdi. Gerçi Tūrān ‘askeri çok pehlivānları vāfir var

idi. Ammā Īrān ‘askerinde Ferāmurz⁽¹¹⁾ gibi dilāver var idi. Ve Bījen ve Zenge ve Gurgīn vesā’irleri var idi.

Hāşılı Ferāmurz dağı gönünden “Şāh-ı Īrān⁽¹²⁾ olan Keyh̄usrev Kām̄rān ve pederüm Rüstem-i Dāstān gelmedin şol ‘askeri perişān idüp bir nām alam.” diyü gayrete gelüp⁽¹³⁾ iḳdām ile öyle ceng eylerdi kim felekde melekler ve deryāda semekler cenge şābāş²⁹⁹ eylerdi. Dögüşe dögüşe⁽¹⁴⁾ leşkeri yarup şāflar söküüp ‘alem-i Efrāsiyāb’ı özleyüp hāh-nā-hāh ‘alem-i Efrāsiyāb’a irişdi. ‘Alem ve ‘alemdārı çalup⁽¹⁵⁾ dört pāre eyledi. Efrāsiyāb bu hāli görüp Ferāmurz’a karşı geldi. Elinde hışt-ber-hışt endāhte eyledi. Ferāmurz⁽¹⁶⁾ hışt gelürken at sağrısına yatup hışt üzerinden geçerken çalup iki pāre eyledi. Ve toğrılıp at sürdi.⁽¹⁷⁾ Efrāsiyāb’uñ üzerine yürüyince Efrāsiyāb cür’et idemeyüp at başın döndürüp kaçdı. Ferāmurz ardından⁽¹⁸⁾ irişüp bir kılıc havāle eyledi. Mahāret için bütün libāsın kesdirüp etine zarar itdürmedi. Eger hānesine⁽¹⁹⁾ dek tığ indirüp andan bindügi rahşuñ biraz sağrısın bunaklatdı. At cān acısıyla sıçrayınca Efrāsiyāb’uñ⁽²⁰⁾ başından tāc düşdi zemīne. Andan Ferāmurz tığ ile tācı zemīnden alup eger kaçına leşkerüñ bir yanından dāmen-i kūha⁽²¹⁾ toğrı bir nehr aḳardı. Hāḳān-ı Büzürg ve Hāḳān-ı Kūcek ve Hāḳān-ı Seyvem³⁰⁰ ve Gerşivez şuyı öte cānibe³⁰¹ geçdi. Efrāsiyāb⁽²²⁾ dağı şuyı yeldirüp karşıya geçdi. Ferāmurz leşkeri bozup perişān eyledi. Nā-gāh bu maḫal tozlar belürdi. Şāh-ı⁽²³⁾ Īrān olan Keyh̄usrev Kām̄rān ve Rüstem bütün ‘asker-ile geldiler. Ferāmurz gördi. Pederi Rüstem ile Şāh-ı Īrān geldi.⁽²⁴⁾ Hemān rahşın sürüp şuyı öte cānibe geçüp gördi. Hāḳān-ı Seyvem ve Şengel Hindī ikisi bir yirde tūrur. Şaşmışlar⁽²⁵⁾ hemān bir eliyle Hāḳān-ı Seyvem’i ve bir eliyle Şengel Hindī’yi ḳavrayup ḳolına alup şuyı öte taraḫa geçdi. Keyh̄usrev öñine [306b]⁽¹⁾ gelüp: “Hōş geldüñ pādişāhum. Düşmenüñ böyle pāy-māl eşiginde yeksān ve ğılḫān olsun.” diyüp ikisin dağı ḳaldırup⁽²⁾ zemīne urdı. Hurd-hām olayazdılar ammā olmadılar. Yine Ferāmurz dönüp gitdi. Keyh̄usrev fermān eyledi. Hāḳān-ı Seyvem’uñ⁽³⁾ boynın urdılar. Ferāmurz şuyı geçüp Hāḳān-ı Kūcek’e rāst gelüp yanına Ḳırtās-ı Merdüm-ser’i ḳoşup çādıra gönderdi.⁽⁴⁾ Ve kendi Hāḳān-ı Büzürg üzerine yürüdi. Yanında olanlar Ferāmurz’ı görüp tārnmār oldılar. Hāḳān-ı Çīn yalnız şaşup⁽⁵⁾ ḳaldı. Ferāmurz varınca Hāḳān-ı Büzürk çādırına gelüp kendin rahşından yire atup çādırına

²⁹⁹ Metinde “sābāş”.

³⁰⁰ Metinde “خاقان سوم”.

³⁰¹ Metinde “cābine”.

girdi. Ferāmurz dağı ⁽⁶⁾ Kūṭb’ dan atılıp: “Ardınca gireyim.” dirken Hākān-ı Çīn’ uñ şol pāy-i taht pehlivānı var idi. Zār-ı Çīnī dirlerdi. Yüz ⁽⁷⁾ on sekiz arış ḳadd çekerdi. “Nereye gidersin nā-bekār? Yoḫsa pilāv yemege mi gidersin?” diyüp ḳarşuladı. Elinde gürz ⁽⁸⁾ var idi. Ferāmurz’a bir gürz ḫavāle eyledi. Ferāmurz Çīnī’nüñ sīnesine bir muşt-ı şāḫib-ḳırānī urup dem-i nefesi sīnesinde ⁽⁹⁾ bend olup gürz elinden fırladı. Ve kendi zīr-i zeber oldu. Ferāmurz çādıra girüp Hākān’ı birkaç def a cādırını dolandırdı. ⁽¹⁰⁾ ‘ Āḳıbet eñsesinden irüp ḳoluna aldı. Pehlivānları gelüp ḫalāş itmek murād eyledi. Ferāmurz: “Girü tūruñ, ḫareket eylemeñ. ⁽¹¹⁾ Yoḫsa cümleñüzi ḳırarım.” diyüp baḫınca ödleri ağızlarına geldi. Cümlesi ḡışş olup ḳaldılar. Ferāmurz’dur raḫşına binüp ⁽¹²⁾ Hākān-ı Çīn’i ḳolına aldı. Şuyı öte taraḫa geçdi. Keyḫusrev Kāmṛān öñine getürdi ve zemīne urdı. Keyḫusrev öñinde ⁽¹³⁾ “Bend idüp boynın uruñ.” didi. Gelüp gördiler. Ferāmurz öyle ḳavramış ki parmaḳları zāhrından tā çigergāḫına geçürmüş. ⁽¹⁴⁾ Ta’ accüb eylediler. Öyle başını bedeninden cüdā eylediler. Ammā ötede Gerşivez gördi. ‘ Asker perişān oldu. Tiziyye fermān ⁽¹⁵⁾ eyledi. Ṭabl-ı ārāma ṭurralar urdılar. ‘ Asker-i Īrān ṭabl şadāsın işidince cengden el çeküp döndiler. Efrāsiyāb ⁽¹⁶⁾ dağı gelüp yine bār-gāḫında ḳarār eyledi. ‘ Asker-i Tūrān gördiler ceng yoḫdur herkes çādırına geldiler. Ölenlerin ḳaldırıp ⁽¹⁷⁾ meydānı pāk eylediler.

Şengel Hindī ile Hākān-ı Kūçek’i meydān-ı siyāsete getürdiler. Keyḫusrev cellād eyledi. Hemān Ferāmurz ⁽¹⁸⁾ ayaḫa ṭurup yir öpüp: “Pādişāhum, Hākān-ı Kūçek’e şöyle bir ‘ahdum vardur.” diyince Keyḫusrev Kāmṛān: “Cürmün ‘afv eyledüm. ⁽¹⁹⁾ Ve Hākān-ı Çīn eyledüm.” diyüp fermān eyledi. Yidi küngürelı bir tāc-ı mücevher getürüp Hākān’uñ başına geçürdiler. Bu kerre ⁽²⁰⁾ Hākān-ı Büzürg oldu. Şengel Hindī bu ḫālı görüp Ferāmurz’a “Amān!” didi. Ferāmurz anı dağı ricā idüp cürmin ‘afv ⁽²¹⁾ itdürdi. Şengel Hindī’yi dağı şalıvırdiler. Andan Keyḫusrev emr eyledi. Ferāmurz üç ḫıl’at birbirı üzerine geyürdi. ⁽²²⁾ Rüstem dağı başında olan sīmurḡ otaḫasından bir otaḫa çıkarup Ferāmurz’uñ başına şoḳdı. Ferāmurz aşlında ⁽²³⁾ yidi otaḫa ṭaḳınurdu kim murḡ-ı buḳalīmün otaḫalarıdır. Kendi ḳılıcı ile kesüp almış-ıdı. Ancaḳ pederi Rüstem’den ⁽²⁴⁾ dağı böyle hüner ile müsteḫāḳ olup sīmurḡ-ı ‘anḳā otaḫalarından yidi otaḫa alup bu arada Efrāsiyāb tarafından ⁽²⁵⁾ Şeydīz ‘Ayyār tebdīl-i şüret gelüp dīvān-ı Keyḫusrev’de temāşā eylerdi. Dönüp Efrāsiyāb’a vardı. Yir öpüp durdı. [307a] ⁽¹⁾ durdı. Efrāsiyāb: “Ne ḫaber yā Şeydīz? Ḳanda idüñ?” didi. Şeydīz du’ā idüp: “Pādişāhum! Īrān ‘askerinde idüm. Dīvān-ı ⁽²⁾ Keyḫusrev’e varup tamāşā eyledüm.”

didi. Efrāsiyāb: “Ne gördüñ ve ne işitdün cevāb vir görelim yā Şeydīz. Hic ceng eylemek ⁽³⁾ şadedleri var mı? Tedbīrleri nedür?” didi. Şeydīz: “Hayır sulţānum. Ceng şadedi söylenmedi. Ancak Hākān-ı Seyvem ile Hākān-ı ⁽⁴⁾ Büzürg’uñ boynın urup başların almışlar ve Hākān-ı Kūçek’i Hākān-ı Büzürg idüp başına yidi küngürelī tāc geyürdiler. ⁽⁵⁾ Şengel Hindī’yi dañı esīr imiş. Anı da Ferāmurz ricā idüp şalıvirdi. Keyhusrev Ferāmurz’a üç hıl’at geyürdi. Ve Rüstem ⁽⁶⁾ başından bir sīmurğ-ı ‘ankā otağasını başına şokdı. Şimdi cümle oturup ‘işret ideyorlar ve zevkli şöbet ⁽⁷⁾ ideyorlar.” didi. Efrāsiyāb Hākānlaruñ boynın urduklarına ğam-ğīn oldı. “Hoş-imdi görelim, şoñı neye müncerr ⁽⁸⁾ olur?” diyüp Efrāsiyāb dañı def’-i ğam için meclis kurup ele sāğar alup şafā-bağşan nüş eylemege muqayyed oldı. ⁽⁹⁾ Ve hem “İrān ‘askerin çeşm-i ğuşda olup ne ğüne hareket iderler?” diyü intizārda. Biz gelelim berüde Keyhusrev’e ⁽¹⁰⁾ ve Rüstem’e.

Ammā rāvī eydür: Keyhusrev Kāmran ol vaqit bu fetħi müyesser olup bir server ile meclis tazeledüp ‘işrete otur⁽¹¹⁾dılar. Şāhuñ meclisinde olanlar Selāmūn Dānā ve Rüstem ve Ferāmurz ve Sām-ı Pil³⁰² ve Husrev-i Ejderhā-bend ve Bījen ve bānular ve Gīv ⁽¹²⁾ ve Kürdiz Pīr gibi dilāverlerdür. Şimdi yine mevcūd olan dilāverlerden her kim var ise oturup Hākān-ı Büzürg ⁽¹³⁾ ile ve Şengel Hindī dañı oturup başladılar bunlar ‘ayş-ı şöbete.

İşte bu tarz ile bunlar bu sürür-ı neşāt ile ⁽¹⁴⁾ şöbet eylerken nā-ğāh bir hādım gelüp Hākān-ı Çīn’uñ kulağına bir nesne söyledi. Hākān ol sözden bozulup ⁽¹⁵⁾ levni müteğayyir oldı. Ve kendüsine dañı bir telāş geldi. Rüstem Hākān’uñ yüzine bakup: “İy Hākān-ı A’ zam! Nedür aşlı? Ne telāş ⁽¹⁶⁾ geldi. Hādım gelüp ne söyledi?” didi. Hākān dönüp: “Devletlü şāhib-kırān, bir nesne yoğ. Ancak bir cāriyeñüz var ⁽¹⁷⁾ idi. Nāhīde Bānū dirler. İki ğün muqaddem Şāh-ı İrān olan Keyhusrev Kāmran hāzretlerinüñ huzūrunda cürmüm ‘afvını ⁽¹⁸⁾ ricā eylemek için bu tarafa göndermişdüm. Ol zamāndan berü ğā’ib oldı. Nice olduğı bilinmedi. Hattā ben Efrāsiyāb ⁽¹⁹⁾ duğteri Menūce Bānū yanında qaldı kıyās iderdüm. Anuñ-çün muqayyed olmadum. Ammā şimdi teccessüs eylemişler. Menūce ⁽²⁰⁾ Bānū yanında dañı yoğ imiş. İşte gelüp anı söyledi. Me’mül eyledüğümüz yirde yoğ imiş.” didi. Rüstem ve

³⁰² Metinde “Sām-ı Bil” .

Keyhusrev ⁽²¹⁾ bunu işidince: “Tîz teftîş olunsun.” didüklerinde Bîjen: “Belî! İbtidâ Menüce Bânû’ya gelmiş. Ben de çâdıra varınca Menüce ⁽²²⁾ Bânû baña yalvardı. Ve benüm yanuma düşüp dâyıım Ferâmurz’a getürüp ricâ eyledük. Ricâmuz kabûl idüp ‘ahd eyledi. ⁽²³⁾ Ve ‘ahdi üzerine bugün murâdıña nâ’il olduñ. Andan şoñra Nâhîde Bânû yine Menüce Bânû’ya gelüp: ‘Pederime ⁽²⁴⁾ giderem.’ demiş. Hattâ bî-vaqt zamân olmuş-ıdı. Kalmayup câriyeler ile gitmiş. Andan ötesi nice olduğın bilmem.” didi. ⁽²⁵⁾ Rüstem dönüp “Beglerden gice qaravula nevbet kimde idi?” diyü su’âl eyledi. “Zenge-i Şâvrân’da idi.” didiler. Rüstem [307b] ⁽¹⁾ Zengeyi da’ vet idüp Zenge geldi. Rüstem: “Yâ Zenge! Dün gice talâye nevbeti sende mi idi?” didi. Zenge-i Şâvrân dağı ⁽²⁾ “Belî bende idi.” didükde Rüstem: “Hîc yâ Zenge dün gice bir nesneye râst geldüñ mi?” didi. Zenge fikr idüp: “Belî devletlü ⁽³⁾ şâhib-ķırân! Aħşamdan şoñra ħarañuluğda biraz niķâb-dâr süvâr ordudan ħıķup Efrâsiyâb ‘askerine toğrı ⁽⁴⁾ gitdiler. Ben dağı ‘Bunlar ne ola?’ diyü bir ħaçķun olmasun veyâ cäsüs olmasun, diyüp at sürdüm. Üzerlerine varup ⁽⁵⁾ ardlarından dur eyledüm. Hemân bunlar beni görince ħaçdılar. Girüden irüp ikisin helâk eyledüm. Bir ikisi ħaçup ⁽⁶⁾ Efrâsiyâb ‘askerine dâħil oldılar. Ben de ħayrı girü dönüp varup öldürdüklerime baķdum. Câriyelerdür. ⁽⁷⁾ İşte benüm dağı bildiğim bu ħadarcadır. ħayrı bilmem.” didi. Ma’ lûm Nâhîde Bânû yine Efrâsiyâb ‘askerinde zâyi’ ⁽⁸⁾ olmuş. Tîz Rüstem Ferâmurz’uñ yüzine baķup: “Yüri gözüm nûrı Ferâmurz’um. Bundan dîvân-ı Efrâsiyâb’a varup ⁽⁹⁾ teftîş eyle. Nâhîde Bânû’yı her kim aldıysa bunda getürüp babasına teslîm idelim.” didi. Ferâmurz: “Nola!” ⁽¹⁰⁾ diyüp yirinden ħalkup taşraya ħıķup raħşına süvâr olup yalnızca leşker-i Tatar’a vardı. Dîvân-ı Efrâsiyâb’a ⁽¹¹⁾ gelüp Ķuţb’dan indi ve Ķuţb’ı orada bıraķdı. Kimüñ zehresi var kim Ķuţb’uñ yanına varabile. Ammâ ilerü âdemler ⁽¹²⁾ segirdüp Efrâsiyâb’a: “Ferâmurz yalnızca geliyor. Bilmezüz niye gelür.” didüklerinde Efrâsiyâb bozuldı. Ammâ Ferâmurz ⁽¹³⁾ içeri girüp el sînede ‘aşķ eyledi. Cümle erbâb-ı dîvân meħâbet-i Ferâmurz’a ayaga tûrdılar. Ve ta’ zîm ile ‘aşķın ⁽¹⁴⁾ aldılar. Ferâmurz toğrı pâyı-taht şandalîsine yürüdi. Pîrân yirinden şıçrayup: “Buyuruñ dilâver.” diyüp şandalîsin ⁽¹⁵⁾ gösterdi. Ferâmurz geçüp oturdu. Efrâsiyâb “Īoş geldüñ server, şafâ geldüñ.” diyüp ikrâm eyledi. Ferâmurz ⁽¹⁶⁾ Efrâsiyâb’a eyitdi: “Yâ Efrâsiyâb! Īāķân-ı Ķîn’uñ duħteri Nâhîde Bânû senüñ leşkerinde ħâ’ib olmuş. Elbetde teftîş ⁽¹⁷⁾ idüp her kim aldı ise ve şaķladı ise bulup pederine teslîm olursa gerekdür. İmdi bu kerre ‘askeriñüz teftîş ⁽¹⁸⁾ olunsun. Göreyim kim görüdi. Ve ħandadır?” didi. Efrâsiyâb bu pehlivânlara tenbîh idüp bütün ‘askeri cüst-⁽¹⁹⁾cü eylediler. Aşlâ nâm-ı nişân bulunmadı. Ferâmurz: “Dün

gice talāye nevbeti kimüñ idi?” didi. Bilenler “Şeh-zāde Şeyde ⁽²⁰⁾ ibn-i Efrāsiyāb’uñ idi”. didiler. Ferāmurz “Tīz Şeyde gelsün, su’āl olunsun.” didi. Efrāsiyāb oğlu Şeyde’yi ⁽²¹⁾ da’ vet idüp Şeyde geldi. Efrāsiyāb eyitdi: “Yā Şeyde dün gice telāye nevbeti sende miydi?” didi. “Belī bende idi.” ⁽²²⁾ didi. Efrāsiyāb eyitdi: “Yā Şeyde hīc şöyle bir kız gördüñ mi, bilür misin?” didi. Şeyde: “Görmedüm, bilmem.” didi. Hemān Ferāmurz ⁽²³⁾ haykırup: “Niçün bilmezsin?” diyüp şāhib-ķırānī baķışıyla bir baķış baķdı ki Şeyde’nüñ ödi ağızına geldi. Hāvfindan ⁽²⁴⁾ inkāra mecālī kalmayup: “Bendedür iy dilāver-i ‘ālem. Varayım, getüreyim.” didi. Ferāmurz: “Hāyır yā Şeyde ben seni şalıvirmem. Ādem ⁽²⁵⁾ gönder, getürsünler.” didi. Şeyde eyitdi: “Server, ben varmaduķça olmaz. Elbetde ben kendim gitmege muhtācdur. İşte pederüm [308a] ⁽¹⁾ pederüm, baña kefīl olsun.” didi. Ferāmurz dönüp: “Yā Efrāsiyāb! Ođluña kefīl olur mısın?” didi. Efrāsiyāb dağı ⁽²⁾ “Oluram.” didi. Şeyde kızını getürmege gitdi. Ferāmurz dağı kalkup Efrāsiyāb’a: “Her kaçan Şeyde kızını getürür ise gönder. ⁽³⁾ Şoñra zarar görürsin.” didi. Efrāsiyāb: “Nola!” diyüp der-‘ uhde eyledi. Ferāmurz vedā‘ idüp bār-gāhdan taşra çıkup ⁽⁴⁾ [r]aķşına binüp dönüp dīvān-ı Keyhūsrev’e geldi. Olduğı gibi naķl eyledi. “Şeyde rāst gelüp almış. Bir kal’ aya bırakmış. ⁽⁵⁾ Getürmege gitdi. Pederi Efrāsiyāb kefīl oldu. Yarın getürse gerekdür.” didi. Hāķān-ı Ćin kızından haber alınca cānı ⁽⁶⁾ yirine geldi. Rüstem eyitdi: “Hoş-imdi yarın getürmezse pederi Efrāsiyāb’ı yirine tutup haps eylemem.” didi. Bu hāl ⁽⁷⁾ üzere kaldılar.

Bizüm dāstānumuz Şeyde ibn-i Efrāsiyāb’a geldi. **Ez-īn-cānib rāvī eydür:** Şeyde raķşına binüp Nāhīde Bānū’ya ⁽⁸⁾ bırakduđı kal’ aya vardı. Nāhīde Bānū’yı alup aħvālī olduđı gibi naķl eyledi. “Şimdi nice eyleyelim?” didi. Meger Nāhīde ⁽⁹⁾ Bānū da Şeyde’ye meyl idüp: “Şeh-zādem eger beni murāduñ virmek ise yürü gidelim, teslīm eyle. Eger kim beni ister ⁽¹⁰⁾ ve dilerseñ virmemek murād iderseñ beni tarafa al kaç. Hā birkaç gün bizi ararlar. Bulmazlar, ferāgat ider. Biz de şoñra ⁽¹¹⁾ meydāna çıkar pederüñ yanına giderüz.” didi. Şeyde bu re’yi şavāb gördi ve fikr eyledi “Bir yir olsa ki maħallinde ⁽¹²⁾ virmemege kādır olsa ve ricā eylese ricāsı dađı kabūl ola.” didi. Derhāl Şeyde’nüñ hātırına Bürzū geldi. “Hīc ⁽¹³⁾ Bürzū’nuñ yanı kadar olmaz.” diyüp Nāhīde Bānū’ya bildürdi. Nāhīde Bānū da rāst gördi. Pes Şeyde pederi ⁽¹⁴⁾ Efrāsiyāb’a bir nāme yazup: “Benüm pederüm, ben kızını alup bir cānibe firār eyledüm. Zīrā ziyāde muħabbetüm vardur. Cāndan geçerem, ⁽¹⁵⁾ kızdan geçemem. Eger saña gelüp: ‘Elbetde

oğluñı ve kızını bul.’ dirler ise sen dağı nihāyet alup yürüyüviresin. ⁽¹⁶⁾ Bundan ğayrı çāre yokdur.” diyü. Bu siyāk üzere bir kağıd yazup bir ğulām ile Efrāsiyāb’a gönderdi.

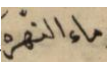
Bu tarafından ⁽¹⁷⁾ Efrāsiyāb “Bu Şeyde gelüp kızını getürse gerekdür. Ben de göndersem, arada kefāletümden hālāş olsam.” dirken ⁽¹⁸⁾ Şeyde’nüñ irsāl eylediği ğulām gelüp Efrāsiyāb’a tezkereyi viridi. Efrāsiyāb dağı okıdı. Mefhūm ma‘lūm olduĝda ⁽¹⁹⁾ “Hay sefih oğlan, gördüñ mi? Arada beni dağı kayda uğratdı.” Tezkereyi Pīrān’a viridi. Pīrān da Rüstem’e gönderdi. ⁽²⁰⁾ “İşte Şeyde³⁰³ didükleri yaban oğlanı şöyle bir mel‘ anet işlemiş. İktizā eyledi. Varup ol sefih her kanda ise bulup ⁽²¹⁾ bende idüp kızını dağı alup gitmek üzere imiş. Ve biraz ‘ asker ben de alup aramaĝa gitdüm.” diyü haber gönderdi. ⁽²²⁾ Ve kendüsi yüz biñ ‘ asker alup Şeyde aramaĝa gitdi. Pīrān ibn-i Veyse dağı kılķup leşker-i Īrān’a geldi. Rüstem’e ⁽²³⁾ buluşup tezkereyi gösterdi. Ağızdan Efrāsiyāb’uñ sipāriş eylediği cevābı söyledi. Rüstem dağı Keyhusrev Kāmran’a ve Hāķān-ı ⁽²⁴⁾ Ćin’e aĥvāli ifāde eyledi. Meger Şāh’uñ vālidesi Fernĝis Bānū bile idi. Rüstem hemşiresi Menūce Bānū ile ⁽²⁵⁾ ikisi babaları Efrāsiyāb yerine vekil naşb idüp tahta çıkardı. Anlar da bir mesirede şāha ve Rüstem’e ziyāfet eylemek [308b] ⁽¹⁾ tedārükünde olup kendileri muķaddem gitdiler. Şāh ile Rüstem’i da‘ vete tekrār ādem gönderdiler. Anlar da gelmek üzere ⁽²⁾ tedārükde.

Biz Şeyde ibn-i Efrāsiyāb’a gelelim. **Ez-īn-cānib rāvī eydür:** Ćünkü Şeyde pederi Efrāsiyāb’a ol siyāk üzere bir tezkere ⁽³⁾ gönderüp kendi Nāhīde Bānū’yı alup ‘ azm-i Sīstān eyledi. İlĝar u iķdām ile bir ğün Sīstān’a irdi. Būrzū sarāyına irdi. ⁽⁴⁾ Kendin ‘ arz eyledi. İzin olup Būrzū ĥuzūrına girdi. Būrzū gördi gelen Şeyde ibn-i Efrāsiyāb’dur. Ta‘ zīmen ayaĝa ũrup ⁽⁵⁾ ‘ izzet eyledi. Şeyde hemān Būrzū’nuñ pāyine şarılıp aĥvāli bildürdi. “Ve kaçup saña dāĥil düşdüĝ. Niçe bilürseñ öyle ⁽⁶⁾ eyle.” didi. Būrzū Şeyde’ye tesellī virüp: “Elem çekme, sizi anlar benüm elümden alımağlar.” didi. Bunlara şāhib çıkdı. Ammā gönünden ⁽⁷⁾ fikr idüp: “Ne üzerime lāzım şimdi iki şāh ile ‘ adüv olup ceng-i cidāle bā‘ iş olmaĝ münāsib degüldür.” diyüp ⁽⁸⁾ döndi. Şeyde’ye: “Yā Şeyde! Gelüñ sizi bir diyār-ı āhara göndereyim. Tā kim sizüñ kimse sırrıñuza muṭṭali‘ olmaya ve ĥükm ve elüñde ⁽⁹⁾ ola.” didi. Şeyde: “Sen bilürsin.” didi. Būrzū tiz Māverā’ü’n-nehr şāhı Enher Şāh’a bir nāme yazdı. Mefhūmı: “Şeyde bu nāme ile ⁽¹⁰⁾

³⁰³ Metinde “Seyde”.

ol tarafa varduğda iştirāk zabt idesiñüz.” didi. “Görelim soñı neye varır.” didi. Şeyde’yi dağı bu tariğ ile başından ⁽¹¹⁾ şavdı. Şeyde dağı nāmeyi ve Nāhīde Bānū’yı aldı. İlğar ile ve Māverā’ü’n-nehr’e³⁰⁴ gitdi. Birgün Māverā’ü’n-nehr’e vardı. Dīvān-ı ⁽¹²⁾[E]nher Şāh’a vardı. Kendin ‘arz eyledi. İçeri girüp şāha haber virdiler. Şeyde ibn-i Efrāsiyāb geldi diyü. Enher Şāh ⁽¹³⁾ ta‘accüb idüp {idüp} “Aşlı ne ola?” didi. Hele istikbāl itdirüp dīvāna aldı. Şeyde içeri girdükde Enher Şāh ⁽¹⁴⁾ ayağa kalkup: “Hoş geldüñ iy şeh-zāde-i ‘ālī-cenāb.” diyü Şeyde’ye ‘izzet eyledi ve yanına tahta çıkardı. “Bu cānibe ⁽¹⁵⁾ böyle gelmeñden ne ola aşlı?” didükde Şeyde çıkarup nāme-i Bürzū’yı virdi. Enher Şāh alup mührine bağıdı. Bürzū ⁽¹⁶⁾ ibn-i Sohrāb’uñdur. Dānā eline virdi. Mefhūm ma‘lūm olunca Enher Şāh bozıldı. Ammā ne disün, zāhirā nesne dimeyüp: “Nola ⁽¹⁷⁾ Bürzū’nuñ ricāsına hācet degül, hāliyā ben de pederüñ Efrāsiyāb menşürü ile zabt eylerem. Ben de sizüñ vilāyet de ⁽¹⁸⁾ sizüñ.” diyüp Şeyde’ye rüy-ı dīl gösterdi. Ve bir menzil ta‘yīn eyledi. Nāhīde Bānū ile bir yirde olmağa. Andan Nāhīde ⁽¹⁹⁾ Bānū’nuñ aşlın su’āl idüp haber aldı. Tenhā vüzerāsıyla müşāvere eyledi. “Şimdi niçe idelim? Elbetde muhālefet olmaz. ⁽²⁰⁾ Soñra şāyed Bürzū da incinür. Belki pederi Efrāsiyāb da incinür. Dāmādım Neyrem-i Şānī’ye haber göndermek mi münāsibdür. Yoğsa ⁽²¹⁾ pederi Efrāsiyāb Hān’a mı haber göndermek münāsibdür. Ne dirsiz?” didükde vüzerāsı: “Şimdi Neyrem’e haber gönderülse gāvğā³⁰⁵ ⁽²²⁾ belki büyür. Ammā pederi Efrāsiyāb’a haber gönderülse lā-büd ādem gönderür. Yāhūd kendü gelür. Oğlın alup gider. Sen kırtulursın.” ⁽²³⁾ didiler. Enher Şāh bu tedbīr üzere bir ‘arza-dāşt yazup bir haber añlar mu‘temed ādeme virüp ilğar ile Efrāsiyāb’a ⁽²⁴⁾ ucurdu.

Ammā bu tarafda Efrāsiyāb yüz biñ er-ile ve Tūrān dilāverleriyle Şeyde ibn-i Efrāsiyāb’ı arayup gezerken ⁽²⁵⁾ bu kez Enher Şāh’dan gelen kâşid Efrāsiyāb’a bir mağalde rāst geldi. Kendin ‘arz idüp Efrāsiyāb’a buluşdı. Ve Enher Şāh’uñ [309a] ⁽¹⁾ Ve Enher Şāh’uñ kağıdın virdi. Efrāsiyāb oğıdı. Görđi mefhūm-ı ‘arz: “iy sultān-ı Türkistān! Bürzū kağıdı ile ⁽²⁾ oğlun Şeyde’yi gönderdi. Yanında bir kız da var. Hāliyā benüm yanımdadır. Aşlını haber alup bu kağıdı vuşul eyledüm. Bākīsın ⁽³⁾ sen bilürsin.” dimiş. Efrāsiyāb Şeyde’nüñ bulunduğına şād olup tiz ol aradan toğrı Māverā’ü’n-nehr öñine ⁽⁴⁾ irdi. Şehrüñ etrāfın ihāta idüp kındı. Enher Şāh istikbāl idüp

³⁰⁴ Metinde “”.

³⁰⁵ Metinde “”.

Efrāsiyāb ile buluşdı. Efrāsiyāb aḥvāli ⁽⁵⁾ naḳl eyledi. Efrāsiyāb Pīrān'a ta'lim idüp eyitdi: “Var yā Bīrān! Şeyde'yi Nāhīde Bānū ile getir. Birbirlerine 'aḳd ⁽⁶⁾ idelim. Çāre ne, bir işdür oldı. Bārī ğavġā arada başılsun. Anlar da nā-ümīd olup ferāġat eylesünler.” dıdı. ⁽⁷⁾ Pīrān: “Nola!” diyüp Enher Şāh ile ḳal'aya gitdi. Şeyde'nün olduġı yire gelüp rūy-ı dīl gösterüp: “Pederün selām ⁽⁸⁾ eyledi. Ḳorḳmasun gelsün. Bānū'yı vireyim. Nikāḥ olunup arada ğavġā başılsun. Buyuruñ.” didükde Şeyde daḡı gerçek ⁽⁹⁾ ḳıyās idüp şād oldı. Andan ḳalḳup Pīrān-ıla pederi Efrāsiyāb Ḥān bār-ġāhına geldi. Efrāsiyāb evvelinden ⁽¹⁰⁾ tenbīh eylemiş-idi. Şeyde gelüp Pīrān-ıla diledi ki varup pederi Efrāsiyāb'ın elin öpe. Efrāsiyāb ise pūr-ġāzab: “Baḳ-a ⁽¹¹⁾ sefīh oġlan! Nedür bu senün itdüġün ḳabāḡat? Arada benüm başımı ğavġāya mı uğratmaḳ istersin. Ṭutuñ şol sefīh'i, ⁽¹²⁾ bende çekün.” diyince Ḳalḳup Şeyde'nün iki elin ḳafasına bend eylediler. “Va[r]uñ ol bürīde³⁰⁶-ġīsū mekkāreyi de getirün.” ⁽¹³⁾ didükde Ammā Nāhīde Bānū başlarına gelen ḡālī duyup tīz Bürzū'ya bir ādem uçurdı. Ve aḥvāli bildürdi. Ḥerīf gidince ⁽¹⁴⁾ Nāhīde Bānū'yu da alup gitdiler. Varınca Efrāsiyāb anı da bende çeküp oradan döndi. 'Azm-i Sālimiyye eyledi. Ammā ⁽¹⁵⁾ Bürzū'ya giden ādem daḡı ilġar ile Bürzū'ya irüp Efrāsiyāb geldüġi gibi Şeyde'yi baġlayup Nāhīde Bānū ile alup ⁽¹⁶⁾ gitdüġin bildirüp Bürzū da on beş ḳadar pehlivān ile süvār olup Efrāsiyāb'ın arḳurıdan önün alup Şeyde ⁽¹⁷⁾ ile Nāhīde Bānū'yı elinden almaġa ilġar idüp gitdi.

Bu yañadan Efrāsiyāb Şeyde'yi alup döndi. İlġar ile tā kim ⁽¹⁸⁾ Sālimiyye üç sā'at ḳala bir mevzı' a gelüp orada yemeklige indi. Şeyde ile Bānū'yı ilerü gönderdi. Üzerlerine ⁽¹⁹⁾ Hūmān'ı ta'yin eyledi. “Var bunları sen ilerü götür. İşte ben daḡı eglenemem. Ardıñuzdan irişürem.” diyüp Hūmān ibn-i ⁽²⁰⁾ Veyse daḡı bir miḳdār ādem ile Şeyde'yi ve Nāhīde Bānū'yı alup ilerü yürüdi.

Üstād eydür: Efrāsiyāb'ın ḳızları ⁽²¹⁾ Fernġis Bānū ki Keyḡusrev Kāmrān'ın vālidesidür ve Kūcek hemşiresi Menūce Bānū kim Bījen-i nām-verün ma'şūḳasıdır. Efrāsiyāb ⁽²²⁾ Şeyde'yi ve ḳızı aramaġa gitdükde taḡtı ḡālī ḳalup Rüstem Fernġis Bānū ile Menūce Bānū'yı müşterek babaları yirine ⁽²³⁾ vekīl naşb eylemiş-idi. Anlar da birgün bir laṭif seyr-ġāhda Keyḡusrev Kāmrān'a ve Rüstem Dāstān'a vesā'ir dilāverān-ı Īrān'a ⁽²⁴⁾ 'umūmen ziyāfet murād eylediler. İttifāḳ ol gün cümle

³⁰⁶ Metinde “bürīde”.

tedārüklerin görüp iki hemşire gelüp Keyhüsrev'i vesâ'irleri ⁽²⁵⁾ da' vet idüp kendüleri ilerü gitdiler. Varup ol mesirede kendülerinüñ hâdim ve cāriyeleri ile şāh ve Rüstem'ün **[309b]** ⁽¹⁾ gelmesine müterakķib oldılar. Bu kez hemān Veyse daķı Şeyde Nāhīde Bānū'yı alup biraz ādem ile ordu-yı Efrāsiyāb'a getürürken ⁽²⁾ bānūlaruñ olduđı mesirenüñ öninden geçdiler. Bānūlar bunları görüp kimlerdür diyü ādem gönderdiler. Giden ādem varup ⁽³⁾ gördi gelen Hūmān ibn-i Veyse'dür. Şeyde ve Nāhīde Bānū bend ile. Herif bunları görüp bānūlara geldi. Bānūlar su'āl ⁽⁴⁾ idüp herif de eyitdi: "Sultānum, bu gelen Hūmān ibn-i Veyse'dür. Ve yanında birāderinüz Şeyde ile Nāhīde Bānū bend ile ⁽⁵⁾ alup gelür." didükde Fernġis Bānū "Tiz varuñ baña Hūmān'ı çağırūñ." diyüp ādem gönderdi. Giden ādem varup Hūmān'ı ⁽⁶⁾ çağırđı. Ol da gelürken bu mesire-gāhda vāfir kimesneler ve bānūlar var. Āyā Īrānīlerden midür yoġsa bizden midür? Hele ne ise ⁽⁷⁾ şuradan geçüp gideyim." dirken ol ādem gelüp: "Buyuruñ sizi Fernġis Bānū ister." didükde ol dem ne disün, gitse olmaz, ⁽⁸⁾ gitmezse³⁰⁷ yine olmaz. Ol gelenlere: "Varuñ, benden sultān-ı bānūyāna du'ālar idüñ. Şimdi elümde esīrlерüm vardur. Varamam. ⁽⁹⁾ Zīrā girüden pederi Efrāsiyāb geliyor. Şoñra baña 'Niçün esīrleri birađup gitdüñ?' diyü 'ıtāb ider." diyüp gitmedi. Ol ⁽¹⁰⁾ ādemler ne disün. Dönüp bānūya geldiler. Aġvāli bildürdiler. Menüce Bānū bunu işidüp ġazaba geldi. "Baġ nā-bekārın ⁽¹¹⁾ söyledüđi cevābı." diyüp dönüp Menüce Bānū: "İy hemşire! Niçün minnet eylerüz? Varup esīrleri elinden alup gelelim." ⁽¹²⁾ didi. Hemān üç yüz miġdārı niġābdār cāriye ve yüz ġadar zīr-dest-i hādim ile süvār olup "Hā!" diyince Hūmān'a ⁽¹³⁾ irüp önin kesdirdiler. Kendü ilerü varup Hūmān'a baġa "Yā Hūmān seni Fernġis Bānū çağırđı. Niçün gelmedüñ? ⁽¹⁴⁾ Ve bu esīrlер didüğüñ bizüm ġarındaşımız degül midür? Şalıvir birāderimüz Şeyde ile Nāhīde Bānū'yı da. Var sen ġanda giderseñ ⁽¹⁵⁾ git." didükde Hūmān ibn-i Veyse gördi. Menüce Bānū'dur: "ġayır iy bānū! Şalıvirmem şoñra pederüñ Efrāsiyāb'a ne cevāb ⁽¹⁶⁾ vireyim. Beni öldirür." diyü 'inād idüp şalıvirmedi. Hemān Menüce Bānū ilerü yürüyüp işāret eyledi. ġādimler ⁽¹⁷⁾ hücüm idüp Şeyde ile Nāhīde Bānū'nuñ üzerinde olanları tađıdup Şeyde'yi ve Nāhīde Bānū'yı ġalāş eylediler. ⁽¹⁸⁾ Hūmān māni' olayım şandı. Menüce Bānū el tīġa urup Hūmān'a bir eyü zaġm urup raġşın helāk eyledi. ⁽¹⁹⁾ Ammā Hūmān urmaġa ġorġardı. Bu arada Bījen daķı gelüp irişdi. Hemān Tatarlar Hūmān'ı alup girü ġaçdılar. Meger ⁽²⁰⁾ şāh ve Rüstem daķı cümle şeh-zādegān ve dilāverān ile binüp gelürlerdi. Bījen'i ilerü ġabere

³⁰⁷ Metinde "gitmerse".

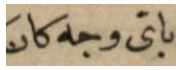
göndermişlerdi. Bānūlar ⁽²¹⁾ haber-dār olup istikbāl eylediler. Şāh’uñ ve Rüstem’uñ öñine düşüp ol mesîre-gāhda kaşra indürdiler. Şeyde³⁰⁸ ibn-i ⁽²²⁾ Efrāsiyāb dağı Nāhîde Bānū ile gelüp şāh ve Rüstem’uñ elin öpüp ‘özr dilediler. Bānūlar aḥvāli Keyḥusrev’e naql idüp ⁽²³⁾ ve şefā‘at eylediler. Bu kere Keyḥusrev Kāmṛān ve gerek Rüstem bunlaruñ cürmlerin ‘afv idüp bānūyı Şeyde’ye virmege ⁽²⁴⁾ ta‘ ahhüd eylediler. Nāhîde Bānū varup pederi Hākān-ı Büzürg’uñ elin öpdi. Andan oturup ğayrı ‘ayş-ı nūşa ⁽²⁵⁾ bünyād urdılar. Ziyāfet ta‘āmı gelüp yidiler. Ba‘de’t-ta‘ām meclis tazeleyüp ele cām alup ‘ayş-ı nūşa ve zevk-i şoḥbete [310a] ⁽¹⁾ şoḥbete başladılar. Ol taraftan Hümān’ı alup ğiñ yire çıkardılar. Zaḥmın şarup bir ğayrı raḥşa süvār eylediler. ⁽²⁾ Dönüp Efrāsiyāb yimeklige indügi yire geldiler. Efrāsiyāb dağı ğayr[ı] kalkup binmek üzere iken kaşanlar gelüp dökildiler. ⁽³⁾ Efrāsiyāb Hān görüp “Bre nedür aşı? Kimden kaşarsıñuz?” diyince herifler olduğı gibi naql eylediler. Nā-gāh Hümān ⁽⁴⁾ geldi. Efrāsiyāb Hümān’dan su’āl eyledi. Vuķū’ı üzere beyān idüp: “Nā-bekār nākış timürçi oğlu Bījen dağı kanda imiş ⁽⁵⁾ çıkageldi. Bunlara yardım idüp Menūce Bānū’ya kaḫadār oldu. İşte bizi bu ḫāle koyup şeh-zāde ile Nāhîde Bānū’yı ⁽⁶⁾ ḫalāş eylediler.” didükde Efrāsiyāb Bre binüñ eyledi. Yüz biñ Türk Tatar ‘askeri süvār oldu. Efrāsiyāb ilğar ile ⁽⁷⁾ ol mesîre-gāha toğrı yürüdi. Tā kim mesîre-gāha yakın geldiler. Efrāsiyāb, Veyse, Nejād ilerü yürümiş-idi. Gelüp ⁽⁸⁾ gördi Şāh-ı Īrān ve [R]üstem-i Dāstān vesā’ir dilāverān gelüp oturmuşlar. Mesîre-gāhuñ kaşırında ‘işret iderler. Üzerlerine ⁽⁹⁾ varmağa cesāret idemeyüp yan çizdi. Ordusına toğrı yürüyüvirdi. Ammā Keyḥusrev Kāmṛān ve Rüstem ⁽¹⁰⁾ gördiler Efrāsiyāb gelüp kendilerin görince ordusına toğrı gitdi. Keyḥusrev Kāmṛān Efrāsiyāb’uñ ol vaż’ın ⁽¹¹⁾ görüp inçindi. “Gördiñüz mi şu ḫün-rizüñ bī-gāne vaż’ına düşmenlerüm olanlar cümle gelüp rām oldılar. ⁽¹²⁾ Adı dedem olsa gerekdür. İtdügi mu‘āmelāt-ı ‘adüvveyi cān olanlar eylemez.” diyüp müte’ellim oldu. Rüstem Keyḥusrev’uñ ⁽¹³⁾ öyle olduğın görüp döndi. Keyḥusrev’e: “Pādişāhum, öyle olur bilürsin. Aşlından Efrāsiyāb bir tende-ḫū-yı ⁽¹⁴⁾ tez-mizāc kimesnedür. ‘Āḫıl olan kimse anuñ vaż’ından müte’ellim olmaz. Ancaḫ ādem gönderüp da‘vet eyleyem gelsün.” didükde ⁽¹⁵⁾ Keyḥusrev Kāmṛān: “Gelmez yā Rüstem. Hemān nāfile sözüñ yabana gider.” didükde Rüstem: “Pādişāhum. Elbetde diler, dilemez ben anı ḫuzüriña ⁽¹⁶⁾ bu maḫal getürirem.” diyüp döndi. Gīv’e: “Yā Gīv, var benden ve şāh ağzından selām eyle. ‘Bir işdür oldu. Arada zāyi‘ olmuş ⁽¹⁷⁾ yoḫ. Kızı babasına teslim eyledük.

³⁰⁸ Metinde “Seyde”.

Oğlu Şeyde şeh-zāde daḡı bunda. Gelsün s̄ine olup aradan cümle küdürāt def¹⁸ olsun. Ve nā-murād olanları ber-murād eyleyelim. Andan şoñra biz de işümüze gidelim, didiler.’ diyüp getir.” didükde Ḡiv: “Nola!”¹⁹ diyüp raḡşına süvār olup leşker-i Efrāsiyāb’a gitdi. Bu kez bār-gāhı Efrāsiyāb’dan içerü girüp temennādan şoñra Rüstem’ün²⁰ sipārişin eylediği minvāl üzere söyleyüp: “Buyuruñ, gidelim.” didükde Efrāsiyāb: “Ḥayır yā Ḡiv! Gidemem. Benden yaña tamāmdur. Niçe²¹ dilerlerse eylesünler. Her ḡusūş ile ḡāḡırum ḡoşdur. Beni incitmesünler. Kendü ḡālime ḡosunlar.” didükde Ḡiv gördi olmaz.²² Dönüp yine Keyḡusrev’e geldi. Efrāsiyāb’ün cevābın ifāde idüp gelmediğın bildürdükde Rüstem dönüp Zenge-i Şāvrān’a²³ “Yürü, sen var söyle. Elbetde gelüp bunda olsun. Bir ḡālle ‘özrū bahāne eylesün.” diyüp Zenge’yi gönderdi. Zenge-i²⁴ Şāvrān daḡı raḡşına süvār olup bār-gāh-ı Efrāsiyāb’a varınca Zenge’yi görenler girüp Efrāsiyāb’a: “Zenge-i Şāvrān geldi.”²⁵ didiler. Aşlā Efrāsiyāb aldurmayup: “Ḳo gelsün. Zāhir bellü kim da‘vete gelmişdür. Ammā gitmem. Bildüğinden ḡalmasunlar.” didi. Bu maḡalde [310b]¹ Zenge-i Şāvrān daḡı destür ile Efrāsiyāb ḡuzūrına girüp ādāb u erkān icrāsından şoñra: “Buyuruñ iy Şāh-ı Tūrān² sizi Şāh-ı Īrān Keyḡusrev Kāmran ve şāḡib-ḡırān-ı ‘ālem Rüstem Dāstān da‘vet ider. ‘Gelsün bir vech-le ‘özr bahāne eylesün.³ Gelmedükçe olmasun. Elbetde gelsün.’ diyüp te’k̄id idüp beni gönderdi.” didükde Efrāsiyāb: “Gitmem yā zengī. Baña niçün⁴ ibrām iderler?” diyüp yüzün öte cānibe çevirdi. Zengī neylesün dönüp geldi. Rüstem’e ve Şāh’a Efrāsiyāb’ün itdüğü⁵ mu‘āmeleyi ve virdüğü cevābı söyledi. Keyḡusrev dibelik mütelāşī olup: “Ferāḡat eyle yā Rüstem. Ben saña muḡaddem didüm Efrāsiyāb⁶ ḡūn-rīzdür, gelmez, diyü. Gelmezse kendi bilür.” didükde Rüstem eyitdi: “Pādişāhum. Bu ḡadar olduğdan şoñra gelmedükçe kendi ḡāline⁷ ḡomayuz.” Bu kerre döndi Ferāmurz’a baḡup: “Var gözüm nūrı ḡarb-ı dest Efrāsiyāb’ı getir.” didükde Ferāmurz: “Pe-ser-çeşm”⁸ diyüp İblāḡ-ı³⁰⁹ Baḡrī’ye süvār olup yalñız ‘azm-i Efrāsiyāb eyledi. Bār-gāh-ı Efrāsiyāb’a varduḡda görenler Efrāsiyāb’a⁹ “Ferāmurz geldi.” didiler. Bu kez Efrāsiyāb telāşa düşdi. “Niçe eylesem ki elinden ḡalāş olsam.” diyüp ḡīle fikrine¹⁰ düşdi. Ferāmurz daḡı bār-gāh ḡapusunda İblāḡ-ı Baḡrī’den inüp apul apul içerü girdi. Efrāsiyāb öñine varup¹¹ ‘aşḡ eyledi. Ve ādāb icrā eyledükden şoñra: “Buyuruñ yā Efrāsiyāb, seni pederüm Rüstem ister ve Şāh-ı Īrān Keyḡusrev Kāmran¹² ister. Bir vech-ile ‘özr eylemeyesiz. Zīrā elbette seni

³⁰⁹ Metinde “ıblā”.

ne yüzden olursa olsun alup giderem.” didükde Efrāsiyāb ⁽¹³⁾ dönüp Ferāmurz’a: “Yā Ferāmurz! Birāderūñ merhūm Sohrāb rūhı-cūn beni incitme. Merd-i güzīn iseñ, er iseñ baña ibrām ⁽¹⁴⁾ eyleme. Eger bundan şöñra gidelim dirseñ nāmını erenler defterinden kazıram.” didükde bu kez Ferāmurz Efrāsiyāb’uñ bu yeminlerini ⁽¹⁵⁾ ve bu güne ricāsın görüp civānmerk nā-bekār Tatar-peçe diyüp ol aradan dönüp Rüstem’e geldi. Gördiler ⁽¹⁶⁾ Ferāmurz dañı boş geldi. Rüstem: “Niçe oldı gözüm nūrı? Ol tende-ñüy gelmedi mi?” didükde Ferāmurz: “Hayır devletüm ⁽¹⁷⁾ ata! Baña şöyle vaz’ eyledi.” diyüp olduğı gibi nañl eyledi. Rüstem: “Hay nā-bekār Efrāsiyāb! Gör ben dañı saña neylerem.” ⁽¹⁸⁾ diyüp yirinden kalkdı. Keyñusrev: “Otur yā Rüstem, gelmez. Sen dañı beyhūde zañmet çekersin.” diyü biraz kināye söz söyledi. ⁽¹⁹⁾ Rüstemdür: “Şimdi alur gelürem. Hemān du’ādan unutmayuñ.” diyüp Ebreş’e süvār olup toğrı Efrāsiyāb’a vardı. ⁽²⁰⁾ Bār-gāh-ı Efrāsiyāb’a irüp bañrīden indi. Apul apul yürüdükde ammā muñaddem “Rüstem geldi.” diyü Efrāsiyāb’a ħaber ⁽²¹⁾ virdiler. Efrāsiyāb Rüstem’uñ adın işidince keyfi bozuldı. Ğayrı ‘ağlı kesdi ki Rüstem bi-eyy-i vechegān³¹⁰ kendüsün ⁽²²⁾ alup gider. Bu arada Rüstem dīvān-ı Efrāsiyāb’a girüp ‘aşk eyledi. Cümle Efrāsiyāb’uñ erbāb-ı dīvānı mehābet-i Rüstem’den ⁽²³⁾ gürredeğ ayağā tırup merħabā ve temennā eylediler. Hemān Rüstem, ibtidādan “Şağın yā Efrāsiyāb. Baña dañı yemin virme. ⁽²⁴⁾ Zīrā dīnüm ħağğı-cūn seni bi-eyy-i ħālin³¹¹ alup gitsem gerekdür.” diyince Efrāsiyāb’uñ dört yanı deñiz oldı. Ğarşu virecek ⁽²⁵⁾ cevāb bulmayup şaşdı kaldı. Rüstem eyitdi: “Kalk gidelim. ‘Ayıbdur seni Şāh-ı Īrān da’ vet idüp bu ħadar [311a] ⁽¹⁾ bu ħadar dilāver göndere de sen muñālefet idüp gelmeyesin. Ğayrı külliyet ile cürm ve ħabāħat sende olur.” ⁽²⁾ didükde Efrāsiyāb gördi. Rüstem’uñ ibrāmı ziyādedür. Beher ħāl gitmedükce olmaz. Mülāyemet gösterüp: “Neyleyem yā Rüstem! ⁽³⁾ Pek ibrām eylersin. Şimdi ben Keyñusrev öñine varmağā yüzüm yoğdur. Arada niçe işler oldı. Bā-ħuşuş ⁽⁴⁾ Īrān pehlivānları baña ‘adüvv olmışlardur. Şāyed biri muñālif vaz’ idüp ben de şabra taħammül idemem de arada ⁽⁵⁾ bir ğavgāya bādī olur, diyü gitmem.” didükde Rüstem eyitdi: “Elem çekme yā Efrāsiyāb! Kimse saña aşlā cevāb-ı ⁽⁶⁾ nā-sezā söyleyemez. Īħatırūñ ħoş tut.” didi. Efrāsiyāb nā-çār ħalkup begler ile süvār olup Rüstem ile berāber ⁽⁷⁾ muşāħabet iderek leşker-i Īrān’a geldiler. Dīvān-ı Keyñusrev’e gelüp Keyñusrev Kāmran dañı Efrāsiyāb’ı şāħib-ħırān-ı ⁽⁸⁾ ‘ālem Rüstem-i Dāstān

310 Muhakkak surette.

311 Herhalde, mutlaka.

getürdi.” diyü haber virdiler. Ol da fermān eyledi. Cümle anda olanlar istikbāle çıkdılar. ⁽⁹⁾ Rüstem rahşından inüp Efrāsiyāb dağı indi. Dīvāna girüp Keyh̄usrev’e toğrı yürüdükde Keyh̄usrev Kām̄rān ⁽¹⁰⁾ dağı kıyām idüp Efrāsiyāb’ı tahta çıkdılar. Keyh̄usrev ile mu‘ānağa idüp görüşdiler. Keyh̄usrev Efrāsiyāb’ı tā ⁽¹¹⁾ yanına aldı. Gerşivez’i dağı Selāmūn Dānā yanına oturdup sā’ir beglere dağı şandalīler gösterdiler. ⁽¹²⁾ Herkes geçüp yirlü yirinde qarār eylediler. Ğayrı aradan küdürat gidüp birlik oldılar. Keyh̄usrev Kām̄rān emr eyledi. ⁽¹³⁾ Ziyāfet ta‘āmı tedārükünde. **Hulāşa-i kelām** üç gün Keyh̄usrev Kām̄rān Efrāsiyāb’a cümle Tūrān begleriyle ziyāfet eyledi. ⁽¹⁴⁾ Üçüncü gün bir yirde yine ol mesīre-gāh kaşırında yiyüp içerken ormandan berü bir kütürdi oldu. “Āyā ⁽¹⁵⁾ ney ki” diyü ol cānibe bağışdılar.

Ammā üstād eydür: Meger Būrzū’ya Efrāsiyāb Māverā’ü’n-nehre gelince Şeyde’yi ve Nāhīde ⁽¹⁶⁾ Bānū’yı şan‘atle getürdüp ikisin dađı bende çeküp aldı gitdi.” diyü haber varduđda Būrzū dađı o[n] beş yigirmi ⁽¹⁷⁾ kadar pehlivān ile süvār olup Efrāsiyāb’uñ arқurı önin kesdirüp Şeyde ile bānūyu elinden alsa gerek ⁽¹⁸⁾ idi. Lākin Efrāsiyāb ılgar ile gidüp Būrzī irişimedi kafasına düşüp ol idi kim gelüp ormandan ⁽¹⁹⁾ çıka düşdi gördi. Cümle Īrān ve Tūrān dilāverleri bir yirde oturup Keyh̄usrev ile Efrāsiyāb dađı bir taht ⁽²⁰⁾ üzere oturup ‘işret iderler. Būrzī bunları böyle görünce geçüp gitdi. Vardı ilerüde bir dıraht ⁽²¹⁾ sāyesinde indi. Ammā berüde gördiler kim Būrzī on beş yigirmi kadar dilāverler ile gelüp kendülerüñ olduđı ⁽²²⁾ yire gelmedi. İlerü geçüp bir dıraht sāyesinde indi. Keyh̄usrev Kām̄rān dađı görüp “Būrzī degül midür şol ⁽²³⁾ geçüp dıraht sāyesinde nüzül iden?” didükde “Belī!” didiler. Keyh̄usrev: “Yā niçün bunda gelmedi? ‘Āli cenāb şāhibi ⁽²⁴⁾ dilāver teklīf-i da‘vet ister. Şöyle āmednī gelmege tevekkī eyles.” didükde Rüstem: “Ğayır pādīşāhum. Hemān hicāb eyledüğinden⁽²⁵⁾dür.” diyüp Gīv’e eyitdi: “Var söyle gelsün niçün öyle hılāf yirde indi?” didi. Gīv varup Rüstem’üñ didüđi [311b] ⁽¹⁾ gibi söyleyüp “Buyuruñ!” didi. Būrzū biz öyle eylemedük kim bir dađı ol meclise varup yüz yüze baқayuz. Berüden ol ⁽²⁾ tarafa varur yokdur.” didi. Gīv dönüp bu söz ile gelüp şāha ve Rüstem’e haber virdükde Rüstem’dür. “Başı ⁽³⁾ cehenneme uğur olsun.” didi. Ammā Keyh̄usrev melül oldu. Zāl-i zamān şāhuñ hūznin görüp: “Varalım, biz getürelim.” ⁽⁴⁾ diyüp yirinden kalkup rahşına süvār olup Būrzū’ya ‘aźimet eyledi. Būrzū dađı görüp bildi kim kendülere gelür. ⁽⁵⁾ Hemān yanında olanlara: “Tīz binüñ idüp sağ ve şola baқunmayup tođrı Sīstān tarafına aldı yürüyüvirdi. ⁽⁶⁾ Zāl-i Zamāl ve Zevvāre gördiler. Būrzū kendüleri görünce aldı

yüriyüvirdi. Anlar dağı dönüp geldiler. Nāhīde Bānū’yı ⁽⁷⁾ Şeyde ibn-i Efrāsiyāb’a ve Menūce Bānū’yı Bījen ibn-i Gīv’e ‘ağd ü nikāh virecek oldılar. Efrāsiyāb Keyhūsev’e ⁽⁸⁾ ricā eyledi. Bütün ‘asker bundan kılķup Behiřtkend’e varup Behiřtkend řahrāsında ‘ağd idüp ikisinde ber-murād ⁽⁹⁾ eyleyelim.” didi. Keyhūsev da‘vete icābet idüp: “Nola!” diyüp kılķup ‘azm-i Behiřtkend idecek oldılar. Hākān-ı ⁽¹⁰⁾ Ćin kim Nāhīde Bānū’nuñ pederi Hākān-ı Kūcek, Hākān-ı Seyvem diküp Ćin’e gönderdiler. Ve Siyāmek řāh dağı ⁽¹¹⁾ bile gidecek oldı.

Hulāřa-i kelām tedārüklerin görüp bir gün ‘umüm üzere Sālimiyye’den kılķup ‘azm-i Behiřtkend ⁽¹²⁾ eylediler. Bir gün Behiřt-ābād’a geldiler. Meger Keyhūsev Kāmran’ı gıtdüğü zamān ‘ammūsı kızı Nevrez’i řāh idüp ⁽¹³⁾ Behiřtkend’e bırakmış-ıdı. Kızı Nevrez řāh’uñ geldüğinden āgāh olup istiķbāl eyledi ve getirüp kındurdu. ⁽¹⁴⁾ Efrāsiyāb yine Behiřtkend’i³¹² zabt eyledi. Bundan řoñra Efrāsiyāb Hān cümlesine üç gün ziyāfet idüp sūr ⁽¹⁵⁾ tedārükleri görildi. Andan bünyād urdılar. Kırķ gün kırķ gice ‘azīm sūr oldı. Yidiler içdiler. Otuz tokuzuncı ⁽¹⁶⁾ gün dānālar gelüp Menūce Bānū’yı Bījen’e ve Nāhīde Bānū’yı Şeyde ibn-i Efrāsiyāb’a ‘ağd idüp ařşama iki ⁽¹⁷⁾ dāne gerdek-hāne kařrı peydā eylediler. Birin Menūce Bānū’ya ve birin Nāhīde Bānū’ya hacle-gāh olmaķ üzere ve bānūları ⁽¹⁸⁾ zer ü züyūra ğarğ idüp neřřāteler ikisin dağı hasene-zīb zinet virüp yüzlerine al divağ ařdılar. Birazdan ⁽¹⁹⁾ evvel Bījen’i getirüp Menūce Bānū’nuñ üstüne kōdılar. Andan geĉüp Şeyde’yi dağı Nāhīde Bānū üzere koyup döndiler. ⁽²⁰⁾ Ol gice řabāh olunca yine sūr, herkes zevķinde.

Ammā biz gelelim Bījen’e. Bījen³¹³ gerdek-hāneye girüp iki yirde ⁽²¹⁾ sūtün miřālī řem‘a-yı kāfūrī fūrüzān olmış ve bir řarafa bir cāme-hūvāb tezyīn eylemişler. Bir cānibde dağı ⁽²²⁾ bir mülūkī muhtasar-nīm meclis kılurulmuş. Üzerine zerrīn pūřide çekilmiş. Bir kūřede dağı Menūce Bānū cevāhire ğarğ ⁽²³⁾ olup yüzinde nikāb kınā‘ayağ üzere řurur. Bījen varup ibtidā bānūnuñ yüzinden kınā‘ı ref‘ eylemek murād ⁽²⁴⁾ eyledükde Menūce Bānū rızā virmedi. ‘Ařıyyesin va‘d eylemedükçe Menūce Bānū rızā virmedi. Bījen dağı ‘ařıyyesin ⁽²⁵⁾ va‘d eyledi. Menūce Bānū’nuñ yüzinden nikābın kıldurdu. Ve miyānından der-āğūř idüp getirüp meclis kenārına [312a] ⁽¹⁾ kenārına oturtdı. Ve kendü dağı oturup meclisüñ pūřidesin def‘ idüp görđi. řurađi ile bāde-pür

³¹² Metinde “Behistgend”.

³¹³ Metinde “Bīzen”.

(2) ve şāgar zerrīn müheyyā tūrup Bījen şāgar-ı sürāhī eline alup taldurdu. Evvel bi-lā-cūr' a nūş eyledi. Bir daḥı (3) taldırup Menūce Bānū'ya şundu. Menūce Bānū biñ nāz-ıla güc-ile aldı. Nūş idüp şāgarı Bījen'e (4) virdi. Bījen daḥı alup "nūş-bāz" diyüp yine taldurdu. Kendü içdi. Bir daḥı taldırup Menūce Bānū'ya (5) virdi. **Hāşılı** üçer cām nūş eylediler. Bījen Menūce Bānū'yı şoḥbete çeküp niçe tarafından söz açdı. Ammā (6) Menūce Bānū söylemez. Bījen ta' accüb-künān "İy nāzeninüm. Niçe günlerdür kim sen benüm hem-dem ve hem-şoḥbet olup bu deñlü (7) şīrīn-kārılık iderdüñ. Şimdi saña noldı, söylemezsin. Yoḥsa böyle olduğundan ḥaz eylemedüñ mi?" didi. Bānū (8) yine cevāb virmedi. Bījen anı bilmez kim kızların ibtidā gicesi öyledür. Anlaruñ da nāz ve istignā idecek faḫaṭ (9) bir giceleri vardur. Sā'ir giceleri aña beñzemez. **Hāşılı** Bījen gördi bu şoḥbetde meze yoḫdur. "Belki cāme-ḥ'āb (10) şoḥbetinde meze buluna." diyüp başladı bānūnuñ dügmelerin birer birer güşād eylemege.

El-kıssa güşād idüp şalvarda (11) netīce virdi. Kendi daḥı hem-cinān ikisi de sāde birer bī-rehn ile ḫalduḫda bu kerre el açup Bījen Bānū'yı bülbül ḫafesi gibi (12) miyānından ḫapup deryāya neheng dalduḫı mişāl ḫaşr-ı cāme-ḥ'āba dalup bir elin altından bir elin üstünden (13) Menūce Bānū'ya [...] ³¹⁴ ve ilḫāk idüp der-āgūş eyledi. Andan yüzün yüzine sürüp leblerinden pūs idüp (14) ba' de ol turunc mānendi nār-mestānın oḫşayınca Bījen'üñ ebu'l-' abīd-i kāşānesi ḫarekete gelüp nāfe-i Bījen'e (15) bāş urdı. Başladı Menūce Bānū'ya niyāz eylemege. Menūce Bānū nāz idüp nāz u niyāz kemāle irdi. Menūce (16) Bānū ḫayrı insaf idüp teslīm oldı. Ve şırtı üzere geldükde Bījen iki zānūsı üzere geldükde bānūnuñ (17) ra' şe-künān pāyların zemīnden ref' idüp iki döşine ḫodı. Ve miyān-dānına nazar eyledi. Aḫ ve şāf bu mücellā (18) ve bī-mümāret küceni gibi bir yumrı nesne yatur. Hemān el deste-i ādem idüp ol yatan nesneye nesne meze idi. (19) Ammā dehān açup zer-desteyi tā-be-tıraş yutdı. Der-' aḫab dehānı ḫūn oldı. Bījen ḫalışa ḫalışa güc-ile (20) zer-destesin ḫıḫardı. Bījen Menūce Bānū'nuñ bikrin izāle eyledi.

Bu kez Bījen'üñ Menūce Bānū'dan iki oḫlı (21) olsa gerekdür. Birinüñ adına Bījen ve birinüñ adına Erdeşir diyeler. Çünkim gice mürür idüp şabāḫ oldı. (22) Ba' de'l-ḫusl Bījen ve Şeyde dīvāna gelüp Bījen'e Efrāsıyāb ḫıl' at geyürdi. Şeyde ibn-i Efrāsıyāb'a

Hākān-ı Çîn⁽²³⁾ hıl' at geyürdi. Birkaç gün dağı yidiler ve içdiler. Şayd u şikār eylediler. Bir gün Hākān-ı Çîn Siyāmek Şāh⁽²⁴⁾ izin alup ' askerleri ile vilāyetlerine gitdiler.

Birkaç günden şoñra Keyḡusrev Kāmṙān dağı Īrān cānibine gitmek⁽²⁵⁾ murād eyledi. Vālidesi Fernḡis Bānū'ya eyitdi: "İy vālide-i müşeffiқа, var pederüñ Efrāsiyāb Ḥān'a benüm aḡzumdan da' vet [312b]⁽¹⁾ eyle, Īrān'a berāber gidelim. Varup Belḡ'de dağı birkaç gün yiyüp ve içüp şayd u şikār ve zevḡ-ı şoḡbet⁽²⁾ eyleyelim." Yine mu' azzez ve mükerrrem bu ṭarafa irsāl eylerüz." didükde Fernḡis Bānū dağı "Nola!" diyüp ḡalkdı. Pederi Efrāsiyāb⁽³⁾ Ḥān'a vardı. Görüşüp elin öpdü ve eyitdi: "Devletüm ata oḡlum Keyḡusrev Kāmṙān selām eyler. 'Luṭṭf eylesün Şāh-ı Tūrān⁽⁴⁾ bizümle bile Īrān'a gitsün. Anda birkaç gün ' ayş-ı nüş idüp şayd u şikār idelim.' didi. Sizi dağı da' vet eyledi.⁽⁵⁾ Ne dirsiz? Gider misiz?" didükde Efrāsiyāb: "Ḥayır kızım gidemem. Zīrā bilürsin Īrān pehlivānlarında deñsüz pehlivān⁽⁶⁾ ḡoḡdur. Ben dağı tiz-mizāc kimseyem. Şoñra bed-evzā' iderler de ben taḡammül idemem. Lā-büd bir ḡavḡāya mü'eddī olur. Benüm⁽⁷⁾ ḡavşalama el virmez." didükde Fernḡis Bānū gördü. Pederi gitmez. Dönüp Efrāsiyāb'a: "İmdi devletüm ata sen⁽⁸⁾ gitmez-iseñ bārī vālidem Sīmīn-ber Bānū ile Bīrān bin Veyse'nün kızısı Servināz'ı şalıvir. Ve Bīrān'ı⁽⁹⁾ dağı bile ḡoş gidelim. Īrān'da beş on gün eglesünler. Yine ne zamān murād eylerse yanına ' asker ḡoşaram.⁽¹⁰⁾ Mu' azzez ve mükerrrem ḡetürsünler." didükde Efrāsiyāb kızısı Fernḡis Bānū'nun ḡātırını için rızā virüp şalıvirecek⁽¹¹⁾ oldu. Fernḡis Bānū şād olup pederinün elin öpdü. Andan ḡalkup ḡarem-i Efrāsiyāb'a ' azm eyledi. Tā kim ḡareme⁽¹²⁾ ḡirüp vālidesi Sīmīn-ber Bānū'ya buluşdı. Ve elin öpüp kendüsün Īrān'a ḡötürmege pederi Efrāsiyāb'dan⁽¹³⁾ izin aldugın ḡaber virdi. "İy valide. Tedārük ḡörüp ḡāzır ol. İşte Bīrān ibn-i Veyse'nün kızısı Servināz⁽¹⁴⁾ Bānū dağı gitse ḡerekdür. Bīrān ile bile." didi. Sīmīn-ber Bānū ḡaz eyledi. İki gün dağı eglenüp anlar dağı cümle tedārüklerin⁽¹⁵⁾ ḡörüp Bīrān ibn-i Veyse dağı söylenüp bir gün Keyḡusrev Kāmṙān fermān eyledi. "ḡöçdür yarın Īrān'a" diyü. Ṭūs⁽¹⁶⁾ Sipeḡped'e de bütün ' askerde yir yir nidā itdürdi.

' Asker ḡāzır olup irtesi Efrāsiyāb dağı bütün Tūrān pehlivānları⁽¹⁷⁾ ile süvār oldu. Keyḡusrev Kāmṙān'ı ve Rüstem Dāstān'ı ḡönderdi. Kendi dağı üç sā' at miḡdārı ḡidüp Keyḡusrev⁽¹⁸⁾ Efrāsiyāb'ı döndürdi. Efrāsiyāb ile vedā' laşup Efrāsiyāb ḡirü döndü. Keyḡusrev Kāmṙān ve Rüstem-i Dāstān "ḡandasın⁽¹⁹⁾ Īrān-zemīn?" diyüp revān oldılar. Yiye içe bir gün ḡelüp Belḡ'e dāḡil oldılar. Meger Keyḡusrev Kāmṙān Tūrān'a

(20) girdüğü zamān taht-ı Īrān'a Ġazanfer Şāh'ı vekīl naşb idüp gitmiş-idi. Şimdi gelince Ġazanfer Şāh istikbāl (21) idüp getürdi. Keyḡusrev'e yine tahtı teslīm eyledi. Keyḡusrev de tahta çölüs eyledi. Andan büyük vālidesine ve Bīrān (22) ibn-i Veyse'nün duḡteri pākizesi Servināz Bānū'ya ve Bīrān'a ziyāfet eyledi. Üç gün Keyḡusrev'ün ziyāfeti tamām olduğda (23) şāhib-kırān-ı 'ālem Rüstem ibn-i Zāl ziyāfet eyledi. Andan sonra Ferāmurz ziyāfet eyledi. Zāl-i zamān ziyāfet eyledi. (24) ḡayrı bānūlar ziyāfet eylediler.

Hulāşa-i kelām Efrāsiyāb'ın ḡatunına ve Pīrān ibn-i Veyse'nün kızına ol kadar 'izzet (25) ü ikrām olundu {n} kim vaşfa gelmez. Pīrān'a ḡöd cümle Īrān dilāverleri ve Belḡ ve Zābulistān serverleri 'alā ḡadde ziyāfetler [313a] (1) ziyāfetler idüp 'azīm ri'āyetler eylediler. Ol mertebe kim Pīrān ibn-i Veyse ri'āyetlerinden şerm-sār oldı. Ziyāfetlerdür (2) tamām oldı. Andan Ferḡis Bānū da ḡarem ile başladılar ziyāfete. Ya'nī Keyḡusrev Kāmran ḡatunı Şemse Bānū ve Nevrüz (3) Şāh ḡatunına māder-i Tūs'dur. Rüstem māderi Ridāye Bānū ve Ferāmurz māderi Senduḡt Bānū ve Kāvus Kāmran (4) ḡatunı³¹⁵ ve kezā ve kezā bānuvān ziyāfetler eylediler. Bunlar daḡı tamām olduğdan sonra Ferḡis Bānū yaylaḡ tedārūki (5) görüp ḡāzır oldı. Bānuvān-ı Belḡ ile bir gün 'azm-i yaylaḡ eylediler. Bu kadar cāriye ve ḡādım ile tā kim yaylaḡa (6) varup nüzül eylediler. Maḡbaḡlar ḡurılıp gün-ā-gün iḡ'ame-i nefīseyi ve tulum tulum bāde ile meclisler müḡayyā oldı. (7) Ol 'aşırda merd u zen ekşerī şarāb nüş iderlerdi. Şimdiki gibi 'ayb ve ḡarām degüldi. 'Ayş-ı nūşa bünyād (8) urdılar. Bu minvāl üzere birḡac gün yaylaḡ şafāsı eylediler. Eñ şoñ bu dünyā ḡālidür her şeyden uşan (9) gelür. ḡayrı bānūlara yaylaḡdan daḡı ḡinā gelüp "Şimden girü buradan kām alup uşandan şehre gidelim." didiler. (10) Ortalığı devşürüp 'azm-i şehr eylediler. ḡikmet gör kim ötede bunlar yaylaḡdan gec ḡalkup berüye gelince (11) aḡşa[m] oldı. Bīrān'ın kızısı Servināz Bānū orduya ḡoḡrı girdi. Babası Pīrān'a varsa gerek idi.

(12) **Ammā üstād eydür:** Keyḡusrev Kāmran ve Rüstem Dāstan veşā'ir dilāverān ile meclis ḡurup kendi sarāyında (13) 'işret eyler idi. Çünkim aḡşam oldı. Pehlivānlar daḡı birer birer meclisden ḡalkup bār-gāhlarına girdiler. (14) Bījen daḡı ḡalkup bār-gāhına girdi. Ammā ziyāde mest olmuş-ıdı. Giderken ḡarşudan Ferḡis Bānū daḡı yaylaḡdan (15) gelür idi. Raḡşından indi ve raḡşını ḡulāma virüp Ferḡis Bānū'ya selāma ḡurdu.

³¹⁵ Metinde "ḡanunı".

Ferngīs Bānū daḥı (16) Bījen ibn-i Gīv berāberine geldükde selām virdi. Bījen ibn-i Gīv k̄ad-ḥamīde k̄ılup selām aldı. Ve Ferngīs Bānū’nuñ (17) varup gāşiyesin t̄utup piyāde yanınça vāfir yir gitdi. Bījen’uñ murādı t̄ā sarāyına varınca öyle gitmek (18) idi. Ammā Ferngīs Bānū Bījen’uñ murādını fehm idüp döndi. Bījen’e “Ber-ḥūrdār ol dilāver. Ğayrı yeter. Dön (19) var bār-gāhuña sen de rāḥat eyle. Zīrā keyfūñ kemāl üzere irişmişdür.” didükde Bījen: “Ḥayır sultānum. Tā sarāy-ı (20) Humāyūn’a varınca gideyim.” diyü h’āhiş gösterdi. Ammā Ferngīs Bānū: “Yoğ yoğ yā Bījen. Ḥizmetūñ tamāmdur. Ber-ḥūrdār (21) ol.” diyüp nevāriş eyledi. Ve and virüp Bījen’i döndürdi. Bījen “Ḥoş imdi sultānum. ‘Ömrūñ devletūñ eفزūn (22) olsun.” diyüp [du]‘ ā³¹⁶ iderek döndi. Zīrā ziyāde mestūñ yeksebāni k̄aderdür.

Hāşılı Bījen tekrār raḥşına süvār olup (23) giderken nā-gāḥ Pīrān’uñ duḥteri olan Servināz Bānū daḥı Ferngīs Bānū’dan ayrılıp orduda pederi Pīrān’uñ (24) bār-gāhına giderken Bījen aña daḥı rāst gelüp selāma t̄urdi. Ammā Servināz’uñ ḥādimleri Bījen’i bilmezler idi. (25) “Bre bī-gāne kimesne yoluñ üzerinde t̄uravardı. Şavışup bir cānibe gitmedi. Ḥādīmūñ biri ilerü yürüyüp elinde [313b] (1) olan hezārān ile “İy bī-gāne şöyle yoldan bir t̄arafa şavuş, geçelim.” Bījen çünkim mest idi. Ḥādīmūñ (2) öyle dimesi Bījen’uñ nefsine güc gelüp: “Ḥacı efendi giçe k̄arañuluğdur. Geç git yoluña. Benüm kimseye zararum (3) yoğdur.” didükde ammā ḥādım Bījen’uñ bu sözinden alınup ğazaba gelüp elinde olan hezārāni k̄aldırıp (4) “Bre hey [...] ³¹⁷ saña dimez miyem, bir t̄arafa git.” diyüp bir kerre hezārān ile Bījen’i urdı. Bījen bu ḥālī görince (5) olanca keyfi başına şıçrayup mecnūna döndi. “Hay mel’ ūn, sen misin beni uran?” diyüp at sürdi. (6) Ol ḥādīmūñ kellesine bir muşt-ı pehlivānī niçe urdı ise kellesi ḥurd oldı. Ol bir ḥādimler ve cāriyeler (7) bu ḥālī görüp “Bre bre bī-gāne k̄āfūr ağayı muşt-la urup k̄atlı eyledi. Bu naşıl işdür? Bre ne t̄urursuñuz, (8) uruñ!” diyüp her biri t̄iğ çeküp Bījen üzerine bir uğurdan hücūm eylediler. Bir kerre Bījen daḥı miyānından (9) t̄iğ-i āteş-rengin çeküp ‘uryān eyledi. Ve bunlara girişüp fi’l-ḥāl bir miğdārını helāk eyledi. Bu kez ḥavflarından (10) perākende olup öñinden şavuşdılar. Bānū ḥöd böyle iş gördüğü yoğ-ıdı. Şaşup k̄aldı. Hemān (11) Bījen’uñ gözi Servināz Bānū’ya rāst gelüp at çökertdi. İrüp Servināz Bānū’yı düvālinden k̄apup kucağına (12) aldı. Ve atınuñ başın döndürüp

³¹⁶ Metinde “dal” harfi olmadan عا şeklinde. Kelimenin “du’ ā” olduğu tahmin edilmektedir.

³¹⁷ قانوار

bār-gāhına dek gitdi. Hādım ve cāriyyeler feryāda başladılar. Bu arada Güşāsb ⁽¹³⁾ Bānū dađı Bījen’ün kafasınca Keyhūsrev Kāmran’ın meclisinden kalkıp bār-gāhına tođrı orduya giderdi. Ol ⁽¹⁴⁾ yire çıkageldi. Bu feryadı görüp: “Bre nedür iy hādımler? Ne feryād eylersünüz? Kimden güç gördiñüz?” didükde ⁽¹⁵⁾ Hādımler ve cāriyyeler dađı vuķū’ı üzere aħvāli naķl eylediler. İşte beş on kadar ādemümüzi helāk eyledi. ⁽¹⁶⁾ Ve bānūyı dađı alup gitdi.” didiler. Güşāsb Bānū’ya “Kıyāfetde şol vaşfludur.” didiler. Bānū dađı teşhīş idüp ⁽¹⁷⁾ bildi kim ođlu Bījen’dür. “Hay nā-halef ođlan gördüñ mi itdüđi kabāhati? Şimdi babası Bīrān ibn-i Veyse ⁽¹⁸⁾ duyar hātırı kalur. Baķ baķ bunlar ādemdür. Kızımız getürüp i’ timād eyledük. Bunlar hōd insān degüller imiş. Belki ⁽¹⁹⁾ bu arada Keyhūsrev Kāmran’a ve pederüm şāhib-kırāna dađı şikāyet idüp ğavġā büyüye. Şoñı eyü olmaz.” diyüp hādımlere ve cāriyyelere ⁽²⁰⁾ “Şaķınuñ, gitmeñ. Ben varup size bānūyı getüreyim.” diyü bunlara sipāriş eyledi. Ve kendi at depüp bār-gāh-ı Bījen’e ⁽²¹⁾ vardı. Bījen dađı henüz bār-gāhına gelmiş-idi. Güşāsb Bānū’yı görüp Bījen’e: “İy dilāver, vālideñ Güşāsb Bānū geldi.” ⁽²²⁾ didiler. Bījen bozuldı. “Acabā niçün geldi. Yoħsa itdüđim kabāhati varup söylediler mi ola?” diyüp biraz ‘aķlı ⁽²³⁾ başına geldi. Ammā yine keyfi ziyāde idi. Nā-gāh Güşāsb Bānū bār-gāhdan görindi. Bījen Servināz Bānū’yı şalıvirdi. ⁽²⁴⁾ Servināz Bānū dađı ħavfindan ditrederdi. Zīrā dađı böyle nesne başına geldüđi yoķ idi. Bānū Güşāsb bār-gāh ⁽²⁵⁾ öñine gelüp hemān rahşından zemīne indi. Pür-ġazab apul apul bār-gāhdan içerü girince Bījen ayaġa tırdı. Ve Güşāsb Bānū’nuñ [314a] ⁽¹⁾ Bānū’nuñ geldüđin Servināz Bānū görüp şād oldı. Ammā Güşāsb Bānū’nuñ gözi alası dönmiş-idi. Birden Bījen’e ⁽²⁾ baķa “Bre sefīh ođlan! Nedür bu senüñ eyledüğüñ kabāhat? Şimdi seni nice helāk ideyim? Bu bānūdan sen ne istersin? Kimüñ kıızı idüğüñ ⁽³⁾ bilmez misin? Şimdi pederi Bīrān duyarsa gelüp şāha şikāyet eyledüđi zamān ne cevāb virürsin?” diyüp Bījen’ün şüretine ⁽⁴⁾ bir sille urup Servināz Bānū’ya “Şaķın hātıruñ rencide olmasun. Yaban ođlanı ziyāde keyf olup kendin bilmez maġrūr ⁽⁵⁾ olsun. Pederüñ Pīrān’a varup şikāyet eyleme.” didükde Servināz Bānū dađı: “Estaġfiru’l-lāh söylemem.” didi. Bījen dađı gelüp ⁽⁶⁾ Vālidesi Güşāsb Bānū’nuñ elin öpdı. “Benüm bu ħuşūşda çürmüm yoķdur. İşte aħvāl şöyle oldı. Beni bī-günāh ⁽⁷⁾ hādım hazārān ile đarb eyledi. Benüm de gücime geldi. Keyf’ alāmeti ile şoñı böyle oldı.” didükde Güşāsb Bānū ⁽⁸⁾ Servināz Bānū’yı alup ğayrı Bījen’e bir nesne söylemedi. Dönüp hādımlerüñ yanına geldi. Servināz Bānū’yı yine taħt-u’⁽⁹⁾r-revvānuna bindirüp, “Var imdi şaġ ve sālīm bār-gāhına.” diyüp yolladı. Ve yine kafasınca uzaķdan uzaġa kōlladı. ⁽¹⁰⁾ Bir kimse dađı görüp şataşmasun, diyü.

Ammā Bījen hādimleri öldürince meger birkaçı firār idüp cān atdılar. ⁽¹¹⁾ Orduda Pīrān ibn-i Veyse bār-gāhına gelüp Pīrān daḥı şāh meclisinden henüz kalkup Bījen’ün önince gelüp ⁽¹²⁾ daḥı cām ḥvāba henüz girmiş-idi. Bu kez hādimler feryād fiḡān iderek gelüp bu kez Bīrān duyup: “Nedür bu feryāduñ aşlı?” ⁽¹³⁾ diyü su’āl eyledi. Olduḡı üzere naḡl eylediler. Çünkim bu cevābı işitdi. ‘Aḡlı gidüp cān başına şıçradı. ⁽¹⁴⁾ “Naşıl pehlivāndur bu ḡabāḡati eyleyen? Bilür misüñüz?” diyüp gelen hādimlerdeñ su’āl eyledi. Meger hādimler evvelden görüp ⁽¹⁵⁾ Bījen kim olduḡın bilürlerdi. “Belī! Bilürüz. Rüstem’ün kıızı Güşāsb’uñ oḡlıdur.” didüklerinde ol da fikr idüp “Şimdi ⁽¹⁶⁾ kalkup Bījen’ün üzerine varsam arada bir ‘aẓīm fesād olmaḡ görünür. Bārī ne ḡāl ise şabāḡ Keyḡusrev Kāmṙān’a ⁽¹⁷⁾ varup söylerem.” diyüp ḡaldı. Ammā efkārdan ḡayrı gözine ḥvāb girmeyüp ol telāşda iken nā-gāḡ “Bānū ⁽¹⁸⁾ geldi.” didiler. “Bre tīz getürüñ, göreyim. Niçe olmuşdur.” didi. Ğulāmlardan birkaçı segirdüp hādım başıdur varup ⁽¹⁹⁾ Servināz Bānū’yı alup getürdi. Babası gördi kızınıñ beñzi uçmuş. Bu kez böyle görince dibelik ḡazabı ziyāde ⁽²⁰⁾ oldı. Baḡa “İy Servināz, bu vaḡit sen niye geldüñ? Taşrada ne gezersin?” didükde Servināz ḡavfından “Devletüm ata! Yaylaḡdan ⁽²¹⁾ bānūlar ile giceçe döndük.” diyüp ḡayrı açmadı. Bu kez Pīrān: “Ya gelürken yolda kime rāst geldüñ?” didi. Servināz cevāb ⁽²²⁾ virüp söylemedi. Pīrān: “Söyle mekkāre! Niçe oldı, naḡl eyle. Yoḡsa dīnüm ḡaḡkı-çün seni helāk eylerem.” diyince bu kerre ⁽²³⁾ bānū ḡavfa düşüp: “Devletlü peder! Gelürken Bījen şöyle eyledi.” diyüp olanı naḡl eyledükde bu kez Pīrān: “Yā Servināz! ⁽²⁴⁾ Ḳorḡaram Bījen saña yapışdı ola.” didükde Servināz Bānū eyitdi: “Ḳayır devletüm ata, yapışmadı.” Ammā bu iş Pīrān’uñ gitdükçe ⁽²⁵⁾ güçine geldi. “Bu böyle olmaz. Buña bir ḡīle gerekdür.” diyüp şabāḡa dek uyumadı. Çünkim şabāḡ oldı. Pīrān [314b] ⁽¹⁾ kalkup tīz bir kebüter-peçe tedārük idüp boḡazladı. Ḳanı getürüp Servināz Bānū’nuñ şalva[r]ına sürdi. Andan ⁽²⁾ bānūnuñ şalvarın alup toḡrı Keyḡusrev’uñ dīvānına vardı. Keyḡusrev daḡı dīvāna çıḡup ümerā ve vüzerā ve begler cümle ⁽³⁾ gelüp yirlü yirinde ḡarār eylediler. Rüstem ve Ferāmurḡ daḡı gelüp herkes yirinde ḡarār eylediler.

Nā-gāḡ dīvān ḡapusunda bir feryād ⁽⁴⁾ peydā oldı. Şāh-ı Ğrān işidüp “Bre nedür aşlı görüñ.” diyinçe bevvāblar segirdüp gördiler Pīrān’dur, gelüp ḡaber ⁽⁵⁾ virdiler. Keyḡusrev Kāmṙān ta’accüb idüp “Ne ola bunuñ aşlı?” dirken Pīrān gelüp başından miḡferin yire urdı. ⁽⁶⁾ Dād-ı feryād pādīşāhum! Bu ne aşıl zulmdür. Elbetde dādımı dād

idüp icrā-yı ‘adl eyle.” didükde Keyh̄usrev Kām̄rān ⁽⁷⁾ “Olsun.” vesā’ir erbāb-ı dīvān “Olsun.” Cümlesi şaşup kaldılar. Keyh̄usrev nuṭṭa gelüp: “Yā Pīrān? Nedür aşlı, saña kim ⁽⁸⁾ zılm eyledi?” didükde Pīrān ağlayup kanlu şalvarı³¹⁸ meydāna ḳodı. Ve niçe oldı ise naḳl idüp işte bu ḥāle ⁽⁹⁾ ḳoymış. Meger bu Īrān’a bundan ötüri getürmişsiz. Bu gūne dürlü dürlü kināyeler eyledi. Keyh̄usrev Pīrān’dan bu cevābı ⁽¹⁰⁾ işidince āteş olup döndi Rüstēm[’e]: “Yā Rüstēm! Bu ne dimekdür kim Pīrān ḥāliyā bizüm müsāfirimiz olup da’vet-ile ⁽¹¹⁾ bunda getüreyüz. Ziyāfet yirine ri’āyet yirine pehlivānlarımız böyle kesr-i ‘arz eyleyeler. Bu inşāf mıdır?” didükde ⁽¹²⁾ Rüstēm eyitdi: “Ṭoğrısı pādīşāhum. Büyük ḳabāhatdur. Eger vāḳi’ ise ammā benüm bildüğim budur ki Bījen nikāhsuz ‘avrata ⁽¹³⁾ varmaz. Eger varsa muḳaddem Menūce Bānū’ya varurdu kim bu ḳadar birbirlerine muḥabbetleri vardı. Belī kızı ḳapup gitdüğü ⁽¹⁴⁾ vāḳi’dür. Ammā taşarruf eyledüğü ḥılāfdur. Bu kez Keyh̄usrev Kām̄rān Rüstēm’e: “Her niçe olursa olsun muṭlaḳ benüm müsāfirime ⁽¹⁵⁾ böyle eylemek baña eylemekdür. Elbetde ādem gidüp Bījen’i getürsünler. Cüzv-i melāmet olunsun.” didükde Rüstēm gerçi Bījen’ün ⁽¹⁶⁾ böyle ḳabāhat eyledüğüne ḡāyet darılmış idi. Ammā Bīrān’ün eyledüğü iftirāya gücenüp: “Gördün mi şol nā-bekārı ⁽¹⁷⁾ Tūrān şāhib-ḳırānı geçinüp öteden berü merd-ānelik ile yürürken şimdi icrā-yı ḡaraż ve aḫz-ı intikām için böyle ⁽¹⁸⁾ ḥılāf işde bulunmaḳ ne münāsibdür?” diyü Pīrān’a derünī ḡāzab eyledi. Dönüp Keyh̄usrev’e: “Pādīşāhum! Ādem gönder gelsün.” ⁽¹⁹⁾ didükde Keyh̄usrev Kām̄rān Ṭūs ibn-i Nevrüz’a baḳup: “Var yā Ṭūs! Bījen’i alup getür.” didi. Ṭūs’dur raḫşına süvār ⁽²⁰⁾ olup orduya vardı. Bījen’ün bār-gāhına irdi.

Ammā üstād eydür: Çünkim Bījen ol ḳabāhati keyf ‘alāmeti ile ⁽²¹⁾ eyledi. Bildi kim yarın varup kendiden şikāyet ider. “Eyüsi tedārüklü bulunmaḳ gerekdür.” diyüp raḫşın egerletdi. Kendi ⁽²²⁾ daḫı cümle silāḫın üzerine ārāste idüp andan meclis ḳurdurup bāde nüş eylemege başladı. Bu maḫalde Ṭūs da ⁽²³⁾ bār-gāh-ı Bījen önine çıkageldi. Gördi Bījen bār-gāh öninde oturmuş önine meclis ḳurup bāde nüş ider. Ve raḫşı ⁽²⁴⁾ yanında egerlü. Gelüp Bījen’e ‘aşḳ eyledi. Bījen merḫabā idüp “Ḥoş geldün yā Ṭūs! Gel bāde nüş idelim.” didükde ⁽²⁵⁾ Ṭūs: “Ḥayır yā Bījen! İçmem. Keyh̄usrev Kām̄rān seni da’vet eyles. Buyuruñ gidelim.” didükde Bījen Ṭūs’a: “İy şeh-zāde ḥic kimesne gelüp [315a] ⁽¹⁾ kimesne gelüp şāha şikāyet eylediler mi?” didükde Ṭūs daḫı dīvāne-meşrebdür.

³¹⁸ Metinde “salvarı”.

Ṭoğrı söyler. “Belī Pīrān gelüp şāha senden ⁽²⁾ ötüri ‘Bījen kızum taşarruf eyledi.’ diyü şikāyet eyledi. Ḥattā bir kanlu şalvar dağı getürüp gösterdi ve şikāyet eyledi. ⁽³⁾ Şāh da senden su’āl eylemege çağırur.” didükde Bījen eyitdi: “İmdi böyle ise yā Ṭūs ben gitmem. Benüm anda işüm yoğdur.” ⁽⁴⁾ didükde Ṭūs: “Elbetde gitmedükçe olmaz. Gidersin.” diyüp Bījen: “Yā Ṭūs zahmet çekme, gitmem.” diyüp cevāb virdi. ⁽⁵⁾ Ṭūs gördi olmaz. “Şimdi ben bunuñla ceng idersem arada fesād vāki’ olur.” diyüp aldı yürüyüvirdi. ⁽⁶⁾ Dönüp yine Keyḥusrev dīvānına geldi. Keyḥusrev Kāmran Ṭūs’ı görüp: “Kanı Bījen yā Ṭūs? Niçün getürmedüñ?” didükde ⁽⁷⁾ Ṭūs eyitdi: “Pādişāhum yā neyleyem, gelmedi. Bu kadar ibrām eyledüm, benüm orada işüm yoğdur.” didi. Öñinde meclis ⁽⁸⁾ oturup bāde içer.” didükde Keyḥusrev Güstehem’i gönderdi. Güstehem dağı atına binüp varup söyledi. Bījen yine ⁽⁹⁾ gitmedi. Şāh-ı İrān bundan güçenüp Rüstem’e söyledi. “Bu nasıl işdür, hem kabāhat idüp ve hem yine itā’ at ⁽¹⁰⁾ fermān eylemeye.” didükde Rüstem dağı “Hoş imdi pādişāhum keyf eyle, hā bir küstāhlığdur olmış arada bir zarar işābet ⁽¹¹⁾ eylememiş. Muqayyed olmañ.” didükde ammā Keyḥusrev Kāmran ğāyet celāl-i ğāzabda idi. “Ḥayır olmaz. Elbetde gelsün. Ben pādişāh ⁽¹²⁾ degül miyem? Fermānum icrā olmayup sözüm kimse diñlemedükden şoñra dağı neye yarar?” didükde pādişāhuñ ğāzabı kemālinde tiz: “Yā Giv ⁽¹³⁾ var oğlanı getür.” didi. Giv kalkup tiz çadırına vardı. Bījen gördi babası Giv gelüp “Kalk ya Bījen, seni pādişāh ⁽¹⁴⁾ ister. Niçün muḥālefet eylersüñ? Aşlā muqayyed olmadı. Hā biraz ta’ziz eylerse māni’ degüldür. Eger cellād eylerse cümlemüz ⁽¹⁵⁾ ricā iderüz. Olmazsa cümlemüz kırılmadukça ele virmeyüz.” didükde Bīj[en] “Ḥayır gitmem.” diyüp Giv çok söyledi. Bījen’i pederi ⁽¹⁶⁾ āzār idüp çodı. Giv dağı dönüp geldi. Keyḥusrev’e “Getüremedüm.” didi. Keyḥusrev Kāmran bu kerre dönüp Deli Bānū’ya ⁽¹⁷⁾ “Var oğluñı getür.” diyü fermān eyledi. Bānū Güşāsb: “Pādişāhum. Kişi hic evlādın öldürmege meydāna getürür mi?” ⁽¹⁸⁾ didükde Şāh-ı İrān: “Elbetde var getür.” diyince Bānū Güşāsb atına binüp oğlunuñ çadırına vardı. Gördi ⁽¹⁹⁾ rahşı çadır öñinde licām ile hāzır. Kendü pürsilāh öñinde meclis oturup bāde içer. Bānūyı görenler ⁽²⁰⁾ Bījen’e: “Māderüñ geliyor.” didiler. Bījen de: “Gelsün.” diyüp aşlā aldurmadi. Ammā Bānū Güşāsb gelüp Bījen’e eyitdi: ⁽²¹⁾ “Diñle yaban oğlanı, bir işdür eyledüñ, şağın ele girme.” diyüp tenbih eyledi.

Ammā berüde gördiler bānū gelmedi. ⁽²²⁾ Şāh-ı İrān dibelik ğāzaba gelüp Sām-ı Pīl’e: “Sen var getür.” didi. Sām-ı Pīl: “Nola!” diyüp kalkdı. Gergedānına ⁽²³⁾ süvār olup Ṭoştoğrı Bījen çadırına vardı. Sām’ı görenler fi’l-hāl Bījen’e ḥaber eylediler. Bījen ⁽²⁴⁾

dağı “Ko gelsün.” didi. Ammā Sām Bījen’ün çadırına gelüp ‘aşk eyledi. Bījen dağı merhabā idüp: “Nedür aşlı ⁽²⁵⁾ yā Sām! Niye geldün? Eger beni götürmege geldün ise beyhüde zahmet çekme. Gitmem.” didükde Sām: ““Ayıbdur yā Bījen [315b] ⁽¹⁾ yürü kalk gidelim. Şoñra eyü olmaz. Anlar pādişāhlardur.” diyüp biraz naşīhat eyledi. Bījen aşlā diñlemedi. “Var git yā Sām ⁽²⁾ Şimdi kalkup ‘arzuñı yıqaram. Belki başuñ dağı keserem. Sen mi qalduñ baña naşīhat idecek.” diyince Sām dağı darılıp ⁽³⁾ “Nā-bekār yaban oğlanı. Ben seni darben dağı götürebilürem. Er iseñ raşsuña bin eyledi. Bījen de “Yā binince nice olur?” diyüp ⁽⁴⁾ Ammā Bījen bilür kim Sām gürzde çeviğdür. Hemān tīga el urup bir tīg ile Sām’uñ gergedānın öldürüp ağır gövde ⁽⁵⁾ ile kendin gergedāndan kırtarup pāyların rikāpdan çıkarınca Bījen Sām’ı yidi yirde zahm-dār idüp Sām’uñ ⁽⁶⁾ yaralarından kan çeşme mişāl atılıp Sām gördi, olmaz. Ol hāl ile aldı, yürüyüvirdi. Ol şüret ile Keyhusrev Kāmran’a ⁽⁷⁾ gelüp aḥvāli naql eyledükde Keyhusrev “Bre ne turursız? Binüñ eyledi. Pehlivānlar cümle binüp Rüstem ve Ferāmurz dağı binüp ⁽⁸⁾ Bījen’ün çadırı önüne geldiler. Bījen’e eyitdiler: “İşte pehlivān-ı şāh-ı İrān bi’z-zāt kendi geldi. Ve dedeñ Rüstem ⁽⁹⁾ ve dayuñ Ferāmurz da bile.” diyince hemān Bījen yirinden şıçrayup raşsına süvār oldu. Berüden Şāh-ı İrān dağı gelüp ⁽¹⁰⁾ dilāverler ile Bījen’e karşı şaf çeküp tırdı. Bu kerre Keyhusrev ve Ferāmurz’a “Var Bījen’i tutup huzūrıma getür.” didi. ⁽¹¹⁾ Ferāmurz Rüstem’ün yüzine bağıdı. “Niçe ideyim?” diyü. Rüstem eyitdi: “Var gözüm nūrı şol yaban oğlanına bir miğdār ⁽¹²⁾ naşīhat eyle. Serkeşlik eylemesün. Şoñra ziyān görür.” didükde Ferāmurz: “Nola.” diyüp ol gün Ferāmurz yedek gergedānlarından ⁽¹³⁾ birine süvār olmuş idi. Bu kez sürüp Bījen’ün önün aldı. Bījen: “Merhabā dayı beg.” diyüp ta’zīmen Ferāmurz’dan ‘aşkın ⁽¹⁴⁾ aldı. Ferāmurz: “Yā Bījen gel pādişāha ‘āşī olma. Elbetde şāhlara ‘āşī olup emrine itā’ at eylemeyenler bāğī olur. ⁽¹⁵⁾ Kılıc helāl olur. ‘Aķıbet katl olunur. Gel seni alup gideyim. Pādişāh ile barışdurayım.” Dīnüm ḥaķķı-çün senüñ ⁽¹⁶⁾ bir müyuña ḥaṭā getürmem. Yine evvelki gibi mu‘azzez ol.” didükde Bījen: “Ḥayır dayı, ben şimden girü ben kendü ihtiyārumla ⁽¹⁷⁾ varmam.” diyüp Ferāmurz çok söyledi. Bījen diñlemeyüp: “İmdi baña naşīhat kār eylemez. Yok yire yorılma. Eger beni darb-ı ⁽¹⁸⁾ destle almağa geldün ise bildüğinden qalma.” diyüp hemān tarağlığından gürzin çeküp eline aldı. Ve Ferāmurz’a ⁽¹⁹⁾ bir darb ḥavāle eyledi. Ferāmurz da gürz çeküp Bījen’ün gürzine berāber şandı. Bījen gürzi uracak maḥal tiziyye gürzi ⁽²⁰⁾ tarafeyline şalup tīgın ‘uryān eyledi. Ve irüp Ferāmurz’uñ altında olan gergedānuñ kellesine bir tīg öyle urdı kim ⁽²¹⁾ tōb gibi kellesi zemīne indi. Ferāmurz

bu hâli görüp kendüyi zemîne atdı. Ve gergedân yıkıldı. Ferāmurz̄ gazaba ⁽²²⁾ gelüp “Hay sefih oğlan.” diyüp Bījen’ün üzerine yüridi kim Bījen’i yaçasından çeküp yire indüre. Bījen ⁽²³⁾ feryād idüp yā dede! Dayum Ferāmurz̄’ı atdan indürdüm. Mağlūbumdur, yine üzerime hücum eyler.” didükde Rüstem gülüp ⁽²⁴⁾ altında olan gergedānı sürüp Ferāmurz̄’a: “İncitme şol yaban oğlanın.” diyince Ferāmurz̄ dağı neylesün, döndi. ⁽²⁵⁾ Bu vaqte dek raḥş iriştürdiler. Süvār olup girü çekildi. Ammā Bījen’e Rüstem muḳābil olup “Bre hey yaban [316a] ⁽¹⁾ yaban oğlanı. Nedür bu senün itdügün evzā’. Yürü gidelim. Seni şāh ile barışdurayım.” didükde Bījen: “Gitmem” diyüp ⁽²⁾ Rüstem’e dağı gürz ḥavāle eyledi. Rüstem gürz berāber virdi kim men’ eyleye. Bījen Ferāmurz̄’a eylediği gibi gürzin ⁽³⁾ ṭarafeyle şalup el tīğa urdı. İrüp Rüstem’ün gergedānının dağı kellesin zemîne bıraḳdı. Rüstem çüst ⁽⁴⁾ atılup yire indi. Ağır gövde ile kendin dirüp Bījen üzerine varınca bir kılıc dağı urup Rüstem’ün başında ⁽⁵⁾ olan otağaların üçinden ḳalem-var çalup yidisinde yire düşürdi. Rüstem gazaba gelüp bir na’ ra urdı. ⁽⁶⁾ Bījen yine tīg ḥavāle eylemiş-idi. Şaşup ḳaldı. Rüstem bunı irüp tīğ ile düvālınden ḳapup silkti. Ve raḥşından ⁽⁷⁾ ayırup ḳolına aldı. Andan getirüp Keyḥusrev öninde yire urdı. Ve bende çekdi. Andan şāh da dönüp ⁽⁸⁾ dīvāna geldi. Ḳaṭ’-ı siyāset döşedüp Bījen’i çökertdiler. Cellāda emr eyledi: “Uruñ şol nā-bekāruñ boynın.” diyü ⁽⁹⁾ cellād bī-amān tīğın ‘uryān idüp Bījen’ün dolanup başı uçında urayım mı diyü istizān eylemege.

Ammā bu arada ⁽¹⁰⁾ Deli Bānū el altından gözedürdi. Ḥaber virüp cümlesi pür-silāḥ dīvān-ı Keyḥusrev’e öyle gelüp üzerlerinde pūşide ⁽¹¹⁾ el ḳabza-i tīğde. Eger şāh muşır olup “Elbetde ḳatlı olunsun.” diyü ayak başarsa bunlar dağı yürüyüp dīvān-ı Keyḥusrev’de ⁽¹²⁾ bir kütürdi ḳoparalar. Öyle müteraḳḳib ṭurdılar. Çünkim cellād bir kerre istizān eyledi. Kimse ricā eylemedi. Keyḥusrev yine ⁽¹³⁾ “Uruñ boynın.” didi. Ammā Selāmūn Ḥakīm gördi. Bütün zenān ile Delü Bānū pür-silāḥdur. [Ḥare]ketlerinden³¹⁹ aḳladı kim bunlar ⁽¹⁴⁾ bir uğurdan hücum idüp Bījen’i ḥalāş eyleyeler. Ve hem arada Bīrān’a kılıc üşürüp pāre pāre eyleyeler. Dönüp Keyḥusrev ⁽¹⁵⁾ dārāya pādişāhum hele bir kerre görinüz zenān ile Delü Bānū’ya naḳar eyle.” didükde Keyḥusrev dağı göz ucıyla baḳdı. ⁽¹⁶⁾ Fi’l-vāḳi’ cümlesinün elleri ḳabza-i tīğda. Alesta ṭurur. Meger Keyḥusrev vālıdesi Fernḡis Bānū dağı ḳafes ⁽¹⁷⁾ ardında

³¹⁹ Metinde “حر” eksiktir. Kelimenin “hareketlerinden” olduğu tahmin edilmektedir.

turup temāšā eylerdi. Bījen’i šā[h]³²⁰ öldürmek murād eyledükde ḥalāş eylemege bir vesīle fikr eyler iken cümle ⁽¹⁸⁾ zenānuñ ol ḥālın görüp “Hā bundan eyü vesīle olmaz.” diyüp ḳafs ḳaḳıdı. Keyḥusrev daḫı dönüp ardına baḳdı. ⁽¹⁹⁾ Vālidesidür. “Nedür iy māder?” didükde Fernḡis Bānū: “Bre meded oḡul. Sen ne eylersin? Şimdi ‘Ālemi fesāda virürsin. ⁽²⁰⁾ Delü Bānū naşıl kimsedür bilmez misin? İşte cümle Kürdizyān ile el ḳabza-i tīḡda öyle tururlar. Bir daḫı emr iderseñ ⁽²¹⁾ ḳıyāmet ḳopar. Tīz Bījen’uñ şuḡın ‘afv idüp şalıvirüp ikrām eyle.” dir. Bu kez Keyḥusrev arada anlaruñ sözi ⁽²²⁾ ile Selāmūn’a yine işāret eyledi. “Ricā eyle.” diyü. Selāmūn Ḥakīm dönüp, Keyḥusrev Kāmran öñinde yir öpdi. “Pādişāhum! ⁽²³⁾ Bījen’uñ cürmin ‘afv eyle. Ḳabāḫat aşlından yine anuñ degüldür, Pīrān’uñdur.” diyüp ricā eyledi. Keyḥusrev daḫı Bījen’uñ ⁽²⁴⁾ cürminden geçdi. Ve ḫıl‘at geyürdi ve ālet-i mulāḫaza Bīrān’ı ḳaldur eyledi. Ve ḳızı Servināz Bānū’yı Bījen’e ‘aḳd eyledi. ⁽²⁵⁾ Delü Bānū Kürdizyān bundan ziyāde ḫaz idüp şāha du‘ā eylediler. Ve derūnlarından küdüretü giderdiler. Keyḥusrev Pīrān’ı [316b] ⁽¹⁾ kendü sarāy zindānında ḫaps itdürdi. Gice olunca ādem gönderüp maḫfī Pīrān’ı getürtdi ve Pīrān’dan ‘özr diledi. “Yā Pīrān ⁽²⁾ şaḳın baña incinme, zīrā bilürem. Üzerimde ḫaḳḳın çoḳdur. Ancaḳ neyleyem bütün Kürdizyān Bījen’uñ aḳrabāsı nesl-i Ḳahramān ittifaḳ ⁽³⁾ idüp el ḳabza-i tīḡa urmuşlar idi. Eger böyle eylemesem taḫḳiḳ bir ‘azīm fesād olup arada sen de zāyi‘ olurduñ.” ⁽⁴⁾ diyüp Pīrān’a ḫıl‘at geyürdi. Ve at virdi. Belḡ’den taşra ḳıḳardı ve yolladı. Ve kendü yine yirine geldi.

Ammā rāvi ⁽⁵⁾ **ḳavlince** Tūrān’da Efrāsiyāb Pīrān’ı ḫarem ile Īrān’a ḳoşup gönderdi. Arası bir zamān mürūr eyledi. Bunlardan ḫiç eşer ⁽⁶⁾ zuhūr eylemedi. Īrāniler bī-vefā olurlar. Belki bir tariḳ-ile zarar işābet eyler. Bir miḳdār ‘asker ile Ceyhūn kenārına gelüp oturdı. ⁽⁷⁾ Ve Şeb-reng ‘Ayyār’ı Belḡ’e gönderdi. “Var gör nice oldılar, bir ḫaber getür.” diyü Şeb-reng³²¹ daḫı ḫaban ḳaldırup ‘azm-i Īrān ve şeḫr-i ⁽⁸⁾ Belḡ idüp yürüdi. Ol vaḳt irişdi kim Bīrān’ı Keyḥusrev Belḡ’den taşra şalıvirmiş-idi. Pīrān gice içre Belḡ’den taşra ⁽⁹⁾ ḳıḳup taḡa urdı. Şeb-reng³²² daḫı gelüp Belḡ’den içre girmeye vaḳit ḳalmadı, aḫşam olmuş-ıdı. Meger ol daḫı taḡa ⁽¹⁰⁾ ḳıḳup bir yirde pinḫān olmuş-ıdı. Giçe içre Pīrān gelürken görüp bildi. Kendin āşikāre idüp birbirleriyle ⁽¹¹⁾ görışdiler. Şeb-reng ne için geldigin naḳl eyledi. Pīrān daḫı olduḡı gibi aḫvāli naḳl eyledi. Şeb-reng³²³

³²⁰ Metinde “ā” eksiktir. Kelimenin “şāh” olduḡu tahmin edilmektedir.

³²¹ Metinde “Şireng”.

³²² Metinde “Şireng”.

³²³ Metinde “Şireng”.

‘Ayyār dönüp ⁽¹²⁾ Pīrān’a: “İy server-i ‘ālem! Şimdi iş budur kim varup Keyhūsrev’i yirinden çalup Tūrān’a uçurmağdur. Bundan büyük ⁽¹³⁾ Efrāsiyāb’a bir hizmet dağı olmaz. Ve hāliyā kendü Ceyhūn kenārındadır. Baña haber getir diyü emr eyledi. Baña muntazırdur.” didükde Pīrān da ⁽¹⁴⁾ kemāl mertebe ğāzab idüp incinmiş-idi. Kızı Bījen’e virüp kendüsin haps eylediği için rızā virdi. Şeb-reng’dür ³²⁴ ⁽¹⁵⁾ oradan taban kaldırup Qal‘a-i Belh’uñ bir hālī yirine gelüp kemend atdı. Burca çıkup öte cānibe irişdi. Ve içerü ⁽¹⁶⁾ inüp Sarāy-ı Şāh’a girdi.

Hāşılı Keyhūsrev’uñ ser-vağtine irdi. Dārū virdi bend eyledi. Ve kilīm perdesine koyup ⁽¹⁷⁾ şırtına urdı. Yine geldüğü yol ile qal‘adan çıkup Pīrān’uñ yanına geldi. Keyhūsrev dārāyı gösterdi. Oradan ⁽¹⁸⁾ taban aldılar. Pīrān süvār Şeb-reng piyāde Keyhūsrev arğasında tağdan tağdan ‘azm-i Ceyhūn idüp çekilüp gittiler. ⁽¹⁹⁾

Bu tarafdān şabāh oldı. Gördiler Keyhūsrev h’ābda yaturken ğāyib olmış. Her biri bir ma‘nā virdi. Rüstem ve Ferāmurz ⁽²⁰⁾ vesā’ir dilāverler cümle haber-dār olup eṭrāfi çüst-i çü eylediler. Ammā Pīrān ibn-i Veyse’yi şalıvirüp gice gönderdüğün ⁽²¹⁾ haber alup Rüstem “Taḥkīk yine ol tarafdān çalmışlardur.” didi. Selāmūn Dānā dağı öyle cevāb virdi. Rüstem “Bre ⁽²²⁾ binuñ eyledi. İbtidā Ferāmurz’a: “Gözüm nūrı yür[i] ³²⁵ sen ilerüye iriş. Şāh’ı ellerinden alagör. Biz de arduñca varırız.” ⁽²³⁾ didükde Ferāmurz: “Nola!” diyüp Qıṭb-ı Āteş-dem’e süvār oldı. Ve Ceyhūn’a revāne oldı. Rüstem dağı pehlivānlar ile ⁽²⁴⁾ Ferāmurz’uñ kafasına düşdi. Ammā Ferāmurz’uñ rikābında Şarşar Ferāmurz eyitdi: “‘Ayyār böyle tevekküli gidilmez. Bir iz kesdürseñ, ⁽²⁵⁾ ne yoldan gitmişlerdür?” didi. Şarşar-ı Sebük-bār Ferāmurz’uñ ferāsetine āferin eyledi. Şarşar kaçamak yollardan gidüp Ferāmurz **[317a]** ⁽¹⁾ Ferāmurz toğrı yoldan gidüp Ceyhūn’a yakın vardı. Aşla bunlardan eşer yok. Haber-dār olmadı. Ammā Şarşar tağ yollarından ⁽²⁾ bir atlu bir piyāde izi buldı. Sürüp bunlara irişdi. Gördi Pīrān Şeb-reng’dür. Ve Şeb-reng’uñ şırtında ⁽³⁾ ‘azim yük var. Bildi kim arğasında olan Keyhūsrev’dür. Şarşar-ı Sebük-bār fikr eyledi. “Şimdi ben bunlara kendüm bildirüp üzerlerine ⁽⁴⁾ hücüm eylesem şāyed {şā} biri alup gider ve biri benümle muğābil olur. Hemān eyüsi efendüm Ferāmurz’a haber eylemekdür.” diyüp arğurı ⁽⁵⁾ yoldan Ferāmurz’a toğrı revāne oldı.

³²⁴ Metinde “Şireng”.

³²⁵ Metinde “ى” harfi yoktur. Kelimenin “yürü” şeklinde olduğu tahmin edilmektedir.

Hāşılı Ferāmurz’a karşı gelüp aḥvāli naql eyledi. Ve Ferāmurz’ı alup Pīrān ile Şeb-reng’üñ ⁽⁶⁾ gitdüğü yola getürdi. Ve izlerin bulup ardlarına düşdiler. Ferāmurz Kūṭb’ı sürüp Ceyḥūn görindi. Birde bunlara irişdi. ⁽⁷⁾ Bir kere na‘ra urup: “Nereye iy kıaltabān! Cān elümden kıanda ḥalāş eylesünüz?” diyü yürüyince Pīrān ile Şeb-reng³²⁶ ‘Ayyār gördiler kim ⁽⁸⁾ Ferāmurz gelüp irişdi. Pīrān Şeb-reng³²⁷ ‘Ayyār’a eyitdi: “Bre ‘ayyār! Şāh’ı bırak kıaçalım. Yoḥsa şimdi ikimüz daḥı birden helāk ⁽⁹⁾ oluruz.” didükde ‘ayyārdur hemān Şāh’ı biraḡup kıaçdılar. Bu kez Ferāmurz Şāh’uñ yanına vardı. Gördi, Keyḥusrev Kāmṛān’dur. ⁽¹⁰⁾ Ammā ‘aklı başında³²⁸ yokdur. Bu arada Şarşar geldi. Ferāmurz ḡayrı Pīrān ile Şeb-reng’e³²⁹ muḡayyed olmayup Şāh’uñ yanına indi. ⁽¹¹⁾ Şarşar’a eyitdi: “Yā Şarşar! Şāh’a ‘ilāc eyle. Dārūsı gidüp ‘aklı başına gelsün.” didükde Şarşar daḥı ‘ilāc idüp ⁽¹²⁾ ‘aklını getürdi. Şāh’dur göz³³⁰ açup kendüyi gicelik libāsıyla berr ü yabanda gördi. Ve yanında Ferāmurz ile ‘ayyār ⁽¹³⁾ ṭurur. Ta‘accüb eyleyüp Ferāmurz’a: “Server bu ne ḥāldür? Ben bunda neylerem ve siz ne ararsuñuz?” diyüp su‘āl eyledükde Ferāmurz ⁽¹⁴⁾ Şāh’a aḥvāli naql eyledi. “Ve Rüstem-i Dāstān daḥı cümle dilāverān ile gelmek üzeredür.” diyüp mellūtesin Şāh’a geyürdi. ⁽¹⁵⁾ ve Keyḥusrev Kāmṛān’ı Kūṭb’a süvār idüp kendü Şarşar-ı Sebük-bār ile Şāh’uñ rikābına düşüp Ceyḥūn kenārına ṭoḡrı ⁽¹⁶⁾ çekilüp gitdiler.

O ṭarafdan Efrāsiyāb yüz biñ kıadar ‘asker ile Ceyḥūn kenārına gelmiş idi. ‘Ubūr idüp Īrān yaḡasına ⁽¹⁷⁾ geçdi. Nā-gāh Pīrān ile Şeb-reng³³¹ ‘Ayyār gelüp Efrāsiyāb’a buluşdılar. “Ne ḡaber?” didükde bunlar aḥvāli vuḡū‘ı üzere naql idüp ⁽¹⁸⁾ Keyḥusrev’i filān maḡalle dek getürdük. Nā-gāh girüden Ferāmurz irişüp zor ile bırakdurdı. Biz³³² kıaçup işte bunda ⁽¹⁹⁾ geldük.” didiler. Efrāsiyāb bunı işidüp tiz Terke ‘Ayyār’a: “Yā Terke var, gör. Ferāmurz Şāh’ı alup döner girü gider mi? Yoḥsa ⁽²⁰⁾ bu ṭarafa gelür mi? Tiz ḡaber getir.” didükde Terke daḥı tebdil-i şüret ṭaban alup gitdi. Berüden Ferāmurz da Keyḥusrev’i Kūṭb’a ⁽²¹⁾ bindirüp kendü rikābınca piyāde gelürdi. Bunı görüp hemān döndi. Sür‘atle Efrāsiyāb’a varup: “Sulṭānum, işte Ferāmurz ⁽²²⁾ yaḡın kıalmış geliyor. Şāhı kendü raḡşına bindirüp rikābınca piyāde gelür.” diyince tiz Efrāsiyāb ‘askeri

³²⁶ Metinde “Şireng”.

³²⁷ Metinde “Şireng”.

³²⁸ Metinde “başında”.

³²⁹ Metinde “Şireng”.

³³⁰ Metinde “gör”.

³³¹ Metinde “Şireng”.

³³² Metinde “ben” yazmakta, ancak metnin akışı ve cümlenin yüklemine göre “biz” olması gerekmektedir.

süvār olup Ceyhūn'ı yine ⁽²³⁾ 'ubūr idüp Tūrān cānibine geçmege başladılar. Ferāmurz ile šāh da ol maħalle geldiler. Efrāsiyāb Ceyhūn'ı geçüp karşı ⁽²⁴⁾ tarafa gider. Ferāmurz Šāh'a eydür: "Siz bunda eglenüñ, ben varup Efrāsiyāb'ı yaķasından tutup ħuzūra getüreyim." didükde ⁽²⁵⁾ Šāh-ı Īrān: "Yoķ yā Ferāmurz Őimdi sen gidince ben yalnız ħaluram. Belki düşmen gelüp bunda beni yalnız üleşdirüp [317b] ⁽¹⁾ yā ħatlı ider. Veyā esir idüp cefā görürem." diyüp Őalıvirmedi.

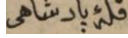
Bunlar bu Őadedde iken girüden tozlar belürdi. Anı ⁽²⁾ gördiler. Šāħib-ķırān-ı 'ālem EbreŐ boynına düşüp gelür. Ardınca Bānū GüŐāsb ve Bījen. **HāŐılı** Īrān dilāverleri birbiri ⁽³⁾ ardınca geldiler. Rüstem gelüp Šāh'ı görince raĥşından indi. Zemīn pūs idüp aĥvāli su 'āl eyledükde Ferāmurz daĥı ⁽⁴⁾ olduĥı gibi naĥl eyledi. Girüden 'asker-i Īrān daĥı gelüp iriŐdi. Šāh'ı geydirüp yine taĥta ħıķardılar. Pehlivānlar vāriŐ-i ⁽⁵⁾ mülk-i Īrān olan Őeh-zādeler Rüstem'e eytdiler: "Devletlü Őāħib-ķırān izin vir. Ceyhūn'ı geçüp Efrāsiyāb 'askerine bir eyü ħılıc ⁽⁶⁾ urup intikām alalım." didiler. Rüstem: "Yoķ dilāverler, Őimdi zamānı degüldür. Bundan dönüp yine Belĥ'e giderüz. Zīrā ibtidā biz ⁽⁷⁾ eylemiŐ oluruz. Őulĥa muĥāyir ve 'ahd-Őikestlik eylemiŐ oluruz. Őulĥa muĥāyir ĥareketdür. Bize münāsib degüldür. Efrāsiyāb ⁽⁸⁾ bu tarafa geçmiŐ, ammā bir yir urmamiŐ." diyüp pehlivānlara ceng eylemege rızā virmedi. Pehlivānlar Rüstem'den bu mu'āmeleyi görüp ⁽⁹⁾ birbirleriyle söyleŐüp "Rüstem Őimden Őoñra ħoĥadı. Ceng eylemege üŐenür oldı. Bārī Őāħib-ķırānlık Őandalisin ĥayrı ⁽¹⁰⁾ Ferāmurz'a teslīm eyleyüp kendü 'ibādetinde olsa. Ferāmurz cenge üŐenmez. Dā'imā iŐden ĥālī olmazduķ." diyü aralarında bir 'azīm ⁽¹¹⁾ güft-gü oldı. Rüstem bu güft-güyü bir miķdār iŐidüp Semek 'Ayyār'a su 'āl eyledi. Semek daĥı beglerüñ aralarında olan güft-⁽¹²⁾güyü Rüstem'e bir bir naĥl eyledi. Rüstem: "Āħ bir kerre bir ħarīķ-ile seyāħate ħıķup yine gelsem. Pehlivānlaruñ her birisine bir güŐ-māl ⁽¹³⁾ virüp kendüm bildürsem. Görsünler Rüstem ħoĥadı, ħuvveti ħalmadı mı yoĥsa daĥı ceng eylemege iķtidārı var mı, bilseler." ⁽¹⁴⁾ diyüp Rüstem'üñ gönli seyāħat ārzūsına düşdi. Efrāsiyāb daĥı ötede Rüstem ve bütün 'asker-i Īrāniyān geldüĥin ⁽¹⁵⁾ görüp BehiŐtkende toĥrı aldı, yürüyüvirdi. Keyĥusrev Kāmran daĥı oradan dönüp yine Belĥ'e revān oldılar. ⁽¹⁶⁾ Bir gün Belĥ'e gelüp dāħil oldılar. Bir gün beŐ gün her ne ise yiyüp içüp 'ayŐ-ı nūŐ eylediler. Bir gün Rüstem ve Ferāmurz ⁽¹⁷⁾ Šāh ile vedā' laŐup Zābil'e gitdiler. Sā'ir dilāverler daĥı kimi diyārına gidüp kimisi Belĥ'de Šāh yanında ħaldı. ħāh-ı Bījen ⁽¹⁸⁾

şadedi dağı gayrı bunda tamām oldu. Şimden girü Dāstān-ı ġarībū'l-beyān-ı Cihān-bağş-ı Cihān-ārā ser-güzeştıdır.

Üstād eydür: ⁽¹⁹⁾ Cihān-bağş-ı Cihān-ārā ibn-i Ferāmurz zūr-ı ez-māh şandalı için ġavġā idüp Ferāmurz azar eyledükde küsüp Cābelķā'ya dedesi ⁽²⁰⁾ Tīmizād yanına ġitmiş-idi. Bir ġün Cihān-bağş-ı Cihān-ārā şehr-i Cābelķā'ya varup dedesi Senmizād Şāh ile vālidesi Ĥürşide ⁽²¹⁾ Bānū ile ġorişüp ellerin öpdi. Senmizād Şāh ġazı idüp ziyāfetler eyledi. Cihān-bağş-ı Cihān-ārā ġayrı Cābelķā'da ⁽²²⁾ ġalup bütün ġün şayd u şikāra muġayyed olup dā'imā fikr ider idi. "Ben bu şandalı intiķāmin nice alup ve niçe işbāt-ı ⁽²³⁾ vücūd eylerem." diyüp dururdu.

Ammā üstād eydür: Bir ġün Cihān-bağş-ı Cihān-ārā ser-ķaplanı olan Şa' lūk-ı Zengī ile şikāra ⁽²⁴⁾ ġıķdı. Cihān-bağş'ın öñinden bir āhū pertāb idüp kaçdı. Cihān-bağş bu āhūyı ġörüp el tır ü kemāna urdı. Ve bu āhūnuñ ⁽²⁵⁾ ġafasına düşdi. Āhū birķac püşte aşup dāmen-i kūhda bir maġāraya ġirüp ġayb oldu. Cihān-bağş ol maġāraya toġrı [318a] ⁽¹⁾ toġrı at sürüp tā kim maġāra öñine geldi. Rağşından zemīne indı. Apul apul maġāradan içeri yürüdi. ⁽²⁾ Maġāranuñ nihāyetine irdükde ne ġördi. Bir pençe-i āfitāb bānū-yı zühre-ġin zer u zuyūra ġarķ olup bir taht-ı ⁽³⁾ zerrin üzere oturmuş cemālinuñ nūrı ol maġārayı rüşenā eylemiş. Cihān-bağş-ı Cihān-ārā varınca hemān ol ⁽⁴⁾ āfitāb mülk-i melāhat kıyām idüp 'aqlına "Ĥoş geldün iy server-i mümtāz ve iy dilāver-i ser-efrāz" diyüp temennā gösterdi. ⁽⁵⁾ "Buyuruñ!" diyü taht üzere teklif idüp yir virdi. Cihān-bağş ta'accüb idüp 'aqlına bu geldi kim taħķik sāhiredür, ⁽⁶⁾ "Beni şayd idüp intiķām almak ister. Ammā hele ġöreyim ne ġareket eyler." diyüp muġālefet eylemedi. Ammā bunuñ yanına varup ⁽⁷⁾ oturdu.

Ammā Cihān-bağş-ı Cihān-ārā bu maġbūbeyi-ārānuñ cemāline baķduķça muġabbet idüp mā'il oldu. Dönüp Bānū'ya ⁽⁸⁾ "İy nāzenin nāz u perver! Kimuñ duġterisin? Ve ķanġı baħrūñ ġevherisin? Ve ne burcın mihrānūrısın? Kendin bildür." ⁽⁹⁾ diyü niyāz eyledükde ol da eyitdi: "Sultānum, ben cāriye ki perri-zādam. Ve ġāliyā Kulle-i Zer³³³ pādışāhı Ziver Şāh-ı Perri'nüñ kıızıyam. ⁽¹⁰⁾ Adıma Şemse Bānū dirler. Pederüm Şehr-

³³³ Metinde şeklinde geçmektedir. Metnin devamında Şehr-i Zerrin adı geçtiğinden dolayı "kulle-i Zer" olduğu tahmin edilmektedir.

i Zerrīn’de olur. Seni görüp biñ cān-ıla mā’il oldum. Āhū şüretinde görünüp ⁽¹¹⁾ bu araya getürdüm. İmdi sulţānum efendüm luţf idüp qadem-i rencide kılıp teşrīf idüñ. Şehr-i Zerrīn’de varup bir⁽¹²⁾ kaç gün ārām idelim. Hem şoĥbet-i ĥāş eyleyelim hem Kūh-ı Kāf vādīlerin şayd u şikār idelim.” didükde Cihān-baĥş-ı Cihān ⁽¹³⁾ ārā bānūnuñ kim idügin bildi. Ve teklīfūñ gördi. Dönüp: “İy nigār! Gerçi sözüñ yirinde ammā qanda Kūh-ı Kāf, qanda ⁽¹⁴⁾ rub’-ı meskūn? Benī Ādem’e göre qatı ba’iddür. Çünkim murāduñ benümle şoĥbetdür. İstedüğüñ zamān gelüp murādınca şoĥbet ⁽¹⁵⁾ ve ‘işret eyle.” diyüp Şehr-i Zerrīn’e gitmege rızā göstermedi. Şemse Bānū gördi olmaz: “Hoş imdi server, hemān ⁽¹⁶⁾ şağ ol.” diyüp muqayyed olmadı. Birkaç qadeĥ bāde nūş idüp meger Şemse Bānū da Kūh-ı Kāf otlarından bir ot ⁽¹⁷⁾ var idi. Dārū ĥükümünde, andan Cihān-baĥş-ı Cihān-ārā’ya: “Server şol ot Kūh-ı Kāf otlarındandır. Rub’-ı meskūnda ⁽¹⁸⁾ bulunmaz. Ammā hoş qoqar.” diyü şundı. Ol da alup şemm eylediği gibi bī-hūd olup ‘aql dā’iresinden çıqđı. Hemān ⁽¹⁹⁾ Şemse Bānū Cihān-baĥş-ı Cihān-ārā’yı qapup arqasına aldı ve ol mağāradan çıqup “Kūh-ı Kāf ve Şehr-i Zerrīn” diyüp ⁽²⁰⁾ qanad bükdi. Rūzgār³³⁴ mişāl ‘azm-i rāh eyledi. Ammā berüde Cihān-baĥş’uñ ādemleri gördiler Cihān-baĥş bir āhū ardınca ⁽²¹⁾ gitdi. Ammā vāfir zamān mürür eyledi gelmedi. “Acabā aşlı ne ola bu qadar zamān oldı eglendi.” diyüp Şa’lūk-ı Zengī daĥı ⁽²²⁾ ol tarafa at sürüp gitdi. “Ha şunda ha bunda.” diyüp arayuraq ol mağāranuñ öñine geldi kim Cihān-baĥş’uñ ⁽²³⁾ raĥşı mağāra öñinde tırur. “Besbellü bu mağāraya girüp āhūyı şayd için ardınca gitmişdür.” didi. Şa’lūk ⁽²⁴⁾ ĥaberi yoq kim ol Cihān-baĥş’ı şayd idüp gitdi. Hele mağāra öñine gelüp raĥşı tıtdı. Biraz şabr eyledi. Gelür ⁽²⁵⁾ gider, yoq. Bu kerre vesveseye düşüp “Bre buña ne ĥāl oldı? Mağārada bir qazā irişmesün.” diyü raĥşından inüp [318b] ⁽¹⁾ mağāradan içeri yürüdi. Nihāyetine varınca gitdi. Kimse yoq. Oturduqları yirde ba’z meclise dā’ir ‘alāyim gördi. ⁽²⁾ Ğayrı nesne yoqdur. Şa’lūk-ı Zengī yine zann eyledi kim Cihān-baĥş yine yā cāzū veyā dīv-i perri şerrine rāst geldi. ⁽³⁾ Bu kere Şa’lūk ol mağāradan çıqup raĥşına süvār oldı. Cihān-baĥş’uñ raĥşını alup āh vāh iderek şehre geldi. ⁽⁴⁾ Senmizād Şāh’a aĥvāli bildürdi. Bu kez Senmizād Şāh Feylesofa: “İy dānā bir reml eyle görelim, nebīre-i cihāndārum niçe olmışdur. ⁽⁵⁾ Şağ mıdur, yoqsa öldürdiler mi?” didükde Feylesof-ı ekber: “Nola!” diyüp reml eyledi. Nefs ĥānesin ve netice ĥānesin ⁽⁶⁾ yoqlayup istiĥrāc eyledi. Ve başın qaldırup eyitdi:

³³⁴ Metinde “zūr-gār”.

“Pādişāhum, Cihān-baḥş-ı Cihān-ārā lā ya‘lemü’l-ğaybe illa’l-lāh³³⁵ perri (7) fi‘line uğrayup Kūh-ı Qāf vādilerine gitmiş. Ancaḡ götüren düşmenlik için degül dostluḡa binā’en götürmüş. Vāfir (8) müddet ol yirlerde seyāḡat idüp ‘aẓim³³⁶ ‘unvān ile gelse gerekdür. Elem üzere olmañuz.” didükde bu kerre Cihān-baḥş’uñ (9) vālidesine de böyle ḡaber virdiler. Hürşide Bānū bu cevābdan biraz tesellī buldı. “Ḥoş imdi hemān şaḡ olsun.” (10) diyüp du‘āya meşḡul oldılar. Bunlar bunda bu ḡāl üzere.

Ammā üstād eydür: Şemse Bānū Cihān-baḥş-ı Cihān-ārā’yı (11) alup az zamānda Qal‘ a-i Zer’de şehr-i Zerrin’e getürdi. Bu kez Cihān-baḥş’uñ ‘aḡlı başına gelüp kendin bir oda içre buldı. (12) Göz açup etrāfına baḡdı. Görđi bu kadar perri maḡbübeleri karşıusunda el baḡlayup tururlar. Cihān-baḥş-ı Cihān-ārā (13) birden bire bunı görüp ḡayret el virdi. Muḡaddem Şemse Bānū ile eylediḡi şoḡbet-i külliyyet ile ferāmūş eyleyüp düşünmeḡe (14) başladı. “Ben bunda neylerem?” diyüp bu maḡal Şemse Bānū biñ nāz şive ile nuḡka gelüp: “İy dilāver-i ‘ālem! Ne düşünürsin (15) Elem çekme, yaban yirde degülsin. Dost ḡānesindesin.” diyince Cihān-baḥş bir ḡoş kendin dirüp Şemse Bānū’ya (16) baḡınca maḡāra ḡātırına geldi. Dönüp eyitdi: “İy bānū-yı cihān bu ara neredür?” diyü su‘āl eyledükde Şemse Bānū (17) temennā idüp maḡzūr olsun server ḡasretine tāḡatüm ḡalmadı, seni bunda getürdüm. Bu ara Qāf-ı Kūh-ı Qulle-i Zer’de (18) Şehr-i Zerrin’dür ve bu oda ḡālā benüm ārām-gāhum, kendi sarāyumdur. Ve karşıuñda el ḡavuşup turan cümle perestārlarumdur.” (19) diyü ‘özr diledükde Cihān-baḥş-ı Cihān-ārā ne disün, ḡayrı muḡayyed olmadı. “Bunda daḡı Ḥaḡḡ’uñ bir ḡikmeti var ancaḡ (20) görelim şoñı nereye varur.” diyüp hele ‘ayş ü nūşa başlayup ammā Şemse Bānū varup pederi Ziver Şāh-ı Perri’ye (21) bildürdi. Ziver Şāh da gelüp Cihān-baḥş’a: “Ḥoş geldüñ iy güzide-i ‘ālem.” diyüp ‘aẓim ikrām eyledi. Ve dīvāna (22) getürüp pāy-i taḡta geçürdi. Kimüñ nesi olup ve nesl-i Qahramān olduḡın bildi. Bu Ziver Şāh’uñ bir kāmīl-dānā veziri (23) var idi. Perri ‘ālimlerinden idi. Adına Rūşen Perri dirlerdi. Aña fermān idüp Rūşen Perri Cihān-baḥş’a Şemse (24) Bānū’yı ‘arz eyledi. Bu kerre ḡuşuş kendüye ifāde olunduḡda Cihān-baḥş ḡabül eyleyüp Ziver Şāh dāmādlık ḡıl‘ atin geyürdi. (25) Andan Şemse Bānū’yı Cihān-baḥş-ı Cihān-ārā’ya ‘aḡd idüp sūra bünyād urdılar.

³³⁵ Kur’an-ı Kerim Neml/65 “Allah’tan başka kimse gaybı bilmez” <http://arsiv.diyanetvakfi.org.tr/meal/Neml.htm>, (19 Ekim 2016).

³³⁶ Metinde “‘aẓim”.

Ammā üstād eydür: Baħr-ı muħiṭ cezirelerinden [319a] ⁽¹⁾ lerinden cezire-i Ṭālīmūn dirler bir cezire var idi. Anda Ṭālīmūn Şāh nām bir perī pādişāhı zamān ile bir dahme bünyād ⁽²⁾ eylemiş-idi. Ol dahmede Şāhib-kırān-ı Nerre dirler bir güher-āb-ı zīr-desti mekān ṭutmış-ıdı. Ol güher-ābuñ yüz ṭoksan ⁽³⁾ iki arış ḳaddi var-ıdı. Ziyāde ḳuvvet şāhibi dīv idi. Bu Zīver Şāh’uñ ḳızını ḳhaber alup Zīver Şāh’dan istedi. ⁽⁴⁾ Zīver Şāh da: “Ḳız küçekdür. Büyüsün de vireyim.” didi. Ammā dā’imā Zīver Şāh fikr eylerdi kim “Acabā nice bu dīvüñ elinden ⁽⁵⁾ ḳızımı ḳhalāş eylerem.” diyü. ‘Āḳıbet perri ‘ālimleri: “Yā Zīver Şāh! Sen bu dīvüñ elinden ḳızını böyle ḳhalāş idersin kim ⁽⁶⁾ nesl-i Kahramān’dan ve evlād-ı Sām’dan bir dilāver bulup virürsin. Güher-āb duyup gelürse ol dilāver güher-ābı ⁽⁷⁾ ḳatlı idüp şerrinden ‘ālem ve sen ḳurtulursın.” didiler. Zīver Şāh-ı Perri dahı ḳızı Şemse Bānū’ya “Var kendüñe ⁽⁸⁾ bir ḳoca bul, diyüp dīvüñ şerrinden eger ḳhalāş olmaḳ isterseñ.” didi. Şemse Bānū dahı rub’-ı meskūna geçüp ‘ālemi ⁽⁹⁾ geşt-i güzār eylerken ol idi kim Cābelḳā’da Cihān-baḳş’ı görüp biñ cān-ıla ‘āşıḳ olup begenür.

Hele **ḳaşılı** ⁽¹⁰⁾ ber-murād oldı. Ammā Ḳayḳıran Nerre’ye şeyṭān varup ḳhaber virdi: “İy la’İN ma’ şūḳañı aldılar. Sen bunda ḳayāli ⁽¹¹⁾ ile eglenürsin.” didükde Ḳayḳıran oradan dem çeküp Şehr-i Zerrīn’e geldi. Fırşat gözedüp Cihān-baḳş’ı bānū ile ⁽¹²⁾ yaturken dārū ḳoḳladup ikisin dahı ḳapup dahme-i Ṭālīmūn Şāh’a getürdi. Ve ‘aḳılların başların getürüp ⁽¹³⁾ Cihān-baḳş’a: “Niçesin iy nā-bekār ḳāḳı ne ‘azāb ile helāk ideyim?” didükde Cihān-baḳş kendüye gelüp göz ⁽¹⁴⁾ açdı. Ne gördi iki elleri muḳkem zencir ile bend olmuş. Gicelik libāsıyla bir teng yirde ḳarşusunda bir ‘azīmü’l-ḳāme ⁽¹⁵⁾ dīv ṭurur.” Dört cānibe nazar eyledi. Şemse Bānū da şöyle ṭurur. Cihān-baḳş bildi kim kendüler dīv şerrine ⁽¹⁶⁾ uğramışdur. Dönüp Ḳayḳıran Nerre’ye: “İy güher-āb, bizi bunda kim getürdi ve sen kimsin?” didükde Ḳayḳıran Nerre ḳahḳaha ile ⁽¹⁷⁾ gülüp: “Kim olsam gerekdür nā-bekār! Baña Ḳayḳıran Nerre dirler. Şemse Bānū’ya ‘āşıḳam. Ben alsam gerek idi. Gelüp sen almışsın. ⁽¹⁸⁾ Ben de ḳhaber alup vardum. İşte hem seni hem ma’ şūḳamı ḳapup bunda getürdüm. Ancaḳ söyle seni ne ‘azāb ile helāk ideyim? ⁽¹⁹⁾ Deryāya mı biraḳayım, yoḳsa havādan zemīne mi biraḳayım, yoḳsa başuña bir ‘amūd urup vücūduñı maḳv ideyim. Ḳanḳısına ⁽²⁰⁾ ḳā’il olursın?” didükde Cihān-baḳş dönüp Ḳayḳıran’a: “İy Ḳayḳıran oralar ṭursun, ammā sen ne dīne ṭaparsın?” didi. ⁽²¹⁾ Ḳayḳıran: “Neylersin iy ḳāḳı ḳanḳı dīne ṭapsam gerek. Şeyḳ Baḳdī ḳullarındanam.”

didükde Cihân-bağş: “Yâ Haykıran! Şimdi sen ⁽²²⁾ Şeyh Bağdî didüğün la‘îne la‘ net idüp müselmân olup baña kul olmaz mısın?” dedi. Haykıran Cihân-bağş’dan bunu ⁽²³⁾ işidüp gâzaba geldi: “Vây bre nâ-bekâr hâkî! Sen taḥḫîk dîvâne imişsin meger. Benüm elümden ḥalâş olur mısın kim ⁽²⁴⁾ bu sözi söylersin? Eyüsi hemân seni helâk eylemekdür.” diyüp yanında bir müntehâ ‘amüd-ı girân tururdu. Qapup bir kerre ⁽²⁵⁾ haykırdı ve Cihân-bağş’a ḥavâle eyledi. Ammâ Şemse Bânü bu ḥâli görüp: “Eyvâh la‘în ne yavuz iş geçdi gitdi serverüm.” [319b] ⁽¹⁾ diyüp gâma düşdi. Ammâ dilâver-i ‘âlem gördi. Dîv kendüsine ‘amüd ḥavâle eyledi. Bir kerre zânü üzerine gelüp “Yâ ma‘būd-ı ⁽²⁾ bî-zevâl!” diyüp tur eylediyse kütür kütür bendin kırup ayağ üzere geldi. Ve pençe açup nerrenün ‘amüdü inerken ⁽³⁾ şarıldı. Ve zür³³⁷ idüp çeküp elinden aldı. Ve kendi ‘amüdüyle bir ‘amüd nerreye şöyle çarpdı kim nerrenün ketfine ⁽⁴⁾ gelüp darb-ı ‘amüddan dem-i nefesi sînesinde bend oldu. Ve ağızından burnından kan boşanup yüzünün üzerine ⁽⁵⁾ yıkıldı. Hemân Cihân-bağş şahin mişâl şıçrayup nerrenün üzerinde bulundu. Nerre göz açup ne gördi. Cihân-bağş ⁽⁶⁾ sînesinde kara kuş gibi turur. “Amân iy dilâver-i ‘âlem kıyma baña. Saña ölince kul olayım.” diyince Cihân-bağş: “İy nerre ⁽⁷⁾ amân imânda olur. Müselmân ol, seni öldürmeyem.” didükde nerre imâna gelüp Cihân-bağş’a tâbi‘ oldu. Bu kez nerrenün sînesinden ⁽⁸⁾ kılçup nerredür serverün önünde temennâ idüp dest-i dâmenin öpdü. Cihân-bağş nerreden su’âl eyledi. “Qarşuda ⁽⁹⁾ görinen qapu nedür?” diyü. Zîrâ Cihân-bağş gördi. Oldukları bir meydân. Qarşuda bir qapu görünür. Nerredür. “Sulṭânüm! ⁽¹⁰⁾ Ol görinen qapu daḥmedür. Ṭālîmün³³⁸ Şâh nâm bir perri pâdişâhı binâ eylemişdür.” didükde Cihân-bağş-ı Cihân-ârâ ol ⁽¹¹⁾ qapuya toğrı vardı. Gördü yek-pâre bir qapu. Bir ‘azîm ḥalka vaz‘ eylemişler. Üzerinde yazılmış “Ben kim zamânımda Ṭālîmün ⁽¹²⁾ Şâh nâm bir perri idüm. Yâ Cihân-bağş bu daḥmeyi senün-çün binâ idüp yüz altmış altı kubbe üzerine bir âsmânî bâr-gâh ⁽¹³⁾ qodum. Ve tîğ-ı elmâs nâm bir kılıc qodum. İki kerre yüz biñ ‘askere yetecek âlât-ı ceng ve bâr-ı bengâh qodum. Ve altmış altı pâre ceng ⁽¹⁴⁾ âlâtı qodum. Ve otuz altı pâre raḥş âlâtı qodum. Ve yigirmi sekiz pâre ‘ayyâr âlâtı qodum. Hücrenün birinde merqadum vardır. Ziyâret ⁽¹⁵⁾ idüp başum uçında zîkr olunan âlâtlar şanduk ile turur. Alup rûhuma du‘âdan unutmayasın. Ve bâğuñ bir tarafı ⁽¹⁶⁾ leb-i deryâdur. Ve hem Evren-güş-ı³³⁹ Bahri nâm bir at vardır. Daḥmeye tılsım olmuşdur. Her gün gelüp bir

³³⁷ Metinde “zür”.

³³⁸ Metinde “Zālîmün”.

³³⁹ Metinde “Evzen-güş”.

kerre dahmeyi ziyāret ⁽¹⁷⁾ eyler. Tūtop sūvār olasın.” demiş. Cihān-baḥş bu levhi okıyup tamām eyledükde vaşıyyet idüp qoduğı yādigārları ⁽¹⁸⁾ işidine şafā kesb eyledi. Oradan bāğ olan ḥücreyi açup girdi. Bir laṭif bāğ, orta yirinde Ṭālīmūn Şāh’uñ ⁽¹⁹⁾ merqadı ve başı uçında üç şanduk ṭurur. Hele türbesin ziyāret eyledi. Andan şandukları aldı. Birinde kendü ⁽²⁰⁾ için ālātlar ve birinde raḥşı ve birinde ‘ ayyār ālātı **ḥāşılı** Cihān-baḥş kendü için olan ālātı üzerine ārāste ⁽²¹⁾ eyledi. Bu kez atūñ gelmesine muntazır oldu. Nā-gāh deryā çoşmağa başladı. Anı gördi. İki fīl cūşsesinde var. Deryādan ⁽²²⁾ çıkup bāğa ṭoğrı geldi. At resminde bir baḥrī cānavarı yağız ve kulaqları evren kulağına benzer. Hemān Cihān-⁽²³⁾baḥş bu cānavara qarşu vardı. Ol cānavar da Cihān-baḥş’ı gördi. Kendüsine qarşu gelür. Sen misin baña qorqmayup ⁽²⁴⁾ qarşu gelen fehvāsınca bir kerre gūşların diküp dümmün ‘ alem mişāl ketfine qaldırup ağızın mağāraleyn açdı. ⁽²⁵⁾ Ve öyle bir sehīl-i sehm-nāk urdı kim dahme-i Ṭālīmūn şadā ile ṭoldı. Ve dört pāyın bir yire getürüp Cihān-baḥş’uñ [320a] ⁽¹⁾ baḥş’uñ üzerine bir atılış atıldı kim eger Cihān-baḥş’ın gayrı bir dilāver olaydı Evren-gūş’ın ḥamlesine ṭākat getüremez ⁽²⁾ idi. Ammā Cihān-baḥş sedd-i İskender gibi pāyların başup ṭurdu. Tamām ol cānavardur ḥışm-ıla gelüp Cihān-baḥş’ı ⁽³⁾ qavrayup bir kerre silküp ḥurd-ḥām eylese gerek. Cihān-baḥş Evren-gūş’uñ bināgūşına bir muşt öyle urdı kim ⁽⁴⁾ Evren-gūş rüzgār gibi gelürken mīl gibi ṭuravardı. Dir dir ditremege başladı. Cihān-baḥş orada tīze urup ağızına ⁽⁵⁾ licām urdı. Üzerine gelüp rikāb gösterdi. Aşağa yukaru biraz gezdürdi. Tamām murādı üzere atdur. Ḥazṣ idüp şād ⁽⁶⁾ oldu.

Meger dahme fetḥ olunca Cihān-baḥş-ı Cihān-ı ‘ ālem-ārā Şemse Bānū’yı Şehr-i Zerrīn’e göndermiş-idi. Bānūdur varup ammā ⁽⁷⁾ Zīver Şāh bunlaruñ qasāvetin çekerdi. Şemse Bānū’yı görüp şād oldu. Ḥaber şordı, Şemse Bānū daḥı olduğı gibi ⁽⁸⁾ naql eyledi. Şāh şād oldu. Tīz biraz perrī alup yine Cezīre-yi Ṭālīmūn’a geldi. Andan dahmede olan eşyāyı ⁽⁹⁾ cümle ṭaşıdup bir şey qomadı. Dahmeyi yine örtüp oradan bir havā qalkdılar. Şehr-i Zerrīn’e geldiler. Zīver ⁽¹⁰⁾ Şāh qarşu çıkup temennā eyledi. Ve ‘ aẓīm ikrām gösterdi. Hemān Cihān-baḥş Ḥayqıran ile Zīver Şāh’ı barışdurdu. ⁽¹¹⁾ Bu ḥāl üzere birkaç gün geçdi.

Ammā gönünden Cihān-baḥş “Āyā ne ṭarīk ile tebdīl-i şuret idüp varup ⁽¹²⁾ ceng idüp tekmīl-i ‘ arz eylerem.” dir idi. Bu sözi Rūşen Rāy vezīre söyledi. Rūşen Rāy vezīr eyitdi: ⁽¹³⁾ “Sulṭānum, çünkim murādın tebdīl olmaqdır, seni tebdīl ideyim.” didi.

Server bu sözden ziyāde ḥāzz (14) eyleyüp Rūşen Periyeye: “Āferīn iy dānā! Benüm de murādum budur.” diyüp Rūşen Perri: “Baş üzere.” diyüp bu sırrı (15) Zīver Şāh ve Şemse Bānū ile müşāvere idüp Ḥayķıran Nerre de cümlesi Cihān-baḥş’uñ murādın bilüp bu kez Rūşen (16) vezīr ḥikmet eczālarından bir dühn peydā idüp serveri ol dühn ile boyadı. Cihān-baḥş aşlından da (17) esmer olmağla bu kez Ḥabeşī oldı. Bu kez adını Sihām-ı Ḥabeşī ḳodı. Yüz biñ miḳdārı perri ile Şemse Bānū ve Rūşen (18) Rāy-ı Perri Cihān-baḥş-ıla bir gün tedārüklerin görüp Zīver Şāh-ıla vedā’ laşup bir havā ‘azm-i rub’-ı meskūn (19) eyledi. Deryā-yı muḥīṭi geçüp bir gün rub’-ı meskūn ‘āleminde Mağrib-zemīn sāḫiline indiler. Cihān-baḥş-ı ‘Ālem ārā gördi. Bir laṭif (20) yirdür. “Şunda üç gün oturaḳ idelim.” diyüp ol gün ārām idüp irtesi Cihān-baḥş-ı ‘Ālem-ārā altmış altı pāre ālāt-ı (21) Ṭālīmūn’ı üzerine ārāste olup Evhem-i Evren-gūş-ı Baḫrī’ye süvār oldı. Rūşen Rāy ile Şemse³⁴⁰ Bānū’yı leşkerde ḳoyup kendi (22) Ḥayķıran’ı rikābına alup ol vādīleri temāşā için kiş ḳaḳdı. Ṭabl-bāz döğdi. Dāmen-i kūha ṭoğrı şikāra gitdi. (23) Biraz ol vādīleri seyr-i temāşā iderek ṭağa ṭoğrı çıḳdı.

Nā-gāḫ Cihān-baḥş’uñ gūşuna ṭabl-ı ceng şadāsı (24) geldi. “Ne ola!” diyüp dört cānibe nazar iderken anı gördi. Şaḫrādan berü bir ‘aẓīm leşker zūḫūr eyledi. Taḫmīnen (25) yüz biñ miḳdārı var ol ṭabl-ı kūs şadāsı ‘ālemi ṭutmuş. Cihān-baḥş bildi kim bu şadā ol leşkerden gelür. Ḥayķıran’a [320b] (1) eyitdi: “Yā Ḥayķıran! ‘Acabā bu leşker ne ola? Ḳandan gelüp ḳanda gider? Bir ḫaber alınsa.” didükde Ḥayķıran daḫı: “Nola! Ben varup (2) bir ādem ḳapup getüreyim. Su ’āl idüñ.” didükde Cihān-baḥş: “Pek ma’ kūl!” diyüp hemān Ḥayķıran Nerre dem çeküp vardı. (3) ‘askerden bir şaḫş ḳapup getürüp Cihān-baḥş’uñ öñinde ḳodı. Ammā ḫerīfūñ ‘aḳlı gitmiş-idi. Yatarak ḫerīfūñ (4) ‘aḳlı başına gelüp Cihān-baḥş’ı gördi. Ve Ḥayķıran Nerre’yi gördi. Bu kez ḫavfından ḫerīf gözlerin yine yumdı. (5) Cihān-baḥş ise nazar idüp ṭururdu. Nazarı ḫerīfūñ gözin açup yumınca Cihān-baḥş: “Aç gözin ādem! Senden (6) su ’āl idecegim var.” didükde ḫerīf yine gözin açdı. Cihān-baḥş ḫerīfe eyitdi: “Bu ‘asker naşıl ‘askerdür? Ve ḳandan (7) gelüp ḳanda gider?” didükde ḫerīf: “Sulṭānum, bu ‘asker Endelüs ‘askeridür. Endelüs Şāh’ı Ṭīmūr Şāh’uñdur. Cihān (8) pehlivānı Behrām-ı Evren³⁴¹-süvār’ı serdār idüp yüz biñ ‘asker-ile şunda bir ḳal’ a vardur, adına Ḳal’ a-i Dīv-Şāz (9) dirler. Şāhına Ḥurrem

³⁴⁰ Metinde “Semse”.

³⁴¹ Metinde birkaç yerde “erden” şeklinde geçse daha sonra da müstensih tarafından “Evren” olarak düzeltilmiştir. Biz de bundan dolayı “Evren” şeklini tercih ettik.

Şāh-ı Mağribī dirler. Ol Hürrem Şāh'ın pāy-i taht pehlivānına He[z]irān-ı³⁴² Fīl-süvār dirler. Toğsan altı⁽¹⁰⁾ arış kıdd çeker. Ammā Mağrib-zemīnde pençesin burur yoğdur. Şīr ibn-i Ziyān neslindendir. Bizüm pādīşāhimuz Tīmūr Şāh'ın⁽¹¹⁾ bir kıızı vardır. Hüsn iklīmünū sulţānidur. Kıızın adına Hezīre Bānū dirlerdi. Meger Hezīrān-ı Fīl-süvār kulağdan⁽¹²⁾ işidüp bānūya 'aşık olmuş. Nāme gönderüp bizüm pādīşāhimuz Tīmūr Şāh'dan istedi, virmedi. Bu haberi⁽¹³⁾ Hezīrān'a varduğda Hezīrān hemān yitmiş kadar kimse ile binüp gelür. Kıızı yaylağda iken kapup alır, gider. Tīmūr⁽¹⁴⁾ Şāh'a dağı feryādcı geldi. Tīmūr Şāh dağı işte pāy-i taht pehlivānı Behrām-ı Evren-süvār'ı yüz biñ 'asker ile⁽¹⁵⁾ ta'yīn eyledi. "Var Hezīrān'dan kıızımı alup getir. Eger iyilik ile virmezse darb-ı dest al gel." diyü tenbīh eyledi.⁽¹⁶⁾ Behrām-ı Evren-süvār şimdi Hezīrān-ı Süvār'dan kıızı almağa gider. Aşlı budur." didükde Cihān-bağş herifden aşlın haber⁽¹⁷⁾ aldı. Haykıran'a eyitdi: "Yā Haykıran! Al imdi yine bu ādemi leşkerine bırak." diyü fermān eyledi. Haykıran Nerre dağı herif⁽¹⁸⁾ alup yine Endelüs leşkerine bıraktı. Ve yine geldi. Bu kez Cihān-bağş-ı Cihān-ārā eyitdi: "Yā Haykıran! Ğayrı iktizā⁽¹⁹⁾ eyledi kim varup ol Hezīrān ile imtiḥān olayuz. Zīrā bu kadar işitmek idüm. Çünkü işitdüm. Elbetde ben⁽²⁰⁾ anuñla imtiḥān olmaduğca olmazam. İmdi var Şemse Bānū'ya ve Rüşen vezīre söyle. Kalkup bunda gelsünler. Ben bu 'askerūñ⁽²¹⁾ ardınca giderem." didükde Haykıran Nerre: "Nola, emr senūndür." diyüp dem çekdi, az zamānda orduya gelüp aḥvāli bildürdi.⁽²²⁾ Şemse Bānū ve Rüşen Rāy vezīr dağı yüz biñ miğdārı perrī 'askeri ile ol aradan kalkup Cihān-bağş'ın⁽²³⁾ ardınca zemīnde Benī Ādem şuret yab yab gelmekte. Haykıran yine irüp Cihān-bağş'ın rikābınca çekilüp gitdiler.

⁽²⁴⁾ Behrām-ı Evren-süvār tā kim yüz biñ Endelüs 'askeri ile Kal'a-i Dīv-şāz önine kondı. Cihān-bağş dağı gelüp⁽²⁵⁾ üç sā'at miğdārı yirde nüzül idüp kondı. Ammā Behrām-ı Evren-süvār ol gün āsāyiş idüp irtesi gün [321a]⁽¹⁾ gün Behrām-ı Evren-süvār dīvān eyledi. Ve bir nāme inşā idüp bir dilāver ile Hezīrān'a gönderdi. Ol Kal'a-i Dīv-şāz'dan⁽²⁾ görüp sarāy-ı Hürrem Şāh'a irdi. Dīvān kapusından girüp tırdı. Ammā nidā idüp kendin bildürdi. "Elçiyem⁽³⁾ nāmem vardır." didi. Hürrem Şāh'a haber eylediler. Hürrem Şāh destūr virdi. Ol gelen pehlivānı içerü aldılar. Hezīrān-ı⁽⁴⁾ Fīl-süvār dağı pāy-i tahtda oturup bir ayağın bir ayağ üzere komış. Felege kelek, simurğa

sinek dimez ol Endelüsî ⁽⁵⁾ Hurrem Şāh öñinde yir öpdi. Ādāb-ı pādīşāhī her ne ise icrā eyledükden şoñra çıkarup nāmeyi şundi. Alup ⁽⁶⁾ Hurrem Şāh mührin bozup dānā eline virdi. Dānā kırā'at eyledi. Ser-nāme be-nām Nār-ı Nūr benüm қatumdan ben ki ⁽⁷⁾ hāliyā Endelüs şāhı Tīmūr Şāh'uñ hāliyā cihān pehlivānı olan Behrām-ı Evren-süvār'am. Sen ki қatından kim ⁽⁸⁾ Қal' a-i Dīv-Şāz şāhı Hurrem Şāh'sın. Ma' lūm ola kim pāy-i taht olan pehlivānuñ Hezīrān-ı Fīl-süvār gelüp fuzūlī ⁽⁹⁾ pādīşāhimuzuñ kızını yaylaқdan қapup bunda getürmişdür. Pādīşāhum Tīmūr Şāh dağı beni yüz biñ ' asker-ile ⁽¹⁰⁾ bunda ta' yin eyledi. İmdi nāme vuşülünde gerekdür kim kızı Hezīrān'dan alup huзürıma irsāl idesin. ⁽¹¹⁾ Ve-illā vaқtūñe hāzır olasın. Olmazsa đarben alup giderem.” diyü nāmesin tamām eylemiş. Hurrem Şāh ise ⁽¹²⁾ bu kız māddesinden haber-dār degül idi. Dönüp Hezīrān'uñ yüzine baқdı. Pehlivān bu nāmede taһrīr olan cevāb ⁽¹³⁾ “Gerçek midür?” didükde Hezīrān-ı Fīl-süvār “Belī pādīşāhum, gerçektür.” didi. Hurrem Şāh: “Yā şimdi ne cevāb virelim?” didükde ⁽¹⁴⁾ Hezīrān-ı Fīl-süvār eyitdi: “Pādīşāhum cevāb bildüğinden қalmasun. Yarın çıkar ol Behrām didükleri Endelüs'ün ⁽¹⁵⁾ dağı haққından gelürem.” didi. Gelen pehlivāna nāmesin virüp: “Var Behrām'a söyle. Yarın meydānda cevāb alsun.” ⁽¹⁶⁾ diyüp yolladı. Ol Endelüsî dönüp Behrām'a geldi. Olduğı gibi aһvāli cümle naқl eyledi. Behrām-ı Evren-süvār ⁽¹⁷⁾ dağı yüz biñ ' askeri içinde “Yarın cengdür.” diyü münādīler nidā itdürdi. ' Asker-i Endelüs “Yarın cengdür.” diyü tedārükde ⁽¹⁸⁾ oldılar. Ammā öteden Hezīrān қaşid gidince Hurrem Şāh'a “Pādīşāhum, fermān idüñ, қal' ada mevcüd olan ' asker ⁽¹⁹⁾ hāzırlanup taşra çıқsunlar.” didi. Hurrem Şāh dağı Hezīrān söziyle fermān eyledi. Şehrde münādīler nidā idüp ⁽²⁰⁾ ol gün Hezīrān taşra bār-gāhın çıқardup kendü dağı taşra çıқdı. Şehrde olan ' asker birer beşer çıқdı.

⁽²¹⁾ **Hāşılı** irtesi güne degin kırık biñ ' asker peydāh oldı. Cihān-baһş dağı irtesi gün Hayқıran'ı rikābına alup geldi. ⁽²²⁾ Behrām-ı Evren-süvār ' askerinüñ tarafında bir kenārda тұrdı. İki cānibden ceng-i haһbīler қalınup iki leşker³⁴³ birbirlerine ⁽²³⁾ muқābil oldılar. Behrām-ı Evren-süvār raһşın sürüp meydāna girdi. Biraz taṛīd-i cevelān eyledükden şoñra қol қaldırup ⁽²⁴⁾ ve na' ra urup Hezīrān-ı Fīl-süvārı da' vet eyledi. Hezīrān-ı Fīl-süvār dağı fīlin sürüp ' azm-i meydān eyledi. ⁽²⁵⁾ Ve öñin aldı. Cihān-baһş dağı fīl-süvāra nazar eyledi. Toқsan altı arış қaddi var. Öyle bir mehābet şāhibi

³⁴³ Metinde “lesker”.

dilâverdür kim [321b] ⁽¹⁾ heybetinden yüzine bakılmaz. Gerçi Behrām-ı Evren-süvār daḡı yüz on iki arıṣ ƙadd çeker bir Őecā‘ at Őāḡibi dilâver. ⁽²⁾ Ammā Hezīrān her vechle yegāne dilâver. Cihān-baḡŐ bunları böyle görüp gönül evinden niyāza başladı. Ammā ⁽³⁾ Behrām-ı Evren-süvār Hezīrān’a ḡıṡāb idüp: “Yā Hezīrān, ni un Őāḡımuzuñ ƙızını gelüp öyle yaylaƙdan ƙapduñ?” ⁽⁴⁾ didükde Hezīrān: “Yā Behrām gönül belā yüz ƙara ƙulaƙdan ‘ aŐıƙ oldum. Babası Tīm r’dan istedüm, virmedi. Ben de varup ⁽⁵⁾ getürdüm. Şimdi ƙasāveti saña mı oğlan, baba dimeñe çok ƙalmadı. Sen daḡı t rup ƙız istersin. ḡamle eyle saña ⁽⁶⁾ ƙızı göstereyim.” diyüp söyleşürek bunlar azĖiŐdilar. Andan cenge başladılar. Behrām-ı Evren-süvār el n ze ye urup ⁽⁷⁾ irişdi. Hezīrān’a bir n ze ḡavāle eyledi. Hezīrān-ı F l-süvār Behrām’uñ n zesin ñ gelişin görüp vehm aldı. ⁽⁸⁾ Siper-i p lādın berāber Şundı. Yalman-ı n ze āyine-i siperi p s eyledükde siper āyinesinden āteŐler Őa ılıp dört ⁽⁹⁾ yanında olan ḡār-ḡāŐāƙı s ḡte ƙıldı. Hezīrān’uñ ƙolları ḡareket idemeyüp siper s nesine meyl eyledi. ⁽¹⁰⁾ Her ne ḡāl ise n ze-i Behrām’ı yolundan taḡancalayup ayırdı. Ve ƙoltuƙ altından yol gösterdi. Behrām ⁽¹¹⁾ n zesin zaḡt idüp ser-i meydāna vardı. Hezīrān Behrām’uñ n zesin gerçi men‘ eyledi. Ammā ḡayli e ıztırāb ⁽¹²⁾ çekdi. Behrām öteden dönince Hezīrān n zesin eline alup ve raḡŐına meydān virüp irişdi. Behrām’a ⁽¹³⁾ bir n ze Şundı. Behrām daḡı siperin berāber Şundı. N zen ñ yalmanı āyine-i siperi p s eyledükde Behrām’uñ ƙolları ⁽¹⁴⁾ bükilüp Behrām Ėayrı ile taḡancalayup yolundan ayırdı. Hezīrān daḡı n zesin zaḡt idüp geçdi. ⁽¹⁵⁾ Behrām-ı Evren-süvār Hezīrān-ı F l-süvār’dan bir n ze yidi kim taḡamar-be-tamar ḡaber-dār oldı. Bu kez Behrām Ėayret-ile ƙapdı. ⁽¹⁶⁾ Gürzin on birinci baḡŐından t tup irişdi. Hezīrān’a bir  arb urdı. Hezīrān gürz berāber virüp başın ⁽¹⁷⁾ ƙa urdı. Ar asına alup ar ada men‘ eyledi. Ammā ḡayli zaḡmet çekdi. Ol  yke ile Behrām’a bir ey   arb ⁽¹⁸⁾ urdı. Behrām da gürz berāber virüp ar aya ald kda başı at başına berāber oldı.

ḡāŐılı Behrām-ı Evren-süvār ⁽¹⁹⁾ Hezīrān’uñ gürzin ıztırāb ile men‘ eyledi. Bunlar bu minvāl üzere yek-ā-yek k t-ā-k t aḡŐam olunca ceng eylediler. ⁽²⁰⁾ ayırd olmayup dönüp ƙondılar. Őabāḡ oldu da yine birbirlerine mu ābil oldılar. Yine aḡŐam olunca ceng ⁽²¹⁾ idüp döndiler. Behrām-ı Evren-süvār Hezīrān’uñ  c f l n³⁴⁴  ld rdi. Hezīrān Behrām’uñ beş raḡŐın  ld rdi. ⁽²²⁾ Hezīrān Ėazaba gelüp irişdi. Behrām’a bir  arb-ı Őed d urup Behrām’ı at boynına bıra dı. Behrām lā-ya‘ ƙıl at ⁽²³⁾ boynına d Őince

³⁴⁴ Metinde “f liñ”.

hemān Hezīrān-ı Fīl-süvār fīl sürüp murād eyledi kim Behrām'ı düvālinden apup her ne murād eylerse ⁽²⁴⁾ öyle eyleye. Cihān-baş urduı yirden “ek elüñ nā-bekār Hezīrān! aşmuñ benem.” diyüp altında olan Evhem-i Evren-gü-ı ⁽²⁵⁾ Barı'ı yi ber-i hātif gibi sürdi. İrüp Behrām'ı düvālinden apup elma gibi olına aldı. Ve alem sāyesine getürüp askerine

[322a] ⁽¹⁾ askerine teslim eyledi. Kendü dönüp Hezīrān'ıñ öñin aldı. Hezīrān-ı Fīl-süvār “Nā-bekār, sen andan gelüp benüm ⁽²⁾ ikārum elümden alduñ?” diyüp “Yā or mıyam intiāmum saña.” diyüp iridi. Cihān-baş-ı Cihān-ārā'ya bir arb avāle ⁽³⁾ eyledi. Cihān-baş'ıñ elinde gürz-i ālīmün berāber virdi. Gürz gürze indükde a-ı arāa umurāı āfāa ila ⁽⁴⁾ olup Cihān-baş-ı Cihān-ārā baş açurup araya alduda arada olan siper āyineleri ara girdi. Ve Evren-gü ⁽⁵⁾ bil virdi. Hezīrān gürzin zāb idüp meydāna vardı. Cihān-baş Hezīrān'ıñ uvvetine āferīn eyledi. İrüp ⁽⁶⁾ Hezīrān'a bir arb urdı. Hezīrān daı gürzin berāber virüp baş açurdu. Arada olan siperi olu ⁽⁷⁾ olu olup Hezīrān'ıñ başı fīl başına berāber oldu. Hele aldı ve avdı. Ammā Cihān-baş nie uvvet-i ⁽⁸⁾ āhireye mālīk olduın añladı. Bunlar başladılar yek-ā-yek cenge.

Bu arafdan Behrām'ıñ alem sāyesinde alı başına ⁽⁹⁾ geldi. Gördi cihān başına fir fir döner. Meydānda Hezīrān ile bir abei pehlivānı ceng eyler. Yanında olanlara ⁽¹⁰⁾ su'āl eyledükde alı ile aber virdiler. Ol abei dilāver seni Hezīrān'ıñ öñinden apup bunda getürdi. Ve kendi ⁽¹¹⁾ yine meydāna girüp Hezīrān ile ceng eyle[r].” didiler. Behrām fikr idüp “o eyleñdür.” diyüp temāāya ırdı. ⁽¹²⁾ Ammā Cihān-baş Hezīrān ile ol gün aam olunca ceng idüp gālīp maqlüb bellü olmadı. Bu kez Cihān-baş ⁽¹³⁾ Hezīrān'a ur eyledi. “Var dilāver, bu gice rāat eyle. Yarın yine gorielim.” diyüp döndiler. Bu kez Cihān-baş ⁽¹⁴⁾ murād eyledi kim kendü lekerine gide. Behrām-ı Evren-süvār arulayup geldi. Cihān-baş'ıñ rikābın öpüp temennā eyledi. ⁽¹⁵⁾ Ve “Buyuruñ iy dilāver, bār-gāhımuza terif idüñ.” diyüp niyāz³⁴⁵ eyledükde Cihān-baş daı da'vete icābet idüp döndi. ⁽¹⁶⁾ Behrām'ıñ kendi bār-gāhına indi. Behrām Cihān-baş'a azīm ikrām eyledi. Ve meclis urup tamām keyfler iridükde ⁽¹⁷⁾ Behrām-ı Evren-süvār temennā idüp: “Sultānum, geri küstāhlıdur ammā anı diyārdan gelürsünüz?” didi. Cihān-baş ⁽¹⁸⁾ eyitdi: “Yā Behrām! Benüm adıma Sihām-

³⁴⁵ Metinde “niyār”.

1 Habeşî dirler. Habeş diyârından bu cânibe düşdüm. Üc sâ' atlik yirde yüz biñ ⁽¹⁹⁾ miğdârı ' askerüm vardur. Murādum Īrān-zemīne varup anda Rüstem dirler bir şāhib-kırān varmış. Anuñla imtiḥān olup ⁽²⁰⁾ şāhib-kırānlığı elinden almağdur. Ancağ sizüñ cengiñüz görüp geldüm. Ve cengüñ aşlın ḥaber aldum. Hezīrān'ı gördüm, dīv-⁽²¹⁾ heybet bir pehlivān. Eger Behrām'a ġālip gelüp öldürmege kaçd eylerse ḥalāş ideyim, didüm. Yine eyle oldı. Ammā iktizā ⁽²²⁾ eyledi. Ğayrı Hezīrān-ı Fīl-süvār ile imtiḥān olup tā ayırd olmayınça ceng eylemeñ." didi. Behrām çünkim Cihān-bağş' uñ ⁽²³⁾ kim idügin bildi. Tekrār temennā idüp: "İy dilīr-i kāmve[r]-kār beni ḳulluğā ḳabül eyle. Ölince ḥizmetüñde olayım." didükde ⁽²⁴⁾ Cihān-bağş eyitdi: "Güzel yā Behrām! Ammā baña ḥidmet eyleyen Ḥudā-perest olmağā muḥtāçdur." didi. Behrām "Ben de oluram. ⁽²⁵⁾ Ne dimekle Ḥudā-perest oluram." didükde Cihān-bağş ḥazz idüp telḳīn eyledi. Behrām Īslām'a geldi. Yüz biñ ' askerüñ [322b] ⁽¹⁾ güzīdelerin da' vet idüp Īslām'a getürdiler.

Behrām Cihān-bağş'a: "Sultānum, çünkim murādın Hezīrān ile imtiḥān olmağdur. ⁽²⁾ ' Askeriñüze ādemler varup bunda getürseler." didi. Cihān-bağş: "Nola, ma' ḳül yā Behrām, gelsünler. Ammā ādem ta' yīn eylemege ḥacet ⁽³⁾ degül." diyüp Ḥayḳıran'ı gönderdi. "Var söyle Şemse Bānū ile Rüşen Rāy vezīr bunda gelsünler." didi. Ḥayḳıran: "Nola!" diyüp ⁽⁴⁾ fi'l-ḥāl dem çekdi. Perriyān ' askerine varup aḥvālī bildürdi. Anlar da ḳalḳup nücüm sâ' atde Behrām leşkerine ⁽⁵⁾ varup bār-gāh-ı Tālīmūn Şāh'ı ḳurdılar. Behrām Cihān-bağş' uñ bār-gāhın görüp ve dārātın görüp dibelik ⁽⁶⁾ muḥabbet eyledi. Yüz biñ perrī ' askeri Benī Ādem şüretinde ḳondılar. Cihān-bağş ḳalḳup bār-gāh-ı Tālīmūn'a gitdi. Ğayrı ⁽⁷⁾ dīvānı anda ḳurdi. Şemse Bānū niḳābla taḥtda oturup Rüşen Rāy vezīr maḳāmında Cihān-bağş şāhib-kırān ⁽⁸⁾ şandalīsinde Behrām ser-' asker şandalīsinde ḳarār eyledi. İrtesi yine Hezīrān³⁴⁶ meydāna girüp Cihān-bağş öñin ⁽⁹⁾ aldı. Başladılar cenge aḥşam olunca ceng idüp yine döndiler. Şabāḥ yine bindiler. Yidi gün ceng bir gün āsāyış.

⁽¹⁰⁾ **Hāşılı** otuz ḫokuz gün Cihān-bağş Hezīrān'a ruḥşat virüp aḥşam dönecek maḥal Cihān-bağş "Diñle imdi ⁽¹¹⁾ yā Hezīrān yarın senüñle cengimüz tamām ḳırḳ olur. İmdi yeter. Yarın beher ḥāl senüñle ayırd oluruz. Eger sen baña ġalebe ⁽¹²⁾ eylerseñ bildügin

³⁴⁶ Metinde "Herizān".

gibi eylersin. Eger ben saña gâlib olursam bildüğüm eylerem, aña göre vaşiyet eyle. Soñra baña niçün ⁽¹³⁾ bildürmedüñ, gâfil bulundum dime. İşte³⁴⁷ saña tenbîh.” diyüp döndi. Hezîrân dañı dönüp ammâ bu maħalle dek Hurrem ⁽¹⁴⁾ Şâh’uñ yüz biñ ‘askeri cem’ olmışdı. Hezîrân dönüp dîvâna geldükde Hurrem Şâh su’âl eyledi. “Söyleşdiñüz neydi?” ⁽¹⁵⁾ didükde Hezîrân dañı arada geçen kelimâtı naql eyledi.

Hele ol gice geçüp şabâh olduħda yine Cihân-baħş Evhem-i ⁽¹⁶⁾ Evren-güş-ı Baħrî’yi meydâna sürüp sipâhîlik fennin gösterdi kim dost düşmen ğışş oldılar. Andan yönin ħal’ a cānibine ⁽¹⁷⁾ döndürüp “Gele yâ Hezîrân senüñle bugün ayırd olsağ gerekdür.” diyüp na’ ra urınca Hezîrân fîl başına çenkâl ⁽¹⁸⁾ urup meydâna girdi. Cihân-baħş’uñ öñin alup: “Yâ Sihâm-ı Hâbeşî! Nedür aşlı bugün ‘acele eyledüñ gâlibâ ecelüñdür.” didükde ⁽¹⁹⁾ Cihân-baħş: “Ķâ’ ide-i şâhib-ķırânî böyledür. Ayırd olacağları gün elbetde ibtidâ meydâna girerler.” didükde Hezîrân: “Zâhir evvel ⁽²⁰⁾ ħamleyi de sen eylersin.” didükde Cihân-baħş: “Yoğ evvel ħamle senüñdür. Zîrâ sen baña bir gürz ursañ gerek idi. Cengden döndüñ, ⁽²¹⁾ ħağkuñ ħaldı. Nevbet saña geldi.” didükde Hezîrân ħayrı söylemeyüp el gürze urdı ve irişdi. Cihân-baħş’a bir ħarb ⁽²²⁾ urdı. Cihân-baħş gürz-i Tâlimün’ı berâber virüp arħada men’ eyledi. Ve gürz-i Tâlimün’uñ on birinci ķırâñından tutup ⁽²³⁾ irişdi. Hezîrân’a bir ħarb urdı. Hezîrân dañı arħada men’ eyledi. Bu kez başladı bu iki ser-efrâz yek-â-yek tâ ħuħâ-yı kübrâ ⁽²⁴⁾ geçince. Andan Cihân-baħş at başın çeküp ħırdı. “Yâ Hezîrân işte senüñle bugün kırğ gündür kim ceng eylerüz. ⁽²⁵⁾ Bugün ayırd günidür. Gel senüñle ikimüz dañı inüp düvâl tutuşalım. Zîrâ cengüñ evveli nîze, âħir[i] düvâldür. Ayırd düvâlde [323a] ⁽¹⁾ düvâlde olur.” didükde Hezîrân: “Pek eyü yâ Sihâm-ı Hâbeşî!” diyüp bunlar raħşlarından indiler. Andan Cihân-baħş ⁽²⁾ düvâlin teslîm eyledi. Hezîrân da fırsatdur diyüp bir kerre pençelerün düvâline tağup muħkem zabt eyledi. Andan ⁽³⁾ “Yâ Nâr-ı Nür!” diyüp öyle bir zür eyledi kim zür-ı evvelde Cihân-baħş’uñ ökçelerini sekiz parmağ ħadar yirden ayırdı. Cihân⁽⁴⁾-baħş öyle lenger virdi kim Hezîrân’uñ ħolları бүkilüp pâyaları zemîni buldı. Bu kez Hezîrân bir ħamlede alımaduğına ‘arlanup ⁽⁵⁾ bir zür dañı eyledi. İkinci zürda serveri ħarağlığa dikdi. Yine lenger virdükde ayakları zemîni buldı. Ücinci zürda ⁽⁶⁾ güc-ile baş parmağnuñ üzerine dikdi. Cihân-baħş dañı öyle lenger virdi kim Hezîrân’uñ ħolları бүkilüp pâyaları ⁽⁷⁾ zemîne gömildi. Hezîrân ‘âciz olup “Şeddâdî

³⁴⁷ Metinde “İste”.

binā mısın hey nā-bekār!” diyüp kendi düvālin teslīm eyledi. Cihān-baḥş (8) bir kerre Hezīrān’uñ düvāline pençe urup tamām milk eyledi. Andan “Yā ma‘būd-ı bī-zevāl!” diyüp öyle zūr eyledi kim Hezīrān’ı (9) ibtidā ḥamlede dizine berāber ḳaldırdı. Hezīrān lenger vieregördi. Fā’ide eylemedi. Cihān-baḥş bir zūr daḥı idüp (10) gögsine berāber ḳaldırdı. Üçinci zūrda Hezīrān’ı başına berāber ḳaldırıp yidi adım şaḡa yidi adım şola gezdirüp (11) yine yirine geldi. Zemīne urup iki elin ḳafasına bend eyledi ve Ḥayḳıran Nerre’ye teslīm idüp raḥşına süvār oldı. (12) Ve Ḥurrem Şāh cānibine baḳup na‘ra urup: “Var mıdur Hezīrān intikāmın almaḡ göñlinden geçürür.” didi. Ḥurrem Şāh “Nār-ı Nūr ḥışmına (13) uğra!” diyüp ḫabl-ı ārām ḳaldırdı. İki leşker dönüp ḳondılar. Cihān-baḥş buyurdı Hezīrān’ı ḳarşısına getürdi. “Nice (14) görürsin kendüñi yā Hezīrān?” didükde “Niçe görsem gerekdür yā Sihām el elden üstündür ‘arşa çıkınca.” didi. “Yā Sihām (15) benüm neslim tā Gürşāsb-ı Āhen-dest’e çıkar. Şāḫib-ḳırān şoyındanam. Pederüm Pīr beyābāmidur kim Şīr ibn-i Ziyān oḡlıdur. Daḥı (16) Ḳārūn-ı Dīv-bend oḡlıdur.” didi. Cihān-baḥş dönüp çünkim sen öyle nesilden olup böyle āteş-perest olmaḡ (17) saña düşer mi? Gel imdi müselmān ol, baña tābi‘ ol, seni kendime ser-ḳaplan ideyim. Benüm murādum bundan Īrān’a varup ḫāliyā (18) anda şimdi şāḫib-ḳırān olan Rüstem’den şāḫib-ḳırānlıḡ ālātın almaḡdur. Bile gidelim, eger Rüstem’i başup şāḫib-ḳırān olursam (19) saña ağır manşıblar virüp istedüğüñ şandalīde otur.” didükde “Ben cinsümden ḡayrıya ḳul olmam.” didi. Cihān-baḥş çok (20) söyledi, olmadı. Ḥapse gönderdi. Behrām-ı Evren-süvār Cihān-baḥş’uñ ḡalebe eyledüḡin görince ḡayrı muḫabbeti bir iken biñ olup (21) şadāḳati ziyāde oldı. Ve bildi kim bu Sihām-ı Ḥabeşī’nüñ öñine ḫurur yoḡdur. Bundan şoñra oturup bezm-i mübdeh ‘işrete (22) başladılar.

O yañadan Ḥurrem Şāh dönüp ḳondı. Vüzerāsı ile bir yire gelüp müşāvere eyledi. Nā-bekār Ḥabeşī Hezīrān’a ḡalebe eyledi. (23) Kim bilür Hezīrān’ı neyler, şimdi andan bize fā’ide yoḡdur. Ancaḡ yarın bütün üzerimüze gelürse niçe idelim? ‘Asker çoḡluḡı (24) ile cevāb virebilürüz dirsən anuñ ‘askeri bizden iki ḳat ziyāde. Hemān ḡayrı çāre budur kim bütün ‘askere el (25) altından ḫaber iderüz. Ḥāzır ḫurur. İlk aḫşamdan bār-ı pengāḫı bozup ḳal‘aya girüp ḳal‘a ḳapuların muḫkem bend idüp [323b] (1) burc-ı bārū üzerine

‘ asker qoruz. Eger Sihām-ı Hābeşī binüp yūriyış eylerse qal‘ adan ceng eylerüz. Qal‘ a-
i Dīv-Şāz³⁴⁸ (2) ise metin qal‘ adur. Zīrā Şīr ibn-i Ziyān dīvlere yapdurmışdur.

Hulāşa-i kelām böyle tedbīr idüp cümle bu rāy (3) şavāb gördiler. Hurrem Şāh fermān eyledi. İş erleri el altından āgāh idüp bütün ‘ asker hāzır oldılar. Birazdan (4) aḥşam olup rüy-ı ‘ ālemi siyāh pūşide ile şeb-tār³⁴⁹ örtüp cihānı zūlmāt qapladı. Ol maḥal Hurrem Şāh yüz biñ (5) miqḍarī ‘ asker ile bār-ı bengāhların bozup qal‘ aya girdiler. Ve qal‘ a qapuların bend idüp burc-ı bārū üzerine ‘ asker (6) dizdiler. Ve kendiler fāriḡu’l-bāl olup oturdılar. Ol gice mūrūr idüp şabāḥ oldı. Cihān-baḥşuñ ‘ askeri (7) yirlerinden qalkup ne gördiler. Hurrem Şāh ‘ askeri qal‘ aya qaçmışlar. Qapuların muḥkem bend eylemişler. Cihān-baḥş’a ḥaber (8) virdiler. Cihān-baḥş fermān eyledi. ‘ Asker binüp qal‘ aya yūriyış eylediler. Kendü gürz-i Ṭālīmūn’ı eline aldı. Ve ḥandegi geçüp (9) raḥş-ı Evren-gūş-ı³⁵⁰ Baḥrī’den inüp piyāde qal‘ a qapusına varup başladı gürz ile döğmege. Yuqarudan Cihān-(10)baḥş’uñ üzerine bu qadar dıraḥt u seng ü cūb u zandik endāḥt eylediler. Aşla müfīd olmadı. Zīrā on iki (11) āyinelı siper-i Ṭālīmūn başına alup bütün Cihān-baḥşuñ vücūdın qorudı.

El-kıssa Cihān-baḥş qal‘ a qapusın (12) gürz ile döge döge geñiştı. varup Hurrem Şāh’a ḥaber virdiler. “Pādişāhum, qal‘ a qapusu yıqılmaḡa qarīb qaldı. (13) Ve hem burc üzerinde olanlaruñ kelleleri kesilür. Kimse görünmez. Bilmezüz ḥikmeti nedür?” didiler. Hurrem Şāh daḥı ta‘ accüb idüp (14) ḥavfa düşdi. “Vezīrler bu iş cin fi‘ lidür yā perri fi‘ lidür. Buña amāndan ḡayrı çāre yoqdur.” didiler. Meger vāqi‘de (15) Şemse Bānū perri lere fermān eylemiş-idi, şöyle idüñ diyü. Cihān-baḥş’uñ ḥaberi yoḡıdı. Bilse rızā virmezdi. Hurrem (16) Şāh ḡayrı şaşup niçe idecegin bilmedi. Vūzerāsı ve ḥukemāsı ile qal‘ a qapusınuñ üzerinde tāc-ḥāneye çıkup (17) Cihān-baḥş’a: “Amān yā Sihām-ı Hābeşī! Şol burc üzerinde olan görünmez maḥlūkı def‘ eyle. Saña tābi‘ olayım.” didükde Cihān-(18)baḥş bu şadāyı işidüp qal‘ a qapusından el çekdi. Ve yuqaru baqup gördi. Çaḡıran şāḥdur. “Ne söylersin yā Hurrem (19) Şāh? Naşıl görünmez ādemdür?” didi. Ammā ‘ aqlına geldi. “Hīc degül perri lerdür. Şemse Bānū emriyle eylemişlerdür.” diyüp Ḥaykıran’ı (20) Şemse’ye gönderdi. “Var söyle el çekdürsin. ‘ Arz-ı şāḥib-

³⁴⁸ Metinde “Sāz”.

³⁴⁹ Metinde “seb-tār”.

³⁵⁰ Metinde “Evzen-gūş”.

ķırāneye nokşān getirür.” didi. Nerre de varup bildürdi. Şemse Bānū da ⁽²¹⁾ el çekdürdi. Bu kez Hurrem Şāh ķal‘a ķapular{lar}ın açdırup taşra ķıķdı. “Amān!” diyüp Cihān-baĥş’uñ ayaġına ⁽²²⁾ düşdi. Cihān-baĥş Hurrem Şāh’a amān virüp el çekdi. Cihān-baĥş bu kez Hezīrān’uñ yanına varup tenhā yine dīne ⁽²³⁾ da‘vet eyledi. Hezīrān ķā’il olmadı. Cihān-baĥş gördi olmaz. Hezīrān’a yemīn virüp kendin bildürdi. Ve ketfinde ⁽²⁴⁾ olan ĥālī gösterdi. “Murādum imtiĥāndur.” diyü aşlını naķl eyledi. Cihān-baĥş’uñ Hezīrān kim idüġin bildükde pūlād ķalbi nerm ⁽²⁵⁾ olup īmāna geldi. Bu kez Cihān-baĥş Hezīrān’ı kendüsine ser-ķaplan eyledi.

Andan bār-gāh-ı Tālīmūn’a gelüp Cihān-baĥş’uñ pāy-i [324a] ⁽¹⁾ baĥş’uñ pāy-i taĥt şandalīsine geķüp Hezīrān’a ser-ķaplanlık ĥıl‘atin geyürüp ser-ķaplan şandalīsinde oturtdı. ⁽²⁾ Ve Behrām’a tekrār ĥıl‘at geyürüp ser-‘askerligi muķarrer eyledi. Ve bundan soñra Hezīrān ayaġa ķurup Cihān-baĥş’dan ⁽³⁾ Hurrem Şāh’ı ricā eyledi. Cihān-baĥş ķabūl idüp Hezīrān fīline sūvār olup ķal‘a ķapusına varınca görenler Hurrem Şāh’a ⁽⁴⁾ “Hezīrān geliyor!” diyü ĥaber virdiler. Hurrem Şāh şād oldı. Ammā Hezīrān’dur. Toġrı sarāy-ı Hurrem Şāh’a irdi. Yirinde ⁽⁵⁾ ķarār eyledi. Hurrem Şāh “Ĥoş geldüñ, iy dilāver. Sihām-ı Ĥabeşī’den eyü ķurtulmuşsın.” didi. Hezīrān “Belī pādīşāhum. ⁽⁶⁾ Sihām’a tābi‘ oldum. Ancaķ seni de ricā itdüm, buyuruñ gidelim. Lākin muĥālefet eyleme. Sihām-ı Ĥabeşī her ne dirse ķā’il ⁽⁷⁾ ol.” didükde Hurrem Şāh daĥı ne disün, ķalkup {ķalkup} tedārükin gördi. Hezīrān vüzerā ile ‘azm-i leşker-i ⁽⁸⁾ Cihān-baĥş eyledi. Yaķın geldükde server ķarşuladup ‘izzet ile bār-gāh-ı Tālīmūn’a getürdiler. Cihān-baĥş işāret ⁽⁹⁾ eyledi. Taĥta ķıķardılar. Ol da peşkeşlerin ‘arz idüp vezīrleri Rūşen Rāy vezīr yanında oturdılar. Ta‘ām ⁽¹⁰⁾ gelüp yindi. Andan ‘işrete başladılar. Tamām keyflerin düzdükde Cihān-baĥş Hurrem Şāh’a ‘arz-ı İslām eyledi. ⁽¹¹⁾ Ol da muĥālefet itmeyüp vüzerāsı ile İslām’a geldiler. Andan ādemler ta‘yīn idüp bütün ķal‘ada olanları İslām’a ⁽¹²⁾ getürdiler. Ve āteş-kedeleri yıķup yirine mescid bünyād eylediler.

Bu arada Tīmūr Şāh kıızı añılmadı. Hezīrān Cihān-baĥş’a ⁽¹³⁾ eyitdi: “Server, ĥālīyā daĥı kız bākiredür. Öyle ķurur.” didi. Cihān-baĥş öyle ise bizüm dīnümüzde rızā-yı peder şartdur. ⁽¹⁴⁾ Babasına bir nāme gönderelim.” diyüp emr eyledi. Bir nāme inşā idüp Cihān-baĥş’uñ eline virdiler. Cihān-baĥş alup ⁽¹⁵⁾ muķāla‘a eyledi. Begenüp ba‘de mührledi. Ve dönüp Behrām-ı{’a} Evren-sūvāruñ yüzine baķup: “İy dilāver, bu ĥuşuşa

seni ⁽¹⁶⁾ elçi naşb eyledüm. Var bu nāmeyi pādişāhuñ Tīmūr’a virüp sen dağı hüsni-i hāl ile ağızdan söyle. Rızā virsün ve gelüp ⁽¹⁷⁾ bunda İslām’u kabül eylesün. Eger ‘Yoğ’ dirse üzerine varup kendüyi darb-ı dest tutup helāk eylerem.” didi. ⁽¹⁸⁾ Behrām “Pe-ser-çeşm!” diyüp yirinden kalkdı. Cihān-bağş emr eyledi. Behrām’a bir hıl’at-ı fāhire getirüp geyürdiler. Behrām ⁽¹⁹⁾ nāmeyi aldı. Yitmiş kadar pehlivān-ıla rağşına süvār olup “Kandasın Endelüs?” diyüp revān oldu. Cihān-bağş ⁽²⁰⁾ Behrām gelince şurada bu vādilerün şayd u şikārın idüp biraz³⁵¹ def’-i ğam eyleyelim.” diyüp kalkdılar. Hezīrān-ı Fīl-⁽²¹⁾süvār ve Hurrem Şāh ile rağşlarına süvār olup şikāra gidüp ol gün ağşam olunca şayd u şikār eyledi. ⁽²²⁾ Ağşam dönüp bār-gāha geldiler. İrtesi gün Hurrem Şāh Cihān-bağş’ı kal’aya da’vet idüp üç gün ‘azīm ziyāfetler ⁽²³⁾ idüp nesnelere bağışladı. Üç gün dağı Hezīrān-ı Fīl-süvār ziyāfet eyleyüp **hāşılı** Behrām’uñ gelmesine muntazır oldılar. Bunlar ⁽²⁴⁾ bunda ‘ayş-ı nūşda.

Biz gelelim Behrām-ı Evren-süvār şadedine. **Ez-în-cānib rāvī eydür:** Behrām-ı Evren-süvār bir gün Endelüs’e ⁽²⁵⁾ varup dāhil oldu. Kal’adan girüp sarāy-ı Tīmūr Şāh’a iridi. Görenler segirdüp Tīmūr Şāh’a varup: “Pādişāhum! [324b] ⁽¹⁾ Pehlivān Behrām geliyor.” didiler. Tīmūr Şāh eyitdi: “Kızı getürmiş mi?” didi. Eyitdiler: “Bilmezüz.” dirken bu mağal Behrām-ı Evren-süvār ⁽²⁾ dağı gelüp dīvān kapusunda rağşından indi. Huzūr-ı Tīmūr Şāh’a girüp ādāb-ı erkān icrā eyledi. Ve ayağ üzere durdı. Tīmūr ⁽³⁾ Şāh Behrām yüzine bağıdı. Evvelki gibi kiryulus degüldür. Yüzi gözi nūr-ı imān-ıla münevver olmuş. “Yā Behrām hoş geldün, kanı kızum ⁽⁴⁾ Hezīre Bānū’yı getürdün mi?” didi. “Hayır pādişāhum, kız Hezīrān’dadır. Ancak bunda elçilik ile geldüm.” didi. Tīmūr ⁽⁵⁾ Şāh Behrām’dan bu cevābı işidince bozulup “Yā Behrām, bu naşıl sözdür? Yā kimün elçisisin?” didi. Behrām “Efendüm ⁽⁶⁾ Sihām-ı Hābeşî’nün elçisiyem.” diyüp olduğu gibi naql eyledi. Eger ol Sihām-ı Hābeşî gelüp irişmese idi tağkīk Hezīrān-ı ⁽⁷⁾ Fīl-süvār beni katl eylerdi.” diyüp ve çıkarup Cihān-bağş’uñ nāmesin virdi. Tīmūr Şāh bu kerre dil-teng olup ⁽⁸⁾ ğayrı söylemedi. Nāmeyi alup mührin giderdi. Ve dānā eline virdi. Dānā kırā’at eyledi. Ser-nāme be-nām-ı Yezdān³⁵² pāk u āferinde ⁽⁹⁾ heft-i Eflāk benüm katumda kim hāliyā şāhib-kırān ve şāhib-i zuhūr olan Sihām-ı Hābeşî’yem. Senün katun ki Endelüs şāhi Tīmūr Şāh’⁽¹⁰⁾sın. Nāme vuşülünde gerekdür kim kızuñ Hezīre Bānū’yı ser-kaşlanum olan Hezīrān-ı Fīl-süvār’a viresin. Ve almasına ⁽¹¹⁾ rızā

³⁵¹ Metinde “birar”.

³⁵² Metinde “Yerzān”.

viresin. Kendin dağı gelüp ħāk-pāyüme yüz süresin. İmān u İslām'ı ħabül idesin. ‘Yok’ diyüp muħālefet ⁽¹²⁾ eylerseñ soñra ziyān görürsin. Varan pehlivānum ve ser-‘ askerüm Behrām-ı Evren-süvār ile cevāb-ı cevāfı irsāl idesin.” ⁽¹³⁾ diyüp nāmesin ħatm eylemiş. Tīmūr Şāh nāmeden bu sözleri gūş eyledükde bir āteş olup “Sihām-ı Ĥabeşī kimdür ⁽¹⁴⁾ kim baña böyle nāme gönderür, ħızum ister. Yā Behrām ħunki sen benüm eyiligüm bilmeyüp vardın öyle bir nā-bekāra ħul oldın. ⁽¹⁵⁾ Elbetde ben varup andan ħızum ħarb-ı destüm ile aluram. Vaħtine ħāzır olsun. Hemān ħaçup bir cānibe gitmesün.” didi. ⁽¹⁶⁾ Behrām gülüp: “Pādişāhum, Sihām-ı Ĥabeşī öyle firār idenlerden degüldür. Ancak saña lāyık olan nāmesi ile ‘āmil ⁽¹⁷⁾ olup yanında ħoş ħişi olmaħdur. Zīrā Sihām-ı Ĥabeşī’ye cevāb virmek güçdür. Baña ħālib gelen, Hezīrān gibi eħrimene ⁽¹⁸⁾ ħālib gelen dilāver ile başa ħıħılmaz.” diyüp Tīmūr Şāh’a vāfir naşīħat eyledi. Tīmūr Şāh dibelik ħāzaba gelüp ⁽¹⁹⁾ “Var yā Behrām sen ol öħüdi kendi başına eyle, neyleyem evvelden ħoħ ħizmetüñ geħmişdür. Yoħsa şimdi ⁽²⁰⁾ seni ħatl eylerdüm.” didi. Behrām-ı Evren-süvār gülüp: “Yā Tīmūr Şāh! Eger efendüm Sihām-ı Ĥabeşī fermān eylemiş olaydı ⁽²¹⁾ ben dağı seni şimdi ħarb-ı dest bende ħeküp efendüm Sihām-ı Ĥabeşī’ye iletürdüm.” diyüp döndi. Dīvāndan ħıħup ⁽²²⁾ raħşına süvār oldu. Ve ol yitmiş ħadar dilāveri alup ‘azm-i Ĥal‘ a-i Dīv-Şāz³⁵³ eyledi.

Behrām gitdükden soñra Tīmūr ⁽²³⁾ Şāh’a: “Egerħi Behrām-ı Evren-süvār’a öyle cevāb virüp irsāl eyledi. Ammā Behrām didiħi gibi ⁽²⁴⁾ bu Sihām-ı Ĥabeşī metīn nā-bekār olmaħ gerekdür. Zāħir Behrām gibi ve Hezīrān gibi behlivānları ħarb-ı dest kendüsine ħul ⁽²⁵⁾ iden nā-bekār az degüldür. Sehl görmek olmaz. Muħkem tedārük gerekdür. Ve tedārük görmeħe muħtācdur[r].” didiler. Tīmūr Şāh bu cevābları [325a] ⁽¹⁾ bu cevābları erbāb-ı dīvāndan gūş eyledükde ‘aħlı başına geldi. Biraz fıkr idüp “Ĥadd-i zātında kim dimediñüz bu nā-bekārdan ⁽²⁾ ħazer gerekdür.” didi.

Ammā rāvī-i şīrīn-zebān ħavlince bu Tīmūr Şāh’uñ bir kücek birāderi dağı var idi. Enver-ābād ⁽³⁾ nām bir ħal‘ aya ħükm eylerdi. Adına Tīmār Enver dirlerdi. Bir cihān pehlivānı var idi. Keydül-i A‘ ħam dirler yüz yigirmi ⁽⁴⁾ dört arış ħaddi var idi. Ziyāde ħürbüz dilāver idi. Ve şol pāy-i taħt pehlivānına Ra‘ düş-ı Enverī dirler ⁽⁵⁾ idi. Toħsan sekiz arış ħadd ħekerdi. Ve Sālūk-ı Enverī nām bir ser-‘ askeri var idi. Seksen toħuz

³⁵³ Metinde “Sāz”.

arış kıaddı ⁽⁶⁾ var idi. Tiz bir nāme inşā itdirüp aña bir çatal atlu pehlivān-ıla gönderdi. Bir de bir dāmādı var-ıdı. Gürgāniyye ⁽⁷⁾ diyārına hüküm eyledi. Adına Kerimān ³⁵⁴ Şāh dirlerdi. Nefsinde bahādır ceng-āver bir pādişāh idi. Pāy-i taht pehlivānına Zelzāl-i ⁽⁸⁾ Mağribī dirler idi. Yüz on toköz ³⁵⁵ arış kıadd çekerti. Qārūn-ı Mağribī nām bir pehlivānı dağı var idi. Yüz arış ⁽⁹⁾ kıadd çekerti. Ve bir ‘ayyār-ı tarrār hañcer-güzārı var idi. ħīle bābında racimūñ büzüğine parmak ururđı. O Aħfaş keçisin ⁽¹⁰⁾ bir tutam ot-ıla yārdan uçururđı. Adına Tārāk-ı Mağribī dirlerdi. Ğāyet ħarām-zāde idi.

Ĥāşılı dāmādı ⁽¹¹⁾ Kerimān Şāh’a dağı bir nāme yazup gönderdi. Dağı ‘asker tedārükine meşğul olup az zamānda yüz biñ ‘asker tedārük ⁽¹²⁾ eyledi. Ammā birāderi Tīmār’a irsāl eylediğı nāme bir gün varup Tīmār’a vāşıl oldu. Tīmār Enver alup okıdı. Mefhūm-ı ⁽¹³⁾ nāme “Benüm birāderüm! Şöyle bir şey zühūr eyledi. Luţf idüp ‘askerūñle ve pehlivānlarūñ ile imdāda gelesin.” diyüp ⁽¹⁴⁾ Hezirān’uñ gelüp Hezire Bānū’yı kapup sonra Behrām’ı gönderüp Sihām-ı Ĥabeşī ³⁵⁶ nām bir Ĥudā-perest pehlivānı zühūr ³⁵⁷ idüp ⁽¹⁵⁾ Behrām-ıla Hezirān’ı da başup imāna getürdiğın cümle naql eylemiş. Tīmār Enver nāmeden bunları işidüp tiz hüküm ⁽¹⁶⁾ eylediğı yirlere ādemler şalup az zamānda iki kerre yüz biñ ‘asker peydā eyledi. Ve pehlivānların alup bir Enver-⁽¹⁷⁾ābād öñinden kıalkup ‘azm-i Endelüs eylediler.

Yiye ice kıona göce bir gün Endelüs’e bir kıonağ kıala kıonup ⁽¹⁸⁾ ilerüye müjdeye ādem gönderdi. Ol kıimesneler Endelüs öñinde Tīmūr Şāh ‘askerine gelüp bār-gāh-ı Tīmūr’a vardılar. ⁽¹⁹⁾ Kendilerin ‘arz idüp destūr oldu. İçeri dīvāna girdiler. Tīmūr Şāh öñinde yir öpüp birāderi Tīmār ⁽²⁰⁾ Enver’uñ geldüğini müjde eylediler. Tīmūr Şāh şād olup gelen ādemlere baħşış virdi. Ve fermān eyledi. İstiqbāle ⁽²¹⁾ ħāzır oldılar. İrtesi güne degin ‘askere ordu yiri ħāzır eylediler. Andan istiqbāle kııçup öteden Tīmār ⁽²²⁾ Şāh dağı kıalkdı. Birbirleriyle kıavuşup ta‘zīm ü tekrim ile öñüne düşüp getürdiler. Tīmūr Şāh dağı ⁽²³⁾ biraz yir kıarşu varup iki birāderler birbirleriyle görüşüp muşāħabet iderek orduya geldiler. Ammā Tīmūr Şāh ⁽²⁴⁾ birāderin toğrı kendi bār-gāhına getürdi. Bār-gāh kıurulınca ikrām eyledi. İki kerre yüz biñ Enver-ābād ⁽²⁵⁾ ‘askeri kıonup cümle üç

354 كورليان

355 Metinde “toköz”.

356 Metinde “Ĥabeşī”.

357 Metinde “zühūr”.

kerre yüz biñ oldılar. Tīmūr Şāh birāderi Tīmār’a ziyāfet idüp yiyüp içmege başladılar. [325b] ⁽¹⁾ Ve Kerīmān Şāh’uñ dağı gelmesine çeşm-güşda oldılar.

Ez-īn-cānib rāvī kavlınce Kerīmān Şāh’a giden ādem dağı bir gün ⁽²⁾ Gürgāniyye şehrine varup ḳal‘ adan girüp sarāy-ı Kerīmān Şāh’a varup dīvāna girüp Kerīmān Şāh öñinde ⁽³⁾ yüz sürüp nāmesin virüp kıyām üzere tūrdı. Kerīmān Şāh nāmeyi alup oḳıdı. “Ben kim ḳayın-atañ Tīmūr Şāhum. ⁽⁴⁾ Sen kim dāmādum Kerīmān Şāh’sın. Benüm üzerime düşmen gelse gerekdür. ‘Askerin ve pehlivānların alup ve Tārıḳ ‘Ayyār’ı ⁽⁵⁾ dağı alup ‘ale’l-‘acele gelesin. Eger baña bir hāl olursa size de olmaḳ emr-i muḳarrerdür.” diyüp nāmesin tamām ḥatm ⁽⁶⁾ eylemiş. Kerīmān Şāh tiz ādemler ta‘ yīn idüp ‘asker cem‘ ine başladı. Az zamānda yüz biñ ‘asker peydā eyledi. Andan ⁽⁷⁾ Girān Şāh nām bir oḅlu var-ıdı. Anı aldı pehlivānları Zelzāl-ı Maḅribī ve Ḳārūn-ı Maḅribī’yi alup ve ‘ayyārı olan Tārıḳ-ı ⁽⁸⁾ Maḅribī’yi aldı. Yirine vekīl naşb idüp ‘azm-i Endelüs eyledi. Yiye ice ḳona göce bir gün Kerīmān Şāh dağı ḳonaḳ ⁽⁹⁾ ḳala ilerü müjdeci gönderdi. Tīmūr Şāh’a buluşdılar. Tīmūr Şāh ḳarşuladup ḳondurdi. Kerīmān Şāh dīvān-ı Tīmūr’a ⁽¹⁰⁾ gelüp görüştı. Tīmūr Şāh aña da ziyāfetler idüp **ḥulāşa-i kelām** dört kerre yüz biñ ‘asker alup “Sihām-ı Ḥabeşī’den ⁽¹¹⁾ ne zūhūr eyler.” diyü çeşm-güşda oldılar. Tārıḳ ‘Ayyār’ı Ḳal‘ a-i Dīv-Şāz³⁵⁸ üzerine gönderdiler. “Var baḳ Sihām-ı Ḥabeşī ⁽¹²⁾ anda ne tedārükdedir, bize bildir.” didiler. Tārıḳ dağı “Nola!” diyüp ḫaban ḳaldırup: “Ḳandasın Ḳal‘ a-i Dīv-şāz?³⁵⁹” diyüp çekilüp ⁽¹³⁾ gıtdı.

Ammā ez-īn-cānib rāvī eydür: Bu yañadan bir gün Behrām-ı Evren-süvār Ḳal‘ a-i Dīv-şāz³⁶⁰ öñinde leşkere gelüp ⁽¹⁴⁾ bār-gāh-ı Tālīmūn Şāh öñine irdi. Raḅşından inüp içeri girdi. Şāhlar öñinde yir öpüp Cihān-baḅş öñinde ⁽¹⁵⁾ el arḳası yirde eyledi. Cihān-baḅş: “Ḥoş geldüñ yā Behrām, ne ḫaber vardıḅuñ yirlerde ne gördüñ ve ne işıtdüñ?” didükde ⁽¹⁶⁾ Behrām dağı Tīmūr Şāh’uñ cevābın bildürdi. Cihān-baḅş: “Ḥoş imdi günāhı boynuna. Anuñ bunda gelmesine ḫācet yoḳ, ben ⁽¹⁷⁾ oraya varurın.” didi. Ve ‘askere tenbīh eyledi. Yidi gün tedārük görülsün. Sekizinci gün göçdür Andelüs üzerine.” ⁽¹⁸⁾ diyü herkes tedārüke meşḅül oldı.

³⁵⁸ Metinde “Sāz”.

³⁵⁹ Metinde “Sāz”.

³⁶⁰ Metinde “Sār”.

El-kıssa yidi gün tedārük görüp Hezīre Bānū’yı da bile aldılar. “Endelüs üzerine ⁽¹⁹⁾ süvār ideriz.” diyüp sekizinci gün iki yüz biñ asker Beni Ādem ve yüz biñ perri askerleri ile ol menzilden kalkup ⁽²⁰⁾ azm-i rāh eylediler. Yiye ice kona göce tayy-i merāhil ve kat-ı menāzil idüp bāde-peymāda şahrā-nūr olarak bir gün bir laṭif ⁽²¹⁾ cāy-gāha kondılar. Cihān-baḥş “Şunda yarın mekş olunup oturaḡ olsun.” diyü nidā eyledi. Behrām-ı Evren-süvār da ⁽²²⁾ askere münādīler yürütdi. Yarın oturaḡdur, herkes āgāh olup kendi kārına meşḡul oldu. Cihān-baḥş Evren-güş-ı ⁽²³⁾ Baḥrī’ye süvār olup Ḥaykıran Nerre ile şikāra gitdi. Ḥikmet-i Ḥudā Ṭarīḡ askerine rāst ⁽²⁴⁾ geldi. Gördi taḥmīnen üç kerre yüz biñ miḡdārı asker konup oturur. Bir mükellef bār-gāh kurulmuş. “İşte Sihām-ı Habeşī askerleri ⁽²⁵⁾ bu olmaḡ gerekdür. Varayım seyr ideyim.” diyü orduya girdi. Gördi āyinleri cümle Ḥudā-perest āyini üzere. Taḥkīḡ odur.” didi. [326a] ⁽¹⁾ odur.” didi. Bār-gāh-ı Ṭālīmūn Şāh öñine gelüp temāşā eyledi. Ṭarāḡ Ayyār’uñ daḡı öyle bār-gāh gördiḡi yok idi. Ḥayrān oldu. ⁽²⁾ Ve eyitdi: “Böyle bār-gāha mālīk kimse yok idi.

Ḥuşuşan Behrām gibi Hezīrān gibi dilāverleri ḡarb-ı dest kendisine kul eylemiş. Ḳanda ⁽³⁾ ḡaldı Keydül-i Aḡ zam ve Zelzāl-ı Maḡribī didi. Ve ādem askerine ayyār olduğına göre şöyle bir devlet şāḡibi kimsenüñ rikābında yürise.” diyüp ⁽⁴⁾ Ṭarāḡ Ayyār [...] ³⁶¹ idüp taḥassür çekdi. Bār-gāhdan içeri girdi. Gördi kimse yokdur. İçerüsin daḡı gereḡi gibi temāşā ⁽⁵⁾ eyledi. Bir ṭarīḡ ile Cihān-baḥş ḡaber aldı. Şikāra gitmiş. “Varup göreylim, naşıl şaḡşdur.” diyüp Cihān-baḥş’uñ gitdüḡi ⁽⁶⁾ ṭarafa gitdi.

Ol maḡalle vardı kim Cihān-baḥş bir āhū ḡovardı. Edhem-i Evren-güş-ı Baḥrī ile āhūnuñ ḡafasından ⁽⁷⁾ irüp bir nīze ile āhūyı yıḡdı. Ve atından inüp āhūyı zerk idüp fitrākine bend eylemeden Ḥaykıran Nerre irüp ⁽⁸⁾ āhūyı aldı. Ve Cihān-baḥş’uñ rikābına düşüp yine bir cānibe teveccüh eylediler. Ṭarāḡ askerine Cihān-baḥş’uñ vaḡ-ı ⁽⁹⁾ dārātın ve şecāat-ı cevelānın görüp beḡenüp ḡayrān oldu. “Ḥayır bu dilāvere erlik ile cevāb virmek ḡayli müşkildür. ⁽¹⁰⁾ Ancaḡ şunu bir ṭarīḡ ile şayd idüp Ṭīmūr Şāh’a peşkeş iletsem ḡabüle geçerdı.” diyüp Ṭarāḡ bu fikre düşdi. ⁽¹¹⁾ Ol gün çok ḡalışdı, olmadı. Bir ḡāl-ile firşat bulmadı. Zīrā Ḥaykıran yanından ayrılmazdı. “Bu nā-bekārı ben ⁽¹²⁾ gice bār-gāhdında cām ḡābdā yaturken dārūlayup ḡalayım.” didi. O niyyet ile

Ṭārāk kaldı. Cihān-baḥş ol gün ⁽¹³⁾ aḥşam olunca şayd u şikār idüp döndi. Ṭārāk daḥı bile dönüp leşkere geldi. Cihān-baḥş bār-gāhına gelüp Hezīrān ⁽¹⁴⁾ ve Behrām ve Ḥurrem Şāh³⁶² cümle gelüp qarār eylediler. “Andan yarın göçdür.” diyüp hep şeb-i bi-ḥayr idüp bār-gāhlarına geldiler. ⁽¹⁵⁾ Cihān-baḥş için taht üzere cāme-ḥāb tezyīn idüp Cihān-baḥş da yatup nefīr ḥāba vardı. Ṭārāk ‘Ayyār ⁽¹⁶⁾ bir kūşede siñüp tamām ‘ālem aḡyārdan ḥālī olunca gizlendi. Tamām herkes ḥāba varup ḡayrı fırşat bulup baş gösterdi. ⁽¹⁷⁾ Yab yab Cihān-baḥş üzerine yürüdi.

Ammā rāvi kavlince meger aḥfāda perrīler var-ıdı. Ṭārāk ‘Ayyār’ı gördiler. Bir kūcek ⁽¹⁸⁾ Benī Ādem Cihān-baḥş’a toḡrı yürüdi. Ma‘lūm kim düşmenlik kaşdı iledir. Hemān biri aḥsuzdan öñinde zāhir ⁽¹⁹⁾ olup “Nereye bre nā-bekār Ādemī?” diyince Ṭārāk ‘Ayyār’uñ ödi aḡzına geleyazdı. “Hay nār, baña қandan zuhūr eyledin?” ⁽²⁰⁾ diyüp bār-gāhın bir tarafına pinhān oldu. Perrīler birbirlerine ḥaber virüp “Şol nā-bekāra bir eyü reng idelim.” diyüp hemān ⁽²¹⁾ biri daḥı Ṭārāk ‘Ayyār’uñ öñin alup “Nereye kaçarsın nā-bekār?” diyinçe ḡayrı ‘ayyāruñ keyfi bozıldı. “Bre bunlar қanda idiler. ⁽²²⁾ Ne zamān geldiler?” diyüp şaşdı. Ammā ‘ayyāruñ paturdısından Cihān-baḥş bīdār olup göz açdı. Ne gördi. Perrīler ⁽²³⁾ bir Benī Ādemi araya almışlar oradan topa tutilmış maymuna döndürmüşler. “Bre nedür ol ādem getürüñ göreyim.” diyüp қalkup ⁽²⁴⁾ oturdu. Perrīler gördiler Cihān-baḥş қalkdı. Ve “Ṭutuñ getürin.” didi. Hemān Ṭārāk ‘Ayyār’ı tutup Cihān-baḥş’uñ ⁽²⁵⁾ öñine getürdiler. Cihān-baḥş: “Kimsin bre?” diyince Cihān-baḥş’uñ mehābetinden Ṭārāk’uñ ödi aḡzına geleyazdı. “Hay nā-bekār [326b] ⁽¹⁾ Ḥabeşī!” diyüp hele kendin devşürdi. Dönüp: “Sulṭānum bir merd-i ḡarīb müsāfir geldüm, bī-vaḡt zamān idi. Bir penāh ⁽²⁾ ideček yir bulmayup bu bār-gāhı gördüm, büyük, besbelli bir devletlü bār-gāhıdur. Devletluden ziyān gelmez ⁽³⁾ ādeme. Қanda bir nekbeti uyuz cimri var ise andan gelür, dirler. Ben de ol sebebden bu bār-gāha geldüm.” didi. Cihān⁽⁴⁾-baḥş eyitdi: “Çünkim geldüñ yā niçün baña қaşd eyledin?” didi. “Ḥayır devletlü. Murādum saña қaşd eylemek degül idi. Ancaқ ⁽⁵⁾ seni taht üzerinde yatur görüp besbellü bu bār-gāhuñ şāḥibi olan devletlüdür. Ammā ‘acabā genc midür şaқallı mıdur, ⁽⁶⁾ beyāz mıdur yoḥsa zengī veyāḥūd Ḥabeşī midür?” diyü def -i şübhe için baқayım, didüm. Meger gözciler beni görüp ⁽⁷⁾ yaramaz қaşdı var zann idüp üzerime yürüdiler.” didi. Cihān-baḥş Ṭārāk’uñ yüzine baқdı. İki gözleri ⁽⁸⁾

³⁶² Metinde “Sāh”.

şimşek gibi oynar. On yidi arış kıaddi var. Bir rind-i kıallāş³⁶³ ‘ayyārdur kim hārām-zādelik üzerinden bezir yağı gibi aķar. ⁽⁹⁾ Perrīlere eyitdi: “Şoyuñ üzerinden şunuñ libāsın.” didi. Perrīler Tārāk’uñ üzerinden pūşīdesin aldılar. Altından bütün ⁽¹⁰⁾ ‘ayyār ālātı. Bir ‘ayyār-ı tarrārdur kim Semek ve Şarşar’dan nişān virür. Cihān-baħş dönüp eyitdi: “Bre segrinden aşılāsı ⁽¹¹⁾ kıaltabān tōğrı söyle kimüñ ‘ayyārısın ve seni bunda kim gönderdi ve ne içün geldüñ?” dīnüm hāķķı-çün seni ⁽¹²⁾ şalıvireyim. Var yine her kıanda giderseñ git. Eger rāst söylemez iseñ seni kıatl eylerem.” diyü yemīn eyledi. Ğayrı ⁽¹³⁾ iķtizā eyledi kim Tārāk tōğrısın söyleye. Zīrā yemīn eyledi şalıvirürem. Merd olan dilāver ise elbetde ⁽¹⁴⁾ sözinde şābit-kādem olur. Zamāne süfehāsı gibi hālef va‘d u kıız kıabül eylemez. Döndi Cihān-baħş’a eyitdi: “Diñle imdi ⁽¹⁵⁾ iy dilāver-ı ‘ālem sözün rāstı ve dūrüstü budur kim benüm aduma Tārık-ı Mağribī dirler. Endelüs Şāh’ı Tīmūr Şāh kim Behrām-ı ⁽¹⁶⁾ Evren-süvāruñ pādīşāhı ve efendisidür. Ol Tīmūr Şāh’uñ bir dāmādı vardur. Gürgāniyye diyārınıñ şāhidur. Adına ⁽¹⁷⁾ Kerīmān Şāh dirler. Ben anuñ ‘ayyār başısiyam. Tīmūr Şāh’dan Kerīmān Şāh’a bir nāme geldi. Sihām-ı Hābeşī nām bir kimse zühür ⁽¹⁸⁾ eyledi. Muķaddem Kıal‘a-i Dīv-Şāz³⁶⁴ şāhı Hürrem Şāh’uñ cihān pehlivānı ve Mağrib-zemīn şāhib-kırāmı geçinen Hezīrān ibn-i Bīr beyābānı ⁽¹⁹⁾ gelüp ğāfīl yaylaķdan kıızum Hezīre Bānū’yı kıapup gitdi. Ben de Behrām’ı üzerine ta‘yīn eyledüm. Behrām varınca Hezīrān ⁽²⁰⁾ ğalebe eyler. Alacaķ maħal Sihām-ı Hābeşī gelüp Behrām’ı Hezīrān’uñ elinden hālāş eyler. Behrām da Sihām-ı Hābeşī’ye kıul olup ⁽²¹⁾ Hūdā-perest olur. Şoñra Sihām-ı Hābeşī Hezīrān’ı da başup Hūdā-perest eyler. Şimdi Behrām ile nāme göndermiş. Kıızıñ ⁽²²⁾ Hezīrān’a viresin ve kendin daħı hāķ-pāyüme gelüp yüz sürüp Hūdā-perest olasın. Eger ‘Yoķ’ diyüp ‘inād ve muħālefet ⁽²³⁾ eylerseñ seni kıatl eylerem.” diyüp üzerime gelecek oldu. Nāmem vuşülünde bu tārafa ‘askerüñ ve pehlivānlaruñ alup ‘ale’⁽²⁴⁾ı-‘acele imdādıma irişesin.” dimiş. Kerīmān Şāh daħı yüz biñ ‘asker peydā idüp kıalkdı. Endelüs’e geldi. Andan beni ⁽²⁵⁾ bu tārafa gönderdiler. ‘Var gör Kıal‘a-i Dīv-Şāz’da³⁶⁵ Sihām-ı Hābeşī ne tedārükdedür? Bu cānibe gelür mi ve ne zamān gelür?’ diyü işte [327a] ⁽¹⁾ işte ben de bugün gelüp bu kıonaķda buldum. Şikāra gitdigin hāber alup ardınca ben de şikār-ġāha vardum. Seni gördüm. ⁽²⁾ Ğāyet şecā‘at ve mehābet şāhibi bir dilāversin. Bizüm pehlivānlarımız kıuvvet-i kıāhire ve merd-ānelik ile saña cevāb ⁽³⁾ vireceklerin ‘aķlum kesmedi. Bārī bir

³⁶³ Metinde “kıallās”.

³⁶⁴ Metinde “Sār”.

³⁶⁵ Metinde “Sāz”.

hāl-ile şayd idüp Tīmūr’a peşkeş iletayim. Yine biraz altunını aluram ⁽⁴⁾ diyü bu tama‘ ile çok çalışdum. Lākin bir fırsatın bulamadum. Bārī gice hābda yaturken dārūlayup alup gideyim ⁽⁵⁾ diyü aḥşamdan bār-gāhda kaldum. Şimdi ‘ālem aḡyārdan hālīdür diyü kemīnden çıkdum. Seni şayd ideyim dirken ⁽⁶⁾ kendüm şayd oldum.” didi. Cihān-baḥş Tārāḡ ‘Ayyār kim idügin bildi ve gördi bir ‘ayyārdur kim felegüñ cenberinden ⁽⁷⁾ güzār eyler. Evvel yemīn eyledi şalivreyim diyüp hoş imdi eger kısmetin var ise gelür benümle yār-ı qarındaş ⁽⁸⁾ olursın.” didi. Perrīlere “Şalivirüñ şol ‘ayyārı incitmeñ.” didi. Ve hazīne-dāra fermān eyledi. “Var şu ‘ayyāra ⁽⁹⁾ bir kīse altun iḥsān itdüm, vir.” didi. Hazīne-dār da “Nola” diyüp döndi.

Cihān-baḥş Tārāḡ’a “Var imdi ⁽¹⁰⁾ ‘ayyār Tīmūr Şāh’a söyle. Vaḡtine hāzır olsun. İşte ben dahı vardum. Eger ‘aḡlı başında ise qarşu gelüp ⁽¹¹⁾ ‘özr dileyüp imān u İslām’ı kabül eylesün. Eger muḡālefet eyleser ziyān görür.” didi. Tārāḡ ‘Ayyār temennā idüp ⁽¹²⁾ taşra çıkdı. Hazīne-dār bir kīse altun çıkarup Tārāḡ ‘Ayyār’a virdi. Tārāḡ altunı alup cilbende ⁽¹³⁾ indürdi. Oradan taban kaldırup ‘azm-i Endelüs eyledi. Tā kim Endelüs öñine gelüp leşkere girdi. Bār-gāh-ı ⁽¹⁴⁾ Tīmūr Şāh’a irdi. Görenler Tīmūr Şāh’a ḡaber eylediler. Tīmūr Şāh “Bre gelsün, görelim, ne ḡaber ile geldi.” dirken ⁽¹⁵⁾ Tārāḡ ‘Ayyār dīvāndan içeri girdi. Mu‘allaḡ atup şāhlar öñinde du‘ā eyledi. Andan Tārāḡ olduḡı gibi naḡl ⁽¹⁶⁾ eyledi. Ve eyitdi: “Az kaldı boḡazı ele vireyazdum. Hele sözine turur dilāver-imiş beni şalivirdi. Ve sipāriş³⁶⁶ ⁽¹⁷⁾ eyledi. ‘Vaḡtine hāzır olsun. Eger ‘aḡlı başında ise qarşu gelüp ‘özr dilesin ve Hudā-perest olsun. ‘Yoḡ’ dirse ⁽¹⁸⁾ soñra ziyān görür.’ didi. Birḡac günden gelür.” didi. Hemān hāzır olun. Ve Cihān-baḥş’ı ol ḡadar vaşf eyledi kim Kerīmān Şāh ⁽¹⁹⁾ olsun, Tīmūr Şāh olsun ḡavfa düşdiler. Ammā yine pehlivānlar tesellī virüp: “Elem çekme iy şāhlar, ḡo gelsün Nār-ı Nūr ⁽²⁰⁾ devletinde aña işler idelim ki bu diyārlara geldüğine peşimān olsun.” diyü her biri lāf u güzāf ḡarmanın rüzḡārına ⁽²¹⁾ rāst getürüp şavurdılar. Şāhlar da gerçek şanup biraz tesellī buldılar. Cihān-baḥş’uñ gelmesine muntazır olup kaldılar. ⁽²²⁾ Ammā bu taraftan Cihān-baḥş Tārāḡ ‘Ayyār’ı ol gice şalivirüp yine cām hābına girüp yatdı. Şabāḡ oldu ⁽²³⁾ ḡalkup ol menzilden göc eylediler. Aḡşam olunca ḡonup şabāḡ göçdiler. Tā kim bir gün Tīmūr Şāh ‘askerine ⁽²⁴⁾ bir menzil ḡala ḡondılar.

³⁶⁶ Metinde “sipāris”.

Meger Tīmūr Şāh nigeḥ-bānlar ḵomış idi. Cihān-baḥş ‘askerin görüp vardılar Tīmūr Şāh’a ḥaber ⁽²⁵⁾ virdiler. “Yarın gelüp muḵābile ḵonar.” diyü. Şāhlar ve pehlivānlar müşāvere eylediler. Yarın geçerken bir yirden temāşā eyleyelim.” diyü [327b] ⁽¹⁾ bir münāsib yire sāye-bān gönderüp yarın varup oradan seyr idecek oldılar. Ol gice geḵüp şabāḥ oldu. ⁽²⁾ Cümle varup ol sāye-bān altında oturup Cihān-baḥş ‘askerinüñ gelmesine muntazır oldılar. Birazdan anı gördiler ⁽³⁾ Cihān-baḥş’uñ gelecegi ḫarafdan toz ḵopdı. Bād-ı şabā ḵarşu varup ol tozu dāmeninden girībānına varınca iki şaḵḵ eyledi. ⁽⁴⁾ İḫinden ḵırḵ ‘alem zāhir oldu. Ḵırḵ biñ erüñ nişānesi ‘alem şāyesinde Behrām-ı Evren-süvār tamām gelüp Tīmūr Şāh ⁽⁵⁾ ‘askerinüñ muḵābelesine gelüp bir çimen-zār üzere yüz altmış altı ḵubbe üzerine bār-gāh-ı Tālīmün’ı ḵurdılar. Şāhlar ⁽⁶⁾ ve pehlivānlar bu bār-gāḥı görüp ḥayrān oldılar. Zīrā daḫı böyle bir bār-gāḥ gördükleri yoḵ idi. Żarūrī Cihān⁽⁷⁾-baḥş’a taḫsīn eylediler. Ardınca ḵırḵ biñ er-ile Hezīrān-ı Fīl-süvār gelüp geçdi. Bıyıkları düm-i evren mişālī bināgüşından ⁽⁸⁾ aşurı gitmiş. Anuñ ardınca seksen biñ perri ile Benī Ādem şüretinde Şemse Bānū gelüp geçdi. Taḫt-ıla şağ ⁽⁹⁾ yanında Rūşen Rāy-ı Perri vezāret maḵāmında. Eñ soñra ḵırḵ Benī Ādem ve yigirmi biñ perri ‘askeri ile Cihān-baḥş ⁽¹⁰⁾ gelüp geçdi. Cihān-baḥş geçince Tārāḵ ‘Ayyār: “İşte Sihām-ı Ḥabeşī didükleri dilāver budur.” didiler. Şāhlar ve pehlivānlar ⁽¹¹⁾ gördiler yitmiş yidi arış ḵaddi var. Edhem-i Evren-güş-ı Baḫrī’nüñ üzerinde vücūdın ‘ālāt-ı Tālīmün Şāh ile arāste ⁽¹²⁾ ve pīrāste eylemiş. Rikābında Ḥayḵıran Nerre gelüp geçdi. Bār-gāḥa yaḵın gelüp pehlivānlar piyāde ḵarşu gelüp bār-gāḥa dek ⁽¹³⁾ yürüdiler. Cihān-baḥş Evren-güş-ı Baḫrī’den inüp Ḥayḵıran Nerre zaḫt eyledi. Cihān-baḥş bār-gāḥa girüp ⁽¹⁴⁾ üzerinden ālāt-ı ḫarḫın ḵıḵarup biraz ārām eyledükden soñra Behrām-ı Evren-süvār’ı da‘vet idüp: “Var yā Behrām ⁽¹⁵⁾ ‘asker-i İslām’da münādī nidā itsün ki ‘üç gün āsāyiş dördinci gün dīvāndur’, diyü. Herkes ḥaber-dār olsun.” didi. ⁽¹⁶⁾ Behrām daḫı “Nola” diyüp varup ‘asker içinde münādīlere nidā itdürüp ‘askeri āgāḥ eyledi. Ötede Tīmūr Şāh daḫı ⁽¹⁷⁾ Tīmār Şāh ile Kerīmān Şāh ile vesā’ir pehlivānlar ile ḵalkup bār-gāḥa geldiler. Ol gün ol gice Sihām-ı Ḥabeşī ⁽¹⁸⁾ şadedin söyleşdiler.

Ḥāşılı üç gün mürūr idüp dördinci gün Cihān-baḥş emr eyledi. Dīvān kūslerine ḫurrallar urup ⁽¹⁹⁾ herkes bār-gāh-ı Tālīmün’a gelüp cem‘ oldılar. Cihān-baḥş baş ḵaldırup Ḥurrem Şāh’a ve Hezīrān’a ve Behrām’a vesā’ir erbāb-ı ⁽²⁰⁾ dīvāna “Ne dirsünüñüz, şimdi bir nāme daḫı gönderüp tekrār teklīf eylemek münāsib degül midür?” didi. Cümlesi

“Sen bilürsin ⁽²¹⁾ devletlü şāhib-kırān.” didiler. Zīrā şimdi Cihān-baḥş bu kavilde şāhib-kırān añılurdu. “Īrān’da şāhib-kırānlığı almağa ⁽²²⁾ Rüstem’den giderem gayrı şāhib-kırān benüm.” dir.

Hāşılı bir nāme inşā idüp Ḥayḳıran Nerre ile gönderdi. Ḥayḳıran Benī Ādem ⁽²³⁾ şūretinde nāmeyi alup leşker-i Ṭīmūr’a vardı. Bār-gāh ḳapusına varup: “Elçiyem.” diyü kendin ‘arz eyledi. Ṭīmūr Şāh’a ⁽²⁴⁾ ḥaber virdiler. Ḥayḳıran Nerre içeri girüp ādāb icrāsından soñra nāmeyi virdi. Zīrā Cihān-baḥş öyle tenbīh ⁽²⁵⁾ eylemiş-idi. Ṭīmūr Şāh nāmeyi alup dānā eline virdi. Dānā ayağa ṭurup kırā’at eyledi. Yine mefhūm-ı nāme: “Evvelki [328a] ⁽¹⁾ evvelki söz İslām’a gelesin. ‘Yok’ dirseñ yarın meydānuma ḥāzır olasin.” dimiş. Ṭīmūr Şāh nuṭḳa ḳādir olımadı. ⁽²⁾ Ammā pehlivānlar “Nāmenūñ cevābın yarın meydānda alsun.” didiler. Ve ceng nidā itdürdiler. Ḥayḳıran dönüp bu cevāb ⁽³⁾ ile geldükde Cihān-baḥş daḫı Behrām’a fermān eyledi. ‘Asker-i İslām içinde ceng nidā itdürdi. İki ‘asker āgāh ⁽⁴⁾ olup tedārüklerin görüp şabāḫa muntazır oldılar.

Çünkim ol gice düşmenūñ az ‘ömri gibi mürür eyledi. ⁽⁵⁾ Şubḫ irüp āfitāb-ı kīti-fürüz ḳulle-i āfāḳdan baş gösterüp rüy-ı zemīni nūr-ı pāhiresi ile rüşenā eyledükde ⁽⁶⁾ iki leşker yirlerinden ṭurup kūs ve kerrenāylarına nem u dem urup ‘alem ve sancaḳ şuḳḳaların güşād eylediler. ⁽⁷⁾ Ve raḥşlarına süvār olup ‘azm-i meydān eylediler. Tamām birbirlerine muḳābil ve muḳārīn olup şāflar bağlayup ālāylar ⁽⁸⁾ düzdiler. Meymene ve meysere ḳalb-i cenāḫ ārāste ve pīrāste olup meydān açıldı. Herkes nazarı meydān idüp ⁽⁹⁾ “Āyā bugün meydāna kim girer?” dirken anı gördiler. Cihān-baḥş ol server-i dūd-āzmā Edhem-i Evren-güş-ı Baḫri’yi ⁽¹⁰⁾ yanar āteş gibi meydāna sürüp yitmiş yidi arış ḳadd-ıla şāḫn-ı meydāna girüp ol ḳada[r] silaḫşürlük gösterdi kim ⁽¹¹⁾ dost düşmen ḥayrān oldılar. Andan ḳol ḳaldırup ḳalınan kūs-i ḥarbīleri diñdirüp ve na‘ra urup: “Yā Ṭīmūr ⁽¹²⁾ Şāh çünkim nāmem ile ‘āmil olmadın meydānuma er gönder. Dilerseñ beş gönder ‘Yok’ dirseñ baña cevāb viresin.” ⁽¹³⁾ didi. Ṭīmūr Şāh iki cānibine baḳup “Bir pehlivān yok mıdur meydāna girüp Sihā[m]-ı Ḥabeşī’ye cevāb vire.” diyince ⁽¹⁴⁾ Şeybān-ı Endelūs nām bir pehlivān seksen üç arış ḳadd-ıla at sürüp geldi. Ṭīmūr Şāh öñinde temennā idüp ⁽¹⁵⁾ “Himmat eyle pādişāhum, saña varayım Sihām-ı Ḥabeşī’yi ṭutup getüreyim.” didi. Ṭīmūr Şāh “Var imdi yā Şeybān-ı Endelūs ⁽¹⁶⁾ Nār-ı Nūr saña yardımcı olsun.” didi. Şeybān-ı daḫı raḥş sürüp meydāna gelüp Sihām-ı Ḥabeşī’ye çigerin sökeyim diyü nīzeyi ⁽¹⁷⁾ eline aldı. Tamām Cihān-baḥş

birbirine gelince nīze ucıyla ‘aşk eyledi. Cihān-baḥş gördi. Bu gelen pehlivān hem kel hem ⁽¹⁸⁾ foṭul iktizā eyledi. Miḳdārın bildürmek için ve Ṭīmūr Şāh’a ḥorāsān göstermege. “Merḥabā pehlivān, ne geldin, murādın ⁽¹⁹⁾ nedür?” didi. Şeybān-ı Endelüsī Cihān-baḥş’uñ yüzine darılıp: “Niye gelsem gerek nā-bekār Sihām, seni bir nīze ile ⁽²⁰⁾ ḳatlı idüp başuñı Ṭīmūr Şāh’a iletsem gerekdür.” didi. Cihān-baḥş: “Ḥoş imdi ṭurma, ḥamle eyle.” didükde Şeybān ⁽²¹⁾ el nīzeye urup irişdi. Cihān-baḥş’a bir nīze ḥavāle eyledi. Cihān-baḥş daḫı ḡazaba gelmiş-idi. Aşla ālāta ⁽²²⁾ el urmadı. Öyle durdı. Ṭīmūr Şāh ‘askerinde görenler “Cihān-baḥş’uñ aḫvālin bilmezler. Şeybān Sihām’ı şaşurdı.” didiler. ⁽²³⁾ Ammā Cihān-baḥş tamām nīze ḥaṭā yirine geldükde el şunup Şeybān’uñ nīzesin ṭop dibinden yalman girüsinden ḳavrayup zabṭ ⁽²⁴⁾ eyledi. Şeybān yil gibi gelürken mīl-āhen gibi ṭuravardı. İki leşkerden bu ḥāli görüp Cihān-baḥş’a taḥsīn eylediler. Şeybān ⁽²⁵⁾ bundan şıḳılıp leşkerden ‘ār eyledi. Ḡazabından tersi seme ve çehresi Mora batlıcānına döndi. “Şalivir nīzeyi nā-bekār [328b] ⁽¹⁾ Sihām. Şimdi ḳaçup ciger-gāhın sökerem.” didi. Cihān-baḥş: “Bildiginden ḳalma hey nā-bekār!” diyince Şeybān zūr idegördi. ⁽²⁾ İşlemedi. Dönüp “Şalivir nā-bekār Ḥabeşī! Şimdi girü çeküp elin pāre pāre eylerem.” didi. Cihān-baḥş: “Bre hey mel‘ün ⁽³⁾ nice dilersen elinden dirīḡ eyleme. Zīrā şimden soñra seni şaḡ ḳomam. Helāk eylerem. Hemān ṭurma intiḳām alagör. Soñra ⁽⁴⁾ peşimān olmayasın.” didi. Şeybā[n] girüye zūr eyledi, idemedi. Ḥattā zūr eylerken girüsün fikr eylemeyüp ḳaçurdu, dirler.

⁽⁵⁾ **El-ḳıssa** muḫtar ḳalınca hemān Cihān-baḥş çeküp nīzesin elinden aldı. Şeybān’uñ ellerinüñ derisi nīzede ḳaldı. Nīzeyi ⁽⁶⁾ zānūya urup kırdı ve atıvirdi. Şeybān ol ḡazabla el gürze urup irişdi. Cihān-baḥş’a bir ḍarb-ı gürz ⁽⁷⁾ urdu. Cihān-baḥş el açup gürzin daḫı çekdi. Elinden alup bir ṭarafa fırlatdı. Şeybān-ı Endelüsī ḡayrı ⁽⁸⁾ ḳudurmuş kelbe dönüp hemān miyānından tiḡ-i āteş-tābın ‘uryān idüp “İy nā-bekār Ḥabeşī! Bārī seni iki pāre ⁽⁹⁾ ideyim.” diyüp Cihān-baḥş’[a] depere bir ḳılıc ḥavāle eyledi. Cihān-baḥş bunuñ ḳılıc ṭutan bileginden ḳavrayup öyle ⁽¹⁰⁾ şıḳdı kim Şeybān’uñ parmaḳları toḫumluḡ ḫıyara dönüp her birinden ḫün fevvāre mişāl atıldı. Avucı açılıp ḳılıc ⁽¹¹⁾ elinden zemīne düşdi. Cihān-baḥş Şeybān’ı³⁶⁷ ḳapdı. Şalivirdi. Andan nīze-i Ṭālīmūn Şāhı eline alup ⁽¹²⁾ “Diñle imdi iy Şeybān-ı bi-īmān! Üc ḥamle eyledüñ. Üçün daḫı men‘ eyledüm.” diyüp Edhem-i Evren-güş-ı Baḫrī’ye meydān ⁽¹³⁾ virdi. Öteden dönüp

³⁶⁷ Metinde “Seybān”.

sīne-i Şeybān'ı nişāna alup bir nīze zerk eyledi. Şeybān Cihān-bağş'ıñ nīzesin (14) gördi. {gördi} Cān almak kaçdına gelür. Nā-çār siperin қолına alup berāber virdi. Ammā yalman-ı nīze āyine-i siperi (15) pūs eyledükde parmak hamīrden ve süzen ħarīrden ne resme güzer eylerse dağı āsān-ı güzer idüp sīne-i Şeybān'a uğradı. (16) “Bre Bre” dimege қалmadı. Zahrında yalman gösterdi. Cihān-bağş Şeybān'ı nīze ile қaldırup havāya toğrı nīzeyi silkivirdi. (17) Şeybān nīzeden ħalaş olup iki mināre boyı üc ‘ālāya gidüp depesi üzerine esfel-i sāfilīne indi. (18) Tīmūr Şāh vesā'ir şāhlar bunu görüp vehm aldılar. Leşker-i Mağrib'e heybet düşdi. Cihān-bağş biraz cevelān (19) idüp er taleb eyledi. Tīmūr Şāh sağa şola baқup: “Bre bir pehlivān yoқ mıdur? Girüp şol nā-bekāruñ ħaққından gele.” (20) diyince Kerīmān Şāh pehlivānlarından Verħān-ı Gürgānī nām bir pehlivān yitmiş toқuz arış қaddiyle at sürüp meydāna (21) girüp Cihān-bağş'ıñ öñin aldı. Cihān-bağş hemān Verħān'ı İslām'a da' vet eyledi. Verħān: “Yā Sihām, bu söz ħalebe (22) eyledükden şoñra olur.” didi. Cihān-bağş baқdı Verħān'da eşer-i hidāyet var. “Ħamle eyle imdi görelim. Ne çenberden ħallācsın.” (23) didükde Verħān bir kerre el nīzeye urup irişdi. Cihān-bağş'a bir nīze ħavāle eyledi. Cihān-bağş Verħān'ıñ nīzesin (24) siper ile çarpup men' eyledi. Verħān güz ile geldi. Cihān-bağş güzün dağı güz ile çarpup men' eyledi. Verħān (25) tekrār geldi. Cihān-bağş anı da men' idüp nevbet Cihān-bağş'a geldükde Verħān'a bir çarb öyle urup ālūde eyledi. [329a] (1) eyledi. Ve düvālinden қapup қолına aldı. Ve Ħayқıran'a teslīm idüp ‘alem dibine gönderdi. Verħān'ıñ Erħān-ı Bülend-āvāz nāmında (2) bir қarındaşı var-ıdı. Seksen iki arış қadd çekerdi. Қarındaşınıñ esīr olunduğın görüp meydāna girdi. Cihān-bağş (3) anıñ da ħamlelerin men' idüp bir çarb ile ser-nigūn eyledi. Ve bend idüp Ħayқıran ile ‘alem sāyesine gönderdi. (4) Āteş-perestlere ħayret düşüp Feryūz-ı Mağribī nām bir pehlivān dağı girdi. Cihān-bağş anıñ da ħamlelerin men' idüp bende (5) çekdi. Ve Ħayқıran ile ‘alem dibine gönderdi. Rāğūş-ı Mağribī girdi. Esīr oldı. Elgüb girdi esīr oldı.

Ħāşıl-ı (6) **kelām** Cihān-bağş ol gün aħşam olınca on yidi dilāver esīr eyledi. Tīmūr Şāh: “Nār-ı Nūr ħışmına uğrasın bu nā-bekār (7) Ħabeşī ne zehr-i қātil afacan imiş.” diyüp fermān eyledi. Taбl-ı ārāma turralar urdılar. İslām ‘askeri işidüp anlar (8) dağı taбl-ı ārām çaldılar. Cihān-bağş meydāndan manşūr muzaffer döndi. İki cānibden dönüp қondılar. Tīmūr Şāh (9) dönüp bār-gāhına geldi. Pür-қasāvet ağzın o zebħī baltaşы açmaz. Begler ve pādişāhlar şem' ine cem' oldı. Tīmūr (10) Şāh'ıñ қasāvetin gördiler.

Tesellî virüp: “Elem çekme iy Şāh-ı Endelüs öyle olur. Birkaç pest-pāye pehlivān esîr almağ (11) ile hemān ğālib gelmek lâzım gelmez. Dağı biz meydāna girmedük hele gör Nār-ı Nūr devletinde bir hem-tān āteş-kede birin himmetinde (12) ol Hābeşî’ye neler eylerüz.” diyüp vāfir lāf u güzāf urdılar. Tīmūr Şāh’uñ biraz keyfi geldi dönüp Tārāk’a: “İy ‘ ayyār-ı cihān! (13) Varup bir teccessüs eyleseñ, bugün esîr olan pehlivānları Cihān-bağş neyley? Eger öldürmeyüp haps eylese bir tārīğ (14) ile hālāş idebileydük.” didi. Ammā Tārāk ‘ Ayyār’ın muğaddem gözi kōrkmiş-ıdı. Hele şāhum, hālāş ideçegüme ‘ aqlum kesmez. (15) Lākin varup niçe olduklarınuñ haberin getüreyim.” diyüp tebdîl-i şüret ve tağyîr-i cāme idüp taban kaldırdı. Ve ‘ azm-i (16) leşker-i İslām eyledi.

Ammā bu tarafdan rāvî eydür: Cihān-bağş dağı dönüp bār-gāh-ı Tālīmün’a geldi. Dīvān idüp begler yirlü (17) yirinde karar eylediler. Ta‘ām yindi. Meclis gelüp ele cām aldılar. Biraz bāde nüş idüp keyfler germ-ā-germ olunca Cihān-bağş (18) fermān eyledi. Ol gün esîr olanları getürdüp “Nice görürsünüz kendünüzü?” didükde bunlar “Niçe görsek gerek yā Sihām? (19) İşte şimdiki hālde esîrüz. El elden üstündür tā ‘ arşa çıkınca.” didiler. Cihān-bağş eyitdi: “Gelün imdi Hudā-perest (20) olup ba[ña] tābi‘ oluñ. Size ‘ azīm ri‘āyet idüp evvelki rütbeñüzden iki kāt ilerü rütbe vireyim. Ve hadem, haşem vireyim. (21) Nār-ı Nūr didüğünüzde bir şey yokdur. Hılāf yoldur.” diyüp ilzām cevāblar ile vāfir naşihat eyledi. Ğayrı hidāyet-i Rabbānî (22) irüp bunlara Cihān-bağş’uñ sözi te‘şîr eyledi. “Ne demek ile İslām’a gelüriz?” didüklerinde Cihān-bağş bunlara ta‘līm (23) idüp: “**Lā ilāhe illa’l-lāh ve hālīfetu’l-lāh Süleymān emīnu’l-lāh**”³⁶⁸ diyüp telkīn eylediler. Bunlarıñ on yidisi dağı İslām’a (24) gelüp bende-i sübhān oldılar. Cihān-bağş bunlarıñ bendin alup bağına başup gözlerinden öpdü. Ve birer hıl‘at geyürüp (25) miqdārlarına göre birer şandālî ta‘yīn eyledi. Ve hadem, haşem ve tabl-ı ‘alem virdi.

Ammā ez-în-cānib rāvî kavlince Tārāk ‘ Ayyār [329b] (1) meger tebdîl gelüp bir küşede temāşā eylerdi. Bunları görüp oradan taban kaldırup Tīmūr Şāh bār-gāhına geldi. Tīmūr Şāh (2) Tārāk ‘ Ayyār’ı görüp: “Ne haber ‘ ayyār? Pehlivānlar niçe oldı?” didükde Tārāk: “Nice olsa gerek pādīşāhum? Cümlesi Hudā-perest olup (3) Sihām’a tābi‘ oldılar. Sihām-ı Hābeşî ‘ azīm iltifāt eyledi.” diyüp cümle nakl eyledi. Şāhlar ğama

³⁶⁸ لا إله إلا الله وخليفته سليمان أمين الله “Allah’tan başka ilah yoktur ve Süleyman Eminullah Allah’ın halifesidir.”

düşdiler. Sālūk-ı Mağribī hemān ayağa ⁽⁴⁾ tırup: “Yarın Sihām-ı Hābeşī’nün cengi benüm olsun.” didi. Anuñ ardınca Ra‘ dūş-ı Enverī ayağa tırup Sihām’uñ cengin ⁽⁵⁾ istedi. Tīmūr Şāh ikisine dağı hıl‘ at geyürdi. Ol gice geçüp şabāh oldu. Hūrşid-i cihān-tāb ziyā-bağş-ı rüy-ı zemīn ⁽⁶⁾ idüp iki cānibden ceng-i ħarbīler çalınup rağşlarına süvār oldılar. Gürüh gürüh ‘azm-i şahn-ı neberd eylediler. Birbirlerine dū-çār ⁽⁷⁾ olup şāflar ārāste ve ālāylar pīrāste kılındıktan soñra nazar-ı ber-meydān eyledi. Anı gördiler. Sihām-ı Hābeşī altında ⁽⁸⁾ olan rağş-ı Evren-gūş’ı sürüp meydāna girdi ve ‘ilm-i silahşūrluğ ‘arz idüp ba‘ de kol kaldırdı. Çalınan kūsleri ⁽⁹⁾ diñdürdi. Na‘ ra urup: “Yā Tīmūr Şāh! Meydānuma er gönder.” didükde hemān at sürüp Sālūk-ı Mağribī seksen tokuz arış kadd-ıla ⁽¹⁰⁾ meydāna girdi. Ve Cihān-bağş’uñ öñin alup ‘aşğ eyledi. Cihān-bağş merħabā idüp nazar eyledi. Sālūk’ı gördi bir merd-i mübāriz⁽¹¹⁾dir. Begendi. “Pehlivān, kimsin?” didi. Sālūk’a eyitdi: “Mağrib-zemīn ‘askerinde ne nām ile yād olursın?” didükde Sālūk: “Baña Sālūk-ı ⁽¹²⁾ Mağribī dirler. Tīmār Şāh’uñ ser-‘askeriyem.” didi. Cihān-bağş “Di imdi ħāmle eyle görelim. Bir pādīşahuñ ser-‘askeri olduğı ⁽¹³⁾ kadar var mısın?” didi. Sālūk-ı Mağribī dağı el nīze-i cān-sitāna urup irişdi. Cihān-bağş’a bir nīze urdı. Cihān-bağş ⁽¹⁴⁾ siper berāber virüp men‘ eyledi. Ammā Sālūk nīzesin zabt idüp meydān başına vardı. Öteden dönüp nīzesin ⁽¹⁵⁾ zemīne zerk eyledi. Ve tarafeylinden gürz-i kūh-peykerin çeküp eline aldı. İrüp Cihān-bağş’a bir darb urdı. Cihān-⁽¹⁶⁾bağş gürz-i Tālīmūn Şāh’ı berāber virüp Sālūk’uñ gürzin havāda men‘ eyledi. Sālūk tekrār geldi Cihān-bağş tekrārın dağı ⁽¹⁷⁾ men‘ eyleyüp nevbet Cihān-bağş’a geldükde nīze-i Tālīmūn Şāh’ı eline alup miqdārına göre Sālūk’a bir nīze ħavāle eyledi. ⁽¹⁸⁾ Sālūk siper қаpup berāber virdi. Yalman-ı nīze āyine-i siperi pūs eyledükde Sālūk-ı Mağribī’nün kolları бүkilüp siper sīnesine ⁽¹⁹⁾ қаpandı. Az қaldı bir bir tarafından güzer eyleye. Yine Cihān-bağş zūr eylemeyüp dāmen-i siperden қаpdırup Sālūk’uñ қолтуğı ⁽²⁰⁾ altına uğratdı. Ve zırhınuñ bir iki тоқasına gelüp zūr eyledi. Zırhınuñ bir yanın söküп aldı. Ve çeküp gitdi. Sālūk ⁽²¹⁾ қıyās eyledi kim Sihām nīze ile bir yanın aldı. ‘Aқlı gidüp vücūdın yoқladı. Gördi vücūdına bir ħatā gelmemiş, ammā vücūdı ⁽²²⁾ berg-i ħazān gibi şaқır şaқır ditrer. Ve zırhınuñ bir tarafı pāre pāre olup şalkım şaçaқ olmuş. Baş şalup: “Hay nā-bekār Hābeşī! ⁽²³⁾ Қатı қувvetlü dilāver imiş.” diyüp bi’z-żarūrī taḥsīn u āferīn eyledi. Cihān-bağş öteden dönüp nīzesin miyān-dāna aldı. ⁽²⁴⁾ Ve gürz-i Tālīmūn Şāh’uñ тоқuzıncı bağışından tutup irişdi. Sālūk’a bir darb-ı gürz urdı. Sālūk gördi Cihān-bağş’uñ ⁽²⁵⁾ gürzi ra‘ d-ı felek mişāl gürleyüp başına iner. Cān ħavfiyla gürzin çeküp berāber virdi. Gürz gürze inince iki

gürz [330a] ⁽¹⁾ iki gürz berāber olup Sālūk’uñ başına indi. Sālūk “Bre bre” idüp tiz baş kaçurdu. Baqıyye-i ɗarb-ı gürzi ⁽²⁾ arqasına alduqda Sālūk’uñ miyāni iki qat olup başı at başına berāber olup altındaki raḥşinuñ pāyları ⁽³⁾ ilerü girü gidüp şikemi zemīne indi. Ve ağızından burnından açı açı tütünler zāhir oldı. Cihān-baḥş gürzin ⁽⁴⁾ zabt idüp geçdi. Ser-i meydāna vardı. Sālūk-ı Mağribī Cihān-baḥş’dan bir ɗarb yidi kim daḥı müddet-i ‘ömrinde bu gürzi ⁽⁵⁾ kimseden yimemiş-idi. Pāyları rikābda ra‘şe-dār oldı. Ne hāl ise kendin dirüp qapup gürzin irişdi. ⁽⁶⁾ Cihān-baḥş öteden dönince bir ɗarb urdu. Cihān-baḥş gürz ile çarpup men‘eyledi. Cihān-baḥş urdu. ⁽⁷⁾ Sālūk biñ belā ile güc-ile men‘eyleyüp **ḥāşılı kelām**, yek-ā-yek vaqt-i ɗuḥā geçince Cihān-baḥş Sālūk’a ruḥşat virüp ⁽⁸⁾ mā-beynlerinde yigirmi beşer gürz ḥaṭā geçdi. Cihān-baḥş kendü kendüsine ğayret virüp nevbet kendüye geldükde onıncı ⁽⁹⁾ kırātdan Sālūk’a bir ɗarb-ı gürz urup gürz Sālūk’uñ ketfīne indükde ağızından qan gelüp ayakları rikābdan ⁽¹⁰⁾ boşandı. Depesinuñ üzerine yıqılurken Cihān-baḥş tiz gürzin taraflıyyla şalup Sālūk düşerken düvālinden ⁽¹¹⁾ qapup qolına aldı. Ḥayqıran Nerre’ye teslim eyledi. Ḥayqıran alup götürdi.

Cihān-baḥş meydānda yalnız qalup ⁽¹²⁾ cevelān eylemege başladı. Ve yönin Ṭīmūr Şāh tarafına döndürüp na‘ra urup er taleb eyledi. Ra‘düş-ı Enverī ⁽¹³⁾ toqsan sekiz arış qadd-ıla altında olan raḥş-ı cihān-ı peymā{de}sin meydāna sürüp Cihān-baḥş’uñ öñin aldı. “Yā Sihām ⁽¹⁴⁾ ol pehlivāni bende çekdin. Ammā şimdi baña niçe cevāb virürsin?” diyüp el nize ve gürze urup Cihān-baḥş’a üç ḥamle ⁽¹⁵⁾ eyledi. Cihān-baḥş gerci men‘eyledi. Gördi bu pehlivān Sālūk’dan ziyādedür.

Ḥāşılı aḥşam olunca Cihān-baḥş Ra‘düş’a ⁽¹⁶⁾ ruḥşat virüp aḥşa[m] üsti bir ɗarb-ıla ālūde idüp bende çekdi. Ve ‘alem dibine gönderdi. Ṭīmūr Şāh bu hāli görüp ⁽¹⁷⁾ “Nār-ı Nūr’ın ḥaşır ḥaşır ḥışmına uğra.” diyüp taḥl-ı ārām çaldurdu. Cihān-baḥş taḥl şadāsın işidüp dönince İslām ⁽¹⁸⁾ askerinden daḥı taḥl-ı ārām çalınup iki leşker dönüp qondılar.

Cihān-baḥş bār-gāh-ı Ṭālīmūn’a geldükde Ra‘düş ile ⁽¹⁹⁾ Sālūk’ı qarşusına getürdüp naşīhat eyledi. Anlar da qabül idüp İslām’a geldiler. Cihān-baḥş ḥıl‘at geyürüp ⁽²⁰⁾ birin sağ tarafa birin şol tarafa şandalīye oturdu. Cāsūslar görüp Ṭīmūr Şāh’a varup haber virdiler. Şāh ⁽²¹⁾ ğam-ġin oldı. Ne eylesün ol maḥal Qārūn-ı Mağribī ayağa ṭurup Cihān-baḥş cengine ḥıl‘at gitdi. Ammā Ra‘düş ⁽²²⁾ ile Sālūk’uñ altışar biñ ‘askeri var idi. Anlar beglerinüñ Ḥudā-perest olup Sihām-ı Ḥabeşī’ye tābi‘ olduğın işitdiler. ⁽²³⁾

Müşāvere eylediler. Çünkü efendilerimiz Hudā-perest olmuş. Yâ biz bunda turup neylesek gerek?” diyüp nişfu’l-leylde ⁽²⁴⁾ bār-gāhların bozup yükletdiler. Cihān-baḥş ‘askerine geldiler. Ra‘ dūş ile Sālūk’a haber virüp anlar da ḥazz eylediler. ⁽²⁵⁾ Ve ta‘ yīn olunan dā’ireye ḳondılar. Şabāḥ olup Ṭīmūr Şāh ‘askerüñ gitdügin duyup dibelik ğama düşdiler.

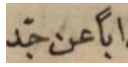
Ammā iki [330b] ⁽¹⁾ cānibden ceng-i ḥarbīler ḳalınup süvār oldılar. Meydān merkezine gelüp şāflar düzdiler. Cihān-baḥş meydāna girüp na‘ ra urup ⁽²⁾ er ṭaleb eyledükde Ḳārūn-ı Maġribī oldı. Cihān-baḥş Ḳārūn’a naẓar eyledi. Yüz on altı arış ḳaddi var dilāverdür. ⁽³⁾ Su ’āl eyledi: “Kimsin dilāver, Maġrib-zemīn ‘askerinde ne nām ile yād olursın?” didi. Ḳārūn-ı Maġribī Cihān-baḥş’a ⁽⁴⁾ kendüsin ta‘ rīf eyledi. “Baña Ḳārūn-ı Maġribī dirler. Kerīmān Şāh’uñ sol ḳolda pay-i taḥt pehlivānıyam.” didi. Cihān-baḥş: “Ḥamle ⁽⁵⁾ eyle!” diyüp başladılar bunlar cenge. Aḥşam olunca Cihān-baḥş Ḳārūn’a ruḥşat virüp aḥşam dönicek maḥal bir ḍarb-ıla ⁽⁶⁾ ālūde idüp bende çekdi. Ṭabl-ı ārām ḳalınup döndiler.

Dīvāna gelince Cihān-baḥş Ḳārūn-ı Maġribī’yi ḳarşusına getürdüp ⁽⁷⁾ İslām’a teklīf eyledi. Ḳārūn gördi, evvel esīr olan dilāverler İslām’a gelüp ‘izz ve şeref bulmuşlar. Bār-gāh-ı ⁽⁸⁾ Ṭālīmūn’ı gördi. Reşk idüp hidāyet-i Rabbānī irişmiş-idi. Bi-lā-tevaḳḳuf İslām’a geldi Cihān-baḥş bendin alup ⁽⁹⁾ egnine ḥıl‘ at geyürdi. Sālūk’uñ üst yanında şandalī virdi. Meger Ṭīmūr Şāh tarafından cāsūs var-ıdı. ⁽¹⁰⁾ Ḳārūn-ı Maġribī’nüñ daḫı Hudā-perst olduğın görüp ṭaba[n] aldı. Ṭīmūr Şāh’a varup aḥvālī bildürdi. ⁽¹¹⁾ Ṭīmūr Şāh ğamından nuṭḳa mecālī olmayup ṭaş kesildi. Hemān Zelzāl-ı Maġribī ayağa turup: “İy Şāh-ı Endelüsī! ⁽¹²⁾ Elem çekme, yarın meydāna ben gireyim. Ümīddür kim Nār-ı Nūr’uñ devletinde ḥaḳḳından geleyim.” didükde Ṭīmūr Şāh aña da ḥıl‘ at ⁽¹³⁾ geyürdi. Ve şabāḫa muntazır oldılar.

Çünkü şabāḫ oldı. Sultān-ı ḥāver sū-yı ufḳdan şa‘ şa‘ a-baḥş-ı heft-i eḳālīm ⁽¹⁴⁾ ‘ālīm olduğda iki leşkerden ceng-i ḥarbīler ḳalınup at ve fīl ve gergedānlarına süvār oldılar. ‘Azm-i meydān-ı rezm idüp ⁽¹⁵⁾ birbirlerine muḳābil ve muḳārīn ve meydān açılıp “Kim gire meydāna?” diyü tarafeynden nāẓır-ı ber-meydān iken anı gördiler. Maġrib-⁽¹⁶⁾ zemīn ‘askerinden yüz on ṭoḳuz arış ḳadd u ḳāmet ile bir pehlivān ez-ser u pā çin-i pūlāda vücūdın ārāste idüp ⁽¹⁷⁾ bir zende gergedāna süvār olmuş yanar āteş gibi

meydāna girdi. Tarīd-i cevelān eyledükden sonra kol kaldırıp çalınan kūsleri (18) dīñdürdi. Ve bülend-āvāz ile na' ra urup: “Benüm Zelzāl-ı Mağribī, iy leşker-i Yezdān-ı³⁶⁹ Perristān meydānuma kimseyi istemem. İllā Sihām-ı (19) Hābeşī gelsün.” didükde pehlivānlar Cihān-bağş'ın yüzine bağıdılar. Cihān-bağş dağı bu kerre Evren-güş-ı Bahrī'ye mahmūz-i hār-(20)engiz gösterüp yanar āteş gibi meydāna girdi. Ve Zelzāl-ı Mağribī'nün önün alup: “Aşğ olsun pehlivān!” diyince Cihān(21)-bağş'ın mehābetinden Zelzāl'ın ödi ağzına geleyazdı. Göñlinden: “Hay nā-bekār Hābeşī! Ne mehābete mālīk olur?” didi. (22) Dönüp tecāhül yüzinden: “İy server-i Hābeşī! Sen bu Nār-ı Nūr kullarından ne istersin? Nedür bunlarla senün hūşümetün? (23) Beyhūde bir ālāy dilāverlerün kimin katl idüp kiminün 'arzin sīs-hāne bār-giri tersine döndürüp kimin (24) dağı öteden beri irş ile eben 'an ceddin³⁷⁰ hizmet eyledükleri Nār-ı Nūr dīninden döndürmek ne üzeriñe lāzımdur?” didi. (25) Cihān-bağş gülüp: “Pehlivān! Cümleden beri budur ki bizler şāhib-kırānlarız. İşte böyle sizün gibi Hāğğ yoldan çıkup hılāf [331a] (1) hılāf dīne ve bātıl mezhebe gidenleri toğrı yola da' vet idüp gelürse hoş, gelmezse tu' me-i dendān-ı tīg-ı berrān eylemek (2) üzerimize lāzımdur. Aşlı budur. Sā'ir kabāhatleriñüz şöyle tursun, eger siz dağı imāna gelüp benümle yār-ı qarındaş (3) olursāñ ' izzet ve hürmet bulup tīgumdan hālāş bulursın. Ve-illā senün dağı başını kesüp sā'irlere ' ibret eylesen.” didi. (4) Bu kerre Zelzāl-ı Mağribī öykelenüp darıldı ve ğāzaba geldi. Dönüp Cihān-bağş'a eyitdi: “Nā-bekār Hābeşī çoğça vardın. (5) Beni evvelki başdığın pehlivānlara kıyās eyleme. Ammā Nār-ı Nūr devletinde seni meydān ortasında yıküp başını kesmez (6) isem, Nār-ı Nūr'ın yüzine kat-ender-kat tükürmiş olayım.” didi. “Tırma hāmle eyle!” didükde Cihān-bağş eyitdi: (7) “Orasın meydān bilür. Ancağ sen hāmle eyle. Zīrā evvel hāmle eylemek bize düşmez.” didükde Zelzāl el nīzeye urup (8) irişdi. Cihān-bağş'a bir nīze havāle eyledi. Cihān-bağş Zelzāl'ın gelişinden ne rütbede dilāver idüğün fehm idüp (9) aña göre siper kapdı. Nīzeye berāber virüp çarpdı. Zelzāl'ın nīzesin yolından ayırdı. Vücūdına elem irgürmedi. (10) Zelzāl-ı Mağribī nīzesin zābt idüp at kuvvetiyle geçdi. Ser-i meydāna vardı. Öteden dönüp nīzesin zemīne zerk (11) eyledi. Ve gürz-i girānın eline alup irişdi. Cihān-bağş'a bir çarb-ı gürz havāle eyledi. Cihān-bağş gürzin dağı men' eyledi. (12) Nevbet Cihān-bağş'a geldi. Cihān-bağş dağı el nīze-i Tālīmün Şāh'a urup irişdi.

³⁶⁹ Metinde “Yerzān”.

³⁷⁰ “Kuşaktan kuşağa, nesilden nesile.”

Zelzāl'a bir nīze havāle eyledi. ⁽¹³⁾ Zelzāl-ı Mağribī nīzenüñ gelişin gördi. Yalmanı cān almağ kaşına yalmanup gelür. Tīziyye cān havliyle siperin çapup ⁽¹⁴⁾ berāber virdi. Yalman-ı nīze āyine-i siperi pūs eyleyüp āteşler şaçıldı. Zelzāl'uñ qolı bükilüp siper gögsine çapandı. ⁽¹⁵⁾ Az qaldı ki bir {bir}yānından güzer eyleye. Yine Cihān-bağş el çeküp nīze-i dāmen siperden çapdurdı. Qoltuğ altına uğrayup ⁽¹⁶⁾ cebe halkaların birbirine qatarak geçdi. Ser-i meydāna vardı. Zelzāl-ı Mağribī'ye bir nīze urdı kim müddet-i 'ömrinde dağı ⁽¹⁷⁾ bir kimseden böyle bir nīze yi{t}miş degül idi. Vücüdı berg-i hūzān gibi lerzān oldı. Cihān-bağş öteden dönüp nīzesin ⁽¹⁸⁾ miyān-dāna aldı. Ve tarafeylinden gürz-i Tālīmün'ı çeküp tokuzuncı kıratdan zabt eyledi. Ve irüp miqdārına göre Zelzāl'a ⁽¹⁹⁾ bir çarb urdı. Zelzāl gürz berāber virüp baş kaçurdı. Arkaya alduğda cihān başına teng oldı. Cihān-bağş gürzin ⁽²⁰⁾ zabt eyleyüp geçüp ser-i meydāna vardı. Zelzāl-ı Mağribī az qaldı rahşından zemīne ser-nigün olayazdı. Ne hāl ise şavdı. ⁽²¹⁾ Çapdı gürzin irişdi. Cihān-bağş'a bir çarb urdı. Cihān-bağş men' idüp Cihān-bağş urdı. Zelzāl biñ ⁽²²⁾ belā ile men' eyledi.

Hāşıl-ı kelām aḥşam olunca gürz cengi idüp Cihān-bağş Zelzāl'a ruḥşat virdi. Aḥşam olduğda ⁽²³⁾ Cihān-bağş at başın çeküp tırdı ve Zelzāl'a tırdı idüp Zelzāl da tırdı ve eyitdi: "Yā Zelzāl bugün saña ruḥşat ⁽²⁴⁾ virdüm, var bu gice kebābuñ ye ve şarābuñ ic. Taqvīt-i beden hāşıl eyle de yarın senüñle yine görüşelim." diyüp döndi. ⁽²⁵⁾ Zelzāl-ı Mağribī dağı dönüp iki cānibden döndiler. Taḥl-ı ārām çalınup herkes menzil-gāhına vardı.

Ṭīmūr Şāh dönüp [331b] ⁽¹⁾ dīvāna geldükde cümle şāhlar ve begler şem' ine cem' oldılar. Zelzāl-ı Mağribī dağı gelüp şandalisinde qarār eyledi. Ṭīmūr Şāh ⁽²⁾ eyitdi: "Āferīn yā Zelzāl! Bugün Sihām-ı Hābeşī'nüñ elinden ḥalāş olduñ. Senden gayrı bir selāmet bulmuş yoğ-ıdı." ⁽³⁾ diyü fermān eyledi. Ve Zelzāl'a bir ḥıl' at geyürdi. Dönüp eyitdi: "Yā Zelzāl, saña Sihām-ı Hābeşī ne söyledi? Vāfir anuñla ⁽⁴⁾ söyleşdiñüz." diyü su'āl eyledi. Zelzāl-ı Mağribī: "Pādişāhum, 'Bugün saña ruḥşat virdüm, yarın görüşelim.' didi. İşte aşlı ⁽⁵⁾ ol idi." didi. Ne hāl ise ol gice yine başa çıkardılar. Şabāḥ oldı. Yine iki cānibden taḥl-ı ceng çalınup meydān ⁽⁶⁾ merkezine geldiler. Ālāylar düzildi. Şaflar çekildi. Mağrib 'askerinden Zelzāl-ı Mağribī at sürüp meydāna girdi. Cihān-bağş ⁽⁷⁾ öñin alup ol gün dağı aḥşam olunca ceng idüp ayırd olmadan döndiler.

Şabāh yine bindiler öyle vaktine ⁽⁸⁾ dek ceng idüp nevbet Cihān-baḥş'a geldükde bir kīrāt girüden tutup Zelzāl'a bir darb-ı şedīd urdı. Zelzāl'ıñ ⁽⁹⁾ altında olan raḥşınıñ bili kırılıp çār-nā-çār Zelzāl-ı Mağribī zemīne indi. Cihān-baḥş daḥı raḥşından zemīne ⁽¹⁰⁾ inüp piyāde Zelzāl kalkınca bekledi. Andan Zelzāl ayağa turup muşt muştı yağa yağaya oldılar. 'Ākıbet düvāl ⁽¹¹⁾ düvāle olup Zelzāl-ı Mağribī Cihān-baḥş'ıñ düvālinden tutup üç kerre zūr eyledi. Bir nesne ḥāşıl idemedi. ⁽¹²⁾ Andan kapup şalıvirdi. Bu kerre Cihān-baḥş Zelzāl'ıñ düvālinden kapup zūr-ı evvelde tā başına berāber kaldırdı. ⁽¹³⁾ Ve zemīne urup iki elin kafasına bend idüp Ḥaykıran Nerre'ye teslīm eyledi. Ḥaykıran Nerre daḥı alup 'alem sāyesine ⁽¹⁴⁾ iletdi. Tīmūr Şāh bu ḥālī görüp 'asker-i Mağribī birden yürütmek murād eyledi. Bu kerre Keydül-i A'zam kā'ıl olmadı ⁽¹⁵⁾ ve eyitdi: "Elem çekme pādīşāhum! Yarın meydāna ben girüp ḥaḳḳından gelürem." didi. Tīmūr Şāh daḥı Keydül-i A'zam sözi ile ⁽¹⁶⁾ darb-ı ārām çaldırup döndiler. Cihān-baḥş dönüp iki leşker döndi ve kōndı. Tīmūr Şāh dīvāna gelince Tārāk ⁽¹⁷⁾ 'ayyarı teccessüse gönderdi. "Var gör Sihām-ı Ḥabeşī Zelzāl'i niçe eyler. Bir ḥaber getir." diyü. Tārāk 'Ayyār daḥı: "Nola baş üstüne!" ⁽¹⁸⁾ diyüp tebdīl-i şüret Cihān-baḥş bār-gāhına gelüp bir köşede temāşāya turdı.

Bu yañadan Cihān-baḥş daḥı ⁽¹⁹⁾ dönüp bār-gāhına geldi. Begler cümle rezm tonların çıkarup bezm cāmelerin giydiler. Dīvān-ı Cihān-baḥş'a geldiler. ⁽²⁰⁾ Ta'ām yinildi. Meclis gelüp biraz kesb-i neşāṭ eyledükde fermān eyledi. Zelzāl-ı Mağribī'yi keşān-ber-keşān getürdiler. Bu kerre ⁽²¹⁾ Cihān-baḥş öñine geldükde Cihān-baḥş Zelzāl'i dīne da'vet eyledi. Zelzāl-ı Mağribī eyitdi: "Server eger beni ser-kaḳlanlardan ⁽²²⁾ iderseñ oluram." didi. Cihān-baḥş daḥı "Nola!" diyüp iki ḥıl'at geyürdi. Biri ĩmāna geldüğinden ötüri ⁽²³⁾ ve biri ser-kaḳlanlık ḥıl'ati. Zirā Cihān-baḥş'ıñ dört ser-kaḳlanı olsa gerekdür. Dört ser-kaḳlana baş ser-kaḳlan Hezīrān'dur.

⁽²⁴⁾ **Ḥāşılı** Zelzāl'a ḥadem ü ḥaşem ve taḅl ve 'alem virüp ḥayme vü ḥar-gāh virdi. Ve bu sürür ile ele cām³⁷¹ alup 'ayş-ı nūşa ⁽²⁵⁾ başladılar. Tārāk 'Ayyār bunları görüp oradan çözüldi. Taban kaldırup Mağrib ordusına geldi. Tīmūr Şāh [332a] ⁽¹⁾ Şāh dīvānına girüp mu'allak atdı. Andan Zelzāl aḥvālin naḳl eyledi. Cümle şāhlar bu cevābı işidüp melül oldılar. ⁽²⁾ Bu arada Keydül-i A'zam ayağa turup "Sihām-ı

³⁷¹ Metinde "ḥām".

Ḥaṣebī'nūñ cengi yarın benümdür.” didi. Ṭīmūr Şāh daḥı hıl' at geyürdi. ⁽³⁾ Ol gice mürür idüp şabāḥ oldı. Ceng-i ḥarbīler çalınup Mağrib ' askerinden süvār oldılar. Bu kerre Cihān-baḥş ⁽⁴⁾ ' askerinden daḥı Ṭālīmūn Şāh kūslerine ṭurralar urup ol şahrāyı vāveylādan şadā ile ṭoldı. İki leşker birbirlerine ⁽⁵⁾ muḳābil ve muḳārīn olup meydān açıldı. Mağrib-zemīn ' askerinden yüz yigirmi dört arış ḳadd-ıla Keydül-i A'zam meydāna ⁽⁶⁾ girüp ṭarīd-i cevelāndan şoñra ḳol ḳaldırup çalınan ceng-i ḥarbīleri diñdürdi. Ve kendin bildirüp: “Ḳanı Sihām-ı ⁽⁷⁾ Ḥabeşī meydānuma gelsün.” diyü na'ra urdı. Cihān-baḥş-ı Cihān-ārā daḥı ' alem sāyesinden Evren-güş-ı Baḥrī'yi sürüp ⁽⁸⁾ yanar āteş gibi 'azm-i meydān eyledi. Bu kerre Keydül A'zam'ıñ muḳābelesine gelince at başın çeküp ṭurdı. Ve ādāb-ıla ⁽⁹⁾ 'aşḳ eyledi. Keydül-i A'zam daḥı merḥabā idüp bunlar bir zamān daḥı söyleşdiler. Andan cenge başladılar.

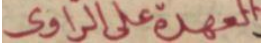
Ḥulāşa-i ⁽¹⁰⁾ kelām Keydül-i A'zam el nīze-i cān-sitāna urup irişdi. Cihān-baḥş'a bir nīze ḥavāle eyledi. Cihān-baḥş siper-i Ṭālīmūn'ı ⁽¹¹⁾ berāber virüp Keydül-i A'zam'ıñ nīzesin yolından şabıtdı. Egerçi āsān-vech üzere men' eyledi. Ammā Keydül'i ⁽¹²⁾ begendi. Zelzāl'a mu'ādil degüldür. Çoḳ ḳuvvete mālīk server. Taḥsīn eyledi. Keydül-i A'zam nīzesin zābt idüp ⁽¹³⁾ ser-i meydāna vardı. Öteden dönüp ṭurdı. Ve eyitdi: “Yā Sihām! Sen de ḥamle eyle.” didi. Cihān-baḥş daḥı el nīze-i ⁽¹⁴⁾ Ṭālīmūn Şāh'a urup irişdi. Keydül'e bir nīze 'aşḳ eyledi. Keydül siper ḳapup berāber virdi. Ḍarb-ı nīzeden ḳolları ⁽¹⁵⁾ bükilüp yalman-ı nīze sīnesine meyl eyledi. Keydül'üñ 'aḳlı gidüp ne ḥāl ise ḡayret-ile nīzeyi yolından irüp ḳoltuḳ ⁽¹⁶⁾ altından yol gösterdi. Cihān-baḥş nīzesin zābt idüp cebe ḥalkaların kevākib mişāl zemīne şaçarak geçüp gitdi. Meydān ⁽¹⁷⁾ başına vardı. Keydül Cihān-baḥş'dan bir nīze yidi kim gözleri fāl taşına döndi. Ol ḡazab ile ḳapdı gürzin ⁽¹⁸⁾ irişdi. Cihān-baḥş'a bir ḍarb urdı. Cihān-baḥş āsān-ı ṭarīḳ ile men' eyledi. Cihān-baḥş urdı. Keydül-i A'zam ⁽¹⁹⁾ biñ zaḥmet-ile men eyleyüp bu minvāl üzere yek-ā-yek küt-ā-küt gürz cengine girdiler tā aḥşam olunca. Çünkim aḥşam ⁽²⁰⁾ ḳarīb oldı. Cihān-baḥş at başın çeküp ṭurdı. Keydül'e daḥı ṭur eyleyüp: “Var imdi yā Keydül! Bugün senüñle ⁽²¹⁾ ayırd olmaduḳ. Yarın yine görüşürüz.” diyüp döndi. Keydül de dönüp iki cānibden ṭabl-ı ārāma ṭurralar uruldu. ⁽²²⁾ İki leşker dönüp ḳondular.

Rezm libāsların çıkarup bezm ṭonların giydiler. Mağrib ' askeri Ṭīmūr Şāh bār-gāhına cem' oldı. ⁽²³⁾ Cihān-baḥş begleri bār-gāh-ı Ṭālīmūn'a cem' olup iki ṭarafdan ol gün cengin söyleşdiler. Begler Cihān-baḥş'dan Keydül'i ⁽²⁴⁾ su'al eylediler. Cihān-baḥş

“Met̄in dilāver imiş.” diyü medh eyledi. Ol gice dağı bu hāl üzere başa iletdiler. Çünkim ⁽²⁵⁾ şabāh oldı. Gün kıbbe-i felekden baş gösterüp ‘ālem nūr-ı Yezdān birle münevver ve müzeyyen olduğda iki leşkerden ceng-i [332b] ⁽¹⁾ ħarbīler çalınup at fīl gergedān arkasına geldiler. Gürūh-ā-gürūh ‘azm-i meydān-ı rezm idüp ālaylar bağladılar. Şāflar ⁽²⁾ düzdiler. Meydān açıldı. Herkes nāzır-ı ber-meydān olup “Āyā meydāna kim gire?” didüklerinde Keydül-i A‘ zam meydāna ⁽³⁾ girüp Cihān-baĥş öñin aldı. Söyleşürek azğışup³⁷² cenge başladılar. Ol gün dağı tā aĥşam olunca ⁽⁴⁾ gürz cengi idüp ġālib mađlūb belli olmadı. Dönüp kıondılar. Şabāh yine bindiler.

El-‘uhdetü ‘ale’r-rāvi³⁷³ ⁽⁵⁾ yidi gün Cihān-baĥş Keydül’e ruşsat virüp kelle-ber-kelle ceng eylediler. Yidinci gün Cihān-baĥş evvel ⁽⁶⁾ ceng-i ħarbī çaldırup evvel meydāna girdi. Begler bildiler kim murādı Keydül ile ayırd olmağdur. Ammā Mađrib ⁽⁷⁾ ‘askeri bilmezler aşlı nedür. Keydül-i A‘ zam dağı meydāna girüp Cihān-baĥş’uñ öñin aldı. ‘Aşķ idüp eyitdi: ⁽⁸⁾ “Yā Sihām! Bugün nedür aşlı? Ol ceng-i ħarbī çalup evvel meydāna girdüñ. Ğālibā ‘acele eyledüğüñ eceledir.” didi. ⁽⁹⁾ Cihān-baĥş’uñ hālın bilmez. Cihān-baĥş dağı aşlın söyleyüp “Kā’ide-i şāhib-kırānī böyledür. Bugün senüñle beher hāl ⁽¹⁰⁾ ayırd oluruz. Gözin ac, var mađduruñ şarf eyle. Şoñra ‘özr bahāne eylemeyesin.” didi. Keydül-i A‘ zam aşlın duyup ⁽¹¹⁾ kendüsine ġayret virdi. İkdām-ı tām ile irüp Cihān-baĥş’a bir đarb urdı. Cihān-baĥş merd-āne ve dilīr-āne ⁽¹²⁾ men‘ idüp Cihān-baĥş dağı Keydül’e urdı. Keydül ne ħā‘l ise men‘ idüp bunlar yek-ā-yek küt-ā-küt kıbbe-i ⁽¹³⁾ felege gelince ceng eylediler. Andan Cihān-baĥş at başın çeküp tırdı. Ve Keydül’e tır eyleyüp Keydül dağı tırdı. ⁽¹⁴⁾ Cihān-baĥş dönüp Keydül’e: “Yā Keydül! Bugün senüñle yidi gündür kim ceng eyleriz. Zāhirde ġālib mađlūb ⁽¹⁵⁾ belli olmadı. İmdi bugün elbetde senüñle ayırd oluruz. İñ atuñdan ben de ineyim. Senüñle piyāde düvāl kemer tıtuşalım. ⁽¹⁶⁾ Kıanımız ġālib gelürse bildügin eylesün.” didi. Keydül-i A‘ zam bu kıavle rāzī olup muĥālefet eylemedi. Yire indi. ⁽¹⁷⁾ Cihān-baĥş dağı inüp düvālın Keydül’e teslīm eyledi. “İşte yā Keydül, düvālüm saña teslīm. Mađduruñ şarf ⁽¹⁸⁾ eyle. Var kıuvvetüñi bāzūya getür. Zūr eyle. Eger baş parmağımı zemīnden rüzġār gečecek kıadar kıaldırabilürseñ ⁽¹⁹⁾ bütün devlet ve dārātum senüñ olsun. Beni dağı niçe dilerseñ öyle eyle.” didi. Keydül dağı Cihān-baĥş’a ⁽²⁰⁾ eyitdi: “Yā Sihām! Eger sen de beni kıaldırursañ ölince ĥizmetüñde olup her teklīf eyledüğüñden

³⁷² Metinde “az‘ ışup”.

³⁷³ “Doğru olup olmaması mesuliyeti rivayet edene aittir.”

dönmeyüp emriñe ⁽²¹⁾ rām ve hükümüñe fermān-ber olayım.” didi. Ve Cihān-baḥş’uñ düvālinden tutup “Yā Nār-ı Nūr!” diyü üç kerre zūr eyledi.

⁽²²⁾ **Hāşılı** üçüncü zūrda güc-ile taraqlığa dek kaldırdı. Cihān-baḥş lenger virince kolları bükilüp Keydül’uñ ⁽²³⁾ kuvveti kesildi. Cihān-baḥş dürüst pāyların zemīne başdı. Biraz teneffüs eyledükden sonra Keydül’uñ düvālīne şarılıp ⁽²⁴⁾ Bir kerre “Yā ma‘būd-ı bī-zevāl!” diyüp niçe zūr eyledi ise zūr-ı evvelde Cihān-baḥş Keydül’uñ pāyların zemīnden kesüp ⁽²⁵⁾ dizine berāber kaldırup ruḥşat virdi. Keydül zūr ile lenger vire gördi. Olmadı. Cihān-baḥş’uñ kollarını bükemedi. [333a] ⁽¹⁾ bükemedi. Cihān-baḥş bir zūr daḥı idüp ikinci zūrda Keydül’i gögsine berāber aldı ve yine ruḥşat virdi. ⁽²⁾ Keydül lenger virdi, olmadı. Cihān-baḥş üçüncü de Keydül’i tā başına berāber kaldırup şart-ı mu‘ānaḳadan ⁽³⁾ sonra yine ayağ üzere koyup “Şikeste vü peste yā Keydül ma‘zūr olsun.” didükde Keydül hemān ol arada ⁽⁴⁾ Cihān-baḥş’uñ pāyine düşüp derūnī bende oldu ve imāna geldi. Ancaḳ ser-ḳaplanlık istedi. Cihān-baḥş ⁽⁵⁾ rāzī olup ruḥşlarına bindiler. Andan Cihān-baḥş Ṭīmūr Şāh ‘askerine ḳarşu na‘ra urup: “Var mıdur ⁽⁶⁾ Keydül’uñ benden intikāmın almağa heves eyler? Meydānuma gelsün.” didükde Ṭīmūr Şāh “Nār-ı Nūr ḥışmına uğra!” diyüp ⁽⁷⁾ ‘askeri birden yürütmek murād eyledi. Vüzerā ve şāhlar rızā virmeyüp tabl-ı ārām çaldırdılar. Ve dönüp ḳondılar. ⁽⁸⁾ Ṭīmūr Şāh dīvāna gelince Ṭārāḳ ‘Ayyār’ı tecessüse gönderdi. Keydül ne yüzden hareket eyler, diyü. Ṭārāḳ ⁽⁹⁾ tebdīl-i şuret ve taḡyīr-i cāme idüp bār-gāh-ı Ṭālīmūn’a geldi. Bir küşede turup temāşāya başladı. Ammā ⁽¹⁰⁾ gözleri dört tarafa şimşek gibi oynar tuyulmayam diyü. Berüden Cihān-baḥş-ı Cihān-ārā daḥı gelüp bār-gāh-ı ⁽¹¹⁾ Ṭālīmūn’da ḳarār eyledi. Cümle begler gelüp yirlü yirinden ḳarār eyledi. Keydül-i A‘zam daḥı geldi. Cihān-baḥş fermān ⁽¹²⁾ eyledi. İki ḥıl‘at birbiri üzerine geyürdi. İkinci ser-ḳaplan eyledi. Ve aña göre ḥadem ü ḥaşem ve bār-gāh ⁽¹³⁾ ta‘yīn eyledi. Keydül-i A‘zam Ṭīmūr Şāh’u ricā idüp: “Yarın varup getüreyim, incitme devletlü!” didi. Cihān-⁽¹⁴⁾baḥş daḥı ricāsın ḳabül eyledi. Bu şevḳa ‘işrete başladılar. Ṭārāḳ ‘Ayyār bu ḥaberi alup taban kaldırdı. Ṭīmūr ⁽¹⁵⁾ Şāh bār-gāhına gelüp aḥvālī cümle ḥaber virdi. Ṭīmūr Şāh ḡama düşdi. Dönüp şāhlar ile müşāvere ⁽¹⁶⁾ eylediler. “Şimdi nice olur? Yarın Keydül gelüp ‘Elbetde gidelim.’ dirse ne cevāb virelim?” didi. Vüzerādan ⁽¹⁷⁾ biri Ṭīmūr Şāh’a eyitdi: “Pādişāhum, benüm ‘aqluma bir nesne geldi. Eger böyle olursa cümlesinden ḥalāş olursın.” ⁽¹⁸⁾ didi. Ṭīmūr Şāh: “Nedür ol didüḡüñ? Söyle görelim, ma‘ḳül ise eylerüz.” didi. Vezīr: “Pādişāhum! Eger Sihām-ı Ḥabeşī’yi ⁽¹⁹⁾

varup Tārāk ‘Ayyār cāme-h‘ābından dārūlayup ve çalup bunda getirür ise gayrı Nār-ı Nūr’uñ büyük devleti ⁽²⁰⁾ zuhūr eylemiş olur. Dilerseñüz öldürin. Dilerseñüz bir yirde haps idüñ. Sihām-ı Hābeşī aradan kılğıdukdan soñra ⁽²¹⁾ cümle pehlivānlar yine dönüp Nār-ı Nur’a tābi‘ olurlar. Bütün ‘askerin dağı zabt eylesin.” didi. Cümlesi vezirüñ bu ⁽²²⁾ rāyını şavāb gördiler. Tīmūr Şāh dönüp Tārāk ‘Ayyār’a: “Ne dirsın ‘ayyār? Bu işüñ ‘uhdesinden gelebilir misin?” ⁽²³⁾ didi. Tārāk eyitdi: “Hayır pādişāhum, idemem. Cān bostānda bitmez. Eger ele girürsem şübhesüz beni helāk iderler.” didi. ⁽²⁴⁾ Dört taraftan şāhlar “Öyle dime ‘ayyār himmeti kendiñe ‘ālī eyle. Elbetde sen bu işüñ ‘uhdesinden gelürsin. ⁽²⁵⁾ Çok nazı ko. Saña her birimüz birer kīse altun virelim, tek bu işi gör.” didiler. Tīmūr Şāh dağı dönüp: “Yā Tārāk! [333b] ⁽¹⁾ Eger murāduñ altun ise beş kīse altun da ben vireyim, hemān iş gör. Şol Sihām-ı Hābeşī didükleri nā-bekārı ⁽²⁾ ele getir.” didükde Tārāk’uñ gönli oldı. Altun tama‘ ma düşdi. Gönlinde “Herçi bād-ābād yā devlet başa, yā kuzğun ⁽³⁾ leşe yā ol kadar altuna mālīk oluram yāhūd cān başdan çıkaram.” didi. Ammā āşikāre Tīmūr’a temennā idüp ⁽⁴⁾ “Bre hey pādişāhum, altun için dimem, siz ricā eyledükden soñra ne diyem, almam demek olmaz. Lākin pek muhātaradır. Zīrā ⁽⁵⁾ ecinnīye mālīk bir nā-bekārdur. Aḥfādan her gice gözedürler. Hele hoş-imdi pādişāhum ḥātırıñuz için gideyim. ⁽⁶⁾ Eger cāndan çıkarsam başum sağ olsun.” didi. Gülüşdiler. “Var imdi yā Tārāk göreyim seni.” didiler. Tārāk ⁽⁷⁾ “Nola!” diyüp yine tırdı. Tīmūr Şāh eyitdi: “Gitseñe yā Tārāk, dağı ne tıruursuñ?” didi. Tārāk: “Giderem pādişāhum ⁽⁸⁾ ancak ḥātırıma bir nesne geldi. Şimdi böyle gidersem “Acabā pādişāhum baña beş kīse altunı virür mi? Yāhūd virdigi ⁽⁹⁾ şüretde nasıl altun virür? Kīseleri ne rengdür?” diyü baña ‘azīm vesvese ve telāş olur. Soñra şāyed ol telāş ⁽¹⁰⁾ ile gāfil bulunup boğazı ele virem. Benüm ele girdüğüm ḥācetüm degüldür. Lākin iş ber-‘aks olur anı fıkı iderem. Bilmem ⁽¹¹⁾ ne eylesem.” didi. Tīmūr Şāh eyitdi: “Nā-bekār, şöyle böyle diyü bahāne ideceğüñe altunı peşin almadan gitmem diseñe.” ⁽¹²⁾ didi. Tārāk tapu kılup “Pādişāhum, öyle olsa eyü olur idi. Ben de vesveseden ḥalāş olurdum. Hizmeti ⁽¹³⁾ cān-ıla görürdüm.” didi. Dört taraftan “Öyledür, bu sözi yirindedür pādişāhum.” didiler. Tīmūr Şāh ḥazīne-dāra ⁽¹⁴⁾ emr eyledi. “Beş kīse altun getir.” didi. Ḥazīne-dār dağı beş kīse altun getirüp Tārāk ‘Ayyār’a virdi. ⁽¹⁵⁾ Tārāk ‘Ayyār dağı beş kīse altunı alup döndi. Şāhlara dağı “İy şāhlar oldı olacağ bārī tamām olsun. ⁽¹⁶⁾ Siz dağı va‘ de eyledigüñüz birer kīse altunı virin.” didi. Anlar dağı birer kīse altunı getürdüp Tārāk ‘Ayyār’a ⁽¹⁷⁾ virdiler. Tārāk cümle enbānına indirüp “İmdi himmet idüñ.” Bār-gāh-ı Tīmūr Şāh’dan taşra çıkıdı. Kendi ⁽¹⁸⁾ bār-gāhına geldi.

Kīseleri hāzīnesine indirüp oradan tebdīl-i şūret olup gice içre ‘azm-i leşker-i Cihān-baḥş⁽¹⁹⁾ eyledi. Daḥı ilk aḥşam idi. Halk ayakda iken bār-gāh-ı Tālīmūn Şāh’a gelüp bir tarīk ile içeri girdi. Bir kūşede⁽²⁰⁾ tırdı. Birazdan herkes bār-gāhına gitdi. Cihān-baḥş daḥı taḥt üzere cāme-ḥāb tezyīn eylediler. Şoyunup yatdı.⁽²¹⁾ Nefīr ḥāba vardı.

Hikmet-i Hudā ol gice Haykiran Nerre bir maşlahata ta‘yīn olunup anda bulunmadı. Tārāk ‘Ayyār fırsat⁽²²⁾ bulup pinhān oldığı yirden çıkup yab yab Cihān-baḥş’uñ yanına gelüp bir avuc dārū çıkarup burnına tıtu⁽²³⁾virdi. Cihān-baḥş’ı dārūdan geçürüp kilīm perdeye şarakodı. Ve sırtına urup bār-gāh-ı Tālīmūn Şāh’dan⁽²⁴⁾ taşra çıkdı. Ne ḥāl ise yolına toḡrılıp güc-ile Maḡrib leşkerine düşdi. Tārāk ‘Ayyār’uñ biraz cānı yirine geldi.⁽²⁵⁾ Oradan bār-gāh-ı Tīmūr Şāh’a irdi. İçeri girdi. Şāhlar daḥı otururlar idi. Tārāk sırtında kilīm perde ile [334a]⁽¹⁾ ile Cihān-baḥş’ı yire ḳodı. “Şikeste vü peste pādīşāhum, işte ḥaşmuñ getürdüm.” diyüp kilīm perde içinden Cihān⁽²⁾-baḥş’ı taşra bıraḳdı. Tīmūr Şāh görünce şād oldı. “Bre meded hemān bu nā-bekārı öldürelim, yoḥsa mādām ki⁽³⁾ bu şaḡdur bize rāḥat yoḳdur.” didi. Cellādılar emr eyledi. Gelüp Cihān-baḥş’uñ başı uçına geçdiler. Ammā dört⁽⁴⁾ taraftan şāhlar ve vüzerālar eyitdiler: “Pādīşāhum, şimdi bu Sihām’ı böyle bī-‘aḳl iken öldürmek ile ne olur? Kendinüñ⁽⁵⁾ öldüḡin bilmez. Bārī ‘aḳlını başına getürüp öyle ḳatlı olunsa ol daḥı nice öldüḡin ve kimüñ elinde ḳatlı⁽⁶⁾ olunduḡın bilse.” didiler. Tīmūr Şāh kim “Dimediñüz!” diyüp döndi. Tārāk ‘Ayyār’a eyitdi: “Şol nā-bekāruñ ‘aḳlın⁽⁷⁾ başına getir. Görelim ne mu‘āmele eyler. Biraz söyledüp andan ḳatlı idelim.” didi. Tārāk ‘Ayyār eyitdi: “İtme pādīşāhum!⁽⁸⁾ Şoñra peşīmān olursın. Bu nā-bekāruñ ‘aḳlı başına gelürse ḡayrı öldüremezsın, ḳurtulur. Şoñra siz elinden ḳur⁽⁹⁾tulmazsıñuz.” didi. Tīmūr Şāh: “Senüñ gözün ḳorḳmışdur, ne söylersin? Muḥkem bende çekdükdən şoñra niçe ḳurtulur?”⁽¹⁰⁾ Şunu daḥı muḥkem bend eyleñ.” didi. Çellādılar bildiḡi gibi muḥkem bend eylediler. “Pādīşāhum bu bend[d]en bir vech-le ḥalāş olmaḳ⁽¹¹⁾ muḥāl-ender-muḥāldür.” didiler. Tīmūr Şāh fermān eyledi. Tārāk ‘Ayyār Cihān-baḥş’uñ ‘aḳlı başına getürüp girü⁽¹²⁾ tırdı. Cihān-baḥş kendüye gelüp gözün açdı. Gördi elleri muḥkem bend olmış. Ḳarşusına baḳdı taḥt⁽¹³⁾ üzere birḳac şāh oturur. Bir dīvāndur ammā cümlesi āteş-perestler libāsından. Bildi ki bir ḥīle pā-bendine uğramışdur.⁽¹⁴⁾ Fikre vardı. Ammā Tīmūr Şāh Cihān-baḥş’uñ ‘aḳlı başına geldüḡin görünce “Niçe görürsın kendüñi yā Sihām-ı Ḥabeşī?⁽¹⁵⁾ Nār-ı Nūr ḳulların incidüp kimisin Hudā-perest eylemeḡi gördüñ mi? ‘Āḳıbet Nār-ı Nūr işte seni bu ḥāle ḳodı.” diyince⁽¹⁶⁾ Cihān-baḥş ḡazaba gelüp

eyitdi: “Nā-bekārlar benüm hālüm nicedür? Hīle ile ādem bend eylemek erlik degüldür. Erlik oldur ki ⁽¹⁷⁾ meydānda döge döge ɗarb-ı dest-ile bende cekesiz.” diyüp Tīmūr’a sögdi. Tīmūr Şāh: “Bre uruñ şu nā-bekār ⁽¹⁸⁾ Hābeşī’nüñ boynın.” diyince cellāduñ birisi ilerü geldi kim Cihān-bağş’uñ başın kese. Cihān-bağş öyle bir na‘ra ⁽¹⁹⁾ urdı kim cümlesi ğışş olup ɗaldı. Hemān iki dizi üzere çöküp öyle bir zūr eyledi kim kütür kütür bendlerin ⁽²⁰⁾ ɗırup ayağa ɗurdı. Dönüp cellāduñ ɗafasına bir muşt urup tarmār eyledi. Andan tahta yürüyüp ibtidā ⁽²¹⁾ Tīmūr’ı bende çekdi. Andan Enver Şāh’ı ve Kerīmān Şāh’ı bende çekdi. Sā’irlere “Kıyımdanmañuz, yoğsa dīnüm haqqı-çün ⁽²²⁾ cümleñüz ɗıraram.” diyince erbāb-ı dīvān yirlerinden hareket idemediler. Tārāɗ ‘Ayyār bu hāli görince cān havli ile ⁽²³⁾ bār-gāh ɗapusından ɗaşra oldı. Kösteği yükden eyledi. Tīmūr’a sögüp “Neylerdin hey nā-bekār, ‘aqlın başına ⁽²⁴⁾ getürüp. Gör imdi ne ɗazāya uğradın.” diyüp kendin pinhāna çekdi.

Ammā rāvi ɗavlınce berüden Cihān-bağş’uñ ⁽²⁵⁾ añzusın na‘rasın işidüp “Aşlı ne ola?” diyü herkes yirlerinden belinleyüp ɗalkdılar. Bār-gāh-ı Tālīmün’a geldiler. [334b] ⁽¹⁾ Bu arada Hāyɗıran Nerre dağı Cihān-bağş’uñ na‘rasın işidüp “Hay!” diyüp cān atdı. Bār-gāh-ı Tālīmün’a gelüp içeri ⁽²⁾ girdi. Ne gördi Cihān-bağş cām hābında yoğdur. ‘Aqlı gitdi. “Acabā na‘rası ne ɗarafdan geldi ola?” dirken ⁽³⁾ begler de geldiler. Gördiler Cihān-bağş ğāyib olmış. Ammā na‘rası Mağrib ‘askerinden berü geldi. Hāyɗıran’ı ol cānibe ⁽⁴⁾ gönderüp kendüleri hāzır baş ɗurdılar. Eger bir muvaħħiş haber ile gelürse birden Mağrib ‘askerine yürüyüp fenāya ⁽⁵⁾ vireler. Ammā Hāyɗıran Nerre dem çeküp az zamānda leşker-i Mağrib’e gelüp bār-gāh-ı Tīmūr’a girdi. Ne gördi Cihān-bağş ⁽⁶⁾ cāme-h‘āb libāsı ile Tīmūr Şāh’ı ve şāhları bende çekmiş. Bu maħal Hāyɗıran gelüp temennā eyledi. Cihān-bağş ⁽⁷⁾ Hāyɗıran’ı görüp “Āferin yā Hāyɗıran, eyü maħallinde geldüñ. Al bunları bār-gāha ilet. Hāps eyle. Benüm raħşım getür.” didi. ⁽⁸⁾ Hāyɗıran “Nola!” diyüp şāhları aldı. Dem çeküp bār-gāh-ı Tālīmün önine geldi.

Begler pür-silāh habere muntazır idiler. Hāyɗıran ⁽⁹⁾ Nerre gelüp bunlara aħvāli bildürdi. ve Şāhları alup hāps ɗodı. Ve Evren-güş-ı Baħri‘yi alup Tīmūr Şāh bār-gāhına ⁽¹⁰⁾ vardı. Cihān-bağş raħşına süvār olup bār-gāhına geldi. Andan şāhları ɗarşusına getürüp “Ne dirsüñüz müselmān ⁽¹¹⁾ olup benümle yar ɗarındaş olur mısıñuz? Yoğsa sizi helāk ideyim mi?” didükde bunlar birbirlerine baɗup gördiler. ⁽¹²⁾ Hālāş olmağ mümkün degüldür.

Hāşılı ĩmāna gelüp Cihān-baḡş'a tābi' oldılar. Cihān-baḡş bunlara tāc ve libāce ⁽¹³⁾ geyürüp taḡta çıkardı. Bu ŧevka meclis kūrup ŧabāḡa dek ' ays-ı nūŧ eylediler. Çünkim ŧabāḡ oldı. Gün ⁽¹⁴⁾ kūrbe-i felekden baŧ gösterüp ' ālem nūr-ı Yezdān-ıla mūnevver olduḡda Ṭīmūr ŧāḡ ŧāḡlar ile ayaḡa tūrup Cihān-baḡş'ı ⁽¹⁵⁾ da' vet eyledi. Cihān-baḡş da icābet idüp gidecek oldı. Ṭīmūr ŧāḡ muḡaddem ŧāḡlar ile gidüp bār-gāḡına ⁽¹⁶⁾ irdi. Ve vūzerāı ' acabā aḡvālleri neye mūncerr olur dirken Ṭīmūr ŧāḡ'ı gördiler. ŧāḡlar ile geldi. Eginlerinde tāc ⁽¹⁷⁾ ve libāce “Niçe ḡalāŧ oldıñuz pādiŧāḡum?” didüklerinde Ṭīmūr ŧāḡ daḡı olan aḡvāli naḡl eyledi. ĩmāna geldüklerin bildirdi ⁽¹⁸⁾ ve Sihām-ı ḡabeŧi'yi da' vet eyledüm. Bunda gelse gerekdür.” diyüp ziyāfet ta' āmı ıŧmarladı. Ve istiḡbāle ḡāzır olup Cihān⁽¹⁹⁾-baḡş'ıñ gelmesine muntazır oldı.

Bu taraftan Cihān-baḡş daḡı begleri ile süvār olup ' azm-i ordu-yı Maḡrib eyledi. ⁽²⁰⁾ Yaḡın geldükde Ṭīmūr ŧāḡ'a ḡaber olup Ṭīmūr ŧāḡ vūzerā ve ŧāḡlar ile ḡarŧuladup ta' zīm ü tekrīm ile getürüp ⁽²¹⁾ bār-gāḡa indürdiler. Cihān-baḡş'ı taḡta teklīf eyledi. Cihān-baḡş ḡülüp: “Yā Ṭīmūr ŧāḡ! Bizler taḡta oturmayuz. ⁽²²⁾ Bizüm yirimüz pāy-i taḡtdur.” diyüp geḡdi. Pāy-i taḡt ŧandalīsinde ḡarār eyledi. Cümle begler daḡı yollu yolınca oturdılar. ⁽²³⁾ Andan ziyāfet çekilüp yindi. Andan meclis gelüp ele cām aldılar. Sīm-sāḡar sākīler bāde virüp erbāb-ı bezmi ⁽²⁴⁾ mest-kān-ı zill eylediler. Cihān-baḡş'ıñ tamām keyfi iriŧdükde Ṭīmūr ŧāḡ'a baḡup: “Yā Ṭīmūr ŧāḡ! Vūzerā ' askeri daḡı ⁽²⁵⁾ ĩslām'a getürmege kimse ta' yin olunsa mūnāsib degül midür?” didi. Ṭīmūr ŧāḡ: “Siz a' lemsiz devletlü ŧāḡib-ḡirān.” diyüp bütün [335a] ⁽¹⁾ bütün vūzerā ve erbāb-ı dīvānı cümle ĩmāna getürdiler. Andan ādem ta' yin olunup bütün ' askeri ĩmāna getürdiler. Arada Ṭārāḡ ⁽²⁾ ' Ayyār'a ḡaldı. Ṭārāḡ'ı aradılar, bulunmadı. Cihān-baḡş ol gün aḡŧam-dek eglenüp aḡŧam ḡalkdı. Begler ile ordu-yı ⁽³⁾ ĩslām'a geldi. Bār-gāḡ-ı Ṭālīmūn'a irüp aŧçıbaŧına ziyāfet ta' āmı ıŧmarladı. Ve orduya perri ıŧmarladı. Andan ⁽⁴⁾ pehlivān gönderüp Ṭīmūr ŧāḡ'ı vūzerā ve ŧāḡlar ile da' vet eyledi. Anlar da icābet eylediler. Andan Ṭīmūr ŧāḡ birbirlerine ⁽⁵⁾ peŧkeŧler çeküp varan pehlivāna daḡı vāfir ikrām eyledi. Ve ḡalkup Cihān-baḡş ordusına geldi. Cihān-baḡş ⁽⁶⁾ istiḡbāl itdirüp Ṭīmūr ŧāḡ'ı taḡta çıkardı ve ziyāfet eyledi. Andan ādem gönderüp **ḡāşılı** bütün Maḡrib ' askeri ⁽⁷⁾ gelüp iki leŧker bir oldı. Ṭārāḡ ' Ayyār añladı. Ol ḡaram-zāde firār eyledi. “Ammā andan ḡaflet gerekmez.” didiler. Cihān-baḡş ⁽⁸⁾ perri'lere maḡfī ıŧmarladı. “Gözedüñ eger gice bār-gāḡ-ı Ṭālīmūn'a gelüp yine bir cesāret eylemek murād eylerse tūtüñ.”

didi. ⁽⁹⁾ Hadd-i zātında ol gice Tārāk ‘Ayyār fırsat bulup geldi. Gice bār-gāh-ı Tālīmūn’dan içeri girüp murād eyledi kim Cihān⁽¹⁰⁾-baḥş’ı çala. Perriler gözedürlerdi. Dört taraftan görünüp hücüm eylediler. Tārāk ‘Ayyār havfindan çağırmağa ⁽¹¹⁾ başladı. Cihān-baḥş daḥı ‘ayyārın şamatasından uyanup gördi. Bir ‘ayyārı perriler araya alup oradan ⁽¹²⁾ oradan görünüp qorqudurlar. Tutmaq murādları degül. Ol ‘ayyār ise çağırur. Bildi kim Tārāk ‘Ayyār’dur. Cihān⁽¹³⁾-baḥş’uñ uyandugın görüp “Qoma yā Sihām-ı Hābeşī şol nā-bekārlaruñ elinden beni qurtar.” Diyüp Cihān-baḥş’a ⁽¹⁴⁾ toğrı qaçdı. Cihān-baḥş eyitdi: “İmāna gelmedükçe ḥalāşlıq yoqdur.” didi. Tārāk: “Amān yā Sihām imāna ⁽¹⁵⁾ geleyim, ancaḳ beni kendüñe ‘ayyār başı eyle.” didi. Cihān-baḥş rāzī olup Tārāk ‘Ayyār İslām’a geldi. İrtesi ⁽¹⁶⁾ gün Tārāk ‘Ayyār’ın ele girüp İslām’a geldüğün şāhlar işidüp şād oldılar. Zīrā cümlesinüñ andan ⁽¹⁷⁾ ihtirāzları var idi.

Cihān-baḥş’uñ ‘aqlına Hezīrān’uñ kız aḥvāli geldi. Birgün Tīmūr Şāh’a añdı. Tīmūr Şāh ⁽¹⁸⁾ rızā virüp kırk gün sūr eylediler. Bu kerre yidiler içdiler. Gün-ā-gün şenlikler eylediler. Kırkıncı gün Hezīrān’uñ ⁽¹⁹⁾ öñine düşüp gerdek-ḥāne çadırına getürdiler. ‘Aḳd u nikāḥ idüp bānūnuñ üzerine Hezīrān ol gice duḡter-i ⁽²⁰⁾ Tīmūr ile ber-murād olup şabāḥ ba‘de’l-güsl dīvāna geldi. Cihān-baḥş ḥıl‘ at geyürdi. Beş on gün ⁽²¹⁾ daḥı yidiler içdiler. Birgün Tīmūr Şāh’a: “İy Şāh-ı Endelüs! Bizümle İrān semtine gider misin? Yoḥsa bunda ⁽²²⁾ qalur mısın?” didi. Tīmūr Şāh da eyitdi: “Devletlü şāhib-kırān, sizden ayrılmam, giderem.” didi. Cihān-baḥş: “İmdi ⁽²³⁾ tedārük görüñ.” didi. Zīrā sekizinci gün göcdür İrān cānibine.” didi. Ve Behrām-ı Evren-süvār’a tenbīḥ eyledi. ⁽²⁴⁾ ‘Askerde nidā itdür, diyü. Behrām daḥı nidā itdürüp herkes āgāḥ olup tedārüklerinde oldılar. Tīmūr Şāh yirine ⁽²⁵⁾ vekīl naşb eyledi. Enver Şāh ve Kerīmān Şāh daḥı vilāyetlerine vekīller naşb idüp gönderdiler.

Yidi günde [335b] ⁽¹⁾ herkes³⁷⁴ tedārüklerin görüp sekizinci gün Cihān-baḥş Endelüs öñinden altı kerre yüz biñ ‘asker-ile göçüp ⁽²⁾ “Qandasın İrān-zemīn?” diyüp revān oldılar. Yiye ice qona göçe tayy-i merāḥil ve qat‘-ı menāzil iderek bir gün ser-ḥadd-i ⁽³⁾ Mağrib’den çıqup Hind ülkesine qadem başdılar. Ammā Cihān-baḥş’uñ dā’imā mu‘tādı ol idi ki birqāç gün ⁽⁴⁾ gidüp qaçan bir laḡif-āb havādār menzile gelse bir iki gün oturaḳ idüp ol yirin şayd şikārın eylerdi. ⁽⁵⁾ Yine ‘ādet-i qadimesi üzere bir maḥalle

³⁷⁴ Metinde “herkeş”.

gelüp ‘ asker kındı. Cihān-baḥş’uñ göñli ol yirden ḥazz idüp oturaḫ ⁽⁶⁾ fermān eyledi. Ol gice ārām idüp çünkim şabāḥ oldı. Cihān yüzi nūr-ı āfitāb ile münevver olduḫda Cihān⁽⁷⁾-baḥş yirinden kalkdı. Ḥallāḫına ‘ ibādetden soñra def‘ -i ḥumār içün biraz bāde nūş³⁷⁵ eyledi. At görün idüp Evren-güş-ı ⁽⁸⁾ Baḥrī’yi ḥāzır eylediler. Cihān-baḥş Ṭārāḫ ‘ Ayyār’ı rikābına alup ‘azm-i şikār eyledi. Biraz ol vādileri geşt-i güzār ⁽⁹⁾ eyledi. Cihān-baḥş öñinden bir āhū pertāb eyledi. Cihān-baḥş bu āhūyı görince el tīr ü kemāna urup bir ḥadeng ⁽¹⁰⁾ gezleyüp vaż‘ eyledi. Ve ol āhūyı nişāna alup iç ḫabzadan güşād virdi. Ḥadeng gelmedi. İllā āhūnuñ kıyruḫı şoḫumına ⁽¹¹⁾ rāst gelüp gögsinden taşra çıḫup āhūnuñ kıçı başından aşırı gitdi. Ṭārāḫ ‘ Ayyār segirdüp āhūyı alup ⁽¹²⁾ ve boḫazlayup dildi. Parmāḫına geçürdi. Yine ilerüye gitdiler. Nā-gāḫ ormandan berü bir āhū daḫı zuhūr idüp arḫurı ⁽¹³⁾ giderken Cihān-baḥş görüp tiziyye bir ḥadeng kemāna vaż‘ idüp iç ḫabzadan güşād virdi. Ol āhūyı ⁽¹⁴⁾ daḫı urup Ṭārāḫ ‘ Ayyār varup alup boḫazladı. Ammā gördi üzerinde bir oḫ var. Bildi ki muḫaddem bir ḡayrı ⁽¹⁵⁾ kimse urup yıḫılmamış ḫaçup bunda gelmiş. Cihān-baḥş’a gelüp: “İy dilāver-i ‘ālem āhū muḫaddem urulmuş. Ammā yıḫılmamış.” ⁽¹⁶⁾ diyüp oḫı gösterdi. Cihān-baḥş “Ḥoş imdi ‘ ayyār kimüñ olursa meşhūr meşeldür. Av alanuñdur, uranuñ ⁽¹⁷⁾ degüldür.” diyüp bunlar bu sözde iken bir paturdı ḫopdı. Cihān-baḥş gördi ormandan berü bir yek-süvār zāhir ⁽¹⁸⁾ oldı. Yüz yigirmi arış ḫaddi var. Bildi kim āhūyı uran pehlivān budur. Zīrā elinde tīr kemānı var. Ammā ol pehlivān ⁽¹⁹⁾ daḫı gördi. Bir Ḥabeşī dilāver rikābında bir piyādesi var. Kendünüñ āhūsın urup aldılar. Hemān altında olan ⁽²⁰⁾ raḫşın sürüp Cihān-baḥş’uñ öñin kesdirdi ve ‘aşḫ eyledi. Cihān-baḥş merḫabā idüp Felīḫā’ya bir ḫoş ⁽²¹⁾ naḫar eyledi. Yāl u bāl şāḫibi bir dilāverdür. Begendi. Ol dilāver dönüp Cihān-baḥş’a: “İy dilāver-i Ḥabeş! Besbelli ⁽²²⁾ bu diyār ādemi degülsin. Ḫā’ide bilmezsin. Ol urup alduḫın āhū benümdür. Üzerinde nişānum daḫı vardur. Bilmezlik ⁽²³⁾ ile urup almışsın. Ammā māni‘ degüldür. Şucuñ ‘afv eylerem. Hemān āhūyu vir de var yoluña git.” didi. Cihān⁽²⁴⁾-baḥş Felīḫā’dan bu edāyı görince gülp eyitdi: “Pehlivān, ḫā’ideyi ben yaḫşi bilürem. Ancaḫ kıyāfetüñe göre ⁽²⁵⁾ degül imişsin. Ḫā’ideyi sen hiç bilmezsin. İştmedüñ mi av alanuñdur, uranuñ degüldür. Ḥuşuşan sen urup yıḫamamışsın. [336a] ⁽¹⁾ yıḫamamışsın. Ammā ben urup yıḫdum ve aldum. Eger murāduñ āhū ise buyuruñ bir yire inüp āhūyı kebāb idüp ⁽²⁾ yiyelim. Ve hem birbirimizüñ kim olduḫın bilüp didār görişelim. Zīrā imān ehlinde yād olmaz.” didi.

³⁷⁵ Metinde “nūs”.

(3) Ol pehlivān Cihān-baḥş’uñ bu kelāmından fehm eyledi kim Ḥudā-perestdür. Kendi ise āteş-perest idi.

Ammā (4) **ez-īn-cānib rāvī eydür:** Meger kim ol yirde Cihān-ābād dirler bir ḳal‘ a var idi. Şāhına Cihān Şāh dirlerdi. (5) Ve bir kıızı var idi. Adına Cihān Duḥt Bānū dirlerdi. Bu pehlivāna Felīhāy-ı Ḳūlād Kemān dirlerdi. Ol Cihān (6) Şāh’uñ pāy-i taḥt pehlivānı idi. Ve Cihān Duḥt Bānū’ya nām-zedli idi. Ol gün biraz tevābi‘ ile şikāra çıkmış-ıdı. (7) Ḥikmet-i İlāhī ol āhūyı uzaḳdan görüp urdı. Yıkılmayup ḳaçdı. Felīhā daḫı ardınca raḥş sürüp geldi. (8) Ol idi ki Cihān-baḥş gelüp āhūyı yıḳup alınca işte Felīhāy-ı Ḳūlād Kemān daḫı gelüp irişdi.

Rāvī ḳavlince (9) çünkim Felīhā Cihān-baḥş’dan ol cevābı işidüp bildi ikim Ḥudā-perestdür. Ammā ḳiyāfetinden bildi kim bir ‘ asker şāhibi (10) dilāvere beñzer. Dönüp: “İy Ḥabeşī benüm āhūya ihtiyācum yoḳdur ki varup senüñle oturup āhū kebābı yiyem. (11) Yā vir āhūyı yāḫūd zūr ile ‘ arzuñ yıḳup aluram. Şoñra bildüm bilmedüm dimeyesin.” didi. Cihān-baḥş eyitdi: (12) “İy nā-bekār Hindī! Nice alursın, işte virmem. Bildüğinden ḳalma. Ben saña insāniyyetümden öyle söyledüm. Yoḫsa (13) senden ḫavf eyledüğümden degile. Şimden girü ḫic virmem. Eger āhū ḫācetüñ ise işte meydān, ḫamle eyle.” diyince (14) Felīhāy-ı Hindī ḡazaba gelüp el nīze-i cān-sitāna urdı. İrüp Cihān-baḥş’a bir nīze ḫavāle eyledi. Cihān-baḥş (15) Felīhā’nuñ nīzesinüñ gelişinden ne mertebe dilāver idüğün fehm idüp siper-i Ṭālīmūn Şāh’ı ḳapdı. Nīze-yi Felīhā’ya (16) berāber virdi. Yalman-ı nīze āyine-yi siperi pūs eyledükde ‘ alev ‘ alev āteşler çıḳdı. Ve siper sīne-i Cihān-baḥş’a (17) meyl eyledi. Cihān-baḥş nīzeyi ṭabancalayup yolından ayırdı. Bir ḳarış miḳdārı vücūdundan alarḡa eyledi. (18) Felīhāy-ı Ḳūlād Kemān at ḳuvvetiyle nīzesin zabṭ idüp geçdi. Ser-i meydāna vardı. Cihān-baḥş Felīhā’nuñ (19) nīze uruşın begenüp āferīn eyledi. Ammā Felīhā öteden dönüp ṭurdı. Cihān-baḥş: “Pehlivān ne ṭurursın? (20) Daḫı ḫamle eylemez misin.” didi. Felīhā: “Yoḳ yā Ḥabeşī senüñle cengimüz yek-ā-yek olsun.” didükde Cihān-baḥş eyitdi: (21) “Ḥoş imdi öyle olsun.” diyüp el nīze-i Ṭālīmūn Şāh’a urup irüp Felīhā’ya bir nīze ḫavāle eyledi. (22) Felīhā nīze-i Cihān-baḥş gördi. Yalmanı cān almak ḳaşdına yalmanup gelür. Tiziyye siperi ḳapup berāber virdi. (23) Yalman-ı nīze āyine-i siperi pūs eyledükde Felīhā’nuñ ḳolları бүkilüp siper gögsine ḳapandı. Az ḳaldı kim bir yüzünden (24) güzer eyleye. Ne ḫāl ise ḡayret-ile nīzeyi ṭabancalayup bir cüzviyi yolından ayırdı. Ḳoltuḳ altından

yol gösterdi. ⁽²⁵⁾ Cebe halkaların birbirine katup³⁷⁶ Cihān-baḥş nīzesin zabt idüp geçdi ve ser-i meydāna vardı. Felīhāy-ı [336b] ⁽¹⁾ Qūlād Kemān Cihān-baḥş'dan bir nīze yidi kim müddet-i 'ömründe daḥı bu nīzeyi bir pehlivāndan yimemiş-idi. Tamar-be-ṭamar vücūdı ⁽²⁾ ḥaber-dār oldu. Baş şalup "Hay nā-bekār Ḥabeşī ne acı kuvvete mālīk olur. Bu Ḥabeşī'de bir iş vardır. Bu teḥī degüldür." ⁽³⁾ didi. Yine ḡayret-ile ṭarafeylinden gürz çeküp eline aldı. Öteden Cihān-baḥş dönince Felīhā irüp Cihān-baḥş'a ⁽⁴⁾ bir ḍarb-ı gürz ḥavāle eyledi. Cihān-baḥş gürz-i Ṭālīmūn Şāh'ı berāber virdi. İki gürz birbirine ṭoḡındukda ṭāk ⁽⁵⁾ ṭarāk ṭumṭurāk āfāka ilṭāk olup Cihān-baḥş'uñ ḳolları ḥarekete geldi. Başın kaçurup arḳaya alduḳda arḳada ⁽⁶⁾ olan siper āyineleri çarḥa girdi. Felīhā gürzin zabt idüp ve geçüp ser-i meydāna vardı. Cihān-baḥş ⁽⁷⁾ Felīhā'yı begendi. "Yā Rabb, şol pehlivāna sen inşāf vir." diyü du'ā itdi. Ve gürz-i Ṭālīmūn Şāh'uñ ṭoḳuzıncı ḳırāṭından ⁽⁸⁾ ṭuṭup ḳolına aldı. Felīhā öteden dönince "Yā Felīhā! Sen daḥı benden bu yādigārı al." diyüp irişdi. Bir ḍarb ⁽⁹⁾ ḥavāle eyledi. Zīrā muḳaddem şorup adın ḥaber almış idi. Felīhā daḥı gürzini berāber virüp gürz gürze inince ⁽¹⁰⁾ Felīhā'nuñ ḳolları bükildi. Tiziyye başın kaçurup arḳasına alduḳda arḳada olan siperi çarḥ urup başı ⁽¹¹⁾ at başına berāber oldu. Ve altında olan raḥşınuñ miyānı iki ḳat oldu. Cihān-baḥş gürzin zabt idüp ⁽¹²⁾ geçdi. Meydān başına vardı. Felīhā bir ḍarb yidi kim uyurdı uyandı mest idi, ayıldı. Māderinden emdiği ⁽¹³⁾ sūt damaḡında lezzet virdi. Ne ḥāl ise men' eyledi. Ammā çok zaḥmet çekdi. Cihān-baḥş'uñ ne kuvvet-mālīk ⁽¹⁴⁾ idügin bildi. Ḡayretle ḳapdı. Gürzin Cihān-baḥş öteden dönüp geldükdde Cihān-baḥş'a bir ḍarb urdı. ⁽¹⁵⁾ Cihān-baḥş men' idüp Cihān-baḥş urdı. Felīhā da ne ḥāl ise men' eyledi.

Ḥāşıl-ı kelām bunlar yek-ā-yek gürz ⁽¹⁶⁾ cengi eylediler. Aḥşam olunca bir arada Felīhā'nuñ ādemleri girüden gelüp gördiler. Pehlivānları bir Ḥabeş dilāveri ⁽¹⁷⁾ ile ceng eyler. Ḳafasında şaf baḡlayup ṭurdılar. Çünkim aḥşam oldu. Cihān-baḥş at başın³⁷⁷ çeküp ṭurdu. ⁽¹⁸⁾ Ve Felīhā'ya ṭur idüp: "Yā Felīhā! Bugün senüñle ayırd olmaduk. Ancaḳ şol dıraḡtuñ sāyesi senüñ mekānuñ olsun. Ve şol ⁽¹⁹⁾ ağac benüm mekānum olsun. Bu gice bu arada ārām idüp yarın yine ceng eyleriz." didi. Felīhā: "Öyle olsun." ⁽²⁰⁾ diyüp ikisi de ol ağacların dibine indiler. Felīhā şehre ve Cihān-baḥş orduya Ṭarāk'ı gönderüp lāzım ⁽²¹⁾ olan eşyāyı getürdiler. Ol gice anda ārām idüp birazdan Cihān-baḥş Felīhā'ya vardı. Felīhā'ya ḥaber olup ⁽²²⁾ ayaga ṭurdu. Cihān-baḥş gelince yirine

³⁷⁶ Metinde "ḳatut".

³⁷⁷ Metinde "basın".

geçürdi. ‘Azīm ikrām eyledi. Andan oturup şöbete başladılar. Biraz bāde ⁽²³⁾ içüp keyfleri irdükde Felīhā Cihān-baḥş’dan su’āl eyledi. Bu aralara gelmekden murādın nedür? Ve kaçanda gidersin?” diyü. Cihān⁽²⁴⁾-baḥş daḥı kendin ta’rif idüp: “Baña Sihām-ı Ḥabeşī dirler. Īrān’da Rüstem dirler bir şāhib-ķırān var imiş. Varup anı ⁽²⁵⁾ başup üzerinde olan şāhib-ķırān yādigārların alsam gerekdür.” didi. Felīhā aşlını bildi. Biraz şöbet idüp Cihān-baḥş [337a] ⁽¹⁾ kalkdı. Yine mekânına gitdi. Ol gice ārām idüp şabāḥ oldı. Keyflerin irişdirüp yine raḥşlarına ⁽²⁾ binüp cenge başladılar. Aḥşam olunca yine ğālib ve maġlūb belli olmadı. İnüp Cihān-baḥş kendi olduġı ağac ⁽³⁾ sāyesine indi. Felīhā daḥı kendi olduġı yire gitdi. Birazdan Felīhā daḥı Cihān-baḥş’uñ yanına geldi. Cihān⁽⁴⁾-baḥş daḥı ikrām idüp biraz şöbet eylediler. Birazdan Felīhā kaķup mekânına gitdi. Yatup uyudılar. Şabāḥ ⁽⁵⁾ oldı. Yine keyflerin irişdürdükde atlarına süvār olup cenge başladılar. Gün ķubbe-i felege gelince Cihān-baḥş’uñ ⁽⁶⁾ şevķı gelüp Felīhā’ya bir ğarb-ı şedīd urdı. Felīhā men’ idince ecel terleri döküp az kaldı kim Felīhā’nuñ ⁽⁷⁾ altında olan raḥşuñ miyānı şikest ola. Hemān Felīhā at ķoparup irişdi. Cihān-baḥş’uñ raḥş üzerinden ⁽⁸⁾ düvāline şarıldı. Cihān-baḥş teslīm oldı. Felīhā zūr ideġördi olmadı. Nevbet Cihān-baḥş’a gelüp ⁽⁹⁾ Felīhā’yı düvālinden zūr idüp raḥşından kaķup ķolına aldı. Ve yine raḥşınuñ üzerine ķodı. “Şikeste ve beste ⁽¹⁰⁾ pehlivān ma’ zūr olsun. İnşāf olursa ḥaddimüz ma’lūm oldı. Gerekdür ki ‘ahde vefā idesin. Merd olan ⁽¹¹⁾ zīrā sözinden dönmez.” didi. Zīrā evveli ķavilleri var idi. Felīhā dimişdi ki “Yā Sihām eger baña ğālib gelürseñ ⁽¹²⁾ dīnūñe girüp ķulluġuñ ķabūl ideyim.” Şimdi Cihān-baḥş’uñ didüġi ol idi. Felīhā bunu görüp ol sâ’at ⁽¹³⁾ raḥşından inüp geldi. Cihān-baḥş’uñ rikābın öpdı. Ve ‘arz-ı imān eyledi. Cihān-baḥş ta’līm-i dīn idüp ⁽¹⁴⁾ Felīhā da İslām’a geldi. Yine andan raḥşına binüp bir yirde oturdılar. Cihān-baḥş Ṭārāķ’ı ‘askere gönderüp ⁽¹⁵⁾ “Gelsünler bu araya.” didi. Ṭārāķ varup ḥaber eyledi. ‘Asker kaķup geldiler.

Ammā ötede Cihān Şāh’a ḥaber gitdi. ⁽¹⁶⁾ Felīhā’yı Sihām-ı Ḥabeşī başdı. Felīhā daḥı Ḥudā-perest olup Sihām’a ķul oldı, diyü. Cihān Şāh bu ḥaberi ⁽¹⁷⁾ işidince ġāzaba geldi. Tiziyye şehirde kırķ biñ miķdārı ‘asker bulundu. Binüp Cihān-baḥş’uñ olduġı yire geldi. ⁽¹⁸⁾ Felīhā’ya ḥaber eylediler. Felīhā binüp ķarşu vardı. Cihān Şāh’a eyitdi: “Pādişāhum, gelmekden murādın nedür?” didi. ⁽¹⁹⁾ Cihān Şāh eyitdi: “Bulsa gerek Sihām-ı Ḥabeşī’nuñ ḥaķķından gelürem.” didi. Felīhā eyitdi: “Pādişāhum, Sihām-ı Ḥabeşī senüñ ⁽²⁰⁾ añladuġuñ gibi degüldür. Hemān eyüsi ser-fürü idüp tābi’ olmaķdur.” didi. Cihān Şāh diñlemedi. Kırķ bin er-ile ⁽²¹⁾ şaf tūtop meydāna girdi. Cihān-baḥş’ı

taleb eyledi. “Gele yā Sihām meydānuma saña pehlivānı Hūdā-perest eylemegi göstereyim.”⁽²²⁾ diyü na‘ ra urdı. Cihān-bağş dağı Evren-güş-ı Bahri‘ye binüp Cihān Şāh’uñ öñin aldı.

Hāşılı söz çok. Cümle⁽²³⁾ ħamlelerin men‘ idüp düvālinden ħapdı, ħolına aldı ve eyitdi: “İy şāh! İmāna gelür misin? Yoğsa şimdi seni⁽²⁴⁾ yire urup helāk ideyim mi?” diyince Cihān-Şāh “Amān!” diyüp imān[a] geldi. Kırk biñ ‘ asker dağı imāna gelüp birlik⁽²⁵⁾ oldılar. Cihān Şāh Cihān-bağş’ı şehre da‘ vet eyledi. Cihān-bağş dağı icābet idüp pehlivānlar ile binüp Cihān [337b]⁽¹⁾ ābād’a gitdi. Zīrā bu maħalle dek ‘ asker de gelmiş idi. ‘ Askere sipāriş olundu. “Cihān-ābād öñine gelüñ.” diyü.⁽²⁾ Muħaddem Cihān Şāh Cihān-bağş’ı begler ile şehre getürüp sarāyına indürdi. Ol gün, ol gice ‘ aẓīm ziyāfetler⁽³⁾ eyledi. İrtesi gün bütün ‘ asker de gelüp Cihān-ābād öñine geldiler. Bırkaç gün eglenüp bir gün Cihān-bağş⁽⁴⁾ yalnız Tārāħ ‘ Ayyār’ı alup şikāra gitdi. Şāhlar ve dilāverler dīvānda otururken dīvānda bir gālebe oldı. “Bre⁽⁵⁾ nedür?” didükde “Bir elçi geldi.” didiler. İzin olup içeri girdi. Gördiler bir pehlivāndur. Şāhlar öñine geldükde “Cihān⁽⁶⁾ Şāh ħanġıñuzdur?” didi. Cihān Şāh: “İşte benüm.” didi. Bir rivāyetde Cihān Şāh dağı şehirde idi. Gelen elçiye⁽⁷⁾ Şehmerd-i Seylābī dirlerdi. Cihān Şāh’ı şehirde ħaber alup Şehmerd sarāyına vardı.

Hāşılı nāmeyi viridi. Cihān⁽⁸⁾ Şāh alup nāmeyi vezīr eline virüp dānā ħırā’at eyledi. “Ben kim Seylāb-zemīn şāhı ‘ Anter Şāh-ı Seylābī’yem. Sen ki Cihān-⁽⁹⁾ābād şāhı olan Cihān Şāh’sın. Nāmem vuşülünde işitdüm pes-perde-i ‘ işmetüñde Duġt Bānū dirlermiş ħızıñ var imiş.⁽¹⁰⁾ Uzun ħulaħdan işidüp ‘ aşık oldum. Ve saña bu nāmeyi taħrīr idüp pehlivānum Şehmerd-i Seylābī ile gönderdüm.⁽¹¹⁾ Mefhūm-ı nāme ma‘ lūmuñ olduħda ħızıñ Cihān Duġt Bānū’yı varan pehlivānum Şehmerd-i Seylābī ile ma‘ a-cihāz ile bu ħarafa⁽¹²⁾ irsāl idesin. ‘ Yoħ!’ diyüp muħālefet eylesen şoñra zarar çekersin. ‘ Askerümle varup dār-ı diyārın elüñden alup⁽¹³⁾ ve başuñı kesüp ħızıñı ħarb-ı dest-ile aluram.” dimiş. Cihān Şāh söylemedin Felīhā’yı ħulād Kemān ħız şadedin⁽¹⁴⁾ işidince āteş-maħż olup: “Yabana söylemiş, ‘ Anter Şāh evvel nedür ki Cihān Şāh gibi pādīşāha böyle nāme gönderür?”⁽¹⁵⁾ diyince Şehmerd-i³⁷⁸ Seylābī dönüp Felīhā’ya baħdı. Meger dīvāne bir miħdār ‘ aniser idi. Ya‘ nī teng-ser Türkçecici⁽¹⁶⁾

³⁷⁸ Metinde “Şehmerd”.

başı idi. “Şuş bre küstāh nā-bekār senūñ ne ḥaddūñdür. Şāhlar söylemedin cevāb virmek.” “Neyleyem, müsāfirem, şāhımuñ (17) izni yokdur, yoḥsa şimdi başuñı kuşbaşı gibi çeker kıparurdum.” didi. Felīhā bunu işidüp “Hay bre mel‘ ün! (18) Sen misin baña böyle diyen?” diyüp niçe ‘ uqqāb gibi yirinden pertāb idüp Şehmerd-i Seylābiye el uzatdı ise naḥīl (19) gibi kör-każāyı Şehmerd’uñ iki kılağı Felīhā’nuñ eline gire-düşdi. Felīhā ğażab ile niçe kılaqlarından çekdi (20) ise ikisin dağı yirinden kıparup Şehmerd’in eline virdi. Ve eñsesine bir sille bir dağı bir dağı göz açdurmayup (21) dīvān kıpusından taşra çıkınca başdı silleyi. Ḥerīfūñ eñsesi cām taş gibi oturdı. Ve sille đarbından İskender-i (22) Kübrā tabl kıadar kıabardı. Güm güm şadā virürdi. Şehmerd-i Seylābī şaşup ğayrı nuḥka mecālī kıalmadı. Ol acı ile (23) raḥşına binüp ‘azm-i Seylāb-zemīn eyledi.

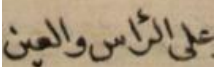
Birazdan Cihān-baḥş şikārdan ğeldi. Ammā Ṭārāq ‘Ayyār ğördi. Orduda (24) bir fıslıdı vardır. “Āyā aşlı ne ola.” diyü teccüss eyledi. Ve ba‘zılardan su’āl idüp ḥaber aldı kim Seylāb-zemīn (25) şāhı ‘Anter Şāh’dan bir elçi ğelüp Felīhāy-ı Kıulād Kemān kılaqların kıparup kıomış Ṭārāq bunu Cihān-baḥş’a bildürdi. Cihān [338a] (1) bildürdi. Cihān-baḥş’dur dīvān idüp cümle şāhlar ve begler ğelüp yirlü yirinde kıarār eylediler. Cihān-baḥş dönüp (2) Cihān Şāh’a eyitdi: “Bugün işitdüm, saña bir elçi ğelmiş, aşlı nedür?” didükde Cihān Şāh aşlını naql eyledi. Ya‘nī Seylāb-zemīn (3) pādışāhı olan ‘Anter Şāh irsāl eylemiş. Bir cāriyyeñüz vardır. İşitmiş anı ister.” didi. Cihān-baḥş: “Yā Cihān Şāh sen ne (4) cevāb virdüñ?” didükde Cihān Şāh dönüp Felīhā’nuñ yüzine bağıdı. Felīhā bir kerre Cihān-baḥş’a ḥıṭāb idüp: “Devletlü (5) şāhib-kırān şöyle bir ḥalt-ı kelām idüp küstāhlıq eyledi. Baña da ğayret ğelüp kıalkdum üzerine vardum ki (6) yaķasından tuṭup taşra birağayım, Ḥikmet-i Ḥudā kılaqları elime ğirdi. Ēażab ile pekçe çekmişim. Dibinden elime ğirdi. (7) Ben de kılaqların virüp eñsesine sille urarak kıapudan taşra eyledüm. Ol melāmet ile binüp vilāyetine ğitdi.” (8) didi. Cihān-baḥş: “Yā Felīhā! Öyle eylememek ğerek idüñ. Merd-ānelik yolu değüldür. Zīrā elçiye zevāl olmaz. Elbetde şimdi (9) ‘Anter Şāh’a ol kıyāfet ile varınca tuṛmaz lā-büd yā kendi ğelür, yā ‘asker ğönderür. İkidenden ḥālī değüldür.

Ancak çünkü (10) Cihān Duḥt Bānū nāmzādlikdür. Hemān birkaç ğün muḥtaşarı sür idüp seni ber-murād idelim. Ḥalk dağı kıaṭ‘-ı ümīd (11) idüp ğavğādan kıurtulsun.” didi. Ve Cihān Şāh’a dönüp: “İy şāh! Var kıızın Cihān Duḥt Bānū’nuñ tedārükün (12) ğör.

Felîhâ ile ber-murâd idelim. Arada nizâ^c ve ğavġâ kalmasun. Ve hem Őimden girü yâ^c ‘Anter Őâh’ı ber-şaraf itmedükce⁽¹³⁾ bu diyârdan gitmek olmaz. Elbetde ben gitdükden Őoñra anuñ bu diyâra gelmesi vardır. Görelim düġün tamâm olunca bir ġareket⁽¹⁴⁾ idüp bunda gelürse anuñda ġaydı görölür. Eger gelmez ise iġtizâ eyler kim biz ġalkıp üzerine varayuz.” didi.⁽¹⁵⁾ Cihân Őâh temennâ idüp eyitdi: “Devletlü Őâhib-ġırân! ġızıñ tedâriki görölmiŐdür. Hemân fermânuñuz üzere düġün⁽¹⁶⁾ olsun.” didi. Cihân-baġŐ daġı emr eyledi. “Yidi ġün sūr olsun.” diyü Őehrde ve gerek orduda yidi ġün sūr eylediler.⁽¹⁷⁾ Sekizinci ġün dânalâr gelüp Cihân Duġt Bânü’yü Őerî^c at-i Dâvud nebi üzere Felîhâ’ya ‘aġd u nikâġ idüp ol gice Cihân⁽¹⁸⁾ Duġt Bânü ile bir araya ġodılar. Felîhâ ol gice Cihân Duġt Bânü’dan murâd aldı murâd virdi.

Őabâġ olup ba^c de’l-ġusl⁽¹⁹⁾ dîvâna gelüp gerek Cihân Şâh’dan gerek Cihân-baġŐ’dan ġıl^c at giydi. İki ġün eglenüp Cihân-baġŐ Őârâġ ‘Ayyâr’a eyitdi:⁽²⁰⁾ “Yâ Őârâġ varsañ görseñ keylân elġisi ‘Anter Şâh’a varduġda ‘Anter Şâh ne mu^c âmele eyler? ġaber alup getürseñ. Eger bunda⁽²¹⁾ gelmez ise biz anuñ üzerine varsaġ.” didi. Őârâġ ‘Ayyâr “Ale’r-ra’si ve’l-‘ayn”³⁷⁹ diyüp teberin ġapdı ve filârın ayaġına⁽²²⁾ ġekdi. Oradan şaban aldı. “ġandasın Seylâb-zemîn?” diyüp revân oldu.

Gelelim biz ‘Anter Őâh ile gelen elġi aġvâline.⁽²³⁾ **Ez-ġin-cânib râvî-i Őîrîn-zebân öyle naġl u beyân eyler kim:** Ol zamân ki ‘Anter Őâh Őehmerd-i Seylâbi’yi nâme ile Cihân-⁽²⁴⁾âbâd’a Cihân Őâh şarafına irsâl eyledi. Elġi gitdükden Őoñra ‘Anter Őâh’uñ vüzerâsı ‘Anter Őâh’a: “PâdiŐâhum ġünkü bir kâra⁽²⁵⁾ mübâŐeret eyledin. Elbetde anuñ tedârükün görmek gerekdür. Cihân Őâh Őehmerd’e nâme ile ġızı virmese gerekdür. Bu şarafa [338b]⁽¹⁾ boŐ geldükde ġızdan ferâġat³⁸⁰ eyler misin?” didiler. ‘Anter Őâh: “Yok niġün ferâġat eylerem? ‘Asker ġeküp üzerine varup ġarb-ı dest⁽²⁾ aluram.” didi. Vüzerâ “ġünkü öyledür pâdiŐâhum, imdi ‘asker tedârükünde ol. Bâr-ġâġlar řaŐra ġıġar. Eger Őehmerd ġızı⁽³⁾ getürürse ġâzır tedârük olmiŐ cem^c iyyet-i sūr idüp ġızı alursın. Ve eger ber-‘aks olursa bu aradan ġalkıp⁽⁴⁾ elbetde ‘asker ile üzerine varursın.” didiler. ‘Anter Őâh bu Őözi begendi. ġüküm eyledüġi yirlere âdemler ġönderüp ‘asker⁽⁵⁾ tedârüküne meŐġül oldu. Kendinüñ vâfir pehlivânları var idi. Ammâ dört nâmdâr pây-i

³⁷⁹ “Baş ġöz üstüne”.

³⁸⁰ Metinde “ferâ^c at”.

taht pehlivānları ⁽⁶⁾ var idi. Birine Pīşevī Pençe-gīr dirlerdi. Yüz on üç arış kıdd çekerdi. Ve birine Qahrāc-ı Hindī dirlerdi. ⁽⁷⁾ Yüz on beş arış kıddi var idi ve birine Haytāl-ı Hindī dirlerdi. Yüz on yidi arış kıddi var ⁽⁸⁾ idi. Ve birine dağı Ğalvāş-ı Hindī dirlerdi. Yüz on dört arış kıdd u kıamet çekerdi. Cümleye ğālib Pīşevī ⁽⁹⁾ Pençe-gīr idi. Ve bir baş vezīri var idi. Adına Fitne Ra'y dirler idi. Hīle ve fitne de 'Azāzīl'e ders ⁽¹⁰⁾ virürdi. Ve bir 'ayyārı var idi. Adına Şaķāķ 'Ayyār dirler. On üç arış kıddi var idi. Ol kıadar harām-zāde ⁽¹¹⁾ 'ayyār idi kim felegūñ gözinden sürmesin çalar idi. 'Anter Şāh cümle bunları hāzır idüp Şehmerd'ün gelmesine ⁽¹²⁾ muntazır oldu. Ammā bir gün Şehmerd-i Seylābī ol melāmet ile Seylāb-zemīne geldi. Görüp 'Anter Şāh'a müjde eylediler. ⁽¹³⁾ "Pādişāhum işte Şehmerd-i Seylābī geliyor." didiler. 'Anter Şāh işidince şād olup "Yanında kıız var mı?" didi. "Hayır, öyle ⁽¹⁴⁾ nesne yokdur." didiler. 'Anter Şāh "Zāhir girüdedür." didi. Ammā bunlar birbirleri ile söyleşüp "Sen su'al eyle, yok ⁽¹⁵⁾ sen su'al eyle." diyü mücādele itdiler. 'Anter Şāh görüp "Nedür ol söyleşdigūñüz?" didi. Bunlaruñ biri ilerü gelüp ⁽¹⁶⁾ eyitdi: "Pādişāhum! Bir nesne görüp bize şübhe oldu. Aşlı nedür bilmedüğümüzden pādişāha su'al idelim, didük. ⁽¹⁷⁾ Şehmerd-i Seylābī bu aradan elçilik ile gitdükde iki kıulaķların bile mi götürdi? Yoħsa ağırlık olmasun diyü ⁽¹⁸⁾ bunda mı bıraķdı idi?" didi. 'Anter Şāh bu sözi işidince bozulup "Bre nā-bekārlar! Ne söylersin hīc kıulaķ ⁽¹⁹⁾ bırağılup gidilür mi? Şimdi Şehmerd'in kıulağı yok mı?" didiler. "Hayır pādişāhum. İkiisi dağı yokdur." didiler. 'Anter ⁽²⁰⁾ Şāh eyitdi: "Öyle diyecegiñüze herifūñ kıulaķların kıoparmışlar diseñüze. Bre kıanı şu nā-bekār gelsün görelim. Niçe ⁽²¹⁾ oldu?" dirken Şehmerd-i Seylābī dağı geldi. 'Anter Şāh öñine gelince feryād idüp kıulaķların meydāna bıraķdı. 'Anter Şāh ⁽²²⁾ "Nedür aşlı yā Şehmerd? Kıulaķların kim kıopardı?" didi. Şehmerd dağı min evvel ile'l-āħire naķli bi'l-muşarr³⁸¹ taķrīr u beyān eyledi. ⁽²³⁾ Ve Felīhāy-ı Kūlād Kemān'dan 'azīm şikāyet eyledi. Ve Cihān-baħş aħvālin naķl eyledi. Yani "Sihām-ı Hābeşī nām bir pehlivān ⁽²⁴⁾ gelüp kendi Hūdā-perest olduğundan Cihān-baħş'ı bilmez bütün pehlivānları ve 'askeri ile Cihān Şāh'ı Hūdā-perest ⁽²⁵⁾ eylemiş." didi. 'Anter Şāh Şehmerd'den bu haberleri işitdi³⁸². Ğāzaba geldi. Tīz 'askerde nidā olsun. Üç gün tedārük görilüp [339a] ⁽¹⁾ görilüp dördinci gün göçdür. Cihān-ābād üzerine." didi.

³⁸¹ "Başından sonuna kadar sinirli halde nakletme".

³⁸² Metinde "isitdi".

Dört taraftan vüzerā: “Pādişāhum çünkim gidersin ⁽²⁾ bārī qarındaşañ Zerdün Şāh’a nāme gönderüp Sehāb-ı Zengī’yi isteseñ. Şehmerd’ün taqrī[r]ine göre Sihām-ı Hābeşī ⁽³⁾ metīn dilāver olmağ gerek.” didiler. ‘Anter Şāh eyitdi: “Hācet degüldür. Benüm pehlivānlarum Sihām’a da Felihā’ya da cevāb ⁽⁴⁾ virür.” didi. Ğayrı muqayyed olmadılar. Münādīler üç kerre yüz biñ ‘askerün içinde yir yir nidā itdiler. “Üç gün tedārüklerin ⁽⁵⁾ görüp dördinci gün göçdür. {Ā} Cihān-ābād üzerine.” didiler.

Ammā ez-īn-cānib rāvī eydür: Tārāk ‘Ayyār Şehmerd-i ⁽⁶⁾ Seylābī’nün kafasınca tecessüse gelmiş-idi. hikmet-i Hudā ol maħal gelüp irişdi kim ‘askerde münādīler nidā eylerdi. Tārāk-ı Mağribī ⁽⁷⁾ Bunı işitdi. Oradan tebdīl-i şüret bār-gāh-ı ‘Anter Şāh’a vardı. İçeri girüp bir küşede seyr eyledi. ⁽⁸⁾ Taht üzere ‘Anter Şāh’ı görüp pehlivānların gördi ve Şakāk ‘Ayyār’ı gördi. Bir nebtiz ‘ayyārdur tamām bunları ⁽⁹⁾ temāşā eyledi. Ve murād eyledi kim ‘Anter Şāh’a bir rahne geçe. Yine Cihān-bağş’dan ħavf eyledi. “Kā’il olmaz, duyarsa ⁽¹⁰⁾ ‘arzumı yıkar.” didi. Oradan çıkup taban kaldırdı. Qandasın “Cihān-ābād?” diyüp revān oldı. Yek ⁽¹¹⁾ sā‘ at icinde Cihān-ābād öñine geldi. Bār-gāh-ı Tālīmūn’dan içeri girdi. Cihān-bağş da ol gün şikāra ⁽¹²⁾ gitmiş-idi. Tārāk ‘Ayyār irüp temennā eyledi. ‘Anter Şāh’uñ üç kerre yüz biñ er-ile geleceğinden ħaber virdi. ⁽¹³⁾ Cihān-bağş dağı gitmekden fāriğ olup ‘Anter Şāh’uñ gelmesine muntazır oldı.

Bunuñ mā-beyni beş on gün ⁽¹⁴⁾ geçdi. Bir gün anı gördiler Seylāb-zemīn tarafından tozlar belürdi. Bād-ı şabā qarşulayup ol gubārı dāmeninden ⁽¹⁵⁾ giribānına varınca iki şakāk idüp üç kerre yüz biñ er-ile ‘Anter Şāh çıkageldi. Cihān-bağş ‘askerinün ⁽¹⁶⁾ muqābelesine kōndı. Ol gice ārām idüp irtesi gün dīvān eyledi. Bir nāme yazup Şakāk ‘Ayyār ile Cihān Şāh’a ⁽¹⁷⁾ irsāl eyledi. Şakāk³⁸³ ‘Ayyār ordu-yı İslām’a gelüp bār-gāh-ı Tālīmūn Şāh öñine irdi. Ve kendin ‘arz eyledi. ⁽¹⁸⁾ Cihān-bağş’a ħaber virdiler. İzin olup Şakāk içeri girdi. Dīvān-ı Cihān-bağş’ı gördi. Taht üzere ⁽¹⁹⁾ şāhlar otururlar. Pāy-i tahtda Cihān-bağş’ı gördi. Bir Hābeşī dilāveri oturur. Heybet ü şalābetinden yüzine bakılmaz. ⁽²⁰⁾ Bildi ki Sihām-ı Hābeşī didükleri pehlivāndur. Ve bu devletün şāhibidür. Yanında Hezīrān-ı Fīl-süvār’ı gördi. Tağa beñzer ⁽²¹⁾ bir dilāverdür. Felihāy-ı Kūlād Kemān’ı gördi, Keydūl A‘zam’ı gördi, Zelzāl-ı Mağribī Behrām-ı Evren-süvār’ı gördi. Her biri ⁽²²⁾ dīv palazına beñzer serverlerdür. “‘Anter Şāh geldüğine ħatā

³⁸³ Metinde “Şakāk”.

eyledi. Bunlara cevāb virmek çok müşkil-kārdur. Bārī⁽²³⁾ qarındaşı Zerdūn Şāh'a bir nāme gönderüp Seḫāb-ı Zengī'yi getürde idi. Cevāb virebilürse bunlara ancaḫ Seḫāb-ı⁽²⁴⁾ Zengī virür. Yoḫsa kendi pehlivānlarında cevāb virür yoḫdur.” diyü kendi kendüsine te'essüf eyledi.

Hāşılı yir öpüp⁽²⁵⁾ mu' allāḫ atdı. Ve nāmesin āfitābesinden çıkarup virdi. Alup dānā eline virdiler. Dānā da kırā'at eyledi. “Ben ki [339b]⁽¹⁾ Seylāb-zemīn pādīşāhı 'Anter Şāh'am. Sen kim sehāb-ı zuhūr ve sehāb-u ḫurūc geçinen Sihām-ı Habeşī'sin. Felīhāy-ı Hindī didükleri⁽²⁾ nā-bekārı varan elçüm pehlivānum Şehmerd'uñ ḫulaḫların ḫoparup öyle melāmet ile göndermiş. İştüdüm, saña tābi'⁽³⁾ imiş. İmdi nāmem vuşülünde gerekdür ki ol Felīhāy-ı nā-bekārı ḫayd u bend ile ḫuzūr-ı devletüme irsāl idüp 'özr⁽⁴⁾ dileyesin. Ben de saña bir nesne dimeyüp 'arzıñı yıḫmayam. Eger 'Yoḫ' dirseñ yarın cengdür. Meydānuma ḫāzır olasın.”⁽⁵⁾ diyüp ve niçe kelimāt eyleyüp tamām eylemiş. Cihān-baḫş nāmeyi dānā elinden Şaḫāḫ 'Ayyār'uñ üzerine atıvirdi.⁽⁶⁾ “Var 'ayyār ol şāhuñ olan şaḫşāḡan 'aḫıllu 'Anter Şāh'a söyle yabana söylemiş, işte meydān. Yarın nāmesinüñ⁽⁷⁾ cevābın meydānda alsun. Anuñ başına şovuk geçmiş. Muḫaddem kendi küstāḫlıḫ idüp bir pehlivānuñ nāmzādı ma'şūḫasın⁽⁸⁾ istemiş. Andan şoñra öyle bir nādān ḫaltabānı elçi gönderüp gelmiş. Bunda kendi gibi niçe dürlü söz söylemiş.⁽⁹⁾ Cezāsın bulmuş. Eger kendinüñ 'aḫlı var ise itdüḡi ḫabāḫatlere tevbe idüp gelüp ḫāḫ-pāyüme yüz sürüp⁽¹⁰⁾ imān İslām'ı ḫabül eyleyüp yanumda ḫoş ḫişi olsun. 'Yoḫ!' dirse keserem başın yirine āḫirin pādīşāh⁽¹¹⁾ eylesen.” didi. Ve Şaḫāḫ³⁸⁴ 'Ayyār'uñ cā'izesin virüp yolladı. Şaḫāḫ Cihān-baḫş'uñ seḫāsına taḫsīn eyledi.⁽¹²⁾ Oradan ḫaban ḫaldırup kendi ordılarına vardı. Bār-gāh-ı 'Anter Şāh'a girüp nāmenüñ cevābın⁽¹³⁾ virdi. 'Anter Şāh ḡazaba gelüp “Yarın cengdür.” diyü üç kerre yüz biñ 'askerüñ içinde münādīler nidā itdi.⁽¹⁴⁾ Bu kerre cāsūs lar gelüp Cihān-baḫş'a ḫaber getürüp Cihān-baḫş daḫı fermān eyledi. Yidi kerre yüz biñ 'askerde⁽¹⁵⁾ Behrām-ı Evren-süvār ceng nidā itdürdi.

El-ḫıḫşa iki cānibden tedārüklerin görüp şabāḫa muntazır oldılar.⁽¹⁶⁾ Ol gice düşmenüñ 'ömri gibi geçüp şabāḫ oldı. Āfitāb münevver ḫulle-i ufḫdan cehre-i numā-yı 'ālem olup besit ḫāḫī şofra-i⁽¹⁷⁾ nūrı ile rüşenā eyledükde iki ḫarafdan ceng-i ḫarbīler döḡilüp

³⁸⁴ Metinde “Saḫāḫ”.

iki leşker at, fîl arkasına gelüp gürüh gürüh ⁽¹⁸⁾ ‘azm-i meydân-ı rezm eylediler. Ālāylar bağlayup şaflar düzildi. Meydân açıldı. Tarafeynden herkes meydâna nâzır olup ⁽¹⁹⁾ “Acabâ evvel meydâna kim girer?” dirken hemân Sihâm-ı Hâbeşî Evren-güş-ı Bahrî’yi meydâna sürüp tamâm silahşûrluk hünerin ⁽²⁰⁾ icrâ eyledükde kol kaldırıp çalınan kûsleri diñdürdi ve na‘ ra urdı. “Benüm Sihâm-ı Hâbeşî. Şâhib-ķırân-ı cihân. ⁽²¹⁾ Yâ ‘Anter Şâh meydânuma pehlivân gönder.” diyince na‘ rasından ve heybetinden ‘asker-i ‘Anter Şâh’a dehşet geldi. Hele bir pehlivân ⁽²²⁾ at sürüp meydâna girdi. Cihân-bağş’uñ öñin alup Cihân-bağş adın şordı. Ol pehlivân: “Benüm adıma ⁽²³⁾ Elmâs-ı Hindî dirler.” didi. Cihân-bağş da: “İmdi hamle eyle görelim, ne kıt‘ada ersin.” didükde Elmâs-ı Hindî el nîzeye ⁽²⁴⁾ urup irişdi. Cihân-bağş’a bir nîze şundi. Cihân-bağş aşla sipere el urmayup öyle tırdı. ‘Anter Şâh ‘askeri ⁽²⁵⁾ Cihân-bağş’uñ aḥvâlin bilmezler “Vâh Sihâm-ı Hâbeşî nâmına göre degül imiş. Elmâs-ı Hindî’nüñ nîzesinden şaşdı. Siper berâber [340a] ⁽¹⁾ siper berâber virmege mecâli kalmadı.” didiler. Ammâ kendi ‘askerinde bilür var idi. Anlar murâdı neydügin bildiler. Tamâm ⁽²⁾ nîze ḥaṭâ yirine gelince Cihân-bağş kol şunup Elmâs’uñ nîzesin top dibinden ve yalman girüsinden kavrayup ⁽³⁾ lenger virince Elmâs-ı Hindî yil gibi gelürken timür mîl gibi tıravardı. Nîzesin ilerü kaḫdı, olmadı. Girü ⁽⁴⁾ çekdi, olmadı. Cihân-bağş çeküp elinden aldı ve atıvirdi. ‘Anter Şâh ³⁸⁵ ‘askeri görüp şaşdı ³⁸⁶. Evvelki mülâḫaza⁽⁵⁾larına uymadı. Şandukları ḳutu ḳapağı çıkıdı. Bu kerre Elmâs-ı Hindî tarafeylinden gürz-i girânın çeküp eline aldı. ⁽⁶⁾ Var ḳuvvetin bázüsına getürüp irişdi. Cihân-bağş gürzin daḫı çeküp elinden aldı ve geçerken bir el arkası niçe ⁽⁷⁾ urdı ise Elmâs-ı Hindî “Oḫ!” diyüp yıķıldı. Tārâḳ ‘Ayyâr üzerine düşüp bağladı. ‘Alem sāyesine alup gitdi. ‘Anter Şâh ⁽⁸⁾ tarafından Çâpūr-ı Hindî nâm bir pehlivân daḫı girdi. İrüp Cihân-bağş’a bir nîze ve bir gürz urdı. Cihân-bağş anuñ da nîze ⁽⁹⁾ ve gürzin elinden alup bir sille ile yıķdı. Tārâḳ bağlayup ‘alem sāyesine iletdi. Tāfūr-ı Hindî nâm bir pehlivân daḫı ⁽¹⁰⁾ girdi, anı da.

Hâşılı ol gün Cihân-bağş ‘Anter Şâh pehlivânlarından kırķ kadar pehlivân tutdı. Aḫşam oldu ⁽¹¹⁾ ‘Anter Şâh “Nâr-ı Nür ḫışmına uğrasın bu Sihâm-ı Zengî.” diyüp emr eyledi. Tıbl-ı ārâm çalınup döndiler. Cihân-bağş daḫı ⁽¹²⁾ dönüp ḳondı. İki leşker bār-gâhlarına gelüp rezm libâsların çıkarup bezm tonların giydiler. ‘Anter Şâh ‘askeri ⁽¹³⁾ ‘Anter Şâh bār-gâhına cem‘ oldılar. Cihân-bağş ‘askeri daḫı bār-gâh-ı Tālīmün Şâh’a

³⁸⁵ Metinde “Sâh”.

³⁸⁶ Metinde “şasdı”.

cem‘ oldılar. Cihān-baḥş gelüp ⁽¹⁴⁾ pāy-i taḥt şandalīsinde ḳarār eyledi. Emr eyledi ol gün esīr olan pehlivānları getürdiler. Cihān-baḥş bunları İslām’a ⁽¹⁵⁾ da‘ vet eyledi. Bunlar da ḳabūl idüp cümlesinüñ bendlerin aldılar. Birer ḥıl‘ at geyürüp Cihān-baḥş bunlara birer cādır ⁽¹⁶⁾ virdi. O ṭarafdan ‘Anter Şāh daḫı bār-gāhına geldükde Şaḳāḳ ‘Ayyār’ı gönderdi. “Var gör Sihām-ı Ḥabeşī esīrleri neyler?” ⁽¹⁷⁾ diyü Şaḳāḳ ‘Ayyār daḫı tebdīl-i şüret gelüp bir küşede ḳarār eyledi. Pehlivānlaruñ Ḥudā-perest oldukların görüp ⁽¹⁸⁾ oradan dönüp gelüp ‘Anter Şāh’a ḫaber virdi. ‘Anter Şāh fikre vardı. Hemān Ğalvāş-ı Hindī ve Ḳahrāc-ı Hindī ayağa ⁽¹⁹⁾ ṭurup Sihām-ı Ḥabeşī’nüñ meydānına girmege izin taleb eylediler. ‘Anter Şāh bunlara izin virüp birer ḥıl‘ at geyürdi. Ol gice ⁽²⁰⁾ geçüp şabāḫ oldı. İki cānibden ceng-i ḫarbīler çalınup iki leşker süvār oldı. Meydān merkezine gelüp ālāylar baĝladılar. Meydān ⁽²¹⁾ açıldı. Anı gördiler. ‘Anter Şāh ṭarafından yüz on dört arış ḳadd-ıla bir pehlivān at sürüp meydāna girdi. ⁽²²⁾ Ve na‘ ra urup eyitdi: “Beni bilen bilsün, bilmeyenler daḫı āĝāḫ olsun. Benüm Ğalvāş-ı Hindī ve tābi‘-i ‘Anter Şāh ve bende-i ⁽²³⁾ Nār-ı Nūr. Meydānuma kimseyi istemem. Sihām-ı Zengī didükleri gelsün.” didi. Berüden Cihān-baḥş daḫı Evren-güş-ı Bahri‘yi ⁽²⁴⁾ sürüp yanar āteş gibi meydāna girdi. Ğalvāş-ı Hindī’nüñ öñin alup “‘Aşḳ olsun pehlivān.” diyince Ğalvāş-ı Hindī ⁽²⁵⁾ baḳup ödi aĝzına geleyazdı. Cihān-baḥş Ğalvāş’a da: “İmdi ṭurma pehlivān, ḫamle eyle görelim, sen daḫı ne [340b] ⁽¹⁾ ḳıṭ‘ada dilāversin.” didükde Ğalvāş el nīzeye urup irişdi. Cihān-baḥş’a bir nīze ḫavāle eyledi. Cihān-baḥş ⁽²⁾ siper ile çarpup Ğalvāş’uñ nīzesin vücūdından üç ḳarış alarĝa men‘ eyledi. Ğalvāş nīzesin zabt idüp ⁽³⁾ at ḳuvvetiyle geçdi. Ser-i meydāna vardı. Öteden dönüp Sihām-ı Ḥabeşī’yi gördi. Āsān-vech üzere men‘ eyledi. Kendi ⁽⁴⁾ ḫavfa düşüp nīzesin zemīne zerk eyledi. Ve ṭarafeylinden gürz-i girānın çeküp var ḳuvvetin bāzūsına alup ⁽⁵⁾ irişdi. Ğayret-ile Cihān-baḥş’a bir ḳarb-ı gürz urdı. Cihān-baḥş gürz-i Ṭālīmūn’ı berāber virüp gürz inince ⁽⁶⁾ aşaĝıdan yukāru Ğalvāş’uñ elinden az ḳaldı fırlayup gideyazdı³⁸⁷. Güc-ile zabt eyledi. At ḳuvvetiyle meydān ⁽⁷⁾ başına varup döndi. Evvelinden şedīd bir gürz daḫı urdı. Cihān-baḥş anı da men‘ idüp nevbet kendüye ⁽⁸⁾ geldükde nīze-i Ṭālīmūn’ı ḳapup irişdi. Miḳdārına göre Ğalvāş’a bir nīze şundı Ğalvāş şaşup dört yanı ⁽⁹⁾ deñiz oldı. Ne ḫāl ise nīzeye siper ḳapup berāber virdi. Yalman-ı nīze āyineyi siperi pūs eyledükde Ğalvāş’uñ ḳolları ⁽¹⁰⁾ bükilüp siper göĝsine ḳapandı. Cihān-baḥş eger elin çekmese şırtından yalman göstermek emr-i muḳarrer idi. **Ḥāşılı**

³⁸⁷ Metinde “yardı”.

Cihān-baḥş⁽¹¹⁾ nīzeyi siperden kıyırıp kıoltuk altına uğratdı. Cebesiniñ halkaların kevākib mişāl zemīne rīzān iderek⁽¹²⁾ geğdi. Ser-i meydāna vardı. Ğalvāş kıyās eyledi kim nīze bir {bir} tarafından güzer idüp çiger-gāhı çāk oldu. Vücūdı⁽¹³⁾ berg-i ḥazān gibi lerzān oldu. Hele vücūdın yokladı. Görđi zaḥm yok, ammā cebesiniñ bir yanı sökilüp rīşe rīşe⁽¹⁴⁾ olmış. Sihām'ı da' vet eyledüğine peşīmān oldu. Cihān-baḥş öteden dönüp el gürze urdı. Sekizinci kırātından⁽¹⁵⁾ tutup irişdi. Ğalvāş'a bir gürz şundi. Ğalvāş daḥı güzrin berāber şundi. Ammā gürz gürze indükde Ğalvāş'ıñ⁽¹⁶⁾ bāzūların uyuşup iki gürz bir olup başına indi. Ğalvāş cān ḥavli ile baş kaçurdı. Arķaya alduķda şiddet-i⁽¹⁷⁾ đarb-ı güzrden bili iki kıat olup başı at başına berāber oldu. Ağzından burnından acı acı tütünlere geldi.⁽¹⁸⁾ Altında olan raḥşınıñ miyānı ḥallāc yayına döndi. Cihān-baḥş güzrin zabt idüp Ğalvāş toz içre kıaldı.⁽¹⁹⁾ Şaķāķ 'Ayyār toza girüp Ğalvāş'ıñ ḥālin görđi. Bildi kim Sihām-ı Ḥabeşī'nüñ ḥerīfi degüldür. Eger murād eylese bir⁽²⁰⁾ güzrde ḥurd-ḥām eyler. Hele Ğalvāş-ı Hindī'nüñ 'aklı gelüp ğayret virđi. Ğalvāş kendin dirüp tozdan taşra⁽²¹⁾ çıkđı. Ğayret-ile irüp Cihān-baḥş'a bir đarb urdı. Cihān-baḥş evvelki ḥāl üzere men' idüp Cihān-baḥş⁽²²⁾ daḥı Ğalvāş'a urdı. Ğalvāş men' idince ecel terleri dökdi.

Ḥāşılı Cihān-baḥş Ğalvāş'a biraz ruḥşat gösterüp⁽²³⁾ arada yidi ḥamle-yi ḥaṭā geğdi. Ğalvāş ne ḥāl ise ol yidi ḥamleyi men' eyledi. Cihān-baḥş: "Yeter" diyüp sekizinci⁽²⁴⁾ ḥamleyi bir kırāt girüden urup Ğalvāş men' idemedi. Ayakları rikābdan boşanup zemīne naķş oldu. Şaķāķ 'Ayyār⁽²⁵⁾ murād eyledi kim Ğalvāş'ı kıapup kaçā. Ḥaykıran Nerre irüp Ğalvāş'ı kıapdı. Bende çeküp 'alem dibine iletđi. Bu kerre 'Anter Şāḥ [341a]⁽¹⁾ 'Anter Şāḥ tarafından Kıahrāc at sürüp meydāna girüp Cihān-baḥş'ıñ öñin alup: "Yā Sihām-ı Ḥabeşī! Ol pehlivānuñ⁽²⁾ 'arzın yıķmak ḥüner degüldür. Er iseñ baña da cevāb vir. Ben anuñ gibi degülem." didi. Cihān-baḥş: "Hōş imdi pehlivān⁽³⁾ elüñden gelürse kıāf-ber-kıāf 'ālemi zīr-destüñe al. Ancaķ adın nedür? 'Anter Şāḥ 'askerinde ne nām ile yād olursın?⁽⁴⁾ Şāyed ḥaṭā ile elimde helāk olasın, bī-nām ve bī-nişān olmayasın." didi. Kıahrāc-ı Hindī eyitdi: "Yā Sihām benüm adıma⁽⁵⁾ Kıahrāc-ı Hindī dirler. 'Anter Şāḥ'ıñ üçinci ser-kıaplanıyam." didi. Cihān-baḥş da "İmdi ḥamle eyle, görelim sen de ne⁽⁶⁾ kıt'ada ersin." diyince Kıahrāc nīzesin eline alup irişdi. Cihān-baḥş'a bir nīze ḥavāle eyledi. Cihān-baḥş⁽⁷⁾ siper ile arķurı çarpup vücūdından alarģa nīzeyi men' eyledi. Kıahrāc at kıuvvetiyle nīzesin zabt idüp⁽⁸⁾ geğdi gitđi. Öteden dönüp Sihām-ı Ḥabeşī'yi sağ ve sālīm görđi. Nīzesin zemīne zerk idüp güzr-i girāna⁽⁹⁾ el urdı. Ve

başınıñ üzerinden devr itdürüp irişdi. Cihān-baḥş’a bir ɗarb-ı gürz urdı. Cihān-baḥş gürz-i ⁽¹⁰⁾ Ṭālīmūn Şāh ile ɗarpup havāda men‘ eyledi. Ḳahrāc-ı Hindī bir ɗarb daḥı urdı. Cihān-baḥş anı da havāda ⁽¹¹⁾ men‘ idüp nevbet kendüye geldükde “Yā Ḳahrāc! Nīze saña caba!” diyüp gürzin eline aldı. Ve irüp Ḳahrāc’a miḳdarına ⁽¹²⁾ göre bir ɗarb urdı. Ḳahrāc-ı Hindī gürz berāber virüp arḳada gerçi ne ḥāl ise men‘ eyledi. Ammā ecel terleri ⁽¹³⁾ dökdı. Cihān-baḥş tekrār urmayup Ḳahrāc’a “Ḥamle eyle.” didi. Ḳahrāc-ı Hindī gön̄linden eyitdi: “Bu nā-bekār Sihām ⁽¹⁴⁾ ne ‘ālī cenāb olur.” diyüp irişdi Cihān-baḥş’a bir ɗarb-ı gürz urdı. Cihān-baḥş men‘ idüp Cihān-baḥş urdı. ⁽¹⁵⁾ O men‘ eyledi.

Ḥāşılı gün zevāle varınca Cihān-baḥş buña ruḥşat virüp zevāl olunca bir ɗarb-ı şedīd urup raḥşınıñ ⁽¹⁶⁾ bili kırıldı. Ve kendi daḥı yıkılıp ser-nigūn oldu. Ḥayḳıran bende ɗeküp ‘alem sāyesine iletdi. ‘Anter Şāh görđi. Pehlivānlaruñ ⁽¹⁷⁾ ikisi gitdi. Bu kerre Ḥaytāl’a baḳup: “Gir şol Ḥabeşī nā-bekāruñ ḥaḳḳından gel.” diyü fermān eyledi. Ḥaytāl-ı Hindī daḥı at ⁽¹⁸⁾ sürüp yüz on yidi arış ḳadd-ıla meydāna girdi. Cihān-baḥş’uñ öñin aldı. Cihān-baḥş Ḥaytāl’a baḳdı. Ol⁽¹⁹⁾ birlerinden metīncedür. Adın şordı. Ḥaytāl-ı Hindī daḥı diyüvirđi. Cihān-baḥş: “Ḥamle eyle imdi yā Ḥaytāl görelim ⁽²⁰⁾ nicesin.” didi. Ḥaytāl daḥı el gürz nīzeye urup ḥamle eyledi. Cihān-baḥş el-ḳışşa Ḥaytāl’a aḥşam olunca ruḥşat ⁽²¹⁾ virdi. Aḥşam dönicek maḥalde bir ɗarb urup at boynına ḳapatdı. Ve bī-hod eyledi. Ve dönüp düvālinden ⁽²²⁾ ḳapdı. Raḥşından ayırup ḳolına aldı ve iki ‘askere gösterüp Ṭārāḳ ‘Ayyār’a teslīm eyledi. Ṭārāḳ ‘Ayyār bende ɗeküp ⁽²³⁾ Cihān-baḥş daḥı döndi. ‘Anter Şāh bu ḥālī görince “Nār-ı Nūr ḥışmına uğra.” diyüp ol daḥı fermān eyledi. Ṭabl-ı ārām ⁽²⁴⁾ ɗaldırup döndiler. Cihān-baḥş ‘askerinden daḥı ṭabl-ı ārām ɗalınup iki leşker dönüp ḳondılar.

Cihān-baḥş ⁽²⁵⁾ bār-gāhına gelince ol gün esīr olan üç pehlivānı ḳarşusına getürdüp bunlara pend u naşīḥat idüp İslām’a da‘vet [341b] ⁽¹⁾ eyledi. Bunlar bār-gāh-ı Ṭālīmūn’uñ keşretin ve zīnetin görüp anda olan pehlivānları görüp reşk eylediler. “Bārī günümüz ⁽²⁾ şöyle bir bār-gāhda geçse.” didiler. Ve muḥālefet eylemeyüp ol sā‘ at imāna geldiler. Cihān-baḥş bunların bendlerin alup ⁽³⁾ gözlerinden öpdı. Ve üçine daḥı ḥıl‘ at ve bār-gāh ve ḥadem ü ḥaşem virüp üçin daḥı ser-ḥalka şandalīsine ⁽⁴⁾ oturtdı. Meger ‘Anter Şāh Şaḳāḳ ‘Ayyār’ı göndermiş idi. “Var gör Sihām-ı Ḥabeşī pehlivānları öldürür mi, neyler?” diyüp ⁽⁵⁾ Şaḳāḳ daḥı tebdīl-i şüret gelüp biñ ḥavf ile küşede seyr

iderdi. Pehlivānların Hudā-perest oldukların görüp ⁽⁶⁾ Cihān-baḥş'ıñ eylediği ikrāmı görüp Cihān-baḥş'a taḥsīn iderek oradan çıḡup gitdi. Ordularına geldi. ⁽⁷⁾ 'Anter Şāh bār-gāhına irüp içeri girdi. Yir öpüp tırdı. 'Anter Şāh: "Ne ḡaber yā Şaḡāk? Sihām-ı Ḥabeşī pehlivānları neyledi?" ⁽⁸⁾ didükde Şaḡāk 'Ayyār 'Anter Şāh'a: "İy şāh-ı Seylāb-zemīn! Pehlivānlarıñ işi bitdi." didi. 'Anter Şāh beliñleyüp "Niçe işi ⁽⁹⁾ bitdi. Öldürdi mi?" didi. Şaḡāk 'Ayyār: "Yok pādīşāhum, niçün öldürür ḡazır pehlivānları? Üçin daḡı müselmān eyledi." ⁽¹⁰⁾ Ḥadem ü ḡaşem virdi." diyüp olduğı gibi naḡl eyledi. 'Anter Şāh melūl oldu. Hemān Pīşevī Pençe-gīr kim 'Anter ⁽¹¹⁾ Şāh'ıñ pāy-i taḡt pehlivānı. Gerçi ḡaddi ol pehlivānlardan az idi. Ammā ḡuvvet de cümlesine ḡālib idi. Ayaḡa tırup ⁽¹²⁾ "Pādīşāhum! Elem çekme yarın meydāna ben gireyim. Sihām-ı Ḥabeşī'nün ḡaḡḡından geleyim. Sihām'ıñ işi ber-ḡaraf olunca ⁽¹³⁾ pehlivānlar yine gelürler." didi. 'Anter Şāh daḡı gerçek şanup inandı. Pīşevī Pençe-gīr'e ḡıl' at geyürdi.

Ol gice ⁽¹⁴⁾ mürür idüp şabāḡ oldu. Yine iki leşker yirlerinden tırup at, fīl, gergedānlarına süvār olup ceng-i ḡarbīler ⁽¹⁵⁾ çalınup meydāna girdiler. Ālāylar baḡlayup meydān açıldı. Cihān-baḥş meydāna girüp 'Anter Şāh'dan er ḡalep eyledükde ⁽¹⁶⁾ hemān Pīşevī Pençe-gīr raḡşın meydāna sürüp Cihān-baḥş'ıñ öñin aldı. Cihān-baḥş eyitdi: "Kimsin pehlivān? ⁽¹⁷⁾ 'Anter Şāh 'askerinde ne nām-ıla yād olursın?" didi. Pīşevī Pençe-gīr eyitdi: "Ḥāliyā 'Anter Şāh'ıñ cihān pehlivānıyam. ⁽¹⁸⁾ Adıma Pīşevī Pence-gīr dirler." didi. Cihān-baḥş: "Ḥamle eyle!" diyüp Pīşevī el nīze-i cān-sitāna urup irişdi. ⁽¹⁹⁾ Cihān-baḥş'a bir nīze urdı. Cihān-baḥş siper ile çarpup men' eyledi. Cihān-baḥş urdı. Pīşevī Pence-gīr ⁽²⁰⁾ daḡı ne ḡāl ise men' idüp başladılar gürz cengine. Cihān-baḥş gördi fi'l-ḡaḡīḡa bir dilāverdür. Cümlesinden ⁽²¹⁾ şeci' dür. Ol gün aḡşam olunca Pīşevī'ye ruḡşat virdi. Pīşevī daḡı aḡşama güc-ile irdi. Cihān ⁽²²⁾-baḥş dönicek maḡal Pīşevī'ye bir ḡarb urup at gerdānına ḡapadı ve düvālınden ḡapup ḡolına aldı. Ṫārāḡ'a ⁽²³⁾ teslīm eyledi. Ol da bend idüp ḡayrı döndiler. İki leşker dönüp ḡondi. 'Anter Şāh gelince Şaḡāk 'Ayyār'ı yine ⁽²⁴⁾ Cihān-baḥş bār-gāhına gönderdi. "Var gör Pīşevī'ye ne mu'āmele eyler Sihām." diyü. Şaḡāk tebdīl-i şüret yine ⁽²⁵⁾ bār-gāh-ı Ṫālīmūn Şāh'a gelüp bir küşede sindi. Temāşāya tırdı. Cihān-baḥş dīvāna gelüp ba' de't-ḡa'ām "Getürüñ Pīşevī'yi [342a] ⁽¹⁾ Pīşevī'yi." didi. Ṫārāḡ 'Ayyār varup getürdi Cihān-baḥş Pīşevī'n bendin alup ḡıl' at geyürdi ve oturdup ⁽²⁾ biraz yidürüp içürdi. Andan dönüp: "İy dilāver! Eger pādīşāhuñ 'Anter Şāh yanına gider iseñ māni' degüldür. Atıñ ⁽³⁾ ḡazırdur. Eger daḡı şoḡbet eylersek yine māni' degüldür. Hemān

nice dilerseñ öyle eyle, muhayyersin.” didi. Pîşevî Pençe-gîr ⁽⁴⁾ temennî idüp eyitdi: “İy dilâver-i ‘âlem! Şimden girü beni biñ päre dağı eylerseñ bir pārem bundan ayrılmaz. Ben de senüñ yanında sâ’ir ⁽⁵⁾ pehlivānlar gibi bir hizmetünde olup qaluram.” didi. Cihān-bağş eyitdi: “Güzel yā Pîşevî! Ancağ benüm yanımda qalan kimesne ⁽⁶⁾ Nār-ı Nūr’ı terk idüp Yezdān-perest olmağa muhtācdur.” didi. Pîşevî “Ben dağı oluram.” diyüp imāna geldi. ⁽⁷⁾ Cihān-bağş Pîşevî’yi ser-ğalka eyledi. Zīrā yigirmi dört ser-ğalka olsa gerekdür altı ser-ğaplan ile. Şağāğ ⁽⁸⁾ ‘Ayyār bunu dağı görüp oradan çıkdı. ‘Azm-i ‘Anter Şāh eyledi. ‘Anter Şāh’a varup “Pîşevî dağı Hūdā-perest ⁽⁹⁾ oldı.” diyü haber virdi. Eleminden ‘Anter Şāh’uñ dudakları yarıldı. Qan şağalından aşığı aqmağa başladı. Ve Fitne Rāy ⁽¹⁰⁾ vezîr dönüp eyitdi: “Pādişāhum, çünki bir işdür oldı, şimden girü çāre budur ki Şağāğ ‘Ayyār’ı gönderirsin ⁽¹¹⁾ varup bu gice Sihām-ı Hābeşî’yi çalup bunda getürüp andan gayrı ‘askeri āgāh idersin. Bütün ‘askerine bir eyü ⁽¹²⁾ şeb-ğün iderüz. Ümîddür ki Nār-ı Nūr devletinde perākende idüp bütün devletin zabt ideyüz.” didi. ‘Anter Şāh ⁽¹³⁾ bu qavle rāzî olup Şağāğ ‘Ayyār’ı Cihān-bağş’a gönderdi. Varup cām h’ābından çalup getüre. Şağāğ biraz ⁽¹⁴⁾ nāz eyledi. Şoñra gönli olup gitdi.

Berüden Cihān-bağş dağı ol gice Pîşevî Pençe-gîr ile ‘işret idüp ⁽¹⁵⁾ yatağ zamānı Pîşevî’yi bār-gāhına alup gitdiler. Cihān-bağş dağı cām h’ābına varup rāhat oldı. Ammā Şağāğ ⁽¹⁶⁾ ‘Ayyār gözedüp tamām fırsatı gānîmet bulınca Cihān-bağş’ı dārüdan geçürüp kilîm perdesine qoyup şırtına urup ⁽¹⁷⁾ ‘askerden taşra çıkdı. Ammā qaravul nevbeti ol gice Keydül A’zam’uñ idi. Gördi kim ordudan bir qaraltu çıkdı. ⁽¹⁸⁾ “Bre nedür ol?” dirken üzerine yürüdükde Şağāğ ‘Ayyār gördi kim duyuldu. “Bre nedür, diyüp orduya gideyim.” didi. ⁽¹⁹⁾ Gidededi, qorkdı. “Ardumdan gelüp irişürler,” diyü tağa toğrı qaçdı. Tağda bir mağāra bulup Cihān-bağş’ı ⁽²⁰⁾ anda bırağdı. Oradan taban qaldırup ‘Anter Şāh’a vardı. İşte “Sihām-ı Hābeşî’yi dārūlayup getürürken qaravul duydu. ⁽²¹⁾ Ben de bu araya getüremedüm. Tağda bir mağāraya qodum ve bunda geldüm. Sen bundan ‘asker ile bir uğurdan yürüyüp ⁽²²⁾ ‘askeri uruñ, ben dağı varup Sihām’ı mağāradan alup geleyim.” didi. ‘Anter Şāh üç kerre yüz biñ er-ile Fitne Rāy vezîr ⁽²³⁾ ile İslām ordusına yürüdiler. Ammā Keydül çünkim qaraltuyı gördi. Tağa toğrı qaçdı. “Bunda bir hāl ⁽²⁴⁾ var.” diyüp kendi bār-gāh-ı Tālîmün önine geldi. Hāyqıran Nerre teberine dayanup turur, eyitdi: “Yā Hāyqıran şöyle bir hāl ⁽²⁵⁾ oldı. Olmasun efendimüz Sihām’a bir zarar isābet eyleye. Bir kerre yoqla, gör yirinde midür?” didi.

Haykiran Nerre daħı end ü mend [342b] ⁽¹⁾ olup tiz³⁸⁸ bār-gāhdan içeri girdi. Ne gördi sem‘alar söyünmiş, Cihān-baħş cām hābinda yoħdur. ‘Aħlı gitdi. Taħra ⁽²⁾ çıħdı. “Efendimüz yoħdur.” diyince Keydül-i A‘zam taħkik‘ ayyār işidür. Gördigüm qaraltu oldur.” Bu arada pehlivānlar ⁽³⁾ daħı haber-dār olup herkes bār-gāh-ı Tālīmūn’a cem‘ oldılar. Bunlar bu şadedde iken ‘asker-i İslām içinde bir vāveylādur ⁽⁴⁾ ħopdı. “Bre nedür?” diyince “Askeri düşmen şeb-ħūn itdi.” didiler. “Bre bre!” diyüp binen binenüñ oldı. ‘Asker içinde bir kıyāmetdür ⁽⁵⁾ ħopdı. Gice içre iki leşker birbirlerine başdılar şaħurı. Bunlar bunda cengde ammā Tārāk‘ Ayyār bu arada ⁽⁶⁾ ol qaraltu gitdügi taħa toğrı gitdi. “Belki ol qaraltu ‘ ayyār ola. Keydül’üñ duyduğundan ‘Anter Şāh ‘askerine ⁽⁷⁾ toğrı gidemeyüp taħa toğrı kaçmışdur.” didi. O yañadan Şaħāk‘ Ayyār daħı ‘Anter Şāh’a haber idüp kendi ⁽⁸⁾ yine taħa geldi ki mağāradan Sihām’ı alup orduya ilete.

Ez-İN-cānib rāvi ħavlince meger Şaħāk‘ Ayyār ħavfindan ⁽⁹⁾ Cihān-baħş’ı eyüce dārūlayamamış-ıdı. Şovuk havā toħunduħca Cihān-baħş’uñ dārūsı def‘ olup gözin açdı. ⁽¹⁰⁾ gördi bir teng-i keşif topraħ üzere yatur. Elleri ħafasına muħkem bend olunmuş fikre vardı. “Ne ħarīb kışşa ben çādırda ⁽¹¹⁾ yaturdum. Zāhir ħarām-zāde şerrine uğramışam.” diyü dürlü dürlü mülāħaza eyledi. Cihān-baħş bunları fikrlenüp dururken ⁽¹²⁾ anı gördi. Aydınlık gelen yirden bir qaraltu girdi. Cihān-baħş “Göreyim, bu qaraltu nedür?” didi. Meger gelen Şaħāk idi. ⁽¹³⁾ Mağāradan girüp kendü kendüye söylenüp “Bundan Sihām’ı alup toğrı orduya bırağayım. Oradan ‘Anter ⁽¹⁴⁾ Şāh yanına gideyim.” diyüp Cihān-baħş’uñ yanına geldi. Diledi ki Cihān-baħş’ı alup gide. Cihān-baħş “Bre kimsin?” ⁽¹⁵⁾ diyince Şaħāk‘ Ayyār’ın az ħaldı ödi ħopayazdı. Öyle bir girüye atılış atıldı kim kendin mağāra ħapusından ⁽¹⁶⁾ taħra buldı. Yüregi güp güp oynar. “Hay nā-bekār Sihām gördün mi ‘acele ile bir ħoş dārūlanmamış. Ben bu nā-bekārı ⁽¹⁷⁾ dögerem, beni ħorħutdı. Bārī eli bağlıdur. Baña bir nesne idemez.” diyüp eline bir degnek alup içeri girdi. Bu kerre dönüp ⁽¹⁸⁾ “Nicesin nā-bekār Sihām! Seni bu şüret-ile şayd eylemek hünerdür. İşte ben itdüm. Ancak murādum seni şimdi biraz dögmekdür. ⁽¹⁹⁾ Zīrā beni ħorħutduñ. İkinci ‘Anter Şāh pehlivānların Ĥudā-perest eyledin.” diyüp Cihān-baħş’uñ üzerine geldi. Cihān⁽²⁰⁾-baħş Şaħāk’a eyitdi: “Evvelā sen kimsin ve bunda ne icün getürdin?” didi Şaħāk³⁸⁹ ‘ Ayyār eyitdi: “Nā-bekār Sihām!

³⁸⁸ Metinde “tīr”.

³⁸⁹ Metinde “Şaħāk”.

(21) Kim olsam gerek, işte ‘Anter Şāh’uñ ‘ayyār başısı olan Şaḳāḳ ‘Ayyār’am. Seni çalup bunda getürdüm. Şimdi ‘Anter Şāh daḫı (22) ‘askerüñ kırmağa gitdi.” didi. Cihān-baḫş “Gel imdi ‘ayyār beni cöz ve benüm var ordudan raḫşum getürsünler. Sen daḫı (23) ĩmāna gel. Ben de seni ‘ayyārbaşı idüp Ṭārāḳ ‘Ayyār’a ḫalīfe ideyim. Ya ‘nī ikinci ‘ayyārbaşı olursın. Zīrā benüm dört ‘ayyār(24)başım olur.” didi. Şaḳāḳ gülüp: “Baḫ nā-bekār³⁹⁰ zārāfet-le beni aldadup kendisin ḫalāş eylemek ister. Yā Sihām ol senüñ (25) didüğüñ olmaz. Hemān teslīm ol, seni dārūlayup orduya iletelim. ‘Yoḳ’ dirseñ bir ḫançer sīneñe urup helāk [343a] (1) helāk iderem.” diyüp bunlar bu mücādelede iken añsuzın ‘askerde bir Hay huy ḳopdı. Cihān-baḫş: “Bre ‘ayyār (2) gel, beni şalıvir. Şoñra bu bendi kıraram, ammā seni helāk eylemem.” didi. Şaḳāḳ³⁹¹: “Var hey nā-bekār Ḥabeşī elüñden gelse (3) baña minnet mi eyledin? Gör imdi kim kimi helāk eyley?” diyüp dal-ḫançer-ābdār oldu. Ve Cihān-baḫş’uñ üzerine (4) yüridi kim urup helāk eyleye. Cihān-baḫş gördi olmaz, iki zānū üzere gelüp öyle bir na‘ra urdı kim (5) maḡāranuñ derünü şadā ile ṭolup ṭop gürler gibi gürlledi. Ve maḡāradan ṭaşra yayılup ol kūsār iñledi. Meger (6) Ṭārāḳ ‘Ayyār daḫı ṭağa gelüp Cihān-baḫş’ı arar idi. Bu kerre na‘rasın işidüp şād oldu. Na‘ra gelen ṭarafa (7) cān atdı. Berüde Şaḳāḳ ‘Ayyār daḫı na‘ra-i Cihān-baḫş’dan şaşup ḳaldı. Serāsime oldu. Cihān-baḫş na‘ra urınca (8) zūr idüp bend ü peyvendin kütür kütür kırup Şaḳāḳ’uñ üzerine yürüyince Şaḳāḳ ‘Ayyār’dur kendin cem‘ idüp gördi. (9) Sihām-ı Ḥabeşī bendlerin şikest idüp üzerine yürüdü. Cān ‘alāmetiyle ḡayrete gelüp ḳaçdı. Maḡāradan ṭaşra uğradı. (10) Cihān-baḫş gördi kim ‘ayyār ḳuvvetiyle ḳurtulup gideyor, “Nereye nā-bekār ‘ayyār? Cān elümden ḳanda ḫalāş eylesin?” diyüp (11) ardından ḫayḳırup Şaḳāḳ³⁹² ‘Ayyār’uñ yine buşulası bozıldı. Maḡāradan ṭaşra bir adım atmağa ḳādir olmayup ḳaldı. Cihān-baḫş (12) ardınca maḡāradan ṭaşra yürüdü kim Şaḳāḳ ‘Ayyār’ı ṭuta. Şaḳāḳ ise öyle ḳalmış idi. Ammā berüden Ṭārāḳ na‘ra-yı (13) Cihān-baḫş’ı işidüp şadā gelen ṭarafı gūşına alup maḡāra öñine geldi. Ne gördi Şaḳāḳ ‘Ayyār baḳup öyle ṭurur. (14) Şaḳāḳ daḫı Ṭārāḳ’ı gördi. Yine ḡayrete gelüp bir ṭarafa firār itmek murād eyledi. Ammā Ṭārāḳ ‘Ayyār Şaḳāḳ’a “Nereye nā-bekār (15) ḫarām-zāde ḳaltabān! Sen bunda ne ararsın?” diyüp irişdi. Eñsesi kökine bir teber dögdüsi nice urdı ise Şaḳāḳ (16) ‘Ayyār yüzünüñ üzerine ḳapandı. Ṭārāḳ üzerine düşüp iki elin ḳafasına bend eyledi. Bu arada Cihān-baḫş da maḡāradan (17)

³⁹⁰ Metinde “nā-bekārī”.

³⁹¹ Metinde “Şaḳāḳ”.

³⁹² Metinde “Şaḳāḳ”.

taşra çıktı. Tārāk'ı görüp “Hay yā Tārāk! Beni araya mı geldün? Ne bildin bu tağda olduğum?” didükde Tārāk dağı ⁽¹⁸⁾ Keydül'ün qaraltu gördigin naql eyledi.

Bu eşnāda ğayrı şabāh yiri ağarmaya başladı. ‘ Askerde ise bir ceng-i āşüb vardır ki ⁽¹⁹⁾ olmaz Cihān-bağş Tārāk ‘ Ayyār'a eyitdi: “Var ‘ ayyār tiz benüm rağşum ve ālātum getir.” didi. Tārāk “Nola!” diyüp gitdi. Şakāk'ı orada ⁽²⁰⁾ bir yire bağladı. Tārāk ‘ Ayyār gidince Şakāk ‘ Ayyār fikr eyledi. “Şimdi Tārāk Sihām-ı Hābeşî'nün ālāt ve rağşın getürdükden şoñra ⁽²¹⁾ Nār-ı Nūr bilür kim beni ne ‘ azāb ile helāk itse gerekdür. Biñ ağlasak feryād eylesek diñlemez. Yine Sihām-ı Hābeşî merddir ⁽²²⁾ ve kerem issi dilāverdür. “Amān” diyene kıymaz. Elinden hālāş olmağ mümkündür.” didi. Hemān ağlayup: “İy dilāver-i ‘ ālem! Luğf eyle. ⁽²³⁾ Beni azād eyle. Ölince hizmetün ideyim.” diyü yalvardı. Cihān-bağş'a merhamet gelüp Şakāk³⁹³ ‘ Ayyār'ı şalıvirdi ve eyitdi: ⁽²⁴⁾ “Ammā şoñra hıyānetün zühür eyleser zarar görürsin.” didi. Şakāk sāhte yemīnler idüp Cihān-bağş'ı inandurdi. Ve dil ⁽²⁵⁾ ucıyla müselmān oldı. “Varayım sulţānum ‘ Anter Şāh tarafından bir haber alup getüreyim.” diyüp gitdi.

Ammā berüde Tārāk ‘ Ayyār [343b] ⁽¹⁾ leşkere geldi. Cihān-bağş rāst geldüğini beglere müjde idüp bār-gāh-ı Tālīmün Şāh öñine geldi. Ālāt ve esbābın ⁽²⁾ aldı. Oradan taban alup tağa çıktı. Cihān-bağş'ın ālāt u esbābın ve rağşın virdi. Cihān-bağş esbābın ⁽³⁾ giyüp üzerine ālāt-ı hārbīn ārāste eyledi. Ve Evren-güş-ı Bahri'ye süvār oldı. Tārāk gördi Şakāk yokdur. Su 'āl ⁽⁴⁾ eyledi. Cihān-bağş olduğı gibi naql idüp ve “Müselmān oldı şalıvirdüm.” didi. Tārāk ‘ Ayyār te 'essüf idüp “Hay meded ⁽⁵⁾ şalıvirmemek gerek idin devletlü şāhib-kırān. Zīrā ol hāram-zādedür. Dekme ile imāna gelmez veyāhūd olmaz.” didi. Ol ⁽⁶⁾ aradan dönüp ceng yirine geldiler. Berüde Cihān-bağş'ın bulunduğı duyulup ‘ asker-i İslām'a kuvvet-i kalb geldi. Ve ğayrı ⁽⁷⁾ şabāhdur oldı. Hezīrān-ı Fīl-süvār ceng iderek ‘ asker-i ‘ Anter Şāh'ı söküp ‘ Anter Şāh'ın olduğı yire geldi. Fitne ⁽⁸⁾ Rāy vezīr ile ‘ askere “Komañ!” diyüp istimālet virürler. Hemān Hezīrān haykırup ‘ Anter Şāh'ın üzerine yürüdü. ‘ Anter Şāh ⁽⁹⁾ şaşup nice ideceğın bilmedi. Şaşduğınan dal-tīg olup Hezīrān'a bir kılıc havāle eyledi. Hezīrān tīgı kolçağıyla ⁽¹⁰⁾ çarpup men' eyledi. Ve ‘ Anter Şāh'u düvālınden çapup kolına aldı. Fitne Rāy bu hāli görünce at başın çevirüp ⁽¹¹⁾ “Bir tarafa firār ideyim.” dirken meger Zelzāl-ı Mağribî dağı ceng

³⁹³ Metinde “Şakāk”.

idüp gelürken Fitne Rāy'ı gördi. Kaçup gider. “Tūr⁽¹²⁾ bre ƣaltabān.” diyüp üzerine at sürdi. Fitne Rāy şaşup ƣaldı. Zelzāl-ı Mağribī irüp Fitne Rāy'ı düvālinden⁽¹³⁾ ƣapup ƣolına aldı. Andan ceng iderek döndi. Bu arada Cihān-bağş dağı ceng yirine gelince öyle bir na'ra⁽¹⁴⁾ urdı kim zemīn-i āsmān lertzān oldu. Ve tīg-ı Tālīmūn Şāh'ı ƣeküp 'asker-i 'Anter Şāh'a bir giriş girdi kim güyā bir neyistān-ı⁽¹⁵⁾ huşka āteş-i sūzān düşdi. Leşker-i a' dā-yı demet demet eylemege başladı.

Ammā 'asker-i 'Anter gördiler. Pehlivānları gitdi.⁽¹⁶⁾ Şāhları esīr oldu. “Ġayrı beyhüde ƣırılmağda ne var?” diyüp perīşān oldılar. Cihān-bağş toğrı 'Anter Şāh ordusına⁽¹⁷⁾ yürüyüp taht-ı 'Anter Şāh'ı ƣılıçlayup bār-gāhın zabt eyledi. 'Asker-i İslām cengden dönüp şād-ı ħurrem esīr eyledüklerin getürüp⁽¹⁸⁾ 'arz eylediler. Cihān-bağş 'Anter Şāh ile Fitne Rāy'ı ƣarşusına getürdüp cellād eyledi. Ammā muğaddem bunlar müşāvere eylemişlerdi.⁽¹⁹⁾ “Amān!” diyüp dil ucuyla īmāna geldiler. Cihān-bağş 'Anter Şāh'uñ yine ordusun ve bār-gāh-ı dārātın virdi. Esīr⁽²⁰⁾ olanlardan gelüp cem' olanlardan yüz biñ 'asker īmāna geldi. Cihān-bağş 'Anter Şāh'ı Felīhāy-ı Ƙülād Kemān ile barışdurdı.⁽²¹⁾ Şaƣāƣ 'Ayyār bu ħālī görüp tebdīl-i şüret geldi. Tenhāca Fitne Rāy vezīre buluşdı. “Gerçekden Ĥudā-perest oldıñuz mı?”⁽²²⁾ didi. Fitne Rāy: “Olmaduğ, ancak gördüñ, öldürür. Cānımız ħalāş içün yalandan īmāna geldük.” didi. Şaƣāƣ 'Ayyār bu ħaberi⁽²³⁾ alup 'Anter Şāh'a buluşdı. Anuñla da söyleşüp müşāvere eylediler. “Niçe idelim?” diyü. Şaƣāƣ 'Anter Şāh'a: “Pādişāhum, Sihām-ı⁽²⁴⁾ Ĥabeşī'den beni ricā eyle. Şaƣāƣ 'Ayyār dağı ħayrı derūnī Ĥudā-perest oldu. Cürmin 'afv eyle.” diyü. Andan şoñra bir müşāvere⁽²⁵⁾ idüp elbetde bir tedārük görüp intikām aluruz.” didi. 'Anter Şāh ƣalkup Cihān-bağş dīvānına vardı. Cihān-bağş 'Anter [344a]⁽¹⁾ 'Anter Şāh'a Cihān Şāh yanında yir gösterdi. Eşnā-yı şöhetde 'Anter Şāh Şaƣāƣ 'Ayyār'ı añup ricā eyledi. Cihān-bağş⁽²⁾ dağı cürminden geçüp Şaƣāƣ geldi. Cihān-bağş öñinde yalandan īmāna geldi. Ġayrı şāh ve Fitne Rāy ve Şaƣāƣ⁽³⁾ 'Ayyār tenhā müşāvere idüp leşkerin³⁹⁴ biñ başların ve yüz başların da' vet eylediler. Bunlara “Murādımız Cihān⁽⁴⁾ Şāh'a ve Sihām'a bir rağne geçmekdür. El altından 'askere tenbīh idüñ, binsünler.” diyü sipāriş eyledi. Andan bir ziyāfet⁽⁵⁾ tertīb idüp ta'āmlar ħāzır eylediler. Andan 'Anter Şāh Fitne Rāy vezīri orduda birağup kendi Şaƣāƣ⁽⁶⁾ 'Ayyār'ı alup biraz kimse ile bindi. Cihān-bağş bār-gāhına geldi. Temennādan şoñra geçüp Cihān Şāh yanında ƣarār

³⁹⁴ Metinde “leskerin”.

eyledi. ⁽⁷⁾ Biraz şöbetden sonra ayağa oturup Cihān-baḥş'ı şāhlar ve begler ile da' vet eyledi. Cihān-baḥş daḥı icābet idüp ⁽⁸⁾ Ṭīmūr Şāh ve Hezīrān ve Behrām-ı Evren-süvār orduda kaldı. Cihān-baḥş, Keydül A' zam'ı ve Felihā'yı ve Zelzāl ve Ḳārūn'ı ⁽⁹⁾ aldı.

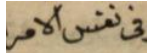
Hāşıl-ı kelām Ra' dūş'ı ve Sālūk'ı ve Pişevī'yi ve Kahrāc'ı ve Ḥaytāl'ı aldı. On sekiz dilāver aldı. Ve şāhlardan Ḥurrem ⁽¹⁰⁾ Şāh ve Cihān Şāh ve Enver Şāh ve Kerīmān Şāh ve Ṭārāk ' Ayyār raḥşlarına süvār olup ' azm-i ordu-yı ' Anter Şāh eylediler. ⁽¹¹⁾ Ammā muḳaddem ' Anter Şāh ilerü gidüp bār-gāhın tezyīn ve taḥliye eyledi. Ve cümle vüzerā ve erbāb-ı dīvān ile tekrār ḳarşulayup ⁽¹²⁾ Cihān-baḥş'ı bār-gāhına getürdi. Şāhları tahta ḳıkarup Cihān-baḥş pāy-i taht şandalīsinde ḳarār eyledi. ⁽¹³⁾ Andan emr eyledi. ' Anter Şāh ta'ām çekilüp yindi. Şükri dinildi. Ba' de meclis gelüp sīm sākīler ele cām alup devre ⁽¹⁴⁾ āgāz eylediler. Bir iki üç ḳadeḥ bāde devr idüp selāse-i ḡassālenüñ devri tamām oldu. Andan devr-i seyyāle başlayup ⁽¹⁵⁾ biraz keyfler irüp kelleler germ ve ḥātırlar nerm olduḡı vaḳitte şöbete şurū' ve tamām şöbete daḥı kesel geldi. Cihān-baḥş ⁽¹⁶⁾ Ṭārāk ' Ayyār'a işāret eyledi. Ṭārāk rebābın eline aldı. Şaḳāḳ daḥı berāber sāzın āhenk idüp başladılar faşla. ⁽¹⁷⁾ Tamām erbāb-ı derre-gāh sāz u gāh söz tā aḥşa[m] olunca ' ayş-ı nūş ve zevḳ-i şöbet eylediler. ' Anter Şāh ile Fitne Rāy vezīr ⁽¹⁸⁾ münāfīḳ-āne temelluḳlar gösterüp Cihān-baḥş'a rüy-ı dil gösterdiler. Niçe ' özrler dileyüp **hāşılı** aḥşam oldu. Cihān-baḥş ⁽¹⁹⁾ “Gidelim.” didi. ' Anter Şāh niyāz idüp: “Bu gice bunda eglenürüz.” diyü Cihān-baḥş daḥı ' Anter Şāh'ıñ ḥātırından geçmeyüp kaldı. ⁽²⁰⁾ Ammā Ṭārāk ' Ayyār diḳḳat-ile ' Anter Şāh'ıñ ve Fitne Rāy vezīr'ün ḥareketine baḳup “Ḳorḳaram bu nā-bekārlarda ḥīle vardur. ⁽²¹⁾ Zīrā ben bunların mu'āmelesin ḥīc begenmedüm.” diyü kendi kendüsine vesvese peydā idüp şübheye düşüp kendüsün ⁽²²⁾ bādeye virmedi. Ammā tamām şülüş-i şeb güzār eyledükde ' Anter Şāh sākīye evvelinden tenbīh olunmuş-ıdı. İşāret eyledi. ⁽²³⁾ Sākī şarāba dārüyı işleyüp Cihān-baḥş'a şundi. Cihān-baḥş ise ziyāde mest olmuş idi. Alup nūş ⁽²⁴⁾ eyledi. Ardınca Felihā'ya ve Keydül'e ve Zelzāl'a ve Ḳārūn'a **hāşılı** on sekiz pehlivāna ve dört şāha virdiler. ⁽²⁵⁾ Cümlesi içdi. Bu kerre Ṭārāk ' Ayyār'a virdiler. Ṭārāk içmedi. “Çok içdüm.” didi. Bunlar Ṭārāk'ıñ içmedüḡünden [344b] ⁽¹⁾ şübheye vardılar. “Elbetde ic.” diyü ibrām eylediler. Ṭārāk ' Ayyār dibelik gümāna düşdi. Bildi ki şarāb dārūlıdur. Ammā ne ⁽²⁾ fā'ide. Ğayrı iş bitdi. ' Anter Şāh Ṭārāk ' Ayyār ile şavaşup: “Ayyār niçün içmez? Yoḡsa bādemüzde ḥīle mi vardur?” diyüp ⁽³⁾ zūr eylerken dārūnuñ ḥükmi irüp cümlesi dārūdan geçdi. Ṭārāk ' Ayyār bu ḥāli görince ' aḳlı gitdi. “Hay nā-bekārlar! ⁽⁴⁾

Sizin meger böyle ħīleñüz mi var-ıdı?” diyüp Cihān-baĥş’uñ yanına geldi kim dārūsın bir ħāl-ile def idüp ‘aqlın⁽⁵⁾ başına getüre. ‘Anter Şāh Ṭārāk ‘Ayyār’uñ murādın bilüp Ṭārāk’a ur eyledi. Dört taraftan Ṭārāk ‘Ayyār’uñ⁽⁶⁾ murādın bilüp üzerine hücum eylediler. Ṭārāk ‘Ayyār gördi iş işden geçdi. Belā deryāsı başdan aşdı.⁽⁷⁾ Dal-ĥançer olup bunlar ile dögüşe dögüşe çādırdan taşra çıkdı. Ammā ayağına taban dolaşup yıķıldı.⁽⁸⁾ Üzerine düşüp anı da bağladılar. Yigirmi dört nefer kimseyi muĥkem bende çeküp rahşlarına yüklediler. Ve ‘askere⁽⁹⁾ ĥaber virüp yüridiler. Bār-gāĥların yıķup yükletdiler. “Ķandasın Seylāb-zemīn?” diyüp ılgar ile çekilüp⁽¹⁰⁾ gitdiler.

Bir gün Seylāb-zemīn’e varup Cihan-baĥş dilāverler ile zindāna ĥaps idüp dārūların aşla kesmezlerdi.⁽¹¹⁾ ‘Anter Şāh “Cümlesin öldüreyim.” didi. Ammā Fitne Ra’y ħā’il olmadı. Hele Hezīrān ile Behrām’ı daĥı bir tariķle ele⁽¹²⁾ getürüp andan soñra cümlesin birden helāk idelim. Zīrā mādām ki anlar elde degüldür. Bize rāĥat yoķdur.” didi. ‘Anter Şāh⁽¹³⁾ ol sā‘at bir nāme yazup ħarındaşı Zerdūn Şāh’a gönderdi. “Elbetde cihān pehlivānuñ olan Seĥāb-ı Zengī’yi ‘ayyārın⁽¹⁴⁾ Bīl-bā ile bu cānibe gönderesin. Şöyle bir vaķ’a zühūr eyledi.” diyü. Nāmedür Zerdūn Şāh’a varup Şaķāķ⁽¹⁵⁾ ‘Ayyār nāmeyi virdi. Zerdūn Şāh okıyup mefhūmına muṭtali‘ olduķda tafşīl üzerine Şaķāķ³⁹⁵ ‘Ayyār’dan ĥaber aldı.⁽¹⁶⁾ Bīl-bā ‘Ayyār meger anda yoĥ-ıdı. Bir ĥızmet için diyār-ı āĥara göndermiş idi. Ancaķ Seĥāb-ı Zengī’nüñ yanına yüz biñ⁽¹⁷⁾ ‘asker ħoşup gönderdi Şaķāķ ‘Ayyār bile. Bunlar Seylāb-zemīn diyüp gelmekte.

Ammā bizüm destānımız ‘asker-i İslām’a⁽¹⁸⁾ gelsün. **Ez-īn-cānib bu dāstāna bünyād uran rāvī-i şīrīn-zebān öyle naķl eyler kim:** İşte Cihān-baĥş⁽¹⁹⁾ pehlivānlar ile ‘Anter Şāh ordusına gidüp gice gelmedi. Hezīrān ile Behrām-ı Endelüs ve Ṭīmūr Şāh leşkerde⁽²⁰⁾ ħaldı. Çünkim ol gice geçüp şabāĥ oldu. Gün ħubbe-i felekden baş gösterüp ‘ālem nūr-ı Yezdānī birle münevver ve müzeyyen⁽²¹⁾ olduķda ‘asker yirlerinden ĥurup ‘Anter Şāh ordusına nażar eylediler. Yirinde yiller eser. “Bre ‘Anter Şāh ‘askeri⁽²²⁾ yirinde yoķdur. Niçe oldu?” diyüp Hezīrān ve Ṭīmūr Şāh’a ve Behrām’a ĥaber virdiler. Bunlar şaşup “Bre bu ne aşıl sözdür?⁽²³⁾ Bu ħadar ‘asker ħanda gider?” diyüp kendüleri daĥı baķdılar. Fī-nefsü’l-emr³⁹⁶ öyle ādem gönderüp teccessüs eylediler. Kimse yoķdur.⁽²⁴⁾

³⁹⁵ Metinde “Sakāk”.

³⁹⁶ “İşin özünde”.

Bunların ‘ağılları gitdi. Tiz eṭrāfa cāsūsar ta‘yīn eylediler. Kanda gitdiler, diyü. Seylāb-zemīn ṭarafına giden cāsūsar (25) ılgar ile gidüp ‘askerin ardından iriṣdiler. Pehlivānları Cihān-baḥş’ı gördiler dārūlı. Raḥşlarına yükletmişler [345a] (1) yükletmişler götürüp giderler. Oradan dönüp geldiler. Hezīrān’a ve Tīmūr’a haber virdiler. Hezīrān “Tiz göçdür (2) Seylāb-zemīn.” diyüp ‘askerin āgāh itdi. Ol gün ol gice tedārüklerin görüp irtesi ol aradan ḳalkup (3) “Kanda Seylāb-zemīn?” diyüp revān oldılar. İşte Hezīrān-ı Fīl-süvār bütün ‘asker-i İslām ile gelmekte.

Ammā ez-īn-cānib (4) rāvī eydür: Tārāḳ ‘Ayyār zindānda ḥaps olduğı yerde fikr idüp ḥalāş olmağa bir çāre fikr iderdi. Nā-gāh (5) ḥāṭırına bir nesne gelüp “Şu ḥīle ile eger ḥalāş olursam eyüdür.” didi. Zindān-bānı çağırıp “Bu gice vāḳı‘ amda (6) Nār-ı Nūr’ı gördüm. Baña birkaç nesne tenbīh eyledi. “Anter Şāh’a haber gönder zindan-bān-ıla. ‘Anter Şāh’ı seni dīvāna (7) getürdür. Ol zamān söyle ṣaḳın ğayrı yerde söyleme. Hem saña ve hem anlara ḥışm eylerem.’ didi. Var ‘Anter Şāh’a (8) haber vir. Beni dīvāna alup gitsünler.” didi. Zindan-bān daḫı gerçek ṣanup oradan segirtti. Bu cevābı (9) varup ‘Anter Şāh’a söyler. ‘Anter Şāh “Varuñ getürüñ.” didi. Gelüp zindāndan Tārāḳ’ı alup ‘Anter Şāh ḳatına (10) ilettiler. ‘Anter Şāh Tārāḳ’a: “Ayyār sen şöyle bir vāḳı‘ a gördüm, dimişsin, gerçek midür?” didi. Tārāḳ{’ı}: “Belī pādīşāhum (11) gerçekdür.” diyüp yalandan ağlamağa başladı. Öyle ki ‘Anter Şāh’uñ bile gözleri ṭoldı. Bu gice pādīşāhum Nār-ı Nūr (12) gelüp baña aẓīm cefā ve sitem eyledi. ‘Nā-bekār ‘ayyār! Sen benden ne kemlik gördin kim Sihām-ı Ḥabeş’e tābi‘ olup Ḥudā(13)-perest oldın. Ben ğayrı anların işlerin bitürdüm. Ğāzab eyledüm. Eger sen daḫı benüm ğāzabumdan ḥalāş olmağ (14) istersen yarın ‘Anter Şāh’uñ ḥizmetinde ol. Baña tābi‘ ol. ‘Anter Şāh ve Fitne Rāy vezīr, anlar benüm ḥāş ḳullarumdandır. (15) Hezīrān-ı Fīl-süvār ardlarınca bunda gelse gerekdür. Ammā ṣaḳınsunlar ḳorḳmasunlar cümle Ḥudā-perestleri perīşān (16) iderler. Hemān anları daḫı ele getürüp birden cümlesin ḳatl eylesünler.’ diyü tenbīh eyledi. Ben bugüne gelince (17) ne yavuz günāh eylemişim. Bilmezlik ile Ḥudā-perest oldum.” diyüp öyle ağlardı kim gözlerinden yaş ṭolu dānesi (18) gibi dökülürdi. ‘Anter Şāh olsun, Fitne Rāy vezīr olsun inandılar. “Taḥḳīḳdür.” didiler. ‘Anter Şāh emr eyledi. (19) Tārāḳ’ın bendin aldılar. Tārāḳ mu‘allāḳ atup gelüp ‘Anter Şāh’uñ elin öpdi. Öperken parmağından ḥātemin (20) çaldı. Biraz ṣoḥbet idüp gördi Şaḳāḳ ‘Ayyār yokdur. Birinden su‘āl idüp Zerdūn Şāh ṭarafına gidüp (21) Seḥāb-ı Zengī ile Bīl-bā ‘Ayyār’ı istediğın cümle haber aldı. Dönüp ‘Anter Şāh’a eyitdi: “Pādīşāhum

fermānuñuz olursa ⁽²²⁾ ben varup bir kerre Cihān-ābād tarafına toğrı teccessüs ideyim. Göreyim Hezīrān ne tedārükdedür haber getüreyim.” ⁽²³⁾ didi. ‘Anter Şāh izin virdi. Tārāk ‘Ayyār ƙal‘adan taşra ƙıƙup secde-i şükr eyledi. Oradan taban alup ⁽²⁴⁾ azm-i Cihān-ābād eyledi. Nışf-ı rāhda Hezīrān-ı Fīl-süvāra rāst geldi. Bütün ‘asker ile gelürdi. Tārāk ‘Ayyār varup ⁽²⁵⁾ Hezīrān’a buluşdı. ‘Anter Şāh kendilerin ne tārīƙ ile tutup ve kendin ne tārīƙ ile ħalāş eyledügin naƙl eyledi. [345b] ⁽¹⁾ Beni bilmesünler diyü tebdīl oldı. Zergül diyü kendüye ad taƙdı. Ve azm-i Ƙal‘a-i Seylāb eyledi.

Ammā ez-īn-cānib rāvī eydür: ⁽²⁾ Şaƙāƙ ‘Ayyār ile Seĥāb-ı Zengī yüz biñ ‘asker ile bir gün Seylāb-zemīne bir menzil ƙala ƙondılar. Şaƙāƙ ilerü müjdeye ⁽³⁾ gıtdi. Biz gelemiz Hezīrān-ı Fīl-süvār’a. Bir gün Hezīrān yidi kerre yüz biñ ‘asker ile gelüp Ƙal‘a-i Seylāb-⁽⁴⁾zemīn öñine ƙondı. ‘Anter haber alup Fitne Rāy tebdīri ile ƙal‘a ƙapularını bend itdirüp yüz biñ ‘asker ⁽⁵⁾ burc-ı bārū üzerin aldı. Hezīrān ol gün haber idüp Tīmūr Şāh ve Behrām-ı Evren-süvār ve Ĥayƙıran Nerre ile ⁽⁶⁾ müşāvere idüp “Evvel bir nāme yazup gönderelim. Pehlivānlar ile efendimiz Sihām-ı Ĥabeşī’yi isteyelim. Görelim ⁽⁷⁾ ne cevāb virürler. Eger muĥālefet iderlerse ƙal‘aya yürüyüş iderüz.” didiler. Ve bir nāme yazup “Kim götürür bu nāmeyi?” didiler. ⁽⁸⁾ Tārāk “Ben götürüyüm.” didi. Hezīrān eyitdi: “Yā Tārāk seni görince bilüp tutarlar.” didi. Tārāk ‘Ayyār eyitdi: ⁽⁹⁾ “Ben tebdīl olup giderem. Beni bilür yoƙdur.” didi. “Sen bilürsin.” diyüp nāmeyi Tārāk’a virdiler. Tārāk ⁽¹⁰⁾ nāmeyi alup tebdīl-i şüret taban ƙaldırdı. Ƙal‘a ƙapısına gelüp “Açuñ ƙapuyı elçiyem.” diyü na‘ra urdı. ‘Anter ⁽¹¹⁾ Şāh’a haber eylediler. “Açup ‘ayyārı içeri aluñ görelim Tārāk ‘Ayyār mıdur? Yāĥūd Tārāk ‘Ayyār’dan haberi var mı? ⁽¹²⁾ Zīrā o nā-bekār şimdiye dek gelse gelürdi. Hemān ‘ayyārılık ile elimüzden ħalāş buldı.” didi. Gelüp ƙapuyı açup ⁽¹³⁾ Tārāk’ı içeri aldılar. Tārāk dīvān-ı ‘Anter Şāh’a girüp

Beyt:

“Dā’imā şofrañ bulunsun, beynüñ az olsun begüm

⁽¹⁴⁾ Dest-girüñ Nār-ı Nūr, ‘ömrüñ az olsun begüm.

Düşmenüñ fevƙa’l-‘ā{lā}de, dostlaruñ taĥte’s-şerā

Saña kim ƙaşd idenüñ ⁽¹⁵⁾ ‘ömrü dırāz olsun begüm.”

diyü du‘ā eyledi. Ve nāmesin virdi. Ammā ‘Anter Şāh Tārāk ‘Ayyār’a bakup düşünden ⁽¹⁶⁾ bu an gümāna düşdi. Lākin Fitne Rāy vezīr gördiği gibi bildi. ‘Anter Şāh dönüp: “Ayyār sen kimüñ ‘ayyārısın? ⁽¹⁷⁾ Ƙandan gelürsin ve adım nedür?” didi. Tārāk

‘Ayyār “Ḥālā gelişim taşra konan ‘askerdendir. Ve adıma Zerkūl ‘Ayyār ⁽¹⁸⁾ dirler. Ol ‘askerde bir pehlivān vardır. Hezīrān-ı Fīl-süvār dirler. Anuñ ‘ayyāriyam. Ve bu nāme anuñdur. Baḳī cevāb nāmededir.” ⁽¹⁹⁾ didi. ‘Anter Şāh nāmenüñ mührin bozup Fitne Rā’y vezīrūñ eline virdi. Vezīr nāmeyi okıdı. Ammā ‘Anter Şāh ⁽²⁰⁾ dönüp Ṭārāḳ ‘Ayyār’a “Yā Zerkūl, sizūñ ‘askerde Ṭārāḳ-ı Maḡribī nām bir ‘asker var mıdır? Şimdi ‘askerde midür?” didi. ⁽²¹⁾ Ṭārāḳ eyitdi: “Yoḳ ol zamān efendimüz Sihām-ı Ḥabeşī ile ziyāfete gitdükdē berāber gitmişdi. Ol zamāndan berü ğayrı ⁽²²⁾ görmedük.” didi. Fitne Rā’y vezīr ‘Anter Şāh’a işāret idüp “Yab yab pādīşāhum yalan söyler. Ṭārāḳ ‘Ayyār ⁽²³⁾ kendüsüdür. Ancaḳ tebdıldür.” didi. ‘Anter Şāh Fitne Rā’y’a “Hele nāmeyi görelim oḳı, ne yazar?” didi. Fitne Rā’y kırā’at ⁽²⁴⁾ eyledi. “Benām-ı Ḥudā ḥaḳḳ celle ve ‘alā oldur ḳadīm ve ezel, benüm ḳatundan ḥālā Sihām-ı Ḥabeşī’nüñ³⁹⁷ baş ser-ḳaplanı, vekīl-i muṭlaḳı ⁽²⁵⁾ olan Hezīrān-ı Fīl-süvār’ın bebr-i yabani³⁹⁸ ibn-i Şīr ibn-i Zebān’am Sen ki Seylāb-zemīn Şāh’ı olan ‘Anter Şāh Yezdān [346a] ⁽¹⁾ Yezdān-perestler düşmeni ḳāll u muḳill-i gümrāhsın. Yā ‘Anter Şāh! Çünki şeyṭān aḡvāsına uyup bir ḳabāḥatdür eyledüñ, imdi ⁽²⁾ nāme vuşülünde efendim Sihām-ı Ḥabeşī’yi şāhlar ve pehlivānlar ile şalıvirüp ‘özr dileyüp ḥāk-pāyine düşesin. Elbetde ⁽³⁾ ol mürüvvedür. ‘Amān!’ diyene ḳıymaz. Şuçından geçüp yine seni evvelinden ziyāde tutar. Eger ‘Yoḳ’ diyüp muḥālefet eylerseñ soñra ⁽⁴⁾ ḳal’a’ñı başuña yıḳup seni ‘azāb-ı şedīd ile helāk eylerem. Ve bütün nām-ı nişānuñı ‘ālemden ḥāk eylerem. Şoñra ‘bilmedüm ve işitmedüm’ ⁽⁵⁾ dimeyesin. Varan ‘ayyārum ile şāfī cevāb irsāl idesin.” diyüp nāmeyi tamām eylemiş.

‘Anter Şāh nāmeden bu cevābları ⁽⁶⁾ istimā‘ eyledükde ḳalbine vehm ṭārī oldı. Dönüp Ṭārāḳ’a: “‘Ayyār! Var efendüñ Hezīrān didükleri nā-bekāra söyle ⁽⁷⁾ bildüğinden ḳalmasun. Ben Sihām-ı Ḥabeşī’yi bütün şāhları ve pehlivānları ile ḳatlı eyledüm gitdi. Ğayrı anlardan ⁽⁸⁾ ḳat-ı ümīd eylesün. ‘Yoḳ’ dirse bir iş eylerem kendine ki ‘ālemdē yād olur.” diyüp murād eyledi kim Fitne Rā’y vezīrin ⁽⁹⁾ elinden nāmeyi alup çāk eyleye. Ṭārāḳ ‘Ayyār ‘Anter Şāh’uñ ḳaşdın bilüp nāme çāk itdürmek ise ‘ayyārdur hemān ⁽¹⁰⁾ pertāb idüp nāmeyi Fitne Rā’y’uñ elinden ḳapup enbāna şaldı. ‘Anter Şāh bu ḥālī görüp “Hay nā-bekār bī-edeb ⁽¹¹⁾ ‘ayyār! Görür misin eylediği küstāhlığı? Bre ne turursuñuz, tutuñ sol nā-bekār ḥarām-zāde ‘ayyārı. Benüm anda ğayrı ⁽¹²⁾ şübhem de

³⁹⁷ Metinde “Ḥabeşī’nüñ”.

³⁹⁸ Metinde “beyānı”.

vardur. Katl ideyim.” diyince erbāb-ı dīvān cümle yirlerinden kalkup Ṭārāk ‘Ayyār’uñ üzerine hücum⁽¹³⁾ eylediler kim tutup haqqından geleser. Ṭārāk ‘Ayyār gördi. İş gayrı yüzden zühür eyledi. Hemān āfitābesin⁽¹⁴⁾ çıkarup enbāna şaldı. Ve teberin miyāna şokup hemān pertāb eyledi. “Bre kanda gitdi ‘ayyār?” dirken Ṭārāk⁽¹⁵⁾ kendin taht üzerinde ‘Anter Şāh’uñ kafasında buldı. ‘Anter Şāh: “Bre uruñ nā-bekārı!” diyüp tururken Ṭārāk⁽¹⁶⁾ ‘Ayyār avucın ısladup ‘Anter Şāh’uñ başından tācın kapduğı gibi eñsesi kökine bir dımışkī sille-i seht-i⁽¹⁷⁾ ‘ayyārī öyle urdı kim ‘Anter Şāh’uñ eñsesi çam taş gibi çınlayup “Oḥ” diyü yüzünñ üzerine kapandı.⁽¹⁸⁾ “Bre bre!” diyesiye kalmadı. Ṭārāk ‘Ayyār çüst şıçrayup bir sille de Fitne Rāy vezirūñ eñsesine urup⁽¹⁹⁾ tācın kapdı. Oradan pertāb idüp dīvān-hāne ortasına düşdi. Bir daḥı atıluş kapuya vardı.⁽²⁰⁾ Dal-ḥançer olup kiminñ kafasın yardı. Kiminñ karnın yardı ve tiziyye enbāndan bir vāfir kül ve kirec ve kum karışuḳ⁽²¹⁾ nesne çıkarup bir avuc şağ tarafına bir avuc şol tarafına bir avuc girüye bir avuc öñine şaçdı. Herifler⁽²²⁾ “Vāy gözüm!” diyüp gözlerin ovarken sarāy kapusından taşra oldı. Bir şokağı tutup gitdi. “Bre koma⁽²³⁾ gitdi, bre koma gitdi, öñin aluñ tutuñ.” diyü ḥalk ardına düşdi. ‘Ākıbet çārşū arasında ḥalka karışup⁽²⁴⁾ fi’l-hāl tebdil-i şüret eyledi. Oradan kaçup bir tenhā çıkmaz şokağa³⁹⁹ girdi. Gördi bir açık kapu var.⁽²⁵⁾ İçeri girdi. Meger ḥamām külhānı idi. Külhāncı odun atardı. Ṭārāk ‘Ayyār herifūñ kafasından gelüp [346b]⁽¹⁾ tutup külhāna şaldı. Herif cayır cayır yanmağa başladı. Kendi fi’l-hāl külhāncı koca şüretine girüp odun⁽²⁾ atmağa başladı. Ammā ḥalk ardınca şokağ başına gelüp şokağı gördiler kimisi “İlerü gitdi.” didi. Kimi daḥı⁽³⁾ “Belki bu şokağa şapmışdur. Anuñ çıkmaz idügin bilmez.” diyüp iki bölündiler. Çoğı ilerü gitdi. Birazı daḥı⁽⁴⁾ ol şokağa şapup külhāna geldiler. Gördiler külhān kapusı açuḳ. İçeri girüp baḳdılar. Külhāncı koca durma⁽⁵⁾ külhāna odun atar. Ṭārāk ‘Ayyār’a gelüp “Baba hıc şimdi bu araya yabancı bir ādem geldi mi?” didi. Ṭārāk “Görmedüm⁽⁶⁾ öyle ādem bunda ne arar?” didi. Meger ol külhāncıyı bilür ādem var idi. Baḳdılar ol külhāncıdur. “Bunda gelse lā-büdd⁽⁷⁾ görürdi. Hemān nā-bekār ilerü kaçdı.” diyüp döndiler. Yine şokağ başına çıkup ol bir heriflerūñ⁽⁸⁾ ardınca gitdiler. Ammā külhāncı koca berüde yanup ḥammāmuñ için beride rāyiḥadur aldı. Ḥamāmda olanlar ḥalvetlerde⁽⁹⁾ buñalup ḥammāmdan taşra dökildiler. Ḥammāmciya: “Bre ḥammām içinde bir bed rāyiḥa zühür eyledi. Cümlemüzi helāk ide⁽¹⁰⁾yazdı. Nedür aşlı? Yoḥsa külhāna bir leş mi bıraḳdılar.” diyü

³⁹⁹ Metinde “şoka‘ a”.

şamāta eyledüklerinde Һammāmcı şaşup: “Bre nasıl rāyihadur?” (11) diyüp külhāna segirdi. Tārāk’a gelüp “Bre nā-bekār koca! Külhāna ne şokduñ kim cümle Һammāmda bi’l-cümle bugün (12) olanlar rāyihadan buñaldılar.” diyü ‘ itāb eyledükde Tārāk bildi ki külhāncınuñ rāyihasıdır. “Külhāna ben odun atdum. (13) Ğayrı nesne yoğdur. İnanmaz iseñ gel bak.” didi. Һammāmcı dağı gelüp külhāna bakayım diyü başın egerken hemān Tārāk (14) ‘ Ayyār eñsesinden niçe kuçaqladıysa Һammāmcı[yı] dağı külhānun içine atdı. Feryād iderek yandı gitdi. Tārāk “Oğlan (15) tıyulduñ, kaldır buradan şabanı yoğsa boğazı ele virürsin.” diyüp oradan şaban kaldırdı. Ammā Mecūsileruñ (16) bir kıssisi şüretine girdi. Gezerek āteş-kede öñine geldi. Gördi kıssisler çok, bunların iclerine qarışdı. (17) Bağıdı bunların başları var. Adına Kübrān Rāhib dirler. Tārāk gözetdi. Qazā-yı hācete çıkınca boğazın şıqup (18) Kübrān’ı kuyuya atdı. Ya’ nī çeşme-kār yirine atdı. Kendi Kübrān’uñ şüretine girüp yirinde oturdu. O yañadan (19) halk Tārāk’ı ol kadar aradılar kim bi-tāb kaldılar. Aşlā bir nām-ı nişān bulmadılar.

Ötede külhānda Һammāmcı dağı (20) yanup koğu dünyāyı tıtdı. “Bre bu ne ‘ alāmetdür. Һammāmcı da gitdi. Bir haber getürmedi.” diyü tekrār bir ādem gönderdiler. (21) Ol ādem külhāna gelüp gördi. Kimse yoğdur. Külhānda iki ādem yanup siyāh kütük olmuş. **Hāşılı** bu şaded tıyılıp (22) ‘ Anter Şāh’uñ kulağına degdi. Herifleri getürdüp su’āl eyledi. Zannen bildiler kim bu Tārāk ‘ Ayyār’uñ işidür. “Nice (23) idelim.” diyü müşāvere eylediler. Kübrān Rāhibi da’ vet idüp su’āl idelim. Görelim ne cevāb virür.” diyüp āteş-kedeye (24) ādem gönderüp Kübrān diyü Tārāk’ı getürdiler. ‘ Anter Şāh ayağı şurup ve yanına oturdup ta’ zīm idüp (25) danışdı. “Şimdi niçe idelim? Hāliyā ‘ ayyār kal’ ada ğāyib oldı. Qorqaram ki bir fesād eyleye.” didi. Kübrān şüret [347a] (1) şüret Tārāk dönüp: “Yā ‘ Anter Şāh! Bu gice cümle rāhibler ile Nār-ı Nūr’a niyāz idüp ‘ ayyāruñ ele girmesin isteyelim. (2) Lākin gerekdür kim beş kīse altun Nār-ı Nūr Һuddāmına şadaqa viresin.” didi. ‘ Anter Şāh: “Nola!” diyüp beş kīse altun (3) getürtdi. Tārāk’a “Yine sen bağş eyle.” diyüp virdi. Tārāk yanı şıra gelen rāhiblere “Aluñ!” diyüp kağdı. (4) Āteş-kedeye gitdi. Āteş-kedeye varup beş kīseyi bir qodı. Ve cümle kıssisleri cem’ idüp: “İşte pādişahuñ (5) emri budur ki cümleñüz Nār-ı Nūr’a bu gice niyāz idüp ‘ ayyāruñ ele girmesin dileyesüñüz.” diyü tenbīh eyledi. (6) Birazdan rāhibler ol kārā meşğul olduqda kendi āteş-kedede sīm-zere ve cevāhire müte’ allıq her ne buldı ise (7) aldı. Oradan şaban kaldırup burca geldi. Gördi her şarafda bekci var. Ammā bir

tarafda gördi. Rūšenā az ve şadā yok. ⁽⁸⁾ Ol yire kemend atup yuğarı çıkdı. Gördi fi'l-
haķīka bekcileri uyur. Oradan kemendi taşra aşurup indi. ⁽⁹⁾ Toğrı orduya geldi.

Meger Behrām-ı Evren-süvār qaravul gezerdi. Tārāk'ı görüp: “Nereye nā-bekār?
kimsin?” diyü ⁽¹⁰⁾ üzerine geldi. Tārāk ses idüp kendin bildürdi. Behrām ile görüşüp
başına gelen ser-encāmı naql ⁽¹¹⁾ eyledi. Andan çadırına gidüp yatdı. Şabāh oldı.
Kalkup dīvān-ı Hezīrān'a vardı. Hezīrān Tārāk'ı ⁽¹²⁾ görüp: “Bre ‘ ayyār! Dünden berü
senüñ kasāvetüñ çekerdük. Eyü hele selāmet geldüñ. Aḥvālüñ niçe oldı?” didi. Tārāk
⁽¹³⁾ daḥı tefşil üzere cümle naql eyledi. Erbāb-ı dīvān Tārāk'uñ itdügi işlere taḥsīn
itdiler. Hezīrān ol sā'at ⁽¹⁴⁾ fermān eyledi. Kütür kütür ceng-i ḥarbīler çaldırup yidi
kerre yüz biñ ‘ askerüñ mübārizları ve tīr-endāzları ⁽¹⁵⁾ ve seng ü cüb-endāzları süvār
olup ḳal' aya yürüiş eylediler. İçerü de şabāh olup rāhibler gördiler. Kübrān ⁽¹⁶⁾ Rāhib
yoğdur. Ve āteş-kedede ne ḳadar sīm ü zerre müte' allıķ eşyā var ise cümlesin almışlar.
Kıssīsler bu ḥāli görüp ⁽¹⁷⁾ ‘ Anter Şāh'a ḥaber eylediler. ‘ Anter Şāh ḡam-ḡīn olup
“Taḥḳīķ Kübrān şüretinde olan daḥı Tārāk ‘ Ayyār idi.” diyüp bunlar ⁽¹⁸⁾ bu şadedde
iken taşradan ceng-i ḥarbīler döğildi. Ve ‘ Anter Şāh'a ḥaber geldi kim: “Pādişāhum,
taşradan Ḥudā-perestler binüp yürüiş ⁽¹⁹⁾ eylediler.” diyü. ‘ Anter Şāh daḥı fermān
eyledi. Yüz biñ ‘ asker burc-ı bārü üzerine dizilüp ḥāzır müḥeyyā ḫurdılar. Taşradan ⁽²⁰⁾
Hezīrān ḳal' aya yürüiş idüp aḥşam olunca ceng eylediler. ḳal' a metīn olmağ-ıla bir
nesne ḥāşıl idemediler. Dönüp ⁽²¹⁾ ḳondılar. Gerek taşradan ve gerek içerüden vāfir
kimesne telef oldı. Ol gice ārām idüp irtesi gün yine bindiler. Aḥşam ⁽²²⁾ olunca ḳal' a
cengi idüp döndiler.

Hāşıl-ı kelām yidi gün Hezīrān ḳal' aya yürüiş eyledi. Olmadı. Zīrā ḳal' a şarb ⁽²³⁾ ve
metīn idi. Aḥşam üsti dönüp: “Hezīrān yarın ceng olmasun. Hem ‘ asker diñlensün ve
hem fetḫine bir çāre fikr ⁽²⁴⁾ idelim.” didi. Ol gice geçüp şabāh oldı. ‘ Anter Şāh gördi
Yezdāñ-perestler cenge binmediler. Tāc-ḥānede oturup ⁽²⁵⁾ şahrāyı temāşā eylerken
ḳuşluk maḥalli şahrādan berü bir incecik toz belürdi. Bād-ı şabā qarşu varup ol tozu
def [347b] ⁽¹⁾ idüp yakın gelüp gördiler. Gelen Şaḳāķ ‘ Ayyār'dur. ‘ Anter Şāh şād oldı.
“Tīz ḳapuyı uşul ile açup ‘ ayyārı ⁽²⁾ içeri aluñ.” didi. Şaḳāķ ‘ Ayyār daḥı ḳal' a ḳapusına
gelüp ḳapuyı açdılar. ‘ Ayyārı içeri alup yine ḳapadılar. Şaḳāķ ⁽³⁾ ‘ Ayyār toğrı tāc-ḥāne
üzerinde ‘ Anter Şāh'a varup buluşdı. “Seḫāb-ı Zengī biñ er-ile geldi.” diyü müjde ⁽⁴⁾
eyledi. “Eyü maḥallinde irişdiñüz ‘ ayyār. İşte Ḥudā-perestler de geldi. Yidi gündür ki

bizümle al‘ a cengi iderler. arak ⁽⁵⁾ ‘Ayyar ise oyle bir arafet ile elümden alaf olup oñra tebdil-i uret adın Zerul ‘Ayyar oyup name getürdi. ⁽⁶⁾ Ve oyle bir i eyledi.” diyüp naql eyledi. “Ve alaf ite eñsemün zam-ı sillesi daı bellüdür.” diyüp eñsesin ⁽⁷⁾ gösterdi. aa ‘Ayyar te‘essuf idüp: “Hay meded ne yaman afil bulunmısin padiahum. Hic adem öyle ‘ayyari ⁽⁸⁾ ele getürmi iken alivirmemek gerek idi. Hele görelim Seab-ı Zengi gelsün ayrı Hudaf-perestlerün ii tamam ⁽⁹⁾ olur. Hezirafn’a Seab-ı Zengi cevab virür.” didiler. İkindi vati ayrı tozlar opup yüz biñ er-ile Seab-ı Zengi ⁽¹⁰⁾ geldi. ‘Anter ah al‘ a apuların açup Seab’ı arulatdı. Seab-ı Zengi gelüp tara ondı. Ve ‘Anter ah’a aber ⁽¹¹⁾ gönderdi. “ara ısun.” diyü. ‘Anter ah daı tara ıup iki kerre yüz biñ er-ile tarada arar eylediler. Andan ⁽¹²⁾ Fitne Ray vezir ile baladılar Hudaf-perestlerden ikafete. Huuan arak ‘Ayyar’dan ok ikafet eylediler. Seab-ı ⁽¹³⁾ Zengi eyitdi: “Elem ekmeñ iy ah-ı Seylab-zemin ve iy vezir-i tire-din. Bizüm daı Bil-bar ‘Ayyar kim arim degüldür. Ol da ⁽¹⁴⁾ gelmek üzeredür. Hele gelsünler görsün ki arak didüğüñ ‘ayyari Bil-ba-yıla muavemet idebilür mi? Geldükde ⁽¹⁵⁾ görürsüz ki Hudaf-perestlere ne baziceler gösterse gerekdür. Fitne Ray: “Bre meded bu like öyle olaydı zira ⁽¹⁶⁾ Nar-ı Nur ımına uğrasın arak ‘Ayyar daı am-ı kavıdır. Cihanun bir belaf ve azasıdur. Hemaf ele girdügi saf at ⁽¹⁷⁾ aman zaman virmeyüp atlı idelim.” didi.

Meger arak ‘Ayyar tebdil-i uret gelüp divan-ı ‘Anter ah’a girmi idi. Bir küfede ⁽¹⁸⁾ urup Seab-ı Zengi gördi ziyade attal ve battal zengıdır. Andan bu sözleri iidüp gönlinden Fitne Ray’a ⁽¹⁹⁾ “Olsun mel‘ un bu gice gelüp ben de bir eyü reng gemezsem adum arak-ı Maribi olmasun.” diyüp abr eyledi. ‘Anter ah ⁽²⁰⁾ Seab-ı Zengi’ye ol gün ziyafet idüp ‘askerine nuzul ni‘ met ta‘ yin eyledi. arak ‘Ayyar ol aradan ıup lekere ⁽²¹⁾ geldi. Seab-ı Zengi’yi Hezirafn’a ta‘ rif idüp “ok mehıb zengıdır.” didi. Hezirafn-ı Fil-suvaf: “Gam degül ya arak, Hudaf ⁽²²⁾ kerımdür. Ol daı naıbin alur. Anca imdiki alde efendimüz Siham-ı Hafei alaf olsa ol elümden alaf olsa” ⁽²³⁾ didi. arak ‘Ayyar: “Ho-imdi himmet eyleñ, bu like bu gice iun raf getüre iy serbaz-ı cihan.” diyüp du‘af eylediler.

⁽²⁴⁾ Andan ebrev-ane onların giyüp küffa[r] ordusına gitdi. Divan-ı ‘Anter ah’a bir küfede temafaya urdu. ‘Anter ah ⁽²⁵⁾ ile Fitne Ray vezir Seab-ı Zengi’nün ordu-yı seyyanesinde oturup Seab-ı Zengi “İte Hudaf-perestlere oyle ideyim. [348a] ⁽¹⁾

ideyim, böyle ideyim.” diyüp serhōş köpek ne herze yidügin bilmez. Lāf u güzāf harmanın rüzgārına düşürüp ⁽²⁾ şavurmağda idi. Tamām vaqt-i h̄āba dek bunlar ‘ayş-ı şoḥbet idüp herkes bār-gāhına gitdi. Ve cāme-ḥvābına ⁽³⁾ girüp ḥvāba vardılar. Tārāḳ ‘Ayyār Fitne Rāy vezīrūñ etbā‘ına qarışup çādırına bile gitdi. Fitne Rāy ⁽⁴⁾ varınca cām h̄ābı h̄āzır idi. Şoyunup yatdı.

Herkes h̄āba varınca Rāy’uñ başı ucına gelüp gördi uyur. Tīz ⁽⁵⁾ cilbendinden⁴⁰⁰ dārū çıkarup burnına tıtdı. Tamām Fitne Rāy dārūdan geçüp taht altına şakladı. Kendi Fitne ⁽⁶⁾ Rāy şüretine girüp yirine yatdı. Şabāḥ oldı. Ğulāmlar gelüp Fitne Rāy vezīrdür bu Tārāḳ’ı gördiler. ‘Ādet üzere ⁽⁷⁾ önine şofra ve yimek getürüp bir miḳdār bāde ile Tārāḳ bunları ḥora geçüre. Andan ester-i [...]sına⁴⁰¹ süvār olup dīvāna ⁽⁸⁾ vardı. Geçüp baş vezīr yirinde qarār eyledi. Şehāb-ı Zengī pāy-i taht şandalisinde qarār eyledi. Eşnā-yı müşāhabetde ⁽⁹⁾ Tārāḳ ‘Ayyār Cihān-baḥş şadedin açup “Sihām-ı H̄abeşī’yi varup zindāndan getürüp katl eylesek eyü olurdu. ⁽¹⁰⁾ Zīrā ben t̄ālī‘in yoḳladum eger zindānda bu gice ḳalursa ḳurtulur. Bir daḫı ele girmek muḥāldür. Bu maḫal Şehāb-ı ⁽¹¹⁾ Zengī daḫı ‘Anter Şāh’a: “Vāḳı‘ā şāhum aşıl benüm bu diyāra geldigim Sihām-ı H̄abeşī için idi. Yoḫsa s̄ā’irlerine ⁽¹²⁾ ne i‘tibār. Çünkim ele girmiş, getürsünler görelim. Naşıl pehlivāndur. Ḳıyāfetine göre midür, degül midür? Seyr idelim.” didükde ‘Anter ⁽¹³⁾ Şāh daḫı rāzī olup hemān Fitne Rāy şüret Tārāḳ ‘Ayyār yirinden ḳalḳup biraz kimesne ile toḅrı zindāna vardı. ⁽¹⁴⁾ Zindān-bāna şāhuñ fermānın bildirüp ‘alāmetin gösterdi. Zindāncı daḫı ḳapuyı açup Tārāḳ yanınca⁴⁰² gelenleri cümle ⁽¹⁵⁾ taşra ḳoyup kendi yalnız içeri girdi. Cihān-baḥş olduḅı yire girdi. Kendin bildirüp “Buyuruñ hemān zindān ⁽¹⁶⁾ ḳapusından yürüiş idelim.” didi. Ve cümlesinüñ bendin aldı. Cihān-baḥş eyitdi: “Yā Tārāḳ! Çünkim ‘dīvāna getüreyim,’ ⁽¹⁷⁾ diyü gelmişsin imdi bizi yine bend eyle, dīvāna getür. Görelim ne mu‘āmele iderler.” didi. Tārāḳ ‘Ayyār eyitdi: ⁽¹⁸⁾ “Dilāver h̄āzır ḫalāş olmuş iken kendüñi ḫusn-i ihtiyār-ile tekrār niçün bende itdirürsin? Şāyed ki iş ber-‘aḳs ⁽¹⁹⁾ ola şoñra iş müşkil olur.” didi. “Bre hey ‘ayyār sen orasın neylersin, Ḥudā ḳādir. Hemān sen didügüm gibi eyle.” diyüp ⁽²⁰⁾ kendin tekrār bend itdürdi. Tārāḳ pehlivānları küşede baḅladı ki zūr idince çözile.

⁴⁰⁰ Metinde “çilbendinden”.

⁴⁰¹ Metinde “”.

⁴⁰² Metinde “yanınca”.

Andan bunları alup taşra⁽²¹⁾ çıkardı. Her birin bir cellāda virdi. Keşān-ber-keşān dīvān-ı ‘Anter Şāh’a getürdiler. Ve na‘-ı siyāsete dizdiler. ⁽²²⁾ Seḫāb-ı Zengī gördi Sihām-ı Ḥabeşī didükleri pehlivān bir siyāh-çerde dilāver. Egerçi ḳadd u ḳāmetde az. Ammā ziyāde mehābet ⁽²³⁾ var. Bu arada ‘Anter Şāh baş ḳaldırup Cihān-baḫş kīn ile ḫiṭāb-ı ‘iṭāb-ālūd eyleyüp baḳar. “Bre iy Ḥabeşī ⁽²⁴⁾ nā-bekār⁴⁰³ nice görürsin kendüñi. Sen ne ḳiyās eylesin? Bir ḫāl-ile senün ḫaḳḳuñdan gelinmez mi şanurduñ? ⁽²⁵⁾ İşte gör ḫālūñi, seni niçe ele getürdüm velākin seni şimdi öldürsem gerekdür. Söyle nice öldüreyim? Bu ḫuşūşda [348b] ⁽¹⁾ ḳatlūñ ṭarīḳin kendiñe mufavveḫ eyledüm. Ḳaḅḅı ölümü iḫtiyār eylesin?” didi. Cihān-baḫş gülüp: “Yā ‘Anter Şāh! Beni ele getürdigiñe ⁽²⁾ ne ḡurūrlanursın. Ḥīle ile pehlivān bend eylemek erlik degüldür. Zūr-ı bāzūya mālīk olup ḳuvvet-ile cevāb virilmeyen dilāverleri ⁽³⁾ resm-i ḳadīmdür. Yā cāzū yā ‘ayyār veyāḫūd dārūlayup bend idegelmişler. El-ḫamdüli’l-lāh⁴⁰⁴ bend oldum ise şırtum yire gelüp döge ⁽⁴⁾ döge bende eylemediler. Oralar hele ṭursun ammā yā ‘Anter Şāh! Sen müselmān-ı bende-i Sübhān olup baña tābi‘ olmaz mısın şoñra seni ⁽⁵⁾ belki ḳatlı eyleyem, kendüñe yazıḳ eylesin.” didi. ‘Anter Şāh Cihān-baḫş’uñ cevābına bi’z-zarūrī güldi. “Bre nā-bekār Ḥabeşī zindāna ⁽⁶⁾ girdüğinden dīvāne olmuş ancaḳ baḳ ne söyler? Söyledügi sözi bre ḳanı cellād? Şu nā-bekāruñ boynın ursun.” diyince cellād ⁽⁷⁾ ilerü gelüp tiḡın ‘uryān idüp diledi ki Cihān-baḫş’a ḫavāle eyleye. Cihān-baḫş bir kerre öyle bir na‘ra urdı kim ⁽⁸⁾ dīvānda olanlaruñ cümlesi ḡışş ‘ālemine vardı. Cihān-baḫş cellāduñ başına bir muşt urup başı tārmār oldı. ⁽⁹⁾ Sā’ir pehlivānlar daḫı bendlerin çözüp ellerine birer tiḡ girüp ehl-i dīvāna girişdiler. Cihān-baḫş ‘Anter Şāh taḫtında ⁽¹⁰⁾ otururken el şunup kemerinden ḳavrayup ḳaldurdı. Yire urdı. Ṭārāḳ ‘Ayyār Fitne Rāy şüretinde ‘Anter Şāh’uñ ⁽¹¹⁾ üzerine düşüp iki destin ḳafasına bend eyledi. ‘Anter Şāh feryād idüp “Bre neylersin yā Fitne Rāy? Saña noldı? Şaşduñ mı? ⁽¹²⁾ Beni ne baḅlarsın? Ṭārāḳ “Mel‘ün ne yañıldum ve ne şaşdum? Ancaḳ efendüm Sihām’uñ düşmenisin, seni anuñ-içün baḅlaram.” ⁽¹³⁾ didi. Bu eşnāda Seḫāb-ı Zengī gördi kim Sihām-ı Ḥabeşī bendin ḳırup ‘Anter Şāh’ı esir eyledi. Hemān yirinden ḳara taḅ gibi ⁽¹⁴⁾ ḫareket idüp “Hay nā-bekār Ḥabeşī! Neylersin?” diyüp elinde bir sengin ḡürz var idi. Cihān-baḫş’a ḫavāle eyledi. Cihān⁽¹⁵⁾-baḫş el şunup çekdi. Ḳürzin elinden alup ve sīnesine bir muşt urdı. Seḫāb ḳıcın ḳıcın gidüp yıḳıldı. Göti ⁽¹⁶⁾ üzere düşmeyüp şırtı

⁴⁰³ Metinde “bā-bekārī”.

⁴⁰⁴ “Allah’a hamdolsun”.

üzerine geldi. Tārāk ‘Ayyār Şehāb’uñ dağı ellerin bend idüp Cihān-bağş ‘Anter Şāh’uñ ⁽¹⁷⁾ tahtın zabt idüp dīvānda olanları amān dilediler. Cihān-bağş geçüp pāy-i tahtında karar eyledi. ‘Asker-i ‘Anter Şāh cümle ⁽¹⁸⁾ imāna gelüp Cihān-bağş’a tābi‘ oldılar. Cihān-bağş Qal‘ a-i Seylāb-zemīn’i bütün zabt idüp Tārāk ‘Ayyār varup ⁽¹⁹⁾ çadırından Fitne Rāy vezīri de getürdi. Aḥvāl nice oldu tıyıldı. Şehāb ve ‘Anter ve Fitne Rāy ḥaps{d}e kaldurdılar. ⁽²⁰⁾ Arada qatl ve firār iden ‘askerüñ māl ğanāyimin sâ’irlerine bağş idüp herkes ğanī olup Cihān-bağş bu fetḥ-i zafer ⁽²¹⁾ şükranesi meclis kurup ele cām alup ‘ayş-ı nūşa meşğül oldu. Verā-yı perde-i ḥikmetden ne zūhūr eylese ⁽²²⁾ gerekdür kimse bilmez.

Rāvī-i şīrīn-zebān öyle naql u beyān eyler kim: Qal‘ a-i Zerdāb Şāhı Şehāb-ı Zengī’yi Seylāb-zemīn’e ⁽²³⁾ ‘Anter Şāh’uñ imdadına gönderüp sonra Pil-pāy ‘Ayyār geldükde anı dağı Şehāb-ı Zengī’nüñ ardınca göndermiş idi. İşte Pil-pāy ⁽²⁴⁾ taban kaldırup “Qandasın Seylāb-zemīn” diyüp revān oldu. Ḥikmet-i Bārī ol gün Seylāb-zemīn’e dāhil oldu kim ⁽²⁵⁾ Cihān-bağş-ı Cihān-ārā ‘Anter Şāh ile Şehāb-ı Zengī’yi dīvānında tutup ḥaps eyledi. Ve bütün ‘askeri imāna getürüp ordu-yı [349a] ⁽¹⁾ ordu-yı İslām’a idḥāl ve ol şevk-i ‘azīm ile ‘işret-i bī-melāl eylerdi. Çünkü Pil-pāy ‘Ayyār geldi, gördi. Aḥvāl ⁽²⁾ böyle. Sihām-ı Ḥabeşī ‘Anter Şāh’ı ve Şehāb’ı esīr idüp bütün orduların zabt eylemiş. Ve cümlesin ‘askerüñ Ḥudā-perest ⁽³⁾ eylemiş. Tebdīl-i şüret gelüp ordu-yı Cihān-bağş’a irdi. Bār-ğāh-ı Tālīmūn’ı gördi. Andan pāy-i tahtda Cihān-bağş’ı ⁽⁴⁾ gördi. Hezīrān-ı Fīl-süvār’ı gördi. Taḥsīn eyledi. Ve ‘ayyār başı maḳāmında Tārāk-ı Mağribī’yi gördi. Bir āfet-i cihān ⁽⁵⁾ rind-kārdān ‘ayyār ḥīle-resāndur kim gözleri necm-i seher gibi tāb-ı efgin ve tırdığı yirde vücūdı kūze-i sīm-āb-mānend ⁽⁶⁾ müteḥarrikü’l-beden ‘ayyārdur. Tamām seyr idüp cümlesin ḥaber aldı. Ve ‘Anter ve Şehāb ve Fitne Rāy qanda ḥaps eyledüklerin ḥaber alup ⁽⁷⁾ bunı fikr idüp “Ol esīrleri ḥalāş idüp Qal‘ a-i Zerdāb tarafına göndere. Andan Tārāk ‘Ayyār’ı bir tarīḳ ḥīle-i ālūde ⁽⁸⁾ ile şayd idüp anı da bir maḥfūz yirde ḥaps eyledükden sonra gele. Sihām-ı Ḥabeşī’yi dağı Hezīrān’ı ⁴⁰⁵ cala. Ğayrısınuñ ḥaḳḳından ⁽⁹⁾ Şehāb gelür.” didi. Bu niyyet üzere karar virüp aḥşam olunca şabr eyledi. Cihān-bağş ise “Düşmeni ber-ḫaraf eyledüm.” ⁽¹⁰⁾ diyü sürür ile ‘işret idüp Tārāk ‘Ayyār’ı meclisinden şalıvirmedi. Tārāk ise Şehāb-ı Zengī’den muḳaddem Pil-pāy’ı ⁽¹¹⁾ işitmiş-idi. Ziyāde ḥazer üzere idi. Amma neylesün

⁴⁰⁵ Metinde “Hezizān”.

Cihān-baḥş öyle ihtimālâtı hâtırına bile getürmedi. “Kalkayım.”⁽¹²⁾ didükce “Otur hey ‘ayyār! Biraz ‘işret eyleyelim.” dirdi. Pīl-pāy ‘Ayyār gördi. Bunlar ğaflet üzere yiyüp içmekte. “Fırşat⁽¹³⁾ maḥallidür.” diyüp ḥaps-ḥāne çādırına vardı. Bekcileri uşul ile dārūdan geçürüp ‘Anter Şāh ve Seḥāb ve Fitne⁽¹⁴⁾ Rāy’uñ yanlarına geldi. Bunlar daḥı ḥaps oldukları ḥālî söyleşür. Seḥāb-ı Zengi’ye “Ne dirsın pehlivān? Şol Ḥabeşî⁽¹⁵⁾ nā-bekārınuñ kuvvet ü şalābetine ki gelüp dīvānda bendin kırup bu şüretle cümlemüzi esir eyleye. Bā-ḥuşuş senüñ gibi⁽¹⁶⁾ pehlivānı bir sille ile yıķup bende çeke. Yā şol nā-bekār ‘ayyāra ne dirsın ki Fitne Rāy şüret gelüp bu pā-bendi⁽¹⁷⁾ bize gice.” diyüp ‘Anter Şāh döğünürken Pīl-pāy{i} ‘Ayyār bunlaruñ karşıısına gelüp ‘aşķ eyledi ve kendin bildürdi. ⁽¹⁸⁾ Bunlar Pīl-pāy ‘Ayyār’ı görince şād olup sevindüklerinden ağlaşdılar. “Bre meded yā Pīl-pāy! Tıyılmadın bizi şu aradan⁽¹⁹⁾ ḥalāş eyle.” didiler. Pīl-pāy ‘Ayyār eyitdi: “Elem çekmeñ.” diyüp bunlaruñ üçin daḥı bendlerini alup ḥalāş eyledi ve çādıruñ⁽²⁰⁾ bir tarafın yarup bunları taşra çıkardı. Bir tenhā yirde “Siz tıruñ.” diyüp varup üç raḥş peydā idüp getürdi. Bu⁽²¹⁾ üç nā-bekārları atlara bindirüp “Varuñ imdi siz Zerdūn Şāh yanına gidüñ. Benüm bunda daḥı işüm vardur.” diyüp bunları⁽²²⁾ Kāl‘a-i Zerdāb tarafına gönderdi. Kendü yine oradan dönüp ordu-yı İslām’a girdi.

Meger bu maḥalle dek Tārāk⁽²³⁾ ‘Ayyār daḥı Cihān-baḥş ile ‘işret idüp ziyāde mest olmuşdı. Kalkup çādırına giderken Pīl-pāy ‘Ayyār daḥı⁽²⁴⁾ gelürdi. Rāst gelüp gördi. Ğāyet serḥōş olmuş, gitmege mecālî yok. Ḥalīfeleri güc-ile koltuğına girüp⁽²⁵⁾ getürdiler. “Eyü fırşat vaḳtidür.” diyüp gözetdi. Şakāk ‘Ayyār ise “Cihān-baḥş yalnızdur.” diyüp bār-gāh-ı Tālīmūn’a gitdi. [349b]⁽¹⁾ Tārāk ‘Ayyār’ı çünkim çādırına getirüp cāme-ḥāba yaturdılar. Birazdan cümlesi ḥvāba vardı. Pīl-pāy ‘Ayyār yab yab⁽²⁾ çādıruñ bir tarafından girüp ol bekcileri cümle⁴⁰⁶ dārūdan geçürdi. Andan Tārāk’uñ yatduğı serire çıkup gördi. ⁽³⁾ Tārāk ‘ālemüñ fitnesinden ğāfil ve bī-ḥaber bunı pāk dārū virüp bend eyledi. Ve kilīm perdeye koyup şalla şırt⁽⁴⁾ eyledi. Ve çıkup “Kandasın Kāl‘a-i Zerdāb?” diyüp taban kaldurdi. Az zamānda Kāl‘a-i Zerdāb’a irişdi. Ḥattā yolda ‘Anter⁽⁵⁾ Şāh ve Seḥāb ve Fitne Rāy’a irüp bunları geçdi. Kāl‘a-i Zerdāb’dan girüp fikr eyledi. “Ben bu ‘ayyārı şimdi Zerdūn⁽⁶⁾ Şāh’a götürüp teslīm eylesem şāyed ki nā-bekār bir tarīķ ile Zerdūn Şāh’uñ elinden ḥalāş olup şoñra baña reng geçe. ⁽⁷⁾

⁴⁰⁶ Metinde "ḥamle".

Hele şimdiki hâlde varup kendi hânemde haps idüp varayım Sihâm-ı Habeşî ile Hezîrân'ı getirüp Zerdûn ⁽⁸⁾Şâh'dan 'azîm 'atıyye alayım." didi. Toğrı hânesine vardı.

Ammâ üstâd eydür: Meger Pil-pây 'Ayyâr' uñ 'avratı yoğdı. ⁽⁹⁾Yaqında mürd olmuşdı. Ancak bir maħbûbe duħteri var idi. Adına Şehre Bânü dirlerdi. Ziyâde hüsni cemâl şâhibi bânü ⁽¹⁰⁾idi. Tamâm bulûğa irüp ferz ve turunc bostanı yirinden qoymuş sidikli Façoş gibi qanı senüñ işte benüm diyenlerden idi. ⁽¹¹⁾Pil-pây gelüp daqq-ı bâb idince Şehr Bânü "Kimdür ol?" diyüp qapuya geldi. Ve açup gördi. Pederi Pil-pây'dur. Ammâ döşünde ⁽¹²⁾bir şey var, içeri girüp kilim perdeyi döşünden⁴⁰⁷ indirüp yire qodı ve açup Tārâq 'Ayyâr'ı qıqardı. Şehre Bânü gördi ⁽¹³⁾bir 'ayyâr-ı tarrâr hañcer-güzârdur ki felek çenberinden geçer. Bânü gördüğü gibi Tārâq'a mâ'il oldu. Pederi Pil-pây'a eyitdi: "Devletüm ⁽¹⁴⁾ata! Bu herîf nedür? Bunda neye getürdüñ?" didi. Pil-pây 'Ayyâr gülüp: "Yâ Şehre Bânü! Bu nâ-bekâra Tārâq-ı Mağribî dirler. İşte Seylâb-⁽¹⁵⁾zemîn üzere 'Anter Şâh'a gelen Hudâ-perestlerüñ baş 'ayyârıdur. 'Anter Şâh'ı tıutup bütün 'askerin Hudâ-perest itmişler. İşte ben ⁽¹⁶⁾varup 'Anter Şâh'ı vezîri Fitne Rây ile bizüm Şehâb-ı Zengî'yi hâlâş idüp hele Nâr-ı Nür virdi bu nâ-bekârı daħı ⁽¹⁷⁾âsan-vech üzere ele getürüp işte bunda getürdüm. Göreyim seni bir hoşca zabt idüp dârûsın eksük eyleme. Olmaya ki ⁽¹⁸⁾'aqlın başına getürüp bir tariq ile hîlesine aldanup elden qıqarasın. Şoñra çok fesâd eyler." didi. Ve 'azîm ⁽¹⁹⁾tenbîh ve te'kîd eyleyüp Tārâq'ı öyle bend ile dârûlı bir yirde haps eyledi. Ve kızına biraz dârû virüp: "Dârûsı ⁽²⁰⁾def' olduqça vir kim belki baña birkaç gün eglenmek iqtizâ eyleye." diyüp bıraqqdı. Kendi {ve} 'azm-i Seylâb-zemîn ⁽²¹⁾eyledi.

Ez-în-cānib çünkim şabâh oldu. Haps-hâne öninde yatan beqçiler qalkup içeri girdiler. ne gördiler, ic ⁽²²⁾tarafda olan bekciler yatur. Esîrler yoqdur. Bunları güc-ile uyandurdılar. Dârûlı idiler. Hele bunlar daħı bu hâli görüp hayf ⁽²³⁾eylediler. Ammâ çî-fâ'ide esîrler gitmiş. Cümle ittifâk ile gelüp Cihân-baħş'a eyitdiler. "Devletlü şâhib-qırân! Bu gice esîrleri hâlâş ⁽²⁴⁾eylemişler. Ve bu Şaqâq 'Ayyâr "Taħqîk bu iş Pil-pâ'nuñdur." didi. Cihân-baħş: "Qanı Tārâq 'Ayyâr? Gelsün, görelim ol daħı ne mülâhaza ⁽²⁵⁾eyler?" diyü âdem gönderdi. Tārâq'uñ çadırına gelüp gördiler. Hâlîfe ve

⁴⁰⁷ Metinde "dösünden".

şakirdleri Tārāk'ı ararlar. “Yatağından bu gice gāyib [350a] ⁽¹⁾ gāyib oldu. Bilmezüz ne hāle uğradı.” diyü cevāb virdiler.

Hāşılı gördiler Tārāk dağı yokdur. Bildiler kim Pil-pāy ⁽²⁾ ‘Ayyār şayd eyledi. Gelüp Cihān-bağş’a bildürdiler. Cihān-bağş Tārāk için gam-gīn olup Şakāk’a: “Var yā Şakāk, Qal‘a-i Zerdāb ⁽³⁾ tarafında Tārīk’dan ve esīrlerden bir haber alup getir. Görelim fi’l-ḥakīka Pil-pāy’uñ işi midür yoḥsa bir gayrı hāl mi vāki? ⁽⁴⁾ Şihhatin bilelim.” didi. Şakāk ‘Ayyār dağı “Nola!” diyüp taban kıaldurdu. ‘Azm-i Qal‘a-i Zerdāb eyledi.

Rāvī eydür: Pil-pāy ⁽⁵⁾ ‘Ayyār dağı öteden gelürdi. Gördi qarşudan bir qaraltu gelür. “Ney ki?” diyüp ormana şapup ormandan bağıdı. Gelen Şakāk ⁽⁶⁾ ‘Ayyār’dur. Tīzye Tārāk ‘Ayyār’uñ şüretine girüp Şakāk ‘Ayyār’uñ öñine çıkıdı. Şakāk gördi gelen Tārāk’dur. Segirdüp ⁽⁷⁾ öñinde temennā eyledi. Pīl-pāy ‘Ayyār: “Merḥabā yā Şakāk! Kanda gidersin?” didi. Şakāk ‘Ayyār: “Ben saña giderem, bu gice ḥaps-ḥāne ⁽⁸⁾ çadırı yarılıp esīrler gitmiş. Sihām-ı Ḥabeşī’ye gelüp haber virdiler. Seni aratdı. Sen dağı yatağından gāyib olmışsın. ⁽⁹⁾ Beni haber almak için Sihām-ı Ḥabeşī Qal‘a-i Zerdāb tarafına gönderdi. İşte şimdi saña rāst geldüm.” didi. Tārāk ⁽¹⁰⁾ şüretinde Pīl-pāy ‘Ayyār gülüp: “Belī yā Şakāk! Pil-pāy didükleri ḥarām-zāde gelüp esīrleri ḥalāş eylemiş. Bir āl ile birer at ⁽¹¹⁾ bulup süvār idüp Zerdāb cānibine süvār idüp göndermiş. Kendi gelüp beni mest iken gāfil avlayup bend idüp ⁽¹²⁾ alup gitmiş. Yolda ‘aqlım başıma geldi. Hele bir tārīk ile elinden boşanup Pīl-pāy[’ı] dutdum. Bir mağārada ḥaps idüp ⁽¹³⁾ esīrleri haber alup ardlarından irişdüm. Bunlara dārūlı şu içirüp bend eyledüm. Nā-gāh üzerime Zerdāb tarafından ⁽¹⁴⁾ biraz kimse gelüp bunları ormana çeküp kendüm geldüm. Murādum birkaç nefer ‘ayyār alup varup birer leşi yine getürmek ⁽¹⁵⁾ idi. Eyü saña rāst geldüm. Bre meded dönüp varalım, ikisin bārī senüñle alup getürelim.” didi. Şakāk⁴⁰⁸ ‘Ayyār gerçek şanup ⁽¹⁶⁾ oradan dönüp Zerdāb tarafında revāne oldılar. Amma Pīl-pāy ‘Ayyār uşul ile yol üzere dārūlı ḥelvā birağup Şakāk ⁽¹⁷⁾ buldı. “Zāhir biri düşürmişdür.” diyüp Pīl-pāy alup biraz yir gibi olup “Poḥ ne laṭif ḥalvā imiş.” diyüp nışfin ⁽¹⁸⁾ Şakāk’a virdi. Şakāk yidi kıyās idüp kendi dağı yidi. Dārūlı idi. Fi’l-ḥāl irüp “Bre bre baña ne oldu? ⁽¹⁹⁾ Ḥalvā dārūlı imiş ancak.” diyüp Bil-bāy’a dıkkat

⁴⁰⁸ Metinde “Şakāk”.

ile bakınca bildi. “Hay harām-zāde!” diyüp diledi ki selāmete gide. Olmadı. ⁽²⁰⁾Yıkılıp bī-hūş oldu. Pīl-pāy Şaḳāḳ ‘Ayyār’ı bend idüp: “Neyleyem?” diyü fikr eyledi. “Ḳal‘ a-i Zerdāb’a⁴⁰⁹ ilesem gec olur.” diyüp ⁽²¹⁾ “Hele taḡuñ birinde bir maḡāra buldı. Şaḳāḳ ‘Ayyār’ı ol maḡārada ḳoyup kendi Şaḳāḳ şüretine girüp toḡrı leşkere ⁽²²⁾ Cihān-baḡş’a geldi. Bār-gāh-ı Tālīmūn’a girüp Cihān-baḡş öñinde yir öpdi. Cihān-baḡş eyitdi: “Yā Şaḳāḳ! Nice oldu? ⁽²³⁾ Orada ḡaber alabildüñ mi?” didi. Pīl-pāy Şaḳāḳ şüretinde: “Ḳayır devletlü şāḡib-ḳırān! Aşla bir nām u nişan yoḡdur. Velākin Pīl-pāy ⁽²⁴⁾ ‘Ayyār’uñ işi olduḡına şek şübhe yoḡdur.” didi. Bu ḡāl üzere ol günü geçürdiler. Aḡşam oldu. Pīl-pāy ‘Ayyār ⁽²⁵⁾ Cihān-baḡş beglerin vādisinde serā-perde-i Tālīmūn’da ḳaldı. Cihān-baḡş daḡı efkār ile vāfir zamān uyumadı. Bāde [350b] ⁽¹⁾ içerdi. Tā kim gicenüñ iki baḡşı ḳaldı. ‘Āḳıbet Cihān-baḡş mest olup gözlerin ḡvāb aldı. Serīr üzere ⁽²⁾ cāme-ḡvāb tezyīn eylediler. Şoyunup yatdı. Şöyle böyle dir iken gözine uyḡu gelüp uyudu. Pīl-pāy ⁽³⁾ ‘Ayyār şād olup yab yab yirinden ḳalkup Cihān-baḡş’uñ başı uçına geldi. Ve cilbendinden dārū çıkarup ⁽⁴⁾ irāḡdan Cihān-baḡş’uñ burnına tıttıvirdi. Cihān-baḡş daḡı içerü nefes alınca dārūyı çekdi. Damaḡına ⁽⁵⁾ irüp dārūdan geçdi. Pīl-pāy ‘Ayyār tiziyye Cihān-baḡş’ı ḳıvrāḡ bend idüp arḳasına aldı. Ve bārgāhuñ ⁽⁶⁾ bir semtinden bulup “Ḳandasın Ḳal‘ a-i Zerdāb⁴¹⁰” diyüp revāne oldu. Ammā Cihān-baḡş sengin dilāver ⁽⁷⁾ olmaḡ ile güc-ile götürürdi.

Bīl-pāy ‘Ayyār gitmekde, bizüm dāstānumuz Tārīḳ ‘Ayyār’a geldi. **Rāvī-i şīrīn-**⁽⁸⁾**zebān eydür:** Pīl-pāy ‘Ayyār Tārīḳ’ı kızına bıraḡup gitdi. Pīl-pāy ‘Ayyār gidince Şehre Bānū Tārīḳ’uñ yanına ⁽⁹⁾ geldi. ‘Aḡlın başına getürdi. Ve bir ḳarañu yirde “Acabā beni kim bend eyledi. Ve bu ara neredür?” diyüp dört tarafına baḳınurken ⁽¹⁰⁾ ḳarşusunda bir şu‘ le var. “Ne ola?” diyü bakınca ne gördi bir pençe-i āfitāb bir duḡter-i ḡüb-cemāl kendüye baḳup ⁽¹¹⁾ güler. Tārīḳ ‘Ayyār daḡı gördiḡi sā‘ at ḳapıldı. Ammā bilmez kimdür. Bu maḡal Şehre Bānū daḡı gördi Tārīḳ ‘aḡlı başına ⁽¹²⁾ geldi. Ḳıḡāb idüp: “Niçesin iy ser-bāz-ı mümtāz?” didükde Tārīḳ eyitdi: “Niçe olsam gerek iy şāḡ-ı ḡübān ⁽¹³⁾ ve iy sultāñ? Şimdiki ḡalde işte bend-i esīrüm. Ammā ḡālibā siz kimsin ve beni ne tārīḳ-ile ele getürdüñ? Senüñle evvelden ⁽¹⁴⁾ baña ḡuşümetüñ nedendür?” didi. Bānū gülp: “‘Ayyār benüm senüñle ḡuşümetüm yoḡdur. Belki şimden girü dost olavuz. ⁽¹⁵⁾ Ammā ‘ayyārlardan vefā olmaz, neyleyem.” didi. Tārīḳ gördi sözi dostluḡ

⁴⁰⁹ Metinde “Zerdāy’a”.

⁴¹⁰ Metinde “Derzāb”.

yüzinden görünür. Gönlinden “Korqaram ⁽¹⁶⁾ bu mekkāre cāzūdur. Zāhir beni cām ḥ'ābumdan uyurken gelüp beni sihrden geçürüp qapup bunda getürüp bağladı. ⁽¹⁷⁾ ve sihrüm aldı.” diyüp bu mülāḥazaya düşdi. Ammā Şehre Bānū Tāriḳ'a “Ayyār seni bunda Pīl-pāy ‘Ayyār getürdi ki ⁽¹⁸⁾ Qal‘a-i Zerdūn şāhınıñ ‘ayyār başısıdur. Ve benüm pederümdür. Ve baña Şehre Bānū dirler. Seni bugün bunda getürüp ⁽¹⁹⁾ ‘Bu ‘ayyāra Tāriḳ-ı Mağribī dirler, Sihām-ı Ḥabeşī'nün ‘ayyārıdur. Ele getürdüm, pek şaḳın kaçurursın. Ben varup Sihām'ı ⁽²⁰⁾ daḫı ele getürüp pādişāhum Zerdūn Şāh'a şatabileydüm bārī müft olmasun.’ didi. Ve yine Seylāb-zemīn ⁽²¹⁾ cānibine gitdi ki Sihām-ı Ḥabeşī'yi yā bend veyāḥūd başın kesüp Zerdūn Şāh'a getürüp ‘azīm in‘ām ile zīrā birāderi ‘Anter ⁽²²⁾ Şāh daḫı ḫalāş olup dün gelüp buluşmışlardı. Zerdūn Şāh ‘Anter'i istiḳbāl idüp Seḫāb-ı Zengī yine pāy-i ⁽²³⁾ tahta geçüp aḥvāli naql eylediler. ‘Anter Şāh birāderi Zerdūn Şāh'a Sihām-ı Ḥabeşī'den şikāyet idüp ağladı. Zerdūn ⁽²⁴⁾ Şāh: ‘Elem çekme Pīl-pāy ‘Ayyār anlarıñ ḫaḳḳından gelür.’ diyü tesellī virüp ziyāfete başladı. Ammā Pīl-pāy ‘Ayyār ‘azm-i Seylāb-zemīn ⁽²⁵⁾ idüp vardı. Cihān-baḫş'a fırsat bulup dārūladı. Arkasına urup getürdi.” Şimdi Şehr[e] Bānū Tāriḳ ‘Ayyār'a böyle [351a]⁴¹¹ ⁽¹⁾ ‘ayyāra böyle naql idince Tāriḳ ‘Ayyār gayretinden ağlamağa başladı. Şehre Bānū: “Ne ağlarsın ‘ayyār? Zāhir bu ‘ayyārlıḳdur. ⁽²⁾ Eger ḫalāş olursan bir vaḳt olur ki sen daḫı anı tūtup ḫaps eylersin.” Tāriḳ ‘Ayyār eyitdi: “Bre yoḳ iy ⁽³⁾ bānū-yı cihān! Ben kendi ḫālime ağlamam, korqaram ki varup efendüm Sihām-ı Ḥabeşī'ye bir reng eyler veyāḥūd bir zarar ⁽⁴⁾ eyler. Ancaḳ iy bānū-yı cihān! Gel beni şalivir. Gideyim, saña çoḳ eyiligüm toḳunur.” didi. Şehre Bānū gülüp eyitdi: ⁽⁵⁾ “Yā Tāriḳ ben seni şimdī şalivirürdüm ammā korqaram pederime kıyarsın. Bir daḫı beni unudup ḡayrı añmazsın. Eger ⁽⁶⁾ beni menkūḫluğa qabūl eylerseñ ben daḫı seni ḫalāş eylerem. Lākin neyleyem ‘ayyārlarda vefā yoḳdur.” didi. Tāriḳ bildi ki ⁽⁷⁾ kızuñ kendüye meyli vardur. Şād olup dönüp eyitdi: “İy bānū-yı cihān! Öyle söylersin, niçün bu zanna ⁽⁸⁾ düşersin. Tek sen beni ḫalāş idüp şalivir dīnüm ḫaḳḳı-çün pederüñ daḫı öldürmeyüp kendime yār-ı qarındaş ⁽⁹⁾ ideyim. Ve seni de şebistān idüp ‘azīm ‘izzet ideyim.” İmān-ı ḡalīz ile Şehre Bānū'yı inandurdi. Hem ‘ayyāruñ ⁽¹⁰⁾ daḫı sözi rāst idi. Şehre Bānū tīz gelüp Tāriḳ'un bendin alup şalivirdi. Tāriḳ bendin ḫalāş ⁽¹¹⁾ olunca şükr-i Yezdān idüp bir mu‘allaḳ atup tūtup bānūyı iki yañaḳlarından öpüp çoḳdı. **Bir rivāyetde** ⁽¹²⁾ leblerinden daḫı öpdi dirler. Ammā rivayet-i za‘īfdür ḳavl-i cumhūr üzere degüldür.

⁴¹¹ Bu sayfa yazma metinde 24 satırdan oluşmaktadır.

Hāşılı “Seni Hūdā’ya ısmarladum ⁽¹³⁾ iy ārām-ı cānum. Ben inşā’a’l-lāhu’r-rahmān⁴¹² seni tīz gelüp buluram.” didi. Ve berķ-ı hāţif gibi bir kerre Pīl-pāy ‘Ayyār’uñ ⁽¹⁴⁾ hānesinden çıķup ‘azm-i rāh eyledi. Öyle giderdi ki gūyā bād-ı şar-şar gibi. Ol kadar gitdi ki Seylā[b] [ze]mīne yakın ⁽¹⁵⁾ geldi. Pīl-pāy ‘Ayyār dağı karşudan bir karaltu belürdi. Tārık ‘Ayyār bu karaltuyı görüp “Acabā ney ki?” diyüp yoluñ ⁽¹⁶⁾ bir tarafına şapup puşuya girdi. Ve puşudan temāşāya tırdı. Ol karaltu gele gele Tārık ‘Ayyār’uñ öñine geldi. Meger bu gelen ⁽¹⁷⁾ Pīl-pāy ‘Ayyār idi. Arķasında kilīm perde içinde Cihān-bağş inleyüp gelür. Tārık ‘Ayyār Pīl-pāy’ı görince “Arķasında yüki var, ⁽¹⁸⁾ Hay la’in kim bilür kimi çalmışdur.” diyüp hemān puşudan añsuzın çıķup yıldırım gibi irişdi. Pīl-pāy’uñ eñsesi ⁽¹⁹⁾ kökine bir teber dögdüsi öyle urdı kim Pīl-pāy ‘Ayyār añsuzın kendüyi cin çarpdı kıyās eyledi. Yüzünüñ üzerine ⁽²⁰⁾ yıķılınca kilīm perdenüñ uçı elinden çıķup Cihān-bağş kilīm perde ile yuvarlanup içinden taşra çıķdı. Tārık ⁽²¹⁾ amān virmeyüp ol dem Pīl-pā’nuñ iki destin kafasına bend eyledi.

Andan Cihān-bağş gördi öyle dārūlı. Cihān’uñ ⁽²²⁾ gidenden bī-haber tīz yüzine acı bādem yağıyla şarb sirke sürüp Cihān-bağş ağısırdı. ‘Aklı başına gelüp gözün ⁽²³⁾ açdı. Gördi bi orman kenārında cāme-h’āb esbābı ile yaţur. Karşusunda Tārık ‘Ayyār ve bir ‘ayyārı bende çekmiş. ⁽²⁴⁾ Kendüye nazār eyler. Tārık’a eyitdi: “Nedür bu hāl yā Tārık? Ben de bunda ne zamāñ geldüm ve bend eyledüğüñ ‘ayyār kimdür?” diyü su’āl [351b]⁴¹³ ⁽¹⁾ eyledükde Tārık temennā idüp: “İşte bu ‘ayyār gālibā Bīl-pā ‘Ayyār dirler muķaddem gelüp serhōş çādırumda dārūlayup çalmış. ⁽²⁾ Kendi evi ki Zerdāb kal’asındadır, aña getürüp kızına teslīm eyleyüp gitmiş. Oradan gelüp sizi çalup bu menzile ⁽³⁾ kadar getür. İşte⁴¹⁴ ben kuluñ dağı rāst gelüp bizi eylediği pā-bendüñ dārūsın kendi başına eyledük.” diyüp anları anda ⁽⁴⁾ koyup Cihān-bağş’a rağş peydā idüp Cihān-bağş bindi ve döndi. Orduda kimsenüñ bu hālden haberi yok idi. ⁽⁵⁾ Ammā Tārāk ‘Ayyār Pīl-pāy ‘an-kaşdın öldürmek murād eyledi kim kōrķup İslām’a gelsün, diyü Pīl-pāy ‘Ayyār’ka eyitdi: “Ser-bāz-ı cihān, beni ⁽⁶⁾ öldürsün ammā soñra Şaķāk ‘Ayyār’a yazık eylersin. Zīrā Şaķāk hāliyā benüm hapsümdedür. Bir muhālif yirdedür. Ol dağı anda ac ve şusuz ⁽⁷⁾ helāk olur.” didi. Tārık ‘Ayyār eyitdi: “[İ]mdi gel Şaķāk’uñ

⁴¹² انشاء الله الرحمن “Rahman olan Allah dilerse”.

⁴¹³ Bu sayfa yazma metinde 24 satırdan oluşmaktadır.

⁴¹⁴ Metinde “İste”.

oldığı maḥalli baña göster. Dīnüm ḥaḫḫı-çün öldürmeyem seni.” diyüp yemīn (8) eyledi. Pīl-pāy ‘Ayyār daḫı “Nola!” diyüp ol ḥaps eylediği maḡāra tarafına revāne oldılar.

Rāvī kavlınce ol maḥal ki (9) Pīl-pāy ‘Ayyār Şaḫāk’ı Tārīḫ şüret yolda kızıl üzüm yidürüp dārūladı ve getürüp ol maḡārada ḥaps eyledi. Kendi dönüp (10) Cihān-baḫş’ı çalmağa gitdi. Ammā maḡāranuñ içinde Şaḫāk’uñ yatarak dārūsı def oldı. Gözin açdı, gördi elleri ḫafasında (11) baḡlu ve kemendüñ bir ucı bir aẓīm senge baḡlu. Ve kemendüñ bir ucı bir tārīd-i mevzı‘ dur. ‘Ayyār “Beni bunda böyle kim getürüp böyle maḥalde (12) bıraḡup gitdi. Ben ḥöd Zerdāb cānibine sultān-ı ‘ayyār için giderken yolda rāst gelüp Pīl-pāy ‘Şunda bir yirde ḥapsdür. (13) Yürü varup alalım.’ diyüp gitdük. Yolda üzüm bulup yidük. Ğālibā dārūlı imiş. Zīrā ḡayrı bilmem.” diyüp bu efkār (14) ile ḫaldı.

Ḥulāşa ḥöd çāre yoḫ. Kendi kendüye ḫayf iderken nā-gāḥ maḡāra ḫapusu açılıp içerüye (15) rūšenā⁴¹⁵ girüp meḡer Pīl-pāy maḡāra ḫapusun çalı ve taş ile örtüp rūšenā girmezdi. Şimdi rūšenā⁴¹⁶ (16) girince Şaḫāk bildi ki kendüyi bunda getürendür. Gelene nazar eyledi. Gördi iki kimse içeri girdiler.

(17) **Üstād eydür:** Pīl-pāy ile Tārīḫ içeri girince Tārīḫ gelüp Şaḫāk’uñ yanına “‘Aşḫ olsun yā Şaḫāk ‘Ayyār!” (18) ḫicāb eyledi. “İy şulṫanum, ‘ayyārān görürsin ḫālūmi ne su ’āl idersin, luṫf eyle, beni ḫalāş eyle.” diyüp (19) aḡlamağa başladı. Tārīḫ gülüp bunuñ bendin aldı. Şaḫāk gelüp Tārīḫ’uñ elin öpüp temennā eyledi. “Ve beni bunda (20) kim getürdi?” didi. Tārāk: “İşte seni bu ‘ayyār şayd idüp getürmiş.” diyince Şaḫāk baḫdı, tiziyye bilmeyüp “Yā bu ‘ayyār (21) kimdür?”⁴¹⁷ Tārīḫ kim idüḡin diyüvirdi. Şaḫāk bilüp Pīl-pāy ‘Ayyār’a “kānnēhū nikāḥ ile ḫıṫāb olsun. (22) Nā-bekār īmāna gelmezseñ ben de bilürem saña neylerem.” didi. Ammā Tārīḫ Pīl-pāy teflīf-i İslām eyledi. Pīl-pāy çünkim (23) öldürmemeye Şehr[e] Bānū ile ‘ahd u yemīn eylemiş-idi. “Bārī müft gitmesün.” diyüp pāk dārūladı. Andan şüretine ḫoyup (24) kendi daḫı Pīl-pāy’uñ şüretine girdi. Pīl-pāy ‘Ayyār’ı dārūlı kilīm perdesine ḫapup şalla şırt eyledi. Şaḫāk’a

⁴¹⁵ Metinde “düşenā”.

⁴¹⁶ Metinde “rūšenā”.

⁴¹⁷ Metinde “kimidür”.

[352a] ⁽¹⁾ Şakāk’a: “Var yā Şakāk sen ‘ askere efendimüze Sihām-ı Habeşî daḥı şimdiye dek varmışdır.” Şakāk leşkere döndi. ⁽²⁾ Tāriḳ Pīl-pāy’ı alup Zerdāb tarafına revān oldı. Ammā Pīl-pāy’ı alup gitdi. Ammā bu taraftan çünkim şabāḥ ⁽³⁾ oldı. Cihān-baḥş’uñ çādırına girüp baḳdılar Cihān-baḥş yokdur. “Qazā-yı ḥācete mi gitdi?” diyü qademgāha ⁽⁴⁾ gelüp yokladılar. Yokdur. Bir feryād qopdı, “Efendimüz Sihām-ı Habeşî bu gice gāyib olmış.” diyü cümle begler ḥaber-dār ⁽⁵⁾ olup bunlar bu telāşda iken nā-gāḥ Cihān-baḥş-ı Cihān-ārā bir taraftan zuhūr idüp geldi. ‘ Asker Cihān⁽⁶⁾-baḥş’ı görüp şād oldılar. “İşte efendimüz Sihām-ı Habeşî geliyor.” diyü beglere müjde eylediler. Hele Cihān-baḥş ⁽⁷⁾ bār-gāḥ-ı Tālīmūn Şāḥ’a gelüp raḥşından indi. Girüp pāy-i taḥtında qarār eylediler. Şāḥlar ve begler gelüp temennā kıldılar. ⁽⁸⁾ Yirlerinde qarār eylediler. “Ve qanda idügin sizi aradıq, nice oldı?” diyü “Bunuñ aşlı nedür?” didüklerinde ⁽⁹⁾ Cihān-baḥş daḥı vuḳū‘ı üzere ḥaber virdi. Bunlar hele ḥamd idüp “Ḥaṭā olmadın sultān-ı ‘ ayyārān ⁽¹⁰⁾ irişmiş.” didiler. Nā-gāḥ Şakāk ‘ Ayyār da geldi. Cihān-baḥş Tāriḳ ‘ Ayyār’ı su’āl eyledi. Şakāk “Pīl-pāy’ı dārūlayup ⁽¹¹⁾ kendi şüretine qoyup ve kendi Pīl-pāy ‘ Ayyār şüretine girüp Qal‘ a-i Zerdāb’a Zerdūn Şāḥ’a şatmağa ⁽¹²⁾ gitdi. Baña ‘Sen var orduya. Ben de çoq eglenmem, gelürem.’ didi. Ben de geldüm.” didi. İşte bunlar Tāriḳ-ı Mağribî’nüñ gelmesine ⁽¹³⁾ muntazır oldılar.

Ammā ez-īn-cānib Tāriḳ ‘ Ayyār Pīl-pāy şüretinde toğrı Qal‘ a-i Zerdāb’a geldi. Dīvān-ı Zerdūn ⁽¹⁴⁾ Şāḥ’a girdi. Ālāt-ı mulāḥaza yir öpüp kilīm perde ile Pīl-pāy şüretinde du‘ā idüp: “Pādişāḥum Sihām-ı Habeşî’nüñ ⁽¹⁵⁾ ‘ ayyār başısı olan Tāriḳ ‘ Ayyār’dur. Bunu evvel şikār idüp soñra Sihām’ı şikār itdüm. Bir mağārada ḥaps idüp ⁽¹⁶⁾ işte ‘ ayyārı bunda getürdüm. Ammā arada birkaç def’a kelleden çıkayazdum. ‘ Azīm zaḥmet çekdüm. Eger şāḥlar ri‘āyet ⁽¹⁷⁾ iderlerse fi’l-ḥāl Sihām-ı Habeşî’yi daḥı koduğum yirden alup gelürem.” didi. ‘ Anter Şāḥ olsun Fitne Rāy olsun ⁽¹⁸⁾ ‘ azīm şād olup Pīl-pāy diyü Tāriḳ ‘ Ayyār’a du‘ā eylediler. Dört kīse altun Zerdūn Şāḥ virüp ‘ Anter Şāḥ daḥı ⁽¹⁹⁾ bulunanı virdi. Fitne Rāy daḥı virdi. Tāriḳ bunları alup andan Pīl-pāy’ı bunlara teslīm eyledi. “İmdi ben varup ⁽²⁰⁾ Sihām-ı Habeşî’yi getüreyim.” diyüp andan doğrı Pīlpā’nuñ ḥānesine vardı. Şehre Bānū qapuyı açup gördi pederi ⁽²¹⁾ Pīl-pāy geldi. Qarşulayup “Babam” diyüp Tāriḳ’uñ elin öpdi. Tāriḳ’uñ murādı Şehre Bānū’ya “Ḥoş geldüñ babacığum! ⁽²²⁾ Başuma gelen qazāyı tuymazsın, ol getürdigüñ ‘ ayyār gice gāyib oldı. Bilmem bir du‘ā mı bilürdi yoḥsa ḥuddāma mı ⁽²³⁾ mālīk idi. **Hāşılı** qaçdı.” diyüp qorqusından aqlamağa başladı. Tāriḳ gülüp: “İy bānū iş şimdi

ğayrı yüzden ⁽²⁴⁾ oldı.” diyüp Şehre Bānū’yı tıtdı. Sīnesine çeküp yañaqlarından öpdı. Ancağ iy bānū ol ‘ayyār beni tıtuup ⁽²⁵⁾ zūr ile Hūdā-perest eyledi ve yemīn virüp bu cānibe gönderdi. Meger seni görüp cān-ı gōñülden saña ‘aşık u üftāde [352b] ⁽¹⁾ olmış. Elbetde var kızuñ Şehre Bānū’yı baña getürüp menkühelige vir.” didi. Ben de “Nola” diyüp geldüm. Evde olan eşyāyı ⁽²⁾ şöñra gelür aluram. Benüm ‘aqlum kesdi ki bu diyārı Sihām-ı Hābeşī alur. Ol zamāñ yine hāne bizümdür.” diyüp bānū da şād⁴¹⁸ oldı. Andan ⁽³⁾ “Elem çekerdi ki niçün ol ‘ayyārı kaçurduñ?” diyüp belki babam Pīl-pāy ‘Ayyār baña ‘itāb eyler.” diyü Ammā gördi ki didügi gibi olmadı. ⁽⁴⁾ Hāz eyledi. Tīz hānelerinde olan altun ve gümüş a‘vānından bulduklarını alup bānūyı şehrden bu takrīb üzere bir hāl-ile ⁽⁵⁾ çıkarup bir rahşa bindürüp kendi rikābına düşüp ‘azm-i Seylāb-zemīn eyledi. Az zamānda gelüp Seylāb-zemīn’e irdi. ⁽⁶⁾ Orduya girüp çadırına varup Şehre Bānū’ya başka çadır kurup **hāşılı** kendin bildürdi. Şehre Bānū Tārık’uñ ⁽⁷⁾ hīlesine hayrān oldı. Babası Pīl-pāy ahvālinden su’āl eyledi. Tārık eyitdi: “Elem çekme iy bānū-yı cihān! Şağdur. Ancağ kendi ⁽⁸⁾ şüretüme koyup Zerdūn Şāh’a ve ‘Anter Şāh’a şatdum.” didi. Oradan kılğup dīvāna vardı. Cihān-bağş görüp: ⁽⁹⁾ “Merhabā yā Tārık! Pīl-pā’yı niçe eyledüñ?” didükde Tārık ‘Ayyār dağı olduğı gibi naql eyledi. Cihān-bağş üç güne dek tedārük ⁽¹⁰⁾ görülsün. Dördinci gün gö{r}çdür Kāl‘a-i Zerdūn üzere, diyü münādīler nidā idüp herkes tedārüke başladılar. Bu arada ⁽¹¹⁾ Tārık-ı Mağribī Şakāk ‘Ayyār’a tenbīh eyledi. “Bir hoş başiret üzere ol, zīrā kim benüm niyyetüm yine Zerdāb kāl‘asına varmağdur.” ⁽¹²⁾ didi. Ol dem tebdīl-i şüret olup taban aldı. Kāl‘a-i Zerdāb’ irüp dīvān-ı Zerdūn Şāh’a girdi. Bir küşede durdı.

⁽¹³⁾ **Ez-īn-cānib** Tārık ‘Ayyār Pīlpā’yı kendi şüretine koyup şāhlara şatup: “Varayım Sihām-ı Hābeşī’yi getüreyim.” diyüp gitdi. ⁽¹⁴⁾ Tārık gidince Pīl-pāy ‘Ayyār’uñ ‘aqlını başına getürdiler. Pīl-pāy göz açup kendüyi Zerdūn Şāh divanında gördi. ⁽¹⁵⁾ Elleri kafasında bend ve siyāset meydānında tıturur. Cümle erbāb-ı dīvān kendüsine nāzır. Ta‘accüb idüp: “Eyü seyr, ben Sihām-ı ⁽¹⁶⁾ Hābeşī’yi çaldum. Yolda getürürken Tārık gelüp beni tıtdı. Mağāraya varup Şakāk ‘Ayyār’ı hālāş eyledük. Besbelli nā-bekār ⁽¹⁷⁾ Tārık dārūlayup beni bunda getürmişler.” diyü fikrde. Ammā Zerdūn Şāh’a bu arada “Nā-bekār ‘ayyār! Nice görürsin kendüñi? ⁽¹⁸⁾ Şimdi seni ne ‘azāb-ile helāk ideyim.” didi. Pīl-pāy ‘Ayyār gülüp: “Pādişāhum benüm ne şucum vardur ki helāk eylesin? ⁽¹⁹⁾

⁴¹⁸ Metinde “şāz”.

Zāhir bu ‘ayyārılık hālidür. Gāh şöyle gāh böyle olur. Bu āna dek kaᅅı ħizmetūñden yüz çevirdüm? Eger ‘Niçün Sihām’ı (20) getürmedūñ?’ dirseñ varup fırsat bulup dārūladum. Ve leşkerden çıkarup bunda getürürken każārā nā-bekār Tārık (21) bir ħīle ile kızum Şehre Bānū’nuñ elinden ħalāş olup yolda rāst geldüm. Añsuzın arkaᅁnda Sihām gibi bir baᅁtāl (22) ve sengīn yük var iken urup yıkdı. Sihām’ı ħalāş eyledi ve beni bend eyledi. Ğayrı bilmem niçe oldu. İşte kendimi bunda⁴¹⁹ (23) buldum.” didi. ‘Anter ve Fitne Rāy “Hay nā-bekār! Gördūñ mi ben Tārık degülem, Pīl-pāy ‘Ayyār’am, dimek ister. Żarāfet ile elimüzden (24) ħalāş olmaᅁ diler.” didiler. Pīl-pāy ‘Ayyār feryād idüp: “Ben Pīl-pāy’am.” didükçe dögdiler. Hele Pīl-pāy ‘Ayyār kendüsüdür. Bildiler (25) ve şalıvirüp su’āl eylediler. Pīl-pāy olduąı gibi naᅁl eyledi. Ol aradan evine vardı. Ne gördi evinde esbāb u eşyādan [353a] (1) u eşyādan aᅁçe eyler nesne kaᅁmamış. Gūyā kuşcılar tekkesine dönmiş. Kızı Şehre Bānū’dan daᅁı eşer yoᅁdur. Feryād idüp (2) döndi. Yine dīvān-ı Zerdūn Şāh’a vardı. Ağlayup saᅁın saᅁalın yoldı. Olan aᅁvāli naᅁl eyledi. “Evim (3) ħarāb olmuş. Kızum daᅁı yoᅁdur.” didi. Zerdūn Şāh ķaᅁabından “Maᅁal olsun, bre nā-bekār sen daᅁı ‘ayyārsın. Bir şakarīn (4) ‘ayyāra cevāb viremeyüp kendūñi bu ħāle getürdūñ.” diyü ‘azīm ‘ıtāb eyledi. Pīl-pāy ‘Ayyār ziyāde ħacīl ve şerm-sār olup (5) ħicābından eyitdi: “Pādişāhum, bu def’ a ķāfil bulundum başıma bu ħāl geldi. Ba’de’l-yevm eger bir daᅁı bu şüretde dīvānuña (6) gelürsem işte dīvānda olanlar ħāzır meclis şāhid olsun amān ve zamān virmeyüp boynum ur. Şimden girü ben de (7) bilürem. Ol nā-bekāra neylerem. Bā-ᅁuşuş kızımı ayardup götüre. Mā[l] mülküm gide. Bu intikāmı aña ᅁor mıyam.” diyüp çıktı (8) gitdi. Zerdūn Şāh dönüp kaᅁındaşı ‘Anter Şāh’a ve Fitne Ra’y’a “Nā-bekār ‘ayyārı dārıldı. Ğayrı şimden girü (9) lā-büdd bir herze yir yisin çaluñ.” didi. Anlar daᅁı “Bu līke öyle olaydı. ᅁorᅁaruz kim yine boᅁazı ele vire. Zirā (10) ol nā-bekār Tārık çoᅁ ħīlekār fettān ‘ayyār imiş.” didiler.

Ol ķün geᅁdi. İrtesi ķün Zerdūn Şāh yine (11) dīvān idüp kaᅁındaşı ‘Anter Şāh geᅁüp Zerdūn Şāh’uñ yanında kaᅁār eyledi. Fitne Rāy vezāret yirinde (12) ve Seᅁāb-ı Zengī pāy-i taᅁt şandalīsinde kaᅁār idüp ol idi ki işte Tārık tebdīl-i şüret gelüp bir kūşede (13) kaᅁār eyledi. Gördi Pīl-pāy ‘Ayyār görünmez ‘aceb nice oldu, şalıvirdiler mi yoᅁsa ᅁapse mi atdılar. Tecessüse (14) başladı. Hele bir ħāl-ile ᅁaber aldı ki ħalāş olmuş velākin

⁴¹⁹ Metinde “nunda”.

ķanda gitdüĝin kimse bilmez. “Hĩc degül nā-bekār yine leŝker-i ⁽¹⁵⁾ İslām ęarafına gitdi. Aĥz-ı intiķām iķün varayım ĝoreyim, bir fezāhat eylesün.” diyüp dīvāndan ıķıdı. Murād ⁽¹⁶⁾ eyledi ki dönüp Seylāb-zemīn’e gide. Fikr idüp “Bunda bu ķadar zahmet çeküp gelmiŝ iken boŝ gitmek münāsib ⁽¹⁷⁾ degüldür. Bārĩ geldüĝüm bilsünler.” diyüp ŝabr eyledi. Aĥŝam olup herkes ĥāba varduķda ibtidā Fitne Rāy ⁽¹⁸⁾ vezĩrũñ ĉādırına girdi. Ser-vaķtine irdi. Pāk dārũdan geķürdi. Enbān-ı ‘ ayyārĩsinden bir keskin uŝtura ⁽¹⁹⁾ ıķarup Fitne Rāy’uñ ŝaķalın bıyıĝın tıraŝ eyledi. Andan yüzün elvān renĝle naķŝ idüp baŝına bir ĥaŝır ⁽²⁰⁾ külāh giydürdi. Uĉında tilkü kuyruĝı ve ıngıraķlar var idi. Eĝnine bir eŝek ulı geyürdi. Nesi var ise ⁽²¹⁾ alup oradan Zerdũn Ŝāh’uñ ĥazĩnesine girüp ŝandıkłarın boŝaldup oradan döndi. Ťaban ⁽²²⁾ ķaldırup ŝabāĥ olunca Seylāb-zemĩnde leŝker-i İslām’a iriŝdi. O yañadan çünkim ŝabāĥ oldu. ⁽²³⁾ Fitne Rāy’uñ ādemleri Fitne Rāy’ı ķaldırup libās giydireler. ĝördiler Fitne Rāy cāme-ĥvābında yoķdur. Ancaķ ⁽²⁴⁾ yirinde bir dīv-i ber-naķŝ bir ęarafa ŝekl yatup uyur. Ammā yüzine baķan ĥayrān olur. Bunlar Fitne Rāy’ı bu hey’etde ĝördiler ⁽²⁵⁾ ŝaŝdılar. Ve ĥavfa düŝüp girü ķaçdılar. Birbirlerine ĥaber virüp “Efendimüz Fitne Rāy vezĩri bu gice cinnĩler [353b] ⁽¹⁾ çalup yirine bir münāķķaŝ cinnĩ yatmıŝ.” didiler. “Bre ne söylersiz gerķek mi dirsiz? diyü ĝulāmlar birbiri ardınca cümle gelüp ⁽²⁾ ĝördiler. Ammā kimse yanına varmaĝa ĥavf ider.

‘ Āķıbet ĝördiler olmaz, varup ‘ Anter Ŝāh’a ve Zerdũn Ŝāh’a ⁽³⁾ bildürdiler. Ŝāhlar daĥı ŝaŝup “Eyü temāŝā!” diyüp süvār oldılar. Gelüp ĉadırdan iķeri girmeĝe ĥavf ⁽⁴⁾ iderler. Tamām ıraķdan seyr idüp baķarlarken Fitne Rāy vezĩrũñ daĥı dārũsı gidüp ĝözin aĉdı. ⁽⁵⁾ ĝördi bĩ-vaķt zamān olmiŝ. Ve bār-gāĥ ķapusında ‘ aźim ĝalebe var. “ Aceb bunuñ aŝlı ne ola?” diyüp ķalkdı. ⁽⁶⁾ Cāme-ĥāb üzere oturdı. Ve aları aları ĉadırdan ęaŝra baķınca ĉadır ķapusında olan ŝāhlar ⁽⁷⁾ ve begler cümle ĥavflarından girü ķaçdılar. Fitne Rāy ĥayrete düŝüp bir yire dīvān ķaķdı. ĝulāmlar Fitne Rāy’ı ⁽⁸⁾ fehmiylediler. Ammā yine ŝüpheden ĥālĩ degüller. “Sen kimsin?” Fitne Rāy ĝazabından “Bre nedir bu bunlar kim olsam gerek zāhir ⁽⁹⁾ iŝte vezĩr Fitne Rāy’um.” didükde bunlar biraz yaķlaŝup “Be saña noldı kim böyle ķanı ŝaķal bıyıķ?” “Yā benüm ehremde ⁽¹⁰⁾ ne var? Ŝaķalum benüm niĉe oldu?” diyü el sürdi, ĝördi yirinde eŝer yoķdur. Ťamtazlaķ⁴²⁰ olmiŝ. “Bre benüm ŝaķalumı kim ⁽¹¹⁾ çaldı. Tez alanı ĝetürũñ yoĥsa ŝoñra sizi ķatl

⁴²⁰ Metinde “tamzarlaķ”.

iderem.” Ğulāmlar “Hele bir kerre yūziñe baķ. Baħt-ı űm ⁽¹²⁾ saña ne řarza naķű űret ıder.” Bir āyine getürüp Fitne Ra’y’uñ eline virdiler. Eline alup baķınca kendüsin ⁽¹³⁾ bir nādīde űret görüp ħavfindan elinde olan āyineyi yire urdı.

Ĥāűılı Fitne Rāy olduđını bilüp ⁽¹⁴⁾ űāhlar dađı yanına geldiler. “Bu ne ħāldür?” didiler. “Taħķiķ bunı Ťārıķ ‘Ayyār iűlemiűdür.” didiler. Bu arada űāhlaruñ ħazīne-dārları ⁽¹⁵⁾ gelüp ħazīnelere uđrı girüp “Vāfir űandıķ boűalmıű.” didiler. Ťārıķ ‘Ayyār’dur bunlar ğam-gīn oldılar. Fitne ⁽¹⁶⁾ Rāy’a libās geyürdiler. Boyasın yüz biñ belā ile yıķayup yüzine niķāb aűdı. Oradan dönüp dīvāna ⁽¹⁷⁾ geldi. Ťārıķ’uñ iűine ğāħ darıldılar, ğāħ Fitne Rāy’uñ aĥvāline ğülüűdiler. İűde bunlar bu ħāl üzere ķaldılar. ⁽¹⁸⁾ Berüden üç ğün tamām tedārüklerin ğördiler. Dördinci ğün Ķal’ a-i Seylāb-zemīn öñinden ğöc idüp ⁽¹⁹⁾ ķalkdılar. “Ķandasın Ķal’ a-i Zerdāb?” diyüp revāne oldılar. O yañadan Zerdün űāħ’a “Yarın Sihām-ı Ĥabeűī ⁽²⁰⁾ gelüp muķābil ķonar.” diyü ħaber virdüklerinde bunlar ‘azīm ğam u telāűa düűdiler. Seĥāb-ı Zengī yine lāf-ı ğüzāfa ⁽²¹⁾ baűlayup “Elem çekmeñ iy űāhlar! Sihām-ı Ĥabeűī’ye ben cevāb virürem. Ol zamān ğāfil bulundum. Hay beni ğafletle ⁽²²⁾ tıtdı. Yoĥsa meydān ğününde bir kerre darılıp murād eyledüğüm zamān otuz bār-ğir bir iki at tersin yimege ķādirem.” ⁽²³⁾ diyüp bunlara teselli virdi. Zerdün űāħ aűlından aĥvāli ğörmemiű-ıdı, bilmez ammā ‘Anter űāħ ile Fitne Rāy ⁽²⁴⁾ ğörmıűlerdi. Nice olduđın bilürler. Seĥāb-ı Zengī’nüñ lāf urduđına aldanmazlar. Yine ümīd-vār “Belki bir řarıķ ⁽²⁵⁾ ile cevāb virile.” dirdi. Bunlar da tedārüklerinde oldılar. İrtesi ğün ğördiler tozlar numāyān olup kırķ biñ [354a] ⁽¹⁾ kırķ biñ er-ile Behrām-ı Evren-süvār ālāy ile geldi. Bār-ğāħ-ı Ťālīmūn űāħ’ı bir yire ķurdı. Sā’ir űāhlaruñ ⁽²⁾ ve pehlivānlaruñ dađı bār-ğāħları ķuruldı. Andan bölük bölük İslām ‘askeri gelüp yollı yolınca ķonup ķarār ⁽³⁾ eylediler. Cümleden űonra Cihān-baĥű gelüp ‘azamet-i tām birle begler piyāde istiķbāl idüp öñine düűüp bār-ğāħ-ı Ťālīmūn’a ⁽⁴⁾ getürdiler. Cihān-baĥű bār-ğāħa girüp yirinde ķarār idince tīz ‘askeri olan Behrām-ı Evren-süvār’a fermān eyledi. “Üç ğün ⁽⁵⁾ āsāyiű dördinci ğün dīvāndur.” Behrām dađı yir yir ‘askerde münādīler nidā idüp ‘askeri āğāħ eylediler.

Herkes kendi ⁽⁶⁾ ķārına meűğül olup üç ğün mürür eyledi. Dördinci ğün dīvān kūslerine řurralar urup herkes dīvāna ⁽⁷⁾ gelüp yirlü yirinde ķarār eylediler. Cihān-baĥű baű ķaldırup dānālara baķup: “İy dānālar! Yazuñ Zerdün űāħ’a ⁽⁸⁾ űu siyāķ üzere bir nāme.” didi. Dānā eline ķağıd ve ħāme alup Cihān-baĥű’uñ murādı üzere bir mufaűűal nāme

(9) inşā idüp Cihān-baḥş’a virüp Cihān-baḥş gözden geçürdi. Üzerine mühr urup Tārık ‘Ayyār’uñ (10) eline virdi. “Var ‘ayyār bu nāmeyi Zerdūn Şāh’a ilet. Şāfī cevāb ne ise getür.” didi. Tārık “Nola!” (11) diyüp nāmeyi alup ṭaban ḳaldurup ordu-yı küffāra irdi. Bār-gāh-ı Zerdūn Şāh’a varup kendin (12) ‘arz eyledi. Serhengān Zerdūn Şāh’a ḥaber virüp destūr oldu. Tārık ‘Ayyār’ı içerüye (13) aldılar. Tārık içeri girüp Zerdūn Şāh önüne varınca ādābı icrādan şoñra çıkarup nāmeyi virdi. (14) Zerdūn Şāh pür-gāzab nāmeyi alup eyitdi: “Nā-bekār ‘ayyār! Gelüp ol fezāhati eyledüñ, şimdi seni ne ‘azāb (15) ile helāk ideyim?” didi. Tārık ‘Ayyār inkār eyledi. Benüm didügüñ işden ḥaberüm yoḳdur.” didi. Hele Zerdūn (16) Şāh nāmenüñ mührin bozup dānā eline virdi. Dānā ayaga ṭurup ḳırā’at eyledi. Evvelinde nām-ı Ḥudā andan (17) benüm ḳatumdan ki ḥāliyā dāmen-i Ḳāf’ dan zuhūr idüp ‘āleme tiğ uran şāḥib-ḳırān-ı cihān velvele-ārā-yı zemīn-i zamān (18) olan Sihām-ı Ḥabeşī’yem. Sen ki Ḳal’ a-i Zerdāb şāḥı olan Zerdūn Şāh’sın. Nāmem vuşul bulduḳda benüm hapsümden (19) ḳaçup yanıña varan ‘Anter Şāh’ı ve Fitne Rāy didükleri vezīri ve kendi pehlivānuñ olan Seḥāb-ı Zengī’yi ṭutup (20) bende çeküp bu ṭarafa gönderesin. Ve kendüñ daḥı seni ve beni on sekiz biñ ‘ālemi ketm-i ‘ademden vücuda getüren (21) Allāh’ı bir bilmeyüp kendi elüñle yapduḳuñ āteşe ṭaparmışsın. İmdi tiğ-ı ber-dendān ve kefen-i ber-gerdān gelüp ḥāk-pāyüme (22) yüz sürüp İmān-ı İslām’ı ḳabül idüp benümle dünyā ve āḥiret yār-ı ḳardaş olup sa’ ādet-i fi’d-dāreyn bulasın. (23) Eger ‘Yoḳ’ diyüp ‘inād ve muḥālefet eylerseñ vaḳtüne ḥāzır olup ‘Bilmedüm ve işitmedüm.’ dimeyesin. Şoñra fırsat bulup (24) ‘ināyet-i Bārī ile saña ḡālib olduḳda keserem başuñı. Dökerem ḳanuñı. Ḳaldururam ‘ālemden nām-ı nişānuñı. Bir ḥoşça fikr (25) idüp ‘āḳıl kimesnelerüñ var ise anlar ile {ile} müşāvere idüp baña cevāb-ı şāfī gönderesin.” diyüp nāmeyi tamām [354b] (1) eylemiş. Zerdūn Şāh nāmeden bu cevābları işidüp bir zamān fikre vardı. Andan baş ḳaldırup “Var ‘ayyār (2) ol efendüñ olan Sihām-ı Ḥabeşī’ye söyle. Bundan aña varup itā’at idüp dīnine girer yoḳdur. Eger murādı (3) ceng ise bildüğinden ḳalmasun. Yarın meydānda cevāb alsun.” didi. Tārık ‘Ayyār’uñ cā’izesin virmemek (4) murād eyledi. Ammā ḳarındaşı şāḥ ile Fitne Rāy: “Vir pādişāhum şoñra iş ḡayrı olur.” diyüp Tārık’uñ aḥvālin (5) bildürdiler. Zerdūn Şāh daḥı virüp Tārık ‘Ayyār oradan çıkınca Zerdūn emr eyledi. “Yarın cengdür.” diyü. (6) Münādīler nidā olındı. Tārık ‘Ayyār bunu da işidüp ṭaban aldı. Leşker-i İslām’a gelüp dīvān-ı Cihān-baḥş’a (7) girüp temennādan şoñra aḥvālī ḥaber virdi. Ve ceng nidā olunduḳın bildürdi. Cihān-baḥş “Ḥoş imdi günāhı (8)

boynına.” diyüp Behrām-ı Evren-süvār’a fermān eyledi. ‘Askerde “Yarın cengdür. Düşmen mālî yağmadur.” diyü yir yir münādîler ⁽⁹⁾ nidā olındı.

Hāşıl-ı kelām tarafeynden tedārüklerin görüp şabāha muntazır oldılar. Çünkim ol gice mürür idüp ⁽¹⁰⁾ şabāh oldı. Gün gösterüp iki cānibden ceng-i ħarbîler çalınup at, fîl ve gergedānlarına süvār oldılar. ‘Alemler ⁽¹¹⁾ tuğlar kaldırıp ‘azm-i meydān eylediler. Birbirlerine muqābil ve muqārīn olup ālāylar bağlandı. Şaflar düzildi. Siyāh ⁽¹²⁾ meydān merkezine endāz olup “Āyā bugün meydāna kim girecekdür?” didüklerinde bir kerre hemān kıble-gāh-ı leşkerden Cihān⁽¹³⁾-bahş altında olan raḥş-ı peymānesin sürüp yanar āteş gibi meydāna girdi. Ammā gāyet meydāna girdi bu kadar ⁽¹⁴⁾ begler berāber gidüp tamām miyān-ı şahn-ı gāye varınca begler selāmlayup döndiler. Yine yirlerine gelüp temāşāya ⁽¹⁵⁾ tırdılar. Cihān-bahş Tārık ‘Ayyār ile ol kadar lu‘ b-ı hüner gösterdi kim dost düşmen taḥsīn eyledi. Andan ⁽¹⁶⁾ raḥş başın keşide kılıp yönin Zerdūn Şāh tarafına tutdı. Ve bülend-āvāz ile “Çünkim iy Zerdūn Şāh! Nāmem ⁽¹⁷⁾ ile ‘āmil olmaduñ, imdi meydānuma eş gönder. Çok dirseñ didüm ālāyuña virdüm ‘ālemi fenāya.” diyüp na‘ ra ⁽¹⁸⁾ urduḡda küffār ‘askerine heybet düşdi. Zerdūn Şāh sağ ve şola bakup “Bir er yoḡ mıdur girüp şol ⁽¹⁹⁾ nā-bekār Ḥabeşī’nüñ ḥaḡḡından gele. Daḡı ne tıurursun.” diyince Zerdūn Şāh pehlivānlarından bir dilāver at sürüp ⁽²⁰⁾ irişdi. Cihān-bahş’uñ öñin alup baḡa “İy Ḥabeşī! Ne çağırup baḡırursın hīc dimez misin Zerdūn Şāh pehlivānları ⁽²¹⁾ ḡazaba gelüp biri {biri} meydāna girüp ‘arzum yıḡar?” diyince Cihān-bahş gülüp: “Di imdi dilāver görelim ⁽²²⁾ ḡamle eyle, benüm ‘arzum yıḡmaḡa ḡādir olur Zerdūn Şāh’uñ pehlivānlarından var mıdur?” didi. Ol pehlivān “Yā ḡamle ⁽²³⁾ idince ne lāzım gelür?” diyüp el nīze ye vardı. Raḡşına meydān virüp dönüp irişdi. Cihān-bahş’a bir nīze ⁽²⁴⁾ şundi. Cihān-bahş bunuñ nīzesin ḡolçaḡıyla çarpup men‘ eyledi. Ol pehlivān gördi nīze ile olmadı. ⁽²⁵⁾ Nīzesin zemīne zerk idüp tarafeylinden gürzin çekdi. İrüp Cihān-bahş’a bir ḡarb urdı. Cihān-bahş bunuñ [355a] ⁽¹⁾ bunuñ gürzin daḡı el ayasına alup şalıvirdi. Ḥerīf tekrār geldi. Cihān-bahş tekrār geldüḡin daḡı men‘ idüp ⁽²⁾ düvālinden ḡapdı. Tārık’a virdi. Tārık-ı Maḡribī iki destin ḡafasına bend ve boḡazına pālheng teber döḡdisi ⁽³⁾ ile döḡerek ‘alem sāyesine iletđi. Cihān-bahş meydānda ḡalup cevelān eyledi. Ve er ḡaleb eyledi. Bir pehlivān daḡı girdi. ⁽⁴⁾ Ol daḡı bir nīze iki gürz urdı. Cihān-bahş anuñ da ḡamlelerin men‘ idüp bend eyledi.

Ḥulāṣa-i kelām Zerdūn ⁽⁵⁾ Şāh pehlivānlarına ğayret gelüp birbiri ardınca on beş kadar pehlivān girdi. Cihān-baḥş vaqt-i zuhr olunca ⁽⁶⁾ cümlesin bende ceküp ‘alem dibine gönderdi. Daḥı kendi ālātına yapışmadı. Zerdūn Şāh Cihān-baḥş’uñ bu cengin ⁽⁷⁾ görüp gözi kórđdı. “Bre nā-bekār Ḥabeşī! Ne zehr-i helāhil olur?” diyü telāşa düşdi. Ammā karındaşı ‘Anter Şāh ⁽⁸⁾ olsun Fitne Rāy olsun eyitdiler: “Bu nā-bekāra böyle pehlivānlar birbir girmek ile cevāb virmek güçdür. Yā kavī ⁽⁹⁾ dilāvere muhtāc veyāḥūd ḥīleye muhtācdur ki bu nā-bekāra cevāb virile.” didiler. Ol Pīl-pāy ‘Ayyār anda tururdu. ⁽¹⁰⁾ Zerdūn Şāh dönüp: “İy nā-bekār! Sen daḥı zu‘m-ı fāsīdünçe ‘ayyārum dirsın baḫ Tārīḫ ‘Ayyār saña ne rengler ⁽¹¹⁾ eyledi. Sen anı ele getürmege kādır olmaduñ. Bir kerre ele getürdüñ bir kıızdan çıḫduñ.” didi. Pīl-pāy: “Ḥoş imdi ⁽¹²⁾ pādişāhum, olmaya, illā ḫayr Nār-ı Nūr’uñ himmeti olursa ben anlaruñ cümlesin ele getürürem.” diyü biraz lāf urdı. Zerdūn ⁽¹³⁾ Şāh: “Hele Pīl-pāy mahāretüñ bilemendi söyleme.” diyüp şağ ve şola baḫınca gözi ser-‘askeri olan Talḫāb-ı Tīğ-zen’e ⁽¹⁴⁾ rāst geldi. Zerdūn Şāh’uñ bir ser-‘askeri var idi. Talḫāb-ı Tīğ-zen dirler yüz on dört arış ḫaddi var idi. ⁽¹⁵⁾ Ziyāde ğazūb ve eyi tīğ kullanur pehlivān idi. Aña işāret eyledi gir meydāna, diyü Talḫāb hemān raḫşın meydāna ⁽¹⁶⁾ sürüp yanar āteş gibi Cihān-baḥş’uñ öñin alup ‘aşḫ eyledi. Cihān-baḥş merḫabā idüp: “Ḥoş geldüñ pehlivān! Kim ⁽¹⁷⁾ dirler saña? Ğālibā bir merd dilāvere beñzersin.” didükde Talḫāb daḥı eyitdi: “Yā Sihām-ı Ḥabeşī! Benüm adıma Talḫāb-ı Tīğ-zen ⁽¹⁸⁾ dirler. Ḥāliyā Zerdūn Şāh’uñ ser-‘askeriyem.” didi. Cihān-baḥş daḥı “Di imdi ḫamle eyle görelim.” didi. Zerdūn ⁽¹⁹⁾ Şāh’a ser-‘asker olduḡuñ kadar var mısın? Yoḫsa işüñ lāf mıdur?” didükde Talḫāb nīzesin ḫapup dümmin baḡalda ⁽²⁰⁾ zabt u rabt eyledi. Ve yalmanın bindügi raḫşuñ bināğuşından aşurup raḫş peymāsına on yidi on sekiz adım ⁽²¹⁾ miḫdārı meydān virdi. Öteden bir geliř⁴²¹ geldi kim görenler Talḫāb’uñ gelişinden vehm eyledi. Ammā Cihān-baḥş sedd-i İskender ⁽²²⁾ gibi sīne gerüp turdı. Talḫāb-ı Tamām ḫaṭā yirine geldükde terāzū-yı rikāba dürüst başup Cihān-baḥş’a bir nīze şundu. ⁽²³⁾ Cihān-baḥş bunuñ nīzesin begenüp siper-i Tālīmūn’ı berāber virüp yalman-ı nīze āyine-i siperi pūs eyledükde Cihān-baḥş ⁽²⁴⁾ çarpup siper köyki ile Talḫāb’uñ nīzesin vücūdından üç ḫarıř miḫdārı alarḡada men‘ eyledi. Talḫāb nīzesin ⁽²⁵⁾ zabt idüp geçüp ser-i meydāna vardı. Öteden gelüp gördi ḫaşmı bī-maḫābā nīl-i āhen gibi meydānda turur. Hemān [355b] ⁽¹⁾ nīzesin zemīne zerḫ idüp ṫarafeylinden ğürz-i girānın çıḫardı. On ikinci baḫşından

⁴²¹ Metinde “gelis”.

kapup irişdi. Cihān ⁽²⁾-bařř’a bir arb-ı gürz havāle eyledi. Cihān-bařř gürz-i Tālīmūn Şāh’ı çeküp öyle çarpdı ki Talhāb’uñ elinden ⁽³⁾ gürz az çaldı ki fırlayup gide. Güc-ile gürzin zabt eyledi. Öteden dönüp ol öyke ile bir arb-ı ⁽⁴⁾ ředīd urdı. Cihān-bařř anı da men‘ idüp nevbet kendüye geldi. Kendü kendüye “Şol dilāver Zerdūn Şāh’uñ ⁽⁵⁾ ser-‘askeri imiř. Yine hālince nāmdār geinür. Belki İslām’a {İslām’a} gele. Tīziyye ‘arzin yıkmayayım.” diyüp nīze-i Tālīmūn ⁽⁶⁾ Şāh’ı eline aldı. Evren-güş-ı Baħrī’ye meydān virüp öteden döndi. İrüp rıfķ ile miķdārına göre ⁽⁷⁾ Talhāb’a bir nīze şundı. Talhāb gördi. Nīze-i Tālīmūn’uñ gelişi cān almaķ aşdına gelür, tiziyye siperin apup cān ⁽⁸⁾ havliyle berāber virdi. Yalman-ı nīze āyine-i siperi pūs eyledükde ‘alev ‘alev āteřler şaçıldı. Etrafında olan ⁽⁹⁾ hār-hāřākı yaķdı. Talhāb’uñ olları bükilüp siper gögsine apandı. Az çaldı ki birbir yüzinden güzer eyleye. Yine ⁽¹⁰⁾ Cihān-bařř mu‘āvenet idüp imsāk-ı deřt eyledi. Yalman-ı nīzeyi āyine-i siperden aydırup oltuķ altına ⁽¹¹⁾ uğratdı. Cebe ve cevşenin yarup hāķaların zemīne kevākib miřāl řaçaraķ Cihān-bařř nīzesin zabt idüp geçüp ser-i meydāna ⁽¹²⁾ vardı. Talhāb-ı Tīg-zen Cihān-bařř’dan bir nīze yidi kim daħı müddet-i ‘ömründe böyle nīze görmemiş-idi. Gözi alası döndi. Vücūdı ⁽¹³⁾ hımār-bāz gibi lerze-nāk oldu. Cihān-bařř ne rütbede dilāver olduĝın añladı. Ve kendiden ümīdi at‘ eyledi. Ammā Cihān⁽¹⁴⁾-bařř-ı Cihān-ārā öteden dönüp el gürz-i Tālīmūn Şāh’a urdı. Sekizinci ķırātından utup irişdi. Talhāb’a ⁽¹⁵⁾ bir arb-ı gürz havāle eyledi. Talhāb cān ‘alāmetiyle gürzin berāber virüp gürz gürze indükde Talhāb’uñ olları ⁽¹⁶⁾ bükilüp gördi. İki gürz bir olup başına iner. Tiziyye başın açurup arķaya alduķda başı at başına berāber olup ⁽¹⁷⁾ bili iki at oldu. Cihān-bařř gürzin zabt idüp geçdi gitdi. Tozdur Talhāb’u büridi. Bīl-pāy ‘Ayyār tozdan ⁽¹⁸⁾ içeri girüp Talhāb’uñ hālin görüp hele yüzine biraz řu serpüp gözin açdı. Pil-pāy buna eyitdi: “Yā Talhāb! ⁽¹⁹⁾ Neylersin kendüni divşür. Ğayret eyle. Dost düşmen saña muntazırdur.” didi. Talhāb Pīl-pāy’uñ řadāsın işidince ⁽²⁰⁾ kendüye gelüp miyānın rāst ıldı. Ve vücūdın yokladı. Egerçi bir müyına haķā gelmemiş. Ammā amar-be-amar vücūdı ⁽²¹⁾ haber-dār olup berg-i hazān gibi lerzān olup pāyları rikābda ra‘şe-nāk olmiş. Hele ne hāl ise ĝayret idüp ⁽²²⁾ tozdan şaşra ıķdı. Ol ĝayret-ile irişdi. Cihān-bařř’a bir arb urup Cihān-bařř āsān-vech üzere ⁽²³⁾ men‘ idüp Talhāb’a bir arb-ı gürz havāle eyledükde Talhāb yine gürz berāber virüp biñ belā ile men‘ eyledi.

Hulāşa-i ⁽²⁴⁾ **kelām** yek-ā-yek gürz cengine başladılar. Mā-beynlerinde toközür gürz ḥatā geçdi. Ammā Talḥāb ğayrı düketdi. Eger Cihān⁽²⁵⁾-baḥş bir ḍarb iderse şübhesüz yıkılır. Kendü kendüsine ḥıṭāb idüp “Yā Talḥāb! Senüñ hünerin tîġdedür. Beyhüde [356a] ⁽¹⁾ beyhüde bir nā-bekār Ḥabeşî ile ne oynarsın.” diyüp hemān gürzin ṭarafeyline koyup ve el ḳabza-i şemşîre urup hemān ⁽²⁾ ğılāfindan ‘ uryān eyledi. “Yā Sihām

Bejt:

Dün gice seyrüñ içinde ḳaralar giydüñ mi ḥîc?

Düşmeni ḳılıcdan özüñe aralar gördüñ mi ⁽³⁾ ḥîc?

diyüp Cihān-baḥş’a bir tîġ-i āteş-engîz ḥavāle eyledi. Talḥāb Pil-pāy bu ḥāli görüp “Gördüñ mi Ḥabeşî Talḥāb’ı darıldı. ⁽⁴⁾ Şimdi işte iki çäre eyler.” diyüp temāşaya ṭurdılar. Ammā çünkim Cihān-baḥş bunuñ ḳılıc çekdüġin görüp hemān Evren-güş-ı ⁽⁵⁾ Baḥrî’yi ḳuçaklayup Talḥāb-ı Tîġ-zen’üñ ḳılıc ṭutan ḳolnuñ altına girüp ve dirsegüne bir muşt öyle urdı kim Talḥāb’uñ ⁽⁶⁾ ḳılıc elinden fırlayup gitdi. Ṭarıḳ ‘ Ayyār segirdüp ḳapdı. Andan Cihān-baḥş çeviregetürüp Talḥāb’uñ ⁽⁷⁾ sînesine bir muşt-ı⁴²² şāhib-ḳırānî öyle urdı kim Talḥāb’uñ dem-i nefesi sînesinde bend olup ḳıyās eyledi kim ⁽⁸⁾ göġsinüñ taḥtası çöküp arḳasından yol buldı. Ḳapanup at gerdānın ḳuca düşdi. Cihān-baḥş el ⁽⁹⁾ şunup düvālinden ḳapup Ṭarıḳ’a virdi. “Baġla ‘ ayyār şunu.” diyince Ṭarıḳ iki elin ḳafasına bend idüp tîr ⁽¹⁰⁾ döġdüsi ile döġerek ‘ alem sāyesine ilettdi. ‘ Ayyārlar gelüp atın daḫı alup gitdiler. Cihān-baḥş bir kerre ⁽¹¹⁾ meydānı dolanup cevelān eyledi. Andan yine er ṭaleb eyledi. Zerdün Şāh: “Bre bu nā-bekāra cevāb virilmez. Ancaḳ ⁽¹²⁾ ‘ asker birden yürisün. Belki çoḳluḳ ile bir iş görile idi.” diyince hemān şol pāy-i taḥtı olan Verāy-ı ⁽¹³⁾ Zengî yüz on sekiz arış ḳadd-ıla ḳaṭrān ṭulumına benzer gergedān sürüp Zerdün Şāh öñine gelüp ṭapu ⁽¹⁴⁾ ḳılıp: “İy Şāh-ı Zerdāb! Niçün ‘ askeri yürüdürsin, daḫı bir meydāna girüp maġlûb olmaduḳ. Eger bize de ġālib ⁽¹⁵⁾ gelürse soñra nice bilürseñ eyle.” didi. Zîrā Verāy-ı Zengî’nüñ kendüsine bir ḥaylice i ‘ tināsı var idi. Şehāb-ı Zengî’yi ⁽¹⁶⁾ şalındurmaz, belki kendüsin aña ġālib ṭutardı.

Hāşılı Zerdün Şāh’a böyle diyüp izin ṭaleb eyledükde Zerdün Şāh daḫı ḥazz ⁽¹⁷⁾ idüp: “Var imdi Verāy Nār-ı Nür’uñ himmeti senüñle bile olup ḳaba ḳaba ḳıḳan tütünleri gözüñ nürlandursun. Ḳızıl ḳızıl ‘ alevleri ⁽¹⁸⁾ ciġerüñ kebāb eylesün.” diyüp alḳışladı. Verāy-ı Zengî daḫı gergedān sürüp ‘ aceb ve ġurūr ile meydāna girdi. Cihān-baḥş’uñ

⁴²² Metinde “must”.

(19) önin kesdirüp ‘aşk eyledi. Cihān-baḥş merḥabā idüp “Ḥoş geldün pehlivān! Size kim dirler? Zerdūn Şāh ‘askerinde ne nām (20) ile yād olursın?” didi. Verāy-ı Zengī: “Yā Sihām benüm adıma Verāy-ı Zengī dirler. Ḥāliyā Zerdūn Şāh’uñ şol pāy-i taḥt pehlivānıyam.” (21) didi. Cihān-baḥş: “Yā Verāy-ı Zengī eyle yāvi söyleme toḡrisu Seḥāb-ı Zengī ile kuvvetde nicesin? Zāhir ol saña ḡālib (22) olmaḡ gerekdür ki saḡ pāy-i taḥtda oturur.” didi. Verāy-ı Zengī eyitdi: “Dekmede yā Sihām belki aña ḡalebem vardur. Lākin yaşda benden (23) uludur. Ri‘āyeten muḡayyed olmadum. Ol sebebden saḡ pāy-i taḥtda oturur.” didi. Cihān-baḥş gördi bir miḡdār ḡurūr var. Göñülden (24) “Şol zengī dilāveri kim pehlivāna beñzemez. Ammā kendüsine vüçüd göstermiş. İḡtizā eyledi ki buña bizde bir ḡüş-māl göstermek.” (25) didi. Dönüp “Di imdi pehlivān! Çünkim öyledür. Ḥamle eyle görelim didüḡüñ ḡadar var mısın? Zīrā ben Seḥāb’uñ [356b] (1) ne rütbede dilāver olduḡın bilürem. Sen andan ziyāde dilāver misin degül misin bellü olur.” didükde bu sözden ḡayrete gelüp (2) “Ḥoş-imdi yā Sihām bil, ersüñ, benüm ḡamlemi men‘ eyle.” Bir kerre berz-ḡāne sütünından nişān viren nīze-i cān-sitānın eline (3) alup dümmin baḡalda zābṭ u rabṭ eyledi. Cihān-baḥş nazar eyledi. Gördi Verāy-ı Zengī’nüñ nīze uruşı merd-ānedür. Bu kerre siper-i Ṭālīmūn (4) Şāh’ı ḡapup berāber şandı. Yalman-ı nīze āyine-i siperi pūs eyledükde şerāreler zāhir oldı. Ammā Cihān-baḥş mahāret göstermek (5) içün siper nāfesi ile Verāy-ı Zengī’nüñ nīzesin öyle ḡaḡdı ki az ḡaldı Verāy-ı Zengī’nüñ nīzesini fırlayayazdı. (6) Verāy-ı Zengī nīzeyi hele ne ḡāl ise zābṭ idüp gergedān kuvvetiyle geḡdi gitdi. Ser-i meydāna vardı. Ve dönüp (7) gördi. Cihān-baḥş sedd-i İskender gibi bī-bāk ve bī-pervā ṭurup kendüsine nazar eyler. Verāy-ı Zengī bī-iḡtiyār taḡsīn eyledi. (8) Ammā nīze ile almaduḡına elem çeküp zemīne nīzesin zerk idüp ṭarafeylinden ḡürz-i⁴²³ mānend-i kūh-ı Elbruz’ın çeküp on ikinci (9) baḡşından ḡavrayup başınuñ üzerinden devr itdirüp: “Yā Sihām-ı Ḥabeşī! Gerḡi nīzemi men‘ eyledüñ. Ammā er iseñ ḡürzümi (10) daḡı men‘ eyle.” diyüp irişdi. İḡdām-ı tām ile Cihān-baḥş’a bir ḡarb-ı ḡürz ḡavāle eyledi. Cihān-baḥş ḡürz-i Ṭālīmūn’ı (11) berāber virüp ḡürz ḡürze indükde ṭāḡ tarāḡ tumṭurāḡ āfāḡa irüp Cihān-baḥş baş ḡaçurup arḡaya alduḡda Cihān(12)-baḥş’uñ ketfinde olan siper çarḡa girüp ammā Cihān-baḥş bī-bāk bī-pervā men‘ eyledi. Verāy-ı Zengī ḡürzin zābṭ (13) idüp raḡş kuvvetiyle geḡdi. Ser-i meydāna vardı. Öteden dönüp bir ḡarb daḡı urdı. Cihān-baḥş anı da (14) āsān men‘ idüp nevbet kendüye geldükde ḡürz-i Ṭālīmūn’ı ḡapup irişdi.

⁴²³ Metinde “ḡür”.

“Ġāfil mebāş yā Verāy-ı Zengī gözün⁽¹⁵⁾ ac.” diyüp bir nīze havāle eyledi. Verāy-ı Zengī gördi gürz-i Ṭālīmūn cān almağ kaşdıyla gelür. Yaman gelür. Tiziyye⁽¹⁶⁾ gürzinün deste-çübı iki eliyle muhkem tutup berāber virdi. Gürz gürze inüp şadāsı meydānı tutdı. Verāy-ı Zengī’nün⁽¹⁷⁾ elinden gürzinün deste-çübı tutam tutam kaymağa başladı. Bāzūları uyuşdı gördi, iki gürz bir olup⁽¹⁸⁾ başına iner. Cān havliyle baş kaçurup ketfin tutuvirdi. Gürz-i Ṭālīmūn Verāy-ı Zengī’nün iki ketfin mābeyninde⁽¹⁹⁾ olan sipere inüp āyineleri büklüm büklüm oldu. Şiddet-i darb-ı gürzden miyānı iki kat olup başı gergedān⁽²⁰⁾ başına berāber oldu. Başıyye-i darb-ı gürz zemīne inüp tozdur zengīyi büridi. Cihān-bağş gürz-i Ṭālīmūn Şāh’ı⁽²¹⁾ zabt idüp geçdi. Pīl-pāy segirdüp toz içine girüp zengīnün gördi başı gergedān boynına inüp lā-ya‘ kıl⁽²²⁾ olmuş. Yüzine şu serpüp Verāy-ı Zengī uyğudan uyanur gibi gözin açdı. Gördi kim kubbe-i felek başımuñ⁽²³⁾ üzerinden seng-i āsiyāb gibi fir fir döner. Bir darb yemiş kim güyā vücūdı ħurd-ı ħām olup üstühvānları sürme-yi⁽²⁴⁾ [I]şfahān’a dönmiş. Pīl-pāy ‘Ayyār: “Ac gözün, uyar cānuñ yā Verāy! Ĥaşmuñ kavīdür. Bir gürzden bu ħāle girdün. Ol dağı Sihām’uñ⁽²⁵⁾ rıfķ ile tutmasındandır. Neylersin?” diyince Verāy gayret idüp hele miyānın toğrıldı. Licām silküp tozdan taşra çıkdı. [357a]⁽¹⁾ çıkdı gördi. Cihān-bağş turup kendüye bakar. Yā Sihām’a ne turursın? Dağı ħamle eylemez misin?” didi. Cihān⁽²⁾-bağş: “Yoğ yā Verāy-ı Zengī, nevbet yine senün olsun. Zīrā benüm bir gürzüm, senün iki gürziñe mu‘ādil olur.” didi. Verāy⁽³⁾ gönünden “Gerçekdür yā Sihām. Ĥağķu’l-inşāf. Sözüñ yirindedür.” diyüp kapup gürzin irişdi. Cihān-bağş urdı. Verāy-ı⁽⁴⁾ Zengī biñ belā ile men‘ idüp bunlar bu ħāl üzere ikindi vaktine dek gürz cengi eylediler. Cihān-bağş murād eylese⁽⁵⁾ ibtidā ħamlede yıkdı ammā ruşşat virdi. Verāy-ı Zengī dağı ħayrı düketmiş-idi. Nevbet Cihān-bağş’a geldükde⁽⁶⁾ “Yeter.” diyüp bir kırat gürzinün deste-çüpın girüden tutup bir darb-ı şedīd urdı. Verāy gürz berāber virdükde⁽⁷⁾ gürzi elinden fırlayup arķaya alınca lā-ya‘ kıl olup gergedān boynın ħoça düşdi. Cihān-bağş gürzin zabt⁽⁸⁾ idüp tarafeyle indürdi. Andan dönüp irişdi. [V]erāy-ı Zengī’nün düvālinden kapup ħoluna aldı. Andan zemīne⁽⁹⁾ urup Ṭārık ‘Ayyār üzerine düşüp bend idüp alup ‘alem sāyesine iletđi.

Cihān-bağş yine cevelān⁽¹⁰⁾ eylemege başladı. Zerdūn Şāh bu ħālī görüp murād eyledi ki ‘askeri yüride. Şeĥāb-ı Zengī ħomayup taħl-ı⁽¹¹⁾ ārām çaldırup: “Pādişāhum, ‘asker dönüp ħonsun da yarın meydāna ben girsem gerekdür. Ĥudā-perestlere neylerem, gör.”⁽¹²⁾ didi. Fitne Rāy vezīr dağı “Şāhım Şeĥāb dilāverün sözi yirindedür. ‘Asker dönüp

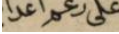
ķonsun. Benüm sizüñle müşāverem ⁽¹³⁾ var.” didi. Zerdün Şāh dağı anlaruñ sözi ile fermān eyledi. Ŧabl-ı ārām çaldılar. Cihān-bağş dağı Ŧabl-ı ārām ⁽¹⁴⁾ şadāsını işidüp Evren-güş-ı Bađrī³’yi kendü ‘ askerine Ŧođrı çevirüp döndi.

Beyt⁴²⁴:

Çünkü çıķdı Ŧabl-ı āsāyiş onı

⁽¹⁵⁾ **Hāşılı** iki leşker dönüp ķondılar. Cihān-bağş bār-gāh-ı Ŧālīmūn’a gelüp üzerinde ālātın çıķardı. Ve pāy-i taht şandalīsinde ⁽¹⁶⁾ geķüp ķarār eyledi. Cümle dilāverler bār-gāhlarına varup rezm Ŧonların çıķarup bezm cāmelerin giyüp bār-gāh-ı Ŧālīmūn’a ⁽¹⁷⁾ cem‘ oldılar. Hūn yindi, şükri dinildi. Besāt-ı ‘ işret döşendi. Ele cām alup ‘ alā zu‘ m- i a‘ dā⁴²⁵ biraz da bāde nūş ⁽¹⁸⁾ idüp keyfler germ-ā-germ olduķda Cihān-bağş fermān eyledi. Haps-hāne çādırından varup Talhāb-ı Tīg-zen ile ⁽¹⁹⁾ Verāy-ı Zengī’yi getürdiler. Keşān-ber-keşān Cihān-bağş’uñ öñine Ŧu[r]ğurdılar. NaŦ‘ -ı siyāset döşendi. Cellādlar şemşirlerin ⁽²⁰⁾ ‘ uryān idüp bunlaruñ ķafasına geķdi. Cihān-bağş baş ķaldırup bunlaruñ yüzlerine baķup: “Nice görürsünüñ ⁽²¹⁾ dilāverler kendünüñüzi?” didükde bunlar: “Niçe görsek gerek yā Sihām-ı Hābeşī! El elden üstündür tā ‘ arşa varınca. Şimdiki ⁽²²⁾ hālde mađlūbam, ne dilerseñ eylersin.” didiler. Cihān-bağş: “İmdi iy dilāverler! Size benüm yaman ķaşdum yoķdur. Ammā ⁽²³⁾ şol ķadar vardur kim Hūdā’yı bilmeyüp kendünüñüz fūrūzān eyledünüñüz āteşe hāşā şümme hāşā secde idüp kendünüñüz ⁽²⁴⁾ ma‘ būd⁴²⁶ ittiḥāz eylemişsünüñüz. Ol ḥōd Ŧariķ-i bātıldur. Kıyāmet vardur. Yarın böyle ḥılāf yolda bulunanları nār-ı cehenneme ⁽²⁵⁾ ilkā iderler. Sizüñ gibi dilāverler lāyık degüldür ki dünyāda Ŧu‘ me-i şemşir-i ķahr ve āḥiretde ‘ azāb-ı nār-ı dūzaḡa giresiz. [357b] ⁽¹⁾ Gelüñ sizi ve bizi on sekiz biñ ‘ ālemi yoķdan var idüp bu ķuvvet-i ķudreti iḥsān eyleyen Ḥallāķ-ı bī-hemtāya iķrār-ı imān ⁽²⁾ getürüp müselmān ve bende-i sübhān olup benümle yār-ı ķarındaş oluñ. İşte bu gördigünüñüz dilāverler dağı cümle sizüñ gibi ⁽³⁾ idi. Her biri kendi vilāyetinde “Benüm diğer nīst” diyüp şāḥib-ķırān geķünürken ‘ āķıbet gelüp bu bār-gāha dāḥil ⁽⁴⁾ olup dīn-i İslām’ı ķabül eylediler. Dünyāda ve āḥiretde şeref buldılar.” diyüp bu güne nice pend-āmīz kelimāt eyledi. Hidāyet-i ⁽⁵⁾ Rabbānī irüp bunlara te‘ şir eyledi. Cihān-bağş’uñ sözin ķabül idüp bunlar imāna geldiler. Cihān-bağş şād olup ⁽⁶⁾ ķalkup kendi eliyle bunlaruñ bendin alup ve

⁴²⁴ Burada beyit eksiktir.

⁴²⁵ “Düşmanların zannettiği üzere”.

⁴²⁶ Metinde “mađbūd”.

hıl' at geyürüp miqdârlarına göre şandalîler virüp bu server ile ⁽⁷⁾ ele cām alup ' işrete başladılar.⁴²⁷ Cāsūs lar var idi. Bu hāl görüp vardılar Zerdūn Şāh' uñ dīvānında ⁽⁸⁾ söylediler. Zerdūn Şāh gam-gīn oldu. Şehāb-ı Zengī: "Elem çekme şāhum, ben Hudā-perestlerūñ hāklarından geldükden soñra anlar yine ⁽⁹⁾ Nār-ı Nūr'a tābi' olurlar." didi. Ammā Fitne Rāy birazdan ortalık tenhā olduğda Zerdūn Şāh'a eyitdi: "Pādişāhum ⁽¹⁰⁾ küstāhlıkdur. Ammā bu Sihām-ı Hābeşī'ye Şehāb-ı Zengī dañı cevāb viremez. Zīrā bir sillesine tākāt getüremedi. Yā niçe ⁽¹¹⁾ hāğkından gelse gerekdür. Belī Sihām olmasa ' aqlum keser ki sā'irine cevāb virür. İmdi tedbīr budur ki ādem göndürüp ⁽¹²⁾ Pīl-pāy ' Ayyār'ı da' vet idelim. Ve kendüsine ibrām ve ba' z nesne in'ām eylemek ile ikrām idüp gönderelim. ⁽¹³⁾ Bu gice varup bu līke Sihām'ı çalup getürebileydi. Eger getirürse yarın ceng-i harbī çaldırup bineriz. ⁽¹⁴⁾ Anlar da Sihām' uñ elemi ile cenge iktidārları kalmaz. Şehāb-ı Zengī meydāna girüp cümlesin tutup getirür. Sen birden katl ⁽¹⁵⁾ idüp geregi gibi Hudā-perestlerden intikām aluruz." didi. Zerdūn Şāh münāsib görüp tiz Pīl-pāy gūlām gönderüp ⁽¹⁶⁾ da' vet eyledi. Pīl-pāy gelüp yir öpdi ve gördi Zerdūn ve ' Anter ve Fitne Rāy vezīr üci oturup maħfīce şarāb ⁽¹⁷⁾ içerler. Zerdūn Şāh Pīl-pāy'a "Merħabā ' ayyār, hoş geldüñ, otur." didi. Pīl-pāy dañı diz çöküp oturdu. Zerdūn ⁽¹⁸⁾ Şāh' uñ elinde sāğar var idi. Pīl-pāy'a şundu. Pīl-pāy ta' zīm ile alup ol cāmı nüş eyledi. Sākī alup yine ⁽¹⁹⁾ töldürdü. ' Anter Şāh'a viridi. ' Anter sākīden alup anı da nüş eyledi. Bir cām da Fitne-engīz'e virüp **hāşılı** Pīl-pāy ⁽²⁰⁾ selāse-i gassāle nüş eyledükden soñra nevbet bu kerre kendüye gelüp cāmı sākī töldürüp Pīl-pāy alup anı da içdükden soñra ⁽²¹⁾ ikişer kere dañı altı kadeh bundan soñra Zerdūn Şāh baş kaldırup Pīl-pāy' uñ yüzine bağıdı. Ve eyitdi kim: "Yā Pīl-pāy Nār-ı Nūr' uñ ⁽²²⁾ saña vāfir hizmeti düşdi. Elbetde ol işi görüp ol hizmeti yirine getürmek gereksin. ' Özr bahāne eyleme. Muṭlağ ⁽²³⁾ bu iş olmalıdır. Bre hazīne-dār altun getürsün." didi. Hazīne-dār altun getürmege gitdi. Pīl-pāy: "Buyuruñ pādişāhum! ⁽²⁴⁾ İş nedür? Elümden geldükden soñra dirīg idecek degülem. Cān baş-ıla çalışuram. Bā-ħuşuş kim pādişāhum fermān eyleye. ⁽²⁵⁾ Meger elümden gelmeye kim icrāsına kādır olmayam." didi. Zerdūn Şāh: "Pīl-pāy elbetde varup bu gice Sihām-ı Hābeşī'yi cāme [358a] ⁽¹⁾ cāme-ħ'vābından uğurlayup bunda getürürsün." didi. Pīl-pāy eyitdi: "Pādişāhum, fermānuñ olduğdan soñra beher hāl ⁽²⁾ ol işe mübāşeret olunur. Ammā bu katı teklīfdür. Zīrā şimdi evvelki gibi gāfil degüldür. Korğaram boğazı ele virüp ⁽³⁾ boynuz ararken kulağdan çıkaram." didi. Bu tarafdan

⁴²⁷ Metinde "başladılar".

‘Anter Şāh ve bir taraftan Fitne Rāy boşın alup: “Elem çekme yā Pīl-pāy ⁽⁴⁾ Nār-ı Nūr’uñ himmeti senüñle biledür.” didiler. Bu eşnāda hazīne-dār dağı bir kīse altun getirüp Pīl-pāy ‘Ayyār’uñ öñine kodı. ⁽⁵⁾ ‘Ayyār altunı görünce tama‘ından havfi kalbinden giderdi. Yüzi gülüp: “Hoş imdi iy şāhlar! Himmetüñüz ile ⁽⁶⁾ varup bir kerre sa‘y u ihtimām birle tırışım ola ki Nār-ı Nūr āsān eyleye.” diyüp kīse ile altunı alup cilbende ⁽⁷⁾ şaldı. Oradan ayağa tırup bunlara vedā‘ idüp taşra çıkup kendi çādırına geldi. Şebrev-āne tonlar giyüp ⁽⁸⁾ Hudā-perestler şüretine girdi. Taban kaldırup orduyu İslām eyledi. Cihān-bağş dağı ol iki dilāverüñ İslām’a ⁽⁹⁾ geldüğü şükrānesi ile sürür el virüp ‘azīm ‘işret⁴²⁸ u şöhet eylediler. Ol iki dilāvere cādır ve gulām ta‘yīn idüp ⁽¹⁰⁾ herkes bār-gāhlarına gidüp hāba vardı.

Pil-pāy gelüp bār-gāh-ı Tālīmūn etrāfında gezinmege başladı. Fırşat ⁽¹¹⁾ gözedürdi. Bir tārīk ile yol bulup bār-gāha dāhil ola. ‘Ayyārlardan olmadı giremedi. Ğayrı şabāh olmağa qarīb ⁽¹²⁾ oldı. Hele ‘ayyārlar dağı uyuqlamağa başladı. Pīl-pāy fırşat bulup ne hāl-ise bār-gāh-ı Tālīmūn’dan içerü girdi. ⁽¹³⁾ Gördi Sihām-ı Hābeşī serīr üzere cām-ı hū‘ābda yatup uyur. Yab yab başı uçına gelüp fūrüzān olan şem‘-i ⁽¹⁴⁾ kāfūrı söyündürdi. Ve cilbendinden bir avuc dārū-yı hūş-ber çıkarup gice-gīr ‘ayyār beste koydı. Ve Cihān-bağş’uñ burnıya ⁽¹⁵⁾ tıttıvirdi. Ol maḥal Cihān-bağş nefesin taşra şavururdu. Gice-gīrde olan dārū cümle maḥv oldı. Pīl-pāy ⁽¹⁶⁾ ‘Ayyār şaşup: “Hay nā-bekār vaqt mi gözedürdüñ.” diyü tiz bir avuc dārū dağı çıkarup tıttıvirdi. Cihān⁽¹⁷⁾-bağş yine “Puf!” didükde cümlesi havāya gitdi. Pil-pāy ‘Ayyār başın şalup bir avuc dağı çıkardı ve kodı. ‘Ayyār ⁽¹⁸⁾ ise şabāh yakın olduğundan ‘acele iderdi. Bu līke “Şabāh olmadın iş görebileydüm.” dirdi.

Hulāşa-i ⁽¹⁹⁾ **kelām** anı da tıttıvirdi. Cihān-bağş anı da üfürdi. Pil-pāy gördi bir buḥūr çıkarup kendi burnın tıkkadı. ⁽²⁰⁾ Varup ayağı ucında olan mumdan yakup getirüp uşul ile Cihān-bağş’uñ burnına tıttıvirdi hele ne hāl ⁽²¹⁾ ise dārūdan geçürdi. Andan kilīm perdeye koyup arkasına aldı. Ve bār-gāhın bir tanābın kesüp taşra çıkdı. ⁽²²⁾ Çādırlar arasından uyulğanup gücle ordu kenārına geldi. Ğayrı şabāh da olup ortalık ağarmağa başladı. Fikr ⁽²³⁾ eyledi. “Şimdi toğrı yoldan gidersem korqaram duyulup ardundan irüp elümden alurlar. Belki beni giriftār iderler. ⁽²⁴⁾ Bārī tağa çıkarup bir yirde pinhān

⁴²⁸ Metinde “işreb”.

ideyim de varup şāhlara haber ideyim. Şoñra gelüp oradan alsunlar.” didi. ⁽²⁵⁾ Ne hāl ise Cihān-baḥş’ı taġa çıkardı. Bir maġāra bulup Cihān-baḥş’ı ol maġāraya ħodı. ‘ Acele ile bend eylemegi [358b] ⁽¹⁾ unuttı. Oradan dönüp küffār ‘ askerine geldi. Varup şāhlara buluşup aḥvāli bildürdi. “Şabā olmaġ ile bunda ⁽²⁾ getüremedüm. Taġda bir maġārada pinhān eyledüm.” didi. Bunlar şād olup Zerdūn Şāh fermān eyledi. Kütür kütür ⁽³⁾ ceng-i ḥarbīlere tırralar urdılar. ‘ Asker-i küffār at, fīl, gergedānlarına süvār olup ‘ azm-i meydān eylediler. Bu taraftan ⁽⁴⁾ çünkim şabāḥ oldı. Ġulāmlar Cihān-baḥş’uñ yanına geldiler kim libās vireler. Gördiler cāme-ḥābda yoġdur. “‘ Acabā ⁽⁵⁾ ħalkup ħadem-gāha mı gitdi?” diyü ħadem-gāha ve ġusl-ḥāneye baġdılar. Yoġdur. Bir feryād ħopdı. ‘ Ayyārlar ve pehlivānlar ⁽⁶⁾ tıyup geldiler. “Nedür feryāduñ aşı?” diyü su’āl eylediler. Ġulāmlar aḥvāli haber virdiler. ‘ Ayyārlar aşaġı yuġarı ⁽⁷⁾ aradılar, yoġdur. “Hīc degül yine Pil-pāy ‘ Ayyār didükleri ḥarām-zādenüñ işidür.” didiler. Bunlar bu hālde iken küffār taraftan ⁽⁸⁾ nā-gāh ceng-i ḥarbīler çalınup ‘ asker-i küffār süvār oldı. Bunlar daḡı nā-çār ġam-ġīn ve dil-i perişān ceng-i ḥarbī çaldırup ⁽⁹⁾ cümle süvār oldılar. Felīhāy-ı Hindī şāhib-ḡırān maġāmında Cihān-baḥş’uñ yirine tırup anlar da ‘ azm-i meydān ⁽¹⁰⁾ eylediler.

İki leşker birbirine muġābil ve muġārīn olup ālāylar ve şāflar baġladılar. Felīhāy-ı Hindī şāhib-ḡırān ⁽¹¹⁾ menziline ħalb-gāh-ı leşkerde durup tarafeyn de nazār-ı bermeydān idüp: “Āyā! Meydāna kim gire erlik dilāverlik ⁽¹²⁾ kim göstere?” dirken hemān Şeḡāb-ı Zengī Zerdūn Şāh öñine gelüp: “Pādişāhum himmetüñle bugün meydān benümdür. Girüp ⁽¹³⁾ Sihām-ı Zengī’ye erlik nicedür göstereyim.” didi. Zīrā Cihān-baḥş’uñ çalıduġın Şeḡāb bilmezdi. Zerdūn ⁽¹⁴⁾ Şāh Fitne Rāy’a işaret idüp Zerdūn Şāh daḡı nuḡka gelüp: “Yā Şeḡāb yoġ yoġ şaġın birden Sihām-ı Ḥabeşī’yi ⁽¹⁵⁾ da’ vet eyleme. Evvel pest-pāye pehlivānları tıtup gitdükçe ilerüsi ile ceng eyle.” didi. Şeḡāb: “Nola!” diyüp ⁽¹⁶⁾ fīl başına çengāl urdı ve yanar āteş gibi meydāna girdi. Ammā İslām dilāverlerine dehşet geldi. Şeḡāb tamām meydānda ⁽¹⁷⁾ lu’ b-ı hüner gösterüp yönin İslām leşkerine tıtup başından miġferin çıkarup eger ħaşına geçürdi. Ve saġ ayaġın ⁽¹⁸⁾ üzengiden alup şol ayaġı üzere ħodı. Ve ħol ħaldırup tarafeynen çalınan ceng-i ḥarbīleri diñdürdi. Ve na’ ra urup ⁽¹⁹⁾ “Beni bilen bilür. Bilmeyenler daḡı āġāh olsun. Benüm ser-zümre-i yılan, zengiyān-ı Şeḡāb-ı Zengī ve ser-ḡaplan-ı Zerdūn Şāh. İy Ḥudā⁽²⁰⁾-perestler! Bugün meydānuma gelüñ, size erlik ve dilāverlik nice olur göstereyim.” diyü ḡayķırınca aġzından şadā balyimez ⁽²¹⁾ tıpı gibi çıkdı. Leşker-i

İslām dibelik havfa düşdi. Birbirlerine bağışdılar. Felihāy-ı Hindī meydāna girmek ⁽²²⁾ diledi. Yine fikr eyledi ki “Pehlivānlardan Şehāb ile ceng eylemek murādları olup soñra hāırları kıala.” diyü ⁽²³⁾ dönüp sağ ve şola baķup: “İy dilāverler! Eger Şehāb-ı Zengī’nün meydānına arzu ider var ise şafā-nazar murād iden ⁽²⁴⁾ girsün.” diyince meger pehlivānların cümlesinün gönünden geçerdı. Hemān Mağrib-zemīn dilāverlerinden Sālūk-ı Mağribī at ⁽²⁵⁾ sürüp Felihā önüne geldi. Du’ ā ve himmet taleb idüp meydāna gelüp Şehāb’a muķābil olup ‘aşķ eyledi. Şehāb merħabā [359a] ⁽¹⁾ merħabā idüp: “Kimsin?” didi. Sālūk kendin bildürdi. Şehāb-ı Zengī: “Di imdi ħamle eyle.” didükde Sālūk-ı ⁽²⁾ Mağribī nizesin eline alup irişdi. Şehāb-ı Zengī’ye bir nize ħavāle eyledi. Şehāb-ı Zengī siper ķapup berāber virdi. ⁽³⁾ ve ķarpup aşān men’ eyledi. Sālūk nizesin ħayl i’ timād idüp alımaduğına ķaķıyup nizesin zemīne zerk ⁽⁴⁾ idüp el gürz-i girāna urdı. Başı üzerinden devr idüp irişdi. Şehāb-ı Zengī’ye bir ķarb-ı gürz ħavāle ⁽⁵⁾ eyledi. Şehāb gürzin berāber virüp Sālūk’uñ gürzin bī-bāk bī-pervā men’ eyledi. Sālūk gürzin zabt ⁽⁶⁾ idüp meydān başına vardı. Öteden dönüp irişdi. Bir ķarb dağı urdı. Şehāb anı da men’ idüp ⁽⁷⁾ nevbet kendüye geldükde hemān gürzin başınun üzerinden devr itdirüp irişdi. Sālūk-ı Mağribī’ye egerçi ⁽⁸⁾ gürz berāber virdi. Ammā kolları tķat getürmeyüp baş ķaçurup dırāz-be-dırāz zemīne naķş oldı. Şehāb ⁽⁹⁾ gürzin zabt idüp geçüp gitdi. Ve öteden döndi. Sālūk üzerine gelüp bend eyleye Tāriķ segirdüp ⁽¹⁰⁾ Sālūk’ı meydāndan ķapdı. Şaķāķ ‘Ayyār dağı raĥşını ķapup ‘alem sāyesine getürdiler. Sālūk gidince Şehāb-ı ⁽¹¹⁾ Zengī şikār elinden aldurmış kelbe dönüp na’ ra urup er diledi. Bu kerre Ķārūn-ı Mağribī at sürüp Şehāb’uñ ⁽¹²⁾ önün kesdirüp “Ne çağırur bağırursın?” diyüp irişdi. Bir nize ħavāle eyledi. Şehāb-ı Zengī siper ile Ķārūn’uñ ⁽¹³⁾ nizesin gerçi āsān men’ eyledi. Ammā begendi. Zīrā Ķārūn-ı Mağribī ħayli merd-i mübāriz dilāver idi. Gördi Ķārūn ⁽¹⁴⁾ nize-yi cān-güzār kār itmedi. Tarafeylinden gürzin çeküp irişdi. Şehāb’a bir yaĥşı ķarb urdı. Şehāb-ı Zengī ⁽¹⁵⁾ gürz berāber virüp reddeyledi. Ķārūn tekrār geldi. Şehāb tekrārın dağı reddeyleyüp nevbet kendüye geldükde ⁽¹⁶⁾ ķapup nizesin irişdi. Ķārūn’a bir nize ħavāle eyledi. Ķārūn siperin berāber virüp yalman-ı nize ayine-i siperi ⁽¹⁷⁾ pūs eyledükde güzār idüp Ķārūn’uñ cebesin ķāk idüp ve gögsini şıyırup geçdi gitdi. Ķārūn zaĥm-dār olınca ⁽¹⁸⁾ hemān bulud gibi gürleyüp meydāna girdi Tāriķ ‘Ayyār Ķārūn’ı meydāndan çıkarup öteden Şehāb-ı Zengī dönince ⁽¹⁹⁾ Ķārūn’uñ gitdüğün görüp dibelik zıft oldı. Zelzāl’a muķābil olup: “İy nā-bekārlar ķünkim benümler berāber cenge ⁽²⁰⁾ ķādir olmayup önimden firār idersünüz. Niķün meydāna girersünüz?” Zelzāl-ı Mağribī: “Nā-bekār

zengî sen ne mel'ünsün? ⁽²¹⁾ Senden firâr iderler. Zâhir bir pehlivân zaḥm-dâr oldu. Ğayrı cenge iktidarı yok. Sen ḥöd bir bî-raḥm u mürüvvet ⁽²²⁾ kâfirsın. Şâyed öyle dilâvere bir ḥaṭâ irgürürsün" diyüp meydândan çıkardılar. İşte ḥaşmuñ benüm. Eger baña da ⁽²³⁾ ğâlib gelürseñ benden ğayrı daḥı pehlivân çok. Lâ-büd biri biri senüñ de ḥaḥḥuñdan gelür." didi. Seḥâb: "Di imdi ⁽²⁴⁾ ḥamle eyle. Nâr-ı nur devletinde senüñ de ḥaḥḥuñdan gelürem. Ve Sihâm'uñ da." didi. Bu kere Zelzâl-ı Mağribî nîzesin eline ⁽²⁵⁾ alup Seḥâb'a ve Seḥâb da Zelzâl'a urdı. Birbirlerin ḥamlelerin hele men' idüp ellerine gürzlerin alup [359b] ⁽¹⁾ başladılar cenge. Aralarından yidişer gürz ḥamlesi geçdi. 'Āḫıbet Seḥâb la'în bir gürz urup Zelzâl reddinde ḥaṭâ ⁽²⁾ idüp miğferi kenârın yogurdu. Başına zaḥm irişdi. Felîhây-ı Hindî 'alem sâyesinde bu ḥâli görince ⁽³⁾ bir şedîd na' ra urup meydâna at sürdi. Târiḫ Zelzâl'ı daḥı meydândan çıkardı. Felîhây-ı Hindî yanar ⁽⁴⁾ âteş gibi Seḥâb-ı Zengî'nüñ önün alup: "İy zengî nâ-bekârı! Nedür bu senüñ ḥün-rîzligüñ? Bir âlây pehlivânları zaḥm-dâr ⁽⁵⁾ eylesin. Ḥamle eyle saña pehlivânlığı göstereyim." diyüp başladılar bunlar yek-â-yek ceng eylemege. Mâ-beynlerinde taḥmînen ⁽⁶⁾ on ikişer kadar gürz ḥamlesi geçdi. Seḥâb-ı Zengî gördi Felihâ-yı Hindî metîn dilâverdür. Degme darb ile âlüde ⁽⁷⁾ olur degül. La'în ḥîleye sâlik olup nevbet kendüye geldükde gürzi girüden urup Felîhây-ı tiziyye gürz ⁽⁸⁾ irişdiremeyüp bindügi gergedânuñ kellesine râst gelüp ḥurd-ḥâm oldu. Felîhây-ı Hindî raḥşıyla bile ⁽⁹⁾ yıkılıp ḥikmet-i Ḥudâ olacak var başı bir taşa râst gelüp iki şaḥḥ oldu. Felîhâ'nuñ yüzine ḫan revân ⁽¹⁰⁾ oldu. Seḥâb-ı Zengî at kuvvetiyle meydân başına varup öteden döndi. Ve fîl sürüp diledi kim gele. Felîhâ'nuñ ⁽¹¹⁾ kâruñ tamâm eyleye Târiḫ gördi, bu la'înüñ gelişi yamandur. Hemân tîz elden şapanın eline alup bir seng-i ḥârâyı keff-i şapanına ⁽¹²⁾ kodı. Parmağına geçürüp Seḥâb-ı Zengî'nüñ fîlüñ kellesin nişâna alup niçe bir seng atdı ise gelmedi. İllâ fîlüñ ⁽¹³⁾ kellesi dardağan oldu. Seḥâb ile bile zîr-i zeber olup Târiḫ 'Ayyâr Felîhâ'yı kaldırıp raḥş irişdürdiler. Süvâr ⁽¹⁴⁾ idüp Şaḥâḫ 'Ayyâr 'alem sâyesine iletüp cerrâḥlar gelüp Felîhâ'nuñ başın şarup ḥoş-bend eylediler. Ammâ Seḥâb-ı Zengî ⁽¹⁵⁾ ğazabından güyâ kudurmuş kelb oldu ve eyitdi: "İy nâ-bekâr! Segrinden aşılası ḫaltabân sen misin taş ile raḥşım helâk eyleyen? ⁽¹⁶⁾ Gör imdi ben de saña neylerem. Bârî seni bir nâvek-i cüş-kenâr ile dünyâyâ gelmedüge döndüreyim." diyüp el tîr ü kemâna urdı. ⁽¹⁷⁾ Bir ḥadeng baḥr-ı kemâna važ' idüp gez, ḫulaḫ, şaşt, dürüst Târiḫ'uñ sinenin nişâna alup tîre güşâd virdi. ⁽¹⁸⁾ Târiḫ 'Ayyâr ol durduğı yirden öyle pertâb eyledi kim on beş yigirmi adım miḫdârı havâyâ ḫalkup bir tarafa ⁽¹⁹⁾ indi. Oḫ Târiḫ'uñ durduğı yire gelüp zemîne yelegine varınca gömildi. Ve ditremege

başladı. T̄arık dağı ğazaba ⁽²⁰⁾ gelüp: “Mel‘ ün! Sen misin baňa kaşd eyleyen?” diyüp üç bucuğ vağıyye bir sengi felāhına vaz‘ idüp bunuň kemān tutan ⁽²¹⁾ eline öyle bir taş çekdi kim Seĥāb-ı Zengī “Oh!” diyüp kıyās eyledi kim eli ĥurd-ĥām olup yirinden kopdı. Acısından ⁽²²⁾ kemānı kaldırıp bir cānibe atdı. T̄arık segirdüp kemānı kapdı. Seĥāb bunu görüp āteş-maĥz oldu. “Getür nā-bekār ⁽²³⁾ ‘ ayyār kemānumı.” diyüp dal-tıĝ-i āteş-tāb olup T̄arık’uň üzerine yürüyince T̄arık Seĥāb’uň kılıc tutan dirsegine ⁽²⁴⁾ bir seng dağı urup kılıc elinden düşdi. T̄arık anı da kapdı. Seĥāb’uň elleri tutmaz oldu. Ammā T̄arık şaĝdan⁴²⁹ ⁽²⁵⁾ urdı, şoldan urdı. Vücūdın gök bere eyledi. Seĥāb-ı Zengī dönüp “‘ Alem sāyesine gideyim.” didi. “Nereye gidersin [360a] ⁽¹⁾ gidersin mel‘ ün, şoyun.” diyüp Seĥāb nā-çār üzerinden bütün ālātın ve libāsın dağı bıraĝdı. Faĝat bir şalvarı ⁽²⁾ kaldı. T̄arık yine durmayup şaĝından ve şolından urdı. Vücūdı ser-ā-pā simsiyāh oldu. Ğayrı tāb-ı tüvānı ⁽³⁾ kesilüp eşekler gibi baĝırmaĝa başladı. Öteden Zerdūn Şāh gördi. Seĥāb-ı Zengī’ye ‘ ayyār bir iş eyledi ki ⁽⁴⁾ bir dağı şaĝ olması muĥāl oldu. Öyle iken yine amān virmeyüp urur. “Bre ne tūrursuñuz, yürüñ.” diyü ğol ⁽⁵⁾ şalınca ‘ umūmen küffār ‘ askeri bir uğurdan na‘ ralar urup tıĝların ‘ uryān idüp T̄arık’uň üzerine yürüdiler. ⁽⁶⁾ T̄arık biraz bunlara taş atup gördi, çoĝluk ‘ askere taşuñ fā’idesi yokdur. El kārüre-i nefte urup ⁽⁷⁾ bunları kārüre ile ol dem biraz yaĝdı. Bu ešnāda ‘ ayyārlar Seĥāb’a fīl ve libāsın getürüp geydürdiler. Ve süvār ⁽⁸⁾ eylediler. Cenge iktidārı ĝalmamışdı. ‘ Alem sāyesine gitdi.

Beriden İslām ‘ askeri dağı yürüyüp iki leşker ⁽⁹⁾ birbirlerine ĝarılıp ĝatıldı. Yir penpe mişāl atıldı. Aĝ at, ĝara at hem-reng, ĝoca yigit yek-reng oldu. Ğan ⁽¹⁰⁾ gövdeyi götürüp burun, ĝulaĝ, el, ayak tirāşe-i neccār gibi dökülmeĝe başladı. İslām tarafından dağı baş pehlivānlar ⁽¹¹⁾ zaĥm-dār olmaĝın cenge girmeyüp ‘ alem yanında tūrdılar. İşte bunlar bu ĥāl üzere cengde. Ammā bu arada Pīl-pāy ⁽¹²⁾ ‘ Ayyār fikr idüp “Kendi işlerindedür. Ben ortalıĝ ĥāl iken varup maĝārada Sihām-ı Zengī’ nūñ başın kesüp ⁽¹³⁾ getüreyim. Ve bir cıdaya diküp Ĥudā-perestlere gösterelim Sihām’uň başın görünce elleri cengden şoĝuyup ⁽¹⁴⁾ inhizām olmalarına sebep olur. Şāyed maĝārada yatarak ‘ aĝlı gelüp boşanursa yine iş bitmez.” diyüp taban ⁽¹⁵⁾ kaldırdı. Cihān-baĝş-ı Cihān-ārā’yı ĥaps eylediĝi maĝāraya toĝrı çekilüp gitdi.

⁴²⁹ Metinde “taĝdan”.

Ammā rāwī eydür: Bu tarafından ⁽¹⁶⁾ Pīl-pāy ‘Ayyār Cihān-baḥş’ı orduya getürmeyüp bir mağārada pinhān ve buña ol kadar dārū viridi kim bir gün ⁽¹⁷⁾ bir gicede ancaḡ ‘aḡlı başına gele. Ve bend itdüm kıyās eylerdi. Ol ḥöd bend eylemedi. Amma yatarak şovuk mağāra ⁽¹⁸⁾ olmaḡla Cihān-baḥş’uñ biraz dārūsı def’ olup nā-gāḡ kulaḡına bir hay huy şadāsı girüp o şadādan Cihān⁽¹⁹⁾-baḥş ayıḡlayup gözin açdı. Ammā dārūdan baḡıyye olmaḡ ile bir miḡdār sersemliḡi var. Fikr eyledi. “Ben bu teng ⁽²⁰⁾ ḡarañu yirde ne araram? Besbelli ‘ayyār şerrine uğrayup beni bunda getürmiş. Lākin bura neresi ola?” diyü kendü ⁽²¹⁾ kendüsine taşavvur eyler durur. Bir de Cihān-baḥş anı gördi. Bir paturdı olup bir sevāric⁴³⁰ açılmaḡa başladı. ⁽²²⁾ Meger Pil-pāy ‘Ayyār gelüp bāb-ı mağārayı taş-ıla örtmiş-idi. Anı sökdü. İçeri girdi. Cihān-baḥş ‘ayyārı görince ⁽²³⁾ “Hay işte beni bunda getüren budur. Ancaḡ şimdi şamāta idersem ḡaçup gider. Kim olduḡı ma‘lūm olmaz. Yine uyur gibi ⁽²⁴⁾ olayım, yaḡın gelince tutayım.” diyüp yatup uyurluḡa urdı. Pīl-pāy ‘Ayyār yaḡın gelüp baḡdı, daḡı yatur. “Nā-bekāruñ ⁽²⁵⁾ daḡı dārūsı gitmemiş. Nār-ı Nūr işümi rāst gördi. Hemān başın keseyim.” diyüp ḡançerin ‘uryān idüp eline [360b] ⁽¹⁾ eline aldı ve Cihān-baḥş’uñ başı uçına gelüp ḡaşd eyledükde egilüp başın kese. Cihān-baḥş bir kerre añsuzın ⁽²⁾ öyle bir na‘ra urdı kim Pil-pāy şaşup ḡançer elinden düşdü. Ve kendi daḡı yıkıldı. Cihān-baḥş tutup ⁽³⁾ bende çeküp velākin kim olduḡın teşḡiş idemedi. Pil-pāy ‘Ayyār’uñ yatarak ‘aḡlı başına gelüp göz açdı. ⁽⁴⁾ Ne gördi, Sihām-ı Ḥabeşī kendüsün tutup bende çekmiş. Cihān-baḥş daḡı gördi. Ḥerīfūñ ‘aḡlı başına geldi. ⁽⁵⁾ Buña ḡıḡāb idüp: “İy nā-bekār? Kimsin ve beni bunda sen mi getürdüñ? Rāst söylersenñ elümden rehā bulursın. ⁽⁶⁾ Ve-illā ḡılāf söylersenñ dīnüm ḡaḡḡı-çün seni hemān şimdi baçaḡuñdan tutup yire çarpup üstüḡānını [I]şfāḡān {e} ⁽⁷⁾ sürmesine döner.” diyinçe Pil-pāy gönünden eyitdi: “Hay nā-bekār Ḥabeşī! Yemīn eyledi, didügin eyler. Hemān ḡılāf ⁽⁸⁾ söylemeyüp toḡrı söyleyüp amān dilemekdür.” didi. Dönüp: “Pehlivān toḡrısın söyleyem, lākin beni öldürme. Amān vir.” ⁽⁹⁾ didi. Cihān-baḥş: “Nola! Rāst söyle.” didi. Pil-pāy iy eyitdi: “Devletlü şāḡib-ḡırān sözüñ rāstı budur ki benüm adıma ⁽¹⁰⁾ Pil-pāy ‘Ayyār dirler. Zerdūn Şāḡ’uñ ‘ayyārıyam. Geçende daḡı bir def’ a seni çalup götürürken Tārıḡ ‘Ayyār benüm ḡapsümde ⁽¹¹⁾ iken ḡızum aldadup elinden ḡalāş oldu. Ol zamān kendi şüretine ḡoyup beni Zerdūn Şāḡ’a Tārıḡ ‘Ayyār ⁽¹²⁾ diyüp şatmış. Ben de şimdi şāḡlaruñ ibrāmı ile geldüm ki seni alup şāḡlara götürem, şabāḡ yaḡın olmaḡla orduya ⁽¹³⁾ getüremeyüp bu mağāraya getürüp

⁴³⁰ Arapça “ışık, aydınlık” anlamına gelen “sirāc” kelimesi ile ilgili olduḡu tahmin edilmektedir. Çoḡulu “sürüc”tür.

vardum. Şahlara haber eyledüm. Anlar daḡı süvār olup ‘ askerüñ ile muḡābil oldılar. (14) Şehāb-ı Zengī meydāna girdi. Cümle pehlivānlar ile ceng idüp ḡalebe gösterüp zaḡm irişdürdi. Tārīḡ ‘ Ayyār (15) daḡı meydānda seng-i felāḡan ile döge döge şoyup andan Zerdūn Şāh ‘ askeri birden yüritdi. Senüñ (16) ‘ askerüñ de yürüyüp ḡāliyā birbirlerini kırmaḡdadur. Başuñ kesmege ben de geldüm ki götüüp ‘ askerine göstersem (17) gerek idi. Tā kim ‘ askerüñ başuñı görince elleri cengden şoḡuyup münhezim olalar. Velākin ḡayrı bildüm ki gitdüḡüñ (18) tarīḡ-i müsteḡimdür, ḡaḡḡdur. Bundan şoñra dīñüñe girüp ölince rikābuñdan cüdā olmam. Benüm de niyāzum budur ki sultān-ı (19) ‘ ayyārān beni kendüye baş ḡalīfe eyleye. Ben daḡı şol rikābuñda yürüyem.” didi. Cihān-baḡş “Nola! Olsun. (20) Ammā ḡorḡaram ḡīle idesin. Şoñra elime girecek olursan dīñüm ḡaḡḡı-çün amān virmem, ḡatlı iderem.” Pil-pāy (21) ‘ Ayyār daḡı ḡalīz yemīn idüp Cihān-baḡş telḡin-i dīn idüp Pil-pāy İslām’a geldi. Cihān-baḡş şalıvirüp (22) baḡrına başdı. Pil-pāy daḡı Cihān-baḡş’uñ ayaḡına düşüp Cihān-baḡş eyitdi: “Var imdi yā Pil-pāy! Baña (23) ordudan esb ālātum getir. ‘ Asker-i küffāra bir miḡdār ḡorāsān göstereyim.” didi. “Nola!” diyüp Pil-pāy ‘ Ayyār (24) varup ibtidā Tārīḡ ‘ Ayyār’ı bulup öñinde temennā eyledi. Ve olan aḡvāli haber viridi. Tārīḡ ‘ Ayyār şād (25) olup oradan bār-ḡāh-ı Tālīmūn’a geldiler. Ālāt şandugın Pil-pāy yüklenüp esb libāsın Tārīḡ aldı. Toḡrı [361a] (1) geldiler. Cihān-baḡş libāsın ve ālāt-ı ḡarbin geyinüp ḡuşandı. Evren-ḡuş-ı Baḡrı’ye süvār olunca Tārīḡ (2) ve Pil-pāy toḡrı ceng yirine geldiler. Cihān-baḡş-ı Cihān-ārā ‘ ayyārlara eyitdi: “Na‘ ra ursam gerekdür. ḡāfil olmañ.” (3) diyüp bir kerre şaḡ elin şol ḡürzgāhına ve şol elin şaḡ ḡürzgāhına yüzün ḡaḡḡ dergāhına koyup cigerinden (4) öyle bir na‘ ra-i ḡaḡāna-i Allāhu ekber baḡş eyledi kim ol vādiler inleyüp taḡlar ve şaḡrālar toḡ çatlar gibi çatladı. (5) İki ‘ asker birbirine germ-ā-germ ceng iderler. Bu na‘ rayı bu heybetüñ şadā ve inildüsi zāhir olunca ḡüyā iki (6) deryā-yı coşan birbirine tutuşup ‘ asker de şaşdı. Birbirine toḡuşdı. Āsumānuñ bendleri boşandı. (7) Zemīne indi ḡiyās eylediler. Zerdūn ve ‘ Anter Şāh ve Fitne Rāy ve Şehāb-ı Zengī ‘ alem sāyesinde ‘ askerüñ cengin (8) seyr idüp añsuzın bu şadā-yı ḡarībe zūḡūr idince bunlar şaşup bir zamān ḡayrān oldılar. Ammā Cihān(9)-baḡş der- ‘ aḡab na‘ rayı tekrār idüp: “Benüm şāḡib-ḡırān-ı ḡā’im-ı Rūm ve Sihām-ı ḡabeşī ve şāḡib-i seyfi-pür-āteş. İy ḡavm-i (10) Mecūsī! Cān elümden ḡanda ḡalāş idersiz?” diyüp bir kerre miyānından tiḡ-i Tālīmūn Şāh’ı ‘ uryān idüp urdı (11) kendin küffār ‘ askerine. Öyle kim ḡüyā ḡuru ney-istāna āteş-i sūzān düşdi veyāḡūd bārān gelüp sürdi. (12) **Hāşılı** leşker-i a‘ dāyı ḡu‘ me-i dendān-ı tiḡ-i tūrān idüp ān-ı vāḡidde perākende ve perīşān idüp

‘alemler üzerine ⁽¹³⁾ yürüdü. Zerdün Şāh şaşduğundan nice idecegin bilmedi. “Bu ne ‘alāmetdür?” diyince Fitne Rāy vezīr: “Nolsa ⁽¹⁴⁾ gerek pādīšāhum, işte Sihām-ı Hābešī imiş. Pil-pāy ‘Ayyār’uñ mağārada hapsinden hālāş olup ol gāzab ile cenge ⁽¹⁵⁾ girmiş. Bre meded, ṭabl-ı ārām çalduralım. Yoħsa şimdi nā-bekār Hābešī bu gāzab ile ‘askerüme yürüye. Belki bizüm ⁽¹⁶⁾ daħı ṭurmağımız ṭay eyler.” didükde Zerdün Şāh “Boynuñ altunda kalsun, sağığla bunda gelmeyeydün. Sihā[m] Hābešī ⁽¹⁷⁾ sizi cümle helāk idüp şüm kademün diyārıma başmayaydı.” diyü şütüm-ı gālīza iderek fermān eyledi. Ṭabl-ı ārāma ⁽¹⁸⁾ ṭurralar urdılar. Cihān-baħş ‘alemleri arzū idüp gelürken gūşına ṭabl-ı ārām şadāsı gelince güci üzile ⁽¹⁹⁾ düşdi. “Hōş-imdi mel‘unlar ben sizi yine buluram.” diyüp döndi. Zīrā el çekmeyüp yine ceng eylerse ⁽²⁰⁾ zebün-gīrlık ve nā-merdlıkdür. Cihān-baħş Evren-gūş-ı Baħrī’yi döndürüp ‘alemlerinün sāyesine ṭoğrı revān oldı.

⁽²¹⁾ **Rāvī kavlınce** ‘asker-i İslām daħı leşker-i küffār-ıla ceng idüp şāhib-kırān gāyib oldı. Ölüsü dirisi belürsüz. ⁽²²⁾ Bu arada Seħāb-ı Zengī didükleri la‘īn-i bī-dīn meydāna girüp cenge iktidārları kalmadı. Elleri ‘askerün cengden ⁽²³⁾ şoğıdı. Nā-çār yās ile ceng iderlerdi. Bayağı küffār ‘askeri kendülere bir miğdār gālebe göstermişler. Leşker-i ⁽²⁴⁾ İslām yab yab girü çekilmege yüz ṭutmuş-ıdı. Nā-gāh Cihān-baħş’uñ cengde na‘ra şadāsı gūşlarına girince ⁽²⁵⁾ gūyā kim bunlar ölmüş idi. Yeñiden hayāt bulup her biri yidi başlu bir [...] ⁴³¹ oldı. Küffār ‘askerine ol şevk [361b] ⁽¹⁾ ile bir ṭoğunuş ṭoқundılar kim fi’l-hāl yüzlerin döndürüp ‘alemleri üzerlerine döktiler. Küffār tarafından ṭarb-ı ⁽²⁾ ārām çalınup gāyri nā-çār ‘asker-i İslām daħı cengden dönüp ṭab-ı ārāma ṭurralar urdılar. İki taraṭdan ⁽³⁾ ‘asker dönüp bār-gāhlarına vardılar. Rezm libāsların çıkarup bezm cāmelerin geydiler. Ve şāhları dīvānına ⁽⁴⁾ cem‘ oldılar. Ammā Cihān-baħş dönüp ‘alem sāyesine gelince cümle İslām dilāverleri rahşlarından zemīne ⁽⁵⁾ dökilüp rikābına şarıldılar. “Şükür Hūdā’ya iy server! Seni yine gördük.” diyüp du‘ālar eylediler. Cihān-baħş daħı bunlara ⁽⁶⁾ nevāhat idüp tesellī-hāṭır eyledi.

Hāşılı dönüp bār-gāhlarına geldiler. Begler şoyunup üzerlerinden ceng ālātın ⁽⁷⁾ çıkarup bār-gāh-ı Ṭālīmün’a geldiler. Ve herkes yirlerinde qarār eylediler. Cihān-baħş sağ ve şola nazar idüp zaħm-dār olan ⁽⁸⁾ dilāverleri gördi. Birkaçımuñ daħı şandalīsı ḥālī. Su’āl eyledi. “Seħāb-ı Zengī elinde şehīd oldı.” diyü ḥaber virdiler. ⁽⁹⁾ Cihān-baħş

acıyup: “Olsun, la‘in, ben de seni meydān ortasında iki yırtayım, yırtmazsam erlik baña harām olsun.”⁽¹⁰⁾ didi. Andan ‘işrete başladı. Cihān-baḥş Tārīḳ’a “‘Ahd eyledüm ‘ayyār, Pīl-pā’yı kendüñe baş ḥalīfe eyle.” didi. Tārīḳ: “Nola!” diyüp⁽¹¹⁾ Pīl-pāy ‘Ayyār’ı baş ḥalīfe eyledi. Şakāk ‘Ayyār ikinci oldu. Bu şevka ele cām alup ‘ayş-ı nūşa bünyād urdılar.

Ol taraftan⁽¹²⁾ Zerdūn Şāh melūl maḥzūn dönüp Şehāb-ı Zengī toḡrı çadırına gidüp yatdı. Vücūdı başdan ayağa varınca⁽¹³⁾ gök bere oldu. Hele cerrāḥ getürdiler. Şişe çekdürdi. Ḳan gidüp merhem sürdiler. Yine ḡayret idüp ne ḥāl⁽¹⁴⁾ ise dīvāna geldi. Zerdūn Şāh ve ‘Anter Şāh ve Fitne Rāy vezīr ḥāl-ḥatırın şordılar. Şehāb-ı Zengī “‘Āh!” idüp “Nā-bekār⁽¹⁵⁾ ‘ayyār baña ‘aceb reng eyledi. Beni ḡāfil avladı. Hoş-imdi birkaç gün geçsün, eyüce olayım da görüñ ben ol nā-bekār ‘ayyāra⁽¹⁶⁾ neylerem, elbetde bir intikām aluram.” didi. Bunlar “Be-hey pehlivān! ‘Ayyāra niçün ulaşursın, anlar pehlivān degüllerdür kim ḥaşm-āne⁽¹⁷⁾ ceng idesin. Hemān elüñden bir hüner gelürse Sihām-ı Ḥabeşī’nüñ ḥaḳḳından gel. Yoḥsa ‘ayyārlar ile başa çıkılmaz.⁽¹⁸⁾ Ve hem anlar bī-vefādur. İşte Pīl-pāy didükleri nā-bekār Ḥudā-perest olup Sihām’a ḳul olmuş. Bu kadar zamāndan berü niçe⁽¹⁹⁾ ni‘metüm ile perverde olup bunca ḥaḳḳum vardur. Ölüm ḳorḳusundan varup Ḥudā-perest oldu.” diyüp eleminden ağladı.⁽²⁰⁾ Yine dört taraftan tesellī virüp “Öyle olur pādīşāhum, elem çekme. Pehlivān-ı Zengbār eyü olsun da meydāna girüp⁽²¹⁾ Sihām-ı Ḥabeşī’nüñ ḥaḳḳından geldükden şoñra ‘ayyār olsun, muḳaddem Ḥudā-perest olan pehlivānlar olsun cümle yine gelüp⁽²²⁾ Nār-ı Nūr’a tābi‘ olurlar.” didiler. Ammā Zerdūn Şāh dönüp: “Tūtalım öyle olmuş, yā Sihām-ı Ḥabeşī Şehāb’uñ eyü olmasına⁽²³⁾ baḳar mı? Yarın ceng-i ḥarbī çaldırup binerse neyler?” didi. Fitne Rāy vezīr eyitdi: “Pādīşāhum, bu Sihām-ı Ḥabeşī nā-bekāruñ⁽²⁴⁾ ne ḥālī var ise vardur. Bu ḥūyı yoḳdur. Tā ḥaşm tarafından cenge mübāşeret eylemedükçe kendi eylemez. Ve bu fikr⁽²⁵⁾ ve bir de mühlet istersek virür. Bir yıl daḡı olursa. Eger pek iṭmīnān-ı ḳalb ḥāşıl ideyim dirseñ ādem gönderüp [362a]⁽¹⁾ {rüp} ‘Birkaç gün cengimüz yoḳdur.’ diyelim, ne cevāb virür şübheñüz def‘ olur.” didi. Bu tedbīri ma‘ḳūl görüp⁽²⁾ Zerdūn Şāh vezīrlerinden hoş imdi Cihān-baḥş vezīrine gönderüp “Birkaç gün cengi te’ḥīr idelim, müşāveremüz⁽³⁾ vardur. Şoñra yā ceng ideyüz, yāḡūd kendüsine tābi‘ oluruz. Ne iḳtizā eylerse aña göre ḥareket olunur.” diyü. ⁽⁴⁾ Hoş imdi vezīr gelüp bār-gāh-ı Tālīmuñ’da ḳapusına kendin bildürüp destūr olup içerü girüp şāhlar⁽⁵⁾ öninde yir öpüp Zerdūn Şāh’uñ kelimātın bildürdi. Cihān-baḥş:

“Nola, öyle olsun. Her ne zamān ceng murād ⁽⁶⁾ iderse ben hāzıram. Yine ‘ahdüm yirindedür.” didi. Ya‘nī Cihān-baḥş demek ister ki Şehāb-ı Zengī her kaçan meydānuma ⁽⁷⁾ girerse iki yırtaram. Zīrā ‘ahdüm anuñ üzerine.

Hāşılı hoş ve[z]īre hıl‘ at virüp yolladılar. Hoş-āmed Zerdūn ⁽⁸⁾ Şāh’a gelüp ‘Her ne zamān ceng murād eylese ben hāzıram.’ didi. “Tā bizüm tarafından ceng-i ḥarbī çalınmaduḡça ol tarafından ⁽⁹⁾ kimse ceng etmeye. Hātırıñuz hoş tutuñ.” didi. Zerdūn Şāh’uñ biraz yüregine şu serpilüp işte Şehāb-ı Zengī’nüñ eyü ⁽¹⁰⁾ olmasına muntazır oldılar. Mā-beyni birkaç gün mürür idüp bir gün Şehāb-ı Zengī eyü oldu. Dīvāna gelüp oturunca ⁽¹¹⁾ Zerdūn Şāh’a: “Pādişāhum, ğayrı vücūdumda ‘illet kalmadı. Emr eyle ‘askere, ceng nidā olunsun. Yarın süvār olup ⁽¹²⁾ meydāna gireyim. Hūdā-perestleruñ kārın tamām ideyim.” didi. Zerdūn Şāh daḡı Şehāb’uñ bu sözi ile fermān eyledi. ⁽¹³⁾ ‘Asker-i küffārda yarın cengdür, diyü münādīler nidā idüp ‘asker āġāh oldu. Tedārüklerine meşġül olup meger Pil-pāy ‘Ayyār ⁽¹⁴⁾ cāsūsluġa gelmiş-idi. Bu haberi alup geldi. Cihān-baḥş’a bildürdi. “Yarın leşker-i küffār süvār olup ceng eyleseler gerek.” ⁽¹⁵⁾ didi. Cihān-baḥş daḡı Behrām-ı Evren-süvār’a fermān idüp ‘asker-i İslām’da yir yir münādīler yürüdü. “Yarın ceng-i ⁽¹⁶⁾ sulṡānī ve neberd-i ḡākānīdür.” diyü herkes tedārüklerin görüp şabāḡa muntazır oldılar. Çünkim ol gece geçüp şabāḡ oldu. ⁽¹⁷⁾ Gün ḡubbe-i felekden baş gösterüp küffār tarafından kütür kütür ceng-i ḡarbīler çalınup İslām ‘askerinden daḡı ⁽¹⁸⁾ çalındı. İki leşker bir bir at, fīl ve gergedānlarına süvār olup ‘alem ve sancakların ġüşāde idüp ġürüh-ā-ġürüh ⁽¹⁹⁾ ‘azm-i ‘arşā-i rezm eylediler. Tā kim merkez-i meydāna gelüp birbirlerine muḡābil oldılar. Meydān açılıp “Āyā bugün kim gire ⁽²⁰⁾ meydāna?” diyüp küffār ‘askerinden Şehāb-ı Zengī kara ṡaġ gibi bir fīle süvār olup vücūdın āhene ġarḡ eylemiş. ⁽²¹⁾ Mīl-i mināreleyin ḡalb-ġāh-ı leşkerden meydāna yürüdükde āteş-perestler pehlivānları raḡşlarından inüp piyāde ⁽²²⁾ öñine düşdiler.

Beyt:

Budur ol ḡük-ı yabanī, budur ol kelb-i ‘aḡūr⁴³²

Görüñ nā-hār-ı ḡabā’iş seg ḡınzīr-ı ⁽²³⁾ vaḡūr.

diyü medḡ iderek şaḡn-ı ġāye getürdiler ve selāmlayup döndiler. ‘Alem dibine varınca raḡşlarına süvār olup ⁽²⁴⁾ maḡāmlarında durdılar. Şehāb meydānda yalnız ḡalup bir

⁴³² Metinde “‘aḡūd”.

miḳdār tarīd-i cevelān eyledükden ōñra yüzün İslām ‘ askerine döndürüp ⁽²⁵⁾ fīl başın çekdi. Ve sağ ayağın rikābdan çıkarup eger қаşına қодı. Ve başından miğferin çıkarup zānūsına geçürdi. [362b] ⁽¹⁾ Andan қол қалdırup тарafeynden çalınan kūs-ı harbīleri diñdürdi. Ve bülend-āvāz ile çağırup: “Benüm Seḫāb-ı Zengī ⁽²⁾ ve şāḫib-қırān-ı қавm-i Zengiyān ve āb-rū-yı Nār-ı Nūr. Hīc kimseyi meydānuma istemem. İllā Sihām-ı Ḥabeşī gelsün. Aña gösterem ādemi ⁽³⁾ ğāfil avlayup muşt-ıla қақup bende çekmegi.” diyince Cihān-baḫş-ı Cihān-ārā bir kerre sağ ve sola бақup: “Begler ⁽⁴⁾ işitdiñüz Seḫāb-ı Zengī işte bizi da‘vet eyledi. Du‘ādan unutmañ.” diyüp Evren-güş-ı Baḫrī’yi meydāna sürince ⁽⁵⁾ cümle dilāverler şapur şapur raḫşlarından zemīne dökilüp Cihān-baḫş’uñ öñine düşdiler.

Beyt:

Şīr-i Ḥudā şaf-⁽⁶⁾şiken düz ceng
Pence-i zen sine-i bir ü peleng

Қарşu тұрмаз гүрүһ-і қәф
Кәф gibi ser-te-ser eyler şikāf

Zerre қadar ⁽⁷⁾ zūrına doymaz zemīn

Böyle gerek zūr hezār-āferīn

diyü medḫ ü şenā iderek Cihān-baḫş’ı miyan-ı ‘arşa-i heycāya getürdiler. ⁽⁸⁾ Ve selāmlayup döndiler. Faқat Cihān-baḫş rikābında Tārīқ ‘Ayyār қaldı. Andan Cihān-baḫş Seḫāb-ı Zengī’nüñ öñin alup “‘Aşқ ⁽⁹⁾ ola iy zengī!” diyince Seḫāb’uñ vücudı ditreyüp Cihān-baḫş’uñ mehābetinden ödi ağızına geleyazdı. Merḫabā idüp ⁽¹⁰⁾ “Yā Sihām-ı Ḥabeşī, eyü elime girdüñ. İşte bugün senden intiқām alsam gerekdür.” didi. “Zīrā sen beni ğāfil muşt-ıla yıқup bend ⁽¹¹⁾ eyledüñ. Şimdi elümden nice ḫalāş olursun. Hemān raḫşından inüp rikābum öpüp ser-fürü‘ ve ‘özr bahāne idesin. ⁽¹²⁾ Yoḫsa derūnumdan geçen budur ki seni bu meydān ortasından kendi ‘askeriñe қарşu bacаğıñdan тұtup çürük ⁽¹³⁾ bez gibi yırtсам gerekdür. Gözüñ ac.” didi. Cihān-baḫş gülüp: “Şandığıñ başuña sen gözüñ ac. Benümle taқayyüd-i ⁽¹⁴⁾ tām ile ceng eyle. Zīrā bugün āḫir gündür. Bir daḫı meydāndan sağ dönmezsin. Meger īmān-ı İslām’ı қабул idüp ⁽¹⁵⁾ müselmān olup benümle yār-ı қарındaş olasın.” didi. Seḫāb-ı Zengī Cihān-baḫş’dan bu cevābı işidüp қahқahā ile gülüp ⁽¹⁶⁾ “Hey nā-bekār Ḥabeşī! Hīc ben Nār-ı Nur’dan yüz çevirür miyem? Nār-ı Nūr baña ne kemlik eyledi kim andan rū-gerdān

olup Hudā⁽¹⁷⁾-perest olam. Her bir loğmamı kulağum kadar eyleseler yine Nār-ı nurdan dönmem.” didi. Cihān-bağş: “İmdi çünkim öyledür ⁽¹⁸⁾ turma, eyle.” didi. Gün aḥşamludur. Bir sā‘at ol murādīña nā‘il olasin.” diyince Şehāb-ı Zengī bir kerre miyān-ı ⁽¹⁹⁾ rāndan bir buz-ḥāne sūtūnundan nişāna nīzesin alup fīl başına çengāl urdı. Yigirmi beş adım miqdārı yirden ⁽²⁰⁾ döndürüp irişdi. Cihān-bağş’a iḳdām-ı tām ile bir nīze ḥavāle kıldı. Cihān-bağş siper-i Ṭālīmūn’ı berāber virüp yalman-ı ⁽²¹⁾ nīze āyine-i siperiye tōkınuḳda āteşler zāhir olup siper-i āyineleri çarḫ urdı. Ammā Cihān-bağş Şehāb’uñ nīzesin ⁽²²⁾ ṭabancalayup yolından ayırdı. Bir qarış miqdārı vücūdundan alarğa gitdi. Şehāb nīzesin zābt idüp ⁽²³⁾ ser-i meydāna vardı. Öteden dönüp Cihān-bağş’ı sağ gördi. “Sen misin iy nā-bekār Ḥabeşī benüm nīzemi öyle bī-⁽²⁴⁾bāk bī-pervā men‘ eyleyen?” diyüp nīzesin zemīne zerk eyledi. Tarafeylinden gürz-i kūh-peykerin çeküp on ⁽²⁵⁾ ikinci bağşından tutup zābt eyledi. Ve başınuñ üzerinden devr itdürüp irişdi. Cihān-bağş’a bir ḍarb-ı gürz [363a] ⁽¹⁾ gürz ḥavāle eyledi. Cihān-bağş gürz-i Ṭālīmūn’ı berāber virüp ba‘ de arḳada olan siperiye alup āsān-vech üzere ⁽²⁾ men‘ eyledi. Şehāb gürzin zābt idüp meydān başına vardı. Öteden dönüp gördi. Cihān-bağş’uñ aşla mühimmi degüldür. ⁽³⁾ Sedd-i İskender gibi turur. Şehāb-ı Zengī ḡazabından kelb-i ‘aḳūra dönüp ḥunzīr-vaḳt oldu. Ḥışm-ıla irüp bir ḍarb-ı şedīd ⁽⁴⁾ daḫı urdı. Cihān-bağş anı da men‘ eyledi. Nevbet server-i ‘āleme geldükde “Şol la‘īne birden kıymayam, ancak bir gūş-māl vireyim. ⁽⁵⁾ Belki insafa gelüp müselmān ola. Zīrā kuvvet şāhibi dilāverdür.” didi. Vāḳı‘ā Şehāb-ı Zengī ḫayli mübāriz dilāverdür. Ammā çī-fā‘ide ⁽⁶⁾ īmāndan behre-yāb olmamış-ıdı. Dönüp Cihān-bağş: “Yā Şehāb-ı Zengī! İftaḥ ‘aynüke⁴³³, işte geldüm.” diyüp nīze-i Ṭālīmūn’ı ⁽⁷⁾ eline aldı. Dümmin baḡalda zābt u rabṭ idüp yalmanın Evren-gūş-ı Baḫrī’nüñ gūşından dırāz idüp raḫş kuvvetiyle bir ⁽⁸⁾ geliş geldi kim Şehāb-ı Zengī gördi Sihām-ı Ḥabeşī berḳ-ı ḫāṭıf gibi irdi. Yalman-ı nīze cān almaḳ ḳaşdına yalmanup ⁽⁹⁾ gelür. Tiziyye üç kat pūlād-siperin berāber virüp “Yā nār-u Nūr!” diyüp turdı. Ammā yalman-ı nīze āyine-i siperiye pūs eyledükde ⁽¹⁰⁾ āteşler şaçıldı. Ve Şehāb’uñ kolları bükilüp siper gögsine ḳapandı. Az ḳaldı ki birbir yüzünden gūzer eyleye. Yine ⁽¹¹⁾ Cihān-bağş ḳaşd idüp nīzeyi dāmen-i siperden ḳaydırup sīnesinüñ şol tarafından zırḫın söküp tenin ⁽¹²⁾ cüz’i çizüp geçdi gitdi. Şehāb-ı Zengī gördi ‘aḳlı başından perīşān olup cānı ḳıḳayazdı. Gördi ⁽¹³⁾ hele zararlı degül, zaḫmı az. Ammā zırḫı rīze rīze olup ḫalkaları kevākeb mişāl zemīne yayıldı. Vücūdi

433 “Gözünü aç!”

berg-i hazān ⁽¹⁴⁾ gibi lerzān olup pāyları rikābdan şakır şakır ditremege başladı. Şehāb-ı Zengī başına gelecek hāli bildi. Cihān-baḥş ⁽¹⁵⁾ öteden dönüp nīzeyi miyān-dāna alup tarafeylinden gürz-i Ṭālīmūn Şāh'ı çeküp onuncı kīrātından kavradı. Başından ⁽¹⁶⁾ devr idüp irişdi. Şehāb'a bir darb urdı. Şehāb-ı Zengī gördi, gürz-i Ṭālīmūn Şāh havādan yıldırım gibi gürleyüp ⁽¹⁷⁾ iner. Tiziyye gürzinüñ deste-çübundan iki eliyle muhkem tutup berāber virdi. Gürz gürze indükde güröldüsi ol ⁽¹⁸⁾ vādīleri tıtdı. Ve Şehāb'uñ bāzūları uyuşup kolları bükildi. Ve Şehāb gördi, iki gürz bir olup başına iner. ⁽¹⁹⁾ Cān havliyle başın kaçurdu. Ketfinde olan sipere inince siper āyineleri yoğrılıp siper arkasına sīne eger kaşına ⁽²⁰⁾ başı fīl başına berāber indi. Darb-ı şiddet-i gürzden fīl daḥı bil virdi ve pāyları zemīne gömüldi. Cihān-baḥş ⁽²¹⁾ gürzin zabt idüp geçdi gitdi. Ammā Şehāb bir darb-ı gürz yidi kim müddet-i 'ömründe bu darbı kimseden yimiş degül ⁽²²⁾ idi. Birazdan ne hāl ise göz açup kendisine geldi. Güc-ile miyānın rāst idüp vücūdın yokladı. ⁽²³⁾ Egerçi bir müyına ḥaṭā gelmemiş. Ammā şem' -i siyāh gibi nerm olup laḥmı içinde üstühvānları ve ağızından bir pāre kan atıldı. ⁽²⁴⁾ Cigeri kıyās idüp ödi kopdı. Hele ğayret idüp kendi leşkerinden ve şāhlarından 'ārlandı. Hınzīr gibi dişlerin ⁽²⁵⁾ birbirine urup kıçırdatdı. Ve kapdı gürzin irişdi. Cihān-baḥş'a bir darb-ı şedīd havāle eyledi. Cihān-baḥş [363b] ⁽¹⁾ yine gürze alup āsān-vech üzere men' eyledi. Cihān-baḥş urup Şehāb-ı Zengī men' idince ecel terleri dökdi. ⁽²⁾ Bu minvāl üzere aradan altışar gürz havāle ḥaṭā geçdi. Ammā ğayrı aldı dönüp Cihān-baḥş Şehāb'a: "Yā Şehāb gel, ⁽³⁾ müselmān ol, Allāh'ı bir bilüp resüllerine imān getir. Seni öldürmeyem. Zīrā ancak benüm elimden ḥalāş bulmazsın. Bugün ⁽⁴⁾ seni iki yırtsam gerekdür. 'Ahd anuñ üzerinedür. Meger İslām'a gelesin. Yoḥsa bir vechle rehā bulmak mümkün ⁽⁵⁾ degüldür." didi. Şehāb'uñ ise ḳalbi ḳararmış idi. Küfr kemāl mertebe derūnına cāy-gīr olup infikāka imkān ḳalmamışdı. ⁽⁶⁾ "Be yūri hey nā-bekār Ḥabeşī! Hele evvel sen benümle başa çıkup elimden ḥalāş bul da beni iki yırtmağa ḳalsun. ⁽⁷⁾ Daḥı benüm ḥamle idecek ālātum çok. Lā-büdd biri biri ile seni helāk eyleyem." didi. Cihān-baḥş gördi bu la' inüñ ⁽⁸⁾ aşla ḳābiliyyet-i şalāḥ yoḳdur. Öldürmekden ğayrı bir işe yaramaz. "Diñle imdi yā Şehāb ne ḳadar kendüñe ⁽⁹⁾ i' timād-ı ālātūñ var-ısa cümlesiyle ḥamle idüp ārzūñı def' eyle. Yoḥsa nevbet bir kerre baña gelürse bir daḥı ⁽¹⁰⁾ nevbet göremezsın. Hemān ṭurma elüñden geldüğü ḳadar beni öldürmege sa' y-ı iḳdām eyle." didi. Bundan soñra Şehāb-ı ⁽¹¹⁾ Zengī naşıl taḳayyüd-i tām ve sa' y-ı ihtimām ile hemān gürzin bir kerre tarafeyle şalup ḳurbanından kemānın çıkarup ⁽¹²⁾

ele aldı. Ve terkisinden⁴³⁴ harbe mişāl bir hadeng çıkarup baħr-i kemāna vaz‘ eyledi. Cihān-baħş sīnesin nişāna alup ⁽¹³⁾ gez, kulağ, demren, ırnağ “Yā Nār-ı Nūr!” diyüp iç kabzadan güşād virdi. Cihān-baħş’uñ sīnesin gözleyüp ⁽¹⁴⁾ gelür. Hemān server-i ‘ālem at şağrısına yatup tīr üzerinden geçerken eliyle tutup alıƒodı. Ve iki parmağıyla kırup ⁽¹⁵⁾ atıvirdi. Seħāb bu hāli görünce ğayrı kendiden ümīdi ƒat‘ eyledi. Ölüm eri olup bir hadeng daħı ⁽¹⁶⁾ atdı. Cihān-baħş anı kūşe-i kemān ile ƒalup men‘ eyledi. Seħāb-ı Zengī bir hadeng daħı atdı. Cihān-baħş bir kerre kemān ⁽¹⁷⁾ eline aldı. Bir hadeng-i ciger-düzı baħr-i kemāna ƒodı. Ve Seħāb-ı Zengī gelürken nişāna alup güşād virdi. Cihān-baħş’uñ ⁽¹⁸⁾ hadengi Seħāb’uñ hadengin mışf-ı rāhda ƒarşulayup peykān peykāna rāst gelüp ikisi de Seħāb’uñ üzerine ⁽¹⁹⁾ vardı. Seħāb-ı Zengī güc-ile şavuşdı. Ğayrı hemān miyānından torba tahtası mişāl olan tīğ-i āteş-tābı ‘uryān ⁽²⁰⁾ idüp “Bre hey nā-bekār Hābeşī! Seni tīğ ile iki pāre idince ne lāzım gelür?” diyüp fīl sürdi. Maħal yirine gelince ⁽²¹⁾ Cihān-baħş’a bir kılıc havāle eyledi. Server-i ‘ālem bir kerre Evren-güş-ı Baħrī’yi ƒuçaƒlayup tīğ tutan bileginüñ altına girüp ⁽²²⁾ bilegin ƒavrayup öyle şıƒdı kim parmağları tohumluk hıyāra dönüp ƒan ırnağlarından fevvāre mişāl atıldı. Ve avucı ⁽²³⁾ açılıp kılıc zemīne düşdı. Cihān-baħş Seħāb’uñ bilegin ƒapdı, şalıvirdi. Ve düvāl kemerine dest urup ⁽²⁴⁾ “Yā Allāh!” diyüp ƒara tağ gibi fīlinden irüp ƒolnuñ üzerine aldı. Ve ƒaldırup zemīne öyle ƒarpdı kim zemīn ⁽²⁵⁾ zelzeleye geldi. Kendi mişāl-i şāhın Evren-güş-ı Baħrī’den pertāb idüp Seħāb’uñ sīnesinde bulundu. Seħāb’uñ ‘ağlı [364a] ⁽¹⁾ ‘ağlı başına gelince şabr eyledi. Zīra ‘ağlı başından gitmiş-idi. Bu kerre Seħāb’uñ ‘ağlı gelüp gözin açdı. Cihān⁽²⁾-baħş ‘uƒƒāb-mānendi sīnesinde kendüyi başdurmış gördi. “Yüri nā-bekār Hābeşī baħtuñ yār imiş kim baña ğālib ⁽³⁾ gelüp üzerümde bulunduñ.” didi. Cihān-baħş-ı Cihān-ārā eyitdi: “Gel imdi yā Seħāb! İslām’ı ƒabül eyle, seni āzād ⁽⁴⁾ ideyim ve saña ser-ƒaplanlık şandalīsi vireyim. Kelle ber-‘āƒıbet ideyim.” diyüp niçe pend ü naşīhat eyledi. Bu la‘īn ⁽⁵⁾ güş eylemeyüp düşnām-ı türrehāta başladı. Cihān-baħş kendü kendüye “Yā Cihān-baħş! Bu hidāyetsüz mel‘ ün iƒün ne ⁽⁶⁾ zaħmet ƒekersin?”

Beyt:

“Aşıl azmaz cihānda merd-i kāmilden ğatā gelmez.

Cuhūd īmāna gelmez merd-i mülhid tevbe-kār olmaz.

⁴³⁴ Metinde “terkişinden”.

(7) eyüsi bu la‘inüñ vücūdın şāhife-i ‘ālemden ḥak idüp bī-nām, bī-niṣān eylemekdür.” diyüp hemān bir ayağın iki (8) ayağıyla başup bir ayağından daḥı iki eliyle tutup “Yā ma‘būd-ı bī-hemtā! Sen ḫud[r]et ḫuvvet iḥsān eyle.” diyüp hemān nice silküp (9) zūr eylediye bacağından tā ḫulḫūma varınca cayır cayır eski bez yırtar gibi yırtup küştesin meydāna atıvirdi. (10) İki leşkerden Cihān-baḥş’uñ bu ḫuvvet-i ṣecā‘atin görüp engüşt⁴³⁵ ber-dehān idüp ḫayrān oldılar. Bi’z-zarūrī (11) düşmen daḥı taḥsīn eyledi. Zerdūn Şāh bu ḫāli görüp ‘askeri yürütmek diledi. Fitne Ra’y ḫomadı. Sihām’a: “Pādişāhum (12) bu ‘asker ṭayanmaz. Mūnāsib olan āsāyiş çaldırup dönmeğdür. Bir müşāvere idüp ma‘ḫūlī ne ise aña göre tedārük (13) göreyüz.” didi. Zerdūn Şāh daḥı fermān eyledi. Ṭabl-ı ārāma ṭurrallar urdılar. Bu arada Cihān-baḥş daḥı Seḫāb’ı yırtub (14) iki pāre eyledükden soñra yine raḥşına süvār olup meydānda er ṭaleb eylerdi. Çünki ṭabl-ı ārām ṣadāsın işitdi. (15) Nā-çār dönüp ‘alem sāyesine geldi. İslām’dan daḥı ṭabl-ı ārām çalınup iki ‘asker dönüp ḫondılar. Seḫāb’uñ (16) küştesin meydāndan ḫaldırup āteşe yaḫup Nār-ı Nūr’a ḫavuşdurdılar.

Zerdūn Şāh pūr-ğazab ‘azīm kederde, (17) ağzın baltalar açmaz. Ve ḫarındaşı ‘Anter Şāh’a söğüp gönünden “Sağlık ile gelme vilāyetüme. Kendüñ gibi işte beni (18) daḥı tāc-ı taḫtdan āvāre ideyorsun.” Hele bunlar bir yire gelüp “Niçe idelim?” diyü müşāvere eylediler. Evvel bir kerre cāsūs (19) gönderelim, anlar da ne müşāvere eyler. Sihām-ı Ḥabeşī’nüñ murādı nedür? Neylemek ister? Anı ḫaber alup biz de aña göre tedārükimiz (20) görelim.” didiler. Tiz İslām ‘askerine cāsūslar gönderüp ḫabere muntazır oldılar. Bu ṭarafdan Cihān-baḥş daḥı gelüp (21) bār-gāh-ı Ṭālīmūn’da ḫarār eyledi. Begler gelüp cem‘ oldılar. Ni‘met yindi. Şükri dindi. Biraz da bāde nūş idüp (22) bir miḫdār keyflere ṣaṫāret geldükde Cihān-baḥş baş ḫaldırup “İnşā’ahu’r-raḫmān begler yarın süvār olup küffār (23) ‘askerini perīṣān eylemedükçe cengden dönmeyelim. Zīrā tā yeñi yolumuzdan ḫalduḫ. Böyle her yirde oyalanursak yaḫın (24) zamān içinde Īrān’a varamayuz.” didi. Cümle begler daḥı ma‘ḫūl ve mūnāsib görüp sözi bunuñ üzerine ḫodılar. (25) Meger bu maḫalde Zerdūn Şāh ṭarafından cāsūslar gelmiş-idi. Bu ṣadedi işidüp gitdiler. Varup Zerdūn Şāh’a böyle [364b] (1) ḫaber virdiler. Zerdūn Şāh bu ḫaberi işidüp ‘aḫlı gidüp dil-teng olup “Niçe olur yarın, vāḫı‘ā binüp üzerimize (2) yürürse kim ḫarşu ṭurabilür?” didi. Ba‘zıları eyitdiler: “Gel pādişāhum, Sihām-ı

⁴³⁵ Metinde “engüst”.

Ḥabeşî'den yine mühlet alup birkaç gün ⁽³⁾ müşāvere olsun. Belki bir hoşça tedārük görüle." didiler. Bu rāyı şavāb görmediler. "Muḫaddemen mühlet istedik, virdi. ⁽⁴⁾ Şimdi yine mühlet isteyince 'Bunların lā-büdd bir h̄ileleri vardır,' diyüp mühlet virmeyüp hemān cenge gele. İmdi birazdan ⁽⁵⁾ aḥşamuñ şülüşi geçüp şülüşānı kalınca ḳalḳup bütün 'asker ile ḳal' aya girüp ḳapuları muḫkem bend idüp 'askeri ḳapulara ⁽⁶⁾ ve burc-ı bārūlar üzerinde ḫursunlar. Yarın Sihām-ı Ḥabeşî bizi ḳal' aya girmiş görür de belki ḫurmaz gide yāḥūd ⁽⁷⁾ gitmeyüp ceng murād eylese ḳal' amuz metīndür. Bir şey idemez. Āḫir bıraḡup gider. Ol aralıkda belki bir tedbīr ve tedārük ⁽⁸⁾ idüp ḫaḳlarından geleyüz." didiler. Bu rāy cümleden ercaḡ görüp el altından 'askeri āḡāhlık virdiler. Tamām tedārük ⁽⁹⁾ görüp şülüş-i şeb geçüp şülüşānı kalınca bār-gāhları cümle bozup yıḳup yükledüp "Ḳandasın Ḳal' a-i Zerdāb?" diyüp ⁽¹⁰⁾ ḳal' aya girüp ḳapuları muḫkem perkidüp emīn oldılar. 'Asker-i İslām yirlerinden ḳalḳup baḳdılar. Küffār ordusu ḡāyib ⁽¹¹⁾ olmuş. Yirinde yiller eser. Gelüp Cihān-baḫş'a ḫaber virdiler. Ve gördiler ḳal' a ḳapuları muḫkem bend idüp birkaç ḳat bārūları ⁽¹²⁾ almışlar. Cihān-baḫş bir nāme inşā idüp Ṭārīḳ'a virdi, gönderdi. Ṭārīḳ ḳal' a ḳapısına gelüp "Nāmem var, açuñ ḳapuyı." ⁽¹³⁾ diyü na' ra urdı. Yuḳarudan "Alarḡa!" diyüp Ṭārīḳ'a ur eylediler. Zīrā tenbīh eylemişlerdi.

Ḥāşılı 'ayyār gördi ⁽¹⁴⁾ olmaz, dönüp geldi. Aḫvāli Cihān-baḫş'a ḫaber virdi. Cihān-baḫş ḡāzaba gelüp fermān eyledi. Ceng-i ḫarbīler çalınup ⁽¹⁵⁾ 'asker-i İslām bindi. Cihān-baḫş daḫı ālāt-ı şāḫib-ḳırān üzerine ārāste idüp Evren-güş-ı Baḫrī'ye süvār oldu. Hemān ⁽¹⁶⁾ Ḳal' a-i Zerdāb'a yürüyüş idüp kendi 'askerūñ öñince ammā ḳal' adan küffār bu ḫāli görüp yuḳarudan başladılar ⁽¹⁷⁾ seng ü ḫadeng atmaḡa. Cihān-baḫş Evren-güş-ı Baḫrī'yi sürüp ḳal' anuñ ḫendeḳine geldi. Başına siperini çeküp ḫendeḳi ⁽¹⁸⁾ şıçratdı. Öte cānibe geçdi. Ḳal' a ḳapısına irüp elinde gürz-i Ṭālīmūn ḳapuya ḫarb urmaḡa başladı. Her urduḡa ⁽¹⁹⁾ ḳapu şarşılıp dervāzeleri yirinden ḫareket idüp oynadı. Segirdüp Zerdūn Şāh'a varup: "Pādişāhum Sihām ⁽²⁰⁾ filān ḳapuya gelüp gürz-ile ḫarb urmaḡa başladı. Ḳapu gitduḡa yirinden oynayup dervezeleri sökilüp yıḳılmaḡa ⁽²¹⁾ az ḳaldı." didiler. Zerdūn Şāh "Bre uruñ yuḳarudan seng, ḫadeng ve felengi ḳapudan ayırabileydiñüz yāḥūd orada ⁽²²⁾ urup öldürebileydiñüz." "Be hey şāhum, anuñ ḫarman-ı cirmi ḳadar bir siperi var. Başına çekmiş. Biñ ḳantār taş bıraḡsalar ⁽²³⁾ aşla mühimmi degül. Bir ḡayrı tedārük gör." dirken girüden biraz kimesne daḫı gelüp "Ḳapunuñ bir ḫarafı sökildi." didiler. Cihān⁽²⁴⁾-baḫş ise 'āşıḳ-āne

kapuya darb urup ‘ākıbet kapuyı söküp bir darb dağı urınca kapu güldürredek yıkılıp
 (25) ic cānibe düşdi. Cihān-bağş kapuyı çeküp hendegē köpri eylediler. Evren-güş-ı
 Bahrī’ye süvār olup kal‘ adan içeri [365a] (1) içeri girdi. El tīg-i Tālīmūn Şāh’a urup bir
 şedīd na‘ ra urdı. Öyle kim Kal‘ a-i Zerdāb şiddet-i darb-ı na‘ radan (2) güyā zīr-i zeber
 oldı kıyās eylediler. “Benüm Sihām-ı Hābeşī iy kavm-i dālāl! Cān elümden kanda
 hālāş eylersin.” diyince (3) Cihān-bağş şadāsından Zerdūn Şāh vesā’irler serāsime olup
 “Ne aşlı?” didükde “Ne tūrursın Sihām-ı Hābeşī (4) kal‘ a kapusın yıķup ‘ asker ile içeri
 yürüdi.” diyü feryādcı birbiri ardınca yürüdi. Zerdūn Şāh murād eyledi. (5) Biraz şey
 alup bir ğayrı kapusından çıkup bir tarafa⁴³⁶ firār eyleye. “Pādişāhum kanda gidersin
 her kapuda bir iki pehlivān (6) tūrur. Kuş uçurmazlar.” didiler. Zerdūn Şāh ğayrı şaşup
 niçe ideçegin bilmedi. “Bre sarāy kapuların muħkem (7) bend idüñ.” diyüp kal‘ a
 kapuları gibi sarāy kapuların dağı yine üzerlerine ceng-i hadeng-endāzlar çıkdı.
 Berüde (8) İslām ‘ askeri şehir koyulup taraf taraf cenge tūrdılar. Şehrlinüñ kanları seyl
 mānendi aķup feryādları āsumāna (9) çıkdı. Gördiler olmaz, āħir “Amān!” diyüp
 ellerinden ālātların bıraktılar. ‘ Asker-i İslām bu hāli görüp cengden el çekdiler. (10)
 Ancaķ öldürdükleri āteş-perestlerüñ mālların ğāret eylemege muķayyed oldılar.
 Cihān-bağş elinde tīg-i āteş-tāb sarāy-ı Zerdūn (11) Şāh’a yürüdi. Bāb-ı sarāya geldükde
 bir ‘ azīm kırılmaķ dağı anda oldı. ‘ Āķıbet Cihān-bağş-ı Cihān-ārā sarāy kapusın yıķup
 (12) içerü girdi. Zerdūn Şāh şaşup kalmış-ıdı. ‘ Anter Şāh ile Fitne Rāy cān havliyle
 sarāyuñ bir tarafına firār idüp giderken (13) hikmet-i Hūdā maţbağ cānibi idi. Çirkef
 kıyusına düşdiler. Meger Tāriķ ‘ Ayyār birkaç hālīfeler ile bunları görüp (14) artlarına
 düşmiş-ıdı. Gelüp ol çirkāb kapusunda bulup bunları kancalar ile çıkarup ikisin dağı ol
 kıyāfet (15) ile bende çekdiler. Ol çirkef aķaraķ bu hāl ile yiderek alup Cihān-bağş’a
 getürdiler. Bu arada Cihān-bağş atdan inüp (16) yukarı çıkdı. Dīvān-ı Zerdūn Şāh’a
 girüp gördi taht üzere şaşup kalmış. Cihān-bağş üzerine yürüyince (17) Cihān-bağş’a
 Zerdūn Şāh ğaddāre havāle eyledi. Cihān-bağş ğaddāresiyle düvāl kemerinden kapup
 kaldırdı. Yire (18) urup Pīl-pāy ‘ Ayyār yanında idi. Bende çekdi. Cihān-bağş Zerdūn
 Şāh’uñ tahtın kılıçlayup

Beyt:

“Şavdı Mecnūn (19) nevbetin, şimdi benüm rüsvā-yı ‘ aşķ
 Tōğrı dirler her zamān bir ‘ aşıķuñ devrānidur.”

⁴³⁶ Metinde “şarafa”.

diyüp geçüp pāy-i tahta karar eyledi. ⁽²⁰⁾ Zerdūn Şāh ve birāderi ‘Anter Şāh ile Fitne Rāy yanına iletdiler. Zerdūn Şāh anları ol hālde görüp lev̄m ⁽²¹⁾ eyledi. Cihān-baḥş haber gönderüp Tīmūr ve Ḥurrem Şāh gelüp tahta oturdılar. Pehlivānları gelüp yirli yirinde karar ⁽²²⁾ eyledi. Şehri bütün zabṭ eylediler. Birazdan herkes tutduğı es̄iri getirüp meydān-ı siyāsete dizdiler. Meger ‘Anter ⁽²³⁾ Şāh’uñ oğlı var idi, Fīrūz Şāh dirleridi. Muḳaddem İslām’a gelmiş idi. Şimdi Cihān-baḥş emr eyledi. Zerdūn Şāh’ı ⁽²⁴⁾ ve ‘Anter Şāh’ı ve Fitne Rāy vezīri eli bağlu cigeri tağlu siyāset yirine getürdiler. Cihān-baḥş baş ḳaldırup Zerdūn ⁽²⁵⁾ Şāh’a ḥıṭāb idüp “Nice görürsin kendüñi yā Zerdūn? Ben saña muḳaddem nāme gönderüp ‘Ḥasmlarımı bend idüp baña gönder [365b] ⁽¹⁾ ve kendüñ dağı gelüp ḥuzūrumda müselmān ve bende-i Sübhān ol. {Sübhān ol.} Vilāyetüñ yine senüñdür. Benüm māla ve diyāra ⁽²⁾ iḥtiyācum yoğdur. Şoñra peşimān olursın.’ didüm diñlemedüñ, şimdi nicesin?” didi. Ve Zerdūn Şāh aşla ⁽³⁾ cevāb virmeyüp öñine bağdı. Cihān-baḥş dönüp ‘Anter Şāh ile Fitne {Fitne} Rāy’a bağup: “Siz nicesüñüz? İslām’a ⁽⁴⁾ gelür misüñüz? Yoḥsa başıñuzı keseyim mi?” diyüp biraz naşīḥat eyledi. Bu la‘inlerde hidāyet nūrı müte’eşşir degül, dönüp ⁽⁵⁾ ‘Anter Şāh olsun, Fitne Rāy olsun “Nā-bekār Ḥabeşī! Biz Nār-ı Nūr’dan ne kemlik gördük kim yüzünden döneyüz? ⁽⁶⁾ Senüñ dīñüñe gireyüz. Bildüğinden ḳalma, eger sen bizi öldürürseñ Nār-ı Nūr bizüm ḳanumuz senden alur.” diyüp dūşnāma ⁽⁷⁾ başladılar. Cihān-baḥş gördi, bu la‘inler ḳābil-i şalāḥ degüldür. Cellādılara işāret idüp kellelerin kesüp ten-i nā-pāklarından ⁽⁸⁾ cüdā eylediler. Bir kerre Zerdūn Şāh’a bağup “Ne dirsın yā Zerdūn Şāh? Cevāb vir imāna gelür misin, yoḥsa işāret ⁽⁹⁾ iderem, senüñ dağı başuñı keserler.” didükde cān ‘azīz ḳarındaşı ‘Anter Şāh ile Fitne Rāy vezīrūñ ḳatlı olduğın gördi. ⁽¹⁰⁾ Bu kerre hidāyet-i Rabbānī irişmiş-idi. “Ne dimek ile müselmān oluram?” diyince telḳin eylediler. Zerdūn Şāh imāna gelüp ⁽¹¹⁾ derünī müselmān ve bende-i sübhān oldu. Cihān-baḥş ḳalḳup eliyle Zerdūn Şāh’uñ bendin alup tāc-ı libāce geyürüp ⁽¹²⁾ taḥtına ḳıḳardı. Sā’ir es̄irler dağı şāhlarıñuñ İslām’a gelüp necāt bulduğın görüp cümlesi imāna gelüp ⁽¹³⁾ bendleri alındı. Bundan şoñra ḳal’ada olan ‘asker ve şehrdekilere ādemler ta’yin idüp cümlesin imāna getürdiler. Ol gün ⁽¹⁴⁾ hemān bunlarıñ āteş-kedelerin ḥarāb idüp yirlerine mescidler yapımağa fermān olundu. Zerdūn Şāh ḥazīne ⁽¹⁵⁾ açup Cihān-baḥş’a vesā’ir şāhlara ve beglere ḥāllü ḥālince peşkeşler ihdā idüp birlige yetdiler.

Zerdūn Şāh ⁽¹⁶⁾ Cihān-baḥş’a ziyāfetler idüp **ḥāşıl-ı kelām** Cihān-baḥş bir miqdār ḳal’ - i Zerdūn’da eglenüp ḳal’ a ḳavmine şurūṭ-ı İslām’ı ⁽¹⁷⁾ ta’ līm idüp metīn ādemler ta’ yīn olundu. Ve ḳal’ a-i Seylāb-zemīni müsteḳilen ‘ Anter Şāh’uñ oğlı Fīrūz Şāh’a virüp ⁽¹⁸⁾ cümle işler tamām oldı. Bir gün Cihān-baḥş ğalebe dīvān idüp begler ve şāhlar gelüp dīvān enār gibi pūr oldı. ⁽¹⁹⁾ Hūn yindi, şükri dindi. Andan Cihān-baḥş baş ḳaldırup cümleye ḥıṭāb idüp: “İy şāhlar ve iy begler! ⁽²⁰⁾ Bi-ḥamdi’l-lāh⁴³⁷ ğayrı işler tamām oldı. Bir ‘ uḳde ḳalmadı. Şimden girü tedārük görilsün, Īrān’a giderüz. Ancaḳ iy Fīrūz Şāh ⁽²¹⁾ ve iy Zerdūn Şāh! Eger sizūñ dağı Īrān diyārına gitmege şafañuz var ise tedārükūñüz görüp ḥāzır olun. Eger gitmez⁽²²⁾señüz yine siz bilürsüz. Ben kimseye cebrüm yoḳdur. Oturuñ diyārıñuzda. Eger giderseñüz başım üzere yiriñüz var. ⁽²³⁾ Allāh āsān getürüp Īrān diyārını zābṭ eylessem, her biriñüze nice manşıblar ilḥāḳ idüp ülkeler zamīme eyleyem.” ⁽²⁴⁾ didi. Bunlar: “Devletlü şāhib-ḳırān, bu naşıl sözdür. Hīc şimden şoñra senden ayrılır mıyuz? Mādām ki cānımız tendedür. ⁽²⁵⁾ Ölince ayrılmazuz. Sen ḳanda giderseñ berāber giderüz. Eger ḳapudan ḳovarsañ bacadan düşerüz.” didiler. Cihān-baḥş eyitdi: **[366a]** ⁽¹⁾ eyitdi: “Öyle ise siz de tedārük görüñ. Bir hafta tedārük, sekizinci günü göçdür.” didi. Zerdūn Şāh ‘ askerin ⁽²⁾ ḥesāb idüp iki kerre yüz biñ ‘ asker tedārük idüp Seylāb-zemīn’e vekīl gönderdiler. Tamām tedārüklerin görüp ⁽³⁾ mecmū’ı on kerre iki yüz biñ andan fermān olundu. Göç borıları çalınup bunları yolınca ‘ asker-i İslām ⁽⁴⁾ ḳal’ a-i Zerdūn öñinden ḳalḳup “Ḳandasın diyār-ı Īrān?” diyüp revān oldılar.

Yiye iče, ḳona göçe ṭayy-ı merāḥil ⁽⁵⁾ ḳat’ -ı menāzil idüp bir gün bir laṭif şāhrāya gelüp nüzül eylediler. Cihān-baḥş ol yirüñ āb [u] havāsından ḥazṣ ⁽⁶⁾ idüp fermān eyledi. “Yarın oturaḳ olup ‘ asker diñlensün. Ve hem yarın şayd şikār idelim.” didi. Behrām-ı ⁽⁷⁾ Evren-süvār dağı leşkerde münādīler nidā itdürdi. “Yarın oturaḳdur.” Zevḳinde oldılar. İrtesi gün Cihān-baḥş ⁽⁸⁾ çīn pūlād’a müstağraḳ olup Evren-ğūşa⁴³⁸ süvār oldı. “Dileyen şikāra binsün.” diyüp kendi Ṭārīḳ ‘ Ayyār’ı aldı. Kīş ⁽⁹⁾ ḳaḳup ṭabl-bāz döğüp remāniş iderek dāmen-i kūha toğrı çekilüp gitdi. Birḳac şikār urup bir laṭif şu kenārına ⁽¹⁰⁾ indi. Evren-ğūş-ı Bahri’ nūñ licāmın alup giyāha şaldı. Andan Ṭārīḳ ‘ Ayyār āteş yaḳup şiş düzüp şayd itdükleri ⁽¹¹⁾ āhūları kebāb idüp meydāna getürüp enbānından bir şürāḥī bāde çıkarup oturup ikisi ‘ işrete başladılar. Ṭamām ⁽¹²⁾ keyfleri irişüp şāhrāya

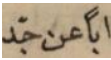
⁴³⁷ Allah’a hamd olsun.

⁴³⁸ Metinde “Evren-gūs”.

toğrı nigerān olup temāşā eylerken nā-gāh bir paturdı oldu. Anı gördiler. Pīşe-zārdan (13) berü bir yek süvār nev-civān zāhir olup tā bunlaruñ üzerine geldi. El sīneye koyup selām virdi. Cihān-bağş (14) ‘aleyk alup “Hoş geldüñ iy nev-civān! Buyuruñ bir loğma yiyüp bir kadeh bāde içelim.” diyince hemān ol nev-civān bī-tereddüd (15) rağşından inüp geldi. Cihān-bağş’uñ dest-i dāmenin öpüp ādāb-ıla zānū üzere oturdu. Tā[r]ıķ ‘ayyar bir cām (16) tōldırup bu nev-civāna virdi. Ol civān dağı ādāb-ıla alup nüş eyledi. Yine Tāriķ’a virdi. Cihān-bağş gördi (17) bu nev-civān bir mü’eddeb yigitdür. Tabī‘atı bi’z-zarūrī hażz idüp meyl eyledi ve hıtab idüp: “İy nev-civān! ‘Ayb olmasun (18) kağı bāğūñ güli ve bāğçenüñ bülbülsin? Kimsin ve kimüñ nesisin? Ğālibā bu diyār şeh-zādesine beñzersin. Velākin böyle yalnız (19) ne gezersin?” didükde nev-civān öyle bir āh eyledi kim āyine-i çarđı siyāh eyledi. Der-‘aķab dīdelerinden tekerek mişāl sirişk-i (20) miğnet-i dūrdāneleri dīrān olup hūrān-ı sūziş dilinden ne evrāk-ı sipihr-i sūzān eyledi. Cihān-bağş bunuñ bu hālin (21) görüp ta‘accüb merhamet-i āşār ile diķķat ve aħvāl diger-gūnuna şefķat idüp “İy nev-civān-ı nāzenīn! Ne ‘aceb izhār söz derūn idüp (22) hātırımız mağzūn eyledüñ. Bu āha sebep nedür? Luţf ile beyān eyle, işidelim. Derd-i derūnuñdan āgāh olalım bile yanup yaķılalım.” (23) diyince ol nev-civān tekrār bir āh çeker. Söz çeküp benüm ser-güzeştüm bu yüzdendür kim benüm adıma Şehr pādişāhı Şehrüz dirler. (24) Şehrüz-ābād nām bir ķal‘anuñ pādişāhı idüm. Pederüm Şehrüz Hān vefāt idüp ben pederüm tahtına mālīk ve mutaşarrīf oldum. (25) Ammā Şehrüz-ābād’a muttaşıl Keylān-zemīn dirler bir diyār vardır. Ve anda Siyeh Merd-i Keylānī’nüñ nebīresi Hūrşīd Şāh [366b] (1) pādişāhdur. Kendi memleketi olan Keylān-zemīne ķanā‘at eylemeyüp bir gün bī-şümār ‘asker ile gelüp diyārum elümden aldı. (2) Zīrā Semūm-ı Zencīr-zen dirler bir pehlivānı vardır. Yüz on sekiz arış ķadd-ķāmet çeker. Ziyāde bahādır pehlivāndur. Ķarşu (3) tūrup cenge iķtidārum olmadı. Cān ķorķusından firār idüp bir senedür böyle yalnız gezerem. Ve her dā‘im girye (4) vü zār iderem. Hudā-yı bī-çüne niyāz eylerdüm. Bu gice vāķı‘anda bir pīr-i rüşen-zamīr zāhir olup yanuma geldi. “Ağlama (5) iy şehriyār! Ğayrı eyyām-ı miğnet pāyāna irüp necm-i iķbāl-i sa‘ādet-i rağşān oldı. Yarın tūr yirüñden rağşuña (6) süvār ol. Şol tarafa toğrı git. Senüñ derdiñe dermān ve mağşūduña irgürür bir kimseye rāst gelseñ (7) gerekdür. Hālūñi ‘arz eyle, elbetde ol seni ber-murād idüp her vech-le şād eyler. Ben dağı ol şevķden uyanup (8) şabāha dek secde-i şükre vardum. Andan rağşıma süvār oldum. İşte bu cānibe teveccüh idüp sulţānıma rāst (9) geldüm.” didi ve ağladı. Cihān-bağş Şehrüz Şāh’ı nevāhat idüp tesellī-hātır eyledi. “Elem çekme yā şehriyār!

İnşā'a⁽¹⁰⁾r-raḥmān saña taḥt ve şehriñi Ḥürşid Şāh'ın elinden alıvirüp ol Semüm-ı Zencir-zen didüğüñ dilāveri⁽¹¹⁾ daḡı ḍarb-ı dest kendime tābi' idüp bir ḡizmetümde istihzām eylerem. Baña Sihām-ı Ḥabeşī dirler. Benüm şunda leşkerüm ve 'azīm⁽¹²⁾ pehlivānlarum vardur. Şāhib-ķırān-ı 'ālem işitdüm İrān diyārında el Ḳahramān'dan Zābilī dirler bahādır kimesne var imiş. ⁽¹³⁾ Şāhib-ķırānlık tā Keyūmers Şāh'dan berü bire eben 'an ceddin⁴³⁹ silsile-i irş-ile intikāl eylemişdür. Bu 'aşruñ şāhib-ķırānı ⁽¹⁴⁾ daḡı benüm, diyü da' vā idermiş. Ve ḡaliyā üzerinde mevcüd olan ālāt-ı ḡarb ve esbāb-ı ḍarb cümle selefde geĉen ⁽¹⁵⁾ şāhib-ķırānların imiş. Ol Rüstem'ün öyle iddi' āsın işidüp bu mertebe yegānelik da' vāsı eyledüğü gücime geldi. ⁽¹⁶⁾ Ve hem üzerinde olan ālāt-ı şāhib-ķırān almağa ḡaşd idüp 'azm-i rāh eyledüm. Öñüme gelen şāhānı ve dilāverānı ⁽¹⁷⁾ ḍarb-ı destüm ile kendüme tābi' iderek işte bu maḡalle geldüm." diyüp kendi ser-güzeştinden Şehr{e}-bād Şāh'a ⁽¹⁸⁾ naḡl u beyān eyledi. Şehr-bād Şāh bu şadedi işidince Cihān-baḡş'ın ayağına şarılup: "Amān devletlü şāhib-ķırān! ⁽¹⁹⁾ Beni murādıma nā'il eyle. Diyārımı Ḥürşid Şāh'dan alıvir. 'Ömrüm āḡir olunca ḡuluñ olayım." didi. Cihān-baḡş: "Nola, ⁽²⁰⁾ ḡāḡıruñ ḡoş ḡut. Dīnüm ḡaḡķı-ĉün tā seni yine Şehrüz-ābād'a pederün taḡtına iclās eylemedükĉe İrān ḡarafına gitmem." ⁽²¹⁾ diyü yemīn eyledi. Andan 'işrete başladılar. Birazdan ḡalkup orduya geldiler. Cihān-baḡş buna ṡādır ve ḡizmetķār ⁽²²⁾ ta' yīn idüp andan ḡulaḡuz başıyı da' vet idüp gelince "Şimdi Şehrüz-ābād ne ḡarafadur?" diyü su'al eyledi. ⁽²³⁾ Ḳulaḡuz başı: "Sultānum, yine uğrımuzadur. Nihāyet bir iki ḡonaḡ yoldan şaparuz. Yine oradan İrān'a, yol ⁽²⁴⁾ arasından Tūrān'a geĉer giderüz." didi. Cihān-baḡş Behrām-ı Evren-süvār'a fermān eyledi. "Yarım Şehrüz-ābād üzerine ⁽²⁵⁾ göcdür." diyü. Behrām daḡı orduda münādīler nidā idüp herkes ḡāzır oldı. Zīrā Şehrüz-ābād'ın ziyāde āb [u] havāsı [367a] ⁽¹⁾ havāsı laḡif idi. O ecilden Ḥürşid Şāh anı görince taḡt-gāḡ eylemişdi.

Ḥāsılı yiye ice bir gün gelüp ⁽²⁾ Şehrüz-ābād önüne ḡondılar. Ḥürşid Şāh görüp end ü bend oldı. Ve cāsūs gönderüp ḡaber aldı. Bildi kim ⁽³⁾ Şehr-bād Şāh kendinden varup üzerine getürmiş. Semüm-ı Zencir-zen "Ḳo gelsün, elem ṡekme." didi. Ḥürşid Şāh ⁽⁴⁾ daḡı tedārükde oldı. İḡtizā eylerse mevcüd olan 'asker ile ḡaşra ṡıķa. Ammā Cihān-baḡş gelüp ḡondı. ⁽⁵⁾ Üĉ gün āsāyiş idüp dördinci dīvān idüp ümerā vüzerā cümle gelüp derün dīvān-ı memlū oldı. Cihān⁽⁶⁾-baḡş fermān eyledi. "Ḥürşid Şāh'a şu siyāķ üzere

⁴³⁹ Kuşaktan kuşāğa, nesilden nesile.

bir nāme inşā olsun.” diyü. Ağızdan elķābın takrīr eyledi. Cihān⁽⁷⁾-baḥş’uñ murādı üzere bir mufaşşal nāme inşā idüp eline şundılar. Cihān-baḥş alup muṭāla‘a eyledi. Tamām murādı ⁽⁸⁾ üzere taḥrīr olunmuş. Ṭayy-i maḥtūm idüp Ṭārīķ ‘Ayyar’uñ yüzine baķdı. Ṭārīķ ayaġa ṭurup ṭurınca Cihān-baḥş ⁽⁹⁾ nāmeyi Ṭārīķ’a virüp: “Yā Ṭārīķ, Bu nāmeyi var Ḥūrşīd Şāh’a götür. Gör ne söyler. Baña şāfī cevāb getir.” didi. Ṭārīķ ⁽¹⁰⁾ nāmeyi alup kendine çekı düzen virüp ṭaban ķaldurđı. Ṭoġrı ķal‘a ķapusına geldi. Görđı ķapusu ġüşāde. ⁽¹¹⁾ Zīrā Ḥūrşīd Şāh ķal‘a ķapuların bend itmek diledi. Ammā Semūm ķā’il olmadı. “Daġı ne oldı kim ķal‘a ķapuların ⁽¹²⁾ bend ideyüz.” didi. Şimdi Ṭārīķ ‘Ayyār bī-teklīf ķal‘adan içeri girüp toġrı dīvān-ı Ḥūrşīd Şāh’a yürıdı. ⁽¹³⁾ Dīvān ḥāne ķapusına geldükde kendini ‘arz eyledi. Serhengler Ḥūrşīd’e bildirüp izin olup Ṭārīķ içeri ⁽¹⁴⁾ girdi. Ḥūrşīd Şāh önünde ādāb-ı erkān icrā eyledükden soñra çıkarup nāmeyi virdi. Ammā Ḥūrşīd Şāh pür-ġazāb ⁽¹⁵⁾ aşla Ṭārīķ’a iltifāt idüp şandalī ve şerbet dımedi. Nāmeyi alup mührün giderđi. Dānā eline virdi. Dānā ayaġa ⁽¹⁶⁾ ṭurup ba‘de’l-izin ķırā’at eyledi. Taḥıyyāt-ı şenādan soñra benüm ķatumdan ki ḥālıyā Sevāḥıl-i Maġrib’den zūhūr iden şāhib-ķırān ⁽¹⁷⁾ Sihām-ı Ḥabeşī’yem. Sen kim Keylān-zemīn şāhı olan Ḥūrşīd Şāh-ı Keylānısın. İşıtdüm, bu diyār şāhı Şehr-yār Şāh’uñ ⁽¹⁸⁾ gelüp elinden cebren, zūlmen taḥtın alup ata ve dedesinden intiķāl eyleyen memleketin zābı eylemişsin. Gelüp baña dāḥıl düşđi. ⁽¹⁹⁾ Ve ḥālını ‘arz eyledi. Ben de memleketin yine alıvirüp taḥtına iclās itmeġe yemīn ve der-‘uhde eyledüm ve yolumdan şapup ⁽²⁰⁾ bunda geldüm. İmdi nāmem vuşūl bulduķda gelüp ḥāk-pāyüme yüz sürüp ‘özr dileyesin. Ve yine Şehr-yār Şāh’a ⁽²¹⁾ memleketin virüp kendüñ varup Keylān’a evvelki gibi ķānı‘ olasın. Eger ‘Yok!’ diyüp ḥılāf inha yola giderseñ ⁽²²⁾ bilmiş ol kim seni bu diyārdan degül Keylān-zemīnden daġı iḥrāc idüp vādī-i nikbetānda niķe zamān belki ilā ⁽²³⁾ nihāyeti’ d-deverān orada ve ser-gerdān idüp aşıl mālīk olduġuñ taḥtuñ ġayra virmem. Muķarrerđür soñra ‘Bilmedüm ve işıtmedüm.’ ⁽²⁴⁾ dimeyesin. Ve ‘özr bahāne bir ṭaraf varan ‘ayyārım ile şāfī cevāb gönderesin.” diyüp nāmeyi ḥatm eylemiş.

Ḥūrşīd Şāh ⁽²⁵⁾ bir miķdār maġrūr idi. Ve Semūm-ı Zencīr-zen’e ṭayanup nāmeyi dānā elinden alup yırtmaķ murād eyledi. Ṭārīķ ‘Ayyār Ḥūrşīd [367b] ⁽¹⁾ Şāh’uñ ķaşdın bilür, pertāb idüp nāmeyi dānā elinden ķapup enbāna şaldı. “Yā Ḥūrşīd Şāh! Şāhib-ķırānlaruñ nāmesin ⁽²⁾ çāk eylemek ziyāde ‘ayb küstāḥlıķdur. Nāmenüñ er iseñ şāhibine cevāb vir. Yoḥsa nāme yırtmaķdan nesne ḥāşıl olmaz.” ⁽³⁾ Ḥūrşīd Şāh, Ṭārīķ’uñ bu şan‘atından ġazāba gelüp: “Hay nā-bekār! Sen kimsin ki benüm

huzûrumda böyle küstâhlık eylesin? ⁽⁴⁾ Bre ne tûrursuñuz, uruñ şol nâ-bekâr ‘ayyârı!” diyince serhengân ve erbâb-ı dîvân güredek kalkup ‘ayyârıñ ⁽⁵⁾ üzerine yürüdiler kim ‘ayyârı tutalar. Târiķ ‘Ayyâr gördi iş işden geçdi. Bir kerre âfîtabesin başından çıkarup ⁽⁶⁾ enbâna şaldı. Ve teberin miyânına şokdı. Ve pertâb idüp kendini tahtuñ üzerine atup Hürşîd Şâh’uñ kafasında ⁽⁷⁾ bulundu. Hürşîd Şâh ise “Tutuñ!” diyüp bir cânibe muķayyedi idi. Amma ba’zılar gördi kim ‘ayyâr Hürşîd Şâh ⁽⁸⁾ kafasında tûrur. “Bre şaķın pâdişâhum, ‘ayyâr kafañda, belki bir zararî toķınur.” didiler. Hürşîd Şâh: “Kanı yâ?” diyüp ⁽⁹⁾ kafasına bakayım dirken Târiķ tîz-destlik idüp Hürşîd’uñ eñsesi kökine bir dımışķî Hudâ-yı sille-i ‘ayyârî öyle ⁽¹⁰⁾ urdı kim taş gibi şadâ virüp yüzi üzere kapandı. Târiķ ‘Ayyâr başından tâcın kapup enbâna şaldı. Yanında olan ⁽¹¹⁾ vüzerânuñ birkaçına daķı sille yetiştirüp tâcların kapdı. Oradan pertâb idüp mu‘allaķ halkuñ o[r]tasına düşdi. ⁽¹²⁾ “Tutuñ!” diyüp halk tutmağa sa‘y iderler. Ammâ [Tâ]riķ ‘ayyâr kiminüñ budı arasından ve kiminüñ koltuğı altından ve omuzı ⁽¹³⁾ başından ‘ankebût mişâl pertâb iderek koca mervân bıyıklı Mecûsîler arasından şıçrayup niçesinüñ el hañçere urup ⁽¹⁴⁾ karnın yarup **hulâsa-i kelâm** dîvândan taşra çıkdı. Ğayrı tozın bile göremediler. Târiķ tenhâya gelüp fi’l-hâl ⁽¹⁵⁾ tebdîl-i şüret idüp tekrâr dîvâna girdi.

Halk gördiler çıkup gitdi. Gözden nihân oldu. Hürşîd Şâh yatarak ⁽¹⁶⁾ ‘aklı başına gelüp başın kaldırayım dir başın kaldıramaz. “Bre başıma ne oldı? ‘Ayyâr kesdi mi yoķsa bir ağır şey mi ⁽¹⁷⁾ kodi?” Bakup “Ğayır bir nesne yoķdur şâhum. Ancaķ Ğammâm kubbesi kadar şişmişdür.” didiler. Buña ‘ilâc ısıcaķ sığır mâyesi ⁽¹⁸⁾ gerekdür.” diyüp hele bulup Hürşîd Şâh’uñ ısıcaķ ısıcaķ eñsesine urdılar. Biraz veca‘ı sâkin olup şişi ⁽¹⁹⁾ inmege başladı. “Tâcum kani? Getürüñ.” didi. “Tâcî ‘ayyâr kapdı, yoķdur.” didiler. Ğazîneden Ğayrı tâc getürdiler. Başına kodi. ⁽²⁰⁾ Ammâ eñsesinüñ şişinden tâc başına sığmaz. Çeñesinden bend idüp gücle turgurdılar. Hürşîd Şâh: “Bre ⁽²¹⁾ kani ‘ayyâr? Getürüñ, öldürüp intikâm alayım.” didi. “Pâdişâhum naşıl ‘ayyârı getürelim, ol seni urup kuş gibi gitdi. Arada ⁽²²⁾ beş on âdem helâk eyledi.” didiler. Vezîrlere de ‘aķılları gelüp bir tâc getürdüp Semûm-ı Zencîr-zen eyitdi: “Pâdişâhum ⁽²³⁾ saña muķaddem didüm ‘ayyârı incitme elciye zevâl olmaz, diyü. Diñlemedüñ. Gör imdi ne kadar rûsvâyılık zuhûr eyledi.” didi. ⁽²⁴⁾ Hürşîd şâh ol öyke ile fermân eyledi. “Tîz bu sâ‘at taşra çıkılsun. Yarın ceng olunsun.” didi. Ol dem Hürşîd ⁽²⁵⁾ Şâh’uñ ve Semûm’uñ ve sâ‘irlerinüñ bâr-gâhların taşra çıkmağa başladılar. Ve Hürşîd Şâh hüküm itdüğü vilayete

fi'l-hāl nāmeler [368a] ⁽¹⁾ nāmeler ulaqlar ta'yin idüp 'asker getürmege âdemler gönderdi. Tārık 'Ayyār tebdil-i şüret bunları görüp işitti. ⁽²⁾ Dönüp taşra çıkdı. Orduya gelüp bār-gāh-ı Tālīmün'dan içerü girdi. Cihān-baḥş: "Ne ḥaber 'ayyār?" diyince Tārık 'Ayyār ⁽³⁾ "Vardum nāmeyi virdüm, alup okıyup darıldı, nāmeyi yırtmaḡ diledi. Ben ḳapup çāk itdürmedüm. Ḥürşid Şāh dibelik ⁽⁴⁾ ḡazaba gelüp 'Tiz oluñ, bār-gāhlar taşra çıkup yarın ceng olsun.' didi. 'Askeri daḡı bār-gāhlar ile taşra çıkmaḡa ⁽⁵⁾ başladı. Ben gelüp girdüm." didi. Cihān-baḥş eyitti: "Şaḡın 'ayyār Ḥürşid Şāh'uñ 'arzına toḡınacaḡ bir iş itmedüñ ola. ⁽⁶⁾ Şoñra dibelik 'adāvete sebep olur." didi. Tārık 'Ayyār inkār idüp: "Devletlü şāhib-ḳırān! Hic olacaḡ iş midür? 'Arzı da ⁽⁷⁾ ve vaḡarı da yirinde. Hemān nāmeyi ḳapup yırtmaḡa ḳomadum." didi. Nāgāḡ gördiler. Ḳal'adan bār-gāhlar çıkup ḳurulmaḡa başladı. ⁽⁸⁾ Ḥürşid Şāh daḡı çıkup Semüm-ı Zencir-zen ile bār-gāhlarında ḳarār idüp Ḥürşid Şāh fermān eyledi. Hemān ol gün 'askerinde ⁽⁹⁾ "Yarın cengdür." diyü münādiler nidā itdürdi. Cāsūslar bu ḥaberi alup geldiler. Cihān-baḥş'a bildürdiler. Cihān-baḥş daḡı fermān ⁽¹⁰⁾ eyledi. Behrām-ı Evren-süvār 'askerde ceng nidā itdürdi. İki cānibden tedārüklerin görüp şabāḡa muntazır oldılar.

Çünkim ⁽¹¹⁾ ol gice mürür idüp şabāḡ oldu. Gün Ḳulle-i Ḳāf'dan baş gösterüp 'ālemi ziyā ve nūr eyledükde iki leşkerden ⁽¹²⁾ taḡl-ı ceng çalınup iki leşker at, fıl ve gergedāna süvār oldılar. 'Azm-i meydān-ı rezm eylediler. Ālāylar düzdiler. Şaflar çeküp ⁽¹³⁾ meymene ve meysere ve ḳalb-i cenāḡ ārāste ve pīrāste olduḡda ḡarafeynden nazar-ı ber-meydān idüp: "Āyā! Meydāna kim gire ve erlik ⁽¹⁴⁾ hünerin kim göstere. Ve ecel cāmın kim nüş eyleye?" dirken anı gördiler. Ḥürşid Şāh 'askeri ḡarafından bir dilāver çin-i pūlāda ⁽¹⁵⁾ mustaḡraḡ olup bir gergedān-ı metine süvār olmuş. On sekiz arış ḳaddi var. Bıyıḡları mısır demedine benzer. Heybet ve şalābet ⁽¹⁶⁾ ile gergedān sürüp meydāna girüp ammā levend-āne girdi. Tārık 'Ayyār baḡup Cihān-baḥş'a: "İşte Semüm-ı Zencir-zen ⁽¹⁷⁾ didükleri bu dilāverdür." didi. Cihān-baḥş 'alem sāyesinde diḡḡatle baḡup temāşā eyledi. Heybet ve cünbüşüni begendi. Ammā ⁽¹⁸⁾ Semüm-ı Zencir-zen meydāna girüp ḡarid u cevelāndan şoñra ḡol ḳaldırup iki cānibden çalınan kūs-i ḡarbīleri ⁽¹⁹⁾ diñdürdi. Ve na'ra urup: "Benüm Semüm-ı Zencir-zen! Çiger-küşe-i Keyūs. Yā Sihām-ı Ḥabeşī! Meydānuma eş gönder." didükde Cihān ⁽²⁰⁾-baḥş murād eyledi kim kendi gire. Kendi girmeyüp şaḡ ve şola nazar eyledi. "İy dilāverler! Her kimüñ Semüm ile ⁽²¹⁾ ceng eylemek ārzısı var ise işte meydān. Ceng eylesün." didi. Hemān Ra'dān-ı Maḡribī at sürüp meydāna girdi. ⁽²²⁾ Ve Semüm'üñ öñin alup 'aşḡ

eyledi. Semūm merḥabā idüp: “Kimsin pehlivān? Sihām-ı Ḥabeşī ‘ askerinde ne nām ile yād ⁽²³⁾ olursın?” didi. Ra‘ dān: “Baña Ra‘ dān-ı Mağribī dirler. Sihām-ı Ḥabeşī’nüñ bende-i ḥalkā-be-güşlarındanam.” didi. Semūm: “Di imdi ⁽²⁴⁾ ḥamle eyle görelim nicesin ve ne kıṭ‘ ada dilāversin?” diyince Ra‘ dān el nīze ve gürze urup **ḥulāşa-i kelām** Semūm’a ⁽²⁵⁾ üç ḥamle eyledi. Semūm-ı Zencīr-zen Ra‘ dān’uñ ḥamlelerin bī-bāk ve bī-pervā men‘ eyledi. Nevbet kendüsine geldi. Bir kerre [368b] ⁽¹⁾ zencīr-zen miyānından zencirin çözüp eline aldı.

Ammā üstād eydür: Bu Semūm-ı Zencīr-zen’üñ kullandığı zencīr yigirmi ⁽²⁾ dört kulaç kalın pülād-zencīr idi. Uçından tutup bir kerre silker, uzun açılırdı. Elinde öyle devr itdürerek ⁽³⁾ ḥaşminuñ üzerine varurdu. Tamām maḥal yirine varduḡda ol zenciri bir kerre şalardı. Ḥaşminuñ miyānına dört beş kat ⁽⁴⁾ dolanup şarardı. Andan çeküp raḥşından yıkar. Dilerse bağlar, dilerse öldürür. Neylerse eylerdi. Ḥaşminuñ ḥaḳḳından ⁽⁵⁾ gelürdi. Şimdi nevbet kendüye geldükde ol zenciri eline alup gergedān ḳopardı. Ve bir kerre silküp uzatdı. ⁽⁶⁾ Başından devr itdürerek geldi. Tamām maḥal yirine irdükde zenciri şalup nice zūr eyledi ise Ra‘ dān’ı atından ⁽⁷⁾ yire indürüp bende çekdi. Ra‘ dān’uñ ḳardaşı Ra‘ dūn-ı Mağribī at sürüp irişdi. Semūm’uñ öñin kesdirüp “İy ⁽⁸⁾ nā-bekār Keylānī! Sen kimsin kim benüm ḳarındaşımı bende çekesin?” diyüp elinde nīze irişdi. Semūm’a bir nīze ḥavāle eyledi. Semūm siper ⁽⁹⁾ ile çarpup men‘ eyledi. Ra‘ dūn gürz ile geldi. Semūm gürzin de men‘ eyledi. Tekrār geldi. Semūm tekrārın daḡı redd ⁽¹⁰⁾ idüp nevbet kendüsine geldükde gergedān ḳoparup irişdi. Zencīr ile şarup Ra‘ dūn’ı daḡı zemīne indirüp ⁽¹¹⁾ bende çekdi. Bu kerre Sālūk-ı Mağribī girdi. Bir nīze iki gürz urdı. Semūm anuñ da ḥamlelerin men‘ idüp zencīr ile ⁽¹²⁾ yıḳdı ve bend eyledi. Ḳārūn girdi, Zelzāl-ı Mağribī girdi.

Muḥaşşal-ı kelām Cihān-baḡş pehlivānlarından her kim Semūm-ı Zencīr-zen’üñ ⁽¹³⁾ meydānına girdi ise maḡlūb ve esīr oldu. Cihān-baḡş gördi bu dilāverüñ cengi muḡālif ve ḥamlesinüñ men‘ i müşkildür. ⁽¹⁴⁾ Fermān eyledi. Ṭabl-ı ārām çaldırup döndiler ve ḳondılar. İki taraftan bār-gāhlarına gelüp rezm ṭonların çıkarup ⁽¹⁵⁾ bezm cāmelerin giydiler. Türkistān ve Keylān begleri Ḥürşid Şāh’uñ bār-gāhına cem‘ oldılar. Esīr olan dilāverleri ⁽¹⁶⁾ Semūm ḥapse gönderüp şarāb kebābların ta‘ yīn eyledi. Ḥürşid’e: “Pādişāhum Sihām’ı da tutayım da ḡayrı cümlesin ⁽¹⁷⁾ birden nice dilerseñ öyle eyle.” didi. Ol gice ol ḥāl üzere geçüp şabāḡ oldu. Gün ḳubbe-i felekden baş gösterüp ⁽¹⁸⁾

‘ālem nūrī ile münevver olduğda iki cānibden süvār olup tabl ve zurna ve nefīrlerin çalup ‘ālem ve sancağlar güşāde idüp ⁽¹⁹⁾ ‘azm-i meydān ve gāye eylediler. Birbirlerine mukābil ve muḳārīn olup şaflar düzildi. Ālāylar düzilüp meydān açıldı. Semūm-ı ⁽²⁰⁾ Zencīr-zen yine gergedāna süvār ve gergedān ḳoparup meydāna girdi. Na‘ra urup er taleb eyledi. Cihān-baḡş-ı Cihān-ārā ⁽²¹⁾ kendi girmek diledi. Felīhāy ilerü gelüp Cihān-baḡş öñinde temennā eyledi. “Devletlü şāhib-ḳırān! Baña destūr vir. Girüp ⁽²²⁾ Semūm ile ceng ideyim. Görelim Ḥudā ne gösterür.” Cihān-baḡş gördi Felīhā’nuñ ḡāhīşi ḡālib “Ḥoş imdi var yā Felīhā. ⁽²³⁾ Ammā başīret üzere ḡareket eyle. İşte gördüñ pehlivānuñ cengi ḡāyet muḡālīfdür.” didi. Felīhāy hemān “Sizüñ ḡüsn-i nazārīñuz ⁽²⁴⁾ üzerümden devr eylemeñ. Benüm anuñla işüm vardır.” diyüp Felīhā daḡı gergedāna binmiş-idi. Gergedān sürüp heybetle meydāna ⁽²⁵⁾ girdi. Ve gelüp Semūm’uñ rāhın kesdirüp mukābil oldı. Ve ādāb ile ‘aşḡ eyledi. Semūm-ı Zencīr-zen merḡabā idüp Felīhā’ya [369a] ⁽¹⁾ Felīhā’ya başdan ayaḡa dek im‘ān nazārı ile baḡup temāşā eyledi. Ziyāde begendi. “Acabā Sihām didükleri pehlivān ⁽²⁾ bu mıdur?” didi. Zīrā Semūm daḡı Cihān-baḡş’ı bir ḡoş görüp nişānlamamış idi. Çünkim Felīhāy şandı. Daḡı ⁽³⁾ esmerü’l-levn idi. Dönüp: “İy dilāver! Kimsin yoḡsa bu ‘askerüñ sālār-ser-i firārı olan Sihām-ı Ḥabeşī didükleri ⁽⁴⁾ dilāver sen misin?” didi. Felīhā gülüp: “Ḥayır yā Semūm daḡı Sihām-ı Ḥabeşī’nuñ meydāna gelmege iḳtizāsı yoḡdur. Benüm gibi bendeleri ⁽⁵⁾ çoḡdur. Ancaḡ benüm adıma Felīhāy-ı Hindī dirler. Sihām-ı Ḥabeşī’nuñ üçinci ser-ḳaplanıyam.” didi. Semūm-ı Zencīr-zen göñlinden “Āferīn ⁽⁶⁾ yā Sihām-ı Ḥabeşī! Eyü dilāverlere mālik olmışsın. Şāhib-ḳırānlıḡ itdüḡüñ ḡadar var imiş.” diyü Cihān-baḡş’a derūnī taḡsīn ⁽⁷⁾ eyledi. “İmdi yā Felīhā! Ḥamle eyle, baḡalım Sihām’uñ üçinci ser-ḳaplanı olmaḡa liyāḡatuñ var mıdur? Ancaḡ er gibi ḡareket ⁽⁸⁾ eyle. İşte gördüñ senden evvel giren pehlivānlaruñ ḡālını.” didi. Felīhāy-ı Hindī: “Neyleyem, eyü merd-i zūr-āver dilāvere ⁽⁹⁾ benzersin. Velākin ceng merd-āne degüldür. Dā’imā ol muḡālīf ālāt-ile bir ālāy dilāvere fırşat bulursun. Yoḡsa sā’ir ālāt ile ceng ⁽¹⁰⁾ eyleseñ ḡāl ma‘lūmdur.” didi. Semūm bu sözden elem çeküp Felīhā ben ḡayrı ālāt-ıla degül miyem? İmdi senüñle merd-āne ceng ⁽¹¹⁾ idelim. Ol ālāt-ıla saña ḡamle eylemeyem.” didi. Andan bunlar ellerine nīzelerin alup birbirlerine üçer nīze uruşdılar. Felīhāy-ı ⁽¹²⁾ Hindī gördi Semūm bileğinde māhirdür. Taḡsīn eyledi. Nīzeden şoñra gürz cengine başladılar. Birbirlerine yaḡşı ḡarblar urdılar. ⁽¹³⁾ Semūm daḡı Felīhā’nuñ ḡuvvet {ü} şecā‘atın görüp āferīn eyledi.

El-kıssa bu iki dilâver ol gün ikinci maḥalline dek gürz ⁽¹⁴⁾ uruşup mā-beynlerinden kırk ḥamle-i ḥaṭā geçdi. ‘Ākıbet Semūm Felīhā’nuñ gürz ile gergedānın öldürüp Felīhā piyāde ⁽¹⁵⁾ ḳalduḳda ğayret ile irüp Semūm’uñ bindigi gergedānın kellesine bir muşt urup ḥurd eyledi. Semūm ol ḥāli ⁽¹⁶⁾ görüp kendin gergedāndan zemīne atdı. Andan bunlar piyāde birbirlerine üçer nīze uruşdılar. Felīhāy görđi ⁽¹⁷⁾ Semūm nīze bilmekde māhirdür. Taḥsīn eyledi. Andan gürz cengine başladılar. Birbirlerine yaḥşi ḍarblar urdılar. Semūm-ı ⁽¹⁸⁾ Zencīr-zen Felīhāy zemīnden bir ḳarış miḳdārı düvāle irdi. Ṭāḳat getüremeyüp düvāl-i zencīr şikest oldı. ⁽¹⁹⁾ Zencīr Semūm’uñ elinde bir pāre Felīhāy-ı Hindī’nün üzerine ḥavāle eyledi. Felīhāy tiziyye ḳolın ḳarşu virdi. Ḳolçaḳdan ⁽²⁰⁾ aşuru Felīhā’nuñ başına rāst gelüp cüz‘ī yardı. Felīhā ‘ār idüp ḥançerin ‘uryān idüp ğazabından Semūm’a ⁽²¹⁾ ḥavāle eyledi. Semūm-ı Zencīr-zen ḳoluna şarıldı. Ammā ḥançer ucı şol bāzūsına ṭoḳınup iki parmak ḳadar zaḥm ⁽²²⁾ urdı. Semūm: “Nā-bekār sende vardur, bende yoḳ mıdır?” diyüp Felīhā’nuñ ḳolın şalıvirdi. Miyanından Semūm daḥı ḥançerin ⁽²³⁾ ‘uryān eyledükde Cihān-baḥş ḳalb-gāh-ı leşkerden bunlaruñ cengin⁴⁴⁰ temāşā eylerdi. Görđi birbirlerine ḥançer ḥavāle idüp ⁽²⁴⁾ birbirlerin helākına ḳaşd iderler. Hemān Evren-güş-ı Baḥrī’yi yıldırım mişāl sürüp ṭarfetü’l-‘ayn bunlaruñ aralarına ⁽²⁵⁾ girdi. “‘Aybdur dilāverler. Birbiriñüze ḳazā idersiñüz de ikiñüz de müselmān murādıñuz imtiḥāndur. İkiñüzüñ daḥı miḳdārı [369b] ⁽¹⁾ ma‘lūm oldı. Beyḥüde niçün birbiriñüze ḳaşd idersiñüz?” diyüp ayırdı. Dönüp Semūm’a: “Yüri pehlivān! Var bir iki gün ⁽²⁾ ārām eyle de ğayrı ceng benümle olsun.” didi. Semūm-ı Zencīr-zen baḳup bildi kim Sihām-ı Ḥabeşī didükleri bir nev-civāndur. ⁽³⁾ “Ḥoş imdi üzerine olsun. Neyleyem ḳomaduñ elümden alduñ. Yoḳsa ben ol Hindī nā-bekārına bir eyü miḳdārın ⁽⁴⁾ bildirürdüm.” didi. Hele iki ṭarafdan raḥş irişdirüp Felīhāy-ı Hindī ile Semūm süvār oldı. Cihān-baḥş ⁽⁵⁾ Felīhā’yı alup döndi. Semūm da kendi leşkerlerine ‘azm idüp ‘alem sāyesine geldükde işāret eylediler. Ṭarafeynden ⁽⁶⁾ ṭabl-ı ārām çalınup döndiler ḳondılar. Felīhā bār-gāhına gelince başın⁴⁴¹ baḳladup bār-gāh-ı Ṭālīmūn Şāh’a geldi. Yiri ⁽⁷⁾ belli. Geçüp ḳarār eyledi. Cihān-baḥş Felīhā’y[a] teselli virüp: “Elem çekme yā Felīhā. Ol ḳadar ile ḥalāş olduñ. ⁽⁸⁾ Zīrā Semūm-ı Zencīr-zen ḥayli nām-dār dilāvere beñzer. Ben daḥı seniñ gibi ḥalāş olursam eyüdür.” diyüp kesr-i nefes eyledi.

⁴⁴⁰ Metinde “ḥengin”.

⁴⁴¹ Metinde “basın”.

(9) O yañadan Semūm da bār-gāhına varup zaħmın şarup dīvān-ı Hūrşid Şāh'a geldi. Temennā idüp geçdi. (10) Pāy-i taht şandalisinden qarār eyledi. Ni' met gelüp yindi. Andan muşāhabete şurū' olunup Hūrşid Şāh: "Yā Semūm ol (11) nā-bekār ile eyü ceng eyledüñ. Ammā ne 'aceb zencir ile ceng eylemedüñ, aşlı ne idi. Eger anuñla ceng eyleseñ haqqından (12) gelüp zaħmet çekmezdüñ." Semūm: "Pādişāhum, ceng eylemedüğim sebep baña şöyle didi. Ben de ol söz ile anı kullanmadum. (13) Ancağ benüm yine Felihā'ya gālib olduğum āşikāre oldı. Ğayrı cengimüz Sihām-ı Hābeşī olsa gerekdür." didi. (14) Bu kerre bu Hūrşid Şāh' uñ bir veziri var idi. Adına Merdek Hākīm dirler idi. Mecūsī idi. Gizlü dīn tutardı. (15) Ğāyet harām-zāde idi. Dā'imā Hūrşid Şāh'ı izlāl idüp niçe bed işlere sevķ iderdi. Bir oğlı var idi. (16) Adına Kec-nihād-ı Keylānī dirlerdi.

Hāşılı Merdek Hākīm her gün gün-ā-gün hileler fikr idüp "Niçe eylesem ki Hūrşid (17) Şāh[ı] Mecūsī dīnine döndürsem. Lākin Semūm-ı Zencir-zen'den qorqar idi. Zirā Semūm-ı Zencir-zen bir merd-i rüşen-rāy (18) dilāver idi. Çünkim ol gice geçüp şabāh oldı. Ceng olmayup herkes şayd u şikāra 'ayş-ı şoħbetde olup (19) irtesi gün daħı ceng olmadı. Bu arada eṭrāf-ı qaribede olan 'askerden vāfir 'asker ile niçe dilāverler geldi. (20) Bu taraftan yine gelmek üzere idi. Üçinci gün Semūm-ı Zencir-zen Hūrşid Şāh'a eyitdi: "Pādişāhum, fermān eyle (21) Ğayrı ceng olsun. Sihām-ı Hābeşī ile görelim hālimüz neye mūncerr olur." didi. Hūrşid Şāh daħı fermān eyledi. (22) "Yarın 'askere cengdür." diyü münādiler nidā eyledi. Cihān-baħş 'askerinde cāsūs lar var idi. Bu haberi alup geldi. (23) Cihān-baħş daħı fermān eyledi. Behrām-ı Evren-süvār bütün 'askerde ceng nidā itdirüp iki taraftan tedārüklerinde (24) oldılar.

Çünkim gice mürür idüp şabāh oldı. Neyyir-i a'zam ufķ-ı mu'azzamadan baş kaldırup 'ālem nūr ile (25) ziyā olduğ da iki cānibden ceng-i harbiler çalınup iki leşker rahşlarına süvār olup 'azm-i şāhn-ı gāye eylediler. [370a] (1) eylediler. Birbirlerine muķārīn ve muķābil olup ālāylar düzdiler. Şaflar bağladılar. "Kim gire meydāna?" diyince Hūrşid (2) Şāh tarafından Semūm-ı Zencir-zen gergedān sürüp meydāna girdi. Biraz tarid-i cevelāndan şoñra kol kaldırup çalınan (3) kūsleri diñdirüp: "Yā Sihām kimseyi istemem. İllā seni isterem." diyü na'ra urınca Cihān-baħş daħı Evren-güş-ı Bahri'yi (4) sürüp Semūm' uñ önün alup 'aşķ eyledi. Semūm merhabā idüp: "Yā Sihām-ı Hābeşī! İşte Ğayrı ceng senüñledür. Eger baña (5) gālib gelüp arķamı yire getürürseñ ben daħı

sā'ir dilāverler gibi hizmetüñ ihtiyār idüp halka-be-güş bendelerinden ⁽⁶⁾ oluram. Eger ben de saña gālīb bütün devlet-i dārātuñla baña tābi' olur mısın?" didi. Cihān-bağş-ı Cihān-ārā: "Nola, olayım. ⁽⁷⁾ Eger sen de benüm arqamı yire degül parmağımı zemīnden rüzgār geçecek kadar kıldırursañ saña ölince kul olayım." diyüp ⁽⁸⁾ bunlar kavlı eylediler. Cihān-bağş: "Di imdi yā Semūm hamle eyle." didi. Semūm-ı Zencīr-zen biraz hamle nizā'ı idüp āhīr ⁽⁹⁾ nīzesin eline alup rağşına meydān virüp irişdi. Cihān-bağş'a bir nīze şundı. Cihān-bağş siper berāber ⁽¹⁰⁾ virdi. Yalman-ı nīze āyine-i siperi pūs eyledükde siper āyinesinden āteşler çıqup Cihān-bağş'uñ kolları hareket ⁽¹¹⁾ eyledi. Hele nīzeyi tabancalayup yolından ayırdı. Ve kıltuğı altından yol gösterdi. Semūm nīzesin zabt idüp ⁽¹²⁾ geçdi. Ser-i meydāna vardı. Öteden dönüp Cihān-bağş'a: "Ne tırursın yā Semūm? Dağı hamle eylemez misin?" didi. ⁽¹³⁾ Semūm: "Yoğ yā Sihām sen de hamle eyle. Cengimüz senüñle yek-ā-yek olsun." didi. Cihān-bağş: "Nola!" diyüp nīze-i Tālīmūn ⁽¹⁴⁾ Şāh'ı eline aldı. Dümmin bağalda zabt idüp yalman-ı nīzeyi Evren-güş-ı Bahri'nüñ güşından dırāz idüp irişdi. Semūm'a ⁽¹⁵⁾ bir nīze havāle eyledi. Semūm gördi nīzenüñ gelişi yamandur. Nīzeye siperin kıpup berāber virdi. Yalman-ı nīze āyine-i ⁽¹⁶⁾ siperi pūs eyledükde Semūm'uñ kolları bükilüp siper sineye meyl eyledi. Bre bre idüp ne hāl ise nīzeyi gayret ⁽¹⁷⁾ ile tabancalayup yolından ayırdı. Yalman-ı nīze dāmen-i siperden yol bulup kıltuğ altına uğradı. Cebe ve cevşen ⁽¹⁸⁾ halkaların birbirine kıtup Cihān-bağş nīzeyi zabt idüp geçüp ser-i meydāna vardı. Öteden dönüp ⁽¹⁹⁾ Semūm'a müterākķib oldı. Ammā Semūm bir nīze yidi kim gözi fāl taşı gibi açıldı. Bu kerre kıpdı gürzini irişdi. ⁽²⁰⁾ Cihān-bağş'a bir dārb urdı. Cihān-bağş gürz-i Tālīmūn Şāh'ı berāber virüp arqada men' eyledi. Ammā zağmet ⁽²¹⁾ çekdi. Cihān-bağş Semūm'a irüp bir dārb urup Semūm da gürz berāber virüp arqada men' idince ecel ⁽²²⁾ terleri dökdi. Cihān-bağş ne kıvvete mālīk olduğın fehm eyledi. Bunlar bu minvāl üzere ağşa[m] olınca ceng idüp ⁽²³⁾ döndiler. Şabāh yine bindiler.

Hāşılı Cihān-bağş-ı Cihān-ārā Semūm-ı Zencīr-zen ile otuz iki gün ruğşat virilmek üzere ⁽²⁴⁾ iğmāz idüp otuz ikinci gün ruğşatı tamām olup öyle mağalli at başın çeküp tırdı. Semūm'a eyitdi: "Yā Semūm! ⁽²⁵⁾ Bugün senüñle ayırd oluruz. 'Özr bahāne eyleme. İmdi zencīr ile de hamle eyle." didi. Semūm dağı zencīri eline alup [370b] ⁽¹⁾ Cihān-bağş üzerine şalup Cihān-bağş'[1] şardı ve zūr eyledi. Atđan olmadı ayıramadı. Cihān-bağş bir kerre Evren-güşa ⁽²⁾ zūr idince Semūm ayırdı. Semūm-ı Zencīr'i şalıvirüp kendi zemīne pertāb eyledi. Zencīr Cihān-bağş'da iken ⁽³⁾ Cihān-bağş da

atılıp zenciri üzerinden atdı. Andan muşt mušta olup āhir düvāl cengin eylediler. Semūm Cihan-baḥş'ıñ ⁽⁴⁾ düvālīne şarılıp üç kerre zūr eyledi. Üçinci zūrda taraḫlığa dikdi. Ziyāde idemedi. Cihān-baḥş Semūm'ıñ düvālinden ⁽⁵⁾ tutup evvelki zūrda zānūya ikinci sīneye üçinci zūrda tā başına berāber ḳaldırup şart-ı mu'ānaḳayı icrā eyledükden şoñra ⁽⁶⁾ şırtın zemīne gösterüp “Ma' zūr ola.” diyüp ayaḡ üzere ḳodı. Semūm ol sā'at Cihān-baḥş'ıñ ḳademinde baş ⁽⁷⁾ ḳoyup “Bendeñüm.” didi. Hürşid Şāh bu ḫālī görüp 'askeri yürütmek diledi. Merdek Hākim ḳomayup ḫabl-ı ārām çaldurdı. ⁽⁸⁾ Cihān-baḥş da Semūm'ı alup döndi. İki leşker dönüp ḳondılar. Cihān-baḥş bār-gāh Ṭālīmūn Şāh'a gelince Semūm'a ⁽⁹⁾ ḫıl'at geyürüp şol pāy-i taḫtda yir virdi. İkinci ser-ḳaplan menzolidür. Hürşid Şāh dönüp Merdek ile müşāvere ⁽¹⁰⁾ idüp ol gice ḳal'aya girdi. Cihān-baḥş-ı Cihān-ārā'ya ādem gönderüp yidi gün mühl istedi. Cihān-baḥş “Nola!” diyüp ⁽¹¹⁾ mühl virdi. Andan Semūm'a ziyāfet eyledi. Semūm'ıñ 'askeri Sihām'a tābi' olduğın ḫaber alup bār-gāhların bozup Cihān⁽¹²⁾-baḥş üzerine geldiler. ḫaber olup yir yapup ḳondurdılar. Andan 'işrete meşḡul oldılar.

Rāvi-i şirīn-zebān öyle naḳl ve beyān ⁽¹³⁾ ider kim bu Hürşid Şāh'ıñ pes-perdesinde ḫāşıl olmuş bir duḫter-i pākīze-aḫteri var idi. Hüsni iḳlīmīnūñ māhı adıyla ⁽¹⁴⁾ Sīm-endām Bānū dirler. Lākin Zengbār vilāyetinde bir pehlivān var idi. Ṭaḫṫarān-ı Zengī dirlerdi. Yüz yigirmi yidi arıḫ ḳadd u ḳāmet ⁽¹⁵⁾ çekerdi. Ziyāde zīr ü dest zengī idi. Bu Sīm-endām'ıñ evşāfın bāzırgānlardan işidüp ḳulaḳdan 'āşık olmuş-ıdı. ⁽¹⁶⁾ Ve Hürşid Şāh'a ādem gönderüp bānūyı ḫaleb eyledi. Hürşid Şāh müşāvere idüp şimdi redd eylesek gelüp belki Semūm ⁽¹⁷⁾ daḫı cevāb viremeyüp iş müşkil ola. Bir ḫākīm-āne cevāb virüp “Hem ḳızı ḫalāş idelim hem biz ḫalāş olalım.” diyüp gelen ⁽¹⁸⁾ ḳāşıda Hürşid Şāh “Baş üzere zāhir sulṫān-ı Zengbār'dan ilerü daḫı kime virsem gerekdür. Ancaḳ şol ḳadar var kim ⁽¹⁹⁾ ḳız daḫı henüz küçekdür. Pehlivāna lāyık degüldür. Şabr eylesün. Bir iki seneden kendülerine cihāz ve cevārī ve ḫavādımı ile ⁽²⁰⁾ irsāl eyleyem.” diyü cevāb virüp gönderdi. O ḳāşıd varup Ṭaḫṫarān-ı Zengī'ye bu cevābı virince aḫmaḳ zengī inandı. ⁽²¹⁾ “ḫoş benüm olsun da ne zamān olur ise olsun.” diyüp öyle ḳalmış-ıdı. Şimdi Merdek vezīr Hürşid Şāh'ıñ ⁽²²⁾ ḫāḫırına getirüp “Ṭaḫṫarān'a ḫaber gönderelim, ma' şūḳañu şöyle bir ḫabeşī almak ister. Gelüp ḳurtarasın.” ⁽²³⁾ diyüp elbetde gelüp Sihām'dan ḳurtılmış oluruz. Şoñra Ṭaḫṫarān'a daḫı dārū virüp ḫataruz. Başın keserüz. Andan daḫı ḫalāş ⁽²⁴⁾ olursın.” didi. Hürşid Şāh bu rāy şavāb görüp tiz bir nāme yazup Ṭaḫṫarān-ı Zengī'ye gönderdiler. Nāmedür ⁽²⁵⁾ Ṭaḫṫarān'a varduḳda

oķıdı. Mefhūmına muṭṭalı‘ olınca tiz ol gün irtesi güne dek yüz biñ zengī ‘askeri cem‘ idüp dağı [371a] ⁽¹⁾ dağı irtesi gün ķalkdı. Ilgar ile ‘azm-i Şehrüz-ābād idüp bir gün Şehrüz-ābād öñine yüz biñ zengī ‘askeri ile ⁽²⁾ bir münāsib yire ķondı. Hürşid Şāh görüp tiz ķal‘adan ķıķup ķarşuladı. Getürüp ķondurup ziyāfete meşğul ⁽³⁾ oldu. Bu ešnāda Ṭaṇṭarān-ı Zengī “Elbetde yarın ceng olsun.” diyü Hürşid Şāh’a ibrām idüp Hürşid Şāh dağı ⁽⁴⁾ “Nola!” diyüp ceng nidā itdürdi. Ṭarık ‘Ayyār anda idi. gelüp Cihān-bağş[a] haber virdükde Cihān-bağş dağı ceng nidā ⁽⁵⁾ itdürüp iki cānibden tedārüklerin görüp şabāha muntazır oldılar.

Çünkim ol gice mürür idüp şabāh oldu. ⁽⁶⁾ Gün ķubbe-i felekden baş gösterüp ‘ālem nūr-ı Yezdān birle münevver olduķda iki cānibden ceng-i ģarbīler çalınup iki ⁽⁷⁾ ģürüh sipāh yirlerinden ṭurup at ve fīl, gergedānlarına süvār olup meydān merkezine geldiler. Ālāylar bağlandı. Şāflar ⁽⁸⁾ düzildi. Meydān açıldı. “Āyā meydāna kim gire, erlik hünerin kim göstere?” dirken anı gördiler. Ṭaṇṭarān-ı Zengī ⁽⁹⁾ bir kerre gergedānın meydāna sürüp yanar āteş gibi miyān-ı şahnda tamām ṭarīd u cevelān gösterdükden soñra gergedān başın ⁽¹⁰⁾ çeküp cerr-i ‘inān eyledi. Ve başından miğferin ķıķarup egerüñ ķaşına geçürüp ve sağ ayağın rikābdan ķıķarup ⁽¹¹⁾ şol uyluğına ķodı. Ve sağ eliyle eñsesin ķaşıyup bu kerre Cihān-bağş leşkerine ṭoğrı aları aları ⁽¹²⁾ baķdı. Ve ağız açup bülend-āvāz-ıla ģayķırup ṭarafeynden çalınan ceng-i ģarbīleri diñdirüp andan “Beni bilen bilsün. ⁽¹³⁾ Bilmeyen āğāh olsun. Benüm şulṭan-ı Zengbār ve pehlivān-ı nām-dār Ṭaṇṭarān yek-đarb-ı Zengistānī. Yā Sihām-ı Ĥabeşī meydānuma eş ⁽¹⁴⁾ gönder. Ve pehlivān gönder. Eger pehlivānlaruñ meydānuma gelmege ķorķarlar ise sen gel. Erlik dilāverlik nice olur size göstereyim.” ⁽¹⁵⁾ diyü öyle bir na‘ ra urdı kim iki leşker la‘ inüñ na‘ rasından heybet aldılar. İslām dilāverleri bu cevābı işidince her biri ⁽¹⁶⁾ kümürdenmege başladı. Meydāna girüp Ṭaṇṭarān-ı Zengī ile ceng eylemege cān atdılar. Cihān-bağş kendi girmek murād eyledi. ⁽¹⁷⁾ Ammā gördi pehlivānlaruñ biri at sürüp meydāna girdi. Ṭaṇṭarān-ı Zengī’yi ol pehlivānuñ ģamlesin men‘ idüp bir đarb ⁽¹⁸⁾ ile yıķup bağladı. ‘Alem sāyesine gönderdi. Bir dağı girüp anı da bende çekdi. Bir dağı bir dağı.

Hulāşa-i kelām Ṭaṇṭarān-ı ⁽¹⁹⁾ Zengī ol gün aģşa[m] olınca otuz ṭoķuz nefer-i dilāveri yıķup bende çekdi. Aģşam olup döndiler. Cihān-bağş ģayli ⁽²⁰⁾ ģam-ğīn oldu. Ṭarık’a eyitdi: “Var baķ pehlivānları öldürmek murād iderlerse baña ģaber eyle.” diyüp döndi.

İki leşker ⁽²¹⁾ dönüp kondılar. Hürşid Şāh hazz idüp Tahtarān-ı Zengī dīvāna geldükde pāy-i taht şandalisine geçüp karar eyledi. ⁽²²⁾ Hürşid Şāh Tahtarān'a hıl'at geyürüp esir olan pehlivānları hapse gönderdiler. Üzerine nige-h-bānlar ta'yin eylediler. Merdek ⁽²³⁾ vezir "Öldür." didi. Ammā Tahtarān-ı Zengī rızā virmedi. "Cümlesin de tutup birden katl eyleyelim." didi. Tāriķ bu haberi aldı. ⁽²⁴⁾ Dönüp geldi Cihān-baḥş'a öyle didi. Ol gice geçüp şabāḥ oldı. Yine iki leşker süvār olup 'azm-i meydān-ı rezm eylediler. ⁽²⁵⁾ Ālāylar bağlayup sāflar düzildi. Meydān açıldı. Yine Tahtarān-ı Zengī meydāna girüp Cihān-baḥş pehlivānlarından giren pehlivānı [371b] ⁽¹⁾ yıķup bende çekdi. Aḥşa[m] olunca otuz nefer deñlü pehlivānı yıķup bende çekdi. Üçüncü gün yine meydāna Tahtarān-ı ⁽²⁾ Zengī girüp ol gün daḥı yigirmi bir pehlivān bende çekdi.

El-kıssa üç gün meydāna girüp üç gün içinde ⁽³⁾ İslām dilāverlerinden toḫsan bir pehlivān esir eyledi. Aḥşam olunca taht-ı ārām çalınup iki leşker dönüp kondılar. ⁽⁴⁾ Şaķāk 'ayyar tebdil-i şuret Hürşid Şāh 'askerine cāsūs gitdi. Hürşid Şāh daḥı dönüp dīvāna geldükde ⁽⁵⁾ Tahtarān-ı Zengī'ye hıl'at geyürüp esirleri evvelkilerün yanına haps eylediler.

Bu taraftan Cihān-baḥş daḥı bār-gāh-ı Tālīmün ⁽⁶⁾ Şāh'a gelüp begler şem'ine cem' oldılar. Cihān-baḥş geçüp yirinde karar eyledi. Ammā keyfi yok. Beglerden toḫsan bir nefer-i ⁽⁷⁾ dilāver esir oldı. İttifāķı şoḫbetde esirler añılup Tāriķ 'Ayyār Cihān-baḥş'a eyitdi: "Elem çekme devletlü şāhib-ķırān! Bu gice ⁽⁸⁾ ben varayım cümlesin ne tariķ-ile olursa olsun ḥalāş ideyim." didi.

Rāvī kavlince meger Hürşid Şāh tarafından cāsūs ⁽⁹⁾ var idi. Bu cevābı işidüp taht kaldırup dīvān-ı Hürşid Şāh'a varup bu cevābı ifāde eyledi. Merdek Vezir ⁽¹⁰⁾ fırsat bulup "Hemān esirleri katl idelim. Zirā 'ayyārlar elbetde anları bir lu'b-ıla ḥalāş iderler. Şoñra peşimān olursunuz." ⁽¹¹⁾ diyüp neyledi ise eyledi Tahtarān'uñ ve Hürşid Şāh'uñ gönlin eyleyüp anlar da rızā virdiler. Hürşid Şāh fermān eyledi. ⁽¹²⁾ "Varuñ esirleri haps-hāneden getürüñ, helāk idelim." didi. Esirleri getürmege ādem gitdi. Şaķāk 'Ayyār bu hāli görüp ⁽¹³⁾ cān başına şıçradı. Oradan çıkup taht kaldırdı. Cān atdı. Fi'l-hāl bār-gāh-ı Tālīmün'a irdi. Cihān-baḥş'a "Sultānum! ⁽¹⁴⁾ İşte aḥvāl şöyledür. Hürşid Şāh esirleri helāk eylemege ādem gönderdi." diyince Cihān-baḥş: "Nice olur biz varınca ⁽¹⁵⁾ ķorķaram bir ḥatā iderler." diyüp Ḥayķıran Nerre'ye ḥıḫāb

idüp: “Yā Haykıran isterem ki beni fi'l-hāl bār-gāh-ı Hürşid'ün kapısına ⁽¹⁶⁾ irişdiresin.” didi. Tāriķ'a: “Yā Tāriķ sen dağı rağşım alup gelesin.” didi. Kendi Haykıran Nerre'nün döşine süvār olup ⁽¹⁷⁾ Haykıran dem çeküp var kuvvetin nefese getürüp ānı vāhidde bār-gāh-ı Hürşid Şāh öñine getürdi ve zemīne kodı. Şaķāķ ⁽¹⁸⁾ ‘Ayyār dağı öyle gitdi kim Cihān-bağş'dan şoñra gelüp irişdi. Bu cümle toķsan bir nefer-i dilāveri eli bağlu çigeri tağlu ⁽¹⁹⁾ getürdüp Hürşid Şāh'ın öñine getürüp şeyre vardı. Meydān-ı siyāsete çökerdiler. Hürşid Şāh bunları söyletdi. ⁽²⁰⁾ Ve bunlara hıķāb idüp: “Nā-bekārlar! Şimdi sizi katl ideyim.” didi. Bunlar dağı “Yā Hürşid Şāh gerçi sen bizi öldürürsin. ⁽²¹⁾ Ammā efendimüz Sihām-ı Hābeşī dağı şoñra bizüm yirimüze seni öldürür.” dirken Cihān-bağş dağı Şaķāķ ‘Ayyār ile içeri ⁽²²⁾ girüp cellādların kafasın alup tırdı. Hürşid Şāh: “Bre uruñ şunların boyunlarını!” diyüp cellādlar dağı tığların ⁽²³⁾ kıaldırdılar kim uralar. Cihān-bağş añsuzın bir na'ra öyle urdı kim erbāb-ı dīvān ve cellā[d]lar ğışş oldılar. Hemān Cihān-bağş ⁽²⁴⁾ cellādların bir ikisin muşt-ıla hırd idüp pehlivānların kafalarından ayırdı. Şaķāķ ‘Ayyār dağı bendlerin alıvirdi. ⁽²⁵⁾ Cümlesi hālāş oldu. Ve cellādların tığların alup şağ kıalanların dağı dilāverler helāk eyledi. Hürşid Şāh Tāntārān-ı Zengī'ye [372a] ⁽¹⁾ Tāntārān-ı Zengī'ye eyitdi: “Gördüñ mi naşıl⁴⁴² Hābeşī'dür?” diyince Tāntārān-ı Zengī yirinden kıalkıp: “Hay nā-bekār Hābeşī! Sen kimsin kim ⁽²⁾ gelüp böyle pādişāh dīvānı başup esīr kırtarasın ve ādem helāk eylesin?” diyüp elinde olan ma'hūd satırı ⁽³⁾ Cihān-bağş'a hāvāle eyledi. Cihān-bağş “Mel'un gice merd olan merd-i dilāver haşma tığ çeker mi?” diyü Tāntārān'ın sīnesine bir muşt-ı ⁽⁴⁾ şāhib-kırānī öyle urdı kim Tāntārān-ı Zengī “Ođ!” diyüp kıçın kıçın gidüp şandalīsī öñinde göti üzerine otura⁽⁵⁾vardı. Cihān-bağş toķsan bir nefer-i pehlivānı öñine kıatup bār-gāhdan taşra çıkardı. Bu mađālle dek Tāriķ ‘Ayyār Evren-güş-ı ⁽⁶⁾ Bađrī'yi getürmiş-idi. Pehlivānlar dağı bār-gāh kapısında at çok, birer rağşa süvār olup leşkere geldiler. Ammā ötede zamān geçüp ⁽⁷⁾ herkes kendüsine geldi. Hürşid Şāh gördi kim cellādlar helāk olup esīrlere helāk olmuş. Tāntārān-ı Zengī utandığından ⁽⁸⁾ “Tüh böyle çok şarāb içmek eyü degül. Hāzzımı yođ-ımış. Keyf-ile ğāfil bulundum. Yarın meydāna girüp Sihām-ı Hābeşī'yi ve sā'irleri ⁽⁹⁾ her kim meydānuma gelürse ikişer pāre ideyim.” didi. Cellādların küştelerin meydāndan kıaldırıp atdılar.

⁴⁴² Metinde “başıl”.

Ol gice geçüp ⁽¹⁰⁾ şabāh oldu. Taṅtarān-ı Zengī ğazab ile ceng-i harbī çaldırup meydāna girdi. Na'ra urup er taleb eyledi. Berüden ⁽¹¹⁾ asker-i İslām daḡı süvār olup muḡābil oldılar. Zelzāl-ı Mağribī Taṅtarān'ıñ öñin alup ḡamle eylediler. Taṅtarān-ı Zengī ḡamle⁽¹²⁾sin men' idüp ol ğaddāre ile Zelzāl'a bir zaḡm-ı şedīd urdı. Zelzāl "Āh!" idüp raḡşın boynına ḡapadı. Taṅtarān ⁽¹³⁾ murād eyledi kim bir daḡı urup helāk eyleye. Felīhāy-ı Hindī raḡşın sürüp "Çek elüñ andan nā-bekār! Ḥaşmuñ benem." diyü ⁽¹⁴⁾ na'ra urup Taṅtarān'ıñ öñin aldı. Cenge başladılar. Taṅtarān-ı Zengī 'āḡıbet bir ğaddāre urup Felīhā'yı da zaḡm-dār eyledi. ⁽¹⁵⁾ Hemān Semüm-ı Zencīr-zen na'ra urup meydāna girdi. Taṅtarān ile ceng idüp Taṅtarān gördi Semüm metīn dilāverdür. ⁽¹⁶⁾ Hemān ğaddāre ile gergedānın helāk idüp Semüm yıkıldı. Ḳalkarken anı da zaḡm-dār eyledi. Cihān-baḡş "Gireyim." ⁽¹⁷⁾ dirken Keydül-i A'zam girdi. Taṅtarān-ı Zengī biraz ceng idüp 'āḡıbet anuñ daḡı evvel raḡşın helāk idüp şoñra ⁽¹⁸⁾ kendine bir zaḡm-ı şedīd urdı. Hemān Cihān-baḡş'ıñ ğayrı ğazab deryāsı mevc-engīz olup bir kerre Evren-güş-ı Baḡrı'yi ⁽¹⁹⁾ meydāna sürdi. Keydül'i öñinden ḡapup girü çıkardı. Ve Taṅtarān-ı Zengī'nüñ öñin aldı. "Ḥamle eyle mel'un ben de ⁽²⁰⁾ saña ḡile ile bir ālay dilāverleri zaḡm-dār eylemeḡi göstereyim." diyince hemān Taṅtarān-ı Zengī elinde olan ol ma'hüd ⁽²¹⁾ ğaddāre ile "Nā-bekār Ḥabeşī! Seni daḡı anlardan beter idüp bir tīḡ ile iki pāre ideyim." diyüp düšnām iderek irişdi. ⁽²²⁾ Cihān-baḡş'a bir ğaddāre ḡavāle eyledi. Cihān-baḡl kemāl mertebe ğazaba gelmiş-idi. Bir kerre Evren-güş'ı ḡuçaklayup Taṅtarān-ı ⁽²³⁾ Zengī'nüñ ḡoltuḡı altına girdi. Ve el şunup kılıc tutan bileginden ḡavrayup öyle şıkdı kim parmaḡları toḡumluḡ ⁽²⁴⁾ ḡıyara dönüp tırnaḡları dibinden ḡan fevvāre mişāl atılıp eli açıldı. Ġaddāre elinden düşerken Cihān-baḡş ḡapup ⁽²⁵⁾ ğaddāreyi eline aldı. Ve Taṅtarān-ı Zengī'yi ḡapdı. Şalıvirdi. Dönüp "Tiz la'in imāna gel, şimdi seni iki pāre iderim." didi. [372b] ⁽¹⁾ Taṅtarān Cihān-baḡş'a şetme başladı. "Bildüḡinden ḡalma iy Ḥabeşī nā-bekārı nevbet baña gelürse gör saña neylerem." didi. ⁽²⁾ Cihān-baḡş gördi bu la'in bir vech-ile işlāḡa gelmez. Bir kerre hemān elinden olan kendi ğaddāresi ile "Mel'un cānuña ⁽³⁾ vedā' eyle. Ġayrı dünyāyı görmezsin." diyüp bu zengīye depere bir tīḡ-i ḡün-riz-i āteş-engīz öyle urdı kim ğaddāre yıldırım mişāl ⁽⁴⁾ parlayup Taṅtarān neye uğraduḡın bilüp tiziyye siperin ḡapup ketfide olan sipere bāhem idüp iki siperi birbiri ⁽⁵⁾ üzerine başına aldı. Amma kendi ğaddāresi nice kim indi mantar mişāl ikisin de dü-nim idüp dört pāre eyledi. Andan başında ⁽⁶⁾ olan miḡferin düḡmesine rāst gelüp iki böl-di. Miḡferden başına indi. Başından ḡaşına indi. Ḳaşından dişine indi. ⁽⁷⁾ Dişinden daḡı döşine indi. Andan daḡı babalar çıkaracak ḡuşına andan

egerüñ öñ kaşına andan yirüñ taşına dek ⁽⁸⁾ yüz yigirmi arış kadd u kâmet çeken la‘îni atıyla yat u yarağıyla dört päre eyleyüp Tahtarân-ı Zengî cân-ı ber-cehennem ve ten-i ⁽⁹⁾ ber-turâb eyledi. Rûhına [...] ⁴⁴³ şatuluk Tahtarân-ı Zengî nedâmet-ile ‘azm-i râh-ı sefer eyledükde qarındaşı Tārūn-ı ⁽¹⁰⁾ Zengî: “Hay benüm hūnzīr yir hūblı ve cān-bāz urğanı boylu qarındaşum dūzaħa gidüp ben bunda daħı ne tūrayım.” didi. ⁽¹¹⁾ Yüz biñ Zengbār ‘askeri ile hūcūm eyleyüp yüridi. Hūrşid Şāh daħı: “Bre ne olmaħ ihtimālī vardur?” diyüp taħtdan ⁽¹²⁾ indi. Bir raħş-ı metīne sūvār olup üç kerre yüz biñ er-ile cenge yüridi. Ammā Cihān-baħş görđi ‘asker birden hūcūm ⁽¹³⁾ eylediler. Tīz Evren-gūş-ı Baħrī’den inüp tekrār zīr-zeber tengin metīn ve müstaħkem idüp üzerine sūvār oldu. Ve ol ma‘hūd ⁽¹⁴⁾ ğaddāre ki Tahtarân-ı Zengî’nüñ idi. Anı eline alup bu gelen ‘askeri alaħ bulaħ eyledi. Beri {beri} taraftan görđiler. Ceng qarışma ⁽¹⁵⁾ oldu. Hemān pehlivānlar da isimlerin yād idüp kendilerin cenge urdılar. Anlaruñ ardınca ‘asker yüridi.

Hāşılı iki leşker ⁽¹⁶⁾ birbirlerine qarışma olup katıldı. Yir penbe mişālī havāya atıldı. Aħ at hem-reng oldu. Qoca yigit belürsüz oldu. Gitdükçe ⁽¹⁷⁾ ceng āteşi ‘alevlendi. Ammā Cihān-baħş ikdām idüp ilerüye yüridi. Hūrşid Şāh’uñ hāş ālāyına irişdi. Hūrşid ⁽¹⁸⁾ Şāh Cihān-baħş’ı görüp geldi. Ħamle eyledi. Cihān-baħş Hūrşid Şāh’uñ Ħamlesin men‘ idüp bir ħarb öyle urdı kim ⁽¹⁹⁾ Hūrşid Şāh’ı ser-nigūn eyledi ve diledi kim bende çeke. Nā-gāh bir niķābdār gelüp Cihān-baħş’uñ rikābın tūtup temennā eyledi. ⁽²⁰⁾ “Luťf eyle iy dilāver-i ‘ālem! Pederim incitme baña cürmin bağışla. Yarın hūzūra varup Ħāk-pāya yüz sürerüz.” didi. Cihān-baħş ⁽²¹⁾ buña diķķat ile nazār eyledi. Kızdan su’āl eyledi. “Sen kimsin?” ve bu Ġazāle Bānū kim olduĝın bildirüp dönince rūzgār ⁽²²⁾ yüzinden niķābın çozdı ve açıvirdi. Cihān-baħş görüp biñ cān-ıla ‘āşık {biñ cān-ıla ‘āşık} oldu. “Yürü ⁽²³⁾ iy bānū-yı cihān! Pederüñ Hūrşid Şāh’ı saña bağışladım. Ancaħ yarın gelsün.” diyüp döndi. Meger daħı Tahtarân-ı Zengî’nüñ ⁽²⁴⁾ qarındaşı cenge yürümiş-idi. Ceng içre Cihān-baħş’a rāst gelüp biraz cengden soñra yıķup bende çekdi. Bu arada ⁽²⁵⁾ Merdek vezīr görđi ‘asker münhezim oluyor. Tīz taħl-ı ārām şadāsın işidince cengden el çeküp döndi. Pehlivānlar daħı [373a] ⁽¹⁾ daħı dönüp ‘ālem sāyesine geldükde Cihān-baħş daħı fermān eyledi. taħl-ı ārāma tūrralar urdılar. İki leşker birbirinden ⁽²⁾ ayrılıp döndiler ve ķondılar. Cihān-baħş bār-gāh-ı Tālīmūn’a gelüp

443 كيفوار واخذه صلوق

dīvān itmedi. Ve Tārūn-ı Zengî'yi meydān-ı siyāsete getirüp ⁽³⁾ ĩmāna teklif eyledi. Tārūn-ı Zengî dađı muhālefet itmeyüp müselmān oldu. Cihān-bađş Tahtarān-ı Zengî'nün diyārın Tārūn'a⁴⁴⁴ ⁽⁴⁾ virdi. Ve Tārık ser-halkalardan eyledi.

O yañadan Hürşid Şāh'ı bānū süvār idüp Hürşid Şāh dönüp bār-gāhına ⁽⁵⁾ varup Merdek vezir gelince Hürşid Şāh dönüp Merdek vezire olan ađvālī haber virdi. “Şimdi niçe idelim? Eger gitmezsem ⁽⁶⁾ olmaz.” didi. Merdek vezir eyitdi: “Gidüp rüy-ı dil gösterüp teba'iyet idelim. Şoñra bir müşāvere eyleyüp ađz-ı intikām aluruz.” ⁽⁷⁾ didi. Hürşid Şāh bu kavle rāzī olup tedārüklerin görüp ol gice hāzırlandılar. Şabāh oldu. Ğazāle Bānū dağı gelüp ⁽⁸⁾ peşkeşlerin aldılar. Hürşid Şāh biraz ādem ile ıalkıup Cihān-bağş bār-gāhına yürüdi. Bu tarañdan Cihān-bağş da ⁽⁹⁾ bār-gāhına geldükde “Yarın Hürşid Şāh gelse gerekdür.” diyü ziyāfet ta'āmı hāzırlatdı. Şabāh olduğda Hürşid ⁽¹⁰⁾ Şāh yağın geldükde Cihān-bağş haber alup dağı istikbāl itdüdüp pehlivānlar varup ilerü karşıladı. Dīvāna ⁽¹¹⁾ geldükde cümle şāhlar bār-gāh kapusına dek karşı vardılar. Andan önüne düşüp getürdiler. Koltuğına girüp ⁽¹²⁾ cümle şāhlardan yukaru tahta ııkardı. Andan ta'zīm idüp ziyāfet ta'āmları ıekildi. Yinüp meclis geldi. ⁽¹³⁾ Andan Cihān-bağş Hürşid Şāh'a tava[r]lar {lar} şunup ikrām eyledi. Hürşid Şāh bu luñfı görüp şerm-sār oldu. Cihān⁽¹⁴⁾-bağş Hürşid Şāh kıızı Ğazāle Bānū'ya dağı 'azīm ikrām eyledi.

Hulāşa-i kelām kışşayı ne dırāz eyleyelim, cümlesi Cihān-bağş'a ⁽¹⁵⁾ derünī tābi' oldu. İllā Merdek vezirün 'adāveti derünında idi. Cihān-bağş'a rağne geçmege fikr eylerdi. Oğlı Kec-nihād ⁽¹⁶⁾ harām-zāde ise Ğazāle Bānū'nuñ 'āşıkı idi. Ammā babasından ğayrı bir ferd hālīne vākıf degül. Birıaç günden şoñra Cihān⁽¹⁷⁾-bağş Rüşen Rāy veziri tenhā da'vet idüp Ğazāle Bānū ađvālīn açdı. “Acabā Hürşid Şāh'dan izin taleb eyleseñ ⁽¹⁸⁾ virür mi?” didi. Rüşen Rāy “Cānıma minnet varayım ben.” didi. Hürşid Şāh ıalınca Rüşen Rāy varup bu şadedi ⁽¹⁹⁾ açdı. Hürşid Şāh eyitdi: “Cānuma minnet, kendi tenezzül idüp kabül eyledükden şoñra benüm elime andan eyü dāmād girmez. ⁽²⁰⁾ Baş üzerine.” didi. Rüşen Rāy vezir bu müjde haberi ile Cihān-bağş'a gelüp “Devletlü şāhib-ı kırān, iş bitdi ⁽²¹⁾ hemān āşikāre isteyüp sūra bünyād idelim.” didükde Cihān-bağş şād oldu. İrtesi gün Cihān-bağş galebe dīvān ⁽²²⁾ eyledi. Cümle begler ve şāhlar gelüp yirlerinde ıarār eylediler. Rüşen Rāy vezir bu şadedi açup Hürşid Şāh'dan

⁴⁴⁴ Metinde “Tārık”.

Ġazāle-i ⁽²³⁾ Sīm-endāmı Cihān-baḥş için istedi. Hūrşid Şāh daḥı “Vireyim.” Diyüp Cihān-baḥş’a bir fāḥir ḥıl’at geyürdi. Bundan şoñra ⁽²⁴⁾ sūra fermān eyledi. Qırq gün sūr nidā olundu. Herkes yiyüp zevk-i şoḥbete başladılar. Arada gönli isteyen şikāra giderdi. ⁽²⁵⁾ Ammā Merdek vezīrūñ oḡlı kim Kec-nihād tenhā babası Merdek’e “Devetüm ata, benüm ḥālim nice olur yā Sihām-ı Zengī Ġazāle Bānū’yı işte [373b] ⁽¹⁾ ḡayrı aldı. Sūr tamām olunca gerdek olsa ger{d}ekdür. Ammā gerdekden muḡaddem baña bir çāre eyle Sihām-ı Zengī’nün bir ṭarīḡ-ile ḡaydın görelim.” ⁽²⁾ diyü ağlayup yalvardı. Merdek vezīr de fikr idüp bir ṭīḡı zehr-ile şuwardı. Ve Kec-nihād’a virüp: “Al imdi bu ṭīḡı miyānuña bend eyle. ⁽³⁾ Sihām-ı Zengī şikāra gitdüğü zamān bile gidüp fırsatın gözet⁴⁴⁵ bir tenhā maḡal bulduḡın gibi bu ṭīḡ-ile urup helāk eyle. ⁽⁴⁾ Bir kedi tırmıḡı ḡadar bir yirin cizdirebilürseñ ḡayrı felāḡ bulmaz. Helāk olur.” didi. Kec-nihād ṭīḡı alup miyānına bend eyledi. ⁽⁵⁾ Tā kim bir maḡal fırsat bulup babasınıñ didüğü gibi eyleye. Bir gün şikār añılup “Filān semtūñ şikārı çoḡdur ve hem ⁽⁶⁾ anda bir laṭif ‘işret-gāh vardır.” diyüp Merdek vezīr ol yirde Cihān-baḥş’a cümle begler ile ziyāfet eyleyecek oldu. ⁽⁷⁾ Andan Ṭarīḡ-ı Zengī ile tenhā söyleşüp izlāl eyledi. “Ben şöyle bir tedbīr eyledüm. Sen şikāra gitme. Ben Cihān-baḥş’uñ ⁽⁸⁾ öldüḡin bildürüp saña ḡaber irsāl eyleyem. Sen ol zamān hemān kendi yüz biñ ‘askerūñ ile ceng idüp ‘askeri ⁽⁹⁾ perişān eyle.” didi. Ṭārūn-ı Zengī daḥı böyle idecek oldu. Cihān-baḥş cümle begler ve şāhlar ile ve Hūrşid ⁽¹⁰⁾ Şāh bile didükleri ‘işret-gāha gitdiler. Varup oturup ṭa‘āmlar yindi. Birazdan Cihān-baḥş yalıñız ḡalkup şikāra ⁽¹¹⁾ gitdi. Kec-nihād daḥı bile gidüp Cihān-baḥş’ı bir teng yire çekdi. “Buyuruñ!” diyüp Cihān-baḥş önince giderken Kec-nihād ⁽¹²⁾ añsuzdan ol ṭīḡı çeküp Cihān-baḥş’uñ eñsesinden bir ṭīḡ ḡavāle eyledi. Qılıc parlayup indi. Bir cüzvī cizdi. Cihān⁽¹³⁾-baḥş bunu görüp: “Hay mel‘ün!” didi. Kec-nihād’ı düvālınden ḡapup nice zemīne çarpdı ise ḡurd-ḡām oldu. ⁽¹⁴⁾ Ve kendi daḥı lā-ya‘ḡıl olup ve başı fi’l-ḡāl şişüp ṭuluma döndi. Evren-güş-ı Baḡrī’nün ferāseti kim süvārınuñ zaḡm-dār ⁽¹⁵⁾ oldıḡın bilüp dört pāyin bir yire getirüp bir sehīl urdı. Ve bir ṭarafı tutup gitdi. ḡaber virmek için Kec-nihād ⁽¹⁶⁾ ṭīḡ-ile Cihān-baḥş’ı urunca hemān ḡulām ḡayra baḡmayup girü döndi. Ve at sürüp ‘işret-gāha geldi. Merdek vezīre ⁽¹⁷⁾ buluşup “Sihām-ı Zengī’nün işi bitdi.” diyince ol sā‘at Merdek vezīr Ṭārūn-ı Zengī’ye ḡaber irsāl eyledi. ḡaber Ṭārūn-ı ⁽¹⁸⁾ Zengī’ye varınca hemān yüz biñ zengīyle binüp ‘askere añsuzın ḡoyuldu. Andan Merdek vezīr Hūrşid Şāh aḡzından Hūrşid ⁽¹⁹⁾ Şāh

⁴⁴⁵ Metinde “göret”.

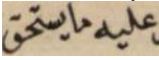
‘askerine haber gönderüp Tārūn-ı Zengī’ye teba‘iyyet idüp “Sihām-ı Zengī ‘askerin kırsunlar.” Anlar dağı gerçek ⁽²⁰⁾ şanup Tārūn-ı Zengī’ye imdād eylediler. Hezīrān-ı Fīl-süvār bunlaruñ bu hālın görüp “Bunlaruñ bir hīleleri var-ımış.” ⁽²¹⁾ diyü süvār olup cenge girdi. Başladı bunlar ceng eylemege. Ammā Cihān-bağş ‘askerinden pehlivānlar olmamak ile ⁽²²⁾ ‘asker zebūn olup inhizāma qarīb oldu. Beride ‘asker ise tenbīh olunmuş-ıdı. Tā Cihān-bağş’dan emr olmaduğça ⁽²³⁾ ceng eylemezlerdi. Ancağ böyle maħalde Cihān-bağş’uñ dā’iresin hıfz idüp mekse kıomazlardı. Tārūn-ı Zengī Hezīrān’a ⁽²⁴⁾ ceng içinde muķābil olup biraz ceng itdiler. Hezīrān-ı Fīl-süvār’a bir ğarb urup Tārūn’ı ser-nigūn eyledi. Zengīler ğulüvv ⁽²⁵⁾ idüp Tārūn-ı Zengī’yi yine süvār eylediler. Bu kerre Tārūn zengīlerden otuz kırık ğadar kemend-endāzlar alup Hezīrān-ı Fīl-süvār’uñ [374a] ⁽¹⁾ fīl-süvār’uñ üzerine kemendler atup ‘ākıbet fīl-süvār’ı fīlinden ayırdı. Hezīrān piyāde olup kemend-endāzlar ile cenge ⁽²⁾ başladılar. Ammā zebūn oldu. Şikārda sā’ir pehlivānlaruñ ğaberi yok.

Ammā rāvī eydür: Cihān-bağş’ı rağş alup ğitdi. ⁽³⁾ Bir çeşme-sāra ğelüp at “Bir şu iğeyim.” diyü başın aşığa eğince Cihān-bağş üzerinden yıķıldı. Bir pīr-i rūşen-żamīr ⁽⁴⁾ ğelüp Cihān-bağş’uñ başın şığadı. Zaħmı eyü oldu. ‘Aķlı başına ğelüp ğozin ağup kendin ol hālde ğördi. Ve ğarşusunda ⁽⁵⁾ bir pīri ğörüp “Ne hāldür bu?” diyü su’āl eyledi. Ol pīr eyitdi: “Yā Cihān-bağş! Merdek vezīrūñ oğlı Kec-nihād seni zehrli ⁽⁶⁾ tığ ile zaħm-dār eyleyüp ğerği sen dağı Kec-nihād’ı öldürdüñ ammā zehr saña te’şir idüp bunda seni rağşın ğetürüp ⁽⁷⁾ ve yıķıldıñ. Ben dağı ğelüp seni şığadum. Zehr şiddetinden ğalāş olduñ. İmdi tırma ‘askere iriş. Aħvāl şöyle ⁽⁸⁾ oldu.” diyüp aşlını bildürdi. Ve “Şol tarafa ğit.” diyüp ğayb oldu. Cihān-bağş ol aradan rağşına süvār olup ⁽⁹⁾ ğösterdiği tarafa revāne oldu. Toğrı leşkere ğeldi. Ne ğördi bir ceng aşu var kim olmaz. Na’ra urup kendin ⁽¹⁰⁾ ‘askere urup ceng iderek Hezīrān-ı Fīl-süvār’uñ üzerine vardı. ğördi piyāde eylemişler ve zebūn eylemişler. ⁽¹¹⁾ Hemān tığ urup Hezīrān’uñ üzerinden ol kemend-endāzları dağıdup Hezīrān’ı ğalāş eyledi. Tekrār Cihān-bağş ⁽¹²⁾ Tārūn-ı Zengī’ye rāst ğelüp bir ğarb ile yıķdı. Tārık ‘Ayyār ğelüp Tārūn’ı bende çekdi. ‘Asker ğayrı Cihān-bağş’ı ⁽¹³⁾ ğörüp cengden el çekdiler. Bu maħalde pehlivānlar şikārdan bu vaķ’ayı duynca Ħürşid Şāh’ı ve Merdek vezīri tıtdılar. ⁽¹⁴⁾ ğelüp Cihān-bağş’a ‘arz itdiler. Cihān-bağş bunları meydān-ı siyāsete ğökerdi. Ħürşid Şāh ve Tārūn ve Merdek vezīr ⁽¹⁵⁾ birbirlerine baķup baş aşığa şaldılar. Cihān-bağş Ħürşid Şāh’a ğışab idüp: “Yā Ħürşid Şāh! Niğün bu işı eyledüñ?” ⁽¹⁶⁾ didükde Ħürşid Şāh yemīn

eyledi. “Bu işden haberüm kaç‘ā yoğ-ıdı.” didi. Fi‘l-ḥakīka Hürşid Şāh’uñ bu huşuşda (17) günāhı ve şun‘ı yoğ-ıdı. Cihān-baḥş anı şalıvirdi. ‘Özr diledi. Tahta geçürdi. Tārūn-ı Zengī’ye “Sen niçün eyledüñ?” (18) didükde Tārūn daḥı yemīn idüp “Evvelden aşla derūnumda yoğ-ıdı. Merdek vezīr beni idlāl idüp şöyle haber (19) gönderdi. Haṭā eyledüm.” diyüp ‘özr diledi ve tevbe eyledi. Cihān-baḥş daḥı anuñ cürminden geçdi. Dönüp Merdek vezīre (20) “Niçün eyledüñ?” didükde Merdek vezīr aşla cevāb virmeyüp öñine baḥdı. Hürşid Şāh eyitdi: “Devletlü şāḥib-kırān! (21) Bu mel‘ūn aşlından daḥı beni birkaç def‘a izlāl idüp varṭaya uğradayazdı. Bu ḥarām-zādeyi⁴⁴⁶ kaṭl eylemedükçe (22) rāḥat yoḫdur. Varsın oḫluna buluşsun.” diyüp cellād eyledi. Cellād-ı bī-amān kaḫasına geçüp öldürmek murād (23) eyledi. Merdek vezīr gördi kimseden kendüsine fā‘ide yoḫdur. Hemān Cihān-baḥş’a teveccūh idüp “Amān iy dilāver-i ‘ālem (24) kerem-mürüvvet yine senden olur.” diyüp niyāz⁴⁴⁷ eyledi. Cihān-baḥş yine merḫamet idüp Merdek vezīri ḫalāş eyledi. Ve ricā (25) idüp yine vezīr eyledi. Bundan soñra yine yiyüp içmege başladılar. Ammā Merdek vezīr Cihān-baḥş’uñ tekrāran fırsatın gözedüp [374b] (1) “Nice intiḫām aluram?” diyü fikr idüp ḫāṭırına bir ḫīle geldi. Bir kāse şerbet zehrleyüp kendinüñ bir maḫrem ḫulāmı var idi. (2) Aña tenhāya da‘vet idüp “Oḫlan işte bu kāse ile şerbet zehrlüdür. Kaḫan Sihām-ı ḫabeşī’ye ḫarāret gelüp şu istedükde (3) bu kāseyi kaḫup eline virüp Sihām daḥı alup içerse seni çerāḫ idüp ‘azīm ri‘āyet ideyim.” diyü tenbīh eyledi. ḫulām daḥı (4) “Nola!” diyüp ol kāsenuñ üzerine ta‘yīn eyledi. Biri gelüp kāseye el urmaḫ isteyen kimseye “Aña yapışma!” diyü virmezdi. (5) Ammā Cihān-baḥş yiyüp içerken ḫikmet-i ḫudā aña kāse sipāriş eyledüḫi ḫulāma ḫazā-i ḫācet iḫtizā idüp kaḫdın (6) görmege gitdi. Bu arada Merdek vezīre bir ḫālet gelüp inçikriḫ getürdi. “Bre bre” diyüp “Bir şu getürüñ.” didiler. (7) ḫulāmuñ biri segirdüp şuya gitdi. ‘Acele ile eline ol zehrlü olan şerbeti kāse ile getürdi. Merdek vezīr (8) baḫmayup kaḫdırup ol kāseden ḫana ḫana içdi. Hemān ‘aḫabince “Āh!” idüp şişdi ve yıḫıldı. Ve cān virdi. (9) “Bunuñ ḫikmeti nedür?” diyü su‘āl olundu. Aşlı ne olduḫın bilüp herkes bildi. Merdek la‘īnūñ kendi ḫīlesi kendi (10) başına uğradı. “‘Aleyhi mā yestaḫaḫ⁴⁴⁸” diyüp Merdek’üñ küştesin kaḫdırup defn eylediler.

⁴⁴⁶ Metinde “ḫarām-rāde”.

⁴⁴⁷ Metinde “niyār”.

⁴⁴⁸ “ḫak ettiḫi üzere.”

Bundan sonra kırk gün sür tamâm ⁽¹¹⁾ olup kırkıncı gün Ğazāle Bānū'yı Cihān-baḥş'a 'aḳd-i nikāḥ idüp Ğazāle Bānū'yı daḥı maşşāṭalar zeyn eylediler. Ve bir gerdek⁽¹²⁾-ḥāne tezyīn idüp Ğazāle Bānū'yı andan ḳodılar. Andan Cihān-baḥş öñine düşüp getürdiler. Begler pādişāhlar ⁽¹³⁾ gerdek-ḥāne ḳaşrına içeri ḳoyup döndiler. Ol gice yine sür herkes yiyüp içmede.

Ammā berüde Cihān-baḥş ⁽¹⁴⁾ ol 'aşruñ āyini üzere içerü girüp meclis-i müheyyā Ğazāle Bānū'nuñ ḳınā'ın ref' idüp miyānından ḳapdı. Getürüp ⁽¹⁵⁾ kenār meclise oturda ḳodı. Ve meclisüñ pūşidesin ḳaldırıp şurāḥī ṭoli sāḡar metīn ve naḳl-i meclis āmāde Cihān⁽¹⁶⁾-baḥş ol gice sāḳīlik idüp şurāḥī ve sāḡarı eline aldı. Ṭoldırup evvel kendi içdi. Şoñra bānūya virdi. ⁽¹⁷⁾ Üçer cām bāde nūş eylediler. Bānūyı olmadı Cihān-baḥş söylemede. "Bunda zevḳ olmaz bārī cām ḥābda zevḳ ⁽¹⁸⁾ idelim." diyüp ibtidā kendi şoyundı. Sāde pīrāhen ḳalınça ba' de bānūyı başladı şoymaḡa. Sāde pīrāhen ḳalduḡda ⁽¹⁹⁾ bir kerre bülbül ḳafesi gibi bānūyı ḳapup cām ḥ'āba girdi. Ellerin ferş-i [...] ⁴⁴⁹ idüp der-āḡūşdan şoñra pūse kenārılıḡa ⁽²⁰⁾ başladı. Giderek ebu'l-'abīd ḳāşānı baş urup ḥarekete geldi. Cihān-baḥş uyluḡ şıḳaḡördi, zabt idemedi. ⁽²¹⁾ Başladı bānūya niyāza. Bānū daḥı nāz u niyāz kemālin bulduḡdan şoñra bānū ḡüşāyişdür, gencīne-i vişāle cevāb gösterüp ⁽²²⁾ Cihān-baḥş ol maḡal semīn ḳufle bir kerre miftah-ı ḳarbından ḳufli-i sīmīn kirlendi. Ve ḳufliñ kenārları la' lden idi. ⁽²³⁾ Müdārā olup kenārları cereyān eyledi. Ḳışşayı dırāz itmeyelim. Genc-i vuşlat fetḥ oldu. Cihān-baḥş murād alup murād ⁽²⁴⁾ virdi. Türkce Ğazāle Bānū'nuñ bikrin izāle idüp işte bu ḳızdan Cihān-baḥş'uñ bir oḡlı vücūda gelse gerekdür. Adına ⁽²⁵⁾ Nevşādır Nīz-dār diyeler. Ğāyet şeci' ve nīze 'ilminde māhir ola. Vaḳti geldükde naḳl olunur.

Çünkim şabāḥ oldu. Cihān-baḥş ba' de'l-ḡusl [375a] ⁽¹⁾ ba' de'l-ḡusl dīvāna gelüp yirinde ḳarār eyledükde Ḥürşīd Şāh meger evvelden ḥāzır eylemiş-idi. Cihān-baḥş'a iḳlīm ḥarācı ⁽²⁾ deḡer bir ḥıl'at-i fāḥire geyürdi. Bundan şoñra Cihān-baḥş bir ay daḥı eglenüp bir gün ḡalebe dīvān eyledi. Cümle ümerā, vüzerā, begler, ⁽³⁾ pādişāhlar dīvāna cem' oldılar. Cihān-baḥş Ḥürşīd Şāh'uñ başına yidi küngürel bir efser-i şehin-şāḥī geydirüp 'askerde ⁽⁴⁾ olan şāhlaruñ cümlesine serdār ve şehinşāh eyledi. Ve Şehrüz-ābād'ı ricā idüp Şehr-yār Ḥān'a yine alıvirdi. Ḥürşīd ⁽⁵⁾ Şāh eski taḥṭḡāḥı olan Behrüz-

ābād'a gidecek oldu. Yirine vekīl naşb eyledi. Behrüz-ābād'a gönderdi ve kendi iki yüz biñ ⁽⁶⁾ er-ile Īrān'a bile gidecek oldu. Cihān-baḡş 'askeri ḡesāb itdürdi. On altı kerre yüz biñ 'askere mālik olmuş. ⁽⁷⁾ Toḡuz pādīşāh, altı ser-ḡaplan bir gün tamām tedārüklerin görüp Şehrüz-ābād öñinden ḡalkdılar. "ḡandasın Tūrān-⁽⁸⁾zemīn?" diyüp revāne oldılar. Yiye ice, ḡona göce bir gün Tūrān sınırına ve iḡerü girüp bir yire ḡondılar. Görenler ⁽⁹⁾ varup Efrāsiyāb'a ḡaber virdiler. "Şöyle bir 'asker gelüp filān yire ḡondılar." diyü. Efrāsiyāb "Acabā buraya mı gelür, yoḡsa ⁽¹⁰⁾ bir ḡayrı yire mi gider? Eger bunda gelürse tedārükümüz görelim. 'Askerimiz yokdur. 'Asker cem' idelim. Filān der-bende biraz 'asker ⁽¹¹⁾ göndersek gelen 'askere yol virmesün. Birḡaç gün oyalasa." didi. Oḡlı Bulcās Ḥān ibn-i Efrāsiyāb yüz biñ 'asker ile ⁽¹²⁾ Pīrek ibn-i Pīrān'ı ḡoşup: "Varuñ Der-bend-i Tengnāy'ı⁴⁵⁰ aluñ, gelen 'askeri şalıvirmesün." didi. Ve Der-bend-i Tengnāy'ı Yalvāş ⁽¹³⁾ Türk nām bir pehlivān zābḡ iderdi. Yüz biñ er-ile aña bir fermān yazdı. "Yā Yalvāş oḡlum. Bulcās Ḥān'a teba' iyyet ⁽¹⁴⁾ idüp Der-bend-i Tengnā'dan gelen 'askeri şalıvirmeyesiz." diyüp gönderdi. Bulcās Ḥān Bīrek ibn-i Bīrān yüz biñ Türk ⁽¹⁵⁾ Tatar 'askeri ile alup ḡapul idüp az zamānda Der-bend-i Tengnāy'a irişdiler kim daḡı Cihān-baḡş 'askeri gelmemiş. Bunlar Yalvāş Türk'e ⁽¹⁶⁾ buluşdılar. Yalvāş Türk Efrāsiyāb oḡlı olduḡın bilüp ḡarşu ḡıḡdı. Ta' zīm eyledi. Bulcās Ḥān Yalvāş Türk'e pederi Efrāsiyāb'uñ ⁽¹⁷⁾ virdüḡi emri virüp Yalvāş Türk oḡdı. Mefhūmın añlayup "Baş üzerine." didi. Meger Cihān-baḡş'uñ geldüḡin Yalvāş Türk de ⁽¹⁸⁾ ḡaber alup tedārükde idi.

Ḥāşılı iki kerre yüz biñ er-ile der-bendi alup ḡurdılar. İkinci gün Cihān-baḡş 'asker ile gelüp der-bendi ⁽¹⁹⁾ aldūḡların ḡaber alup kendi ilerü yürüyüp der-bende geldi. Gördi iki kerre yüz biñ er-ile der-bend aḡzın Bulcās Ḥān ile ⁽²⁰⁾ Yalvāş Türk ve Bīrek ibn-i Pīrān almışlar. Hemān Cihān-baḡş der-bende 'azm eyledi. Yalvāş Türk Cihān-baḡş'uñ öñin aldı. "Nereye ⁽²¹⁾ gidersin nā-bekār Ḥabeşī? Bu der-bendden saña yol yokdur." Elinde nīze irişdi. Cihān-baḡş'a bir nīze ḡavāle eyledi. Cihān-baḡş ⁽²²⁾ Yalvāş Türk'üñ nīzesin siper ile ḡarpup men' eyledi ve bir nīze urdı. Yalvāş Türk daḡı siperin ḡapup berāber virdi. Ammā ⁽²³⁾ yalman-ı nīze siperi pūs eyledükde parmaḡ ḡamīrden ve süzen ḡarīrden ne resme güzer eyleser daḡı āsān-ı güzer eyledi. "Hay hay!" ⁽²⁴⁾ diyince Yalvāş Türk'üñ sīnesine uğradı. Anda daḡı ḡarār eylemeyüp zāhrından yalman

⁴⁵⁰ Metinde "تنگنايي" şeklindedir, ancak metne göre "Tengnāy" olması gerekmektedir.

gösterdi. Yalvāş Türk rahşından yıķıldı. ⁽²⁵⁾ Cihān-baḥş nizesin çeküp aldı. Hemān Bīrek ibn-i Pīrān: “Hay nā-bekār Ḥabeşī! Neyledüñ?” diyüp elinde gürz-i girān irişdi. [375b] ⁽¹⁾ Cihān-baḥş’a bir ḍarb-ı gürz urdı. Cihān-baḥş gürz berāber virüp Bīrek ibn-i Pīrān’uñ gürzin men’ eyledi. Ve on ikinci baḥşından ⁽²⁾ gürz-i Ṭalīmūn’ı ḳapup irişdi. Pīrek’e bir ḍarb-ı şedīd öyle urdı kim Pīrek ibn-i Pīrān güc-ile gerçi gürz berāber virdi. Ammā ⁽³⁾ gürz gürze indükde Pīrek’uñ ḳolları бүkilüp başın ḳaçurdı. Gürzin ḍarbu ketfindeki siperi ḥurd-ḥām idüp Pīrek ⁽⁴⁾ ḍarb-ı gürzden lenger virdükde altında olan rahşı pāydār olmayup miyānı ḥalel-peziir olup yıķıldı. Bīrek daḥı ⁽⁵⁾ bile yıķıldı. “Ḳalkayım.” dirken Cihān-baḥş Evren-güş’ı sürüp gögüsledi. Bīrek yine yıķıldı. Cihān-baḥş Ḥayḳıran’a işāret ⁽⁶⁾ eyledi. Ḥayḳıran Nerre Bīrek’i bende çekdi. Bulcās Ḥān gördi Bīrek daḥı esīr oldu. Hemān iki kerre yüz biñ ‘ asker ⁽⁷⁾ ile girüp Cihān-baḥş’uñ üzerine yürüdi. Cihān-baḥş daḥı bu iki kerre yüz biñ ‘ askeri alaḳ bulaḳ eyledi. Girüden ⁽⁸⁾ ‘ askeri yürüdi. Cihān-baḥş ceng içinde Bulcās Ḥān’a rāst geldi. Ḥamlesin men’ eyledükden şoñra bir ḍarb ile anı da ⁽⁹⁾ yıķdı ve bende çekdi. Ve ‘ askeri perīşān idüp der-bendi geçdiler. Cihān-baḥş Bīrek ile Bulcās Ḥān’ı baḒlu rahşlarıyla ⁽¹⁰⁾ alup gitdi. ‘ Azm-i Ceyḥūn eyledi. Ceyḥūn’a gelüp ‘ askeri bütün Ceyḥūn’ı geçdi. İrān yaḳasına ḳadem başdı. Cihān-baḥş Bulcās ⁽¹¹⁾ ile Pīrek’i şalıvirdi. “Varuñ eyü gördigüñüz söyleñüz.” didi. Bunlar yine Tūrān yaḳasına geçdi. Ammā Der-bend-i Tengnāy’da ‘ asker ⁽¹²⁾ bozulup birḳacı cān atup Efrāsiyāb’a vardılar. Aḥvāli bildürdiler. Cem’ olan ‘ asker ile süvār olup ılgār ile der-bende geldiler. ⁽¹³⁾ Ne gördi, iş bitmiş. Oradan Cihān-baḥş ‘ askerinüñ ardına düşdi. Cihān-baḥş Ceyḥūn’ı geçdi. Efrāsiyāb daḥı Ceyḥūn ⁽¹⁴⁾ kenārına geldi. Gördi Sihām-ı Ḥabeşī İrān yaḳasına geçmiş, ḥayf eyledi. Nā-gāḥ Bulcās ile Bīrek gelüp cümle olan ḥāli ⁽¹⁵⁾ Efrāsiyāb’a ḥaber virdiler kim Efrāsiyāb yine oḒlmuñ saḒ geldüğine şükr eyledi. Oradan dönüp der-bende geldiler. Yalvāş ⁽¹⁶⁾ Türk’uñ küştesin defn idüp Hezmān Türk nām bir pehlivānı şāḥ diküp döndi. Yine Behiştkenđ’e geldi.

Bu yañadan ⁽¹⁷⁾ Cihān-baḥş bir yirde oturaḳ idüp dīvān eyledi. Bir mufaşşāl nāme yazup Ṭārıḳ ‘ Ayyār ile Belḥ’da Keyḥusrev Kāmran’a ⁽¹⁸⁾ gönderdi. Ṭārıḳ nāmeyi alup ‘ azm-i Belḥ eyledi. Bir gün Belḥ’e gelüp dāḥil oldu. Dīvān-ı Keyḥusrev’e girüp ādāb-ı erkān icrāsından ⁽¹⁹⁾ şoñra Cihān-baḥş’uñ nāmesin virdi. Keyḥusrev de alup dānā eline virdi. Dānā ḳırā’at eyledi. Mefhūm-ı nāme “Ben ki şāḥib-ḳırān-ı ⁽²⁰⁾ Ḥabeş olan Sihām-ı Ḥabeşī’yem. Sen ki İrān şāḥı olan Keyḥusrev Kāmran’sın. Nāmem vusūlünde

gelüp hāk-pāyüme yüz sürüp baña ⁽²¹⁾ tābi‘ olup Īrān tahtın baña teslīm idesin. ‘Yok!’ dirseñ vaqtiñe hāzır olasin ve muhkem tedārüküñ göresin.” diyüp nāmesin ⁽²²⁾ tamām eylemiş. Keyhūsrev Kāmṛān nāmeden bu cevābı işidince bozıldı. Biraz fikr idüp baş kaldırup ve Selāmūn Dānā’nuñ yüzine ⁽²³⁾ bakup: “İy Hākīm zū-fünūn! Nāmeye ne cevāb virelim?” didi. Selāmūn Hākīm ve Kürdiz Pīr eyitdiler: “Pādişāhum, ne cevāp virseñüz gerek? ⁽²⁴⁾ Bildüğinden qalmasun, gelürseñ sen de hişseñi bunda alursın.” diyüp cevāb virüp ‘ayyārı yollarsıñuz. Andan şoñra Rüstem’e ⁽²⁵⁾ ve beglere haber gönderüp da‘vet idersin, gelürler. Sihām-ı Hābeşī bunda geldükde burnın yilin indirürler, iş biter. Bunda saña elem [376a] ⁽¹⁾ saña elem çekecek bir şey yoqdur.” didiler. Keyhūsrev Kāmṛān Ṭāriq ‘Ayyār’uñ cā’izesin virüp ve nāmenüñ cevābın didükleri gibi virüp ⁽²⁾ “Var ‘ayyār efendüñ Sihām-ı Hābeşī’ye böyle bu Īrān memleketine pehlivānlar gelmişdür kim Sihām-ı Zengī bir hāmlesine tāqat getüremez. ⁽³⁾ Hoş imdi ol da geldükde görür.” didi. Ṭāriq ‘Ayyār temennā idüp taşra çıqdı. Ve taban alup Cihān-baḥş’a vardı. ⁽⁴⁾ Keyhūsrev’üñ virdügi cevābı bildürdi. Cihān-baḥş: “Hoş imdi günāhları boynına. Yarın göçdür Belḥ üzere.” diyüp fermān ⁽⁵⁾ eyledi. Keydül-i A‘zam ‘askerde “Göçdür.” diyü münādiler nidā itdürdi. Ol gün tedārüklerin görüp irtesi gün ‘azm-i Belḥ eylediler. ⁽⁶⁾ İşte Cihān-baḥş gelmekte.

Ammā bu taraftan Keyhūsrev Kāmṛān Ṭāriq ‘Ayyār’a cevāb virüp gönderdi. ‘Ayyār gidince ⁽⁷⁾ tiz Rüstem’e bir nāme inşā itdi. Bir pehlivān ile Zābil’e irsāl eyledi. Daḥı Īrān’a tābi‘ olan memālik-i maḥrūsānuñ cümlesine ⁽⁸⁾ nāmeler gönderüp üslub-ı qadīm üzere leşker cem‘ eylemege muqayyed oldı. Bir gün Rüstem Zābil’de pederi Zāl-ı Zamān ve oḡlı ⁽⁹⁾ Ferāmurz ve duḡterleri Güşāsb ve Azrā ile oturup ‘işret eylerken Keyhūsrev’üñ gönderdiği pehlivān gelüp Rüstem’e bulışdı. ⁽¹⁰⁾ Temennā idüp nāme-i Keyhūsrev’i virdi. Rüstem alup müṭāla‘a eyledi. Mefhūm-ı nāme “Yā Rüstem! Sihām-ı Hābeşī nāmında bir pehlivān ⁽¹¹⁾ zuhūr eyledi. Ve baña şu siyāqda bir nāme gönderüp Belḥ’ı istemiş. Ben de şöyle cevāb virdüm. İmdi nāmem vuşülünde bir ān ⁽¹²⁾ te’ḥīr itmeyüp gelesin. Belki Sihām-ı Hābeşī tiz gelürse iş müşkil olur.” dimiş. Rüstem nāmeyi Ferāmurz’a virüp: “Gözüm nūr! ⁽¹³⁾ Yine ceng iktizā eyledi.” didi. Ferāmurz da okıyup Sihām-ı Hābeşī nāmın işidince Ferāmurz’a bir hāl geldi. Dönüp Rüstem’e ⁽¹⁴⁾ eyitdi: “Devletüm ata! Sihām-ı Hābeşī nāmın görince baña bir ġarīb hāl geldi, nedür?” didi. Rüstem: “Zāhir çiger küşem sen hıredsın ⁽¹⁵⁾ dilāversin. Elbetde bir dilāver nāmı añılınca ḥazz eylersin.” didi. Hele bunlar ol gün tedārük görüp Rüstem

pederi Zāl ⁽¹⁶⁾ zamān ile birāderi Zevvāre Zābil’de kodı. Kendi Ferāmurz’ı ve bānūları ve Sām-ı Pil’i aldı. Her birinūñ⁴⁵¹ on ikişer biñ ‘askeri ⁽¹⁷⁾ vardır. Lākin Azrā Bānū ile Siyāmek altışar biñden ol taqđırce kırk sekiz biñ ‘asker ider. Qalkup ‘azm-i Belh eylediler.

⁽¹⁸⁾ Bir gün Belh’e gelüp Keyhusrev Kāmran tiz istikbāl itdürdi. Rüstem’ün ve Ferāmurz’ün ve bānūlarıñ ve Sām’ün bār-gāhların qurdılar. ⁽¹⁹⁾ Keyhusrev: “Hoş geldün!” diyüp Rüstem’e ikrām eyledi. Ve ağızdan dağı Sihām-ı Habeşī aḥvālin söyledi. Rüstem: “Hoş imdi ⁽²⁰⁾ pādişāhum gelsün, elbetde aña da cevāb virüp Hudā kerīmdür. Sen ḥāṭıruñ hoş tūt.” didi. Bundan soñra yiyüp içüp Sihām-ı ⁽²¹⁾ Habeşī’nün gelmesine muntazır oldılar. ‘Asker dağı bir taraftan gelürdi. Yidi kerre yüz biñ olur. İşte bunlar bunda öteden Cihān⁽²²⁾-bağ dağı Belh’e bir menzil qala qondı. “Yarın oturağ olup ‘asker tonansın. Atı ve ālātı alaçağ olan gelsün mirīden ⁽²³⁾ alsun. Ālāy düzilsün. Yarın muqābil qonaruz. Ālāy ile gicelim lā-büdd Rüstem ve Keyhusrev ve ālāyımız seyrine çıkarlar.” diyü tenbīh ⁽²⁴⁾ eyledi. Keydül-i A‘zam dağı ‘askerde münādiler nidā itdirüp böyle tenbīh eyledi. Herkes āgāh olup ālāy tedārükine meşğül ⁽²⁵⁾ oldı.

Bu taraftan Keyhusrev ve Rüstem dağı haber geldi kim “Sihām-ı Habeşī filān yire geldi. Yarın gelüp muqābil qonar.” didiler. Bu kerre [376b] ⁽¹⁾ cümle begler Rüstem’e eyitdiler: “Devletlü şāhib-qırān! Şol Sihām-ı Habeşī’nün ālāyın ve ‘askerin bir yirden temāşā eylesek, baqsağ naşıl ⁽²⁾ pehlivāndur.” didiler. Keyhusrev Kāmran dağı murād idüp gelecek yol üzere sāye-bān ve maṭbağ gönderdi. Ol gice mürür ⁽³⁾ idüp şeheri begler ile şāh ve Rüstem qalkup ol sāye-bān altına vardılar. Oturup Sihām-ı Habeşī’nün gelecek yolına ⁽⁴⁾ nigerān oldılar. Birazdan anı gördiler. Tozlar āsmāna direk direk oldı. Pehlivān bād-ı şabā qarşulayup dāmeninden girībānına ⁽⁵⁾ varınca iki şağ eyledi. İçinden kırk ‘alem zāhir oldı. ‘Alem sāyesinde bir pehlivān bıyıqları düm-i evren gibi bināgūşunda ⁽⁶⁾ tamām Keyhusrev Kāmran berāberine geldükde rağşından inüp yidi adım ilerü vardı. Yir öpüp girü çekildi. Ve rağşına ⁽⁷⁾ binüp ilerü geçdi. Īrān ‘askerinūñ berāberine bār-gāh-ı Tālīmūn Şāh’ı qurdi. Meger Īrān ‘ayyārlarından Şarşar-ı Sebük-bār -ki ⁽⁸⁾ Ferāmurz’ün ‘ayyārlarındandır- bir gün muqaddem varup

⁴⁵¹ Metinde “bir biñ”.

meger Cihān-baḡş ordusın seyr idüp cümle şāhlaruñ ve pehlivānlaruñ ⁽⁹⁾ ism-i resmlerin bilüp ḡaber almış-ıdı. Őimdi ḡaber virüp “Bu gelen pehlivāna Keydül-i A‘zam dirlermiş. Ser-‘askeri imiř.” ⁽¹⁰⁾ didi. Anuñ ardınca bir toz daḡı belürdi. Bād-ı řabā karşılayup iki řaḡ eyledükde iki yüz ‘alem zāhir oldı. İki yüz biñ ⁽¹¹⁾ eruñ niřānesidür. Bař ‘alem sāyesinde bir taḡt üzerinde bir řāh-ı ‘ālī řān řaḡ ve řol vüzerāı ve ‘alem öñince dīve ⁽¹²⁾ benzer bir pehlivān beyāz fīl-i Mengelus’a süvār olmiş heybet ve řalābetinden yüzine baḡılmaz. Rüstem bu dilāveri ziyāde begendi. ⁽¹³⁾ Ve eyitdi: “Āferīn Sihām-ı Zengī’ye. Eger bu pehlivānı đarben kendüsine tābi‘ eyledüyse zehī merdlik, zehī kuvvet.” diyüp Sihām-ı ḡabeři’ye ⁽¹⁴⁾ taḡsīn eyledi. “Āyā bu dilāver kim ola?” diyüp su’āl eyledi. şarşar: “Bu dilāvere Hezīrān-ı Fīl-süvār dirler imiř. Sihām-ı ḡabeři’nüñ ⁽¹⁵⁾ bař ser-ḡaplanıdır. Ve aşlından Bīr oḡlı imiř. Bīr daḡı řīr ibn-i Ziyān oḡlıdır kim ḡahramān’uñ Ziyān hemşire-zādesidür. Pādiřāhına ⁽¹⁶⁾ ḡurrem řāh dirlermiş. Ḳal‘a-i Dīv-řāz⁴⁵² pādiřāhi imiř.” didi. Anlar da gelüp geğdiler. Anlaruñ ardınca Endelüs řāh’ı Ṫīmūr ⁽¹⁷⁾ řāh geğdi. İki yüz biñ er-ile ‘alem sāyesinde Behrām-ı Evren-süvār bir ‘acāyib raḡřa biner. Üçinci ser-ḡaplandur. ⁽¹⁸⁾ Anuñ ardınca Gürgāniyye řāhi Kerīmān řāh geğdi kim Ṫīmūr řāh’uñ dāmādıdır. Yüz biñ pāk-ı sipāh ile andan pehlivānları ⁽¹⁹⁾ Zelzāl-ı Maḡribī ve Ḳārūn-ı Maḡribī ile anuñ ardınca Envār pādiřāhi Enver řāh geğdi. Pehlivānları Sālūk-ı Enverī, Ra‘dūř-ı ⁽²⁰⁾ Enverī ile. Bunlar hep geğerken řāhlar taḡt üzerinde ayaḡa şurup selāmlardı. Ve pehlivānlar berāberlerine geldükde ⁽²¹⁾ raḡřlarından inüp yidi adım ilerü varup yir öpüp temennā iderler idi. Ve ḡıçın ḡıçın yine raḡřına gelüp süvār olur ⁽²²⁾ geğer giderdi. Enver řāh’dan řoñra Cihān-ābād řāhi Cihān řāh gelüp geğdi. Ve üç kerre yüz biñ er-ile ve pehlivānları ⁽²³⁾ ḡayyāl-ı Hindī, Ġalvāř-ı Hindī ve Ḳahrāc-ı Hindī ve Pīřevī-ḡīr ile. Anuñ ardınca Ḳal‘a-i Zerdāb⁴⁵³ řāhi Zerdūn řāh geğdi. ⁽²⁴⁾ İki kerre yüz biñ er-ile pehlivānları Talḡāb-ı Ṫiḡ-zen, Dīrdāy-ı Zenge ile. Anuñ ardınca řehr-yār⁴⁵⁴ ḡān geğdi. Yüz biñ ⁽²⁵⁾ er-ile andan řoñra ‘azīm řaṡṡana ve dārāt-ıla ḡūrřīd řāh geldi geğdi. Beř kerre yüz biñ er-ile. Taḡtını on iki [377a] ⁽¹⁾ on iki fīl-i Mengelusı üzerine bend eylemişler-idi. Küñgürelı efser-i řāh řaḡ yanında Rūřen Rāy dānā öñinde ⁽²⁾ uřurlābı ve bu ḡadar vüzerā ve ḡukemā ve müneccimān berāberine geldükde ayaḡa ḡalḡup Keyḡusrev daḡı ayaḡa şurup selām ⁽³⁾ aldılar. Zīrā gördiler kim ‘askerüñ şehin-řāhi ve

⁴⁵² Metinde “Sāz”.

⁴⁵³ Metinde “Derdāb”.

⁴⁵⁴ Metinde “Sehriyār”.

ser-darı. Andan sonra Şemse Bānū geçdi tahtla. Yüzinde nikāb, benī⁽⁴⁾ Ādem şüret yüz biñ perri ile. Anuñ ardınca ğayrı dağme-i Tālīmūn Şāh'dan çıkan kırk sekiz çift altun⁽⁵⁾ çenberlü kūs-i harbī şadāsı ol vādīyi tıtdı. Anı gördiler. Sihām-ı Hābeşī şüret Cihān-bağş-ı Cihān-ārā altmış altı⁽⁶⁾ pāre ceng ālātı üzerine ārāste eylemiş. Altında Evren-güş-ı Bahri önince bu kadar yedekleri, rikābında Tāriķ ‘Ayyār⁽⁷⁾ ve Şakāk ‘Ayyār ve Pil-pāy ‘Ayyār ve Tīrzū ‘Ayyār ve önince Hāyķıran-ı Heft-dest. Bu dārāt-ıla tamām gelüp berāber geldükde Evren-güş-ı⁽⁸⁾ Bāhrinūñ licāmın keşide kılup tırdı ve selāmladı. Cihān-bağş geçip gitdi. Ğayrı ‘askerinūñ ardı geçmege başladı.⁽⁹⁾ Rüstem Ferāmurz’a eyitdi: “Gözüm nūri! Bu Sihām-ı Hābeşī merd dilāvermiş. Ve ‘askeri dağı cümle edeb ve erkān şāhibidür.⁽¹⁰⁾ Bundan hāzer gerekdür.” didi. Oradan kılup ‘askere geldiler. Ammā Cihān-bağş ‘askerine yakın geldükde cümle pehlivānlar⁽¹¹⁾ ve şāhlar piyāde qarşulayup yollı yolınca selāma durdılar. Cihān-bağş bunları selāmlayup andan Cihān⁽¹²⁾-bağş’uñ önine düşdiler. Ta‘zīm ile bār-gāh-ı Tālīmūn Şāh’a getirüp indirdiler. Cihān-bağş Keydül’e tenbīh⁽¹³⁾ idüp “‘Askerde üç gün āsāyiş dördinci gün dīvāndur.” diyü münādīler nidā itdürdi.

Ol gün geçüp şabāh oldı.⁽¹⁴⁾ Ceng yok Rüstem pehlivānlar ile şikāra binüp Ferāmurz dağı kendi begleri ile şikāra binüp ammā öteden Cihān⁽¹⁵⁾-bağş Tāriķ ‘Ayyār’a: “Bugün yā Tāriķ senūñle tenhāca bir şikāra gidelim. Şimdi beglere teklīf eylesek yorğunlardur.⁽¹⁶⁾ Şāyed güçlerine gelür. Şafā nazar māni‘ degül. Göñli isteyen başka gitsün.” didi. Evren-güş-ı Bahri’ye süvār oldı.⁽¹⁷⁾ Tāriķ ‘Ayyār yanınca ‘azm-i şikār eylediler. Biraz geşt-i güzār idüp nā-gāh öninden bir āhū pertāb eyledi. Cihān-bağş el⁽¹⁸⁾ tīr ü kemāna urup bir hadeng bir kemāna vaz‘ eyledi. Ve iç kabzadan güşād virüp **hāşılı** āhūyı urup yıkdı.⁽¹⁹⁾ Tāriķ varup aldı. Parmağına geçürüp bir miqdār dağı gitdiler. Cihān-bağş gördi dāmen-i kūhdan bir laṭif bāğ var.⁽²⁰⁾ Ammā bir deme kebüter dağı şöyle pervāz urup havādan geçerdı. Cihān-bağş bu demeye bir hadeng endāhte idüp kebüterūñ⁽²¹⁾ birin urup kebüter hadeng ile bile ol bāğa düşdi. Cihān-bağş Tāriķ ile bāğ kapusına gelüp Tāriķ’a eyitdi:⁽²²⁾ “‘Ayyār bak bāğda bir kimse var mıdur? Kebüter ile hadengi al. Ve eger kimse yok ise girüp şol āhūyı kebāb idüp bir iki⁽²³⁾ sā‘ at kadar egleneyim. Biraz ‘işret idelim.” didi. Tāriķ “Nola!” diyüp bāğ kapusından içeri oldı.

Ammā rāvī-i ⁽²⁴⁾ **şīrīn-kelām eydür:** Meger ol araya yakın Depe Dil-güşā dirler bir köy var idi. Şīrüz-ı Feraḥ-baḥş nām köyüñ bir ketḥudāsı ⁽²⁵⁾ var idi. Bu bāḡ anuñ idi. Ammā ol ketḥudānuñ bir duḥteri var idi. Adına Ferḥunde Bānū dirlerdi. Şimdi ol [377b] ⁽¹⁾ Ferḥunde Bānū bāḡa gelmiş-idi. Ol bāḡ anlaruñ idi. Ve yaylaḳı idi. Tāriḳ’a Cihān-baḥş’uñ söyledügin işidüp ⁽²⁾ kız yuḳaru ḳaşrdan baḳup Cihān-baḥş’ı gördi. Dāyesine eyitdi: “İy dāye! Besbelli şol dilāveri gördüm. ⁽³⁾ Cānum hemān Sihām-ı Ḥabeşī’ye beñzer. Kim bilür Īrān memleketin zābṭ iderse āşinā bulunmamuz münāsibdür. Ellerinde ⁽⁴⁾ bir de āhūları var. Pişürüp yimek isterler. İşte kebüter de urmuş. Bir ḥādım gönderüp da’ vet eyle gelsün. ⁽⁵⁾ Biraz ‘işret idüp keyfin irişdirüp gitsün.” didi. Dāye: “Nola!” diyüp tiz Sünbül Aḡa’ya: “Var şol bāḡ ḳapusında olan ⁽⁶⁾ süvāra temennā idüp ‘Buyuruñ sulṭānum sizi bāḡ şāḫibi da’ vet eyler. Luṭf idüp buyuruñ. Bir miḳdār ārām idüp ⁽⁷⁾ keyflerin tāzelesünler. Ve hem āhūların kebāb eylesünler.’ didi. Tenbīh üzere söyle ve al gel.” didi. Ḥādım “Nola!” diyüp taşra ⁽⁸⁾ ḳıḳdı. Tāriḳ ‘Ayyār da içeri girdi. Ḥādım Tāriḳ’a “Sen taşrada olan pehlivānuñ ādemi misin?” didi. Tāriḳ ⁽⁹⁾ “Belī!” didi. Ḥādım eyitdi: “Yüri imdi efendiñi da’ vet idelim. Şāḫib-i bāḡ olan ister.” diyince Tāriḳ daḫı dönüp taşra ⁽¹⁰⁾ ḳıḳdılar. Tāriḳ Cihān-baḥş’a aḫvāli naḳl eyledi. Cihān-baḥş da’ vete icābet idüp bāḡdan içeri girüp ⁽¹¹⁾ raḥşından inüp ḳaşra ‘urüc eyledi. Ferḥunda Bānū ḳarşulayup “Ḥoş geldüñ iy dilāver-i ‘ālem!” diyüp şadra geçürdi. ⁽¹²⁾ Ve meclis tāzeleyüp āhūyı daḫı kebāb eylediler. Andan ele cām alup ‘işrete başladılar.

Rāvī öyle rivāyet eyler kim: ⁽¹³⁾ Meger bu Ferḥunde Bānū’yı Pījen sever geçinürmiş. Gāh gāh gelüp ‘işret eylerdi. Cihān-baḥş bānūya kendüsin bildürmüş-idi. ⁽¹⁴⁾ Pījen Rüstem ile şikāra ḳıḳup Rüstem bir yirde oturup ‘işret eylerken Pījen’uñ ‘aḳlına Ferḥunde Bānū gelüp “Varayım ⁽¹⁵⁾ Ferḥunda Bānū ile biraz şoḫbet ideyim.” diyüp gezinmek bahānesiyle ḳalḳup raḥşına süvār olup ‘azm-i bāḡ eyledi. ⁽¹⁶⁾ Tā kim bāḡ ḳapusına geldi. Cāriyeler görüp birisi gelüp dāyenüñ ḳulaḡına bir söz söyledi. Cihān-baḥş ⁽¹⁷⁾ gördi dāye bozılıp geldi. Bānūnuñ ḳulaḡına söyledi. Bānū da bozıldı. Ancaḳ şol ḳadar didi kim “Müsāfirimüz ⁽¹⁸⁾ vardur. Bugünlük ma’zūr olsun, diyü şavuşduruñ.” didi. Dāye ḳalḳup gitdi. Cihān-baḥş bānūdan su’āl eyledi. ⁽¹⁹⁾ “Nedür aşlı iy bānū-yı cihān? Yoḫsa ḳoḳ mı eglendük. Eger öyle ise gidelim.” didi. Bānū eyitdi: “Yoḳ sulṭānum. Ol ⁽²⁰⁾ ma’ nāya degüldür. Ancaḳ aşlı budur kim Īrān pehlivānlarından Pījen dirler bir dilāver vardur. Rüstem’uñ ḳızı oḡlıdur. Gāh gāh ⁽²¹⁾ gelür benümle bunda ‘işret eyler. Şimdi yine gelmiş. Didüğim oldur.” didi. Cihān-baḥş eyitdi: “İy

bānū! Çünkim öteden ⁽²²⁾ berü āşinā imiş. Gelüp gidermiş, ne māni‘ gelsün. Bizler dilāverleri severüz. Dağı a‘ lādur. Anuñla didār görüşüp şöhet ⁽²³⁾ eylerüz. İmān ehlinde yād olmaz. Egerçi anlar ile cengimüz muqarrer, ammā cengimüz imtiḥān cengidür. Arada ‘ adāvet-i dīniyyemüz ⁽²⁴⁾ yoğa” didi. Ferḥunde Bānū eyitdi: “Güzel iy dilāver. Sözüñ yirindedir. Ammā Pījen bir miqdār ḥün-rīzdir. Gelse arada ⁽²⁵⁾ bir gavgā peydā idüp başımuza bir kazā getirür.” didi. Cihān-baḥş “Bre māni‘ degüldür, gelsün. Anuñ yüzinden gelen kazādan [378a] ⁽¹⁾ elem çekme. Ḥudā kerīmdür.” didi. Bunlar bu güne kelimāt eylerken dāye Pījen’e karşı varup: “Ḥoş geldüñ ⁽²⁾ server! Lākin bānūnuñ müsāfiri geldi. Size du‘ ālar eyledi. ‘Bugünlük ma‘ zūr olsun. İşte müsāfirimüz zuḥūr eyledi. ⁽³⁾ Gelse belki arada bir gavgāya mü’eddī olup baña{r} ‘özr olur. Luḫ idüp vaḫti iki eylesün.’ diyü niyāz eyledi.” ⁽⁴⁾ didi. Bījen “Kimdür müsāfiri?” diyü baḫınca binek taşında Evren-güş-ı Bāḫrī’yi gördi. Evvelki gün ālāyda raḫşı ⁽⁵⁾ görmiş-idi. Bildi kim Sihām-ı Ḥabeşī’dür. “Hay nā-bekār gördüñ mi fi’l-ḫāl ma‘ şūkamı elümden aldı. Eyü fırsatdur. Nā-bekārı ⁽⁶⁾ bende çeküp Rüstem’e götürür ve ‘Sihām-ı Ḥabeşī didüğüñ bu midur?’ diyü virüp nām-ı kām şāḫibi oluram. Yāḫūd başın ⁽⁷⁾ kesüp taḫt-ı Keyḫusrev’üñ pāyine gālṭān eylerem.” diyüp gönünden bu zu‘ma düşdi. Dönüp dāyeye “Anuñ müsāfirüm didüğü ⁽⁸⁾ nā-bekār Sihām-ı Ḥabeşī’dür İrān pādīşāhınuñ ḫaşmıdır. Ne diyü bāğa aldı. Elbetde yanından ḫovsun yāḫūd varup ⁽⁹⁾ ben başın keserem.” didi. Dāye: “‘Aybdur dime eyle, diyeyim şandı.’ Pījen ḡazab-ıla bir ökçe eyledi kim dāye ḫavfından girü dönüp ⁽¹⁰⁾ geldi. Bānūya söyledi. Bānū eleme düşüp Cihān-baḥş bundan ḫalkup raḫşına binüp kös kös ardına baḫup alup ⁽¹¹⁾ yüriyüvirecek ḫālī yoğ-a dönüp bānūya: “İy bānū! Ḥīc muḫayyed olma. Sen ‘ ālemüñde ol saña andan zerre ḫadar elem olmasun.” ⁽¹²⁾ didi. Bānū da ḡayrı muḫayyed olmadı. Ammā Pījen gördi kendüye aşla raḡbet ve iltifāt eylemediler. Ḡazabından pür-āteş ⁽¹³⁾ olup hemān duruldu. Atından indi yanınca iki ḡulām getirmiş-idi atı anlara virüp kendi dal-tiḡ olup ⁽¹⁴⁾ ḫaşra yürüdi. Cihān-baḥş’a “Pījen geliyor.” didiler. Cihān-baḥş: “Ḳo gelsün.” didi. Aşlā yirinden ḫareket eylemedi. Ammā ⁽¹⁵⁾ Pījen yukarı çıkup ne selām ve ne ‘aleyk: “Baḫa mekkāre şimdi yeñi ‘ āşık mı peydā eyledüñ? Dimez misin kim şoñra beni helāk ⁽¹⁶⁾ iderler. Bārī Keyḫusrev’den evvel ben seni helāk ideyim.” diyü üzerine yürüyince bānū ḫavfından “Amān pehlivān! Beni ⁽¹⁷⁾ ḫalāş eyle.” diyü Cihān-baḥş’uñ ardına ḫaçdı. Pījen: “Yā mekkāre! Oraya ḫaçmağ-ıla elimden ḫalāş mı olursın? ⁽¹⁸⁾ İkiñüzi de dört pāre ideyim.” diyü tiḡı ḫavāle eyledi. Cihān-baḥş ise Pījen’üñ tiḡı niçedür bilür. Hemān cüst şıçrayup ⁽¹⁹⁾ tiḡa siper berāber virdi. Ḳılıc dāmen-i siperden ḫayup Cihān-

bağş'ıñ döşine bir sere miqdârı bir zaħm açdı. Cihān⁽²⁰⁾-bağş cān acısından Pījen'üñ hemān sinesine bir muşt-ı pehlivānī öyle urdı kim Pījen'üñ dem-i nefesi sinesine ⁽²¹⁾ bend olup yüzi üzere kapandı. Cihān-bağş bunu bend idüp sütün-ı kaşra şarakodı. Ve Tāriķ ' Ayyār'ı çağırıp ⁽²²⁾ rağşın eger kaşında aşılı hoķķa ile merhem-i Süleymānī var idi. Getürdüp zaħmın şardurdı. Ve yine oturup taldur ⁽²³⁾ eyledi. Pījen öyle bağlu kaldı. Ğulāmuñ biri bu hālī görüp hemān Pījen'üñ rağşına binüp Rüstem olduğı yire vardı. ⁽²⁴⁾ Ğiv'üñ yanına varup aħvālī söyledi. Ğiv' {üñ} ol aradan kaķkup rağşına bindi. Ol ğulām ile bāğa vardı. Yuķarı ⁽²⁵⁾ ğaber gönderdi. "Oğlumı şalıvirsin. 'Yok!' dirse 'arzın yıķaram." diyüp Cihān-bağş'a söylediler. Cihān-bağş: "Yabana [378b] ⁽¹⁾ söylemiş." diyü muķayyed olmadı. Ğiv dal-tiğ olup Cihān-bağş'a bir tiğ havāle eyledi. Cihān-bağş men' idüp Ğiv'i ⁽²⁾ dağı yıķdı. Pījen'üñ yanına şarakodı. Ğulām yine varup Ruħhām'a bildürdi. Ruħhām kaķkup geldi. Cihān-bağş ⁽³⁾ anı da bende çekdi.

Hulāşa-i kelām Gurgīn-i zengī ve Ğüstehem gelüp ğamle eyledi. Cihān-bağş bunlaruñ cümlesin de ⁽⁴⁾ bağladı. Ammā Rüstem gördi pehlivānlar birer birer kaķkup giderler. Giden gelmez. Aşlın bildürdiler. Rüstem kendi kaķkup ⁽⁵⁾ geldi. Cihān-bağş'a "Rüstem kendi gelür." didiler. Cihān-bağş "Gelsün." didi. Rüstem geldükde Cihān-bağş ayağa kaķkup ⁽⁶⁾ Rüstem'e ta'zīm eyledi. Rüstem dağı ādāb-ıla 'aşķ idüp pehlivānları ricā idüp Cihān-bağş eyitdi: "Buyuruñ hele ⁽⁷⁾ bir miqdār teneffüs idüp birķaç bāde nüş idüñ." diyü Rüstem'i da'vet eyledi. Rüstem dağı icābet idüp Ebreş'den ⁽⁸⁾ indi. Kaşra çıķdı. Cihān-bağş kendi yirine oturdup kendi altı yanına oturdı. Ğayrı şöħbete başladılar. ⁽⁹⁾ Cihān-bağş Tāriķ ' Ayyār'a işāret idüp Tāriķ varup cümle pehlivānları dağı çözüp bunlar dağı gelüp oturdılar. ⁽¹⁰⁾ Rüstem gördi Sihām-ı Zengī'nüñ zaħmı var. Su'āl eyledi. Cihān-bağş ketm eyleyüp aşlın su'āl eyledükde söylemedi. ⁽¹¹⁾ Ammā Rüstem ferāset ile duyup Pījen'e 'itāb eyledi. Biraz oturup 'işret u şöħbet eylediler. Andan Rüstem kaķkup ⁽¹²⁾ ğayrı toğrı ordu-yı Ğrān'a gitdi. Cihān-bağş dağı biraz eglenüp bār-ğāhına gitdi. Bānū "Şimden girü bu yaylaķda ⁽¹³⁾ baña dağı ğuzür virmezler. Eyüsi köye gitmekdür." diyü kaķkıdı. Köyine gitdi.

Depe Dil-ğüşā{d} aşlında dört beş biñ ⁽¹⁴⁾ evlü büyük kaşaba idi. Varup sarāyında şafāda oldı. Ol ğün geçdi. İrtesi ğün geçdi. Dağı irtesi ğün ⁽¹⁵⁾ Cihān-bağş dīvān idüp müşāverede "Hemān yarın ceng eylemek münāsib midür? Yoħsa bir nāme dağı gönderüp ⁽¹⁶⁾ tekrār ālāt-ı şāhib-ķirānīyi istemek mi münāsibdür?" didi. "Bir nāme

göndermek münāsibdür.” didiler. Cihān-baḡş bir nāme daḡı ⁽¹⁷⁾ inşā idüp Hezīrān-ı Fīl-süvār ile gönderdi. Rüstem daḡı ol gün dīvān-ı Keyḡusrev’de oturup “Bugün ⁽¹⁸⁾ Sihām-ı Ḥabeşī āyā kim bir nāme daḡı göndere mi?” dirken der-dīvān-ı Keyḡusrev Kāmṛān’da bir ḡalebe ḡopdı. “Bre nedür aşlı?” diyince ⁽¹⁹⁾ bevvābān ve serhengān içeri girüp “Ḳarşu ‘askerden bir dilāver geldi. ‘Elçiyem!’ diyü izin taleb eyledi. Fermānuñuz nedür?” ⁽²⁰⁾ didükde destūr oldu. Hezīrān-ı Fīl-süvār içeri girüp ādāb-ıla temennādan şoñra çıkarup nāmesin virdi. Keyḡusrev ⁽²¹⁾ Kāmṛān işāret eyledi. Hezīrān’uñ altına bir şandalī ḡodılar. Oturdu. Şerbet virdiler, içdi. Nāmeyi Selāmūn ⁽²²⁾ dānā eline virdiler. Oḡıdı. Mefhūm-ı nāme yine evvelki söz “Yā ālāt-ı şāḡib-ḡırānīyi bu ṡarafa gönderesin, yāḡūd yarın ⁽²³⁾ cenge ḡāzır olasın.” demiş. Rüstem Hezīrān’a eyitdi: “Pehlivān biz aña muḡaddem cevāb virdük. Ālāt-ı şāḡib-ḡırānī didükleri ⁽²⁴⁾ cümle üzerimde. Benümle gelüp imtiḡān olsun. Ve ketfūm zemīne getirürse başım kesüp üzerimden ālāt-ı şāḡib-ḡırānīyi ⁽²⁵⁾ alur. Ve-illā bir ḡayrı ḡarāze mümkin degüldür. Zīrā ben ālātları böyle ḡaḡıd ile almadım. Veyāḡūd ricā minnet ile ḡic almadum. [379a] ⁽¹⁾ almadum. Daḡı tor oḡlan idüm Kūh-ı Elbruz’a varup Keyḡubād’ı yalnız varup getürdüm. Ḥālā Tūrān ⁽²⁾ pādīşāḡı olan Efrāsiyāb Ḥān on yidi kerre yüz biñ er-ile önüm alup döḡüşe döḡüşe ol ḡadar ⁽³⁾ ‘askeri yarup selāmet ile Īrān ‘askerine Keyḡubād’ı ehl-i ‘ıyāli ile getürdüm. Dedem Ḳahrāman-ı ḡātil ⁽⁴⁾ ol zamān baña şāḡib-ḡırānlık postın ışḡāt idüp teslīm eyledi. İşte böyle isbāt-ı hüner idüp almışamdur. ⁽⁵⁾ Sihām-ı Ḥabeşī’nüñ daḡı elinden gelürse böyle isbāt-ı hüner idüp alabilürse alur.” didi. Hezīrān’a beş kīse altun ⁽⁶⁾ ve bir ḡıl‘at virüp kendi yedek atlarından bir at çeküp yolladı. Hezīrān-ı Fīl-süvār ṡaşra ḡıḡup Rüstem’üñ virdüḡi raḡşa ⁽⁷⁾ süvār olup kendi fīlin yedek eyledi. Ve Cihān-baḡş’a gelüp Rüstem’üñ virdüḡi cevābı virdi. Cihān-baḡş: “Ḥoş imdi günāḡı ⁽⁸⁾ boynına. Andan ben ālāt-ı şāḡib-ḡırānīyi meydānda daḡı almaḡa ‘aczim yoḡa” didi. Ve Keydül A‘zam’a fermān eyledi. “Yarın cengdür. ⁽⁹⁾ ‘Askeri āḡāḡ eyle.” didi. Keydül daḡı on altı kerre yüz biñ ‘askerüñ içinde münādīler nidā itdürdi. “Yarın ceng-i sultānī ⁽¹⁰⁾ ve neberd-i ḡāḡānī” diyüp herkes ḡāzır-ı müheyyā olup tedārükinde oldu. Berüde meḡer Hezīrān’uñ ardınca cāsūs gitmiş-idi. Naşıl ⁽¹¹⁾ ḡareket ider Sihām-ı Ḥabeşī bir ḡaber getürmek için. Ceng nidāsın⁴⁵⁵ işidüp geldiler. Ḥaber virdiler. Keyḡusrev daḡı ṡūs-ı ⁽¹²⁾ süheyl’e fermān eyledi. Ve yidi kerre yüz biñ ‘askerüñ içinde “Yarın cengdür.” diyü nidā olundu.

⁴⁵⁵ Metinde “nidāşın”.

Hulāşa-i kelām iki cānibden ⁽¹³⁾ hāzır müheyyā olup tedārüklerin gördiler. Çünkim ol gice geçüp şabāh oldu. Āfitāb-ı ‘ālem-tāb-ı felek-tāb h^vāb-gāh-ı hāverden ⁽¹⁴⁾ baş kaldırıp ‘āleme ‘arz-ı dīdār ile çeşm-i cihānı pür-enver eyledükde iki cānibden kūs-i harbīler çalınup ‘ālem ⁽¹⁵⁾ ve sancağ şukḡaları güşād oldu. İki leşkerüñ⁴⁵⁶ yir yir mehterleri ve ceng-āver mübāriz serverleri raḡş-ı raḡşān ⁽¹⁶⁾ oynadup ‘azm-i meydān-ı rezm eylediler. Ardlarınca sā’ir leşker yollu yolınca yürüyüp birbirlerine muḡābil ve muḡārīn ⁽¹⁷⁾ oldılar. Ālāylar bağlandı. Şāflar düzildi. Meydān açıldı. Saḡalar girüp meydānı şuladı. Ferrāşlar girüp hār u hāşākı ⁽¹⁸⁾ rüfte kıldılar. Şaḡn-ı veḡā āyine mişāl pāk u mücellā oldu. Andan iki leşkerden yemīn-yesār ve ḡalb-i cenāḡın ārāste ⁽¹⁹⁾ olup ḡalb-gāh-ı leşkerde şāhlar ve şāḡib-i ḡuvvetler ḡurdı. Dörd on sipāh nāzır-ı ber-meydān olup “Āyā bugün evvel meydāna ⁽²⁰⁾ kim gire? Erlik ve dilāverlik hünerin kim göstere.” didüklerinde anı gördiler. Sihām-ı Hābeşī ‘askerinden bir merd-i meydān şecā’at-i ⁽²¹⁾ raḡş-nümāsın sürüp āteş-ı sūzān mişāl ‘azm-i ‘arşa-i meydān eyledi. Ol ḡadar silāḡşūrlik icrā eyledi kim dost düşmen ⁽²²⁾ āferīn eyledi. Andan yönin Īrān ‘askerine tutup tarafeynden çalınan ceng-i harbīleri diñdirüp ve bülend-āvāz ile na‘ra urup ⁽²³⁾ “Yā Rüstem çünkim nāmem ile ‘āmil olmaduñ ve ālāt-ı şāḡib-ḡırānīyi baña göndermeduñ. İmdi bugün meydānuma eş gönder. ⁽²⁴⁾ Benüm Sihām-ı Hābeşī didükde bilmeyenler bilsün kim meydāna giren Sihām-ı Hābeşī kendüsi imiş.” Ḳaddin az görüp gözlerine şalındur⁽²⁵⁾madılar. Hemān Kürdizyāndan Ferzdād⁴⁵⁷ ibn-i Kürdiz at sürüp Keyḡusrev [ve] Rüstem öñine gelüp meydāna girmege izin taleb eyledi. [379b] ⁽¹⁾ Bunlar daḡı izin virdi. Ammā Rüstem Ferzdād’a tenbīh eyledi. “Şaḡın ibtidā ḡamle eyleme.” diyü nizā’ idüp “Mā-lā-ya’ nī söyleme ⁽²⁾ ādāb üzere ḡareket eyle.” didi. Ferzdād “Nola!” diyüp raḡşın sürdi. Meydāna girüp Cihān-baḡş’uñ öñin aldı. Cihān⁽³⁾-baḡş daḡı gördi Ferz[dād] dilāver bin Kürdiz geldi. Evvelden bunları cümle bilür. Ammā şimdi tecāhülde gelüp Ferzdād’a “Kimsin ⁽⁴⁾ pehlivān, Īrān ‘askerinde ne nām ile yād olursın?” didi. Ferzdād daḡı kendin bildürdi. Cihān-baḡş didi: “İmdi ⁽⁵⁾ ḡamle eyle, görelim niçe pehlivānsın?” didükde el nīze ve gürze urup Cihān-baḡş’a üç ḡamle eyledi. Cihān-baḡş ⁽⁶⁾ āsān men‘ eyledi. Andan Ferzdād yanından geçerken Cihān-baḡş el şundi. Düvālinden ḡapup ḡolnuñ üzerine aldı. ⁽⁷⁾ ve Tārīḡ’a virüp bend idüp ‘ālem sāyesine gönderdi. Berüden Ferzdād’uñ ḡarındaşı Merzdād ibn-i Kürdiz girüp ⁽⁸⁾

⁴⁵⁶ Metinde “leskerüñ”.

⁴⁵⁷ Metinde “Ferzdār”.

Cihān-baḥş bir nīze, iki gürz urdı. Cihān-baḥş men‘ idüp anı daḡı düvālinden apdı. ‘ Ayyārlara teslīm idüp ⁽⁹⁾ ‘ alem sāyesine gönderdi. Anuñ ardınca Enkiyā girdi. Anı da bend eyledi. Behmen ibn-i Kürdiz girdi. Anı da bend eyledi. ⁽¹⁰⁾ Ferhād girdi. Şeddād girdi. Cümlesi maḡlūb olup **ḡulāşa-i kelām** ol gün Cihān-baḥş Īrān dilāverlerinden ⁽¹¹⁾ otuz adar pehlivān bende çekdi.

Aḡşam olunca iki cānibden leşker dönüp ondılar. Rezm libāsların ıkarup ⁽¹²⁾ bezm cāmelerin giydiler. Īrānīler Keyḡusrev bār-gāhına cem‘ oldılar. Rüstem “Ādem gitsün Sihām-ı Ḥabeşī arafına. Eger pehlivānları ⁽¹³⁾ öldürmek şadedinde olursa varup ḡalāş ideyim.” didi. Semek ‘ Ayyār gitdi. Tebdīl-i şuret varup ⁽¹⁴⁾ Cihān-baḥş’uñ bār-gāhında bir kūşede⁴⁵⁸ siñüp urđı. Cihān-baḥş daḡı dīvāna geldükde ol gün esīr ⁽¹⁵⁾ olan pehlivānları arşusına getürüp “Gelüñ baña tābi‘ oluñ. Ben size Rüstem’den ziyāde ri‘āyet ideyim.” didi. Bunlar ⁽¹⁶⁾ “Ḥayır yā Sihām! Biz Rüstem’den ḡayrı kimseye bende olmazuz.” didiler. Cihān-baḥş: “Ḥoş imdi siz bilürsüñüz. Ancaḡ bir daḡı meydāna ⁽¹⁷⁾ ıḡmañ diyü tenbīh eyledi.” Andan bunlaruñ bendlerin alıvirdi. Eginlerine birer ḡıl‘ at geyürüp raḡşlarına süvār idüp: “İmdi ⁽¹⁸⁾ varuñ pādişāhıñuza ve şāhib-ırānıñuza gidüñ.” didi. Pehlivānlar temennā idüp ıḡdılar. Raḡşlarına süvār olup ‘azm-i ⁽¹⁹⁾ leşker-i Īrān eylediler. Semek ‘ Ayyār bunu görüp pehlivānlaruñ ardınca bār-gāhdan ıḡup nışf-ı rāhda bunlara irişdi. ⁽²⁰⁾ Kendileri için geldügin bildirüp geḡüp gitdi. İlerü gelüp Rüstem’e olduḡı gibi naḡl eyledi. Rüstem āferīn ⁽²¹⁾ idüp dost düşmen “Dürüst dilāver imiş.” didiler. “İşte merdlik olursa böyle gerek. Maḡlūbuña ıymaḡ nā-merd⁽²²⁾likdür.” didi. Nā-gāh pehlivānlar daḡı geldiler. Rüstem bunlara nevāḡat idüp tesellī virdi. Ol gice geḡüp şabāḡ oldı. ⁽²³⁾ Yine iki cānibden ceng-i ḡarbīler alınup iki leşker⁴⁵⁹ süvār olup ‘azm-i meydān eyledi. ‘Alemler dıkdiler. Şāflar düzdiler. ⁽²⁴⁾ Meydān açıldı. Yine Cihān-bāḡş meydāna girüp Īrān arafından giren pehlivānı yıḡup bende çekdi. Aḡşam ⁽²⁵⁾ dönüp onduḡda Cihān-baḥş yine cümlesin getürüp ḡıl‘ atlar geyürüp gönderdi. İrtesi gün yine meydāna girüp [380a] ⁽¹⁾ girüp Gīv girdi. Nīze ḡavāle eyledi. Cihān-baḥş yedek siper-i endek men‘ idüp gürzin daḡı men‘ eyledi. ‘Āḡıbet yıḡup anı daḡı ⁽²⁾ bende çekdi. Tenge girdi biraz cengden soñra anı da bende çekdi. Zenge-i Şāvrān girdi. Aḡşam üsti anı da bend eyledi. ⁽³⁾ Dönüp onınca ḡıl‘ at virüp gönderdi.

⁴⁵⁸ Metinde “kūşede”.

⁴⁵⁹ Metinde “lesker”.

Hāşılı Īrān pehlivānlaruñ cümlesine ğalebe eyledi. Faqat Sām-ı Pīl qaldı ve bir de ⁽⁴⁾ pederi Ferāmurz qaldı. Dördinci gün Cihān-baḡş yine meydāna girüp er ṭaleb eyledi. Cihān-gīr ibn-i Rüstem at sürüp ⁽⁵⁾ meydāna girüp Cihān-baḡş’uñ öñin kesdirüp ‘aşq eyledi. Cihān-baḡş gördi. Gelen ‘ammusıdur kim Cihān-gīr’dür. Aşıl ⁽⁶⁾ seyāḡatine gitmege sebep olanuñ biri de budur. “Eyü fırsatdur.” didi. Tegāfülden gelüp: “Sen kimsin pehlivān ṭarz-ı ṭavruñ merd-āne ⁽⁷⁾ ve dilīr-āne görünür. Ğālibā Rüstem evlādlarından olmaḡ gereksin.” didi. Cihān-gīr eyitdi: “Āferīn iz‘ ānuña yā Sihām-ı ⁽⁸⁾ Ḥabeşī! Eyü ferāsetüñ var imiş. Ben Rüstem’üñ oğluyam. Benüm adım Cihān-gīr’dür.” didi. Sihām-ı Ḥabeşī şüret ⁽⁹⁾ Cihān-baḡş: “Hay Hay sen ol Cihān-gīr misin kim büyük ḡarındaşın var-ımuş. Ferāmurz dirler imiş. Seni yıḡup ⁽¹⁰⁾ ağaca bağlamış. Şoñra babañ gelüp Ferāmurz’a bir ğürz urup seni ḡalāş eyleyüp Ferāmurz’uñ seyāḡatine sebep ⁽¹¹⁾ olmışsın.” didi. Cihān-gīr ḡad urup: “Nā-bekār Ḥabeşī! Sen ne bilürsin oraları?” didi. Cihān-baḡş: ⁽¹²⁾ “Bir vaḡitde ol Ferāmurz’uñ bir oğlu ile görüştüm. Adına Cihān-baḡş-ı Cihān-ārā dirlermiş. Şoñra ol Cihān⁽¹³⁾-baḡş-ı da dīvler öldürmüş.” İşte Cihān-baḡş bunu ‘an-ḡaşdın söyledi kim darılıp evvel ḡamle eylesün diyü. ⁽¹⁴⁾ Zīrā bilür ki Cihān-gīr ḡamle nizā‘ in eylese gerekdür. Cihān-gīr bundan alınıp “Bre neylersin bu sözleri di imdi ⁽¹⁵⁾ ḡamle eyle miḡdārımız ma‘ lüm olsun.” didi. Cihān-baḡş gülüp: “Yā Cihān-gīr ben şāḡib-ḡırānam ve ḡālā bikrüm ketfüm ⁽¹⁶⁾ kimse zemīne getürmedi. Ammā senüñ birḡaç def a gelmişdür. ḡamleyi sen eyle ‘Yoḡ!’ dirseñ ḡıḡ meydānumdan bir ḡayrı ⁽¹⁷⁾ dilāver gelsün.” didi. Cihān-gīr bundan āteş-maḡz olup: “Be hey nā-bekār. Evvel ḡamle senüñdür.” diyüp el nīze-i cān-ġüzāra ⁽¹⁸⁾ urdı ve irişdi. Cihān-baḡş’a merd-āne bir nīze ‘aşq eyledi. Cihān-baḡş tīz siper-i Ṭālīmūn Şāḡ’ı berāber virüp ⁽¹⁹⁾ yalman-ı nīze āyine-i siperi pūs eyledükde ‘alev ‘alev āteşler şaçıldı. Eṭrāfında olan ḡār-ḡāşākı yaḡdı. Cihān⁽²⁰⁾-baḡş nīze-i Cihān-gīr’i ṭabancalayup yolından ayırdı. Ḳoltuḡ altına uğradı. Cebe ḡalkalarını oḡşayup ⁽²¹⁾ yan yana rikāb rikāba nā‘ lin döġerek ser-i meydāna gitdi. Cihān-baḡş ne ḡāl ise şa[v]dı. Nevbet kendüye geldi. ⁽²²⁾ Nīze-i Ṭālīmūn’ı eline aldı. Cihān-gīr’e bir nīze ḡavāle eyledi. Cihān-gīr daḡı siperin berāber virüp yalman-ı nīze āyine-i ⁽²³⁾ siperi pūs eyledükde siper göġsine meyl idüp Cihān-gīr daḡı ḡayret ile ṭabancaladı. Ḳoltuḡ altından yol ⁽²⁴⁾ bulup zırḡa toḡalarını birbirine ḡatup geḡdi gitdi. Ser-i meydāna vardı. Cihān-gīr Cihān-baḡş’dan bir nīze yidi kim ⁽²⁵⁾ uyurdu uyandı. Cihān-baḡş’a ṭaḡsīn eyled[i]. Bundan şoñra el ġürze urup irişdi. Cihān-baḡş’a bir ḡarb [380b] ⁽¹⁾ urdı.

Cihān-baḥş gürz-i Ṭālīmūn Şāh'ı berāber virüp arḳada men' eyledi. Ammā ḫayli zaḫmet çekdi. Nevbet Cihān-baḥş'a gelüp ⁽²⁾ ḳapdı gürz-i Ṭālīmūn'ı irişdi. Cihān-gīr'e bir ḍarb urdı. Cihān-gīr daḫı arḳada men' idince ecel terleri dökdi.

Ḥāşılı ⁽³⁾ bunlar küt-ā-küt, yek-ā-yek aḫşam olunca ceng idüp birbirlerinüñ başına cihānı teng eylediler. Cihān-baḥş-ı Cihān-gīr'üñ ⁽⁴⁾ ol gün iki atınüñ miyānın şikest eyledi. Aḫşam dönüp ḳondılar. Ğālib maġlūb belli olmadı. Ol gice ārām ⁽⁵⁾ idüp irtesi yine Cihān-baḥş ile Cihān-gīr meydāna girüp aḫşam olunca ceng idüp döndiler. Üçinci ⁽⁶⁾ gün yine öyle maḫalline dek ceng idüp nevbet Cihān-baḥş'a geldükde gürz-i Ṭālīmūn'üñ on ikinci ḳirāṭından ⁽⁷⁾ ṭutup Cihān-gīr'e bir ḍarb-ı şedīd urdı. Cihān-gīr gürz berāber virüp arḳaya alduḳda başı at başına berāber olup ⁽⁸⁾ lenger virince altında olan atınüñ bili kırıldı. Cihān-gīr at-ıla bile yıḳıldı. İki dizi bir pençesi zemīne geldi. ⁽⁹⁾ Ve burnından ḳan geldi. Hemān zemīnden şıçrayup: “Hay nā-bekār Ḥabeşī! Sen misin benüm raḫşum öldürüp burnumdan ⁽¹⁰⁾ ḳan getüren?” diyüp {dīvān}⁴⁶⁰ Evren-gūş-ı Baḫrī'ye ḳaşd idince Cihān-baḥş daḫı raḫşından zemīne atılıp Cihān-gīr dal-tiġ ⁽¹¹⁾ olup Ferāmurz daḫı Ḳuṭb-ı Āteş-dem'i yıldırım mişāl sürüp ikisinüñ arasına girüp “Pesdür pehlivānlar. İkiñüz de merd⁽¹²⁾siñüz. Birbiriñüze ḳılıc çekmeñ. ‘Aybdur.” diyüp ayırdı. İki taraḫdan dönüp ḳondılar. Rüstem oġlı Cihān-gīr'e gelince tesellī ⁽¹³⁾ virüp: “Āferīn oġul! Sihām-ı Ḥabeşī'den bu ḳadar eriñle ḫalāş bulduñ.” didi.

Ol gice mürūr idüp şabāḫ oldı. Āfitāb-ı ⁽¹⁴⁾ ‘ālem-tāb sūy-ı ḫāverden ṭālī' olduḳda Cihān-baḥş ceng-i ḫarbī ḳaldırup bindi. ‘Azm-i meydān-ı rezm eyledi. ⁽¹⁵⁾ Berüden Rüstem daḫı süvār olup iki leşker birbirleriyle muḳābil oldı. Meydān açıldı. Anı gördiler. Cihān⁽¹⁶⁾-baḥş meydāna girüp er ṭaleb eyledi. Rüstem taraḫından Ḥusrev-i Ejderhā-bend izin alup Kümeyt-i Baḫrī'yi meydāna sürüp ⁽¹⁷⁾ yüz otuz arış ḳadd-ıla Cihān-baḥş'üñ öñin aldı. Cihān-baḥş gördi gelen Ḥusrev-i Ejderhā-bend'dür. Göñlinden “Yā Cihān⁽¹⁸⁾-baḥş, gözün ac. Şunda üç dört kimse ḳaldı. Rüs[t]em'e varınca şunlaruñ elinde kesr-i ‘arz olmadın ḫalāş ⁽¹⁹⁾ olabileydüñ.” diyüp Ḥudā'ya niyāz eyledi. Ammā Ḥusrev-i Ejderhā-bend yanar āteş mişāl Cihān-baḥş'üñ öñin kesdirüp ⁽²⁰⁾ ‘aşḳ eyledi. Cihān-baḥş merḫabā idüp: “Kimsin iy dilāver? İrān ‘askerinde ne nām ile yād olursın?” didi. ⁽²¹⁾ Ḥusrev: “Yā Sihām! Benüm adıma Ḥusrev-i Ejderhā-

⁴⁶⁰ Metinde üstü çizilmiştir.

bend dirler. ahramān neslindenūm. Behrimān ibn-i Ehrimān oqluyam.” didi. (22) Cihān-baḥş: “Di imdi ḥamle eyle gōrelim, addiñe gōre hūnerūñ var mıdur?” didi. Ḥusrev: “Ḥayır yā Sihām! Ben evvel (23) ḥamle eylemem. Ve itdūgūm daḥı yodur. Eger murāduñ ceng ise ibtidā ḥamleyi sen eyle.” diyūp bunlar ḥamle nizā’ın (24) eylediler. ‘Āıbet berābere şulḥ olup evvel birbirlerine nīze urdılar. İki de men‘ idince ecel terleri dōkūp (25) hele ne ḥāl ise men‘ eylediler. Andan şoñra gūrz-i girāna el urup cenge bařladılar. Aḥşam olunca ceng idūp [381a] (1) gālib maqlūb⁴⁶¹ belli olmadı. Aḥşam dōnūp ondılar. Dīvāna gelince Rūstem, Ḥusrev-i Ejderhā-bend’den su’āl (2) eyledi. “Niçe gōrdūñ Sihām-ı Ḥabeři’yi yā Ḥusrev?” didi. Ḥusrev medḥ idūp “Çok uvvete mālİK Ḥabeři imiř.” didi. Őteden Cihān(3)-baḥş’{ın}dan daḥı begler su’āl idūp Cihān-baḥş daḥı Ḥusrev’i medḥ eyledi. “řimdiye⁴⁶² dek ceng eyledūgim pehlivānlardan (4) evikdūr.” didi. Gice mūrūr idūp rūz rūřen oldu. Yine iki leřker birbirlerine muābil olup Cihān-baḥş ile (5) Ḥusrev meydāna girdi. Aḥşam olunca ceng idūp dōndiler. Őçinci gūn duḥā-yı kūrāya varınca ceng idūp (6) Cihān-baḥş Ḥusrev’e: “Yā Ḥusrev! İřidūrem senūñ bir mūntehā gūrzūñ daḥı var imiř. Anuñla niçūn ḥamle eylemezsin?” didi. (7) Ḥusrev eyitdi: “Yā Sihām! Anuñ men‘ i mūřkilcedūr. Anuñ-içūn ḥamle eylemem.” didi. Cihān-baḥş eyitdi: “Yā Ḥusrev! Elbetde eger (8) merd iseñ ol gūrz ile ḥamle eylesin.” diyū idām eyledi. Ḥusrev-i Ejderhā-bend gōrdi olmaz. Gūrz-i Ehrimān’ı (9) getürdūp Cihān-baḥş’a anuñla bir arb urdı. Cihān-baḥş daḥı gūrz-i Ṭālīmūn’ı berāber virdi. Ammā gūrz-i Ehrimān’ı nice (10) kim gūrz-i Ṭālīmūn řāh’a indürdi ise Cihān-baḥş’uñ bāzūları uyuřdı. Gūrzinūñ deste-çūpı elinden aydı. (11) Cihān-baḥş bař açırıp arb-ı gūrz-i Ehrimān’ı araya alduda Cihān-baḥş bī-hod olup burnından alı yidi atre (12) an tamladı. Ve Evren-gūř-ı Baḥri’nūñ ayaqları topuđına dek zemīne gōmildi. Ve berg-i ḥazān gibi ditremege bařladı. Cihān(13)-baḥş’uñ bařı raḥş bařına inūp bařında olan otađası zemīni pūs eyledi. Ḥusrev-i Ejderhā-bend gūrz-i Ehrimān’ı (14) zabt idūp geçdi. Ser-i meydāna vardı. Ammā Cihān-baḥş’ı toz bürüyūp iinde aldı. Berūden Rūstem’ūñ ‘aqlı gitdi. (15) “Sihām-ı Ḥabeři ḥurd-ḥām oldu.” diyūp Ferāmurz’a ođlan niçūn Ḥusrev’e ol gūrz ile ceng eylemege rızā virirsin? (16) Yazı degūl mi Sihām-ı Ḥabeři gibi bir dilāvere. Anı bilmez, sā’ir gūrzler gibi ıyās eyler.” didi. Ferāmurz eyitdi: “Devletūm ata, baña danıřmadı. (17) Besbelli Sihām yemin virmiřdūr. Yoḥsa Ḥusrev daḥı kendūliginden ol gūrz ile ḥamle

⁴⁶¹ Metinde “maqlūm”.

⁴⁶² Metinde “simdiye”.

eylemez.” dedi. Bu arada berüden ⁽¹⁸⁾ Semek ‘Ayyār öteden Tārīk ‘Ayyār segirdüp tozdan içeri girüp Cihān-baḥş’ı ol hâlde görüp tiz Tārīk ⁽¹⁹⁾ ‘Ayyār burnunuñ kanın silüp yüzine gül-âb saçdı. Cihān-baḥş’uñ ‘aklı başına gelüp miyânın rāst kıldı. Vücūdın ⁽²⁰⁾ yokladı. Egerçi bir müyuna ḥaṭā gelmemiş. Ammā vücūdı berg-i ḥazān āsā ra‘şe-nāk olup altında Evren-güş-ı Baḥrī’nüñ ⁽²¹⁾ vücūdı şaḫır şaḫır ditrederdi. Burnundan gelen kanı gördi. Licām silküp Evren-güş-ı Baḥrī kendin dirdi. ⁽²²⁾ Ve ayakların zemīnden alup tozdan taşra çıkdı. Ammā kan kaşandı. İki leşkerden Cihān-baḥş’ı sağ ve sālim ⁽²³⁾ görüp taḥsīn eylediler. Öteden Ḥusrev-i Ejderhā-bend dönmiş-idi. Cihān-baḥş: “Sen misin böyle baña gürz uran?” diyüp ⁽²⁴⁾ gü[r]z-i Tālīmūn Şāh’uñ on ikinci baḥşından⁴⁶³ kapup başınuñ üzerinden otuz kerre devr itdürdi ve ḡayret-ile irüp ⁽²⁵⁾ Ḥusrev’e bir ḡarb urdı. Ḥusrev gürz berāber virüp kolları bükildi. Başın kaçurup ḡarb-ı gürz-i Tālīmūn Şāh’ı [381b] ⁽¹⁾ arḡasına alınca ‘aklı gidüp başını Kümeyt-i Baḥrī’nüñ başına berāber indi. Gürz-i Tālīmūn’uñ şiddetinden ve ḡarbindan ⁽²⁾ ve Ḥusrev’üñ lengerinden Kümeyt kürre dizi⁴⁶⁴ üzere çökdi. Yine ḡalkdı. Cihān-baḥş gürzin zabṭ idüp ser-i meydāna ⁽³⁾ vardı. Ve tiz dönüp gürzin ṭarafeyle şaldı. Ve diledi kim ol hâlde iken Ḥusrev’üñ düvāline şarıla. Ferāmurz ⁽⁴⁾ murādın bilüp ‘alem sāyesinden nice bir na‘ ra urdı ise çok raḡş ürküp şāhibin yire urdı. Ve Ḳuṭb-ı ⁽⁵⁾ Āteş-dem’i yıldırım mişāl sürüp Ḥusrev’i çekdi. Sīm-âb ve Şarşar Ḥusrev’üñ ‘aqlın getürdiler. Ḥusrev kendüye ⁽⁶⁾ gelüp öksürince aḡzından bir pāre kan geldi. Kanı görünce: “Hay!” diyüp diledi ki dal-tiḡ olup Cihān-baḥş’a ⁽⁷⁾ yüriye. Ferāmurz āzār idüp ḡomadı. Ve Cihān-baḥş daḡı ḡıṭāb idüp: “Yā Sihām şāhib-ḡırānlıḡ da‘ vāsı eylensin. ⁽⁸⁾ Ḥaşmuñ bī-‘ aql iken düvālinden ṭutmaḡ merdlik midür?” dedi. Cihān-baḥş daḡı eyitdi: “Çünkim ḡaşmum elümden alduñ. ḡayrı ⁽⁹⁾ cengüm senüñledür.” dedi. Ferāmurz: “Yā Sihām! Hele var birḡaç gün ārām idüp taḡviyet ḡāşıl eyle de nevbet gelürse ⁽¹⁰⁾ o da olur.” dedi. Ḥusrev’i alup döndi. Cihān-baḥş da dönüp iki leşkerden ṭabl-ı ārām çalındı. İki ṭarafdan dönüp ⁽¹¹⁾ ḡondılar. Rüstem Ḥusrev’e: “Āferīn yā Ḥusrev. Sihām’a eyü ḡarb urduñ. Ammā bir daḡı öyle eyleme. Her pehlivān bir degüldür. Şāyed ⁽¹²⁾ arada bir ḡaṭā olup ol pehlivāna yazıḡ olur.” dedi.

Üç gün ārām eylediler. Ceng olmadı. Dördüncü gün Cihān⁽¹³⁾-baḥş fermān eyledi. Ceng-i ḡarbīlere ṭurralar urup ol vādīyi iñletdiler. Bu ṭarafdan Keyḡusrev Kāmran daḡı

⁴⁶³ Metinde “baḡsından”.

⁴⁶⁴ Metinde “dizey”.

ceng-i ⁽¹⁴⁾ harbī çaldırup iki sipāh enbūh-ı mānend-i kūh-ı pūr-şükūh⁴⁶⁵ yirlerinden durup at, fīl ve gergedānlarına süvār oldılar. ⁽¹⁵⁾ Ve gürūhan gürūh ‘alem ve sancağların güşā[d] idüp ‘azm-i meydān-ı rezm eylediler. Birbirlerine karşı ālāylar bağlayup şāflar düzildi. ⁽¹⁶⁾ Meymene meysere qalb-i cenāh ārāste ve pīrāste kılınıdukdan şoñra şakalar girüp meydānı şuladı ve ferrāşlar gelüp gerd [u] gūbārı ⁽¹⁷⁾ [r]ūfte kıldı. Andan derūn-ı sipāh nāzır-ı ber-meydān olup “Āyā bugün evvel meydāna qanğı cānibden girerler?” dirken ⁽¹⁸⁾ anı gördiler. Cihān-bağş-ı Cihān-ārā ol pehlivān devr-i ezmār bir kerre altında olan Evren-gūş-ı Bağrı’yi yanar āteş gibi meydāna ⁽¹⁹⁾ sürüp ol kadar lu‘b-ı hüner ‘arz eyledi kim dost düşmen tağsīn ve āferīn gūşın keşide kılıp engüşt ber-dehān ⁽²⁰⁾ eyledi. Tamām sipāhīlik fennin icrā eyledükden şoñra qol qaldırup tarafeynden çalınan kūs u kerrenāyları kesdirüp ⁽²¹⁾ na‘ra urup er taleb eyledi. Hemān sulţān-ı Keylān Sām-ı Pil ibn-i Qahramān gergedān sürüp şāh ve Rüstem öñine geldi. ⁽²²⁾ Temennādan şoñra izin taleb eyledi. Rüstem dağı izin virdi. Sām-ı Pīl gergedānına hār-engīz gösterüp yanar āteş ⁽²³⁾ mişāl meydāna girüp ve Cihān-bağş’uñ öñin alup ādāb-ıla ‘aşq eyledi. Cihān-bağş gördi gelen qoca Sām-ı Pil’dür. Şād oldu. ⁽²⁴⁾ Zīrā seyāhate bā‘iş aşıl bu Sām’dur. Cihān-bağş dağı merhabā idüp tecāhūlden gelüp su‘āl eyledi: “Kimsin pīrüm? Leşker-i Īrān’da ⁽²⁵⁾ ne nām ile yād olursun? Şaqın Rüstem’uñ Zāl-ı zūr nāmında bir pederi var-ımuş. Sen olmayasın?” didi {didi}. Sām-ı Pil: “Hayır yā Sihām [382a] ⁽¹⁾ Hayır yā Sihām! Benüm adıma Sām-ı Pil ibn-i Qahramān dirler. Qahramān evlādlarındanam. Ve hāliyā Keylān-zemīn sulţānıyam.” didi. ⁽²⁾ “Ve Rüstem’uñ ser-qaplanıyam.” diyüp bildürdi. Cihān-bağş gülüp: “Yā Sām Keylān-zemīn sulţānı şimdi Hūrşīd Şāh degül midür?” didi. ⁽³⁾ Sām-ı Pil eyitdi: “Belī yā Sihām Hūrşīd Şāh aşlında Siyeh Merd-i Keylānī’nüñ kıızı oğlıdur. İbtidā Siyeh Merd-i Keylānī bu diyāra gelüp ⁽⁴⁾ ceng idüp Rüstem elinde helāk olduqda ben Siyeh Merd’uñ cihān pehlivānı ve Keylān-zemīn şāhib-qırānı ve Siyeh Merd’uñ dāmād-ı ⁽⁵⁾ cihān-bānı idüm. Siyeh Merd’uñ hūd-benlik idüp izhār-ı ‘adāvet eyledi. Lā-cerem cezāsın bulup Rüstem qatl eyledi. Ben üç ⁽⁶⁾ şart ile Rüstem’e tābi‘ oldum. Biri ser-qaplanlık, biri Keylān-zemīn arpalık, biri Siyeh Merd ‘askerini perīşān eylemek. Rüstem dağı üçin de ⁽⁷⁾ ihsān eyledi. Şoñra bu Hūrşīd Şāh vücūda gelüp hālā Rüstem’uñ rikābında ‘ayyār başısı olan nesl-i Kerdenkeşān-ı Semek Mümtāz ⁽⁸⁾ bir hāl-ile uydırup geldi. Ceng idüp Rüstem’e tābi‘ oldu. Ve pederi memleke[t]in ricā idüp Rüstem dağı şāhlığın virüp ⁽⁹⁾

senede on ikişer biñ altun baña na‘l-bahā virmek üzere ve tahtgāhı Behrüz-ābā[d] olmağ üzere hālīyā Behrüz her sene ⁽¹⁰⁾ on ikişer biñ altuñ baña gönderür. Ve benüm sarāyum Keylān‘dadır. Ancağ evkātda bunda şāhib-kırān yanında oluram. ⁽¹¹⁾ Zābil‘de dağı sarāyum vardur. İşte aşı budur.” didi. Cihān-bağş bunuñ böyle olduğın evvelden bilür. Ammā ‘an-kaşdın ⁽¹²⁾ söyledi. Gūyā kendinden bir şey tırāş eylemeyeler. Andan başladılar ceng eylemege. Cihān-bağş gönünden “Ġayret maħallidür ⁽¹³⁾ yā Cihān-bağş aħz-ı intikām alacağ vaķitdür.” diyüp kendüsine ġayret virdi. Nevbet kendüye geldükde gürz-i Tālīmūn‘uñ ⁽¹⁴⁾ on ikinci bağşından tutup Sām‘a bir ğarb-ı şedīd urdı. Sām dağı gürz berāber virüp gürzden kaçınca baş ⁽¹⁵⁾ kaçurup ketfinde olan sipere alduķda şiddet-i ğarb-ı gürzden ve Sām‘uñ lengerinden altında olan gergedānuñ miyānı ħalel-pezīr ⁽¹⁶⁾ olup Sām zemīne atıldı. Cihān-bağş gürzin zabt idüp geçdi. Ser-i meydāna vardı. Bu arada Sām‘a yedek gergedān ⁽¹⁷⁾ irişdürdiler. Cihān-bağş öteden dönince Sām gergedāna süvār olup kapdı gürzin irişdi. Cihān-bağş‘a ⁽¹⁸⁾ bir ğarb-ı şedīd ħavāle eyledi. Cihān-bağş dağı gürzin berāber virüp arķada olan sipere alduķda siper āyineleri çarħ ⁽¹⁹⁾ urup gürz-i Sām‘dan Cihān-bağş‘uñ lengerinden Evren-güş-ı Baħrī‘nüñ iki pāyları ilerü ve iki pāyı girü gidüp şikemi zemīne ⁽²⁰⁾ meyl eyledi. Cihān-bağş ne ħāl ise aldı ve şavdı. Sām gürzin zabt idüp meydān başına vardı. Öteden dönince ⁽²¹⁾ Cihān-bağş gürz-i Tālīmūn‘uñ on ikinci kīrātından zabt idüp irişdi. Sām‘a bir ğarb-ı şedīd dağı urdı. Sām yine ⁽²²⁾ ketfinde olan sipere alup şiddet-i ğarb-ı gürzden lenger virince altında olan gergedānuñ miyānı şikest olup gergedāndan ⁽²³⁾ yıķılınca Sām-ı Pil yine kendin zemīne atup ayağ üzere geldi. Cihān-bağş geçüp meydān başına irdi. Öteden dönince Sām‘a ⁽²⁴⁾ gergedān irişdür[d]iler. Bindi ve kaçup gürzin irişdi. Cihān-bağş‘a bir ğarb-ı şedīd urdı. Cihān-bağş arķada zaħmetle ⁽²⁵⁾ men‘ eyledi. Nevbet yine Cihān-bağş‘a gelüp ġayret-ile Sām‘a bir ğarb-ı şedīd urdı. Sām yine lenger virince gergedān tākāt getüremeyüp [382b] ⁽¹⁾ miyānı şikest oldı. Ammā yıķamadı zarar olmadı kıyāsı ile gergedāna licām gösterüp gergedān ħareket idince birden ⁽²⁾ yıķılıp Sām tiziyye zemīne pertāb idemedi. Gergedān-ıla bile yıķılıp bir dizi bir pençesi zemīne geldi. Cihān-bağş ⁽³⁾ gürzin zabt idüp geçdi gitdi. Sām urilup yirinden kılķınca Cihān-bağş dönüp geldi. Sām ġazabından ⁽⁴⁾ hemān muştın büküp “Bre hey nā-bekār Ĥabeşī! Nedür bu senüñ itdüğüñ?” diyüp irişdi. Cihān-bağş‘uñ başına diledi kim ⁽⁵⁾ bir muşt urup tarmār eyleye ve Cihān-bağş‘ı zemīne indüre. Cihān-bağş Sām‘uñ murādını bilüp hemān şıçradı. ⁽⁶⁾ Evren-güş-ı Baħrī‘den zemīne atılıp Sām‘a karşı yürüdi. Sām bir kerre muştın çevirüp Cihān-bağş‘uñ sīnesine ⁽⁷⁾ ħavāle

eyledi. Cihān-baḥş keff-i dest berāber virüp muşt-ı Sām⁴⁶⁶ Cihān-baḥş keff-i destinden kayup sīnesine uğradı. ⁽⁸⁾ Cihān-baḥş bir iki adım kıçınlayup hele şecā' at-medār oldı. Kendin zabt idüp tırdı. Sām'ıñ muştınıñ darbın ⁽⁹⁾ şavuşdurdı. Cihān-baḥş daḥı muştın büküp irişdi. Sām-ı Pil'üñ meydān gibi sīnesine bir muşt ḥavāle ⁽¹⁰⁾ eyledi. Sām daḥı iki ellerin berāber virdi. Muştıñ darbindan Sām-ı Pil'üñ elleri açılıp sīnesine irdi. Sām bir iki ⁽¹¹⁾ adım miḡdārı gidüp güc-ile kendin zabt eyledi.

Ḥulāşa-i kelām bunlar boğaz boğaza, muşt muşt, sille silleye olup ⁽¹²⁾ aşağa yukaru vāfir zamān sürüşüp āḥir düvāl düvāle oldılar. Sām Cihān-baḥş'ıñ düvāline şarılıp zūr eyledi, ⁽¹³⁾ kaldıramadı. Cihān-baḥş Sām'ıñ düvālinden tıutup zūr idince iki qarış miḡdārı zemīnden kaldırdı. Ammā Sām ⁽¹⁴⁾ lenger virince ikisinüñ daḥı kuvvet-i keş-ā-keşinden Sām'ıñ düvāl kemeri pāydār olmayup kütür kütür kırıldı. Sām yine ⁽¹⁵⁾ zemīne başdı. Ammā düvālın pāresi Cihān-baḥş'ıñ elinde ḡalup: “Nā-bekār ser-ḡaplan-ı şāḥib-ḡırānam dirsın yā bu çürük ⁽¹⁶⁾ kemer nedür miyānuñda?” diyüp Cihān-baḥş elinde ḡalan zencīr pāresi ile Sām'ıñ başına niçe urdı ise Sām'ıñ başı ⁽¹⁷⁾ enārleyin iki şaḡ olup ḡan Sām'ıñ yüzine toḡrı cereyān eyledükde ḡayrı Sām bī-ḡarār olup dal-tiḡ olup ve şalup Cihān⁽¹⁸⁾-baḥş üzerine yürüyince Cihān-baḥş daḥı tiḡ-i Ṭālīmūn Şāḥ'a dest urup birbirleriniñ helākine ḡaşd eylediler. Rüstem bin Zāl ⁽¹⁹⁾ 'alem sāyesinden bu ḡālī görüp Ebreş-i Gül-endām-ı Baḡrī'yi yanar āteşi mişāl meydāna sürüp bir na'ra urdı. “Çek eliñüz!” diyüp ikisinüñ mā-beynine ⁽²⁰⁾ girdi. “Aybdur, niçün birbiriñüze kılıc çekersiz?” didi. Cihān-baḥş eyitdi: “Benüm şuçum nedür? Ol tiḡa yapışdı. Çünkim aramuza ⁽²¹⁾ girüp māni' olduñ. ḡayrı cengimüz senüñle olsun.” didi. Rüstem “Nola!” diyüp ammā iki gün āsāyiş olsun. Sen de ⁽²²⁾ bir miḡdār āsāyiş eyle de üçüncü gün senüñle meydāna girüp imtiḡān olalım. Eger sen baña ḡalebe eyler iseñ kesersin ⁽²³⁾ başımı, üzerimden ālāt-ı şāḥib-ḡırāniyi alursın. Eger ben saña ḡalebe eylersem ḡulaḡına ḡalkḡa ḡeçürüp sā'ir pehlivānlar gibi ⁽²⁴⁾ miḡdārıña göre şandalī virüp ḡizmetüme ḡullanurım. Var iki güne dek yi, ic. Taḡvīt-i beden ḡāşıl eyle.” diyüp döndi. ⁽²⁵⁾ Sām'ı alup 'alem sāyesine ṭabl-ı ārām çaldırıp döndiler. Cihān-baḥş daḥı dönüp ḡondı. Sām'ıñ başına merhem urup [383a] ⁽¹⁾ urup bend eylediler.

⁴⁶⁶ Metinde “Şām”.

Arası iki gün mürür idüp üçüncü gün Cihān-baḥş fermān eyledi. Kütür kütür ceng-i ⁽²⁾ ḥarbī çaldırup ‘askeri süvār eyledi. Ve ‘azm-i meydān eyledi. Şāflar bağladılar. Beri cānibden şāh ve Rüstem daḥı ceng-i ⁽³⁾ ḥarbī çaldırup iki leşker birbirlerine muḳābil ve muḳārīn oldılar. Ālāylar düzildi. Meydān açıldı. Hemān Cihān-baḥş ⁽⁴⁾ Cihān-ārā at sürüp yanar āteş gibi meydāna girüp sipāhīlik ‘ilmin ve silahşūrluḡ fennin icrā eyledükden şoñra ḳol ⁽⁵⁾ ḳaldırup çalınan ceng-i ḥarbīleri diñdirüp ve na‘ ra urup: “Gele yā Rüstem meydānuma, senüñle bugün ikimüz imtiḥān ⁽⁶⁾ olalım. Bir ālāy dilāverlerin ‘arzların yıḳdırup neylersin?” didi. Rüstem hemān şaḡa şola baḳup iki cānibi selāmlayup ⁽⁷⁾ Ebreş-i Gül-endām’ı meydāna sürüp yanar āteş gibi Cihān-baḥş’uñ öñin aldı. Ve el sīneye ḳoyup ādāb-ıla ‘aşḳ eyledi. ⁽⁸⁾ Cihān-baḥş ‘aşḳın alup döndi. Rüstem’e: “Yā Rüstem ben saña birḳac def’ adur ḥaber gönderdüm. Ālāt-ı şāhib-ḳırānīyi istedüm. ⁽⁹⁾ Bu dünyā ḥālidür gencden gence, dincden dince dirsın şimden girü biraz yaşın alduñ. Ne var şāhib-ḳırān ⁽¹⁰⁾ raḥtın baña teslīm eyleseñ. Ben de seni dünyā ve āḫiret pederüm olup saña ağır arpalıḡ vireyim. Var ḡayrı sen ‘ālemünde ⁽¹¹⁾ ol. Bu āna dek ketfīn yire gelmemiş iken şāyed benüm yüzümden gelüp ‘arzuñ pāy-māl ola. Böyle olmaḳdan ise ⁽¹²⁾ ‘arzuñ yirinde olup kendi iḥtiyāruñla teslīm eylesen münāsib degül midür?” didi. Rüstem gülüp: “Yā Sihām! Bu sözler ⁽¹³⁾ şimdi bir aḳçe eylemez. Mādām ki cānum bedendedir. Senüñ didüḡüñ olmaz. Erenler meydānında ketfüm zemīne getürüp ⁽¹⁴⁾ başım kes. Andan şoñra üzerümden alursın. Ṭurma hemān ḥamle eyle. Gün aḥşamlıdır.” didi. Cihān-baḥş ⁽¹⁵⁾ “Yā Rüstem! Evvel ḥamle sen eylesen olmaz mı?” didi. Rüstem: “Olmaz yā Sihām. Eger murāduñ ceng ise ḥamle eyle.” diyüp ⁽¹⁶⁾ biraz nizā‘ dan şoñra Cihān-baḥş el nīze-i Ṭālīmūn’a urup irişdi. Rüstem’e bir nīze ḥavāle eyledi. Rüstem siper-i ⁽¹⁷⁾ Gürşās-b-ı Āhen-dest’i berāber virüp yalman-ı nīze āyine-i siperi pūs eyledükde ‘alev ‘alev āteşler şaçıldı. ⁽¹⁸⁾ Rüstem nīzeyi ṭabancalayup zīr-i baḡaldan yol gösterüp Cihān-baḥş nīzesin zabṭ idüp geçdi. Ser-i meydāna vardı. ⁽¹⁹⁾ Rüstem Cihān-baḥş’uñ nīze uruşına taḥsīn ve āferīn eyledi. Cihān-baḥş öteden dönüp ṭurdu. Rüstem görđi. ⁽²⁰⁾ Ṭurup Sihām-ı Ḥabeşī kendüsine baḳar. Bildi kim murādı yek-ā-yek ceng eylemekdür. Nīze-i pār-keşi eline alup dümmīn ⁽²¹⁾ baḡalda zabṭ idüp ve yalman-ı nīze Ebreş-i⁴⁶⁷ Gül-endām-ı Baḥrī’nüñ ḡuşından üç bucuḳ ḳulac miḳdārı dırāz idüp ⁽²²⁾ irişdi. Cihān-baḥş’a bir nīze ḥavāle eyledi. Cihān-baḥş daḥı tiziyye siper-i Ṭālīmūn Şāh’ı ḳapup berāber virđi. Yalman-ı ⁽²³⁾ nīze āyine-i

⁴⁶⁷ Metinde “Ebres”.

siperi pūs eyledükde Cihān-baḥş’uñ kolları şarşılıp siper gögsine meyl eyledi. “Bre bre!” diyüp ğayret-ile nīze-i ⁽²⁴⁾ pār-keşti tabancaladı. Cüz’i yolından ayırıp kıltuq altından yol gösterüp nīze-i pār-keşt daḥı dāmen-i siperden ⁽²⁵⁾ kayup kıltuq altına uğradı. Cihān-baḥş’uñ zırḥınuñ ḥalkaların birbirine kapup Rüstem nīzeyi zabt eyledi. [383b] ⁽¹⁾ Ebreş kuvvet-ile geçüp ser-i meydāna vardı. Cihān-baḥş dedesi Rüstem’den bir nīze yidi kim uyurdı uyandı. ⁽²⁾ Mest idi ayıldı. Vücūdı tamar-be-tamar ḥaber-dār oldı. Baş şalup gönünden Rüstem’e taḥsīn eyledi. Ve “Toprak ol ⁽³⁾ ḥaşmuñ başına kim senüñle ḥuşümet ide ve başa çıka.” didi. Ve kapdı gürz-i Tālīmūn’ı deste-çüpından zabt-ı ⁽⁴⁾ rabt eyledi. Öteden Rüstem dönince Cihān-baḥş’a baqdı. Gürz ḥavāle eyledi. Ol dem Rüstem’e gürz-i kāvseri ⁽⁵⁾ eline alup berāber tutdı. Ammā Cihān-baḥş at sürüp irişdi. Terāzū-yı rikāba dürüst başup “Ala yā Rüstem ⁽⁶⁾ benden bu yādigārı.” diyüp Rüstem’e bir darb-ı gürz ḥavāle idince gürz gürze toqundukda tāk-ı tarāk tımtırākı ⁽⁷⁾ āfāka ilḥāk olup darb-ı gürzden Rüstem’uñ kolları hareket eyledi. Gürz gürzden kayup Rüstem başın ⁽⁸⁾ kaçurup ketfinde olan siper-i Qahramān’a aldı. Gürz-i Tālīmūn’uñ şiddet-i darbından siperi Qahramān’uñ āyineleri ⁽⁹⁾ çarḥa girüp Rüstem ne ḥāl ise alup şavdı. Ammā Sihām-ı Ḥabeşī’ye taḥsīn idüp begendi. Cihān-baḥş ⁽¹⁰⁾ gürzin zabt idüp geçdi. Ser-i meydāna vardı. Öteden dönince Rüstem kapdı gürz-i kāvseri onıncı ⁽¹¹⁾ kırāḥından irişdi. Cihān-baḥş’a bir darb-ı şedīd urdı. Cihān-baḥş daḥı gürz-i Tālīmūn’ı berāber virüp ⁽¹²⁾ gürz gürze inince Cihān-baḥş’uñ kolları bükildi. Baş kaçurup darb-ı gürzi ketfinde olan sipere aldukda ⁽¹³⁾ siper āyineleri çarḥ urup Cihān-baḥş’uñ miyāni ḥam ve başı Evren-güş-ı Baḥrī’nüñ başına bā-hem olup lenger virince ⁽¹⁴⁾ Evren-güş’uñ öñ ayakları ilerü ve kıç ayakları girüye gidüp şikemi taḥt-ı şerāya küster oldı. Rüstem gürzin zabt ⁽¹⁵⁾ idüp geçdi. Ser-i meydāna vardı. Cihān-baḥş vücūdın yokladı. Egerçi bir müyına ḥaḫā gelmemiş. Ammā tamar-be-tamar ⁽¹⁶⁾ ḥaber-dār olmuş. Ol çāşnīyle kabdı gürzin irişdi. Rüsteme bir darb urdı. Rüstem men’ idüp Rüstem ⁽¹⁷⁾ urup Cihān-baḥş men’ idüp yek-ā-yek küt-ā-küt aḥşam olunca birbirlerinüñ vücūdların sendān-ı āhen-gerān ⁽¹⁸⁾ mişāli aḥşama dek küfte kılıp yitmişer, seksener darb uruşdılar. Gālib maḡlūb bilinmedi. Aḥşam olup Rüstem Cihān⁽¹⁹⁾-baḥş’a bir darb urdı. Cihān-baḥş men’ idüp murād eyledi kim bir darb ura. Rüstem tur idüp raḥşın başın keşīde ⁽²⁰⁾ kıldı. Rüstem ḥamle nevbetin kaşd[en] Cihān-baḥş’da alıḫodı kim yarın geldükde ibtidā ḥamleyi Cihān-baḥş eyleye. Cihān-baḥş ⁽²¹⁾ daḥı at başın çeküp turdı. Rüstem Cihān-baḥş’a: “Var yā Sihām! Ğayrı aḥşam oldı. Arada gālib ve maḡlūb belli olmadı. ⁽²²⁾ Var bu gice ye kebābuñ, iç şarābuñ. Takvīt-i beden ḥāşıl eyle de yarın yine görüşürüz.”

didi. Ve Cihān-baḥş'a   aşk idüp ⁽²³⁾ döndi. Cihān-baḥş daḫı dönüp iki leşkerden taḅl-ı ārām çalındı. İki leşker dönüp kındılar.

Rüstem bār-gāhına gelüp ⁽²⁴⁾ ālāt-ı cengi üzerinden çıkarup ālāt-ı bezmi giyüp dīvān-ı Keyḫusrev'e vardı. Cümle begler gelüp yirlü yirinde karar ⁽²⁵⁾ eyledi. Ta'ām gelüp yindi. Ve şükri dindi. Ālāt-ı bezm gelüp ele cām aldılar. Keyḫusrev Kāmran Rüstem'den su'āl eyledi. “Nice gördüñ [384a] ⁽¹⁾ gördüñ yā Rüstem bugün Sihām-ı Ḥabeşī'yi?” didi. Rüstem: “Pādişāhum ḫayli kuvvete mālīk serverdür. Hemān işimüzi Ḥudā ⁽²⁾ āsān eyleye.” diyüp Cihān-baḥş'ı medḫ eyledi. Ve maḡlūb olan beglere tesellī virüp “Maḡlūb olduḡıñuza elem ⁽³⁾ çekmeñ. Zīrā çok metīn Ḥabeşī imiş.” didi. Bu siyāk üzere vāfir şoḫbet olundu. Ol taraḑdan Cihān-baḥş daḫı ⁽⁴⁾ dönüp bār-gāh-ı Ṭālīmūn Şāh'a geldi. Rezm tonların çıkarup bezm cāmelerin giyüp dīvān eyledi. Cümle begleri ⁽⁵⁾ gelüp ta'āmdan soñra meclis kurlup ele cām aldılar. Eşnā-yı şoḫbetde şāhlar ve begler Cihān-baḥş'dan Rüstem'i su'āl ⁽⁶⁾ eylediler. Niçe gördüñ Rüstem'i?” didi. Cihān-baḥş: “Begler Rüstem ziyāde kuvvet şāḫibi imiş. Ben bu kadar bilmezdim.” diyüp ⁽⁷⁾ çok medḫ eyledi. Ol gice mürür idüp şabāḫ oldu. Āfitāb-ı   ālem-tāḅ ṭulū' idüp rüy-ı zemīni rüşenā eyledükde ⁽⁸⁾ iki cānibden ceng-i ḫarbīler çalınup iki leşker   azm-i meydān eyledi. Cihān-baḥş meydāna girüp Rüstem'i da'vet ⁽⁹⁾ idüp Rüstem daḫı Ebreş-i Gül-endām sürüp yanar āteş gibi meydāna girüp Cihān-baḥş'uñ öñin aldı. Ve ādāb-ıla ⁽¹⁰⁾   aşk eyledi. Cihān-baḥş   aşkın aldı. Andan söyleşürek cenge başladılar. Gürz-i girānların ellerine alup birbirlerine ⁽¹¹⁾ darblar urdılar tā aḫşam olunca. Aḫşam Rüstem yine Cihān-baḥş'a ṭur idüp: “Var yine bu gice yi, ic. Yarın ⁽¹²⁾ yine meydāna gel.” diyüp döndiler ve kındılar. Şabāḫ oldu, kalkdılar. Yine Cihān-baḥş ile Rüstem meydāna girüp ⁽¹³⁾ aḫşam olunca ceng idüp döndiler. Şabāḫ yine bindiler.

Ḥāşıl-ı kelām Cihān-baḥş ile Rüstem yidi gün ceng ⁽¹⁴⁾ idüp sekizinci gün āsāyiş eylediler. İrtesi gün yine cenge mübāşeret idüp işte yidi günde bir āsāyiş iderlerdi. ⁽¹⁵⁾ Bu minvāl üzere otuz tokuz gün kelle-ber-kelle ceng eylediler. Otuz tokuzuncı gün aḫşamısı dönicek zamān Rüstem ⁽¹⁶⁾ Cihān-baḥş'a: “Yā Sihām! Bugün senüñle tamām otuz tokuz gündür ceng eylerüz. Yarın tamām kırk gün olur. Ayırd günidür. ⁽¹⁷⁾ Elbetde ayırd oluruz. Bu gice beglerine vaşiyet ve naşīḫat eyle. Her ne ise eyle. Ben daḫı eylerim.” didi. Ve   aşk idüp döndi. ⁽¹⁸⁾ Cihān-baḥş da dönüp bār-gāhlarına geldiler. Rüstem “Yarın Sihām-ı Ḥabeşī ile ayırd oluruz.” didi. Ve mehter başısına ⁽¹⁹⁾ tenbīḫ

eyledi. Yarın seheri ceng-i harbiler çalsunlar. Sihām'ın tarafından çalınmazdan muğaddem.” didi.

Andan ‘ibadet⁽²⁰⁾ bār-gāhına girüp ol gice şabāh oldu. İrkenden Rüstem’ün mehterleri kütür kütür ceng-i harbilere turralar⁽²¹⁾ urup iki leşker at ve fīl, gergedānlarına süvār oldılar. Ve ‘azm-i meydān idüp ālāylar bağlandı, şāflar düzildi.⁽²²⁾ Meydan açıldı. Anı gördiler. Bir kerre Rüstem ibn-i Zāl-ı Zer ol dilāverdir Ebreş-i Gül-endām-ı Baḥrī’yi meydāna sürüp⁽²³⁾ ol kadar silahşūrluḡ fennin ‘arz eyledi kim dost düşmen ḡayrān olup engüş ber-dehān eyledi. Andan Rüstem:⁽²⁴⁾ “Gel yā Sihām! Bugün ol gündür kim senüñle erenler meydānında ayırd oluruz. Yā sen beni, yā ben seni. Yā baḡt ola, yā taḡt.” diyüp⁽²⁵⁾ na‘ra urdı. Sihām-ı Ḥabeşī nām Cihān-baḡş daḡı Evren-güş-ı Baḥrī sürüp meydāna girüp Rüstem’ün önün aldı. Ve ‘aşḡ eyledi. [384b]⁽¹⁾ Rüstem merḡabā idüp: “Yā Sihām işte bugün senüñle beher-ḡāl ayırd oluruz. ‘Özr bahāne bir taraf elüñden geldüḡi kadar çalış. ⁽²⁾ Maḡdūruñı tamām şarf eyle. Şoñra ‘Ġāfil bulundum.’ dime.” didi. Cihān-baḡş: “Yā Rüstem ben ḡāfil degülem. Ancaḡ senden bir su’ālüm var. ⁽³⁾ Baña aşlın söyle.” didi. Rüstem: “Nedür?” didi. Cihān-baḡş: “Yā Rüstem su’ālüm budur ki bugün kāmīl kırḡ gündür kim ⁽⁴⁾ senüñle ceng eylerüz. Her gün evvel meydāna ben girürdim. Ve her gün ibtidā ceng-i harbī ben çaldurup bugün ⁽⁵⁾ ne ‘aceb ibtidā ceng-i harbī çaldırup meydāna girdüñ. Bunuñ ḡikmeti nedür?” didi. Cihān-baḡş bunuñ aşlını bilürdi. ⁽⁶⁾ Ammā tecahüldeñ gelüp bir nesne şübhelenmesin diyü Rüstem dönüp Cihān-baḡş’a: “Yā Sihām! Şāḡib-kırāñlık iddi‘āsın ⁽⁷⁾ idüp bunuñ bilmemek saña ‘ayb degül midür? Elbetde kā‘ide-i şāḡib-kırāñī oldur ki bir ḡaşma rāst gelüp imtiḡāñ ⁽⁸⁾ cengi eyledüḡi zamān bir bu kim ol ḡaşmuñ miḡdārına göre ḡarb urur ve miḡdārına göre ālāt ḡullanur ve miḡdārına ⁽⁹⁾ göre va‘de virür. Meşelā ḡālib gelse gerek. Ammā ol pehlivān taḡammülüne göre ruḡşat virür. Bir gün, beş gün, on gün ⁽¹⁰⁾ otuz gün, kırḡ gün ceng idüp ayırd olacaḡı gün evvel ceng-i harbī çaldırur ve ol gün evvel meydāna ⁽¹¹⁾ girer.” diyü Cihān-baḡş’ın öteden berü bildüḡi kā‘ide-i şāḡib-kırāñīyi naḡl u beyāñ idüp “İşte aşlı ⁽¹²⁾ budur.” didi. Ve bu ḡurde ile Cihān-baḡş’ın Cihan-baḡş olduḡı ḡāḡıra gelmemesine medār oldu. Ve andan ⁽¹³⁾ mā‘adā kā‘ide-i şāḡib-kırāñīden her ḡuşuşda tecāhüldeñ gelüp ve Cihān-baḡş eyitdi: “Zāḡir ibtidā ḡamleyi daḡı sen ⁽¹⁴⁾ eylersin.” didi. Rüstem: “Yoḡ ḡamleyi evvel sen eylersin. Zīrā ben saña şimdi evvel ḡamle eylesem senüñ bende bir gürz ḡaḡḡın ⁽¹⁵⁾ ḡalır. Dün ḡamleyi ben eyledüm. Sen men‘eyledüñ. ḡamle eylesenḡ gerek idi. Fāriḡ olup daḡı cengden önün idi. ⁽¹⁶⁾ ḡamle nevbeti

bu taḳdīrce sende ḳaldı. Di imdi ḫamle eyle göreyim seni. Maḳdūruñı şarf eyle yā Sihām-ı ⁽¹⁷⁾ Ḥabeşī. ‘Özr bahāne bir ṭarafdur. Bugün ayırd günüdür. Sā’ir günlerde eyledüğümüz cenge ḳıyās olmaz.’ didi. Cihān-baḫş ⁽¹⁸⁾ Cihān-ārā ğayrı bundan şoñra kendü kendüsine eyitdi: “Yā Cihān-baḫş! Ğāfil olma, ğayret ve ḫamiyyet günüdür. Zīrā ⁽¹⁹⁾ dedeñ Rüstem niçe cevheri ḫacer maḳāmına şarf ider. İmdi senüñ de erenler meydānında bugün zehebiyyetüñ ma’lūm olsa gerekdür.” ⁽²⁰⁾ diyü taḳayyüd-i tām idüp el gürz-i Ṭālīmūn’a urdı. On ikinci baḫşından ṭutup Rüstem’e bir ḫarb-ı şedīd öyle urdı kim ⁽²¹⁾ Rüstem gürz-i kāvseri berāber virüp gürz gürzden ḳayup ketfinde olan siper-i Ḳahramān’a irdükde siper āyinesi ⁽²²⁾ çarḫ urup Rüstem’üñ miyānı ḫam oldı. Ve Ebreş-i Gül-endām-ı Baḫrī bil virüp şikemi zemīne meyl eyledi. Rüstem toz içre ⁽²³⁾ ḳaldı. Cihān-baḫş gürzin zabt idüp ser-i meydāna vardı. Rüstem daḫı kendin dirüp tozdan ṭaşra çıḳdı. ⁽²⁴⁾ Gürz-i kāvseri on birinci baḫşından ṭutup irişdi. Cihān-baḫş’a bir ḫarb urdı. Cihān-baḫş daḫı gürz-i Ṭālīmūn Şāḫ’ı ⁽²⁵⁾ berāber virüp arḳaya alduḳda ketfinde olan siperüñ çenberleri oluḫ oluḫ olup başı Evren-ġuş-ı Baḫrī’nüñ başına berāber indi. [385a] [MİNYATÜR] ⁽¹⁵⁾ mest olup cebīninden dāne dāne ‘araḫ ḫāşıl oldı. Baḳıyye-i ḫarb-ı gürz zemīne inüp toz Cihān-baḫş’ı büridi. ⁽¹⁶⁾ Rüstem gürz-i kāvseri zabt idüp geçüp ser-i meydāna vardı. Ṭārīḳ ‘Ayyār toza girüp Cihān-baḫş’ı ol ḫālde görince ⁽¹⁷⁾ cilbendinden gülābdān çıkarup yüzine gül-āb şaçdı. Cihān-baḫş uyḳudan uyanur gibi uyanup gözin açdı. ⁽¹⁸⁾ Ṭārīḳ ‘Ayyār’ı gördi. Hele miyānın rāst idüp vücūdın yokladı. Gördi bir mūyına ḫaṭā gelmemiş. Şükr-i Yezdān eyledi. ⁽¹⁹⁾ Ṭārīḳ Cihān-baḫş’a: “İy dilāver-i ‘ālem! Ğayret eyle. Tozdan ṭaşra çık. Dost düşmen seni görsünler. Yok eger ‘āciz ⁽²⁰⁾ ḳalduñ ise varalım seni Rüstem’e bildüreyim.” didi. Cihān-baḫş: “Şaḳın ‘ayyār daḫı bildürme. Bir iki sâ’at daḫı ceng ⁽²¹⁾ ideyim. Göreyim ne yüzden olur?” didi. Ṭārīḳ ‘Ayyār: “Çünkim öyledür. Bārī ğayret eyle.” diyüp Cihān-baḫş’a ğayret ⁽²²⁾ virdi. Cihān-baḫş daḫı licām silküp tozdan ṭaşra çıḳdı. Ol ğayret ile irişdi. Bir eyü ḫarb Rüstem’[e] urdı. ⁽²³⁾ Rüstem men’ idüp Rüstem de Cihān-baḫş’a urdı. Cihān-baḫş güc-ile men’ idüp yek-ā-yek, küt-ā-küt ceng ⁽²⁴⁾ eylemege başladılar. Cihān-baḫş ise giceden tenbīḫ eylemiş-idi. Hezīrān-ı Fīl-süvār ile Ṭārīḳ ‘Ayyār ve Rüşen ⁽²⁵⁾ Rāy vezīr ve Şemse Bānū meydāna yakın bir yirde ṭurup temāşā iderlerdi. Ḳaçan Rüstem Cihān-baḫş’a galebe idüp helāk [385b] ⁽¹⁾ eylemek ḳaşdını eyleser bunlar da ilerü varup Cihān-baḫş olduğın bildüreler.

İşte **hulāsa-i kelām** Rüstem ile ⁽²⁾ Cihān-baḥş tā gün ḳubbe-i felege dikilince gürz cengin idüp birbirlerine yaḥşî ḳarblar urdılar. Nevbet Rüstem'e geldi. ⁽³⁾ Ebreş-i Gül-endām'ınuñ başın çeküp tırdı. Ve Cihān-baḥş'a daḫı tır eyledi. Cihān-baḥş daḫı licām çeküp ⁽⁴⁾ tırdı. Rüstem dönüp Cihān-baḥş'a: “Diñle imdi yā Sihām-ı Ḥabeşî! İşte senüñle tamām kırk gündür kim ceng eylerüz. ⁽⁵⁾ Her ālāt ile ceng eyledük. Mahāretimüz anlarda nümāyān oldı. Ancaḳ erenler meydānında cengin evveli nize āḫiri kemerdür. ⁽⁶⁾ Senüñle raḥşlarımızdan inüp düvāl kemer tutuşalım. Ğālib maḡlūb anda belli olur.” didi. Cihān-baḥş: “Nola!” diyüp ⁽⁷⁾ ikisi daḫı raḥşlarından indiler. Ebreş-i Gül-endām'ı Semek tıtdı. Ve Evren-güş-ı Baḫrî'yi Tārıḳ tıtdı. Cihān⁽⁸⁾-baḥş'a Rüstem: “Gel imdi yā Sihām! İşte düvāl-i bi-ḫayr kemerüm saña teslīm eyledüm. Eger pāylarum zemīnden rüzgār geçecek ḳadar ⁽⁹⁾ ayırabilürseñ kes başım ālāt-ı şāḫib-ḳırānīyi üzerümden al. Niçe bilürseñ öyle eyle. Eger ben saña ğālib gelürsem ⁽¹⁰⁾ bildüğim eylerem.” didi. Cihān-baḥş gelüp Rüstem'ün düvālinden ve kemeri kim el daḳup bir kerre zūr eyledi. İbtidā zūrda ⁽¹¹⁾ ökçesin sekiz parmak miḳdārı zemīnden ḳaldura düşdi. Rüstem lenger virince Cihān-baḥş'ın ḳolları bükilüp ⁽¹²⁾ Rüstem pāyların dürüst yire başdı. Cihān-baḥş bir daḫı zūr eyledi. İkinci zūrda Rüstem'i tıraḳlıḡa dikdi. Rüstem yine ⁽¹³⁾ zūr idüp Cihān-baḥş'ın ḳolları bükildi. Pāyları zemīne başdı. Cihān-baḥş ğayrete gelüp üçüncü zūrda öyle zūr ⁽¹⁴⁾ eyledi kim Rüstem'i baş parmaḡınuñ üzerine dikdi. Rüstem daḫı öyle zūr-ıla lenger virdi kim Cihān-baḥş'ın ḳolları ⁽¹⁵⁾ bükilüp Rüstem'ün pāyları tıpuḳlarına varınca yire baḳdı. Cihān-baḥş ḳapdı şalıvirdi. Biraz teneffüs eyledükden soñra ⁽¹⁶⁾ döndi. Rüstem Cihān-baḥş'a: “Yā Sihām! Ḥaḳḳıña rāzî misin bende seni düvālinden tutup ḳaldırayım mı?” didi. Cihān-baḥş: ⁽¹⁷⁾ “Ḳaldır.” diyüp düvālın Rüstem'e teslīm eyledi. Rüstem Cihān-baḥş'ın bir kerre düvālince pençe tıḳup bir kerre nice zūr ⁽¹⁸⁾ eylediyse Cihān-baḥş'ı zūr-ı evvelde tırnaḡı üzere dikdi. Cihān-baḥş lenger viregördi, olmadı. Rüstem'ün ḳolların ⁽¹⁹⁾ büküp zemīne pāyların başmadı. Rüstem bir ḫamle daḫı eyleyüp iki ḳarış miḳdārı zemīnden ayırdı. Cihān-baḥş ⁽²⁰⁾ yine lenger virdi, olmadı. Rüstem üçüncide⁴⁶⁸ öyle zūr eyledi kim Cihān-baḥş'ı dizi yirine berāber ḳaldurdu. ⁽²¹⁾ Ve öyle tıtdı. Cihān-baḥş lenger viregördi, olmadı. Bir ḫāl-ile Rüstem'ün ḳolların bükemedi. Bir sâ' at ḳadar ⁽²²⁾ ḫayrān beklediler. Andan Rüstem Cihān-baḥş'ı yine ayaḡ üzere ḳoyup: “Yā Sihām eger merd iseñ inşāf eylersin. Er ⁽²³⁾ olan er ḫaḳḳın inkār eylemez.” diyüp döndi. Cihān-baḥş daḫı

⁴⁶⁸ Metinde “**اؤنچيدە**” şeklindedir. Metne göre “üçüncide” olması gerekmektedir.

aşla bir nesne dimeyüp döndi. İkisi de rahşlarına ⁽²⁴⁾ süvār olup döndiler. Tabl-ı ārām çalınup iki leşker döndi ve kıondı. Cihān-bağş dağı ‘askeri gördi. ⁽²⁵⁾ Efendileri Sihām-ı Hābeşī Rüstem elinde mağlūb oldu. Īrān ‘askeri dağı gördiler kim Rüstem ġālib geldi. Lākin bağlayup [386a] ⁽¹⁾ bağlayup filān eylemedi. “Acabā hikmet ne ola?” diyüp bu telāşda kıaldılar. Rüstem bār-gāhına gelüp andan dīvān-ı Keyhūsev’e ⁽²⁾ vardı. Keyhūsev Kāmran eyitdi: “Yā Rüstem! Sihām-ı Hābeşī’ye ġālib geldüñ, niçün bende çekmedüñ?” didi. Rüstem eyitdi: ⁽³⁾ “Pādişāhum bağlayup neyleyem. Çünkim ġālib mağlūb bellü oldu. Şimden girü ceng-i cidāl kıalmadı. Dilerse gelsün sā’ir ⁽⁴⁾ pehlivānlar gibi halka-be-güş olup hizmetümde olsun. Dilerse varsun yine memleketine gitsün. Arada ‘adāvet-i dīniyyemüz ⁽⁵⁾ yokdur.” didi.

Bu yañadan Cihān-bağş dağı bār-gāhına varup Şemse Bānū ve Rūşen Rāy vezīr ve Hezīrān-ı ⁽⁶⁾ Fīl-süvār ve Tārīk ‘Ayyār’ı tenhā da‘vet idüp: “Şimdi ma‘kül olan niçe eylemekdür?” didi. Rūşen⁴⁶⁹ Rāy eyitdi: “Şimdi ⁽⁷⁾ münāsib olan budur kim bu gice seni evvelki kıyāfete kıoyup yarın şundan dördimüz kıalkar Rüstem’e varup ⁽⁸⁾ seni bildürirüz de ve murāduñ ne idügin ifāde eylerüz. Görelim ne zühür ider?” didi. Bu söz üzerine ağışam ⁽⁹⁾ oldu. Rūşen Rāy vezīr Cihān-bağş’ı bir tenhā yire getürüp bir yağı sürdi. Üzerinden ol ‘arīzī boya ⁽¹⁰⁾ gidüp yine evvelki hey’etine girüp şabāh oldu. Cihān-bağş evvelki şüretde gelüp pāy-i taht şandalīsinde kıarār ⁽¹¹⁾ eyledi. Pehlivānlar dīvāna gelüp gördiler. Sihām-ı Hābeşī⁴⁷⁰ yirinde bir esmer mağbūb dilāver oturur. Herkes hayrete vardı. ⁽¹²⁾ “Bu kim ola, diyü bizüm efendimüz Sihām kıanda gitdi?” didiler. Ammā Rūşen Rāy ta‘līmi ile Keydül A‘zam’ı da‘vet eyleyüp ⁽¹³⁾ “Var yā Keydül, ‘askerde nidā eyle ki ‘Efendimüz Sihām-ı Hābeşī meger Rüstem’üñ nebīresi Cihān-bağş-ı Cihān-ārā imiş. ⁽¹⁴⁾ Şimdi eski şüretine girdi.’ diyü ‘askeri āgāh eyle.” didi. Keydül-i A‘zam dağı leşkerden nidā itdirüp bütün leşkeri ⁽¹⁵⁾ haber-dār eyledi. Cümlesi bildiler kim Sihām-ı Hābeşī Cihān-bağş imiş, diyü şād oldılar.

Andan Hezīrān ile Rūşen ⁽¹⁶⁾ Rāy vezīr ve Şemse Bānū ve Tārīk ‘Ayyār dördi kıalkup Rüstem kıarafına gitdiler. Dağı Rüstem dīvāna gitmemiş-idi. Gelüp ⁽¹⁷⁾ irişdiler. Bār-gāh kıapusına irüp izin istediler. Destūr olup bunlar içeri girüp Rüstem öñinde temennā eylediler. Rüstem ⁽¹⁸⁾ gördi. Biri Sihām-ı Hābeşī’nüñ baş ser-kıaplandıur ve biri ‘ayyār

⁴⁶⁹ Metinde “Rūşen”.

⁴⁷⁰ Metinde “Hābeşī”.

başısıdır ve biri dağı vezīr-āne libāslar giyüp ve biri ⁽¹⁹⁾ dağı niķābdār anları bilmedi. Hezīrān'a: "Hoş geldiñüz, oturuñ." diyüp bunlar oturdılar. Rüstem Hezīrān'a hıtab idüp ⁽²⁰⁾ "Bunlar kimlerdür?" diyü su 'āl eyledi. Hezīrān gülüp: "Devletlü şāhib-ķırān! Bu Bīrān rüşen-zamīr nebīre-i Cihāndār'uñ Cihān⁽²¹⁾-bağş-ı Cihān-ārā'nuñ vezīridür. Adına Rüşen Rāy Berri dirler. Dānā-yı perriyān'dur ve bu niķābdār sulţān-u berriyān olan ⁽²²⁾ dil-nüvāz şāh-ı perrinüñ duğter-i pākizesi Şemse Bānū'dur kim Cihān-bağş'uñ menkūhasıdır. Bizi hāk-i pāye gönderüp 'özü ⁽²³⁾ diledi. 'Eger cürmümi 'afv idüp 'itāb eylemez ise ve izni olursa varayım. Eger izin virmezse bundan dönüp ⁽²⁴⁾ yine diyārıma gideyim.' didi. Fermānuñ ne yüzden olursa aña göre varup ifāde ideyim." didi. Rüstem ⁽²⁵⁾ bu sözden şaşdı. "Yā Hezīrān siz ne söylersiz? Ķanı Cihān-bağş? Şimdi ķandadır?" didükde bunlar aĥvāli naql [386b] ⁽¹⁾ eylediler. Sihām-ı Ħabeşī nāmında olan ol idi, didüklerinde Rüstem şād olup tiz Ferāmurz'ı da' vet idüp Ferāmurz ⁽²⁾ geldükde bunları gördi. Rüstem: "Gözüm nūrı oğluñ Cihān-bağş gelmiş." didi. Ferāmurz "Ķanı? Yā ķanda imiş?" didükde Rüstem ⁽³⁾ aĥvāli naql eyledi. Ferāmurz dağı şād olup Rüstem Giv'i ve Pijen'i ve Ħusrev-i Ejderhā-bend'i ve Sām-ı Pil'i dağı Hezīrān'a ⁽⁴⁾ ķoşup Cihān-bağş'ı da' vete gönderdi. Kendi sārilerle haber idüp istikbāle ĥāzır oldılar. Pehlivānlar ⁽⁵⁾ Hezīrān ile süvār olup vardılar. Leşker-i Cihān-bağş'a irdi. Bār-gāh-ı Tālīmūn Şāh'dan içeri girdiler. Cihān⁽⁶⁾-bağş'ı gördiler. Temennā idüp selām virdiler. Ve mu'ānaķa idüp bir bir görüşdiler. Ħāl ve ĥātır şoruşdılar. ⁽⁷⁾ Cihān-bağş dağı bunlardan 'özü-ĥvāh olup eyitdi ki: "Küstāĥlıģa ķalmañ. Yigitlik ĥālidür. Ğayret-i pehlivānī ⁽⁸⁾ taķāza idüp böyle iķtizā eyledi." didi. Bunlar dağı: "Öyledür iy dilāver-i 'ālem. Tek sen sağ ol. Bizüm ĥātırımız ⁽⁹⁾ hoşdur. Dünyālar ķadar ĥaz eyledük. Buyuruñ imdi gidelim. Sizi şāhib-ķırān-ı 'ālem ve pederinüz Ferāmurz saña muntazırlardır. ⁽¹⁰⁾ Bizi hāk-i pāye da' vete gönderdiler." didi. Cihān-bağş dağı: "Nola!" diyüp evvelden peşkeşleri ĥāzır idüp Keydül A'zam'ı ⁽¹¹⁾ leşkerde ķoydı. Sār pehlivānları ve şāhları cümle alup iki yüz ķadar süvār ile ķalkdı. Rüstem bār-gāhına 'azm eylediler. ⁽¹²⁾ Gözciler görüp haber eyledi. Ferāmurz cümle begler ile ķarşuladı. Cihān-bağş pederin görünce kendin Evren-güş-ı Baĥri'den ⁽¹³⁾ aşıģa atdı. Segirdüp Ferāmurz'uñ rikābına şarıldı. Ferāmurz dağı Ķuţb-ı Āteş-dem'den inüp Cihān-bağş'a: "Hay gözüm ⁽¹⁴⁾ nūrı. Ciger-küşem. Seni yine gördüm." diyüp bağrına başdı. Ve gözlerinden öpdü. Cihān-bağş dağı pederinüñ ⁽¹⁵⁾ elin öpdü. Ve ayağına düşdü. Vesār pehlivānlar ile dağı görüşdü. Tekrār raĥşlarına süvār olup bār-gāh-ı ⁽¹⁶⁾ Rüstem'e geldiler. Raĥşlarından inüp içeri girdiler. Cihān-bağş varup Rüstem'uñ ayağına düşdü. Rüstem

dağı (17) kımayup: “Hoş geldün gözüm nürü.” Nebîre-i cihândârım.” diyüp bağına başdı. Gözlerinden öpdü. Cihân-bağış getürdüğü (18) hedâyaları ‘arz eyledi. Semek ‘Ayyâr ile Şarşar-ı Sebük-bâr segirdüp Keyhusrev’e müjde eylediler. “Meger Sihâm-ı Hâbeşî Ferâmurz’uñ (19) oğlu Cihân-bağış-ı Cihân-ârâ imiş. Şimdi kıyâfetine girüp yine Cihân-bağış oldu ve hâliyâ geldi. Şâhib-kırân-ı ‘âlemüñ bâr-gâhındadır.” (20) diyü müjde eylediler. Keyhusrev Kâmrân’dan ‘atıyye aldılar. Keyhusrev dağı hazz idüp “Bunda gelsünler.” didi. Semek ve Şarşar gelüp (21) Rüstem’e Şâh’uñ da‘vetin didiler. Rüstem kâlkup cümle ile dīvân-ı şâha vardılar. Keyhusrev Kâmrân ta‘zîmen Cihân-bağış’a (22) ikrâm idüp: “Hoş geldün!” diyü ‘azîm ikrâm gösterdi. Ve “Oturun!” diyüp şâhları tahta çıkardı. “Pehlivânlar birer (23) şandalî lâzımdur.” diyüp Neyrem’uñ dīvânda şandalîsi başka idi. Kimsenüñ altı üstü degül idi. Neyrem’uñ şandalîsine (24) muttaşıl bir şandalîde karar eyledi. Cihân-bağış dağı Keyhusrev için maşşüş peşkeşler getürmişdi. ‘Arz eyledi. (25) Ve cümle İrân beglerine hâllü hâlince hedâyalar virüp gayrı server alıvirdi. Yiyüp içüp zevk-ı⁴⁷¹ şöhbete başladılar. [387a] (1) başladılar. Keyhusrev Kâmrân cümle begleri ve şâhları ile üç gün Cihân-bağış’a ziyâfetler eyledi. Dördüncü (2) gün Rüstem ziyâfet eyledi. Andan Ferâmurz eyledi. Pîjen eyledi. Sâm-ı Pil eyledi. Husrev Ejderhâ-bend eyledi.

Hâşılı dağı istihkâkı (3) olanlar ziyâfetler eyledi. Cümlesinden şöñra Cihân-bağış cümle begler ile şâha ziyâfet eyledi. Ziyâfetler tamâm olduğdan şöñra (4) Cihân-bağış yanında seyâhat beglerine izin virüp yanında kırk biñ ‘asker alıkdı. Kuşurın diyârlarına yolladı. (5) Faqat yanında Hezîrân-ı Fîl-süvâr, Behrâm-ı Evren-süvâr ve Keydül-i A‘zam ve Târik ‘Ayyâr kaldı. Şemse Bânü dağı bir gün (6) Rüşen Rây vezîri alup perri ‘askeri ile Cihân-bağış’a vedâ‘ idüp Şehr-i Zerrîn’e gitdi. Cihân-bağış’uñ dağı (7) seyâhati bunda tamâm oldu.

Şimden girü Bürzü’nuñ Keyhusrev Kâmrân ile olan şadedleridir kim naql u beyân olunur. (8) **Râvî-i şîrîn-edâ öyle naql u beyân eyler kim:** Bir gün nev-rüz olup yine ol sene iki kal‘a kütvâli itâ‘at (9) idüp nev-rüza gelmedi. Biri Ferağ Şâ{d}h idi ve biri Bürzü idi. Bürzü birkaç sene idi hele gelmezdi. Keyhusrev (10) Ferağ şâh’a Tūs-ı sipehbed’i gönderdi. Tūs varup Ferağ Şâh’uñ başın kesüp Keyhusrev[’e] getürdi.

⁴⁷¹ Metinde “devk”.

Keyhüsrev yirine ⁽¹¹⁾ āhirini šāh idüp eline menşür virüp gönderdi. Ve Güstehem'e bir da' vet nāme yazup Būrzū'ya gönderdi. ⁽¹²⁾ Güstehem bir gün Sīstān'a varup Būrzū'ya buluşdı. Būrzū kendi begleri ve Gordāferīd ile 'işret eylerdi. Keyhüsrev'ün ⁽¹³⁾ da' vet nāmesin virdi. Būrzū alup okıdı. Mefhūm-ı nāme: "Ben kim pādīşāh-ı Īrān Keyhüsrev Kāmrān'am sen kim Qal' a-i ⁽¹⁴⁾ Sīstān muhāfızı Būrzū ibn-i Sohrāb-ı Ser-efrāz'sın. Yā Būrzū birkaç senedür dīdārı 'azīz idüp nev-rūzda ⁽¹⁵⁾ dağı gelmedün. Sözüñ rāst ve dürüstü budur ki seni görecegimüz geldi. Eger mācerā-yı kühen mulāhazasıyla gelmezseñ ⁽¹⁶⁾ mazā mā-mazā oralar derūnından iħrāc olmışdur. Yirine müddet ve ülfet gelmişdür. Sen dağı küdüret-i sābıqadan ⁽¹⁷⁾ qalbūñi pāk idüp bi'l-küllīye derūnuñdan 'gill-ı gışşı iħrāc idesin. Ve nāmem vuşūlünde qalqup bu cānibe gelesin. ⁽¹⁸⁾ Dedeñ Rüstem ve 'ammuñ Ferāmurz ve hālalaruñ bānūlar, büyük deden Zāl-ı zamān ve büyük 'ammuñ Zevvāre-i Dilīr ve cümle Īrān ⁽¹⁹⁾ dilāverleri ve Belğ ve Zābilistān erenleri kudūmūne müştāk ve şöhetūne ārzū-mend olup teşrīfūñ ricā iderler. ⁽²⁰⁾ Elbetde gelesin." diyüp tamām itmiş. Bu kerre Būrzū nāmeden bu gūne edāyı görünce kendüsine kibr ü gurūr gelüp güldi. ⁽²¹⁾ Ve nāmeyi dānā elinden alup Güstehem'ün üzerine atıvirdi. "Bizden ol tarafta yā Güstehem varur yokdur. Ne hālleri varsa ⁽²²⁾ görsünler. Benden ellerin ve dillerin çeksünler. Şimden girü ve benüm anlar ile ülfet ü ünsiyetüm gitdi." didi. Güstehem: "Ammā yā Būrzū ⁽²³⁾ anlaruñla böyle [...] ⁴⁷² düşüp bozuşmak münāsib degüldür. Şāyed soñı fenā ola." diyü naşīhat ideyim şandı. ⁽²⁴⁾ Būrzū darılup "Tüh yā Güstehem sen bir kāşıdsın saña düşen nāmenūñ cevābıdur, varmam. Bildüklerinden qalmasunlar." ⁽²⁵⁾ diyüp Güstehem'i āzād eyledi. Güstehem söyledüğine nādīm olup ol aradan döndi. 'Azm-i rāh eyledi. Bir gün Belğ'e gelüp [387b] ⁽¹⁾ toğrı dīvān-ı Keyhüsrev'e girdi. Ve Būrzū'nuñ cevābın haber virdi. Ve itdüğü mu'āmelātı naql eyledi. Keyhüsrev Kāmrān bundan ⁽²⁾ ziyāde münfa' il olup güçendi. Dönüp: "Görür misiz begler şol nā-bekārı kim Tatar-peçe tende hūy-bān oğlanınuñ ⁽³⁾ itdüğü evzā' -ı nā-hemvāra. Hāliyā ben pādīşāh-ı Īrān olam da kendüsün bunda da' vet idem de baña bu gūne evzā' ⁽⁴⁾ idüp varan elçimi kova. Ğayrı iktizā eyledi kim üzerine 'asker çeküp sefer idüp hāqqından gelmek. Tiz tedārük ⁽⁵⁾ görilsün. Üzerine sefer eylerem." didükde Selāmūn Dānā dönüp: "Pādīşāhum ğazabını teskīn idüp fermānuñuz te'ħir idüñ. ⁽⁶⁾ Ne kadar ise şāhib-ķırān nebīresidür. Şāyed Rüstem dağı incine. Elbetde evlāddur geçilmez. Şoñra saña hātırı qalur. ⁽⁷⁾ Bir nāme dağı inşā

idelim. Görelim ne hareket eyler. Andan şoñra eger yine temerrüd idüp fermānuña muhālefet eylerse ⁽⁸⁾ ol zamān Rüstem'e dañı ğayret gelüp kendi murād eyler varup haqqından gelmeđi.” diyü Rüstem'den gizli fısıldadı. Bu arada Rüstem ⁽⁹⁾ ise iki tarafa dañı darıldı. Aşla bir söz söylemeyüp: “Sen bilürsin pādişāhum.” dirdi. Keyhusrev “İmdi şu siyākda bir nāme ⁽¹⁰⁾ dañı inşā olsun.” didi. İnşā idüp Gīv'e virdi. “Yā Gīv! Al bu nāmeyi, var, Bürzū'ya vir. Seni elçi naşb eyledüm.” didi. Gīv ⁽¹¹⁾ “Fermān pādişāhuñ!” diyüp nāmeyi aldı ve raşşına süvār olup ‘azm-i Sīstān eyledi. Bir ğün Sīstān'a vardı. Bürzū'ya ⁽¹²⁾ buluşdı. Ve Keyhusrev'üñ nāmesin virdi. Bürzū nāmeyi alup dānā eline virdi. Dānā kırā'at eyledi. Nāmede taħrīr olan cevāb ⁽¹³⁾ bu idi kim: “Yā Bürzū, saña da'vet-nāme gönderüp nev-rūzda da'vet eyledim. Niçün gelmedüñ. Ulu'l-emre itā'atüñ yođ mıdır? Bu fermānuma ⁽¹⁴⁾ dañı itā'at eyleyüp eger gelürseñ cürmin 'afv olunur. Ve-illā muhālefet idüp gelmezseñ ğünāhı boynuña, üzeriñe nefir-i ā'm ⁽¹⁵⁾ eylerem. Şoñra zarar görürsin. 'Bilmedüm ve işitmedüm.' dimeyesin. Fermānum üzere gelüp menşürin tecdīd idesin. Ve itdügüñ ⁽¹⁶⁾ 'işyānuñ 'özrin dileyessin.” dimiş. Bürzū bu naşīhat-āimiz ma'kūl ne cevāblardan hażz eylemeyüp ğāzaba geldi. Ve nāmeyi dānā ⁽¹⁷⁾ elinden alup ve yırtup Gīv'üñ üzerine pārelerin atıvirdi. “Bağ fermānına nā-bekāruñ, bağ şāhlığına ve baña gönderdiği ⁽¹⁸⁾ cevāblara cümlesi de bildüklerinden ğalmasunlar. Ve beni darıltmasunlar. Keyhusrev'üñ elinden dañı Belh'ı alurım.” diyüp Gīv'i dañı ⁽¹⁹⁾ ğovdı. Gīv dañı dönüp ğöñlinden bu nā-bekār şimden şoñra rām olmaz. Hemān tedārükün ğörmek gerekdür.” didi. Bir ğün ⁽²⁰⁾ Belh'e gelüp Keyhusrev'e buluşdı. Ve nāme pārelerin meydāna ğoyup olduğı gibi nağl eyledi. Bürzū her ne söylediyse bir bir ⁽²¹⁾ ğaber virdi. Keyhusrev nāmesin çāk olduğına dibelik dil-teng olup fermān eyledi. Bürzū üzerine nefir-i 'āmdur” ⁽²²⁾ diyü bütün memālik-i Īrān ve Keyhusrev'e tābi' olan diyārlara emrler gitdi. “Bürzū 'işyān idüp bāğī oldı. Ulu'l-emre itā'at ⁽²³⁾ eylemeyüp tāk oldı. Ğatli helāl oldı. Her kim Īrān şāhına tābi' dūr, ulu'l-emre itā'ati vardur. Bürzū üzerine varup ⁽²⁴⁾ ğarb-ı kıtāl eylesün.” diyü ammā bu ğaber Bürzū'ya geldi. Eytidiler: “İy dilāver-i 'ālem. Keyhusrev Kāmran fermān eyledi. Bütün memālik-i ⁽²⁵⁾ maħrūsada Bürzū üzere nefir-i 'āmdur, diyü tedārük üzerine ol.” diyü Bürzū bu ğaberi işitdükde ağladı. Dānālar Bürzū'ya [388a] ⁽¹⁾ Bürzū'ya pehlivān bu nefir-i 'āmdur. Olmaz buña 'azīm tedārük ğörmek gerekdür.” didiler. Bürzū fikr eyledi. “Ayağıyla varana ⁽²⁾ ölüm olmaz, dirler. Bir kerre kendüm varup söyleşürem. Göreyim benden ne isterler. Ben bunlardan ne aldum. Baña ne virdiler kim alımağlar.” ⁽³⁾ didi. Gordāferīd'e: “Yüri iy nāzeninüm

senüñle ikimiz bile gidelim, görelim Īrān pehlivānları ve Keyḡusrev ve dedem Rüstem bize ⁽⁴⁾ ne gūne mu‘āmele iderler?” didi. Ve ‘Anḡā-yı Çehār-dest’e tenbīh eyledi. “Yā ‘Anḡā sen ‘askeri bir yire cem‘ idüp ḡāzır ol. Görelim ⁽⁵⁾ ne zūhūr eyler.” didi. Raḡşlarına süvār olup Gordāferīd ile bile leşker-i Īrān’a teveccūh eylediler. Tā kim Belḡ öñinde leşkere ⁽⁶⁾ geldiler. Toḡrı bār-gāh-ı Rüstem’e ya‘nī Keyḡusrev Kāmran dīvānına kim bār-gāh öñine gelüp ṡabl-bāza ṡurra urdı. Ol ise ⁽⁷⁾ ‘Aybdur kim cümleye ṡalā eylemekdür. Rüstem ve Keyḡusrev bunu işidüp “Kimdir kim bār-gāh öñinde bir küstāḡlıḡı eyleyen?” dirken ⁽⁸⁾ bevvāblar segirdüp içeri girüp: “Bürzū geldi.” didiler. Rüstem kemāl meretebe rencide-ḡāṡır olmış-ıdı. “Şaḡınuñ begler ⁽⁹⁾ ḡıc kimesne ayaḡa ṡurup iltifāt eylesünler.” didi. Cümleye tenbīh eyledi. Selām virürse de selāmını almañuz.” didi. Ammā ⁽¹⁰⁾ Bürzū çünkim ṡabl-bāz yine ṡurra urdı ve raḡşından aşıḡa indi. Gordāferīd inmedi. Bürzū: “İy ra‘nā niçün inmezsin? ⁽¹¹⁾ Yoḡsa birāderleriñden ḡavf mı eylesin?” didi. Gordāferīd Bānū Bürzū’ya: “ḡavf eylemem iy dilāver, ammā ḡicāb eylemem. ‘Aybdur ⁽¹²⁾ bārī sen girüp ben bunda ṡurayım.” didi. Bürzū: “Yürü iy nāzenīnüm. Ḳorḡma Bürzū yanūnda iken kimse saña bir ḡarf ⁽¹³⁾ atamaz.” diyüp Gordāferīd’i de raḡşından indürdi. Ve yanına alup dīvān-ı Keyḡusrev’den içeri yürüdi. Görüdi aşıḡa kimse ⁽¹⁴⁾ kendüden yaña baḡmayup iltifāt eylemez. Dīvānuñ orta yirine gelüp ‘aşḡ eyledi ve eyitdi: “İy erbāb-ı dīvān!” didi. Ammā kimse ⁽¹⁵⁾ cevāb virmedi. Ve bir teklīf eylemedi. Bu kerre saḡ ve şolı gözden geçürüp ‘Hemān ṡaḡ yürimezse ‘abdāl yürür.’ fehvāsı ⁽¹⁶⁾ üzere Gīv’üñ üzerine toḡrı yürüdi. Gīv görüdi, muḡayyed olmazsa yaḡasından ṡutup çeke ve şandalīden indüre. ⁽¹⁷⁾ Bir de yüzi duymayup “Buyur yā Bürzū!” diyüp şandalīden ḡalkdı. Bürzū’yı yirine oturtdı. Bürzū oturup Gordāferīd’i ⁽¹⁸⁾ daḡı ḡafasında, “Gel yā Gordāferīd yanuma.” diyüp şöyle çekildi. Gordāferīd’i daḡı yanına aldı. Kürdizyān ve sā’ir dilāverān-ı ⁽¹⁹⁾ Īrān Bürzū’ya göz ḡuyruḡıyla baḡup ḡanları ḡurıdı. Ammā neylesünler Rüstem rızā virmez. Yoḡsa cümlesi ṡiḡ ⁽²⁰⁾ üşürüp pāre pāre iderlerdi. Rüstem aşıḡa baḡmadı. Bir ḡarf söylemedi. Ammā sāḡī şarāb virürdi. Oturanları ⁽²¹⁾ devr idüp nevbet Bürzū’ya geldi. Geçüp öte yanında olan dilāvere virse gerek, hemān Bürzū sāḡīye “Getür!” diyüp ⁽²²⁾ çekdi sāḡarı elinden aldı ve ḡaldırup bi-lā-cür‘a ve lā-tereddüd nūş eyledi. Andan sāḡarı elinde ṡutup sāḡīye ṡoldur ⁽²³⁾ eyledi. Sāḡī daḡı doldurup Bürzū Gordāferīd’e şundı. Gordāferīd alup içdi. Yine Bürzū’ya virdi. Bürzū sāḡīye virdi. ⁽²⁴⁾ Rüstem Bürzū’nuñ bu vaż‘ ın görüp dibelik ḡazaba geldi. Dönüp “Bre hey yaban oḡlanı! Nedür bu senüñ itdügüñ vaż‘ -ı nā-hemvār ⁽²⁵⁾ ve bu ḡurūr ve istikbār-ı bārī. Hey nā-ḡalef bir pehlivān olsan ben bu rüy-ı ḡubbe-i

felekde pehlivānlara rāst geldüm ki her biri diyārında [388b] ⁽¹⁾ yegāne idi. Pülādvend gibi Şīrūye gibi Kūhrād gibi anlar şöyle tursun Kūh-ı Humāvend'de cenginde bir pehlivān gördüm Kāmūs-ı Keşānī gibi ⁽²⁾ zīr-dest, dīv palazına beñzer ehrimeni bir dārb ile yıķup miyānından hānçer-i Qahramānī aldı kim ben virmiş-idüm. Yine sende olan ⁽³⁾ gurūr anlarda yoķ idi.” diyince hemān Būrzū ayağa kākup egninden mellūtesin serpivirdi. “Dede sultān hānçeri ⁽⁴⁾ Qahramānī şūña beñzer mi?” diyü gösterdi. Gördiler kim hānçer-i Qahramānī Būrzū’nuñ miyānındadır. Rüstem kendi söziyle ilzām ⁽⁵⁾ olup bozıldı. Hicābından sūkūt eyledi. Būrzū dönüp baķa: “Yā Rüstem! Sen evvel yād eyledüğüñ pehlivānları neylersin? ⁽⁶⁾ Faķat dünyāda sen iki ere rāst geldüñ. Biri Sohrāb-ı Ser-efrāz idi kim senüñ ketfin zemīne getürüp ve biri daķı benüm ki ⁽⁷⁾ döge döge dārb-ı gürz ile ķolıñı kırdum. Yürü iy nāzenīnüm. Bunda er ķıymeti bilür yoķdur.” diyüp Gordāferīd’i ⁽⁸⁾ öñine ķatdı. Ve apul apul bār-gāhdan taşra çıķdı. Ve rahşlarına binüp ‘azm-i Sīstān eylediler.

Būrzū ⁽⁹⁾ gitdükden şoñra Rüstem’e tırduķca ğazaba gelüp gönünden ğayrı bu oğlanuñ ölümi geķdi. Kātıl eylemek iķtizā eyledi.” ⁽¹⁰⁾ diyüp merħamet ķapuların Būrzū üzerine bend eyledi. Dönüp Keyħusrev’e eyitdi: “Pādişāhum şimden girü nice bilürseñ ⁽¹¹⁾ öyle eyle. Eger oğlanuñ fırsatın bulur iseñ hemān öldür. Bundan şoñra hātırım hoşdur. Zīrā ölümi ğayrı ķat ⁽¹²⁾ ķat geķdi.” didi. Keyħusrev emr eyledi. ‘Asker hāzır olup Sīstān üzere gitmege niyet eylediler. Ammā müşāvere idüp ⁽¹³⁾ evvel Sürħ-ābād’i⁴⁷³ varup zābt idelim. Şoñra Sīstān alalım.” diyüp ‘azm-i Sürħ-ābād eylediler.

Rāvī kavlince Būrzū ⁽¹⁴⁾ leşker-i Īrān’dan çıķup Gordāferīd ile ‘azm-i Sīstān eyledi. Meger Būrzū ile Gordāferīd beri cānibe geldükde Şāğād ‘Ayyār ⁽¹⁵⁾ ardınca gelmiş-idi. Karşu geldi. Būrzū’ya varayım Keyħusrev ne mu‘āmele eyler göreyim.” diyü leşker-i Īrān’a geldi. Anlar daķı Sürħ-⁽¹⁶⁾ābād üzere gitmege tedārük görüp kākıldılar. Şāğād dönüp Būrzū’ya irişdi. Ve “Şāh-ı Īrān bütün ‘asker ile kākup ⁽¹⁷⁾ ‘azm-i Sürħ-ābād’ı varup muħāfāza eyleyelim.” didi. Şāğād ilerü gidüp Sīstān’a irişdi. Meger ‘Anķā-yı Çehār-dest ⁽¹⁸⁾ daķı kırķ biñ ‘askeri hāzır eylemiş-idi. Şāğād varup ‘Anķā’ya buluşdı. Yürü pehlivān efendimüz Būrzū’ya ‘askeri ⁽¹⁹⁾ alup yetişdür. Seni gelsün.” didi. “Saña muntazırdur.” didi. ‘Anķā daķı “Nola!” diyüp kırķ biñ ‘asker ile Būrzū’nuñ

⁴⁷³ Metinde “Şurħ”.

gelecek yola ⁽²⁰⁾ revān oldılar. Tā kim bu maḥalde Būrzū gelüp ‘ askere kavuşdı. Oradan Sūrḥ-ābād tarafına gitseler gerek. Gordāferīd dönüp ⁽²¹⁾ Būrzū’ya: “Neyleyem yā Būrzū saña bir söz söyledüm ammā delüye taş añmak gibidür.” didi. Būrzū: “Söyle göreyim nedür?” didi. ⁽²²⁾ Gordāferīd Bānū: “Pehlivān çünkim anlar ‘umūm üzere kalkup Sūrḥ-ābād’a gitmişler. Belki şimdiye dek anı zabt eylemişlerdür. ⁽²³⁾ Bi’l-garḥan zabt eylememişler. Elbetde muḥāşara iderler. Şimdi biz varup şāh ve Rüstem’i kaçurup kal’ aya girmek emr-i ⁽²⁴⁾ ba’iddür. Ancak biz daḥı bundan toḡrı Belḥ’e yürisek şimdi Belḥ kal’ ası ḥālīdür. Zabtı āsāndur. Ḥafıyyeten ⁽²⁵⁾ varup onar onar her ḳapudan girüp Belḥ’uñ sarāy meydānına cem’ olması ma’ḳūl olmaz mı?” didi. Būrzū fikr eyledi. [389a] ⁽¹⁾ eyledi. Ḥadd-i zātında yolunda iş. Gordāferīd Bānū’nuñ bu rāyın şavāb görüp “Āferīn yā Gordāferīd eyü fikr eyledüñ. ⁽²⁾ Bundan eyü anlara bir reng olmaz. Hemān Belḥ’e toḡrı gidelim.” diyüp ‘azm-i Belḥ eylediler. İlḡar u iḳdām ile müddet-i ⁽³⁾ sehl içinde Belḥ’e irişdiler. Yolcu şüretinde üçer beşer ḳapulardan girüp kırk biñ ‘ askerüñ güzīdeleri pehlivānları ⁽⁴⁾ cümle girüp **rāvī kavlince** meger Keyḫusrev Kāmran gitdükde Rüstem’uñ dedesi Mihrāb Şāh-ı Kābilī’nuñ birāderi Cem⁴⁷⁴ Şāh-ı ‘Adī kim ⁽⁵⁾ Deşt-i Serā⁴⁷⁵ kütväli idi. Anı yirine Belḥ’e vekil bırakmış-ıdı. Būrzū toḡrı dīvān-ı Cem Şāh’a yürüyüp Cem Şāh ⁽⁶⁾ āḡāh olunca Būrzū irüp Cem Şāh’ı tutdı ve yine şalıvirdi. Kendi tarafından vekil naşb idüp güyā Cem Şāh-ı ⁽⁷⁾ ‘Ādī Būrzū’nun menşürü ile Belḥ’e pādīşāh oldu. Ve Būrzū bütün ḳal’ ayı zabt eyleyüp her ḳapusına bir pehlivān ⁽⁸⁾ ta’yin eyledi. Ahālī-i Belḥ bu ḥālī görüp bilürler ki Būrzū ile başa çıkılmaz. Ḳarşu ḳomayup nā-çār teslīm oldılar. ⁽⁹⁾ Ve el altından Keyḫusrev Kāmran’a bir inan kimse gönderüp aḫvālī ifāde eylediler.

Pes ol giden ādemler bād-ı şarşarleyin ⁽¹⁰⁾ vezān olup Keyḫusrev daḥı bütün ‘ asker ile Sūrḥ-ābād’a varmışdı. Girüden feryādcılar gelüp irişdi. Keyḫusrev’e ⁽¹¹⁾ buluşup: “Pādīşāhum bil ve āḡāh ol kim siz gitdükden şoñra Būrzū gelüp Belḥ’ı zabt eyledi. Ḥālīyā kırk biñ er-ile Belḥ’dadur.” ⁽¹²⁾ didüklerinde Keyḫusrev Kāmran’uñ ‘ aḳlı gitdi. Rüstem’e: “Gördüñ mi yā Rüstem nebīreñüñ eyledüḡi işi. Zabt-ı rabḥına bir nā-bekāruñ ḳādir ⁽¹³⁾ olmaduḡ, bārī başımız alup Būrzū’nuñ şerrinden diyār-ı āḡara gidelim.” diyü vāfir kināyeler eyledi. Rüstem Keyḫusrev’uñ sözinden ⁽¹⁴⁾ alınup: “Elem çekme

⁴⁷⁴ Metinde “” şeklinde yazılan “Cem” özel ismi müstensih’in “ç-c” yazımında sürekli yaptığı ikili yazımlardan dolayı çeviriyazıda “Cem” olarak düzeltilmiştir.

⁴⁷⁵ Metinde “Deşt-i Serāy”.

pādişāhum, Belh’ı yimez ve şırtına urup götürmez. Elbetde elinden alınur. Buyuruñ dönüp Belh’e gidelim.” didi. ⁽¹⁵⁾ Keyhusrev dağı yine fermān eyledi. Girü döndiler. İlğar ile ‘askeri sürüp bir gün geldi kim Belh öñinde konup ⁽¹⁶⁾ karar eyledi. Rüstem hemān ol gün bir nāme yazup kendi ağzından Semek ‘Ayyār ile Būrzū’ya gönderdi. Semek ⁽¹⁷⁾ ‘Ayyār dağı nāmeyi aldı. Taban kaldırup kal’a kapısına gelüp içeri girdi. Sarāy-ı Būrzū’ya irdi. İzin alup ⁽¹⁸⁾ Būrzū’ya buluşdı. Temennādan soñra nāme-yi Rüstem’i virdi. Būrzū alup dānā eline virdi. Dānā kırā’at eyledi. Rüstem ⁽¹⁹⁾ nāmesinde dimiş kim: “Yā Būrzū ‘aybdur pādişāhlara böyle ‘işyān idüp qarşu komağ berhudārlık ‘alāmeti degüldür. Yine ⁽²⁰⁾ pādişāha teslīm idüp kendüñ dağı gelesin. ‘Özrin dileyüp pādişāh ile barışup sine-şāf olasin. ⁽²¹⁾ Aradan küdüret kalçup muhabbete tebdīl eylesin. Soñra zararın çekersin. Zīrā pādişāhlara ‘āşī olan hayr eylemez. ⁽²²⁾ İştmedüñ mi büyük dedemüz Gürşāsb-ı Āhen-dest yegāne-i şāhib-kırān iken Kārūn dīv-bend hātırası içün Ferīdūn-ı ⁽²³⁾ Ferruḥ-nejād ile bozışup ‘ākıbet beddu‘āsına uğrayup ejderhā elinde helāk oldu. Sen dağı ‘ākıbet zāyi‘ olursın. ⁽²⁴⁾ Gel bu serkeşteligi ferāgat eyle.” diyüp bu güne nice naşīhat-āmiz kelimāt ile nāmeyi hatm itmiş. Būrzū nāmeden bu cevābları ⁽²⁵⁾ güş eyledi. Ammā kendüsin kemāl mertebe gurūr almış-ıdı. Aşla işgā eylemeyüp nāmeyi dānā elinden aldı. Ve Semek ‘Ayyār’uñ üzerine [389b] ⁽¹⁾ atıvirdi. “Var ‘ayyār Rüstem’e söyle. Şimden girü baña naşīhat kār eylemez. Çünkü anlar benüm kal’amı aldılar. Ben de gelüp bu kal’ayı ⁽²⁾ aldum. Beni kendi hālime komağ gerek idi. Bildüklerinden kalmasunlar. Kal’a degül Keyhusrev’uñ dişine taş virmem.” didi.

Semek ⁽³⁾ ‘Ayyār nāmeyi alup döndi. Rüstem’e geldi. Rüstem: “Nice oldu yā Semek?” didükde Semek: “Nice olsa gerek? Nāmeyi oğıdı üzerime atı⁽⁴⁾virdi. ‘Gayrı baña şimden girü naşīhat fā’ide virmez. Ben kal’ayı virmem. Bildüklerinden kalmasunlar.’ diyü cevāp virdi. Ben de nāmeyi ⁽⁵⁾ alup geldüm.” didi. Rüstem baş şalup: “Hoş imdi bugün şabr eyleyelim. Belki gönli olup kal’ayı teslīm eyleye. Zīrā serkeşdür. ⁽⁶⁾ Üzerine sürince ‘inād yine dibelik muşır olup ceng eylemek iktizā eyler. Arada babası Sohrāb gibi ol dağı zāyi‘ ⁽⁷⁾ olmasun.” didi.

O gün muḳayyed olmadı. Ol gice mürūr idüp şabāh oldu. Keyhusrev dīvān idüp vūzerā ve begler cümle ⁽⁸⁾ gelüp yirlü yirinde karar eyledi. Rüstem dağı gelüp pāy-i taht şandalīsinde karar eyledi. Eşnā-yı şöḫbetde Keyhusrev baş ⁽⁹⁾ kaldırup Rüstem’e

eyitdi: “Yā Rüstem Bürzū işte bu al‘ ayı virmez. Şimdi nice idelim? Bārī ‘ asker süvār olup al‘ aya yürüiş (10) eylesünler.” didi. Rüstem: “Pādişāhum hele bir kağıd daı göndereyim. Şāyed dünden beri abī‘ ati nerm olup fikri tavīl olmuşdur.” (11) didi. Yine evvelki nāmeden te‘kīdlüce bir nāme daı inşā idüp Zenge-i Şāvrān‘a virüp gönderdi. Zenge-i Şāvrān nāmeyi (12) alup raşına binüp al‘ aya girüp Bürzū‘nuñ olduı sarāya irdi. Buluşup nāmeyi virdi. Bürzū yine nāmeyi oıdup (13) gördi. Evvelki siyāda daı ba‘zı te‘kīdler eylemiş. Nāmeyi yine Zenge-i Şāvrān‘uñ üzerine atıvirdi. “Yā Zenge! Evvelki nāmede (14) ben size şāfī cevāb virdime. Varsın Keyusrev Sür-ābād‘da otursun. Ğayrı al‘ a-i Bel‘dan aña fā‘ide yodur. Çok beyhüde (15) zamet çekmesün. Eger murādları benümle ceng ise ben hāzıram. Hemān ne zamān isterlerse ıkaram.” didi. Zenge-i Şāvrān (16) gördi nāmeye de ‘amel eylemedi. Dönüp aşra ıdı. Raşına süvār olup ol dem leşkere geldi. Dīvān-ı Keyusrev‘den girüp (17) vardı. Keyusrev Kāmran öñinde yir öpüp Rüstem öñinde el arası yirde temennā idüp Rüstem: “Nice oldu yā Zenge yular (18) utaca başı var mı?” didi. Zenge-i Şāvrān: “ayır devletlü şāhib-ırān! Anda yular utaca baş yodur.” diyüp ne söyledi (19) ise bir bir nal eyledi. Rüstem: “oş imdi kendi bilür.” didi. Bu arada dilīr nua gelüp: “Birāder bir nāme daı tarīr (20) olunsun. ‘Veyā nihāyeti al‘ a-i Bel‘ı gelüp teslīm idesin. Yāūd bıraup vara gidesin. al‘ aña yāūd yarın meydāna gelesin.’ (21) diyü yazasın, alkup bir de ben gideyim. Belki inşāfa gelüp al‘ ayı bıraup gide.” didi. Zevvāre‘nūñ murādı muaddimen ricā (22) idüp alduı var idi. Gene ol minvāl üzere Bürzū‘yı yine ol şularda kıyās eyler. Bürzū ise şimdi (23) ol mertebe mest olmuşdı kim felege kelek sīmura siñek dimezdi. Ve gözinde bir pehlivān yo-ıdı.

ulāşa-i kelām (24) Zevvāre‘nūñ diduı siyā üzere bir nāme daı yazup Zevvāre‘ye virdiler. Zevvāre de raşına süvār olup nāmeyi (25) aldı. ‘Azm-i Bürzū eyledi. Yā kim al‘ adan içeri girüp Bürzū‘nuñ sarāyına irdi. Bürzū‘ya: “y dilāver-i ‘ālem ‘ammuñ Zevvāre [390a] (1) ‘ammuñ Zevvāre geliyor.” didiler. Bürzū: “o gelsün.” didi. Zevvāre içeri girdi. Bürzū‘ya selām virdi. Bürzū ma‘a‘l-kerāhe (2) ‘aleyk alup: “Merabā yā ‘ammī bārī hele sen gel ayrı arabā ünkim bize dūşmāndur gelmezler.” didi. Zevvāre: “Gözüm nūrı saña araba (3) dūşmān degüldür. Herkes seni cānı gibi sever. Velākin sen biraz vaşī abī‘ at olduñ. Anlara bīgāne naar eylersin. İşte aşlı (4) odur.” didi. Bürzū ayrı söylemeyüp nāmeyi dānā eline virdi. Dānā oıdı. Yine evvelki siyā üzere cevāb nihāyetinde (5) “Yā al‘ ayı teslīm idesin, yāūd yarın meydāna

gelesin.” demiş. Būrzū nāmeyi alup Zevvāre’ye viridi. “Yā ‘ammī ben nāmenūñ cevābın ⁽⁶⁾ işte üç kerredür kim virdüm. Niçe bir nāme gönderürler mādām ki cānum tendedür ƣal‘adan bir ƣaş virenlerden degilem. ⁽⁷⁾ Yarın meydānda cevāb alsunlar.” didi. Zevvāre: “Gel gözüm nūrī şu ƣal‘ayı vir. Sen pādişāhlık istemezsin. Ħamden iki ⁽⁸⁾ ƣal‘a zābṭūñdadur. Gāh anda eglenürsin ve gāh onda eglenürsin.” didi. Būrzū: “Ħayır yā ‘ammī beyhūde cevherūñ zāyi‘ eyleme, ⁽⁹⁾ virmem. Hemān yarın meydān ħāzır olsun.” didi. Zevvāre gördi. Bir vech-ile Būrzū’ya söz te’sīr eylemez. Ħayrı ⁽¹⁰⁾ muƣayyed olup üzerine sürmedi. Dönüp leşkere geldi. Rüstem’e ve şāha buluşup olduğı gibi naƣl eyledi.

Ħulāşa-i ⁽¹¹⁾ kelām yarın meydāna çıksa gerekdür.” didi. KeyĦusrev Kāmran dağı ‘askerde “Cengdür!” diyü münādīler nidā itdürdi. Būrzū ⁽¹²⁾ dağı Zevvāre gitdükdən soñra ‘askere tenbīh idüp ħāzır oldılar. Ol gice geçüp şabāh oldu. Āfitāb-ı ‘ālem-tāb ƣulle-i ⁽¹³⁾ ufƣdan baş gösterüp ‘ālemi nūr-ı Yezdān ile münevver eyledükde Būrzū ƣır[ƣ] biñ er-ile süvār olup ƣal‘adan ƣaşra çıƣdı. ⁽¹⁴⁾ Berüden KeyĦusrev Kāmran dağı bütün ‘asker ile süvār olup ceng-i ħarbīler ƣalup birbirlerine muƣābil ve muƣārīn oldılar. ⁽¹⁵⁾ Şāflar ƣeküp nazār-ı ber-meydān oldılar. Anı gördiler Būrzū Ħurāb-ı BaĦrī’yi sür[üp] meydāna girdi. Ve na‘ra urup er ƣaleb eyledi. ⁽¹⁶⁾ Rüstem bir pehlivān gönderdi. Būrzū ol dilāverūñ ħamlelerin men‘ idüp nīze ile urup helāk eyledi. Bir pehlivān dağı ⁽¹⁷⁾ girdi. Anı da öldürdi. Rüstem gördi Ħayrı meydāna kimseyi göndermeyüp kendi Ebreş-i Gül-endām’ı sürüp yanar āteş gibi meydāna ⁽¹⁸⁾ girdi. Būrzū’nuñ önün alup ‘aşƣ eyledi. Būrzū gördi dedesi Rüstem’dür. MerĦabā eyledi. Rüstem Būrzū’ya eyitdi: “Yā Būrzū ⁽¹⁹⁾ niçün pādişāha ‘āşī olursın. Nedür bu senūñ serkeşligin yabana söyleme. Yürü gidelim şāha ser-fürü eyle, sizi ⁽²⁰⁾ barışdırayım. Aradan küdüret def‘ olsun.” diyüp bu ma‘ƣüle ƣoƣ naşīĥat eyledi. Būrzū: “Neylersin yā Rüstem ⁽²¹⁾ öyle sözi? Eger murāduñ ceng ise ƣurma ħamle eyle. Ceng idelim. Yoĥsa böyle sözleri ben ƣulağuma ⁽²²⁾ ƣomam.” didi. Rüstem gördi naşīĥat diñlemez. “Çünki diñlemezsın di imdi ħamle eyle.” diyince Būrzū el nīzeye urup ⁽²³⁾ irişdi. Rüstem’e bir nīze ħavāle eyledi. Rüstem siper berāber virüp ƣoltuƣ altından yol gösterdi. Būrzū nīzesin zābṭ ⁽²⁴⁾ idüp geçdi gitdi. Ser-i meydāna vardı. Öteden dönüp Rüstem dağı nīze-i pār-keştile Būrzū’ya bir nīze ħavāle ⁽²⁵⁾ eyledi. Būrzū dağı men‘ idüp andan Būrzū gürz-i Ħusrev-i şīre el urup irişdi. Rüstem’e bir ƣarb-ı gürz ħavāle [390b] ⁽¹⁾ eyledi.

Rüstem gürz-i kāvseri berāber virüp arçada men‘ eyledi. Rüstem dağı Bürzū’ya gürz-i kāvseri havāle eyledi. ⁽²⁾ Bürzū ıştırārī men‘ eyledi.

El-kıssa bunlar yek-ā-yek gürz cengine başladılar. Arada Rüstem yine Bürzū’ya gāh gāh naşīhat ⁽³⁾ iderdi. Ammā Bürzū diñlemezdi. Bu minvāl üzere aḥşam olunca ceng idüp Rüstem: “Var yā Bürzū, bu gice fikr eyle de ⁽⁴⁾ yarın seni gel şāh-ıla barışdırayım.” didi. Dönüp kondılar. Bürzū dağı ‘askerin alup ḳal‘ aya girdi. Rüstem ve Keyḫusrev ⁽⁵⁾ Kāmran dönüp orduya geldiler. Ol gice ārām idüp şabāḥ oldu. Yine Bürzū ḳal‘ adan çıkup şaf çekdiler. Berüden ⁽⁶⁾ Rüstem dağı binüp Bürzū meydāna girdi. Rüstem önün alup yine aḥşama dek ceng eylediler. Rüstem arada birkaç def a ⁽⁷⁾ pend idüp: “Yā Bürzū gel bu serkeşligi bırak. Şoñra peşimān olursın. Bu ceng ḫālidür. Şāyed elimden bir ḫaṭā zuhūr ⁽⁸⁾ idüp saña yazık olur. Veyāḫūd şāh-ı Īrān ‘Elbetde ḳatl eyle.’ diyü fermān eylerse şoñra saña kıyaram. Zīrā şāhuñ ⁽⁹⁾ emrine muḫālefet idemem.” diyü bu güne çok söyledi. Bürzū: “Yüri, bildüğinden ḳalma yā Rüstem.” dirdi. Rüstem dağı ⁽¹⁰⁾ neylesün göz göre, evlāddur, kıyamazdı. Lākin Bürzū da aşağa ḳomazdı.

Hulāşa-i kelām bu minvāl üzere yigirmi yidi ⁽¹¹⁾ gün ceng eylediler. Yigirmi yidinci gün dönüp Rüstem ‘asker-i Īrān-ıla orduya bār-gāhlarına geldiler. Bürzū ḳal‘ aya ⁽¹²⁾ girdi. İrtesi ceng olmadı. Ammā Keyḫusrev Kāmran gördi. Rüstem Bürzū ile el ucıyla ceng eyler.⁴⁷⁶ Tenhā vüzerā-yı ⁽¹³⁾ begler ile müşāvere idüp görür misüñüz Rüstem Bürzū ile cengi el ucıyla eyler. Yoḫsa murād eylese bir günde ⁽¹⁴⁾ ḫaḳḳından gelürdi.” didi. Ba‘zı müfsidler kim Bürzū’yı sevmezlerdi. Keyḫusrev’e: “Be hey pādişāhum, zāhir Rüstem senüñ ḫāṭıruñ ⁽¹⁵⁾ için evlādını helāk idecek degül-e. Anuñla cengi hemān ālet-i mülāḫazadur. Yoḫsa fi’l-ḫaḳīḳa murād eylese bir ḫamlede ⁽¹⁶⁾ ḫaḳḳından gelür.” didiler. Keyḫusrev Kāmran dağı fikr idüp ḫāṭırına Ferāmurz geldi. “Şu nā-bekāra bir kere de Ferāmurz’ı ⁽¹⁷⁾ göndereyim. Belki Ferāmurz alıvire.” didi. Ṭūs’a “Var baña Ferāmurz’ı da‘vet eyle, gelsün.” didi. Ṭūs dağı “Nola!” ⁽¹⁸⁾ diyüp Ferāmurz’uñ bār-gāhına gitdi.

Meger Rüstem yalnız şikāra gitmiş-idi. Ammā Ferāmurz-ı gord-ı leşker-şiken kendi bār-gāhında ⁽¹⁹⁾ yalnız oturup ‘işret eylerdi. Ġāyet mest olmuş-ıdı. Ferāmurz: “Ḥoş

⁴⁷⁶ Metinde “etler”.

geldüñ yâ Tūs!” diyüp elinde cāmı Tūs’a ⁽²⁰⁾ otur eyledi. Tūs oturmıyup: “Hayır server, Keyhusrev Kāmran seni da’ vet eyledi. Buyuruñ.” didi. Ferāmurz elinde olan ⁽²¹⁾ cāmı Tūs’a şundi. Tūs da alup nüş eyledi. Ferāmurz sākīye: “Toldur!” diyüp sākī cāmı toldurdu. Ferāmurz’a ⁽²²⁾ şundi. Ferāmurz alup ol cāmı da nüş⁴⁷⁷ eyledi. Ve çalkup bār-gāh kapusından taşra çıkdı. Bir gergedāna süvār ⁽²³⁾ olup Tūs ile bār-gāh-ı Keyhusrev’e geldiler. Ferāmurz gergedāndan inüp apul apul içeri girdi. Keyhusrev tenhā oturup ⁽²⁴⁾ öñinde meclis, ‘işret eylerdi. Ferāmurz yir öpüp tırdı. Keyhusrev: “Otur!” diyü işret eyledi. Ferāmurz oturınca ⁽²⁵⁾ evvelden sipāriş olunmış-ıdı, dīv-i sefid kellesin getirüp şarāb-ıla pür eylediler. Ferāmurz’a şundılar. Ferāmurz dağı [391a] ⁽¹⁾ dağı alup nüş eyledükde Keyhusrev Kāmran bir dağı toldurdup yine Ferāmurz’a virdiler. Ferāmurz Keyhusrev’e bakup: “Pādişāhum ⁽²⁾ evvelden dağı keyfüm ziyādedür. Yeter soñra pek keyf olup ‘alāmet-i keyf ile bir iş olur.” didi. Keyhusrev “Zarar eylemez, benüm hātırım ⁽³⁾ için nüş eyle.” diyüp Ferāmurz anı da nüş eyledi. Ammā ğayrı gözleri Ferāmurz’uñ döndi. Keyhusrev dönüp: “Yâ Ferāmurz’a ⁽⁴⁾ seni murādum Bürzū’ya göndermekdür. Varup baña Qal‘a-i Belh’ı aliviresin.” didi. Ferāmurz: “Pādişāhum baña bu teklifi eyleme. ⁽⁵⁾ Zīrā Bürzū bir serkeş dilāverdür. Benüm dağı tabi‘atum bir miqdār tīzdür. Hem keyfüm dağı ziyādedür. Şāyed muhālefet idüp benüm de ⁽⁶⁾ gücime gelüp arada bir haṭā vāki‘ olur da soñra pederüm Rüstem baña ‘itāb eyler.” didi. Keyhusrev: “Yâ Ferāmurz, bilmez misin geçenlerde ⁽⁷⁾ bir dağı gelüp Qal‘a-i Belh’ı zabṭ eyledükde ‘ammuñ Zevvāre varup aldı. Sen Zevvāre kadar idemez misin? Ve hem pederüñ Rüstem’e ⁽⁸⁾ ben cevāb virürem. Elbetde eger emrime rām iseñ gidersin.” didi. Ferāmurz gördi şahuñ elinden bir hāl-ile hālāşa ⁽⁹⁾ çāre yoqdur. Dönüp: “Pādişāhum çünkim böyle murāduñ olup ibrām idersin. Bārī bir nāme yaz. Alup gideyim. ⁽¹⁰⁾ Arada elçiye zevāl olmaz. ‘Amel eylerse ne hoş. Eylemezse baña dağı ğazab gelmez.” didi. Keyhusrev bir nāme taḥrīr idüp ⁽¹¹⁾ Ferāmurz’a virdi. Ferāmurz nāmeyi aldı. Gergedānına süvār olup bezm esbābı ile pür-silāh ‘azm-i Qal‘a-i Belh eyledi. Qal‘a kapusına ⁽¹²⁾ gelüp gördi. Kapu açuqdur. İçeri girdi. Toğrı sarāy-ı Bürzū’ya irdi. Ammā ğayet ser-mest idi. Ferāmurz’ı ⁽¹³⁾ görüp Bürzū’ya haber virdiler. “Ferāmurz geldi.” diyü. Bürzū dağı Gordāferīd ile tenhā oturup ‘işret eylerdi. ⁽¹⁴⁾ Şordı: “Yanında dağı kimse var mıdur?” diyü. “Hayır yalnızdur.” didiler. “Qo gelsün.” didi. Ferāmurz dağı gergedānından indi. Bürzū ⁽¹⁵⁾ qarşuladup öñine düşdiler. Bürzū’nuñ öñine getürdiler.

⁴⁷⁷ Metinde “nüş”.

Ferāmurz gelince Būrzū daḥı kıyām eyledi. Ferāmurz ‘aşk⁽¹⁶⁾ eyledi. Būrzū merḥabā idüp gördi ziyāde mest-i ser-endāzdur. “Hele hoş geldüñ yā ‘ammī.” diyüp yanına oturdu. ⁽¹⁷⁾ Ve sākīye işāret eyledi. Cām tıldırup Ferāmurz’a şundı. Ferāmurz alup içdi. Birkaç kadeḥ bāde nūş eyledükden şoñra ⁽¹⁸⁾ Ferāmurz çıkarup Keyḥusrev’üñ nāmesin viridi. Būrzū: “Bu nedür ‘ammī?” didi. Ferāmurz: “Yā Būrzū! Şāh-ı Īrān’uñ nāmesidür.” ⁽¹⁹⁾ didi. Būrzū alup oқıdı. Gördi yine ḳal’ayı istemiş. Būrzū gülüp: “Yabana söylemiş. Şimden girü aña bu ḳal’a ⁽²⁰⁾ ıraḳdur. Sen şafā geldüñ hoş geldüñ yā Ferāmurz. Biz kendi zevḳimüz görelim.” didi. Ammā Gordāferīd sākīlik ilderdi. ⁽²¹⁾ Ferāmurz’uñ gözi Gordāferīd’e dūş olup aları aları baḳmağa başladı. Gordāferīd Bānū Ferāmurz’uñ baḳışından ḥavf ⁽²²⁾ eyledi. Būrzū görüp: “Ḥavf eyleme yā Gordāferīd! ‘Ammum Ferāmurz’uñ baḳışı dā’im öyledür.” didi. Fi’l-ḥaḳīḳa Ferāmurz bir nigāha ⁽²³⁾ mālīk idi kim eger ḡazab ile bir ḥaşma nigāh eyleye. Zehresini çāk eylerdi. Āl-i Keyūmers’de Ferāmurz’a mahşüş idi. ⁽²⁴⁾ Ammā Ferāmurz Gordāferīd’e: “İy mekkāre! Hep bu ḡavḡalara sebep sensin kim bu ḳadar fitne ve fesād ve ceng senüñ-çün ⁽²⁵⁾ oldı. ‘Āḳıbet Būrzū’yı şāh-ı Īrān ile ‘adüvv eylemege bā’iş olduñ.” didi. Gordāferīd dönüp Būrzū’ya isti’nāden⁴⁷⁸ [391b] ⁽¹⁾ “Öyle degüldür pehlivān. Hemān gücünüñ yetmez, elünüñden gelmez kim Būrzū’ya cevāb viresin. Her biriñüze miḳdārın bildirüp ⁽²⁾ ḡalebe gösterdüğinden ḥaşm olup nice ideceğünüñ bilmezsünüñ. Yigirmi otuz gündür babañ Rüstem bile cevāb viremedi.” ⁽³⁾ diyince Ferāmurz’uñ dibelik keyfi başına şıçrayup: “Hay mekkāre senüñ ḥaddüñ midür böyle cevāb söylemek. Seni helāk idince ⁽⁴⁾ ne lāzım gelür?” diyüp murād eyledi kim Gordāferīd’i düvālinden ḳapup ḳaldıra zemīne urup ḥurd-ı ḥām eyleye. Bir kerre ⁽⁵⁾ yapındı. Ammā sindürdi. Keyf ziyāde tekrār ḳaşd idince Būrzū gördi Ferāmurz darıldı ve ziyāde keyfdür. Eger muḳayyed ⁽⁶⁾ olmazsa Gordāferīd’i öldürür. ‘Aḳlı gidüp: “Tüh yā Ferāmurz ‘avratdan ne istersin? Eger murāduñ ceng ise benümle ⁽⁷⁾ gör.” diyüp ḳalkdı. Ferāmurz’a ḳarşu tırup Ferāmurz da ḳalkdı. Bunlar biri birine ḳarın aḡırısı elüñ köri diyü ⁽⁸⁾ boḡaz boḡaza oldı. Ferāmurz egerçi pek mest idi. Ayaḡ üzere tıracaḳ ḥālī yoḡ-ıdı. Ammā şecā’at-i şāḥib-ḳırānī ⁽⁹⁾ medār olup Būrzū Ferāmurz’ı yıḳamadı. Gordāferīd segirdüp ‘Anḳā’ya ve Cem Şāh’a ḥaber eyledi. Anlar da gelüp üşüñdi ile ⁽¹⁰⁾ Ferāmurz’ı yıḳup bende çekdiler. Ferāmurz kendin bilmezdi. Būrzū emr eyledi. Getürüp bir yirde ḥaps eylediler. Būrzū yine ⁽¹¹⁾ oturup ‘işrete başladı.

⁴⁷⁸ Metinde “istiḡnāden”.

Bu taraftan aḥşam olunca Keyḥusrev Kāmṛān baḳdı. Ferāmurz gelmedi. “Ḳorḳaram Ferāmurz’a bir ḥāl ⁽¹²⁾ oldı.” diyü telāşa düşüp gönderdüğine ve ol mertebe şarāb içürdüğine nādım oldı. Semek’i tenhā da‘ vet idüp ⁽¹³⁾ “Yā Semek! Ferāmurz gelmedi. Şaḳın bir ḳazāya uğramasun. Varup teccessüs eyleseñ ve hem Būrzū’nuñ firşatın bulursañ başını ⁽¹⁴⁾ kesüp getürseñ. Şoñra ben seni Rüstem elinden ḥalāş eyleyem.” didi. Semek ‘Ayyār: “Nola!” diyüp vardı. Tebdīl-i şüret ḳal‘adan ⁽¹⁵⁾ girüp teccessüs eyledi. Aşlın ḥaber aldı. Ferāmurz’ı serḥōş yıḳup bende çeküp bir yirde ḥaps eylemişler Ol yire toḒrı ⁽¹⁶⁾ gitdi. Ammā berüde Ferāmurz daḥı yatarak ayılıp ‘aḳlı başına geldi. Kendin bend ile bir yirde görđi. “Ben bunda neylerem?” ⁽¹⁷⁾ diyüp fikre vardı. Düşünerek kendüsini Keyḥusrev Kāmṛān Būrzū’ya gönderüp ḳal‘aya geldügin buldı. Būrzū’ya ⁽¹⁸⁾ varup oturup bile şarāb içdügin ḥāṭıra getürdi. Şoñra nice olduḒın bulımadı. Nā-gāḥ Semek ol ⁽¹⁹⁾ maḥalde çıkageldi. Ferāmurz’a buluşup aḥvāli bildürdi. Ferāmurz zūr idüp bendin kırdı. Semek varup Ferāmurz’uñ ⁽²⁰⁾ gergedānın çalup getürdi. Ferāmurz ol yirden çıkup ḥicābından ḳal‘a ḳapusına toḒrı yüridi. Bu arada bekciler varup ⁽²¹⁾ Būrzū’ya ḥaber eylediler. “Ferāmurz’uñ ‘aḳlı başına gelüp gergedānına binüp ḳal‘a ḳapusına toḒrı gitdi.” didiler. Būrzū muḳayyed olmadı. ⁽²²⁾ Ferāmurz ile Semek ḳal‘a ḳapusına gelüp görđiler. Ḳapuyı daḥı bend eylememişlerdi. Taşra çıkup Ferāmurz toḒrı kendi bār-gāḥına ⁽²³⁾ gitdi. Semek ‘Ayyār Keyḥusrev Kāmṛān’a varup aḥvāli naḳl eyledi. Bījen ve Gurgīn ve Ṭūs ve Semek da‘vā-yı merd eylediler kim ⁽²⁴⁾ varup Būrzū’yı⁴⁷⁹ helāk eyleyeler. Şāḥ cümlesine ikrām eyledi. Yatsu maḥalli bunlar ḳalkup ḳal‘anuñ bir tenhā yirinden ⁽²⁵⁾ kemend atup burcdan aşdılar. İç yüze inüp Būrzū’nuñ olduḒı yire vardılar. İbtidā Pījen girüp Būrzū’ya dal [392a] ⁽¹⁾ dal-tīḒ: “İy nā-bekār Tatar-peçe cān elümden ḳanda ḥalāş eylesin?” diyüp bir kılıc ḥavāle eyledi. Būrzū görđi Pījen’üñ kılıcı ⁽²⁾ yıldırım gibi iner. Bir pūlād şandalīsi tururđı. Ol şandalīyi tiziyye ḳapup berāber virdi. Bījen ibn-i Gīv’üñ tīḒı şandalīyye niçe indi ise ⁽³⁾ şandalī iki pāre olduḒından mā-‘adā Būrzū’nuñ döşine dört parmak miḳdārı bir zaḥm açdı. Būrzū elinde ḳalan şandalī ⁽⁴⁾ pāresi ile Pījen’üñ añsuzın göḒsine bir şandalī öyle çarpdı kim Bījen uğunup kılıcı elinden biraḒup uğundı ve yıḳıldı. Semek ‘Ayyār ⁽⁵⁾ hemān teberin biliküp yüridi. Ve irüp Būrzū’ya bir teber

⁴⁷⁹ Metinde “Būrzū”.

havāle eyledi. Būrzū şandalī ile çarpup Semek'ün teberin men' eyledi. ⁽⁶⁾ Ve Bījen'ün tīgın kapup depere Semek'e bir tīg havāle eyledi. Semek başın tutıvirdi.

Ammā ez-īn-cānib rāvi-i şīrīn-zebān öyle ⁽⁷⁾ naql u beyān eyler kim: Hakk sūbhānehū ve te'ālā hazretleri bu Semek'ün başını balık kemügi gibi yek-pāre bir kemükden halk idüp bir tīşe ⁽⁸⁾ kār eylemezdi. Hattā ibtidā gelüp Rüstem'e yār olduğu zamān Ferāmurz tīg ile urdı. Rüstem tīg-ı gamgam ile çaldı, kesmedi ⁽⁹⁾ idi. Būrzū daḥı def'āt-ıla çaldı, kesmedi idi. Būrzū daḥı def'ātla çalup kesdiremedi idi. Ammā başınuñ ⁽¹⁰⁾ tā ortasında kıll gibi bir ayva var-ıdı. Eger aña rāst gelse keserdi. Çünkü Semek'ün eçeli gelmemiş idi. Ol ayva ⁽¹¹⁾ rāst gelmezdi. Şimdi eceli geldi. Va' de-i 'ömri tamām oldu. Būrzū tīg ile urınca hikmet-i ilāhī ol ayva rāst ⁽¹²⁾ gelüp Semek'i iki pāre eyledi. Ardınca Tūs gelüp hamle eyledi. Būrzū Tūs'ün daḥı hamlesin men' idüp ⁽¹³⁾ muḥarrif bir kıllı niçe urdı ise karnın yarup bağırsaqları taşra çıktı. Gurgīn Mīlād daḥı hamle eyledi. Būrzū ⁽¹⁴⁾ anuñ da hamlesin men' idüp tīg havāle idince Gurgīn cūr'et idemeyüp kaçdı. Būrzū ardına düşdi. “Nereye ⁽¹⁵⁾ nā-bekār kara şüretlü?” diyü kovalamağa başladı. Būrzū gidince Gordāferīd tiz Tūs'ün karnın şarup muhkem bağladı. Kemend ile ⁽¹⁶⁾ burcdan aşğa Tūs ile Semek'ün küştesin şarkıdup Bījen'e yol virdi. Būrzū biraz Gurgīn'i kovup irişemedi. ⁽¹⁷⁾ Girü dönüp geldi, gördi kimse yokdur Tūs-ıla Semek'ün küştesin şordı. Gordāferīd: “Kal'adan taşra bırağdum.” didi. ⁽¹⁸⁾ Būrzū ğayrı muqayyed olmayup zevkına başladı. Çünkü Gurgīn Būrzū'dan ḥalāş buldı. Yine girdükleri yirden kemend ⁽¹⁹⁾ ile inüp toğrı Keyḥusrev Kāmran bār-gāhına geldi. Olduğı gibi naql eyledi. Ardınca Bījen daḥı ol yirden inüp ⁽²⁰⁾ bār-gāhına geldi. Ol gice geçüp şabāḥ oldu. Bījen dīvān-ı Keyḥusrev'e irken gelüp şāha buluşdı. Tūs ile Semek'ün küştesin ⁽²¹⁾ Gordāferīd kal'a ḥandegine bırağduğın ḥaber virdi. Keyḥusrev ādemler gönderüp vardılar. Tūs'ı buldılar. Zaḥm-dār inleyüp ⁽²²⁾ yatur. Ve yanında Semek'ün küştesi daḥı yatur. İkinin de alup şāha getürdiler. Rüstem daḥı bundan ḥaber-dār olup Semek'e acıdı. ⁽²³⁾ “Hey meded şöyle bir 'ayyār-ı tarrār gitdi.” diyü çok ḥayf u dirīg eyledi ve Būrzū'ya düşnām eyledi. Tūs'ün zaḥmın diküp ⁽²⁴⁾ tımar eylediler. Ve merhem-i Süleymānī sürüp ḥoş-bend eylediler. Ve Semek'ün küştesin bir maḥal yirde defn eylediler. Ol gün daḥı mürür ⁽²⁵⁾ idüp irtesi gün Būrzū yine kal'adan çıkup şaf tutdı ve meydāna girüp er taleb eyledi. Rüstem Ebreş-i Gül-endām'ı [392b] ⁽¹⁾ sürüp Būrzū'nuñ öñin aldı. Rüstem Būrzū'ya: “Nā-bekār yaban oğlanı yazık degül mi öyle bir 'ayyār-ı güzīni helāk eyledün. ⁽²⁾ Nedür sende bu ḥün-rizlik?” diyüp vāfir 'itāb eyledi. Būrzū:

“Yā Rüstem! Zāhir anlar beni helāk eylemege geldiler. Ben şöyle tırup ⁽³⁾ bakacak degülem-ye” diyüp başladılar ceng eylemege.

Hāşılı aḥşam olunca ceng idüp döndiler. Şabāḥ yine bindiler. İşte ⁽⁴⁾ bir rivāyetde kırk gün bir rivāyetde yitmiş gün ceng eylediler. Ammā Cem Şāh ‘ādī fikr idüp “Lā-büdd Rüstem Bürzū’yı kımaz. ⁽⁵⁾ Şimden girü helāk eyler. Şoñra arada bizi daḡı öldürürler.” diyüp a‘yān-ı şehrden on sekiz kimse ile tenhā müşāve[re] ⁽⁶⁾ idüp el altından Keyḥusrev’e ḡaber gönderdiler. “Pādişāhum eger izniñüz olursa Bürzū’nuñ helāk olmasına bir tedbīr ⁽⁷⁾ idelim.” diyü Keyḥusrev Kāmran bu ḡaberi alup cevāb yazdı ki “Yā Cem Şāh! Eyü fikr eylemişsin, elbetde Rüstem şimden girü ⁽⁸⁾ Bürzū’yı sağ kımaz öldürür. Ammā şoñra ben de sizüñ cümleñüzi helāk eylerem. Neylerseñüz eyleñ, arada Bürzū zāyi‘ ⁽⁹⁾ olmasına bir çāre görüñ.” didi. Bu cevāb Cem Şāh’a varınca Cem Şāh fikr idüp ol gice ḡal‘a ḡapusınuñ ardına bir çāh ⁽¹⁰⁾ ḡazdurdı. Üzerini ḡār-ḡāşāk ile örtüdi. Tā kim Bürzū çıkarken ol cāha düşüp helāk ola. Çünkim şabāḥ ⁽¹¹⁾ oldu. Yine Bürzū çıkup ceng eylese gerek. Gordāferīd ol gice bir muḡālif hevl-nāk rü‘yā gördi. Ve ḡamile idi. Ve her gün ⁽¹²⁾ Bürzū ceng eylemege çıkduḡda Bürzū ile berāber çıkardı. Ol gün vaż‘-ı ḡamlı aḡrısı tıutup bile çıkamadı. Ve Bürzū’ya: ⁽¹³⁾ “Gel server, bugün çıkma. Zīrā bu gice bir hevl-nāk vāḡi‘ a gördüm. Şāyed bir ḡaḡā vāḡi‘ ola.” didi. Bürzū: “İy nāzenīnum Ḥudā ⁽¹⁴⁾ virdüḡi ‘ömri girü almaz va‘ de gelmedükce. Kişi ölmez herçi bād-ābād” diyüp Gordāferīd’i diñlemedi. Yine Ğurāb-ı bahriye ⁽¹⁵⁾ süvār olup ḡikmet-i Ḥudā ol gün Bürzū her gün çıkduḡı ḡapudan çıkmayup bir āḡar ḡapudan çıkdı. Ve ḡal‘a ḡapusından ⁽¹⁶⁾ at oynadup çıkarken başından miḡferi ḡapunuñ üst eşigine doḡınup zemīne düşüdi. Alup yine başına giydi. ⁽¹⁷⁾ Ve gelüp meydāna “Gele yā Rüstem!” diyü ġurūr-āne na‘ra urdı. Berüden Rüstem daḡı Ebreş-i Gül-endām’ı sürüp yanar āteş gibi ⁽¹⁸⁾ meydāna girdi. Ve Bürzū’nuñ öñin alup ‘aşḡ eyledi. Ve yine biraz pendden şoñra ġürzlerin ellerine alup başladılar ⁽¹⁹⁾ ceng eylemege. İkinci maḡalli olduḡda Rüstem at başın çeküp tırdı. Ve Bürzū’ya daḡı tıur eyledi. Bürzū daḡı ⁽²⁰⁾ tıurdu. Rüstem eyitdi: “Yā Bürzū işte saña bugün daḡı mühlet var. Bu gice döşen, bir eyüce mülāḡaza eyle de yarın ⁽²¹⁾ ḡal‘ayı teslīm eyle. ‘Yok!’ dirseñ yarınki gün cengimüz ayırd günidür. Bi-ḡaḡḡ-ı Dāvud yarın seni ḡatlı eylerem.” diyü yemīn eyledi. Bürzū ⁽²²⁾ ġülüp: “Yā Rüstem! Eger elüñden gelse idi şimdiye⁴⁸⁰ dek çokdan ḡatlı eylerdüñ.

⁴⁸⁰ Metinde “simdiye”.

Senüñle bugün altmış toköz gündür ceng ⁽²³⁾ eylerüz. Altmış toköz yıl dağı ceng eylesem hâcetüm degüldür. Bildüğinden qalma.” diyüp döndiler. Bürzü mağrūr-âne vaz‘ -ı ⁽²⁴⁾vaqār ile dönüp at oynadaraq ol çāh olan qapuya geldi. Tolu dizgin qapudan uğradı. Ğurāb-ı Baħrī cāhuñ ⁽²⁵⁾ üzerine gelince irkildi ilerü gitmedi. Bürzü ğazaba gelüp: “Nā-bekār raħş niçün yürimezsın?” diyüp mahmūz-ı ħār-engīz [393a] ⁽¹⁾ ħār-engīz gösterince Ğurāb-ı Baħrī toştop olup atıldı. Öñ ayakları çāhuñ öte cānibine başdı. Ammā kıç ayakları ⁽²⁾ iriřmedi⁴⁸¹. Cāha gelüp Ğurāb-ı Baħrī ardına dūřdı. Bürzü üzerinden cāha uçup raħş üzerine dūřdı. ⁽³⁾ Bürzü’nuñ boynı altında qalup ħurd-ħām oldu. Bir ğürüldi qopup toz qalkdı. Berüde Rüstem dağı ‘alem sāyesine ⁽⁴⁾ gelmiş-idi. Bu ‘alāmeti dağı ğörüp “Bre bunuñ aşlı ne ola?” diyü dönüp qal‘ a qapusına geldi. Ğördi Bürzü çāha ⁽⁵⁾ uçmiş. Bu maħalde Īrān dilāverleri ve Keyħusrev yürüdi. Ammā Bürzü’nuñ pehlivānları bu ħā[l]i ğörüp feryād fiğān ⁽⁶⁾ iderek Ğordāferīd’e geldiler. Aħvāli bildürdiler. “Ne tūrursın iy bānū bařuñ tedārükin ğör.” didiler. Ğordāferīd “Āħ” idüp ⁽⁷⁾ segirtti. Cāh üzerine geldi. Ne ğördi, Bürzü tağ gibi cāhuñ qa‘ rında yatur. Ammā boynı altında qalup ħurd olmiş. ⁽⁸⁾ Ağlayup: “İy dilāver-i ‘ālem! Ben saña dimedim mi ‘Bugün gel çıkma şöyle bir vāqı‘ a ğördüm.’ diyü beni diñlemedüñ. Ğör imdi ⁽⁹⁾ ne ħāle ğiriftār olduñ?” didi. Bürzü eyitdi: “İy nāzenīnüm! Elħamdü-li‘l-lāh merdlik ile ölürem. Hele kimse ketfüm yire ğetürüp ⁽¹⁰⁾ başumı kesmedi. Ancağ şimden ğirü baña oldu olacağ bārī saña da olmasun, bařuñ tedārükin ğörüp tūrma, bir cānibe ⁽¹¹⁾ firār eyle.” didi. Ğordāferīd ğördi iř işden ğeçdi. Hemān raħş-ı siyāha süvār olup Deř-i Serā tarafına toğrı ⁽¹²⁾ firār eyledi. Meger Tūs ibn-i Nevrez’üñ zaħmı{n} eyü olmiş-ıdı. Ğordāferīd’üñ firār eyledüĝin ğörüp qafasına dūřdı. ⁽¹³⁾ Bu arada Rüstem geldi. Zāl-ı Zamān ve Ferāmurz ve Zevvāre ve bānūlar geldi. Bürzü’yı ol ħālde ğörüp cümle ağlaşdılar. Bürzü’nuñ ⁽¹⁴⁾ ħālīne te’essüf eylediler. Keyħusrev Kāmran: “Boynuñ altında qalsun yā Bürzü!” diyü beddu‘ ā eylemişdi. Keyħusrev’üñ beddu‘ āsı ⁽¹⁵⁾ gelüp yirin buldı. Rüstem dağı zārūrī ağlayup: “Oğul serkeřligüñ āħir seni iřte bu ħāle qodı.” didi. Hele kemend ile ⁽¹⁶⁾ Ğurāb-ı Baħrī’yi çeküp çıkardılar. Ğiv hemān yirden bir tař alup Bürzü’ya urmağ murād eyledi. Zāl-ı Zamān Ğiv’e bir sille ⁽¹⁷⁾ urup taşı elinden aldı. “Bre nā-bekār nāqıř-ı başar demürce oğlı! Çünkim murāduñ intiqām almağ idi meydāna ğirüp ⁽¹⁸⁾ niçün cevāb virmedüñ.” didi. Keyħusrev Kāmran’uñ Nevfer řāh nāmında bir oğlı irişmiş-idi. Bürzü ile ülfeti var idi. ⁽¹⁹⁾ Ve Bürzü dağı

⁴⁸¹ Metinde “irismedi”.

Nevfer şeh-zādeyi ziyāde severdi. Nevfer şeh-zādeyi cāha indürüp kemend daḥı şarkıtdılar kim Nevfer şeh-zāde ⁽²⁰⁾ Bürzü'yı ol kemend ile bağlayup Bürzü'yı yukaru çekeler. Nevfer şeh-zāde inince Bürzü Nevfer'i başın kesmege ⁽²¹⁾ indi kıyās idüp Nevfer şeh-zādenüñ cān acısıyla başına bir muşt öyle urdı kim beyni burnından gelüp Nevfer ⁽²²⁾ şeh-zāde cān teslīm eyledi. Keyḥusrev oğlunuñ helāk olduğın görünce “Āh!” idüp ağlamağa başladı. Ve Rüstem'e ⁽²³⁾ “Gördüñ mi yā Rüstem nebireñi şu ḥāle girdi daḥı ser-keşligin ve ḥün-rizligin bırakmadı. ‘Ākıbet gözüm nūrı oğlumı daḥı ⁽²⁴⁾ helāk eyledi. Böyle Īrān şāhlığından taḡda bir çobanuñ varup yanında ḥizmet eylemek evlādur.” diyüp Rüstem'e ⁽²⁵⁾ vāfir sitem-āmiz cevāblar söyledi. Bunda iki rivāyet vardır. Biri budur kim Keyḥusrev'den Rüstem bu telḥ cevābları işidince [393b] ⁽¹⁾ “Be hey pādişāhum bir oğlan içüñüzde şıgmadı. ‘Ākıbet bu ḥāle ḳodıñuz, öldürince ḥātırıñuz hoş olur mı şimden girü ⁽²⁾ sağ daḥı ḳalmaz. Bārī kendi elümle öldüreyim. Ḥātırıñ hoş olsun.” diyüp ḳahrından nīze-i pār-keşt ile çāhda iken ⁽³⁾ urup öldürdi.

Ammā rivāyet-i şānī Nevfer şeh-zāde helāk olunca “Ḥaḡā'en oldı pādişāhum!” diyü Keyḥusrev Kāmran'a tesellī virüp ⁽⁴⁾ Rüstem nīze-i pār-keşti cāha uzadup oğul Bürzü'yı “Şah-bāzum! Nīze-i pār-keşti tut, seni yukaru çıkarayım.” didi. Bürzü ⁽⁵⁾ daḥı nīze-i pār-keşte şarılup Rüstem Bürzü'yı yukaruya çekdi çıkardı. Gördiler Bürzü'nuñ gerdeni ḥurd olmuş ⁽⁶⁾ tiz ḥukemā gelüp Bürzü'nuñ gerdānın şardılar. Rüstem: “Bu cāhi bunda kim ḳazdurdı? Tiz bulunsun.” diyüp teftiş eylediler. ⁽⁷⁾ “Cem Şāh-ı ‘Ādī ḳazdurdı.” didiler. Rüstem: “Tuḡuñ, getürüñ, ḳatl ideyim.” didi. Cem Şāh ise Bürzü cāha düşdügi ⁽⁸⁾ gibi ḳaçdı. Ferāmurz ḥaber alup Cem Şāh'ıñ ardına düşdi. Ammā ḥikmet-i Ḥudā ḥılāf gitdi. Ṭūs ibn-i Nevre[z] ve Gordāferīd'üñ ⁽⁹⁾ ḳafasına düşüp gitmiş-idi. Ammā Gordāferīd'üñ raḥşı Süleymānī idi. Ṭūs aratdı, bulmadı. Ḳazārā Gordāferīd'üñ ⁽¹⁰⁾ ağrısı tutup ḡayrı gidemedi. Yoldan şapup bir dıraḡt sāyesine indi. Vaz'-ı ḥaml idüp tiz oğlanuñ göbegin ⁽¹¹⁾ kesdi. Ḳaftānıñ etegin kesüp şardı. Ve bir tezkere yazup bırakdı. “Bu oğlanuñ babası Bürzü ve anası Gordāferīd'dür. ⁽¹²⁾ Her kim bulup beslerse emegi zāyi' olmaz.” didi. Ve ol ağacuñ üstine ḳodı. Ve yine raḥşına cān ḥavliyle ⁽¹³⁾ binerken Ṭūs gelüp irişdi. Gordāferīd: “Hay şimdi gelüp bu beni öldürür. Bārī elinde helāk olmaḡdan kendi ⁽¹⁴⁾ kendim öldürmek daḥı evlādur.” diyüp ḥançerin çıkarup sīnesine bir ḥançer öyle urdı kim ḳabzasına varınca gömildi. ⁽¹⁵⁾ Ve yıkılıp cān virdi. Ṭūs gelüp gördi. Kendü kendüyi urup helāk eylemiş. Başını kesüp ve raḥşın alup girü döndi. ⁽¹⁶⁾ Meger Cem Şāh daḥı ḳaçup gelürdi. Ṭūs'ı görüp ormana şapdı. Ṭūs

göremedi. Cem Şāh biraz gidüp oğlan ⁽¹⁷⁾ {oğlan} ağladı. Şadāsın işidüp Cem Şāh “Ney ki?” diyü oğlanuñ olduğı ağaca geldi. Oğlanı bulup tezkeresin okıdı. ⁽¹⁸⁾ Kim idügin bildi. Kendü kendüsine “Şol oğlanuñ babası ve anası ölmege ben sebeb oldum. Bārī ma‘şümü besleyem.” diyüp ⁽¹⁹⁾ oğlanı aldı. Ve Gordāferīd’uñ küştesin görüp bağıdı, başı yokdur. Bildi kim Tūs kesüp almışdur. Başsuz küşteyi ⁽²⁰⁾ bir yirde defn idüp gitdi. Vilāyeti Deşt-i Serā’ya varup bu ma‘şümü dāye ta‘yīn idüp beslemege başladı. Ve adın ⁽²¹⁾ Būrzū-yı Kūçek kōdı. Yidi yaşına girince Behrām-ı Hādeng-endāz nām bir pehlivāna virüp silahşūrluk öğretti. Her ālātı ⁽²²⁾ eyü kullanurdu. Ammā hādeng ‘ilminde yegāne oldu. İsfendiyār u Zāl kadar ok atmağa başladı.

Biz gelelim bu tarafda olan ⁽²³⁾ aḥvāle. Tūş ibn-i Nevrez Gordāferīd’uñ başın getirüp ‘arz eyledükde Rüstem: “Tutuñ şol deli kaltabānı!” diyince Tūs kelleyi ⁽²⁴⁾ birağup kaçdı. Cihān-baḥş ardına düşdi. Tūs, Cihān-baḥş azıdup öninden gāyib oldu. Būrzū’yı ⁽²⁵⁾ ḥukemā terbiye idüp ‘ilāc eylediler. Müfīd olmadı. Hükemā “Buña bu diyārlarda ‘ilāc olmaz. Merkad-ı Ādem’e gitmedükçe.” didiler. Būrzū’nuñ [394a] ⁽¹⁾ Būrzū’nuñ yanına ḥāzık ḥekīmler koşup kırk biñ ‘askeri ve pehlivānları bile Merkad-ı Ādem’e gönderdiler. İşte Būrzū kırk ⁽²⁾ sene daḥme-i Ādem’de kalup Rüstem seyāhatde iken gelse gerekdür. İnşā’al’lāh vaḳti geldükde naql olunur. Keyḥusrev Kāmran ⁽³⁾ yine Belḥ’ı zabt idüp tahtına cülūs eyledi. Ve oğlu Nevfer şeh-zādeyi bir mürtefi‘ yirde defn itdirüp üzerine bir ‘ālā ⁽⁴⁾ türbe bünyād itdürdi. Andan ‘asker gāyri diyārlarına gidüp Rüstem daḥı oğulların alup Zābil’e gitdi. Bu şaded de ⁽⁵⁾ bunda tamām oldu.

Gelelim şimden girü Būrzū-yı Kūçek aḥvāline. **Ammā ez-īn-cānib rāvi-i şīrīn-zebān öyle naql ⁽⁶⁾ u beyān eyler kim:** Cem Şāh-ı ‘Ādī Būrzū-yı Kūcek’i besleyüp on iki yaşına kāmil oldu. Ve ‘ilmi hādengde ol kadar ⁽⁷⁾ māhiri oldu kim kūh āhenini hādengle ğırbāla döndürürdi. Ve ziyāde şayd u şikāra mā’il idi. Ekşerī ⁽⁸⁾ gicelerde Behrām-ı Hādeng-endāz ile ve nice ğulām ile tağlarda kalup ‘işret eylerdi. Bir ğün Cem Şāh-ı ‘Ādī ⁽⁹⁾ Būrzū’yı Kūçek’e: “İy oğul öyle tağlarda ve şahrālarda yatma. Mebādā bir derrende cānavar rāst gelüp ğāfil ⁽¹⁰⁾ saña bir ḥaḫā irişdüre. Ve hem Berehmen-i Rāhzen’den ihtirāz gerekdür.” didi. Būrzū-yı Kūcek Cem Şāh’a: “Devletüm ata! ⁽¹¹⁾ Berehmen didüğüñ kimdür?” didi. Cem Şāh: “Ciger kūşem Berehmen muḫaddem Rüstem pehlivānlarından bir dilāver idi. Bir ḥuşuşdan ⁽¹²⁾ ötürü Rüstem’e incinüp bu yakında bir ḥarābe kal’a var-ıdı. Ma‘mūr idüp iki biñ ḥarāmī ile anda olur. Gelen ⁽¹³⁾

giden anı da āyende vü revende bāzīrgānları şoyup mālların ellerinden alur. Ve bir oğlu vardır. Adına Behmen-i Qal‘a-gīr ⁽¹⁴⁾ dirler. Başka qal‘ada olur.” didiler. Ancaq Behmen babası gibi zālīm ve hārāmī degüldür. Kimseyi incitmez, dirler.” diyüp ⁽¹⁵⁾ Cem Şāh Būrzū-yı Kūçek’e bunları vaşf eyledi. Būrzū-yı Kūçek “Hoş imdi vaşf eyledi.” diyüp muqayyed ⁽¹⁶⁾ olmadı. Ol gice mūrūr idüp şabāh oldı. Üstādı Behrām’a: “İy üstādım{a} senūñle bugün tenhāça ⁽¹⁷⁾ şikāra gidelim.” didi. Behrām: “Nola!” diyüp kalkdılar. Rağşlarına süvār olup şikāra gitdiler. Biraz eṭrāfı seyr ⁽¹⁸⁾ ü temāşā idüp döndi. Būrzū-yı Kūçek Behrām’a: “İy üstād ol Berehmen-i Hārāmī’nūñ qal‘asın qanğı tarafdadur? ⁽¹⁹⁾ Bilür misin?” didi. Behrām kıyās eyledi kim qanğı tarafda ise ol cānibe gitmeyelim, dir. “Belī bilürem.” didi. Būrzū-yı ⁽²⁰⁾ Kūçek: “Yā qanğı tarafdadur?” didi. Behrām: “İşte şu tarafdadur.” diyü semtın gösterdi. Būrzū-yı Kūçek hemān ol ⁽²¹⁾ tarafa ṭoğrı yürüdi. Behrām: “Şeh-zādem! Ol tarafa niçün gidersin?” didi. Būrzū-yı Kūçek Behrām’a: “Üstād ⁽²²⁾ varalım qal‘ayı ırağdan seyr idelim. Yine dönüp gelürüz.” didi. Behrām: “Bilürsin şeh-zādem ol qal‘ayı seyr eylemegi. ⁽²³⁾ Şoñra belki bizi qal‘adan görüp üzerimize geleler. Arada ceng ü kıṭāl iḳtizā eyleyüp bir ḥaṭā ola.” didi. ⁽²⁴⁾ Būrzū-yı Kūçek: “Ne ḥaṭā olsa gerek? Üzerimize gelürler ise cümlesin helāk eylerem. Be yūri gidelim.” didi. ⁽²⁵⁾ Behrām gördi diñlemez tiz bir gūlāma yab yab: “Var oğlan segirt şehre. Cem Şāh’a ‘Pādişāhum şeh-zāde Berehmen-i Hārāmī’nūñ [394b] ⁽¹⁾ qal‘asına gitdi, olmadı. Alıḳoyup zabṭ idemedüm. Biraz ‘asker ile ḳafamuzdan irişsün. Elbetde şeh-zāde tek ṭurmaz ⁽²⁾ bir gāvḡā ider. Arada bārī bir ḥaṭā olmasun.’ didi. Gūlām Cem Şāh’a gelüp Behrām-ı Hādeng-endāz’uñ sipāriş eylediği ⁽³⁾ cevābı söyledi. Cem Şāh’uñ cān başına şıçradı. “Bre meded!” diyüp tiz elden on biñ ḳadar ‘asker peydā idüp ⁽⁴⁾ bindi. Behrām-ı Hādeng-endāz’uñ birāderi Kābūs-ı Girān-ḳarb’ı alup Berehmen-i Hārāmī’nūñ qal‘ası tarafına revān oldı.

⁽⁵⁾ **Ez-īn-cānīb rāvī eydür:** Būrzū-yı Kūçek Behrām {’a} ile Qal‘a-i Berehmen’e gelüp ol ḳadar yaḳın vardılar kim qal‘a göründi. ⁽⁶⁾ Nā-gāh biraz ‘uryān kimesneler feryād iderek ḳoşup gelürken Būrzū-yı Kūçek bunlaruñ öñin alup: “Ādemler kimden ⁽⁷⁾ feryād idersūñüz? Ve ḳanı sizūñ libāsuñuz kim aldı?” didi. Bunlar: “Sulṭanum! Bizler bāzīrgānlaruz. Mālımız ve libāsımız ⁽⁸⁾ Berehmen-i Hārāmī aldı. Ve ḳāfile-sālārımız olan H‘āce Sa‘dān’ı daḫı bir maḥbūbe cāriye ile alıḳodı. İşte biz ⁽⁹⁾ ḳaçup giderüz. Zīrā H‘āce Sa‘dān İrān şāhı Keyḫusrev Kāmran’uñ bāzīrgān başıdır. Ve cāriyye daḫı ⁽¹⁰⁾ Keyḫusrev’ūñdür. H‘āce Sa‘dān Keyḫusrev içün on biñ altuna alıvırmışdır. Varup

Keyhūsrev'e şekvā eylerüz. Lā-büdd ⁽¹¹⁾ behlivān gönderüp Berehmen-i Ḥarāmī'nün haqqından gelür." didiler. Bürzū-yı Kūçek bu bāzīrgānlaruñ hālīne merḥamet eyledi. ⁽¹²⁾ Ve eyitdi: "Elem çekmeñ. Ben size Berehmen'dan aldugı eşyāñuzı alıvireyim. Yabana gitmeñ." didi. Bāzīrgānlar: "Tüh iy nev-civān! Sen de ⁽¹³⁾ bize laṭīfe idecek zamān bulduñ." diyü gönüllerinden Bürzū-yı Kūçek'e darıldılar. Ammā beride gelüp bunlar hem gider ve hem ⁽¹⁴⁾ "Ne dirsiz şol oğlanuñ itdügi da'vāya?" didiler. Yine içlerinden kimisi: "İy h'vāceler belki elinden gelür. Zīrā görmez misiz ⁽¹⁵⁾ ikisi çekilüp giderler." didiler.

Hāşılı bunlar "Görelim gerçek midür?" diyü bir yirde temāşāya tırdılar. Ammā Bürzū-yı Kūçek ile ⁽¹⁶⁾ Behrām biraz daḥı ilerü gidüp ādem seçilmege başladı. Meger Berehmen-i Ḥarāmī de kaşırında oturup şahrāya nazar eylerdi. Ḥarāmīler ⁽¹⁷⁾ H'vāce Sa'dān ile cāriyeyi getürüp H'vāce Sa'dān'ı haps eylemiş-idi. Ve bir perde⁴⁸² çeküp cāriyeyi berde ardına koymuş ⁽¹⁸⁾ vişāl taleb eylerdi. Cāriyye daḥı: "Ben Şāh-ı İrān odalığı olsam gerek." diyü teslīm olmazdı. Nā-gāh bu keş-ā-keşde ⁽¹⁹⁾ iken gözi Bürzū-yı Kūçek ile Behrām'a rāst geldi. Gördi iki süvār gelür. Yanında olan ḥarāmīlere: "Varuñ ⁽²⁰⁾ şu iki süvār her kim ise önüme getürüñ." didi. Ḥarāmīlerden yigirmi otuz kadar dilāverler kaḥqup raḥşlarına süvār ⁽²¹⁾ ka'adan çıkdılar. Bürzū-yı Kūçek'e geldiler. "Kimsüñüz iy süvārlar? Bunda yalnız böyle ne gezersüñüz? Gelüñ sizi ⁽²²⁾ serverimüz Berehmen-i Ḥarāmī ister. Sizi görüp bizi gönderdi. 'Varuñ şol süvārı getürüñ.' didi. İmdi teslīm ⁽²³⁾ olun. Sizi bende çeküp götürelim. Eger sipāh degül iseñüz belki yine sizi āzād idüp şalıvirür." didiler. Bürzū-yı Kūçek ⁽²⁴⁾ gönünden: "Eger şimdi ben bunlara ser-keşlik göstersem iş gıc olur. Bunlara hīle ve şan'at gerekdür." diyüp korḥar ⁽²⁵⁾ şeklinde oldu. Dönüp: "İy dilāverler! Luṭf idüñ. Bizi helāk idüp kanımuza girmeñüz. Biz sipāhī degülüz, temāşācıyuz. [395a] ⁽¹⁾ {cıyuz} Günāhımız yokdur." diyüp ellerin kafasına çevirdi. Behrām bunu görüp kendü kendüsine: "Eyvāh yazık benüm ⁽²⁾ bu kadar oğlana ceng ta'līm idüp yigitlik ve fenn-i silahşūrı öğretdüğüme. Meger bu oğlanda yürek hīc yoğ-ıymış. ⁽³⁾ Yigirmi otuz ḥarāmīden şaşup teslīm oldu." didi. Behrām biraz ser-keşlik ideyim şandı. Bürzū-yı Kūçek ⁽⁴⁾ "Teslīm ol." diyü işāret eyledi. Ve "Muḥayyed olma. Benüm başka murādum vardır." didi. Behrām daḥı teslīm oldu. Ḥarāmīler ⁽⁵⁾ bunlaruñ ikisin daḥı muḥkem bend eyleyüp

⁴⁸² Metinde "yirde".

yedeklerine aldılar. Ve Berehmen-i Ḥarāmī'nün karşısına getürdiler. Berehmen ol maḥal cāriyeden ⁽⁶⁾ vişāl taleb idüp cāriyye daḥı rızā virmedükde Berehmen-i Ḥarāmī kızı darb-ı taşarruf eylemek isterdi. Bürzū-yı Kūçek ⁽⁷⁾ Berehmen'ün bu ḥālin görüp şecā' at cevheri derūnında berķ urup bir kerre deve gibi zemīne çökdi. Ve niçe zūr eyledi ⁽⁸⁾ ise bādemī ḥalvā gibi kütür kütür bendin kırıp irişdi. Berehmen-i Ḥarāmī'nün yaķasından ķavradı. “İy la'īn! Ol ⁽⁹⁾ bī-çāreden ne istersin kim zūr eylersin?” diyüp kaldırdı. Kōlına aldı ve ol ķaşrdan aşığa şahrāya toğrı ⁽¹⁰⁾ niçe fırlatdı ise Berehmen miskīn uc ķayası gibi gidüp zemīne düşdükde ḥurd-ḥām olup cān teslīm ⁽¹¹⁾ eyledi. Bürzū-yı Kūçek gelüp Behrām'ün daḥı bendin alıvirdi. Behrām'a: “Gördüñ mi neyledüm? Ancak er gibi ol ḥarāmīleri ⁽¹²⁾ ķal' adan pāk idelim.” diyüp ḥarāmīlere kılc koydılar. Ḥarāmīler gördiler. Öñlerine tūrulmaz. Beyhūde helāk olurlar. ⁽¹³⁾ Amān çağrışdılar. Zīrā bu maḥalle dek on biñ ' asker ile Cem Şāh daḥı gelüp irişmişdi. Ve şehre girüp birden ḥarāmīlere ⁽¹⁴⁾ ķoyuldılar.

Ḥāşılı kırılan kırıldı. Bakıyyetü's-seyf olanlar “Amān!” diyüp tābi' oldılar. Bürzū-yı Kūçek ķal' ayı zabt idüp Behrām'a ⁽¹⁵⁾ virdi. Ve cāriyeyi alup görünce mā'il oldı. Ve Ḥ'āce Sa' dān'ı buldı. Ve daḥı niçe esīrler de bulup cümlesin ⁽¹⁶⁾ ḥalāş eylediler. Ammā birkaç kimse firār idüp vardı. Ol bir ķal' ada Berehmen-i Ḥarāmī'nün oğlı Behmen'e Bürzū-yı Kūçek'den ⁽¹⁷⁾ şekvā idüp babası Berehmen'ı helāk idüp ķal' ayı zabt eyledüğin ḥaber virdiler. Ve Bürzū-yı Kūçek'i ' aẓīm medḥ eylediler. ⁽¹⁸⁾ Behmen işidince ḥazz eyledi. “Pek ālā olmuş. Ben her zamān kendüye naşīḥat idüp: ‘Gel baba bu işden fāriğ ol. Bir ālāy ⁽¹⁹⁾ nā-tüvān kimesneleri böyle incitme. Şoñra bir belāya düş olup peşimān olursın. Ammā çi-fā'ide.’ dirdüm. Aşla sözüm ⁽²⁰⁾ ışgā eylemezdi. Gör imdi işte şimdi cezāsın bulmuş. ‘Aleyhi mā-yesteḥaķ⁴⁸³” didi. Dört biñ sipāha mālīk idi. ⁽²¹⁾ Ol sā' at ' askerın alup bindi. Berü ķal' aya geldi. Cem Şāh'a ḥaber virdiler. Cem Şāh'dan babası ķanın almağa gelür ⁽²²⁾ ķıyās eyledi. Ammā Behmen ' askerın girüde koyup kendü ilerü geldi. Bürzū-yı Kūçek'ün elin öpüp ḥüsn-i ihtiyār-ıla ⁽²³⁾ bende oldı. Oradan ķalkup şehre geldiler.

Ammā Behrām Bürzū-yı Kūçek'ün ḥālin görüp ve ķuvvetin görüp kendü kendüsine: ⁽²⁴⁾ “Ḥāşā bu ođlan Cem Şāh ođlı ola. Bunda bir sır vardur. Şunu kendüsinden su'āl

⁴⁸³ عليه ما يستحق “Hak ettiği üzere.”

ideyim. Göreyim bilür mi?” didi. ⁽²⁵⁾ Bu arada bāzīrgānlar dađı Būrzū-yı Kūçek’uñ pehlivānlıgın ve itdügi hüneri görüp “Ođlan sözünüñ ‘uhdesinden [395b] ⁽¹⁾ geldi.” diyüp şād oldılar. Būrzū-yı Kūçek bunlara cümle alınan eşyaların virdi. Dađı ziyāde altun bađışladı. Zīrā Berehmen-i ⁽²⁾ Ĥarāmī bir nice zamāndur ĥarāmīlik idüp dünyā kadar māl peydā eylemiş-idi. Ve Ĥvāce Sa‘dān’a dađı çok şey virdi. Ammā ⁽³⁾ cāriyyeyi virmedi. Ĥvāce Sa‘dān dađı muqayyed olmadı. Şeh-zāde “Aluram.” diyü tenhā Behrām Būrzū-yı Kūçek’e: “İy dilāver-i ‘ālem! ⁽⁴⁾ Sen kimüñ ođlısın bilür misin?” didi. Būrzū-yı Kūçek gülüp: “Yā Behrām bu niçe sözdür kimüñ ođlı olsam gerek? Zāhir ⁽⁵⁾ Cem Şāh’uñ ođluyam.” didi. Behrām: “Server senüñ Cem Şāh’a aşla bir vaz‘ uñ beñzemez. Hele sen kendüni ara, bir ĥoş teftīş ⁽⁶⁾ eyle.” didi. Būrzū-yı Kūçek dađı bu sözden vesvese getürüp fikr eyledi. Ben bunu ĥaber alursam yine vālidemden ⁽⁷⁾ ĥaber aluram. Benüm dürüst babam kimdür, yine vālidem bilür.” didi. Hemān tīg olup ĥareme girdi. Cem Şāh’uñ ĥātunı Sīmīn-ber ⁽⁸⁾ Bānū’nuñ üzerine yüridi. Sīmīn-ber Bānū şaşdı. Ķorĥup: “İy ođul kişi ĥic vālidesi üzerine tīg çeküp ⁽⁹⁾ gelür mi? Bunuñ aşlı nedür?” didi. Būrzū-yı Kūçek Sīmīn-ber Bānū’ya: “İy valide, tođrı söyle ben kimüñ ođluyam?” ⁽¹⁰⁾ didi. Sīmīn-ber Bānū: “Abu iy ođul bir kimsenüñ kaç babası olur. Cem Şāh ođlusın.” didi. Būrzū-yı Kūçek: ⁽¹¹⁾ “Yoĥ öyle degüldür. Eger ben Cem Şāh ođlu olaydum elbetde benüm dađı vaz‘ -ı ĥarekātum Cem Şāh’a beñzerdi. Tođrısın ⁽¹²⁾ söyle. Yoĥsa Yezdān-ı pāk ĥaĥķı-ĥün saña kıyaram.” didi. Sīmīn-ber ‘āciz olup aĥvāli taĥrīr eyledi. Tođrısı ⁽¹³⁾ budur kim sen Būrzū ibn-i Sohrāb ođlısın. Babañı cāha düşürüp vālideñi öldürdiler. Cem Şāh seni bir ağacda ⁽¹⁴⁾ bulup besledi.” didi. Būrzū-yı Kūçek ĥünkim esrāra vāķıf oldı. Ĥayf u nāliš idüp vālideyni iĥün ol gün ⁽¹⁵⁾ ve ol gice mātem eyledi. Yarındası gün Cem Şāh-ı ‘Ādī dīvānına geldi. Cem Şāh’a eyitdi: “İy şāh! Niĥün beni muĥaddem ⁽¹⁶⁾ bu sırdan āgāh eylemeyüp ketm eyledüñ?” diyü biraz söyledi. Ve Behrām’uñ iz‘ ānına taĥsīn ve dā’imā fikr eylerdi. “Ben pederüm ⁽¹⁷⁾ ve vālidem intīķāmın Rüstem ve Keyĥusrev’den niçe alsam.” diyü.

Ammā Ĥvāce Sa‘dān bir gün gidecek oldı. Cem Şāh’a eyitdi: ⁽¹⁸⁾ “İy Şāh-ı Deşt-i Serā⁴⁸⁴ ĥayrı Şāh-ı Īrān ĥarafına giderem. Ancaĥ şeh-zādeye söyleseñüz şol emānet olan cāriyyeyi virse. ⁽¹⁹⁾ Ötede Keyĥusrev Kāmran’uñ gözi yoldadır.” didi. Cem Şāh dađı Būrzū-yı Kūçek’e söyledi. Būrzū-yı Kūçek ĥazaba gelüp ⁽²⁰⁾ dānā getürtdi.

⁴⁸⁴ Metinde “Dest-i Serā”.

Cāriyeyi kendüye nikāh itdirüp ol sâ‘ at bikrin izāle eyledi. H̄vāce Sa‘ dān işidüp “Bu naşıl ⁽²¹⁾ işdür? Keyhusrev ve Rüstem tıyarsa şoñra niçe olur h̄ālî?” diyü vāfir tahavvür-āne sözler söyledi. Būrzū-yı ⁽²²⁾ Kūçek bu sözleri işidüp āteş-mahz oldu. Virdügi eşyāyı yine elinden alup: “Var imdi bildüğinden ⁽²³⁾ qalma.” diyüp bunları şehrden qovdı. Bir rivāyetde iki yüz degnek de urdı. H̄vāce Sa‘ dān bāzırgānlar ile ⁽²⁴⁾ toğrı Īrān’a geçüp Keyhusrev Kāmran’a geldiler. Feryād idüp olan h̄ālî haber virdiler. Keyhusrev bunu işidüp ⁽²⁵⁾ fikr eyledi. Bu ejder peçesidür dağı kūçek, başın ezmek gerekdür. Zīrā atalar āteş-nişāndān ve aḥker-güzāšten vāқи‘ i [396a] ⁽¹⁾ {vāқи‘ i} geşten becce nigāh-dāšten kār-ḥurd-ı mendān degüldür. Yoḥsa ‘ asker-keş değışür güşā olursa başımuza ⁽²⁾ bir ‘ aẓīm belā olur.” diyüp emr eyledi. Bir nāme taḥrīr idüp mührledi. Būrzū-yı Kūçek’e bu nāmeyi kim götürüp cevāb ⁽³⁾ getüre?” diyince Gīv-i sūtürk ayağa turup: “Ben getüreyim.” didi. Keyhusrev ḥıl‘ at geyürüp nāmeyi eline virdi. Gīv nāmeyi ⁽⁴⁾ aldı. Biraz ğulām ile raḥşına süvār olup ‘ azm-i Deşt-i Serā eyledi. Bir gün gelüp Deşt-i Serā’ya dāḥil oldı. ⁽⁵⁾ Ammā Gīv gidince Keyhusrev fikr idüp didüklerine göre bu oğlan serkeş oğlan imiş. Şāyed Gīv ile ‘ arbedesi ⁽⁶⁾ vāқи‘ olup Gīv yalnız zebūn ola diyü Hecīr ibn-i Kürdiz’üñ yanına biñ nefer sipāh qoşup Gīv’üñ kafasına gönderdi. ⁽⁷⁾ Ammā Gīv Deşt-i Serā’da dīvān-ı Cem Şāh’a irüp kendin ‘ arz eyledi. Destür olup içeri girdi. Gördi taḥt üzerinde ⁽⁸⁾ Cem Şāh oturmuş. Pāy-i taḥt şandalīsinde Būrzū-yı Kūçek oturur. Yitmiş arış qadd ile bir mehīb oğlan. Gīv ⁽⁹⁾ nāmeyi şundı. Dānā eline virüp oqıtdı. “Elbetde kıızı bu taraḫa irsāl idesin.” dimiş. Būrzū-yı Kūçek çünkim ⁽¹⁰⁾ nāmeden kıızı gönderesin sözün işitdi. Ğazaba gelüp bu ne bī-ma‘ nā kelimātdur. Bu Keyhusrev taḥt-ı Īrān’a ne ‘ aql ile ⁽¹¹⁾ ḫareket eyler ve ḫükm eyler. Ben kıızı nikāh idüp aldum. H̄ālā bikrin izāle eyledüm. Şimden girü niçe qābildür kim kıızı ⁽¹²⁾ ğayra virem.” didi. Gīv darıluḫ: “Nā-bekār yaban oğlanı! Sen kimsin kim Keyhusrev gibi pādişāhuñ ‘ aqlına daḥl idesin?” ⁽¹³⁾ didi. Būrzū-yı Kūçek eyitdi: “İy nāqış-ı naşr-ı kec-nazar, sen bir qāşıdsın. Saña söz düşmez. Saña lāzım olan ne cevāb ⁽¹⁴⁾ virürlerse anı varup irsāl eylemekdür.” didi. Gīv: “Bre nā-bekār yaban oğlanı! Ben Gīv-i sūtürk olup Tūrān’da kılıcum ⁽¹⁵⁾ menşürin yüridüm. Sen baña böyle söylersin.” diyüp Būrzū’ya yüridi. Būrzū-yı Kūçek dağı yirinden pertāb ⁽¹⁶⁾ idüp birbirleri ile boğaz boğaza yaqa yaqaya olup ol qadar keşākeş eylediler. Üzerlerinde olan eşvābları ⁽¹⁷⁾ rīze rīze oldı.

‘ Āqıbet Gīv’üñ sermūzesinde olan mehmiẓ h̄ālīce şaçāğına ilişüp yüzi üzerine qapandı. ⁽¹⁸⁾ Būrzū-yı Kūçek fırsat bulup Gīv’üñ üzerine düşdi. Ve ḫançer ile Gīv’üñ

sol kulağın deldi. Ve kalkup vardı, ⁽¹⁹⁾ yirinde qarār eyledi. Gīv dağı yirinden turup çāre nedür taşra çıkdı. Ve raḥşına süvār olup kal‘ adan taşra oldu. ⁽²⁰⁾ Bir şahrāda gelüp qarār eyledi. “Şimden girü bu şekl ile ben Īrān’a gitmem tā ol oğlāndan intiḳām almaduḳça.” didi. Ve yanında ⁽²¹⁾ olan ğulāmlara sipāriş eyledi. “Bürzū-yı Kūçek her ne zamān taşra şikāra çıkarsa baña ḥaber idüñ.” didi. Ğulāmlar ⁽²²⁾ dağı “Nola!” diyüp gözetdiler. Bir gün Bürzū-yı Kūçek Behrām ve Behmen ve Kābūs ile ve niçe ğulāmān ile şikāra çıkdı. ⁽²³⁾ Ğulāmlar görüp Gīv’e ḥaber eylediler. Gīv raḥşına süvār olup geldi. Bürzū-yı Kūçek’üñ öñin aldı. Bürzū-yı Kūçek ⁽²⁴⁾ Gīv’i görüp: “Nedür yā Gīv murāduñ?” didükde Gīv: “Nolsa gerek? Elbetde intiḳāmum ḳor mıyam?” diyüp Bürzū-yı Kūçek’e bir nīze ⁽²⁵⁾ ḥavāle eyledi. Bürzū-yı Kūçek siper berāber virüp aşığa başdı. Nīze yalmanı siperden güzer idüp Bürzū-yı Kūçek’üñ [396b] ⁽¹⁾ bindügi raḥşuñ şikeminden dümine varınca yarup indi. Raḥş yıḳıldı. Bürzū-yı Kūçek pertāb idüp: “Hay nā-bekār sen misin ⁽²⁾ benüm atum helāk eyleyen?” diyüp el tīr ü kemāna urdı. Uzaḳdan Gīv’e bir ḥadeng urup atınuñ şikeminden girüp çeşminden ⁽³⁾ çıkdı. Gīv’üñ raḥşı helāk olunca Gīv de atilup zemīne indi. İki dilāver piyāde olup birer dıraḥt-ı müntehāyı siperlenüp ⁽⁴⁾ birbirlerin ḥadenge tutdılar. Gerçi Bürzū-yı Kūçek ‘ilm-i ḥadengde yegāne idi. Ammā Gīv eski ḳurd olup fāris dilāver ⁽⁵⁾ olmağla Bürzū-yı Kūçek’üñ oḳların birer lu‘b ile men‘ eylerdi. Bu arada Cem Şāh’a ādem gidüp Cem Şāh beş yüz ḳadar ⁽⁶⁾ ādem ile gelüp irişdi. Bürzū-yı Kūçek’i zebün görince na‘ ralar urup yürüdiler. Gīv dağı yigirmi ḳadar ğulām ile ⁽⁷⁾ qarşu varup cenge başladılar. Nā-gāh biñ nefer sipāh ile Hecīr ibn-i Kürdiz dağı gelüp irişdi. Gördi birāderi Gīv piyāde ⁽⁸⁾ arada ḳalmış. Hemān yek-pāre ḥamle idüp **ḥulāşa-i kelām** bunlar birbirleri ile aḥşam olunca ceng idüp arada çok ⁽⁹⁾ kimse düşdi. ‘Āḳıbet birbirlerinden ayrılıp Bürzū-yı Kūçek Gīv’e: “Neyleyem nā-bekār? Eskiden emekdārsın. Yoḥsa seni ⁽¹⁰⁾ bir tīğ ile bugün iki pāre eylerdüm.” diyüp şehre döndi. Gīv dağı: “Neyleyem sefīh oğlan. Pādişāhum rızā virmez. ⁽¹¹⁾ Yoḥsa seni bir nīze ile ḳatlı iderdüm.” didi. Hecīr dağı Gīv’i alup döndiler. Hecīr Gīv’e: “Be hey birāder! Her yirde tīz-mizāclıḳ ⁽¹²⁾ eylersin. Gör işte ben gelüp irişmesem belki yalnız saña bir ḥatā iderlerdi.” didi.

Hele bunlar dönüp bir maḥalle geldiler kim ⁽¹³⁾ yol iki oldu. Biri Zābil’e biri Belḥ’e giderdi. Gīv Hecīr’e eyitdi: “Birāder sen bundan ḫoḡrı Belḥ’e varup şāha ⁽¹⁴⁾ vuḳū‘ı üzere aḥvāli ifāde eyle. Bānū Güşāsb şimdi Belḥ’dadur. Beni ḥālde görüp ‘itāb eyler. Ben bundan Zābil’e ⁽¹⁵⁾ giderem. Varup şāḥib-ḳırāna ḥālimi bildirüp ricā iderem.” didi.

Hecir biñ nefer ādem ile Belh'e gitdi. Giv başına bir sipāhī şarığı şarınup ⁽¹⁶⁾ 'azm-i Zābil eyledi. Tā kim Zābil'e gelüp Rüstem'e buluşdı. Ayağına düşüp aḥvālī naql eyledi. "Beni bānūdan ḥalāş eyle." diyü niyāz eyledi. ⁽¹⁷⁾ Rüstem eyitdi: "Elem çekme, otur 'işret eyleyelim." didi. Ve tenbīh idüp "' Asker ḥāzır olsun." diyü münādīler nidā itdürdi.

Bu yañadan Hecir Belh'e ⁽¹⁸⁾ gelüp şāha buluşdı. Ve olan aḥvālī cümle naql eyledi. Keyḥusrev: "Elbetde ' asker ḥāzır olsun. Deşt-i Serā üzere seferüm vardır." ⁽¹⁹⁾ didi. Selāmūn Ḥakīm: "Pādişāhum, gel cengden fāriğ olup şulḥ ol. Ğavğāda 'ālem yoḡdur." didi. Keyḥusrev daḡı Selāmūn Ḥakīmūñ sözi ⁽²⁰⁾ ile Būrzū-yı Kūçek'e bir şulḥ-nāme inşā idüp bir kāşid ile gönderdi. Mefhūm: "İy dilāver! Bir işdür oldı. Mazā-mā-mazā bizüm daḡı ⁽²¹⁾ cāhdan ḥaberimüz yoḡıdı. İmdi saña pederūñ Būrzū'nuñ cümle menāşıbin virüp küllī ri'āyet ideyim." dimiş. Būrzū-yı Kūçek ⁽²²⁾ cevāb-nāme gönderdi ki: "Ben pederüm ḡanın almaduḡça tīgumı ḡılāfuma ḡoymam. Ve cengden daḡı ferāḡat eylemem." didi. Andan şoñra ⁽²³⁾ tedārük görüp yüz biñ musliḡ sipāh ile pehlivānları Behrām ve Kāpūs ve Behmen ile Deşt-i Serā'dan ḡalḡup 'azm-i Belh eyledi.

⁽²⁴⁾ **Bu yañadan** Rüstem daḡı tedārükün görüp on iki biñ Zābil 'askeri ile ḡalḡup Belh'e geldi. Keyḥusrev Kāmrān istiḡbāl ⁽²⁵⁾ idüp ḡondurdi. Rüstem, Ferāmurz ve Zāl-ı Zamān ve Zevvāre ve Giv ile dīvāna gelüp yirlü yirinde ḡarār eylediler. Rüstem Giv'i bānūdan [397a] ⁽¹⁾ bānūdan ricā idüp Bānū Ğuşāsb muḡayyed olmadı. Keyḥusrev Kāmrān Rüstem'e ziyāfet idüp Keyḥusrev'ūñ daḡı bār-ḡāhı ḡaşra ḡıḡmış-ıdı. ⁽²⁾ 'Askeri bu ḡarafdan gelmek üzere idi. Nāḡāḡ İrān'a birḡaç köylüleri gelüp: "Pādişāhum biraz Tatar ile Efrāsiyāb köylerimüzi ⁽³⁾ urdı." diyü şikāyet eylediler. Keyḥusrev: "Şimdi niḡe idelim?" diyü müşāvereden şoñra Ferīborz'ı, Şāh ve Ğüstehem'i şāḡib-ḡırān naşb idüp ⁽⁴⁾ yüz biñ er-ile Ceyḡūn kenārına ḡoḡrı gönderdiler. Ferīborz ile Ğüstehem Ceyḡūn kenārına gelüp gördiler. Efrāsiyāb'dan ⁽⁵⁾ aşla nişān yoḡdur. Meger Efrāsiyāb'ūñ gelmekden ḡaberi yoḡ-ıdı. Biraz Tatar Ğerşivez izni ile Efrāsiyāb'dan ḡabersüz ⁽⁶⁾ gelüp köylerden bir miḡdār ḡarāt-ıla ḡanīmet alup yine tiz Tūrān yaḡasına ḡeḡmişlerdi. Ferīborz ile Ğüstehem müşāvere ⁽⁷⁾ idüp Tūrān yaḡasına cāsūs gönderdiler. Cāsūslar varup ol vādīleri teccessūs eylediler. Aşla nām u nişān ⁽⁸⁾ yoḡdur. Ancaḡ bir miḡdār Tatar 'askeri İrān yaḡasına ḡeḡup biraz ḡarāt idüp ḡitmişler. Bunlar daḡı dönüp Ferīborz ⁽⁹⁾ ve Ğüstehem'e geldiler. Vuḡū'ı üzere ḡaber virdiler. Ferīborz

ve Güstehem dahı müşāvere idüp: “Ġayrı ilerüde işümüz yokdur. Ancak ⁽¹⁰⁾ yab yab girü dönüp giderüz.” didiler. Yine oralarda cāsuslar qodılar. “Eger bir şey zuhūr eylerse bize haber irişdirüñ.” diyü ⁽¹¹⁾ kendüleri dönüp ayak ayak yürüdiler. Girü Tūrān semtine çeşm u gūšta oldılar.

Ammā ez-īn-cānib rāvī eydür: Bürzū-yı ⁽¹²⁾ Kūçek yüz biñ sipāh ile bir yirde gelüp bir küh dāmeninde qondı. Kendüsi birkaç pehlivān ile şikāra çıqdı. Gezerken ⁽¹³⁾ şahrāda bir ‘ asker görüp: “Āyā bu ‘ asker nedür ola?” diyüp bu ‘ askerden bir tarīq ile bir ādem qapdurdı. Öñine getürüp: “Bu ‘ asker nedür? ⁽¹⁴⁾ Qandan gelüp qanda gidersüñüz?” didi. Ol şahş gördi bir tāze nev-civān. “Sultānum biz Ġrān ‘ askeriyüz. Efrāsiyāb Hān ⁽¹⁵⁾ kim Tūrān pādīşāhidur. Biraz ‘ asker ile Ġrān tarafına geçüp Keyhūsrev Kāmran’uñ hāş olan köylerin urup gārāt eyledi, ⁽¹⁶⁾ diyü feryādcı geldi. Keyhūsrev ise Bürzū-yı Kūçek üzere gitmege yāhūd Bürzū üzerime gelürse diyü ‘ asker cem‘ idüp ⁽¹⁷⁾ Belh öñinde otururdu. Bu haber gelince Ferīborz ibn-i Kāvus ile Güstehem ibn-i Nevruz’ı ta‘ yīn eyledi. Ve yüz biñ kadar ‘ asker ⁽¹⁸⁾ qoşdı. İşte ben ol ‘ askerdenem. Ve sizüñ gördüğünüñ ‘ asker dahı ol ‘ askerdür. Ceyhūn kenārına dek varup ⁽¹⁹⁾ gezdük ve ilerü Tūrān yaqasına dahı cāsūs gönderdük. Meger Efrāsiyāb’uñ geldüginüñ aşlı yoğ-ımuş. Biraz Tatar ‘ askeri ⁽²⁰⁾ uğrılıq ile çapul idüp geçmişler. Bir miqdār gārāt idüp gānīmet alup gitmişler. Biz de girü döndük. Yab yab ‘ askere ⁽²¹⁾ giderüz.” didi. Bürzū-yı Kūçek emr idüp ol ādemi şakladılar. Bürzū-yı Kūçek şikārdan dönüp çādırına geldi. ⁽²²⁾ ve tenhā Cem Şāh’ı ve Behrām’ı ve Kābūs’ı ve Behmen’i da‘ vet idüp bunlara: “Benüm hātırıma bir şey geldi. Eger yolında ise ma‘ kıl ⁽²³⁾ görüñ.” didi. Bunlar: “Buyur server göreyim. Eger ma‘ kıl ise biz de ma‘ kıl diyelim.” didiler. Bürzū-yı Kūçek eyitdi: “Begler ⁽²⁴⁾ hātırıma bir ma‘ nā hūtur eyledi. İhtimāldür ki eger idebilirsek Belh’ı alurduq.” didi. Bunlar: “Nedür?” didiler. Bürzū-yı Kūçek ⁽²⁵⁾ eyitdi: “Şundan birkaç rind-i ser-bāz fedāyī kimseler uysa, Keyhūsrev’e varup: ‘Pādīşāhum Efrāsiyāb Ferīborz ile Güstehem’i [397b] ⁽¹⁾ tıtip ber-dār eyledi. Ve bütün ‘ askeri kırdı. Hāş köyleri yaqap yıqmağa başladı. Biz güc-ile qaçup geldük. Eger ⁽²⁾ irişmezseñüz bütün Ġrān hārāb u yebāb olur, diseler Keyhūsrev’üñ ‘ aklı gider. Belki ‘ umūmen ‘ askeri qaldırup Ceyhūñ ⁽³⁾ kenārına toğrı gide. Birkaç gün Belh öñinden alarğa gidince biz dahı qal‘ a qapusı şabāh açıldığı gibi her qapudan ⁽⁴⁾ yürüyüp qal‘ a içine girsek Belh’ı alup zabt eylerdük.” didi. Cümlesi Bürzū-yı Kūçek’üñ bu tedbīrin begendiler. ⁽⁵⁾ Ve tahsīn eyleyüp ma‘ kıl gördiler. Bürzū-yı Kūçek hemān ol qonaqdan göçüp ilğar ile

Belğ yakınına gelince ⁽⁶⁾ bir pīşe-zārda kemīne girdi. Birkaç kimesneler da‘ vā eylediler ki “Biz bu işi başa çıkarup icrā iderüz.” didiler. Būrzū-yı ⁽⁷⁾ Kūçek bu ādemlere va‘ dler eyledi. Ve peşin ikrām-ı in‘āmlar eyledi. Ol kimesneler Ferīborz ve Güstehem’ün ādemleri şekline ⁽⁸⁾ girüp gice içre ‘askere geldiler. Ya‘nī Belğ öñinde olan Īrān ‘askerinün kenārına geldiler.

Ṭūs telāyede idi ⁽⁹⁾ gördi biraz kimesne ‘asker kenārında dolanup gezerler. Yakın varup gördi. Bunlar “K̄aravul begin bulup hāli haber virsek ⁽¹⁰⁾ bizi ‘askere alsa.” diyüp söyleşürler. Ṭūş dağı ilerü varup: “Bu revh kimlersünüz ne gezersünüz?” diyince bunlar: “Hay ⁽¹¹⁾ dilāver-i ‘ālem! Biz de seni isterdük. İşte ben Ferīborz’ün⁴⁸⁵ ve birāderün Güstehem şeh-zādenün ādemleriyüz. Efrāsiyāb üzerine ⁽¹²⁾ ta‘yīn olunmuş-ıduğ. Varınca Ceyhūn’a yakın yirde Efrāsiyāb bizi başup Ferīborz ile birāderün Güstehem’i tūtop karşı-be-karşı ⁽¹³⁾ ber-dār eyledi. Ve ‘askeri iḥāta idüp bütün kırdı. Ve şāhuñ hāş köylerin yakup yıkar. Ve Īrān tarafına ⁽¹⁴⁾ ‘asker ta‘yīn idüp haberci şalıvirmez. Biz muḳaddem güc-ile kaçup geldük. Eger iğmāz olunursa bütün Īrān ḥarāb-ı ⁽¹⁵⁾ yebāb olmağ emr-i muḳarrerdür.” diyüp yeñi ḳapadılmış ağız ile Ṭūs’a bir mertebe söylediler kim Ṭūs’ün evvelden dağı ‘ağlı ⁽¹⁶⁾ oḳḳadan dört yüz dirhem eksük idi. Şimdi hīc ḳalmadı. Birāderi Güstehem için “Āh!” idüp bu ādemleri aldı. ⁽¹⁷⁾ Şaçın ve şaḳalın yolup Keyḥusrev ḥuzūrına getürdi. Meger Keyḥusrev dağı meclis ḳurdurup Rüstem ve Ferāmurz vesā’ir ⁽¹⁸⁾ dilāverān-ı Īrān ile oturmış bāde içerlerdi. Ve cümlesi dağı ziyāde keyf olmuşlar idi. Ṭūs-ı sipehbed gelüp ⁽¹⁹⁾ “İy Şāh-ı ‘ālem! Bu ne belādur kim cihān-ı fenāya vardı. Sen bunda oturmış bī-pervā şarāb içüp zevḳ-ı şoḥbet eylersin. ⁽²⁰⁾ Efrāsiyāb Ferīborz’i ve biraderüm Güstehem’i ber-dār idüp ‘askeri bütün kırmış ve hāş köylerün cümle āteşe urup ⁽²¹⁾ çayır çayır yakmış. Ba‘z şehrleri dağı ḥarāb eylemege başlamış.” diyince Keyḥusrev’ün ‘ağlı başından gitdi. Ve cümle pehlivānlar ⁽²²⁾ dağı end ü mend oldılar. Keyḥusrev Kāmran Ṭūs’a eyitdi: “Yā Ṭūs! Bu ḥaberi saña kim getürdi?” didi. Ṭūs da ol ādemleri ⁽²³⁾ meydāna getürüp: “İşte pādişāhum bunlar benüm kendi ādemlerümdür. Bunlar gelüp haber virdiler.” didi. Ol ādemlerden su’āl olunup ⁽²⁴⁾ anlar dağı: “Belī, böyle oldı.” diyüp ol ḳadar söylediler kim cümlesi inandı. Gerçek ḳıyās eylediler. Hemān Keyḥusrev yirinden ḳalḳup ⁽²⁵⁾ “Tīz yükledün ḳatarı ve bahārı. Bozuñ bār-gāhları. Ve ardumca gelün.” diyüp kendi at görün eyledi. Keyḥusrev

⁴⁸⁵ Metinde “Fīrīborz”.

Kāmrān'a at [398a] ⁽¹⁾ Kāmrān'a at çekivirdiler. Süvār oldu. Şāh süvār olunca Rüstem ve Ferāmurz vesā'ir dilāverler dağı cümle süvār olup ⁽²⁾ şāhuñ yanınca bile gittiler. Girüden ' asker binüp Keyhusrev'üñ ardına düşdiler.

Netīce-i kelām şabāh olunca ordu ⁽³⁾ yirinde kimse kalmayup ılgar-ıla binüp gittiler. Ol kimesneler oradan dönüp Bürzū-yı Kūçek'üñ kemīn virdügi ⁽⁴⁾ yire geldiler. ' Askerüñ kākup gittügin haber virdiler. Bürzū-yı Kūçek şād olup ol kimesnelere ' azīm in'ām u ihsānlar ⁽⁵⁾ eyleyüp oradan ılgar ile Belğ'e yüridiler. Bir gice gelüp biñ nefer-i dilāver ile Bürzū-yı Kūçek Belğ'üñ bir çapısına yakın ⁽⁶⁾ yirde kemīne girdi. Sā'ir sipāh dağı bölük bölük gelüp her çapuya yakın yirlerde kemīne girdiler. Çünkim gice mürür idüp ⁽⁷⁾ şabāh oldu. Qal'a çapusun açınca hemān Bürzū-yı Kūçek biñ nefer mübāriz ile çapudan içeri girüp bir uğurdan ⁽⁸⁾ na' ralar urup tığların ' uryān idüp şehrlüye koyuldılar. Şehrde hōd ceng ider kimse yok idi. Cümlesi Şāh-ı ⁽⁹⁾ Īrān ile taşra çıkup berāber gitmişlerdi. Her çapudan dağı Bürzū-yı Kūçek ' askeri bölük bölük girüp kılıc urdılar. ⁽¹⁰⁾ şehrlü gördiler olmaz, "Amān!" diyüp şehri teslīm eylediler. Bürzū-yı Kūçek sarāy-ı Keyhusrev'e varup tahtın kılıclayup ⁽¹¹⁾ zābt eyledi. Kendi tahtda oturup Cem Şāh vesā'ir dilāverler zerrīn şandalīlerde çarār eylediler. Bürzū-yı Kūçek ⁽¹²⁾ nāmına şehr-i Belğ zābt olunup adına sikke kazdurdı. Bu arada niçe kimesneler Keyhusrev'üñ ardınca feryāda gittiler.

⁽¹³⁾ **Ammā ez-īn-cānib rāvī eydür: Bu tarafından** Keyhusrev Kāmrān ılgar ile gidüp üçinci gün çarşudan Ferīborz ile Güstehem ⁽¹⁴⁾ dağı gelüp çavuşdılar. Birbirlerin görüp şaşdılar. Ferīborz ile Güstehem şāhı istiķbāl idüp kondurdılar. Keyhusrev Kāmrān ⁽¹⁵⁾ Ferīborz ve Güstehem'e: "Bre siz ne zamān dirildiñüz?" didi. Bunlar dağı: "Pādişāhum biz öldük mi kim dirileyüz?" didiler. Keyhusrev bunlara ⁽¹⁶⁾ aḥvālī bildürdi. "Bize şöyle feryādcılar geldi. Biz de kākup geldük." didi. Bunlar: "Ḥayır pādişāhum! Ne Efrāsiyāb'üñ Īrān tarafına ⁽¹⁷⁾ geçdügi var ve ne köyleri urduğı var. Ancağ bir miķdār Tatar ' askeri bu şudan Īrān sınırına gelüp biraz sınırda ⁽¹⁸⁾ olan köyleri gārāt idüp yine Tūrān yaķasına geçmişler. Ve nā-būd nā-peydā olmuşlar. Biz de varup tecessüs eyledük, gördük ⁽¹⁹⁾ kimse yokdur. İşte dönüp geldük." didiler. Keyhusrev Kāmrān dönüp Tūs'a: "Yā Tūs! Kanı ol senüñ bu ḥaberi getüren ādemlerüñ?" ⁽²⁰⁾ didi. Tūs aratdı, bulunmadı. Keyhusrev'e gelüp: "Va'l-lāhi pādişāhum! Anlar benüm ādemlerüm degüller idi. Birāderüm Güstehem'üñ ve Ferīborz'üñ ⁽²¹⁾ ādemleri idi.

Lākin ‘an-kaşdın ‘Benüm ādemlerümdür.’ didüm ki i‘timād eylesiz.” didi. Keyhusrev melül oldu. “Bundan mā’il ne ola?” (22) dirken Belh tarafından feryādcılar geldi. “Pādişāhum! Ne tūrursuñuz Qal‘a-i Belh’ı Būrzū-yı Kūçek aldı.” diyü. Keyhusrev bu haberi (23) işidince ‘aqlı başından gidüp nālān oldu. “Şimdi niçe olur?” diyince Rüstem eyitdi: “Elem çekme iy şāh-ı Īrān! Bu dağı gör (24) inşā’a’l-lāh yine alınur.” didi. Oradan süvār olup döndiler. Gelüp Qal‘a-i Belh önüne konup karar eylediler.

Ammā qal‘ada (25) Būrzū-yı Kūçek gördi kim Keyhusrev ve Rüstem gelüp yine qal‘a önünde konup karar eylediler. Göñlinden fikr eyledi: “Mebādā beni dağı [398b] (1) babam gibi bir lu‘b-ıla bir berzağa düşürüp helāk eyleyeler.” diyüp babama hizmet idenler gelsün. Cümlesine in‘ām u ikrām (2) ideyim.” diyü münādīler nidā itdürdi. Kethudā-yı şehr ve a‘yān-ı vilāyet cümlesi gelüp Būrzū-yı Kūçek önünde temennā idüp (3) yüz yire kodılar. Būrzū-yı Kūçek bir ‘ālā ziyāfet idüp ta‘ām yindükden şoñra bunlara: “Söyleñ benüm babama cāhı kim (4) kazdurdı. Rāst söylerseñüz cümleñüze ikrām eylerem. Eger hılāf söylerseñüz cümleñüzi katl eylerem.” didi. Bunlar dağı (5) korğularından kethudā-yı şehri vesā’irden sekiz nefer kimseyi diyüvirdiler. Būrzū-yı Kūçek cellādla fermān eyledi. On (6) sekiz nefer kimseyi tutup ‘asker-i Īrān’a qarşu burc üzere ber-dār eylediler.

Çünkim ol gice geçüp şabāh oldu. Rüstem (7) Keyhusrev Kāmran’a eyitdi: “Pādişāhum, bir nāme inşā idüp gönder. Görelim oğlan ne cevāb virür? Eger qal‘ayı teslīm eylemez (8) ise nihāyet bunuñda haqqından gelürüz.” didi. Tiz Keyhusrev Rüstem söziyle bir nāme yazup Zenge-i Şāvrān ile Būrzū-yı (9) Kūçek’e gönderdi. Zenge-i Şāvrān dağı nāmeyi alup qal‘a kapusına geldi. Ve na‘ra urup: “Elçiyem, nāmem vardur.” didi. (10) Bu kerre nigh-bānlar varup Būrzū-yı Kūçek’e haber virdiler. Būrzū-yı Kūçek dağı: “Varuñ kapuyı açup içerü aluñ, (11) görelim.” didi. Gelüp kapuyı açup Zenge’yi içeri aldılar. Zenge-i Şāvrān toğrı sarā-yı şāha gelüp Būrzū-yı (12) Kūçek’e buluşdı. Ve nāme-yi Keyhusrev’i virdi. Būrzū-yı Kūçek nāmeyi alup dānā eline virdi. Dānā alup oğdı. (13) Mefhūm-ı nāme bu idi kim: “Yā Kūçek! Gel Qal‘a-i Belh’ı teslīm idüp ‘özr dileyesin. Ve cürmin ‘afv idüp pederin (14) yirin saña vireyim. ‘Yok!’ diyüp ‘inād ve muhālefet eylesen şoñra sen dağı baban Būrzū gibi olursın.” dimiş. Bu kerre (15) Būrzū-yı Kūçek nāmeden bu cevābı işidüp: “Yabana söylemiş. Bildüğinden

kalmasun.” diyüp nāmeyi Zenge-i Şāvrān⁽¹⁶⁾ üzerine atıvirdi. “Meydānda yarın cevāb alsun.” didi. Zenge-i Şāvrān nāmeyi alup döndi. Yine ƙal‘adan ƙıƙup⁽¹⁷⁾ Keyĥusrev Kāmran dīvānına geldi. Būrzū-yı Kūçek virdügi cevābı virdi. Rüstem: “Hoş imdi günāhı boynına.” diyüp⁽¹⁸⁾ Tūs’a fermān eyledi. “Askeri āgāh eyle. Yarın ceng-i sulţānīdür.” diyü. Tūş daĥı ‘asker-i Īrān’da münādīler⁽¹⁹⁾ nidā itdirüp ‘asker-i haber-dār eyledi.

Çünkim gice geçüp şabāh oldu. Neyyir-i a‘zam ufƙ-ı mu‘azzamdan baş ƙaldırıp⁽²⁰⁾ nūrī ile ‘atıyye-baĥş-ı heft-i iƙlīm olduĥda Būrzū-yı Kūçek yüz biñ er-ile ƙal‘adan ƙıƙup ‘asker-i Īrān’a⁽²¹⁾ toĥrı şāf baĥladı. Berüden Keyĥusrev daĥı ‘asker-i Īrān-ile süvār olup Rüstem ve Ferāmurz vesā’ir Kürdizyān⁽²²⁾ ve dilāverān-ı Īrān ile şaf tutup ƙalb-gāh-ı leşkerde ƙarār eylediler. Būrzū-yı Kūçek at sürüp meydāna⁽²³⁾ girdi. Ve na‘ra urup er taleb eyledi. Īrān ‘askerinden giren pehlivānuñ tīr ü tīĥ ile kimin helāk ve kimin zaĥm-dār⁽²⁴⁾ eyledi. Rüstem bu ĥālī görüp ĥazāba geldi. Hemān Ebreş-i Gül-endām’ı yanar āteş gibi meydāna sürüp Būrzū-yı Kūçek’e⁽²⁵⁾ berāber oldu. Baĥa: “Bre sefīh oĥlan! Nedür bu senüñ böyle ĥün-rizligüñ? Yoĥsa ol dilāverleri sen mi yaratduñ kim [399a]⁽¹⁾ kim böyle kimin helāk ve kimin zaĥm-dār eylersin? Ĥamle eyle.” diyüp ĥazāb-ıla baĥınca Būrzū-yı Kūçek Rüstem’den vehm⁽²⁾ aldı. El tīr-i tīre-i cān-güzāra urup irişdi. Rüstem’e bir nīze ĥavāle eyledi. Rüstem siper-i Gürşāsb-ı Āhen-dest⁽³⁾ ile ƙarpup āsān-vech üzere men‘ eyledi. Būrzū-yı Kūçek bir nīze daĥı ĥavāle eyledi. Rüstem anı da bī-pervā men‘⁽⁴⁾ eyledi. Nevbet Rüstem’e geldükde nīze-i pār-keşti eline alup Ebreş-i Gül-endām’uñ başın döndürüp on sekiz yigirmi adım yirden meydān⁽⁵⁾ gösterüp öteden döndi. Bir geliş geldi kim Būrzū-yı Kūçek Rüstem’üñ öyle mehābet ile gelişinden vehm aldı. Tiziyye siper ƙapup⁽⁶⁾ berāber virdi. Yalman-ı nīze āyine-i siperi pūs eyledükde āteşler şaĥılıp Būrzū-yı Kūçek’üñ ƙolları bükildi. Siper gögsine ƙapandı.⁽⁷⁾ Būrzū-yı Kūçek ĥayret-ile nīze-i pār-keşti tabancalayup ƙoltuĥ altından yol gösterdi. Rüstem nīze-i pār-keşti Kūçek’üñ cebe⁽⁸⁾ ĥalkāsınuñ birine ilişdirüp tayanıvirdi. Yalman-ı nīze zirĥuñ ĥalkāsın ƙoparup geĥdi gitdi. Rüstem nīzeyi⁽⁹⁾ zābt idüp ser-i meydāna vardı. Būrzū-yı Kūçek ƙıyās eyledi kim nīze bir taraflın sōküp aldı. Vücūdı berg-i ĥazān gibi⁽¹⁰⁾ lerzeye geldi. Ol ĥazāb ile el gürze urup irişdi. Rüstem’e bir ƙarb urdı. Rüstem gürz-i kāvseri berāber virüp⁽¹¹⁾ bī-pervā Kūçek’üñ ƙarb-ı gürzin men‘ eyledi. Ve gürz-i kāvser ile Būrzū-yı Kūçek’e bir ƙarb-ı şedīd urdı. Būrzū-yı Kūçek⁽¹²⁾ gördi. Rüstem’üñ gürzi ƙara taĥ gibi gürleyüp gelür. Cān ĥavli ile gürzin

berāber virdi. Ammā gürz gürze inince Bürzū-yı ⁽¹³⁾ Kūçek'ün kolları bükildi. Başın kaçurup ɗarb-ı gürzi arqasında olan sipere aldı. Siper āyineleri ɗarha girdi. Bürzū-yı Kūçek'ün ⁽¹⁴⁾ miyānı dü-tā oldu. Başı bindügi raḥşuñ başına berāber olup cihān başına tar oldu. Rüstem gürz-i kāvseri zabt idüp geçdi. Ser-i meydāna vardı. Öteden ⁽¹⁵⁾ dönince Bürzū-yı Kūçek kendin dirüp gördi. Vücūdı ra'şe-nāk olmuş. Bildi ki Rüstem ile nīze ve gürzde başa ɗıķup ⁽¹⁶⁾ ḥerīf olımaz. Hemān el tīr ü kemāna urup bir la' l dudaklu ḥadengi baḥr-ı kemāna vaż' idüp sīne-i Rüstem'i nişāna aldı. [MĪNYATÜR] [399b] ⁽¹⁾ “Yā Rüstem! Eger merd iseñ bu ḥamleyi daḥı men' eyle.” diyüp ḥadengi iç kabzadan güşād virdi. Rüstem tiziyye siper berāber ⁽²⁾ virdi. Ammā Bürzū-yı Kūçek'ün ḥadengi āyine-i sipere toķındukda siperden güzer idüp bebr-i yabana⁴⁸⁶ uğradı. Andan daḥı ⁽³⁾ güzer idüp Rüstem'ün sīnesine şaplana kaldı. Bürzū-yı Kūçek'ün tiziyye bir oķ daḥı urdı. Anı da geçürdi.

⁽⁴⁾ **Ḥāşılı** Rüstem'ün vücūdına on beş yirden tīr urup vücūdın ḥār-püşte döndürdi. Rüstem ğayrı ğazaba ⁽⁵⁾ gelüp at sürdi. İrişdi Kūçek'e bir gürz öyle urdı kim altında olan raḥşınuñ bili kütür kütür kırılıp ⁽⁶⁾ zīr ü zeber oldu. Bürzū-yı Kūçek zemīne yıkılınca başı bir taşa rāst gelüp dört yirden pāre pāre oldu. ⁽⁷⁾ Leşker-i Bürzū-yı Kūçek bu ḥālī görünce ğulūv idüp Bürzū-yı Kūçek'i ɗapup ɗal'aya girdiler. Rüstem daḥı dönüp ⁽⁸⁾ serā-perdesine geldi. Keyḥusrev Kāmran ve pehlivānlar gelüp gördiler. Rüstem'ün vücūdı ḥadengden kirpiye dönmiş. ⁽⁹⁾ “Oķları ɗeküp ɗıķaralar.” didiler ɗıķmadı. Ḥukemā eyitdiler: “Buña 'ilāc Rüstem'e dārū virüp andan vücūdın yarup ⁽¹⁰⁾ ḥadengleri öyle ɗıķaruruz.” didiler. Rüstem ğazaba gelüp: “Girü tūruñ!” {di}didi. Andan zūr idüp eliyle ⁽¹¹⁾ kendi vücūdından oķları birer birer ɗeküp ɗıķardı. Herkes Rüstem'ün cigerdārlığına taḥşin eyledi. Oķların ⁽¹²⁾ yirinden ɗan fevvāre mişāl atılıp revān oldu. Ḥukemā yirine merhem urup ḥoş-bend eylediler. Öteden Bürzū-yı ⁽¹³⁾ Kūçek'ün daḥı başın şarup merhem urdılar. İki cānibden niçe günler ceng olmayup Rüstem ile Bürzū-yı ⁽¹⁴⁾ Kūçek'ün zaḥmları eyü olmasına muntazır oldılar.

Ammā ez-īn-cānib rāvi-i şīrīn-edā öyle naḥl u beyān ider kim meger ⁽¹⁵⁾ Rüstem pehlivānlarından bir dilāver var-ıdı. Adına Ƙırtūs-ı Ḥūristānī dirlerdi. Bir bīr-i fertūt idi. Rüstem'e ɗoķ ⁽¹⁶⁾ ḥizmeti geçmiş-idi. Ammā Ƙırtūs'ün Ferḥād Ḥūristānī nām bir

⁴⁸⁶ Metinde “beyāna”.

tüvānā oğlu irişmiş-idi. Ğāyet zīr-dest pehlivān ⁽¹⁷⁾ idi. Bir kız için kendüye cünün getürmüş idi. Ve tağlara düşüp bir zamān gezdi. Şoñra kendi gibi ⁽¹⁸⁾ başına on iki biñ dīvāne cem‘ idüp “Elbetde varur Rüstem’üñ başın keserem.” diyüp ‘azm-i Īrān eyledi. Gelürken ⁽¹⁹⁾ Türkistān’a uğradı. Efrāsiyāb’uñ niçe vilāyetin ğāret eyledi. H̄aber Efrāsiyāb’a gelüp Efrāsiyāb biraz ‘asker ile ⁽²⁰⁾ süvār olup Ferhād’uñ olduğı semte revān oldu. Meger Efrāsiyāb’uñ h̄aremi yaylağa gidüp anda ‘işret ⁽²¹⁾ iderlerdi. Ferhād dīvāne h̄aber alup vardı. Yaylağda bunlara şataşdı. Yanlarında ğulām cāriye ve h̄ādim çok idi. ⁽²²⁾ Ceng idüp arada vāfir ādem helāk oldu. Birkaçı at boynına düşüp Efrāsiyāb’a h̄aber gitdi. Yolda ittifākı Efrāsiyāb’a ⁽²³⁾ rāst gelüp aḥvālī bildürdiler. Efrāsiyāb’uñ ‘aqlı gitdi. Yaylağa yürüdi. Kendi girü ğalup ılğar ilerü biraz ‘asker ⁽²⁴⁾ gönderdi. Ferhād dīvāne bunları ğarşulayup urdı. Deste-çüpı on iki biñ zīr-dest dīvāne ile bunları bozdı. ⁽²⁵⁾ Ve perişān eyledi. Oradan Īrān’a geçdi. Der-bend-Kāş’a toğrı yürüdi. Efrāsiyāb’a tekrār feryādcı vardı. Efrāsiyāb [400a] ⁽¹⁾ Efrāsiyāb olduğı yirden süvār olup yaylağa geldi. Gördi dīvāne Īrān’a toğrı gitmiş. Ardınca yürüdi, ⁽²⁾ irişemedi. Efrāsiyāb tiz bir nāme yazup ılğar ile Keyḥusrev’e gönderdi. “İşte aḥvāl şöyle oldu. Dīvānenüñ ⁽³⁾ ḥaḳḳından gelesin. Yoḥsa Īrān’ı daḫı ḥarāb eyler.” diyü nāmeyi götüren bir ğün Belḥ’da Keyḥusrev’e gelüp nāmeyi virdi. Keyḥusrev ⁽⁴⁾ okıtdı. Mefhūmı ma‘lūm olduğda “Niçe olur?” dirken nā-ğāh feryādcı geldi. “Pādişāhum dīvāne öñine gelen ğara ⁽⁵⁾ ve ğaşabātı yaḳup yıḳup gelür.” diyü. Şāh-ı Īrān: “Bre meded! Binüñ eyledi. ‘Asker binüp birbiri ardınca gitmekde tā maḥalle dek ⁽⁶⁾ gerek Rüstem’üñ ve gerek Bürzū-yı Kūçek’üñ zaḫımları eyü olmış-ıdı. Rüstem binüp gitdi. Bürzū-yı Kūçek daḫı tāc ⁽⁷⁾ ḥānede begleri ve Cem Şāh ile oturup ‘işret eylerdi. Nā-ğāh ‘asker-i Īrān’da bir öğdünilik oldu. Herkes ⁽⁸⁾ binüp gitmege başladı. Şāh ve Rüstem daḫı binüp gitdiler. Bürzū-yı Kūçek bu ḥālī görüp ğüldi. Ve Cem Şāh’a dönüp: ⁽⁹⁾ “Gördüñ mi nā-bekār Īrānīlerüñ ḥīlelerin. Ke’ennehū biz daḫı bunlaruñ ğulğulesin görüp “Acabā ney ki?” diyü ardlarınca ğal‘adan ⁽¹⁰⁾ çıḳup gideyüz de girüden gelüp ğal‘ayı alalar. Şaḳınuñ muḳayyed olup kimse Īrānīden yaña ḥareket eylesün.” ⁽¹¹⁾ didi. Ammā Cem Şāh daḫı baḳup: “Ḥayır pehlivān! Bu ḥīleye beñzemez. Lā-büdd bunuñ bir aşlı olmaḳ gerekdür.” didi. Bürzū-yı ⁽¹²⁾ Kūçek: “Acabā öyle miydi?” dirken bu maḥalde Zenge-i Şāvrān gelüp geçerdi. Bürzū-yı Kūçek görüp tura “İy pehlivān! ⁽¹³⁾ saña bir su’ālüm var.” diyü tāc-ḥāneden ḥayḳırdı. Zenge[-i] Şāvrān Bürzū-yı Kūçek şadāsın işidüp yuḳarı ⁽¹⁴⁾ baḳdı. Gördi Bürzū-yı Kūçek’dür. “Ne istersin iy dilāver?” diyüp tırdı. Bürzū-yı Kūçek Zenge’ye: “İy dilāver-i ⁽¹⁵⁾ ‘ālem! Yezdān-ı pāk ḥaḳḳı-çün toğrı

söyle⁴⁸⁷ şimdi siz böyle ‘acele ile kında gidersünüz? Aşlı nedir?’ dedi. ⁽¹⁶⁾ Zenge-i Şāvran Būzū-yı Kūçek’e: “İy nāmdār aşlı budur ki şāhib-kırān-ı ‘ālem Rüstem pehlivānlarından bir emek-dār pehlivānı ⁽¹⁷⁾ var idi. Adına Kırtūs-ı Hūristānī⁴⁸⁸ dirler. Ve lağabına Bīr-i fertūt dirler. Anuñ bir oğlu irişmiş idi. Adına Ferhād ⁽¹⁸⁾ Hūristānī dirler. Şimdi dīvāne olmuş. Ve başına on iki biñ deli cem‘ idüp her biri deste-çüb kullanur. ⁽¹⁹⁾ Zīr-dest delüyi “Varup Rüstem’ün başın keserem.” diyü yürümiş. Öñine gelen diyāri harāb iderek gelürmüş. ⁽²⁰⁾ Bu araya yakın bir der-bend vardır. Der-bend-i Kāş dirler. Şimdi ol Der-bend-i Kāş’a gelmiş. Keyhūsev’e feryādcı geldi. ⁽²¹⁾ Şāh-ı Īrān dañı binuñ idüp gitdi. İşte biz dañı bütün bār-hāneyi kaldırıp ardınca gideyoruz.” ⁽²²⁾ dedi. Ve ‘aceleten ilerüye toğrı geçdi gitdi. Būzū-yı Kūçek Cem Şāh’a ve Behrām’a ve Kāpūs’a ⁽²³⁾ ve Behmen’e bakup: “Gelüñ sizüñle biz dañı varup ceng eyledüklerin temāşā eyleyelim.” dedi. Cem Şāh eyitdi: “Be hey ⁽²⁴⁾ oğul! Neylersin, şunda oturup ‘ālem eyleyelim. Ne hālleri var ise görsünler. Düşmen ‘askerine karşı ⁽²⁵⁾ varup görünmekde ‘ālem yokdur. Zīrā anlaruñ cümlesi senüñ düşmen-i cānuñdur.” dedi. Būzū-yı Kūçek: “Herçi [400b] ⁽¹⁾ bād-ābād yazılan bozulmaz.” diyüp kalkdı. Yanına üç yüz gülām aldı. Ve dilāverleri aldı. Cem Şāh’uñ iki ⁽²⁾ oğlı var-ıdı. Birine Ferağ ve birine Kağgar dirlerdi. Belh’ı aña sipāriş idüp kal‘ adan çıkıldılar. Der-bend-i Kāş⁴⁸⁹ ⁽³⁾ cānibine revān oldılar. Bir kūha gelüp açmazdan temāşāya tūrdılar.

Ammā ez-īn-cānib rāvī kavlince öteden ⁽⁴⁾ Ferhād dīvāne on iki biñ eli deste-çüplü zīr-dest dīvāne ile yürüyüp der-bend-i kāşı geçdi. Beri ⁽⁵⁾ cānibine kōndı. Īrān ‘askeri dañı gelüp dīvānelere muqābil kōndılar. Ammā Ferhād dīvāne ‘asker-i Īrān’ı ⁽⁶⁾ görüp hemān binüp şaf tūtdı. Ferhād birden yürüdi. Īrān ‘askeri dañı binüp şaf⁴⁹⁰ tūtdı. Hemān birden ⁽⁷⁾ Īrān ‘askerin dañı yürüdüp birbirlerine qarılıp kağışdılar. Delü ceng içre rāst geldüğü pehlivānı ⁽⁸⁾ bir deste-çüb ile ser-nigün eyledi. Nā-gāh Cihān-bağş-ı Cihān-ārā dilāvere rāst gelüp bir deste-çüb ⁽⁹⁾ havāle eyledi. Ammā delünüñ elinden hendese yok. Hikmet-i ilāhī Cihān-bağş ol gün bir gergedāna binmiş-idi. Delü gergedānuñ ⁽¹⁰⁾ başına bir deste-çüb urup hūrd eyledi. Gergedān yıkılınca Cihān-bağş gergedān ile bile yıkıldı. “Kalkayım.” ⁽¹¹⁾ diyince dīvāne gürleyüp üzerine yürüdi. Nā-gāh Bānū Gūşāsb

⁴⁸⁷ Metinde “şöyle”.

⁴⁸⁸ Metinde “Haqqasitānī”.

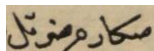
⁴⁸⁹ Metinde “Kās”.

⁴⁹⁰ Metinde “taf”.

ol araya çıkageldi. Bu hâli görüp: “Çek elüñ ⁽¹²⁾bre şîñaram [...] ⁴⁹¹delü.” diyüp irişdi. Bu kerre Deli Bânü[’ya] hamle eyledi. Bunuñ hamlesin men^c idüp dîvâneye bir sille ⁽¹³⁾öyle urdı kim dîvānenüñ gözlerinden âteş saçıldı. Hemān ğijġırup hışm-ıla irişdi. Bânüya yine bir deste ⁽¹⁴⁾çüb havāle eyledi. Ammā Cihān-bağş gibi aña da eksük urup bānūnuñ bindügi rağşnuñ kellesine rāst ⁽¹⁵⁾gelüp ħurd-ĥām eyledi. Bānū daĥı piyāde kıldı. Bu arada kanda imiş Ferāmurz-ı ser-āmed geldi. Dîvānenüñ itdügi ⁽¹⁶⁾işleri gördi. “Hay nā-bekār deli!” diyüp üzerine varınca dîvāne Ferāmurz’a da deste-çüb havāle eyledi. ⁽¹⁷⁾Ferāmurz irüp Ferhād dîvānenüñ sînesine bir sille öyle urdı kim dîvānenüñ dem-i nefesi sînesinde bend olup ⁽¹⁸⁾bir cānibe dırāz-be-dırāz ser-nigün oldu. Yine cān havliyle tîz yirinden tırup tağ cānibine toğrı süpürü ⁽¹⁹⁾tutup kaçdı. Bürzū-yı Kūçek dîvānenüñ kaçduğın görüp hemān Cem Şāh’a vesā’ir yanında olan dilāverlere ⁽²⁰⁾eyitdi: “Varayım şol nā-bekār dîvāneyi getüreyim. Neyler?” diyüp at kopardup gitdi. Cem Şāh daĥı pehlivānlara: “Siz bunda ⁽²¹⁾turuñ, ben ardınca gideyim. Mebādā bir ĥaṭā ola.” diyüp Bürzū-yı Kūçek’üñ ardınca gitdi.

Ammā ez-în-cānib rāvi ⁽²²⁾**eydür:** Bîjen ibn-i Kürdiz gördi kim Ferhād dîvāne Ferāmurz muşt-ıla yıķup dîvāne kılķup ĥavfından tağa ⁽²³⁾toğrı kaçdı. Tağdan bir pehlivān at kopardup dîvānenüñ ardına düşdi. Biri anuñ daĥı ardınca ⁽²⁴⁾gitdi. Bîjen ise ġāyet cigerdār bahādırdur. Gözin budakdan şaķınmaz. “Göreyim şol dîvānenüñ ardınca ⁽²⁵⁾gidenler kimlerdür?” diyüp Bîjen daĥı berüden at kopardı. Dāmen-i kūha gelince Bürzū-yı Kūçek geçdi. Cem Şāh [401a] ⁽¹⁾Cem Şāh kıldı. Bîjen tırup Cem Şāh geldi. Bîjen’üñ üzerine uğradı. Türbede yılan görmişe ⁽²⁾dönüp: “Hay nā-bekār Īrānī! Sen bunda ne ararsın?” diyü cān havliyle Bîjen’e tîğ havāle eyledi. Zîrā kıyās ⁽³⁾eyledi kim kendüsin görüp geldi. Aşlında Cem Şāh daĥı ziyāde zîr-dest ĥerîfdür. Ammā Bîjen pil ⁴⁹²daĥı nām-dār serverdür.

⁽⁴⁾ **Ĥāşılı** Bîjen Cem Şāh’ı görünce şād oldu. Ve bildi kim ilerü giden Bürzū-yı Kūçek’dür. Tîz siper ile çarpup ⁽⁵⁾Cem Şāh’uñ tîğını men^c eyledi. Ve Cem Şāh’a: “İy nā-bekār ‘ādī hep bu kadar fitne ve fesāda bā’ iş ve bādī olan ⁽⁶⁾sen degül misin? Eyüsi senüñ vücūduñı ‘ālemden ĥak eyleyüp düşmenüñ şād u ĥandān eylemekdür. Bir kılıc

491

492 Metinde “bil”.

öyle çaldı kim ⁽⁷⁾ meger bî-cārenüñ eceli gelmiş. Ve peymāne-i ‘ömri tölmiş ve dāne-i kısmı tamām olmuş-ıdı. Cem Şāh’ı Bījen tīg ile iki ⁽⁸⁾ pāre eyledi. Ve inüp kellesin bedeninden kesüp cüdā eyledi. Fitrākine beste idüp yine rahşına süvār oldu. ⁽⁹⁾ Ve döndi.

Gelelim biz dīvāne ile Bürzū-yı Kūçek’e. Dīvāne kaçup giderken **ammā ez-īn-cānib rāvī eydür:** Meger ⁽¹⁰⁾ Neyrem-i Şānī oğlu Hüm ‘Ābid ile seyāhate gidüp nice yıllar idi ‘ālem-i seyāhatde gezerler idi. Şimdi seyāhatden ⁽¹¹⁾ tekiyyelerine gelüp ammā çokdan Şāh-ı Īrān ve hūşyāvendimüz olan evlād-ı Qahramān ile görüşmedük, varup ⁽¹²⁾ bir kerre ziyāret idüp görüşelim.” diyüp ‘azm-i Īrān eylemişlerdi. Belh’e gelür iken ittifaq delünüñ uğrına gelüp ⁽¹³⁾ Ferhād bunlara: “Siz kimsünüz?” diyü su’āl eyledi. Bunlar da kendüleri kim olduğın diyüvirdiler. Hemān dīvāne bunlara ⁽¹⁴⁾ hamle idince Neyrem-i Şānī dīvānenüñ sīnesine bir muşt urup yıkdı. Ve dırahtuñ birine bend idüp geçdi, ⁽¹⁵⁾ gitdi. Bürzū-yı Kūçek gelüp gördi. Dīvāneyi bir dırahta şarakomışlar. Ve ilerüde iki dervīş çekilüp giderler. ⁽¹⁶⁾ Ta’accüb idüp Dīvāne’nüñ yanına geldi. Ferhād’a: “İy dīvāne! Seni bu dırahta böyle kim bağladı.” didi. Ferhād ⁽¹⁷⁾ dīvāne: “Şol giden iki dervīşüñ biri bağladı.” didi. Bürzū-yı Kūçek: “Yā ol dervīşler kimlerdür? Bilür misin?” ⁽¹⁸⁾ didi. Dīvāne: “Belī, bilürem. Su’āl eyledüm ‘Siz kimlersünüz?’ diyü. ‘Birimüz Neyrem-i Şānī ibn-i Dād-şem’dür. Birimüz Hüm ‘Ābid ibn-i Neyrem’dür.’ ⁽¹⁹⁾ diyü cevāb virdiler.” didi. Bürzū-yı Kūçek dīvāneye: “Yā Ferhād seni şimdi ağacdan şalvirüp bendden ⁽²⁰⁾ halāş eylesem gelüp baña tābi’ olur mısın?” didi. {didi.} Dīvāne dağı: “Amān! Pehlivān oluram.” didi. Bürzū-yı ⁽²¹⁾ Kūçek dağı gerçek şanup inandı. Rahşından inüp vardı. Dīvāneyi dırahtdan çözdü. Şalvirdi. ⁽²²⁾ Dīvāne bendden halāş olunca: “İy nā-bekār! Sen misin gelüp beni halāş eyleyen? Yā şimdi elümden niçe halāş olursın?” ⁽²³⁾ diyüp Bürzū-yı Kūçek’e şarıldı. Bürzū-yı Kūçek: “Bre ne yabana söyler bu nā-bekār deli qaltabānı?” diyüp ol dağı ⁽²⁴⁾ dīvāneye şarıldı. Ammā deli zūr-āver gidi Bürzū-yı Kūçek ile vāfir sürüşdiler. ‘Ākıbet Bürzū-yı Kūçek gayrete ⁽²⁵⁾ gelüp qaldurdu. Delüyi yire urdu. Ve sīnesine binüp dal-ğançer oldu. “Niçesin nā-bekār deli, şimdi senüñ başuñı [401b] ⁽¹⁾ tenüñden cüdā ideyim mi?” diyüpğançeri gerdānına taşıdı. Cān ‘azīz dīvāneğançeri görince: “Amān! iy dilāver-i ‘ālem! Beni öldürme. ⁽²⁾ Āzād eyledi. Ölince kuluñ olayım.” diyü yemin eyledi. Bürzū-yı Kūçek dağı gördi, dīvāne bir zūr-āver bir zīr-dest ⁽³⁾ dilāverdür, öldürmege acıdı. Gögsinden qalkup şalvirdi. Ferhād dīvāne dağı gelüp Bürzū-yı Kūçek’üñ dest-i ⁽⁴⁾ dāmenin pūs idüp

öñinde ser-fürü eyledi. Bu arada meger ötede ‘ asker-i ĩrān dilāverleri dağı on iki biñ⁽⁵⁾ dīvāneyi kırıp perīşān ve perākende eylediler. Baqıyyetü’s-seyf olanları kaçıp Ferhād’uñ yanına geldi.

Hulāşa-i⁽⁶⁾ kelām üç biñ miqdārı dīvāne ile Ferhād dīvāne Būrzū-yı Kūçek’e kul olup oradan döndiler. ‘ Azm-i şeh⁽⁷⁾ eylediler. Būrzū-yı Kūçek Cem Şāh’uñ küştesi yatan yire gelüp gördi Cem Şāh’uñ başın kesmişler. Hayf idüp⁽⁸⁾ küştesin aldı. Oradan pehlivānlaruñ yanına geldi. Pehlivānlar gördiler. Būrzū-yı Kūçek dīvāneyi kendüsine bend⁽⁹⁾ eylemiş. Ve Cem Şāh’uñ başsuz gövdesin görüp su’āl eylediler. Būrzū-yı Kūçek: “Ben de bilmem. Zāhir ĩrān pehlivānlarından⁽¹⁰⁾ biri görüp kesmişdür.” didiler. Meger Bījen’uñ ol cānibe at kıparup girdügin pehlivānlar görmişlerdi. Ammā ne için⁽¹¹⁾ bilmezlerdi. Oradan şehre geldiler. Cem Şāh’ı bir yirde defn idüp ol gün, ol gice mātemin eylediler.

Bu yañadan⁽¹²⁾ dīvāneler perīşān olunca ‘ asker-i ĩrān manşūr muzaffer dönüp kındılar. Cümle begler gelüp Keyhusrev’uñ bār-gāhına cem’ oldılar.⁽¹³⁾ Keyhusrev Kām^rān’a haber geldi kim: “Pādişāhum, dīvāne Ferhād firār eylemişdi. Būrzū-yı Kūçek ardınca gidüp kıtmış,⁽¹⁴⁾ kendüsine yār eylemiş. Şimdi ikisi bir oldı.” dirken “Neyrem-i Şānī geldi. Hūm ‘ Ābid ile.” diyü haber virdiler. Keyhusrev karşıladup⁽¹⁵⁾ Neyrem geldi pādişāh öñinde yir öpdı. Ve dedesi Rüstem’uñ dest-i dāmenin öpdı. Ferām^ruz ve Zevvāre ve bānūlar ile görışdi.⁽¹⁶⁾ Gördi şaded Ferhād dīvānenüñdür. Neyrem rāst gelüp bende çekdügin naql eyledi. Keyhusrev Kām^rān “Hep bu gavgālara sebep⁽¹⁷⁾ Cem Şāh didükleri kıaltabāndur. Birisi şu Cem Şāh’ı kıatl eylese ‘ azīm ri’āyet eylerdüm.” dirken Bījen geldi. Keyhusrev öñinde⁽¹⁸⁾ yir öpüp Cem Şāh-ı ‘ Ādīnūñ kellesin ‘ arz eyledi. Keyhusrev su’āl eyledi. “Cem Şāh’uñdur.” diyüp olduğı gibi naql eyledi.⁽¹⁹⁾ Keyhusrev şād olup Bījen’e taħsīn eyledi. Ve hıl’ at geyürüp ‘ azīm in’ām eyledi. Ve herkes Bījen’e āferīn eylediler. Andan⁽²⁰⁾ Rüstem Neyrem-i Şānī’den seyr u seyāhatin şu’āl idüp Rüstem’uñ gönli ārzū-yı seyāhat eyledi. Ve yine ‘ asker-i ĩrān Belh’ı iħāta⁽²¹⁾ ve muħāşara eylediler. Ammā Cem Şāh’uñ oğulları Feraħ ve Kıatğar tenhā müşāvere idüp: “Evvel ve āħir Būrzū-yı Kūçek Rüstem’e⁽²²⁾ karşı kıuramaz ve kıurmağa dağı kıādir degüldür. İmdi mukıddem Keyhusrev’e bir kıizmet yanaşıp yanında maķbūl ve muķarreb olalım.”⁽²³⁾ diyüp kıal’ anuñ mu’teber a’ yānından biraz kimse da’vet idüp bunlara altunlar virüp va’dler eylediler. Ve müşāvere eylediler⁽²⁴⁾

kim Būrzū-yı Kūçek bir dağı taşra çıkarsa gayrı kal' aya kıomayalar. Ammā muqaddem Keyhusrev Kāmran'a bir kerre bildirelim. Tā kim ⁽²⁵⁾ hizmetümüz ma' lūm olsun." didiler. İttifāk ile Feraḥ şeh-zādeyi gönderdiler. Feraḥ şeh-zāde kimsenūñ haberi yok iken kal' adan [402a] ⁽¹⁾ kal' adan çıkup Keyhusrev'e geldi ve buluşdı. Du' ā idüp: "İy Şāh-ı heft-i kişver! Eger bize Deşt-i Serā'yı virürseñ ⁽²⁾ Būrzū-yı Kūçek taşra çıkduḡda kapuyı açup içeri kıomayalım." didi. Keyhusrev: "Nola!" diyüp Feraḥ'a hıl' at geyürdi. Ve bī⁽³⁾-hadd altun ve cevāhir virdi. Feraḥ dönüp kal' aya girdi. Ve Qatḡar'a gelüp Keyhusrev ile olan kelimātı naql eyledi.

⁽⁴⁾ Ol gice geçüp şabāḥ oldı. Āfitāb-ı ' ālemtāb kıulle-i ufqdan baş kıaldırup ' ālemi nūr-ı Yezdānī birle mūnevver ve mūzeyyen ⁽⁵⁾ eyledükde Būrzū-yı Kūçek emr eyledi. Ceng-i ḡarbīler çaldırup yüz biñ sipāḥ ile ve cümle pehlivānları ile ⁽⁶⁾ Belḡ'ı Qatḡar ve Feraḥ'a ismarladı. Kendi taşra çıkup Īrān ' askerine karşı şaf çekdi. Ve Būrzū-yı Kūçek meydāna girüp ⁽⁷⁾ lu' b-ı hüner ' arz eyledükden şoñra: "Gele yā Rūstem meydānuma. Bugün senūñ ile devlet şınaşalım." diyü na' ra urdı. Berüden ⁽⁸⁾ Rūstem dağı Ebreş-i Gül-endām'ı yanar āteş gibi meydāna sürüp Būrzū-yı Kūçek'ūñ öñin aldı. Söyleşürek azḡaşup cenge ⁽⁹⁾ başladılar. ' Ākıbet Rūstem Būrzū-yı Kūçek'i kemerinden kıapup kıolına aldı. Ferhād dīvāne bunı görüp ḡaykırdı. At ⁽¹⁰⁾ sürüp irişdi. Rūstem'ūñ ḡāfil kıafasından iki ketfinūñ mā-beynine bir deste-çüb öyle urdı kim Rūstem'ūñ miyānı ⁽¹¹⁾ iki kıat olup Būrzū-yı Kūçek kıolından düşdi. Būrzū-yı Kūçek yine raḡşına süvār oldı. Ammā Rūstem ⁽¹²⁾ dönüp Ferhād divaneye ḡamle idince Būrzū-yı Kūçek irüp eñseden Rūstem'e bir çarb urdı kim Rūstem'ūñ gözinden ⁽¹³⁾ āteşler şaçıldı. Rūstem Ferhād dīvāneyi bıraḡup Būrzū-yı Kūçek'e ḡamle idince dīvāne irüp bir deste-çüb urdı. ⁽¹⁴⁾ Rūstem dīvāneye dönince Būrzū-yı Kūçek irüp urdı. Rūstem ḡayrı ḡazaba gelüp āteş-maḡz oldı. Ve ḡışm-ıla öyle ⁽¹⁵⁾ bir na' ra ḡaykırdı kim Būrzū-yı Kūçek serāsime olup yıkıldı. Rūstem dönüp dīvāneye bir muşt öyle urdı kim dem-i ⁽¹⁶⁾ nefesi sīnesinde bend olup dırāz-be-dırāz yıkıldı. Hemān Rūstem irüp dīvānenūñ bir ayaḡın iki ayaḡı ile başup ⁽¹⁷⁾ iki eliyle dağı bir ayaḡından kıutup öyle zūr eyledi kim çayır çayır eski bez gibi ḡulkūmına varınca iki yırtdı. Dönüp ⁽¹⁸⁾ Būrzū-yı Kūçek'e gelince ' askeri hücum idüp Būrzū-yı Kūçek'i kıapdılar. Süvār eylediler. Rūstem nāmdār ol ḡazab ile ⁽¹⁹⁾ Ebreş'e süvār olup kendin Būrzū-yı Kūçek ' askerine urdı. Fi'l-ḡāl ' askeri bölük bölük eyledi. Girüden ⁽²⁰⁾ pehlivānlar dağı yürüdi. Rūstem irüp Būrzū-yı Kūçek'ūñ ' alem ' alemdārın ikişer pāre idüp Gīv ibn-i Kürdiz dağı ⁽²¹⁾ ceng içre Behmen ḡarāmiye rāst

gelüp nīze ile helāk eyledi. Būrzū-yı Kūçek gördi ‘ asker perişān oldı. ⁽²²⁾ Dönüp al‘ a apusına geldi. ‘Auñ apuyı!’ diyü na‘ ra urdı. Fera burc üzerine gelüp eyitdi: ‘İy dilāver! Düşmen ⁽²³⁾ ‘ askeri arşu urup ceng eylerken açup al‘ aya girmek inşāf degüldür. Evvel düşmen ‘ askerin münhezim eyle. ⁽²⁴⁾ Andan al‘ aya gir.’ didi. Būrzū-yı Kūçek: ‘Hay nā-bekār-ı küfrān-ı ni‘ me gördüñ mi baña virdügi cevābı?’ diyüp döndi. ⁽²⁵⁾ iy şeh-zāde hoş sözüñ yirinde ammā şimdi felek-i ğaddār bī-vefāl eyledi. Bat-ı nā-pāydār ve müsā‘ ade eylemedi. Böyle [402b] ⁽¹⁾ itizā eyledi. Hele gelüñ apuyı auñ. Aşāğasın üçerüde müşāvere eylerüz.’ didi. Fera eyitdi: ‘Dilāver, şimdiki hālde bizler ⁽²⁾ al‘ ayı açmağa ādir degülüz. Zīrā Keyusrev‘den ve Rüstem‘den oraruz.’ didi. Būrzū-yı Kūçek bildi ki kendüye ⁽³⁾ ğayrı al‘ adan fā‘ide yodur. ‘Bārī düşmeden intikām almış olayım.’ diyüp uşul ile bir adeng-i ser-tiz ıkarup ⁽⁴⁾ bar-i kemāna vaz‘ eyledi. Ve tiz-destlik ile Fera‘uñ sīnesine bir adeng öyle urdı kim sīnesinden güzer idüp ⁽⁵⁾ zahrından perrān oldı. Fera ‘Āh!’ idüp burcdan aşāğa düşüp pāre pāre oldı. atar‘a haber eylediler. atar birāderi ⁽⁶⁾ iün nāle vü feryād idüp geldi. Nie tīr-endāzlar getürüp Būrzū-yı Kūçek‘i tīr-i bārān eylediler. Būrzū-yı ⁽⁷⁾ Kūçek tīr-i bārān eyledüklerine Kūçek ayf u dirġ iderek bir semte revān oldı.

Behrām ve Kāpūs on iki ⁽⁸⁾ biñ Deşt-i Serā⁴⁹³ ‘ askeri ile Būrzū-yı Kūçek‘den ayrılmayup ol yire geldiler kim vālidesi Gordāferīd kendüsin ⁽⁹⁾ vaz‘ idüp Tūs gelüp başın kesdügi yir idi. Raşından inüp ol yirde nālān olup biraz girye eyledi. ⁽¹⁰⁾ Andan yanında olanlara eyitdi: ‘Begler{e} bize şimden girü Īrān ülkesi devr oldı. Benüm murādum bundan alkup ⁽¹¹⁾ Tūrān‘a geçüp Efrāsiyāb‘a varup ser-fürü idüp eger redd eylemez ise izmetinde olmadur. Hā nihāyet Siyāveş ⁽¹²⁾ gibi beni de atl eyleye.’ didi. Behrām ve Kāpūs ma‘ ul gördiler. Ol gice Īrān ‘ askerine on iki biñ ‘ asker ⁽¹³⁾ ile bir eyü şeb-un idüp vāfir asāret eyledi. Oradan dönüp ‘andasın Tūrān?’ diyüp revān oldı. ⁽¹⁴⁾ Īrān ‘ askeri şabā olunca birbirin ırup şabā olduda gördiler kim ilerinde yād bir kimse yodur. Hep ⁽¹⁵⁾ birbirin ırmışlar. Pehlivānlar Būrzū-yı Kūçek eyledügin haber alup: ‘Ardınca gidelim.’ didiler. Rüstem rızā virmedi. ⁽¹⁶⁾ ‘açanı ovmak olmaz.’ didi. Pehlivānlar: ‘Şimden girü Rüstem ocadı. Üşenür oldı. Bārī yirine Ferāmurz‘ı şāib-ırān ⁽¹⁷⁾ idüp kendi ‘ işret ve şobete meşġul olsa.’ didi.

⁴⁹³ Metinde ‘Dest-i Serā’.

Rüstem'ün bu güft-gū gūşına irüp gönli seyāhat ārzū ⁽¹⁸⁾ eyledi. Bu arada Neyrem-i Sāniden gezüp seyāhat eylediği yirleri su'āl idüp niçe 'acāyibāt ve ġarāyibāt şeyler ⁽¹⁹⁾ naql idüp Rüstem'e sevķ-ı derūn hāşıl oldı ve seyāhat eylemege kemāl meretebe rāġıb ve t̄alib oldı. ⁽²⁰⁾ Nā-gāh al'adan atġar Őāh gelüp Keyġusrev Kāmran öninde yir öpdı. Ve Belġ'ün miftāhların getürüp Őāha teslīm ⁽²¹⁾ eyledi. Őāh "Āferīn!" diyüp bir ġıl'at geyürdi. Andan Őoñra cellāda emr eyledi. "Ur nā-bekāruñ boynın!" diyü. atġar Őāh ⁽²²⁾ feryād idüp: "PādiŐāhum benüm cürmüm nedür? Saña Bürzū-yı Kūcek'den al'ayı alıvirdüm." didi. Keyġusrev eyitdi: "Mel'ün ⁽²³⁾ sen Bürzū-yı Kūcek ile birāder gibi bir yirde büyüdüñ. Bundan Őoñra Bürzū-yı Kūcek saña kendi öz birāderinden ⁽²⁴⁾ ziyāde ri'āyet eyledi. Getürüp seni babañ yirine pādiŐāh naşb eyledi. Sen anuñ iyiligin bilmeyüp bu berzaġa uğratduñ. ⁽²⁵⁾ Baña ne ġayruñ olsa gerekdür." diyüp başın kesdürdi. Ve alkup al'ayı zabt eyledi. Yine adına sikke azdırup [403a] ⁽¹⁾ azdırup taġtında arār eyledi. Bundan Őoñra 'askere destür virüp herkes vilāyetine gitdi. Kendü daġı bār-gāhın ⁽²⁾ devŐirüp ġazīneyi aldurdi. Rüstem daġı oġulların alup Zābil'e gitdi. Bu Őaded bunda tamām oldı.

Gelelim ⁽³⁾ biz Őimdi Bürzū-yı Kūcek Őadedine. **Ammā ez-īn-cānib rāvī-i Őīrīn-kelām öyle rivāyet eyler kim:** Bürzū-yı ⁽⁴⁾ Kūcek çünkim Őebġūn idüp gitdi. Toġrı Tūrān yaķasına geçüp bir yirde nüzül eyledi. Ve bir nāme inŐā ⁽⁵⁾ idüp Behrām-ı Ĥadeng-endāz ile Efrāsiyāb'a irsāl eyledi. Behrām bir ġün BehiŐkend'e varup sarāy-ı Efrāsiyāb'a ⁽⁶⁾ irdi. Dīvān apusında kendin 'arz eyledi. Bevvāblar Efrāsiyāb'a 'arz idüp destür oldı. Behrām içeri ⁽⁷⁾ girüp Efrāsiyāb öninde zemīn-pūs idüp nāme-yi Kūcek'i virdi. Efrāsiyāb alup dānā eline virdi. ⁽⁸⁾ Dānā ırā'at eyledi. Mefhūm-ı nāme: "İy Őāh-ı Türkistānī! Eger beni redd eylemeyüp abūl iderseñ ġāk-i pāye varup baķıyye-i ⁽⁹⁾ 'ömrimi ġizmetüñde geçüreyim. Zīrā Őimden girü İrānīler ile benüm ūlfetim muġāldür. Eger abūl eylemezseñ aña ġöre Őāfī ⁽¹⁰⁾ cevāb irsāl idesin. Ben de başum tedārüġin ġörüp bir āġar yire daġı gidem." diyüp ġatm-i kelām eylemiş. Efrāsiyāb ⁽¹¹⁾ nāme-i Kūcek'den bu cevābı iŐidüp Őād oldı. Evvelden daġı Bürzū-yı Kūcek'ün vafin iŐitmiş-idi. "Őāfā geldi, ⁽¹²⁾ ġoş geldi. Başum üzere yiri var. Muġaddem pederi Bürzū daġı benüm perverdüm idi. Aña ri'āyet idüp pederi ⁽¹³⁾ maķāmında mañşıb da vireyim." didi. Ve Pīrān'ı istiķbāl da'vete gönderdi. Pīrān gelüp Bürzū-yı Kūcek ile ġörüŐdi. ⁽¹⁴⁾ Ve alup ta'zīm ü tekrīm iderek Efrāsiyāb'a getürdi. Bürzū-yı Kūcek Efrāsiyāb ġuzūrına girüp yir öpdı. ⁽¹⁵⁾ Ve Efrāsiyāb'ün varup dest-i

dāmenin pūs eyledi. Efrāsiyāb daḥı: “Hoş geldüñ dilāver!” diyü ‘azīm ikrām eyledi. Ve şol ⁽¹⁶⁾ pāy-i taht şandalısın virüp ri‘āyet eyledi. Bürzū-yı Kūçek on iki biñ er-ile Efrāsiyāb’a bende olup ƣaldı. ⁽¹⁷⁾ Bugün Efrāsiyāb’a şekvācılar gelüp Eşkūh ve Nestūh nām iki birāder pehlivānlar var idi. Anlardan şikāyet ⁽¹⁸⁾ eylediler. “Anlar bizi incidirler. İlimüz urup ğāret iderler. Biz de varup sizden şāh-ı Türkistān’a şikāyet ⁽¹⁹⁾ ve tazallüm eylerüz.” diyü ğaber gönderdük. “‘Varuñ benüm Efrāsiyāb’dan pākem.’ diyüp her biri öyle cevāb virdiler.” didiler. ⁽²⁰⁾ Efrāsiyāb bu sözden ğazab-nāk olup kendi üzerlerine ğitmek murād eyledi. Bürzū-yı Kūçek Efrāsiyāb’a ⁽²¹⁾ eyitdi: “Pādişāhum sen bunda kendi zevƣuñda ol. Ben varup ğaƣlarından geleyim.” diyüp izin taleb eyledi. ⁽²²⁾ Efrāsiyāb da izin virüp Bürzū-yı Kūçek on iki biñ ‘askerin alup Behrām ve Kābūs ile ƣalkup ⁽²³⁾ ol şekvācıları öñine ƣatup üzerlerine vardı. Muƣābil olup anlaruñ daḥı yigirmi biñ ‘askerleri ⁽²⁴⁾ var idi. Ceng eylediler. Bürzū-yı Kūçek meydāna ğirüp Eşkūh öñin aldı. Bürzū-yı Kūçek Eşkūh’uñ ⁽²⁵⁾ ğamlelerin men‘ idüp bir ƣarb-ıla Eşkūh’ı ālūde eyleyüp bende çekdi. Ƙarındaşı Nestūh ğirdi. Bürzū-yı Kūçek [403b] ⁽¹⁾ anuñ da ğamlelerin men‘ idüp bir ƣarb-ıla yıƣdı. Ve bend eyledi. ‘Askeri ğulüvv eyledükde Bürzū-yı Kūçek on iki biñ ⁽²⁾ er-ile bunları ƣarşulayup başı. Tīğı ğvāh-nā- ğvāh yüzlerin döndürüp bu yigirmi biñ ‘askeri münhezim ⁽³⁾ ve perīşān eyledi. Ve manşūr muzaffer döndi. Ve bu iki pehlivānı bend-i ğirān-ıla Efrāsiyāb’a getürdi. Efrāsiyāb ⁽⁴⁾ bunları ƣarşusına getürdüp vāfir ‘itāb u ‘ıƣāb eyledükden şoñra cellād eyledi. Bunlar ağlaşup Bürzū-yı ⁽⁵⁾ Kūçek’dan meded taleb eylediler. Bürzū-yı Kūçek şefā‘ at idüp Efrāsiyāb bunlaruñ ğünāhların ‘afv eyledi. ⁽⁶⁾ Bunlar kırƣ biñ er-ile derūnī Bürzū-yı Kūçek’e tābi‘ oldılar. Mā-beyni bir zamān ğeçüp bir ğün yine Efrāsiyāb ⁽⁷⁾ dīvān eyledi. Ğalebe dīvān iken biraz kimseler gelüp dād-ı feryād “İy şāh-ı Tūrān! Peleng-serler mağlūƣından ⁽⁸⁾ ilimüz diyārımız ğarāb eyledi.” didiler. Efrāsiyāb: “Peleng-serler mağlūƣı kimdür?” didi. Gelenler eyitdiler: “Pādişāhum başları ⁽⁹⁾ ƣaplan başına beñzer. Lākin gövdeleri insan ğibidür. Ne bulurlarsa lūt iderler yine ğiderler. Deryādan ⁽¹⁰⁾ ğemiler ile ğelürler. Ğemileri daḥı başƣa bir ğünedür. Bizüm ğemilerimüze beñzemez. Altları dendān-ı māhīdür.” didiler. ⁽¹¹⁾ Efrāsiyāb daḥı “Şimdi anlara kimi ğönderelim?” didükde Bürzū-yı Kūçek eyitdi: “Ben ğiderem pādişāhum. Hemān ⁽¹²⁾ beni ğönder.” diyüp bu kerre Bürzū-yı Kūçek kırƣ biñ er-ile pehlivānların alup ğelen ādemleri öñine ƣatup ⁽¹³⁾ ‘azm-i rāh eylediler.

Bir gün ol köye geldiler kim deryāya yakın idi. Būrzū-yı Kūcek ol yirde қonup қarār (14) eyledi. Köylüler bir yire gelüp Būrzū-yı Kūcek'e nüzūl ni' met getürdiler. Būrzū-yı Kūcek dađı deryā tarafına niğeh-bān (15) қodı. Ol mađlūқ ne zamān zūhūr eyleser gelüp ḥaber vireler. Bir gün ol mađlūқuñ yine gemileri görindi. (16) Leb-i deryāya yakın geldiler. Ol sefer Bebr-serler mađlūқın dađı uydırup iki dürlü tā'ife geldiler. Gemilerden çıkup (17) eṭrāfa yayıldılar. Niğeh-bānlar gelüp Būrzū-yı Kūcek'e ḥaber virdiler. Būrzū-yı Kūcek ol ḥadeng-endāzı (18) olan on iki biñ er-ile leb-i deryāya bu mađlūқuñ gemileri üzere ta' yin eyledi. "Var ne қadar gemileri var ise (19) āteşe yakın." didi. Behrām: "Nola!" diyüp on iki biñ er-ile leb-i deryāda olan gemilere gitdi. Ilğar ile (20) varup gördi. Bu mađlūқ gemileri birağup gitmişler. Behrām bu gemileri cümle āteş urup yaқdurdı. Bir dāne (21) қalmadı. O yañadan Būrzū-yı Kūcek dađı otuz biñ miқdārı ' asker ile yürüyüp bu Peleng-serlere muқābil (22) oldı. Peleng-serler ve Bebr-serler Būrzū-yı Kūcek ' askerin görüp bir uğurdan hücūm eylediler. Būrzū-yı Kūcek (23) bir na' ra öyle urdı kim bu қavm serāsime olup қaldılar. Būrzū-yı Kūcek otuz biñ mübāriz ile ve Eşқūh ve Nestūh (24) ve Kāpūs ile Peleng-serlere giriş girdi kim fi'l-ḥāl bu қavmuñ yüzün çevirdiler. Bunlara қılıc urup қova қıra (25) bunları deryā kenārına sürdiler. Bunlar ' aқıllarınca gemilerine cān atup gitdiler. Tā kim leb-i deryāya geldiler ne gördiler. [404a] (1) gördiler. Gemileri cümle iḥrāқ-ı bi'n-nār olmuş yanar. Bunlaruñ ḡayrı gücleri üzilüp ilerüsi āteş girüsi қılıc (2) nā-çār dönüp cān ḥaққına ceng eylediler.

Netīce-i murād Būrzū-yı Kūcek bunları ol mertebe қırdı kim dil çıқmadı. (3) Cümlesi tu' me-i dendān-ı tīğ-ı perrān oldı. Būrzū-yı Kūcek üstādlar getürdüp kendi қalıbını tucdan dökdürdi. (4) Ve bunlaruñ gelecekleri maḥalde leb-i deryānuñ bir aчıқ yirine ol қalıbı diküp tılsım itdürdi. Қacan bu қavm gelüp таşra çıқмақ (5) murād idince ol tucdan қalıbı görüp dönüp қаçarlardı. Ve Būrzū-yı Kūcek ol қavmuñ kellesinden bir қal' a yapdı. (6) Ve bu fetḥi Efrāsiyāb'a bildürüp ol yirde bir қal' a binā eylemek murād eyledi. Ve istizān eyledi. Nestūh dilāver ile gönderdi. (7) Nestūh bir gün Efrāsiyāb'a gelüp müjde nāmeyi virdi. Efrāsiyāb oқıyup şād oldı. Ve biraz ḥazāne gönderüp (8) қal' a bināsına izin virdi. Būrzū-yı Kūcek'e ḥazāne ve izin nāme geldükde şād olup emr eyledi. Üstādlar (9) cem' olup az zamānda ol yirde bir metin қal' a binā itdirüp adın Z̄er-peleng-serān қodı. Қal' adur tamām olduğda (10) Efrāsiyāb'a da' vet-nāme gönderdi. Ol yire da' vet eyledi. Nāmedür Efrāsiyāb'a varup mefhūmına itṭilā' ḥāşıl (11) eyledükde bütün Tūrān-zemīn dilāverleri ile süvār olup geldi. Būrzū-yı Kūcek

istikbāl itdirüp getürdi. ⁽¹²⁾ Efrāsiyāb'ı kōndurdi. Üç gün ziyāfet eyledi. Efrāsiyāb Zerpeleng-serān'ı begendi, hazz eyledi. Ve etrāf u eknāfdan halk ⁽¹³⁾ sürüp şehri tōldurdi. Kırk biñ 'askeri de Bürzū-yı Kūçek'üñ var idi. Cümlesin ol şehre yirleşdürdi. ⁽¹⁴⁾ Andan birkaç gün Efrāsiyāb ol kal'ada Bürzū-yı Kūcek ile 'işret eyleyüp bir gün kılçup Tūrān diyārın ⁽¹⁵⁾ seyr ü temāšā iderek Behištken'd'e gelüp tahtında karar eyledi. İşte Bürzū-yı Kūçek dağı o kal'ada 'işret eyleyüp ⁽¹⁶⁾ bir gün kılçup kırk biñ er-ile Türkistān'üñ bir 'āšī semti var idi. Efrāsiyāb izniyle ol yiri urup ⁽¹⁷⁾ gārāt eyledi. Vāfir hazine eline girdi. Ol hazine ile 'asker yazup kırk biñ 'asker dağı peydā eyledi. Mecmū'-ı ⁽¹⁸⁾ 'askeri seksen biñ oldu. Bir gün kılçup Behištken'd'e geldi. Dīvān-ı Efrāsiyāb'a girüp yir öpdü. Getürdigi ⁽¹⁹⁾ peşkeşleri virüp şol pāy-i tahtda geçüp karar eyledi. Efrāsiyāb Bürzū-yı Kūçek'den su'al eyledi: "Dilāver bu kadar ⁽²⁰⁾ 'askeri neylersin?" didi. Bürzū-yı Kūçek: "Pādişāhum bu 'askeri anuñ-çün tedārük eyledüm ki İrān'üñ bir tarafın urup ⁽²¹⁾ Keyhūsrev ve Rüstem'e bir raḥne geçmek murādumdur. Lākin senden destūr isterem." didi. Efrāsiyāb eyitdi: "Olmaz dilāver. Şimdi ⁽²²⁾ biz şulh üzereyüz. Bi-lā-sebeb şulhı bozmaḥ eyü ma'nā degüldür. Şoñra yine aramıza 'adāvet düşüp ceng u cidāl iktizā ⁽²³⁾ eyler. Hele şimdi tursun. Görelim ne zühür eyler. Bir kerre müşāvere eyleyelim." didi. Bürzū-yı Kūçek: "Söyleyem." didi. Gerşivez ⁽²⁴⁾ "Muḳayyed olma." diyü Kūçek'e işāret eyledi. Bürzū-yı Kūçek dağı ḡayrı muḳayyed olmadı. Birazdan kılçup Bürzū-yı Kūcek ⁽²⁵⁾ 'askere gitdi. Gerşivez biraz Tatar'a ta'lim eyledi. "Yarın gelüp Efrāsiyāb'dan aḳın isteyüñ." diyü. Ve tenhā varup Bürzū-yı Kūçek'e buluşdı. [404b] ⁽¹⁾ "İşte ben Tatar'a ta'lim eyledüm. Yarın gelüp aḳın isteseler gerekdür. Sen de ve ben de Tatar'a i'ānet idüp 'Ma'ḳul olan izin ⁽²⁾ virmekdür.' diyelim. Ve sen Efrāsiyāb'a: 'Pādişāhum eger zūr olur ise sen cürmi benüm üzerime at. 'Ben rızā virmedüm ⁽³⁾ ancak işte Bürzū-yı Kūcek varup böyle eylemiş. Benüm haberim yokdur.' di. Baña su'al olunursa ben cevābın virürem.' di. ⁽⁴⁾ Bundan şoñra Efrāsiyāb ḡayrı 'Yok!' dimez. Biraz Tatar 'askeri dağı alup varur İrān'üñ bir tarafın urup ḡarāb-ı yebāb ⁽⁵⁾ eylersin. Şoñra ne zühür eylerse aña göre tedārüki görilür." didi. Bürzū-yı Kūçek bu sözi ḳabül idüp ol ⁽⁶⁾ gice geçdi. Şabāḥ oldu. Yine kılçup dīvān-ı Efrāsiyāb'a vardılar. Bürzū-yı Kūcek yir öpdü. Ve geçüp şandalīsinde oturdu. ⁽⁷⁾ Efrāsiyāb yanında Gerşivez dağı gelüp vezāret mesnedinde karar eyledi. Nā-gāḥ Tatar 'askerinden iki biñ miḳdārı Türk Tatar ⁽⁸⁾ gelüp dīvān-ı Efrāsiyāb'üñ der-dīvān-ḡānesinde yığınaḳ idüp ḡuluv eylediler. Efrāsiyāb bunları görüp: "Bre nedür bu ⁽⁹⁾ ḡulüvnuñ aşı?" didükde bevvāblar girüp: "Pādişāhum iki biñ

miqdārı Tatar ‘askerisi gelüp pādişāh-ı Tūrān’a buluşmaq isterler.”⁽¹⁰⁾ didiler. Efrāsiyāb destūr virüp içeri birazı girdiler. Efrāsiyāb öñinde yir öpüp aqın taleb eylediler. Efrāsiyāb: “Şimdi⁽¹¹⁾ zamānı degüldür.” diyü destūr virmedi. Hemān Būrzū-yı Kūçek nuṭqa gelüp: “İy şāh-ı Tūrān! Niçün izin virmezsin?⁽¹²⁾ Qo bir ālay sipāh varup gānīmet alup toḫ toyum olsun. İşte seksen biñ ‘asker daḫı benüm var. Eger saña bir söz⁽¹³⁾ gelürse benüm üzerime at. ‘Kabāḫati iden oldur. Benüm bundan ḫaberim yoḫdur.’ diyü başuñdan gāvḡāyı şavuşdur. Ben ḫaşmum ile⁽¹⁴⁾ söyleşürem.” didi. Gerşivez daḫı “Belī birāder ma‘ḫül olan budur. Bilürsin ‘askerī ṭā’ifesi bir ‘ārsuz ḫavmdür. Başuñdan⁽¹⁵⁾ bu gāvḡāyı sen şav. Ne ḫālleri var-ısa görsünler.” didi. Efrāsiyāb daḫı destūr virdi. Tatar ‘askerinden yüz biñ miqdārı⁽¹⁶⁾ ḫāzır oldı. Seksen biñ ‘asker de Kūçek’üñ. Mecnū‘ı yüz seksen biñ ‘asker oldı. Göñli dileyen pehlivānlardan biraz⁽¹⁷⁾ dilāver daḫı ḫāzırlanup bir gün Behiştkenđ öñinden ḫalkup çapul eylediler. Ceyḫūn kenārına geldiler. Şuyı yıldırup⁽¹⁸⁾ Īrān yaḫasına geçdiler. Bir yirde inüp müşāve[r]e eylediler. “Şimdi bu araya yaḫın Sipend’dür. Gice varup añsuzın Ḳal‘ a-i Sipend’i⁽¹⁹⁾ muḫāşara idüp uralım. Keyḫusrev’e ḫaber şalıvirmeyelim. Göz açdurmayup ḫal‘ aya şarılalım.” didiler. Bu rāy şavāb görüp⁽²⁰⁾ oradan binüp çapdılar. Şabāḫa yaḫın gelüp Ḳal‘ a-i Sipend’i ḫat-ender-ḫat ḫuşadup şabāḫ erkenden ḫal‘ a ḫapuları⁽²¹⁾ güşād olunca ‘asker-i Tatar ḫapulardan içeri ḫoyulup ṭoldılar. Ve apansuz ḫılıc urup ḫal‘ a ḫavmi bu ḫāli görince⁽²²⁾ “Amān!” diyüp ḫal‘ ayı teslīm eylediler. Būrzū-yı Kūçek Ḳal‘ a-i Sipend’i zabṭ eyledi. Ve ol sā‘ at bir nāme yazup⁽²³⁾ Efrāsiyāb’a irsāl eyledi. Nāme Efrāsiyāb’a gelüp oḫıdı. “İy şāh-ı Tūrān! Du‘ā ve himmetüñüz berekātıyla gelüp Ḳal‘ a-i Sipend’i⁽²⁴⁾ āsān-ı ṭariḫ ile fetḫ eyledük. Eger murād idersenüz gelüp zabṭ idesüñüz. Biz bir āḫar ḫal‘ aya daḫı gidelim.” dimiş. Efrāsiyāb⁽²⁵⁾ Ḥān şād olup tiz emr idüp ‘asker tedārük eyledi.

Üç gün içinde ne ḫadar ‘asker ḫāzır⁴⁹⁴ oldıysa alup ‘azm-i [405a]⁽¹⁾ ‘azm-i Sipend eyledi. Bir gün Sipend’e gelüp dāḫil oldı. Būrzū-yı Kūçek Efrāsiyāb’ı ḫarşulayup ḫondurdu ve getürüp Ḳal‘ a-i Sipend’üñ⁽²⁾ miftāḫların Efrāsiyāb’a teslīm eyledi. Efrāsiyāb taḫsīn idüp Būrzū-yı Kūçek’e ḫıl‘ at geydürdi. Ve Gerşivez’i Būrzū-yı⁽³⁾ Kūçek’üñ yanına ḫoşup Ḳal‘ a-i Kābil üzerine ta‘yīn eyledi. “Varup Ḳal‘ a-i Kābil’i daḫı alabilürseñüz ḡayrı işümüz rāstdur.”⁽⁴⁾ didi. Būrzū-yı Kūçek yine yüz seksen biñ

⁴⁹⁴ Metinde “ḫāşır”.

er-ile Gerşivez'i aldı. Ve kendi pehlivānların alup Kābil üzerine gittiler. Bir gün ⁽⁵⁾ gelüp Qal' a-i Kābil'i hişār eylediler. Mihrāb-ı Kābilī iş görmiş kimesnedür. Hāber-dār olup qal' a kapuların acmadı. Burc-ı bārū üzerine ⁽⁶⁾ asker koyup cenge başladı. Ve tiz el altından Belh'e haber uçurdu. Bir haber de Zābil'e Rüstem'e gönderdi. Ammā Būrzū-yı Kūçek muqaddem ⁽⁷⁾ Qal' a-i Sipend'i gelüp zabt eyledükde bir kimesne fırsat bulup cān atup Belh'e gelüp şāh-ı Īrān'a buluşup: "Pādişāhum! Būrzū-yı ⁽⁸⁾ Kūçek gelüp añsuzın Qal' a-i Sipend'i başup aldı." didiler. Keyhūsrev Kāmran bu haberi işidince dil-teng olup tiz bir nāme yazup Rüstem'e Zābil'e ⁽⁹⁾ gönderdi. Ve eṭrāf u eknāfa haberler gönderüp asker tedārüğine meşgūl oldu. Der-akāb bir nāme daḥı Mihrāb-ı Kābilī'den ⁽¹⁰⁾ geldi. Keyhūsrev okıtdı. Dimiş ki: "Benüm pādişāhum Būrzū-yı Kūçek Efrāsiyāb'ıñ qarındaşı Gerşivez ḥarāmzāde ile gelüp qal' ayı ⁽¹¹⁾ muḥāşara eylemişdür. İmdād idesiz. Ve's-selām." Keyhūsrev Kāmran tekrār Rüstem'e bir nāme daḥı "Ale'l-acele gelesin Kābil qal' ası ⁽¹²⁾ daḥı giderse iş müşkil olur. Zirā Qal' a-i Kābil Īrān'ıñ kilīdidür. Şoñra zaḥmet çekilür." diyü tamām idüp Kürdiz Pīr ile ⁽¹³⁾ gönderdi. Muqaddem gönderdügi nāme Rüstem'e gelüp okıdı. Qal' a-i Sipend'i almışlar. Rüstem: "Tiz tedārük görölsün." diyüp ⁽¹⁴⁾ asker hāzır oldılar. Nā-gāh Mihrāb-ı Kābilī'den daḥı nāme gelüp okıdı. "Devletlü şāhib-kırān! Qal' a-i Kābil'i Būrzū-yı Kūçek ⁽¹⁵⁾ gelüp añsuzın muḥāşara eyledi. Eger gelüp acele ile irişmez iseñ Būrzū-yı Kūçek Qal' a-i Kābil'i alur." dimiş. Rüstem bu kerre ⁽¹⁶⁾ fikr eyledi. "Şimdi kendi qalkup Kābil üzerine gitse şoñra Keyhūsrev 'Benüm qanum üzere niçün ḥareket eylemedüñ.' diyü incinür." ⁽¹⁷⁾ diyüp Ferāmurz'a eyitdi: "Ciger küşem! Sen askerüñ alup bundan Kābil üzere yürüyüp Kābil şāhuñ imdādına iriş. Ben Belh'e ⁽¹⁸⁾ varup göreyim Keyhūsrev'üñ murādı nedir? Qanda gider?" didi. Ferāmurz: "Nola!" diyüp kendi kırk biñ askerın alup azm-i Kābil ⁽¹⁹⁾ eyledi. Rüstem daḥı tedārügin görüp qalkdı. Azm-i Belh eyledi. Bir qonaq gelüp qonduqda ḥātırına Rüstem'üñ bir nesne gelüp ⁽²⁰⁾ Cihān-baḥş'ı da'vet eyledi. Cihān-baḥş geldükde: "Oğul şundan askerın alup var. Pederüñ Ferāmurz'ıñ ardınca Kābil'e ṭoğrı ⁽²¹⁾ git, bile bulun. Şāyed iktizā ide." didi. Cihān-baḥş daḥı: "Nola!" diyüp on iki biñ asker ile azm-i Kābil eyledi.

O yañadan ⁽²²⁾ Keyhūsrev Kāmran Rüstem'e nāme gönderdükden şoñra Kābil'den daḥı nāme gelince Keyhūsrev ol sāt Rüstem'e haber gönderdi. ⁽²³⁾ Ve müşāvere idüp "Elbetde Rüstem ṭoğrı bunda gelür. Qal' a-i Sipend'i hōd alınmış gayrı alınacaq Kābil qal' ası elde iken imdāda ⁽²⁴⁾ muḥtācdur." diyüp Giv'i Kürdizyān üzere serdār idüp

Bījen daḫı bile yanlarına yüz biñ ‘ asker koşup Kābil üzere ⁽²⁵⁾ gönderdi. Birkaç günden soñra Rüstem gelüp Keyḫusrev Kāmran karşıladı. Rüstem Belḫ öñine konup şāh ile görüşdi. Keyḫusrev Kāmran [405b] ⁽¹⁾ Rüstem’e eyitdi: “Gördüñ mi yā Rüstem, nebīre-zāduñ Būrzū-yı Kūçek’uñ itdüğü işe.⁴⁹⁵ Biraz Tatar ‘askeri ile gelüp Qal‘a-i Sipend’i almış. ⁽²⁾ Şimdi Qal‘a-i Kābil üzere gitmiş.” didi. Rüstem: “İşitdüm pādişāhum ben daḫı Ferāmurz’ ile Cihān-baḫş’ı Kābil üzere gönderdüm.” ⁽³⁾ didi. Keyḫusrev daḫı eyitdi: “Yā Rüstem! Ben daḫı Gīv ile Kürdizyān’ı gönderdüm.” didi. Rüstem: “Pek ma‘kūl eylemişsin pādişāhum.” ⁽⁴⁾ diyüp birkaç gün içinde gelüp cem‘ olan ‘askeri ḥesāb eylediler. Üç kerre yüz biñ ‘asker gelmiş.⁴⁹⁶ Anları alup bir gün Belḫ ⁽⁵⁾ öñinden ‘azm-i Sipend eylediler.

Gelelim şimdi biz Gīv aḫvāline. Gīv yüz biñ er-ile bir gün Kābil üzerine geldi. Gördiler Būrzū-yı ⁽⁶⁾ Kūçek Tūrān ‘askeri ile Qal‘a-i Kābil’i ḫıṣār idüp ceng eyler. Ol gün ḡayrı bunlar yūriyış eyleyüp qal‘aya sarılmışlardı. ⁽⁷⁾ Gīv Kürdizyān ile ve yüz biñ gūzide sipāh-ı Īrān ile na‘aralar urup kendilerin Tūrān ‘askerine urdılar. Gīv ⁽⁸⁾ ceng idüp giderken karşıdan Eşkūh-ı⁴⁹⁷ Türkistānī’ye muḫābil gelüp bir nīze ile aḫdardı. Geçüp gitdi. Ardınca karşıdaşı ⁽⁹⁾ Nestūh gelüp elinde kılıc Gīv’e bir tiḡ ḫavāle eyledi. Gīv’e Nestūh’uñ tiḡ ḫamlesin redd idüp irişdi. Nestūh’uñ gögsine ⁽¹⁰⁾ bir nīze urup yardı. Nestūh’ı daḫı zaḫm-dār eyledi. Andan geçüp Kāpūs’a rāst geldi. Gīv anı da zaḫm-dār eyledi. Bu kez ⁽¹¹⁾ Hūmān’a rāst geldi. Hūmān’ı daḫı zaḫm-dār eyledi. Yārmān’a rāst geldi. Anı da zaḫm-dār eyledi. Būrzū-yı Kūçek meger ⁽¹²⁾ gūrz-ile Qal‘a-i Kābil’uñ ḫapusın dögerdi. Girüden vāveylāyı işidüp “Bre bunuñ aşı nedür?” diyü qal‘a ḫapusın bıraḫdı. ⁽¹³⁾ Ve raḫşına süvār olup girü döndi. Gördi ‘askerde bir ceng u āşüb vardır kim olmaz. Nā-gāḫ “Benem Gīv, benem Bījen, benem ⁽¹⁴⁾ Ruḫḫām, benem Heçir, benem Gejdehem, benem filān” diyü na‘aralar urdılar. Būrzū-yı Kūçek bildi ki Īrān ‘askeri gelüp irişdi. ⁽¹⁵⁾ Ceng içre Eşkū[h]’a rāst geldi. Zaḫm-dār olmuş. Su’āl eyledi. “Gīv dirler bir pehlivān zaḫm-dār eyledi.” didi. ⁽¹⁶⁾ Būrzū-yı Kūçek anı geçüp Nestū[h]’a rāst geldi. Ol daḫı zaḫm-dār. Anuñ ardınca Hūmān’a, Yārmān’a rāst geldi. Su’āl ⁽¹⁷⁾ eyledi. “Bizi Gīv ibn-i Kürdiz zaḫm-dār eyledi.” didiler. Būrzū-yı Kūçek: “Bre ne yabana söyler bu gec-nazar nā-bekār?” diyüp ileri ⁽¹⁸⁾ yürüdi. Gīv daḫı öteden

⁴⁹⁵ Metinde “ise”.

⁴⁹⁶ Metinde “gelmiş”.

⁴⁹⁷ Metinde “Eşāde”.

gelürdi. İttifākī birbirlerine rāst gelüp Būrzū-yı Kūçek: “İy nā-bekār kec-nikāh-ı āhen-ger peçe kıaltabān! (19) Bu pehlivānları böyle zaḥm-dār eylemek senūñ yanuña kıalır mı şanursın? Al imdi benden bu yādigārı.” diyüp irişdi. Gīv’e (20) bir đarb-ı gürz urdı. Gīv daḥı Būrzū’nuñ gürzine gürz berāber virüp ne ḥāl-ise redd eyledi. Gīv daḥı Būrzū-yı (21) Kūçek ḥamlesin men’ idüp bir gürz urdı. Būrzū-yı Kūçek daḥı Gīv’üñ đarb-ı gürzin men’ idüp biraz (22) gürz cengi eylediler. Gīv gördi, gürz-ile cengüñ fā’idesi yoķdur. Gürzi țarafeyle şalup el nīzeyeye urdı. (23) İrişüp Būrzū-yı Kūçek’e bir nīze ḥavāle eyledi. Būrzū-yı Kūçek siper berāber virdi. Ammā Gīv’üñ nīzesi Būrzū-yı (24) Kūçek’üñ āyine-i siperin pūs eyledükde parmaķ ḥamīrden ve sūzen ḥarīrden ne resme güzer eylerse daḥı āsān-ı güzer idüp (25) sīne-yi Būrzū-yı Kūçek’e uğradı. Hemān Būrzū-yı Kūçek siperin bendin alup sipere güşād virdi. Nīze-yi Gīv, Būrzū-yı [406a] (1) Būrzū-yı Kūçek’üñ siperin alup toparladı ğitdi. Būrzū-yı Kūçek bundan ‘ār idüp: “İy nā-bekār! Senūñ nīzeñ var ise benüm (2) daḥı ḥadengüm vardur.” diyüp el tīre urdı. Uzaķdan Gīv’üñ raḥşnuñ alnın nişāna alup bir ḥadeng öyle urdı kim (3) dümminden çıķdı. Raḥş yıķılınca Gīv daḥı üzerinden tekerlenüp başı bir țaşa rāst gelüp yarıldı. ‘Asker ğulöv idüp (4) Gīv’i kıapdılar.

Ammā Ruḥḥām bu arada gelüp gördi. Birāderi Gīv zaḥm-dār olmuş. Būrzū-yı Kūçek’üñ öñin alup cenge (5) şurū’ eylediler. Būrzū-yı Kūçek ‘ākıbet Ruḥḥām’ı daḥı zaḥm-dār eyledi. Hecīr geldi, anı da zaḥm-dār eyledi. Bījen gelüp gördi. (6) Būrzū-yı Kūçek pederin ve ‘ammuların zaḥm-dār eylemiş. “Hay nā-bekār Tatar-peçe!” diyüp irişdi. Būrzū-yı Kūçek’e bir đarb (7) urdı. Būrzū-yı Kūçek gerçi men’ eyledi. Ammā zaḥmet çekdi. Ol daḥı irüp Bījen’e bir đarb-ı gürz ḥavāle eyledi. (8) Bījen gürz berāber virüp arķada men’ eyledi. Ammā ol daḥı zaḥmet çekdi. Bu iki ādem ejderhāsın biraz gürz cengin (9) idüp Būrzū-yı Kūçek hemān gürzin țarafeyle şalup el tīr ü kemāna urdı. Bir ḥadeng-i ser-tīzi baḥr-i kemāna vaz’ (10) idüp iç kıabzadan güşād virdi. Bījen tīziyye siper kıapup berāber tıtdı. Ammā ḥadeng āyine-i siperden güzer idüp (11) Bījen’üñ şol bāzūsına bir zaḥm urdı. Bījen daḥı bir ḥadeng atup Būrzū-yı Kūçek siper ile Bījen’üñ ḥadengin (12) men’ eyledi. Ve bir ḥadeng daḥı urup Bījen’i zaḥm-dār eyledi.

Ḥulāşa-i kelām Būrzū-yı Kūçek Bījen’e ölüme berāber yidi zaḥm (13) ḥadeng urdı. Bījen atdı. Būrzū-yı Kūçek men’ idüp vücūdına zaḥm irişdürmedi. Bījen ğayrı ‘āciz olup (14) cān ḥavliyle: “Bre hey nā-bekār! Senūñ tīrūñ var-ısa benüm de tīğum vardur.”

diyüp rahş sürdi ve irişdi. Būrzū-yı Kūçek'e ⁽¹⁵⁾ bir kılıc havāle eyledi. Būrzū-yı Kūçek siperin qapup berāber viridi. Ammā Bījen'ūñ tīgī Būrzū-yı Kūçek'ūñ siperine indükde ⁽¹⁶⁾ mantar gibi siperi iki bölük Būrzū-yı Kūçek'ūñ şol omuzı başından tīguñ ucu ilüp memesine inince yardı. ⁽¹⁷⁾ Andan tīguñ ucu kırtılıp egerūñ ön qaşını dağı yufqaldup sağ uyluğın yardı. Būrzū-yı Kūçek ⁽¹⁸⁾ “Āh!” idüp ‘aql dā’iresinden gitdi. Bījen dağı yidi yirden qan aqmaq ile bayıldı. Gerşīvez haber-dār olup taḅl-ı ārām ⁽¹⁹⁾ çaldurdi. Berüden Īrān ‘askeri dağı çaldırup iki cānibden döndiler. Ve qondılar. Būrzū-yı Kūçek'ūñ Gerşīvez ⁽²⁰⁾ zaḅmın şardırup ol bir pehlivānlaruñ dağı zaḅmların şardılar.

Hāşılı iki tarafda olan pehlivānlar cümle zaḅm-dār olmışlardı. ⁽²¹⁾ Zaḅmları şarılıp hoş-bend oldı. Īrtesi gün ceng olmadı. Nā-gāh Sipend tarafından tozlar belürdi. “Āyā ne ola?” diyüp ⁽²²⁾ iki cānibden baqışdılar. Bād-ı şabā qarşu varup ol tozı dāmeninden giribānına varınca iki şaqq idüp içinden ⁽²³⁾ on iki ‘alem zāhir oldı. ‘Alem sāyesinde bir pehlivān çin-pülād'a qarq olmuş. Yağın gelince gördiler. Gelen Pīrān ibn-i ⁽²⁴⁾ Veyse'dür. Tūrāniler qarşulayup getürüp qondurdılar. Gerşīvez: “Hoş geldūñ yā Pīrān!” diyüp görüşdiler. Ve ceng ne yüzden ⁽²⁵⁾ olduğın naql eyledi. Gerçi bizüm pehlivānlarımız cümle zaḅm-dār oldı. Ammā anlaruñ da serverlerinde zaḅm-dār olmaduq kimse qalmadı.” [406b] ⁽¹⁾ didi. Bīrān varup Būrzū-yı Kūçek ile görüşdi. Būrzū-yı Kūçek yaturdı. Oturmağa liyākatı yoğ-ıdı. Ol gice ⁽²⁾ geçüp şabāh oldı. Gerşīvez sözi ile ceng-i harbī çaldırup şaf bağladılar. Andan Pīrān at sürüp meydāna ⁽³⁾ girdi. Ve na'ra urup er taleb eyledi. Īrāniler dağı nā-çār süvār olup şaf bağladılar. Ammā Pīrān'ūñ meydānına girer ⁽⁴⁾ pehlivān yoğ-ıdı. Cümlesi zaḅm-dār idi. “Nice idelim?” diyüp herkes Pīrān'a nazar eyledi. Nā-gāh anı gördiler. Belḅ ⁽⁵⁾ ve Zābil tarafından tozlar āsmāna peyveste oldı. İki cānibden ol tarafa nigerān oldılar. Bād-ı şabā qarşu varup ⁽⁶⁾ dāmeninden giribānına varınca ol gubārı iki şaqq idüp içinden kırk ‘alem zāhir oldı. Kırk biñ erūñ nişānesi ⁽⁷⁾ ‘alem sāyesinde bir dilāver gök āhene qarq olmuş. Altında bir ‘acāyib rahş-ı heşt-pā, rikābında bir ‘ayyār-ı tarrār ḅançer-güzār ⁽⁸⁾ yağı gelince gördiler, gelen Ferāmurz-ı gord-ı leşker-şiken ol dilāver-i şīr-efgendür. Altında olan Heşt-pāy-ı Baḅrī ⁽⁹⁾ rikābında Şarşar-ı Sebük-bār üzerinde yitmiş iki pāre ālāt-ı şāhib-qırānī. Başında yidi dāne murğ-ı bükālemün otağası ⁽¹⁰⁾ flandra mişāl rüzgār esdükçe mevc urur. Qafasında kırk biñ musallaḅ ve müretteb ‘asker gelüp irişdi. Ne ⁽¹¹⁾ gördi, iki leşker birbirlerine muqābil olup şaf tutmuşlar. Ve Pīrān ibn-i Veyse meydāna girmiş er taleb eyler. Hemān ⁽¹²⁾ Ferāmurz ‘askere: “Siz konuñ.” diyüp kendi

meydāna girdi. Pīrān'ın önün alup “Aşk olsun yā Pīrān!” didi. Pīrān ⁽¹³⁾ merḥabā eyledi. Ammā Ferāmurz'ı görünce türbede yılan görmüşe dönüp ödi ağzına geleyazdı. Ferāmurz: ⁽¹⁴⁾ “Yā Bīrān! Ne ṭurursın, ḥamle eyle.” diyince Pīrān el nīze ve gürze urup üç ḥamle eyledi. Ferāmurz bī-bāk ⁽¹⁵⁾ ve bī-pervā Bīrān'ın ḥamlelerin men' eyleyüp el gürze urdu. Ve irüp bir ḍarb öyle urdu kim Bīrān gürz ⁽¹⁶⁾ berāber virdi. Ammā pāydār olmayup ḍarb-ı gürz arḳasında olan sipere indükde siperi çinī ṭabaḳ gibi ṭaḳıldı. ⁽¹⁷⁾ Ve ağzından ḳan gelüp miyānı iki ḳat oldu. Ve lenger virince altında olan raḥşınıñ bili kütür kütür kırılıp ⁽¹⁸⁾ yıķıldı. Bīrān daḫı üzerinden bile yıķıldı. Ferāmurz işāret eyledi. Şarşar üzerine düşüp döge döge iki ⁽¹⁹⁾ elin ḳafasına beste eyledi. Boḡazına pālheng ṭaḳup 'alem sāyesine iletdi. Ferāmurz na' ra urup er ṭaleb eyledi. ⁽²⁰⁾ Gerşīvez gördi. Ferāmurz'dur hemān ṭabl-ı ārām çaldırıp döndiler. Ferāmurz da dönüp bār-gāhına geldi.

Üzerinden ⁽²¹⁾ ceng ālātın biraḡup Bījen bār-gāhına geldi. Gördi, Bījen yatur. Yidi yirden fitil işler. Ferāmurz Bījen'ün ⁽²²⁾ ḥālın şorup tesellī virdi. Ve merhem-i Süleymānī virüp zaḥmın ḥoş-bend itdürdi. Sā'ir dilāverlere daḫı merhem-i ⁽²³⁾ Süleymānī virüp yine bār-gāhına geldi. Bīrān'ı ḥapse şaldılar. Ötede Gerşīvez daḫı zaḥm-dār olanlarıñ zaḥmına ṭimār ⁽²⁴⁾ idüp: “Yarın Ferāmurz ile ḥālīmüz nice olur? Pehlivānlar da zaḥm-dār.” diyüp fikre vardı. Meger Şeydīz 'Ayyār ⁽²⁵⁾ Gerşīvez ile bile idi. Gerşīvez'ün 'aḳlına gelüp Şeydīz'i çaḡırdı. Tenhā: “Yā Şeydīz! Şimdi aḫvālīmüz böyle [407a] ⁽¹⁾ böyle oldu. Nice idelim? Elüñden gelür mi şol Ferāmurz'ı bir ṭarīḳ ile dārūlayup getürmek ve Bīrān'ı ḥapsden ⁽²⁾ ḥalāş eylemek? Eger idebilirseñ iki yüz filori vireyim.” didi. Şeydīz: “Yā Gerşīvez! Himmet-i müḥmelātuñla iderem. ⁽³⁾ Ancaḳ altun azdur. Bārī üç yüz eyle.” didi. Gerşīvez: “Bize öyle olsun. Tek hemān iş⁴⁹⁸ gör.” diyüp işte Şeydīz ⁽⁴⁾ aḫşama muntazır oldu.

Bu yañadan ol gice Ferāmurz daḫı yorḡun bir{i} yoldan geldi. Bir de geldüḡi gibi cenge ⁽⁵⁾ girdi. **Hāşılı** vaḳt-ı ḥvāb olunca şoḫbet idüp cāme-ḥvābına girüp yatdı. Şeydīz 'Ayyār ise aḫşamdan ⁽⁶⁾ gelüp tebdīl-i şüret gözedürdi.⁴⁹⁹ Tamām fırsat bulup geldi. İbtidā Ferāmurz'ı ḥvābda iken dārūlayup çaldı. ⁽⁷⁾ Andan kilīm perdesine şarup arḳasına urdu. İnleyürek ne ḥāl ise 'askerden çıkarup Gerşīvez'e ⁽⁸⁾ getürdi. “İşte

⁴⁹⁸ Metinde “ateş”.

⁴⁹⁹ Metinde “göredürdi”.

Ferāmurz’ı getürdüm. Varayım Bīrān’ı daḡı getüreyim.” diyüp Ferāmurz’ı Gerşīvez’e teslīm eyledi. Ve kendi ⁽⁹⁾ ṭaban alup gitdi. Varup ḡaps-ḡāne bār-gāhından Bīrān’ı daḡı çalup getürdi. Gerşīvez hemān gice içre ⁽¹⁰⁾ Ferāmurz’ı Yārmān’a teslīm idüp kırk biñ er-ile Sipend’de Efrāsiyāb’a gönderdi. “Şāyed bunda çalarlar.” ⁽¹¹⁾ diyü Yārmān zīrā eyü idi. Gice mürür idüp şabāḡ oldı. Gördiler Ferāmurz cāme-ḡābında yoḡdur. Her cānibi ⁽¹²⁾ cüst-cü eylediler. Nām-ı nişān bulunmadı. ḡaps-ḡāne bār-gāhında daḡı gördiler Bīrān ḡayb olmış. Bildiler kim ‘ayyār ⁽¹³⁾ işidür. Meger Ferāmurz gelince Mihrāb-ı⁵⁰⁰ Kābilī ḡal’ a ḡapusın açdırup Kābil ḡalkı ile Ferāmurz’a istikbāle çıkup ⁽¹⁴⁾ görüşmişlerdi. Şimdi Ferāmurz ḡayb olunca Mihrāb-ı Kābilī: “Pehlivānlar zaḡm-dārlardur. Şāyed Tūrānīlere bir ṭarafdan imdād ⁽¹⁵⁾ gele iş ber-‘aḡs ola.” diyü pehlivānları cümle ḡal’ aya ḡodı. Kendi iki yüz biñ er-ile ṭaşrada ḡaldı. Şarşar ‘Ayyār ⁽¹⁶⁾ tebdīl-i şüret Gerşīvez bār-gāhına varup ḡaber aldı kim Ferāmurz’ı Şeydīz ‘Ayyār çalup Gerşīvez Yārmān ile Sipend ⁽¹⁷⁾ cānibine Efrāsiyāb’a göndermişler. Ardlarına düşüp bir ḡonaḡda irişdi. Bir ṭarīḡ ile Ferāmurz’a yanaşup dārūsın ⁽¹⁸⁾ def’ eyledi. Zīrā dārūlı ṭutarlardı. Ferāmurz kendüsine gelüp gördi. Cāme-ḡāb libāsı ile baḡlu bir çādırda ⁽¹⁹⁾ ṭurur. Ta’ accüb idüp: “Bu ne ḡāldür?” diyü şamāta idüp bekciler gelüp gördiler kim Ferāmurz’uñ ‘aḡlı başına gelmiş. Bunlar ḡavf ⁽²⁰⁾ idüp segirttiler. Yārmān’a ḡaber virdiler. Ferāmurz’uñ dārūsı def’ olmış. ‘Aḡlı başına gelmiş. ‘Beni kim baḡladı?’ diyüp ⁽²¹⁾ çağırur. İḡtimāldür kim bendin şikest idüp ḡalāş ola.” didiler. Yārmān’uñ cān başına sıçradı. Yirinden sıçrayup ⁽²²⁾ silāḡın ṭaḡındı. ḡaps-ḡāne bār-gāhına geldi. Ferāmurz gördi Yārmān’dur. “Yā Yārmān beni kim baḡladı. Ve ḡanda gidersin? ⁽²³⁾ Beni nereye götürürsin?” didi. Yārmān daḡı vuḡū’ı⁵⁰¹ üzere ḡaber virdi. Seni şāh-ı Tūrān Efrāsiyāb ḡān ḡuzūrına ⁽²⁴⁾ iletsem gerek. Ancaḡ yolda giderken zaḡmet virürsin yine seni dārūlasunlar.” didi. Ve geldi kim Ferāmurz’ı dārūlaya. Ferāmurz ⁽²⁵⁾ zūr idüp bendin ḡırdı. Yārmān dal-tiḡ olup “Ferāmurz cıblaḡdur.” diyü fırsatı ḡanīmet bilüp üzerine yüridi. Ferāmurz [407b] ⁽¹⁾ cüst atilup Yārmān’uñ şüretine bir sille-i şāḡib-ḡırānī öyle urdı kim gözlerinden āteşler saçılıp ḡılıc elinden düşdi ⁽²⁾ ve gitdi. Daḡı zīr ü zeber oldı.

Şarşar hemān mu’ allāḡ atup kendi şüretine girdi. Ferāmurz’a du’ ā eyledi. Ferāmurz gördi ⁽³⁾ Şarşar’dur: “‘Ayyār sen bunda ne zamān geldüñ?” didi. Şarşar-ı Sebük-bār

⁵⁰⁰ Metinde “mahāret”.

⁵⁰¹ Metinde “vuḡūḡı”.

dağı olduğu gibi naql eyledi. ‘Asker bu hâli görüp ⁽⁴⁾ firâr eylemek dilediler. Ferâmurz “Oturuñ yiriñüzde elem çekmeñ. Eger giderseñüz sizi kıraram.” didi. ‘Asker dağı yirlerinde ⁽⁵⁾ oturup kaldılar. Ferâmurz Şarşar’a eyitdi: “Var ‘ayyâr baña esb ü âlâtum getir.” didi. Şarşar: “Be-ser-çeşm” diyüp ⁽⁶⁾ taban aldı. Leşkere gelüp aḥvâli bildürdi. Mihrâb-ı Kâbilî şād oldı. Meger Şeydîz ‘Ayyâr tebdîl bunda idi. Aḥvâli ⁽⁷⁾ duyup Gerşivez’e varup naql eyledi. Gerşivez ğama düşdi. “Yine gelürse iş müşkil olur.” didi. Dönüp Şeydîz’e ⁽⁸⁾ eyitdi: “Yâ Şeydîz! Varup Ferâmurz’ı yine bir t̄ariḳ ile dārūlayup bend eylesen.” didi. Şeydîz: “Nola!” diyüp tebdîl-i şüret ⁽⁹⁾ Sipend yolına ‘azm eyledi. Berüde Şarşar-ı Sebük-bâr dağı Ferâmurz’uñ âlât-ı ḥarbın alup İblâğ-ı Şeş-pây-ı Baḥrî’yi aldı. ⁽¹⁰⁾ ‘Azm-i Ferâmurz eyledi. Bîrân ise meydâna girüp er taleb eyledi. Mihrâb-ı Kâbilî nâ-çâr berâber olup cenge başladılar.

⁽¹¹⁾ Anlar cengde, biz gelelim bu tarafda Ferâmurz aḥvâline. **Ammâ râvî kavlince** Şarşar-ı Sebük-bâr Şeş-pây-ı Baḥrî’yi âlât-ı şâhib-kırânîsi ⁽¹²⁾ ile Ferâmurz’a getirüp Ferâmurz âlât u eşvâbın geyindi. Dönüp Şarşar ‘Ayyâr’a “Var sen Yârmân’ı ‘askerde Mihrâb-ı Kâbilî’ye teslîm ⁽¹³⁾ eyle. Ve yine baña irişin. Ben bunda Sipend’e varup Sipend’i Efrâsiyâb’uñ elinden aluram.” didi. Şeydîz ‘Ayyâr dağı tebdîl-i ⁽¹⁴⁾ şüret gelmiş diñlerdi. Şarşar: “Nola!” diyüp Yârmân’ı aldı. ‘Azm-i Kâbil eyledi. Şeydîz Ferâmurz’ı koyup “Yârmân’ı evvel ⁽¹⁵⁾ ḥalâş ideyim.” diyü Şarşar’uñ ardına düşdi. Ammâ olmadı. Bir t̄ariḳ ile fırsat bulup Yârmân’ı Şarşar’uñ elinden ḥalâş ⁽¹⁶⁾ idemedi. Görü olmaz, ilerü taban kaldırup vardı. Gerşivez’e aḥvâli bildürdi. Gerşivez on biñ miḳdârı ‘asker ⁽¹⁷⁾ ile Hümân’ı karşı gönderdi. “Var qarındaşuñı ‘ayyâr’uñ elinden ḥalâş eyle.” diyü. Hümân dağı eyüce olmuş-ıdı. On biñ ⁽¹⁸⁾ ‘asker alup Şarşar’a karşı yürüdi. Bir maḥal yirde karşı gelüp Hümân on biñ er-ile Şarşar’uñ üzerine yürüdi. Şarşar ⁽¹⁹⁾ teber çeküp bunlara girişdi. Gâh teber gâh kârûre-i nefit ile on biñ ‘askeri perişân idüp dögüşe dögüşe Yârmân’ı ⁽²⁰⁾ leşkere ulaşdurdı. Hümân’a virmedi. Bîrân bu maḥalle dek Mihrâb-ı Kâbilî’yi âlüde idüp ‘asker-i Mihrâb’ı meydândan ḳapdılar. ⁽²¹⁾ Ceng ḳarışma olup Bîrân ‘askeri zebün eyledi. Zîrâ İrân dilâverleri zaḥm-dâr ḳal’ada idiler. Hümân ve Kâbûs ⁽²²⁾ ve Eşküh ve Nestüh eyü olmuşlardı. Lâkin Bürzü-yı Kūçek dağı ḥasta idi. Zaḥmı ziyâde idi. Mihrâb-ı Kâbilî tekrâr süvâr ⁽²³⁾ olup deründan Ḥudâ’ya niyâz idüp isti’ânet taleb eylesen nâ-gâh Belḡ cānibinden tozlar belürdi. Bād-ı şabâ karşı ⁽²⁴⁾ varup dāmeninden giribānına varınca iki şaḳḳ eyledi. İçinden on iki ‘alem zāhir oldı. On iki biñ erüñ ⁽²⁵⁾ nişānesi ‘alem sāyesinde bir dilâver

çin-pulâda ğark olmuş. Altında bir rahş-ı ejderî. Heybet ü şalâbet ile gelür, ammâ ne gelür! [408a] ⁽¹⁾ ammâ ne gelür! Yakın gelince gördiler Cihân-bahş-ı Cihân-ârâ'dur. Cihân-bahş dağı gelüp gördi. Ceng-i mağlûbedür. ⁽²⁾ On iki biñ ' asker ile kendin Tūrān ' askerine urup alağ bulak eyledi. Ceng içre Pīrān'a rāst ⁽³⁾ gelüp Pīrān dağı Cihân-bahş'ı görüp hamle eyledi. Cihân-bahş Pīrān'ıñ hamlelerin men' idüp bir çarb ile ser-nigün ⁽⁴⁾ eyledi. Tārık ' Ayyār rikābında idi. Bende çekdi. Ve kılcı urarak Cihân-bahş ' alemlere irüp çalup ' alem ve ' alemdārı ⁽⁵⁾ ikişer pāre eyledi. Gerşivez bu hāli görince Būrzū-yı Kūcek'i alup orduya geldi. Ne buldı ise alup Sipend'e ⁽⁶⁾ toğrı firār eyledi. ' Asker-i Tūrān bozulup ikisi bir yirde kalmadı. Cihân-bahş gelüp Mihrāb-ı Kābilī'ye buluşdı. Mihrāb-ı ⁽⁷⁾ Kābilī Cihân-bahş'a du' ā ve taḥsīn idüp: "İy server-i ' alem! Eger gelüp irişmeseñ işüm tamām olmuş-ıdı." didi. Andan Tūrānilerüñ ⁽⁸⁾ orduların zabt idüp Pīrān'ı karındaşı Yārmān yanında haps eylediler. Cihân-bahş, Gīv ve Ruḥḥām ve Bījen ve Hecīr ⁽⁹⁾ ile görüşdi. Anlar da eyü olmuşlardı. Lākin dağı bir hoş ceng eylemege iktidārları yok idi. **Hāşılı** işte ⁽¹⁰⁾ bunlar bunda.

O yañadan Gerşivez Hūmān ve Eşkūh ve Nestūh ile firār idüp berāber gitdiler. Bir yire kōndılar. Girüden ⁽¹¹⁾ kaçup gelen ' asker yine anda biriküp cem' oldılar. Yüz biñ miğdārı oldılar. "Şimden girü Sipend'e gitmekden ğayrı çāre ⁽¹²⁾ yokdur." didiler. Ancak Şeydīz'i Gerşivez girü gönderdi. "Varup Bīrān ile Yārmān'ı ḥalāş eyle." diyü. Şeydīz ' Ayyār ⁽¹³⁾ dönüp Kābil öñine geldi. Bunlar mesrūr ve manşūr ' ayş u nūşda bī-pervā idiler. Ol gice Şeydīz fırsat bulup ⁽¹⁴⁾ Pīrān ile Yārmān'ı hapsden ḥalāş idüp birer at dağı peydā idüp bunları süvār eyledi. Murād eyledi kim ⁽¹⁵⁾ Cihân-bahş-ı Cihân-ārā'yı dağı el irişdire. Ammā Tārık ' Ayyār'dan ḥavf idüp: "Bre ne üzerime lāzım. Maḫşūd ⁽¹⁶⁾ olan Bīrān ile Yārmān idi. Ḥalāş eyledüm. Sā'irinden ne isterem." diyüp döndiler. Gerşivez'üñ olduğı yire ⁽¹⁷⁾ geldiler. Bīrān ve Yarmān Gerşivez'e buluşdılar. Şeydīz ' Ayyār dağı buluşup "Cihân-bahş'üñ bu cānibe gelmege şimdiki ḥālde ⁽¹⁸⁾ niyyeti yok." didi. Bunlar dağı kılçup ' azm-i Sipend eylediler. Būrzū-yı Kūcek biraz eyüce olmuş-ıdı. İşte bunlar gelmekte.

⁽¹⁹⁾ Biz Ferāmurz-ı ser-āmede gelelim. Ferāmurz çünkim Şarşar'ı Yārmān ile Kābil'de ' askere gönderdi. Kendi Yārmān'ıñ kırık biñ ⁽²⁰⁾ ' askerine destūr virüp: "Varuñ gidüñ." didi. Bunlar da dönüp Sipend üzere gitdiler. Ammā Ferāmurz İblāğ'ı sürüp Sipend'e ⁽²¹⁾ geldi. Gördi Efrāsiyāb ' asker-i Türkistān ile Sipend öñinde kōnup kendüsi Sipend

ḳal‘asında şāh-ı Sipend’ün sarāyın zabt⁽²²⁾ idüp tahtında ḳarār eylemiş. Ol maḫal girüden Şarşar-ı Sebük-bār da gelüp yolda itdügi cengi ve Yārmān’ı leşkerde Mihrāb-ı⁽²³⁾ Kābilī’ye teslīm eyledügin naḳl eyledi. Ferāmurz “Benüm murādum ‘ ayyār şimdi ḳal‘ aya girüp ḳal‘ a-i Sipend’i Efrāsiyāb’uñ elinden⁽²⁴⁾ ḳarb-ı dest ile almaḳdur.” didi. Şarşar: “Pek ma‘ ḳül.” didi. Ferāmurz hemān ḳal‘ adan içeri yüridi. Yüzinde niḳāb ḳal‘ adan⁽²⁵⁾ içeri girince niḳābı ref‘ idüp toḡrı dīvān-ı Efrāsiyāb’a yüridiler. Görenler segirdüp Efrāsiyāb’a varup: “Pādişāhum [408b]⁽¹⁾ Ferāmurz geliyor. Rikābında bir ‘ ayyār-ıla.” didüklerinde Efrāsiyāb’uñ cān başına şıçradı. “Bre binüñ!” idüp ḳalkdılar. Binen⁽²⁾ binenüñ oldı. Sarāy ḫavlısına ḫoldılar. Ferāmurz gelince Efrāsiyāb: “Uruñ!” eyledi. Bu ḳadar ‘ asker Ferāmurz’uñ üzerine⁽³⁾ ḡulüv eylediler. Ferāmurz el tiḡa urup bunlara öyle girişdi kim ac ḳurd ḳoyuna ne resme girerse öyle⁽⁴⁾ girüp ḳişver gibi toḡramaḡa başladı. Efrāsiyāb ḫışt ile gelüp Ferāmurz ḫıştın tiḡ ile çalup iki böldi.⁽⁵⁾ Ve Efrāsiyāb’a zaḫm irişdüdi.

Hāşıl-ı kelām Ferāmurz ol gün ol gice başdı şemşiri. İrtesi gün Gerşivez geldi.⁽⁶⁾ Aḫvāli duyup Kūçek daḫı eyü olmış-ıdı. Raḫşına binüp cenge girdiler. Gerşivez taşrada olan ‘ askeri daḫı içeri alup⁽⁷⁾ ḳal‘ a ḳapusın bend itdürdi. “Göreyim sizi Ferāmurz’ı bir ḫāl-ile helāk idebileydük.” didi. Ammā Ferāmurz tiḡ urup⁽⁸⁾ Tūrānileri tiḡ āteşine yandırıp feryād u fiḡānları āsmāna peyveste oldı. Efrāsiyāb gördi iş bitmez. ḳal‘ a⁽⁹⁾ ḳapusın açdırup “Ḳandasın Behiştkend!” diyüp firār eyledi. Gören pehlivānlar ve ‘ asker ardlarına düşüp gitdi. Ferāmurz⁽¹⁰⁾ yalnız ‘ asker-i Tūrān’ı bozup ḫvāḫ nā ḫvāḫ ḳal‘ adan sürüp çıkardı. İçerüde bir ferd ḳalmadı Tūrān ‘ askerinden. Sipend’i⁽¹¹⁾ zabt eyledi. Sipend ḫalkı çıkup Efrāsiyāb ordusunı yağma eylediler. Ferāmurz Şarşar’ı Kābil cānibine gönderdi.

⁽¹²⁾ **Ammā ez-īn-cānib rāvi eydür:** Belḫ öñinde Keyḫusrev Kāmran ve Rüstem-i Dāstān Cihān-baḫş’ı gönderdükden soñra bir gün ḳalkup⁽¹³⁾ ‘ azm-i Sipend eylediler. Tamām tā kim yiye ice ḳal‘ a-i Sipend öñine geldiler. Ferāmurz ḫaber-dār olup istiḳbāl eyledi. Şāh ve Rüstem⁽¹⁴⁾ daḫı Ferāmurz’a taḫsīn ḳat ḳat ḫıl‘ at geyürdiler. Ferāmurz olduḡı gibi naḳl eyledi.

O yañadan Şarşar-ı Sebük-bār Kābil’e varup⁽¹⁵⁾ Cihān-baḫş’a buluşdı. Ferāmurz Sipend’i zabt eyledügin ḫaber virdi. Cihān-baḫş-ı Cihān-ārā daḫı anda olan ‘ askeri⁽¹⁶⁾

ve pehlivānları alup ‘azm-i Sipend eyledi. Bir gün Sipend’e gelüp pādişāh-ı Īrān’a ve Rüstem-i şāhib-kırāna buluşup görüşti. (17) olan aḥvāli naql eyledi. Pehlivānlar Rüstem’den izin taleb eylediler. “Efrāsiyāb’uñ ardınca gidüp ḥaḳḳından gelelim.” didiler. Rüstem (18) şalivirmedi. “Şimdi zamānı degüldür.” didi. Pehlivānlar ğayrı güft u ğūya vardılar. “Rüstem ğayrı ḳocadı. Şimden girü (19) göñli ceng istemez oldu. Bārī şāhib-kırānlık raḥtın oğlu Ferāmurz’a teslīm idüp kendi varup sarāyında kendi (20) ‘işret ve ‘ibādetine meşğul olsa.” didiler. Rüstem pehlivānlaruñ bu güft-ğūsın işidüp seyāḥat eylemege bil bağladı. (21) “Nice eylesem?” diyü ol fikre düşdi.

Hulāşa-i kelām birkaç gün Sipend {’e} öninde oturup ‘ayş u nüş eylediler. Bir gün (22) ittifāḳ Belḥ’e gidecek oldılar. Herkese destūr virüp vilāyetlerine gitdiler. Şāh-ı Īrān daḥı emr eyledi. “Yarın göçdür (23) Belḥ’e.” diyü Tūs-ı sipehbed ‘askerde münādīler nidā itdirüp ‘askeri āġāh eyledi. Herkes tedārükin görüp irtesi (24) gün Sipend’den ḳalkup ‘azm-i Belḥ eylediler. Bir gün Belḥ’e gelüp dāḥil oldılar. Bir gün Rüstem ḳalkup Zābil’e gitdi. (25) Keḥusrev de bār-ġāhların divşürüp taḥtında ḳarār eyledi. İşte bu meclis daḥı bundan tamām oldu.

Şimden şoñra ğayrı [409a] (1) ğayrı Rüstem seyāḥatidür. **Āġāz-ı Dāsītān-ı Seyāḥat-i Rüstem. Ammā ez-Īn-cānib rāvī-yi şīrin-kelām öyle rivāyet eyler kim:** (2) Bir gün nevrüz olup cümle şāhān ve pehlivānān Īrān’da Keyḥusrev Kāmran’uñ şem‘ ine cem‘ oldılar. Rüstem-i Dāsītān cümle Īrān (3) şāhı ḥuzūrına evlād u ensābı ile gelüp Neyrem-i Şānī daḥı oğlu Hüm ‘Ābid ile geldi.

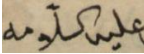
Hāşılı meclis ḳurılıp ‘ayş (4) u nüşa bünyād urdılar. Eşnā-yı şoḥbetde Ferāmurz ve Neyrem-i Şānī seyāḥat ‘āleminde vāḳi‘ olan şadedleri açup görüp işitdüklerin (5) naql u beyān eylediler. Rüstem’uñ ḥöd evvelden derūnında ārzū-yı seyāḥat cāy-ġir olmışdı. Hemān yirinden ṭurup vardı. (6) Keyḥusrev Kāmran öninde zemīn-pūs idüp du‘ ā eyledi. Şāh-ı Īrān görüp: “Nedür murād iy pehlivān-ı ‘āli-şān?” didükde (7) Rüstem-i Dāsītān eyitdi: “Pādişāhum murādum oldur kim ben ḳuluña icāzet virüp du‘ ā ve himmet idesin. Bu ‘ālemi bir zamān (8) gezüp seyāḥat-ıla seyr ü temāşā ideyim.” didi. Keyḥusrev Kāmran bunu işidüp melül oldu. Dönüp: “İy server-i yegāne! (9) Bu ḳābil midür kim sen gidüp biz bunda senüñ her rüz ġamuñ çeküp ‘Āyā şāhib-kırān şimdi ḳandadır?”

Şağ mıdur yoħsa ⁽¹⁰⁾ bir azāya mı dūş oldu, yoħsa kendi eceli ile vefāt mı eyledi?’ diyü kayd ve telāsa dūşüp ğazabnāk oluruz.” ⁽¹¹⁾ didi. Gitmege cevāz göstermedi.

Çünkim aħşam oldu. Rüstem ħalvet-ħāne bār-gāhına girüp bir ğulām gönderüp Selāmün ⁽¹²⁾ Ĥakīm’i da‘vet eyledi. Selāmün Dānā daħı geldi. Rüstem ikrām idüp yanına aldı. Bir iki cām şarāb nūş idüp eyledükden soħra ⁽¹³⁾ dönüp Rüstem Selāmün Dānā’ya eyitdi: “İy dānā-yı zū-fünün! Seni niçün da‘vet eyledüm, bilür misin?” didi. Selāmün Dānā ⁽¹⁴⁾ eyitdi: “Ĥayır bilmem devletlü şāħib-ırān. Neden ötürü da‘vet eyledüñ?” didi. Rüstem eyitdi: “İy dānā seni anuñ için da‘vet eyledüm ki ⁽¹⁵⁾ bir niçe eyyāmdur derūnuma seyāhat ārzūsı dūşdı. Elbetde yā şuyumdur yā toprağumdur çeken bir ħāl-ile bu ħātırayı alvimden ⁽¹⁶⁾ ref‘ idemedüm. Senden anı dilek iderem kim beni bu şekilden çıkarup tebdīl-i şūret eyleyesin. Gezdüğüm yirlerde benüm ⁽¹⁷⁾ Rüstem olduğum bilmeyeler. Öyle cihānı bir eyyām geşt-ğüzār idüp niçe ‘acāyib ve ğarāyib temāşā eyleyüp ‘ibret alam.” ⁽¹⁸⁾ didi. Selāmün Dānā “Güzel fikr eylemişsin server. Anuñ işi ābildür. Ben Hindistān’da bir ğiyāh bulmuşamdur. Anuñ yağı çıkar ⁽¹⁹⁾ ğivdür. Tek bir yağdur. Her neye sürseñ siyāh ābnūs gibi boyar. Ğayrı çıkmaz⁵⁰² mu‘ālecesin eylemedükçe. Ol dühn ile ⁽²⁰⁾ seni boyayayım. Siyāh bir zengī olursın. Ancak yiriñe kimi şāħib-ırān eylesin?” didi. Rüstem eyitdi: “Oğlum Ferāmurz’ı ⁽²¹⁾ eylere. Bir zamān Ĥızır ‘aleyhi’s-selāma⁵⁰³ rāst gelüp ‘Senden soħra şāħib-ırānlık postı Ferāmurz’uñdur.’ demişdi. Bir de bu kim ⁽²²⁾ Ferāmurz şāħib-i seyf dilāverdür. Bu āna dek kimse kendūsine ğālib gelmedi ve gelmez.” didi. Selāmün Dānā eyitdi: “Şāħib-ırānlık ⁽²³⁾ nizā‘ı çok olup arada niçe ğavğā ve fesāda bā‘ iş ceng ü cidāl olsa gerekdür. Münāsib olan bir kerre pehlivānlaruñ ⁽²⁴⁾ ağzın arayup nabzların tutduğdan soħra cümlesin birbirleri ile imtiħān eylesin. Her ankısı şöyle merd-i meydān alursa ⁽²⁵⁾ anı şāħib-ırānlık postına geçürüp sā‘irlerin andan inābet itdirürsin.” didi. Rüstem: “Nola!” diyüp Selāmün alkup [409b] ⁽¹⁾ Rüstem’e şeb-i bi-ħayr idüp boya tedārükine gitdi. Rüstem daħı yatup uyudu.

Şabāħ oldu. Yine ber-ā‘ ide pehlivānlar Keyħusrev ⁽²⁾ Kāmran bār-gāhına cem‘ oldılar. Rüstem daħı gelüp şāħib-ırān şandalisinde arār eyledi. Ta‘ām yindi, meclis gelüp

⁵⁰² Metinde “ıkmar”.

⁵⁰³ “selam onun üzerine olsun.”

biraz da şarāb-ı (3) nāb nūş olup keyfler germ-ā-germ olduğda Rüstem baş kaldırup Keyhusrev'ün yüzine bağıdı. Ve nuşka ağız idüp: “İy şehin-şāh-ı (4) heft-i kişver! Bu gice ‘ālem-i ru'yāda baña tenbīh olundu. ‘Şimden girü senüñ devrūñ tamām oldu. Cümle evlād ve aḥbābuñ ile (5) ve şāh-ı Īrān ile vedā‘ laşup rahşuña bin. Bir tarafı tutup git. Zīrā senüñ meyyitūñ dağı ğāyib olsa gerekdür.’ didiler. (6) İmdi ben şimden soñra göçerem. Velākin şāhib-kırānlık postuna kim oturur māni‘ degüldür. Tālib olan var ise meydāna (7) çıksun.” didi. Ve Ferāmurz-ı ser-āmede bağıup sen otur, diyü işāret eyledi. Ferāmurz dağı muḳayyed olmadı. Ammā Rüstem böyle (8) diyince cümleden muḳaddem Bījen ayağı tırup: “Şāhib-kırānlık postuna ben geçerem. Zīrā cihānda bu ḳadar erlik eyledüm. (9) Bi-lā-şān Türkī ve Cem Şāh'ı ḳatlı eyledüm. Çünki Rüstem gider, yirine ben şāhib-kırān oluram.” didi. Babası Gīv: “Yabana (10) söyleme oğlan. Şandalī benümdür. Yidi sene ben yalnız Türkistān'da zār u sergerdān gezüp Keyhusrev'i Efrāsiyāb (11) ve Bīrān gibi ejderhālaruñ elinden aldum. Vālidesiyle getürdüm.” didi. Tūş⁵⁰⁴ “Yok şandalī benüm ḥaḳḳumdur. Zīrā ben Nevrez (12) Şāh oğluyam. ‘İlm-i kāviyānī bendedür. Ser-‘ asker-i şāhān-ı Īrān'am. Ve şāhib-i rezīne-keşem” didi. “Çünki şāh olmadum. (13) Bārī Rüstem gitdükden soñra şāhib-kırān oluram.” didi. Deli Bānū öteden kükreyüp: “Sizüñ nā-bekārlar şāhib-kırānlıḳda (14) ‘alāḳañuz nedür. Evvelā ben Rüstem'ün ḳızıyam. Ve sille ile tağıları yirinden ḳoparup sürme-i Şafāhān'a döndürirem. (15) Ve zūr-ı bāzū ile kimse dağı ketfüm zemīne getürmedi. Aşıl şandalī benüm biñ baş ḥaḳḳumdur.” didi.

Hāşılı arada ğavġā (16) ve nizā‘ olup çok güft u gū oldu. Rüstem'ün ḥōd bundan murādı var idi. Dönüp: “İy dilāverler! Sizüñ her biriñüz (17) şāhib-kırānlık postına lāyık serverdür. Ancağı bunuñ ḳolayı budur kim meydān-ı ma‘ rekede cümleñüz birbiriñüz ile (18) imtiḥān olursuñuz. Meydānda ḳağıñuz ḳalursa andan inābet idüp emrine rām olursuñuz.” didi. Cümlesi bu ḳavle (19) rāzī oldılar. Rüstem dönüp Ferāmurz'a bağıdı ve eyitdi: “Gir ciğer-küşem! Şol pehlivānlar ile imtiḥān ol da herkesüñ (20) miḳdarı bir eyüce ma‘ lüm olsun.” didi. Ferāmurz “pe-ser-çeşm!” diyüp yirinden peleng-mişāl atıldı. Ve dāmenlerin (21) dermeyān idüp meydāna girdi. Göñlinden geçenler birer birer gelüp Ferāmurz ile güreşdiler. Ferāmurz cümlesinüñ ketfīn (22) zemīne getürdi. Cihān-bağış'ı, Bījen'i, Gīv'i, Tūş'ı bağıdı. Bānū Güşāsb girdi, anı da. Neyrem-i Şānī girdi.

⁵⁰⁴ Metinde “Tūş”.

Ferāmurz⁽²³⁾ bilür kim Neyrem'ün ketfi zemîne gelmez. Zemîn hamlesi idüp birbirlerin ikisi de zānūları üzere çökerdiler. Ferāmurz⁽²⁴⁾ zür idüp zānūların aldı. “Neyrem şalur.” didiler. Rüstem Ferāmurz'a irüp kolından tutdı. Getürüp kendi eliyle⁽²⁵⁾ Ferāmurz'ı Gürşāsb-ı Āhen-dest şandalīsine oturtdı. İbtidā kendi Ferāmurz öninde el arkası yirde idüp [410a]⁽¹⁾ idüp bī' at eyledi. Ba' de cümle nāmdārlar gelüp Ferāmurz öninde el arkası yirde idüp tābi' oldılar. Rüstem dönüp: ⁽²⁾ “Bunda iy dilāverler, işte ben ğayrı giderem. Bir gün hemān ğāyib olsam gerekdür. Kimse ol sırta vākıf olmasa ⁽³⁾ gerekdür. Eger ölmeyüp yine gelürsem hoş ve-illā gelmezsem şakınuñ. Ferāmurz'a muhālefet idelim şanmañ soñra ziyān ⁽⁴⁾ görürsünüz.” diyü te'kid ve tenbīh eyledi. Andan cümleye vedā' idüp kalkdı. Sarāyına gitdi. Pehlivānlar ve Keyhusrev ⁽⁵⁾ ğam-ġin oldı. Rüstem sarāya geldükde Selāmün Hākīm'i da'vet eyledi. Selāmün gelüp Rüstem: “Neyledüñ iy Hākīm ⁽⁶⁾ dānā tedārügüñ gördüñ mi?” didükde Selāmün Hākīm: “Hāzırdur devletlü şāhib-kırān! Tamām oldı. Yarın filān pişe-zāra ⁽⁷⁾ gel.” diyüp gitdi. Rüstem ol gice sarāyında yatup irtesi gün vālidesi Ridāye Bānū'nuñ ve pederi Zāl-ı Zamān'ün ellerin öpüp ⁽⁸⁾ ve ehli Senduht Bānū ile öpüşüp cümleden helālīk dileyüp vedā' eyledi. Ve silāhın üzerine ārāste idüp Ebreş-i ⁽⁹⁾ Gül-endām'a süvār oldı. Ve Hākīm'ün didügi pişe-zāra vardı. Selāmün Hākīm dañı muqaddem gelüp her şeyi hāzır āmāde ⁽¹⁰⁾ eylemiş-idi. Rüstem gelince Selāmün Rüstem'ün yüzine ol yağdan sürüp eline bir āyine virdi. Rüstem nazar eyledi. ⁽¹¹⁾ Gördi bir zişt-i rü-zengī olmuş kim kendi kendiden vehm aldı. Selāmün'a eyitdi: “İy Hākīm! Baña ne 'aceb reng eyledüñ? ⁽¹²⁾ Bu soñra gider mi yoħsa hemān böyle qalır mı?” didi. Selāmün Dānā eyitdi: “Dilāver! Böyle qalursın hīc boya ⁽¹³⁾ bir dañı çıkar mı?” diyince Rüstem melül oldı. “Benüm hālīm niçe olur?” diyü. Selāmün Dānā gördi Rüstem melül oldı. ⁽¹⁴⁾ Güllüp: “Elem çekme devletlü şāhib-kırān. Anuñ da 'ilācı vardır.” diyüp bir yağ dañı çıkardı. Rüstem'ün yüzine sürdi. ⁽¹⁵⁾ Yine beyāz oldı. Rüstem şād oldı. Andan Selāmün Rüstem'i başdan ayaġa varınca ol yağ-ıla yağlayup ⁽¹⁶⁾ bir zişt-i zengī eyledi. Yüzine bir yağ dañı sürüp şerhalar gösterdi. Ve gözine sürüp aġı çoķ oldı. ⁽¹⁷⁾ Ve bir ma' cün yidirüp sesi mutāġayyir oldı. Andan Ebreş'e ve bütün ālātına sürüp cümlesi siyāh oldı. Andan Rüstem'e ⁽¹⁸⁾ “Benüm üç şākirdüm vardır. Bu boyayı üçüne de ta' līm eyledüm. Bilürler. Eger ben ölürsem anlaruñ biri biri lā-büdd ⁽¹⁹⁾ bākī qalır. Saña 'ilāc iderler.” didi. Ve Rüstem'ün ketfinde olan hālī Qahramānī eṭrāfın mumlayup beyāz qodı. Tā kim ⁽²⁰⁾ bu maħalde nişān ola. Andan Rüstem Selāmün'a vedā' idüp bir ṭarafā gitdi.

Selāmūn dađı dönüp şehre geldi. Rüstem Belh'ün ⁽²¹⁾ karşusunda tađda eglenüp “Göreyim niçe hareket iderler.” diyüp kaldı. Çünkü Rüstem ğāyip oldu. Bildiler kim ⁽²²⁾ gitmişdir. Üç gün Rüstem'ün mātemin eylediler. Dördüncü gün Keyhüsrev Kāmran dīvān idüp ve cümle begler gelüp yirlü ⁽²³⁾ yirinde qarār eylediler. Keyhüsrev Kāmran baş kaldırıp: “İy dilāverler! Neyleyelim Rüstem naşīhat qabūl eylemez. Gitdi. ⁽²⁴⁾ Eger sağ ise uğrı acık olsun. Eger öldi ise Allāh rahmet eylesün.” didi. Dönüp Selāmūn'a eyitdi: ⁽²⁵⁾ “İy dānā! Rüstem öldi mi sağ mıdur? Bir reml eyle.” didi. Selāmūn Hākīm Rüstem'e meger tenbīh eylemiş-idi. “Filān gün batarken [410b] ⁽¹⁾ bir çukur yirde ‘uryān olup yat.” diyü. Şimdi Keyhüsrev öyle diyince: “Pādişāhum bu sā'at naşs sā' atdür. Birazdan ⁽²⁾ baqayım.” didi. Ğurūb maħalli baqup “Hāliyā Rüstem ‘uryān bir çukur yirde şırtı üzere yatur.” didi. “Zāhir ölmüşdür. Rüstem'ün ⁽³⁾ çıplaq çukurda yatmasınıñ münāse[be]ti yok.” didiler. Keyhüsrev: “El-ħükmü li'l-lāh”⁵⁰⁵ diyüp irtesi gün Keyhüsrev cümle begler ile ⁽⁴⁾ şikāra çıkdı. Şahrāya tađlılup herkes bir cānibe cevelān eylemege başladı. İttifāq Bānū Ğüşāsb öñinden bir āhū ⁽⁵⁾ pertāb idüp Ğüşāsb Bānū at sürdi. Āhūya bir hadeng bertāb eyledi. Gerçi āhūyı urup zaħm-dār eyledi. ⁽⁶⁾ Ammā dürüst toqunmayup āhū bir cānibe kaçdı. Ferāmurz dađı şikār idüp giderken āhū üzerine uğradı. Ferāmurz ⁽⁷⁾ görünce haykırıp Qıţb-ı Āteş-dem'i sürdi. Bir nīze urup āhūyı yıkdı. Biyāde olup başın kesdi. Ğüşāsb Bānū ⁽⁸⁾ bu ħālī görünce ğāzabından gözleri taş-ı pür-ħūna dönüp evvelden dađı kendüyi pehlivānlar arasında kaldırıp yire ⁽⁹⁾ urduđından ziyāde dil-ġir idi. At sürüp geldi. “Bre nā-bekār sen benüm zaħm-ħurde şikārum niçün alduñ?” diyüp ğürzin ⁽¹⁰⁾ kapdı. Ferāmurz'a ħamle eyledi. Rüstem kulle-i kūhdan bunları temāşā eylerdi. Ferāmurz eyitdi: “İy hemşīre, ‘aybdur bir āhūdan ⁽¹¹⁾ öturi ğavġā eyleme. Eger murāduñ āhū ise al āhūyı var қоçañ Ğiv ile şafālan.” diyince bānū dibelik āteş-maħz ⁽¹²⁾ olup: “Vāy bre nā-bekār dađı söylersin.” diyüp ğürzi ħavāle eyledi. Ferāmurz ğürz berāber virüp men' eyledi. Bānū ⁽¹³⁾ başladı cenge. Ferāmurz “Yeter!” didükce bānū şataşdı. Görđi olmaz, ‘āķıbet Ferāmurz bir darb urup Bānū Ğüşāsb'ı raşş ⁽¹⁴⁾ boynına bıraқdı. Hemān Rüstem kulle-i kūhdan yıldırım gibi inüp Ferāmurz'ün öñin aldı. “Bre nā-bekārlar! Nedür bu sizüñ itdüġüñüz ⁽¹⁵⁾ ceng ve ğavġā? Beni uyқudan uyandurdıñuz. Hīc Pehlivān-ı Siyāh'dan қorқmadıñuz mı?” diyince Ferāmurz evvelden bānūya ⁽¹⁶⁾ darılmışdı. Rüstem'ün böyle didüġinden dibelik ğāzaba gelüp gözleri taş-ı pür-ħūna döndi. Rüstem bu ħālī görünce ⁽¹⁷⁾ “Ođlanı darıldıқ.

505

“Hüküm Allah'ındır.”

Ġazab ile tīga yapışursa men‘i muḥāldür. Bir ḥaṭā olur. Muḫaddem çāresin görmek gerekdür.” diyüp döndi. (18) Ferāmurz’a “Ben seni bir kimseye beñzetdüm. Qorqaram sen olasin.” didi. Ferāmurz: “Kime beñzetdüñ?” didi. “Rüstem oğlu Ferāmurz degül misin?” (19) didi. Ferāmurz daḥı: “Belī oyam.” diyince Rüstem güldi. Ferāmurz dibelik āteş olup: “İy bed-çehre zengī nā-bekārı! Ne gülersin? (20) Yoḥsa begenmedüñ mi?” didi. Rüstem eyitdi: “Yoḥ andan ötüri degül. Lākin seni işidirem, yigitligüñ hemān tīg ile imiş. Bir pehlivān-ıla (21) ceng idüp biraz ol pehlivān metīn olursa hemān el tīga urup kılıc ile ḥamle idermişsin. Ol ise (22) pehlivān arasında ‘aybdur kılıc ‘ācizler işidür.” didi. Ferāmurz: “Bre nā-bekār! Ben senden ‘āciz mi oldum ki kılıca yapışayım? (23) Nā-merd olayım saña şimdi kılıç çekersem. Bildüğinden ḫalma.” diyüp nīze ve gürz cengine başladılar. Bu maḥalde Keyḫusrev (24) Kāmran pehlivānlar ile ol yire gelüp bu cengi görince temāşaya ṭurdılar. ‘Āḫıbet nevbet Rüstem’e gelince “Yā Rüstem, bu oḡlanuñ (25) elinden ḫalāş olmağa çāre gerekdür. Yoḥsa soñra iş müşkil olur. Şimdi anuñ zamānı degüldür.” diyüp gürz-i kāvseri [411a] (1) kāvseri on ikinci baḫşından zabṭ idüp ḡayret-ile irişdi. Ferāmurz’a bir gürz öyle urdı kim Ferāmurz sā’ir (2) gürzlere ḫıyāsen boş ṭutup ḫarb-ı gürzi arḫada olan sipere alınca siper āyineleri yoḡrılıp Ferāmurz’uñ (3) başı at başına berāber olup mest oldu. Toz Ferāmurz’ı büridi. Gürzin zabṭ idüp Rüstem geçdi. Ser-i meydāna (4) vardı. “Yeter bu ḫadar ḡuş-māl” diyüp rāh-ı kūḫı ṭutup aldı, yürüyüvirdi. Birazdan Ferāmurz’uñ ‘aḫlı gelüp (5) göz açdı. Görđi bütün Īrān dilāverleri ile şāh-ı Īrān gelmişler. Kendüzin seyr iderler. Vücūdın (6) yoḫladı. Gerçi bir mūyuña ḫaṭā gelmemiş. Ammā bir ḫarb yimiş kim daḥı bu ḫarbı pederi Rüstem’den bile görmemiş idi. (7) “ḫanı o{n} zengī nice oldu?” diyince “Zengī ṭaḡa ṭoḡrı gitdi.” didiler. Ferāmurz murād eyledi kim ardınca ṭaḡa (8) gide. Keyḫusrev rızā virmedi. “Gitme yā Ferāmurz iznüm yoḫdur. ḫaçanı ḫovmaḫ olmaz. Eger üzeriñe gelürse bildüğün (9) idesin.” diyüp döndiler. Ammā Ferāmurz’uñ çoḫ zamān bu ḫarb ve zengī ḫāṭırından çıḫmadı. “Bu zengī nā-bekārı naşıl (10) zengī idi.” diyü.

Ammā ez-īn-cānib rāvi-i dānā ve nāḫıl-ı sūḫan-edā öyle naḫl u beyān eyler kim: Bir gün Tūrān diyārında (11) Efrāsiyāb Ḥān ḫaber aldı kim “Rüstem ḡāyib olmuş. Ölüsi dirisi belürsüz olup kimse nice olduḡın bilmemiş. (12) Ancaḫ Selāmūn reml idüp ‘Ġālībā ölmüşdür.’ diyüp şimdi yirine Ferāmurz şāḫib-ḫırān olmuş.” didiler. Efrāsiyāb Rüstem’üñ (13) gitdüğünden şād olup “Bir kerre Ferāmurz ile daḥı devlet şınaşalım. Görelim nice olur.” didi. Yidi kerre yüz biñ (14) ‘asker peydā idüp Īrān’a yürüdi. Ammā

Rüstem Ferāmurz’a çünkim ol gūş-mālī virdi. “Şāyed ardumca gelür.” diyüp ⁽¹⁵⁾ Tūrān semtine ‘azm eylemiş-idi. İttifāk Efrāsiyāb’ı gördi. Yidi kerre yüz biñ er-ile Īrān’a yüridi. Rüstem “Göreyim ⁽¹⁶⁾ aḥvālleri neye müncerr olur?” diyüp döndi. Bu ‘askeri kollamağa başladı.

Ammā feryādcı Keyḥusrev’e varup: “İy şāh-ı ⁽¹⁷⁾ Īrān-zemīn! Ne ṭurursın işte aḥvāl şöyle oldı. Efrāsiyāb Īrān’ı urup köyleri ḥarāb idüp ⁽¹⁸⁾ gelür.” diyü ḥaber virdiler. Keyḥusrev biraz ‘asker ile Kürdizyānı ta‘yīn eyledi. Kürdizyān varup Efrāsiyāb’ı bir ⁽¹⁹⁾ maḥal yirde qarşulayup muḳābil oldılar. Nāmeleşüp cenge başladılar. Efrāsiyāb meydāna girüp cümle Kürdizyān’ı zaḥm-dār ⁽²⁰⁾ ve ālüde eyledi. Ve bozup kaçurdu. Bunlar Belḥ’e gelüp ḥālī ḥaber virdiler. Bu kerre keyḥusrev Kāmran Bījen’i ta‘yīn eyledi. ⁽²¹⁾ Bījen varup muḳābil oldı. Efrāsiyāb ḥışt-ıla Bījen’i daḥı zaḥm-dār eyledi. Zenge ve Gurgīn ve Sām ve bānūlar her kim vardı ⁽²²⁾ ise Efrāsiyāb elinde zaḥm-dār olup ‘asker bozuldu. ‘Āḳıbet Ferāmurz eyitdi: “Be hey pādīşāhum bir ālāy pehlivānı niçün ⁽²³⁾ beyhūde zaḥm-dār eylesin. Efrāsiyāb’uñ ḥālī ḥōd ma’lūm. Ben ḳuluñ varup inşā’a’l-lāhu’r-raḥmān⁵⁰⁶ ḥaḳḳında[n] geleyim.” diyüp kırık biñ ⁽²⁴⁾ er-ile Efrāsiyāb üzere geldi. Hemān ol gün meydāna girüp giren pehlivānı ālüde eyledi. ‘Āḳıbet Efrāsiyāb girdi. ⁽²⁵⁾ Efrāsiyāb’uñ daḥı ḥamlelerin men‘ eyledi. Bu kerre Efrāsiyāb el ḥıšta urup Ferāmurz’a bir ḥışt endāhte eyledi. Ferāmurz [411b] ⁽¹⁾ āteş olup tīg-i ‘aḳraba-i Süleymānī çıkardı. Ve at sağrısına yatup ḥışt üzerinden gecerken bir tīg urup iki ⁽²⁾ pāre eyledi. Ve toḡrılıp irişdi. Efrāsiyāb’a bir tīg ḥavāle idince Efrāsiyāb Ferāmurz’uñ tīgına qarşu ṭurmağa ⁽³⁾ cesāret idemeyüp döndi. Murād eyledi kim firār eyleye. Ferāmurz bunuñ zırḥınuñ ve pīrāheninüñ yaḳasından tīg ⁽⁴⁾ ucın⁵⁰⁷ irişdirüp atıñ sağrısına varınca kesdürdi. Ammā atına zarar olmadı. Andan atıñ sağrısından ⁽⁵⁾ yunḳaldup uyluḡından Efrāsiyāb’uñ bir miḳdār yirin yardırup geçdi gitdi. Tatar ‘askeri ḡulüvv idüp ⁽⁶⁾ bu arada Efrāsiyāb’ı ḳapdılar. Ferāmurz ‘askere ḳılıc urup nücüm sā‘ ate ḳomadı. ‘Alem ‘alemdāra irüp ikişer pāre ⁽⁷⁾ eyledi. Ġayrı Tūrān ‘askeri muḳāvemmet idemeyüp girizān oldılar.

Ḥulāşa-i kelām Ferāmurz Tūrān ‘askerin bir mertebe ⁽⁸⁾ burdı ve gözlerin ḳorḳutdı kim tā Rüstem seyāḥatdan gelince Īrān’dan şu içmezler. Bir daḥı Efrāsiyāb Īrān ⁽⁹⁾ tarafına

⁵⁰⁶ انشاء الله الرحمن “Rahman olan Allah dilerse”.

⁵⁰⁷ Metinde “uḥın”.

nazar eylemedi. Ferāmurz manşūr muzaffer dönüp geldi. Keyhusrev Kāmran Ferāmurz'a hıl'at-ı hāş geyürüp 'azīm ri'āyet⁽¹⁰⁾ eyledi. Āferin idüp "İnşā'a'l-lāh Rüstem'i unutturur. Düşmenden elem getirmez." diyüp hazz eyledi. Rüstem dağı Ferāmurz'ıñ⁽¹¹⁾ bu hālin görüp taḥsīn eyledi. "Şimden girü ben yolumdan kalmayayım. Ferāmurz cümleye cevāb virür." diyüp aldı yürüyü⁽¹²⁾viridi. İşte Rüstem'e niçe eyyām gidüp tā kim Hindistān'a ḳadem başdı.

Ammā ez-īn-cānib rāvi-i şīrīn-kelem öyle nakl⁽¹³⁾ u beyān eyler kim: Sābıkā Ferāmurz Sohrāb vaḳ'asında Hindustān'dan feryādcı gelüp bir maḥlūk zuhūr eyleyüp gergedān⁽¹⁴⁾serler anları kırup ol zamān Hind şāhlarından Selīm Şāh'ıñ kızın almış-ıdı. Māh-duḥt⁵⁰⁸ Bānū dirler. Ferāmurz⁽¹⁵⁾ gāh u gāh gelüp görüşürdi. Māh-duḥt Bānū Ferāmurz'dan hāmile ḳalup bir erkek oğlu olmuş-ıdı. Adın⁽¹⁶⁾ Sām-ı Yegāne ḳomışlardı. Ammā yine Selīm Şāh ḳal'asına yakın bir pādīşāh var idi. Ḳādir Şāh dirlerdi. Ol⁽¹⁷⁾ Ḳādir Şāh'ıñ dağı bir oğlu var idi⁵⁰⁹. Şābūr Şāh-ı Zīr-dest dirlerdi. Māh-duḥt Bānū'nuñ āvāze-i ḥüsnin işidüp⁽¹⁸⁾ uzun ḳulaḳdan 'aşıḳ oldı. Babası Ḳādir Şāh'a "Elbetde baña Selīm Şāh'ıñ kızın alıvir." diyü şataşdı. Selīm⁽¹⁹⁾ Şāh dağı bundan haber-dār degül idi. Ḳādir Şāh oğlunuñ ibrāmından bir nāme yazup gönderdi. "Ḳızıñ Māh-duḥt⁽²⁰⁾ Bānū'yı oğlum Şābūr Şāh'a viresin." diyü nāme Selīm Şāh'a gelüp oḳıdı. Mazmūnına muṭṭali' olunca ḡam-gīn olup: "Yā Ḳādir Şāh!⁽²¹⁾ Ḳızum ḥāliyiā Īrān şāhib-ḳırānı olan Rüstem'ıñ oğlu Ferāmurz-ı Dilīr'ıñ menkūḥasıdır. Bir dilāverüñ 'avratını saña nice⁽²²⁾ vireyim." didi. Böyle cevāb-nāme yazup gönderdi. Cevāb Ḳādir Şāh'a varup Şābūr Şāh "Elbetde ben ol kızı alup⁽²³⁾ ber-murād oluram. Herçi bād-ābād." diyüp biraz 'asker peydā eyledi. Ḳādir Şāh dağı bile ḳalḳup Selīm Şāh haber-dār⁽²⁴⁾ olup tīz ḳal'a ḳapuların bend eyledi. Zīrā bilürdi ki Ḳādir Şāh olsun ve Şābūr Şāh olsun zīr-dest herīflerdür.⁽²⁵⁾ Kendi anlar ile muḳāvemet idemez. Ammā Ḳādir Şāh ve Şābūr Şāh gelüp gördiler. Selīm Şāh ḳal'aya ḳapanup [412a]⁽¹⁾ ḳapanup ḳapuları bend eylemiş. Bunlar da ḳonup ḳal'ayı muḥāşara eylediler. Selīm Şāh ise tīz elden bir nāme yazup bir süvār⁽²⁾ ile Īrān'da Ferāmurz'a uçurmuş-ıdı. Ḳādir Şāh dağı tekrār haber gönderüp kızı istedi. Selīm Şāh virmedi. Ḳādir⁽³⁾ Şāh taşradan binüp cenge ṭurdı. Birḳaç gün ceng eylediler. Ammā bir nesne hāşıl idemeyüp gāh ceng ve gāh⁽⁴⁾ muḥāşara idüp niçe zamān ḳaldılar.

⁵⁰⁸ Metinde "Ruḥt".

⁵⁰⁹ Metinde "eyledi".

Ammā ez-īn-cānib rāvi kavlınce bir gün Ferāmurz’a giden süvār ılgar u ikdām ile ⁽⁵⁾ Īrān’a irüp Ferāmurz’a buluşdı. Ve Selīm Şāh’uñ nāmesin virdi. Ferāmurz okıdı. Mefhūm-ı nāme: “Devletlü şāhib-kırān! ⁽⁶⁾ Qādir Şāh nām bir pādişāh gelüp bir aydur qal‘amı muḥāşara eyledi. Murādı Māh-duḥt Bānū’dur. Oğluna ister.” dimiş. ⁽⁷⁾ Ferāmurz nāmeden bu cevābı işidüp āteş-maḥz oldı. Ol sâ‘at ‘asker ḥāzır idüp Azrā Bānū’yı aldı. Güşās̄b ⁽⁸⁾ Bānū’yı yirine naşb idüp gelen ādem ile ‘azm-i Hind eyledi. Bir gün gelüp Qal‘a-i Selīm Şāh görindükde ol ⁽⁹⁾ gelen ādem ilerü müjdeye gitdi.

Ammā ez-īn-cānib rāvi kavlınce Rüstem nāmdār bir gün giderken bir qal‘a üzerine ⁽¹⁰⁾ geldi. Gördi bir ‘asker ol qal‘ayı muḥāşara idüp ceng iderler. “Acabā bu qal‘a naşıl qal‘adur? Ve bu ‘asker nedür?” ⁽¹¹⁾ dirken nā-gāh qal‘adan ḫabl-ı beşāret calındı. Ve bārū üzerinden ḫaykırışup “Kaçmañ iy nā-bekārlar. İşte ḫaşmuñ ⁽¹²⁾ Ferāmurz-ı ser-āmed geldi.” didiler. Rüstem Ferāmurz adın işidince bildi ki bu qal‘a Ferāmurz’a tābi‘dür. Anı gördi. Qal‘a ⁽¹³⁾ kapusu açılıp bir ihtiyār yollı pādişāh çıkdı. Seksen kadar ḡulām ile Īrān tarafına toḡrı gitdi. Ammā Īrān ⁽¹⁴⁾ yolından daḫı tozlar belürdi. Bād-ı şabā karşı varup dāmeninden girībānına varınca iki şakḫ eyledi. Kırk ⁽¹⁵⁾ ‘alem zāhir oldı. Kırk biñ erüñ nişānı. Baş ‘alem dibinde Ferāmurz-ı ser-āmed. Yitmiş iki pāre ālāt-ı şāhib-kırānīsine ⁽¹⁶⁾ mustaḡrak olmış. Altında Qutb-ı Āteş-dem, Evren-i Ser-āhen-ten, Heşt-pāy-ı ‘İfrīt-zād ve rikābında Şarşar-ı Sebük-bār ⁽¹⁷⁾ Qahqaşān-ı Zīr-dest gelüp evvel serā-perde-i İskender-i Kübrā’yı kurdı. Ferāmurz gelürken Firāz-ı Kūh’da Rüstem’i gördi. ⁽¹⁸⁾ Kendülerin temāşā eyler. Aynı ile Belḡ öñinde gelüp kendüyi ḫarb-ı gürz mest idüp firār iden zengīye beñzer. ⁽¹⁹⁾ Muḫayyed olmadı. Geçüp serā-perdesine indi. Rüstem Ferāmurz’ı kūhdan görüp andan inüp Qādir Şāh tarafında ⁽²⁰⁾ vardı. Bir dıraḫt sāyesine nüzül eyledi. Şābūr Şāh’uñ gözi Rüstem’e rāst gelüp ḡulāmlarına eyitdi: ⁽²¹⁾ “Şol karşı dıraḫt sāyesinde olan zengī pehlivānı kimdür bilür misiz?” didi. ḡulāmlar: “Ḥayır şehzadem bilmezüz.” didi. ⁽²²⁾ Şābūr Şāh “Besbelli müsāfir, ancaḫ ta‘āmı yoḫdur. Varuñ bir şofra ta‘ām getürüñ. Ve bir şurāḫī bāde getürüñ.” didi. ⁽²³⁾ “Ve görüñ eger sipāhī ise gelsün. Ḥizmetümüz ḫabül eylesün, aña iḫsān idelim.” didi. Ol ḡulāmlar Rüstem’e bir şofra ta‘ām ⁽²⁴⁾ ile bir şurāḫī bāde getürdiler. “Şeh-zādemüz sizi görüp gönderdi. Maḡrūr olsun.” didi. Ve hem “Eger sipāhī ise ⁽²⁵⁾ gelsün ḫizmetümüzde olsun. Aña ‘azīm ri‘āyet eylerüz.” didi. “Buyuruñ.” didiler. Rüstem: “Ḥoş imdi lāzım geldügi zamān varuruz.” [412b] ⁽¹⁾ diyüp ta‘āmdan yidi. Ve bādeden

icdi. Gönlinden “Gerçi bi-ma‘nā hām sevdāya düşmişler. Ammā Ferāmurz’a ⁽²⁾ bir gūş-māl lāzımdur.” didi. Gulāmlar Şābūr Şāh’a gelüp Rüstem’uñ virdüğü cevābı virdiler. Kādir Şāh Ferāmurz’uñ ⁽³⁾ geldüğinden melül olup “Bizüm Ferāmurz ile cenge iktidārimuz yokdur. Böyle Ferāmurz’uñ gelecegin bilsem gelmezdim.” ⁽⁴⁾ diyüp ziyāde gam-gīn ve perişān-hātır oldu.

Ammā bu taraftan rāvī kavlınce Selīm Şāh dağı dāmādı Ferāmurz’a ⁽⁵⁾ kal‘adan nüzül-ı ni‘ met getürüp ziyāfet ve ri‘āyet eyledi. Ve Kādir Şāh’dan ve Şābūr Şāh’dan ‘aẓīm şikāyet eyledi. ⁽⁶⁾ Ferāmurz dağı eyitdi: “Elem çekme yā Selīm Şāh! Ğayrı ben geldüm. Ğam degüldür.” didi. Ferāmurz dağı bu huşuşda boş bulunup ⁽⁷⁾ “İnşā’a’l-lāh!” dimedi. Hele ne hāl ise ol gice mürür idüp şabāh oldu. Ğfitāb-ı ‘ālem-tāb kulle-i ufkdan baş gösterüp ⁽⁸⁾ ‘ālemi nūr ile pür-ziyā eyledükde iki cānibden ceng-i harbīler calınup rağşlarına süvār oldılar. Ve meydān ⁽⁹⁾ merkezine gelüp şaf keşide kıldılar. Rüstem-i Dāstān dağı pür-silāh olup Ebreş-i Gül-endām’a süvār olup ⁽¹⁰⁾ şöyle başka temāşāya tırdı. Ammā Ferāmurz meydāna at sürüp hāl‘a dürüst cevelāndan⁵¹⁰ soñra na‘ra urup ⁽¹¹⁾ er taleb eyledi. Bu kerre Kādir Şāh tarafından giren dilāverleri birer hāmlerde ālūde eyledi. Ğhir Şābūr şeh-zāde ⁽¹²⁾ rağş-ı cihān-peymāsın sürüp yanar āteş gibi meydāna girdi. Ve Ferāmurz’uñ öñin aldı. Ferāmurz Şābūr Şāh’a ⁽¹³⁾ bağıdı. Bir şeh-zāde şūret dilāverdür. “Kimsin dilāver? Aduñ nedür?” didi. Şābūr Şāh kendin ta‘rīf idüp ⁽¹⁴⁾ kim idüğün bildürdi. Ferāmurz dönüp Şābūr Şāh’a: “Bre nā-bekār! Sen bir dilāveruñ ‘avratından n’istersin ⁽¹⁵⁾ kim gelüp böyle da‘vā-yı bātıla ile Selīm Şāh’a muķābil olup ceng eylesin? Hīc bu olur mı kim bir kimsenüñ ⁽¹⁶⁾ hālā taht-ı nikāhında iken ‘Bu ‘avratı elbetde ben aluram.’ demek.” didi. Şābūr şeh-zāde eyitdi: “Yā neyleyem, ‘āşıkam.” diyüp ⁽¹⁷⁾ cenge başladılar. Ferāmurz Şābūr’uñ⁵¹¹ hāmlerin men‘ idüp hışm-ıla Şābūr’a bir dārb-ı gürz öyle urdı kim ⁽¹⁸⁾ Şābūr’uñ ağızından kan tüfenk gibi atılıp ayakları rikābdan boşanup dırāz-be-dırāz zemīne ser-nigün olinca ⁽¹⁹⁾ pederi Kādir Şāh at kıparup meydāna girdi. Ve gelüp Ferāmurz’uñ öñin aldı. ‘Askeri dağı Ğlūvv idüp Şābūr’ı ⁽²⁰⁾ meydāndan kıpup kııkardılar. ‘Aklı başında yok idi. Ammā Kādir Şāh bī-ihtiyār Ferāmurz’a bir nīze havāle eyledi. ⁽²¹⁾ Ferāmurz Kādir Şāh’uñ nīzesin āsān-ı tarīķ ile men‘ eyledi. Kādir Şāh bu kerre gürz-ile geldi. Ferāmurz gürzin ⁽²²⁾ dağı kırpup men‘ eyledi. Kādir Şāh tekrār geldi. Ferāmurz tekrārında men‘ idüp

⁵¹⁰ Metinde “celvelān”.

⁵¹¹ Metinde “Sābūr’uñ”.

Ḳādir Şāh'a bir ɗarb-ı gürz ⁽²³⁾ öyle urdı kim Ḳādir Şāh daḡı gerçi gürz berāber virdi. Ammā gürz gürze indükde Ḳādir Şāh'ıñ gürzi ⁽²⁴⁾ elinden fırlayıp baş kaçurdı. ɗarb-ı gürzi arḡaya alınca Ḳādir Şāh'ıñ daḡı aḡzından burnından ɗan ⁽²⁵⁾ tüfenk mişāl atılıp ayakları rikābdan boşanıp depesi üzerine ser-nigün olunca Rüstem bunu gördi. [413a] ⁽¹⁾ gördi. Kendü kendüsine “İnsāf degüldür. Şol şāhlaruñ ni' metin yiyüp düşmen elinden ḡalāş eylememek.” diyüp hemān ⁽²⁾ ıurduḡı yirden Ebreş-i Gül-endām'ı meydāna ra' d-ı felek gibi sürüp bād-ı Şarşar gibi Ferāmurz'ıñ öñin aldı.

Bu maḡalde ⁽³⁾ Şābūr Şāh'ıñ ' aḡlı başına gelüp Rüstem'i gördi. Bildi ki nüzül-ı ni' met gönderdiği zengīdür. Ḳādir Şāh daḡı niçe ⁽⁴⁾ pehlivānları alup lā-ya' kıll ' alem sāyesine iletdiler. Ammā bu taraıdan Rüstem ɗünkü Ferāmurz'ıñ öñin aldı. Ferāmurz gelüp ⁽⁵⁾ şikārın alduḡına ḡazaba gelüp Rüstem'e: “İy siyeh-rū⁵¹² zengī nā-bekār! Sen kimsin kim gelüp ejderhā öñinden şikār ⁽⁶⁾ alasin? Ve benüm gibi ma' reke-ārā bir dilāver-i zūr-azmāya berāber olursın?” didi. Rüstem Ferāmurz'a eyitdi: “Pehlivān! Ben ⁽⁷⁾ bir tenhā süvār dilāverem. Benüm adıma Pehlivān-ı Siyāh dirler. ' Ālemi böyle yalnız geşt-i güzar ve seyr u temāşā eyleyem. Ammā ⁽⁸⁾ sen kimsin ki gelüp bu ' askere böyle cefā eylesin?” didi. Ferāmurz daḡı kendin bildürüp ve cengüñ aşlını naḡl ⁽⁹⁾ eyledi. Rüstem dönüp Ferāmurz'a eyitdi: “Yā Ferāmurz! Senden bir nesne su'āl ideyim. Ammā rāst söyle.” didi. Ferāmurz ⁽¹⁰⁾ “Söyle, ne su'āl eyleseñ gerek?” didükde Rüstem eyitdi: “Yā Ferāmurz! Pederüñ Rüstem ile zūr-ı bāzūda nicesin?” didi. ⁽¹¹⁾ Ferāmurz eyitdi: “Va'l-lāhi bir hoş imtiḡān olup ḡālib maḡlūb olduḡum yokdur. Ancak pederüm benden ziyādece olmaḡ ⁽¹²⁾ gerek.” didi. Rüstem eyitdi: “Yā Ferāmurz! Ben senüñ pederüñ Rüstem ile bir vaḡitde görüüp imtiḡān olduḡ. Birbirümüze ⁽¹³⁾ ḡalebe idemedük. İmdi senüñ ile şimdi imtiḡān olalım. Māhiyyetüñ bellü olur.” didi. Ferāmurz: “Nola! İmtiḡān olalım. ⁽¹⁴⁾ Velākin benüm daḡı senden bir su'ālüm var. Evvelā sen pehlivānam, Rüstem'le berāberem, dirsın. Saña insāf mıdur kim şimdi benümle ⁽¹⁵⁾ ceng eylesin? Bu ḡazıyyede medḡlik olmaya. Bir nā-bekār benüm ḡālā taḡt-ı nikāḡumda olan ' avratum almaḡ murād eyleye. ⁽¹⁶⁾ Öyle nā-ḡalefe şāḡib ɗıḡmaḡ saña düşer mi?” didi. Rüstem Ferāmurz'a eyitdi: “Nā-bekār! Ben ol taḡ başında otururdum. ⁽¹⁷⁾ Beni gördüñ ' Şol dilāver müsāfire beñzer. Bir miḡdār ta'ām göndereyim.” dimedüñ. Bir de bu kim Şābūr Şāh benüm dostlarumdur. ⁽¹⁸⁾ Tuz ekmek

⁵¹² Metinde “siyeh-zū”.

yidüm. Şimdi lāyık degüldür kim düşmen elinden almayayım. Eger benden korkarsañ in, rikābım öp. El arķası ⁽¹⁹⁾ yirde eyle. Ben de senüñ cürmüñden geçüp sizi Şābūr Şāh ile barışdırayım.” didi. Ferāmurz Rüstem’üñ bu sözinden pür⁽²⁰⁾-āteş olup: “Vāy bre nā-bekār! Sen kimsin kim inüp senüñ rikābuñ öpeyim. Ben saña mülāyemet ile söyledüğümnden beni ⁽²¹⁾ kendüñden ħavf eyledi mi kıyās eyledüñ. Turma ħamle eyle.” didi. Rüstem Ferāmurz [’a] eyitdi: “İy dilāver! Niçün ġazaba gelürsin? ⁽²²⁾ Baña böyle vaz’ eylesin. Ben saña kim dimedüm, işidirem senüñ bir ħālüñ daġı var-ı mış. Bir dilāver ile ceng idüp ‘āciz ⁽²³⁾ olunca hemān kılıca yapışup ħaşmuña kılıc çekermişsin. Ol ise pehlivānlık degüldür ħaşmuña tīġ çekmek ‘ācizler ⁽²⁴⁾ kārıdur.” didi. Ferāmurz eyitdi: “Ben senden bre nā-bekār ‘aciz miyem ki saña tīġ çekem. Nā-merd olayım. Tā sen tīġa yapışmaduķça ⁽²⁵⁾ ben daġı yapışursam.” diyü yemīn eyledi. Rüstem gön̄linden “Eyü sen hele tīġ çekmege yemīn virdüm” didi. Bundan soñra Ferāmurz [413b] ⁽¹⁾ ile Rüstem başladılar nīze ve gürz cengine. Aġşam olunca ceng idüp döndiler.

Şābūr ve Kādir Rüstem’i da’ vet ⁽²⁾ eylediler. Rüstem varmadı. Yine ol dıraġt sāyesine indi. Şāhlar da şarāb ve ni’met alup vardılar. Buluşdılar ve görüşdiler. ⁽³⁾ Rüstem bunlara tesellī virdi. İrtesi gün yine cenge mübāşeret eylediler. Bunda söz çok, taṭvīl-i kelām eylemeyelim. Ferāmurz ⁽⁴⁾ kırk gün bunda gürz cengi eyleyüp kırkıncı gün Rüstem ġayret ile Ferāmurz’a bir ġarb-ı şedīd urup mest eyledi. ⁽⁵⁾ Azrā Bānū at sürüp irişdi. Rüstem’e bir ġarb ħavāle eyledi. Rüstem men’ idüp yanından geçerken Azrā Bānū’yı ⁽⁶⁾ düvālinden ġapup ġolına aldı. İki taraftan leşker yürümüş-idi. Birbirlerine ineriş eylediler. Rüstem Ebreş’üñ başın ⁽⁷⁾ çevirüp şahrāya toġrı gidüp nā-bedīd oldu. Ferāmurz kendüye gelüp gördi. Zengī yokdur. Su’āl eyledi. “Azrā ⁽⁸⁾ Bānū’yı ġapup şol şahrāya gitdi.” didiler. Ferāmurz: “Hay nā-bekār zengī!” diyüp ardınca at ġoparup gitdi. Ammā Rüstem ⁽⁹⁾ muġaddem Azrā Bānū’yı bir dıraġt sāyesinde zemīne ġoyup kendi daġı Ebreş-i Gül-endām’dan indi. Dönüp Azrā Bānū’ya ⁽¹⁰⁾ eyitdi: “İy nā-bekār! Sen kimsin, kimüñ nesisin? Ve erenler arasında işüñ nedür?” didi. Azrā Bānū: “Nā-bekār zengī! Ben Rüstem’üñ ⁽¹¹⁾ küçek kıızıyam. Adıma Azrā Bānū dirler. Ĥālümce ħaylī ma’ reke-ārāyam.” didi. Rüstem eyitdi: “İy bānū! Senüñ ġocan var mıdır?” ⁽¹²⁾ didi. Azrā Bānū: “Yok ben daġı bekāram, cemī’i ‘ömrümde ere varmadum. Ve kimseye maṭ’ olmadum. Çok pehlivānlar istediler. Pederüm ⁽¹³⁾ Rüstem daġı murād idüp bir ere virmege niyāz eyledi. Ammā ben rızā virmedüm.” didi. Rüstem: “Çünkim iy bānū, ġayrıya rām ⁽¹⁴⁾ olmamışsin. Bārī gel baña rām ol. Seni kendime menkūġa

ideyim.” didi. Bānū bundan ziyāde ğāzaba gelüp eyitdi: ⁽¹⁵⁾ “İy nā-bekār zengī! Ben bu kadar cılasın yigitlere varmadum da şimdi senüñ zişt-rū⁵¹³ kebūd çehreñe mi mā’il olup ⁽¹⁶⁾ varayım?” didi. Rüstem eyitdi: “İy nā-bekār! Çünkim beni beğenmezsin, benüm Hind’de birāderlerüm vardur. Güzellerdür. Seni onlaruñ birine ⁽¹⁷⁾ vireyim.” didi. Bānū: “Gel yā zengī! Baña bu teklīfi eyleme. Hemān başum kes. Şimden girü ben sağlık dağı istemem. Bağ ‘Bir zengī Azrā ⁽¹⁸⁾ Bānū’yı düvālinden çapup götürmiş gitmiş. Hic zengī anı boş şalıvirür mi? Elbetde bir yüz çaralığı eylemişdür.’ dirler.” didi. ⁽¹⁹⁾ Rüstem Azrā Bānū gördi kim çavlinde şādıkdur. Fī-nefsi’l-emr çoca istemez. Şād olup bendin aldı. “Āferīn kızım, ber-hürdār ⁽²⁰⁾ ol. Çavlüñde şādık imişsin. Benüm murādum seni imtiḥān idi. El-ḥamdüli’l-lāḥ şādıka buldum. Elem çekme ben senüñ pederüñ Rüstem’em.” ⁽²¹⁾ didi. Azrā Bānū şaşup: “İy zengī bundan murāduñ ne olsa gerek? Baña tesellī virseñ gerek? Yoḥsa bir ḥīle mi eylersin?” ⁽²²⁾ didi. Rüstem: “Niçe ḥīle eylerem. Rāst söylerem.” didi. Bānū eyitdi: “Yā benüm pederüm Rüstem senüñ gibi çara şüretlü mi idi? Beyāz ⁽²³⁾ ādem idi.” diyince Rüstem gülüp aşlın naql eyledi. “İ’timād eyle kızum.” diyüp ba’z nişānlar şalık virdi. Ve ketfinde olan ⁽²⁴⁾ ḥāl-i Keyūmerş’i gösterdi. Azrā Bānū ğayrı inandı. Ve bildi kim pederi Rüstem. Ayağına düşdi. Ve dönüp: “Devletüm ata! Şimdi ⁽²⁵⁾ birāderüm Ferāmurz benüm için aẓım kederdedür. Ḥaber idelim.” didi. Rüstem: “Belī, öyledür. Ğayretlüdür. Elem çeker. Lākin seni de gördük de [414a] ⁽¹⁾ belki birden saña ğāzab eyleye. Bir nişān alup göster.” diyüp tiğ-i ğamğamı virdi.

Bānū raḥşına süvār olup ⁽²⁾ leşkere toĝrı gelürken meger Ferāmurz dağı ardlarınca gelürdi. Azrā Bānū’yu görüp ğāzab-ıla: “Çanı zengī mekkāre? Evvel seni ⁽³⁾ öldürüp soñra ol zengī nā-bekārın helāk eylerem.” didükde Azrā Bānū: “Birāder, ğāzaba gelme. Zengī yabandan degül, pederimüz imiş.” ⁽⁴⁾ diyüp aşlın naql eyledi. Ve tiğ-i ğamğamı gösterince Ferāmurz dağı i’timād idüp bānū ile ol dıraḥt sāyesine geldiler. Rüstem’i ⁽⁵⁾ görünce Ferāmurz raḥşından inüp vardı. Pederi Rüstem’üñ çademinde baş koyup elin öpdü. Rüstem dahı el açup ⁽⁶⁾ “Gel benüm nūr-i⁵¹⁴ cihān-dārum, Ferāmurz’um gözüm nūr!” diyüp Ferāmurz’u der-āĝuş eyledi. Ve gözlerinden öpdü. Andan oturup ⁽⁷⁾ bir miqdār şoḥbet eylediler. Berüde ‘asker ḫabl-ı ārām çalup dönmişlerdi. Rüstem Ferāmurz’a ve bānūya “Şaḫınuñ bu sırrı kimseye ⁽⁸⁾ faş eylemeñ.” diyü tenbīh ve

⁵¹³ Metinde “jişt-rū”.

⁵¹⁴ Metinde “yūr-ı”.

sipāriş eyledi. Ferāmurz ve bānū ol aradan raḥşlarına süvār olup leşkere geldiler. “Bānū’yı ⁽⁹⁾ nice alduñ?” diyü su’āl eylediler. Ferāmurz “Birbirimüze ğalebe idemedük. Bānū’yı aldum. Yine gelüp benümle imtiḥān olsa gerekdür.” ⁽¹⁰⁾ didi. Leşker daḥı böyle inanup şübheleri def’ oldı.

Ez-īn-cānib bu taraftan Rüstem daḥı Ebreş’e süvār olup ⁽¹¹⁾ yine evvelki dıraḥt sāyesine geldi. Şābūr Şāh ve Qādir Şāh görüp biyāde Rüstem’ün yanına gelüp temennā idüp “Buyuruñ ⁽¹²⁾ dilāver-i ‘ālem! Hizmetde olalım.” didiler ve bār-gāhlarına da’ vet eylediler. Rüstem daḥı “Nola!” diyüp kalkdı. Şābūr Şāh’uñ ⁽¹³⁾ ḥaymesine geldi. Şābūr Rüstem’e ‘izzet idüp taḥta teklīf eylediler. Rüstem oturmadı. Pāy-i taḥt şandalīsinde ⁽¹⁴⁾ geçüp qarār eyledi. Andan Rüstem eyitdi: “Şaḳınuñ raḥşımuñ yanına kimse varmasun.” diyüp tenbīh eyledi. Biraz şoḥbetden soñra ⁽¹⁵⁾ bunlara eyitdi: “İy şāhlar! Ma’ḳül ve münāsib olan Ferāmurz ile barışup şulḥ eylemekdür. Fi’l-ḥaḳīka bu dilāverin nikāḥlu ⁽¹⁶⁾ ‘avratın aluram, dimenüñ bir dīnde yiri yoḳdur. Eger ben irişmesem idi Ferāmurz sizi ol ğazab ile helāk idüp ⁽¹⁷⁾ belki dil çıkarmayup ‘askeriñüz de kırardı. Bir dilāver ḥāliyə bugün şāḥib-ḳırān postunda otururken ve dünyāda ⁽¹⁸⁾ bir daḥı mu’ādili yoḳdur. İmdi öyle kimse ḥuşūmet eylemek münāsib degüldür. Ancak bir nāme gönderüp da’ vet ⁽¹⁹⁾ idelim. Gelsün sizüñ mā-beynüñüz işlāḥ idüp sīne-şāf idelim.” didi. Bunlar eyitdiler: “İy şīr-i siyāh! Hīc Ferāmurz ⁽²⁰⁾ nāme ile bunda gelüp bizüm-ile şulḥ olur mı?” didiler. Ferāmurz’uñ ne mertebe ‘āli-cenāb olduĝın bilürlerdi. Rüstem ⁽²¹⁾ eyitdi: “Gelür. Benüm aĝzumdan bir nāme inşā idüp bir pehlivān ile gönder.” di[di]. Nāme Ferāmurz’a gelüp oḳıdı. Dimiş kim “Ben ki ⁽²²⁾ Pehlivān-ı Siyāḥ’am! Sen ki ḥālā şāḥib-ḳırān-ı ‘ālem olan Ferāmurz’sın. Nāme vuşul bulduĝda bu cānibe teşrīf idesin. ⁽²³⁾ Bir miḳdār dīdār⁵¹⁵ görüüp ‘işret idelim. Ve hem şulḥ eyleyelim.” dimiş. Ferāmurz daḥı “Nola, da’vete icābet, şimdi ⁽²⁴⁾ varmasam ‘Ferāmurz zengīden ḳorḳup gelmedi.’ dirler.” diyüp Azrā Bānū’yı aldı. Andan Selīm Şāh’ı aldı. Raḥşlarına ⁽²⁵⁾ süvār olup biraz kimse ile Şābūr Şāh ḥaymesine geldi. Şābūr Şāh ile Qādir Şāh istiḳbāl itdirüp bār-gāha [414b] ⁽¹⁾ indürdiler. Ferāmurz Rüstem berāberinde şandalī ḳodılar. Ve altı yanında bir şandalī daḥı ḳodurup Ferāmurz ile Azrā Bānū ⁽²⁾ ol şandalīlerde geçüp qarār eylediler. Selīm Şāh’ı taḥta çıkardılar. Ziyāfet ta’āmı gelüp yindi. Meclis gelüp biraz da ⁽³⁾ bāde nüş eylediler. Dönüp Rüstem şāhlara

⁵¹⁵ Metinde “dīzār”.

eyitdi: “İy şāhlar, işte haşmuñuz ayağıñuza geldi. Eger diñlerseñüz ⁽⁴⁾ ol sevdādan fāriğ olup mā-beynüñüzde olan huşümet ve ‘adāveti giderüp dost olasız. Zīrā haqqa ⁽⁵⁾ bakılsa sizüñ murād eyledigüñüz ma‘ nā hılāf ma‘ nādur. Ancaq Selīm Şāh’uñ bir kıızı dağı var ise virsün. ⁽⁶⁾ Ve kendi kıızı dağı yok ise kendine müte‘ allık olanların lā-büdd tab‘ına muvāfiq ve saña lāyık bir duğteri bulunur. ⁽⁷⁾ Anı yirine bedel alıvirsün.” didi. Selīm Şāh dönüp Rüstem’e “İy siyāh şīr, benüm bir küçek kıızum dağı vardur kim ⁽⁸⁾ mevşūfi{n} ebruvānı tāk-ı burc-ı melāhatdur. Hüsn iklīminüñ şāhı ve güzellik āsmānıñ mihr ü māhıdur. Adına Gül-çehre ⁽⁹⁾ Bānū dirler. Eger muqaddem anı istemiş olaydı ašlā muhālefet eylemez virürdüm. Ammā neyleyem, vardı hılāf-inhā teklīf-i ⁽¹⁰⁾ mā-lā-yuṭāk eyledi. Arada bu kadar ceng u cidāle sebeb oldı.” didi. Rüstem eyitdi: “Pek ‘ālā! İşte anı Şābūr şeh-zādeye ⁽¹¹⁾ vir.” didi. Selīm Şāh: “Nola!” diyüp Gül-çehre Bānū’yı Şābūr Şāh’a ‘ağd idüp yidi gün muhtaşarī sūr eylediler. Ve Şābūr ⁽¹²⁾ Şāh’ı Gül-çehre Bānū ile ber-murād eylediler. Birkaç gün dağı eglenüp bir gün Qādir Şāh ve Şābūr Şāh vilāyetlerine ⁽¹³⁾ gidecek oldılar. Rüstem bir kağıd yazup mührledi. Bunlarıñ ellerine virdi. Kaçan benden bu mührde kağıd gelürse ⁽¹⁴⁾ içinde olan mefhūm üzere ‘amel idersiñüz.” didi. Bunlar “Nola!” diyüp vilāyetlerine gitdiler. Rüstem kalkup Ferāmurz’uñ ⁽¹⁵⁾ sarāyına gitdi. Öñlerine meclis qurup tenhā ‘işret iderken bir hādım gelüp Ferāmurz’uñ eline bir ma‘şüm şundı. ⁽¹⁶⁾ Rüstem gördi. Bir ma‘şüm. Ammā çehresinde olacağı müşāhede olunurdu. Su’āl eyledi. “Bu ma‘şüm kimdür?” diyü. ⁽¹⁷⁾ Ferāmurz eyitdi: “Ciger küşemdür.” İşte Şābūr Şāh’uñ aluram didügi bānūdan olmuş. Adın Sām-ı Yegāne qomışlar.” didi. ⁽¹⁸⁾ Rüstem bunu qucağına alup gördi. Ziyāde sengīndür. Çok kuvvet şāhibi dilāver olur.” diyüp taḥsīn ve du‘ā eyledi. ⁽¹⁹⁾ Ferāmurz ile ol qal‘ada niçe gün ‘işret idüp bir gün yine Rüstem’üñ gönline ārzū-yı seyāhat düşüp ⁽²⁰⁾ Ferāmurz’a “Gözüm nūrı, ben ğayrı giderem. Ancaq saña naşīhatüm bu olsun kim şaqın kimseye zulm eyleme. Dağı kendinden ednāya ⁽²¹⁾ haqāret nazarı ile nazar eyleme. Żu‘afāya dā’imā i‘ānet üzere ol.” didi. Andan Ebreş’e süvār olup Ferāmurz’a vedā‘ ⁽²²⁾ idüp ‘azm-i rāh eyledi. Ferāmurz dağı oradan dönüp Azrā Bānū ile ‘azm-i Īrān eyledi. Bir gün Īrān’a gelüp ⁽²³⁾ kendi zevqinde oldı. Gāh gāh şayd u şikār ve gāh Īrān vādīlerinde geşt-i güzār eylemekde.

Bu tarafda yine ⁽²⁴⁾ biz gelelim Rüstem’üñ seyāhāti aḥvāline. **Rāvi-i şīrīn-zebān öyle naql u beyān eyler kim:** Rüstem nāmdār Qal‘a-i Selīm ⁽²⁵⁾ Şāh’dan ayrılıp niçe günler şayd u şikār iderek gitdi. Hikmet-i Rabbānī bir gün bir āsiyāba geldi. Gördi sā‘at

raḳḳāsi [415a] ⁽¹⁾ raḳḳāsi gibi döner. İki göz idi. Bu degirmenden içeri girüp gördi. Bir ḳoca āsiyābı durma hā buğday ⁽²⁾ ögüdür. Rüstem selām virdi. Ḳoca selām almadı. Rüstem “Ḳoca baba! Bre saña söylerem.” didi. Ḳoca yine muḳayyed ⁽³⁾ olmayup kendi kārına meşgūl idi. Rüstem fehm eyledi kim ḳoca aşamdur, ḳulağı işitmez. Daḫı yakın varup ⁽⁴⁾ “Ḳoca baba! Saña söylerem, baña baḳ!” diyüp ḫayḳırdı. Ol zamān ḳoca dönüp Rüstem’i gördi. Ve eyitdi: “İy oğul! ⁽⁵⁾ Birazdan gel, bugün buğday ḳoḳca getürdiler. Daḫı nevbet geç gelür.” didi. Rüstem bülend-āvāz-ıla ḫayḳırup ⁽⁶⁾ “Baba benüm buğdayum yoḳdur. Ben müsāfirem, bunda geldüm. İcāretüñ var mı bu gice bunda mihmān olmağa?” didi. Ḳoca ⁽⁷⁾ bunu işidüp: “Yā oğul öyle mi, ḫoş geldüñ, şafā geldüñ. Nola, ḳal.” diyüp ḳoşup bir pençereye vardı. ⁽⁸⁾ Bre Gül-ruḫ” diyince Rüstem gördi. Nā-gāḫ bir pençe-i āfitāb duḫter-i ḫūb ol pençereye gelüp “Baba ne istersin?” ⁽⁹⁾ didi. Ol ḳoca ḳıza eyitdi: “İy ḳızum işte şu yigit bu gice bize müsāfir geldi. Şimdilik bir miḳdār ta‘ām ⁽¹⁰⁾ getür, yisün.” didi. Ḳız Rüstem’e baḳdı. Bir siyāḫ zift gibi ḳış aḫşamı çehrelî zengī pehlivānidur. Dönüp içeri ⁽¹¹⁾ girdi. Degirmende ne olsa gerek. Boğaca, soğan ve şarımşak ve peynir ve yumurta her ne var-ısa getürdi. ⁽¹²⁾ Ve Rüstem’üñ öñine ḳodı. Ve kendi “Buyur iy dilāver-i ‘ālem!” diyüp Rüstem’üñ ḳarşusunda el baḳlayup ḫırdı. Rüstem ⁽¹³⁾ daḫı başladı ol ta‘āmdan tenāvül eylemege. Ammā hem yir ve hem ol ḳıza naḫar eylerdi. Rüstem gördi, bu bir duḫter-i melek- ⁽¹⁴⁾ manzardur kim sīnesi bir mücellā şāḫife-i sīme beñzer. Ve iki nār bostānı bir bir ḫurunca, gerdeni şem‘a-i kāfūrīden nişān ⁽¹⁵⁾ virür. Rüstem bi-ihḫiyār ḳıza meyl idüp ḳadd u dilin cereyān-ı ‘aşḳa rubūde itdürdi. Dönüp Gül-ruḫ Bānū’ya ⁽¹⁶⁾ “İy nāzenīn! Bir şucağız getür.” didi. Gül-ruḫ Bānū “Nola!” diyüp vardı, bardaḳ ile bir şu getürdi. Rüstem bardağı ⁽¹⁷⁾ elinden alup aḳzına ḫutup niçe zamān durdı. Tā kim ḳız gitmesün, diyü. Ḳız vāfir durdı. Gördi olmaz. ⁽¹⁸⁾ “İy civān-merd! Ne ḫurursın, şuyı niçün içmezsin? Yoḫsa şudan bir şey mi ḫayāl eyledüñ? Eger öyle ise getür ⁽¹⁹⁾ bir tāze ḡayrı şu getüreyim.” didi. Rüstem: “Ḫayır iy bānū! Kendimi fikr ile unutmuşım.” diyüp hele şuyı içdi. Bānū ⁽²⁰⁾ bardağı ve şofrayı ḳaldırup yine içeri gitdi. Çünki aḫşam oldı. Ol ḳoça oturup Rüstem ile ta‘ām ⁽²¹⁾ yidi. Ve şoḫbete baḳlayup eḫnā-yı şoḫbetde ḳoca Rüstem’e: “İy dilāver! Kimsin? Ḳandan gelüp ḳanda gidersin?” diyüp ⁽²²⁾ su’āl eyledi. Rüstem “Hind vilāyetindenem, adıma Pehlivān-ı Siyāḫ dirler. Ve ‘Anḳā-yı Zengī Bülend-pervāz dirler. Seyāḫata ⁽²³⁾ ḳıḳdum.” didi.

Zīrā Selāmūn Hākīm kaçan Rüstem’i siyāha boyadı. Adını ‘ Anqā-yı Zengī kōmıřdı. Biraz dağı şoşbet ⁽²⁴⁾ idüp kız Rüstem’e cāme-h^vāb bıraşdı. Rüstem girüp yatup h^vāba vardı. Kōca dağı Rüstem’üñ yanına ⁽²⁵⁾ yatdı. Ammā zamāndan řoñra bir feryād kōpdı. Rüstem bīdār olup “Aşlı ne ola?” diyüp kālķdı. Cāme-h^vāb üzere [415b] ⁽¹⁾ üzere oturdı. Anı gördi. Evvel kız iğerüden feryād ile çıkđı. Kōcayı hābdan bīdār idüp “A baba kālķ yuķaru ⁽²⁾ degirmenler boşandı.” didi. Kōca dūřnām iderek kālķdı. Yirinden şıçrayup vardı. Degirmenüñ birine yapışup ⁽³⁾ zūr eyleyüp degirmeni turgurdı. Ammā ol biri yine dönerdi. Rüstem kālķup ol bir gözi bir eliyle tıutup zabt ⁽⁴⁾ eyledi. Ve kōca kuvvetine hayrān olup bir eliyle dağı kōcanuñ tıtduğı gözi tıutup ikisin birden zabt eyledi. ⁽⁵⁾ “Baba sen şalıvir, var bendlerin bağla.” didi. Kōca Rüstem’de bu kuvveti görüp başın şalıup ta‘accüb eyledi. “Ođul ⁽⁶⁾ zamānıyla tāzelik eyyāmında ben dağı ikisin birden zabt iderdüm. Ancak şimdi pīr oldum. İksin birden tıtduğıma kudretüm ⁽⁷⁾ yokdur, kalmadı.” diyüp vardı degirmenleri ba‘z yirlerin bend idüp muşkem düzdi. Gül-ruř Bānū dağı Rüstem’üñ kuvvetine hayrān ⁽⁸⁾ oldı. Ğayrı yatmayup řabāh olunca şoşbet eylediler.

Vaķtā ki řabāh oldı. Yirlerinden durup Rüstem ābdest alup ⁽⁹⁾ hālīķına ‘ibādet iderken nā-gāh bir gürüldi oldı. Rüstem belīñleyüp “Āyā bu gürüldi ne ola?” diyince anı gördi. ⁽¹⁰⁾ Üc dāne nev-civān dilāver geldiler. Pencelerinde kiminüñ arslan ve kiminüñ āhū var idi. Meger bunlar degirmenci kōçanuñ ⁽¹¹⁾ oğulları idi. Birine Edřīr-gīr ve birine řīr-zād dirlerdi. Aşlında bu kōca ‘ādīlden idi. Kōca bunlara ⁽¹²⁾ “Ođullar! Bu sipāh pehlivān müsāfirimüzdür. Geldi, siz dağı oturup şoşbet-i ‘işret idüñ.” didi. Bunlar dağı “Nola!” diyüp ⁽¹³⁾ Rüstem’e temennā eylediler. Ve oturup meclis-i müheyā eylediler. Ve ‘ayř-ı ‘işrete bünyād urdılar. Ammā Rüstem giderek mest olup ⁽¹⁴⁾ gözleri řas-ı pūr-hūna döndükde dönüp bunlara eyitdi: “İy nev-civānlar! Gelüñ řol hemřireñzi baña virüñ. Nikāh ⁽¹⁵⁾ idüp alayım.” didi. Bunlar dağı bu sözden elem çeküp “Nā-bekār! Sen kimsin ki bize böyle söylersin?” diyüp añsuzın ⁽¹⁶⁾ biri Rüs[t]em’üñ sīnesine bir muřt öyle urdı kim Rüstem’üñ gögsi küslar gibi řadā virdi. Rüstem ğazaba gelüp ⁽¹⁷⁾ “Hay yaban oğlanı! Sen misin baña muřt uran?” diyüp bir eliyle birin ve bir eliyle birin kōpup ol birine ikisin ⁽¹⁸⁾ öyle çarpdı kim üçü de birbirinüñ üzerine yığılıp zīr ü zeber oldılar. Rüstem üçin de bende çekdi. Hemān ⁽¹⁹⁾ Gül-ruř Bānū bu hālī görünce segirdüp geldi. Rüstem’üñ elin öpdı. “İy řīr-i siyāh! İřsān ve mürüvvet ile birāderlerümü ⁽²⁰⁾ baña bağışla.” diyüp ricā eyledi. Rüstem dağı bunlaruñ hāřır-ıçün “Nola iy bānū!

Cümle şuçların saña bağışladum.” (21) diyüp bunlaruñ bendin alup koca hōd bu arada korkusından firār eylemiş-idi. Cümlesi Rüstem’uñ ayağına düşüp (22) “Sultānum! Cümlemüz hūsn-i ihtiyārimuz ile rızā virüp saña hemşiremüzi virdük.” diyüp nikāh eyledi. Rüstem ol gice (23) Gül-ruḡ Bānū ile ber-murād oldılar. Hazz idüp niçe zamān ol degirmende Gül-ruḡ Bānū ile ‘ālem-i zevk eyledi. Gül(24)-ruḡ Bānū Rüstem’den ḡāmile kaldı. Rüstem’uñ bu kızdān müddet-i tamāmında bir oğlu olup adın Kerīmān kodılar. Üc (25) yaşına girince Rüstem eglenüp bir gün yine derūnına ārzū-yı seyāḡat düşdi. Tenhā Gül-ruḡ Bānū’ya eyitdi: “İy nigār! [416a] (1) “İy nigār-ı nāzenīn! Eger benüm aḡvālūmden su’āl iderseñ ben şāḡib-ķırān-ı ‘ālem olan Rüstem ibn-i Zal’am. Derūnuma seyāḡat (2) ārzūsı düşüp böyle kendimi tebdīl eyledüm.” diyüp ketfinde olan ḡālī gösterdi. Andan eyitdi: “Ben gelüp (3) seni yine yoqlaram. Sen şaḡın bu sırrı kimseye bildürme.” didi. Gül-ruḡ Bānū’ya vedā’ idüp bir cānibi tutup gitdi.

(4) İşte Rüstem nice eyyām ol degirmen etrāfın geşt-i güzār eyledi. İttifāk bir gün bir der-bende geldi. Gördi yidi (5) nefer kimse der-bend aḡzın alup dururlar. Rüstem göñlinden eyitdi: “Besbellü şunlar ḡarāmīlerdür kim bu der-bendi (6) alup böyle tururlar. Eger ḡareket idüp raḡşuma ve ālātuma ḡama’ idüp üzerime gelürlerse şunların (7) yidisin de öldüreyim.” diyüp Rüstem bī-mehābe der-bende toḡrı yürüdi. Bunlardan biri ilerü gelüp: “Ḥura (8) iy zengī! Ḥanda gidersin?” diyü Rüstem’uñ önün aldı. Rüstem: “Yürü Hay nā-bekār! Şavul yoldan, var ben senüñ (9) didüḡin degülem.” didi. Ol kimse eyitdi: “Sen benüm didigümsin. Ancaḡ kendüñi şaḡlarsın.” diyüp bir kerre çekdi, (10) Rüstem’i yaḡasından tutdı. Rüstem: “Bre ne yabana söyler bu nā-bekār?” diyüp deprenem diyü kendüye iḡdām (11) eyledi. Aşla Rüstem’i bu şaḡş deprendürmedi. Ebreş’in licāmın tutup der-bendin üst yanında bir maḡāraya (12) getürdi. Ol bir refīḡleri daḡı gelüp içlerinden biri bir pīr-i zamīr Rüstem’e “Ḥoş geldüñ yā Rüstem! Gelmemeñe (13) ḡaylī cabaladuḡ ammā olmadı. Zār zūr seni getürdiler.” didi. Rüstem ise şaşup ḡayrān olmuş-ıdı. Öyke(14)sinden kendi kendisin yimek isterdi. “Bu naşıl işdür. Ben ‘ālemüñ şāḡib-ķırānı olan Rüstem olup bu āna dek (15) kimse yaḡama el urmaḡa ḡādir olmamış iken bir ḡarāmī yaḡamdan tutup beni deprendürmeye. Daḡı raḡşimuñ (16) licāmından yidüp beni bu maḡāraya getüre. Benüm ḡarşu ḡurmaḡa ḡudretüm olmaya.” diyü fikr iderdi. Şimdi⁵¹⁶ ol (17) pīr böyle diyince Rüstem dibelik

⁵¹⁶ Metinde “simdi”.

telāşa düşdi. “Āyā bunlar ḥarāmīler olduklarından mā-‘adā cāzūlukları daḥı ⁽¹⁸⁾ var ola.” didi. Ammā ol pīr eyitdi: “Yā Rüstem! Elem çekme. Ol göñline gelen efkār-ı fāsīdeyi göñlinden iḥrāc eyle. ⁽¹⁹⁾ Bizler ne ḥarāmīyüz ve ne cāzūlaruz. Ammā biz yidilerüz. Ben bunlaruñ başlarıyam. Adıma Saḥāy Pīr dirler. Yüz seksen ⁽²⁰⁾ senedür bu maḡārada oluruz.” didi. Ve Rüstem’e bir kemer kuşatdı, eyitdi: “İşte bu kemer yā Rüstem mādām ki miyānındadır ⁽²¹⁾ kimse seni yirden ḡalduramaz ve saña kimse bir dürlü zafer bulımaz. Daḥı çok ‘acāyibāt görüp çok yādigāra nā’il ⁽²²⁾ olsañ gerekdür. Elem üzere olmañ murādların ḥāşıldur.” didi. Bir du‘ā öğretti. Kaçan bir yirde yalnız ḡalup göñlüñ ⁽²³⁾ ḡa‘ām istese bu du‘āyı bir kerre oḡıyup üfür. Ġāyibden öñine bir şofra ḡa‘ām gelür. Tamām murāduñ üzere yidükden şofra ⁽²⁴⁾ ḡarnuñ doydūḡda şofra yine ḡāyib olur.” didi. Rüstem daḥı bunlaruñ cümlesinüñ ellerin öpdü.

Ol gice anda ḡaldılar. ⁽²⁵⁾ Birazdan aḡşam olup bunlar ḡalḡup ābdest aldılar. Andan namāz ḡılup tevḡide meşḡul oldılar. Şabāḡ olunca [416b] ⁽¹⁾ ḡāyib oldılar. Rüstem daḥı Ebreş’e süvār olup bir cānibi tutup gitdi. Birkac gün gidüp öyle vaḡtinde bir şehre ⁽²⁾ geldi. ḡal‘adan ḡaşra bir kimseye rāst gelüp ḡur eyledi. Ol kimse Rüstem’i ol şüretde görüp ḡorḡdı. ⁽³⁾ Rüstem bunuñ yanına gelüp “ḡorḡma ādem saña su’ālüm var. Ne ḡaçarsın? Bu ḡal‘aya ne dirler? Pādişāhı kimdür?” didi. ⁽⁴⁾ Eyitdi: “İy şīr-i siyāh! Bu şehre Dest-i ḡara dirler. Şāhına Mebḡam⁵¹⁷ dirler.” didi. Rüstem geḡüp ḡal‘adan içeri girdi. ⁽⁵⁾ ḡarşūya pāzāra uğradı. Bir ḡāna geldi. inüp Ebreş’i başḡa yire baḡladı. Ve ḡāncıya tenbīḡ eyledi ki “Şaḡın ⁽⁶⁾ atıñ yanına kimse varmasun, bed-ḡūydur ādem şaḡatlar.” didi. Kendi ḡaşra ḡıḡup şehri temāşā eyledi.

Ammā ⁽⁷⁾ meḡer bu Mebḡam Şāh’uñ bir cihān pehlivānı var idi. Adına Cabbār-ı Cihān-süz dirlerdi. Yüz yigirmi altı arıḡ ḡadd ⁽⁸⁾ u ḡāmet çeker. Kendüyi degme bir at çekmez idi. “Uyluḡuma münāsib bir raḡş olsa idi.” diyü dā’imā ol fikrde ⁽⁹⁾ idi. Ve bütün ḡāncılara sipāriş eylemiş-idi. “Gerek bāzirḡānlardan ve gerek şā’ir yolcılardan eḡer bir eyü at gelürse ⁽¹⁰⁾ baña⁵¹⁸ ḡaber virüñ. Şāḡibinden raḡşı iyilik ile olmazsa daḥı zūr-ıla alayım.” diyüp işmarlamışdı. Şimdi ⁽¹¹⁾ bu ḡāncı Rüstem’üñ atını gördü. Ejdere beñzer. “İşte Cabbār-ı Cihān-süz’uñ tamām istediḡi raḡşdur.” diyüp ⁽¹²⁾ fi’l-ḡāl Cabbār-ı Cihān-süz’a ādem uçurdu. “İşte iy dilāver senüñ istediḡin bir at geldi. Şāḡibi bir zengi

⁵¹⁷ Metinde “Men‘am”.

⁵¹⁸ Metinde “saña”.

(13) pehlivānidur. Yek-süvār hāna geldi. Murāduñ olursa ādem gönderüp al.” didi. Ol kimse segirdüp Cabbār-ı Cihān-süz’a (14) varup bu haberi virdi. Cabbār şād olup “Tiz Feriḥūn Fezāyī nām bir dilāvere var. Yā Feriḥūn filān hāna bir raḥş (15) gelmiş. Şāhibi anda ise raḥş-ıla bile getür. Eger şāhibi yok ise raḥşı alup getür. Soñra geldügi zamān (16) gelsün. Bunda ne dilerse bahāsın vireyim.” didi. Feriḥūn Fezāy[ī]⁵¹⁹ daḥı “Nola!” diyüp raḥşına süvār olup yanına iki (17) gāşiye-dār gūlām alup ol hāna vardı. Hāncıya eyitdi: “Kanı bunda bir zengī yigidinüñ bir esb-i siyāhī var imiş kandanadur? (18) ol zengī bunda mıdır? Anı Cabbār-ı Cihān-süz istedi. Atı görse gerek. Eger begenürse bahāsın virüp alaçağdur.” didi. (19) Hāncı: “İşte at şunda bağı. Lākin zengī bunda yoğdur. Çehārşüya toğrı gitdi. Ve sipāriş eyledi ki ‘Kimse atıñ (20) yanına varmasun, bed-ḥüydur.’ didi. Bilmem işte at, işte sen.” didi. Ve atı Feriḥūn’a gösterdi. Feriḥūn daḥı Ebreş-i (21) Gūl-endām’ı gördi. Bir raḥş-ı cihān-ı peymādur ki felekde mişli bulunmaz. Öyle kendü kendüsine boş dört iki (22) cānibine başın şalur. Feriḥūn Ebreş’i görince “Hā işte Cabbār’un istedügi raḥş murādınca böyle raḥşı bir daḥı (23) düşünde bile göremez. Şimdi ben raḥşı alup giderem. Ve hāncıya her kaçan zengī gelürse Cabbār’un konağına (24) gelüp aqçesin alsun.” didi. Kendi gūlāmınun birine eyitdi: “Var oğlan şol raḥşı tutup licāmını başına (25) geçürüp getür.” didi. Oğlan “Nola!” diyüp Ebreş-i Gūl-endām’un yanına vardı kim licāmın başına geçüre. Ebreş bir kerre [417a] (1) Ebreş bir kerre ön ayağın qaldırup herifūñ başına niçe çarpdıysa gūlāmuñ başı gövdesine çöküp beyni meydāna (2) saçıldı. Gūlām ol sā’ at cān virdi. Feriḥūn Fezāyī bu hāli gördi. “Bre bre bu at ne yavuz, ādem çil imiş. Ādemi (3) öldürdi. Şuña birkaç kimse varsun.” diyüp hāncıya daḥı “Yüri sen de var.” didi. Hāncı Feriḥūn’a “Kim varsun (4) pehlivān! Ben daḥı ölmek istemem. At işte durur. Ben saña sipāriş olunduğı üzere haber virdüm. Raḥş tutmasına (5) daḥı me’ mūr degülem. İşte at, işte sen. Niçe bilürseñ öyle eyle.” diyüp giri çekildi. Herkes Ebreş’den (6) qorqup yanına kimse varmadı. Ammā Feriḥūn Fezāy daḥı ḥavf eyledi.

Bunlar keş-ā-keşde iken qanda imiş Rüstem (7) mellüte sürüyürek çıkageldi. Hāncı Rüstem’i görüp “İşte atıñ şāhibi geldi.” diyüp Rüstem’i gösterdi. (8) Feriḥūn gördi. Toğsan arış qadd u qāmet şāhibi bir zengī pehlivānı. Ammā heybet-i şalābetinden yüzine bakılmaz. (9) Rüstem daḥı gördi, ḥalk Ebreş’e yaqın yirde cem’ olup Ebreş

⁵¹⁹ Metinde “Ferāy”.

cānibine bakarlar. “Āyā aşı ne ola? Besbelli ⁽¹⁰⁾ Ebreş’i seyr iderler.” didi. Ve bunların yanına geldi. Ne gördü, Ebreş bir âdem kellesin gövdesine çökerüp ⁽¹¹⁾ helāk eylemiş. Hāncıya hitāb idüp “Bre nā-bekār! Ben saña dimedim mi, at yaramazdur, yanına âdem şalıvirme. Haṭā ⁽¹²⁾ olur. Niçün sözüm diñlemedin?” didi. Hāncı: “İy pehlivān! Benüm ne kabāhatüm var. İşte bu pehlivān Cabbār-ı Cihān-süz tarafından geldi. ⁽¹³⁾ Atı istemiş. “Getürün götürüyüm, eger beğenirse aqçesin virüp aluram, diyü. Bu da geldi. Seni bulamayup ke’ennehū raḥşı ⁽¹⁴⁾ alup götürseler gerek idi. Şoñra geldükde varup pāzār idesin, diyü iş böyle oldu.” diyüp Feriḥūn’ı gösterdi. ⁽¹⁵⁾ Rüstem “Cabbār kimdür?” didi. Hāncı eyitdi: “Cabbār-ı Cihān-süz pādişāhimuz Mebgām Şāh’uñ cihān pehlivānı ve bu diyārların şāhib-kırānidur. ⁽¹⁶⁾ Coḡtan bir eyü at isterdi. İşte şimdi bunu ḡaber alup bu pehlivānı göndermiş.” didi. Rüstem: “Benüm şatılık atum yoq. ⁽¹⁷⁾ Ol raḥş benden ḡayrı kimseye rām olmaz. Ve hem beni atdan ḡayrı at çekmez. Üçinci Cabbār ol raḥşa binmege daḡı ⁽¹⁸⁾ kādır degüldür. Dördinci aşında at şatılığum degüldür. Beyhüde ḡām sevdāya düşmiş.” didi. Feriḥūn hemān öteden atılup ⁽¹⁹⁾ eyitdi: “Baḡ-a iy zengī! Bu bahāneleri ko, al raḥşı da yūri gidelim. Var ötede Cabbār-ı Cihān-süz’a cevāb vir.” didi. ⁽²⁰⁾ Rüstem “Benüm Cabbār-ı Cihān-süz ile evvelden āşinālīgum yoq. Yārānum degül. Ve efendüm degül. İşüm nedür anuñ yanında?” didi. Feriḥūn ⁽²¹⁾ eyitdi: “Ammā ben seni alup götürirem.” didi. Rüstem: “Ammā ben gitmem. Niçe götürürsin?” didi. Feriḥūn: “Gör imdi niçe alup giderem.” ⁽²²⁾ diyüp hemān öteden Rüstem’ün üzerine gelüp murād eyledi kim yaqasından tutup çeke. Feriḥūn’uñ gözlerinden āteş çıkup çehresi batlıcān gibi mosmor oldu. ⁽²⁴⁾ Ve başı dönüp gözleri kararup çarḡ urup zīr ü zeber oldu. Mu’allaḡ yıkılıp herkes Rüstem’den bu şalābeti görüp ⁽²⁵⁾ berg-i ḡazān gibi ditreşmege başladılar. Rüstem daḡı “Baḡ nā-bekārı küstāḡlıḡı yaqaya yapışmak ister.” diyüp sīnesi çifte [417b] ⁽¹⁾ küslar gibi şadā virmege başladı. Feriḥūn biraz yatup kalkdı. “Hay nā-bekār zengī! Sen misin baña ḡāfilen böyle sille ⁽²⁾ uran?” diyüp dal-tiḡ olup irüp Rüstem’e kılıc ḡavāle eyledi. Rüstem bunuñ kılıc tutan bileginden kavrayup ⁽³⁾ ve bir eliyle daḡı düvālinden kapup kolına aldı. Ve peftere gibi birkaç kerre şallayup fırladıvirdi. Feriḥūn ⁽⁴⁾ Rüstem’ün elinden avuc kayası gibi yuva[r]lanup hep yüzi gözi taşa kuma sürinüp evḡār oldu. Ve vücūdunuñ ⁽⁵⁾ eylet tutar yiri kalmadı. Ol bir ḡulām anı görüp hemān segirdüp şoluḡı Cabbār-ı Cihān-süz’ın yanında aldı. ⁽⁶⁾ Meger Cabbār dīvāndan kalkup kendi sarāyına gelürdi. Ol ḡulām yolda rāst gelüp aḡvāli naql eyledi. ⁽⁷⁾ Cabbār-ı Cihān-süz bunu işidicek hemān toḡrı ḡāna yüridi. Beriden Rüstem Feriḥūn’ı atup kendi ḡonduḡı ⁽⁸⁾ yirde varup oturdu. Nā-ḡāh

Cabbār-ı⁵²⁰ Cihān-süz hāna geldi. Gördi Feriḥūn daḥı yatur. Hāncı daḥı gördi. (9) Cabbār kendi geldi. Rüstem görüp su’al eyledi. “Cabbār-ı Cihān-süz kendi geldi.” didiler. Rüstem: “Ço gelsün.” diyüp muḳayyed (10) olmadı. Ammā Cabbār gelince Feriḥūn ğayrı ğayret idüp yirinden ḳalkdı. Cabbār “Yā Feriḥūn niye yatarsın, saña (11) noldı?” didükde Feriḥūn aḥvāli naḳl idüp Rüstem’den ūikāyet eyledi. Cabbār-ı Cihān-süz: “Ḳanı zengī niçe oldı?” (12) didi. “Yuḳarıda işte oturur.” didiler. Hemān Cabbār-ı Cihān-süz raḥşından inüp serrāclar raḥşı tutup (13) Cabbār Rüstem’üñ oturdığı yire yürüdi. Rüstem aşla yirinden hareket eylemeden Cabbār tamām Rüstem’üñ önüne gelüp (14) “Baḳ-a bre zengī nā-bekārı! Ol pehlivānı niçün öyle urduñ? Ve atı alup baña niçün getürmedüñ?” didi. Rüstem: “Pehlivān (15) Feriḥūn küstāḥlık eyledi. Cezāsın buldı. Eger sen daḥı küstāḥlık iderseñ sen daḥı cezāñı bulursın. Benüm ūatılık atum yoḳ kim (16) saña getüreyim.” didi. Cabbār-ı Cihān-süz Rüstem’den bu cevābı işidüp ğazabı ziyāde olup: “Hay nā-bekār zengī! Sen kim (17) olasın kim baña böyle diyesin? Beni anlara mı ḳiyās eyledüñ?” diyüp ḳol şunup Rüstem’üñ düvālinden ḳaldırıp (18) gūyā yire ura. Rüstem muḳayyed olmadı. Cabbār idegördi, çalıḫagördi, bir çāre idemedi. Belki yirliḳ ḳayaya eylese (19) yirinden ḳoparurdu. Ammā Rüstem’i hareket bile itdiremedi. Cabbār dibelik ‘ifrīt oldı. Rüstem eyitdi: (20) “Nā-bekār! Ne ḥaddindür gelüp benüm düvālüme el ḳomaḳ?” diyüp yirinden peleng mişāl atıldıḫı gibi bir kerre (21) Cabbā[r]-ı Cihān-süz’in düvālinden ḳapup nice silkti ise ḳaldırıp ḳolınuñ üzerine aldı. Ve zemīne (22) urup kendi kemendi ile iki elin ḳafasına bend eyledi. Ve şöyle⁵²¹ ḳarşusunda ḥān sūtünına ūaraḳodı. (23) “Nā-bekār! Hele bir miḳdār keyfüm gelsün de seni sūtün-ıla dōrt pāre ideyim.” didi.

Cabbā[r]-ı Cihān-süz tevekkeli geldüğine (24) peşimān olup “Bu zehr-i ḳātil zengī nā-bekārı ne yaman ḳuvvete mālik imiş. Bu zengī tehī degüldür. Elbetde bu bir ‘asker(25)-keş dilāverdür. Ammā bu diyāra böyle yalnız gelmesine bir sebep vardur.” didi. İşte bunlar bu ḥālde Feriḥūn [418a] (1) Feriḥūn gördi. Cabbār daḥı maḫlūb oldı. Hemān oradan dönüp Cabbār’uñ ğulāmları ile vardılar. Mebġam (2) Şāh’a ḫaber virdiler. Eyitdiler: “Pādişāhum aḥvāl şöyle oldı.” diyü. Mebġam Şāh’uñ cān başına ūıçradı. (3) Ve Mebġam Şāh daḥı nefsinde bahādır pehlivān idi. “Bre binüñ.” eyledi. Tiz elden birḳaç biñ ḳadar ādem bulandı. Binüp (4) geldiler. Hānı ḳat-ender-ḳat ḳuşatdılar.

⁵²⁰ Metinde “Ḥayyār”.

⁵²¹ Metinde “söyle”.

Mebğam Şāh otuz kadar dilāver ile içeri girdi. Rüstem Dāstāna ⁽⁵⁾ “İy zengī! Yā teslīm ol, seni bağlasunlar yāhūd şimdi dört taraftan hāna āteş idüp seni ahrāk ⁽⁶⁾ bi’n-nār eylerem.” didi. Rüstem fikr eyledi. “Bu āteş ahevālī cenge beñzemez. Ve buña kuvvet şıgmaz. Şan’ at gerekdür.” diyüp ⁽⁷⁾ döndi, eyitdi: “Gelsün pādişāhıñuz kendi bağlasun. İllā ğayrı kimseye teslīm olmam.” didi. Gelüp Mebğam ⁽⁸⁾ Şāh’a söylediler. Mebğam gerçek şanup inandı. Şād olup hemān raşşından indi. Rüstem’ün yanına gelüp: “Cevir ⁽⁹⁾ elin imdi iy zengī! Eyilik ile seni bend ideyim. ‘Yoq!’ dirseñ seni yaqaram.” didi. Rüstem daħı: “Gel imdi bağla.” ⁽¹⁰⁾ diyüp teslīmiyyet gösterdi. Mebğam Şāh daħı geldi kim Rüstem’i bend eyleye. Rüstem Mebğam Şāh’ı düvālinden qapup ⁽¹¹⁾ yire urdı. Ve iki elin kafasına bend idüp Cabbār’uñ⁵²² yanına bağlayağodı. Eyitdi: “Yā Mebğam Şāh! Fermān ⁽¹²⁾ eyle. Şimden girü hānı āteşe ursunlar. Senüñle berāberce yanalım.” didi. Mebğam Şāh: “İy dilāver-i ‘ālem! ⁽¹³⁾ Kimsin, kendini bize bildür ve beni şalıvir. Şimden girü şaña bende olalım.” didi. Rüstem: “Hāliyā ben şāhib-kırān-ı ⁽¹⁴⁾ ‘ālemem. Adıma ‘Anqā-yı Zengī Bülend-pervāz dirler. Girüde benüm leşkerim vardur. Her ne zamān gelürler ise siz ⁽¹⁵⁾ daħı bile gelüñ.” diyüp bunları şalıvirdi. Bunlar daħı gelüp Rüstem’uñ pāyine düşüp tābi‘ oldılar. ⁽¹⁶⁾ Bir rivāyetde bunlar pūt-perestler idi. İmāna geldiler.

Hāşıl-ı kelām Rüstem Deşt-i Fezā’da bir ay miqdārı ⁽¹⁷⁾ oturup bir gün yine cānı şıķıldı. Ārzū-yı seyāhat eyleyüp Mebğam Şāh’ın eline menşūr yazup mührleyüp ⁽¹⁸⁾ virdi. “Yā Mebğam Şāh! Her qaçan bu mührde qağıdum gelürse ol zamān gelin.” diyüp Ebreş’e süvār olup bir cānibi ⁽¹⁹⁾ tutup gitdi. Birkaç gün gezüp bir gün bir şahrāya geldi. Gördi bir muhallā qubbe ve ala şahrānuñ tā ortasında ⁽²⁰⁾ binā eylemişler. Rüstem ol qubbeye geldi. Gördi öninde bir çeşme ve bir şuffe vaz’ eylemişler. Ve bir laţif ‘işret⁽²¹⁾gāhdur. Rüstem gelüp ol şuffe üzere oturup çeşmeden tāze-kārlıq⁵²³ eyledi. Ve Ebreş’i giyāha şaldı. ⁽²²⁾ Kendi ol şuffede oturup eţrāfa nazār eylerken anı gördi. Şahrādan bir mehīb kimse gelür. Üzerinde arslan ⁽²³⁾ ve qaplan postları libāsı var. İki elinde iki şīr-i ğurrendeyi alup eñselerinde tutmuş güyā kidi ⁽²⁴⁾ yavrusıdur. Tamām Rüstem’e yakın gelüp Rüstem’i görünce: “Hay nā-bekār zengī! Sen benüm ‘işret-gāhumda ne ⁽²⁵⁾ ararsın?” diyüp ğazabından ol iki arslanı birbirine urup hurd-hām eyledi. Ve segirdüp qubbeye [418b] ⁽¹⁾ girdi. Der-‘ aqab qubbeden çıkup Rüstem gördi. Bu kimse eline bir

⁵²² Metinde “Habbār”.

⁵²³ Metinde “tāre-kārlıq”.

‘acāyib mermer ‘amūd almış geldi. Rüstem’e havāle ⁽²⁾ eyledi. Rüstem dağı şıçrayup Ebreş’den gürz-i kāvseri alup bunuñ ‘amūdına berāber şundi. Rüstem bī-pervā ⁽³⁾ men‘ eyledi. Ammā begendi.

Hāşıl-ı kelām bunlar cenge tutup üç sâ‘at miqdārı ceng eylediler. Ol şahş hemān ⁽⁴⁾ Rüstem’ün darb-ı gürzinden ‘āciz olup elinde olan ol mermer ‘amūdı yire bırağdı. Ve segirdüp gelüp Rüstem’ün ⁽⁵⁾ düvāline şarıldı. Rüstem muqayyed olmadı. Ol kimse vāfir çalışdı. Ammā olmadı. Rüstem’i aşla yirinden hareket ⁽⁶⁾ itdüremedi. Rüstem dağı bunuñ düvāline şarılup “Yā Allāh!” diyüp kaldurdu. Başına berāber çıkarup ⁽⁷⁾ zemīne urdu. Gögsine çıkup dal-hançer oldu. “Niçesin nā-bekār?” diyüp hançeri gerdānına dayayınça ol ⁽⁸⁾ şahş göz açup eyitdi: “Amān pehlivān! Kıyma baña. Zīrā ‘āşıkam ve nā-murādam.” diyüp ağladı. Bunuñ ağladuğına ⁽⁹⁾ Rüstem merhamet idüp gögsinden kalkdı. Ve bundan su’āl eyledi. “İy dilāver! Sen kimsin, aduñ nedür? Ve kime ⁽¹⁰⁾ ‘āşıkşın ve dīnde kaçığı dīne hizmet idersin? Ma‘būduñ kimdür?” didi. Ol şahş ağlayup server benüm adıma ⁽¹¹⁾ Kahtarūn-ı Kubbe-nişin dirler. Bu araya yakın bir şehir vardır. Nāmına Hayr-ābād dirler. Şāhına Cābir Şāh dirler. Ben ⁽¹²⁾ ol Cābir Şāh’uñ pāy-i taht pehlivānı idüm. Ammā şāhimuz Cābir Şāh’uñ kendi pes-perde-i ‘işmetinde perverde ve hāşıl ⁽¹³⁾ olmuş. Bir duğter-i humāyūn-ı ağteri vardır. Adına Gülnār Bānū dirler. Benüm nāmzād Lümdür. Alsam gerek idi. Lākin kızın ⁽¹⁴⁾ bir sāhire tāyesi vardır. Ğāyet ile mel‘ūnedür. Bir huşuşdan ötüri baña incinüp beni böyle sihr-ile ⁽¹⁵⁾ dīvāne eyledi. Kendimi yavu kılup esbāb-ı eşkālimi bırağup ‘uryān pūryān şahrālarda düşdüm. ‘Ākıbet gelüp ⁽¹⁶⁾ bu kubbeye teskīn idüp üç senedür bunda gezerem. Şahrāda gezüp işte böyle şīr ü peleng bāzī ile ⁽¹⁷⁾ ceng idüp biraz def‘-i sevda eylerem. Gice gice bu şahrāda eglenürem.” didi. Rüstem: “İmdi yā Kahtarūn elem çekme ⁽¹⁸⁾ ben seni bermurād eylemedükçe bu diyārlardan gitmem.” didi. Ol gice ol şuffede kalup şöhet-ı hāş eylediler. İrtesi gün ⁽¹⁹⁾ Rüstem Kahtarūn’a eyitdi: “İy dilāver! Düş imdi önime, baña ol şehri göster.” didi. Bu kerre Rüstem Ebreş’e binüp ⁽²⁰⁾ Kahtarūn piyāde önime düşüp ‘azm-i Hayr-ābād eylediler. Az gidüp tā kim Hayr-ābād görindi. Kahtarūn-ı Kubbe-nişin ⁽²¹⁾ Rüstem’e: “İşte iy şīr-i siyāh! Kal‘a-i Hayr-ābād budur.” didi. Gelerek kal‘adan içeri girdiler. Ammā Kahtarūn’ı görenler ⁽²²⁾ “Hey meded şol dilāver dīvāne oldu. Üç senedür şehre gelmemişdür. Besbellü ‘aklı başına gelmişdür.” diyüp halkuñ ⁽²³⁾ her biri güft-gūda, kimi de Rüstem’i görüp “Bu zengī ne ola? Yoğsa Cābir Şāh’a Kahtarūn’ı ricāya mı geldi ola?” diyüp ⁽²⁴⁾ işi olmayan haylazlar kafalarına düşdiler.

Hāşılı Rüstem dīvān-ı Cābir Şāh'a geldi. Ebreş'den indi. Қаһтарүн'ı ⁽²⁵⁾ yanına alup yürüdi dīvāna. Bevvāblar girüp segirdiler. Cābir Şāh'a: "Pādişāhum Қаһтарүн ile қаһрān ʔulumına beñzer [419a] ⁽¹⁾ ʔulumına beñzer bir zengī pehlivānı geliyor, bilmezüz aşlı nedür?" didiler. Cābir Şāh şaşup: "Acabā aşlı ne ola? Üc senedür Қаһтарүн ⁽²⁾ bu ʔarafa geldügi yoқdur." dirken Rüstem iceri girdi. Bevvāblar ʔarşulayup: "Destürsuz nereye gidersin pehlivān ʔānūn degüldür." ⁽³⁾ didiler. Rüstem dönüp eyitdi: "İy nā-bekārlar, ol sā'irler içindür ʔānūn. Yoқsa bize göre destür yoқdur." diyüp ⁽⁴⁾ hemān bī-pervā yürüdi. Bu kerre Cābir Şāh'ıñ ʔarşusına gelince selām virdi. Zemīn-pūs eylemek yoқ. Ammā cümlesi Rüstem'üñ ⁽⁵⁾ heybet ve şalābetinden gürrdek ayağa ʔalkdılar. Rüstem hemān doğrı pāy-i taht şandalīsine varup bī-teklīf geçüp ʔarār ⁽⁶⁾ eyledi. Herkes hāmūş-ı dembeste olup öyle ʔaldılar.

Bu kerre Rüstem Қаһтарүн'ı yanında olan şandalīye alup ol dağı ⁽⁷⁾ geçüp oturdu. Dönüp Rüstem Cābir Şāh'a "Baқа yā Cābir Şāh! Bu pehlivān senüñ neñdür?" didi. Bu kerre Cābir Şāh dağı ⁽⁸⁾ dönüp eyitdi: "Ol benüm pāy-i taht pehlivānum idi. Lākin 'aқlına bir miқdār hıffet gelüp cünün getürdi. Üc senedür ⁽⁹⁾ divānuma gelmez. ʔađlarda ve şahrālarda gezerdi. Rüstem eyitdi: "İy Cābir Şāh! Lāyıқ mıdur ki böyle dilāver dīvāne ⁽¹⁰⁾ olup ʔađlar düşe, sen ise 'ilācına ʔādir olup muқayyed olmayasın. Bir ʔarafdan üzerine işte bir ʔavī düşmen ⁽¹¹⁾ gelse def'ine ʔādir degülsin. Ol zamān Қаһтарүн gibi bir bahādır pehlivānı arayup bulmazsın." didi. Bu kerre ⁽¹²⁾ Cābir Şāh dönüp Rüstem'e eyitdi: "İy pehlivān, evvelā sen kimsin kim gelüp bī-teklīf divanuma girüp bī-pervā pāy-i ⁽¹³⁾ tahta geçüp oturasın. Bundan soñra durup baña ʔorқmadan naşīhat eylesin?" didi. Rüstem eyitdi: "İy şāh! ⁽¹⁴⁾ Baña 'Ankā-yı Zengī Bülend-pervāz dirler. Hāliyā şāhib-қırān-ı şarқan ve ğarbam ʔanda böyle ʔulm ve te'addī işidürsem def'ine muқayyed ⁽¹⁵⁾ oluram. Eger sen dağı hüsni hāl ile sözüm ʔabül eylemezseñ zūr-ı bāzüm ile haққından gelürem. Eger sen dağı sözüm ⁽¹⁶⁾ tutmazsañ seni de ʔapup zemīne urup hürd-hām iderem." didükde Cābir Şāh ğazaba gelüp: "Bre ne yabana söyler ⁽¹⁷⁾ bu zengī? Ne ʔurursuz, ʔomañ şunı!" diyince Cābir Şāh divānında olan dilāverler gürrdek yirlerinden ʔalkup Rüstem'üñ ⁽¹⁸⁾ üzerine hücüm eyleyelim şandılar. Rüstem bir na'ra urup cümlesi na'ra-i Rüstem'den ğışş oldu. Herkes girü gidüp yirlerine ⁽¹⁹⁾ varup otura düşdiler. Hemān Rüstem el şunup Cābir Şāh'ı taht üzerinden ʔolına aldı. "Nicesin yā Cābir Şāh? Şimdi seni ⁽²⁰⁾ yire urayım mı?" diyince

Cābir Şāh “Amān iy şīr-i siyāh! Cürmüm ‘afv eyle, ‘ilāc ideyim, bilmedüm, haṭā eyledüm.” diyü yalvarmağa başladı. ⁽²¹⁾ Bu kerre Rüstem Cābir Şāh’ı yine taḥta ḳodı. Herkes Rüstem’den bu ḥāli görüp ḥavflarından berg-i ḥazān gibi lerze-nāk oldılar. ⁽²²⁾

Cābir Şāh Rüstem’e eyitdi: “İy şāhib-ḳırān-ı ‘ālem! Bu dilāverüñ böyle olmasına sebeb benüm bir duḥter-i sa‘d-aḥterüm vardır. Adına Gül-nār ⁽²³⁾ Bānū dirler. Bu pehlivāna nāmzād eylemiş idüm. Lākin bir ṭāyesi vardır. Sāḥire-i mel‘ündür. Bir ḥuşuş icün la‘īne Ḳaḥṭarün’a ⁽²⁴⁾ incinüp siḥr-ile dīvāne eyledi. Birḳac def‘a ben söyledüm. La‘īne ise eyitdi: “Mādām ki ben şaġam Ḳaḥṭarün daḥı ⁽²⁵⁾ evvelki ḥāline gelmez.” didi. Öldürmege ḥöd ḳorḳaram. Mel‘üne baña da incinüp bir siḥr idüp tāc-ı taḥtumdan avāre eyler [419b] ⁽¹⁾ diyü. İşte aşlı böyledür.” didi. Rüstem eyitdi: “Yā Cābir Şāh! Sen baña ol cāzūyı da‘vet idüp bunda getir. Bir kerre ⁽²⁾ ben daḥı söyleyem. Eger ḳabül eyleirse ne a‘lā ve eger ḳabül eylemezse anuñ işi āsāndur.” didi. Cābir Şāh: “Nola!” diyüp “Tīz ‘Anber Aġa’yı ⁽³⁾ çağırūñ.” didi. Varup çağırdılar. Bir ḥādım gelüp durdı. Cābir Şāh eyitdi: “Yā ‘Anber! Var ṭāye ḳadına söyle; seni şāh ⁽⁴⁾ dīvānına bir müsāfir gelmiş, da‘vet ider. ‘Kendüsine müjde ḥaberüm var,’ didi. Buyuruñ diyüp al bunda getir.” didi. ‘Anber Aġa daḥı ⁽⁵⁾ “Nola pādişāhum!” diyüp ḥareme gitdi. Ṭāyenüñ nām-ı ḳabiḥine ḳabiḥa dirlerdi. Ḥādımdür varup: “Buyuruñ sizi dīvān-ı şāhīde ⁽⁶⁾ isterler.” didi. Ṭāye eyitdi: “Kim ister? Ve ne aşıl ḳişidür?” didükde ḥādım eyitdi: “İşte şol ⁽⁷⁾ vaşflu bir müsāfir zengī pehlivānı geldi. Ve ḥālā dīvān-ı pādişāhīdedür. Ol ⁽⁸⁾ pehlivān ister. ‘Gelsün aña bir müjde ḥaberüm vardır.’ didi, diyince ⁽⁹⁾ hemān la‘īne şād u ḥandān olup şafāsından ⁽¹⁰⁾ şād-merg olayazdı, diyü rāvī ⁽¹¹⁾ böyle beyān idüp ve bu ⁽¹²⁾ cildi bu maḥalde ⁽¹³⁾ tāmām eyledi.

SÖZLÜK

Sözlüğün Hazırlanmasında Takip Edilen Yöntem

Sözlükler bir eserin daha iyi anlaşılması için olmazsa olmaz bölümlerden birisidir. Hazırlanan sözlükte Arapça, Farsça, Pehlevîce, İtalyanca ve bazı Türkçe kelimelere yer verilmiştir.

❖ Çalışmanın sonunda yer alan sözlük genel seçme bir sözlüktür. Kelimeler seçilirken Arapça, Farsça, Pehlevîce, İtalyanca kelimelerden anlamı bilinmeyenler ve kanaatimizce ilk bakışta bilinemeyecek tarzda olan kelimeler; Türkçe kökenli olan kelimelerden ise sadece çalışmanın ehemmiyeti açısından önemli olduğunu düşündüğümüz ve anlamı bilinmeyenler kelimeler sözlüğe dâhil edilmiştir.

❖ Sözlükte yer alan madde başları koyu (**bold**) olarak verilmiştir.

āb (*Far.*) *is.* Su 366a/5

ābād (*Ar.*) *is.* Bayındır

❖ Madde başları “A’dan Z’ye” alfabetik olarak sıralanmıştır.

-A-

āb (*Far.*) *is.* Su 366a/5

-B-

bād (*Far.*) *is.* Rüzgâr 295b/6

→ bād-ı şabā (*Far. + Ar.*) *b. is.* Baharda esen hafif ve hoş rüzgâr, seher yeli
295b/6

❖ Türkçe kelimeler dışında tüm kelimelerin ait oldukları dil parantez içerisinde gösterilmiştir. Türkçe kelimeler ise genelde diğer kelimeler ile birleşik kelime oluşturduğunda “T.” kısaltması ile verilmiştir. Kökeni bilemediğimiz ancak metinden anlamını çıkarabildiğimiz bazı kelimelerde köken yerine (?) işareti konulmuştur.

āteş (*Far.*) *is.* Ateş 324b/13

‘**azīm** (*Ar.*) *sf.* Büyük, çok 320a/24.

‘**azīmü'l-kāme** (*Ar. + Ar.*) *b. sf.* Büyük cüsseli, iri yarı, büyük gövdeli
319a/14.

‘**ayyārılık** (Ar. + T.) *is.* Kurnazlık 345b/12.

belli *sf.* Açık, belli, malum 352b/16.

cem’ (Ar.) *is.* Toplama 375a/3.

cem’ it (Ar. + T.) *b. f.* Toplanmak, bir araya gelmek 375a/10.

inçıkırık (?) *is.* Hıçkırık 374b/6.

mellüte (?) *is.* Daha çok Anadolu’da giyilen eski tarz bir elbise 295b/12.

❖ Sözlükte yer alan eş sesli kelimelerde anlamlar **I. II.** şeklinde ayrılmıştır.

taht I. (Far.) *is.* Hükümdar koltuğu, makamı 333b/20.

→ pāy-i taht 330b/4.

→ taht-ı ‘ Anter Şāh 343b/17.

taht-gāh (Far. + Far.) *b. is.* Hükümdar tahtının bulunduğu yer, başşehir, pâyitaht 367a/1.

II. (Ar.) *is.* Alt, aşağı.

→ tahte’ş-şerā 345b/14.

→ taht-ı şerā 383b/14.

→ taht-ı nikāh 412b/16.

❖ Sözlükte yer alan kelimelerin isim, sıfat, zamir, bağlaç, ümlem, edat gibi türleri kısaltma olarak verilmiştir.

mūy (Far.) *is.* Kıl, saç, tüy 315b/16

mübārek (Ar.) *sf.* Bereketli

mübārek-bād (Ar. + Far.) *b. is.* Mübarek olsun 289a/22

raḥmet (Ar.) *is.* Acıma, esirgeme, koruma 410a/24

raḥne (Far.) *is.* Zarar, ziyan 339a/9

raḥş (Ar.) *is.* At, iri, gösterişli, güzel at, Rüstem’ in atının ismi 340b/18

❖ Fiil kök ve gövdelerine gelen “-mak, -mek” mastar eki yerine fiilin arkasına tire (-) işareti konulmuştur. Bundan dolayı fiil olduğu ayrıca belirtilmemiştir.

boşan- Gevşetmek, boşlamak, salıvermek 303a/15

kıçınla- (*TTA*) Geri gitmek, gerilemek, geri çekilmek, sakınmak 382b/8

❖ Sözlükte gösterilen birleşik kelimelerde ait oldukları dillerin kısaltmaları aralarına “+” işareti getirilmiştir. Bu kelimelerin birleşik olduğunu belirtmek için “b.” kısaltması kullanılmıştır.

nā-bekār (*Far + Ar.*) *b. sf.* İşe yaramaz, hayırsız, yaramaz 284b/5

nā-bedīd (*Far. + Ar.*) *b. sf.* Belirsiz, görünmez olan 413b/7

❖ Sözlükte Arapça veya Farsça kökenli kelimelere gelen Türkçe eklerle oluşturulan kelimelerde bu durum “*Ar. + T.*” veya “*Far. + T.*” kısaltmaları ile verilmiştir.

merd-ānelik (*Far. + T.*) *is.* Mertlik, erlik, yiğitlik 338a/8

mübārek-bād (*Ar. + Far.*) *b. is.* Mübarek olsun 289a/22

❖ Sözlükte kelimeler madde başı olarak verildikten sonra cümle içinde kullanıldığı tamlamalar, oluşturduğu birleşik isimler ve birleşik fiiller varsa bunlar maddenin hemen altında ok (→) işaretiyle belirtilmiştir. Ancak bu gibi yapıların ayrıca türü veya ait oldukları dil gibi başkaca bilgi verilmemiştir.

muşt (*Far.*) *is.* Avuç, yumruk 288a/6

→ muşt-ı şāhib-ķırānī 306b/8

❖ Sözlükte çekim ekleri gösterilmemiştir. Sadece kelime kök ve gövdelerine yer verilmiştir.

Metinde

“gicelerde”

Sözlükte

gice *is.* Gece 394a/8

❖ Hazırlanan sözlük bölümünde madde başı olan kelimelerin kökeni hakkında bilgi bulunamayanlar varsa bu durum soru işareti (?) ile belirtilmiştir.

mellūte (?) *is.* Daha çok Anadolu’da giyilen eski tarz bir elbise 295b/12

❖ Sözlükte aynı kelimenin farklı varyantı da mevcutsa en çok kullanılan şekli “bk.” kısaltması ile gönderme yapılmıştır.

mallūte *is.* bk. **mellūte** 417a/7

bellū *bk.* **belli** 310a/25

❖ Sözlükte geçen kelimelerden değişime uğrayanların yanı parantez içinde aslı verilmiştir.

beter (<*bed-ter, Far.*) *sf.* Çok kötü 372a/21.

❖ Sözlükte yer verilen kelimelerin sadece metindeki anlamları vermeye çalışılmıştır. Kullanımı yoksa diğer anlamlarını verilmemiştir.

❖ Sözlükte yer verdiğimiz ve metinde birçok defa geçmiş olan kelimelerin geçtikleri yerlerden sadece bir tanesine gönderme yapılmıştır.

gice *is.* Gece 394a/8

GENEL SEÇME SÖZLÜK

-A-

āb (*Far.*) *is.* Su 366a/5.

ābād (*Ar.*) *is.* Bayındır, māmur.

→ Enver-ābād 325a/2, Cihān-ābād 36a/4, Şehrüz-ābād 366b/22.

‘**abdāl** (<*ebdāl*, *Ar.*) *is.* Gezgin, derviş 388a/15.

‘**abīd** (*Ar.*) *is.* Kullar, köleler.

ebu’l-‘abīd-i kāšāne (Metinde) Erkeklik uzvu 312a/14.

ābnūs (*Far.*) *sf.* Siyah ve parlak 409a/19.

ablak (*Ar.*) *sf.* Değirmi, dolgun çehreli 297b/8.

āc (*Far.*) *is.* İlgin ağacı 288a/23.

‘**acāyibāt** (*Ar.*) *is.* Acayip Şeyler 402b/18.

‘**aceb** (*Ar.*) *zf.* Acaba 410a/11.

‘**acabā** (*Ar.*) *zf.* Acaba 412a/10.

‘**acele** (*Ar.*) *zf.* Çabuk, çabukluk 305b/23.

→ ‘ale’l-‘acele 303b/19.

acı *is.* Ağrı, acı 306a/19.

acı- Üzülmek 361b/9.

‘**āciz** (*Ar.*) *is.* Güçsüz 385a/19.

a‘dā (*Ar.*) *is.* Düşmanlar 343b/15.

→ ‘alā zu‘m-i a‘dā 357a/17.

ādāb (*Ar.*) *is.* Kurallar, usuller 310b/11.

→ ādāb-ı cihānbānī 290b/5.

ādāb-ı erkān (*Ar. + Ar.*) *b. is.* Edebler, kaideler, ahlak ve terbiye kuralları 300b/19.

‘**adāvet** (*Ar.*) *is.* Düşmanlık 368a/6.

‘**adāvet-i dīniyye** (*Ar. + Ar.*) *b. is.* Dine ait düşmanlık, din düşmanlığı 377b/23.

ādem (*Ar.*) *is.* Adam, insan 379b/12.

‘**adem** (*Ar.*) *is.* Yokluk 354a/20.

→ ketm-i ‘adem 354a/20.

āfāk (*Ar.*) *is.* Ufuklar 322a/3.

āfet-i cihān (*Ar. + Far.*) *b. sf.* Cihan belası 349a/4.

āfitābe (*Far.*) *is.* Su kabı, (metinde) içine mektup koyulan ve ip yardımıyla boyuna geçirilen bir çeşit kap, kutu 367b/5.

āfitāb (*Far.*) *is.* Güneş 292b/6.

āfitāb-ı ‘ālem-tāb (*Far. + Ar. +Far.*) Dünyayı parlatan, aydınlatan güneş 379a/13.

‘**afv** (*Ar.*) *is.* Af, bağışlama 386a/23.

ağla- Ağlamak 297a/6.

āgāh (*Far.*) *is.* Bilgili, haberdar 304b/5.

āğāz (*Far.*) *is.* Başlama 409a1.

ağsır- Aksırmak 351a/22.

āğūş (*Far.*) *is.* Kucak, sığınılan yer
374b/19.

der-āğūş kucaklama 311b/25.

ağyār (*Ar.*) *is.* Yabancılar 326a/16.

āh (*Far.*) *ünl.* Ah, feryat 366a/23.

āhen (*Far.*) *is.* Demir, sert, zincir, kılıç
355a/25.

āhen-dest 383a/17.

āhen-ger 405b/18.

āhenk (*Far.*) *is.* Seslerin arasındaki
uygunluk 344a/16.

āhar (*Ar.*) *sf.* Başka, diğer, gayrı
344b/16.

āhir (*Ar.*) *sf.* Son 362b/14.

āhiret (*Ar.*) *is.* Ahiret 383a/10.

aḥker (*Far.*) *is.* Kül ile karışık ince kor,
ateş kuru 395b/25.

aḥmak (*Ar.*) *sf.* Ahmak, akılsız
299b/14.

aḥşam (*TTA*) *is.* Akşam 307b/3.

aḥter (*Far.*) *is.* Yıldız 370b/13.

duḥter-i pākīze-aḥter 370b/13.

duḥter-i sa‘d-aḥter 419a/22.

āhū (*Far.*) *is.* Ceylan 377a/22.

aḥvāl (*Ar.*) *is.* Hâller 400a/2.

aḥz (*Ar.*) *is.* Alma, ele geçirme
314b/17.

aḥz-ı intikām 373a/7.

aḥçe *is.* Para 416b/24.

‘**aḥd** (*Ar.*) *is.* Bağ, nikâh 316a/24.

‘**aḥd-ı nikâh** (*Ar. + Ar.*) *b. is.* Nikâh
akdi, sözlenme, nikâhlanma 374b/11.

aḥdām (*Ar.*) *is.* Ayaklar 302a/18.

‘**ākıbet** (*Ar.*) *zf.* Nihayet, sonunda
304a/9.

‘**aḥl** (*Ar.*) *is.* Akıl 318a/18.

→ bi-‘ aḥl 334a/4.

‘**aḥs** (*Far.*) *is.* Yansıma, akis 348a/18.

‘**aḥūr** (*Ar.*) *sf.* Kudurmuş, yırtıcı,
saldırgan 362a/22.

→ kelb-i ‘ aḥūr 363a/3.

āl I. (*Far.*) *is.* Hile, kurnazlık 350a/10.

II. (*Ar.*) *is.* Aile, evlat, sülale,
hanedan 391a/23.

→ Āl-i Keyūmerş (*Ar.*) 391/23.

‘**alāqa** (*Ar.*) *is.* İlgi, ilişik 409b/14.

‘**alāmet** (*Ar.*) *is.* İşaret, belge 346b/20.

→ ‘ alāmet-i ḥalāş 297a/21.

alargā (*İt.*) *is.* Açık deniz, engin
anlamına gelen denizcilik terimi,
metinde “uzak, uzağa, uzaklık”
anlamında 362b/22.

ālāt (Ar.) *is.* Aletler, malzemeler 363b/7.

→ ālāt-ı şāhib-kırān 364b/15.

ālāy (Far.) *is.* Ordu, asker topluluğu 369a/9.

alda- Aldatmak, kandırmak, oyun etmek 349b/18.

‘**alem** (Ar.) *is.* Bayrak, sancak, nişan 354b/10.

‘**ālem** (Ar.) *is.* Dünya 363b/14.

→ Server-i ‘ālem 363b/21.

‘**ālem-tāb** (Ar. + Far.) Dünyayı parlatan, aydınlatan 379a/13.

a‘**lem** (Ar.) *sf.* En iyi bilen 334b/25.

alesta (İt.) *zf.* Hazır, müheyya 316a/16.

ālet (Ar.) *is.* Vasıta 316a/24.

‘**alev** *is.* Alev 336a/16.

‘**aleyk** / ‘**aleyke** (Ar.) *is.* Selam, senin üzerine sana 366a/14.

‘**ālī** (Ar.) *sf.* Yüce, büyük, yüksek 376b/11.

Allāh (Ar.) *is.* Tanrı, Allah 410a/24.

altun *is.* Altın 327a/3.

ālūde (Far.) *is.* Bulaşmış, karışmış 328b/25.

āmāde (Far.) *sf.* Hazır 410a/9.

amān (Ar.) *is.* Yardım, yalvarma, bağışlanma isteği 347b/17.

āmed (Far.) *is.* Geliş, gelme 362a/7.

→ hoş-āmed 362a/7.

‘**amel** (Ar.) *is.* İş, davranış 414b/14.

‘**āmil** (Ar.) *sf.* Yapan, işleyen 324b/16.

‘**amm** (Far.) *is.* Amca, babanın kardeşi 380a/5.

‘**ammī** *is.* Benim amcam 391a/16.

‘**ammu** *bk.* ‘**amm** 390a/1.

ammā (Ar.) *bağ.* Ama 391a/24.

‘**amūd** (Ar.) *is.* Savaş aleti olarak kullanılan uzun ve kalın direk 418b/1.

ān (Ar.) *is.* An, lahza 409a/22.

añ- Söz açmak, bahsetmek 294a/3.

ana *is.* Anne 393b/11.

aña *zm.* Ona 400b/2.

anda *is.* Orada 287b/20.

andan I. *is.* Oradan 288a/14.

II. *zm.* Ondan 291b/3.

III. *zf.* Ondan sonra 297a/10.

-āne (Far.) *e.* İsim ve sıfatları zarf yapmada kullanılan ve ona uygunluk, yakışırılık anlamı veren bir ektir.

→ münāfiq-āne 344a/18, levend-āne 368a/16.

añıl- Anılmak 371b/7.

‘**aniser** (?) *sf.* Dikbaşı, burnunun dikine giden 337b/15.

‘**anķā** (Ar.) *is.* Hayali bir masal kuşu 306b/24.

‘**an-ķaşdın** (Ar.) *is.* Kasıtlı olarak, bile bile 351b/5.

añla- Anlamak 355b/13.

añsuzdan *zf.* Ansızın 373b/12.

añsuzın *zf.* Ansızın 373b/18.

apul apul *zf.* İki yana sallana sallana 388b/8.

‘**ār** (Ar.) *is.* Utanma, çekinme 404b/14.

ārā (Far.) *sf.* Eklendiği kelimeye süsleyen, bezeyen, donatan anlamı verir.

→ ma‘reke-ārā 413a/6.

ara *is.* Mahal, mevki, mekan, yer 413b/10.

‘**arak** (Ar.) *is.* Ter 385a/15.

ārām (Far.) *is.* Durma, dinlenme 390b/5.

→ Tabl-ı ārām 385b/24.

ārāste (Far.) *is.* Düzenleme, hazırlama 410a/8.

arış (Far.) *is.* Elin orta parmak ucundan dirseğe kadar olan mesafe miktarındaki uzunluk ölçüsü 385b/19.

‘**arız** (Ar.) *is.* Sonradan ortaya çıkan şey, musibet, engel 386a/9.

arķurı *zf.* Aykırı, ters, düz, doğru 309a/16.

‘**ārlan-** (Ar.) Utanmak 323a/4.

arpalık *is.* Maaş olarak tahsis edilen mal veya para 383a/10.

‘**arz** (Ar.) *is.* Sunma, arz etmek 324a/9.

‘**arza-dāşt** (Far.) *is.* İstek veya dilek bildiren yazı 308b/23.

ārzū (Far.) *is.* Arzu, istek 363b/9.

‘**aşā** (Ar.) *is.* Asa, baston, sopa 292b/23.

aşam (Ar.) *sf.* Sağır, işitmez 415a/3.

āsān (Far.) *is.* Kolay 356b/14.

→ āsān-ı țarīķ 332a/18.

āsāyiş (Far.) *is.* Rahatlık, huzur, dinlenme 364a/12.

āsīyāb (Far.) *is.* Değirmen, su değirmeni 414b/25.

→ seng-i āsīyāb 356b/23.

‘**asker** (Far.) *is.* Asker 364a/15.

→ ser-asker 376b/9.

āsmān (Far.) *is.* Gök, sema 406b/5.

‘**aşr** (Ar.) *is.* Asır, devir 290a/4.

aşāğa Aşığı 297a/12.

‘**āşık** (Ar.) *is.* Âşık 297a/23.

‘**āşık-āne** (Ar.+Far.) *zf.* Âşıkça 364b/24.

‘aşk (Ar.) is. Aşk, sevgi, muhabbet, alaka 368a/22.

→ rüsvā-yı ‘aşk 365a/19.

āşūb (Far.) is. Kargaşa, karışıklık 405b/13.

→ ceng-i āşūb 343a/18.

aşur- Geçirmek, uzatmak 347a/8.

aşuri is. Aşağı 369a/20.

ata is. Baba 367a/18.

→ devletüm ata 349b/13-14.

āteş (Far.) is. Ateş 286b/9.

āteş-dem (Far.) b. sf. Yanık sesli.

→ Kūṭb-ı Āteş-dem 412a/16.

āteş-engīz Dağlama aleti 356a/3.

āteş-kede Mecûsîlerin tapınak yeri 365b/14.

āteş-perest Ateşe tapan 323a/16.

āteş-tāb Ateş gibi hararetli, ateş yakıcı 328b/8.

atıl- Saldırmak 287a/4.

‘atıyye (Ar.) is. Hediye. Bahşiş. Lütüf ve ihsan 349b/8.

atlu is. Ata binmiş, atlı 317a/2.

a‘vān (Ar.) is. Yardımcılar, dostlar 352b/4.

āvāz (Far.) is. Ses.

→ bülend-āvāz 304b/10.

āver (Far.) Averde “getirmek” fiilinin emir köküdür, kelime sonuna getirilerek yapan, eden, olan, veren, götüren gibi anlamlar verir 325a/7.

→ merd-i zūr-āver 369a/8.

‘avrat (Ar.) is. Eş, zevce, kadın 391b/6.

aya is. Avuç 301b/1.

āyā (Far.) e. Şüphe ve tereddüt bildiren edat, acaba 309b/6.

ayağ (TTA) is. Ayak 370b/6.

a‘yān (Ar.) is. Bir memleketin ileri gelenleri 402a/23.

→ a‘yān-ı şehri 392b/5, a‘yān-ı vilāyet 398b/2.

‘ayb (Ar.) is. Ayıp 410b/10.

āyīn (Far.) is. Ayin, tören 325b/25.

āyende (Far.) sf. Gelen, gelici.

→ āyende vü revende 394a/13.

āyine (Far.) is. Ayna 321b/8.

→ āyine-i siper 321b/13.

‘ayn (Ar.) is. Göz 363a/6.

→ ṭarfetü‘l-‘ayn 369a/24, Ale‘r-ra‘si ve‘l-‘ayn 338a/21.

‘ayş (Ar.) is. Zevk, safa, eğlence 301b/17.

‘ayş u nūş (Far. + Far.) Yiyip içme 408b/21.

‘ayş-ı nūş bk. ‘ayş u nūş 309b/24.

‘ayş-ı ‘işret bk. ‘ayş u nüş 415b/13.

‘ayş-ı şohbet bk. ‘ayş u nüş 307a/13.

‘ayyār (Ar.) is. Gezgin, serseri, zeki, kurnaz, arsız, hergele, hırsız 316b/24.

→ Şeb-reng ‘Ayyār 317a/8, Semek

‘Ayyār 317b/11.

‘ayyārān (Ar.+Far.) is. Kurnazlar 351b/18.

‘ayyārī (Far. + Ar.) is. Ayyara ait, ona özel 367b/9.

→ Dımışkī sille-i seht-i ‘ayyārī 346a/-16-17, Enbān-ı ‘ayyārī 353a/18.

‘ayyārlik (Ar.+T.) is. Kurnazlık 345b/12.

‘azāb (Ar.) is. Sıkıntı, ceza, şiddetli elem 352b/18.

‘azāb-ı şedīd 346a/4.

a‘zā (Ar.) is. Bedenin her bir uzvu 292b/3.

→ tenāsüb-i a‘zā 292b/4.

a‘zām (Ar.) sf. En büyük, çok büyük.

→ Neyyir-i a‘zām 369b/24. Keydül-i A‘zām 331b/14.

‘azār (Far.) is. İncitme 381b/7.

‘azāzīl (Ar.) b. is. Şeytan’ın melek bulunduğu sıradaki esas adı 338b/9.

azğış- (TTA) Kızmak, kızışmak, azgınlaşmak 321b/6.

‘azīm (Ar.) sf. Büyük, çok 322a/16.

‘azīmü'l-kāme (Ar. + Ar.) b. sf. Büyük cüsseli, iri yarı, büyük gövdeli 319a/14.

‘azīmet (Ar.) is. Gitme, gidiş, yola çıkma 311b/4.

‘azm (Ar.) is. Azim, niyet, gidiş, karar 312b/11.

‘azm-i Behiştkend 311b/11.

‘āzmā (Far.) sf. tecrübeli, bilgili olan.

→ server-i dūd-‘āzmā 328a/9.

-B-

bād (Far.) is. Rüzgâr 295b/6.

→ bād-ı şabā (Far. + Ar.) b. is. Seher yeli 295b/6.

-bād (Far.) Kelimelerin sonuna gelerek “olsun, ola, olaydı” gibi anlamlar katar.

→ Mübārek-bād 289a/22.

bāde (Far.) is. Şarap, içki 284b/2.

ba‘de (Ar.) zf. Sonra 289a/18.

ba‘de'l-gusl (Ar. + Ar.) b. zf. Gusülden sonra, yıkandıktan sonra 289a/22.

bādī (Ar.) sf. Sebep olan 311a/5.

bāğ (Far.) is. Bahçe 377a/21.

bağal (*Far.*) *is.* Koltuk 381a/21.

bağlu *is.* Bağlı 407b/18.

bahā (*Far.*) *is.* Değer, kıymet 416b/18.

→ na¹-bahā 382a/9.

bahādır (*Far.*) *sf.* Yiğit, cesur, kahraman 400b/24.

bahāne (*Far.*) *is.* Sebep, bahane 417a/19.

baħr (*Ar.*) *is.* Deniz veya büyük göl 318a/8.

→ **baħr-ı kemān** Yayın ok koyulacak kısmı 290a/22.

baħş (*Far.*) *is.* Bağış, ihsan, verme 305a/8.

→ Cihān-baħş 317b/24.

baħt (*Far.*) *is.* Baht, talih 364a/2.

Baħt-ı şüm 353b/11.

ba¹id (*Ar.*) *is.* Uzak 318a/14.

→ emr-i ba¹iddür 388b/23-24.

bā¹iş (*Ar.*) *is.* Sebep olan 381b/24.

bāk (*Far.*) *is.* Korku, çekinme.

→ bī-bāk 406b/14.

baķıyye (*Ar.*) *sf.* Artan, geri kalan, bakiye 360a/19.

→ baķıyye-i đarb-ı gürz 385a/15.

→ baķıyyetü's-seyf 401b/5.

→ baķıyye-i ¹ömr 403a/8-9.

bākī (*Ar.*) *is.* Daimi, kalıcı 410a/19.

bākire (*Ar.*) *is.* Kızlığı bozulmamış, bakire 324a/13.

bāl (*Far.*) *is.* boybos, endam.

→ Yāl u bāl 355b/21.

bālā (*Far.*) *is.* yüksek, yukarı, üst yüce 292b/3.

balyimez (<balarmas, Yun. < bala ramada, İt.) *is.* Karada ve denizde kullanılan, orta çapta, uzun menzilli bir nevi ağır top 358b/20.

-bān (*Far.*) *e.* Farsça kelime sonlarına gelerek, Türkçedeki “-cı, -ci, -cu, -cü” ekleri yerini tutan anlamında kelime yapar.

→ nigeħ-bān 371a/22, sāye-bān 376b/2.

bānū (*Far.*) *is.* Kadın, hanım 400b/14.

→ Deli Bānū 400b/12, Şemse Bānū 288b/12.

-bār (*Far.*) *sf.* Sonuna eklendiği kelimelerde “saçan, yağdıran, dökten, ışık veren” gibi anlamlar katar.

→ Şarşar-ı Sebük-bār 290a/2.

bārān (*Far.*) *is.* Yağmur, rahmet 361a/11.

→ tīr-i bārān 402b/6.

bār-gāħ (*Far.*) *is.* İzinle girilecek yer, ev, bina 403a/1.

bār-gīr (*Far.*) *is.* Beygir 330b/23.

bārī (*Far.*) *e.* Hiç olmazsa, hiç değilse 295a/16.

bārī (*Ar.*) *sf.* Yaratıcı, yaratan.

→ Hikmet-i Bārī 348b/24.

bārū (*Far.*) *is.* Burç, kale çıkıntısı, kule 412a/11.

→ Burc-ı bārū 405a/5.

baş- Atmak, savurmak, yağdırmak, bastırmak 292a/1.

bāṭıl (*Ar.*) *is.* Geçersiz, boş, beyhude, hakikatsiz, hurafe 331a/1.

baṭṭāl (*Ar.*) *sf.* Yiğit 347b/18.

-bāz (*Far.*) *sf.* Sonuna geldiği kelimelere “oynayan” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik kelimeler yapar.

→ ser-bāz 347b/23, ṭabl-bāz 320a/22.

baʿz (*Ar.*) *is.* Kısım, kimi, kimisi, bazı 357b/12.

bāzīce (*Far.*) *is.* Oyun, eğlence 347b/15.

bāzīrgān (*Far.*) *is.* Tüccar, alışveriş yapan esnaf, bazergan, bezirgan 296b/7.

bāzū (*Far.*) *is.* Pazu, Kolun omuz ile dirsek arasında kalan kısmı, güç 332b/18.

→ Zūr-ı bāzū 348b/2.

be I. ünl. Ey, hey, yahu 394a/24.

II. (*Far.*) *e.* Kelime başına getirilerek, Türkçedeki “da, de, dan, den, ile, için” anlamı verir.

→ reg-be-reg 290b/17, dem-be-dem 291b/24, be-ser-i çeşm 407b/5.

bebr (*Peh.*) *is.* Kaplan 399b/2.

→ Bebr-serler 403b/16.

bebr-i yaban (*Far.*) *is.* Bir tür zırh 399b/2.

beden (*Ar.*) *is.* Gövde.

→ taḳvīt-i beden 287a/24.

→ müteḥarrikü'l-beden 349a/6.

beg *is.* Bey 289a/7.

beher (*Far.*) *zm.* Her, herbiri, herbirisine 311a/2.

be hey ünl. Uyarma amacıyla kullanılır 295a/15.

behre (*Far.*) *is.* Hisse, nasip, kismet.

behre-yāb 363a/6

bek *sf.* Sert, katı, sağlam 297b/14.

bekār (*Ar.*) *sf.* Hiç evlenmemiş, ergen 413b/12.

bekār (*Far.*) *sf.* Yararlı, işre yarar.

→ nā-bekār 301a/6.

belī (*Far.*) *e.* Evet, elbette 307b/2.

belli *sf.* Açık, belli, malum 352b/16.

bellü *bk.* **belli** 310a/25.

beliñle- Şaşırmaq 334a/25.

belür- Birdenbire açığa çıkmak, ortaya çıkmak, görünür duruma gelmek, belirlemek 295b/6.

bend (*Far.*) *is.* Bağlama, düğüm 334a/12

bende (*Far.*) *is.* Bağlanmış olan, köle, esir, kul 333a/4.

benī (*Ar.*) *is.* Oğullar, çocuklar.

Benī Ādem Ademoğlu, insanlık 320b/23.

beñze- Benzemek 336a/10.

beñzer *sf.* Benzer 339a/22.

be-nām (*Far.*) *b. sf.* Ünlü, meşhur.

→ be-nām-ı Nār-ı Nūr 321a/6

bengāh (*Far.*) *is.* Keçeden yapılmış Türkmen çadırı, otağ.

→ bār-ı bengāh 319b/13.

berāber (*Far.*) *b. sf.* Beraber, birlikte 328b/14.

ber (*Far.*) *e.* Üzere ve -de ekinin anlamını verir.

→ kelle-ber-kelle 384a/15, keşān-ber-keşān 348a/21.

ber-^caks 333b/10.

ber-cehennem (*Far. + Ar.*)
Cehenneme 372b/8.

ber-dār (*Far. + Far.*) *sf.* Asılmış 295a/12.

ber-Ḥudā 291b/18.

ber-meydān (*Far. + Ar.*) *is.* Meydana 329a/7.

ber-murād (*Far. + Far.*) *sf.* Emeline kavuşan, muradına eren 335a/20.

ber-ṭaraf et- (*Far. + Ar.*) *sf.* Etkisiz duruma getirmek 338a/12.

ber-turāb 372b/9.

berg (*Far.*) *is.* Yaprak.

berg-i ḥazān (*Far. + Far.*) *b. is.* Sonbahar yaprağı 329b/22.

ber-ḥürdār (*Far.*) *sf.* Mutlu 313a/20.

berehne (*Far.*) *is.* Çıplak, uryan 297a/5.

berrān (*Far.*) *sf.* Keskin, kesici.

→ tiğ-ı berrān 331a/1.

berzaḥ (*Ar.*) *is.* Bela 398b/1.

beste (*Far.*) *is.* Bağlanmış, bağlı 290a/24.

beşāret (*Ar.*) *is.* Müjde, iyi haber, sevinç.

→ ṭabl-ı beşāret 412a/11.

bevvāb (*Ar.*) *is.* Kapıcı, hademe 388a/8.

bevvābān (*Ar.+Far.*) *is.* Kapıcılar, hademeler 378b/19.

beyābān (*Far.*) *is.* Kır, çöl 323a/15.

beyān (*Ar.*) *is.* Açıklama, bildirme 338a/23.

beyāz (*Ar.*) *is. ve sf.* Beyaz, ak 376b/12.

beyn (*Ar.*) *is.* Arasında

mā-beynlerinde (*Ar.*) Aralarında 355b/24.

beyt (*Ar.*) *is.* Beyit 297a/5.

bezm (*Far.*) *is.* Meclis 305a/19.

bī- (*Far.*) *e.* Başına geldiği kelimeye “-sız”, “-maz” anlamı katan olumsuzluk eki.

bī-‘aql Akılsız 334a/4.

bī-bāk Korkusuzca 356b/7.

bī-çāre Çaresiz 298b/1

bī-cān Cansız 304a/15.

bī-dīn Dinsiz 361a/22.

bī-edeb Edepsiz 346a/10.

bī-amān Amansız 316a/9.

bī-gāne Yabancı 313b/1.

bī-günāh Günahsız 314a/6.

bī-ḥaber Habersiz 349b/3.

bī-ḥamiyyet Haysiyetsiz 285a/7.

bī-hemtā Benzersiz 292b/2.

bī-hod Baygın, kendinde olmama 341a/21.

bī-hūş Şaşkın, tuhaf, sersem, bihoş 350a/20.

bī-īmān İmansız 328b/12.

bī-iḥtiyār Elinde olmadan, ister istemez 356b/7.

bī-ḳarār Kararsız 382b/17.

bī-ḳuşūr Eksiksiz 292b/3.

bī-ma‘nā Anlamsız 396a/10.

bī-meḥābe Korkusuz 287a/15.

bī-nām Namsız, bilinmez 341a/4.

bī-nişān Nişansız, işaretsiz 341a/4.

bī-pervā Pervasız, çekinmez 302b/24.

bī-şümār Sayısız 366b/1.

bī-tāb Yorgun, takatsiz 346b/19.

bī-teklīf Zorlanmadan 367a/12.

bī-tereddūd Tereddüt etmeden 366a/14.

bī-vaḳt Zamansız, vakitsiz 305b/19.

bī-vefā Vefasız 295a/24.

bī-vefālīḳ Vefasızlık 291b/17.

bī-zevāl Sonsuz 319b/2.

bīkr (*Ar.*) *is.* Bekaret 312a/20.

bil *is.* Bel 322a/5.

bil- Bilmek 322a/23.

bilā- (Ar.) *zf.* Dilimizdeki “-siz, -meksizin, -meden” eklerinin anlamını veren ön ek.

bilā-tevakkūf Durmaksızın 330b/8.

bile *zf.* Birlikte, beraber 416b/23.

bilik- Sadağını takmak, silahını almak 392a/5.

biñ *sf.* Bin 295a/18.

binā (Ar.) *is.* Yapı 296b/9.

bināgūş (Far.) *is.* Kulak memesi 320a/3.

birle (DLT) *ed.* İle 332a/25.

bi'z-zarūrī (Ar.+Ar.) Zorunlu olarak, ister istemez 348b/5.

bi'z-zāt (Ar.+Ar.) Kendi kendisi 315b/8.

boğaca (İt.) *is.* İçine peynir, kıyma, patates vb. konularak yapılan bir çeşit çörek 415a/11.

boğaz *is.* Boğaz 382b/11.

boğazı ele vir- *deyim.* Yakalanmak, yakayı ele vermek 300a/25.

boş (DLT) *sf.* Gevşek, boş, salıverilmiş 310b/16.

boşan- Gevşetmek, boşlamak, salıvermek 303a/15.

bögür *is.* Bağır, sine 288a/14.

bre *ünl.* Ey, hey, be 288b/23.

buluş- Karşılaşmak, raslamak 299a/20.

buña *zm.* Buna 296b/22.

buñal- Sıkılmak, kederlenmek 346b/9.

bur- Bir şeyi iki ucundan tutup eksenî çevresinde çevirerek bükmek, burmak 320b/10.

burag- bırakmak 3002a/2.

burc (Ar.) *is.* Burç, kale duvarı 364b/6.

busarık *is.* Sis, duman 303b/17.

bürudet (Ar.) *is.* Soğukluk, münasebetteki soğukluk 290a/11.

bük- Kıvırmak, katlamak 290b/11.

→ kanad bük- 318a/20.

bülend-āvāz (Far.) *sf.* Haykırma, yüksek ses 415a/5.

bünyād (Far.) *is.* Asıl, esas, temel 344b/18.

büri- Bürümek, kaplamak 355b/17.

bürīde (Far.) *sf.* kesik, kesilmiş 295a/11.

-C-

caba *is.* Karşılıksız, bedelsiz 341a/11.

cāh (Far.) *is.* Kuyu, çukur 297b/21.

cā'ize (Ar.) *is.* Hediye, ödül, armağan, bahşiş 301a/1.

cılasın (<cılāsun, Moğ.) *is. ve sf.* Kahraman, cesur 413b/15.

cām (*Far.*) *is.* Cam, şişe, bardak 284b/7.

cāme (*Far.*) *is.* Evde giyilen elbise, giysi, elbise, libas 287a/10.

cāme-ḥ^vāb (*Far.*) *b. is.* Yatak 312a/9.

cān (*Far.*) *is.* Can 308a/5.

cān-sitān (*Far. + Far.*) *b. sf.* Can çıkarıcı, ruh alıcı, İnsana bela olan, güzel 329b/13.

cān ḥavli (*Far. + Ar.*) *b. is.* Ölüm korkusu 331a/13.

cānavar (*Far.*) *is.* Canavar 394a/9.

cānib (*Ar. Far.*) *is.* Taraf, yön, yan 303b/5.

→ ez-in cānib 352a/13.

çarḥ (*Far.*) *is.* Çark, felek, tekerlek 336b/10.

cāriye (*Ar.*) *is.* Halayık, hizmetçi 394b/8.

cāsūs (*Ar.*) *is.* Hafiye 397a/7.

cāy (*Far.*) *is.* Yer, mekan, mevki.

cāy-gāh 325b/21.

cāy-gīr 363b/5.

cayır cayır *zf.* Cayır cayır 364a/9.

cāzū (*Far.*) *is.* Cadı, büyücü 416a/19.

ceb (*Ar.*) *is.* Cep 289b/21.

cebe (*Far.*) *is.* Zincir veya halkadan örme zırh, cevşen 331a/16.

cebīn (*Ar.*) *is.* Alın 385a/11.

cebr (*Ar.*) *is.* Zorlama, cebir 365b/22.

cebren (*Ar.*) *zf.* Zorla 367a/18.

cellād (*Ar.*) *is.* Cellat 372a/25.

cem^c (*Ar.*) *is.* Toplama 375a/3.

cem^c it- (*Ar. + T.*) *b. f.* Toplanmak, biraraya gelmek 375a/10.

cem^c iyyet (*Ar.*) *is.* Cemiyet, topluluk 338b/3.

cenāḥ (*Ar.*) *is.* Kanat, taraf, kısım

→ ḳalb-i cenāḥ 368a/13.

cenber (*TTA*) *is.* Kadın başörtüsü, baş yemenisi, yazma 327a/6.

ceng (*Far.*) *is.* Savaş 328a/2.

ceng-āver (*Far. + Far.*) *is.* Savaşçı 379a/15.

cerr (*Ar.*) *is.* Çekme, sürükleme.

→ cerr-i ^cinān 371a/10.

cerrāh (*Ar.*) *is.* Yaralara bakan ve ameliyat yapan yapan hekim 361b/13.

cüst (*Far.*) *is.* Çabuk hareket eden, çevik 378a/18.

cevāb (*Ar.*) *is.* Cevap 378b/23.

cevāhir (*Ar.*) *is.* Cevherler, elmaslar, kıymetli taşlar 402a/3.

cevārī (Ar.) *is.* Cariyeler 370b/19.

cevelān (Ar.) *is.* Gezinti, dolaşma 410b/4.

cevher (Ar.) *is.* Öz, maya 384b/19.

cevşen (Far.) *is.* Zırhlı giysi 370a/17.

cezīre (Ar.) *is.* Ada 319a/1.

ciger-gāh (Far. + Far.) *b. is.* Ciğerin olduğu yer 328b/1.

ciger-kūşe (Far.+Far.) *is.* Çok sevilen kimse, evlat 386b/14.

cihān (Far.) *is.* Dünya 399a/14.

cihān-ı fenā (Ar.) *is.* Fani dünya 397b/19.

cihān-ārā (Far.) *sf.* Cihanı süsleyen, dünyayı bezeyen 400b/8.

cihān-bān (Far.) *is.* Cihanı bekleyen, cihanı koruyan (kimse), hükümdar 382a/5.

cihān-peymā (Far.) *sf.* Dünyayı dolaşan, Cihanı geçen 412b/12.

cihāz (Ar.) *is.* Gelinin lüzumlu şeyleri, çeyiz 337b/11.

cilbend (Far.) *is.* Büyük çanta 348a/5.

cinnī (Ar.) *is.* Cin taifesinden olan 353b/1.

cirm (Ar.) *is.* Hacim, cisim, büyüklük, ten 364b/22.

civān (Far.) *sf.* Genç delikanlı 366a/16.

→ nev-civān 366a/14.

cür‘a (Ar.) *is.* Yudum.

→ bi-lā-cür‘a 312a/2.

cuḥūd (Ar.) *is.* Yahudi, cıfit 364a/6.

cūş (Far.) *is.* Coşma, kaynama 295a/10.

cūdā (Far.) *is.* Ayrı, ayırma 365a/8.

cülūs (Ar.) *is.* Padişahın tahta oturması, oturuş, oturma 394a/3.

cümle (Ar.) *is.* Bütün, hep 395b/1.

cürm (Ar.) *is.* Suç 413a/19.

cüşşe (Ar.) *is.* Gövde, beden 319b/21.

cüst-cū (Far.) *b. is.* Arayıp sorma, araştırma, araştırma yapmak 407a/12.

cüz‘ī (Ar.) *sf.* Az, pek az, az miktarda 363a/12.

cüzv (Ar.) *is.* Parça, kısım, cüz 314b/15.

→ cüzvī 373b/12.

-Ç-

çāk (Far.) *is.* Yırtık, yarık 359a/17.

çalık *sf.* yaralı, kırgın, bilinçsizce hareket eden 297b/8.

çalkān- Dalgalanmak 305a/9.

çap- Hücum etmek, koşmak 404b/20.

çapul Yağma, talan 375a/15.

çār (*Far.*) *is.* Çözüm, çare.

→ nā-çār 311a/6, çār-nā-çār 331b/9.

çāre (*Far.*) *is.* Yol, yardım, tedbir
342a/10.

çarḥ (*Far.*) *sf.* Dönen, devreden
362b/21.

çāšnī (*Far.*) *is.* Tat, lezzet 383b/16.

çatal atlu *is.* Binilen at ve yanında
yedeği 325a/6.

çayır çayır (TTA) Cayır cayır 397b/21.

çehār-dest (*Far.*) *b. sf.* Dört eli.

→ ˆ Anḳā-yı Çehār-dest 388a/4.

çehārşū (*Far.*) *is.* Çeşitli dükkânların
bulunduğu, üstü açık veya kapalı alış
veriş yeri 416b/19.

çenber (*Far.*) *is.* Çember 377a/5.

çerde (*Far.*) *sf.* Yüz rengi, beniz.

→ siyāh-çerde 348a/22.

çeşm (*Far.*) *is.* Göz 396b/2.

→ Be-ser-i çeşm 407b/5.

→ çeşm-i cihān 379a/14.

çeşme (*Far.*) *is.* Çeşme, pınar 418a/20.

çeşme-sār (*Far.*) *b. sf.* Çeşmesi çok
olan yer 374a/3.

çi (*Far.*) *e.* Ne.

→ çī-fā'ide (*Far.*) Ne fayda 395a/19.

çil *sf.* Ahmak 417a/2.

çīn-i pūlād (*Far.*) *is.* Zırh 368a/14.

çirkāb (*Far.*) *is.* Çirkef, pis, kokmuş su
365b/14.

çoğı *zm.* Çoğu, çok kimse 289b/23.

çöker- Çökmek, ihtirmek, çökertip
oturtmak 298b/23.

çüb (*Far.*) *is.* Sopa.

→ deste-çüb 303a/13.

çün (*Far.*) *zf.* Ne vakit ki, vakta ki, ...-
diğında, ...-dığı zaman 289a/21.

çünkim (*Far.*) I. *bağ.* Çünkü 300a/11.

II. *zf.* ...-diğında, ...-dığı zaman
314a/13.

-D-

dād-ı feryād (*Far. + Far.*) *b. is.* Feryat,
eyvah, sızlanmak 403b/7.

daḥı *bağ.* Dahi, da, de 403b/10.

daḥl (*Ar.*) *is.* Tesir, etki, müdahale
396a/12.

daḥme (*Ar.*) *is.* Türbe, mezar 319a/1.

dā'ire (*Ar.*) *zf.* Büyük ev, konak
330a/25.

daḳḳ (*Ar.*) *is.* Vurma, çarpma.

daḳḳ-ı bāb it- Kapıyı tıklatma, kapı
çalma 349b/11.

dal *sf.* Sıyrılmış kılıç, bıçak, hançer vb., yalın.

→ dal-tiğ 392a/1, dal-hançer 401a/25.

dam *is.* Çatı 298a/8.

dāmād (*Far.*) *is.* Güveyi 325b/4.

dāmen (*Far.*) *is.* Etek, dağ eteği 305a/10.

→ dāmen-i kūha 303b/21.

dānā (*Far.*) *is.* Bilgili, bilgin, âlim 308b/16.

→ kāmīl-dānā 318b/22.

dāne (*Far.*) *is.* Tane 345a/17.

dār (*Far.*) *is.* Dar ağacı.

→ ber-dār 295a/12.

-dār (*Far.*) *sf.* Sahip, ...li, ...lı.

→ nām-dār 291b/6, zaḥm-dār 292a/4, ḥaber-dār 290b/17, niḳāb-dār 300b/10, ḥazīne-dār 327a/8, raʿşe-dār 330a/5.

dārāt (*Far.*) *is.* Debdebe, şan, büyük gösteriş, çalım 332b/19.

dārū (*Far.*) *is.* İlaç 399b/9.

dārūla- (*Far.+T.*) İlaçlamak 407a/1.

dārūlı (*Far.+T.*) *sf.* İlaçlı 407a/18.

dārūlu *bk.* dārūlı 292b/2.

dāstān (*Far.*) *is.* Destan 308a/7.

daʿvā (*Ar.*) *is.* Dava, iddia 366b/14.

dāye (*Far.*) *is.* Dadı, bakıcı 377b/2.

deʿb (*Ar.*) Âdet, usul, tarz, gelenek.

→ deʿb-i dīrīne 289b/3.

degme *sf.* Her, herhangi bir 416b/8.

degmede *zf.* Kolay kolay, her zaman 356a/22

dehān (*Far.*) *is.* Ağız 312a/19.

→ engüşt-ber-dehān it- 364a/10.

dem (*Far.*) *is.* I. Soluk, nefes 371b/17.

→ dem-i nefesi 356a/7.

II. Zaman, an, lahza 367b/24.

demren *is.* Ok, mızrak vb. şeylerin ucundaki sivri demir 363b/13.

dendān (*Far.*) *is.* Diş.

→ taʿme-i dendān-ı tiğ-i berrān 302b/25, dendān-ı māhī 403b/10.

deñiz *is.* Deniz 310b/24.

dep- Bineği ileri doğru sürmek 313b/20.

depe *is.* Tepe 328b/17.

depere (*TTA*) *zf.* Birden bire, aniden, tepesine 372b/3.

der (*Far.*) *e.* Eklendiği kelimelere -de, -da, içinde vb anlamlar katar.

der-āgūş (*Far. + Far.*) *zf.* Kucaklama, kolları ile sarma 311b/25.

der-‘akab (*Far.*) *zf.* Arkasından, hemen, derhal, akabinde 302b/21.

der-bend (*Far.*) *is.* Dağda ve tepede zahmetlerle geçilen yer, dar geçit, hudut, boğaz, kale 303a/12.

der-‘uhde (*Far.*) *is.* Üstüne almak, kendisini vazifeli bilmek, üzerine alınan iş 308a/3.

dermiyān (*Far.*) *is.* Ortada 409b/21.

derrende (*Far.*) *sf.* Yırtıcı, yırtan 394a/9.

derūn (*Far.*) *is.* İç, gönül 290a/11.

derūnī (*Far.*) *sf.* İçten, gönülden 314b/18.

derveze (*Far.*) *is.* Kale ve şehirlerin, külliyelerin büyük giriş kapısı 364b/20.

deryā (*Far.*) *is.* Deniz 403b/9.

dest (*Far.*) *is.* El 298b/2.

→ kef-i dest 301b/1, t̄iz-destlik 294b/17, Ḥaykīran-ı Heft-dest 377a/7, Gürşās̄b-ı āhen-dest 383a/17, ‘Ankā-yı Çehār-dest 388a/4, çarb-ı dest 408a/24, z̄ir-dest 411b/24.

dest-i dāmen (*Far. + Far.*) *is.* El ve etek 319b/8.

deste-çūb (*Far.*) *b. is.* Değnek, sopa 294b/16.

destūr (*Far.*) *is.* İzin, izin ver 321a/3.

deşt (*Far.*) *is.* Çöl, kır, ova.

→ Deşt-i Serā 396a/4.

devr (*Ar.*) *is.* Devir, döndürme 295a/23.

devrān (*Ar.*) *is.* Zaman, çağ 365a/19.

dıraht (*Far.*) *is.* Ağaç 393b/10.

dırāz (*Far.*) *sf.* Uzun 345b/15.

dırāz-be-dırāz (*Far. + Far.*) *b. zf.* Uzunlamasına, uzun uzadıya 400b/18.

dī- Demek, söylemek 345b/23.

dibelik *zf.* Büsbütün, tamamıyla 358b/21.

dīdār (*Far.*) *is.* Yüz, çehre 414a/23.

dīde (*Far.*) *is.* Göz 366a/19.

digergūn (*Far.*) *sf.* başka, değişik, ıztıraplı 291a/24.

dihkān (*Far.*) *is.* Köylü, çiftçi 291a/18.

dil (*Far.*) *is.* Gönül.

→ rū-yı dil 373a/6, ‘işve-sāz-ı dil-nüvāz 292b/6-7.

dilāver (*Far.*) *b. sf.* Yiğit, cesur, cesaretli, yürekli 293a/4.

dilāverān (*Far.*) *b. sf.* Yiğitler 309a/23.

dil-i perişān (*Far.*) *is.* Gönlü sıkıntılı, kederli 358b/8.

dil-teng (*Far.*) *sf.* Sıkıntılı, kederli, gönlü darda olan 387b/21.

dil-gîr (*Far.*) *sf.* Gücenmiş, gönlü kırgın 410b/9.

dîl (*Far.*) *is.* Cesaret, kalp.

→ rû-yı dîl 308b/18.

dile- Arzu etmek, istemek 309a/10.

dil *is.* Ağızda bulunan gıda yutmaya ve konuşmaya yarayan organ.

dil çık- *dey.* Savaşta düşmanın tamamını öldürmek 404a/2.

dil çek- *dey.* Hakkında konuşmamak 387a/22.

dilîr (*Far.*) *sf.* Yürekli, cesur, yiğit 389b/19.

→ Ferāmurz-ı Dilîr 286b/22.

dilîr-âne Yiğitçe, mertçe 332b/11.

dımışkî (*Far.*) *is.* Şam'a özgü 346a/16.

dîniyye (*Ar.*) *is.* Din ile ilgili.

→ 'adâvet-i dîniyye 377b/23.

dir- (*TTA.*) Derlemek, toplamak, bir araya getirmek 381a/21.

dîrân (*Far.*) *is.* Evler, haneler 366a/20.

dirîg (*Far.*) *e.* Eyvah, aman, ah, yazık 392a/23.

dîrîne (*Far.*) *sf.* Eski, kadim.

→ de'b-i dîrîne 289b/3.

ditre- Titremek 417a/25.

dîv (*Far.*) *is.* Dev, Şeytan, cin, canavar 295b/21.

divağ *is.* Duvak 311b/18.

dîvân-hâne (*Ar.+Far.*) *b. is.* Divanın toplandığı yer 346a/19.

divit (*Ar.*) *is.* Divit, kalem 294a/1.

dîv-zād (*Far.+Ar.*) *b. is.* Dev soylu 286b/13.

diyâr (*Ar.*) *is.* Memleket, ülke 291a/21.

dög- Dövmek, vurmak 286b/22.

dögün- Dövünmek 349a/17.

dögdi *is.* Çekiç, keser gibi aletlerin bir şeyi dövmeye yarayan veya herhangi bir şey çakmaya yarayan düz ve yuvarlak tarafı 343a/15.

→ tîr dögdüsi 356a/9-10.

döş *is.* Göğüs, sine 371b/16.

duhâ (*Ar.*) *is.* Kuşluk vakti.

→ duhâ-yı kübrâ 381a/5, vaqt-i duhâ 330a/7.

duhter (*Far.*) *is.* Kız 349b/9.

→ duhter-i hûb-cemâl 350b/10, duhter-i pākîze-ahteri 370b/13.

dūzah (*Far.*) *is.* Cehennem 372b/10.

→ 'azāb-ı nār-ı dūzah 357a/25.

dü (*Far.*) *sf.* İki.

dü-tâ (*Far.*) *sf.* İki kat bükülmüş, iki büküm 399a/14.

dü-nīm (*Far.*) *sf.* İki yarım 372b/5.
dühn (*Ar.*) *is.* Ot yemiş veya çiçekten çıkarılan yağ 409a/19.
dülūh (?) Akıl zail olmak, şaşkın olmak 292b/16.
dümm (*Far.*) *is.* Kuyruk 319b/24.
düş *is.* Uğrama, tesadüf olma, rastlama 409a/10.
düket- Tükenmek 355b/24.
dürlü *sf.* Türlü, çeşitli 403b/16.
düşmān *bk. düşmen* 289a/23.
düşmen (*Far.*) *is.* Düşman 306b/1.
düşnām (*Far.*) *is.* Sövme, sövüp sayma 372a/21.
düvāl (*Far.*) *is.* Kayış, tasma 373b/13.

-E-

ebreş (*Ar.*) *is.* Alacalı at.
→ Ebreş-i Gül-endām-ı Baḥrī 382b/19.
ebruvān (*Far.*) *is.* Kaşlar 414b/8.
-efrāz (*Far.*) *sf.* Kaldıran, yükselten.
→ ser-efrāz 322b/23.
efser (*Far.*) *is.* Taç, padişah tacı.
→ efser-i şehin-şāhī 375a/3, efser-i şāh 377a/1.

efşān (*Far.*) *sf.* Eklendiği kelimelere saçan, dağıtan anlamı katarak birleşik söz varlıkları oluşturur.

→ Kūṭb-ı Āteş-efşān 303a/11.

efzūn (*Far.*) *sf.* Çok, fazla, uzun 313a/21.

eger (*TTA*) *is.* Binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne, eyer 406a/17.

egerçi *ed.* Gerçi, ise de, her ne kadar, olsa da, egerçend 377b/23.

ehrimen (*Far.*) *is.* Şeytan, iblis, dev 324b/17.

ejder (*Far.*) *is.* Ejderha 389a/23.

eḳālīm (*Ar.*) *is.* Ülkeler, iklimler.

→ şa' şa' a baḥş-ı heft-i eḳālīm 330b/13.

ekber (*Ar.*) *sf.* Daha büyük, en büyük.

→ tūtiyā-yı ekber 288a/20.

eknāf (*Ar.*) *is.* Dört taraf, her bir yön 289b/3.

ekser (*Ar.*) *zf.* Daha ziyade, daha çok, en çok 296b/9.

el I (*Ar.*) Arapçada isimleri belirtili duruma getirmeye yarayan ön ek.

el-ḳışşa (*Ar.*) *zf.* Hülâsa, hasılı, sözün kısası 305a/21.

II *is.* El 383a/7.

el altından *dey.* Gizlice 389a/9.

el arkası yirde *dey.* Pes demek, aczini itiraf etmek 389b/17.

el çek- *dey.* bırakmak, vazgeçmek 372b/25.

el şun- *dey.* El uzatmak, cüret etmek 372a/23.

el ucıyla *dey.* kendini tamamen vermeden, isteksizce 390b/12.

el ur- almak, tutmak 374b/4.

elem (*Ar.*) *is.* Sıkıntı, keder 410a/14.

elvān (*Ar.*) *sf.* Renkler, Rengarenk 353a/19.

emr (*Ar.*) *is.* Emir, buyruk 354b/5.

→ Fī-nefsi'l-emr 413b/19.

eñ *zf.* En 313a/8.

enbān (*Peh.*) *is.* Heybe 333b/17.

→ Enbān-ı 'ayyārī 353a/18.

enbūh (*Far.*) *is.* Topluluk, guruh, kalabalık

→ enbūh-ı mānend-i kūh 381b/14.

end ü mend/end ü bend (*Far.*) Utanmak, şaşırmaq, mahcup olmak.

→ end ü mend ol- 342a/25.

endāhte (*Far.*) *sf.* Atılmış, bırakılmış 377a/20.

endāz (*Far.*) *sf.* Atan, atıcı, atmış anlamında birleşik isimler yapar.

→ kemend-endāzları 374a/11, Behrām-ı Ḥadeng-endāz 393b/21, tīr-endāz 402b/6.

endek (*Far.*) *sf.* Kısa, az 380a/1.

engüşt (*Far.*) *is.* Parmak.

engüşt-ber-dehān (*Far.*) *dey.* Parmağı ağzında (olan), şaşırıp kalmış, hayret etmiş (olan) 364a/10.

eñse *is.* Arka 367b/9.

enver (*Ar.*) *sf.* En parlak.

→ pür-enver 379a/14.

er *is.* Asker 380a/4.

erbāb (*Ar.*) *is.* Sahipler, Bir işten iyi anlayan, o işte becerikli, usta, mahir olan kimseler.

→ erbāb-ı dīvān 388a/14.

→ erbāb-ı bezmi 334b/23.

ercah (*Ar.*) *sf.* En tercih edilen, üstün, uygun görülen 364b/8.

eren *is.* Yiğit kahraman kimse 383a/13.

erkān (*Ar.*) *is.* Kural, kaide, usul 377a/9.

→ Ādāb-ı erkān 300b/19.

esbāb (<eşvāb, *Ar.*) *is.* Elbise, giysi 343b/2.

eşer (*Ar.*) *is.* Nişan, iz, alamet, eser 353a/1.

esfel (*Ar.*) *sf.* En aşağı, alçak, bayağı.

esfel-i sāfilīn Sefillerin sefili, en aṣağı 328b/17.

eṣnā (Ar.) *is.* Ara, aralık, sıra, an 358a/4.

eṣnā-yı ṣoḥbet Sohbet ederken, sohbet sırasında 384a/5.

esrār (Ar.) *is.* Sırlar, giz 395b/14.

ester (Far.) *is.* Katır 348a/7.

eṣvāb (Ar.) *is.* Elbise, giysi 396a/16.

etbāʿ (Ar.) *sf.* Tabi olanlar, bağılı olanlar, emri altında bulunanlar 348a/3.

etmek *is.* Ekmek 296a/2.

eṭrāf u eknāf (Ar. + Ar.) *b. is.* Yanlar ve yönler, dört bir taraf 404a/12.

evgār (Far.) *sf.* Yaralı 417b/4.

evren *is.* Ejderha, yılan 319b/22.

Evren-gūṣ (T.+Far.) *b. is.* Ejderha kulaklı 320a/1

→ Behrām-ı Evren-süvār 320b/16,

evzāʿ (Ar.) *is.* Hâller, vaziyetler 387b/3.

→ evzāʿ -ı nā-hemvār 387b/3.

eyi *is.* İyi 355a/15.

eyilik *is.* İyilik 418a/9.

eyit- Söylemek 355a/17.

eyle *zf.* Öyle 356a/21.

eyle- Etmek, yapmak 356a/25.

eyyām (Ar.) *is.* Günler 409a/17.

→ mürūr-ı eyyām 285a/17, eyyām-ı zevk 293a/18,

ez (Far.) *e.* Eklendiği kelimelere -dan, -den anlamı katar.

ez-in cānib (Far. + Far.) *zf.* Öte yandan 290a/19.

ezmār (Far.) *is.* Kahramanlar, yiğitler.

→ devr-i ezmār 381b/18.

-F-

fāhire (Ar.) *sf.* Değerli, kıymetli.

→ ḥulʿ at-i fāhire 375a/2.

fāʿide (Ar.) *is.* Fayda, yarar 389b/4.

çi-fāʿide Ne fayda 395a/19.

fāriğ (Ar.) *sf.* Rahat, vazgeçmiş 396b/19.

fāris (Far.) *sf.* Maharetli, usta, hünerli 396b/4.

fehm (Ar.) *is.* Anlama, anlayış 415a/3.

fehvā (Ar.) *is.* Kavram, mefhum, anlam 319b/24.

felāḥan (Far.) *is.* Sapan.

→ seng-i felāḥan 360b/15.

felek (Ar.) *is.* Gökyüzü 349b/13.

→ raʿ d-ı felek 329b/25, ḳubbe-i felek 356b/22.

ferāġat (*Ar.*) *is.* Vaz geçmek 338b/1.

ferrāş (*Ar.*) *is.* Hizmetçi, temizlik görevlisi kişiler 379a/17.

ferruĥ (*Far.*) *sf.* Uğurlu, mübarek.

→ Ferīdūn-ı Ferruĥ-zād 296a/9.

ferṭ (*Ar.*) *sf.* Aşırı, çok.

ferṭ-i inşāt Fazla neşeli olmak 293a-13.

fertüt (*Far.*) *is.* Pek ihtiyar, pir-i fāni.

→ bīr-i fertüt 399b/15.

feryād (*Far.*) *is.* Feryat, bağırma 393a/5.

fevvāre (*Far.*) *is.* Fıskiye 399b/12.

fevt (*Ar.*) *is.* Bir şeyi bir daha ele geçmeyecek şekilde kaybetme, elden kaçırma 288a/20.

feylesof (*Ar.*) *is.* Felsefeci, ilim ve hikmetle uğraşan kişi 318b/4.

→ Feylesof-ı ekber 318b/5.

fitrāk (*Far.*) *is.* At eyerinin ardındaki kayışlar 326a/7.

fi (*Ar.*) İçinde anlamı veren Arapça harf-i cer.

fi'l-hāl Şu hâlde 322b/4.

fi'l-hakīka Gerçekte 341b/20.

fi'd-dāreyn İki dünyada, dünya ve ahirette 354a/22.

fi'l-vāki' Aslında, gerçekten 316a/16.

figān (*Far.*) *is.* Bağırma, çağırma, inleme 393a/5.

fīl (*Ar.*) *is.* Hindistan ve Asya gibi yerlerde bulunan iri vücutlu, hortumlu hayvan, fil 287b/15.

fīl-süvār (*Far.*) *brl. is.* Fil binicisi, file binmiş 320b/9.

filān (*Ar.*) *is.* Filan, falan 364b/20.

filār (<*phellarion*, *Yun.*) *is.* Hafif bir terlik 338a/21.

filori (*İt.*) *is.* İlk olarak Floransa'da basılan, sonradan Avrupa'da ve Osmanlı ülkesinde kullanılan, üzeri zambak çiçekli altın para 407a/2.

firāz (*Far.*) *is.* Yokuş, çıkış 412a/17.

flandra (*İt.*) *is.* Savaş gemilerinin ve bütün beylik gemilerin grandi direklerine, gemi tek direkli ise pruva direğine çekilen, ince ve uzun bir şerit biçimindeki sancak 406b/10.

fuzūlī (*Ar.*) *sf.* Gereksiz 321a/8.

fürū (*Far.*) *is.* Alt, aşağı.

→ ser-fürū 401b/4.

fürüş (*Ar.*) *is.* Döşemeler 301b/7.

fürüzān (*Far.*) *sf.* Parlak 311b/21.

-G-

ġaddāre (Ar.) *is.* Geniş yüzlü, ağır, iki tarafı da keskin kısa kılıç 365a/17.

ġāfil (Ar.) *zf.* Habersiz 394a/9.

ġāh (Far.) I.Arapça ve Farsça kelimelere eklenerek yer ve zaman bildiren ek.

→^c işret-ġāhında 284b/2, Nā-ġāh 394b/6, bār-ġāh 397a/1, ġalb-ġāh 398b/22.

II. *zf.* Zaman vakit, bazen, arasıra.

→ ġāh u ġāh 292b/9, ġāh ġāh 377b/13

ġalebe (Ar.) *is.* Galip gelme, yenme, üstünlük 413a/13.

ġālib (Ar.) *is.* Muzaffer ve galip olma 285b/5.

ġālīza (Ar.) *sf.* Kaba, terbiye dışı.

→ şütüm-ı ġālīza it- 361a/17.

ġaltān (Far.) *is.* Yuvarlanan, yuvarlanıcı 378a/7.

ġam (<ġamm, Ar.) *is.* Dert, keder 412b/6.

ġam-ġīn (Ar.) *sf.* Kederli, gamlı 297a/19.

ġanī (Ar.) *sf.* Zengin 348b/20.

ġāret (Ar.) *is.* Akınlar, soygunlar, yağmalar 365a/10.

ġārāt (Ar.) *is.* Akınlar, soygunlar, yağmalar 398a/18.

ġarīm (Ar.) *is.* Hasım, rakip 419a/14.

ġarġ (Ar.) *is.* Batma, donatılmış 318a/2.

ġāşiye (Far.) *is.* At eyerinin altına örtülen sırmalı veya şeritli örtü.

ġāşiye-dār (Far.) *b. is.* At uşağı, seyis 416b/17.

ġayb (Ar.) *sf.* Görülmeyen, kayıp 407a/12.

ġāyib (Ar.) *sf.* Görünmeyen, kayıp 393b/24.

ġāye (Ar.) *is.* Maksat, amaç.

→ miyān-ı şahn-ı ġāye 354b/14.

ġayrı (Ar.) *zm.* Başka, farklı, diğeri 355b/24.

ġazab (Ar.) *is.* Öfke, gazap 372a/18.

gene *zf.* Yine 389b/22.

ġencīne (Far.) *is.* Hazine 374b/21.

ġerd (Far.) *is.* Toz, toprak 381b/16

-ġer (Far.) *e.* İsimlerin sonuna eklenen ve yapıcılık bildiren edat.

→ sendān-ı āhen-ġerān 383b/17.

ġerdeġ-hāne (Far. + Ar.) *b. is.* Gerdeğ e girilen ev veya oda 311b/17.

ġerden (Far.) *is.* Boyun 393b/5.

ġergedān (Far.) *is.* Canavar, gergedan 296b/15.

germ-ā-germ (*Far.*) *sf.* Kızışıp ısınmış, sıkı sıkı 291a/17.

gešt (*Far.*) *is.* Gezme, dolaşma.

gešt-güzār 409a/17.

geyür- Giydirmek.

→ ħil' at geyür- 411b/9.

ğıjğır- Haykırmak, gürelemek, haykırarak saldırmak 400b/13.

ğılāf (*Ar.*) *is.* Kılıf, Kılıcın kını 356a/2.

ğırbāl (*Ar.*) *is.* Kalbur 394a/7.

ğışş (*Ar.*) *is.* Hile, karışıklık, kötülük 371b/23.

gice *is.* Gece 394a/8.

gidi *is.* pezevenk, kaltaban 401a/24.

giñ *is.* Geniş, ariz 310a/1.

-gīr (*Far.*) Eklendiği kelimeler yapan, tutan, tutucu, dağılan, yayılan gibi anlamlar verir.

→ Cihān-gīr 290a/10, Pişevī Pençe-gīr 338b/6, Dest-gīr 345b/14, gice-gīr 358a/14, dil-gīr 410b/9.

cāy-gīr ol- 409a/5.

girān (*Far.*) *sf.* Ağır.

→ gürz-i girān 294b/15, 'amūd-ı girān 319a/24.

gıribān (*Far.*) *is.* Elbise yakası 295b/7.

gırift (*Far.*) *is.* Tutma, yakalama, bağlama 298b/1.

gıriftār (*Far.*) *sf.* Yakalanmış, tutulmuş, esir 258a/23.

gırizān (*Far.*) *is.* Kaçan, firar eden 411b/7.

gırü *is.* Geri 405b/13.

→ şimden gırü 408a/12.

gırye (*Far.*) *is.* Ağlama, gözyaşı 366b/3.

gīsū (*Far.*) *is.* Uzun saç, omuza dökülen saç, kakül 295a/11.

gıyāh (*Far.*) *is.* Bitki, taze ot 409a/18.

gord (*Peh.*) *is.* Pehlivan, cesur yürekli.

→ gord-i leşker-şiken 295a/23.

gönül *is.* Gönül 321b/2.

göt *is.* Kaba et, popo 348b/15.

gubār (*Ar.*) *is.* Toz 381b/16.

gulām (*Ar.*) *is.* Köle, esir 394a/8.

gulgule (*Far.*) *is.* Her ağızdan bir ses çıkmasından meydana gelen karışık gürültü, velvele 400a/9.

gülüv/gülüvv (*Ar.*) *is.* Haddini aşmak, taşkınlık, hücum 373b/24.

güne (*Far.*) *is.* Çeşit, şekil, tarz 291a/23.

gurrende (*Far.*) *is.* Hiddet ve şiddetle bağırın, gürleyen, gurran 418a/23.

gürür-āne (*Ar. + Far.*) *b. is.* Gururlu olma durumu, gururluluğa yakışır hâlde 392b/17.

gısl (*Ar.*) *is.* Gusul, yıkanma.

→ ba' de'l-ğusl 289a/22.

ğusl-ğhâne 358b/5

ğüş (*Far.*) *is.* Kulak, işitme 364a/5.

→ çeşm-i ğüş 307a/9, ğalka-be-ğüş 370a/5.

ğüş-māl (*Far.*) *is.* Yola getirmek, ihtar etmek, kulak bükme 412b/2.

ğüyā (*Far.*) *zf.* Güya, sözde, sanki 417b/18.

ğüft (*Far.*) *is.* Söz, kelam 301b/13.

ğüft-ğü (*Far.*) *b. sf.* Söz söyleyen, söz diyen 317b/11.

ğüft u ğü Dedikodu 408b/18.

ğüher-āb (*Far.*) *is.* Bir çeşit cin veya şeytan 319a/2

ğül-çehre (*Far.*) *b. sf.* Gül yüzlü.

Gül-çehre Bānū 414b/11.

ğümān (*Far.*) *is.* Sezme, zan, sanma 344b/1.

ğümrah (*Far.*) *is.* Yolunu şaşırması, doğru yoldan ayrılmış.

→ dāl u muğill-i ğümrah 346a/1

ğürbüz *sf.* İri yapılı, ğürbüz 325a/4.

ğürredk *zf.* Gür diye ses çıkararak, gür diye 367b/4.

ğürz (*Far.*) *is.* Topuz, ğürz, savaş aleti 328b/7.

→ darb-i ğürz 328b/6.

→ ğürz-i ğirān 375a/25.

ğüşād (*Far.*) *is.* Ok atma şekli. 377a/18

ğüşāyiş (*Far.*) *is.* Açılma, açıklık, açılış 374b/23.

ğüzāf (*Far.*) *sf.* Beyhude, boş.

→ lāf-i ğüzāf 327a/20.

ğüzer (*Far.*) *is.* Geçme, geçiş 328b/15.

ğüzide (*Far.*) *sf.* Seçkin, seçilmiş 405b/7.

-H-

hā ün. Evet, işte anlamı katar 402b/11.

ğāb/ ğvāb (*Far.*) *is.* Uyku 326a/15.

→ vaqt-i ğāb 348a/2, cāme-ğvāb 348a/2, cāme-ğāb 349b/1.

ğaber-dār (*Ar.*) *zf.* Haberli 383b/2.

ğacle-ğāh (*Ar. +Far.*) *is.* Gelin odası 311b/17.

ğaps (*Ar.*) *is.* Hapis, tutma 285a/2

ğvāce (*Far.*) *is.* Hocaefendi, muallim, molla.

→ Ğvāce Sa' dān 394b/8.

ğācet (*Ar.*) *is.* İstek, dilek, lüzum, ihtiyaç 291b/16.

ğācīl (*Ar.*) *sf.* Utanmış, utancından yüzü kızarmış 301b/1.

ğadd (*Ar.*) *is.* Sınır 337a/10.

→ ser-ḥadd 335b/2, bī-ḥadd 402a/2-3.

ḥadd-i zātında Zaten, esasen 325a/1

ḥadem (Ar.) is. Hizmetçiler, uşaklar 329a/20.

→ ḥadem ü ḥaşem 341b/10.

ḥadeng (Far.) is. Kayın ağacından yapılan ok 335b/13.

ḥadeng bk. ḥadeng 377a/18.

ḥafīyyeten (Ar.) sf. Gizlice, kimseye fark ettirmeden 388b/24.

ḥāh nā-ḥāh (Far.) zf. İster istemez 298a/8.

h^vāhiş (Far.) is. Fazla arzu, isteyiş 313a/20.

ḥāk (Far.) is. Toprak 292a/3.

ḥāk-pāy (Far. + Far.) b. is. Ayağın tozu, toprağı, ayağın bastığı toprak 324b/11.

ḥākī (Far.) is. Toprakla ilgili, Ademoğlu, insan. 319a/13.

ḥāl (Ar.) is. Hâl, durum 303a/10.

→ fi'l-ḥāl 305a/3.

ḥalās (Ar.) is. Kurtulma, kurtuluş 306b/10.

ḥalel (Ar.) is. Bozukluk, eksiklik, noksan.

ḥalel-pezīr (Ar.+Far.) b. sf. Halel bulan, zarar gören 284b/20.

ḥālet (Ar.) is. Hâl, nitelik 297a/17.

ḥālī (Ar.) is. Boş, تنها 309a/22.

ḥālīk (Ar.) is. Yoktan var eden, yaratıcı, Allah 415b/9.

ḥāliyā (Ar.) zf. Şu anda, şimdiki zamanda, şimdi 418a/13.

ḥālķ (Ar.) is. Yaratma, meydana getirme 292b/3.

ḥālķa-be-gūş (Ar. + Far.) b. is. Köle, emrinde olma 368a/23.

ḥalt (Ar.) is. Karıştırma.

→ ḥalt-ı kelām 301a/21.

ḥalvet-ḥāne (Ar.) is. Hususi daire 409a/11.

ḥam (Far.) is. Eğri, bükülmüş, yay biçiminde, kemerli 383b/13.

ḥamīr (Ar.) is. Hamur 328b/18.

ḥaml (Ar.) is. Gebelik, gebe olma durumu.

→ vaz^c -ı ḥaml 392b/12.

ḥāmūş (Far.) is. Suskun, sessiz 419a/6.

ḥān (Far.<kağan, T.) is. Padişah, hükümdar, hakan.

→ Efrāsiyāb Ḥān 299a/22, Peşeng Ḥān 305a/19.

ḥān (*Far.*) *is.* Yol üzerinde yolcu ve misafirlerin konaklaması için yapılan ayrı ayrı odaları bulunan büyük yapı 297b/16.

ḥāne (*Far.*) *is.* Ev.

→ gerdek-ḥāneye 311b/20, tāc-ḥāneye 323b/16, dīvān-ḥāne 346a/19, ḥaps-ḥāne 349a/13.

ḥandān (*Far.*) *sf.* Gülen, gülücü 401a/6.

ḥār (*Far.*) *is.* Diken.

→ berg-i ḥār-ı ḥāşākın 287b/25.

ḥār-ḥāşāk Çer-çöp 321b/9.

ḥār-püşt Kirpi 399b/4.

ḥarāc (*Ar.*) *is.* Vaktiyle Müslüman olmayanlardan alınan vergi, haraç 375a/1.

ḥarāmī (*Ar.*) *sf.* Hırsız, haydut 394a/14.

→ Berehmen-i Ḥarāmī 395a/16.

ḥarāret (*Ar.*) *is.* Sıcaklık, susuzluk 374b/2.

ḥarām-zāde (*Ar.+Far.*) *b. sf.* Hilekâr, namussuz 299b/1.

ḥarāze (*argo*) Ağız kavgası, çekişme 378b/25.

ḥasene-zīb (*Ar.+Far.*) Güzel süslenmiş 311b/18.

ḥarb (*Ar.*) *is.* Cenk, savaş.

→ ālāt-ı ḥarb 407b/9.

ḥarbe (*Ar.*) *is.* Kısa mızrak, ucu demirli değnek 363b/12.

ḥarbī (*Ar.*) *sf.* Savaşla ilgili.

→ kūs-i ḥarbī 377a/5.

→ ceng-i ḥarbī 379a/22.

ḥar-gāh (*Far.*) *is.* Otağ, büyük çadır 331b/24.

ḥarīr (*Ar.*) *is.* İpek, ipekten yapılmış kumaş 405b/24.

ḥāş (*Ar.*) *sf.* Has, özel 345a/14.

→ ḥıl' at-ı ḥāş 411b/9, şoḥbet-ı ḥāş 418b/18.

ḥasāret (*Ar.*) *is.* Zarar, ziyân 402b/13.

ḥāşıl (*Ar.*) *is.* Olan, çıkan, üreyen 402b/19.

→ ḥāşıl-ı kelām 293a/9.

ḥāşılı (*Ar.*) *zf.* Sözü'n kısası, kısacası 344a/18.

ḥaşm (*Ar.*) *is.* Düşman, hasım 361b/24.

ḥāşā (*Ar.*) *ünl.* Asla, katiyyen, hiçbir zaman 395a/24.

→ ḥāşā şümme ḥāşā 357a/23.

ḥāşāk (*Far.*) *is.* Süprüntü, çöp.

→ ḥār u ḥāşāk 379a/17.

ḥaşem (*Ar.*) *is.* Yanında bulunanlar 329/20.

→ ḥadem ü ḥaşem 331b/24.

ḥāṭır (Ar.) *is.* Hafıza, zihin 361b/6.

ḥattā (Ar.) *zf.* Bundan başka, bile, üstelik 392a/8.

havā (Ar.) *is.* Hava 319a/19.

havā-dār (Ar.+Far.) *b. sf.* Havası bol, havadar 335b/4.

ḥavādım (Ar.) *is.* Hizmetçiler, uşaklar 292b/9.

ḥavāle (Ar.) *is.* Atma, fırlatma 294b/14.

ḥāver (Far.) *is.* Güneşin doğduğu taraf, doğu, şark 330b/13.

ḥavf (Ar.) *is.* Korku, korkma, korkutma 305b/24.

ḥavl (Ar.) *is.* Güç, kuvvet 334a/22.

hay (Far.) *ünl.* Eyvah, hay, hey 336b/2.

ḥayme (Far.) *is.* Çadır 331b/24.

hay huy (Far.) *is.* Kargaşa, hay huy 360a/18.

ḥayır (Ar.) *ünl.* Hayır, değil 367b/17.

ḥayr (Ar.) *i.* Hayır, iyilik 389a/21.

→ şeb-i bi-ḥayr 326a/14, düvāl-i bi-ḥayr 385b/8.

ḥazān (Far.) *is.* Yaprak.

→ berg-i ḥazān 331a/17.

ḥazer (Ar.) *is.* Sakınma, korkma, kaçınma 325a/2.

ḥazer *bk.* ḥazer.

ḥāzık (Ar.) *is.* Usta, maharetli 394a/1.

ḥazret (Ar.) *is.* Saygı ifade etmek için isimlerin başına veya sonuna getirilen bir bir unvan.

→ Ḥaḳḳ te'ālā ḥazretleri 292b/3, Keyḥusrev Kāmṛān ḥazretleri 307a/17.

ḥazḫ (Ar.) *is.* Haz, hoşlanma 317b/21.

hedāyā (Ar.) *is.* Hediyeler 296b/10.

heft (Far.) *is.* Yedi.

→ heft-i Eflāk 324b/9, şa'şā'a-baḥş-ı heft-i eḳālīm 330b/13, Ḥayḳıran-ı Heft-dest 377a/7.

helāhil (Far.) *is.* Çaresi, panzehiri olmayan öldürücü zehir, aḡu.

→ zehr-i helāhil 355a/7.

hele *bağ.* Özellikle, nihayet, hiç olmazsa, her şeyden önce 378b/6.

helvā (Ar.) *is.* Unlu yağlı şekerli maddelerle yapılan tatlı 350a/16.

hemān (Far.) *zf.* Hemen, derhal 378b/15.

hemtā (Far.) *is.* Benzer, müsavi, denk, eş.

→ bī-hemtā 292b/2.

hemvār (Far.) *sf.* Uygun, düzgün, yerinde.

→ vaż' -ı nā-hemvār 301a/22.

herçi bād-ābād (Far.) b. zf. Ne olursa olsun, ister istemez 333b/2.

herīf (Ar.) *is.* Adam, sıradan kimse, adi kimse 295a/15.

herze (Far.) *is.* Saçma söz, zevzeklik, boş lakırdı 348a/1.

hevl-nāk (Ar. +Far.) *sf.* Korkunç, korkulu 392b/11.

heycā (Ar.) *is.* Savaş.

→ miyan-ı 'arşa-i heycā 362b/7.

hey'et (Ar.) *is.* Şekil, görünüş 353a/24.

hezār (Far.) *sf.* Pek çok.

→ zūr-ı hezār-ı āferīn 362b/7.

hezārān (<hizrān, Far.) *is.* Bambu ve Hint kamışı denen bitkinin saplarından yapılan bir tür sopa veya değnek 313b/1.

hıffet (Ar.) *is.* Hafiflik, hoppalık 419a/8.

hıfz (Ar.) *is.* Saklama, muhafaza 373b/23.

hınzır (Ar.) *is.* Domuz 363a/3.

hıred (Far.) *is.* Akıl 376a/14.

hışm (Far.) *is.* Öfke, hışım 363a/3.

hicāb (Ar.) *is.* Utanma, sıkılma 351b/18.

hidāyet (Ar.) *is.* Hak yoluna yönlendirme 364a/5.

→ eşer-i hidāyet 328b/22, hidāyet-i Rabbānī 330b/8.

hikmet (Ar.) *is.* Sır, ne olduğu anlaşılmayan sebep veya hakikat.

→ hikmet-i Hudā 285a/17.

→ hikmet-i Rabbānī 414b/25.

hıl' at (Ar.) *is.* Padişah tarafından verilen kaftan 306b/21.

→ hıl' at-i fāhire 375a/2.

→ hıl' at-ı hāş 411b/9.

hılāf (Ar.) *is.* Zıt, karşı, ters, yalan 414b/5.

himmet (Ar.) *is.* Çalışıp çabalama, gayret 291b/11.

hın (Ar.) *is.* Zaman, vakit, süre, an 290a/24.

Hind *is.* Hint, Hindistan 335b/3.

Hindī *is.* Hintli.

→ Hıvāce Sa' dān-ı Hindī 296b/6, Cībūr-ı Hindī 301b/14.

hışt (Far.) *is.* Küçük mızrak biçiminde bir savaş aleti 306a/16.

hōd (Far.) *is.* Kendi, bizzat, öz 313b/10.

hora geç- Çok makbûle geçmek, çok işe yaramak 348a/7.

hoş (*Far.*) *is.* İyi, güzel, mutlu, hoş
362a/2.

hoş-âmed (*Far.*) *b. is.* Hoş geldin
362a/7.

hübân (*Far.*) *is.* Güzeller 350b/12.

hudâ (*Far.*) *is.* Allah 368b/22.

→ hikmet-i Hudâ 365a/13.

Hudâ-perest 362a/12.

Hudâ-yı bî-çün 366b/4.

huddâm (*Ar.*) *is.* Hizmetçiler, hizmette
bulunanlar 352a/22.

hūk (*Far.*) *is.* Domuz, hınzır.

→hūk-ı yabanî 362a/22.

hulkûm (*Ar.*) *is.* Hayvanlarda ve
insanlarda boğaz 364a/9.

hûn (*Far.*) *is.* Kan, dem, öldürme,
intikam.

→ tiğ-i hûn-rîz-i âteş-engîz 372b/3,
taş-ı pür-hûn 410b/8.

hûn-âşâm (*Far. +Far.*) *b. sf.* Kan içen
290b/25.

hûn-rîz (*Far.*) *sf.* Kan dökücü, kan
akıtan, kan döken 310b/6.

hurd (*Far.*) *is.* Kırılmış, parçalanmış
313b/6.

hurd-hâm (*Far.*) *is.* Parça parça
302a/2.

hurde/hurde (*Far.*) *is.* Gizli mana, nükte
384b/12.

hurûc (*Ar.*) *is.* Çıkış, ayaklanma
339b/1.

hurûş (*Far.*) *is.* Coşma, coşku, şamata,
telaş 295a/11.

huşûmet (*Ar.*) *is.* Düşmanlık, hasımlık
330b/22.

hüş (*Far.*) *is.* Akıl.

→ bî-hüş 350a/20.

huşk (*Far.*) *sf.* Kuru.

→ neyistân-ı huşk 343b/14-15.

huzûr (*Ar.*) *is.* Ön, yan, kat 365b/1.

hücre (*Ar.*) *is.* Göz, odacık 294a/22.

hüsn (*Ar.*) *is.* Güzellik, eksiksizlik
320b/11.

→ hüsn-i ihtiyâr 300b/22.

-I-

ıķāb (*Ar.*) *is.* Ceza, cefa, eziyet
403b/4.

ılgar (*Moğ.*) *is.* Düşman topraklarına
ansızın yapılan hücum, akın, atın dört
nala koşması 299a/13.

ıraq *sf.* Uzak 350b/4.

ıřgā (*Ar.*) *is.* Kulak verme, dinleme,
söyleneni kabul etme 389a/25.

ıřtırār (<ıřtırār, Ar.) is. Çaresiz kalma, çaresizlik, mecburiyet 390b/2.

‘**ıtāb** (Ar.) is. Azarlama, paylama, çıkışma 303b/24.

ıřtırāb (Ar.) is. Elem, acı 290b/13.

-i-

ībā (Ar.) is. Kaçınma, çekinme 297a/5.

īblāg (Ar.) is. Bildirme, ulaştırma, eriştirme.

→ İblāg-ı Baħrī 310b/8.

ībn (Ar.) is. Oğul.

→ Rüstem ibn-i Zal 416a/1.

ībrām (Ar.) is. Israrla rica etmek, usandırıcaya kadar üzerine düşmek, zorlamak 294b/23.

ībtidā (Ar.) is. Başlama, başlangıç, evvel, en önce 298b/2.

īcāret (Ar.) is. Kira, ücret, kiraya vermek 415a/6.

īcrā (Ar.) is. Yerine getirme, yapma 300b/19.

īcre zf. İçinde, arasında, vaktinde 302b/8.

īçün e. İçin, amacıyla 305a/24.

īdhāl (Ar.) is. İçeri almak, sokmak 349a/1.

īdlāl (Ar.) is. Doğru yoldan çıkarıp saptırma, dalalete düşürme 374a/18.

īfāde (Ar.) is. Anlatma, anlatış 371b/9.

īgmāz/ īgmāz (Ar.) is. Göz yumma, görmezlikten gelme, gammazlık etme 397b/14.

īhrāk (Ar.) is. Yakma.

īhrāk bi'n-nār Bir insanı diri diri ateşte yakma cezası 404a/1.

īhsān (Ar.) is. İyilik, bağış 382a/7.

īhtimām (Ar.) is. Özen, fazla dikkat etmek, gayret ve dikkat 358a/6.

īhtirāz (Ar.) is. Sakınma, çekinme, kaçınma 394a/10.

īhtiyār (Ar.) is. kendi isteğiyle hareket etme, tercih etme 295a/2.

īkdām (Ar.) is. Sebat ve gayretle çalışma 381a/8.

→ ikdām-ı tīg 302a/18, ikdām-ı tām 362b/20, sa' y-ı ikdām 363b/10.

īklīm (Ar.) is. Ülke, memleket 320b/11.

→ ‘aṭıyye-baħş-ı heft-i iklīm 398b/20.

īkrār (Ar.) is. Dil ile söyleme.

īkrār-ı imān 357b/1.

īktizā (Ar.) is. Gerekme, ihtiyaç olma 362a/3.

iliş- Geçmek, dokunmak 396a/17.

ilet- Götürmek, iletmek 406b/19.

illā (Ar.) e. İlle, mutlaka, ancak 410a/3.

‘**illet** (Ar.) is. Hastalık, sakatlık 362a/10.

‘**ilm** (Ar.) is. Bilgi 374b/25.

iltāk (?) Ulaşmak, kavuşmak 322a/3.

iltifāt (Ar.) is. İtibar etme 378a/12.

ilzām (Ar.) is. Zorlama, zorla kabul ettirme 388b/4.

im‘ān (Ar.) is. Titiz davranma, dikkatli olma 369a/1.

imdi zf. Şimdi 388b/22.

imtiḥān (Ar.) is. Deneme, sınama 409a/24.

inābet (Ar.) is. Günahlardan ve her şeyden yüz çevirip Hakk’a dönme 409a/25.

‘**inād** (Ar.) is. İnat, ayak direme, dediğinden vazgeçmeme 309b/16.

‘**inān** (Ar.) is. Yular, dizgin.

→ cerr-i ‘inān 371a/10.

inçıkırık (?) is. Hıçkırık 374b/6.

inhā (Ar.) is. Bildirme, haber verme, ulaştırma.

hılāf-inhā 414b/9.

inhizām (Ar.) is. Hezimete uğrama, bozulma, yenilme 373b/22.

inşāt (Ar.) is. Neşelendirme 293a/13.

ir- Ulaşmak, ermek, erişmek, varmak 414a/16.

irgür- Ulaştırmak, eriştirmek 331a/9.

iriş- Ulaşmak, erişmek 331a/8.

irş (Ar.) is. Miras 330b/24.

irsāl (Ar.) is. Gönderme, yollama 285a/4.

irtesi sf. Ertesi, bir sonraki 321a/21.

irtikāb (Ar.) is. Bekleme, gözleme 293b/7.

‘**işmet** (Ar.) is. Masumluk, temizlik.

→ pes-perde-i ‘işmet 311a/11.

issi is. Sahip 343a/22.

istiḡnā (Ar.) is. Nazlanma, tokgözlü olma, tenezzül etmeme 312a/8.

istikbāl (Ar.) is. Karşılama 292b/11.

istimālet (Ar.) is. Meyillenmek, gönlünü çekmek, cezbetmek 343b/8.

istimā‘ (Ar.) is. İşitme, dinleme 346a/6.

işle- Yapmak, çalışmak, gidip gelmek 353b/14.

‘**işret** (Ar.) is. Zevk ü safa, içki meclisi 357b/7.

→ zevk-i ‘işret 288b/22, şöhet-i ‘işret it- 415b/12.

‘**işret-gāh** 373b/10.

iştibāh (Ar.) is. Şüphe 297a/19.

‘işve (Ar.) sf. Cilve, naz, eda.

→ ‘işve-sâz-ı dil-nüvâz 292b/6-7.

itâ‘at (Ar.) is. Boyun eğme 315a/9.

i‘tibâr (Ar.) is. Önem verme 348a/12.

i‘timâd (Ar.) is. Güven, güvenme
359a/3.

ittifâk (Ar.) is. Sözleşme, uyuşma
399b/22.

ittiḥâz (Ar.) is. kabul etme, öyle sayma,
düşünme 357a/24.

izâle (Ar.) is. Giderme, yok etme
374b/24.

‘izzet (Ar.) is. Değer, yücelik, saygı
324a/8.

-K-

ḳabâḥat (Ar.) is. Suç 309a/11.

ḳaçan zf. Ne zaman, ne zaman ki
303a/1.

ḳaçur- Kaçırmaq 322a/4.

ḳabîḥa (Ar.) sf. Çirkin, çirkin iş, kötü
eylem, fena, kötü, yakışıksız 419b/5.

ḳâbil (Ar.) is. Mümkün, olabilir,
yaraşır, layık 409a/9.

→ ḳâbil-i şalâḥ 365b/7.

ḳabza (Ar.) is. Tutacak, sap, kabza
292a/5.

→ ḳabza-i tiğ 316a/11.

ḳadd (Ar.) is. Boy 319a/3.

ḳadem (Ar.) is. Ayak, adım 326b/14.

ḳâdir (Ar.) sf. Bir işi yapmaya gücü
yeten, güçlü 328a/1.

ḳafadâr (Ar.+Far.) b. sf. Kafa dengi
arkadaş 295b/21.

ḳâfile-sâlâr (Ar.+Far.) b. is. kabile reisi,
önderi veya başkanı 394b/8.

ḳâfir (Ar.) is. Allah’ın varlığına ve
birliğine, Hz. Muhammed’in
peygamberliğine ve Allah’tan
getirdiklerine inanmayan yahut
bunlardan birini inkâr eden kimse, kafir
359a/22.

ḳafs is. Gadab, hiddet 316a/18.

ḳâfûr (Ar.) is. Hindistan ve Çin’de
yetişen kâfur ağacından elde edilen
beyaz ve yarı şeffaf, kolaylıkla
parçalanabilen bir madde 313b/7.

→ şem‘ a-i kâfûr 415a/14.

ḳâhire (Ar.) sf. Ezici, yok edici,
kahredici.

→ ḳuvvet-i ḳâhire 327a/2.

ḳâ‘ide (Ar.) is. Usul, yöntem 335b/25.

→ ḳâ‘ide-i şâḥib-ḳırânî 332b/9.

ḳâ‘il (Ar.) sf. Boyun eğmiş, rıza
göstermiş, razı olmuş, söyleyen,
inanmış 339a/9.

ḳā'im (Ar.) *sf.* Ayakta duran, yerine geçen.

→ ṣāhib-ḳirān-ı ḳā'im-ı Rūm 361a/9.

ḳaḳı- Öfkelenmek, kızmak 316a/18.

ḳal'a (Ar.) *is.* Kale, hisar 364b/5.

→ Ḳal'a-i Şām 289a/6, Ḳal'a-i Behiştkend 289a/17, Ḳal'a-i Zerdāb 364b/16, Ḳal'a-i Seylāb-zemīn 365b/17, Ḳal'a-i Zerdūn 366a/4, Ḳal'a-i Dīv-Şāz 376b/16, Ḳal'a-i Belḥ 389b/14, Ḳal'a-i Berehmen 395b/5, Ḳal'a-i Sipend 404b/18, Ḳal'a-i Kābil 405a/3.

ḳalb (Ar.) *is.* I. Yürek, gönül 293b/3.

II. Bir şeyin tam ortası, merkezi.

ḳalb-gāh-ı leşker 358b/11.

ḳallāş (Ar.) *sf.* Kalleş.

→ rind-i ḳallāş 326b/8.

ḳaltabān (Far.) *sf.* Namussuz, hilekâr pezevenk 326b/11.

kām al- Umduğuna ve istediğine ulaşmak 313a/9.

ḳāmet (Ar.) *is.* Boy 348a/22.

kāmīl (Ar.) *sf.* Eksiksiz, olgun 384b/3.

→ merd-i kāmīl 364a/6.

ḳan *is.* Kan 372a/24.

ḳan ḳaşan- (TTA) *dey.* Çok sıkıntı çekmek, zorlanmak 381a/22.

ḳanda *zf.* Nerede, nereye 397a/14.

ḳandan *zf.* Nereden 397a/14.

ḳanḡı I. *sf.* Hangi 318a/8.

II. *zm.* Hangi 319a/19.

ḳanı *zf.* Hani 324b/3.

ḳanḡı bk. ḳanḡı 409a/24.

ḳantār (Ar.) *is.* Ağırılık ölçmeye yarayan alet, kantar, tartı 364b/22.

ḳaplan *is.* Kaplan 403b/9.

→ ser-ḳaplan 382a/2.

kār (Ar.) *is.* Fayda, kâr, kazanç 315b/17.

-kār (Far.) Eklendiği kelimeler eden, edici gib anlamlar katar.

→ tevbe-kār 364a/6.

ḳa'r (Ar.) *is.* Deniz, kuyu gibi yerlerin dibi, en derin olduğu yer 393a/7.

ḳara *is.* I. Yeryüzünün denizlerin dışında kalan kısmı, toprak parçası 400a/4.

II. Beyaz karşıtı, siyah. 399a/12.

ḳaraltu *is.* Kim veya ne olduğu tam olarak seçilemeyen koyu renkli şekil 300a/14.

ḳarañu *is.* Karanlık 291b/9.

ķarāvul (*Moğ.*) *is.* Güvenliđi sađlamak, nōbet tutmak, dūřmanın ani baskınlarına karřı uyanık olmak gibi amaçlarla dolařtırılan piyade ve sūvari askeri, nōbetçi, gözcü 307a/25.

ķārdān (*Far.+Far.*) *b. sf.* İş bilir, işinin ehli 349a/5.

ķarıl- Karılmak, karıştırılmak 304b/25.

ķarındař *is.* Kardeş 309b/14.

ķariř- Karışmak 346a/23.

ķarīb (*Ar.*) *zf.* Çok yakın, yaklaşık, yakın, civarda 358a/11.

ķarřu *is.* Karşı 362b/6.

ķārūre (*Ar.*) *is.* řiře.

→ ķārūre-i neft 360a/6.

ķasāvet (*Ar.*) *is.* Kasvet, keder 320a/7.

ķařd (*Ar.*) *is.* İstikamet, yolu doğru olmak 322a/21.

ķāse (*Far.*) *is.* Kāse, çanak 374b/1.

ķāřid (*Ar.*) *is.* Haber götüren ulak, elçi 308b/25.

ķařr (*Ar.*) *is.* Saray, köşk, yüksek ve ferah bina 374b/13.

ķat I. *is.* Kat 329a/20.

ķat-ender-ķat 295b/4-5.

II. *is.* Huzur, makam, ön 367a/16.

ķať (*Ar.*) *is.* Bitirme son verme 363b/15.

→ ķať -ı ümīd 338a/10.

ķať ā (*Ar.*) *zf.* Asla 374a/16.

ķaťar (*Ar.*) *is.* Birbiri arkasına sıralanmıř hayvan veya tařıt dizisi 397b/25.

ķatı *sf.* Çok 329b/23.

zf. Sert, kırıcı, acı 358a/2.

ķātil (*Ar.*) *sf.* Öldüren, katleden, katil

→ zehr-i ķātil 329a/7.

ķatlı (*Ar.*) *is.* Öldürme, hayatına son verme 348a/9.

ķattāl (*Ar.*) *sf.* Çok öldüren, çok katleden 347b/18.

ķaťrān (*Ar.*) *is.* Katıran, siyah, sert, kokulu, sūretle yanan, hareketli, keskin ve suda erimeyen bir madde 418b/25.

ķaťre (*Ar.*) *is.* Damla 381a/11.

ķavī (*Ar.*) *sf.* Kuvvetli, güçlü 419a/10.

ķāviyānī (*Far.*) *is.* Kāve ile ilgili, yakıcılık, kāveye ait olan 409b/12.

ķavl (*Ar.*) *is.* Söz 284b/25.

ķavm (*Ar.*) *is.* İnsan topluluğu, kavim 365b/16.

→ ķavm-i Mecūsī 361a/9-10.

→ ķavm-i Zengiyān 362b/2.

→ ķavm-i dālāl 365a/2.

ķayd (*Ar.*) *is.* I. Yazma, listeye alma 290b/16.

II. Endişe, tasa 409a/10.

ķayd gr- Gereğini yapmak, çaresine bakmak 338a/14.

ķayn-ata *is.* Kayınpeder 325b/3.

ķazā (*Ar.*) *is.* I. kasit olmadan ortaya çıkan, zarara veya can kaybına sebep olabilen hadise 334a/24.

II. Umulmadık, hiç beklenmedik yer ve zamanda başa gelen kt olay 352a/22.

ķazā-yı hācet abdest bozma 346b/17.

III. Kader, yazgı 347b/16.

ķazāra (*Ar.*) *zf.* Yanlışlıkla 352b/20.

ķebāb (*Ar.*) *is.* Kebap 366a/11.

ķebd (*Far.*) *sf.* Mavi 413b/15.

ķebter (*Far.*) *is.* Gvercin 377a/20.

ķebter-peçe 314b/1.

ķec (*Far.*) *sf.* Eğri, arpık, ters. 396a/13.

ķede (*Far.*) *e.* Eklendiği kelimeler mahal, ev, yer anlamı katar.

→ āteř-ķede 346b/16.

ķe'enneh (*Ar.*) *sf.* Sanki, gya ki 400a/9.

ķeff (*Ar.*) *is.* Avuç, el ayası.

→ ķeff-i dest 382b/7.

→ ķeff-i şapan 359b/10.

ķefl (*Ar.*) *is.* Bir kimsenin iyi hāli, iyi ahlakı hussunda garanti veren kimse 288b/7.

ķelām (*Ar.*) *is.* Sz 336a/3.

→ hāřıl-ı ķelām 311a/13.

→ hlāřa-ı ķelām 312b/24.

→ halt-ı ķelām 338a/5.

→ muħařřal-ı ķelām 368b/12.

→ rāvi-i şirn-ķelām 377a/23-24.

→ netice-i ķelām 398a/2.

→ hatm-i ķelām 403a/10.

→ taşvl-i ķelām 413b/3

ķelb (*Ar.*) *is.* Kpek, it 328b/8.

→ ķelb-i ' aķr 362a/22.

ķelle (*Far.*) *is.* Kafa, baş.

ķelle-ber-ķelle Kafa kafaya 332b/5.

ķemlik (*Far. + T.*) *is.* Ktlk 345a/12.

ķemāl (*Ar.*) *is.* Olgunluk, mkemmellik 363b/5.

ķemān (*Far.*) *is.* Yay 363b/11.

→ baħr-i ķemān 363b/12.

→ kşe-i ķemān 363b/16.

ķemend (*Far.*) *is.* ekince daralan dğm, ilmik, kement 298b/1.

→ stād-ı ķemend-endāz 303a/1.

ķemer (*Far.*) *is.* Kuşak, ķemer 348b/10.

kemük *is.* Kemik 392a/7.

kemīn *(Ar.) is.* Pusuya gizlenme, pusu 398a/3.

kerem *(Ar.) is.* Cömertlik 305b/13.

kerīm *(Ar.) sf.* Cömert 347b/22.

kerrāz *(Ar.) is.* Çobanın torba veya dağarcığını yüklediği kavî ve kuvvetli boynuzsuz koç. İri koç 291a/21.

kerre *(Ar.) is.* Defa, kez, sefer 348b/7.

kerrenāy *(Far.) is.* Büyük tunç veya gümüş borudan yapılan bir çeşit çalgı aleti 381b/20.

kesb *(Ar.) is.* Çalışıp kazanma, elde etmek 319b/18.

→ kesb-i neşāt 331b/20.

kesel *(Ar.) is.* Gevşeklik, uyuşukluk, tembellik 344a/15.

kesr *(Ar.) is.* Bozma, hanel getirme, rencide olma.

→ kesr-i ʿ arz 380b/18.

keş-ā-keş *(Far.) zf.* Çekişme, mücadele, keşmekeş 382b/14.

keşān-ber-keşān *(Far.) zf.* Zorla, sürükleye sürükleye, çeke çeke 348a/21.

keşīde *(Far.) sf.* Çekilmiş, tartılmış 354b/16.

kethudā *(Far.) is.* Kâhya 377a/24.

ketf *(Ar.) is.* Omuz, kürek kemiği 378b/24.

kevākib *(Ar.) is.* Yıldızlar 332a/16.

keyf *(Ar.) is.* Keyif 391a/2.

→ ʿ alāmet-i keyf 391a/2.

kez *is.* Kere, dafe, kez 405b/10.

kezā *(Ar.) e.* Böyle, böylece 285b/19.

ķıçın ķıçın *(TTA) zf.* Geri geri 372a/4.

ķıçınla- *(TTA)* Geri gitmek, gerilemek, geri çekilmek, sakınmak 382b/8.

ķıçırdat- Gıcırdatmak 363a/25.

ķılıçla- Kılıçtan geçirmek, kılıçla vurmak, kesmek 365a/18.

ķınāʿ *(Ar.) is.* Başörtüsü, nikab 374b/14.

ķır- Öldürmek, yok etmek, imha etmek 388b/7.

ķırāʿat *(Ar.) is.* Okuma 389a/18.

ķırāt *(Ar.) is.* Ölçü birimi, dirhemin on altıda birini ifade eder 287a/18.

ķismet *(Ar.) is.* Kader, kısmet, nasip 327a/7.

ķıssīs *(Ar.) is.* papaz, rahip, keşiş 347a/4.

ķıtāl *(Ar.) is.* Vuruşma, birbirini öldüresiye dövüşme, muharebe, savaş 394a/23.

ķızıl *sf.* Kırmızı 351b/9.

kilid (*Far.*) *is.* Kilit 405a/12.

kilim (*Far.*) *is.* Kilim, kıl veya yünden dokunarak yere serilen sergi 300a/4.

kim I. *bağ.* Ki 300a/6.

II. *zm.* Kim 301a/8.

kimesne *is.* Kimse 309b/6.

kın (*Far.*) *is.* Gizli düşmanlık, kin 348a/23.

kise (*Far.*) *is.* Kese, torba 352a/18.

kiş (*Far.*) *is.* Ok muhafazası, okluk 366a/8.

kişver (*Far.*) *is.* İklim, ülke, memleket.

→ Şāh-ı heft-i kişver 402a/1.

kiti-fürüz (*Far.*) *b. is.* Aleme aydınlık veren.

→ āfitāb-ı kiti-fürüz 328a/5.

koç- Kucaklamak, sarılmak 351a/11.

koğ- Kovmak 291a/10.

koğa *is.* Kova 299b/18.

koca I. *is.* Evli kadının eşi, zevcesi 319a/8.

II. *sf.* Koca, iri 346b/1.

III. *is.* Yaşlı 415a/3.

koça- 408b/18.

kolçak (*TTA*) *is.* Kollara takılan zırh parçası 369a/19.

konak *is.* Yolda giderken dinlenmek için ara verilen yer, mahal 397b/5.

koş- Arkadaş olarak yanına vermek, eklemek 375a/12.

kubbe (*Ar.*) *is.* Yarım küre şeklinde yapılan bina damı 327b/5.

kuca düş- Kucaklamak, kucaklaşmak 356a/8.

kudret (*Ar.*) *is.* Güç, kuvvet, kudret 292a/3.

kufl (*Ar.*) *is.* Kilit.

kufl-i simin (metinde) kadının edep yeri 374b/22.

küfte (*Far.*) *is.* Ezilmiş, dövülmüş 383b/18.

küh (*Far.*) *is.* Dağ 397a/12.

→ dāmen-i küh 303b/21.

→ Kūh-i Qāf 318a/17, Kūh-ı Elbruz 379a/1, Kūh-ı Humāvend 388b/1, rāh-ı küh 411a/4, firāz-ı küh 412a/17.

kūhī (*Far.*) *sf.* Dağlı, dağ gibi.

→ Gurgin-i Kūhī, Ferhād-i Kūhī 303a/20

kūhsār (*Far.*) *is.* Dağlık yer, dağ tepesi 343a/5.

kul *is.* Kul, köle 401b/2.

kuлагuz (*TTA*) *is.* Kılavuz, rehber 366b/22.

kulle (Ar.) *is.* Kule 299a/9.

→ Kulle-i Qāf 368a/11, kulle-i ufq 402a/4, kulle-i kūh 410b/10.

kurban *is.* Yay kabı. 290a/21.

kurd *is.* Kurt 396b/4.

kurı *is.* Kuru 302a/16.

kūs (Far.) *is.* Kös, eski savaşlarda çalınan büyük davul 381b/20.

→ tabl-ı kūs 320a/25.

kūşe (Far.) *is.* Köşe 352b/12.

→ kūşe-i kemān 363b/16, çiger kūšem 376a/14.

kuvvet (Ar.) *is.* Kuvvet, güç, iktidar 349a/15.

→ kuvvet-i qāhire 327a/2.

→ kuvvet-i qalb 343b/6.

kūze (Far.) *is.* Testi, su testisi.

→ kūze-i sīm-āb-mānend 349a/5.

kūbrā (Ar.) *sf.* Ulu, en büyük.

→ duḥā-yı kūbrā 381a/5, İskender-i Kūbrā 412a/17.

kūdūret (Ar.) *is.* Kaygı, tasa, keder, bulanıklık 389a/21.

→ kūdūret-i sâbıka 387a/16.

kūfr (Ar.) *is.* Küfür, dinsizlik, imansızlık, Allah'a ve dine ait şeylere inanmama 363b/5.

kūhen (Far.) *sf.* Köhne, eski.

→ mācerā-yı kūhen 387a/15.

kūlhān (Far.) *is.* Hamam ocağı 346b/4.

külliyet (Ar.) *is.* Bütün olma hâli, çokluk 311a/1.

künān (Far.) *sf.* Eklendiği kelimeler ederek, yaparak, yapıcı, edici anlamlar katan bir ek.

→ ta' accüb-künān 312a/6, ra' şe-künān 312a-17.

küngüre (Far.) *sf.* Süslü çıkıntısı olan, Kubbenin en yüksek yeri, tepesi 375a/3.

küstāhlık (Far.+T.) *is.* Saygısızlık, 417b/15.

küster (Far.) *sf.* Yayılmış 383b/14.

küşende (Far.) *sf.* Öldürücü, katil 305a/15.

küşte (Far.) *is.* Öldürülen kimsenin vücudu, ceset 302a/11.

küt *is.* Cisimlerin çarpışmasından çıkan ses.

→ küt-ā-küt 302b/5.

kütür kütür *zf.* Kütür kütür 319b/2.

kütürdi (TTA) *is.* Kütürtü, gürültü, patırdı ve kütürdeme sırasında çıkan ses 311a/14.

kütvāl (Far.) *is.* Kale zabiti, şehir ağası 387a/8.

-L-

lā (Ar.) e. Eklendiği kelimeleri olumsuz yapar.

bi-lā-cür'a ve lā-tereddüd tek yudumda ve tereddüt etmeden 388a/22.

lā-büdd Elbette 394b/10.

lā-cerem Şüphesiz, elbette 382a/5.

lā-ya'kıl Aklı başında olmayan 413a/4.

lāf (Far.) is. Söz, lakırdı, konuşma 353b/24.

lāf u güzāf (Far. + Far.) b. is. Boş söz, yersiz lakırdı 327a/20.

lağab (Ar.) is. Lakap, takma ad 400a/17.

lağım (Ar.) is. Lağım, tünel, kale duvarlarına gedik açmak ya da düşman ordugahına zarar vermek amacıyla düşman siperlerine doğru yer altından açılan dar yol 298b/6.

la'īn (Ar.) sf. Lanetlenmiş, istenilmeyen 310a/10.

lākin (Ar.) bağ. Ama, fakat 324a/6.

lāşe (Far.) is. Ölü insan vücudu 299b/10.

laţif (Ar.) sf. Hoş, güzel 309a/23.

laţife (Ar.) is. Şaka 394b/13.

lavţ (Ar.) is. Yapışmak 291a/24.

lāzım (Ar.) is. Lüzumlu olan, gerekli 396a/13.

leb (Far.) is. Dudak 312a/13.

→ Leb-i deryā 403b/16.

lenger (Far.) is. Gemi demiri, çapa.

lenger vir- dey. Ayaklarını yere sıkıca basarak sabitlemek 323a/4.

lerzān (Far.) sf. Titrek, titreyen 343b/14.

lerze-nāk (Far.) b. sf. Titreyen, titrek 355b/13.

leşker (Far.) is. Asker, ordu 357a/15.

→ leşker-i Īrān 381b/24, Ferāmurz-ı gord-ı leşker-şiken 390b/18.

levend-āne (Ar.) Boylu poslu 294a/16.

levh (Ar.) is. Levha 319b/17.

libās (Ar.) is. Elbise, giysi, giyilecek şey 326b/9.

licām (Ar.) is. Gem, yular 356b/25.

līke (<līk, Far. <lakin, Ar.) bağ. Ancak, lakin 300a/1.

līkim bk. **līke** 292a/23.

loğma (Ar.) is. Lokma 366a/14.

lu'b (Ar.) is. Oyun, eğlence 371b/14.

→ lu' b-ı hüner 381b/19.

luţf (Ar.) is. İyilik, lütuf 288b/7.

-M-

ma'a (Ar.) *e.* Eklendiği kelimelere beraber, birlikte anlamı verir.

ma'a-cihāz Çeyiziyle birlikte 337b/11.

ma'a'l-kerāhe Kerahetle birlikte 390a/1.

mā-beyn (Far.) *is.* Ara, aradaki şey, iki şeyin arası 339a/13.

ma'būd (Ar.) *is.* Kendisine ibadet edilen, Allah 357a/24.

ma'cūn (Ar.) *is.* Hamur kıvamındaki madde, 410a/17.

mādām (Ar.) *bağ.* Madem, çünkü.

→ mādām ki 416a/20.

mādde (Ar.) *is.* İş, mesele 321a/12.

māder (Far.) *is.* Ana, anne, çocuğu doğuran 313a/3.

mağāra (Ar.) *is.* Mağara, in 318a/1.

mağlūb (Ar.) *sf.* Yenilgiye uğramış 322a/12.

mağz (Far.) *is.* Beyin, dimağ 297b/15.

māh (Far.) *is.* Ay 370b/13.

maḥal (Ar.) *is.* Yer, konum, bölge 373b/3.

maḥbūb (Ar.) *is.* Sevilen, sevgili 386a/11.

maḥbūbe (Ar.) *sf.* Sevilmiş olan, sevilen 394b/8.

maḥfī (Ar.) *sf.* Gizli, saklı 316b/1.

maḥfice (Ar. + T.) *zf.* Gizlice 357b/16.

māhī (Far.) *is.* Balık.

→ dendān-ı māhī 403b/10.

māhir (Ar.) *sf.* Becerikli, maharetli 285b/15.

maḥlūḡ (Ar.) *is.* Yaratılmış varlık 291a/23.

mahmūz (Ar.) *is.* Mahmuz 330b/19.

maḥpūs (Ar.) *is. ve sf.* Alıkonulmuş, hapsedilmiş, esir 285a/9.

maḥrem (Ar.) *sf.* Gizli 374b/1.

maḥtūm (Ar.) *sf.* Mühürlenmiş, mühürlü.

→ ṭayy-i maḥtūm it- Dürüp mühürlemek 367a/8.

ma'hūd (Ar.) *sf.* Sözü geçen, ahdolunmuş, bilinen 298b/13.

maḥv (Ar.) *is.* Yok etme, ortadan kaldırma 319a/13.

maḥz (Ar.) *is.* Halis, katıksız, asıl 402a/14.

maḥām (Ar.) *is.* Durulan yer, mevki, mahal 403a/13.

maḳbūl (Ar.) *sf.* Kabul gören, kabul olunan, beğenilen 401b/22.

maḳdūr (Ar.) *is.* Güç, kuvvet, kudret, elden gelen şey 332b/10.

maḳreme (<miḳreme, Ar.) *is.* Havlu, el bezi, mendil 295a/13.

ma'ḳūl (Ar.) *is.* Akla uygun, aklın kabul edeceği 296b/13.

māl I. (Ar.) *is.* Mal, servet 348b/20.

II. (Far.) *sf.* Süren, sürülen anlamlarında terkip oluşturur.

→ **pāy-māl ol-** hakir ve perişan olmak 297a/23.

māl-a-māl (Far.) *zf.* Ağzına kadar dolu, dopdolu, lebalep 299a/9.

mālik (Ar.) *is.* Sahip 352a/23.

mallūte *is.* bk. **mellūte** 417a/7.

manşib (Ar.) *is.* Makam, mertebe, rütbe 323a/19.

ma' lūm (Ar.) *sf.* Bilinen, belli 360a/23.

ma' nā (Ar.) *is.* Mana, anlam 397a/24.

mānend (Far.) *e.* Benzer, eş, gibi 306a/10.

→ **kūze-i sīm-āb-mānend** 349a/5.

manzar (Ar.) *is.* Yüz, çehre, dīdar 415a/14.

ma' reke (Ar.) *is.* Savaş alanı, harp meydanı, cenk yeri 409b/17.

ma' reke-ārā 413a/6.

ma' şūm (Ar.) *sf.* Suçsuz 393b/20.

maşşāṭa (Ar.) *is.* Eskiden gelinleri giydirip süsleyen, gelin başı yapan, düğün evleri için süsler hazırlayan kadın, bezekçi, 374b/11.

maṭbah (Ar.) *is.* Mutbah, mutfak, yemek pişirilen yer 393b/20.

mazā mā-mazā (Ar.) Olan oldu, geçen geçti anlamında kullanılan birleşik bir yapıdır 387a/16.

mebādā (Far.) *e.* Olmaya ki, olmasın, sakın 394a/9.

mebāş (Far.) Olma 356b/14.

mecāl (Ar.) *is.* Güç, kuvvet, takat 330b/11.

meclis (Ar.) *is.* Toplanılacak yer, bir mesele hakkında görüşmek üzere bir araya gelmiş grup, 331b/20.

mecmū' (Ar.) *is.* Hep, hepsi, tamamı 366a/3.

medār (Ar.) *is.* Sebep, vasıta, vesîle 384b/12.

şecā' at-medār 382b/8.

meded (Ar.) *is.* Yardım, çare, imkân 392a/23.

medḥ (Ar.) *is.* Övme, övgü 395a/17.

mefhūm (Ar.) *sf.* Taşıdığı mana, anlam. 414b/14.

→ mefhūm-ı [‘] arz 309a/1, mefhūm-ı nāme 327b/25.

mehābet (Ar.) *is.* Ululuk, azamet, büyüklük, heybet 321a/25.

→ mehābet-i Ferāmürz 307b/13, mehābet-i Rüstem 310b/22.

mehīb (Ar.) *sf.* Heybetli, azametli, korkunç 347b/21.

mehmīz (Far.) *is.* Çizmeye takılıp hayvanı dürterek acele etmesini sağlayan demir 396a/17.

mekān (Ar.) *is.* Yer, mahal, bölge 297b/21.

mekkäre (Ar.) *sf.* Hilekâr, düzenbaz, Çok aldatıcı, mekr yapan 350b/16.

meks (<meḳṣ, Ar.) *is.* Durma, aram, bekleme, bir yerde eğlenip durma 373b/23.

melāḥat (Ar.) *is.* Güzellik, şirinlik 414b/8.

melāmet (Ar.) *is.* Azarlama, kınama, yerme, ayıplama, serzeniş 338a/7.

→ cüzv-i melāmet 314b/15.

mel’anet (Ar.) *is.* Melunluk, lanete sebep olan 308a/20.

melek (Ar.) *is.* Melek 295a/4.

mellūte (?) *is.* Daha çok Anadolu’da giyilen eski tarz bir elbise 295b/12.

melūl (Ar.) *sf.* Bıkmış, bezmiş 311b/3.

mel’ūn (Ar.) *sf.* Lanetlenmiş 328b/2.

mel’ūne *bk.* mel’ūn 418b/14.

memleket (Ar.) *is.* Ülke 289b/4.

men’ (Ar.) *is.* Men, yasaklama 290b/19.

menāşib (Ar.) *is.* Makamlar, mevkiler, büyük memuriyetler 396b/21.

menāzil (Ar.) *is.* Menzil, menziller, inecek yollar, konak yerleri.

→ kaṭ’ -ı menāzil 325b/20.

menkūḥa (Ar.) *is.* Nikâhlı hanım, eş 413b/14.

menzil (Ar.) *is.* Konak yeri, bir günlük yol 327a/24.

merāḥil (Ar.) *is.* Konaklar, menziller, mesafeler, merhaleler.

→ ṭayy-i merāḥil 335b/2.

merd (Far.) *is.* Adam, erkek, yiğit 326b/13.

→ merd-i güzīn 310b/13, merd-i ğarīb 326b/1, merd-i mübāriz 329b/10.

merdāne (Far.) *zf.* Yiğitçe 369a/9.

merdānelik (Far. + T.) *is.* Mertlik, erlik, yiğitlik 338a/8.

merdüm (*Peh.*) *is.* İnsan, beşer, insanoğlu.

merdüm-ser (*Far.*) *b. sf.* Yamyam başlı.

→ Kırtās-ı Merdüm-ser 302b/15.

merkad (*Ar.*) *is.* Mezar 319b/14.

merkad-ı Ādem 394a/1.

merkez (*Ar.*) *is.* İşlek yer, bir yerin tam ortası 412b/9.

mertebe (*Ar.*) *is.* Derece, miktar 414a/20.

mescid (*Ar.*) *is.* Küçük cami, mescit 324a/12.

meskün (*Ar.*) *sf.* Yaşanılan, oturulan yer.

→ rub^c -ı meskün 318a/14.

mest (*Far.*) *sf.* Sarhoş, akli başında olmayan 336b/12.

meşhūr (*Ar.*) *sf.* Bilinen 335b/16.

metīn (*Ar.*) *sf.* Sağlam 338a/3.

mevt (*Ar.*) *is.* Ölüm.

→ sebeb-i mevt 288a/22.

meydān (*Ar.*) *is.* Meydan, saha 301a/17.

→ ‘azm-ı meydān eyle- 302a/3, naẓar-ı meydān it 328a/8, ser-i meydān 340b/3.

meyl (*Ar.*) *is.* Meyil 366a/17.

meymene (*Ar.*) *is.* Ordunun sağ cenahı, sağ taraf 378a/13.

meysere (*Ar.*) *is.* Ordunun sol cenahı, sol taraf 378a/13.

miftāh (*Ar.*) *is.* Anahtar, kilitleri açan anahtar 402b/20.

miğfer (*Ar.*) *is.* Savaş başlığı, miğfer 301b/6.

mīh (*Far.*) *is.* Mıh, çivi, kazık 284b/17.

mihmān (*Far.*) *is.* Misafir, konuk 415a/6.

mihr (*Far.*) *is.* Sevgi 414b/8.

miqdār (*Ar.*) *is.* Parça, değer 415a/9.

mīl (*Ar.*) *is.* İğne gibi ucu sivri bir alet, şiş 320a/4.

milk (*Ar.*) *is.* Mülk, mal 323a/8.

minnet (*Ar.*) *is.* Minnet, teşekkür 343a/3.

minvāl (*Ar.*) *is.* Tarz, suret, biçim, yol 363b/2.

mīrī (*Far.*) *is.* Devlet hazînesi 376a/22.

mişāl (*Ar.*) *is.* Örnek 363b/12.

mişl (*Ar.*) *is.* Benzer 416b/21.

mīşe-zār (*T. +Far.*) *b. is.* Meşelik, küçük koruluk 290a/19.

miyān (*Far.*) *is.* Bel, orta 284b/20.

miyān-dān 312a/17.

mu'allak (Ar.) *sf.* I. Bir yere bağlı olmadan duran 367b/11.

II. Metinde sevinçten takla atmak 367b/11.

mu'āmele (Ar.) *is.* Davranış, bir işin görülmesi için takip edilen yol, yöntem 388a/4.

mu'ānağa (Ar.) *is.* Sarılma, sarmaş dolaş olma, kucaklaşma 311a/10.

mu'āvenet (Ar.) *is.* Yardım, yardım etme 355b/10.

mu'azzama (Ar.) *sf.* Azametli, ulu 369b/24.

muḍill (Ar.) *sf.* Doğru yoldan saptıran, dalalete sürükleyen 346a/1.

mufaşşal (Ar.) *sf.* İzahlı, ayrıntılı, geniş malumatlı 354a/8.

mufavved (Ar.) *is.* Elçi 348b/1.

muḥabbet (Ar.) *is.* Sevgi, sevda 389a/21.

muḥāfaza (Ar.) *is.* Koruma altına alma 388b/17.

muḥāl (Ar.) *sf.* Mümkün olmayan 360a/4.

muḥāl-ender-muḥāl 334a/10.

muḥālif (Ar.) *sf.* Muhalefet eden 351b/6.

muḥallā (Ar.) *sf.* Süslenmiş, donatılmış, tezyin edilmiş 418a/19.

muḥīṭ (Ar.) *is.* Çevre, etraf.

→ Baḥr-ı muḥīṭ 318b/25, deryā-yı muḥīṭ 320a/19.

muḥkem (Ar.) *zf.* Tamamen, sıkıca 323a/2.

muḥtāc (Ar.) *sf.* Muhtaç, ihtiyaç sahibi, yoksul 324b/25.

muḥābele (Ar.) *is.* Bir işin, davranışın gerektirdiği karşı davranış veya iş, karşılık, karşı karşıya gelme 327b/5.

muḥābil (Ar.) *is.* Karşılama, karşılık 328a/7.

muḥaddem (Ar.) *zf.* Önce gelen, önceden, önce, önceki, ön askeri birlik 328a/14.

muḥaddemen (Ar.) *zf.* Öncelikle, ilk önce 364b/3.

muḥārīn (Ar.) *sf.* Yakın olan, ulaşılmış olan 368b/19.

muḥarrer (Ar.) *sf.* Kararlaştırılmış, kesin 324a/2.

→ ceng-i muḥarrer 340b/10.

muḥāvemmet (Ar.) *is.* Karşı koyma, direnme 347b/14.

muḥayyed (Ar.) *is.* Dikkat eden, ihtimam gösteren 356a/23.

muntazır (Ar.) *sf.* Bekleyen, gözleyen 364a/20.

murād (Ar.) *is.* Arzu, istek, maksat 364b/7.

→ ber-murād 366b/7, nā-murād 310a/18.

muşāḥabet (Ar.) *is.* Sohbet etme, konuşma, karşılıklı fikir alışverişi 311a/7.

muşanna' (Ar.) *sf.* Sanat eseri olarak meydana getirilmiş, süslenmiş 294b/22.

muşır (Ar.) *sf.* Israr eden 389b/6.

muslih (Ar.) *sf.* Islah eden, kavgasız ıslaha gayret eden 396b/23.

muştarr (Ar.) *sf.* Sınırlı hâl 338b/22.

muşt (Far.) *is.* Avuç, yumruk 288a/6.

→ muşt-ı şāhib-kırānī 306b/8.

muṭṭali' (Ar.) *sf.* Öğrenmiş, haber almış, bilgili 308b/8.

muvāfiḳ (Ar.) *zf.* Uygun, yerinde, denk 414b/6.

muvaḥḥiş (<muvaḥḥiş, (Ar.) *sf.* Korkutup ürkün, dehşete düşüren 334b/4.

muẓtar (Ar.) *is.* Çaresiz, mecbur.

muẓtar ḳal- 328b/5.

mūy (Far.) *is.* Kıl, saç, tüy 315b/16.

mübārek (Ar.) *sf.* Bereketli.

mübārek-bād (Ar. + Far.) *b. is.* Mübarek olsun 289a/22.

mübāriz (Ar.) *sf.* Diğer biriyle kavgaya tutuşan, düello yapan 284b/2.

mübāşeret (Ar.) *is.* Bir işe başlama 338a/25.

mücādele (Ar.) *is.* Yılmadan, bıkmadan uğraşma, çaba sarfetme 338b/15.

mücellā (Ar.) *sf.* Cilalı, parlak 379a/18.

müdārā (Far.) *is.* Yüze gülme, kinini gizleyerek dost gibi görünme 374b/23.

müddet (Ar.) *is.* Zaman 387a/16.

→ müddet-i 'ömr 287b/4, müddet-i tamām 415b/24.

müferriḥ (Ar.) *sf.* Ferahlık veren, ferahlatıcı.

müferriḥ-fezā ferahlığı arttıran, çoğaltan 290a/1.

müfid (Ar.) *sf.* Yararlı, faydalı 323b/10.

müft (Far.) *is.* Beleş, bedava, parasız, bedelsiz 350b/20.

müheyyā (Ar.) *is.* Hazırlanmış olan 374b/14.

mühmelāt (Ar.) *is.* Anlamsız, boş sözler 407a/2.

mühr (Far.) *is.* Mühür 304a/18.

mükellef (Ar.) *sf.* Çok emek verilerek hazırlanmış, gösterişli, muhteşem, şatafatlı, 325b/24.

mülâhaza (Ar.) *is.* Düşünce, dikkatle bakma, iyice düşünüp bir işin hakikatını öğrenme 340a/5.

mülhid (Ar.) *is.* Allah'ı tanımayan, inkâr eden, dinsiz, imansız kimse.

→ merd-i mülhid 364a/6.

mülükî (Ar.) *is.* Meliklere, hükümdarlara ait olan, onlara özel 311b/22.

münâdî (Ar.) *is.* Nida eden, seslenen, çağıran, tellal 327b/15.

münâsib (Ar.) *sf.* Uygun, yerinde 304a/2.

müncerr (Ar.) *is.* Nihayet bulma, neticelenme, sonuçlanma 334b/16.

münfa'îl (Ar.) *sf.* Alınmış, gücenmiş, içerlemiş 387b/2.

müneccimân (Ar. + Far.) *is.* Falcılar 337a/2.

münevver (Ar.) *sf.* Aydın, aydınlatılmış, nurlanmış 390a/13.

münhezim (Ar.) *sf.* Bozguna uğramış, yenilmiş 402a/23.

müntehâ (Ar.) *sf.* Son, en son derece, son uç 301b/17.

→ dıraht-ı müntehâ 298a/2.

mürd (Far.) *sf.* Ölmüş, ölü 349b/9.

mürtefi' (Ar.) *sf.* Yükselmiş, yüksek, yüce 394a/3.

mürür (Ar.) *is.* Geçme, geçip gitme 354a/6.

mürüvvet (Ar.) *is.* İyilik, mertlik cömertlik, insanca davranma 359a/21.

müselmân (Ar.) *is.* Müslüman 363a/5.

müstağrağ (Ar.) *sf.* Çevrelenmiş, sarılmış 366a/8.

müstahkem (Ar.) Sağlamlaştırılmış 302a/15.

müstecâb (Ar.) *sf.* İsteği kabul edilen, kabul edilmiş 292a/6.

müstevlî (Ar.) *sf.* İstila eden, ele geçiren.

→ ğazab-ı müstevlî 286a/25.

müşâvere (Ar.) *is.* Danışma, konuşma 288a/25.

müşkil (Ar.) *sf.* Güç, zor, çetin 291b/3.

mütâla'a (Ar.) *is.* Okuma, tetkik, düşünce 376a/10.

müterakķib (Ar.) *sf.* Bekleyen, gözleyen 309b/1.

müyesser (Ar.) *sf.* Kolay bulunup yapılan, kolay gelen, kolaylıkla meydana gelen, nasip olan 307a/10.

müzeyyen (Ar.) *sf.* Bezenip süslenmiş, ziynetli, süslü 332a/25.

-N-

nā (*Far.*) *e.* Olumsuzluk ön eki.

→ ḥāh-nā-ḥāh 298a/8.

nā-bekār (*Far + Ar.*) *b. sf.* İşe yaramaz, hayırsız, yaramaz 325a/1.

nā-bedīd (*Far. + Ar.*) *b. sf.* Belirsiz, görünmez olan 413b/7.

nā-būd (*Far.*) *b. sf.* Yok olan, perişan olmuş 398a/18.

nā-çār (*Far.*) *b. sf.* Çaresiz, ister istemez 328b/14.

nā-gāh (*Far.*) *b. sf.* Zamansız, birdenbire, ansızın 335b/12.

nā-ḥalef (*Far. + Ar.*) *b. sf.* Soyuna çekmeyen hayırsız evlat 289a/10.

nā-hemvār (*Far.*) *b. sf.* Düzgün ve uygun olmayan 297a/3.

nā-merdlik (*Far. + T.*) *is.* Güvenilmeyen, korkak, sözünün eri olmayan 291b/17.

nā-murād (*Far.*) *b. sf.* Muradına eremeyen 418b/8.

nā-pāk (*Far.*) *b. sf.* Temiz olmayan, pis, kirli 365b/7.

nā-pāydār (*Far.*) *b. sf.* Kalıcı olmayan, geçici 402a/25.

nā-peydā (*Far.*) *b. sf.* Belirsiz, kayıp 398a/18.

nā-tüvān (*Far.*) *b. sf.* Güçsüz, kudretsiz 395a/19.

nā-ümid (*Far.*) *b. sf.* Ümitsiz 309a/6.

nāb (*Far.*) *sf.* Katışksız, saf, arı.

→ şarāb-ı nāb 409b/2-3.

nāfe (*Peh.*) *is.* Göbek 365b/5.

→ nāfe-i Bījen 312a/14.

naḥs (*Far.*) *sf.* Uğursuz 410b/1.

nā'il (*Ar.*) *sf.* Ulaşan, ulaştı 416a/21.

nāk (*Far.*) *e.* İsimlere eklenerek sıfat yapan “-lı, -li” anlamı veren bir edattır.

→ sehm-nāk 319b/25, lerze-nāk 355b/13, ra'şe-nāk 355b/21, hevl-nāk 392b/11, ğāzab-nāk 403a/20.

naḳl (*Ar.*) *is.* Nakil, taşıma, aktarma 406a/25.

naḳş (*Ar.*) *is.* Resim 340b/24.

→ dīv-i ber-naḳş 353a/24.

na'l (*Ar.*) *is.* Nal.

→ na'l-bahā 382a/9.

na'leyn (*Ar.*) *is.* Bir çift ayakkabı, bir çift nalın 286b/17.

nām (*Far. Peh.*) *is.* Ad, isim, ün 289a/20.

nām-dār (*Far.*) *b. sf.* Namlı, ünlü 287b/17.

nām-ı nişān (*Far. + Far.*) *b. is.* Adın sanın izi, belirtisi, alameti 307b/19.

nāme (*Far.*) *is.* Mektup 308a/14.

- mefhüm-ı name 327b/25.
- nām-ver** (*Far.*) *is.* Ünlü, meşhur.
Bījen-i nām-ver 309a/21.
- nāmzād** (*Far.*) *is.* Aday, nişanlı
419a/23.
- nān** (*Far.*) *is.* Ekmek 296b/22.
- naʿra** (*Ar.*) *is.* Yüksek sesle bağırma,
haykırma 305b/8.
- naşb** (*Ar.*) *is.* Atama, tayin edilme
308b/25.
- naşīb** (*Ar.*) *is.* Pay, nasip 347b/22.
- naṭʿ** (*Ar.*) *is.* Meşinden yapılmış döşek.
→ naṭʿ -ı siyāset 348a/21.
- nāvek** (*Far.*) *is.* Ok, ortası boş, oluk.
→ nāvek-i cūş-kenār 359b/16.
- naẓar** (*Ar.*) *is.* Bakma 351a/24.
→ naẓar-ı ber-meydān it- 358b/11.
- nāẓır** (*Ar.*) *sf.* Bakan, gözeten 352b/15.
→ nāẓır-ı ber-meydān ol- 379a/19.
- naẓīr** (*Ar.*) *is.* Benzer.
→ lā-naẓīr 292b/6.
- neberd** (*Far.*) *is.* Savaş, ceng.
→ ʿazm-i şahın-ı neberd ey- 329b/6,
neberd-i hāḳānī 362a/16.
- nebīre** (*Ar.*) *is.* Torun 386a/13.
- nebtiz** (*Far.*) *sf.* Yaman, keskin,
gözüpek 339a/8.
- necāt** (*Ar.*) *is.* Kurtuluş, kurtulma
365b/12.
- neccār** (*Ar.*) *is.* Dülger, marangoz.
→ tirāşe-i neccār 360a/10.
- nedīd** (*Ar.*) *sf.* Benzer, aynı, hemta
297a/5.
- nefer** (*Ar.*) *is.* Asker 371b/1.
→ nefer-i dil-āver 285a/12.
→ nefer-i pehlivān 372a/5.
- nefes** (*Ar.*) *is.* Soluk 350b/4.
→ kesr-i nefes 369b/8, dem-i nefes
378a/20.
- nefir** (*Ar.*) *is.* Cemaat, topluluk, herkes
326a/15.
- nefs** (*Ar.*) *is.* Ruh, maya, kendi 313b/2.
→ Fī-nefsü'l-emr 344b/23.
- neft** (*Far.*) *is.* Çam ve benzeri
ağaçlardan çıkarılan yanma özelliği
olan yağ, neft yağı.
→ ḳārüre-i neft 326a/6.
- neheng** (*Far.*) *is.* Timsah 312a/12.
- nekbet** (*Ar.*) *is.* Musibet, felaket, afet
326b/3.
- nerdbān** (*Far.*) *is.* Merdiven 293a/4.
- nere** *zf.* Hangi yer, nere 293b/1.
- nerm** (*Far.*) *sf.* Yumuşak 323b/24.

nerre (*Peh.*) *is.* Erkek, eril 319b/5.

→ Haykıran Nerre 327b/24, Ekvāl Nerre 295b/24.

nesl (*Ar.*) *is.* Nesil, kuşak, soy 320b/10.

→ nesl-i Kerdenkeşān-ı Semek Mümtāz 382a/7.

→ nesl-i Qahramān 289a/25.

nesne *is.* Şey 324a/23.

neşāt (*Ar.*) *is.* Sevinç, neşe, şenlik 295a/13.

→ kesb-i neşāt 331b/20.

netīce (*Ar.*) *zf.* Sonuç olarak, özetle 312a/11.

→ netīce-i kelām 3398a/2, Netīce-i murād 404a/2.

nevbet (*Ar.*) *is.* Sıra 410b/24.

nev-civān (*Far.*) *b. sf.* Genç delikanlı 292b/14.

neyistān (*Far.*) *is.* Sazlık, kamışlık 302a/16.

→ neyistān-ı huşk 343b/14-15.

neyyir (*Ar.*) *sf.* Nurlu, ışıklı.

neyyir-i ā'zam (*Ar.*) *b. is.* Güneş, şems 369b/24.

nışf (*Ar.*) *is.* Yarım, yarı 298a/5.

nışf-ı rāh (*Ar.+Far.*) *b. is.* Yolun yarısı 379b/19.

nışfü'l-leyl (*Ar.+Ar.*) *b. is.* Gece yarısı 303a/9.

nice I. *sf.* Çok, hayli 357b/4.

II. *zf.* Nasıl, ne kadar, çok 301b/6.

niçün *zf.* Neden, niye 359a/20.

nidā (*Ar.*) *is.* Çağırma, seslenme, ünlem 362a/11.

nigerān (*Far.*) *sf.* Bakan, bekleyen 366a/12.

nigāh (*Far.*) *is.* Bakış 391a/23.

nigār (*Far.*) *is.* Sevgili 415b/25.

→ nigār-ı nāzenīn 416a/1.

nigeh-bān (*Far.*) *b. is.* Gözcü, bekçi 398b/10.

nihān (*Far.*) *sf.* Gizli 367b/15.

nihāyet (*Ar.*) *is.* Son, uç 390a/4.

niqāb (*Ar.*) *is.* Peçe, yüz örtüsü 408a/25.

nikāh (*Ar.*) *is.* Nikāh, evlilik akdi 414a/15.

→ taht-ı nikāh 413a/15, 'ağd ü nikāh vir- 311b/7, 'ağd-i nikāh it- 374b/11.

nīst (*Far.*) *sf.* Yok 357b/3.

nişān (*Far.*) *is.* İz, belirti 415a/14.

→ nām-ı nişān 307b/19.

nişāne *bk. nişān* İz, belirti 327b/4.

-nişin (*Far.*) *sf.* Oturan, oturmuş olan anlamında birleşik kelimeler yapar.

→ Kahtarün-ı Kubbe-nişin 418b/11.

niyâz (*Far.*) *is.* Yalvarma, dua 288a/20.

nizâ (*Ar.*) *is.* Kavga, çekişme 338a/12.

nîze (*Far.*) *is.* Mızrak, süngü 339b/24.

→ nîze-i Tâlimün 340b/8, Yalman-ı nîze 340b/9, nîze-i cân-sitân 341b/18, nîze-yi cân-güzâr 359a/14, nîze-i Cihân-gîr 380a/20.

nūr (*Ar.*) *is.* Aydınlık, parlaklık 393a/23.

→ nūr-ı Yezdānî 402a/4.

→ Nār-ı Nūr 321a/6.

nūş (*Far.*) *is.* İçki için, içki 329a/17.

→ ayş-ı u nūş 324a/24, ‘ayş u nūş 408a/13.

nuṭṭ (*Ar.*) *is.* Konuşma 409b/3.

nümā (*Far.*) *sf.* Gösteren, benzeyen.

→ şecā‘ at-i raḥş-numāsın 379a/20-21.

nümāyān (*Far.*) *sf.* Aşık, açık, belli 385b/5.

nüzül (*Ar.*) *is.* Konaklama, inme 412a/20.

→ nüzül-ı ni‘ met 412b/5.

-O-

oğlan *is.* Erkek çocuk, oğlan 393b/1.

ohşa- I. Çok yakınından geçmek, degmek 380a/20.

II. Sevgi ve şefkatini göstermek için elini bir şeyin üzerinde gezdirmek 297b/10.

ol I. *sf.* O 298a/3.

II. *zm.* O 298b/15.

oñar- Onarmak, hazırlamak 297b/7.

ordu *is.* Ordu, karargah 325a/21.

oturaḳ *is.* Konaklama, mola 325b/21.

otağa *is.* Padişah ve vezirlerin kavuklarına taktıkları tüy veya püskül şeklindeki süs, tuğ, çelenk 286b/13.

-Ö-

öd *is.* Öd, safra.

ödi ağzına gel- *dey.* 406b/13.

ödi ḳop- *dey.* 342b/15.

ökçe *is.* Topuğun arka bölümü, ökçe 378a/9.

ölü *is.* Ölmüş insan, ölü 361a/21.

‘ömr (*Ar.*) *is.* Ömür, yaşam 366b/19.

→ müddet-i ‘ömr 363a/21.

öñ *is.* Ön 372b/7.

öñince *zf.* Önü sıra, önünden 373b/11.

ötürü *zf.* Ötürü, dolayı, yüzünden 394a/12.

öyke *is.* Öfke 297b/14.

öykelen- Öfkelenmek 331b/4.

‘özr (*Ar.*) *is.* Özür, mazeret 332b/10.

-P-

pā (*Far.*) *is.* Ayak.

→ ez-ser u pā 330b/16, ser-ā-pā 360a/2.

pā-bend (*Far.*) *b. is.* Ayak bağı, köstek, engel, mani 351b/3.

pāk (*Far.*) *is.* Temiz, arı 351b/23.

pākize (*Far.*) *sf.* Temiz.

→ duḡter-i pākize 386a/22.

pāhire *bk.* pākize 328a/5.

pālheng (*Far.*) *is.* Kement, boyna takılan halka 406b/19.

perākende (*Far.*) *is.* Dağınık, dağıtma 401b/5.

pāre (*Far.*) *is.* Parça, adet 402a/20.

pāy (*Far.*) *is.* Ayak 286b/13.

→ Heşt-pāy-ı Baḡrī 406b/8.

→ ḡāk-i pāy 386a/22.

pāyine düş- 418a/15.

pāy-i taḡt (*Far.*) *b. is.* Tahtın bulunduğu yer, merkez 414a/13.

pāy-māl (*Far.*) *b. sf.* Ayaklar altına alınmış, ezilmiş, çığnenmiş 297a/23.

pāyān (*Far.*) *is.* Son, gaye 366b/5.

→ ḡadd-i pāyān 291b/14.

pāydār (*Far.*) *sf.* Sabit, kalıcı 375b/4.

pāye (*Far.*) *is.* Derece, rütbe 329a/10.

pāzār (<*bāzār*, *Far.*) *is.* Pazar 417a/14.

peder (*Far.*) *is.* Baba 349b/11.

peftere *is.* Hallaç tokmağı 417b/3.

pehlivān (*Far.*) *is.* Savaşçı, yiğit, kahraman 355a/3.

→ Pehlivān-ı Zengbār 361b/20.

→ pehlivān-ı ‘ālī-şān 409a/6.

→ Pehlivān-ı Siyāh 410b/15.

pehlivānī (*Far.*) *is.* Pehlivanlara has, özel.

→ dest-i pehlivānī 292b/15, muşt-ı pehlivānī 313b/6.

pehlivānlık (*Far.+ T.*) *is.* Yiğitlik 413a/23.

peleng (*Far.*) *is.* Leopar, Kaplan 417b/20.

→ Behmen-i Peleng-pūş 286a/1, Peleng-ser 403b/7.

pençe (<*penc*, *Far.*) *is.* El 288a/4.

→ pençe-i āfitāb 415a/8.

→ Pīşevī Pençe-gīr 338b/6.

pend (*Far.*) *is.* Nasihat, öğüt 304a/8.

pengāh bk. **bengāh** 323a/25.

perdāhte (*Far.*) *sf.* Parlatılmış, cilalanmış 295b/21.

perde (*Far.*) *is.* Pere, örtü 334a/1.

→ serā-perde-i İskender-i Kübrā 412a/17.

→ pes-perde-i ʿişmet 412b/12.

perest (*Far.*) *sf.* Eklendiği kelimeye tapan, inanan anlamı verir.

→ āteş-perest 323a/16, Hūdā-perest 322a/25, Yezdān-perest 342a/6.

perestār (*Far.*) *is.* Hizmetçi, bende 318b/18.

perī (*Far.*) *is.* Peri 319a/1.

perīṣān (*Far.*) *sf.* Dağınık, karışık 343b/16.

perkit- (<berkit-, TTA)
Sağlamlaştırmak, sertleştirmek 364b/10.

perri bk. **perī** 318b/12.

→ dīv-i perri 318b/2, Rūṣen Perri 318b/23, Zīver Şāh-ı Perri 319a/7.

pertāb (*Far.*) *is.* Atlamak, sıçramak 335b/9.

pertāv (*Far.*) *is.* bk. **pertāb** 304b/22.

pervā (*Far.*) *is.* Korku, çekinme.

→ bī-pervā 356b/7.

pervāz (*Far.*) *is.* Uçmak, uçuş 377a/20.

→ ʿAnkā-yı Zengī Bülend-pervāz 415a/22.

perverde (*Far.*) *is.* Yetiştirilmiş, büyütülmüş 361b/19.

pes (*Far.*) *is.* Yeter, kâfi 389a/9.

pest (*Far.*) *sf.* Aşağı, alçak.

pest-pāye (*Far.*) *b. sf.* Derecesi aşağı olan, düşük rütbeli 329a/10.

peşimān (*Far.*) *is.* Pişman 327a/20.

peškeş (<piş-keş, *Far.*) *is.* Hediye, armağan 326a/10.

peydā (*Far.*) *is.* Meydanda, açıkta, mevcut, var olan, aşikâr 326b/24.

→ nā-peydā 398a/18.

peykān (*Far.*) *is.* Okun ucundaki sivri demir, temren 363b/18.

peyker (*Far.*) *is.* Yüz, çehre.

→ gürz-i küh-peyker 284b/11.

peymā (*Far.*) *sf.* Ölçen, ölçücü anlamında birleşik kelimeler yapar.

→ bāde-peymā 325b/20.

→ raḥş-ı cihān-peymā 412b/12.

peyvend (*Far.*) *is.* Bağ 343a/8.

peyveste (*Far.*) *is.* Ulaşmış, ermiş 406b/5.

pinhān (*Far.*) *sf.* Gizli, saklı 358b/2.

p̄ir (*Far.*) *is.* Yaşlı, ihtiyar, ak sakallı ulu kişi 415b/6.

→ Kürdiz P̄ir 288b/25.

p̄irāhen (*Far.*) *is.* Gömlek 411b/3.

p̄irāste (*Far.*) *sf.* Tertip edilmiş, düzeltilmiş, donatılmış, süslenmiş 327b/12.

p̄iše (<*b̄iše*, *Peh.*) *is.* Koru, koruluk, orman.

p̄iše-zār 366a/12.

piyāde (*Far.*) *is.* Yaya giden asker, piyade 327b/12.

poḥ *ünl.* 350a/17.

post (*Far.*) *is.* Makam 379a/4.

p̄ulād (*Far.*) *is.* Çelik 323b/24.

p̄ulād-siper 363a/9.

p̄ulād-zencir 368b/2.

p̄ūs (*Far.*) *is.* Öpme, öpüş 363a/9.

p̄uṣ (*Far.*) *is.* Örtü, perde.

→ Behmen-i Peleng-p̄uṣ 285b/23, çul-p̄uṣ 296a/15.

p̄uṣide *bk.* **p̄uṣ** 312a/1.

p̄ür (*Far.*) *is.* Çok, dolu anlamlarında birleşik kelimeler yapar.

p̄ür-ğazab 390a/10.

p̄ür-silāh 315a/19.

p̄ür-kaṣāvet 329a/9.

p̄ür-āteṣ 361a/9.

p̄ür-enver 379a/14.

p̄ür-ṣükūh 381b/14.

→ ṣas-ı p̄ür-ḥūn 410b/8.

p̄üṣte (*Far.*) *is.* Tepe, yığın 317b/25.

-R-

Rabb (*Ar.*) *is.* Allah, tanrı 336b/7.

Rabbānī (*Ar.*) *sf.* Allah'a özgü, Rab ile ilgili.

→ hidāyet-i Rabbānī 330b/8,

Ḥikmet-i Rabbānī 414b/25.

rabṭ (*Ar.*) *is.* Bağlama 355a/20.

ra^c d (*Ar.*) *is.* Gök gürültüsü.

→ ra^c d-ı felek 413a/2.

→ ra^c d-ı ṣā^c ika 291b/20.

rāh (*Far.*) *is.* Yol 368b/25.

→ ^cazm-i rāh 351a/14.

→ Niṣf-ı rāh 345a/24.

rāḥat (*Ar.*) *is.* Rahatlık, huzur 374a/22.

rāhib (*Ar.*) *is.* Rahip, papaz 347a/15.

→ Kübrān Rāhib 346b/23.

→ Berehmen-i Rāh-zen 394a/10.

→ rāh-ı kūh 411a/4.

raḥmet (*Ar.*) *is.* Acıma, esirgeme, koruma 410a/24.

raḥne (*Far.*) *is.* Zarar, ziyan 339a/9.

raḥş (*Ar.*) *is.* At, iri, gösterişli, güzel at, Rüstem' in atının ismi 340b/18.

→ raḥş-ı raḥşān 379a/15.

→ raḥş-ı siyāh 393a/11.

→ raḥş-ı heşt-pā 406b/7.

→ raḥş-ı ejderī 407b/25.

→ raḥş-ı cihān-peymā 412b/12.

raḥt (*Far.*) *is.* At takımı, eyer takımı 383a/10.

raḥkāş (*Ar.*) *is.* Saatlerin hareketini düzenleyen, zembereğin itmesiyle sağa sola sallanarak saatin çarklarını hareket ettiren, ucu ağırlıklı uzunca çubuk, sarkaç, pandül, 415a/1.

rām (*Ar.*) *is.* İtaat eden, boyun eğen 413b/13.

rān (*Far.*) *is.* Uyluk.

→ miyān-ı rān 362b/18-19.

rāst (*Far.*) *is.* Doğru, uygunluk, karşılaşmak 287b/4.

ra'şe (*Far.*) *is.* Titreme.

ra'şe-künān (*Far.*) *b. sf.* Titreyen 312a/17.

ra'şe-dār (*Far.*) *b. sf.* Titreyen 355b/21.

ra'şe-nāk (*Ar.-Far.*) *sf.* Titrek 355b/21.

rāvī (*Ar.*) *is.* Rivayet eden, anlatan 334a/24.

→ rāvī-yi şīrīn-zebān 344b/18.

→ rāvī-i dānā 411a/10.

rāy (*Ar.*) *is.* Fikir, görüş, düşünce 404b/19.

rāyiḥa (*Ar.*) *is.* Koku 346b/9.

rāz (*Far.*) *is.* Gizli sır, saklı şey 297a/21.

rāzī (*Ar.*) *sf.* Kabul eden, boyun eğen 285a/13.

redd (*Ar.*) *is.* Geri çevirme, inkar etme, reddetme 305b/4.

refīk (*Ar.*) *is.* Arkadaş, yoldaş 416a/12.

reg (*Far.*) *is.* Damar.

reg-be-reg 290b/17.

rehā (*Far.*) *is.* Kurtuluş 301a/24.

reml (*Ar.*) *is.* Falcılık 318b/4.

reng (*Far.*) *is.* I. Renk 353a/19.

II. Hile, oyun, dalavere 326a/20.

resān (*Far.*) *is.* Yetiştiren, olgunlaştıran.

ḥīle-resān 349a/5.

resen (*Ar.*) *is.* Atı veya davarı bağlamak için kullanılan ip 295a/2.

resm (*Ar.*) *is.* Âdet, usul, tarz 286a/2.

reşk (*Far.*) *is.* Kıskanma 330b/8.

revān (*Far.*) *sf.* Akan, yürüyen, giden 335b/2.

revāne *bk. revān* 374a/9.

revende (*Far.*) *sf.* Gidici, giden
394a/13.

revh/revh (*Ar.*) *is.* Rahatlık, gönül
rahatlığı 397b/10.

revzene (*Ar.*) *is.* Pencere, revzen
301b/8.

re`y (*Ar.*) *is.* Görüş, fikir, düşünce
308a/11.

rezm (*Far.*) *is.* Savaş, cenk, muharebe
331b/19.

→ ‘Azm-i meydān-ı rezm 330b/14.

rifk (*Ar.*) *is.* Yumuşaklık, yavaşlık,
nezaket, tatlılık 355b/6.

rizā (*Ar.*) *is.* Hoşnutluk, memnunluk,
onay, kabul 371a/23.

ri`āyet (*Ar.*) *is.* Saygı, itibar, ikram
374b/3.

rikāb (*Ar.*) *is.* Üzengi 380a/21.

rind (*Far.*) *sf.* Kalender, aldırışsız
299b/1.

riše (*Far.*) *is.* Saçak, püskül 340b/13.

rivāyet (*Ar.*) *is.* Söylenti, nakletme,
anlatma 337b/6.

rizān (*Far.*) *sf.* Dökülen, akan 340b/11.

rize (*Far.*) *is.* Ufak parça, döküntü,
kırıntı 363a/13.

rūšenā (*Far.*) *is.* Aydın, münevver,
parlak 384a/7.

rub[‘] (*Ar.*) *is.* Çeyrek, dörtte bir.

rub[‘]-ı meskūn Dünya’nın kara olan
dörtte bir kısmı 318a/14.

→ ‘azm-ı rub[‘]-ı meskūn ey-
320a/18-19.

rubūde (*Far.*) *sf.* Kapılan, kapılmış olan
415a/15.

rūfte (*Far.*) *is.* Süpürme 379a/18.

rūh (*Ar.*) *is.* Ruh, can, nefes 319b/15.

→ teslīm-i rūh 288a/22.

ruḥṣat (*Ar.*) *is.* İzin, fırsat 322b/10.

rūšen (*Far.*) *sf.* Aydın, parlak 381a/4.

rūy/rū (*Peh.*) *is.* I. Yüz.

→ rū-be-rū 302a/24, rūy-ı dīl
309a/7, rū-gerdān 362b/16, zišt-i rū-
zengī 410a/11

II. Yüzey, satıh.

→ rūy-ı zemīn 384a/7.

→ rū-yı ḳubbe-i felek 388a/25.

ru`yā (*Ar.*) *is.* Rüya.

→ ‘ālem-i ru`yāda 409b/4.

rūzgār (*Far.*) *is.* Zaman, devir, rüzgar,
yel 320a/4.

rūsvāy (*Far.*) *sf.* Rezil 367b/23.

-S-

sa' ādet (Ar.) *is.* Mutluluk.

→ sa' ādet-i fi'd-dāreyn 354a/22,
necm-i iḳbāl-i sa' ādet-i raḫṣān 366b/5.

sā' at (Ar.) *is.* Saat, vakit, zaman
362b/18.

ṣabā (Ar.) *is.* Gün dogusundan esen
hafif rüzgâr 358b/1.

→ bād-ı ṣabā 376b/4.

ṣabāḥ (Ar.) *is.* Sabah 358b/4.

sābıḳa (Ar.) *is.* Gecmişte olan şey,
geçmiş bulunan olay 411b/13.

→ küdüret-i sābıḳa 387a/16.

ṣābit-ḳadem (Ar. + Ar.) *is.* Sözünde
duran, verdiği sözden caymayan
326b/14.

ṣabr (Ar.) *is.* Sabır 347b/19.

ṣadā (Ar.) *is.* Ses, yankı 358b/20.

ṣaded (Ar.) *is.* Konu, bahis, niyet,
maksat 364a/21.

ṣadr (Ar.) *is.* Başköşe 377b/11.

ṣaf (Ar.) *is.* Sıra, kat 390b/5.

ṣaf çek- /ṣaf bağla- /ṣaf tut- (Ar. + T.)
b. f. Sıralanmak, sıraya girmek 284b/6,
406b/2, 406b/11.

ṣafā (Ar.) *is.* Gönül rahatlığı, safa
eylemek, şenlenmek 307b/15.

ṣafālan- (Ar.+T.) Eğlenmek, keyifleni
çıkarmak 410b/11.

ṣaff-ṣiken (Ar.+Far.) *b. sf.* Düşman
saflarını yaran yiğit 362b/5-6.

ṣağ I *sf.* Sol karşıtı, sağ 368a/20.

II. *is.* Sağ olma durumu, ölmemiş
olma 362b/23.

ṣāğar (Far.) *is.* İçki bardağı, kadeh
374b/16.

ṣāḥib (Ar.) *is. ve sf.* Sahip, malik,
koruyan 377a/9.

→ Ṣāḥib-i bāğ 377b/9.

→ ṣāḥib-i ḳuvvetler 379a/19.

ṣāḥib-ḳırān (Ar.+Far.) *b. is.* Çok güçlü
ve üstün hükümdar 379b/19.

→ ṣāḥib-ḳırān-ı 'ālem 317b/2.

ṣāḥib-ḳırānī (Ar.+Far.) *b. sf.*
Sahipkıranlara özgü.

→ ālāt-ı ṣāḥib-ḳırānī 378b/22.

→ ṣecā' at-i ṣāḥib-ḳırānī 391b/8.

→ sille-i ṣāḥib-ḳırānī 407b/1.

ṣāḥib-ḳırānlık (Ar.+Far.+T.) *b. is.*
Yiğitlik 408b/19.

ṣāḥife (Ar.) *is.* Sayfa, zaman içindeki
safhalardan her biri.

→ ṣāḥife-i 'ālem 364a/7.

→ şāḥife-i sīme 415b/14.
şāḥire (Ar.) *sf.* Büyücü kadın 318a/5.
şahḥn (Ar.) *is.* Orta yer, meydan.
→ şahḥn-ı meydān 328a/10.
→^ç azm-i şahḥn-ı neberd 329b/6.
→ miyān-ı şahḥn-ı ġāye 354b/14.
→ şahḥn-ı veġā 379a/18.
şahḥrā (Ar.) *is.* Bozkır, çöl 290a/20.
şā' iḡa (Ar.) *is.* Yıldırım.
→ ra^ç d-ı şā' iḡa 291b/20.
sā'ir (Ar.) *sf.* Diğer, başka 292a/12.
şakātla- (Ar. + T.) *is.* Sakatlamak
416b/6.
şakın *ünl.* Aman ha, sakın 296b/20.
şakır şakır *b. zf.* Şiddetle, aralıksız,
sürekli titreme durumu 329b/22.
sākī (Ar.) *sf.* Su veren, içki dağıtan
334b/23.
sākīlik (Far.+T.) *is.* Sakilik mesleği
374b/16.
sākin (Ar.) *sf.* Hareketsiz olan, uslu
291a/22.
şalā (Ar.) *is.* I. Meydan okuma 388a/7.
II. Davet etme, davet 296b/17.
şalāḥ (Ar.) *is.* İyi duruma gelme,
düzelmeye, iyileşme, iyi olma.
→ kābiliyyet-i şalāḥ 363b/8.

şalābet (Ar.) *is.* Sağlamlık, kuvvet,
dayanma, cesaret, metanet 368a/15.
şalık *is.* Tavsiye, haber, bilgi.
şalık ver- Bir şeyin uygun olduğunu
söylemek, tavsiye etmek 413b/23.
sālār (Far.) *is.* Kafile veya kabile
başkanı, reis, baş, başkomutan 369a/3.
→ kāfile-i sālār 394b/8.
sālīm (Ar.) *sf.* Sağ, sağlam 381a/22.
saña *zm.* Sana 382b/23.
şan^ç at (Ar.) *is.* Ustalık, hüner 294b/24.
şandalī (Ar.) *is.* İskemle, hükümet
kürsüsü, mevki, sandalye 409b/11.
→ pāy-i taḥt şandalīsi 386a/10.
şanduk (<şandūk, Ar.) *is.* Sandık
319b/19.
şānī (Ar.) *sf.* İkinci.
→ rivāyet-i şānī 393b/3.
→ Neyrem-i Şānī 401a/10.
şapan (TTA) *is.* Taş atmak için ipten
örülen alet 359b/11.
→ keff-i şapan 359b/11.
-sār (Far.) *sf.* Yer ve sahib olma
durumu bildiren birleşik kelimeler
yapar.
şerm-sār 373a/13.
çeşme-sār 374a/3.

şarb *sf.* Sarp, çetin, sert, keskin
299b/16.

sarāy (*Far. serāy*) *is.* Saray 365a/6.

→ Bāb-ı sarāy 365a/11.

→ Sarāy-ı Bürzū 389a/17.

→ sarāy-ı Keyhüsrev 398a/10.

şarı *sf.* Sarı renk 302a/23.

şav- Kovmak, savmak 308b/11

şavāb (*Ar.*) *is.* Doğru, uygun 323b/3.

şavuşdur- Atlatmak, geçiştirmek
377b/18.

sa'y (*Ar.*) *is.* Çalışma, gayret etme
358a/6.

→ sa'y-ı ikdām ey- 363b/10.

şayd (*Ar.*) *is.* Av, avlanmak, ava gitmek
366a/6.

sāye (*Far.*) *is.* Gölge, himaye 368a/17.

sāye-bān (*Far.*) *b. is.* Gölgecik,
büyük çadır, şemsiye 376b/2.

sāz (*Far.*) *is.* Çalgı aleti 344a/17.

sebeb (*Ar.*) *is.* Bahane, münasebet,
sebep 380a/6.

→ Bi-lā-sebeb 404a/22.

sebük-bār (*Far.*) *b. sf.* Yüku hafif,
eşyası az olan, derdi tasası olmayan.

→ Şarşar-ı Sebük-bār 317a/3.

sed (*Ar.*) *is.* Set, bir işin veya davranışın
olmasına engel olmak.

sedd (*Ar.*) *is.* Bent, set, geçilmesi zor
engel.

→ sedd-i İskender 363a/3.

sefid (*Peh.*) *sf.* Beyaz, ak.

→ dīv-i sefid 390b/25.

seg (*Far.*) *is.* köpek 362a/22.

segirt- Hızlı bir şekilde gitmek 393a/7.

sehā (*Ar.*) *is.* El açıklığı, cömertlik
339b/11.

seher (*Ar.*) *is.* Sabah vakti, şafağın
sökmek üzere olduğu zaman.

→ necm-i seher 349a/5.

seherī (*Ar.*) *zf.* Seher vaktinde olan
376b/3.

sehīl (*Ar.*) *is.* Eşeğin göğsünden gelen
hırıltı 373b/15.

sehl (*Ar.*) *sf.* Kolay, kısa 324b/25.

→ müddet-i sehl 389a/2-3.

sehm-nāk (*Far.*) *sf.* Korkunç, korkulu.

→ sehīl-i sehm-nāk 319b/25.

seht (*Peh.*) *sf.* Sert, şiddetli.

→ sille-i seht-i 'ayyārī 346a/16-17.

selām (*Ar.*) *is.* Selam 309a/7.

selāmet (Ar.) *is.* Kurtulma, salimlik, kurtuluş, tehlikeden salim olmak 331b/2.

selef (Ar.) *is.* Önceki, eskiler, halef karşıtı 366b/14.

seme (Ar.) *is.* Şaşkın, sersem 328a/25.

semīn (Ar.) *sf.* Besili, yağlı, şişman, semiz 374b/22.

semt (Ar.) *is.* Taraf, yön 373b/5.

şenā (Ar.) *is.* Övme 287b/5.

→ taḥiyyāt-ı şenā 367a/16.

sendān (Ar.) *is.* Demirci örsü.

→ sendān-ı āhen-gerān 383b/17.

sene (Ar.) *is.* Yıl 382a/9.

seng (Far.) *is.* Taş, hacir 359b/12.

→ seng-i siyāh 288a/16.

→ seng-i āsiyāb 356b/23.

sengīn (Far.) *sf.* Taştan yapılmış, taş gibi sert 348b/14.

seniy (Ar.) *sf.* Yüksek, yüce 292b/7.

ser (Far.) *is.* Baş, en üst.

→ Be-ser-çeşm 288b/13, Kırtās-ı Merdüm-ser 302b/15, ez-ser u pā 330b/16, teng-ser 337b/15, sālār-ser-i firār 369a/3, Peleng-serler 403b/7, Bebr-serler 403b/16.

ser-āmed (Far.) *b. sf.* Başta bulunan, ileri gelen 300b/15.

ser-ā-pā (Far.) *zf.* Baştan sona, bütün, hep 360a/2.

ser-‘asker (Far.+Far.) *is.* Baş savaşı 322b/8.

ser-te-ser (Far.) *zf.* Baştan başa, tamamı 362b/6.

ser-bāz (Far.) *b. sf.* Cesur, yiğit, korkusuz, cesaretli 347b/23.

serdār (Far + Far.) *b. is.* Başkumandan 377a/3.

ser-efrāz (Far.) *b. sf.* Başı dik 318a/4.

ser-encām (Far.) *b. is.* Başa gelen olaylar 347a/10.

ser-fürū (Far.) *b. f.* Baş eğmek, söz dinlemek, itaat etmek 337a/20.

ser-gerdān (Far.) *b. sf.* Başı dönen, ne yapacağını bilmeyen, şaşırılmış 367a/23.

ser-güzešt (Far.) *b. is.* Serüven, macera 317b/18.

ser-ḥad (Far. Ar.) *b. is.* Sınır, hudut 335b/2.

ser-ḥalka (Far. + Ar.) *b. is.* Baş halka 341b/3.

ser-ḳaplan (Far.+T.) *is. mec.* Baş savaşı 290a/6.

ser-i meydān (Far.+Ar.) *b. is.* Meydanın başı 321b/11.

ser-nāme (*Far. + Far.*) *b. is.* Mektup, kitap vb. şeylerin başına yazılan yazı, mektup başlığı, önsöz 321a/7.

ser-nigūn (*Far.*) *b. sf.* Ters dönmüş, talihsiz, başaşağı 303a/2.

ser-tīz (*Far.*) *b. sf.* Ucu sivri olan, başı sivri olan, keskin 402b/3.

ser-vaqt (*Far.*) *is.* Boş oda 316b/16.

serā (*Ar.*) *is.* Toprak.

→ tahte'ş-serā 345b/14.

serā-perde (*Far.*) *b. is.* Padişah çadırı, saray perdesi 412a/19.

→ serā-perde-i Tālīmūn 350a/25.

→ serā-perde-i İskender-i Kübrā 412a/17.

serāsime (*Far.*) *is.* Sersem, sersemlik 343a/7.

sere *is.* Açık ve gergin şekilde duran başparmakla işaret parmağının uçları arasındaki uzunluk 378a/19.

serhengān (*Far.*) *is.* Çavuşlar, yasakçılar, bekçiler 378b/19.

serir (*Ar.*) *is.* Oturulacak yüksekçe yer veya yatak, kerevet, dīvan, sedir 349b/2.

serrāc (*Ar.*) *is.* At takımları, eyer ve koşum yapan veya satan kimse 417b/12.

sermūze (*Far.*) *is.* Çizme 396a/17.

serrişte (*Far.*) *is.* İpucu 294a/14.

server (*Far.*) *is.* Başkan, reis, ulu 378a/2.

→ server-i 'ālem 408a/7.

→ server-i yegāne 409a/8.

→ server-i mümtāz 318a/4.

→ server-i dūd-āzmā 328a/9.

→ server-i Hābeşī 330b/22.

sevāhil (*Ar.*) *is.* Sahiller, kıyıları.

→ Sevāhil-i Mağrib 367a/16.

sevdā (*Far.*) *is.* Heves, istek.

→ def^c -i sevdā 418b/17.

seyāhat (*Ar.*) *is.* Yolculuk 317b/14.

→ ārzū-yı seyāhat 401b/20.

seyr (*Ar.*) *is.* Gözle bakmak 411a/5.

seyyāle (*Ar.*) *is.* İçki, şarap.

→ devr-i seyyāle 344a/14.

seyyān (*Ar.*) *sf.* Eşit müsavi 347b/25.

sezā (*Far.*) *sf.* Layık, yaraşır, karşılık.

→ cevāb-ı nā-sezā 311a/5-6.

şın- Kırmak, kırılmak, bozulmak 302b/20.

şınur (<*synoron*, *Yun.*) *is.* Sınır 375a/8.

şırr (*Ar.*) *is.* Gizli tutulan, sır 410a/2.

şırt *is.* Sırt 312a/16.

sihr (*Ar.*) *is.* Sihir, büyü 419a/25.

s̄il (*Ar.*) *is.* Sel 306a/10.

silāḫşūrluḫ (*Ar.+Far.+T.*) *is.* Savaşçılık
379a/21.

silk- Silkmek, sarsmak 381a/21.

sille (*Far.*) *is.* Sille, tokat, şamar
382b/11.

s̄im (*Far.*) *is.* Gümüş 344a/13.

s̄im-sāgar 334b/23.

s̄im-āb-mānend 349a/5.

s̄im-endām 370b/14.

s̄im-āb 381b/5.

s̄imīn (*Far.*) *sf.* Gümüştēn, gümüş gibi,
gümüşe benzer.

→ ḫufl-i s̄imīn 374b/22.

S̄imīn-ber Bānū 395b/10.

s̄imurḡ (*Far.*) *is.* Bir masal kuşu, anka
306b/22.

→ s̄imurḡ-1 ʿanḫā 306b/24.

siñ- Sinmek, saklanmak, pusmak
326a/16.

s̄ine (*Far.*) *is.* Göğüs, baḡır, kalp
393b/14.

→ s̄ine-i Rüstēn 399a/16, s̄ine-i
Şeybān 328b/13.

→ s̄ine-şāf it- 414a/19.

sipāh (*Far.*) *is.* Asker, leşker, ordu
371a/7.

sipāhīlik (*Far. + T.*) *is.* Tımar sahibi
süvari askeri 381b/20.

sipāriş (*Far.*) *is.* Ismarlama, yapılmasını
isteme 390b/25.

sipehbed (*Far.*) *is.* Ser-asker, çeribaşı
387a/10.

siper (*Far.*) *is.* Siper 284b/10.

pūlād-siperin 363a/9.

→ dāmen-i siper 363a/11.

→ āyine-i siper 363a/9.

→ siper-i Ṭālīmūn 355a/23.

sirişk (*Far.*) *is.* Gözyaşı.

→ sirişk-i miḫnet-i dūrdāne
366a/19-20.

siyāh (*Far.*) *is. ve sf.* Siyah 366a/19.

→ şir-i siyāh 414a/19.

→ şemʿ -i siyāh 363a/23.

→ esb-i siyāhī 416b/17.

→ raḫş-ı siyāh 393a/11.

→ Pehlivān-ı Siyāh'dan 410b/15.

siyāḫ (*Ar.*) *is.* Üslup, tarz, ifade tarzı
308a/16.

siyeh *bk.* siyah.

→ Siyeh Merd-i Keylānī 366a/25.

şofra (*Ar.*) *is.* Azık, üzerinde yemek
yenen yer, içi yiyecek dolu sini
416a/24.

şoğan *is.* Soğan 415a/11.

şoĥbet (*Ar.*) *is.* Sohbet, hasbihal 415a/23.

şoluk *is.* Soluk, nefes 417b/5.

şoñ *is.* Son 313a/8.

şoñra *zf.* Sonra 315a/12.

sost (*Peh.*) *sf.* Zayıf, gevşek, dayanıksız 290b/23.

şovuk *is.* Soğuk 360a/17.

→ başına şovuk geç- *dey.* 339b/7.

sög- Sövmek, küfretmek 364a/17.

sök- Yerinden çıkmak 364b/20.

su'āl (*Ar.*) *is.* Soru, sual 366b/22.

şuffe (*Ar.*) *is.* Sofa, avlu 418a/20.

sūhte (*Far.*) *sf.* Yanmış, yanık 321b/9.

sultān (*Ar.*) *is.* Sultan, padişah.

→ sultān-ı Türkistān 299b/1.

→ sultān-ı bānūyān 309b/8.

→ Sultān-ı ĥāver 330b/13.

→ sultān-ı ʿayyār 351b/12.

→ sultān-ı Zengbār 370b/18.

şun- Sunmak 318a/18.

şunʿ (*Ar.*) *is.* Yaratma, yapma, yapış, var etme 374a/17.

sūr (*Far.*) *is.* Düğün, şenlik 374b/10.

şüret (*Ar.*) *is.* Görünüş, şekil 377a/4.

→ tebdīl-i şüret 379b/13.

sūy (*Far.*) *is.* Cihet, yön, taraf.

→ sūy-ı ĥāver 380b/14.

sūz (*Far.*) *sf.* Eklendiği kelimelere yakan, yakıcı anlamı verir.

→ Cabbār-ı Cihān-sūz 416b/7.

sūzān (*Far.*) *sf.* Yakan, yakıcı, ateşli.

→ nār-ı sūzān 302a/16.

→ āteş-i sūzān 343b/15.

→ evrāk-ı sipihr-i sūzān 366a/20.

sūziş (*Far.*) *is.* Yanma, yakma, hüznün tesiri, yürek yanması.

→ ĥūrān-ı sūziş 366a/20.

sūĥan (*Far.*) *is.* Söz, lakırdı, kelam.

→ nākıl-ı sūĥan-edā 411a/10.

Süleymānī (*Ar.*) *is.* Süleyman'a ait 393b/9.

→ merhem-i Süleymānī 378a/22.

→ tīg-i ʿaqraba-i Süleymānī 411b/1.

şümme (*Ar.*) *zf.* Sonra.

→ ĥāşā şümme ĥāşā 357a/23.

süpüri tut- Sürünüp emekleyerek kaçmak 400b/18-19

sürāhī (*Ar.*) *is.* Sürahi 312a/2.

sürme *is.* Sürme, kirpik boyası 409b/14.

sürür (*Ar.*) *is.* Mutluluk, sevinç 331b/24.

sütün (*Far.*) *is.* Direk, amud, destek 311b/21.

sütürk (*Far.*) *sf.* Büyük, iri, kutlu, gazaplı, hiddetli.

→ Gīv-i sütürk 396a/3.

süvār (*Far.*) *is.* Binen, binici 312b/17.

Behrām-ı Evren-süvār 321a/1.

Hezīrān-ı Fīl-süvār 321a/8.

sūzen (*Far.*) *is.* İğne 328b/15.

-Ş-

şābāş (<şādbāş, *Far.*) *is.* Takdir ve beğenme ifade eder 306a/13.

şād (*Far.*) *sf.* Sevinçli, neşeli 398a/4.

şād-merg (*Far.*) *b. is.* Aşırı sevinmekten gelen ölüm 419b/10.

şād u ḥandān (*Far. + Far.*) *b. sf.* Sevinçli ve mutlu, gülyüzlü 419b/9.

şāfī (*Ar.*) *sf.* İkna eden, yeterli, doğru dürüst 346a/5.

→ cevāb-ı şāfī 354a/25.

şāh (*Far.*) *is.* Hükümdar, padişah 354b/4.

→ Humāyūn Şāh 284b/25, Siyāmek Şāh 299a/14, Ferāhim Şāh 304b/1, Enher Şāh 308b/12, Ġazanfer Şāh 312b/20, Senmizād Şāh 317b/20, Zīver Şāh-ı Perri 318a/9, Ṭālīmūn Şāh

319a/1, Ṭīmūr Şāh 320b/14, Hürrem Şāh 321a/3, Kerīmān Şāh 325b/2, Girān Şāh 325b/7, Ṭīmār Şāh 327b/17, Zerdūn Şāh 354b/5, ‘Anter Şāh 355a/7, gürz-i Ṭālīmūn Şāh 363a816.

şāhān (*Far.*) *is.* Şahlar, padişahlar 409a/2.

şaḥş (*Ar.*) *is.* Kişi, kimse 397a/14.

şākird (*Far.*) *is.* Talebe, çömez, çırak 410a/18.

şakḳ (*Ar.*) *is.* Yarma, ikiye bölme, yarılma, çatlama 412a/14.

şarāb (*Ar.*) *is.* Şarap 296a/13.

şarḳ ve ġarb (*Ar. + Ar.*) Doğu ve Batı, bütün dünya.

→ şāhib-ḳirān-ı şarḳan ve ġarb 419a/14.

şarṭ (*Ar.*) *is.* Şart, koşul 382a/6.

şaşt (*Far.*) *is.* Okçuların başparmaklarına taktıkları yüzük 359b/17.

şa‘şa‘ a-baḥş (*Ar. + Far.*) *b. sf.* Parıltı veren.

→ şa‘şa‘ a-baḥş-ı heft-i eḳālīm 330b/13.

şaşur- Şaşırma 328a/22.

şāyed (*Far.*) *bağ.* Eğer, şayet 333b/9.

şeb (*Far.*) *is.* Gece.

→ sūlūş-i şeb 344a/22.

→ ŧeb-i bi-ħayr 409b/1.

ŧeb-ħūn (*Far.*) *b. is.* Gece baskını 402b/13.

ŧeb-reng (*Far.*) *b. sf.* Gece renginde, siyah.

→ ŧeb-reng ʿ Ayyār 316b/7.

ŧeciʿ (*Ar.*) *sf.* Cesur, yiğit, kahraman 286a/4.

ŧeddādī (*Ar.*) *sf.* Çok büyük ve sağlam yapı 323a/7.

ŧedīd (*Ar.*) *sf.* ŧiddetli, sert olarak, sıkı 340b/7.

→ ɗarb-ı ŧedīd 331b/8.

→ ʿ azāb-ı ŧedīd 346a/4.

→ zaħm-ı ŧedīd 372a/12.

ŧehīd (*Ar.*) *is.* Allah yolunda canını feda eden müslūman, ŧehit 361b/8.

ŧehinŧāh (*Far.*) *b. is.* ŧahlar ŧahı, en büyük hükümdar 375b/4.

ŧehr (*Ar.*) *is.* ŧehir, kent 418b/11.

→ Kethudā-yı ŧehr 398b/2.

→ ʿ azm-i ŧehr ey- 313a/10.

ŧehriyār (*Far.*) *b. is.* Hükümdar 366b/5.

ŧeh-zāde (*Far.*) *b. is.* Hükümdarın oğlu 307b/19.

→ ŧeh-zāde-i ʿ ālī-cenāb 308b/14.

ŧek (*Ar.*) *is.* ŧüphe 350a/24.

ŧekl (*Ar.*) *is.* ŧekil, biçim, ŧekil 353a/24.

ŧekvā (*Ar.*) *is.* ŧikāyet 403a/23.

→ ŧekvā eyle- 394b/10.

ŧemʿ (*Ar.*) *is.* Balmumu, mum 409a/2.

ŧemʿ a (*Ar.*) *is.* Mumlu fitil, muma batırılmış fitil 342b/1.

ŧemʿ a-i kāfūrī (*Ar. + Far.*) *bir. is.* Kafurdan yapılan beyaz mum 415a/14.

ŧemāte (*Ar.*) *is.* ŧamata, gürültü, patırdı 346b/10.

ŧemm (*Ar.*) *is.* Koklamak 318a/18.

ŧemŧīr (*Far.*) *is.* Kılıç 408b/5.

→ ʿ taʿ me-i ŧimŧīr-i ɗahr 357a/25.

ŧerāre (*Ar.*) *is.* Kıvılcım 356b/4.

ŧerbet (*Ar.*) *is.* ŧerbet 367a/15.

ŧerħa (*Ar.*) *is.* Dilim, parça 410a/16.

ŧerīʿ at (*Ar.*) *is.* Doğru yol.

→ ŧerīʿ at-i Dāvud 338a/17.

ŧerm-sār (*Far.*) *b. sf.* Utangaç, mahcup 373a/13.

ŧerr (*Ar.*) *is.* Kötülük 342b/11.

ŧeŧ (*Far.*) *sf.* Altı.

→ ŧeŧ-pāy-ı Baħrī 407b/11.

ŧeŧīr *bk.* ŧemŧīr 302b/2.

ŧetm (*Ar.*) *is.* Küfretme, sövüp sayma 372b/1.

şevk (Ar.) *is.* Şiddetli arzu, çok isteme, şevk 361a/25.

şey (Ar.) *is.* Şey, nesne 364b/7.

şeyh (Ar.) *is.* Yaşlı adam, ihtiyar, bir tekke veya zaviye reisi.

→ Şeyh Bahdī 319a/22.

şeytān (Ar.) *is.* Şeytan 346a/1.

şiddet (Ar.) *is.* Şiddet 288a/1.

→ şiddet-i darb-ı gürz 356b/19.

şikāf (Far.) *is.* Yarık, yırtık, çatlak 286a/7.

şikār (Far.) *is.* Av 359a/11.

→ şikār it- 366a/6.

→ şikār ur- 366a/9.

→ ‘azm-i şikār eyle- 377a/17.

→ şayd u şikār it- 414b/25.

şikāyet (Ar.) *is.* Şikāyet, hoşlanılmayan bir durumu veya davranışı bir üstüne bildirme.

→ şikāyet it- 314b/21.

→ şikāyet ey- 417b/11.

şikem (Far.) *is.* Karın 330a/3.

-şiken (Far.) *sf.* “Kıran, kırıcı” anlamlarına gelerek birleşik kelimeler yapar.

→ Ferāmurz-ı gord-ı leşker-şiken 390b/18.

→ şiken-deste-çüb 303a/13.

şikeste (Far.) *sf.* Kırık 296b/19.

şikeste vü peste (Far. + Far.) *sf.* Kırık dökük 333a/3.

şimden girü *zf.* Bundan sonra, bundan böyle 336a/13.

şimdi *zf.* Şu anda, Şimdi 337a/12.

şimdiki *zf.* Bu anki, bu zamandaki 347b/22.

şir (Far.) *is.* Arslan 414b/7.

→ Şir-i Hudā 362b/5.

→ Şir ibn-i Ziyān 376b/15.

→ gürz-i Husrev-i şir 390a/25.

→ dilāver-i şir-efgen 406b/8.

→ şir-i siyāh 414a/19.

→ Şir-zād 415b/11.

→ şir-i gurrende 418a/23.

şirīn (Far.) *sf.* Tatlı, hoş.

şirīn-kārlık (Far. + T.) *bk.* şirīn-kār 312a/7.

şirīn-keleām (Far.+Ar.) *b. sf.* Sözü tatlı, hoş sohbet.

→ rāvi-i şirīn-keleām 377a/23-24.

şirīn-edā (Far.) *b. sf.* Latif, edalı.

→ rāvī-i šīrīn-edā 300b/3.

şīrīn-zebān (Far.) b. sf. Tatlı dilli.

→ rāvī-i şīrīn-zebān 338a/23.

şol sf. Şu 301a/6.

şöyle I. zf. Şöyle 303b/19.

II. sf. 306b/18.

şu'le (Ar.) is. Alev 350b/10.

şuqqa (Ar.) is. Uzun bez veya kumaş parçası 304b/7.

şüküh (Far.) is. Görkem, azamet, ululuk.

→ enbüh-ı mánend-i küh-ı pür-şüküh 381b/14.

şüm (Far.) sf. Uğursuz 361a/17.

→ Baht-ı şüm 353b/11.

şübhe (Ar.) is. Şüphe, kuşku, tereddüt 338b/16.

→ def' -i şübhe 326b/6.

şükr (Ar.) is. Şükür 383b/25.

→ secde-i şükr 292a/9.

→ Şükr-i Yezdān 385a/18.

şümār (Far.) is. Sayı.

→ bī-şümār 366b/1.

şütüm (Ar.) is. Küfürler.

→ şütüm-ı ğalīza it- 361a/17.

tā (Far.) zf. Ta ki, kadar, deĝin, dek 288a/14.

ta' accüb (Ar.) is. Şaşkınlık, şaşırma 297a/8.

ta' am (Ar.) is. Yemek, yiyecek 297a/9.

tāb (Far.) Parıltı, parlayıcı, "Parıldayan, parlayan, parlatan, aydınlatan" anlamlarına gelir ve birleşik kelimeler yapar.

cihān-tāb (Far. + Far.) b. sf. Cihanı aydınlatan.

→ Hürşid-i cihān-tāb 329b/5.

'ālem-tāb (Ar. + Far.) b. sf. Âlemi aydınlatan.

→ Āfitāb-ı 'ālem-tāb 379a/13.

āteş-tāb (Far. + Far.) b. sf. Ateş gibi hararetli, ateş yakıcı.

→ tiĝ-ı āteş-tāb 301b/2.

tabağ (Ar.) is. Tabak 406b/16.

taban is. Taban, ayağın alt yüzü.

taban al- b. f. Yürümek, yürüyüp gitmek 407a/9.

tabancala- (Far. + T.) Tokatlamak, şamar vurmak 321b/10.

tābi' (Ar.) sf. İtaat eten, bağlanan 319b/7.

tabl (Ar.) is. Davul 330a/17.

→ tabl-ı ārām 369b/6.

-T-

→ taḅl-ı beşāret 412a/11.

→ taḅl-ı ceng 287b/14.

→ taḅl-ı kūs 320a/22.

→ taḅl-ı ʿalem 329a/25.

→ taḅl-ı āsāyiş 357a/14.

taḅl-bāz (Ar.+Far.) b. is. Davulcu 388a/6.

tāc (Ar.) is. Taç 306a/20.

tağ is. Dağ 317a/1.

tağyīr (Ar.) is. Değiştirme, başkalaştırma 296b/6.

taḅassür (Ar.) is. Çok istenilen ve ele geçirilemeyen şey için üzülmeye, hasret çekme 326a/4.

taḅkīk (Ar.) zf. Gerçekten 300a/21.

taḅmīnen (Ar.) zf. Aşağı yukarı 320a/24.

taḅsīn (Ar.) is. Güzel bulma, beğenme 327b/7.

→ taḅsīn ü āferīn eyle- 329b/23.

taḅt I. (Far.) is. Hükümdar koltuğu, makamı 333b/20.

→ pāy-i taḅt 330b/4.

→ taḅt-ı ʿAnter Şāh 343b/17.

taḅt-gāh (Far. + Far.) b. is. Hükümdar tahtının bulunduğu yer, başşehir, payitaht 367a/1.

II. (Ar.) is. Alt, aşağı.

→ taḅte'ş-serā 345b/14.

→ taḅt-ı şerā 383b/14.

→ taḅt-ı nikāh 412b/16.

tā'ife (Ar.) is. Kavim, kabile 403b/16.

tākāt (Ar.) is. Kuvvet, direnç, güç.

→ tākāt getir- 357b/10.

taḅayyüd (Ar.) is. Çalışma.

→ taḅayyüd-i tām 362b/13-14.

taḅāza (Ar.) is. Zorlayarak isteme, talep, istek, arzu 386b/8.

taḅrīb (Ar.) is. Bahane, vesile 352b/4.

taḅrīr (Ar.) is. Sözle ifade, anlatma.

→ taḅrīr eyle- 367a/6.

taḅvīt (Ar.) is. Yedirip içirme, iyi besleme.

→ taḅvīt-i beden 383b/22.

taḅviyet (Ar.) is. Kuvvetlendirme, sağlamlaştırma 381b/9.

taḅ is. Dal, arka, sırt kol 284b/22.

taḅleb (Ar.) is. İstek, arzu.

→ taḅleb eyle- 287b/17.

→ taḅleb it- 302a/2.

tālīc (Ar.) is. Kader, baht, şans 380b/14.

ta' līm (Ar.) is. Yetiştirme, öğretme, bir işi öğrenmek için çalışma.

→ ta' līm it- 395a/2.

→ ta' līm eyle- 404b/1.

ṭamaʿ (Ar.) *is.* Açgözlülük 327a/4.

tamām (Ar.) *is.* Noksansız, eksiksiz 310a/20.

→ tamām ol- 313a/2.

ṭamar *is.* Damar.

ṭamar-be-ṭamar (T.+Far.+T.) *sf.*
Damar damar, en ince ayrıntısına kadar 321b/15.

ṭamla- Damlamak 381a/12.

tām (Ar.) *is.* Tam, eksiksiz.

→ İḳdām-ı tām 332b/11.

ṭaʿn (Ar.) *is.* Sövmeye, yerme, kötüleme, ayıplama.

→ ṭaʿn-ı nīze 284b/17.

ṭanāb (Ar.) *is.* İp, halat, sicim 358a/21.

ṭaraf (Ar.) *is.* Taraf, yan 365a/8.

ṭarafeyl (?) *is.* At üzerinde gürz koymak için kullanılan bölüm, heybe 329b/15.

ṭarafeyn (Ar.) *is.* Her iki taraf 379a/22.

ṭarāk (Far.) *is.* Aynı cinsten olan şeylerden bazısı bazısının üstünde olması 336b/5.

ṭarfetü'l-ʿayn (Ar.) *b. zf.* Göz açıp kapayana kadar geçen kısa zaman, bir an 369a/24.

ṭaraklık *is.* Ege kemikleri 288a/10.

tārī (Ar.) *sf.* Birden bire ortaya çıkan, ansızın beliren.

tārī ol- Ortaya çıkmak, belirlemek 346a/6.

ṭarīd (Ar.) *is.* Çıkarılmış, kovulmuş 371a/9.

→ ṭarīd-i cevelān 370a/2.

taʿrif (Ar.) *is.* Bildirme, anlatma, tarif 412b/13.

ṭarīḳ (Ar.) *is.* Yol, usül, âdet, yöntem 301a/13.

tārmār (Far.) *sf.* Karmakarışık, dağınık, perişan.

→ tārmār eyle- 334a/20.

→ tārmār ol- 348b/8.

ṭarrār (Ar.) *sf.* Yankesici, hilekâr.

→ ʿayyār-ı ṭarrār 325a/9.

ṭas (Ar.) *is.* Kâse, çanak 337b/21.

→ ṭas-ı pür-ḥūn 410b/8.

ṭaşarruf (Ar.) *is.* Sahip olma ve istediği gibi kullanma yetkisi 315a/2.

ṭaş *is.* Taş 351b/15.

→ ṭaş kesil- 330b/11.

ṭaşra *is. ve e.* Dışarı 353b/6.

ṭavr (Ar.) *is.* Hâl, hareket.

→ ṭarz-ı ṭavr 380a/6.

ṭayan- Dayanmak 399a/8.

ta' yīn (Ar.) *is.* Gösterme, belirtme, bir işe yerleştirme, vazifeye göndermek, vazifelendirmek.

→ ta' yīn eyle- 403b/18.

→ ta' yīn ol- 295b/25.

→ ta' yīn it- 300b/20.

ṭayy (Ar.) *is.* Geçmek, atlamak, üzerinden geçmek.

→ ṭayy-ı merāḥil 325b/20.

taẓallüm (Ar.) *is.* Bir haksızlıktan şikayet etmek, sızlanmak, mazlum olmak.

→ taẓallüm eyle- 403a/19.

tāze (Far.) *sf.* Yeni yetişmiş, taze, körpe, genç 415a/19.

tāze-kārlik (Far.+ T.) *b. is.*

Yenilenme, tazelenme, temizlenme.

→ tāze-kārlik eyle- 418a/21.

tāzelik (Far. + T.) *is.* Körpelik, gençlik, taze olma durumu 289a/13.

ta' zīm (Ar.) *is.* Büyük görme, saygı gösterme, hürmet 307b/13.

→ ta' zīm eyle- 375a/16.

→ Ta' zīm it- 346b/24.

ta' zīmen (Ar.) *zf.* Hürmet göstererek, saygı ile 308b/4.

ta' zīr (Ar.) *is.* Azarlama.

→ ta' zīr it- 288b/24-25.

te' ālā (Ar.) *ünl.* "Yüce olsun." anlamına gelen bir söz olup Allah isimleri ile birlikte kullanılır.

→ Ḥaqq te' ālā 292b/3.

teba' iyyet (Ar.) *is.* Tabi olma, uyma 373b/19.

tebdīl (Ar.) *is.* Değiştirme, dönüştürme, değişiklik 389a/21.

→ tebdīl-i şüret 407b/8.

teber (Far.) *is.* Balta 407b/19.

→ teber döğdüsü 343a/15.

tecāhül (Ar.) *is.* Bilmezlikten gelme, bilmiyor görünme 330b/22.

tecessüs (Ar.) *is.* İç yüzünü araştırma, casusluk yapma 353a/13.

→ tecessüs eyle- 337b/24.

→ tecessüs it- 345a/22.

tecrübe (Ar.) *is.* Deneme 297a/24.

tedārük (Ar.) *is.* Tedarik, hareket etmedene önce ihtiyaçların giderilmesi, tedbir 299a/16.

te' essüf (Ar.) *is.* Eseflenme, tasalanma, acıma.

→ te' essüf eyle- 339a/24.

→ te' essüf it- 347b/7.

teftīş (Ar.) *is.* Bir şeyin aslını anlamak veya bir işin gereğince yapılıp yapılmadığını öğrenmek maksadıyla

her yönden inceden inceye yapılan araştırma.

→ teftīş eyle- 393b/6.

→ teftīş it- 307b/16-17.

→ teftīş ol- 307b/17-18.

tehi (*Far.*) *sf.* Boş, hünersiz, bilgisiz, marifetsiz 336b/2.

te'ḥīr (*Ar.*) *is.* Geciktirme, erteleme.

→ te'ḥīr it- 295b/11.

→ bi-lā-te'ḥīr 300b/21.

→ te'ḥīr eyle- 304a/20.

tek I. *sf.* Tek, biricik 409a/19.

II. *zf.* **tek dur-** Uslu durmak, yaramazlık yapmamak 297b/13.

te'kid (*Ar.*) *is.* Sağlamaştırma, kuvvetlendirme 389b/11

→ te'kid eyle- 349b/19.

teklīf (*Ar.*) *is.* Sunma, teklif 318a/13.

→ teklīf eyle- 414a/13.

→ teklīf it- 318a/5.

→ bī-teklīf 419a/5.

→ teklīf-i mā-lā-yuḥāḳ 414b/9-10.

→ teklīf-i da' vet 311a/24.

tekmīl (*Ar.*) *is.* Tamamlama, bitirme, bütün.

→ tekmīl-i ' arz eyle- 320a/12.

tekrār (*Ar.*) *is.* Tekrar 322a/23.

tekrīm (*Ar.*) *is.* Saygı gösterme 325a/22.

→ ta' zīm ü tekrīm it- 403a/14.

tekke (*Far.*) *is.* Zikir veya ders için toplanılan yer 353a/1.

telāye *is.* Karakol, düşmanın mevcut gücünü ve hareket tarzını öğrenmek için ileriye sevk edilen karakol 305b/22.

telef (*Ar.*) *is.* Yok olma, ölme, zayi olma.

→ telef ol- 347a/21.

telḥ (*Far.*) *sf.* Acı 393a/25.

telḳīn (*Ar.*) *is.* Aşılama, telkin.

→ telḳīn-i dīn 360b/21.

→ telḳīn ey- 365a/10.

temāşā (*Far.*) *is.* Bakma, gezme 394b/15.

→ temāşā it- 385a/25.

→ temāşā eyle- 366a/12.

temellük (*Ar.*) *is.* Yaltaklık, dalkavukluk 344a/18.

temennā (*Ar.*) *is.* Sağ eli dizden aşağıya indirip sonra yukarı doğru kaldırarak ağzına ve başa götürmek sûretiyle verilen bir selam çeşidi 285b/21.

→ temennā it- 398b/2.

- temennā eyle- 415b/13.
- temessük** (*Ar.*) *is.* Antlaşma, barış vb. durumlar iki tarafça alınıp verilen mühürlü kâğıt. 304a/16.
- ten** (*Far.*) *is.* Vücudun dış yüzeyi, cilt.
- ten-i nā-pāk 365b/7.
- ten-i ber-turāb 372b/8-9.
- Evren-i Ser-āhen-ten 412a/16.
- tenāvül** (*Ar.*) *is.* Yeme içme 415a/13.
- tenbīh** (*Ar.*) *is.* Tenbih, nasihat, uyarı 377b/7.
- tenbīh ol- 373b/22.
- tenbīh eyle- 374b/3.
- tenbīh it- 377a/12-13.
- teneffüs** (*Ar.*) *is.* Nefes alma, dinlenme.
- teneffüs eyle- 332b/23.
- teneffüs it- 378b/7.
- teng** (*Peh.*) *is.* İki dağ arasındaki vadi veya dere, dar, ensiz 319a/14.
- teng-ser** Dar kafalı 337b/15.
- tengnāy** İki dağ arasında olan dar yol, dere.
- Der-bend-i Tengnāy 375b/11.
- tenhā** (*Far.*) *sf.* Tenha, boş, ıssız 344a/3.
- tenhāca** (*Far.+T.*) *zf.* Yalnız, tek başına 377a/15.
- terāzū** (*Far.*) *is.* Terazi.
- terāzū-yı rikāb 355a/22.
- tertib** (*Ar.*) *is.* Düzen, tertib.
- tertīb it- 344a/5.
- tesellī** (*Ar.*) *is.* Avutma, teselli 350b/24.
- tesellī-hātır** 361b/6.
- te'sīr** (*Ar.*) *is.* Tesir, etki, iz bırakma.
- te'sīr eyle- 329a/22.
- te'sīr it- 374a/6.
- teslīm** (*Ar.*) *is.* Emaneti yerine verme 330a/11.
- teşekki** (*Ar.*) *is.* Şikâyet etmek 291b/1.
- teşhīş** (*Ar.*) *is.* Teşhis, seçme, fark etme 360b/3.
- tevābi'** (*Ar.*) *is.* Tabi olan kimseler, bir kimsenin hizmetinde olanlar, uşaklar 336a/6.
- tevaḳḳuf** (*Ar.*) *is.* Durma, duraklama, bekleme.
- bi-lā-tevaḳḳuf 330b/8.
- tevbe** (*Ar.*) *is.* Tövbe 339b/9.
- tevbe-kār 364a/6.
- teveccüh** (*Ar.*) *is.* Beğenme, iltifat, sevgi ve yakınlık göstermek.
- teveccüh it- 366b/8.
- tevekkeli** (*Ar.*) *is.* Tedbirsiz hareket etme 417b/23.

tevekkī (Ar.) *is.* Sakınma, çekinme 310a/24.

tevekkül (Ar.) *is.* İşlerini Allah'a bırakma, yeis ve kederden kurtulma, Allah'a güvenme 291b/18.

tevḥīd (Ar.) *is.* Allah'ı anma, zikir, 416a/25.

tezkerē (Ar.) *is.* Tezkere, pusula, izin kağıdı 308b/2.

tezyīn (Ar.) *is.* Süsleme.

→ tezyīn eyle- 311b/21.

→ tezyīn it- 326a/15.

tılsimāt (Ar.) *is.* Tılsımlar 296a/10.

tīg (Far.) *is.* Kılıç 298a/3.

→ dal-tīg ol- 304b/23.

→ ḳabza-i tīg 316a/11.

→ tīg-ı āteş-tāb 301b/2.

→ iḳdām-ı tīg 302a/18.

→ ta' me-i dendān-ı tīg-i berrān 302b/25.

tīg-zen (Far.) *b. sf.* Güzel kılıç kullanan.

→ Talḥāb-ı Tīg-zen 355a/14.

tīmār (Far.) *is.* Hastaya veya yaraya bakma, tedavi etme 406b/23.

timür *is.* Demir 340a/3.

tīr (Far.) *is.* Ok 356a/9.

→ tīr-i bārān eyle- 402b/6.

→ tīr-endāz 347a/14.

→ tīr-i tīre-i cān-güzār 399a/2.

tirāşe (Far.) *is.* Talaş.

→ tirāşe-i neccār 360a/10.

tīre (Far.) *sf.* Bulanık, kara, karanlık, gergin.

→ tīr-i tīre-i cān-güzār 399a/2.

tīşe (Far.) *is.* Balta, nacak, külünk 392a/7.

tīz (Far.) *zf.* Tez, çabuk 404b/25.

tiziyye *zf.* Çabucak, derhal 286b/3.

toğrı I. *sf.* Olması gereken, uygun olan 287b/12.

II. *zf.* Doğruca 294a/21.

III. *e.* -e doğru 293b/9.

toğrılt- Doğrultmak 356b/25.

toḳsan *is.* Doksan 371b/3.

toḳun- Dokunmak 383b/6.

toḳuz *is.* Dokuz 375/7.

tol- *bk. dol-* 378a/22.

tolma *is.* Dolma 297a/9.

tolu *is.* Dolu 298a/10.

ton *is.* Giysi, elbise 305a/19.

top *is.* Gülle ya da şarapnel atan büyük ateşli silah 343a/5.

toprak *is.* Yeryüzü, toprak 342b/10.

toprak başına *dey.* Ölmesini istediği kişi için söylenen bir söz 383b/2-3.

topuk *is.* Ayağın arka toparlak kısmı 385b/15.

tor *sf.* Toy, acemi, tecrübesiz 379a/1.

tuc/tuç *is.* Bakır, kalay ve çinkonun birlikte eritilmesiyle elde edilen alaşım, bronz 404a/3.

tulum *is.* Kimi yiyecekler ve içecekler için koruyucu kap ya da yayık olarak kullanılan, önü yarılmadan bütün olarak yüzülmüş ve kullanılacak biçimde hazırlanmış genellikle koyun ve keçi derisi, tulum 419a/1.

tu[‘]me (*Ar.*) *is.* Yiyecek, azık, lokma.
→ tu[‘]me-i dendān-ı tîğ-i berrān 302b/25.

→ tu[‘]me-i şemşir-i kahr 257a/25.

tumturāk (*Far.*) *is.* Gösteri, gösteriş, debdebe 322a/3.

tur- *bk. dur-* 413a/2.

turgur- (*DLT*) Durdurmak, kaldırmak, ayakta tutmak 415b/3.

turra (*Ar.*) *is.* Tokmak 388a/6.

turāb (*Ar.*) *is.* Toprak.

ten-i ber-turāb 372b/8-9.

türrehāt (*Ar.*) *is.* Saçma, manasız, boş sözler 364a/5.

tütün *is.* Tütün, duman 330a/3.

tüvānā (*Far.*) *sf.* Güçlü, kuvvetli, iktidarlı 399b/16.

-U-

u *bk. ve.*

→ zabt u rabt 363a/7.

→ medh u şenā 362b/7.

→ bi-rahm u mürüvvat 359a/21.

‘ubūr (*Ar.*) *is.* Karşı yakaya geçme 291b/12.

ufk (*Ar.*) *is.* Ufuk, gökle yerin birleşmiş gibi görüldüğü yer.

→ ufk-ı mu[‘]azzama 369b/24.

→ kulle-i ufk 339b/16.

uğrı *is.* Hırsız 353b/15.

uğr (**uğur**) *is.* Yol 410a/24.

uğun- Üzüntü, çaresizlik veya acıdan kıvranmak, bayılacak hâle gelmek, akli başından gitmek 392a/4.

uğurla- (*TTA*) Çalmak, gizlice almak 358a/1.

‘uhde (*Ar.*) *is.* Söz verme, sorumluluk, uhde 333a/24.

→ der-‘uhde 367a/19.

‘uqkāb (<‘uqāb, *Ar.*) *is.* Kartal 337b/18.

ulaḳ (*TTA*) *is.* Postacı, haberci, resmi kağıtları götüren ve getiren görevli 368a/1.

ulu *is.* Ulu, yüce 356a/23.

‘**umḳ** (*Ar.*) *is.* Derinlik, dip 295b/20.

umūr (*Ar.*) *is.* İşler 295b/13.

ur- Vurmak 356b/3.

→ na^ç ra ur- 358b/18.

→ turralar ur- 358b/3.

‘**urūc** (*Ar.*) *is.* Yukarı çıkma, yükselme.

→ ‘urūc eyle- 377b/11.

‘**uryān** (*Ar.*) *is.* Üryan, çıplak 394b/6.

uṣṭurlāb (*Ar.<Yun.*) *is.* Yıldızların konumunu ölçerek yer belirlemeye yarayan ölçüm aleti, usturlap 377a/2.

uṣūl (*Ar.*) *is.* Yol, tarz 402b/3.

‘**uṣṣāk** (*Ar.*) *is.* Âşıklar 295a/1.

uyluḳ *is.* Bacağın dizden kalçaya kadar olan kısmı 374b/20.

uyuḳla- Oturduğu yerde hafif uykuya dalmak, aralıklarla uyuyup uyanmak 358a/12.

uzak *is.* Uzak 396b/2.

uzun *sf.* Uzun 368b/2.

→ uzun kulaḳdan ‘âşık ol- 411b/18.

-Ü-

ü *bk. ve.*

→ pend ü naşihāt 364a/4.

→ seng ü ḥadeng 364b/17.

→ tîr ü kemān 377a/18

üftāde (*Far.*) *sf.* Biçare, âşık, düşkün 352a/25.

ümerā (*Ar.*) *is.* Beyler, emirler 314b/2.

ümīd (*Far.*) *is.* Ümit 342a/12.

→ ḳaṭ^ç -ı ümīd 338a/10.

ünsiyyet (*Ar.*) *is.* Yakınlık, ülfet.

→ ülfet ü ünsiyyet 387a/22.

üslüb (*Ar.*) *is.* Tarz, yol.

→ üslüb-ı ḳadīm 376a/8.

üstād (*Far.*) *is.* Üstad, usta 394a/18.

→ üstād-ı kemend-endāz 303a/1.

üstühvān (*Far.*) *is.* Kemik 363a/23.

üstühān *bk. üstühvān* 360b/6.

üş- Atmak, saplamak 303a/3.

üşen- Çekinmek, korkmak 317b/9.

üşüندی *is.* Üşüşmek, hep birden saldırma 391b/9.

üzüm *is.* Üzüm 351b/9.

-V-

va^çde (*Ar.*) *is.* Söz verme, vaat 392b/14.

- va^ç de vir- 384b/9.
- Va^ç de-i ^ç ömri 392a/11.
- va^ç de eyle- 333b/16.
- vādī** (Ar.) *is.* Vadi 335b/8.
- vādī-i nikbetān 367a/22.
- vāfir** (Ar.) *I. sf.* Bol, çok 318b/7.
- II. zf.* Çok, epey 401a/24.
- vākī^ç a** (Ar.) *is.* Rüya 345a/10.
- vākīf** (Ar.) *sf.* Bir şeyden haberi, bilgisi olan 373a/16.
- vākīf ol- 395b/14.
- vāki^ç** (Ar.) *sf.* Vuku bulan, olan, meydana gelen 314b/12.
- vāki^ç ol- 391a/6.
- fi^ç l-vāki^ç 316a/16.
- vaqiyye** (Ar.) *is.* Okka 359b/20.
- vaqt** (Ar.) *is.* Vakit, zaman 316b/8.
- vaqt-i duḥā 330a/7.
- vaqt-ı ḥ^vāb 407a/5.
- vaqt-i zuhr 355a/5.
- bī-vaqt 326b/1.
- vaqūr** (Ar.) *sf.* Ağırbaşlı, şerefli, onurlu, temkinli.
- ḥinzīr-ı vaqūr 362a/22-23.
- vālide** (Ar.) *is.* Anne 395b/6.
- vālide-i müşeffīka 312a/25.
- vālideyn** (Ar.) *is.* Anne-baba 395b/14.
- var** *is.* Var, mevcut 292b/5.
- var-** Varmak, gitmek, ulaşmak 285b/4.
- şübheye var- 300a/17.
- vārī** (Far.) *sf.* Benzer, gibi.
- çirit-vārī 302a/8.
- vāriş** (Ar.) *is.* Mirasçı.
- vāriş-i mülk-i Īrān 317b/4-5.
- varṭa** (Ar.) *is.* Tehlikeli durum 374a/21.
- vaşf** (Ar.) *is.* Özellik, nitelik 292b/7.
- vaşf eyle- 327a/18.
- vāşıl** (Ar.) *sf.* Erişen, ulaşan.
- vāşıl ol- 325a/12.
- vāsi^ç** (Ar.) *sf.* Geniş, açık, bol.
- raḥmeten vāsi^ç a 288a/23.
- vaşiyet** (Ar.) *is.* Vasiyet 319b/17.
- vār** (Far.) *e.* Sahip olma bildiren yapılar oluşturur.
- ümīd-vār 353b/24.
- vāveylā** (Ar.) *is.* Çılgılık, yaygara, feryat 405b/12.
- vaz^ç** (Ar.) *is.* Koyma, konulma, durum, konum.
- vaz^ç -ı nā-hemvār 301a/22.
- veca^ç** (Ar.) *is.* Ağrı, acı, sızı 367b/18.
- veh** (Ar.) *is.* Tarz, biçim, yol 310b/2.

→ āsān-vech 332a/11.
vedāʿ (Ar.) *is.* Ayrılırken hayır dileme.
→ vedāʿ it- 358a/7.
→ vedāʿ eyle- 372b/3.
vedāʿ laş- (Ar.+T.) Birbiri ile ayrılırken hayır temenni etme 312b/18.
vefāt (Ar.) *is.* Ölüm.
→ vefāt it- 366a/24.
veġā (Ar.) *is.* Cenk, kavga, savaş.
→ Şahñ-ı veġā 379a/18.
vehm (Ar.) *is.* Kuruntu, şüphe, tereddüt 346a/6.
→ vehm eyle- 296a/21.
→ vehm al- 321b/7.
ve-illā (Ar.) *e.* Olmazsa, yoksa 331a/3.
vekīl (Ar.) *is.* Vekâlet eden, vekil 308a/25.
velvele (Ar.) *is.* Yaygara, kalabalık sesi 354a/17.
verā (Ar.) *is.* Arka, öte.
→ verā-yı perde-i hikmet 348b/21.
vesāʿir (Ar.) *sf.* Diğer, başka 365a/3.
veyā (Ar.+Far.) *bağ.* Veya, ya da 389b/20.
veyāhūd (Ar.+Far.) *bağ.* Yahut, veya 390b/8.
vezān (Far.) *sf.* Esen, esici.

→ vezān ol- 389a/10.
vezīr (Ar.) *is.* Vezir 285a/2.
→ vezīr-i tīre-dīn 347b/13.
vezīr-āne (Ar.+Far.) *zf.* Vezire yakışacak biçimde 386a/18.
vilāyet (Ar.) *is.* Vilayet, şehir 308b/17.
→ aʿ yān-ı vilāyet 398b/2.
vir- Vermek 309a/1.
vişāl (Ar.) *is.* Sevdiğine kavuşma, vuslat 394b/18.
vukūʿ (Ar.) *is.* Meydana gelme, cereyan etme 310a/4.
vuşūl (Ar.) *is.* Ulaşma, gelme, varma, erişme, yetişme 321a/10.
→ vuşūl eyle- 309a/2.
→ vuşūl bul- 367a/20.
vücūd (Ar.) *is.* Vücut, beden 356a/24.
→ işbāt-ı vücūd eyle- 317b/22-23.
vüzerā (Ar.) *is.* Vezirler 367a/5.
→ vüzerā-yı begler 390b/12-13.
-Y-
yā (Ar.) *ünl.* Ey, hey 395a/4.
ya (Far.) *bağ.* Ya, peki 295b/15.
yaban (TTA) *is.* Dışarı, uzak yer 308a/20.

yabana söyle- Saçma sözler konuşmak 337b/14.

yād I. (Far.) is. Anma, hatırlama, zikretme.

→ yād it- 341a/3.

II. is. El, yabancı 402b/14.

yāhūd (Far.) bağ. Yahut, ya da 418a/5.

yağın is. Yaklaşık olarak 418a/24.

yāl (Far.) is. Boyun, gerdan.

yāl u bāl Boy pos düzgünlüğü 335b/21.

yalandan zf. Yalandan, yapmacık bir biçimde, gerçek olmayarak 344a/2.

yalnız zf. Yalnızca, sadece, tek başına 373b/10.

yalman is. Kılıç, bıçak, mızrak gibi kesici veya delici aletlerin ağzı ya da ucu 301a/23.

→ yalman-ı nīze 321b/8.

yaman is. Fena, kötü, şiddetli 347b/7.

yan is. Yan, taraf, cihet 380a/21.

yañ bk. yan 388a/14.

yaña is. Yan, taraf, cihet 386a/5.

ya' nī (Ar.) bağ. Yani 397b/8.

yapın- Hazırlanmak, davranmak, kendine yapmak veya kendi için yaptırmak 391b/5.

yab yab (TTA) zf. Yavaş yavaş, tembel ve yavaş davranan 320b/23.

yār (Far.) is. Dost, ahbab, sevgili 364a/2.

→ yār-ı cānım 295b/18.

yara- Faydalı olmak, yarar sağlamak 315a/12.

yaş I. is. Ömür miktarı 356a/22.

II is. Nem, ıslaklık, gözyaşı 345a/17.

yatur- Yatırmak 392a/22.

yāvi (<yāve, Far.) sf. Boş, manasız, saçma 356a/21.

yavru is. Küçük yaştaki insan veya hayvan 418a/24.

yavu kıl- Kaybetmek, yitirmek 418b/15.

yavuz sf. Fena, çetin, güçlü 319a/25.

yayıl- Yayılmak, serilmek, dağılmak 343a/5.

yaylağ is. Yazlık konaklama yeri, yayla 313a/4.

→ 'azm-i yaylağ eyle- 313a/5.

yaz- Yazmak 319b/11.

yebāb (Far.) sf. Yıkık, bozuk 404b/4.

yedek Yedekte görülen at 379a/6.

yek (Far.) sf. Bir, tek, münferit.

yek-ā-yek (Far.) b. sf. Tek tek, birer birer 380b/3.

yek-pāre (*Far.*) *b. sf.* Tek parça, bütün 319b/11.

yeksebān (<*yekzeban, Far.*) *sf.* Aynı dili konuşan, aynı düşünceyi paylaşan 313a/22.

yemīn (*Ar.*) *is.* I. Ant, yemin.

→ yemīn vir- 323b/23.

→ yemīn eyle- 326b/12.

II. Sağ taraf, sağ.

→ yemīn-yesār 379a/18.

yeñi *zf.* Yeni, çok zaman geçmeden, sonradan ortaya çıkan 378a/15.

yesār (*Ar.*) *is.* Sol taraf, sol.

→ yemīn-yesār 379a/18.

yetişdir- Yetiştirmek 367b/11.

Yezdān (*Far.*) *is.* Allah.

→ nūr-ı Yezdān 371a/6.

→ Şükr-i Yezdān 385a/18.

Yezdān-perest (*Far.*) *b. sf.* Allah'a tapın 342a/6.

Yezdānī (*Far.*) *is.* İlahi, Yezdan'a ait.

→ nūr-ı yezdānī 402a/4.

yıgmağ *is.* Bir yerde çokça birikmek, toplanmak 295b/5.

yıl *is.* Yıl, sene 296a/7.

yılan *is.* Yılan.

→ Türbede yılan görmüşe dön- *dey.* 401a/1-2.

yi- Yemek 363a/21.

→ çarb yi- 411a/6.

yd- Beraberinde alıp götürmek, çekmek 365a/15.

yidi *is.* Yedi 414b/11.

yigirmi *is.* Yirmi 294b/20.

→ Yüz yigirmi altı 416b/7.

yigit *is.* Delikanlı, gözü pek, yürekli 360a/9.

yin- Yenmek 364a/21.

yine *zf.* Yine, tekrar 360a/4.

yir *is.* Yer 359b/19.

yitmiş *is.* Yetmiş 392b/4.

yohsa *bağ.* Yoksa, aksi hâlde 409a/10.

yorgun *sf.* Hareket etme sonucu gücü azalan, beden veya zihin etkinliği yavaşlayan 377a/15.

yorıl- Yorulmak 315b/17.

yufka *sf.* İnce, zayıf, dayanıksız 290a/17.

yufkald- Hafifletmek, inceltmek 406a/17.

yuğaru *is.* Yukarı 293a/3.

yürek *is.* I. Kalp, gönül.

→ yüregi pāre pāre ol-288a/17.

→ yüregine şu serpil- 362a/9.

II. Cesaret 395a/2.

yüri- Yürümek 395b/8.

yüz I. is. Yüz sayısı 304b/9.

II. *is.* Yüz, surat, çehre 398b/3.

yüz kıralığı eyle- *dey.* Utanılacak bir şey yapmak 413b/18.

(-e/-a) yüz tut- *dey.* ... olmaya yaklaşmak, ...olmak üzere bulunmak 305a/16.

yüz yüze bak- *dey.* Karşılıklı ilişki ve dostlukları devam etmek 311b/1.

yüz çevir- *dey.* İlgilenmemek 352b/19.

yüzine bakılma- *dey.* Görünüş olarak bakılmayacak derecede korkunç 376b/12.

yüz sür- *dey.* Saygıdan karşısında yere kapanmak 305b/13.

III. Vesilesiyle, sebebiyle, -den/-dan ötürü 377b/25.

-Z-

zabt (*Ar.*) *is.* İdaresi altına alma, kendine mal etme 388b/24.

→ zabt eyle- 365a/22.

→ zabt it- 370a/11.

zād (*Far.*) *sf.* “doğma, doğuş” manasına gelen birleşik yapılar yapar.

→ Heşt-pāy-ı ‘İfrīt-zād 412a/16, Şīr-zād415b/11, Feridūn-ı Ferruḡ-zād 296a/9.

zāde (*Far.*) *is.* Evlat, oğul.

→ ḥaram-zāde 299b/1, şeh-zāde 307b/19, hemşīre-zāde 376b/15.

zāfer (*Ar.*) *is.* Başarma, başarı 416a/21.

zāhir (*Ar.*) *sf.* Görünen, meydanda olan, belli, açık 292a/7.

zāhiren (*Ar.*) *zf.* Görünüşte, görünüşe göre 291b/10.

zaḥm (*Far.*) *is.* Yara 305a/2.

→ zaḥm-ı şedīd ur- 372a/12.

→ zaḥm-ı sille 347b/6.

→ zaḥm-ı şedīd aç- 304b/23.

zaḥm-dār (*Far.*) *b. sf.* Yaralı 407a/14.

→ zaḥm-dār it- 315b/5.

→ zaḥm-dār ol- 359a/21.

→ zaḥm-dār eyle- 399a/1.

zaḥmet (*Ar.*) *is.* Sıkıntı, eziyet 382a/24.

→ zaḥmet çek- 380b/1.

zahr (*Ar.*) *is.* Sırt, arka, arka yüz 402b/5.

zamān (*Ar.*) *is.* Zaman, vakit, süre 297b/9.

zāmīr (Ar.) *is.* Parlak, aydınlık, aşikâr.

→ pīr-i rüşen-zāmīr 366b/4.

zann (Ar.) *is.* Şüphe 389a/21.

zānū (Far.) *is.* Diz 343a/4.

zār (Far.) *sf.* Ağlayan, inleyen.

→ girye vü zār it- 366b/3-4.

zār zūr *zf.* Güçlkle, zar zor 416a/13.

zarar (Ar.) *is.* Zarar, ziyan, kayıp 294b/21.

zarūrī (Ar.) *zf.* Mecburi, zorunlu 327b/6.

→ bi'z-zarūrī 329b/23.

zāt (Ar.) *is.* Kişi, şahıs.

→ bi'z-zāt 315b/8.

zāyi (Ar.) *is.* Zarar, ziyan, kayıp.

→ zāyi ol- 316b/3.

→ zāyi eyle- 390a/8.

zeber (Far.) *is.* Üst.

→ zīr ü zeber ol- 399b/6.

zebūn (Far.) *is.* Zayıf, takatsiz; yenilmiş, yenik 396b/6.

→ zebun ol- 292a/3.

→ zebūn eyle- 302b/20.

zecr (Ar.) *is.* Zorlama, eziyet etme 301b/25.

zehebiyyet (Ar.) *is.* Altın, değer, kıymet 384b/19.

zehī (Far.) *ünl.* Ne güzel, ne hoş, ne iyi 376b/13.

zehr (Far.) *is.* Zehr 374a/6.

→ zehr-i kıtil 417b/24.

→ zehr-i helāhil 355a/7.

zehre (Far.) *is.* Öd, safra kesesi 391a/23.

zelzele (Ar.) *is.* Yer sarsıntısı, deprem 298a/11.

zemīn (Far.) *is.* Yer 298a/11.

→ Şāh-ı Tūrān-zemīn 299a/15.

→ fūrūş-ı zemīn 301b/7.

→ rüy-ı zemīn 328a/5.

zemīn-pūs (Far. + Far.) *b. sf.* Saygı ve hürmetten dolayı yer öpme 403a/7.

zen (Far.) *is.* Kadın 313a/7.

-zen (Far.) *sf.* “vuran, atan” anlamlarına gelen birleşik kelimeler yapar.

→ Talhāb-ı Tīg-zen 355a/14.

zencīr (Far.) *is.* Zincir 368b/1.

zengī (Far.) *is.* Kara yüzlü, zenci 370b/15.

→ Şa' lūk-ı Zengī 318a/21, Tahtarān-ı zengī 370b/14, Sihām-ı Zengī 373a/25, Tārūn-ı Zengī 373b/9.

zenpāre (Far.) *is.* Zampara, Kadın peşinde koşan çapkın erkek 292b/21.

zer u züyūr (*Far.*) Zinet, altın, süs
311b/18.

zerk (*Ar.*) *is.* Sivri uçlu bir şeyi yere
batırmak, saplamak 329b/15.

zerrīn (*Far.*) *sf.* Altundan yapılmış,
parlak.

→ Şehr-i Zerrīn 387a/6.

zevāl (*Ar.*) *is.* I. Yok olma, ortadan
kalkma 338a/8.

II. Öğle vakti 341a/15.

zırh/zırh (*Ar.*) *is.* Zırh 363a/11.

zīb (*Far.*) *is.* Zinet, süs, iyi elbise.

→ ḥasene-zīb 311b/18.

zill (*Ar.*) *is.* Yavaş ve itaatli olma
334b/24.

zindān (*Far.*) *is.* Zindan 348a/15.

zīnet (*Ar.*) *is.* Ziyet, süs 311b/18.

zīr (*Far.*) *is.* Alt.

→ zīr ü dest 370b/15.

zīr-zeber 372b/13.

zīr-dest 401b/2.

zīrā (*Far.*) *bağ.* Çünkü 377a/3.

zišt (*Far.*) *sf.* Çirkin.

→ zišt-i rū-zengī 410a/11.

ziyāde (*Ar.*) *is.* Çok, fazla, bol 379b/15.

ziyāfet (*Ar.*) *is.* Yeme içme, şölen
414b/2.

→ ziyāfet it- 285a/7.

→ ziyāfet eyle- 387a/2.

ziyān (*Far.*) *is.* Zarar, ziyan, kayıp
300b/24.

ziyāret (*Ar.*) *is.* Görüşmeye gitme.

→ ziyāret eyle- 319b/19.

→ ziyāret it- 401a/12.

zuhūr (*Ar.*) *is.* Görünme, meydana
çıkma.

→ zuhūr eyle- 320a/24.

→ šāhib-i zuhūr 324b/9.

→ sehāb-ı zuhūr 339b/1.

→ zuhūr it- 361a/8.

zulm (*Ar.*) *is.* Zulüm, haksızlık, eziyet
414b/20.

zulmāt (*Ar.*) *is.* Karanlıklar, kara gün
323b/4.

zu‘m (*Ar.*) *is.* Şüphe 378a/7.

→ zu‘m-ı fāsīd 355a/10.

zūlf (*Far.*) *is.* Zülüf, şakaklardan sarkan
saç lülesi 292b/4.

zūr (*Peh.*) *is.* Kuvvet, güç, zor 332b/25.

→ zār zūr 416a/13.

→ Zūr-ı bāzū 348b/2.

zūr-āver (*Peh. + Far.*) *b. sf.* Güçlü,
kuvvetli.

→ merd-i zūr-āver 369a/8.

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

Özel İsimler Dizininin Hazırlanmasında Takip Edilen Yöntem

Eserin sonunda verilen “Özel İsimler Dizini” incelenen bölümde geçen insan isimleri, hayvan isimleri, yer isimleri, soy isimlerinden oluşturulmuştur. İncelenen bölümde “J, L, O, Ö, U ve Ü” harfleriyle başlayan özel isim tespit edilememiştir.

➤ Dizinde yer alan madde başları koyu (**bold**) ve alfabetik olarak A’dan Z’ye sıralanmıştır.

-A-

Azrā Bānū [Kişi adı]: Kişi adı 413b/19, 413b/21.

-B-

Bānū Güşāsb [Kişi adı]: Rüstem’in kızı 293b/11, 293b/13, 293b/21, 297b/6, 297b/7, 300a/23, 313b/24, 315a/17, 315a/18, 315a/20, 317b/2, 396b/14, 397a/1, 400b/11, 409b/22, 410b/4, 410b/13.

➤ Dizinde yer alan özel isimler metindeki anlamına göre kişi, hayvan, yer, kavim, din isimlerinden hangisine ait ise bu durum köşeli parantez içerisinde belirtilmiştir. Bu belirtmelerde farklı yazılışa sahip olan aynı kişiler varsa bunlardan birine belirtme yapılmış diğerlerine *bk.* kısaltması ile gönderme yapılmıştır.

Bīrek *bk.* **Bīrek ibn-i Bīrān**: 375b/4, 375b/5, 375b/6, 375b/9, 375b/14.

Bīrek ibn-i Bīrān [Kişi adı]: 375a/14.

Cībūr *bk.* **Cībūr-ı Hindī**: 301b/17, 301b/19.

Cībūr-ı Hindī [Kişi adı]: 301b/14, 302a/2.

Ḳal‘ a-i Şām *bk.* **Şām**: 289a/6.

Ḳal‘ a-i Zer [Yer adı]: 318b/11.

➤ Dizinde yer alan bazı önemli özel isimler ile ilgili bilgiler bazen metinden bazen metin harici kaynaklardan çıkarılmıştır.

Keyḥusrev Kāmṛān [Kişi adı]: Keyaniler hanedanının ünlü padişahı 285a/12, 289a/19, 289a/22, 291a/16-17, 296a/21, 300b/13, 305b/5, 306a/12, 306a/23...

Keyūmers̄ Şāh [Kişi adı]: İran mitolojisine göre ilk insan ve ilk hükümdar 366b/13, 413b/24.

Pehlivān-ı Siyāh [Kişi adı]: Rüstemin seyahatte kendisine verdiği isim 410b/15, 413a/7, 415a/22.

➤ Dizinde yer alan özel isimler metnin başından sonuna kadar geçtikleri tüm yerler dikkate alınarak verilmiştir. Aynı satırda bir isim iki defa geçiyorsa bu bir defa yazılmıştır.

Pülādvend [Kişi adı]: Humayun Şah'ın askeri 285a/4, 285a/6, 285a/15, 285a/16, 285a/18, 285a/19, 285a/22, 285a/23, 285b/4, 285b/7, 285b/13, 285b/23, 286a/7, 286a/9, 286a/10, 286a/13, 286a/15, 286a/16, 286a/18, 286a/19, 286a/20, 286a/21, 286a/23, 286a/25, 286b/2, 286b/4, 286b/7, 286b/9, 286b/12, 286b/16, 286b/17, 286b/18, 286b/19, 286b/20, 286b/21, 286b/23, 286b/25, 287a/1, 287a/2, 287a/3, 287a/4, 287a/7, 287a/9, 287a/21, 287a/22, 287a/24, 287a/25, 287b/1, 287b/2, 287b/3, 287b/4, 287b/6, 287b/7, 287b/8, 287b/9, 287b/11, 287b/17, 287b/19, 287b/20, 287b/22, 287b/24, 287b/25, 288a/2, 288a/3, 288a/5, 288a/6, 288a/7, 288a/8, 288a/9, 288a/10, 288a/11, 288a/12, 288a/14, 288a/15, 288a/17, 288a/19, 288a/24, 388b/1.

-A-

Ādem [Kişi adı]: İlk insan ve ilk peygamber.

Benī Ādem 318a/14, 320b/23, 322b/6, 325b/19, 326a/18, 326a/23, 327b/8, 327b/9, 327b/22.

merḳad-ı Ādem 393b/25, 394a/1.

daḥme-i Ādem 394a/2.

Āl-i Keyūmers [Kavim adı]: Rüstem'in mensubu olduğu sülale 391a/23.

‘**Anber Ağa** [Kişi adı]: 419b/2, 419b/4.

‘**Anber** *bk.* ‘**Anber Ağa**: 419b/3.

‘**Anḳā** *bk.* ‘**Anḳā-yı Çehār-dest**: 388a/4, 388b/18, 388b/19, 391b/9.

‘**Anḳā-yı Çehār-dest** [Kişi adı]: 388a/4, 388b/17.

‘**Anḳā-yı Zengī Bülend-pervāz** [Kişi adı]: Rüstem'in seyahatte kendisine verdiği isim 415a/22, 418a/14, 419a/14.

‘**Anḳā-yı Zengī** *bk.* ‘**Anḳā-yı Zengī Bülend-pervāz**: 415a/23.

‘**Anter Şāh** *bk.* ‘**Anter Şāh-ı Seylābī**: 337b/14, 337b/25, 338a/3, 338a/9, 338a/12, 338a/20, 338a/22, 338a/23, 338a/24, 338b/1, 338b/4, 338b/11, 338b/12, 338b/13, 338b/14, 338b/15, 338b/18, 338b/21, 338b/25, 339a/3, 339a/7, 339a/8, 339a/9, 339a/12, 339a/13, 339a/15,

339a/22, 339b/1, 339b/6, 339b/12, 339b/13, 339b/21, 339b/24, 340a/4, 340a/7, 340a/10, 340a/11, 340a/12, 340a/13, 340a/16, 340a/18, 340a/19, 340a/21, 340a/22, 340b/25, 341a/1, 341a/3, 341a/5, 341a/16, 341a/23, 341b/4, 341b/7, 341b/8, 341b/10, 341b/10-11, 341b/13, 341b/15, 341b/17, 341b/23, 342a/2, 342a/8, 342a/9, 342a/12, 342a/20, 342a/22, 342b/6, 342b/19, 342b/21, 343a/25, 343b/7, 343b/8, 343b/10, 343b/14, 343b/16, 343b/17, 343b/18, 343b/19, 343b/20, 343b/23, 343b/25, 344a/1, 344a/5, 344a/10, 344a/11, 344a/13, 344a/17, 344a/19, 344a/20, 344a/22, 344b/2, 344b/5, 344b/11, 344b/12, 344b/19, 344b/21, 345a/6, 345a/7, 345a/9, 345a/10, 345a/11, 345a/14, 345a/18, 345a/19, 345a/21, 345a/23, 345a/25, 345b/13, 345b/15, 345b/16, 345b/19, 345b/22, 345b/23, 345b/25, 346a/1, 346a/5, 346a/9, 346a/10, 346a/15, 346a/16, 346a/17, 346b/22, 346b/24, 347a/1, 347a/2, 347a/17, 347a/18, 347a/19, 347a/24, 347b/1, 347b/3, 347b/10, 347b/11, 347b/17, 347b/19, 347b/24, 348a/11, 348a/21, 348a/23, 348b/1, 348b/4, 348b/5, 348b/9, 348b/10, 348b/13, 348b/16, 348b/17, 348b/23, 348b/25, 349a/2, 349a/13,

349a/17, 349b/15, 349b/16,
350b/23, 352a/17, 352a/18, 352b/8,
353a/8, 353a/11, 353b/2, 353b/23,
354a/19, 355a/7, 357b/19, 358a/3,
361a/7, 361b/14, 364a/17, 365a/12,
365a/20, 365a/24, 365b/3, 365b/5,
365b/9, 365b/17.

‘**Anter Şāh-ı Seylābī** [Kişi adı]: Seylab
zemin padişahı 337b/8.

Azrā *bk.* **Azrā Bānū**: 376a/9.

Azrā Bānū [Kişi adı]: Kişi adı 413b/19,
413b/21.

-B-

Bānū Güşās [Kişi adı]: Rüstem’in kızı
293b/11, 293b/13, 293b/21, 297b/6,
297b/7, 300a/23, 313b/24, 315a/17,
315a/18, 315a/20, 317b/2, 396b/14,
397a/1, 400b/11, 409b/22, 410b/4,
410b/13.

Behīmūn-ı Pīr-efgen [Kişi adı]: 286a/5.

Behīmūn *bk.* **Behīmūn-ı Pīr-efgen**:
286a/6.

Behişt-ābād *bk.* **Behiştkend**: 311b/12.

Behiştkend [Yer adı]: 288b/6, 288b/13,
288b/14, 289a/6, 289a/9, 293a/17,
293a/22, 293a/23, 293a/24, 293b/2,
293b/5, 294a/2, 294a/8, 295a/15,
295a/25, 295b/19, 296a/14,
296a/23, 296b/16, 296b/19,
298b/21, 299b/5, 299b/15, 303b/10,

303b/12, 311b/8, 311b/9, 311b/11,
311b/13, 311b/14, 317b/15,
375b/16, 403a/5, 404a/15, 404a/18,
404b/17, 408b/9.

Behmen [Kişi adı]: 295b/24, 295b/25,
286a/1, 286a/2, 286a/4, 394a/14,
395a/16, 395a/18, 395a/22, 396a/22,
396b/23, 397a/22, 400a/23,
402a/21.

Behmen ibn-i Kürdiz [Kişi adı]: 379b/9.

Behmen-i Qal‘ a-gīr [Kişi adı]: 394a/13.

Behmen-i Kūhistānī [Kişi adı]:
303a/19.

Behmen-i Peleng-pūş *bk.* **Behmen**:
286a/1,
295b/23.

Behrām *bk.* **Behrām-ı Evren-süvār**:
320b/14, 321a/14, 321a/15,
321a/16, 321b/4, 321b/10, 321b/11,
321b/12, 321b/12, 321b/13,
321b/14, 321b/15, 321b/17,
321b/18, 321b/21, 321b/22,
321b/23, 321b/25, 322a/8, 322a/11,
322a/16, 322a/18, 322a/21, 322a/22,
322a/24, 322a/25, 322b/1, 322b/2,
322b/4, 322b/5, 322b/8, 324a/2,
324a/18, 324a/20, 324a/23, 324b/1,
324b/3, 324b/5, 324b/14, 324b/16,
324b/19, 324b/22, 324b/23,
324b/24, 325a/14, 325a/15,
325b/15, 325b/16, 326a/2, 326a/14,
326b/15, 326b/19, 326b/20,

326b/21, 327b/14, 327b/16, 327b/19, 328a/3, 335a/24, 344b/11, 344b/19, 344b/22, 347a/10, 354a/5, 366b/25, 393b/21, 394a/8, 394a/16, 394a/17, 394a/18, 394a/19, 394a/20, 394a/21, 394a/22, 394a/25, 394b/2, 394b/4, 394b/5, 394b/16, 394b/19, 395a/1, 395a/3, 395a/4, 395a/11, 395a/14, 395a/23, 395b/3, 395b/4, 395b/5, 395b/16, 396a/22, 396b/23, 397a/22, 400a/22, 402b/7, 402b/12, 403a/5, 403a/6, 403a/22, 403b/19, 403b/20.

Behrām-ı Evren-süvār [Kişi adı]: Timur Şah pehlivanıdır. Daha sonra Cihan-bahş'a yenilerek onun pehlivanı olmuştur. 320b/8, 320b/14, 320b/16, 320b/24, 320b/25, 321a/1, 321a/7, 321a/16, 321a/22, 321a/23, 321b/1, 321b/3, 321b/6, 321b/15, 321b/18, 321b/21, 322a/14, 322a/17, 323a/20, 324a/15, 324a/24, 324b/1, 324b/12, 324b/20, 324b/23, 325b/13, 325b/21, 327b/4, 327b/14, 335a/23, 339a/21, 339b/15, 344a/8, 345b/5, 347a/9, 354a/1, 354a/4, 354b/8, 362a/15, 366a/6-7, 366b/24, 368a/10, 369b/23, 376b/17, 387a/5.

Behrām-ı Hādeng-endāz : 393b/21, 394b/2.

Behrām-ı Hādeng-endāz *bk.* **Behrām-ı Hādeng-endāz**: 394a/8, 394b/4, 403a/5.

Behrimān ibn-i Ehrimān [Kişi adı]: 380b/21.

Belğ [Yer adı]: 289a/23, 289b/1, 293b/12, 294a/4, 296a/9, 312b/1, 312b/19, 312b/25, 313a/5, 316b/4, 316b/7, 316b/8, 316b/9, 317b/6, 317b/15, 317b/16, 317b/17, 375b/17, 375b/18, 376a/4, 376a/5, 376a/11, 376a/17, 376a/18, 376a/22, 387a/19, 387a/25, 387b/18, 387b/20, 388a/5, 388b/24, 388b/25, 389a/2, 389a/3, 389a/5, 389a/7, 389a/8, 389a/11, 389a/14, 389a/15, 394a/3, 396b/13, 396b/14, 396b/15, 396b/17, 396b/23, 396b/24, 397a/17, 397a/24, 397b/3, 397b/4, 397b/5, 397b/8, 398a/5, 398a/12, 398a/22, 400a/3, 400b/2, 401a/12, 401b/20, 402a/6, 402b/20, 405a/6, 405a/7, 405a/17, 405a/19, 405a/25, 405b/4, 406b/4, 407b/23, 408b/12, 408b/22, 408b/23, 408b/24, 410a/20, 411a/20, 412a/18.

Berehmen *bk.* **Berehmen-i Hārāmī**: 394a/11, 394b/4, 394b/5, 394b/12, 395a/7, 395a/10, 395a/17.

Berehmen-i Hārāmī [Kişi adı]: 394a/18, 394a/25, 394b/4, 394b/8, 394b/11,

394b/16, 394b/22, 395a/5, 395a/6,
395a/8, 395a/16, 395b/1-2.

Berehmen-i Rāh-zen *bk.* **Berehmen-i**
Ḥarāmī: 394a/10.

Beşeng Ḥān *bk.* **Peşeng Ḥān:** 304a/1.

Bījen *bk.* **Bījen ibn-i Gīv:** 285b/19,
286a/20, 286a/21, 286a/23, 286b/1,
286b/2, 291b/6, 291b/7, 291b/8,
291b/9, 291b/10, 291b/13, 291b/15,
291b/17, 291b/22, 291b/23,
291b/24, 291b/25, 292a/1, 292a/4,
292a/5, 292a/6, 292a/8, 292a/10,
292a/13, 292a/15, 292a/17, 292a/18,
292a/20, 292a/21, 292a/24, 292a/25,
292b/10, 292b/13, 292b/15,
292b/18, 292b/19, 292b/23,
292b/25, 293a/1, 293a/2, 293a/4,
293a/6, 293a/7, 293a/8, 293a/11,
293a/12, 293a/13, 293a/17, 293a/18,
293a/20, 293a/21, 293a/22, 293a/24,
293a/25, 293b/1, 293b/3, 293b/6,
293b/7, 293b/9, 293b/13, 293b/14,
293b/17, 293b/19, 293b/20,
293b/23, 294a/2, 294a/3, 294a/6,
294a/7, 294a/8, 294a/13, 294a/21,
294a/23, 294b/2, 294b/11, 294b/13,
294b/14, 294b/15, 294b/17,
294b/19, 294b/20, 294b/22,
294b/24, 295a/1, 295a/5, 295a/6,
295a/19, 295a/25, 295b/3, 295b/15,
295b/16, 295b/23, 296a/1, 296a/6,
296a/7, 296a/8, 296a/24, 296a/25,

296b/1, 296b/3, 297a/2, 297a/7,
297a/12, 297a/15, 297a/16, 297a/17,
297a/20, 297a/22, 297a/24, 297b/3,
297b/19, 298b/1, 298b/2, 298b/3,
298b/4, 298b/7, 298b/11, 298b/12,
300a/7, 300a/10, 300a/23, 300a/24,
300a/25, 300b/1, 300b/2, 300b/9,
301a/5, 301a/7, 301a/10, 301b/7,
301b/8, 301b/9, 301b/10, 301b/11,
301b/12, 301b/13, 301b/19,
301b/21, 301b/22, 301b/23,
301b/25, 302a/1, 302a/19, 302a/21,
302a/23, 302a/25, 302b/1, 302b/2,
302b/4, 302b/6, 302b/8, 302b/16,
303b/11, 304b/17, 304b/19,
304b/20, 304b/21, 304b/24,
304b/25, 305b/10, 305b/12,
305b/14, 305b/15, 306a/11,
307a/11, 307a/21, 309a/21,
309b/19, 309b/20, 310a/4, 311b/7,
311b/16, 311b/19, 311b/20,
311b/23, 311b/24, 312a/2, 312a/3,
312a/4, 312a/5, 312a/6, 312a/8,
312a/9, 312a/11, 312a/14, 312a/16,
312a/19, 312a/20, 312a/21, 312a/22,
313a/14, 313a/17, 313a/18, 313a/19,
313a/20, 313a/21, 313a/22, 313a/24,
313b/1, 313b/2, 313b/3, 313b/4,
313b/8, 313b/11, 313b/12, 313b/17,
313b/20, 313b/21, 313b/22,
313b/23, 313b/25, 314a/1, 314a/3,
314a/5, 314a/8, 314a/10, 314a/11,
314a/15, 314a/16, 314a/23, 314a/24,

314b/12, 314b/15, 314b/19,
314b/20, 314b/23, 314b/24,
314b/25, 315a/2, 315a/3, 315a/4,
315a/6, 315a/8, 315a/13, 315a/15,
315a/20, 315a/23, 315a/24, 315a/25,
315b/2, 315b/3, 315b/4, 315b/5,
315b/8, 315b/9, 315b/10, 315b/13,
315b/14, 315b/16, 315b/17,
315b/19, 315b/22, 315b/25, 316a/1,
316a/2, 316a/4, 316a/6, 316a/8,
316a/9, 316a/14, 316a/17, 316a/21,
316a/23, 316a/24, 316b/2, 316b/14,
317b/2, 317b/17, 378a/4, 391b/23,
392a/4, 392a/6, 392a/16, 392a/19,
392a/20, 400b/22, 400b/24,
400b/25, 401a/1, 401a/2, 401a/3,
401a/4, 401a/7, 401b/10, 401b/17,
401b/19, 405a/24, 405b/13, 406a/5,
406a/7, 406a/8, 406a/10, 406a/11,
406a/12, 406a/13, 406a/15, 406a/18,
406b/21, 408a/8, 409b/8, 409b/22,
411a/20, 411a/21.

Bijen ibn-i Giv [Kişi adı]: Keyhusrev
döneminin ünlü kahramanlarından
olan Bijen Giv'in oğlu Rüstem'in de
kız kardeşinin oğludur. 296a/20,
313a/16, 313a/16, 392a/2.

Bil-bā *bk.* **Pil-pāy**: 344b/14, 344b/16,
345a/21, 347b/14.

Bil-bār *bk.* **Pil-pāy**: 347b/13.

Bil-pāy *bk.* **Pil-pāy**: 350b/7, 355b/17.

Bir [Kişi adı]: 376b/15.

Birān bin Veyse *bk.* **Pirān**: 299a/10,
312b/8.

Birān *bk.* **Pirān**: 295b/11, 295b/14,
295b/17, 299a/21, 301a/9, 303a/5,
309a/5, 312b/8, 312b/14, 312b/22,
313a/11, 314a/3, 314a/12, 314b/16,
316a/14, 316a/24, 316b/8, 375a/14,
386a/20, 406b/1, 406b/14, 406b/15,
406b/18, 406b/23, 407a/1, 407a/8,
407a/9, 407a/12, 407b/10, 407b/20,
407b/21, 408a/12, 408a/16,
408a/17, 409b/11.

Birān ibn-i Veyse *bk.* **Pirān**: 312b/13,
312b/15, 312b/21-22, 313b/17.

Birek *bk.* **Birek ibn-i Birān**: 375b/4,
375b/5, 375b/6, 375b/9, 375b/14.

Birek ibn-i Birān [Kişi adı]: 375a/14.

Birek ibn-i Pirān *bk.* **Birek ibn-i Birān**:
375a/20, 375a/25, 375b/1.

Birustūh [Kişi adı]: 303a/6.

Bulcās *bk.* **Bulcās Hān**: 375b/10,
375b/14.

Bulcās Hān [Kişi adı]: 375a/11,
375a/13, 375a/14, 375a/16, 375a/19,
375b/6, 375b/8, 375b/9.

Bürzū *bk.* **Bürzū ibn-i Sohrāb-ı Ser-
efrāz**: 289a/20, 308a/12, 308a/13,
308b/3, 308b/4, 308b/5, 308b/6,
308b/9, 308b/15, 308b/17, 308b/20,
309a/1, 309a/13, 309a/15, 309a/16,
311a/15, 311a/16, 311b/1, 311b/4,

311b/6, 387a/7, 387a/9, 387a/11,
387a/12, 387a/13, 387a/14, 387a/20,
387a/22, 387a/24, 387b/1, 387b/10,
387b/11, 387b/12, 387b/13,
387b/17, 387b/20, 387b/21,
387b/22, 387b/23, 387b/24,
387b/25, 388a/1, 388a/8, 388a/10,
388a/11, 388a/12, 388a/17, 388a/19,
388a/21, 388a/23, 388a/24, 388b/3,
388b/4, 388b/5, 388b/8, 388b/10,
388b/13, 388b/14, 388b/15,
388b/16, 388b/18, 388b/19,
388b/20, 388b/21, 388b/25, 389a/5,
389a/6, 389a/7, 389a/8, 389a/11,
389a/13, 389a/16, 389a/17, 389a/18,
389a/19, 389a/24, 389b/9, 389b/12,
389b/22, 389b/25, 390a/1, 390a/4,
390a/5, 390a/8, 390a/9, 390a/11,
390a/13, 390a/15, 390a/16, 390a/18,
390a/20, 390a/22, 390a/23, 390a/24,
390a/25, 390b/1, 390b/2, 390b/3,
390b/4, 390b/5, 390b/6, 390b/7,
390b/9, 390b/10, 390b/11, 390b/12,
390b/13, 390b/14, 391a/4, 391a/5,
391a/12, 391a/13, 391a/14, 391a/15,
391a/16, 391a/18, 391a/19, 391a/22,
391a/25, 391b/1, 391b/5, 391b/9,
391b/10, 391b/13, 391b/17,
391b/21, 391b/24, 391b/25, 392a/1,
392a/3, 392a/5, 392a/9, 392a/11,
392a/12, 392a/13, 392a/14, 392a/15,
392a/16, 392a/18, 392a/23, 392a/25,
392b/1, 392b/2, 392b/4, 392b/6,

392b/8, 392b/10, 392b/11, 392b/12,
392b/13, 392b/15, 392b/18,
392b/19, 392b/20, 392b/21,
392b/23, 392b/25, 393a/2, 393a/3,
393a/4, 393a/5, 393a/7, 393a/9,
393a/13, 393a/14, 393a/16, 393a/18,
393a/19, 393a/20, 393b/4, 393b/5,
393b/6, 393b/7, 393b/11, 393b/24,
393b/25, 394a/1, 396a/15, 396b/21,
397a/16, 398b/14, 403a/12,
405b/20.

Bürzū ibn-i Sohrāb *bk.* **Bürzū ibn-i Sohrāb-ı Ser-efrāz:** 308b/15-16, 395b/13.

Bürzū ibn-i Sohrāb-ı Ser-efrāz [Kişi adı]: Sistan kalesinin muhafızı 387a/14.

Bürzū-yı Kūçek [Kişi adı]: Burzu ibn-i Sohrab-ı Ser-efraz ile Gord-aferid oğlu. 393b/21, 394a/5, 394a/6, 394a/9, 394a/10, 394a/15, 394a/18, 394a/19-20, 394a/20, 394a/21, 394a/24, 394b/5, 394b/6, 394b/11, 394b/13, 394b/15, 394b/19, 394b/21, 394b/23, 395a/3, 395a/6, 395a/11, 395a/14, 395a/16, 395a/17, 395a/22, 395a/23, 395a/25, 395b/1, 395b/3, 395b/4, 395b/6, 395b/9, 395b/10, 395b/14, 395b/19, 395b/21-22, 396a/2, 396a/8, 396a/9, 396a/13, 396a/15, 396a/18, 396a/21, 396a/22, 396a/23, 396a/24, 396a/25,

396b/1, 396b/4, 396b/5, 396b/6,
396b/9, 396b/20, 396b/21, 397a/11-
12, 397a/16, 397a/21, 397a/23,
397a/24, 397b/4, 397b/5, 397b/6-7,
398a/3, 398a/4, 398a/5, 398a/7,
398a/9, 398a/10, 398a/11, 398a/22,
398a/25, 398b/2, 398b/3, 398b/5,
398b/8-9, 398b/10, 398b/11-12,
398b/12, 398b/15, 398b/17,
398b/20, 398b/22, 398b/24, 399a/1,
399a/3, 399a/5, 399a/6, 399a/7,
399a/9, 399a/11, 399a/12-13,
399a/13, 399a/15, 399b/2, 399b/3,
399b/6, 399b/7, 399b/12-13,
399b/13-14, 400a/6, 400a/8,
400a/11-12, 400a/12, 400a/13,
400a/14, 400a/16, 400a/22, 400a/25,
400b/19, 400b/21, 400b/25, 401a/4,
401a/9, 401a/15, 401a/17, 401a/19,
401a/20, 401a/23, 401a/24, 401b/2,
401b/3, 401b/6, 401b/7, 401b/8,
401b/9, 401b/13, 401b/21, 401b/24,
402a/2, 402a/5, 402a/6, 402a/8,
402a/9, 402a/11, 402a/12, 402a/13,
402a/14, 402a/15, 402a/18, 402a/19,
402a/20, 402a/21, 402a/24, 402b/2,
402b/6, 402b/6-7, 402b/8, 402b/15,
402b/22, 402b/23, 403a/3, 403a/3-4,
403a/11, 403a/13, 403a/14, 403a/16,
403a/20, 403a/22, 403a/24, 403a/25,
403b/1, 403b/4-5, 403b/5, 403b/6,
403b/11, 403b/12, 403b/13,
403b/14, 403b/17, 403b/21,

403b/22, 403b/23, 404a/2, 404a/3,
404a/5, 404a/8, 404a/11, 404a/13,
404a/14, 404a/15, 404a/19, 404a/20,
404a/23, 404a/24, 404a/25, 404b/3,
404b/5, 404b/6, 404b/11, 404b/22,
405a/1, 405a/2, 405a/2-3, 405a/4,
405a/6, 405a/7-8, 405a/10, 405a/14,
405a/15, 405b/1, 405b/5-6, 405b/11,
405b/14, 405b/16, 405b/17,
405b/18, 405b/20-21, 405b/21,
405b/23, 405b/23-24, 405b/25,
406a/1, 406a/4, 406a/5, 406a/6,
406a/7, 406a/9, 406a/11, 406a/12,
406a/13, 406a/14, 406a/15, 406a/16,
406a/17, 406a/19, 406b/1, 407b/22,
408a/5, 408a/18.

-C-

Cabbār *bk.* **Cabbār-ı Cihān-süz:**

416b/14, 416b/22, 416b/23,
417a/15, 417a/17, 417b/6, 417b/6,
417b/9, 417b/10, 417b/13, 417b/18,
417b/19, 418a/1, 417b/11.

Cabbār-ı Cihān-süz [Kişi adı]: Mebgam

Şah'ın bir cihan pehlivanı 416b/7,
416b/11, 416b/12, 416b/13,
416b/18, 417a/12, 417a/15,
417a/19, 417a/20, 417b/5, 417b/7,
417b/8, 417b/9, 417b/11, 417b/12,
417b/16.

Cābelkâ [Yer adı]: 317b/19, 317b/20,
317b/21, 319a/9.

Cābir Şāh [Kişi adı]: 418b/11, 418b/12, 418b/23, 418b/24, 418b/25, 419a/1, 419a/4, 419a/7, 419a/9, 419a/12, 419a/16, 419a/17, 419a/19, 419a/20, 419a/21, 419a/22, 419b/1, 419b/2, 419b/3.

Cem Şāh *bk.* **Cem Şāh-ı ‘ādī**: 389a/5, 389a/6, 391b/9, 392b/4, 392b/7, 392b/9, 393b/7, 393b/8, 393b/16, 393b/17, 394a/10, 394a/11, 394a/15, 394a/25, 394b/2, 394b/3, 395a/13, 395a/21, 395a/24, 395b/5, 395b/7, 395b/10, 395b/11, 395b/13, 395b/15, 395b/17, 395b/19, 396a/7, 396a/8, 396b/5, 396b/22, 398a/11, 400a/7, 400a/8, 400a/11, 400a/22, 400a/23, 400b/1, 400b/19, 400b/20, 400b/25, 401a/1, 401a/3, 401a/4, 401a/5, 401a/7, 401b/7, 401b/9, 401b/11, 401b/17, 401b/18, 401b/21, 409b/9.

Cem Şāh-ı ‘ādī [Kişi adı]: Mihrab Şah-ı Kabilî'nin kardeşi 389a/6-7, 393b/7, 394a/6, 394a/8, 395b/15, 401b/18.

Ceyhūn [Yer adı]: 316b/13, 316b/23, 317a/1, 317a/6, 317a/15, 317a/16, 317a/22, 317a/23, 317b/5, 375b/10, 375b/13, 397a/4, 397a/18, 397b/12, 404b/17.

Cībūr *bk.* **Cībūr-ı Hindī**: 301b/17, 301b/19.

Cībūr-ı Hindī [Kişi adı]: 301b/14, 302a/2.

Cihān Duḡt Bānū [Kişi adı]: 336a/5, 336a/6, 337b/11, 338a/10, 338a/11, 338a/17, 338a/18.

Cihān Şāh [Kişi adı]: 336a/4, 337a/15, 337a/16, 337a/18, 337a/19, 337a/20, 337a/22, 337a/25, 337b/2, 337b/6, 337b/7, 337b/9, 337b/13, 337b/14, 338a/2, 338a/3, 338a/4, 338a/11, 338a/15, 338a/19, 338a/24, 338a/25, 338b/24, 339a/16, 344a/1, 344a/6, 344a/10, 376b/12.

Cihān-baḡş *bk.* **Cihān-baḡş-ı Cihān-ārā**: 290a/1, 290a/6, 290a/7, 290a/15, 290a/16, 290a/24, 290b/2, 290b/3, 290b/4, 290b/6, 290b/7, 290b/8, 290b/9, 290b/12, 290b/13, 290b/15, 290b/16, 290b/19, 290b/20, 290b/21, 290b/22, 290b/23, 290b/24, 291a/4, 291a/6, 291a/8, 291a/10, 291a/15, 317b/24, 317b/25, 318a/5, 318a/20, 318a/22, 318a/24, 318b/2, 318b/3, 318b/8, 318b/11, 318b/15, 318b/21, 318b/23, 318b/24, 319a/9, 319a/11, 319a/13, 319a/15, 319a/20, 319a/21, 319a/22, 319a/25, 319b/5, 319b/6, 319b/7, 319b/8, 319b/9, 319b/12, 319b/20, 319b/23, 319b/25, 320a/1, 320a/2, 320a/3, 320a/4, 320a/10, 320a/11, 320a/15, 320a/16, 320a/18,

320a/23, 320a/25, 320b/2, 320b/3,
320b/4, 320b/5, 320b/6, 320b/16,
320b/22, 320b/23, 320b/24,
321a/21, 321a/25, 321b/2, 321b/24,
322a/3, 322a/5, 322a/7, 322a/12,
322a/13, 322a/14, 322a/15, 322a/16,
322a/17, 322a/22, 322a/24, 322a/25,
322b/1, 322b/2, 322b/5, 322b/6,
322b/7, 322b/8, 322b/10, 322b/15,
322b/18, 322b/20, 322b/21,
322b/22, 322b/24, 323a/1, 323a/3,
323a/3-4, 323a/6, 323a/7, 323a/9,
323a/13, 323a/16, 323a/19, 323a/20,
323b/6, 323b/7, 323b/8, 323b/9,
323b/11, 323b/15, 323b/17,
323b/21, 323b/22, 323b/23,
323b/24, 323b/25, 324a/2, 324a/3,
324a/8, 324a/10, 324a/12, 324a/13,
324a/14, 324a/18, 324a/20, 324a/22,
324b/7, 325b/14, 325b/15, 325b/16,
325b/21, 325b/22, 325b/23, 326a/5,
326a/6, 326a/8, 326a/12, 326a/13,
326a/15, 326a/17, 326a/18, 326a/22,
326a/24, 326a/25, 326b/3-4, 326b/7,
326b/10, 326b/14, 327a/6, 327a/9,
327a/18, 327a/21, 327a/22, 327a/24,
327b/2, 327b/3, 327b/6-7, 327b/9,
327b/10, 327b/13, 327b/18,
327b/19, 327b/21, 327b/24, 328a/3,
328a/9, 328a/17, 328a/19, 328a/20,
328a/21, 328a/22, 328a/23, 328a/24,
328b/1, 328b/2, 328b/5, 328b/6,
328b/7, 328b/9, 328b/11, 328b/13,

328b/16, 328b/18, 328b/21,
328b/22, 328b/23, 328b/24,
328b/25, 329a/2, 329a/4, 329a/6,
329a/8, 329a/13, 329a/16, 329a/17,
329a/19, 329a/22, 329a/24,
329b/10, 329b/12, 329b/13,
329b/15, 329b/16, 329b/17,
329b/19, 329b/23, 329b/24, 330a/3,
330a/4, 330a/6, 330a/7, 330a/8,
330a/10, 330a/11, 330a/13, 330a/14,
330a/15, 330a/17, 330a/18, 330a/19,
330a/21, 330a/24, 330b/1, 330b/2,
330b/3, 330b/4, 330b/5, 330b/6,
330b/8, 330b/19, 330b/20-21,
330b/25, 331a/4, 331a/6, 331a/8,
331a/11, 331a/12, 331a/15, 331a/17,
331a/19, 331a/21, 331a/22, 331a/23,
331b/6, 331b/8, 331b/9, 331b/11,
331b/12, 331b/16, 331b/18,
331b/19, 331b/21, 331b/22,
331b/23, 332a/3, 332a/10, 332a/13,
332a/16, 332a/17, 332a/18, 332a/20,
332a/23, 332a/24, 332b/3, 332b/5,
332b/7, 332b/9, 332b/11, 332b/12,
332b/13, 332b/14, 332b/17,
332b/19, 332b/21, 332b/22,
332b/23, 332b/24, 332b/25, 333a/1,
333a/2, 333a/4, 333a/5, 333a/10,
333a/11, 333a/13-14, 333b/18,
333b/20, 333b/22, 333b/23, 334a/1,
334a/3, 334a/11, 334a/12, 334a/14,
334a/16, 334a/18, 334a/24, 334b/1,
334b/2, 334b/3, 334b/5, 334b/6,

334b/10, 334b/12, 334b/14,
334b/15, 334b/18-19, 334b/21,
334b/24, 335a/2, 335a/5, 335a/7,
335a/9-10, 335a/11, 335a/12-13,
335a/14, 335a/15, 335a/17, 335a/20,
335a/22, 335b/1, 335b/3, 335b/5,
335b/6-7, 335b/8, 335b/9, 335b/13,
335b/15, 335b/16, 335b/17,
335b/20, 335b/21, 336a/3, 336a/8,
336a/9, 336a/11, 336a/14, 336a/16,
336a/17, 336a/18, 336a/19, 336a/20,
336a/22, 336a/25, 336b/1, 336b/3,
336b/4, 336b/5, 336b/6, 336b/11,
336b/13, 336b/14, 336b/15,
336b/17, 336b/20, 336b/21,
336b/22, 336b/23, 336b/25, 337a/2,
337a/3, 337a/5, 337a/7, 337a/8,
337a/12, 337a/13, 337a/14, 337a/17,
337a/21, 337a/22, 337a/25, 337b/2,
337b/3, 337b/23, 337b/25, 338a/1,
338a/3, 338a/4, 338a/8, 338a/16,
338a/19, 338b/23, 338b/24, 339a/9,
339a/11, 338a/13, 338a/15, 338a/18,
338a/19, 339b/5, 339b/11, 339b/14,
339b/22, 339b/23, 339b/24,
339b/25, 340a/2, 340a/4, 340a/6,
340a/8, 340a/10, 340a/11, 340a/13,
340a/14, 340a/15, 340a/23, 340a/25,
340b/1, 340b/5, 340b/7, 340b/10,
340b/14, 340b/18, 340b/21,
340b/22, 340b/23, 341a/1, 341a/2,
341a/5, 341a/6, 341a/9, 341a/10,
341a/13, 341a/14, 341a/15, 341a/18,

341a/19, 341a/20, 341a/23, 341a/24,
341b/2, 341b/6, 341b/15, 341b/16,
341b/18, 341b/19, 341b/20,
341b/21-22, 341b/24, 341b/25,
342a/5, 342a/7, 342a/13, 342a/14,
342a/15, 342a/16, 342a/19, 342b/1,
342b/9, 342b/11, 342b/12, 342b/14,
342b/19, 342b/22, 343a/1, 343a/3,
343a/4, 343a/6, 343a/7, 343a/10,
343a/11, 343a/13, 343a/16, 343a/19,
343a/23, 343a/24, 343b/1, 343b/2,
343b/4, 343b/6, 343b/13, 343b/16,
343b/18, 343b/19, 343b/20,
343b/25, 344a/1, 344a/2, 344a/6,
344a/7, 344a/8, 344a/12, 344a/15,
344a/18, 344a/19, 344a/23, 344b/4,
344b/18, 344b/25, 348a/9, 348a/15,
348a/16, 348a/23, 348b/1, 348b/5,
348b/7, 348b/8, 348b/9, 348b/14,
348b/16, 348b/17, 348b/18,
348b/20, 349a/3, 349a/9, 349a/11,
349a/23, 349a/25, 349b/23,
349b/24, 350a/2, 350a/22, 350a/25,
350b/1, 350b/3, 350b/4, 350b/5,
350b/6, 350b/25, 351a/17, 351a/20,
351a/21, 351a/22, 351b/4, 351b/10,
352a/3, 352a/6, 352a/9, 352a/10,
352b/8, 352b/9, 354a/3, 354a/7,
354a/8, 354a/9, 354b/6, 354b/7,
354b/12-13, 354b/15, 354b/20,
354b/21, 354b/24, 354b/25, 355a/1,
355a/3, 355a/4, 355a/5, 355a/6,
355a/16, 355a/18, 355a/21, 355a/22,

355a/23, 355b/2, 355b/4, 355b/10,
355b/11, 355b/12, 355b/13,
355b/17, 355b/22, 355b/24-25,
356a/3, 356a/4, 356a/6, 356a/8,
356a/10, 356a/18, 356a/19,
356a/21,356a/23, 356b/3, 356b/4,
356b/7, 356b/10, 356b/11, 356b/12,
356b/13, 356b/20, 357a/1, 357a/1,
357a/3, 357a/4, 357a/5, 357a/7,
357a/9, 357a/13, 357a/15, 357a/18,
357a/19, 357a/20, 357a/22, 357b/5,
358a/8, 358a/14, 358a/15, 358a/16-
17, 358a/19, 358a/20, 358a/25,
358b/4, 358b/9, 358b/13, 360a/15,
360a/16, 360a/18, 360a/18-19,
360a/21, 360a/22, 360b/1, 360b/2,
360b/4, 360b/9, 360b/19, 360b/20,
360b/21, 360b/22, 361a/1, 361a/2,
361a/8-9, 361a/18, 361a/20,
361a/24, 361b/4, 361b/5, 361b/7,
361b/9, 361b/10, 362a/2, 362a/5,
362a/6, 362a/14, 362a/15, 362b/3,
362b/5, 362b/7, 362b/8, 362b/9,
362b/13, 362b/15, 362b/17,
362b/20, 362b/21, 362b/23,
362b/25, 363a/1, 363a/2, 363a/4,
363a/6, 363a/11, 363a/14, 363a/20,
363a/25, 363b/1, 363b/2, 363b/7,
363b/12, 363b/13, 363b/16,
363b/17, 363b/21, 363b/23, 363b/5,
364a/1-2, 364a/10, 364a/13,
364a/20, 364a/22, 364b/11,
364b/12, 364b/14, 364b/15,

364b/17, 364b/23-24, 364b/25,
365a/3, 365a/10, 365a/11, 365a/15,
365a/16, 365a/17, 365a/18, 365a/23,
365a/24, 365b/3, 365b/7, 365b/11,
365b/15, 365b/16, 365b/18,
365b/19, 365b/25, 366a/5, 366a/7,
366a/13, 366a/15,366a/16, 366a/20,
366b/9, 366b/18, 366b/19, 366b/21,
366b/24, 367a/4, 367a/5-6, 367a/7,
367a/8, 368a/2, 368a/5, 368a/9,
368a/16, 368a/17, 368a/19-20,
368b/12, 368b/13, 368b/20,
368b/21, 368b/22, 369a/2, 369a/6,
369a/23, 369b/4, 369b/7, 369b/22,
369b/23, 370a/3, 370a/6, 370a/8,
370a/9, 370a/10, 370a/12, 370a/13,
370a/18, 370a/21, 370a/22, 370a/23,
370b/1, 370b/2, 370b/3, 370b/4,
370b/6, 370b/8, 370b/10, 370b/11-
12, 371a/4, 371a/11, 371a/16,
371a/19, 371a/24, 371a/25, 371b/5,
371b/6, 371b/7, 371b/13, 371b/14,
371b/18, 371b/21, 371b/23, 372a/3,
372a/5, 372a/16, 372a/17, 372a/22,
372a/24, 372b/1, 372b/2, 372b/12,
372b/17, 372b/18, 372b/19,
372b/22, 372b/24, 372b/24, 373a/1,
373a/2, 373a/3, 373a/8, 373a/10,
373a/13, 373a/14, 373a/15,
373a/16-17, 373a/20, 373a/21,
373a/23, 373b/6, 373b/7, 373b/9,
373b/10, 373b/11, 373b/12,
373b/12-13, 373b/16, 373b/22,

373b/23, 374a/2, 374a/3, 374a/4,
374a/5, 374a/8, 374a/11, 374a/12,
374a/14, 374a/15, 374a/17, 374a/19,
374a/23, 374a/24, 374a/25, 374b/5,
374b/11, 374b/12, 374b/13,
374b/15-16, 374b/17, 374b/20,
374b/22, 374b/23, 374b/24,
374b/25, 375a/1, 375a/2, 375a/3,
375a/6, 375a/15, 375a/17, 375a/18,
375a/20, 375a/21, 375a/25, 375b/1,
375b/5, 375b/7, 375b/8, 375b/9,
375b/10, 375b/13, 375b/17,
375b/19, 376a/3, 376a/4, 376a/6,
376a/21-22, 376b/8, 377a/8,
377a/10, 377a/11, 377a/12,
377a/14-15, 377a/17, 377a/19,
377a/20 377a/21, 377b/1, 377b/2,
377b/10, 377b/13, 377b/16,
377b/18, 377b/21, 377b/25,
378a/10, 378a/14, 378a/17, 378a/18,
378a/19, 378a/19-20 378a/21,
378a/25, 378b/1, 378b/2, 378b/3,
378b/5, 378b/6, 378b/8, 378b/9,
378b/10, 378b/12, 378b/15,
378b/16, 379a/7, 379b/2, 379b/4,
379b/5, 379b/6, 379b/8, 379b/10,
379b/14, 379b/16, 379b/25, 380a/1,
380a/4, 380a/5, 380a/9, 380a/11,
380a/12-13, 380a/13, 380a/15,
380a/18, 380a/19-20, 380a/21,
380a/24, 380a/25, 380b/1, 380b/3,
380b/5, 380b/6, 380b/10, 380b/14,
380b/15-16, 380b/17, 380b/19,

380b/20, 380b/22, 381a/2-3, 381a/3,
381a/4, 381a/6, 381a/7, 381a/9,
381a/10, 381a/11, 381a/12-13,
381a/14, 381a/18, 381a/19, 381a/22,
381a/23, 381b/2, 381b/6, 381b/7,
381b/8, 381b/10, 381b/12-13,
381b/23, 381b/24, 382a/2, 382a/11,
382a/12, 382a/13, 382a/16, 382a/17,
382a/18, 382a/19, 382a/20, 382a/21,
382a/23, 382a/24, 382a/25, 382b/2,
382b/3, 382b/4, 382b/5, 382b/6,
382b/7, 382b/8, 382b/9, 382b/12,
382b/13, 382b/15, 382b/16,
382b/17-18, 382b/18, 382b/20,
382b/25, 383a/1, 383a/3, 383a/7,
383a/8, 383a/14, 383a/16, 383a/18,
383a/19, 383a/22, 383a/23, 383a/25,
383b/1, 383b/4, 383b/5, 383b/9,
383b/11, 383b/12, 383b/13,
383b/15, 383b/17, 383b/18-19,
383b/19, 383b/20, 383b/21,
383b/22, 383b/23, 384a/2, 384a/3,
384a/5, 384a/6, 384a/8, 384a/9,
384a/10, 384a/11, 384a/12, 384a/13,
384a/16, 384a/18, 384a/25, 384b/2,
384b/3, 384b/5, 384b/6, 384b/11,
384b/12, 384b/13, 384b/18,
384b/23, 384b/24, 385a/15,
385a/16, 385a/17, 385a/19, 385a/20,
385a/21, 385a/22, 385a/23, 385a/24,
385a/25, 385b/1, 385b/2, 385b/3,
385b/4, 385b/6, 385b/7-8, 385b/10,
385b/11, 385b/12, 385b/13,

385b/14, 385b/15, 385b/16,
385b/17, 385b/18, 385b/19,
385b/20, 385b/21, 385b/22,
385b/23, 385b/24, 386a/5, 386a/9,
386a/10, 386a/15, 386a/20-21,
386a/22, 386a/25, 386b/2, 386b/4,
386b/5, 386b/5-6, 386b/7, 386b/10,
386b/12, 386b/13, 386b/14,
386b/16, 386b/17, 386b/19,
386b/21, 386b/24, 387a/1, 387a/3,
387a/4, 387a/6, 393b/24, 400b/9,
400b/10, 400b/14, 405a/20,
405a/21, 405b/2, 408a/1, 408a/3,
408a/4, 408a/6, 408a/7, 408a/8,
408a/17, 408b/12, 408b/15,
409b/22.

Cihān-baḥş-ı Cihān-ārā [Kişi adı]:
Feramurz'un oğlu ve Rüstem'in
torunu. 317b/18, 317b/19, 317b/20,
317b/21, 317b/23, 318a/3, 318a/7,
318a/12, 318a/17, 318a/19, 318b/6,
318b/10, 318b/12, 318b/19,
318b/25, 319b/10, 320b/18, 322a/2,
322a/4, 332a/7, 348b/25, 352a/5,
355b/13-14, 364a/3, 377a/5,
380a/12, 381b/18, 384b/17-18,
386a/13, 386b/19, 400b/8, 408a/1,
408a/15, 408b/15.

Cihān-baḥş-ı 'Ālem ārā *bk.* **Cihān-baḥş-ı Cihān-ārā**: 320a/19, 320a/20.

Cihān-gīr *bk.* **Cihān-gīr ibn-i Rüstem**:
290a/10, 380a/4, 380a/5, 380a/7,

380a/8, 380a/9, 380a/11, 380a/14,
380a/15, 380a/17, 380a/20, 380a/22,
380a/23, 380a/24, 380b/2, 380b/3,
380b/5, 380b/7, 380b/8, 380b/10,
380b/12.

Cihān-gīr ibn-i Rüstem [Kişi adı]:
Rüstem'in oğlu ve Feramurz'un
kardeşi 380a/4.

-Ç-

Çāpūr-ı Hindī [Kişi adı]: 340a/8.

Çenküş Habeş [Kişi adı]: 303b/2.

-D-

Ḍahḥāk-ı Mārī [Kişi adı]: Eski İran
mitolojisinde, Hint-İran ortak
geleneğinden kalma insan vücutlu
ejder veya ejder görünümlü insan
295b/19-20.

Dāvud [Kişi adı]: Davut Peygamber
338a/17, 392b/21.

Deli Bānū [Kişi adı]: 295a/10, 298a/4,
298b/13, 300a/7, 300a/9, 300a/21,
300a/22, 315a/16, 316a/10,
400b/12, 409b/13.

Delü Bānū *bk.* **Deli Bānū**: 293b/18,
297b/23, 300b/3, 316a/13, 316a/15,
316a/20, 316a/25.

Depe Dil-güşā [Yer adı]: 377a/24,
378b/13.

Der-bend-i Kāş [Yer adı]: 399b/25,
400a/20, 400b/2, 400b/4.

Der-bend-i Tārḥān [Yer adı]: 303a/12.

Der-bend-i Tārḥān [Yer adı]: 303a/12.

Der-bend-i Tengnā [Yer adı]: 375a/12,
375a/14, 375a/15, 375b/11.

Deşt-i Kāra [Yer adı]: 416b/4.

Deşt-i Serā [Yer adı]: 389a/5, 393a/11,
393b/20, 395b/18, 396a/4, 396a/7,
396b/18, 396b/23, 402a/1, 402b/8.

Dīrdāy-ı Zenge [Kişi adı]: 376b/24.

Dost [Kişi adı]: 303a/6.

Duḡt Bānū *bk.* **Cihān Duḡt Bānū**:
337b/9.

-E-

Ebreş *bk.* **Ebreş-i Gül-endām-ı Bahrī**:
284b/14, 284b/21, 287a/7, 288a/4,
296b/5, 310b/19, 317b/2, 378b/7,
383b/1, 402a/19, 410a/17, 413b/6,
414a/14, 414b/21, 416a/11, 416b/1,
416b/5, 416b/22, 416b/25, 417a/1,
417a/5, 417a/9, 417a/10, 418a/18,
418a/21, 418b/2, 418b/19, 418b/24.

Ebreş-i Gül-endām *bk.* **Ebreş-i Gül-
endām-ı Bahrī**: 287a/14, 294a/4,
383a/7, 384a/9, 385b/3, 385b/7,
390a/17, 392a/25, 392b/17,
398b/24, 399a/4, 402a/8, 410a/8-9,
412b/9, 413a/2, 413b/9, 416b/20-21,
416b/25.

Ebreş-i Gül-endām-ı Bahrī [Hayvan
adı]: Rüstem'in atı 382b/19,
383a/21, 384a/22, 384b/22.

Edhem-i Evren-güş-ı Bahrī *bk.* **Evren-
güş**: 326a/6, 327b/11, 328a/9,
328b/12.

Edşīr-gīr [Kişi adı]: 415b/11.

Efrāsiyāb *bk.* **Efrāsiyāb Ḥān**: 284b/1,
284b/3, 284b/6, 284b/19, 284b/20,
284b/21, 284b/23, 288b/4, 288b/6,
288b/9, 288b/11, 288b/14, 288b/19,
288b/21, 288b/23, 289a/3, 289a/7,
289a/9, 289a/14, 289a/16, 289b/1,
292a/22, 292a/23, 292b/1, 293a/16,
294a/9, 294a/10, 294a/11, 294a/13,
294a/21, 294b/3, 294b/4, 294b/6,
294b/21, 295a/3, 295a/10, 295a/15,
295a/25, 295b/12, 295b/14,
295b/16, 295b/22, 295b/23,
295b/24, 295b/25, 296a/2, 296a/14,
296b/10, 296b/11, 296b/13,
296b/21, 297a/5, 297a/21, 298a/9,
298a/10, 298a/11, 298b/5, 298b/5,
298b/9, 298b/10, 298b/11, 298b/13,
298b/14, 298b/15, 298b/16,
298b/18, 298b/21, 298b/22,
298b/24, 298b/25, 299a/1, 299a/2,
299a/4, 299a/6, 299a/7, 299a/8,
299a/11, 299a/12, 299a/14, 299a/15,
299a/16, 299a/17, 299a/19, 299a/20,
299b/1, 299b/2, 299b/3, 299b/4,
299b/8, 300b/14, 300b/15, 300b/16,

300b/18, 300b/19, 300b/20, 301a/3,
301a/4, 301a/5, 301a/7, 301a/9,
301a/15, 301b/22, 301a/11,
301a/17, 302b/12, 302b/13,
302b/15, 302b/16, 302b/17,
302b/18, 302b/21, 303a/4, 303a/18,
303b/3, 303b/4, 303b/7, 303b/9,
303b/18, 303b/22, 303b/24,
304a/25, 304b/1, 304b/2, 304b/4,
304b/8, 305a/3, 305a/5, 305a/6,
305a/13, 305a/16, 305a/23, 305b/3,
306a/2, 306a/3, 306a/5, 306a/7,
306a/14, 306a/15, 306a/17, 306a/19,
306a/21, 306b/15, 306b/24,
306b/25, 307a/1, 307a/2, 307a/7,
307a/8, 307a/18, 307b/3, 307b/6,
307b/7, 307b/8, 307b/10, 307b/12,
307b/15, 307b/16, 307b/18,
307b/20, 307b/21, 307b/22, 308a/1,
308a/2, 308a/3, 308a/5, 308a/6,
308a/7, 308a/14, 308a/16, 308a/17,
308a/18, 308a/23, 308a/25, 308b/2,
308b/4, 308b/12, 308b/17, 308b/20,
308b/22, 308b/23, 308b/24,
308b/25, 309a/1, 309a/3, 309a/10,
309a/14, 309a/15, 309a/16, 309a/17,
309a/20, 309a/21, 309b/1, 309b/9,
309b/15, 309b/22, 310a/2, 310a/4,
310a/6, 310a/7, 310a/10, 310a/13,
310a/19, 310a/20, 310a/22, 310a/24,
310a/25, 310b/1, 310b/3, 310b/4,
310b/5, 310b/7, 310b/8, 310b/9,
310b/11, 310b/12, 310b/14,

310b/17, 310b/19, 310b/20,
310b/21, 310b/22, 310b/23,
310b/24, 311a/2, 311a/5, 311a/6,
311a/7, 311a/9, 311a/10, 311a/13,
311a/15, 311a/17, 311a/18, 311a/19,
311b/7, 311b/16, 311b/22, 311b/25,
312b/10, 312b/16, 312b/18, 316b/5,
317a/16, 317a/19, 317a/22, 317a/23,
317b/5, 317b/7, 317b/14, 375a/9,
375a/11, 375a/16, 375b/13,
375b/15, 397a/2, 397a/25, 397b/11,
397b/12, 397b/20, 399b/19, 400a/1,
400a/2, 403a/7, 403a/10, 403a/14,
403a/15, 403a/20, 403a/22, 403b/3,
403b/5, 403b/6, 403b/11, 404a/7,
404a/12, 404a/14, 404a/16, 404a/19,
404a/21, 404b/4, 404b/7, 404b/8,
404b/10, 404b/15, 405a/2, 408a/21,
408b/4, 408b/8, 408b/11, 409b/10,
411a/12, 411a/17, 411a/19, 411a/21,
411a/22, 411a/24, 411a/25, 411b/2,
411b/8.

Efrāsiyāb Ḥān [Kişi adı]: Peşeng
Han'ın oğlu ve Turan padişahı
291b/1, 292b/8, 292b/24, 299a/22,
301a/12, 301a/14, 304a/19, 305a/21,
308b/21, 309a/9, 310a/3, 311b/14,
312a/25, 312b/2-3, 379a/2, 397a/14,
404b/24-25, 407a/23, 411a/11.

Ehrimān [Kişi adı]: 380b/21, 381a/8,
381a/9, 381a/11, 381a/13.

Ekvāl *bk.* **Ekvāl Nerre**: 295b/21.

Ekvāl Nerre [Kişi adı]: 295b/23, 295b/24, 296a/1, 297b/21, 297b/24, 298a/1, 298a/3.

Ekvās *bk.* **Ekvās Türk**: 284b/4, 284b/9, 284b/10, 284b/14, 284b/15, 284b/16, 284b/17, 284b/18, 294b/10, 294b/14, 294b/16, 294b/17, 294b/18.

Ekvās Türk [Kişi adı]: Pīlsem oğlu ve Efrasiyāb'ın askerlerinden biri 284b/3, 284b/4, 284b/8, 284b/10-11, 284b/13, 294b/9, 294b/12, 294b/14, 294b/17.

Elgüb [Kişi adı]: 329a/5.

Elmās *bk.* **Elmās-ı Hindī**: 340a/2.

Elmās-ı Hindī [Kişi adı]: 339b/23, 339b/25, 340a/3, 340a/5, 340a/7.

Endelūs [Yer adı]: 320b/7, 320b/18, 320b/24, 321a/4, 321a/7, 321a/14, 321a/16, 321a/17, 324a/19, 324a/24, 324b/9, 325a/17, 325a/18, 325b/8, 325b/18, 326b/15, 326b/24, 327a/13, 328a/14, 328a/15, 328a/19, 328b/7, 329a/10, 330b/11, 335a/21, 335b/1, 344b/19, 376b/16.

Enher Şāh [Kişi adı]: 308b/9, 308b/12, 308b/13, 308b/15, 308b/16, 308b/23, 308b/25, 309a/1, 309a/4, 309a/7.

Enkiyā [Kişi adı]: 379b/9.

Envār [Kişi adı]: 376b/19.

Enver-ābād [Yer adı]: 325a-2, 325a/24.

Erdeşīr-i Āīnī [Kişi adı]: 303a/7.

Erhān-ı Bülend-āvāz [Kişi adı]: 329a/1.

Eşkūh [Kişi adı]: 403a/17, 403a/24, 403a/25, 403b/23, 405b/15, 407b/22, 408a/10.

Eşkūh-ı Türkistānī *bk.* **Eşkūh**: 405b/8.

Evhem-i Evren-gūş-ı Bahrī *bk.* **Evren-gūş**: 320a/21, 321b/24, 322b/15-16.

Evren-gūş *bk.* **Evren-gūş-ı Bahrī**: 320a/1, 320a/3, 320a/4, 322a/4, 329b/8, 375b/5, 383b/14.

Evren-gūş-ı Bahrī [Hayvan adı]: Cihanbahş'ın atı 319b/16, 323b/9, 325b/22-23, 327b/13, 330b/19, 332a/7, 334b/9, 335b/7-8, 337a/22, 339b/19, 339b/23, 343b/3, 355b/6, 356a/4, 357a/14, 361a/1, 361a/20, 362b/4, 363a/7, 363b/21, 363b/25, 364b/15, 364b/17, 364b/25, 366a/8, 366a/10, 369a/24, 370a/3, 370a/14, 370b/1, 372a/5-6, 372a/18, 372a/22, 372b/13, 373b/14, 377a/6, 377a/7-8, 377a/16, 378a/4, 380b/10, 381a/12, 381a/20, 381a/21, 381b/18, 382a/19, 382b/6, 383b/13, 384a/25, 284b/25, 285b/7, 386b/12.

Evren-i Ser-āhen-ten [Hayvan adı]: 412a/16.

-F-

Felîhây *bk. Felîhây-ı Hindî*: 339b/3, 359b/7, 368b/21, 368b/23, 369a/2, 369a/16, 369a/18, 369a/19.

Felîhây-ı Hindî [Kişi adı]: Cihan-abad şahı Cihan Şah pehlivanı 336a/14, 339b/1, 358b/9, 358b/10, 358b/21, 359b/2, 359b/3, 359b/8, 369a/5, 369a/8, 369a/11-12, 369a/19, 369b/4, 372a/13.

Felîhây-ı Kûlâd Kemân *bk. Felîhây-ı Hindî*: 336a/5, 336a/8, 336a/18, 336a/25-336b/1, 336b/25, 338b/23, 339a/21, 343b/20.

Ferah *bk. Ferah Şâh*: 400b/2, 401b/21, 401b/25, 402a/2, 402a/3, 402a/6, 402a/22, 402b/1, 402b/4, 402b/5.

Ferah Şâh [Kişi adı]: 387a/9, 387a/10.

Ferâhim *bk. Ferâhim Şâh*: 304b/2.

Ferâhim Şâh [Kişi adı]: 304b/1, 304b/2, 304b/24, 305a/4.

Ferâmurz *bk. Ferâmurz Şâh*: 285b/18, 286b/8, 286b/12, 286b/14, 286b/15, 286b/16, 286b/19, 286b/23, 286b/24, 286b/25, 287a/1, 287a/, 287a/8, 289b/25, 290a/3, 290a/8, 290a/9, 290a/15, 290b/25, 291a/1, 291a/2, 291a/3, 291a/7, 291a/9, 291a/11, 293b/11, 295a/23, 297b/23, 297b/25, 298a/1, 298a/3, 298a/4, 298a/6, 298a/7, 298b/14, 298b/16, 298b/17, 298b/21, 299a/6, 299a/7, 299a/9, 299a/20, 299a/24,

299b/5, 299b/6, 299b/7, 299b/8, 299b/9, 299b/10, 299b/11, 299b/14, 300b/14, 300b/15, 300b/17, 300b/25, 301a/2, 301a/3, 301a/15, 301a/16, 301a/18, 301a/20, 301a/21, 301a/22, 301a/23, 301a/25, 301b/2, 301b/3, 301b/5, 301b/8, 301b/14, 301b/16, 301b/18, 302a/1, 302a/2, 302a/5, 302a/6, 302a/7, 302a/8, 302a/10, 302a/11, 302a/14, 302a/17, 302b/7, 302b/8, 302b/9, 302b/10, 302b/11, 302b/13, 302b/14, 302b/19, 302b/22, 302b/24, 302b/25, 303a/1, 303a/8, 303a/9, 303a/10, 303a/12, 303a/13, 303a/15, 303a/16, 303a/17, 303a/20, 303a/21, 303a/23, 303a/25, 303b/1, 303b/5, 303b/6, 303b/7, 303b/9, 303b/10, 303b/12, 304a/19, 304a/20, 304a/21, 304a/23, 304a/25, 304b/4, 304b/11, 305a/8, 305a/18, 305a/19, 305b/5, 305b/10, 305b/12, 305b/13, 305b/15, 305b/16, 305b/18, 306a/6, 306a/10, 306a/11, 306a/15, 306a/17, 306a/20, 306a/22, 306a/23, 306b/2, 306b/3, 306b/4, 306b/5, 306b/8, 306b/9, 306b/10, 306b/11, 306b/13, 306b/17, 306b/20, 306b/21, 306b/22, 307a/5, 307a/11, 307a/22, 307b/8, 307b/9, 307b/12, 307b/13, 307b/14, 307b/15, 307b/19, 307b/20, 307b/22, 307b/24, 308a/1, 308a/2, 308a/3, 310b/7, 310b/9,

310b/10, 310b/13, 310b/14,
310b/16, 312b/23, 313a/3, 314b/3,
315b/7, 315b/9, 315b/10, 315b/11,
315b/12, 315b/13, 315b/14,
315b/17, 315b/18, 315b/19,
315b/20, 315b/21, 315b/23,
315b/24, 316a/2, 316b/19, 316b/22,
316b/23, 316b/24, 316b/25, 317a/1,
317a/4, 317a/5, 317a/6, 317a/8,
317a/9, 317a/10, 317a/12, 317a/13,
317a/18, 317a/21, 317a/23, 317a/24,
317a/25, 317b/3, 317b/10, 317b/16,
317b/19, 376a/9, 376a/12, 376a/13,
376a/16, 376a/18, 376b/8, 377a/9,
377a/14, 380a/4, 380a/9, 380a/10,
380a/12, 380b/11, 381a/15,
381a/16, 381b/3, 381b/7, 381b/9,
386b/1, 386b/2, 386b/3, 386b/9,
386b/12, 386b/13, 386b/18, 387a/2,
387a/18, 390b/16, 390b/17,
390b/18, 390b/19, 390b/20,
390b/21, 390b/22, 390b/23,
390b/24, 390b/25, 391a/1, 391a/3,
391a/4, 391a/6, 391a/8, 391a/11,
391a/12, 391a/13, 391a/14, 391a/15,
391a/17, 391a/18, 391a/20, 391a/21,
391a/22, 391a/23, 391a/24, 391b/3,
391b/5, 391b/6, 391b/7, 391b/8,
391b/9, 391b/10, 391b/11, 391b/13,
391b/15, 391b/16, 391b/19,
391b/20, 391b/21, 391b/22, 392a/8,
393a/13, 393b/8, 396b/25, 397b/17,
398a/1, 398b/21, 400b/16, 400b/17,

400b/22, 401b/15, 402b/16,
405a/17, 405a/18, 405a/20, 405b/2,
406b/8, 406b/12, 406b/13, 406b/14,
406b/18, 406b/19, 406b/20,
406b/21, 406b/24, 407a/1, 407a/4,
407a/6, 407a/8, 407a/10, 407a/11,
407a/13, 407a/14, 407a/16, 407a/17,
407a/18, 407a/19, 407a/20, 407a/22,
407a/24, 407a/25, 407b/2, 407b/4,
407b/5, 407b/8, 407b/9, 407b/10,
407b/11, 407b/12, 407b/14,
408a/19, 408a/20, 408a/23, 408a/24,
408b/1, 408b/2, 408b/3, 408b/4,
408b/5, 408b/7, 408b/9, 408b/11,
408b/13, 408b/14, 408b/15,
408b/19, 409a/4, 409a/22, 409b/7,
409b/19, 409b/20, 409b/21,
409b/22, 409b/23, 409b/24,
409b/25, 410a/1, 410a/3, 410b/6,
410b/10, 410b/12, 410b/13,
410b/14, 410b/15, 410b/18,
410b/19, 410b/22, 411a/1, 411a/2,
411a/3, 411a/4, 411a/7, 411a/8,
411a/9, 411a/12, 411a/13, 411a/14,
411a/22, 411a/25, 411b/2, 411b/3,
411b/6, 411b/7, 411b/9, 411b/10,
411b/13, 411b/14, 411b/15, 412a/2,
412a/4, 412a/5, 412a/7, 412a/12,
412a/15, 412a/17, 412a/19, 412b/1,
412b/2, 412b/3, 412b/4, 412b/6,
412b/10, 412b/12, 412b/14,
412b/17, 412b/19, 412b/20,
412b/21, 412b/22, 413a/2, 413a/4,

- 413a/6, 413a/8, 413a/9, 413a/10, 413a/11, 413a/12, 413a/13, 413a/16, 413a/19, 413a/21, 413a/24, 413a/25, 413b/3, 413b/4, 413b/7, 413b/8, 413b/25, 414a/2, 414a/4, 414a/5, 414a/6, 414a/7, 414a/8, 414a/9, 414a/15, 414a/16, 414a/19, 414a/20, 414a/21, 414a/22, 414a/23, 414a/24, 414b/1, 414b/14, 414b/15, 414b/17, 414b/19, 414b/20, 414b/21, 414b/22.
- Ferāmurz Şāh** [Kişi adı]: Rüstem'in oğlu. 317a/19.
- Ferāmurz-ı Dilīr** *bk.* **Ferāmurz Şāh**: 286b/15, 286b/17, 286b/20, 286b/22, 411b/21.
- Ferhād** *bk.* **Ferhād Kūh**: 285b/18, 303a/22, 303a/24, 379b/10, 399b/20, 399b/21, 399b/24, 400a/17, 400b/4, 400b/5, 400b/6, 400b/17, 400b/22, 401a/13, 401a/16, 401a/19, 401b/3, 401b/5, 401b/6, 401b/13, 401b/16, 402a/9, 402a/12, 402a/13.
- Ferhād Hūristānī** [Kişi adı]: 399b/16.
- Ferhād Kūh** [Kişi adı]: 303a/8, 303a/20.
- Ferhunde Bānū** [Kişi adı]: 377a/25, 377b/1, 377b/14, 377b/14, 377b/24.
- Ferīborz** [Kişi adı]: 397a/3, 397a/4, 397a/6, 397a/8, 397a/9, 397a/17, 397a/25, 397b/7, 397b/11, 397b/12, 397b/20, 398a/13, 398a/14, 398a/15, 398a/20.
- Ferīdūn** *bk.* **Ferīdūn-ı Ferruḡ-zād**: 290a/4, 296a/13.
- Ferīdūn-ı Ferruḡ-nejād** *bk.* **Ferīdūn-ı Ferruḡ-zād**: 389a/22-23.
- Ferīdūn-ı Ferruḡ-zād** [Kişi adı]: 296a/9.
- Ferīḡūn** *bk.* **Ferīḡūn Fezāyī**: 416/14, 417b/3.
- Ferīḡūn Fezāyī** [Kişi adı]: 416b/14, 416b/16.
- Ferḡīs Bānū** [Kişi adı]: Efrasiyāb ve Sīmīn-ber Bānū kızı 308a/24, 309/21, 309/22, 309b/5, 309b/7, 309b/13, 311a/25, 312b/2, 312b/7, 312b/10, 312b/11 313a/2, 313a/4, 313a/14, 313a/15, 313a/16, 313a/18, 313a/20, 313a/23, 316a/16, 316a/19.
- Feryūz-ı Maḡribī** [Kişi adı]: 329a/4.
- Ferzdād** *bk.* **Ferzdād ibn-i Kūrdiz**: 379b/1, 379b/2, 379b/3, 379b/4, 379b/6, 379b/7.
- Ferzdād ibn-i Kūrdiz** [Kişi adı]: 379a/25.
- Firāz-ı Kūh** [Yer adı]: 412a/17.
- Fitne Ra'y** *bk.* **Fitne Rāy**: 338b/ 9, 344b/11, 345b/19, 353a/8, 353b/12, 364a11.
- Fitne Rāy** [Kişi adı]: Anter Şah'ın başveziri 342a/9, 342a/22, 343b/7-8, 343b/10, 343b/11, 343b/12,

343b/18, 343b/21, 343b/22, 344a/2,
344a/5, 344a/17, 344a/20, 345a/14,
345a/18, 345b/ 4, 345b/16, 345b/22,
345b/23, 346a/8, 346a/10, 346a/18,
347b/12, 347b/15, 347b/18,
347b/25, 348a/3, 348a/5-6, 348a/6,
348a/13, 348b/10, 348b/11,
348b/19, 349a/6, 13, 349a/16,
349b/5, 349b/16, 352a/17, 352a/19,
352b/23, 353a/11, 353a/17, 19,
353a/23, 353a/24, 353a/25, 353b/4,
353b/7, 353b/8, 353b/9, 353b/13,
353b/15-16, 353b/17, 353b/23,
354a/19, 354b/4, 355a/8, 357a/12,
357b/9, 357b/16, 358a/3, 358b/14,
361a/7, 361a/13, 361b/14, 361b/23,
365a/12, 365a/20, 365a/24, 365b/3,
365b/5, 365b/9.

Fitne-engiz *bk.* **Fitne Rāy**: 357b/19.

-G-

Ġalvāṣ *bk.* **Ġalvāṣ-ı Hindī**: 340a/25,
340b/1, 340b/2, 340b/6, 340b/8,
340b/9, 340b/12, 340b/15, 340b/16,
340b/18, 340b/19, 340b/20,
340b/22, 340b/23, 340b/24,
340b/25.

Ġalvāṣ-ı Hindī: 338b/8, 340a/18,
340a/22, 340a/24, 340b/20,
376b/23.

Ġazāle Bānū *bk.* **Ġazāle-i Sīm-endām**:
372b/23, 373a/14, 373a/16,

373a/17, 373a/25, 374b/11,
374b/12, 374b/14.

Ġazāle-i Sīm-endām [Kişi adı]:
373a/22.

Gejdehem [Kişi adı]: 405b/14.

Geşivez [Kişi adı]: Efrasiyab'ın
kardeşi 288b/18, 288b/20, 294a/9,
294a/13, 294a/16, 294a/20, 294b/1,
294b/2, 294b/8, 294b/9, 294b/12,
294b/14, 294b/18, 294b/20, 295a/1,
295a/2, 295a/12, 295a/15, 295b/12,
295b/13, 295b/24, 298b/9, 298b/10,
298b/12, 298b/15, 298b/25, 299a/1,
299a/6, 299a/8, 299a/21, 299b/22,
299b/23, 299b/24, 299b/25, 300a/2,
300a/8, 301a/3, 301a/4, 302b/11,
302b/21, 303a/18, 303b/6, 303b/9,
306a/21, 306b/14, 311a/11, 397a/5,
404a/23, 404a/25, 404b/7, 404b/14,
405a/2, 405a/4, 405a/10, 406a/18,
406a/19, 406a/24, 406b/2, 406b/20,
406b/23, 406b/25, 407a/2, 407a/3,
407a/7, 407a/8, 407a/9, 407a/16,
407b/7, 407b/16, 408a/5, 408a/10,
408a/12, 408a/16, 408a/17, 408b/5,
408b/6.

Girān Şāh [Kişi adı]: 325b/7.

Ġiv [Kişi adı]: Rüstem'in damadı
285b/18, 285b/21, 285b/24,
285b/25, 286a/3, 286a/5, 286a/6,
286a/9, 286a/11, 286a/12, 286a/17,
293b/11, 293b/13, 293b/18,

293b/19, 293b/20, 296a/20, 297b/17, 298b/7, 298b/12, 298b/13, 300a/7, 300b/11, 303b/15, 303b/20, 303b/21, 303b/23, 303b/25, 304a/3, 304a/5, 304a/9, 304a/10, 304a/11, 304a/12, 304a/14, 304a/15, 304a/16, 304a/18, 304a/19, 305a/14, 305a/15, 305a/19, 305a/22, 305a/23, 307a/11, 310a/16, 310a/18, 310a/20, 310a/21, 311a/25, 311b/2, 311b/7, 313a/16, 315a/12, 315a/13, 315a/15, 315a/16, 378a/24, 378b/1, 380a/1, 386b/3, 387b/10, 387b/17, 387b/18, 387b/19, 388a/16, 392a/2, 393a/16, 396a/3, 396a/5, 396a/6, 396a/7, 396a/8, 396a/12, 396a/14, 396a/17, 396a/18, 396a/19, 396a/23, 396a/24, 396b/2, 396b/3, 396b/4, 396b/6, 396b/7, 396b/9, 396b/10, 396b/11, 396b/13, 396b/15, 396b/25, 402a/20, 405a/24, 405b/3, 405b/5, 405b/7, 405b/9, 405b/10, 405b/13, 405b/15, 405b/17, 405b/18, 405b/19, 405b/20, 405b/21, 405b/22, 405b/23, 405b/25, 406a/2, 406a/3, 406a/4, 408a/8, 409a/19, 409b/9, 409b/22, 410b/11.

Gordāferīd [Kişi adı]: 387a/12, 388a/3, 388a/5, 388a/10, 388a/11, 388a/13, 388a/17, 388a/18, 388a/23, 388b/7, 388b/14, 388b/20, 388b/22, 389a/1, 391a/13, 391a/20, 391a/21, 391a/22, 391a/24, 391a/25, 391b/4, 391b/6,

391b/9, 392a/15, 392a/17, 392a/21, 392b/11, 392b/14, 393a/6, 393a/22, 393a/12, 393b/8, 393b/9, 393b/11, 393b/13, 393b/19, 393b/23, 402b/8.

Ġurāb-ı Bahrī [Hayvan adı]: 390a/15, 392b/14, 392b/24, 393a/1, 393a/2, 393a/16.

Gurgīn [Kişi adı]: 291b/9, 291b/13, 291b/15, 291b/17, 291b/24, 292a/10, 292a/14, 292a/18, 292a/19, 292a/22, 292a/23, 292b/11, 293a/1, 293a/2, 293a/13, 293a/22, 293b/12, 293b/13, 293b/14, 293b/15, 293b/16, 293b/17, 293b/19, 293b/22, 293b/22, 293b/23, 293b/24, 293b/25, 294a/5, 294a/7, 303a/20, 303a/22, 303a/24, 304a/24, 304b/14, 304b/15, 304b/24, 305a/2, 306a/11, 391b/23, 393a/14, 393a/16, 393a/18, 411a/21.

Gurgīn Mīlād *bk.* **Gurgīn**: 291b/8, 292a/20, 292a/24, 293a/23, 293b/9, 293b/24, 300b/13, 304a/22, 304b/13, 304b/14, 392a/13.

Gurgīn-ı Zengī *bk.* **Gurgīn**: 378b/3.

Gül-çehre Bānū [Kişi adı]: 414b/8-9, 414b/11, 414b/12.

Gül-ruḥ [Kişi adı]: 415a/8, 415a/15, 415a/16, 415b/7, 415b/19, 415b/23, 415b/25, 416a/3.

Gürgāniyye [Yer adı]: 325a/6, 325b/2, 326b/16, 376b/18.

Gürgüs Türk [Kişi adı]: 303a/6.

Gürşāsb-ı āhen-dest [Kişi adı]:
323a/15, 383a/17, 389a/22, 399a/2,
409b/25.

Güstemem [Kişi adı]: İran'ın ünlü
pehlivanlarından biri 288b/25,
299a/2, 299a/5, 315a/7, 378b/3,
387a/11, 387a/12, 387a/21, 387a/22,
387a/24, 387a/25, 397a/ 3, 397a/4,
397a/6, 397a/9, 397a/17, 397a/25,
397b/7, 397b/11, 397b/12, 397b/16,
397b/20, 398a/13, 398a/14,
398a/15, 398a/20.

Güşāsb *bk.* **Bānū Güşāsb**: 290a/5,
293b/11, 293b/13, 293b/21,
295a/23, 297b/6, 297b/7, 300a/20,
300a/23, 313b/12, 313b/16,
313b/21, 313b/23, 313b/24, 314a/1,
314a/6, 314a/15, 315a/17, 315a/18,
315a/20, 317b/2, 376/9, 396b/14,
397a/1, 400b/11, 409b/22, 410b/4,
410b/5, 410b/7, 410b/13, 412a/7.

-H-

Hākān-ı Büzürg [Kişi adı]: 306a/21,
306b/4, 306b/5, 306b/20, 307a/3-4,
307a/4, 307a/12, 309b/24.

Hākān-ı Çin [Kişi adı]: 299a/17,
299a/18, 299a/25, 299b/1, 299b/3,
301a/20, 302b/16, 305b/17, 306b/4,
306b/6, 306b/12, 306b/19, 307a/14,

307b/16, 308a/5, 308a/23-24,
311b/9-10, 312a/22, 312a/23.

Hākān-ı Kūçek [Kişi adı]: 299a/18,
305a/24, 305a/25, 305b/5, 305b/14,
305b/17, 306a/4, 306a/21, 306b/3,
306b/17, 306b/18, 307a/4, 311b/10.

Hākān-ı Seyvem [Kişi adı]: 306a/21,
306a/24, 306a/25, 307a/3, 311b/10.

Hākān-ı Siver [Kişi adı]: 299a/18.

Hamān [Kişi adı]: 303a/6.

Hāmāverān [Yer adı]: 284b/25, 289a/3,
289b/1.

Haykiran [Kişi adı]: 319a/11, 319a/20,
319a/21, 319a/22, 320a/10, 320a/22,
320a/25, 320b/1, 320b/2, 320b/17,
320b/18, 320b/23, 321a/21, 322b/3,
323b/19, 326a/11, 327b/22, 328a/2,
329a/1, 329a/3, 329a/5, 330a/11,
334b/3, 334b/6, 334b/7, 334b/8,
341a/16, 342a/24, 371b/15,
371b/17, 375b/5.

Haykiran Nerre *bk.* **Haykiran**: 319a/10,
319a/16, 319a/17, 320a/15, 320b/4,
320b/17, 320b/21, 323a/11,
325b/23, 326a/7, 327b/12, 327b/13,
327b/22, 327b/24, 330a/11,
331b/13, 333b/21, 334b/1, 334b/5,
340b/25, 342a/24, 342a/25, 345b/5,
371b/15, 371b/16, 375b/6.

Haykiran-ı Heft-dest *bk.* **Haykiran**:
377a/7.

Ḥayr-ābād [Yer adı]: 418b/11, 418b/20, 418b/21.

Ḥaytāl-ı Hindī [Kişi adı]: 338b/7, 341a/17, 341a/19.

Hec̄ir [Kişi adı]: 286a/19, 288a/18, 288a/19, 300b/11, 303b/15, 304a/6, 304a/8, 305a/14, 396a/6, 396b/7, 396b/11, 396b/13, 396b/15, 396b/17, 405b/14, 406a/5, 408a/8.

Heşt-pāy Baḥrī [Hayvan adı]: 406b/8.

Heşt-pāy-ı ‘İfrīt-zād [Hayvan adı]: 412a/16.

Hezīrān *bk.* **Hezīrān Fīl-süvār**: 320b/13, 320b/15, 320b/19, 321a/1, 321a/3, 321a/10, 321a/12, 321a/18, 321a/19, 321a/20, 321b/2, 321b/3, 321b/4, 321b/7, 321b/9, 321b/11, 321b/12, 321b/14, 321b/16, 321b/19, 321b/21, 321b/22, 321b/25, 322a/1, 322a/5, 322a/6, 322a/7, 322a/9, 322a/10, 322a/11, 322a/12, 322a/13, 322a/20, 322b/1, 322b/8, 322b/10, 322b/11, 322b/13, 322b/14, 322b/15, 322b/17, 322b/19, 322b/21, 322b/23, 322b/24, 323a/1, 323a/2, 323a/4, 323a/6, 323a/7, 323a/8, 323a/9, 323a/10, 323a/12, 323a/13, 323a/14, 323a/22, 323a/23, 323b/22, 323b/23, 323b/24, 323b/25, 324a/1, 324a/2, 324a/3, 324a/4, 324a/5, 324a/7, 324a/12, 324b/4, 324b/17, 324b/24, 325a/14,

325a/15, 326a/2, 326a/13, 326b/18, 326b/19, 326b/20, 326b/21, 326b/22, 327b/19, 331b/23, 335a/17, 335a/18, 335a/19, 343b/8, 343b/9, 344a/8, 344b/11, 344b/19, 344b/22, 345a/1, 345a/22, 345a/25, 345b/3, 345b/5, 345b/8, 346a/6, 347a/11, 347a/13, 347a/20, 347a/22, 347a/23, 347b/9, 347b/21, 349b/7, 373b/23, 374a/1, 374a/11, 378b/21, 378b/23, 379a/5, 379a/10, 386a/5, 386b/3, 386b/5.

Hezīrān *bk.* **Hezīrān-ı Fīl-süvār**:

320b/13, 320b/15, 320b/19, 321a/1, 321a/10, 321a/12, 321a/18, 321a/19, 321a/20, 321b/2, 321b/3, 321b/4, 321b/7, 321b/9, 321b/11, 321b/12, 321b/14, 321b/16, 321b/19, 321b/21, 321b/22, 321b/24, 322a/1, 322a/5, 322a/6, 322a/7, 322a/9, 322a/10, 322a/11, 322a/12, 322a/13, 322a/20, 322b/1, 322b/8, 322b/10, 322b/11, 322b/13, 322b/14, 322b/15, 322b/17, 322b/19, 322b/21, 322b/23, 322b/24, 323a/1, 323a/2, 323a/4, 323a/6, 323a/7, 323a/8, 323a/9, 323a/10, 323a/12, 323a/13, 323a/14, 323a/22, 323a/23, 323b/22, 323b/23, 323b/24, 323b/25, 324a/1, 324a/2, 324a/3, 324a/4, 324a/5, 324a/7, 324a/12, 324a/20, 324b/4, 324b/17, 324b/24, 325a/14, 325a/15, 326a/2, 326a/13,

326b/18, 326b/19, 326b/20,
326b/21, 326b/22, 327b/19,
331b/23, 335a/17, 335a/18,
335a/19, 343b/8, 343b/9, 344a/8,
344b/11, 344b/19, 344b/22, 345a/1,
345a/22, 345a/25, 345b/3, 345b/5,
345b/8, 346a/6, 347a/11, 347a/13,
347a/20, 347a/22, 347a/23, 347b/9,
347b/21, 349b/7, 373b/23, 374a/1,
374a/11, 378b/21, 378b/23, 379a/5,
379a/10, 386a/15, 386a/19, 386a/20,
386a/25, 386b/3, 386b/5.

Hezîrân-ı Fîl-süvâr [Kişi adı]: Hürrem
Şah'ın pehlivanlarından olup
sonradan Cihan-bahş'ın pehlivanları
arasına katılmıştır 320b/11,
320b/16, 321a/3-4, 321a/8, 321a/13,
321a/14, 321a/24, 321b/7, 321b/15,
321b/23, 322a/1, 322a/22, 324a/20-
21, 324a/23, 324b/6-7, 324b/10,
327b/7, 339a/20, 343b/7, 345a/3,
345a/15, 345a/24, 345b/3, 345b/18,
345b/25, 347b/21, 349a/4, 373b/20,
373b/24, 373b/25, 374a/10,
376b/14, 378b/17, 378b/20, 379a/6,
384a/24, 386a/5-6, 387a/5.

Hezîrân-ı Süvâr *bk.* **Hezîrân-ı Fîl-süvâr**:
320b/16.

Hezmân Türk [Kişi adı]: 375b/16.

Hızır [Kişi adı]: Hızır peygamber.

Hindustân [Yer adı]: 411b/13.

Hüm 'Ābid [Kişi adı]: 401a/10,
401b/14, 409a/3.

Hüm 'Ābid ibn-i Neyrem [Kişi adı]:
401a/18.

Hümân *bk.* **Hümân ibn-i Veyse**:
284b/21, 284b/23, 309a/19, 309b/5,
309b/12, 309b/13, 309b/18,
309b/319, 310a/1, 310a/3, 310a/4,
405b/11, 405b/16, 407b/17,
407b/18, 407b/20, 407b/21,
408a/10.

Hümân ibn-i Veyse [Kişi adı]: 309a/19-
20, 309b/3, 309b/4, 309b/15.

Humâyün Şâh [Kişi adı]: 284b/25,
285a/3, 285a/4, 285a/7, 285a/9,
285a/11, 285a/22, 285a/25, 285b/1,
285b/3, 285b/13, 285b/14, 286b/10,
287a/13, 287b/3, 287b/7, 287b/11,
288a/21, 288a/24, 288b/1, 288b/3,
288b/4, 288b/10, 288b/11, 289a/5,
289b/1.

Hürrem *bk.* **Hürrem Şâh**: 343b/17.

Hürrem Şâh [Kişi adı]: 321a/3, 321a/5,
321a/6, 321a/8, 321a/11, 321a/13,
321a/18, 321a/19, 322b/13-14,
322b/14, 323a/12, 323a/22, 323b/3,
323b/4, 323b/7, 323b/12, 323b/13,
323b/15-16, 323b/18-19, 323b/21,
323b/22, 324a/3, 324a/4, 324a/5,
324a/7, 324a/10, 324a/21, 324a/22,
326a/14, 326b/18, 327b/19, 344a/9-
10, 365a/21, 376b/16.

Hürşid *bk.* **Hürşid Şāh**: 367a/13,
367a/25, 368b/16, 371b/15.

Hürşid Şāh [Kişi adı]: 366a/25,
366b/10, 366b/19, 367a/1, 367a/2,
367a/3, 367a/6, 367a/9, 367a/11,
367a/12, 367a/14, 367a/24, 367b/1,
367b/3, 367b/6, 367b/7, 367b/8,
367b/9, 367b/15, 367b/18, 367b/20,
367b/24, 367b/24-25, 367b/25,
368a/3, 368a/5, 368a/8, 368a/14,
368b/15, 369b/9, 369b/10, 369b/14,
369b/15, 369b/16-17, 369b/20,
369b/21, 370a/1-2, 370b/7, 370b/9,
370b/13, 370b/16, 370b/18,
370b/21, 370b/24, 371a/2, 371a/3,
371a/21, 371a/22, 371b/4, 371b/8,
371b/9, 371b/11, 371b/14, 371b/17,
371b/19, 371b/20, 371b/22,
371b/25, 372a/7, 372b/11, 372b/17,
372b/17-18, 372b/18, 372b/19,
372b/23, 373a/4, 373a/5, 373a/7,
373a/8, 373a/9, 373a/9-10, 373a/13,
373a/14, 373a/18, 373a/19, 373a/22,
373a/23, 373b/9-10, 373b/18,
373b/18-19, 374a/13, 374a/14,
374a/15, 374a/16, 374a/20, 375a/1,
375a/3, 375a/4-5, 376b/25, 382a/2,
382a/3, 382a/7.

Hürşid Şāh-ı Keylānī *bk.* **Hürşid Şāh**:
367a/17.

Hürşide Bānū [Kişi adı]: 317b/20-
21, 318b/9.

Husrev-i Ejderhā-bend [Kişi adı]:
307a/11, 380b/16, 380b/17,
380b/19, 380b/21, 381a/8, 381a/13,
381a/23, 386b/3.

Hvāce Sa‘dān [Kişi adı]: Rüstem’in
Bijen’i kurtarmak üzere gittiği
sırada kendisine verdiği isim
296b/16, 296b/20, 297a/14,
297a/24-25.

Hvāce Sa‘dān [Kişi adı]: Keyhusrev’in
bezirganbaşı olan adamı 394b/8,
394b/9, 394b/10, 394b/17, 395a/15,
395b/2, 395b/3, 395b/17, 395b/20,
395b/23.

Hvāce Sa‘dān-ı Hindī *bk.* **Hvāce Sa‘dān**:
296b/6.

-I-

[I]şfahān [Yer adı]: 356b/24, 360b/6.

-İ-

İblāg *bk.* **İblāg-ı Şeş-pāy-ı Bahri**:
408a/20.

İblāg-ı Bahri *bk.* **İblāg-ı Şeş-pāy-ı**
Bahri: 310b/8, 310b/10.

İblāg-ı Şeş-pāy-ı Bahri [Hayvan adı]:
Feramurz’un atı 407b/9.

İdmān *bk.* **Kūh-ı İdmān**: 291b/13.

İrān [Yer adı]: 284b/5, 285a/5, 285a/13, 285a/23, 285b/1, 285b/19, 286b/11, 288b/24, 289a/1, 289a/8, 289a/15, 289a/18, 289a/23, 289a/25, 289b/4, 289b/19, 291a/25, 292a/13, 292a/18, 292b/18, 292b/21, 293b/10, 294b/15, 298b/22, 299b/16, 300a/3, 300b/13, 301a/12, 301b/16, 302a/25, 304b/10, 304b/11, 305a/7, 305a/17, 305b/1, 305b/2, 305b/7, 306a/8, 306a/10, 306a/11, 306a/23, 306b/15, 307a/1, 307a/9, 307a/17, 308a/22, 309a/23, 309b/6, 310a/8, 310b/2, 310b/11, 310b/25, 311a/4, 311a/7, 311a/19, 312a/24, 312b/1, 312b/4, 312b/5, 312b/9, 312b/12, 312b/15, 312b/19, 312b/20, 312b/25, 314b/4, 314b/9, 315a/9, 315a/18, 315a/22, 315b/8, 315b/9, 316b/5, 316b/6, 316b/7, 317a/16, 317a/25, 317b/2, 317b/4, 317b/5, 317b/14, 320b/9, 322a/19, 323a/17, 335a/21, 335a/23, 335b/2, 336b/24, 364a/25, 365b/20, 365b/21, 365b/23, 366a/4, 366b/12, 366b/20, 366b/23, 375a/6, 375b/10, 375b/14, 375b/20, 375b/21, 376a/2, 376a/7, 376b/7, 377b/3, 377b/20, 378a/8, 378b/12, 379a/3, 379a/22, 379b/4, 379b/10, 379b/12, 379b/19, 379b/24, 380a/3, 380b/20, 381b/24, 385b/25, 386b/25, 387a/13, 387a/18, 387b/3, 387b/22, 387b/23,

388a/3, 388a/5, 388a/19, 388b/14, 388b/15, 388b/16, 390b/8, 390b/11, 391a/18, 391a/25, 393a/5, 393a/24, 394b/9, 394b/18, 395b/24, 396a/10, 396a/20, 397a/2, 397a/8, 397a/14, 397a/15, 397b/2, 397b/8, 397b/13, 397b/14, 397b/18, 398a/9, 398a/16, 398a/17, 398a/23, 398b/6, 398b/18, 398b/20, 398b/21, 398b/22, 398b/23, 399b/18, 399b/25, 400a/1, 400a/3, 400a/5, 400a/7, 400a/9, 400a/10, 400a/21, 400b/5, 400b/6, 400b/7, 401a/2, 401a/11, 401a/12, 401b/4, 401b/9, 401b/12, 401b/20, 402a/6, 402b/10, 402b/12, 402b/14, 403a/9, 404a/20, 404b/4, 404b/18, 405a/7, 405a/12, 405b/7, 405b/14, 406a/19, 406b/3, 407b/21, 408b/16, 408b/22, 409a/2, 409a/6, 409b/5, 409b/12, 411a/5, 411a/14, 411a/15, 411a/17, 411b/8, 411b/21, 412a/2, 412a/5, 412a/13, 414b/22, 414b/23,

İsfendiyār [Kişi adı]: 393b/22.

İskender-i Kübrā [Kişi adı]: 286b/19, 287a/1, 412a/17.

İslām [Din adı]: 322a/25, 322b/1, 324a/10, 324a/11, 324a/17, 324b/10, 327a/11, 327b/15, 328a/1, 328a/3, 328b/21, 329a/7, 329a/16, 329a/22, 329a/23, 330a/17, 330a/19, 330b/7, 330b/8, 334b/25, 335a/3, 335a/15, 335a/16, 337a/14, 339a/17,

339b/10, 340a/14, 340a/25,
342a/23, 342b/3, 343b/6, 343b/17,
344b/17, 345a/3, 349a/1, 349a/22,
351b/5, 351b/22, 353a/15, 353a/22,
354a/2, 354a/22, 354b/6, 357b/4,
358a/8, 358b/16, 358b/17, 358b/21,
360a/8,10, 360b/21, 361a/21,
361a/24, 361b/2, 361b/4, 362a/15,
362a/17, 362a/24, 362b/14, 363b/4,
364a/3, 364a/15, 364a/20, 364b/10,
364b/15, 365a/8, 365a/9, 365a/23,
365b/3, 365b/12, 365b/16, 366a/3,
371a/15, 371b/3, 372a/11.

-K-

Kābūs *bk.* **Kāpūs**: 396a/22, 397a/22,
403a/22, 407b/21.

Kābūs-ı Girān-đarb [Kişi adı]: 394b/4.

Kābūs-ı Girān-đarb *bk.* **Kāpūs**: 394b/4.

Ķādir Şāh [Kişi adı]: 411b/16, 411b/17,
411b/18, 411b/19, 411b/20,
411b/22, 411b/23, 411b/25, 412a/2,
412a/6, 412a/19, 412b/2, 412b/5,
412b/11, 412b/19, 412b/20,
412b/21, 412b/22, 412b/23,
412b/24, 413a/3, 414a/11, 414a/25,
414b/12.

Ķāf-ı Kūh-ı Ķulle-i Zer [Yer
adı]: 318b/17.

Ķahķaşān-ı Zīr-dest [Kişi adı]: 412a/17.

Ķahrāc-ı Hindī [Kişi adı]: 338b/6,
340a/18, 341a/4, 341a/5, 341a/10,
341a/12, 341a/13, 376b/23.

Ķahrām *bk.* **Ķahrām-ı Ķīnī**: 301b/1,
301b/4, 301b/6, 301b/7, 301b/8,
301b/16.

Ķahramān [Kişi adı]: 366b/12,
376b/15, 380b/21, 381b/21, 382a/1,
383b/8, 384b/21, 388b/2, 388b/4,
401a/11, 410a/19.

Ķahrām-ı Ķīnī [Kişi adı]: 301a/21,
301a/23, 301b/14.

Ķal' a-i Behiştkend *bk.* **Behiştkend**:
289a/17, 298a/9, 299a/12.

Ķal' a-i Behiştkend *bk.* **Behiştkend**:
289a/17, 298a/9, 299a/12.

Ķal' a-i BelĶ *bk.* **BelĶ**: 316b/15,
389b/14, 389b/20, 391a/4, 391a/7,
391a/11, 398a/22, 398b/24,
398b/13.

Ķal' a-i BelĶ *bk.* **BelĶ**: 316b/15,
389b/14, 389b/20, 391a/4, 391a/7,
391a/11, 398a/22, 398a/24,
398b/13.

Ķal' a-i Berehmen [Yer adı]: 394b/5.

Ķal' a-i DaĶĶāk [Yer adı]: 299a/8.

Ķal' a-i Dīv-Şāz [Yer adı]: 320b/8,
320b/24, 321a/1, 321a/8, 323b/1,
324b/22, 325b/11, 325b/12,
325b/13, 326b/18, 326b/25,
376b/16.

Ḳal' a-i Ḥayr-ābād *bk.* Ḥayr-ābād:
418b/21.

Ḳal' a-i Kābil *bk.* Kābil: 405a/3, 405a/5,
405a/12, 405a/14, 405a/15, 405b/2,
405b/6, 405b/12,

Ḳal' a-i Selīm Şāh [Yer adı]: 412a/8,
414b/24.

Ḳal' a-i Seylāb *bk.* Seylāb-zemīn:
345b/1.

Ḳal' a-i Seylāb-zemīn *bk.* Seylāb-
zemīn: 345b/3-4, 348b/18, 353b/18,
365b/17.

Ḳal' a-i Sipend *bk.* Sipend: 404b/18,
404b/20, 404b/22, 404b/23, 405a/1,
405a/7, 405a/8, 405a/13, 405a/23,
405b/1, 408a/23, 408b/13.

Ḳal' a-i Sīstān *bk.* Sīstān: 387a/13-14.

Ḳal' a-i Şām *bk.* Şām: 289a/6.

Ḳal' a-i Zer [Yer adı]: 318b/11.

Ḳal' a-i Zerdāb *bk.* Zerdāb: 348b/22,
349a/7, 349a/22, 349b/4, 349b/5,
350a/2, 350a/4, 350a/9, 350a/20,
350b/6, 352a/11, 352a/13, 352b/12,
353b/19, 353b/18, 364b/9, 364b/16,
365a/1, 376b/23.

Ḳal' a-i Zerdūn [Yer adı]: 350b/18,
352b/10, 366a/4.

Kāmūs-ı Keşānī [Kişi adı]: 388b/1.

Kāpūs [Kişi adı]: 396b/23, 400a/22,
402b/7, 402b/12, 403b/24, 405b/10.

Ḳarībzer [Kişi adı]: 303b/14.

Ḳārūn *bk.* Ḳārūn-ı Mağribī: 330b/2,
330b/5, 330b/7, 344a/8, 344a/24,
359a/12, 359a/13, 359a/15, 359a/16,
359a/17, 359a/18, 359a/19,
368b/12.

Ḳārūn-ı Dīv-bend *bk.* Ḳārūn-ı
Mağribī: 323a/16, 388a/22.

Ḳārūn-ı Mağribī [Kişi adı]: 325a/8,
325b/7, 330a/21, 330b/2, 330b/3,
330b/4, 330b/10, 359a/11, 359a/13,
376b/19.

Ḳarye-i İdmān *bk.* Kūh-ı İdmān:
291b/12.

Ḳatğar *bk.* Ḳatğar Şāh: 400b/2,
401b/21, 402a/3, 402a/6, 402b/5.

Ḳatğar Şāh [Kişi adı]: 402b/20,
402b/21.

Kec-nihād *bk.* Kec-nihād-ı Keylānī:
373a/15, 373a/25, 373b/2, 373b/4,
373b/11, 373b/13, 373b/15, 374a/5,
374a/6.

Kec-nihād-ı Keylānī [Kişi adı]:
369b/16.

Kerdenkeşān-ı Semek Mümtāz [Kişi
adı]: 382a/7.

Kerdenkeşān-ı Semek Mümtāz: 382a/7.

Kerīmān [Kişi adı]: 415b/24.

Kerīmān Şāh [Kişi adı]: 325a/7,
325a/11, 325b/1, 325b/2, 325b/3,
325b/4, 325b/6, 325b/8, 325b/9,

326b/17, 326b/24, 327a/18,
327b/17, 328b/20, 330b/4, 334a/21,
335a/25, 344a/10, 376b/18.

Keşkâb bk. Keşkâb Türk: 302a/7,
302a/8, 302a/9.

Keşkâb Türk [Kişi adı]: 302a/3, 302a/7,
302a/19.

Keydül bk. Keydül-i ‘Azam: 332a/11,
332a/14, 332a/15, 332a/17, 332a/20,
332a/21, 332a/23, 332b/5, 332b/6,
332b/12, 332b/13, 332b/14,
332b/17, 332b/19, 332b/22,
332b/23, 332b/24, 332b/25, 333a/1,
333a/2, 333a/3, 333a/6, 333a/8,
333a/16, 342a/23, 342b/6, 343a/18,
344a/24, 372a/19, 377a/12, 379a/9,
386a/12.

Keydül-i ‘Azam [Kişi adı]: 325a/3,
331b/14, 331b/15, 332a/2, 332a/5,
332a/8, 332a/9, 332a/9, 332a/11,
332a/12, 332a/18, 332b/2, 332b/7,
332b/10, 332b/16, 333a/11,
333a/13, 338a/21, 342a/17, 342b/2,
344a/8, 372a/17, 376a/5, 376a/24,
376b/9, 379a/8, 386a/14, 387a/5,
386b/10.

Keyhüsrev bk. Keyhüsrev Kāmran:
285a/13, 285a/14, 285a/15, 285a/24,
285a/25, 285b/2, 285b/4, 285b/5,
285b/6, 285b/7, 285b/8, 285b/17,
285b/21, 287b/1, 288b/2, 288b/3,
288b/5, 288b/8, 289a/4, 289a/13,

289b/1, 291a/16, 291a/17, 291a/18,
291a/19, 291a/20, 291b/4, 291b/7,
291b/17, 292a/11, 293b/21,
293b/22, 296a/12, 296a/17,
296a/18, 296a/20, 296a/25,
298b/20, 298b/22, 298b/24, 300a/2,
300b/11, 305b/1, 306a/25, 306b/2,
306b/12, 306b/17, 306b/21,
306b/25, 307a/2, 307a/5, 307a/9,
307a/20, 308a/4, 309a/24, 309b/22,
310a/12, 310a/13, 310a/22, 310b/5,
310b/18, 311a/3, 311a/7, 311a/9,
311a/10, 311a/19, 311a/23, 311b/3,
311b/7, 311b/9, 312b/17, 312b/21,
312b/22, 314b/2, 314b/7, 314b/9,
314b/18, 315a/6, 315a/8, 315a/16,
315b/7, 315b/10, 316a/7, 316a/10,
316a/11, 316a/12, 316a/14, 316a/15,
316a/16, 316a/18, 316a/21, 316a/23,
316a/25, 316b/8, 316b/12, 316b/16,
316b/17, 316b/18, 316b/19, 317a/3,
317a/18, 317a/20, 375b/18,
375b/376a/4, 376a/6, 376a/9,
376a/10, 376a/19, 376a/23, 376a/25,
377a/2, 378a/7, 378a/16, 378b/17,
378b/20, 379a/11, 379a/25,
379b/12, 383b/24, 386a/1, 386b/18,
386b/20, 386b/24, 387a/9, 387a/10,
387a/12, 387b/1, 387b/9, 387b/12,
387b/18, 387b/20, 387b/21,
387b/22, 388a/3, 388a/13, 388b/10,
388b/12, 388b/15, 389a/10,
389a/13, 389a/15, 389b/2, 389b/7,

389b/8, 389b/14, 389b/16, 390b/14,
390b/23, 390b/24, 391a/1, 391a/2,
391a/3, 391a/6, 391a/10, 391a/18,
392a/20, 392a/21, 392b/6, 393a/14,
393a/22, 393a/25, 394b/10,
395b/17, 395b/21, 395b/24, 396a/3,
396a/5, 396a/10, 396a/12, 396b/18,
396b/19, 397a/1, 397a/3, 397a/16,
397a/5, 397b/2, 397b/17, 397b/21,
397b/24, 398a/2, 398a/10, 398a/12,
398a/15, 398a/20, 398a/21, 398a/22,
398a/25, 398b/8, 398b/12, 398b/21,
400a/2, 400a/3, 400a/20, 401b/12,
401b/14, 401b/17, 401b/18,
401b/19, 401b/22, 402a/1, 402a/2,
402a/3, 402b/2, 402b/22, 404a/21,
404b/19, 405a/10, 405a/16,
405a/18, 405a/22, 405b/3, 409b/1,
409b/3, 409b/10, 410a/4, 410b/1,
410b/3, 410b/23, 411a/8, 411a/16,
411a/18.

Keyḥusrev Kāmṛān [Kişi adı]:

Keyaniler hanedanının ünlü
padişahı 285a/12, 289a/19, 289a/22,
291a/16-17, 296a/21, 300b/13,
305b/5, 306a/12, 306a/23, 306b/12,
306b/18, 307a/10, 307a/17,
308a/23, 309a/21, 309a/23,
309b/23, 310a/9, 310a/10, 310a/15,
310b/2, 310b/11, 311a/7, 311a/9,
311a/12, 311a/13, 311a/22,
311b/12, 311b/24, 312b/3, 312b/15,
312b/17, 312b/18, 312b/19, 313a/2,

313a/12, 313b/13, 313b/19,
313b/16, 314b/5, 314b/6, 314b/14,
314b/19, 314b/25, 315a/6, 315a/11,
315a/16, 315b/6, 316a/22, 317a/9,
317a/15, 317b/15, 375b/17,
375b/20, 375b/22, 376a/1, 376a/18,
376b/2, 376b/6, 378b/18, 378b/20-
21, 381b/13, 383b/25, 386a/2,
386b/20, 386b/21, 387a/1, 387a/7,
387a/13, 387b/1, 387b/24, 388a/6,
389a/4, 389a/9, 389a/12, 389b/17,
390a/11, 390a/14, 390b/4, 390b/4-5,
390b/12, 390b/16, 390b/20, 391a/1,
391b/11, 391b/17, 391b/23,
392a/19, 392b/7, 393a/5, 393a/14,
393a/18, 393b/3, 394a/2, 394b/9,
395b/19, 395b/24, 396b/24, 397a/1,
397a/15, 397b/22, 397b/25,
398a/13, 398a/14, 398a/19, 398b/7,
398b/17, 399b/8, 401b/13, 401b/16,
401b/24, 402b/20, 405a/8, 405a/11,
405a/22, 405a/25, 409a/2, 409a/6,
409a/8, 409b/1-2, 410a/22, 410a/23,
410b/23-24, 411a/20, 411b/9.

Keyḳubād [Kişi adı]: 379a/1, 379a/3.

Keylān *bk.* **Keylān-zemīn**: 338a/20,
367a/21, 368b/8, 368b/15, 369b/16,
381b/21, 382a/3, 382a/10.

Keylān-zemīn [Yer adı]: 366a/25,
366b/1, 367a/17, 367a/22, 382a/1,
382a/2, 382a/4, 382a/6.

Keyūmers̄ Şāh [Kişi adı]: İran mitolojisine göre ilk insan ve ilk hükümdar 366b/13, 413b/24.

Keyūs [Kişi adı]: 368a/19.

Ḳırtās *bk.* **Ḳırtās-ı Merdüm-ser:** 303b/13, 303b/14, 303b/21.

Ḳırtās-ı Merdüm-ser [Kişi adı]: 302b/15, 303b/10, 303b/13-14, 306b/3.

Ḳırtūs *bk.* **Ḳırtūs-ı Hüristānī:** 399b/16.

Ḳırtūs-ı Hüristānī [Kişi adı]: 399b/15, 399b/17.

Kūh-ı Elbruz [Yer adı]: 379a/1.

Kūh-ı Humāvend [Yer adı]: 388b/1.

Kūh-ı Hümāvend [Yer adı]: 295b/19.

Kūh-ı İdmān [Yer adı]: 291a/22.

Kūh-ı Ḳāf [Yer adı]: 318a/12, 318a/13, 318a/16, 318a/19, 318b/7.

Ḳulle-i Dahhāk [Yer adı]: 299a/21, 299a/23-24, 299b/16, 300a/7, 300a/8, 318b/17.

Ḳulle-i Ḳāf [Yer adı]: 368a/11.

Ḳulle-i Zer [Yer adı]: 318a/9, 318b/17.

Ḳuṭb *bk.* **Ḳuṭb-ı Āteş-dem:** 301a/18, 303a/15, 303b/5, 306b/6, 307b/11, 317a/6, 317a/15, 317a/20.

Ḳuṭb-ı Āteş-dem [Hayvan adı]: Feramurz'un atı 286b/8, 291a/4, 301b/3, 302a/14, 303b/1, 303b/2, 303b/1, 303b/2, 316b/23.

Ḳuṭb-ı Āteş-efşān *bk.* **Ḳuṭb-ı Āteş-dem:** 303a/11.

Kübrān *bk.* **Kübrān Rāhib:** 346b/18, 346b/24, 346b/25, 347a/17.

Kübrān Rāhib [Kişi adı]: 346b/17, 346b/23, 347a/15-16.

Kührād [Kişi adı]: 338b/1.

Kümeyt *bk.* **Kümeyt-i Bahrī:** 381b/2.

Kümeyt-i Bahrī [Hayvan adı]: 380b/16, 381b/1.

Kürdiz *bk.* **Kürdiz Pīr:** 288b/15, 288b/21, 379a/25, 379b/3, 379b/7, 379b/9, 396a/6, 396b/7, 400b/22, 402a/20, 405b/17.

Kürdiz Pīr [Kişi adı]: 288b/11, 288b/13, 288b/14, 288b/15, 288b/25, 289a/2, 307a/12, 375b/23, 405a/12.

Kürdizyān [Kavim adı]: 316a/20, 316a/25, 316b/2, 379a/25, 388a/18, 398b/21, 405a/24, 405b/3, 405b/7, 411a/18, 411a/19.

-M-

Māh-duḥt Bānū [Kişi adı]: 411b/15, 411b/17, 412a/6.

Māverā'ü'n-nehr [Yer adı]: 308b/9, 308b/11, 309a/3, 311a/15,

Mebgam *bk.* **Mebgam Şāh:** 416b/4, 418a/8.

Mebgam Şāh [Kişi adı]: 416b/7,
417a/15, 418a/1-2, 418a/2, 418a/3,
418a/4, 418a/7-8, 418a/10, 418a/11,
418a/12, 418a/17, 418a/18.

Mecūsī [Din adı]: 361a/10.

Menūce Bānū [Kişi adı]: Efrāsiyāb'ın
kızı 292b/2, 292b/12, 292b/19,
292b/22, 292b/24, 293a/4, 293a/5,
293a/7, 293a/15, 293a/17, 293a/20,
293a/25, 294a/8, 294a/9, 294a/10,
294a/16, 294a/20, 294a/21, 294a/23,
295a/14, 295a/17, 295b/12,
295b/22, 296b/2, 296b/19, 296b/23,
297a/4, 297a/7, 297b/2, 297b/19,
298b/5, 298b/6, 298b/9, 298b/11,
300b/9, 301a/18, 301a/19, 301b/10,
301b/21, 302b/5, 302b/7, 302b/9,
302b/10, 305b/3, 305b/4, 305b/7,
305b/8, 305b/10, 305b/12, 305b/15,
305b/18, 305b/19, 305b/21, 306a/4,
307a/19, 307a/19-20, 307a/21,
307a/21-22, 307a/23, 308a/24,
309a/21, 309a/22, 309b/10,
309b/11, 309b/15, 309b/16,
309b/18, 310a/5, 311b/7, 311b/16,
311b/17, 311b/19, 311b/25, 312a/3,
312a/4, 312a/5, 312a/6, 312a/13,
312a/15, 312a-15-16, 312a/20,
314b/13.

Menūce *bk.* **Menūce Bānū**: 292b/14,
294b/4, 295a/10, 296a/2, 297a/5,
297a/6, 298b/6, 298b/9.

Merdek Hākīm [Kişi adı]: 369b/14,
369b/16, 370b/7.

Merzdād ibn-i Kürdiz [Kişi adı]:
379b/7.

Mihrāb Şāh-ı Kābilī [Kişi adı]: 389a/4.

-N-

Nāhīde Bānū [Kişi adı]: 305a/25,
305b/6, 305b/9, 305b/15, 305b/16,
305b/17, 305b/21, 305b/22,
305b/24, 306a/1, 306a/2, 306a/3,
306a/4, 307a/17, 307a/23, 307b/7,
307b/9, 307b/16, 308a/7, 308a/8,
308a/13, 308b/3, 308b/11, 308b/18,
309a/5, 309a/13, 309a/14, 309a/15,
309a/17, 309a/20, 309b/3, 309b/4,
309b/14, 309b/17, 309b/22,
309b/24, 310a/5, 311b/6, 311b/10,
311b/16, 311b/17, 311b/19.

Nedr [?]: 292b/16.

Nermtāşi Türk [Kişi adı]: 303a/7-8.

Nestūh [Kişi adı]: 403a/17, 403a/25,
403b/23, 404a/6, 404a/7, 405b/9,
405b/10, 405b/16, 407b/22, 408a/10.

Nevfer *bk.* **Nevfer Şāh**: 289a/20,
393a/19, 393a/20, 393a/21, 393b/3,
394a/3.

Nevfer Şāh [Kişi adı]: 393a/18.

Nevrez *bk.* **Nevrez Şāh**: 311b/12,
393b/23.

Nevrez Şāh [Kişi adı]: 311b/13,
409b/11-12.

Nevşādır Nīz-dār [Kişi adı]: 374b/25.

Neyrem *bk.* Neyrem-i Şānī ibn-i
Dādeşem: 308b/21, 386b/23,
401b/15, 401b/16, 409b/23,
409b/24.

Neyrem-i Şānī *bk.* Neyrem-i Şānī ibn-i
Dādeşem: 308b/20, 401a/10,
401a/14, 401b/14, 401b/20,
402b/18, 409a/4, 409b/22.

Neyrem-i Şānī ibn-i Dādeşem [Kişi
adı]: 401a/18.

Nīkūd-heşt [Kişi adı]: 284b/9, 284b/10,
284b/11, 284b/12, 284b/13,
284b/18, 285b/19.

-P-

Pehlivān-ı Siyāh [Kişi adı]: Rüstemin
seyahatte kendisine verdiği isim
410b/15, 413a/7, 415a/22.

Perī Bānū *bk.* Perīdū Bānū: 301a/11-12.

Perīdū Bānū [Kişi adı]: 301b/21,
301b/23, 302a/1, 302a/21, 302a/23,
302b/5, 302b/6.

Peşeng Hān [Kişi adı]: Efrasiyab'ın
babası 303b/24, 304a/3, 304a/4,
304a/5, 304a/6, 304a/7, 304a/8,

304a/10, 304a/12, 304a/14, 304a/16,
305a/12, 305a/15, 305a/19, 305a/21,
305a/24, 306a/5.

Pījen *bk.* Bījen ibn-i Gīv: 301a/6,
377b/13, 377b/14, 377b/20,
377b/24, 378a/1, 378a/9, 378a/12,
378a/14, 378a/15, 378a/17, 378a/18,
378a/20, 378a/23, 378b/2, 378b/11,
386b/3, 387a/2, 391b/25, 392a/1,
392a/4.

Pīl-pā *bk.* Pīl-pāy 'Ayyār: 349b/24,
352a/10, 352b/9, 361b/10.

Pīl-pā *bk.* Pīl-pāy: 349b/24, 352a/10,
352b/9, 361b/10.

Pīl-pā *bk.* Pīl-pāy: 351a/21.

Pīl-pāy *bk.* Pīl-pāy 'Ayyār: 348b/23,
349a/10, 349b/11, 349b/13, 350a/3,
350a/10, 350a/23, 351b/12,
351b/22, 351b/24, 352a/2, 352a/19,
352a/21, 352b/7, 355a/11, 355a/13,
355b/18, 356a/3, 357b/15, 357b/21,
357b/23, 357b/25, 358a/1, 358a/10,
358a/19, 360b/2, 360b/7, 360b/9,
360b/21, 360b/22, 360b/25, 361a/2.

Pīl-pāy *bk.* Pīl-pāy 'Ayyār: 349a/18,
349a/19, 350a/12, 350a/17, 350a/20,
351a/17, 351a/18, 351b/5, 351b/15,
351b/17, 351b/22, 352a/2, 352a/13,
352a/14, 352a/18, 352b/14,
352b/24, 352b/25, 355b/19,
356b/21, 357b/16, 357b/17,

357b/18, 357b/19, 357b/20, 358a/3,
358a/12, 361b/18.

Pîl-pây ‘Ayyār [Kişi adı]: 349a/17,
349a/18, 349a/19, 349a/23, 350a/7,
350a/10, 350a/16, 350a/23-24,
350a/24, 350b/2-3, 350b/5, 350b/8,
350b/17, 350b/24, 351a/13,
351a/15, 351a/17, 351a/19, 351b/5,
351b/8, 351b/21, 351b/24, 352b/3,
352b/14, 352b/18, 352b/23,
352b/24, 353a/4, 355a/9, 356b/24,
357b/12, 358a/4, 358a/15-16,
360a/11-12, 360a/16, 360a/24,
361b/11, 365a/18.

Pil-pây ‘Ayyār *bk.* **Pîl-pây** ‘Ayyār:
348b/23, 349a/1, 349a/12, 349b/1,
349b/8, 349b/14, 350a/1-2, 350a/4-
5, 351b/9, 352a/11, 353a/13,
358a/17, 358b/7, 360a/22, 360b/3,
360b/10, 360b/20-21, 360b/23,
361a/14, 362a/13, 377a/7.

Pîrân [Kişi adı]: Efrasiyab’ın
vezirlerinden birisi 288b/8, 295b/9,
301a/6, 301a/7, 307b/14, 308a/19,
309a/7, 309a/9, 309a/10, 312b/25,
313a/11, 313a/23, 314a/5, 314a/11,
314a/21, 314a/22, 314a/23, 314a/24,
314a/25, 314b/4, 314b/5, 314b/7,
314b/8, 314b/9, 314b/10, 314b/18,
315a/1, 316a/23, 316a/25, 316b/1,
316b/4, 316b/5, 316b/8, 316b/10,
316b/11, 316b/12, 316b/13,

316b/17, 316b/18, 317a/2, 317a/5,
317a/7, 317a/8, 317a/10, 317a/17,
375a/12, 375a/20, 375a/25, 375b/1,
375b/2, 403a/13, 406a/24, 406b/2,
406b/3, 406b/4, 406b/12, 406b/14,
408a/2, 408a/3, 408a/8, 408a/14.

Pîrân ibn-i Veyse *bk.* **Pîrân**: 295b/8,
299a/19, 308a/22, 312b/24, 313a/1,
314a/11, 316b/20, 406a/23-24,
406b/11.

Pîrek *bk. bk.* **Bîrek ibn-i Bîrân**: 375b/2,
375b/3, 375b/11.

Pîrek ibn-i Pîrân *bk. bk.* **Bîrek ibn-i**
Bîrân: 375a/12, 375b/2.

Pîşevî *bk.* **Pîşevî Pençe-gîr**: 341b/18,
341b/21, 341b/22, 341b/24,
341b/25, 342a/1, 342a/5, 342a/6,
342a/7, 342a/8, 342a/15, 344a/9.

Pîşevî Pençe *bk.* **Pîşevî Pençe-gîr**:
338b/6.

Pîşevî Pençe-gîr [Kişi adı]: ‘Anter Şâh
pehlivanlarından biri 338b/6,
338b/8-9, 341b/10, 341b/13,
341b/16, 341b/17, 341b/18,
341b/19, 342a/3, 342a/14.

Pîşevî-gîr *bk.* **Pîşevî Pençe-gîr**:
376b/23.

Pûlâdvend [Kişi adı]: Humayun Şah’ın
askeri 285a/4, 285a/6, 285a/15,
285a/16, 285a/18, 285a/19, 285a/22,
285a/23, 285b/4, 285b/7, 285b/13,

285b/23, 286a/7, 286a/9, 286a/10, 286a/13, 286a/15, 286a/16, 286a/18, 286a/19, 286a/20, 286a/21, 286a/23, 286a/25, 286b/2, 286b/4, 286b/7, 286b/9, 286b/12, 286b/16, 286b/17, 286b/18, 286b/19, 286b/20, 286b/21, 286b/23, 286b/25, 287a/1, 287a/2, 287a/3, 287a/4, 287a/7, 287a/9, 287a/21, 287a/22, 287a/24, 287a/25, 287b/1, 287b/2, 287b/3, 287b/4, 287b/6, 287b/7, 287b/8, 287b/9, 287b/11, 287b/17, 287b/19, 287b/20, 287b/22, 287b/24, 287b/25, 288a/2, 288a/3, 288a/5, 288a/6, 288a/7, 288a/8, 288a/9, 288a/10, 288a/11, 288a/12, 288a/14, 288a/15, 288a/17, 288a/19, 288a/24, 388b/1.

-R-

Ra' dūş *bk.* **Ra' dūş-ı Enverî**: 330a/15, 330a/18, 330a/21, 330a/24, 344a/9.

Ra' dūş-ı Enverî [Kişi adı]: Tımar Enver'in pehlivanı 325a/4, 329b/4, 330a/12, 376b/19-20.

Ridāye Bānū [Kişi adı]: Rüstem'in annesi 313a/3, 410a/7.

Ruḥḥām [Kişi adı]: Guderz'in oğlu 385b/19, 286a/18, 300b/11, 303b/15, 303b/20, 405b/14, 406a/4, 406a/5, 408a/8.

Ruḥḥām *bk.* **Ruḥḥām**: 304a/9, 378b/2.

Rūşen *bk.* **Rūşen Rāy-ı Perri**: 320a/15, 320b/20.

Rūşen Periyye *bk.* **Rūşen Rāy-ı Perri**: 320a/14.

Rūşen Perri *bk.* **Rūşen Rāy-ı Perri**: 318/b23, 320a/14.

Rūşen Rāy Berri *bk.* **Rūşen Rāy-ı Perri**: 386a/21.

Rūşen Rāy *bk.* **Rūşen Rāy-ı Perri**: 320a/12, 320a/21, 320b/22, 322b/3, 322b/7, 324a/9, 373a/17, 373a/18, 373a/20, 373a/22, 377a/1, 385a/24-25, 386a/5, 386a/6, 386a/9, 386a/12, 386a/15-16, 387a/6.

Rūşen Rāy-ı Perri [Kişi adı]: Ziver Şah'ın veziri 320a/18-19, 327b/9.

Rüstem [Kişi adı]: Feramurz'un babası, Fars/Pers mitolojisinin efsanevi kahramanı 284b/4, 284b/6, 284b/14, 284b/15, 284b/19, 284b/21, 284b/22, 285a/14, 285a/17, 285a/18, 285a/20, 285a/21, 285a/23, 285a/24, 285a/25, 285b/7, 286b/4, 287a/5, 287a/8, 287a/14, 287a/15, 287a/16, 287a/7, 287a/18, 287a/21, 287a/22, 287a/23, 287b/1, 287b/2, 287b/3, 287b/6, 287b/8, 287b/9, 287b/10, 287b/16, 287b/17, 287b/18, 287b/20, 287b/21, 287b/23, 288a/4, 288a/5, 288a/7, 288a/8, 288a/9, 288a/10, 288a/11, 288a/15, 288a/16, 288a/19, 288a/23,

288b/1, 288b/11, 288b/16, 289a/3,
289a/5, 289a/8, 289a/9, 289b/2,
289b/3, 289b/21, 289b/23, 290a/4,
290a/6, 290a/8, 290a/10, 290a/14,
291a/15, 291b/11, 292a/11,
292a/18, 293b/11, 294a/3, 294a/4,
294a/6, 295a/9, 295a/23, 295b/15,
295b/16, 295b/21, 295b/22,
295b/23, 295b/24, 295b/25, 296b/1,
296b/2, 296b/3, 296b/5, 296b/9,
296b/11, 296b/14, 296b/18,
296b/20, 296b/22, 297a/3, 297a/4,
297a/6, 297a/8, 297a/11, 297a/16,
297a/25, 297b/2, 297b/3, 297b/5,
297b/6, 297b/15, 297b/17, 297b/19,
297b/23, 297b/25, 298a/6, 298a/7,
298a/8, 298a/12, 298b/1, 298b/2,
298b/3, 298b/6, 298b/8, 298b/16,
298b/17, 298b/18, 298b/19,
298b/21, 298b/22, 298b/23, 299a/6,
299a/9, 299b/7, 299b/13, 300a/3,
300a/5, 300a/6, 300a/9, 300a/11,
300a/21, 300a/22, 300a/23, 300b/4,
300b/5, 302b/15, 303b/12, 303b/14,
303b/21, 305b/2, 305b/5, 305b/12,
305b/23, 306b/22, 306b/23, 307a/5,
307a/10, 307a/11, 307a/15, 307a/20,
307a/25, 307b/1, 307b/2, 307b/8,
308a/6, 308a/19, 308a/22, 308a/23,
308a/24, 308a/25, 308b/1, 308b/22,
308b/23, 308b/25, 309b/20,
309b/21, 309b/22, 309b/23, 310a/9,
310a/12, 310a/15, 310a/19, 310a/22,

310b/2, 310b/4, 310b/5, 310b/6,
310b/11, 310b/15, 310b/16,
310b/17, 310b/18, 310b/19,
310b/20, 310b/21, 310b/22,
310b/23, 310b/25, 311a/2, 311a/5,
311a/6, 311a/9, 311a/24, 311a/25,
311b/2, 311b/23, 313a/3, 313a/12,
313a/15, 314b/3, 314b/10, 314b/12,
314b/14, 314b/15, 315a/9, 315a/10,
315b/7, 315b/8, 315b/11, 315b/23,
315b/25, 316a/2, 316a/3, 316a/4,
316a/5, 316a/6, 316a/19, 316a/21,
316a/23, 317a/14, 317b/3, 317b/5,
317b/6, 317b/8, 317b/9, 317b/11,
317b/12, 317b/13, 317b/14,
317b/16, 317b/19, 323a/18,
323a/22, 336b/24, 366b/15,
375b/24, 376a/7, 376a/8, 376a/9,
376a/10, 376a/12, 376a/13, 376a/14,
376a/15, 376a/18, 376a/19, 376a/23,
376a/25, 376b/1, 376b/3, 376b/12,
377a/9, 377a/14, 377b/14, 377b/20,
378a/6, 378a/23, 378b/4, 378b/5,
378b/6, 378b/7, 378b/10, 378b/11,
378b/17, 378b/23, 379a/6, 379a/7,
379a/23, 379a/25, 379b/1, 379b/12,
379b/15, 379b/16, 379b/20,
379b/22, 380a/4, 380a/7, 380a/8,
380a/12, 380a/15, 380a/16, 381a/1,
381a/14, 381b/25, 382a/2, 382a/4,
382a/5, 382a/6, 382a/7, 382a/8,
382a/18, 382a/21, 383a/2, 383a/5,
383a/6, 383a/8, 383a/12, 383a/15,

383a/16, 383a/18, 383a/19, 383a/25,
383b/1, 383b/2, 383b/4, 383b/5,
383b/6, 383b/7, 383b/9, 383b/10,
383b/14, 383b/16, 383b/18,
383b/19, 383b/20, 383b/21,
383b/23, 383b/25, 384a/1, 384a/5,
384a/6, 384a/8, 384a/9, 384a/11,
384a/13, 384a/15, 384a/18, 384a/20,
384a/22, 384a/23, 384a/25, 384b/1,
384b/2, 384b/3, 384b/6, 384b/14,
384b/19, 384b/20, 384b/21,
384b/22, 384b/23, 385a/16,
385a/20, 385a/22, 385a/23, 385a/25,
385b/1, 385b/2, 385b/4, 385b/8,
385b/10, 385b/11, 385b/12,
385b/14, 385b/15, 385b/16, 385b/17,
385b/18, 385b/19, 385b/20,
385b/21, 385b/22, 385b/25, 386a/1,
386a/2, 386a/7, 386a/13, 386a/16,
386a/17, 386a/19, 386a/24, 386b/1,
386b/2, 386b/3, 386b/11, 386b/16,
386b/21, 387a/2, 387a/18, 387b/6,
387b/8, 388a/3, 388a/6, 388a/7,
388a/8, 388a/19, 388a/20, 388a/24,
388b/4, 388b/5, 388b/9, 388b/23,
389a/4, 389a/12, 389a/13, 389a/16,
389a/18, 389b/1, 389b/3, 389b/5,
389b/8, 389b/9, 389b/10, 389b/17,
389b/19, 390a/10, 390a/16,
390a/17, 390a/18, 390a/20, 390a/22,
390a/23, 390a/24, 390a/25, 390b/1,
390b/2, 390b/3, 390b/4, 390b/6,
390b/9, 390b/11, 390b/12, 390b/13,

390b/14, 390b/18, 391a/6, 391a/7,
391b/2, 391b/14, 392a/8, 392a/22,
392a/25, 392b/1, 392b/2, 392b/4,
392b/7, 392b/17, 392b/19, 392b/20,
392b/22, 393a/3, 393a/13, 393a/15,
393a/22, 393a/23, 393a/24, 393a/25,
393b/4, 393b/5, 393b/6, 393b/7,
393b/23, 394a/2, 394a/4, 394a/11,
394a/12, 395b/17, 395b/21,
394a/16, 394a/17, 396b/24,
396b/25, 397a/1, 397b/17, 398a/1,
398a/23, 398a/25, 398b/6, 398b/8,
398b/17, 398b/21, 398b/24, 399a/1,
399a/2, 399a/3, 399a/4, 399a/5,
399a/7, 399a/9, 399a/10, 399a/12,
399a/14, 399a/15, 399a/16, 399b/1,
399b/3, 399b/4, 399b/7, 399b/8,
399b/9, 399b/10, 399b/11, 399b/13,
399b/15, 399b/18, 400a/6, 400a/8,
400a/16, 400a/19, 401a/15, 401a/20,
401a/21, 402a/7, 402a/8, 402a/9,
402a/10, 402a/11, 402a/12, 402a/13,
402a/14, 402a/15, 402a/16, 402a/18,
402a/20, 402b/2, 402b/15, 402b/16,
402b/17, 402b/19, 403a/2, 404a/21,
405a/6, 405a/8, 405a/11, 405a/13,
405a/15, 405a/19, 405a/22, 405a/23,
405a/25, 405b/1, 405b/2, 405b/3,
405b/12, 405b/13, 405b/16,
405b/17, 405b/18, 405b/19,
408b/24, 409a/1, 409a/5, 409a/7,
409a/11, 409a/12, 409a/13, 409a/14,
409a/17, 409a/20, 409a/25, 409b/1,

409b/2, 409b/3, 409b/7, 409b/9,
409b/13, 409b/14, 409b/16,
409b/19, 409b/24, 410a/1, 410a/5,
410a/7, 410a/10, 410a/13, 410a/14,
410a/15, 410a/17, 410a/19, 410a/20,
410a/21, 410a/22, 410a/23, 410a/25,
410b/2, 410b/10, 410b/14, 410b/16,
410b/18, 410b/19, 410b/20,
410b/24, 411a/3, 411a/6, 411a/11,
411a/12, 411a/14, 411a/15, 411b/8,
411b/10, 411b/12, 411b/21, 412a/9,
412a/12, 412a/17, 412a/19, 412a/20,
412a/23, 412a/25, 412b/2, 412b/25,
413a/3, 413a/4, 413a/5, 413a/6,
413a/9, 413a/10, 413a/12, 413a/14,
413a/16, 413a/19, 413a/21, 413a/25,
413b/1, 413b/2, 413b/3, 413b/4,
413b/5, 413b/6, 413b/8, 413b/10,
413b/11, 413b/13, 413b/16,
413b/19, 413b/20, 413b/22,
413b/23, 413b/24, 413b/25, 414a/4,
414a/5, 414a/7, 414a/10, 414a/11,
414a/12, 414a/13, 414a/14, 414a/20,
414b/1, 414b/3, 414b/7, 414b/10,
414b/13, 414b/14, 414b/16,
414b/18, 414b/19, 414b/24, 415a/2,
415a/3, 415a/4, 415a/8, 415a/10,
415a/12, 415a/3, 415a/15, 415a/16,
415a/19, 415a/20, 415a/21, 415a/22,
415a/23, 415a/24, 415a/25, 415b/3,
415b/5, 415b/7, 415b/8, 415b/9,
415b/13, 415b/16, 415b/18,
415b/18, 415b/20, 415b/21,

415b/22, 415b/24, 415b/25, 416a/1,
416a/4, 416a/5, 416a/7, 416a/8,
416a/10, 416a/11, 416a/12, 416a/13,
416a/14, 416a/17, 416a/18, 416a/20,
416a/24, 416b/1, 416b/2, 416b/3,
416b/4, 416b/11, 417a/6, 417a/7,
417a/9, 417a/15, 417a/16, 417a/20,
417a/21, 417a/22, 417a/24, 417a/25,
417b/2, 417b/4, 417b/7, 417b/9,
417b/11, 417b/13, 417b/14,
417b/16, 417b/17, 417b/18,
417b/19, 418a/4, 418a/6, 418a/8,
418a/9, 418a/10, 418a/13, 418a/15,
418a/16, 418a/20, 418a/21, 418a/24,
418b/1, 418b/2, 418b/4, 418b/5,
418b/6, 418b/9, 418b/17, 418b/19,
418b/21, 418b/23, 418b/24, 419a/2,
419a/3, 419a/4, 419a/5, 419a/6,
419a/7, 419a/9, 419a/12, 419a/13,
419a/17, 419a/21, 419a/22, 419b/1.

Rüstem ibn-i Zāl-ı Zer *bk.* **Rüstem**
384a/22.

Rüstem-i Dāstān *bk.* **Rüstem:** 284b/2,
284b/16, 284b/19, 284b/24,
285a/25, 285b/2, 285b/18, 311a/8,
409a/2, 412b/9.

-S-

Şahāy Pīr [Kişi adı]: 416a/19.

Şāhib-ķırān-ı Nerre [Kişi adı]: 319a/2.

Saķlāb *bk.* **Saķlāb Türk:** 303a/13,
303a/14, 303a/16, 303b/2.

Saklāb Türk[Kişi adı]: 303a/12,
303a/25.

Saklān *bk.* **Saklāb Türk**: 303b/1.

Sālimiyye [Yer adı]: 299a/13, 299a/14,
300a/1, 300a/2, 300a/11, 300b/15,
302b/15, 303b/18, 303b/19,
303b/20, 304a/19, 309a/14,
309a/18, 311b/11.

Sālūk-ı Enverī [Kişi adı]: Tımar
Enver'in ser-askeri 325a/5, 376b/19.

Sām-ı Pīl *bk.* **Sām-ı Pīl ibn-i Qahramān**:
285b/18, 286b/1, 286b/2, 286b/4,
286b/6, 286b/9, 290a/5, 315a/22,
380a/3, 381b/22.

Sām-ı Pīl *bk.* **Sām-ı Pīl ibn-i Qahramān**:
290a/14.

Sām-ı Pīl ibn-i Qahramān [Kişi adı]:
Rüstem'in ser-kaplanı 381b/21,
382a/1.

Sām-ı Yegāne [Kişi adı]: Feramurz ile
Mah-duht banu oğlu 411b/16,
414b/17.

Şa' lūk *bk.* **Sālūk-ı Enverī**: 329b/10,
329b/11, 329b/14, 329b/16,
329b/17, 329b/18, 329b/19,
329b/20, 329b/24, 330a/1, 330a/2,
330a/7, 330a/9, 330a/10, 330a/15,
330a/19, 330a/22, 330a/24, 330b/9,
344a/9, 359a/3, 359a/5, 359a/9,
359a/10.

Şa' lūk-ı Mağribī *bk.* **Sālūk-ı Enverī**:
329b/3, 329b/9, 329b/11-12,
329b/13, 329b/18, 330a/4, 358b/24,
359a/1-2, 359a/7, 368b/11.

Şa' lūk-ı Zengī *bk.* **Sālūk-ı Enverī**:
317b/23, 318a/21, 318b/2.

Şarşar-ı Sebük-bār [Kişi adı]: 290a/2,
300b/18, 316b/25, 317a/3, 317a/15,
376b/7, 386b/18, 406b/9, 407b/3,
407b/9, 407b/11, 408a/22, 408b/14,
412a/16.

Sāve-i Sināndāz [Kişi adı]: 287a/13,
287a/15, 287a/19, 287a/21.

Sāviye-i Sināndāz *bk.* **Sāve-i Sināndāz**:
285b/15.

Şehāb *bk.* **Şehāb-ı Zengī**: 347b/10,
348b/15, 348b/16, 348b/19, 349a/2,
349a/6, 349a/9, 349a/13, 349b/5,
356a/25, 357a/12, 358b/13,
358b/14, 358b/15, 358b/16,
358b/22, 358b/25, 359a/6, 359a/8,
359a/11, 359a/14, 359a/15, 359a/23,
359a/25, 359b/1, 359b/22, 359b/23,
359b/24, 360a/1, 360a/7, 361b/22,
362a/12, 362a/24, 362b/9, 362b/21,
362b/22, 363a/2, 363a/10, 363a/16,
363a/18, 363a/21, 363b/2, 363b/5,
363b/8, 363b/15, 363b/18, 363b/23,
363b/25, 364a/1, 364a/3, 364a/13,
364a/15.

Şehāb *bk.* **Şehāb-ı Zengī**: 359a/5.

Sehāb-ı Zengī [Kişi adı]: Zerdun Şah'ın pehlivanı 344b/13, 344b/16, 345a/21, 345b/2, 347b/3, 347b/8, 347b/9, 347b/10, 347b/12-13, 347b/18, 347b/20, 347b/21, 347b/25, 348a/8, 348a/10-11, 348a/22, 348b/13, 348b/22, 348b/23, 348b/25, 349a/10, 349a/14, 349b/16, 350b/22, 353a/12, 353b/20, 353b/24, 354a/19, 356a/15, 356a/21, 357a/10, 357b/8, 357b/10, 357b/14, 358b/12, 358b/19, 358b/23, 359a/1, 359a/2, 359a/4, 359a/10-11, 359a/12, 359a/14, 359a/18, 359b/4, 359b/6, 359b/10, 359b/12, 359b/13, 359b/14, 359b/21, 359b/25, 360a/3, 360b/14, 361a/7, 361a/22, 361b/8, 361b/12, 361b/14, 362a/6, 362a/9, 362a/10, 362a/20, 362b/1, 362b/4, 362b/8, 362b/15, 362b/18, 363a/3, 363a/5, 363a/6, 363a/8, 363a/12, 363a/14, 363a/16, 363b/1, 363b/10-11, 363b/16, 363b/17, 363b/19.

Sehāb-ı Zengī *bk.* **Sehāb-ı Zengī**: 339a/2.

Sehīl *bk.* **Sehīl-i Sehlānī**: 304b/12, 304b/13, 304b/14, 304b/15, 304b/16, 304b/17, 304b/18, 304b/19, 304b/20, 304b/23, 305a/1, 379a/12.

Sehīl-i Sehlānī *bk.* **Sehīl-i Sehlānī**: 304b/1.

Sehīl-i Sehlānī [Kişi adı]: 304b/2, 304b/3, 304b/9, 304b/10, 304b/12, 305a/2.

Sehlān Şāh [Kişi adı]: 304a/25.

Sehlāniyye [Yer adı]: 304a/25.

Selāmūn *bk.* **Selāmūn Dānā**: 285a/14, 285a/24, 288a/18, 316a/13, 316a/22, 375b/23, 396b/19, 409a/11-12, 410a/5, 410a/6, 410a/9, 410a/10, 410a/11, 410a/15, 410a/20, 410a/24, 410a/25, 411a/12, 415a/23.

Selāmūn Dānā [Kişi adı]: Rüstem'in askerlerinden hekim ve bilgili bir kişi 296b/5, 307a/11, 311a/11, 316b/21, 375b/22, 378b/21-22, 387b/5, 409a/12, 409a/13, 409a/18, 409a/22, 409a/25, 410a/12, 410a/13.

Selīm Şāh [Kişi adı]: 411b/14, 411b/16, 411b/18, 411b/18-19, 411b/120, 411b/123, 411b/125, 412a/1, 412a/2, 412a/5, 412a/8, 412b/4, 412a/6, 412a/15, 414a/24, 414b/2, 414b/5, 414b/7, 414b/11, 414b/24-25.

Semek *bk.* **Semek 'Ayyār**: 289b/25, 317b/11, 326b/10, 385b/7, 386b/20, 389b/3, 391b/12, 391b/13, 391b/18, 391b/19, 391b/22, 391b/23, 392a/5, 392a/6, 392a/7, 392a/10, 392a/12,

392a/16, 392a/17, 392a/20, 392a/22,
392a/24.

Semek ‘**Ayyār**[Kişi adı]: 289b/24,
317b/11, 379b/13, 379b/19,
381a/18, 386b/18, 389a/16,
389a/25, 391b/14, 391b/23, 392a/4.

Semūm *bk.* **Semūm-ı Zencir-zen:**
367a/11, 367b/25, 368a/20,
368a/22, 368a/23, 368a/24, 368b/7,
368b/8, 368b/9, 368b/11, 368b/16,
368b/22, 368b/25, 369a/2, 369a/4,
369a/10, 369a/12, 369a/13, 369a/14,
369a/15, 369a/19, 369a/20, 369a/22,
369b/1, 369b/4, 369b/5, 369b/9,
369b/10, 369b/12, 370a/4, 370a/8,
370a/11, 370a/12, 370a/13, 370a/14,
370a/15, 370a/16, 370a/19, 370a/21,
370a/24, 370a/25, 370b/2, 370b/3,
370b/4, 370b/6, 370b/8, 370b/11,
370b/16, 372a/15, 372a/16.

Semūm-ı Zencir-zen [Kişi adı]: 366b/2,
366b/10, 367a/3, 367a/25, 367b/22,
368a/8, 368a/16, 368a/18, 368a/19,
368a/25, 368b/1, 368b/12, 368b/25,
369a/5, 369a/21, 369b/2, 369b/8,
369b/17, 369b/20, 370a/2, 370a/8,
370a/23, 370b/2, 372a/15.

Senduht Bānū [Kişi adı]: Feramurz’un
annesi 313a/3, 410a/8.

Senmizād [Kişi adı]: 317b/20, 317b/21,
318b/4.

Servināz Bānū [Kişi adı]: Bîrân bin
Veyse’nin kızı 312b/13-14,
312b/22, 313a/11, 313a/23,
313b/11, 313b/23, 313b/24, 314a/1,
314a/4, 314a/5, 314a/8, 314a/19,
314a/24, 314b/1, 316a/24.

Servināz *bk.* **Servināz Bānū:** 312b/8,
313a/24, 314a/20, 314a/21, 314a/23.

Sevāhil-i Mağrib [Yer adı]: 367a/16.

Seylāb-Zemīn [Yer adı]: 337b/8,
337b/23, 337b/24, 338a/2, 338a/22,
338b/12, 339a/14, 339b/1, 341b/8,
344b/9, 344b/10, 344b/17, 344b/24,
345a/2, 345a/3, 345b/2, 345b/25,
347b/13, 348b/18, 350b/20,
350b/24, 352b/5, 353a/22, 353b/18,
365b/17.

Sihām *bk.* **Sihām-ı Hābeşî:** 323a/14,
324a/6, 328a/19, 328a/22, 328b/1,
328b/21, 329a/18, 329b/3, 329b/4,
329b/21, 330a/13, 332a/13, 332b/8,
332b/20, 334a/4, 335a/14, 337a/11,
337a/16, 337a/21, 339a/3, 340a/23,
340b/14, 341a/4, 341a/13, 341b/12,
341b/24, 342a/22, 342a/25, 342b/8,
342b/13, 342b/16, 342b/18,
342b/20, 342b/24, 344a/4, 348b/12,
350b/19, 352a/15, 352b/19,
352b/21, 352b/22, 356a/2, 356a/20,
356a/22, 356b/2, 356b/24, 357a/1,
357a/3, 357b/11, 357b/13, 357b/14,
358b/13, 358b/24, 360a/12,

360a/13, 361b/18, 364a/11,
364b/19, 368b/16, 369a/1, 369a/7,
370a/3, 370a/13, 370b/11, 370b/23,
373a/25, 373b/1, 373b/3, 373b/17,
373b/19, 374b/3, 376a/2, 376b/13,
378b/10, 379b/16, 380b/21,
380b/22, 381a/7, 381a/17, 381b/7,
381b/9, 381b/11, 381b/25, 382a/1,
382a/3, 383a/12, 383a/15, 383b/21,
384a/16, 384a/19, 384a/24, 384b/1,
384b/6, 385b/8, 385b/16, 385b/22,
386a/12.

Sihām-ı Hābeṣī [Kişi adı]: Cihan-
bahş'ın yüzünü değiştirdikten sonra
kensine verdiği isim 320a/17,
322a/18, 322b/18, 323a/1, 323a/21,
323b/1, 323b/17, 324a/5, 324a/6,
324b/6, 324b/9, 324b/13, 324b/16,
324b/17, 324b/20, 324b/21,
324b/24, 325a/14, 325b/10,
325b/11, 325b/24, 326b/17,
326b/20, 326b/21, 326b/25,
327b/10, 327b/17, 328a/15,
328a/16, 329b/3, 329b/4, 329b/7,
330a/22, 330b/18-19, 331b/2,
331b/3, 331b/17, 332a/2, 332a/6-7,
333a/18, 333a/20, 333b/1, 334a/14,
334b/18, 335a/13, 336b/24,
337a/16, 337a/19, 338b/23, 339a/2,
339a/20, 339b/1, 339b/19, 339b/20,
339b/25, 340a/11, 340a/16,
340a/19, 340b/3, 340b/19, 341a/1,
341a/8, 341b/4, 341b/7, 341b/12,

342a/11, 342a/20, 343a/9, 343a/20,
343a/21, 343b/23-24, 345a/12,
345b/6, 345b/21, 345b/24, 346a/2,
346a/7, 347b/22, 348a/9, 348a/11,
348a/22, 348b/13, 349a/2, 349a/8,
349b/7, 350a/8, 350a/9, 350b/19,
350b/21, 350b/23, 351a/3, 352a/1,
352a/4, 352a/6, 352a/14, 352a/17,
352a/20, 352b/2, 352b/13, 352b/15-
16, 353b/19, 353b/21, 354a/18,
354b/2, 354a/17, 356b/9, 357a/21,
357b/10, 357b/25, 358a/13,
358b/14, 360b/4, 361a/9, 361a/14,
361b/17, 361b/21, 361b/22,
361b/23, 362b/2, 362b/10, 363a/8,
364a/19, 364b/2, 364b/6, 365a/2,
365a/3, 366b/11, 367a/17, 368a/19,
368a/22, 368a/23, 369a/3, 369a/4,
369a/5, 369a/6, 369b/2, 369b/13,
369b/21, 370a/4, 371a/13, 371b/21,
372a/8, 374b/2, 375b/14, 375b/20,
375b/25, 376a/2, 376a/10, 376a/12,
376a/13, 376a/14, 376a/19,
376a/20-21, 376a/25, 376b/1,
376b/3, 376b/13, 376b/14, 377a/5,
377a/9, 377b/3, 378a/5, 378a/6,
378a/8, 378b/18, 379a/5, 379a/11,
379a/20, 379a/24, 379b/12, 380a/7-
8, 380a/8, 380b/13, 381a/2, 381a/15,
381a/16, 383a/20, 383b/9, 384a/1,
384a/18, 384a/25, 384b/16-17,
385b/4, 385b/25, 386a/2, 386a/11,

- 386a/13, 386a/15, 386a/18, 386b/1, 386b/18.
- Šim-endām Bānū** [Kişi adı]: 370b/14.
- Šimīn-ber Bānū** [Kişi adı]: Cem Şah'ın eşi 395b/7-8, 395b/8, 395b/9, 395b/10.
- Šimīn-ber Bānū** [Kişi adı]: Efrasiyab'ın eşi ve Ferngīs Bānū'nun annesi 312b/8, 312b/12, 312b/14, 395b/8, 312b/9, 312b/10.
- Šimīn-ber** *bk.* **Šimīn-ber Bānū**: 395b/12.
- Sipehped** [Kişi adı]: 312b/16.
- Sipend** [Yer adı]: 404b/18, 405a/1, 405b/5, 406a/21, 407a/10, 407a/16, 407b/9, 407b/13, 408a/5, 408a/11, 408a/18, 408a/20, 408a/21, 408b/10, 408b/11, 408b/13, 408b/15, 408b/16, 408b/21, 408b/24.
- Sistān** [Yer adı]: 308b/3, 311b/5, 387a/12, 387a/14, 387b/11, 388b/8, 388b/12, 388b/13, 388b/14, 388b/17.
- Siyāmek Šāh** [Kişi adı]: 299a/14, 301b/22, 301b/23, 301b/24, 301b/25, 302a/22, 302a/24, 302a/25, 302b/2, 302b/3, 311b/10, 312a/23.
- Siyāveş** [Kişi adı]: 402b/11.
- Siyeh Merd** *bk.* **Siyeh Merd-i Keylānī**: 382a/4, 382a/5, 382a/6.
- Siyeh Merd-i Keylānī** [Kişi adı]: 366a/25, 382a/3.
- Sohrāb** *bk.* **Sohrāb-ı Ser-efrāz**: 389b/6, 395b/13, 411b/13.
- Sohrāb-ı Ser-efrāz** [Kişi adı]: 387a/14, 388b/6.
- Sürh-ābād** [Yer adı]: 388b/13, 388b/17, 388b/20, 388b/22, 389a/10, 389b/14.
- Ş-**
- Şābūr** *bk.* **Şābūr Šāh-ı Zīr-dest**: 412b/11, 412b/16, 412b/17, 412b/18, 412b/19, 413b/1, 414a/13, 414b/10.
- Şābūr Šāh** *bk.* **Şābūr Šāh-ı Zīr-dest**: 411b/20, 411b/22, 411b/24, 411b/25, 412a/20, 412a/22, 412b/2, 412b/5, 412b/12, 412b/13, 412b/14, 413a/3, 413a/17, 413a/19, 414a/11, 414a/12, 414a/25, 414b/11, 414b/12, 414b/17.
- Şābūr Šāh-ı Zīr-dest** [Kişi adı]: 411b/17.
- Şāhibe** [Kişi adı]: 288b/4, 288b/5, 288b/7, 288b/19, 289a/11.
- Şakāk** *bk.* **Şakāk 'Ayyār**: 339a/18, 339b/11, 341b/5, 341b/7, 341b/24, 342a/13, 342b/12, 342b/20,

342b/24, 343a/2, 343a/8, 343a/12,
343a/14, 343a/19, 343a/24, 343b/3,
343b/23, 344a/2, 344a/16, 345b/2,
350a/2, 350a/6, 350a/7, 350a/10,
350a/16, 350a/18, 350a/21, 350a/23,
351b/6, 351b/7, 351b/9, 351b/10,
351b/16, 351b/17, 351b/19,
351b/20, 351b/21, 351b/24, 352a/1,
352a/10,

Şakāk ‘Ayyār [Kişi adı]: 338b/10,
339a/8, 339a/16, 339a/17, 339b/5,
339b/11, 340a/16, 340b/19,
340b/24, 341b/4, 341b/8, 341b/9,
341b/23, 342a/7-8, 342a/10,
342a/13, 342a/15-16, 342a/18,
342b/7, 342b/8, 342b/15, 342b/20,
342b/21, 343a/7, 343a/8, 343a/12,
343a/13, 343a/15-16, 343a/20,
343a/23, 343b/21, 343b/22,
343b/24, 344a/1, 344a/2-3, 344a/5-
6, 344b/14-15, 344b/15, 344b/17,
345a/20, 345b/2, 347b/1, 347b/2,
347b/2-3, 347b/7, 349a/25, 349b/24,
350a/4, 350a/5-6, 350a/6, 350a/7,
350a/15, 350a/20, 350a/21,
351b/17, 352a/10, 352b/11,
352b/16, 359a/10, 359b/14,
361b/11, 371b/12, 371b/17-18,
371b/21, 371b/24, 377a/7.

Şakāk ‘Ayyār *bk.* **Şakāk** ‘Ayyār:
340a/17.

Şeb-reng *bk.* **Şeb-reng** ‘Ayyār: 316b/7,
316b/9, 316b/14, 316b/18, 317a/2,
317a/10.

Şeb-reng ‘Ayyār [Kişi adı]: 316b/7,
316b/11, 317a/7, 317a/8, 317a/17.

Şeddād [Kişi adı]: 379b/10.

Şehmerd *bk.* **Şehmerd-i Seylābī**:
337b/7, 337b/19, 337b/20, 338a/25,
338b/2, 338b/11, 338b/19, 338b/22,
338b/25, 339a/2, 339b/2.

Şehmerd-i Seylābī [Kişi adı]: 337b/7,
337b/10, 337b/11, 337b/15,
337b/18, 337b/22, 338a/23,
338b/12, 338b/13, 338b/17,
338b/21, 339a/5-6.

Şehr Bānū *bk.* **Şehr Bānū**: 349b/11,
350b/25, 351b/23.

Şehr-bād Şāh *bk.* **Şehr-yār Şāh**:
366b/17, 366b/18, 367a/3.

Şehre Bānū [Kişi adı]: 349b/9, 349b/12,
349b/14, 350b/8, 350b/11, 350b/17,
350b/18, 351a/1, 351a/4, 351a/9,
351a/10, 352a/20, 352a/21, 352a/24,
352b/1, 352b/6, 352b/21, 353a/1.

Şehr-i Zerrīn [Yer adı]: 318a/10,
318a/11, 318a/15, 318a/19,
318b/11, 318b/18, 319a/11, 320a/6,
320a/9, 387a/6.

Şehrüz *bk.* **Şehrüz Hān**: 366a/23.

Şehrüz Hān [Kişi adı]: 366a/24.

Şehrüz Şāh *bk.* **Şehrüz Hān**: 366b/9.

Şehrüz-âbād [Yer adı]: 366a/24, 366a/25, 366b/20, 366b/22, 366b/24, 366b/25, 367a/2, 371a/1, 375a/4, 375a/7.

Şehr-yār Hân *bk.* **Şehr-yār Şāh**: 375a/4, 376b/24.

Şehr-yār Şāh [Kişi adı]: 367a/17, 367a/20.

Şemse Bānū [Kişi adı]: Keyhusrev Kâmrân'ın karısı 288b/12, 289a/18, 313a/2, 318a/10, 318a/15, 318a/16, 318a/19, 318b/10, 318b/13, 318b/14, 318b/15, 318b/16, 318b/20, 318b/23-24, 318b/25, 319a/7, 319a/8, 319a/15, 319a/17, 319a/25, 320a/6, 320a/7, 320a/15, 320a/17, 320a/21, 320b/20, 320b/22, 322b/3, 322b/7, 323b/15, 323b/19, 323b/20, 327b/8, 377a/3, 385a/25, 386a/5, 386a/16, 386a/22, 387a/5.

Şemse *bk.* **Şemse Bānū**: 288b/6, 323b/20.

Şeng [Yer adı]: 296b/8.

Şengāl Hind [Kişi adı]: 303a/7.

Şengel Hind [Kişi adı]: 303b/18, 303b/22, 304a/18, 305a/12, 306a/24, 306a/25, 306b/17, 306b/20, 306b/21, 307a/5, 307a/13.

Şep-reng *bk.* **Şeb-reng** 'Ayyār: 316b/11, 317a/5.

Şeş-pāy-ı Bahrī *bk.* **İblāğ-ı Şeş-pāy-ı Bahrī**: 407b/11.

Şeybān [Kişi adı]: Timur Şah pehlivanlarından biri 328a/14, 328a/15, 328a/16, 328a/19, 328a/20, 328a/22, 328a/23, 328a/24, 328b/1, 328b/5, 328b/6, 328b/7, 328b/10, 328b/11, 328b/12, 328b/13, 328b/15, 328b/16, 328b/17.

Şeydīz *bk.* **Şeydīz** 'Ayyār: 299a/25, 299b/9, 299b/11, 299b/12, 299b/15, 299b/19, 299b/20, 299b/21, 299b/24, 300a/12, 300a/13, 300a/16, 300a/17, 300a/18, 300a/21, 300a/24, 300b/1, 300b/2, 300b/10, 307a/1, 307a/2, 307a/3, 306b/25, 407a/2, 407a/3, 407b/7, 407b/8, 408a/12, 408a/13.

Şeydīz 'Ayyār [Kişi adı]: 299b/3, 299b/5, 299b/5-6, 299b/15, 300a/3, 300a/11, 300a/22, 301a/4-5, 302b/16, 306b/25, 406b/24, 407a/5, 407a/16, 407b/6, 407b/13, 407b/14, 408a/12, 408a/17.

Şeyh Bahdī [Kişi adı]: 319a/21, 319a/22.

Şīr ibn-i Ziyān [Kişi adı]: 320b/10, 323a/15, 323b/2, 376b/15.

Şīrdād-ı Semengānī [Kişi adı]: 303a/7,

Şīrūye [Kişi adı]: 388b/1.

Şīrüz-ı Feraḥ-baḥş [Kişi adı]: 377a/24.

Şīr-zād [Kişi adı]: 415b/11.

-T-

Talhāb *bk.* **Talhāb-ı Tīg-zen**: 355a/15, 355a/17, 355a/19, 355a/21, 355a/22, 355a/24, 355b/2, 355b/7, 355b/9, 355b/14, 355b/15, 355b/17, 355b/18, 355b/19, 355b/23, 355b/24, 355b/25, 356a/3, 356a/3, 356a/5, 356a/6, 356a/7.

Talhāb-ı Tīg-zen [Kişi adı]: Zerdun Şah'ın baş askeri 355a/13, 355a/14, 355a/17, 355b/12, 356a/5, 357a/18, 376b/24.

Tenge [Kişi adı]: 285a/14, 291b/19, 300b/13, 304b/13, 304b/14, 380a/2.

Terke [Kişi adı]: 317a/20.

Terke 'Ayyār [Kişi adı]: 317a/19.

Tīmizād [Kişi adı]: 317b/20.

Tīrzū 'Ayyār [Kişi adı]: 377a/7.

Tūrān [Yer adı]: Eski İranlılar tarafından Türkistan ve Tataristan taraflarına verilen isim 284b/5, 284b/6, 288b/6, 291a/22, 291a/25, 291b/11, 291b/12, 295b/8, 295b/15, 295b/16, 295b/18, 296a/14, 296a/23, 296b/8, 298b/18, 298b/20, 298b/23, 299a/10, 299a/11, 299a/15, 299a/20, 300a/19, 300b/23, 302a/17, 302b/11, 302b/12, 303b/14, 305a/5, 305a/7,

305a/9, 305a/15, 306a/1, 306a/8, 306a/10, 306b/16, 308b/24, 310b/1, 311a/13, 311a/19, 312b/3, 312b/16, 312b/19, 314b/17, 316b/5, 316b/12, 317a/23, 366b/24, 375a/7, 375a/8, 375b/11, 379a/1, 396a/14, 397a/6, 397a/7, 397a/11, 397a/15, 397a/19, 398a/18, 402b/11, 402b/13, 403a/4, 403b/7, 404a/11, 404a/14, 404b/9, 404b/11, 404b/23, 405b/6, 405b/7, 406a/24, 407a/14, 407a/23, 408a/2, 408a/6, 408a/7, 408b/8, 408b/10, 411a/10, 411a/15, 411b/7.

Tūrān-ı İdmān *bk.* **Kūh-ı İdmān**: 291b/11.

Türkistān: Türklerin yaşadığı coğrafi bölgeye verilen isim 299b/1, 309a/1, 368b/15, 399b/19, 403a/8, 403a/18, 404a/16, 408a/21, 409b/10.

Tāfūr-ı Hindī [Kişi adı]: 340a/9.

Tāfūr-ı Hindī [Kişi adı]: 340a/9.

Tālīmūn Şāh [Kişi adı] : 319a/1, 325b/14, 326a/1, 327b/11, 332a/4, 339a/17, 341a/10, 343b/1, 363a/16.

Ṭaṭarān *bk.* **Ṭaṭarān-ı Zengī**: 370b/22, 370b/23, 370b/25, 371a/13, 371a/22, 371b/11, 372a/3, 372a/11, 372a/12, 372a/14, 372a/15, 372b/1, 372b/4.

Ṭaṭarān-ı Zengī [Kişi adı]: Zengbar vilayetinde bir pehlivan 370b/14, 370b/20, 370b/24, 371a/3, 371a/8,

371a/16, 371a/17, 371a/18-19,
371a/21, 371a/23, 371a/25, 371b/1-
2, 371b/5, 371b/25, 372a/1, 372a/4,
372a/7, 372a/10, 372a/11, 372a/14,
372a/17, 372a/19, 372a/20,
372a/22-23, 372a/25, 372b/8,
372b/9, 372b/14, 372b/23, 373a/3.

Ṭārāḳ *bk.* **Ṭārīḳ** ‘**Ayyār**: 326a/10,
326a/12, 326a/13, 326a/25, 326b/7,
326b/9, 326b/13, 327a/9, 327a/12,
327a/15, 329a/12, 329b/2, 331b/16,
333a/8, 333a/23, 333a/15, 333b/2,
333b/6, 333b/7, 333b/12, 333b/17,
333b/25, 335a/1, 335a/2, 335a/14,
336b/20, 337a/14, 337a/15,
337b/25, 338a/20, 340a/9, 341b/22,
343a/14, 343a/16, 343a/17, 343a/19,
343a/20, 343b/3, 344a/16, 344a/25,
344b/5, 345a/9, 345a/10, 345a/19,
345b/8, 345b/9, 345b/13, 345b/21,
346a/6, 346a/14, 346a/15, 346b/5,
346b/11, 346b/12, 346b/13,
346b/14, 346b/17, 346b/19,
346b/24, 347a/1, 347a/3, 347a/9,
347a/11, 347a/12, 347a/11, 347b/4,
347b/14, 347b/21, 348a/6, 348a/7,
348a/16, 348a/20, 348b/12,
349a/10, 349a/22, 349b/3, 349b/13,
349b/19, 349b/25, 350a/1, 350a/2,
350a/6, 350a/9, 351b/20.

Ṭārāḳ ‘**Ayyār** *bk.* **Ṭārīḳ** ‘**Ayyār**: 326a/1,
326a/4, 326a/8, 326a/15, 326a/17,
326a/19, 326a/21, 326a/24,

327a/11, 327a/12, 327a/15, 327a/22,
327b/10, 329a/14, 329a/25, 329b/2,
331b/17, 331b/25, 333a/8, 333a/14,
333a/19, 333a/22, 333b/14,
333b/15, 333b/16, 333b/21,
333b/24, 334a/6, 334a/7, 334a/11,
334a/22, 335a/7, 335a/9, 335a/10,
335a/12, 335a/15, 335a/16, 335b/8,
335b/11, 335b/14, 337b/4, 337b/23,
338a/19, 338a/21, 339a/5, 339a/12,
340a/7, 341a/22, 342a/1, 342b/5,
342b/23, 343a/6, 343a/12, 343a/14,
343a/19, 343a/20, 343a/25, 343b/4,
344a/10, 344a/16, 344a/20, 344a/25,
344b/1, 344b/2, 344b/3, 344b/5,
344b/6, 345a/4, 345a/23, 345a/24,
345b/8, 345b/11, 345b/15, 345b/17,
345b/20, 345ba/22, 346a/9,
346a/12, 346a/13, 346a/18, 346a/25,
346b/5, 346b/22, 347a/17, 347b/12,
347b/16, 347b/17, 347b/20,
347b/23, 348a/3, 348a/9, 348a/17,
348b/10, 348b/16, 348b/18, 349a/7,
349a/10, 349b/1, 349b/12, 349b/24,
350a/6, 351b/5.

Ṭārāḳ-ı **Mağribī** *bk.* **Ṭārīḳ** ‘**Ayyār**:
325a/10, 339a/6, 345b/20, 347b/19,
349a/4, 349b/14.

Ṭārīḳ *bk.* **Ṭārīḳ** ‘**Ayyār**: 325b/12,
348a/14, 350a/3, 350b/11, 350b/12,
350b/15, 350b/17, 351a/5, 351a/6,
351a/10, 351a/20, 351a/24, 351b/1,
351b/9, 351b/17, 351b/19, 351b/21,

351b/22, 352a/2, 352a/19, 352a/21,
352a/23, 352b/6, 352b/7, 352b/9,
352b/14, 352b/16, 352b/17,
352b/20, 352b/23, 353a/10,
353a/12, 353b/17, 354a/10,
354a/13, 354b/4, 355a/2,
356a/9,359a/9,359b/3, 359b/11,
359b/17, 359b/19, 359b/22,
359b/23, 359b/24,360a/2, 360a/5,
360a/6, 360b/10, 360b/25, 361a/1,
361b/10, 364b/12, 364b/13,
366a/16, 367a/8, 367a/9, 367a/13,
367a/15, 367b/3, 367b/9, 367b/14,
371a/20, 371a/23, 371b/16,372a/5,
373a/4, 373b/7, 375b/18, 377a/15,
377a/19, 377a/21, 377a/23,377b/1,
377b/8, 377b/9, 377b/10, 378b/9,
379b/7, 381a/18, 385a/19, 385b/7,

Ṭārīḳ ‘Ayyār [Kişi adı]: Kerīmān Şāh
ayyarı olan bu ayyar daha sonra
Cihan-bahş'a tabi olmuştur 325b/4,
325b/11, 325b/23,327a/6, 348a/13,
350b/7, 350b/8, 350b/11, 350b/25,
351a/1, 351a/2, 351a/15 351a/16,
351a/17, 351a/23, 351b/7, 352a/10,
352a/13, 352a/15, 352a/18, 352b/9,
352b/13, 353a/14, 353a/15, 354a/9,
354a/12, 354a/15, 354b/3, 354b/5,
354b/6, 354b/15, 355a/10,
356a/6,357a/9, 359a/18, 359b/13,
359b/18, 360b/11, 360b/14, 60b/24,
362b/8, 365a/13, 366a/8, 366a/10,
367a/8, 367a/12, 367a/25, 367b/5,

367b/10, 368a/1, 368a/2, 368a/6,
368a/16, 371a/4, 371b/7, 374a/12,
375b/17, 376a/1, 376a/3,
376a/6,377a/6, 377a/15, 377a/17,
377b/8, 378a/21, 378b/9, 381a/18,
385a/16, 385a/18, 385a/21, 385a/24,
386a/6, 386a/16, 387a/5, 408a/4,
408a/15.

Ṭārīḳ-ı Mağribī *bk.* **Ṭārīḳ ‘Ayyār:**
325b/7-8, 326b/15, 350b/19,
352a/12, 352b/11, 355a/2.

Ṭārīḳ-ı Zengī Ṭārūn-ı Zengī: 373b/7.

Ṭārūn *bk.* **Ṭārūn-ı Zengī:** 373a/3,
373b/24, 373b/25, 374a/12,
374a/14, 374a/18.

Ṭārūn-ı Zengī [Kişi adı]:372b/9-10,
373a/2, 373a/3, 373b/9, 373b/17,
373b/17-18, 373b/19, 373b/20,
373b/23, 373b/25, 374a/12,
374a/17.

Ṭīmār *bk.* **Ṭīmār Enver:**325a/12,
325a/25.

Ṭīmār Enver [Kişi adı]: 325a/3,
325a/12, 325a/15, 325a/19-20.

Ṭīmār Şāh *bk.* **Ṭīmār Enver:**
325a/21,327b/17, 329b/12.

Ṭīmūr *bk.* **Ṭīmūr Şāh:** 321b/4, 324a/16,
325a/18, 325b/9, 327a/3, 327a/19,
327b/23, 328a/11, 333b/3, 334a/17,
334a/21, 334a/23, 334b/5, 335a/20,
365a/21.

Ṭīmūr Şāh [Kişi adı]: Endelüs şahı
320b/7, 320b/10, 320b/12, 320b/13-
14, 320b/14, 321a/7, 321a/9,
324a/12, 324a/25, 324b/1, 324b/2,
324b/2-3, 324b/4-5, 324b/7, 324b/9,
324b/13, 324b/18, 324b/20,
324b/22-23, 324b/25, 325a/2,
325a/18, 325a/19, 325a/20, 325a/22,
325a/23, 325a/25, 325b/3, 325b/9,
325b/10, 325b/16, 326a/10,
326b/15, 326b/16, 326b/17,
327a/10, 327a/14, 327a/23, 327a/24,
327b/4, 327b/16, 327b/23, 327b/25,
328a/1, 328a/13, 328a/14, 328a/15,
328a/18, 328a/20, 328a/22,
328b/18, 328b/19, 329a/8, 329a/9-
10, 329a/12, 329b/1, 329b/5,
329b/9, 330a/12, 330a/16, 330a/20,
330a/25, 330b/9, 330b/10, 330b/11,
330b/12, 331a/25, 331b/1, 331b/14,
331b/15, 331b/16, 331b/25, 332a/2,
332a/22, 333a/5, 333a/8, 333a/13,
333a/14, 333a/15, 333a/17, 333a/18,
333a/22, 333a/25, 333b/7, 333b/11,
333b/13, 333b/17, 333b/25, 334a/2,
334a/6, 334a/8, 334a/11, 334a/17,
334b/6, 334b/9, 334b/14, 334b/15,
334b/16, 334b/17, 334b/20,
334b/21, 334b/24, 334b/25, 335a/4,
335a/6, 335a/17, 335a/21, 335a/22,
335a/24, 344a/8, 344b/19, 344b/22,
345a/1, 345b/5, 376b/16-17,
376b/18.

Ṭūs bk. Ṭūs ibn-i Nevrez: 299a/4,
299a/12, 299b/25, 312b/15, 313a/3,
314b/22, 314b/24, 314b/25, 315a/1,
315a/3, 315a/4, 315a/5, 315a/6, 315a/7,
379a/11, 387a/10, 390b/17, 390b/19,
390b/20, 390b/21, 390b/23, 391b/23,
392a/12, 392a/15, 392a/16, 392a/17,
392a/20, 392a/21, 392a/23, 393b/9,
393b/13, 393b/15, 393b/16, 393b/19,
393b/23, 393b/24, 397b/8, 397b/15,
397b/18, 397b/22, 398a/19, 398a/20,
398b/18, 402b/9, 408b/23, 409b/22.

Ṭūs ibn-i Nevrez [Kişi adı]: İran
Kahramanlarından Nevzer'in oğlu
299a/3, 393a/12, 393b/8.

Ṭūs ibn-i Nevrüz bk. Ṭūs ibn-i Nevrez:
314b/19.

-V-

Verāy bk. Verāy-ı Zengī: 356a/17,
356b/24, 356b/25, 357a/2, 357a/6.

Verḥān-ı Gürgānī [Kişi adı]: 328b/20.

Verḥān bk. Verḥān-ı Gürgānī: 328b/21,
328b/22, 328b/23, 328b/24,
328b/25, 329a/1.

Verāy-ı Zengī [Kişi adı]: Zerdun Şah
pehlivanlarından 356a/12-13,
356a/15, 356a/18, 356a/20, 356a/21,
356a/22, 356b/3, 356b/5, 356b/6,
356b/7, 356b/12, 356b/14, 356b/15,

356b/16, 356b/18, 356b/22, 357a/2,
357a/3-4, 357a/5, 357a/8, 357a/19.

-Y-

Yalvāş *bk. Yalvāş Türk*: 375a/13.

Yalvāş Türk [Kişi adı]: 375a/12-13,
375a/15, 375a/16, 375a/17, 375a/20,
375a/22, 375a/24, 375b/15-16.

Yārmān [Kişi adı]: Efrasiyab
askerlerinden biri 303a/6, 405b/11,
405b/16, 407a/10, 407a/11,
407a/16, 407a/20, 407a/21, 407a/22,
407a/23, 407a/25, 407b/1, 407b/12,
407b/14, 407b/15, 407b/19, 408a/8,
408a/12, 408a/14, 408a/16, 408a/19,
408a/22.

-Z-

Zābil [Yer adı]: 285a/14, 289b/2,
289b/21, 293b/11, 294a/7, 366b/12,
376a/7, 376a/8, 376a/16, 382a/11,
394a/4, 396b/13, 396b/14, 396b/16,
396b/24, 403a/2, 405a/6, 405a/8,
406b/5, 408b/24.

Zābilistān *bk. Zābil*: 387a/19.

Zāl [Kişi adı]: Sam'ın ak saçlı doğan
oğlu ve Rüstem'in babasıdır.
376a/15, 393b/22.

Zāl-ı Zamān *bk. Zāl*: 376a/8, 393a/13,
393a/16, 396b/25, 410a/7.

Zāl-i Zamāl *bk. Zāl*: 311b/6.

Zār-ı Çini [Kişi adı]: 306b/6.

Zedlen [?]: 292b/16.

Zelzāl *bk. Zelzāl-i Mağribī*: 331a/14,
331a/18, 331a/19, 331a/21, 331b/3,
331b/10.

Zelzāl-i Mağribī [Kişi adı]: 325a/7-8,
326a/3, 331a/20, 331b/11.

Zengbār [Yer adı]: Afrika'nın
doğusunda bulunan siyahiler
memleketi 300b/12, 361b/20,
370b/14, 370b/18, 371a/13,
372b/11.

Zenge *bk. Zenge-i Şāvrān*: 298b/25,
299a/5, 299b/12, 299b/13, 299b/14,
300a/12, 300a/13, 300a/14, 300a/16,
300a/17, 300a/19, 300a/20, 300b/4,
300b/6, 300b/7, 304a/24, 304b/18,
304b/24, 305ba/2, 305b/22,
306a/11, 307b/1, 307b/2, 310a/23,
310a/24, 389b/13, 389b/17,
398b/11, 400a/14, 411a/21.

Zenge-i Şāvrān [Kişi adı]: 299a/9,
299b/12, 299b/13, 300a/11,
300a/13, 300a/23, 300b/12,
304a/22, 304b/12, 304b/15,
304b/17, 305a/4, 305b/24, 306a/1,
307a/25, 307b/1, 310a/22, 310a/24,
310b/1, 380a/2, 389b/11, 389b/13,

389b/15, 398b/8, 398b/9, 398b/11,
398b/15, 398b/16, 400a/12,
400a/16.

Zengistān [Yer adı]:371a/13.

Zercesb [Kişi adı]: 288b/19.

Zercesīb *bk.* **Zercesb**:285a/2

Zerdūn *bk.* **Zerdūn Şāh**: 354b/5, 361a/7,
362a/7-8.

Zerdūn Şāh [Kişi adı]: ‘Anter Şah’ın
kardeşi 339a/2, 339a/23, 349b/5-6,
349b/6, 349b/7-8, 350b/22,
350b/23, 350b/23-24, 352a/11,
352a/13-14, 352a/18, 352b/8,
352b/10, 352b/11, 353a/21,
353b/23, 354a/7, 354a/18, 354b/5,
356a/11, 357b/8, 357b/17, 357b/17-
18, 357b/21, 357b/25, 357b/2,
358b/12, 358b/13-14, 358b/14,
360a/3, 361a/13, 361b/12, 361b/14,
362a/5, 364a/13, 364a/16, 365a/4,
365a/6, 365a/20, 365a/23, 365b/2,
365b/8, 365b/10, 365b/11, 365b/14,
365b/15, 365b/21, 366a/1, 376b/23.

Zergūl *bk.* **Zerķūl** ‘Ayyār’:345b/1

Zerķūl *bk.* **Zerķūl** ‘Ayyār’: 345b/20.

Zerķūl ‘Ayyār’ [Kişi adı]: 345b/17,
347b/5.

Zer-peleng-serān [Kavim adı]: 404a/9,
404a/12.

Zevvāre [Kişi adı]: Zal’ın oğlu,
Rüstem’in kardeşi 285b/19, 311b/6,

389b/21, 389b/24, 390a/1, 390a/2,
390a/5, 390a/7, 391a/7, 393a/13,
396b/25, 401b/15.

Zevvāre *bk.* **Zevvāre**: 376a/16,
389b/24, 389b/25, 390a/1, 390a/9,
390a/12.

Zevvāre-i Dilīr *bk.* **Zevvāre**: 387a/18.

Zīver Şāh *bk.* **Zīver Şāh-ı Perri**:
318b/21, 318b/22, 318b/24, 319a/3,
319a/4, 319a/5, 320a/7, 320a/10,
320a/15, 320a/18.

Zīver Şāh-ı Perri [Kişi adı]: 318a/9,
318b/20, 319a/7.

Ziyān [Kişi adı]: 376b/15.

KAYNAKÇA

- Adamoviç M (2014) *Floransalı Flippo Argenti'nin Notlarına Göre (1533) 16. Yüzyıl Türkçesi*, çev. Aziz Merhan, (TDK Yayınları, Ankara).
- Ahmet Vefik Paşa (2000) *Lehçe-i Osmânî*, haz. Recep Toparlı. (TDK Yayınları, Ankara).
- Akkuş M (1995) *Kitab-ı Gunya*, (TDK Yayınları, Ankara).
- Alper K (2014) Türk Edebiyatında Süleymân-nâmeler *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9⁽⁷⁾: 147-163.
- Anbarcıoğlu M (1981) Şehnâme-i Firdevsî ve Edebiyat-ı Türk, *Doğu Dilleri*, 2⁽⁴⁾: 1-6.
- Ardıç N, Babinger F (1939) Osmanlı Şehnâmecileri, *Aramak, Güzeli-İyiyi-Gerçeği*, XXXVII-XL.
- Banguoğlu T (2007) *Türkçenin Grameri*, (TDK Yayınları, Ankara).
- Benzer A (2010) -sA Ekinin İşlevleri ve Dilek-Şart Ayrımı. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 28: 131-140.
- Bulak Ş (2011) -sA Ekinin İşlevleri. *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, 46: 25-38.
- Bulak Ş (2012) Tarihî ve Çağdaş Türk Yazı Dillerinde Şart Kipi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 30: 71-97.
- Bulut S (2017) 18. Yüzyıl'da istinsah edilmiş mensur bir şâh-nâme çevirisi, II. Cilt 1a-144b varaklar arası, inceleme-metin-sözlük-özel isimler dizini-tıpkıbasım, Doktora Tezi, Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adıyaman.

- Buran A, Alkaya E (2012) *Çağdaş Türk Lehçeleri* (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Canpolat M (1992) Eski Anadolu Türkçesindeki Belirtme Durumu (Accusativuz) Ekinin Kökeni Üzerine. *Türkoloji Dergisi* (DTCF Yayınları, Ankara). X⁽¹⁾:9-11.
- Cemiloğlu İ (2000) *14. Yüzyıla ait Bir Kısas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi*, (TDK Yayınları, Ankara).
- Ciadyrgy A. (1832) *Dizionario Turco*, (Presso Luigi Nervetti Tipografo-Librajo, Milano).
- Clauson SG (2007) Türkçede Sekizinci Yüzyıldan Önce Kullanılan Ekler. çev. Uluhan Özalan, *Dil Araştırmaları Dergisi*, Güz 1⁽¹⁾: 185-196.
- Clauson SG (1972) *An Etymological Dictionary of PreThirteenth-Century Turkish*, (The Clarendon Press, Oxford).
- Çiftçioğlu İ (2002) Karamanlı Dönemi Şehnâme Yazarları ve Eserleri Üzerine, *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4⁽²⁾: 57-66.
- Demirci K (1993) Dahhâk, *İslam Ansiklopedisi*, (Türkiye Diyanet Vakfı).
- Demirci ÜÖ (2014) “g’li Damak /ŋ/’si ve Bunun Ardahan Yerli Şivesinde Çözülmesi Üzerine” *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9⁽⁶⁾: 275-289.
- Demirtaş A (2008) Dede Korkut Hikâyelerinde “Gerek” Kelimesi İle Kurulu Cümleler, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3⁽¹⁾: 14-21.
- Deny J (1941) *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, çev. Ali Ulvi Elöve, (Maarif Matbaası, İstanbul).
- Develi H (1995a) *Evlîya Çelebi Seyahatnamesinde Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmesi ve Uyumları*, (TDK Yayınları, Ankara).
- Develi H (1995b) -sA Eki Nedir? Kip mi, Zarf-fiil mi?, *İlmî Araştırmalar*, 91-94.
- Develi H (1995c) {sA} Morfemli Yardımcı Cümleler ve Bunlarla Kurulan Birleşik Cümeler Üzerine Bir İnceleme, *TDAY-Belleten*, (TDK Yayınları, Ankara), 115-152.

- Develi H (2002a) Eski Türkiye Türkçesi Ağzlarının Sınıflandırılmasında Morfolojik Esaslar. *Türkbilig*, 4: 117-124.
- Develi H (2002b) Eski Türkiye Türkçesi Ağzlarının Sınıflandırılması, *The Linguistic Haritage Of The Seljuks, Sources For The History Of The South West Turkic Linguistic Varieties, University Of Mainz Institute Of Oriental Studies*. Mainz, Almanya January 25-27.
- Devellioğlu F (2002) *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük*, (Aydın Kitabevi, Ankara).
- Duman M (1995) *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri* (TDK Yayınları, Ankara).
- Duman M (2000) *Birgili Muhammed Efendi, Vasiyet-name* (Risale Yayınları, İstanbul).
- Duran S (1956) Türkçede Cihet ve Mekân Gösteren Ek ve Sözcükler, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, (TDK Yayınları, Ankara), 1-110.
- Eckmann J (1953) Türkçede -raq, -rek Ekine Dair, *TDAY-Belleten*, (TDK Yayınları, Ankara), 49-52.
- Eker S (2013) *Çağdaş Türk Dili* (Grafiker Yayınları, Ankara).
- Enverî (2003) *Düstürname-i Enverî Osmanlı Tarihi Kısmı* (1299-1466). haz. Necdet Öztürk, (Kitabevi Yayınları, İstanbul).
- Erdem MD (2007) *Müseyyeb-nâme* (Hece Yayınları, Ankara).
- Erdem MD (2001) Asarcık ağzı. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Samsun.
- Erdem MD, Bölük R (2012) *Antalya ve Yöresi Ağzları*, (Gazi Kitabevi, Ankara).
- Erdem MD, Karataş M, Hirik E (2015) *Yeni Türk Dili* (Maarif Mektepleri, Ankara).
- Erdem MD, Kirik E, Üst S, Dağdelen G (2009) Türkoğlu Ağzı (Kahramanmaraş Ağzları – I), *Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-* 4⁽⁸⁾: 2522-2565.

- Erdoğan M (2009) *Osmanlı Türkçesinde Benzer Yazılışlı Kelimeler Sözlüğü*, (Grafiker Yayınları Ankara).
- Eren H (1999) *Türkçenin Etimolojik Sözlüğü* (Bizim Büro Basımevi, Ankara).
- Ergin M (2004) *Türk Dil Bilgisi* (Bayrak Yayınları, İstanbul).
- Ersoy E, Ay Ü (2015) Hoca Dehhânî Hakkında Yeni Bilgiler, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 15: 1-26.
- Ersoylu H (2000) Türkçenin Bazı Yabancı Kökenli Kelimelerindeki Damaksı Genizsileşme, *İlmî Araştırmalar*, İstanbul, 9: 97-104.
- Erünsal İE (2013) Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ferîver H (1341) *Tarîh-i Edebiyât-ı İrân ve Tarîh-i Şu'arâ*, (Tahran).
- Firdevsî (2014) *Şahnâme*, çev. Prof. Necati Lugal, (Kabalıcı Yayıncılık, İstanbul).
- Firdevsî (2016) *Şahnâme II*, çev. Nimet Yıldırım, (Kabalıcı Yayıncılık, İstanbul).
- Gabain AV (1953) Türkçede Fiil Birleşmeleri, *TDAY-Belleten*:16-28.
- Gabain AV (2007) *Eski Türkçenin Grameri*, çev. Mehmet Akalın. (TDK Yayınları, Ankara).
- Gedizli M (2012) Türkçede Tek Şekilli Ve Çok İşlevli Yapım Ekleri, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7⁽⁴⁾: 3351-3369.
- Gökyay OŞ (1982) Şehnâme ve Türkçe Tercümeleleri, *Destursuz Bağa Girenler*, (Dergâh Yayınları, İstanbul).
- Gülensoy T (2007) *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, (TDK Yayınları, Ankara).
- Gülsevin G (1990) "Türkçede -sa Şart Gerundiumu Üzerine" *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Kasım, II(467): 276-279.
- Gülsevin G (2002) Eski Türkiye Türkçesinde İstek Kipi Üzerine, *İlmî Araştırmalar*, Bahar, İstanbul, 13: 35-50.
- Gülsevin G (2007) *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, (TDK Yayınları, Ankara).

- Gülsevin G (2010) *Yaşayan ve Tarihi Türkiye Türkçesi Ağzları (Makaleler I)*, (Özel Kitaplar, İstanbul).
- Gülsevin G, Boz E (2004) *Eski Anadolu Türkçesi* (Gazi Kitabevi, Ankara).
- Gültekin H (2013) Firdevsî, Şehnâme, Şehnâmecilik ve Meşâhîr-i İslâm'da Firdevsî Maddesi, *JASSS-The Journal of Academic Social Science Studies*, 6⁽³⁾: 239-261.
- Gümüş İ (2016) Türkçede Emir-İstek Kipi ve Yabancılara Türkçe Öğretimi, *SUTAD, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar, 39: 253-262.
- Güven M (2016) “Kelime Tarihi ve Enkliz “Sığınım”lı Kelimelerin Türkçenin Kelime Tarihindeki Yeri / Word History and the Place of Enclise Words in Turkish Word History”, *Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, 11⁽²⁰⁾: 265-290.
- Hacıeminoğlu N (1992) *Türk Dilinde Edatlar*, (MEB Yayınları, İstanbul).
- <https://www.mumsema.org/arap-islam-alimleri/193797-haci-veliyuddin-efendi-hayati-hakkinda-bilgi.html> (18.05.2017).
- İlhan N (2005) Türkçede Olumsuzluk, *Karaman Dil Kültür ve Sanat Dergisi*, T.C. Karaman Valiliği Yayınları, TBBM Yayınevi, 271-279.
- İlhan N (2007) Birleşik Cümle Kuruluşunda Şart Cümlesi ya da Zarf Grubu, *İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi*, 27-28 Ağustos 2007, Bildiriler (Ed. Hayati Develi), Türkçenin Söz Dizimi, 1: 253-260.
- İpek B (2010) Divanü Lugâti't t-Türk'te Başta Kullanılan Kuvvetlendirme Edatları, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20⁽¹⁾: 185-202.
- İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Katalog Tarama Sayfası
http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/results?qu=Dervi%C5%9F+Mustafa%2C%C3%A7ev. (16.05.2017)
- Kanar M (1996) Firdevsî, *İslam Ansiklopedisi*, (Türkiye Diyanet Vakfı).
- Kanar M (2009) *Kanar Arapça-Türkçe Sözlük*, (Say Yayınları, İstanbul).

- Kanar M (2015) *Kanar Türkçe-Farsça Sözlük*, (Say Yayınları, İstanbul).
- Karaağaç G (2013) *Türkçenin Dil Bilgisi*, (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Karahan L (1994) “-sa/-se Eki Hakkında” *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Aralık, 1994/II (516): 471-474.
- Karahan L (1995) *Türkçede Söz Dizimi* (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Kartallıoğlu Y (2008) Osmanlı Türkçesindeki Ekler Dudak Uyumuna Göre Nasıl Okunmalıdır, *Turkish Studies - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3⁽⁶⁾: 458-481.
- Kâşgarlı M (2005) *Divânü Lügâti't-Türk* (Kabalıcı Yayınevi, İstanbul).
- Keçe S (2010) 17. Yüzyılda yapılmış mensur şehname çevirisi 2. Cilt 04a - 27b varaklar arası, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul.
- Korkmaz Z (1961) uçun-üçün-için v.b. Çekim Edatlarının Yapısı Üzerine, *TDAY-Bellekten*, (TDK Yayınları, Ankara), 31-35.
- Korkmaz Z (1995) *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I* (TDK Yayınları, Ankara).
- Korkmaz Z (2005) Türkçede Ek Yığılması Olaylarının Meydana Gelişi Üzerine, http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/korkmaz_ek.pdf (18 Mayıs 2017).
- Korkmaz Z (2009) *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, (TDK Yayınları, Ankara).
- Korkmaz Z (2010) *Grammer Terimleri Sözlüğü*, (TDK Yayınları, Ankara).
- Korkmaz Z (2011) *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları* (TDK Yayınları, Ankara).
- Kowalski T (1983) Şehnamede Türkler, çev. Harun Güngör, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1⁽¹⁾: 289-300.
- Köksal MF (2001) Divan Şiirinde Okçuluk Terimleri”ne Ekler *TUBAR*, X: 234/253.

- Kubbealtı Akademisi Kùltür ve Sanat Vakfı, *Kubbealtı Lùgatı*, haz. İlhan Ayverdi.
<http://www.kubbealtılugati.com>
- Kùltürel Z (2010) Şâhnâme (2. bölüm), *İslam Ansiklopedisi*, (Türkiye Diyanet Vakfı).
- Kùltürel Z, Beyreli L (1999) *Şerifi Şehnâme Çevirisi*, Cilt. 1-4, (TDK Yayınları, Ankara).
- Lugal N (1945-1955) *Şehnâme*, I-IV, (MEB Yayınları, İstanbul).
- Osmanlıca Kelime Çözücü, www.lexiqamus.com
- Özcan A (2003), Fatih Devri Tarih Yazıcılığı ve Literatürü, *Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1⁽¹⁴⁾: 55-62.
- Özcan A (2013) Osmanlı Tarihçiliğine ve Tarih Kaynaklarına Genel Bir Bakış, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Bahar, 1: 271-293.
- Özcan T (2013) Veliyyüddin Efendi, *İslam Ansiklopedisi*, (Türkiye Diyanet Vakfı).
- Özdemir H (2013) Bir Nöbetleşme Hadisesi ve -SA Şart Ekine Yansımaları, *Karadeniz Araştırmaları*, Bahar, 37: 199-207.
- Özek F (2012) Türkiye Türkçesi Doğu Grubu Ağızlarında Şimdiki Zaman Ekleri, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7⁽¹⁾: 1751-1765.
- Özkan A (2013) Mehekkü'l-İlim ve'l-Ulemâ İsimli Eserde Birleşik Fiiller, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 34: 11-45.
- Özkan F (1997) *Osmaniye Tatar Ağzı* (TDK Yayınları, Ankara).
- Özkan M (2000) *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi* (Filiz Kitabevi, İstanbul).
- Özkan M (2001) *Edirneli Nazmi ve Türkî-i Basit Hareketi*, İlmî Araştırmalar, (İlim Yayma Cemiyeti Yayınları, İstanbul), 12: 153-165.

- Özkan M (2003) Tarihi Türkiye Türkçesi Metinlerinde İstek eki -a/-e'nin Kullanılışı Üzerine, *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 30: 359-385.
- Özmen M (2010) *Türk Dili Üzerine Makaleler*, (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Özmen M (2014) *Türkçede -Ken Zarf-Fiili*, (TDK Yayınları, Ankara).
- Pala İ (2005) *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, (Kapı Yayınları, İstanbul).
- Parlatır İ (2006) *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (Yargı Yayınları, Ankara).
- Rezmî M (2010) İranda Türk Düşmanlığının Kökleri, <https://guneyturkistan.wordpress.com/2010/04/29/iran%E2%80%99da-turk-dusmanliginin-kokleri/> (16 Mayıs 2017).
- Serebrennikov BA, Gadjieva NZ (2011) *Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı Tarihi Grameri*. çev. Tefik Hacıyev, Mustafa Öner. (TDK Yayınları, Ankara).
- Sertoğlu M (1960) Şehnâmenüvîsler, Vak'anüvîsler İle Diğer Mühim Osmanlı Müverrihleri ve Eserleri I-IV, *Yeni Tarih Dergisi*, I:754-755, II:759-760, III:767-770, IV:783-784.
- Sev G (2001) *Etmek Fiili ile Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı*, (TDK Yayınları, Ankara).
- Şafak R (1341) *Tarih-i Edebiyat-ı İrân* (Tahran).
- Şahin H (2005) Türkçede Zaman Belirleyicileri ile Kip ve Zaman Eklerinin Uyumu, *Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı*, (Editörler: Gürer Gülsevin-Metin Arıkan) (Kanyılmaz Matbaası, İzmir) 649-654.
- Şahin H (2006) Türkçede Şimdiki Zaman Eklerinin Zaman Belirleyicilerle Kullanımı, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 7⁽¹¹⁾: 213-221.
- Şahin H (2009) *Eski Anadolu Türkçesi* (Akçağ Yayınları, Ankara).
- Şâmlû A (1990) *Firdevsî Şehnâme, Pâsûh-ı Firdevsî Be Zerûret-i Târîh*, İrânşinâsî, II/2.
- Şikârî (1946) *Karamanoğulları Tarihi*, çev. Mesud Koman. (Konya).

- Tanıncı Z (2008) Sultanlar, Şairler ve İmgeler: Şehnâme-i Firdevsî'nin Mukaddimesinin Resimleri, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2⁽¹⁵⁾: 267-296.
- Tarım Ertuğ Z (1998) "Hünernâme", *İslam Ansiklopedisi*, (Türkiye Diyanet Vakfı).
- Taşbaş E (2011) Klasik Dönem Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserlerine Kısa Bir Bakış, *Mediterranean Journal of Humanities*, mjh.akdeniz.edu.tr I/2: 213-223.
- TDK Yayınları (1983) *Yeni Tarama Sözlüğü*, (Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara).
- TDK Yayınları (2005) *Yazım Kılavuzu*, (TDK Yayınları, Ankara).
- TDK Yayınları, Tarama Sözlüğü (Online)
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_tarama&view=tarama
- TDK Yayınları. (2009) *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (Türk Dil Kurumu, Ankara).
- Tekin Ş (1965) Uygurcada Yardımcı Cümleler Üzerine Bir Deneme, *TDAY-Bellekten*, (TDK Yayınları, Ankara), 35-63.
- Tekin T (2014) *Orhon Yazıtları* (TDK Yayınları, Ankara).
- Timurtaş FK (2005) *Eski Türkiye Türkçesi* (Akçağ Yayınları, İstanbul).
- Topaloğlu A (1978) *15. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Kuran Tercümesi II (Sözlük)* (Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul).
- Tosun İ, Koç A (2016) Eski Türkçeden Türkiye Türkçesine Ön Seste k>g Ötümlüleşmesi, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11⁽¹⁵⁾: 411-432.
- Turan F (1998) Modern Türkçede Fiil Tabanlarıyla Sesteş İsim Soylular ve Bir Terim Teklifi: Fiil-İsimler. *İlmi Araştırmalar* (İlim Yayma Cemiyeti Yayınları, İstanbul), 6: 245-261.
- Uğurlu M (1999) *Memlük Türkçesinde Zarf-Fiilli Parçaların Dizimi* (TDK Yayınları, Ankara).

- Üşenmez E (2014) *Eski Anadolu Türkçesinde Arkaik (Eski) Öğeler*, (Akademik Kitaplar, İstanbul)
- Yavuz S (2016) Türkiye Türkçesi Ağzlarında Bağlaçlar. *Diyalektolog- Ağız Araştırmaları Dergisi*, 3: 59-107.
- Yavuzarslan P (2011) Türk Dilinde Kişi Eklerinin Tarihsel Gelişimi ve Değişimi, 38. *ICANAS (International Congress of Asian and North African Studies), Bildiriler Kitabı*, (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara) Eylül 10-15.
- Yerdelen C (1997) Divan Edebiyatı Kaynaklarından Şehname, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 8: 99-108.
- Yıldırım N (2008) *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, (Kabalıcı Yayınevi, İstanbul).
- Yıldırım N (2016) Şahnâme I-II, Şahnâme'nin Türkçe Tam Metin İlk Çevirisi, <http://www.nimetyildirim.com.tr/kitaplar/sahname> (16 Mayıs 2017).
- Yılmaz H (2003), Çokluk Ekleri: -lar / -ler Üzerine, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 15: 125-130.
- Zebîhullâh Safâ (2002) *İran Edebiyatı Tarihi*, çev. Hasan Almaz. (Nüsha Yayınları, Ankara).

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı : Ramazan BÖLÜK
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Yeri ve Tarihi : Kaş - 01.06.1986
Telefon : 0505 644 77 86
E-posta : ramazanboluk@gmail.com
Yazışma Adresi : Munzur Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili
ve Edebiyatı Bölümü, Aktuluk Yerleşkesi,
TUNCELİ

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lise	Kale Çok Programlı Lisesi, Demre/Antalya	2004
Lisans	Atatürk Üniversitesi, Erzincan Fen- Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	2008
Yüksek Lisans	Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	2011

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2012-....	Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Dili Anabilim Dalı	Araştırma Görevlisi

YABANCI DİL

İngilizce (KPDS: 68,75)

YAYINLAR

A. Uzmanlık Alanında Ulusal Kitap

1. BÖLÜK, Ramazan (Mehmet Dursun ERDEM ile), **Antalya ve Yöresi Ağzları**, Gazi Kitabevi Ankara 2012.
2. BÖLÜK, Ramazan, **Serik Ağzı**, Serik Kaymakamlığı Kültür Yayınları, İstanbul 2012

B. Bilimsel Makaleler (Uluslararası Hakemli-İndeksli Dergilerde)

1. BÖLÜK, Ramazan (Mehmet Dursun ERDEM ile); “Kaş (Antalya) Ağzı Ses Özellikleri Üzerine” *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*-Volume 6/1 Winter 2011, p. 406-447.
2. BÖLÜK, Ramazan (Mehmet Dursun ERDEM ile); “Kaş (Antalya) Ağzı Şekil Özellikleri Üzerine” *Diyalektolog*, Yaz 2011, S 2, s. 29-40.

C. Uluslararası Sempozyumlarda Sunulan ve Bildiri Kitabında Basılan Bildiriler

1. Ramazan BÖLÜK, “Kaş (Antalya) Ağzı”, **III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu (UDDTS)** (16-18 Aralık 2010) (ed.: İlyas YAZAR), Bildiriler, İzmir 2010, s. 214-222.
2. BÖLÜK, Ramazan, “Antalya ve Yöresi Ağzlarında Uzun Ünlüler”, **ISLET-2017, 3. Uluslararası Dil Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu, 20-23 Nisan 2017-Roma/İTALYA.**

D. Seminerler

1. Türk Dili Alanında Yayımlanmış Süresiz Yayın (Kitap) Bibliyografyası